

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Ta'lim muassasasi logopedi huquqini berish
bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 18 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan
va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																		O'quv jarayoni				
																		Jami	Shundan			
I				II				III				IV				V			Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	Yakuniy attestatsiya	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18					
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	Y	18	14	2	2

A

Auditoriya
mashg'uloti

M

Malakaviy amaliyot

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti				
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)									
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar					
		Soat	%						Oylar				
					1	2	3	4	5				
					Haftalar soni								
					4	4	4	4	2				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.00	Umumkasbiy fanlar	256	39,5	256	128	96	10	22	72	76	62	46	0
1.01	Maxsus pedagogikaning klinik asoslari	112	17,3	112	56	40	10	6	36	30	30	16	
1.02	Logopsixologiya	32	4,9	32	16	10		6	8	8	8	8	
1.03	Nutqning ontogenezda rivojlanishi	20	3,1	20	10	10			6	6	4	4	
1.04	Maxsus pedagogika asoslari	32	4,9	32	16	10		6	8	8	8	8	
1.05	Mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash	20	3,1	20	10	10			2	12	4	2	
1.06	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning logopedik reabilitatsiyasi	20	3,1	20	10	10			6	6	4	4	
1.07	Tanlov fani (Ona tili o'qitish maxsus metodikasi)	20	3,1	20	10	6		4	6	6	4	4	
2.00	Ixtisoslik fanlari	248	38,3	248	144	78	26	0	72	68	82	26	0
2.01	Logopediya	94	14,5	94	44	40	10		30	30	34		
2.02	Logopedik texnologiya	32	4,9	32	16	10	6		8	8	10	6	
2.03	Logopedik massaj	32	4,9	32	16	10	6		8	8	16		
2.04	Logopedik xizmat	30	4,6	30	20	6	4		8	6	8	8	
2.05	Logopedik ritmika (fonetik ritmika)	20	3,1	20	16	4			6	4	6	4	
2.06	Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish	20	3,1	20	16	4			6	6	4	4	
2.07	Tanlov fanlari	20	3,1	20	16	4			6	6	4	4	
	Jami	504	77,8	504	272	174	36	22	144	144	144	72	0
	Malakaviy amaliyot	72	11,1									72	
	Yakuniy attestatsiya	72	11,1										72
	Jami	144	22,2	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72
	Hammasi	648	100,0	504	272	174	36	22	144	144	144	144	72

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	14	1-14	
Malakaviy amaliyot	2	15-16	
Yakuniy attestatsiya	2	17-18	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi
va tarbiyachisi (oligofrenopedagogika) huquqini berish
bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 18 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan
ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																		O'quv jarayoni				
																		Jami	Shundan			
I				II				III				IV				V			Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	Yakuniy attestatsiya	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18					
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	Y	18	14	2	2

A Auditoriya mashg'uloti

M Malakaviy amaliyot

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti				
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)									
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar					
		Soat	%						Oylar				
								1	2	3	4	5	
									Haftalar soni				
									4	4	4	4	2
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.00	Umumkasbiy fanlar	302	46,6	302	144	108	20	30	118	102	64	18	0
1.01	Maxsus pedagogikaning klinik asoslari	110	17,0	110	46	34	20	10	36	32	24	18	
1.02	Oligofrenopedagogika	32	4,9	32	16	10		6	32				
1.03	Oligofrenopsixologiya	34	5,2	34	16	12		6	16	18			
1.04	Bolalar adabiyoti	20	3,1	20	8	8		4	20				
1.05	Tarbiyaviy ishlar metodikasi	22	3,4	22	12	6		4			22		
1.06	Korreksion fanlar	28	4,3	28	18	10			14	14			
1.07	Maxsus pedagogika va psixologiya	36	5,6	36	18	18				18	18		
1.08	Tanlov fanlari (O'zbek imo-ishora tili)	20	3,1	20	10	10				20			
2.00	Ixtisoslik fanlari	202	31,2	202	98	104	0	0	26	42	80	54	0
2.01	Matematika o'qitish maxsus metodikasi	32	4,9	32	18	14			20	12			
2.02	Ona tili o'qitish maxsus metodikasi	32	4,9	32	16	16				20	12		
2.03	Texnologiya o'qitish maxsus metodikasi	26	4,0	26	12	14			6	10	10		
2.04	Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi	26	4,0	26	12	14					26		
2.05	Inklyuziv ta'lim. Gospital pedagogika	36	5,6	36	16	20					16	20	
2.06	Tasviy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi	30	4,6	30	14	16					12	18	
2.07	Brayl yozuvini o'rgatish metodikasi	20	3,1	20	10	10					4	16	
	Jami	504	77,8	504	242	212	20	30	144	144	144	72	0
	Malakaviy amaliyot	72	11,1									72	
	Yakuniy attestatsiya	72	11,1										72
	Jami	144	22,2	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72
	Hammasi	648	100,0	504	242	212	20	30	144	144	144	144	72

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	14	1-14	
Malakaviy amaliyot	2	15-16	
Yakuniy attestatsiya	2	17-18	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi
o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini
berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 18 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan
ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																		O'quv jarayoni				
																		Jami	Shundan			
I				II				III				IV				V			Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	Yakuniy attestatsiya	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18					
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	Y	18	14	2	2

A Auditoriya
mashg'uloti

M Malakaviy amaliyot

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti					
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)										
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar						
		Soat	%	Oylar										
1	2	3	4	5										
		Haftalar soni												
4	4	4	4	2										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1.00	Umumkasbiy fanlar	296	45,7	296	138	108	20	30	134	96	28	38	0	
1.01	Defektologiyaning tibbiy asoslari	110	17,0	110	46	34	20	10	36	30	28	16		
1.02	Maxsus pedagogikaning asoslari	32	4,9	32	16	10		6	32					
1.03	Surdopedagogika va surdopsixologiya	34	5,2	34	16	12		6	16	18				
1.04	Tarbiyaviy ishlar pedagogikasi	20	3,1	20	8	8		4	20					
1.05	Nutq o'stirish	22	3,4	22	12	6		4				22		
1.06	Daktilologiyaga o'rgatish metodikasi	58	9,0	58	30	28			30	28				
1.07	Tanlov fanlari (fonetik ritmika)	20	3,1	20	10	10				20				
2.00	Ixtisoslik fanlari	208	32,1	208	110	98	0	0	10	48	116	34	0	
2.01	Matematika o'qitish metodikasi	32	4,9	32	18	14			10	20	2			
2.02	Ona tili o'qitish maxsus metodikasi	32	4,9	32	16	16				10	22			
2.03	Texnologiya fanini o'qitish metodikasi	32	4,9	32	20	12					28	4		
2.04	Tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi	26	4,0	26	12	14					26			
2.05	Korreksion fanlar (yakka va frontal mashg'ulot)	46	7,1	46	24	22					36	10		
2.06	Koxlear implantli bolalar bilan ishlash	20	3,1	20	10	10				18	2			
2.06	Brayl yozuvini o'rgatish metodikasi	20	3,1	20	10	10						20		
	Jami	504	77,8	504	248	206	20	30	144	144	144	72	0	
	Malakaviy amaliyot	72	11,1									72		
	Yakuniy attestatsiya	72	11,1										72	
	Jami	144	22,2	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	
	Hammasi	648	100,0	504	248	206	20	30	144	144	144	144	72	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	14	1-14	
Malakaviy amaliyot	2	15-16	
Yakuniy attestatsiya	2	17-18	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi
o'qituvchisi va tarbiyachisi (tiflopedagogika) huquqini
berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 18 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan
ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																		O'quv jarayoni				
																		Jami	Shundan			
I				II				III				IV				V			Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	YA va bitiruv ishi	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18					
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	Y	18	14	2	2

A Auditoriya mashg'uloti

M Malakaviy amaliyot

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti					
		Umumiy yuklamaning hajmi	Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)											
			Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	Oylar						
								1	2	3	4	5		
								Haftalar soni						
		Soat	%	4	4	4	4	2						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1.00	Umumkasbiy fanlar	312	48,1	312	152	114	16	30	124	82	58	48	0	
1.01	Maxsus pedagogikaning klinik asoslari	100	15,4	100	46	28	16	10	36	30	30	4		
1.02	Tiflopsixologiya	32	4,9	32	16	10		6	20	12				
1.03	Tiflopedagogika	34	5,2	34	16	12		6	16	18				
1.04	Bolalar adabiyoti	20	3,1	20	8	8		4	20					
1.05	Tarbiyaviy ishlar metodikasi	22	3,4	22	12	6		4	12	10				
1.06	Korreksion fanlar	48	7,4	48	26	22			20	12	10	6		
1.07	Maxsus pedagogika	36	5,6	36	18	18					18	18		
1.08	Tanlov fanlari (O'zbek imo-ishora tili)	20	3,1	20	10	10						20		
2.00	Ixtisoslik fanlari	192	29,6	192	94	98	0	0	20	62	86	24	0	
2.01	Matematika o'qitish maxsus metodikasi	32	4,9	32	18	14			20	12				
2.02	Ona tili o'qitish maxsus metodikasi	32	4,9	32	16	16					32			
2.03	Texnologiya fanini o'qitish metodikasi	26	4,0	26	12	14				12	14			
2.04	Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi	26	4,0	26	12	14				10	16			
2.05	Brayl yozuvini o'rgatish metodikasi	36	5,6	36	16	20				20	16			
2.06	Tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish	20	3,1	20	10	10				8	8	4		
2.06	Tanlov fanlari (Daktoloviya va imo-ishoraga o'rgatish metodikasi)	20	3,1	20	10	10						20		
	Jami	504	77,8	504	246	212	16	30	144	144	144	72	0	
	Malakaviy amaliyot	72	11,1									72		
	Yakuniy attestatsiya	72	11,1										72	
	Jami	144	22,2	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	
	Hammasi	648	100,0	504	246	212	16	30	144	144	144	144	72	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	14	1-14	
Malakaviy amaliyot	2	15-16	
Yakuniy attestatsiya	2	17-18	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Umumta'lim maktablari amaliyotchi psixologi huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																										
I			II			III			IV			V			VI			VII								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	

A	Auditoriya mashg'uloti	Y	Yakuniy attestatsiya
---	------------------------	---	----------------------

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
									Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Haftalar soni														
4	4	4	4	4	4	4	3									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	612	63,0	612	282	138	16	176	96	96	96	96	96	96	36	
1.01	Umumiy psixodiagnostika	72	7,4	72	28	28	16		24	24	24					
1.02	Umumiy psixologiya	72	7,4	72	36			36	24	24	24					
1.03	Sotsial psixologiya	72	7,4	72	32	20		20	24	24	24					
1.04	Rivojlanish psixologiyasi	72	7,4	72	36			36				24	24	24		
1.05	Oilal psixologiyasi	48	4,9	48	24	12		12				24	24			
1.06	Shaxs psixologiya	72	7,4	72	32	20		20				24	24	24		
1.07	Boshqaruv va ijtimoiy sohalarida psixologik xizmat	72	7,4	72	36			36				24	24	24		
1.08	Psixologik xizmat	72	7,4	72	28	28		16	24	24	24					
1.09	Umumiy pedagogika	40	4,1	40	20	20								24	16	
1.10	Tanlov fan	20	2,1	20	10	10									20	
2.00	Ixtisoslik fanlari	288	29,6	288	138	48	0	102	48	48	48	48	48	48	0	
2.01	Psixologik konsultatsiya va psixokorreksiya	72	7,4	72	32	20		20	24	24	24					
2.02	Psixologik trening asoslari	60	6,2	60	28	16		16				36	12	12		
2.03	Yuridik psixologiya	48	4,9	48	24	12		12					24	24		
2.04	Xulqi og'ishgan bolalar psixologiyasi	72	7,4	72	36			36	24	24	24					
2.05	Pedagogik psixologiya va psixologiyaning o'qitish metodikasi	36	3,7	36	18			18				12	12	12		
	Jami	900	92,6	900	420	186	16	278	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72	
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	420	186	16	278	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Jami	Shundan	
																												Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
I			II			III			IV			V			VI			VII			27	25	2						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar						
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar							
									1	2	3	4	5	6	7
		Haftalar soni													
Soat	%	4	4	4	4	4	4	3							
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
1.00	Umumkasbiy fanlar	400	41,2	400	180	170	0	50	86	68	66	70	70	20	20
1.01	Matematika fani	80	8,2	80	40	40			20	10	10	10	10	10	10
1.02	Husnixatni o'qitish texnologiyasi	24	2,5	24	10	10		4	6	6	6	6			
1.03	Ona tili va adabiyot fani	86	8,8	86	40	30		16	20	16	10	10	10	10	10
1.04	Boshlang'ich ta'limda innovatsiya va integratsiya	50	5,1	50	20	30			10	10	10	10	10		
1.05	Bolalar psixologiyasi	40	4,1	40	20	10		10	10	6	6	6	12		
1.06	Tarbiyaviy ishlar metodikasi	30	3,1	30	10	10		10	6	4	6	4	10		
1.07	Sinfdan tshqari ishlar metodikasi	20	2,1	20	10	10			4	4	6	6			
1.08	Xalqaro baholash dasturlari	50	5,1	50	20	20		10	8	8	8	8	18		
1.09	Tanlov fanlari	20	2,1	20	10	10			2	4	4	10			
2.00	Ixtisoslik fanlari	500	51,4	500	212	258	0	30	58	76	78	74	74	124	16
2.01	Ona tili o'qitish metodikasi	110	11,3	110	50	50		10	16	16	16	16	10	26	10
2.02	Matematika o'qitish metodikasi	120	12,3	120	40	60		20	20	20	20	20	20	14	6
2.03	O'qish savodxonligi darslari metodikasi	80	8,2	80	40	40				12	12	12	10	34	
2.04	Tarbiya fani va uni o'qitish metodikasi	20	2,1	20	10	10			2	4	14				
2.05	Tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi	40	4,1	40	20	20			10	4	4	6	6	10	
2.06	Texnologiya fanini o'qitish metodikasi	40	4,1	40	10	30			10	4	4	6	2	14	
2.07	Tasviriy san'at fani va uni o'qitish metodikasi	36	3,7	36	15	21				4	4	6	6	16	
2.08	Jismoniy tarbiya fani nazariyasi va metodikasi	34	3,5	34	17	17				12	4	8	10		
2.09	Tanlov fanlari	20	2,1	20	10	10							10	10	
	Jami	900	92,6	900	392	428	0	80	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	392	428	0	80	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: O'zbek tili va adabiyoti fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Auditoriya mashg'uloti	Yakuniy attestatsiya
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
Soat	%	1	2	3	4	5	6	7	Haftalar soni							
4	4	4	4	4	4	4	3	10	11	12	13	14	15	16		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	570	58,6	570	260	220	0	90	144	134	102	80	60	50	0	
1.01	Adabiyot nazariyasi	40	4,1	40	20	10		10	24	16						
1.02	O'zbek folklori	20	2,1	20	10	10			20							
1.03	Mumtoz adabiyot	50	5,1	50	20	20		10	20	20	10					
1.04	O'zbek adabiyoti	100	10,3	100	40	40		20	20	20	20	20				
1.05	Jadid adabiyoti	40	4,1	40	20	20			20	20						
1.06	Mustaqillik davri adabiyoti	40	4,1	40	20	20			20	20						
1.07	Jahon adabiyoti	40	4,1	40	20	20			20	20						
1.08	Umumiy tilshunoslik va tilshunoslik nazariyasi	40	4,1	40	20	10		10		8	12	20				
1.09	O'zbek tili tarixi	40	4,1	40	20	20					20	20				
1.10	Hozirgi o'zbek adabiy tili	140	14,4	140	60	40		40			30	20	40	50		
1.11	Tanlov fan	20	2,1	20	10	10				10	10					
2.00	Ixtisoslik fanlari	330	34,0	330	160	80	0	90	0	10	42	64	84	94	36	
2.01	Uzluksiz ta'limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar	40	4,1	40	20			20			12	24	4			
2.02	Nutqiy kompetensiyani rivojlantirish asoslari	40	4,1	40	20			20					20	20		
2.03	Badiiy asar va uning filologik tahlili	50	5,1	50	20	20		10					20	30		
2.04	Ona tilini o'qitish metodikasi	80	8,2	80	40	20		20			20	20	20	20		
2.05	O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi	80	8,2	80	40	20		20		10	10	20	20	20		
2.06	Tanlov fan	40	4,1	40	20	20								4	36	
	Jami	900	92,6	900	420	300	0	180	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72	
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	420	300	0	180	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: O'zbek tili fanini (o'zga tilli guruhlariga) o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi: kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti														
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)																			
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar															
										Oylar													
								1	2	3	4	5	6	7									
								Haftalar soni															
								4	4	4	4	4	4	4	3								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16								
1.00	Umumkasbiy fanlar	600	61,7	600	280	240	0	80	140	140	120	80	60	60	0								
1.01	Adabiyot nazariyasi	40	4,1	40	20	10		10	20	20													
1.02	O'zbek adabiyoti	60	6,2	60	20	20		20	20	20													
1.03	O'zbek adabiyot tarixi	60	0,0	60	40	20			20	20	20												
1.04	Jadid adabiyoti	40	4,1	40	20	20			20	20													
1.05	Mustaqillik davri adabiyoti	40	4,1	40	20	20			20	20													
1.06	Jahon adabiyoti	40	4,1	40	20	20					20	20											
1.07	Tilshunoslik nazariyasi	60	6,2	60	30	20		10			20	20	20										
1.08	O'zbek tili tarixi	40	4,1	40	20	20					20	20											
1.09	Hozirgi o'zbek adabiy tili	120	12,3	120	40	40		40			20	20	40	40									
1.10	O'zbek va rus tillarining qiyosiy tipologiyasi	40	4,1	40	20	20			20	20													
1.11	Davlat tilida ish yuritish	40	0,0	40	20	20			20	20													
1.12	Tanlov fan	20	2,1	20	10	10								20									
2.00	Ixtisoslik fanlari	300	30,9	300	140	90	0	70	4	4	24	64	84	84	36								
2.01	Uzluksiz ta'limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar	40	4,1	40	20			20			12	24	4										
2.02	XXI asr ko'nikmalari va kompetensiyalarini rivojlantirish	40	4,1	40	20			20					20	20									
2.03	Badiiy asar va uning tahlili	40	4,1	40	20	10		10					20	20									
2.04	Ifodali o'qish va nutq madaniyati	40	4,1	40	20	20					20	20											
2.05	O'zbek tilini o'qitish metodikasi	120	12,3	120	60	40		20	4	4	12	20	20	40	20								
2.06	Tanlov fan	20	2,1	20		20								4	16								
	Jami	900	92,6	900	420	330	0	150	144	144	144	144	144	144	36								
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72								
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72								
	Hammasi	972	100,0	900	420	330	0	150	144	144	144	144	144	144	108								

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Qoraqalpoq tili va adabiyoti fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Jami	Shundan	
																												Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
I			II			III			IV			V			VI			VII			27	25	2						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21				22	23	24	25	26	27
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y			

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti								
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)													
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar									
									Oylar								
		1	2	3	4	5	6	7									
										Haftalar soni							
		Soat	%							4	4	4	4	4	4	3	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
1.00	Umumkasbiy fanlar	350	36,0	350	122	162	0	66	90	90	100	70	0	0	0		
1.01	Til bilimi asoslari	40	4,1	40	20	20			10	10	10	10					
1.02	Umumiy tilshunoslik	40	4,1	40	20	20			10	10	10	10					
1.03	Qoraqalpoq tili va adabiyoti tarixini o'rganishning dolzarb masalalari	30	3,1	30	10	10		10	10	10	10						
1.04	Qoraqalpoq tili tarixi	50	5,1	50	20	20		10	10	10	20	10					
1.05	Qoraqalpoq dialektologiyasi	30	3,1	30	12	18			10	10	10						
1.06	Adabiyot nazariyasi	40	4,1	40	10	20		10	10	10	10	10					
1.07	Qoraqalpoq tili va adabiyotini o'qitish texnologiyalari ham joybarlaw	50	5,1	50	10	24		16	10	10	10	20					
1.08	Qoraqalpoq adabiy tanqidchiligi va adabiy jarayon	40	4,1	40	10	20		10	10	10	10	10					
1.09	Tanlov fanlar	30	3,1	30	10	10		10	10	10	10						
2.00	Ixtisoslik fanlari	550	56,6	550	150	320	0	80	54	54	44	74	144	144	36		
2.01	Matn lingvistikasi	42	4,3	42	10	22		10	10	10	10	12					
2.02	Semasiologiya	30	3,1	30	10	10		10	10	10	10						
2.03	Qoraqalpoq og'zaki ijodiyoti	40	4,1	40	10	20		10	10	10	6	14					
2.04	Qoraqalpoq tili va adabiyotini o'qitish metodikasi	60	6,2	60	20	30		10	10	10	6	14	20				
2.05	Hozirgi qoraqalpoq adabiy tili	130	13,4	130	30	80		20	14	14	12	34	30	26			
2.06	Qoraqalpoq adabiyoti tarixi	120	12,3	120	30	70		20					58	26	36		
2.07	Jahon adabiyoti	40	4,1	40	20	20							20	20			
2.08	Turkiy yozuvlar tarixi	30	3,1	30		30							10	20			
2.09	Xalqaro baholash dasturlarida o'qish dsavodxonligi	30	3,1	30	10	20							6	24			
2.10	Tanlov fanlar	28	2,9	28	10	18								28			
	Jami	900	92,6	900	272	482	0	146	144	144	144	144	144	144	36		
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72		
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72		
	Hammasi	972	100,0	900	272	482	0	146	144	144	144	144	144	144	108		

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Rus tili va adabiyoti fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta
tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV				V				VI				VII			Jami	Shundan				
																									Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	27	25	2
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y			

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
									Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Haftalar soni														
Soat	%	4	4	4	4	4	4	4	3							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	540	55,6	540	112	130	0	298	144	140	130	86	30	10	0	
1.01	Hozirgi rus tili	130	13,4	130	30	100			40	40	40	10				
1.02	Adabiyotshunoslikka kirish va adabiyot nazariyasi	50	5,1	50	10			40	20	20	10					
1.03	Rus adabiyoti tarixi	160	16,5	160	40			120	30	30	30	30	30	10		
1.04	MDH xalqlari adabiyoti	80	8,2	80	12			68	20	20	20	20				
1.05	Chet el adabiyoti tarixi	80	8,2	80	10			70	20	20	20	20				
1.06	Xalqaro baholash dasturlarida o'qish savodxonlik	40	4,1	40	10	30			14	10	10	6				
2.00	Ixtisoslik fanlari	360	37,0	360	50	200	0	110	0	4	14	58	114	134	36	
2.01	Rus tili fanini o'qitish metodikasi	100	10,3	100	30	40		30		4	14	38	14	14	16	
2.02	Rus tili praktikumi	60	6,2	60	20	40						20	10	30		
2.03	Rus adabiyoti praktikumi va ifodali o'qish	100	10,3	100		100							40	60		
2.04	Mamlakatshunoslik	60	6,2	60		20		40					40	20		
2.05	Tanlov fan	40	4,1	40				40					10	10	20	
	Jami	900	92,6	900	162	330	0	408	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72	
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	162	330	0	408	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Rus tili (o'zga tilli guruhlarda) fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy
qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Jami	Shundan	
																												Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
I			II			III			IV				V				VI				VII								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	27	25	2
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y				

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
									Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Haftalar soni														
Soat	%	4	4	4	4	4	4	3								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	540	55,6	540	112	130	0	298	140	140	140	68	40	12	0	
1.01	Hozirgi rus tili	130	13,4	130	30	100			40	40	40	10				
1.02	Adabiyotshunoslikka kirish va adabiyot nazariyasi	50	5,1	50	10			40	18	18	14					
1.03	Rus adabiyoti tarixi	160	16,5	160	40			120	32	32	32	32	20	12		
1.04	MDH xalqlari adabiyoti	80	8,2	80	12			68	20	20	20	10	10			
1.05	Chet el adabiyoti tarixi	80	8,2	80	10			70	20	20	20	10	10			
1.06	Xalqaro baholash dasturlarida o'qish savodxonlik	40	4,1	40	10	30			10	10	14	6				
2.00	Ixtisoslik fanlari	360	37,0	360	50	200	0	110	4	4	4	76	104	132	36	
2.01	Rus tili fanini o'qitish metodikasi	100	10,3	100	30	40		30				30	30	40		
2.02	Rus tili praktikumi	60	6,2	60	20	40						22	20	18		
2.03	Rus adabiyoti praktikumi va ifodali o'qish	100	10,3	100		100						20	20	40	20	
2.04	Mamlakatshunoslik	60	6,2	60		20		40					30	30		
2.05	Tanlov fan	40	4,1	40				40	4	4	4	4	4	4	16	
	Jami	900	92,6	900	162	330	0	408	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4												72	
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	162	330	0	408	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Chet tili (tillar bo'yicha) tili fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
									Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Haftalar soni														
4	4	4	4	4	4	4	2									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	170	17,5	170	56	56	0	58	84	64	22	0	0	0	0	
1.01	Ingliz tili tarixi	40	4,1	40	12	14	0	14	20	20						
1.02	Ingliz adabiyoti tarixi	60	6,2	60	20	20	0	20	20	20	20					
1.03	Uzluksiz ta'limda ingliz tilini o'qitish tendensiyalari va zamonaviy yondashuvlar	58	6,0	58	20	18	0	20	32	24	2					
1.04	Tanlov fanlari	12	1,2	12	4	4	0	4	12							
2.00	Ixtisoslik fanlari	730	75,1	730	116	574	0	40	60	80	122	144	144	144	36	
2.01	Ingliz tili nazariy kursi	120	12,3	120	40	80	0			20	20	20	20	40		
2.02	Nutq ko'nikmalari integratsiyasi	200	20,6	200	0	200	0		40	40	40	40	40			
2.03	Ingliz tilida o'qish va o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish	60	6,2	60	0	60	0		20	20	20					
2.04	Ingliz tilida gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish	60	6,2	60	0	60	0				40	20				
2.05	Ingliz tilida yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish	60	6,2	60	0	60	0				2	10	20	18	10	
2.06	Ingliz tilini o'qitish metodikasi	120	12,3	120	40	60	0	20				40	44	36		
2.07	Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish metodikasi	80	8,2	80	24	36	0	20				14	20	46		
2.08	Tanlov fanlari	30	3,1	30	12	18	0							4	26	
	Jami	900	92,6	900	172	630	0	98	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4	36	0	36	0	0							72	
	Jami	72	7,4	36	0	36	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	936	172	666	0	98	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Matematika fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21				22	23	24	25	26	27
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Soat	%						Haftalar soni							
									4	4	4	4	4	4	4	3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	130	13,4	130	50	50	0	30	10	10	10	0	30	60	10	
1.01	Inkluziv ta'lim	10	1,0	10	10	0	0		10							
1.02	Matematik jarayonlarni modellash	20	2,1	20	10	0	0	10		10	10					
1.03	Xalqaro baholash dasturlari	30	3,1	30	10	20	0	0					10	20		
1.04	Matematikani kasbga yo'naltirib o'qitish	40	4,1	40	10	20	0	10					10	20	10	
1.05	Matematikani o'qitishda innovatsion ta'lim	30	3,1	30	10	10	0	10					10	20		
2.00	Ixtisoslik fanlari	770	79,2	770	296	454	0	20	134	134	134	144	114	84	26	
2.01	Matematik analiz	200	20,6	200	80	120	0	0	40	40	40	40	40			
2.02	Algebra sonlar nazariyasi	170	17,5	170	70	100	0	0	38	38	38	38	18			
2.03	Geometriya	160	16,5	160	70	90	0	0	36	36	36	36	16			
2.04	Matematika o'qitish metodikasi	80	8,2	80	20	40	0	20	20	20	20	20				
2.05	Matematikadan misol va masalalar yechish	70	7,2	70	20	50	0	0				10	20	24	16	
2.06	Ehtimollar nazariyasi va matematik statistika elementlari	40	4,1	40	16	24	0	0					10	20	10	
2.07	Tanlov fani 1	30	3,1	30	10	20	0	0								
2.07.1	Matematik analizning elementar matematikaga tatbiqlari													10	20	
2.07.2	Elementar matematikaning qo'shimcha boblari															
2.08	Tanlov fani 2	20	2,1	20	10	10	0	0							20	
2.08.1	Qiziqarli matematika va olimpiada masalalari															
2.08.2	Elementar matematikada kompleks sonlar metodi															
	Jami	900	92,6	900	346	504	0	50	144	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiya	72	7,4													72
	Jami	72	7,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	346	504	0	50	144	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Fizika va astronomiya fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Shundan	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27		Nisbaty ta'lim	Yakuniy attestatsiya
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2
A			A			A			A			A			A			A			A			A			A		Y
A			A			A			A			A			A			A			A			A			A		Y

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar						
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	1	2	3	4	5	6	7
									Haftalar soni						
		Soat	%	4	4	4	4	4	4	3					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	192	20,5	192	94	98	0	0	40	40	16	12	20	48	16
1.01	Uzluksiz ta'limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar	38	4,1	38	22	16			16	16	6				
1.02	STEAM ta'lim tizimida fizika va astronomiyani o'qitish	34	3,6	34	16	18					10	12	12		
1.03	Fizika va astronomiya o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash	40	4,3	40	16	24							8	24	8
1.04	Fizik jarayonlarni kompyuterda modellashtirish	32	3,4	32	12	20								24	8
1.05	Inklyuziv ta'lim	16	1,7	16	8	8			8	8					
1.06	Xalqaro baholash dasturlari	32	3,4	32	20	12			16	16					
2.00	Ixtisoslik fanlari	708	75,6	708	298	214	136	60	104	104	128	132	124	96	20
2.01	Mexanika	64	6,8	64	28	24	12		24	24	16				
2.02	Molekulyar fizika va termodinamika	76	8,1	76	38	26	12		16	24	24	12			
2.03	Elektr va magnetizm	88	9,4	88	40	30	18			6	24	24	24	10	
2.04	Optika	72	7,7	72	36	24	12				12	24	24	12	
2.05	Atom, yadro va elementar zarralar fizikasi	60	6,4	60	34	20	6					16	24	20	
2.06	Nisbiylik nazariyasi	32	3,4	32	16	16							8	16	8
2.07	Astronomiya va astrofizika	72	7,7	72	32	24	16		16	16	16	16	8		
2.08	Fizika va astronomiya o'qitish metodikasi	90	9,6	90	30		30	30	16	16	16	16	16	10	
2.09	Fizika va astronomiyadan masalalar yechish metodikasi	60	6,4	60		30		30	16	8	8	8	8	8	4
2.10	Maktab laboratoriya ishlari	30	3,2	30			30		10	4	4	4	4	4	
2.11	Tanlov fanlari:	64	6,8	64	44	20			6	6	8	12	8	16	8
2.11.1	Nanotexnologiya														
2.11.2	Kvant fizikasi														
2.11.3	Fizikadan nostandart topshiriqlar														
2.11.4	Kosmonavtika asoslari														
	Jami	900	96,2	900	392	312	136	60	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiya	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	392	312	136	60	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Informatika fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Shundan							
																						Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		22	23	24	25	26	27		
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

N

Nazariy ta'lim

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar						
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya ishi	Seminar	1	2	3	4	5	6	7
									Haftalar soni						
		Soat	%						4	4	4	4	4	4	4
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	400	41,2	400	140	180	74	6	80	100	110	80	30	0	0
1.01	Umumta'lim maktablarda huquqiy masalalar	10	1,0	10	10				10						
1.02	Informatika va raqamli texnologiyalar	90	9,3	90	30	40	20		20	20	20	20	10		
1.03	Tarmoq texnologiyalari	60	6,2	60	20	30	10		10	10	10	20	10		
1.04	Kompyuter ta'minoti	50	5,1	50	10	30	10		10	20	10	10			
1.05	Axborot tizimlari	50	5,1	50	20	20	10		10	20	20				
1.06	Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari	80	8,2	80	20	40	20		10	20	20	20	10		
1.07	Informatikani o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish	40	4,1	40	20	10	4	6	10	10	10	10			
1.08	Tanlov fanlari	20	2,1	20	10	10					20				
2.00	Ixtisoslik fanlari	500	51,4	500	130	250	100	20	64	44	34	64	114	144	36
2.01	Zamonaviy dasturlash tillari	150	15,4	150	40	70	40		20	20	20	24	24	42	
2.02	Informatika va axborot texnologiyalarini o'qitish metodikasi	130	13,4	130	30	60	20	20	20	24	14	20	32	20	
2.03	Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt	90	9,3	90	20	50	20		24			20	16	20	10
2.04	Pedagogik dasturiy vositalar va ularni yaratish texnologiyalari	40	4,1	40	10	30							20	20	
2.05	Kompyuter grafikasi va veb-dizayn	60	6,2	60	10	30	20						22	18	20
2.06	Tanlov fanlari	30	3,1	30	20	10								24	6
	Jami	900	92,6	900	270	430	174	26	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,4	72											72
	Jami	72	7,4	72											
	Hammasi	972	100,0	972	270	430	174	40	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Yakuniy attestatsiya
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) Bitiruv ishini himoya qilish

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Biologiya fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Shundan							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		22	23	24	25	26	27	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A		A	A	A	A	Y	Y	27	25

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar						
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	1	2	3	4	5	6	7
									Haftalar soni						
		Soat	%						4	4	4	4	4	4	3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	160	17,1	160	56	52	42	10	54	54	52	0	0	0	0
1.01	Mikrobiologiya va biotexnologiya asoslari	30	3,2	30	10	10	10		10	10	10				
1.02	Biologik kimyo	40	4,3	40	16	12	12		14	14	12				
1.03	Biologiyani o'qitishda raqamli resurslardan foydalanish	30	3,2	30	10	10	10		10	10	10				
1.04	Biologiyani o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish	30	3,2	30	10	10		10	10	10	10				
1.05	Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik	30	3,2	30	10	10	10		10	10	10				
2.00	Ixtisoslik fanlari	740	79,1	740	240	310	180	10	90	90	92	144	144	144	36
2.01	Botanika	160	17,1	160	50	60	50		30	30	20	30	20	30	
2.02	Zoologiya	130	13,9	130	50	50	30		20	20	20	20	20	30	
2.03	Odam anatomiyasi va fiziologiyasi	120	12,8	120	40	50	30		22	20	20	20	24	14	
2.04	Genetika va evolyutsion ta'limot	90	9,6	90	30	30	30		18	10	18	10	24	10	
2.05	O'simlikshunoslik	20	2,1	20	10	10						10	10		
2.06	Biologik xilma-xillik va uning muhofazasi	50	5,3	50	10	20	20					10	20	20	
2.07	Biologiya fanini o'qitish metodikasi	100	10,7	100	30	40	20	10		10	14	20	26	30	
2.08	Biologiyadan masalalar yechishni o'rgatish metodikasi	50	5,3	50	10	40						24		10	16
2.09	Tanlov fanlari: 1.PISA, TIMSS topshiriqlari tahlili. 2.Amaliy mashg'ulotlarni tashkil qilish va tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish.	20	2,1	20	10	10									20
	Jami	900	96,2	900	296	362	222	20	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	296	362	222	20	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Kimyo fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Jami	Shundan	
I			II			III			IV			V			VI			VII			Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21			22	23	24	25		26	27
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
									Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Haftalar soni														
Soat	%	4	4	4	4	4	4	4	3							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	570	60,9	570	170	250	150	0	130	126	110	90	60	54	0	
1.01	Noorganik kimyo	120	12,8	120	30	60	30		30	30	30	10	20			
1.02	Analitik kimyo	70	7,5	70	20	30	20		20	20	20	10				
1.03	Organik kimyo	70	7,5	70	20	30	20		20	20	10	20				
1.04	Fizikaviy va kolloid kimyo	70	7,5	70	20	30	20		20	20	20	10				
1.05	Polimerlar kimyosi	40	4,3	40	10	20	10		10	10	10	10				
1.06	Kimyoviy texnologiya	60	6,4	60	20	20	20		20	16	10	14				
1.07	Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy ilmiy savodxonlik	30	3,2	30	10	20						6	10	14		
1.08	Kimyo tarixi	40	4,3	40	20	10	10		10	10	10	10				
1.09	Yashil kimyo	30	3,2	30	10	10	10						10	20		
1.10	Tanlov fanlari	40	4,3	40	10	20	10						20	20		
2.00	Ixtisoslik fanlari	330	35,3	330	90	160	66	14	14	18	34	54	84	90	36	
2.01	Kimyo o'qitish metodikasi	160	17,1	160	40	80	30	10	14	18	24	24	30	30	20	
2.02	Kimyo fanidan masalalar yechish metodikasi	60	6,4	60	20	20	20				10	10	20	20		
2.03	Kimyo fanidan eksperimentlar o'tkazish metodikasi	80	8,5	80	20	50	10					10	24	30	16	
2.04	Kimyoni o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish	30	3,2	30	10	10	6	4				10	10	10		
	Jami	900	96,2	900	260	410	216	14	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72	
	Jami	72	7,7	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	936	260	410	216	14	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Tarix fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Shundan							
																						Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		22	23	24	25	26	27		
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	Haftalar soni
		Soat	%	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	350	37,4	350	100	110	0	140	60	64	74	42	58	52	0	
1.01	Tarixshunoslik va manbashunoslik	60	6,4	60	20	10		30	20	14	16	10				
1.02	Markaziy Osiyo xalqlari tarixi	30	3,2	30	10	10		10	10	10						
1.03	O'zbekiston davlatchiligi tarixi	50	5,3	50	10	20		20	20	20	10					
1.04	Tarixiy geografiya	50	5,3	50	10	20		20	10	10	10	10				
1.05	Tarixiy o'lkashunoslik va turizm	50	5,3	50	10	20		20		10	20	10	10			
1.06	Arxeologiya	30	3,2	30	10	10		10					10	20		
1.07	Etnologiya	30	3,2	30	10	10		10			8	8	8	6		
1.08	Arxivshunoslik va muzeyshunoslik	30	3,2	30	10	10		10					10	20		
1.09	Xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi	20	2,1	20	10	0		10				4	10	6		
2.00	Ixtisoslik fanlari	550	58,8	550	170	140	0	240	84	80	70	102	86	92	36	
2.01	Tarix fanini o'qitish metodikasi	60	6,4	60	20	20		20	24	20	10	6				
2.02	Sharq allomalaring ilmiy merosi	30	3,2	30	10	10		10					10	20		
2.03	Jahon tarixi	170	18,2	170	40	40		90	30	30	30	30	30	20		
2.04	O'zbekiston tarixi	170	18,2	170	50	40		80	30	30	30	30	20	20	10	
2.05	O'zbekiston madaniyati va san'ati tarixi	30	3,2	30	10	10		10				10	10	8	2	
2.06	Yordamchi tarix fanlari	70	7,5	70	30	20		20				20	10	20	20	
2.07.	Tanlov fanalar	20	2,1	20	10			10				6	6	4	4	
	Jami	900	96,2	900	270	250	0	380	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72	
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	270	250	0	380	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Davlat va huquq asoslari fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi: kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Shundan							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		22	23	24	25	26	27	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A		A	A	A	A	Y	Y	27	25

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar							
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	Haftalar soni							
									4	4	4	4	4	4	4	4
		Soat	%	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	16
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	410	43,8	410	140	190	0	80	80	80	80	60	60	40	10	
1.01	Huquq sohalari	250	26,7	250	80	140		30	40	40	40	40	40	40	10	
1.02	Konstitusiyaviy huquq	40	4,3	40	10	10		20	10	10	10					
1.03	Inklyuziv ta'lim	20	2,1	20	10			10	10	10						
1.04	Kasb etikasi	40	4,3	40	20	10		10	10	10	20					
1.05	Media savodxonlik va axborot madaniyati	30	3,2	30	10	20					10	20				
1.06	Tanlov fanlari	30	3,2	30	10	10		10	10	10	10					
2.00	Ixtisoslik fanlari	490	52,4	490	140	130	10	210	64	64	64	84	84	104	26	
2.01	Davlat va huquq asoslari fanini o'qitish metodikasi	120	12,8	120	30	70		20	30	20	20	20	20	10		
2.02	Davlat va huquq asoslari nazariyasi va tarixi	60	6,4	60	20	30		10	20	20	10	10				
2.03	Huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyat	40	4,3	40	20	10		10	14	14	12					
2.04	Ekologiya huquqi	40	4,3	40	10			30		10	12	14	4			
2.05	Oilaviy huquqi	40	4,3	40	10			30			10	20	10			
2.06	Yer huquqi	40	4,3	40	10			30				20	20			
2.07	Xalqaro huquq	40	4,3	40	10			30						34	6	
2.08	Tadbirkorlik huquqi	40	4,3	40	10	10		20					10	30		
2.09	Soliq huquqi	40	4,3	40	10			30					20	20		
2.10	Tanlov fani	30	3,2	30	10	10	10							10	20	
	Jami	900	96,2	900	280	320	10	290	144	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7	36												72
	Jami	72	7,7	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	936	280	320	10	290	144	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Tarbiya fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Shundan	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27		Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	Oylar							
									1	2	3	4	5	6	7	
		Soat	%						4	4	4	4	4	4	3	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	300	32,1	300	94	90	0	116	48	48	48	48	46	46	16	
1.01	Ijtimoiy hayotda tarbiya fanining rivoji	86	9,2	86	30	26		30	14	14	14	14	12	12	6	
1.02	Mustaqillik va ma'naviy-tarbiya metodologiyasi	80	8,5	80	26	24		30	14	12	12	14	12	12	4	
1.03	O'quvchilarni atrof-muhitga munosabatini tarbiyalash. Ekologik tarbiya.	84	9,0	84	24	24		36	12	14	14	14	14	12	4	
1.04	Markaziy Osiyoda ilm-fan, ma'naviyat-madaniyatning tarbiya bilan uyg'unligi.	50	5,3	50	14	16		20	8	8	8	6	8	10	2	
2.00	Ixtisoslik fanlari	600	64,1	600	190	176	0	234	96	96	96	96	98	98	20	
2.01	Manaviy-tarbiyaning tarixiy nazariy asoslari	80	8,5	80	26	24		30	12	12	12	12	14	14	4	
2.02	Sharq allomalarining ilmiy-ma'naviy merosi	70	7,5	70	22	22		26	12	12	12	12	10	12		
2.03	"Tarbiya" fanini o'qitishning nazariy-metodologik asoslari. Tarbiyaning maqsadi, vazifalari va metodlari	100	10,7	100	30	30		40	16	16	16	16	16	16	4	
2.04	Komil inson kamolotida tarbiya – muhim omil sifatida. Sog'lom avlod – yurt tayanchi.	80	8,5	80	26	24		30	12	12	12	12	16	12	4	
2.05	Oilada tarbiyaviy an'analar va ma'naviyat tushunchalari. Oila qadriyatlari.	40	4,3	40	14	10		16	8	8	6	4	6	8		
2.06	Tarbiyada madaniyat va san'atining ahamiyati. Estetik tarbiya.	50	5,3	50	16	14		20	8	8	8	8	8	6	4	
2.07	Tarbiya va huquq fanlarini o'qitish metodikasi. Huquqiy tarbiya	100	10,7	100	30	30		40	16	16	16	14	16	18	4	
2.08	Milliy tiklanishdan-milliy yuksalish sari. Fuqarolik tarbiyasi.	50	1,6	50	16	14		20	8	8	8	10	8	8		
2.09	Tanlov fanlari: - Yangi O'zbekistonning o'ziga xos istiqloql, taraqqiyot va strategik yo'li - Yangi O'zbekiston va Uchinchi Renessans asoslarining shakllanishi - Tarbiya va ta'lim, o'qituvchi va murabbiylarning tarbiyadagi roli - Tarbiya jarayonida sport va jismoniy faoliyatning ahamiyati -Tarbiya, etika va estetika	30	2,0	30	10	8		12	4	4	6	8	4	4		
	Jami	900	96,2	900	284	266	0	350	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72	
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	284	266	0	350	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Geografiya va iqtisodiyot fanlarni o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi: kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 26 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Jami	Shundan	
																												Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
I			II			III			IV			V			VI			VII											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
		Soat	%						Oylar							
							1	2	3	4	5	6	7			
										Haftalar soni						
									4	4	4	4	4	4	4	3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1.00	Umumkasbiy fanlar	520	55,6	520	204	236	80	0	130	130	120	80	40	20	0	
1.01	Umumiy yer bilimi	60	6,4	60	20	20	20		10	10	10	10	10	10		
1.02	Geologiya	50	5,3	50	20		30		10	10	10	10	10			
1.03	Topografiya va kartografiya asoslari	50	5,3	50	20		30		10	10	10	10	10			
1.04	O'rta Osiyo va O'zbekiston tabiiy geografiyasi	100	10,7	100	30	70			30	30	20	20				
1.05	Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya	90	9,6	90	40	50			20	20	20	10	10	10		
1.06	Aholi geografiyasi va demografiya asoslari	40	4,3	40	20	20			10	10	10	10				
1.07	Toponomika	40	4,3	40	20	20			10	10	10	10				
1.08	Rekratsiya va turizm geografiyasi	30	3,2	30	10	20			10	10	10					
1.09	Tuproqlar geografiyasi	30	3,2	30	14	16			10	10	10					
1.10	Tanlov fanlar	30	3,2	30	10	20			10	10	10					
2.00	Ixtisoslik fanlari	380	40,6	380	118	242	0	20	14	14	24	64	104	124	36	
2.01	Geografiya fanini o'qitish metodikasi	100	10,7	100	30	60		10	10	10	10	30	30	10		
2.02	Geografiya o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish	60	6,4	60	14	36		10	4	4	4	14	14	20		
2.03	Geografiya darslarida o'quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash	30	3,2	30	10	20							10	20		
2.04	Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi	100	10,7	100	44	56					10	16	24	30	20	
2.05	Geografiyadan masala va mashqlar yechish metodikasi	60	6,4	60	10	50						4	20	20	16	
2.06	Tanlov fanlar	30	3,2	30	10	20							6	24		
	Jami	900	96,2	900	322	478	80	20	144	144	144	144	144	144	36	
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72	
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72	
	Hammasi	972	100,0	900	322	478	80	20	144	144	144	144	144	144	108	

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Musiqa madaniyati fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi: kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII			Jami	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21				22	23	24	25	26	27
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)											
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar							
									Oylar						
		1	2	3	4	5	6	7							
Haftalar soni															
4	4	4	4	4	4	4	3								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	350	37,4	350	102	118	0	130	124	110	66	10	24	16	0
1.01	Musiqa nazariyasi	60	6,4	60	20	10		30	20	14	16	10			
1.02	Musiqa tarixi	30	3,2	30	10	10		10	10	10					
1.03	Cholg'u ijrochiligi	50	5,3	50	10	20		20	20	20	10				
1.04	Maktab repertuari	50	5,3	50	10	20		20	20	20	10				
1.05	An'anaviy xonandalik	50	5,3	50	10	20		20	20	20	10				
1.06	Xor va xorshunoslik	30	3,2	30	10	10		10	10	10	10				
1.07	Dirijyorlik asoslari	40	4,3	40	16	14		10	24	16					
1.08	Vokal ijrochiligi	40	4,3	40	16	14		10					24	16	
2.00	Ixtisoslik fanlari	550	58,8	550	170	140	0	240	20	34	78	134	120	128	36
2.01	Ijrochilik san'ati tarixi	60	6,4	60	20	20		20	20	10	10	10	10		
2.02	O'zbek xalq musiqa ijodi	30	3,2	30	10	10		10				20	10		
2.03	Xalq cholgularida ijrochilik uslubiyoti	170	18,2	170	40	40		90		6	38	38	40	40	8
2.04	Musiqa o'qitish metodikasi va texnologiyalari	170	18,2	170	50	40		80		18	20	36	30	40	26
2.05	Bolalar musiqa adabiyoti	30	3,2	30	10	10		10				10	10	10	
2.06	Musiqa to'garaklarini tashkil etish	70	7,5	70	30	20		20			10	20	10	28	2
2.07.	Tanlov fanalar	20	2,1	20	10			10					10	10	
	Jami	900	96,2	900	272	258	0	370	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	272	258	0	370	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Tasviriy san'at va chizmachilik fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

Qayta tayyorlash nomi: kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
																											Shundan		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)					Oylar						
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar	1	2	3	4	5	6	7
									Haftalar soni						
		Soat	%						4	4	4	4	4	4	3
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	210	22,4	210	80	110	4	16	36	36	36	36	36	30	0
1.01	Umumiy pedagogika	30	3,2	30	12	18			10	10	10				
1.02	Pedagogik texnologiyalar	30	3,2	30	8	18		4	10	10	10				
1.03	Tarbiyaviy ishlar metodikasi	20	2,1	20	10	10							10	10	
1.04	Muhandislik kompyuter grafikasi	60	6,4	60	30	30			16	16	16	12			
1.05	Plastik anatomiya	40	4,3	40	14	20		6				14	16	10	
1.06	Tanlov fanlari	30	3,2	30	6	14	4	6				10	10	10	
2.00	Ixtisoslik fanlari	690	73,7	690	202	488	0	0	108	108	108	108	108	114	36
2.01	Qalamtasvir	120	12,8	120	20	100			24	24	24	24	10	14	
2.02	Rangtasvir va kompozitsiya	80	8,5	80	22	58			20	10		30	4	10	6
2.03	Haykaltaroshlik	60	6,4	60	10	50				10	10	10	10	10	10
2.04	Chizmachilik	80	8,5	80	40	40			30	30	20				
2.05	Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi	40	4,3	40	10	30			4	4	10	10	12		
2.06	Chizmachilik fanini o'qitish metodikasi	60	6,4	60	20	40					14	14	12	10	10
2.07	Tasviriy san'atda nusxa ko'chirish	40	4,3	40		40							20	20	
2.08	Tasviriy san'at tarixi	40	4,3	40	20	20			10	10	10	10			
2.09	Amaliy bezak san'ati	60	6,4	60	10	50			10	10	10	10	20		
2.10	Chizma geometriya	30	3,2	30	10	20			10	10	10				
2.11	Grafik tasvirlash asoslari	40	4,3	40	20	20							20	20	
2.12	Arxitektura elementlarini loyihalash	40	4,3	40	20	20								30	10
	Jami	900	96,2	900	282	598	4	16	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	282	598	4	16	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Texnologiya fanini o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III			IV			V			VI			VII									Jami	Shundan	Yakuniy attestatsiya
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y	27	25	2

A Auditoriya mashg'uloti

Y Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti						
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)											
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar							
									Soat	%					
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.00	Umumkasbiy fanlar	270	28,8	270	108	162	0	0	80	80	70	30	10	0	0
1.01	Chizma geometriya va muhandislik grafikasi	40	4,3	40	10	30			10	10	10	10			
1.02	Texnik mexanika	30	3,2	30	10	20			10	10	10				
1.03	Materialshunoslik va konstruksion materiallar	40	4,3	40	26	14			10	10	10	10			
1.04	Elektrotexnika, elektronika va elektr yuritmalari	50	5,3	50	20	30			10	10	10	10	10		
1.05	Kasb-hunarga yo'naltirish	40	4,3	40	16	24			10	20	10				
1.06	Metrologiya va standartlashtirish	30	3,2	30	10	20			10	10	10				
1.07	Texnik ijodkorlik va dizayn	40	4,3	40	16	24			20	10	10				
2.00	Ixtisoslik fanlari	630	67,3	630	208	402	20	0	64	64	74	114	134	144	36
2.01	Kompozit materiallarga ishlov berish texnologiyasi	50	5,3	50		50			10	10	14	16			
2.02	Gazlamalarga ishlov berish texnologiyasi	50	5,3	50		50			10	10	10	20			
2.03	Tikuv buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish	50	5,3	50	20	30			10	10	10	20			
2.04	Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash	50	5,3	50	20	30			10	10	10	20			
2.05	Robototexnika asoslari	50	5,3	50	10	20	20		10	10	10	20			
2.06	Texnologiya fanini o'qitish metodikasi	50	5,3	50	20	30			10	10	10	10	10		
2.07	Mashinasozlik texnikasi va ishlab chiqarish texnologiyasi	50	5,3	50	20	30			4	4	10	8	24		
2.08	Metallarni kesib ishlash, kesuvchi asboblari va stanoklar	50	5,3	50	20	30							30	20	
2.09	Sanoat ishlab chiqarish texnologiyasi	40	4,3	40	20	20							20	20	
2.10	Qishloq xo'jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi	40	4,3	40	20	20							24	16	
2.11	Gazlama materiallardan buyum tayyorlash texnologiyasi	40	4,3	40	16	24								24	16
2.12	Oziq-ovqat mahsulotlari tayyorlash texnologiyasi	50	5,3	50	20	30							26	24	
2.13	Texnologik ta'limda to'g'arak ishlarini tashkil qilish	30	3,2	30	12	18								20	10
2.14	Tanlov fani: Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligi	30	3,2	30	10	20								20	10
	Jami	900	96,2	900	316	564	20	0	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	316	564	20	0	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash

Kurs nomi: Tabiiy fanlarni o'qitish huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash

O'qish muddati - 27 hafta

Ta'lim shakli: ishlab
chiqarishdan ajralgan va
ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																											O'quv jarayoni		
I			II			III				IV				V				VI				VII			Jami	Shundan			
																										Nazariy ta'lim	Yakuniy attestatsiya		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25		26	27	27	25
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	Y	Y			

A

Auditoriya mashg'uloti

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)							Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti							
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Laboratoriya	Seminar								
		Soat	%	Oylar												
									1	2	3	4	5	6	7	
									Haftalar soni							
									4	4	4	4	4	4	3	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.00	Umumkasbiy fanlar	580	62,0	580	166	244	170	0	130	130	130	100	90	0	0
1.01	Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuv	30	3,2	30	6	14	10		10	10	10				
1.02	Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik	30	3,2	30	10	20			10	10	10				
1.03	Biologiya	140	15,0	140	40	50	50		30	20	30	30	30		
1.04	Geografiya	140	15,0	140	40	60	40		30	30	30	30	20		
1.05	Fizika va astronomiya	140	15,0	140	40	50	50		20	30	30	30	30		
1.06	Kimyo	70	7,5	70	20	30	20		20	20	10	10	10		
1.07	Tanlov fan	30	3,2	30	10	20			10	10	10				
2.00	Ixtisoslik fanlari	320	34,2	320	70	140	110	0	14	14	14	44	54	144	36
2.01	Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi	100	10,7	100	20	40	40		10	10	10	30	30	10	
2.02	Tabiiy fanlarni o'qitishda tajriba-tadqiqot ishlarini o'rganish metodikasi	100	10,7	100	20	40	40		4	4	4	14	24	40	10
2.03	Tabiiy fanlardan o'quv topshiriqlarni amaliyotda qo'llashda o'rgatish metodikasi	90	9,6	90	20	40	30							64	26
2.04	Tanlov fan	30	3,2	30	10	20								30	
	Jami	900	96,2	900	236	384	280	0	144	144	144	144	144	144	36
	Yakuniy attestatsiyasi	72	7,7												72
	Jami	72	7,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	72
	Hammasi	972	100,0	900	236	384	280	0	144	144	144	144	144	144	108

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Auditoriya mashg'ulotlari	25	1-25	
Yakuniy attestatsiya	2	26-27	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash
O'qish muddati - 19 hafta
Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan
va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																			O'quv jarayoni				
																			Jami	Shundan			
I				II				III				IV				V				Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	Yakuniy attestatsiya	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19					
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	19	16	2	1

A

Auditoriya
mashg'uloti

M

Malakaviy amaliyot

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)					Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti									
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)												
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot										
		Soat	%				1	2	3	4	5					
					Haftalar soni					4	4	4	4	4		
1	2	3	4	5	6	7	10	11	12	13	14					
1.00	I. Umumkasbiy fanlar	180	31,3	180	60	120	120	60	0	0	0					
1.01	Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar	18	3,1	18	6	12	18									
1.02	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida hayot faoliyati xavfsizligi	12	2,1	12	6	6	12									
1.03	Maktabgacha yosh davr psixologiyasi	18	3,1	18	6	12	18									
1.04	Maktabgacha pedagogika	42	7,3	42	12	30	24	18								
1.05	Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari	24	4,2	24	6	18		24								
1.06	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari	18	3,1	18	6	12	18									
1.07	"Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati	18	3,1	18	6	12	18									
1.08	Bolalarni ijtimoiy moslashuvi	12	2,1	12	6	6	12									
1.09	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inkulziv ta'limni tashkil etish	18	3,1	18	6	12		18								
2.00	II. Ixtisoslik fanlari	312	54,2	312	86	226	0	60	120	120	12					
2.01	Tarbiyachining ish hujjatlari	24	4,2	24	6	18		24								

2.02	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi	18	3,1	18	6	12		18			
2.03	Bolalar nutqini o'stirish	48	8,3	48	12	36		18	18	12	
2.04	Matematik tasavvurlarni shakllantirish	42	7,3	42	12	30			24	18	
2.05	Bolalar jismoniy tarbiyasi	24	4,2	24	6	18			24		
2.06	Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiya	30	5,2	30	12	18			18	12	
2.07	Tasviriy faoliyatga o'rgatish	36	6,3	36	6	30			18	18	
2.08	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash	24	4,2	24	6	18				24	
2.09	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	18	3,1	18	6	12			18		
2.10	Tarbiyachining kasbiy mahorati va kompetentligi	24	4,2	24	6	18				12	12
2.11	Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish	18	3,1	18	6	12				18	
2.12	Tanlov fani	6	1,0	6	2	4				6	
	Jami	492	85,4	492	146	346	120	120	120	120	12
	Malakaviy amaliyot	72	12,5								72
	Yakuniy attestatsiya	12	2,1								12
	Jami	84	14,6	0	0	0	0	0	0	0	84
	Hammasi	576	100,0	492	146	346	120	120	120	120	96

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Nazariy ta'lim	16	1-16	
Malakaviy amaliyot	2	17-18	
Yakuniy attestatsiya	1	19	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

2.02	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish	36	6,3	36	12	24		18	18		
2.03	Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash	24	4,2	24	6	18		6	18		
2.04	Maktabgacha yosh davr psixologiyasi	36	6,3	36	12	24		18	18		
2.05	Bolalar psixodiagnostikasi	36	6,3	36	12	24		18	18		
2.06	Bolalar psixogigienasi	30	5,2	30	12	18			18	12	
2.07	Bolalarni ijtimoiy moslashuvi	24	4,2	24	6	18				24	
2.08	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari	18	3,1	18	6	12				18	
2.09	"Ilk qadam" davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati	18	3,1	18	6	12				18	
2.10	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash	24	4,2	24	6	18				24	
2.11	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	12	2,1	12	4	8				12	
2.12	Tanlov moduli*	12	2,1	12	4	8					12
	Jami	492	85,4	480	154	338	120	120	120	120	0
	Malakaviy amaliyot	72	12,5								72
	Yakuniy attestatsiya	12	2,1								12
	Jami	84	14,6	0	0	0	0	0	0	0	84
	Hammasi	576	100,0	480	154	338	120	120	120	120	84

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Nazariy ta'lim	16	1-16	
Malakaviy amaliyot	2	17-18	
Yakuniy attestatsiya	1	19	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'QUV REJA

Kurs nomi: Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi

Qayta tayyorlash nomi:
kasbiy qayta tayyorlash
O'qish muddati - 19 hafta
Ta'lim shakli: ishlab chiqarishdan ajralgan
va ajralmagan holda

I. O'QUV JARAYONI JADVALI

Oy va haftalar																			O'quv jarayoni			
																			Jami	Shundan		
																				Nazariy ta'lim	Malakaviy amaliyot	Yakuniy attestatsiya
I				II				III				IV				V			19	16	2	1
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19				
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	M	M	Y	19	16	2	1

A

Auditoriya
mashg'uloti

M

Malakaviy amaliyot

Y

Yakuniy attestatsiya

II. O'QUV REJASI

№	O'quv bloklari, fanlar va faoliyat turlarining nomlari	Tinglovchining o'quv yuklamasi (soatlarda)					Soatlarning oylar va haftalar kesimidagi taqsimoti				
		Umumiy yuklamaning hajmi		Auditoriya mashg'ulotlari (soatlarda)			Oylar				
				Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	1	2	3	4	5
							Haftalar soni				
		Soat	%				4	4	4	4	2
1	2	3	4	5	6	7	10	11	12	13	14
1.00	I. Umumkasbiy fanlar	204	35,4	204	68	136	96	66	42	0	0
1.01	Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar	18	3,1	18	6	12	18				
1.02	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari	6	1,0	6	2	4	6				
1.03	"Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati	6	1,0	6	2	4	6				
1.04	Maxsus pedagogika	66	11,5	66	24	42	30	24	12		
1.05	Maxsus psixologiya	36	6,3	36	12	24	24	12			
1.06	Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari	42	7,3	42	12	30	12	12	18		
1.07	Ona tili (fonetika)	6	1,0	6	2	4			6		
1.08	Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi	18	3,1	18	6	12		18			
1.09	Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va inklyuzivlik	6	1,0	6	2	4			6		
2.00	II. Ixtisoslik fanlari	288	50,0	288	98	190	24	54	78	120	12

2.01	Logopediya	36	6,3	36	18	18		18	18		
2.02	Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi ish hujjatlari	18	3,1	18	6	12		18			
2.03	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi	38	6,6	38	12	26			24	14	
2.04	Nutq kamchiliklarini bartaraf etish usullari	78	13,5	78	24	54	24	18	18	18	
2.05	Logopedik o'yinlar	18	3,1	18	6	12			18		
2.06	Logopedik massaj turlari	24	4,2	24	8	16				24	
2.07	Logoritmika	18	3,1	18	6	12				18	
2.08	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish	22	3,8	22	6	16				22	
2.09	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inkulziv ta'limni tashkil etish	18	3,1	18	6	12				18	
2.10	Tanlov moduli*	18	3,1	18	6	12				6	12
	Jami	492	85,4	492	166	326	120	120	120	120	12
	Malakaviy amaliyot	72	12,5								72
	Yakuniy attestatsiya	12	2,1								12
	Jami	84	14,6	0	0	0	0	0	0	0	84
	Hammasi	576	100,0	492	166	326	120	120	120	120	96

O'quv jarayonining tarkibiy qismlari	Haftalar soni	Hafta	Izoh
Nazariy ta'lim	16	1-16	
Malakaviy amaliyot	2	17-18	
Yakuniy attestatsiya	1	19	O'quv rejadagi o'quv fanlari bo'yicha sinov (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki so'rov) va bitiruv ishi himoyasi

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”- sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.29-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TA’LIM MUASSASASI LOGOPEDI HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

F.U. Qodirova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
“Maxsus pedagogika” kafedrası mudiri, professor, p.f.f.d.

X.Sh.Yunusova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
“Maxsus pedagogika” kafedrası katta o‘qituvchisi.

O.S. Ishmatova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
“Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

Taqrizchilar:

S.J. Achilova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
“Maxsus pedagogika” kafedrası p.f.f.n., dotsenti

D. Nazarova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat
milliy instituti, Pedagogika va psixologiya kafedrası, p.f.f.n.,
professor

*Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy
instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan
ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.*

TUSHUNTIRISH XATI

Bugungi kunda Respublikada amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, maxsus pedagogika va uni amaliyot bilan bog'lab o'qitish bo'lajak mutaxassislarda kasbiy professional xususiyatlarni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Modomiki, universitetlarning har xil fanlarni chuqur o'rgangan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash asosiy vazifasi va maqsadi ekan, bo'lajak mutaxassislar o'rganish uchun o'zi tanlagan maxsus pedagogika sohasi masalan, logopediya sohasining paydo bo'lish tarixi, uning shakllanganligi, rivojlanishi, defektologiya nutqida nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi va ularni o'qitish metodikalarini yaxshi bilishi kerak.

Maxsus pedagogikaning mazkur sohasi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak Logopediya, Logopedik texnologiya, Logopedik massaj, Logopedik xizmat, Logopedik ritmika (fonetik ritmika), Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassis shu sohaning yuqori kompetensiyali mutaxassisiga aylanadi. Demak, **Ta'lim muassasasi logopedi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining namunaviy o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar logopediyaning barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu **Ta'lim muassasasi logopedi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

Shuningdek, ushbu ishchi o'quv reja va dasturga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" 20.10.2022-yildagi PQ-407-son qarorining 5.2.3-bandi, "b" kichik bandida, 2024-2025-o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta'lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta'lim yo'nalishlarida ta'lim olayotganlarga o'zbek imo-ishora tilini o'rgatish bo'yicha modullarni kiritish kabi vazifasining ijrosini ta'minlash maqsadida, o'quv rejasidagi umumkasbiy fanlar blokidagi – **1.07.Tanlov fanlariga O'zbek imo-ishora tili** moduli hamda ixtisoslik fanlari blokidagi – **2.07.Tanlov fanlariga Daktilologiya va imo-ishoraga o'rgatish metodikasi** moduli kiritildi.

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Maxsus pedagogikaning klinik asoslari
- 1.2. Logopsixologiya
- 1.3. Nutqning ontogenezda rivojlanishi
- 1.4. Maxsus pedagogika asoslari
- 1.5. Mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash
- 1.6. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning logopedik reabilitatsiyasi
- 1.7. Tanlov fani (Ona tili o'qitish maxsus metodikasi)

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Logopediya
- 2.2. Logopedik texnologiya
- 2.3. Logopedik massaj
- 2.4. Logopedik xizmat
- 2.5. Logopedik ritmika (fonetik ritmika)
- 2.6. Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish
- 2.6. Tanlov fanlari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Maxsus pedagogikaning klinika asoslari

KIRISH

Maxsus pedagoglarni tayyorlashda tibbiy fanlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda namoyon bo'lgan kamchiliklar, kasalliklar sabablarini bilish, tushunish uchun, albatta tibbiyot fanlarini ham bilish zarur.

Shularni hisobga olgan holda **Ta'lim muassasasi logopedi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi o'quv rejasiga tibbiyot fanlarini o'ziga jamlagan "MAXSUS PEDAGOGIKANING KLINIKA ASOSLARI" fani kiritilgan.

Nutqida nuqsoni bo'lganlarning yosh xususiyatini, organizmi tuzilishini, uning funksional holatini bilishi va normal rivojlanish xususiyatini inobatga olish bilan to'g'ri tashxis qo'yishda mazkur kurs bo'yicha olgan bilimlar katta ahamiyatga ega.

Fanda organizm tuzilishini o'rganish bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar o'rganiladi. Fan mazmunini o'rganish orqali quyidagilarga: "Odam anatomiyasi va fiziologiyasi", "Nevropatologiya", "Bolalar psixopatologiyasi", "Genetika", "Gigiyena", "Nutq apparati organlarining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi", "Defektologiyaning klinikasi"ga alohida ahamiyat berilgan. Bular orqali nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning o'ziga xos xususiyati, ta'limi va tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish o'rgatiladi.

Fanda birlamchi va ikkilamchi nuqsonlar, organizm tuzilishi bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar va ular patologiyasi, gigiyenasi berilgan. Fanning har bir bo'limidagi tibbiy asoslarni nuqsonning hamda bolalarning yosh xususiyatlari bilan bog'lash tavsiya etiladi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – mazkur fan dasturi talabaning shu fan bo'yicha egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari minimumi aniqlangan, ya'ni imkoniyati cheklangan bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari va bola psixik hamda jismoniy rivojlanishiga ta'siri, inson organizmining umumiy tuzilishi va turli nuqsonlar mavjud bo'lgandagi holati, bosh miya va asab tizimi faoliyati, ko'rish, eshitish va nutq sensorlarining faoliyati, fiziologiyasi va patologiyasi, ulardagi turli kasalliklarning kelib chiqish sabablari va inson umumiy va ma'lum xususiyatlari rivojiga ta'siri kabi masalalarni o'rganishdan iborat.

Fanning vazifasi – mutaxassislarga imkoniyati cheklangan bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari va ular psixik hamda jismoniy rivojlanishga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rgatish; inson organizmining umumiy tuzilishi va turli nuqsonlar mavjud bo'lgandagi holatini tahlil qilish, bu holatlarning pedagogik jarayonlarga qanday ta'sir qilishi; bosh miya va asab tizimi faoliyati, ularning normasi

va patologik holatlarida yuzaga keladigan o'zgarishlarni o'rganish va bunday holatlarda ta'lim jarayonlarini qanday moslashtirishni tushuntirish; ko'rish, eshitish va nutq sensorlarining faoliyati, fiziologiyasi va patologiyasini o'rganish; ushbu sensor tizimlaridagi kasalliklar va nuqsonlar ta'lim jarayoniga qanday ta'sir qilishi haqida bilimlar berish; maxsus ehtiyojga ega bolalarda turli kasalliklarning kelib chiqish sabablari, ularning psixologik, fiziologik va pedagogik jihatlarini o'rganish; nuqsonlar va patologik holatlar tufayli yuzaga keladigan rivojlanish cheklovlarini aniqlash va bunday bolalar bilan ishlashda qo'llaniladigan usul va strategiyalarni ishlab chiqish; inson umumiy rivojiga ta'sir ko'rsatadigan patologik holatlar, ularning rivojlanishga bo'lgan ta'sirini o'rganish, shuningdek, bolalar bilan ta'lim jarayonida bunday holatlarni qanday e'tiborga olishni tushuntirish; maxsus pedagogik yondashuvlar va metodikalarni amaliyotda qo'llash va bu jarayonda klinik jihatlarini hisobga olishni ta'minlash; tibbiy, psixologik va pedagogik yordamni taqdim etishda mutaxassislarining hamkorligi zaruriyatini tushuntirish va shu bo'yicha mutaxassislik ko'nikmalarini shakllantirish; bo'lajak mutaxassislarga maxsus pedagogik yordamni taqdim etishning amaliy ko'nikmalarini o'rgatish, shu jumladan turli nuqsonlar mavjud bo'lgan bolalar bilan ishlashda ilmiy-tibbiy asoslangan yondashuvlarni qo'llashdan iborat.

Fan boyicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar:

“Maxsus pedagogikaning klinika asoslari” o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- odam organizmining tuzilishi va fiziologiyasi, yoshga nisbatan rivojlanish xususiyatlari;
- oliy nerv faoliyati;
- nerv tizimi patologiyasining kelib chiqish sabablari;
- markaziy nerv tizimining asosiy buzilishlari;
- bolalarda nerv sistemasi kasalliklarining turlari va tekshirish usullari;
- bosh miya va orqa miya nervlari;
- sezgi organlari tuzilishi va faoliyati;
- xromosoma kasalliklari;
- umumiy va maxsus psixopatologiya;
- ruhiy buzilish sindromlari;
- genetika fanining maqsadi va vazifalari;
- bosh miyaning jarohatlari, infeksiyon kasalliklari, bosh miyaning qon-tomir kasalliklaridagi ruhiy buzilishlar;

- organizmda hujayralarning tuzilishida yadro xromosoma sitoplazmalarning ahamiyati;
- hujayralar bo‘linishining xillari, fazalari;
- hujayralarning bo‘linishida nasliy informatsiya. DNK. Genetik kod. RNK;
- odam genetikasi; irsiyatning xromosoma nazariyasi.
- qon guruhlarining naslga o‘tishi;
- xromosoma kasalliklari;
- Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena, ovqatlanish gigiyenasi, maktab gigiyenasi;
- Nutq apparatining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi haqida tasavvur;
- bolalarning anamnezini to‘plash, tibbiy hujjatlar bilan ishlashni, bolalar bilan aloqaga kirishni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- tibbiy adabiyotlardan foydalanish, defektologiyaning klinik asoslaridan egallagan bilimlarini pedagogik amaliyotda qo‘llay olish, defektologiya sohasiga tegishli bilimlarni o‘zlashtirishda ushbu fandan egallagan tushunchalardan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Defektologiyaning tibbiy asoslari fanini o‘zlashtirish uchun tinglovchi umumta’lim fanlaridan biologiya, odam va uning salomatligi, kimyo kabi fanlarni chuqur o‘zlashtirgan bo‘lishlari kerak. Ushbu fan o‘quv rejadagi tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari kabi umumkasbiy fanlar bilan birgalikda o‘zlashtiriladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasasi o‘qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko‘nikma va malakalarining rivojlanishida ko‘rishda nuqsoni bo‘lganlar bolalar maxsus ta’lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus pedagogikaning tibbiy fanlar bilan aloqadorligi.

Talabalar maxsus pedagogikaning nevropatologiya, genetika, oftalmologiya, ottolaringologiya, psixopatologiya kabi fanlar bilan aloqadorligini o‘rganadilar.

2-mavzu: Odam anatomiyasi va fiziologiyasi.

Odam gavdasining tuzilishi. Tayanch-harakat a'zolari sistemasi. Muskullar va muskullar haqida ma'lumot. Organizmda modda almashinuvi va energiya. Qon. Yurak-qon-tomir sistemasi.

3-mavzu: Nevropatologiya.

Nevropatologiya va defektologiyaning o'zaro aloqadorligi. Miyaning muhim funksional tizimining rivojlanishi. Bosh miyaning katta yarim sharlari. Bosh miya va orqa miya nervlari. Oliy nerv faoliyati. Nerv sistemasini o'rganish. Sezgi organlari, ularning tuzilishi, faoliyati. Nerv sistemasi kasalliklari. Xromosoma kasalliklari, bolalar serebral falaji (BSF). Gidrotsefaliya, mikrotsefaliya, irsiy kasalliklar.

4-mavzu: Bolalar psixopatologiyasi.

Umumiy psixopatologiya. Uning maqsad va vazifalari. Ruhiy buzilish sindromlari. Maxsus psixopatologiya. Ichki kasalliklarda va ichki sekretsia bezlari faoliyatining buzilishlarida kuzatiladigan ruhiy o'zgarishlar. Umumiy va neyroinfeksiyalar. Bosh miyaning jarohatlanishida o'zgarishlarni o'rganish.

5-mavzu: Genetika.

Genetika fanining maqsadi va vazifasi. Organizmda hujayralarning tuzilishida yadro-xromosoma sitoplazmalarning ahamiyati. Hujayralar bo'linishining xillari, fazalari. Hujayralarning bo'linishida nasliy informatsiya. DNK. Genetik kod. RNK. Odam genetikasi. Irsiyatning xromosoma nazariyasi. Qon guruhlarining naslga o'tishi, xromosoma kasalliklari.

6-mavzu: Gigiyena.

Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena. Ovqatlanish gigiyenasi. Maktab gigiyenasi. O'quvchilarda gigiyenik malakalarni shakllantirish.

7-mavzu: Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Quloqning vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Eshitish faoliyatini tekshirish usullari.

8-mavzu: Ko'ruv organining anatomiyasi va fiziologiyasi hamda patologik holatlari.

Ko'ruv organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Ko'zning vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Ko'rish faoliyatini tekshirish usullari.

9-mavzu: Nutq apparatining anatomiyasi va fiziologiyasi.

Nutq apparati organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Nutq apparatining vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Nutq apparatini faoliyatini tekshirish usullari.

10-mavzu: Inson bosh miyasi po'stlog'i tuzilishi.

Inson bosh miyasi po'stlog'i organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Miya po'stlog'i vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Miya po'stlog'i faoliyatini tekshirish usullari.

11-mavzu: Inson bosh miya asablari anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Inson bosh miya asablari anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Miya asab tolalarining vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati hamda patologik holatini o'rganish. Asab tolalarining faoliyatini tekshirish usullari.

12-mavzu: Inson koordinatsion va ekstrapiramidal tizimi hamda patologik holatlari.

Inson koordinatsion va ekstrapiramidal tizimi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Inson koordinatsion va ekstrapiramidal tizimi vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Inson koordinatsion va ekstrapiramidal tizimi faoliyatining patologik holatlari.

13-mavzu: Inson harakatlanish tizimi.

Inson harakatlanish tizimi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi. Harakatlanish tizimi vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati va patologik holatlari.

14-mavzu: Inson reflektor tizimi va patologiyasi.

Inson reflektor tizimi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Inson reflektor tizimi vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati va patologik holatlari.

15-mavzu: Inson sezgi organlari fiziologiyasi, anatomiyasi va patologiyasi.

Inson reflektor tizimi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Inson reflektor tizimi vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati va patologik holatlari.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun kerakli jihozlar:

Maxsus pedagogikaning klinik asoslari fani bo'yicha o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qurollari, darsliklar, qo'shimcha adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari, ko'rgazma qurollar: mulyajlar, odam skeleti, jadvallar kerak.

O'qitishning texnik vositalari:

Radio, televizor, kodoskop, magnitofon, kompyuter, multimedia.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.B.Antropova. Bolalar va o'smirlar gigiyenasi. – 1981.
2. Н.Н.Леонтьева, К.Б.Марино. Анатомия и физиология детского организма. – 1986.

3. S.S.Solixo‘jayeva. Bolalar va o‘smirlar gigiyenasi. – T.: 1991.
4. K.Sodiqov. O‘quvchilar fiziologiyasi va gigiyenasi. – T.: O‘qituvchi, 1992.
5. T.Z.Qodirov. Odam fiziologiyasi. – T.: Ibn Sino, 1996.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.ziyonet.uz>
2. <http://www.pedagog.uz>
3. <http://www.biologiya.dc.uz>

1.2 LOGOPSIXOLOGIYA

KIRISH

Logopsixologiya fanini o‘rganish ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning ruhiyatining o‘ziga xosligi, bilish jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlari, hissiy-emotsional-irodaviy sohasi, ijtimoiylashtirish, kasbga tayyorlashga oid amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi:

Nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning psixologiyasi to‘g‘risida chuqur uslubiy va nazariy bilimlarni shakllantirish, ularning kognitiv faoliyati va shaxsiyati, ijtimoiylashuvi va kasbiy integratsiya xususiyatlarining paydo bo‘lishining fiziologik va psixologik mexanizmlarini tushunish.

O‘quv fanining vazifalari:

Nutqiy nuqsonlarni kompensatsiya mexanizmlarini, nutqiy nuqsonga ega shaxslarning potensial imkoniyatlarini, korreksion-pedagogik ishlarning psixologik asoslarini o‘rganish, jamiyatga integratsiyalashuvining psixologik asoslarini o‘rgatishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslar psixologiyasining fan sifatida predmeti, obyekti, maqsadlari va vazifalari;
- logopsixologiya fanining ilmiy va nazariy tadqiqotlari: L.S.Vigotskiy, A.Kussmaul, 1879; P.Mari, 1906; M.V.Bogdanov Berezovskiy, 1909, O.N.Usanovoy, E.L.Figeredolar tomonidan amalga oshirilib,
- nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslar psixologiyasining fan sifatida asosiy tushunchalarining mazmuni;
- individual korreksion dasturini yaratish, bolalarning psixofizik rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun og‘ir nutqiy nuqsonlari bo‘lgan bolalarni diagnostik tekshirishning xususiyatlari;
- ta’lim muassasalari tizimida ushbu toifadagi bolalarni psixologik va pedagogik qo‘llab-quvvatlashni ta’minlash uchun nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslar bilan rivojlanish va korreksion ishlarining vosita va usullari haqida bilishi;

- ushbu kontingent bilan ishlash uchun yetarli psixodiagnostika va korreksion usullarni tanlash;
- korreksion-rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish bo‘yicha oilalar va o‘qituvchilarga maslahat yordamini ko‘rsatish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi;
- nutqning buzilish darajasini aniqlash uchun malakali diagnostika tekshiruvini o‘tkazish;
- o‘quv jarayonida ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan shaxslarga psixologik yordam ko‘rsatishni ta‘minlash;
- nutqiy yetishmovchiligining ikkinchi darajali shaxsiy va ijtimoiy oqibatlarini psixologik korreksiyalash malakalariga ega bo‘lishi;
- logopsixologiyaning tarixi, nutqida nuqsoni bo‘lgan va sog‘lom shaxslarning o‘ziga xos psixologik xususiyatlarining o‘xshash hamda farqli tomonlarini tahlil qila olish, nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslarni ijtimoiy hayotga moslashtirish usullarini amalga oshirish kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Logopsixologiya” fani umumkasbiy fan hisoblanib, 1 semestr o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, logopediya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Logopsixologiya nutqida nuqsoni bo‘lgan shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi hamda moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qat’i nazar, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi mumkin bo‘lgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopsixologiya fanining maqsad va vazifalari.

Logopsixologiyaning maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti. nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar rivojlanishining o‘ziga xosligi. Logopsixologiya va logopediyaning o‘zaro aloqadorligi. logopsixologiya psixologiyaning boshqa sohalari uchun ahamiyati.

2-mavzu: Logopsixologiya fani metodlari va ulardan amaliyotda foydalanish.

Metod nima? Metod guruhlari. Eksperiment, kuzatish, faoliyat mahsulotlarini o'rganish, sotsiometriya, test.

3-mavzu: Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar psixologiyasining o'ziga xosligi va ularni o'rganish tamoyillari.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar psixologiyasining o'ziga xosligi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar sezgisi, idroki, xotirasi, diqqati, tasavvuri, tafakkuri, nutqi, hissiy-emotsional-iroda sferasi.

4-mavzu: Ta'lim muassasalarida nutqida nuqson bo'lgan bolalarga psixologik xizmatni samarali tashkil etish.

Psixologik xizmat nima? Psixologik xizmat maqsad va vazifalari. Psixologik xizmatni tashkil etish.

5-mavzu: Nutq nuqsoniga ega bolalar faoliyat sohasining xususiyatlari.

Mavzuda nutq nuqsoniga ega bolalarda uchraydigan faoliyat sohasidagi o'zgarish va o'ziga xosliklar hamda ularni korreksiya qilish usullari borasida ma'lumotlar keltiriladi.

6-mavzu: Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalarning shaxs xususiyatlari.

Mavzuda nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalarda uchraydigan shaxs xususiyatlari borasida ma'lumot beriladi. Shu bilan birgalikda shaxs xususiyatlarining o'ziga xosligi va korreksiya qilish usullari borasida ma'lumotlar beriladi

7-mavzu: Nutq nuqsoniga ega bolalar motorika xususiyatlari va tasavvur haqida tushuncha.

Mavzuda nutq nuqsoniga ega bolalarda uchraydigan motor xususiyatlari haqida ma'lumot beriladi. Nutq nuqsoni bolalardagi artikulyator, mayda va umumiy motorika rivojlanishiga ta'sir qilishi uning hissiy iroda sohasiga va tasavvur ko'nikmalariga ta'siri borasida ma'lumotlar mazkur mavzuda yoritiladi.

8-mavzu: Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning umumiy psixologik tavsifnomasi.

Mavzuda nutq nuqsoniga ega bolalarning psixologik holati xususiyatlari haqida ma'lumot beriladi. Nutq nuqsoni bolalardagi xotira, diqqat, tasavvur va tafakkur rivojlanishiga ta'siri borasida ma'lumotlar mazkur mavzuda yoritiladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Волковская Т.Н. Особенности работы с родителями в условиях коррекционного дошкольного учреждения для детей с нарушениями развития.
2. Volkovskaya // Korreksionnaya pedagogika. – 2003. – №2. – S.62–70
3. Калягин В.А. Становление логопсихологии / В.А. Калягина // Практическая психология и логопедия. – № 4 (21). – 2006. 5–7 с.
4. ЛОГОПСИХОЛОГИЯ. Учебно-методическое пособие. Витебск Издательство УО «ВГУ им. П.М. Машерова». 2007.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Ермаков В.П., Якунин Г.А. Основы тифлопедагогтики: Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения – 2000.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021-yildagi 638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori.
3. G.S.Abdullayeva va b. / Rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar diagnostikasi / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 388 b.
4. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www.ziynet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i.
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb-sayti.

1.3. NUTQNING ONTOGENEZDA RIVOJLANISHI

KIRISH

Nutqning ontogenezd rivojlanishi fanining ilmiy asoslari, maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti, tadqiqot metodlari, tamoyillari, didaktik masalalari, nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’lim tizimi, mazmuni, tarbiya nazariyasi, proforintatsiyasi, jismoniy va estetik tarbiyasi, saqlangan analizatorlaridan foydalanish haqidagi nazariy va amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi:

Fanning maqsadi – bolaning nutq rivojlanishining tabiiy jarayonlarini o‘rganish, uning fiziologik, psixologik va ijtimoiy omillar asosida qanday shakllanishini tahlil qilishdir. Fan bolaning nutq tizimining bosqichma-bosqich rivojlanishini va turli yosh davrlarida nutqning strukturaviy o‘zgarishlarini aniqlashga qaratilgan. Shuningdek, bu fan, nutq rivojlanishidagi har xil buzilishlar va patologiyalarni erta aniqlash va ularning oldini olish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqishga yo‘naltirilgan.

O‘quv fanining vazifalari:

Nutqning ontogenezd rivojlanishi fanining vazifasi bolaning nutq rivojlanishining tabiiy jarayonlarini o‘rganish, uning turli yosh davrlarida shakllanishi, psixologik va ijtimoiy omillarning ta’sirini tahlil qilish, nutq rivojlanishidagi buzilishlarni aniqlash va erta profilaktika choralarini ishlab chiqish, shuningdek, nutq

rivojlanishini yaxshilash uchun pedagogik va logopedik yondashuvlarni ishlab chiqishdir. Bu fan, nutq tizimining fiziologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq ravishda qanday rivojlanishini va bu jarayondagi kechikishlar yoki buzilishlar bilan qanday kurashish mumkinligini ko'rsatadi.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

“Nutqning ontogenezda rivojlanishi” fani bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar quyidagicha bo'lishi mumkin:

Nutq ontogenezining asosiy bosqichlarini bilish:

- Nutq rivojlanishining turlari, bosqichlari, ularning har birining xususiyatlari va ahamiyati haqida tushuncha.
- Nutqning biologik va psixologik asoslarini tushunish: Nutqning genetik va ijtimoiy-psixologik omillar asosida rivojlanishi va bu jarayonlarning insonga ta'siri.
- Nutqni rivojlantirishning yoshga qarab o'zgarishi: Turli yosh guruhlaridagi bolalarning nutq rivojlanishi va uning normal yoki patologik holatlari haqida bilim.
- Nutq rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni bilish: Ijtimoiy, madaniy va ekologik omillar nutq rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida ma'lumot.

Tahlil qilish va solishtirish ko'nikmalari:

- Nutq rivojlanishidagi farqlarni va o'xshashliklarni aniqlash, turli yoshdagi bolalarda nutqni kuzatish va tahlil qilish.

Nutq rivojlanishining shakllanishini kuzatish va baholash:

- Bolalarning nutq ko'nikmalarini, leksik va grammatika jihatlarini baholash, kerakli tuzatishlar va rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Psixolingvistik metodlarni qo'llash:

- Nutq rivojlanishini psixologik va lingvistik nuqtai nazardan tahlil qilish, maxsus metodikalar asosida bolalar bilan ishlash.

Nutqning patologik holatlarini aniqlash:

- Nutq rivojlanishidagi kamchiliklarni va patologiyalarni erta bosqichda aniqlash va diagnostika qilish ko'nikmasiga ega bo'lish.

Nutq rivojlanishiga oid pedagogik ko'nikmalar:

- Bolalarga nutqni o'rgatishda pedagogik va psixologik metodlarni qo'llay olish, turli yoshdagi bolalar bilan samarali ishlash.

Individual yondashuvni amalga oshirish:

- Har bir bolaga mos individual yondashuvni ishlab chiqish, uning nutq rivojlanishiga moslashish.

Amaliyotda bilimlarni qo'llash:

- Nutq rivojlanishining nazariy va amaliy bilimlarini kundalik pedagogik faoliyatda muvaffaqiyatli qo'llay olish, nutqning ontogenezidagi o'zgarishlarni baholash.

Ilmiy va pedagogik tadqiqotlar olib borish:

- Nutq rivojlanishining turli masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'tkazish, yangi metod va yondashuvlarni ishlab chiqish.

Lingvistik kompetensiya:

- Nutq rivojlanishi jarayonida tilning barcha asosiy jihatlari, jumladan fonologiya, morfologiya, sintaksis, leksika va semantika bo'yicha chuqur bilim.

Pedagogik va psixologik kompetensiya:

- Nutq rivojlanishining psixologik asoslarini bilish va nutqni rivojlantirish uchun pedagogik metodlarni samarali qo'llay olish.

Innovatsion kompetensiya:

- Yangi pedagogik texnologiyalarni va innovatsion metodlarni qo'llash orqali nutq rivojlanishiga oid bilimlarni amaliyotga tatbiq etish.

Etik kompetensiya:

- Nutqni rivojlantirishda bolalarning psixologik holatini, ularning ehtiyojlarini va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda etik me'yorlarga rioya qilish.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Nutqning ontogenezda rivojlanishi” fani umumkasbiy fan hisoblanib 1- va 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Maxsus pedagogika klinika asoslari korreksion fanidan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

“Nutqning ontogenezda rivojlanishi” fani logopedlarni tayyorlashda muhim rol o'ynaydi, chunki u logopedlarga nutq rivojlanishining turli bosqichlari, normal va patologik jarayonlari haqida chuqur tushuncha beradi. Ushbu fan bolalarning nutq rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni, xususan, biologik, psixologik va ijtimoiy omillarni o'rganishga yordam beradi, shuningdek, nutqning rivojlanishidagi kamchiliklarni erta bosqichda aniqlash va ularga samarali tuzatishlar kiritish imkoniyatini yaratadi. Natijada, logopedlar bolalar bilan ishlashda individual yondashuvni ishlab chiqib, nutqni rivojlantirish va tiklash jarayonlarini muvaffaqiyatli boshqaradilar.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Nutqning ontogenezida rivojlanishi fanining maqsad va vazifalari.

Nutq rivojlanishining asoslari va ahamiyati o'rganiladi. Nutq ontogenezining umumiy ta'rif, uning biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi keltiriladi. Ushbu mavzu bolalar nutqini rivojlantirishning boshlang'ich tushunchalarini beradi.

2-mavzu: Nutqning ontogenezida rivojlanishi fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

Nutq rivojlanishining turli sohalar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Bu fan, avvalo, **psixologiya** bilan bog'liq, chunki nutq rivojlanishida kognitiv va emotsional jarayonlar, fikrlash va ongning shakllanishi muhim rol o'ynaydi. **Biologiya** va **nevrologiya** sohalar bilan ham aloqasi mavjud, chunki nutqning neyrobiologik asoslari, miya strukturalari va genetik omillar nutq rivojlanishiga ta'sir qiladi. **Lingvistika** nutqning til tuzilishi, sintaksisi va leksikasining rivojlanishini o'rganadi, bu esa nutq ontogenezini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

3-mavzu: Nutq rivojlanishining asosiy bosqichlari.

Nutq rivojlanishining boshlang'ich bosqichlari, shu jumladan, bolalar nutqidagi ilk so'zlar va nutqning kichik yoshdagi bolalarda shakllanishi tahlil qilinadi. Har bir yosh davrida nutq qanday o'zgarishini o'rganish.

4-mavzu: Nutq rivojlanishining ijtimoiy-psixologik asoslari.

Nutq va ong o'rtasidagi aloqalar, bolalarda nutqni rivojlantirishning ijtimoiy va madaniy omillari, shuningdek, nutqning psixologik asoslari, psixolingvistika nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

5-mavzu: Yoshga qarab nutq rivojlanishi.

Nutq rivojlanishining o'zgarishi yoshga qarab qanday farq qilishini o'rganish. 6-12 yoshgacha bo'lgan davrda nutq rivojlanishining xususiyatlari va o'zgarishlari ko'rsatiladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Гвоздев, А. А. (2001). Психология и логопедия ребенка. Москва: Академия.
2. Зимняя, И. А. (2004). Психология развития. Москва: Академия.
3. Сухих, А. Б. (2011). Логопедия: теория и практика. Москва: Перспектива.

4. G.S.Abdullayeva va b. / Rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar diagnostikasi / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 388 b.
5. M.U.Xamidova / Maxsus pedagogika / O‘quv qo‘llanma – T.: „Fan va texnologiya“, 2018-yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Luria, A. R. (1975). Psixologiya razvitiya rechi. Moskva: Nauka.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021-yildagi 638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori.
3. R.Sh.Shomahmudova / Inklyuziv ta’limning nazariy va amaliy asoslari/ Toshkent – 2007.
4. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limda Art texnologiyalar / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo Print”, 2022.
5. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
3. www.ziyounet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb-sayti

1.4. MAXSUS PEDAGOGIKA ASOSLARI

KIRISH

Pedagogika oliy o‘quv yurtlari Defektologiya yo‘nalishi talabalar maxsus pedagogikaning metodologik asoslari, xalq ta’limi hamda pedagogika fanining hozirgi zamon talablari, rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’lim-tarbiyasi nazariyasi va amaliyotining hozirgi zamon holati bilan tanishib borishadi. Bunda “Maxsus pedagogika” fani yetakchi o‘rin egallaydi. Oliy o‘quv yurtlari bakalavriatida “Maxsus pedagogika” fani quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish hamda tarbiyalash asoslarining nazariy bilimlari;
- amaliy kasbiy ko‘nikmalarning shakllanishi; so‘z boshi 3 – pedagogik qobiliyatlarining rivojlanishi;
- bo‘lajak kasbga qiziqish, o‘z ustida ishlash hamda pedagogik ko‘nikmasini takomillashtirish vazifalarini alamga oshirishi kerak.

O‘quv fanining maqsadi va vazifasi:

Maxsus pedagogika fanining maqsadi – jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida cheklovlari bo‘lgan shaxslarni o‘qitish, tarbiyalash va rivojlantirish jarayonlarini ilmiy asoslash va takomillashtirishdir. Ushbu fan, maxsus ehtiyojlari bo‘lgan bolalar va kattalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar, metodlar va texnikalarni ishlab chiqadi.

Vazifalari – maxsus ta’lim muassasalarida o‘qish jarayonlarini optimallashtirish, defektologik yordam ko‘rsatish, maxsus pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, o‘qituvchi va logopedlar uchun metodik tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Fan, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning rivojlanishiga moslashtirilgan o‘quv dasturlari va texnologiyalarini yaratish, shuningdek, jamiyatda ularning ijtimoiylashuvi va integratsiyasini ta’minlashga qaratilgan.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- **“Maxsus pedagogika”** o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida **bilimga qo‘yiladigan talablar:**
- Maxsus pedagogika fanining asosiy nazariy tushunchalari va prinsiplari to‘g‘risida chuqur bilimga ega bo‘lish.
- Maxsus ta’limga doir ilg‘or yondashuvlar, metodlar va texnikalar haqida tushuncha.
- Maxsus ehtiyojlari bo‘lgan shaxslarning rivojlanish jarayonlari va ularning pedagogik xususiyatlari haqida bilimga ega bo‘lish.
- Maxsus ta’limda ishlatiladigan o‘quv dasturlari, materiallar va texnologiyalarni bilish va qo‘llashni tushunish.

Ko‘nikmalarga qo‘yiladigan talablar:

- Maxsus pedagogik yordamni samarali tashkil etish va olib borish uchun turli metod va yondashuvlarni qo‘llash ko‘nikmasiga ega bo‘lish.
- Maxsus ehtiyojlari bo‘lgan bolalar va kattalar bilan ishlashda individual hamda guruh yondashuvlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

- Psixologik va logopedik yordam ko'rsatishda zarur texnikalarni qo'llash ko'nikmasi.

- Ta'lim jarayonida maxsus ta'lim muassasalari bilan hamkorlik qilish va ularning ehtiyojlariga javob berish.

Malakaviy kompetensiyalarga qo'yiladigan talablar:

- Maxsus pedagogika sohasida samarali ish yuritish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda pedagogik yondashuvlarni amalga oshirish.

- Maxsus ta'limda qatnashayotgan shaxslar bilan ishlashda, ularning ehtiyojlariga mos keladigan metodlar hamda vositalarni tanlash va qo'llash.

- O'quvchilar va ularning oilalari bilan kommunikatsiya o'rnatish, ijtimoiy integratsiya va ularning o'qishdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlash.

- Ilg'or pedagogik texnologiyalarni va innovatsion uslublarni o'rgatish hamda amaliyotda qo'llash kabi **kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Maxsus pedagogika” fanini o'zlashtirish uchun tinglovchi umumkasbiy fanlardan umumiy pedagogika fanini chuqur o'zlashtirgan bo'lishi kerak. Ushbu fan o'quv rejadagi logopediya, logopsixologiya, nutqning ontogenezda rivojlanishi, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning logopedik rehabilitatsiyasi fanlari kabi umumkasbiy hamda ixtisoslik fanlar bilan o'zaro bog'liq hisoblanadi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

“Maxsus pedagogika” fani logopedlarni tayyorlashda muhim o'rin tutadi, chunki bu fan, logopedlar uchun maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar va kattalar bilan ishlashda zarur bo'lgan nazariy bilimlar, metodik yondashuvlar va amaliy ko'nikmalarni taqdim etadi. Maxsus pedagogika fanining mazmuni logopedlarga nutq rivojlanishi, nutq patologiyalarini aniqlash, ularni tahlil qilish va tuzatish bo'yicha bilimlar beradi. Shu bilan birga, logopedlar uchun individual yondashuvlar va korektiv-uslubiy metodlarni ishlab chiqishda, turli psixologik va pedagogik xususiyatlarni hisobga olgan holda samarali ish olib borishga tayyorlaydi. Fan, logopedlarning o'z ishida nutqni tiklash, rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashda muhim kompetensiyalarni shakllantiradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus pedagogikaning maqsad, vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar haqida umumiy ma'lumot.

Korreksion pedagogikaning maqsad va vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ularning ta'lim-tarbiyasi. Maxsus-korreksion pedagogika yoxud

defektologiya fanining umumiy tavsifi. Korreksion pedagogikaning vazifalari: nogiron bolalar ta'limining zamonaviy muhitda tashkil etilishini ta'minlovchi tadqiqotlar olib borish, davlat va jamiyat buyurtmalarini ixtisoslashtirilgan ta'lim orqali bajarish shart-sharoitlarini yaratishning samarali yo'llarini aniqlash.

Aqliy, jismoniy, ruhiy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalarning toifalari. Nogironlik tushunchasi. Nogironlikning klinik belgilari. Ijtimoiy nogironlik. Nogironlik toifalari: aqli zaif, ko'zi ojiz, eshitishida, nutqida nuqsoni bo'lgan, tayanch harakat tizimida muammosi bo'lgan, ruhiy rivojlanishi sustlashgan va murakkab nuqsonli bolalar. Nogironlikning kelib chiqish sabablari.

2-mavzu: Maxsus pedagogikaning bo'limlari.

Defektologiya-korreksion pedagogika bo'limlari: surdopedagogika, oligofrenopedagogika, logopediya, tiflopedagogika. Mazkur bo'limlarning maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti.

3-mavzu: Maxsus pedagogikaning metodlari.

Korreksion pedagogikaning metodlari: suhbat, kuzatish, tajriba, hujjatlarni o'rganish, anketa, savol-javob, loyiha va b. Mazkur metodlarning o'ziga xosligi va amaliyotda qo'llanilishi.

4-mavzu: O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta'lim turlari.

Mamlakatda tashkil etilgan imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari haqida. Ta'lim muassasalari maqsad va vazifalari. Integratsion va inklyuziv ta'lim turlari.

5-mavzu: Surdopedagogika. Surdopedagogikaga oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar.

O'zbekistonda surdopedagogika sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar sharhi. U.Y.Fayziyeva, N.Sh.Bekmurodov, X.S.Gaynutdinov, N.X.Dadaxo'jayeva, F.Alimxo'jayeva, D.Nazarova, F.U.Qodirova, Z.Mamarajabova, D.Yakubjonova, R.Rustamova, G.Abdullayevalarning ilmiy izlanishlari va ularning amaliy ahamiyati.

6-mavzu: Oligofrenopedagogika. Oligofrenopedagogikaga oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar.

Aqli zaif bolalar ta'limi va tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi fan – oligofrenopedagogika. Oligofrenopedagogikaning obyekti va predmeti. O'zbekistonda fanning rivojlanish bosqichlari.

Jan-Eten Dominik Eskirol, Eduard Segen, J.Demor, O.Dekorli, A.N.Graborov, M.S.Pevzner, G.M.Dulnev, A.M.Sherbakov, N.N.Malofeyev, S.Aytmetova, K.Mamedov, V.Raxmanova va boshqalarning ilmiy izlanishlari.

7-mavzu: Tiflopedagogikaga. Tiflopedagogikaga oid milliy xorijiy va ilmiy tadqiqotlar.

Ko‘r bolalar ta’limi va tarbiyasi bilan shug‘ullanuvchi fan – tiflopedagogika. Tiflopedagogikaning obyekti va predmeti. O‘zbekistonda fanning rivojlanish bosqichlari. V.Gayui, L.Brayl, K.K.Krot, A.I.Skrebiskiy, L.S.Pontregin, A.G.Vitushkin, A.V.Birilev, A.M.Shyerbina, B.I.Kovalenko, V.S.Svyerlov, G.Byerdiyev, K.Mamedov, R.Oxunov, N.A.Grigoryans va boshqalarning ilmiy izlanishlari.

8-mavzu: Logopediya. Logopediyaga oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar.

Rossiya olimlari: A.R.Luriya, L.S.Volkova, P.S.Volkova, R.Y.Levina, R.I.Lalayeva, S.N.Shaxovskaya, Y.A.Borisova, N.A.Cheveleva, G.V.Chirkina, T.B.Filicheva; xorijiy olimlar: A.Gutsman, G.Arnold, Y.N.Krauze (Germaniya); villiy logopediya olimlari: L.R.Muminova, M.Ayupova, X.Pulatova, R.Shomaxmudova, Z.Axmedova, Sh.Aripova, N.Abidova, N.Musayeva kabi olimlarning olib borgan ilmiy izlanishlari va ularning amaliy ahamiyati.

9-mavzu: Tayanch harakat tizimida muammolari bo‘lgan bolalar ta’limi va tarbiyasi.

Harakat-tayanch a’zolari buzilgan bolalarning boshqa toifadagi anomal bolalardan farq. Ushbu bolalardagi nuqsonning kelib chiqish sabablari. Harakat-tayanch a’zolari jarohatlangan bolalar bilan kompleks yondashgan holda olib boriladigan korreksion ishlar. Harakat – tayanch a’zolari jarohatlangan bolalar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya ishlari.

10-mavzu: Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar ta’limi va tarbiyasi.

Ulgurmovchi o‘quvchilar orasida ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar. Ularning bilish faoliyati – intellekti mantiqiy tafakkuri, idroki, xotirasi, ixtiyoriy diqqati, ish qobiliyati va boshqa xislatlari. Aqliy zaiflik esa ikkilamchi hodisa bo‘lib hisoblanadi. T.A.Vlasova, M.S.Pevzner, V.I.Lubovskiy, T.V.Egorova, K.S.Lebedinskaya, N.A.Nikashina, K.K.Mamedov, B.Shoumarov, N.A.Sipina, R.D.Triger va boshqa olimlarning fikr mulohazalari.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar:

1. L.Mo‘minova, D.Nazarova “Maxsus ta’lim atamalarining izohli lug‘ati” RTM, T., 2012-u.
2. P.M.Po‘latova Maxsus pedagogika (Oligofrenopedagogika) – G‘.G‘ulom, 2005-yil.
3. P.M.Po‘latova. Maxsus maktablarda ekologik ta’lim-tarbiyaning ilmiy-metodik asoslari – “Fan va texnologiya”, – T.: 2008-yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Luria, A. R. (1975). Psixologiya razvitiya rechi. Moskva: Nauka.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021-yildagi 638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori.
3. R.Sh.Shomahmudova / Inklyuziv ta’limning nazariy va amaliy asoslari / Toshkent – 2007.
4. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limda Art texnologiyalar / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo Print”, 2022.
5. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portal
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
3. www.ziynet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb-sayti

1.5. MUJASSAM NUQSONLI BOLALAR BILAN ISHLASH

KIRISH

Mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimi fanining ahamiyati, ilmiy-nazariy asoslari, metodlari va tamoyillari, bolalik davridagi mujassam (murakkab) rivojlanish buzilishlari muammosiga zamonaviy yondashuv, rivojlanishida mujassam buzilishlari bo‘lgan bolalar guruhlar, ular bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik yordam tizimi, mujassam nuqsonli bolalar guruhlar bilan olib boriladigan logopedik ish haqida talabalarda ko‘nikmalarni hosil qilishdan iborat.

Mujassam nuqsonli bolalarda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish haqidagi nazariy bilimlar, olib boriladigan korreksion-pedagogik yordam tizimida oilaning roli va hamkorlik yo‘llari haqida amaliy ko‘nikmalarni hosil qilish, mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimi fanining innovatsion yondashuvlarini yaratishdagi rolini talabalarga o‘rgatishdan iborat.

O‘quv fanining maqsadi va vazifasi:

Mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ishlash fanining maqsadi – jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida cheklovlari bo‘lgan shaxslar bilan olib boriladigan

korreksion ish faoliyatini takomillashtirishdir. Ushbu fan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar va kattalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar, metodlar va texnikalarni ishlab chiqadi.

Vazifalari esa, maxsus ta'lim muassasalarida o'qish jarayonlarini optimallashtirish, defektologik yordam ko'rsatish, maxsus pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, o'qituvchi va logopedlar uchun metodik tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Fan o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning rivojlanishiga moslashtirilgan o'quv dasturlari va texnologiyalarini yaratish, shuningdek, jamiyatda ularning ijtimoiylashuvi va integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Kursni tugatgan tinglovchilar:

- talaba mujassam nuqson, bu turdagi nuqsonning tarqalganligi, ikki sensor tizim-ko'rish va eshitishda mujassam nuqsonli bolalar, eshitishi buzilgan va aqli zaif bolalar, ko'rish va intellekti buzilgan bolalar, tayanch-harakat a'zolari va intellekti buzilgan bolalar, sensor tizimi, tayanch-harakat a'zolari, intellektual va nutqi buzilgan bolalar kabi tushunchalarni farqlay olish;

- mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimining turli mavzulari bo'yicha korreksion-pedagogik ish usullari haqida tasavvurga ega bo'lishi;

- defektologiyaning asosiy tushunchalari, mujassam nuqsonlar va turlari, nuqsonni bartaraf etishga qaratilgan logopedik ishning zamonaviy yondashuvlari va metodlarini bilishi va ulardan foydalana olishi;

- logopedik ish tizimining korreksion-pedagogik metodlarini amalda qo'llay bilish, logopedik ish rejasi, ishlanmasini tuzish va tahlil qilish, mujassam nuqsonli bolalar bilan ish tizimida hamkorlik ishi yo'lga qo'yish malakalariga ega bo'lishi kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish” fani umumkasbiy fan hisoblanadi. Tinglovchi dasturni yaxshi o'zlashtirishi uchun o'quv rejasidagi bolalar adabiyoti, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ushbu fan nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etish ishlari olib borishdagi o'ziga xosliklari kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimi fanining umumiy masalalari.

Mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimi fanining ahamiyati, ilmiy-nazariy asoslari, metodlari va tamoyillari, bolalik davridagi mujassam (murakkab) rivojlanish buzilishlari muammosiga zamonaviy yondashuv, rivojlanishida mujassam buzilishlari.

2-mavzu: Mujassam (murakkab) nuqson mohiyati va uning tarqalganligi.

Mujassam nuqsonli bolalar guruhlari, ular bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik yordam tizimi, mujassam nuqsonli bolalar guruhlari bilan olib boriladigan logopedik ish haqida talabalarda ko'nikmalarni hosil qilishdan iborat.

3-mavzu: Mujassam (murakkab) nuqsonli bolalar guruhlari. Ikki sensor tizimi – ko'rishi va eshitishi buzilgan bolalar.

Mujassam nuqsonli bolalarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish haqidagi nazariy bilimlar, olib boriladigan korreksion-pedagogik yordam tizimida oilaning roli va hamkorlik yo'llari haqida amaliy ko'nikmalarni hosil qilish, mujassam nuqsonli bolalar bilan korreksion ish tizimi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U. va boshq. Maxsus pedagogika asoslari. O'quv qo'llanma. Chirchiq. "Yangi chirchiq book". 2023. 228 b.
2. Jabborova O.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent.2022. 228 b.
3. Qodirova F.U. va boshq. Lechebnaya pedagogika. Darslik. "Yangi chirchiq book". – T.: 2022.198 b.
4. Axmadaliyeva B.S. va boshq. Tarbiyaviy ishlar metodikasi.O'quv qo'llanma. Toshkent. "Book trade 2022", 2022. 248 b.

Tavsiya qilinadigan qo'shimcha adabiyotlar:

1. Abdujalilova Sh.A. Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha). Darslik. Chirchiq. City of book, 2023. 340 b.
2. Jabborova O.M., Umarova Z. Boshlang'ich ta'limda "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2022. 234 b.
3. Xamidova M.U. Maxsus pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: "Fan va texnologiya", 2018. 164 b.
4. Toshtemirova S.G'. va boshq. Tarbiya fanlarini o'qitish metodikasi. [matn] : Darslik. – T.: "Book trade 2022", 2024. 388 b.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz
2. www.edu.uz
3. <http://ziyonet.uz>
4. <http://www.cspi.uz>

1.6. RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING LOGOPEDIK REABILITATSIYASI

KIRISH

Rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalarga korreksion yordamni tashkil etishdagi metodlari va yo'llarini tahlil qilish; nuqsonlarni korreksiyalashda kompleks yondashishning samarali usullarini tahlil qilish va tanlash; rehabilitatsiya ishlarini amalda bilishi va ulardan foydalana olishi; rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalar rehabilitatsiyasi fani bo'yicha olgan bilimlarini o'z ilmiy-tadqiqot va ilmiy-metodik ishlarida qo'llay olish; rehabilitatsiya tizimini sistemali tahlil qila olish; rehabilitatsiya bo'yicha tadqiqot metodlarini amaliyotga tatbiq etish haqida malakalarga ega bo'lishadi.

Fanni o'qitish uchun amaliy mashg'ulotlar, ma'ruzalar, interfaol keys-stadilar, tezkor savol-javoblar, guruhlarda ishlash, taqdimot qilish, individual mustaqil topshiriqlar, forum va seminarlar singari ko'plab samarali o'qitish metodlari hamda mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi nazarda tutilgan.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

- Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion logopedik ish tushunchalari va tamoyillarini chuqur tushunishini namoyish etadi;
- Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion logopedik ish metodlarining mohiyatini chuqur tahlil qiladi;
- Kasbiy faoliyatda muammolarni hal qilish uchun mos maxsus pedagogika asoslari vositalarini qo'llay biladi.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Fanni o'qitishdan maqsad – magistr'larga maxsus pedagogik yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarning, tajribalarning mazmuniga, tuzilishi, tashkil etilishi, ularga qo'yiladigan talablar bilan tanishtirish, magistrantlarni dunyo ta'lim sohasida mavjud bo'lgan va o'zaro bo'liq bo'lgan rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasi nazariyasi va amaliyoti muammolari bilan tanishtirish orqali ularda kasbiy kompetentlikni shakllantirishdir.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarni o'qitishda zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalana oladi.

O'quv-tarbiya jarayoni va maktabdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilarning sog'ligini muhofaza qilishni ta'minlashda birinchi tibbiy yordam ko'rsatishni biladi.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning logopedik reabilitatsiyasi fani umumkasbiy fan hisoblanadi. Tinglovchi dasturni yaxshi o'zlashtirishi uchun o'quv rejasidagi bolalar adabiyoti, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ushbu fan nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etish ishlari olib borishdagi o'ziga xosliklari kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlarning logopedik reabilitatsiyasi.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlarning logopedik reabilitatsiyasi fanining maqsadi va vazifalari. Fanlararo aloqasi.

2-mavzu: Og'ir nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning kompleks reabilitatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari.

Og'ir nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning kompleks reabilitatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari, bosqichlari. Kompleks reabilitatsiya haqida tushuncha.

3-mavzu: Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlarni kompleks reabilitatsiya qilish jarayonida psixoterapiya va psixokorreksiya usullarini qo'llash.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlarni kompleks reabilitatsiya qilish jarayonida psixoterapiya va psixokorreksiya usullarini qo'llash. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar va o'smirlar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlar.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar:

1. Ayupova M.Y "Logopediya" O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T.: 2019-y.

2. Выгодская И.Г., Гегелия Н.А., и др. Исправление нарушения звукопроизношения у подростков. 1977г.

3. Исправление заикания у школьников в процессе обучения.
Н.А.Чевелева.1978г.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Волкова Л.С. "Логопедия" Владос 2000 г.
2. Хрестоматия по логопедия. Владос.: М.: 2007 г. 1 том.
3. Хрестоматия по логопедия. Владос.: М.: 2007 г. 2 том..
4. Shomaxmudova R.Sh., Mo‘minova L.R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. “O‘qituvchi”. – T.: 2000-y.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
3. www.ziynet.uz
4. www.edu.uz
5. www.stat.uz

1.7. TANLOV FANLARI (O‘ZBEK IMO-ISHORA TILI)

KIRISH

O‘zbek imo ishora tili moduli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining o‘zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora tadbirlari to‘g‘risida” 20.10.2022-yildagi PQ 407 son qarorining 5.2.3 bandi “b” bandida belgilangan “2024-2025 o‘quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta’lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta’lim yo‘nalishlarida ta’lim olayotganlarga o‘zbek imo-ishorasini o‘rgatish bo‘yicha modullar kiritish” bandini ijrosini ta’minlash maqsadida tanlov fanlar ro‘yxatiga kiritilgan. Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

O‘zbek imo-ishorasini o‘rganish maxsus pedagoglar (logopediya) uchun qo‘shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko‘nikmalarini shakllantirishda yordamchi bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo bo‘lish tarixi, uni qo‘llash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – O‘zbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga

oshirish, undan muloqot vositasi sifatida foydalanishni rag'batlantirib borish; o'zbek imo-ishora tili va o'zbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng qo'llash bilishi kerak.

Fanni vazifalari:

O'zbek imo-ishora tili fanini vazifalari- o'zbek imo-ishora tilini kelib chiqish va rivojlanishini o'rganish, imo-ishoraning boshqa ishoralardan farqlashni o'rganish, o'zbek tilida va eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning filologik jihatdan to'g'ri targ'ib qilinuvchi so'zlarini ajrata olish, leksikologiyasi, ko'chma so'zlar, frazeologiyasini qo'llay olish, o'zbek imo-ishorasi va rus imo-ishorasi o'rtasida farqni o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

O'zbek imo-ishora tili o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

- O'zbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, undan muloqot vositasi sifatida foydalanishni rag'batlantirib borish; o'zbek imo-ishora tili va o'zbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng ***tasavvurga ega bilishi kerak.***

- O'zbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari [ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari] va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar), Adabiy til me'yorlariga to'la mos kelishi uchun bu adabiy me'yorlarni u mukammal o'rganish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

- Nutqning madaniyligini ta'min etadigan to'g'rilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, jo'yalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yo'l bilan unga ta'sir qilishdan iborat bo'lib, mazkur sifatlarning jami nutqning ta'sirchanligini yuzaga kelishi ***malakalariga ega bo'lishlari kerak.***

- o'zbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo bo'lish tarixi, uni qo'llash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni ko'rsatib bera olish, surdo tarjimonlik va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Tanlov fanlar: "O'zbek imo-ishora tili" fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan logopediya, maxsus pedagogika asoslari fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

O'zbek imo-ishora tili eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan muloqot yo'lini topishning eng muhim usullaridan biri bo'lib, amaliy jihatdan rus imo-ishorasidan farqlashga, o'zbek tilini eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarga o'rgatishda va eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko'mak bo'luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi. Logopedlarning inklyuziv ta'lim sharoitida koxlear implantli bolalarga korreksion xizmat ko'rsatish bo'yicha malaka, ko'nikmalariga ega bo'lishini ko'zlaydi.

ASOSIY QISM

1-mavzu. O'zbek imo-ishora tilining kelib chiqishi, uni boshqa nutqlarda farqlash, o'zbek imo-ishora nutqining filologik asosi.

O'zbek imo-ishora paydo bo'lish tarixi, o'zbek imo-ishorasi filologik jihati, uning og'zaki nutqdan farqi, o'zbek imo-ishorasining rivojlanishi, ishoralarning eshitishida nuqsoni bo'lgan hayotidagi o'rni.

2-mavzu. O'zbek imo-ishora nutqida tana holatini to'g'ri qo'llash.

O'zbek imo-ishorasida tana holati, tana tili, ishoralarning farqlash, bosh holati, yuz mimikasi, artikulyatsiya va jestikulyatsiya, imo-ishorada moslashish va farqlash.

3-mavzu. O'zbek imo-ishora tilini qo'llashning nazariy-amaliy asoslari.

Imo-ishoralarining rivojlanib borishida innovatsion texnologiyalar, o'zbek imo-ishorasini MDX davlat ishorasida tutgan o'rni, imo-ishorani qo'llashdagi asosiy tushunchalar, imo-ishora qo'llashdagi etika va estetik qonun-qoidalar.

4-mavzu. O'zbek imo-ishora tilida hujjat yuritish tartibi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar bilan ishlashda davlat organlari va ijtimoiy obyektlarda hujjat turlarini o'rgatish, mazmunini yoritib berish, o'zi haqida ma'lumotnoma shakllantira olish.

5-mavzu. O'zbek imo-ishorasini ommaviy joylarda qo'llash bo'yicha ko'rsatmalar.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun xizmat ko'rsatish joylarida va ommaviy ko'ngilochar maskanlarda o'zbek imo-ishorasiga asoslangan eng zarur

tushunchalilarini o'rgatish, shaxslar-aro va oilaviy munosabatlarda hissiy emotsional holatlarni boshqarish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT
2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021
3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G'., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil
4. Sultonsaidova S., O'.Sharipova. O'zbek tili stilistikasi.//O'quv qo'llanma. – T., 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011-yil
2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011-yil
3. R.Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voinfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1 LOGOPEDIYA

KIRISH

Talabalarda logopediya modulida nutq buzilishlari etiologiyasi, nutqning anatomik-fiziologik mexanizmlari, nutq buzilishlarini tahlil qilish tamoyillari, nutq buzilishlarini tasniflash, logopedik ta'sir tamoyillarini va metodlari, bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari, o'zbek tili tovushlar tasnifi, dislaliya, dizartriya, ovoz buzilishlari, rinolaliya, alaliya nutq buzilishlari bilan ishlash texnologiyasidan iborat. Ushbu kurs yakunida talabalar Logopediya samarali usullarini qo'llashni o'rganadilar.

O'quv fanining maqsadi:

Fanni o'qitishdan maqsad– Talabalarga nutq buzilishlari etiologiyasi, nutqning anatomik-fiziologik mexanizmlari, nutq buzilishlarini tahlil qilish tamoyillari, nutq buzilishlarini tasniflash, logopedik ta'sir tamoyillarini va metodlari, bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari, o'zbek tili tovushlar tasnifi, dislaliya, dizartriya,

ovoz buzilishlari, rinolaliya, alaliya nutq buzilishlari bilan ishlash texnologiyasini o'rgatishdan iborat.

Fanni vazifalari:

1. Nutq buzilishiga olib keladigan turli omillarni, jumladan biologik, ijtimoiy va psixologik jihatlarni baholash. Talabalarni nutq buzilishining sabablari va ularning shaxs rivojlanishiga ta'siri bilan tanishtirish.

2. Nutqning anatomik-fiziologik tamoyillarini o'rganish: Anatomiya va fiziologiya asoslarini, nutq va til jarayonlarini boshqarishni o'rganish.

3. Nutq jarayonini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish: Talabalarga nutq buzilishlarini tashxislash, tahlil qilish va korreksiya usullarini o'rgatish.

4. Talabalarni nutq xususiyatlari tasnifi bilan tanishtirish, har bir turdagi buzilishlarning belgilari, sabablari va korreksion usullarini o'rganish. Nutq sohalarini va individual xususiyatlarini tasniflash ko'nikmalarini rivojlantirish.

5. Logopedik ta'sir etish tamoyillari va usullarini o'rgatish: Nutqni tiklash, rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan logopedik yordam usullarini o'rganish. Logopedik muolaja imkoniyatlari bilan tanishtirish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

1. Logopediya tushunchalari va tamoyillarini chuqur tushunishini namoyish etadi;

2. Logopediya metodlarining mohiyatini chuqur tahlil qiladi;

3. Kasbiy faoliyatda muammolarni hal qilish uchun mos maxsus pedagogika asoslari vositalarini qo'llay biladi;

4. Kurs natijasiga ko'ra ega bo'ladigan kompetensiyalar (KK):

5. Kelajakdagi kasbiy faoliyatda logopediya, korreksiya, kompensatsiya, rehabilitatsiya, adaptatsiyaga oid bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi. KK-2.

6. Aniq maqsadlarga yo'naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi va ulardan foydalana oladi. KK-5.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Ixtisoslik fanlar: "Logopsixologiya" fani ixtisoslik fan hisoblanib, 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan "Nutqning ontogenezda rivojlanishi", Maxsus pedagogika, Logoritmika (fonetik ritmika), Logopedik texnologiya, Logopedik massaj, Logopedik xizmat fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlanishida nutqida nuqsoni bo'lganlar bolalar bilan maktab shoxobchalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umum ixtisoslashtirilgan fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopediya fanining maqsadi, vazifalari. Logopediya fanining boshqa fanlar bilan aloqasi. Logopediyaning metodologik asoslari.

Talabalarga logopediya fanining maqsadi, vazifalarini o'rganish. Logopediya fanining boshqa fanlar bilan aloqasini aniqlash, logopediyaning metodologik asoslarini o'rganish ishlari bajaradi.

2-mavzu: Nutqning anatomik-fiziologik mexanizmlari.

Talabalar tomonidan nutq paydo bo'lishining anatomik tuzilishi va uning fiziologik xususiyati ilmiy manbalardan o'rganiladi. Miyadagi nutq zonalarining ishlash mexanizmlari va periferik nutq apparatining organlari va ularning ishlashi muhim tomonlari o'rganiladi.

3-mavzu: Nutq buzilishlari etiologiyasi.

Talabalar tomonidan nutq buzilishlarining kelib chiqish sabablarini o'rganish, ilmiy manbalardan foydalangan holda endogen va ekzogen faktorlar va ularning turlari hamda nutq rivojlanishiga ta'siri o'rganiladi.

4-mavzu: Nutq buzilishlarini tahlil qilish tamoyillari.

Talabalar R.E.Levina ishlab chiqqan 3 ta tamoyilni ilmiy jihatdan o'rganib, tamoyillarning maqsad va vazifalari, ularning nutq buzilishlarini klassifikatsiyalashga va korreksion ishni rejalashtirish va tashkil etishdagi rolini o'rganadilar.

5-mavzu: Nutq buzilishlarini tasniflash.

XIX va XX asrlarda kliniko-pedagogik va psixologik-pedagogik tasniflarni o'rganish va ularning har birini tahlil etish, har bir nutq buzilishlarini bir-biridan farqli tahlil qilish ishlari amalga oshiriladi.

6-mavzu: Logopedik ta'sir tamoyillarini va metodlari.

Logopedik ta'sir tamoyillari va metodlarini o'rganishda ilmiy tadqiqotlarini o'rganish hamda mavzu borasida tadqiqot ishlarini analiz qilish hamda taqqoslash.

7-mavzu: Bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari.

Talabalar bolalarning nutqi rivojlanish xususiyatlarini o'rganishda bolaning og'zaki muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish jarayonini o'rganadilar. Bu davr tug'ilishdan boshlanadi va turli yosh davrlarida davom etadi. Rivojlanish bir necha bosqichda sodir bo'ladi va ularning har birida sekin o'zgarishlar sodir bo'ladi.

8-mavzu: O‘zbek tili tovushlar tasnifi.

Talabalar o‘zbek tili tovushlar tasnifini til lingvistikasini o‘rganish orqali tovushlar xususiyatlarini aniqlash va har bir tovushning paydo bo‘lish lokatsiyasini o‘rganadilar.

9-mavzu: Ovoz buzilishlari

Talabalar ovoz buzilishlari va ularning turlari hamda ko‘rinishlari borasida bilim ko‘nikma va malakalar oladilar. Bunda albatta ilmiy manbalardan foydalangan holda ma’lumotlar tahlil etiladi.

10-mavzu: Dislaliya.

Talabalar dislaliyaning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

11-mavzu: Dizartriya.

Talabalar dizartriyaning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

12-mavzu: Alaliya.

Talabalar alaliyaning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

13-mavzu: Afaziya.

Talabalar afaziyaning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

14-mavzu: Duduqlanish.

Talabalar duduqlanishning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

15-mavzu: Disgrafiya.

Talabalar disgrafiyaning etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

16-mavzu: Disleksiya.

Talabalar disleksianing etiologiya va patogenezini ilmiy manbalardan tahlil qiladilar. Mazkur turdagi nuqsonni diagnostika va korreksiya qilish usullarini hamda o‘rganadilar.

2.2 LOGOPEDIK TEXNOLOGIYA

KIRISH

Talabalarga logopedik texnologiya modulida logopedik ishda ishlatiladigan metodlar va vositalar va ulardan foydalanish bo'yicha bilim, ko'nikma va malaka beriladi. An'anaviy logopedik texnikalardan zamonaviy logopedik usullarning samaradorligi hamda kamchiliklari tahlili olib boriladi. logopedik texnologiyalarni ishlatishning mazmuni va mohiyati, nutqning turli xil kamchiliklarida texnologiyalarni tanlash va ishlatish bo'yicha yo'riqnomalar berish orqali tinglovchilarni mazkur modul bo'yicha malakalar bilan qurollantirishdan iborat.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Logopedik texnologiya modulini o'qitishdan ko'zlangan maqsad, talabalarga logopedik ishda ishlatiladigan metodlar, vositalar va zamonaviy logopedik usullarni samarali qo'llash bo'yicha bilim, ko'nikma va amaliy malakalar berishdir. Modul davomida an'anaviy va zamonaviy logopedik texnikalarning samaradorligi, kamchiliklari va ularni nutqdagi turli xil kamchiliklar bilan ishlashda qanday tanlash va qo'llash bo'yicha tahlil o'tkaziladi. Natijada, talabalarga logopedik texnologiyalarni to'g'ri va samarali ishlatish yo'riqnomalari berilib, ularning malakalari kuchaytiriladi. Bu o'quv jarayoni talabalarning logopedik xizmatlar ko'rsatish va amaliy faoliyatda yuqori sifatni ta'minlash uchun zarur bo'lgan malakalarni shakllantirishni maqsad qiladi.

Fanni vazifalari:

Fanni vazifalari – nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun qo'llaniladigan texnologiyalarni o'rganishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

- Ushbu kurs yakunida talabalar logopedik texnologik ta'limda imkoniyati cheklangan bolalarga talabalar turli texnologiyalarni samarali usullarini qo'llashni o'rganadilar;
- Logopedik texnologiya tushunchalari va tamoyillarini chuqur tushunishini namoyish etadi;
- Logopedik texnologiya metodlarining mohiyatini chuqur tahlil qiladi;
- Kasbiy faoliyatda muammolarni hal qilish uchun mos maxsus pedagogika asoslari vositalarini qo'llay biladi;
- Kelajakdagi kasbiy faoliyatda korreksion va inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, korreksiya, kompensatsiya, rehabilitatsiya, adaptatsiyaga oid bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. M.Y. Ayupova “Logopediya” uslubiy qo‘llanma. Toshkent “Faylasuflar jamiyati” 2007-yil.
2. Volkova L.S. “Logopediya” Vlados 2003-y.
3. Ayupova M.Y “Logopediya” O‘zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T.: 2019 y.
2. S. Achilova Dislaiya . Dizatriya. Toshkent. Ishonchli hamkor-2021-yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. T. 1. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. 104b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimidagi ma’ruzasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. 20 b.
3. L.R. Muminova. Logopediya. Logos markazi. Toshkent – 2021.
4. L.R. Muminova , R. Qobulova. Bolalar nutqini kichik folklor janrlari asosida pivojlantirish texnologiyalari. Metodik qo‘llanma. Toshkent-2018.
5. Z. S. Teshaboyeva “Mariya Montessori metodikasi” o‘quv qo‘llanma, Chirchiq “Nazokatxon ziyo print” 2023 – 76 bet.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www.ziynet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i.
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb-sayti.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopedik texnologiyalarga kirish.

Talabalarga logopedik texnologiyalarning asoslari, ularning turlari va qo‘llanilish sohalarini o‘rgatish. Nutqni tuzatishdagi zamonaviy yondashuvlarni tushuntirish.

2-mavzu: Logopedik ishda ishlatiladigan an’anaviy metodlar va vositalar.

An’anaviy logopedik metodlar va vositalar bilan tanishtirish, ularning samaradorligini va kamchiliklarini tahlil qilish.

3-mavzu: Zamonaviy logopedik usullar va texnologiyalar.

Zamonaviy texnologiyalar va metodlarni o‘rgatish, ularning nutq kamchiliklarini tuzatishdagi afzalliklarini tushuntirish.

4-mavzu: Nutq kamchiliklarini tahlil qilish va diagnostika usullari.

Nutq kamchiliklarini tahlil qilish va diagnostika usullarini o'rgatish, talabalarga nutqning turli xillari va ularning sabablarini aniqlashni o'rgatish.

5-mavzu: Logopedik texnologiyalarni nutqdagi turli kamchiliklar uchun tanlash.

Turli nutq kamchiliklari (dizlaliya, afaziya va boshqalar) uchun mos texnologiyalarni tanlashni o'rgatish va ular bilan ishlash metodikalarini ko'rsatish.

6-Mavzu: Kompyuter texnologiyalari va dasturlarini logopedik ishlarda qo'llash. Logopedik texnologiyalarni o'qitishda metodik yondashuvlar.

Kompyuter texnologiyalaridan, mobil ilovalar va maxsus dasturlardan logopedik ishlarda qanday foydalanishni o'rgatish. Talabalarga logopedik texnologiyalarni o'qitishda samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish va ularni qo'llashni o'rgatish.

7-mavzu: Nutqni tiklashda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Logopedik texnologiyalarni amaliyotda qo'llash.

Innovatsion texnologiyalar, masalan, virtual haqiqat yoki neyro-texnologiyalarni nutqni tiklashda qo'llash usullarini o'rgatish. Logopedik texnologiyalarni amaliyotda qo'llashni o'rgatish, mashg'ulotlarda real holatlar bilan ishlashni tashkil qilish.

8-mavzu: Logopedik xizmatlar sifatini oshirish yo'llari. Kelajakda logopedik texnologiyalarning rivojlanish istiqbollari.

Logopedik xizmatlarning sifatini oshirish uchun texnologiyalarni samarali qo'llash yo'llarini o'rgatish, xizmat ko'rsatish sifatini monitoring qilishni o'rgatish. Logopedik texnologiyalarning kelajakda rivojlanish yo'nalishlarini o'rgatish, yangi texnologiyalar va ularning nutq terapiyasiga ta'sirini tahlil qilish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT.
2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021.
3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G'., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil.
4. Sultonsaidova S., O'.Sharipova. O'zbek tili stilistikasi.//O'quv qo'llanma. – T., 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011-yil.
2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011-yil.
3. R.Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voginfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.3. LOGOPEDIK MASSAJ

KIRISH

Hozirda ommaviy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta'limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarimiz ham bor bo'lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta'lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Tabiatshunoslikni o'qitish maxsus metodikasini o'rganish tinglovchilarda tabiiy fanlarni o'rganish bo'yicha uslubiy, metodik, psixologik, pedagogik, korreksion usulda ta'sir etish yo'llarini o'rganishda, maxsus ta'lim muassasalarida hamda umumta'lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun tabiatshunoslik, atrofimizdagi olam va atrof muhit bilan tanishtirish kabi fanlarni o'rgatish bo'yicha dastlabki ko'nikmalar o'rgatiladi.

Fanning maqsadi:

Logopedik massaj o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talaba logopedik massaj umumiy pedagogika va psixologiyaning tarkibiy qismi ekanligi, logopedik massajning ijtimoiy ahamiyati, logopedik massajning metodologik asoslarini o'zlashtiradi.

Fanning vazifasi:

talabalarda mutaxassislik bo'yicha asosiy kasbiy bilimlarni shakllantirish, kasbiy amaliyot uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni, bilimlarni, kasbiy amaliyotni shakllantirish nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

- Logopedik massajning nazariy asoslari: Tinglovchi logopedik massajning nazariy asoslarini, uning vazifalari, metodlari va tamoyillarini to'liq bilishi kerak. U turli turlardagi kasalliklarni aniqlash va logopedik massajni qanday qo'llashni tushunishi lozim.

- Anatomiya va fiziologiya asoslari: Tinglovchi inson organizmiga oid asosiy bilimlarga ega bo'lishi, xususan, muskul, nerv tizimi, organizmdagi harorat va qon aylanishi kabi tizimlarning ishlashini bilishi kerak.

- Logopedik muammolar: Turli yoshdagi bemorlar va ularning muammolariga oid bilimlarni egallash. Masalan, og'zaki nutqdagi buzilishlar, ovoz ishlab chiqarish, til va yuz muskulaturasining holatini bilish.

- Massaj texnikasini egallash: Tinglovchi turli logopedik massaj texnikalarini, shu jumladan yuz, og'iz, til va boshqa mushaklarga ishlov berish texnikasini o'rganishi va amaliyotda qo'llay olish kerak.

- Diagnostika va tahlil qilish ko'nikmalari: Tinglovchi bemorning holatini aniq tashxislash va logopedik massajni individual ravishda tanlash uchun zarur diagnostik ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim.

- Davolash va rehabilitatsiya ko'nikmalari: Bemorni massaj orqali davolash, uning holatini yaxshilash va rehabilitatsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli o'tkazish malakasiga ega bo'lishi zarur.

- Amaliy ko'nikmalar: Foydalanuvchining sog'lig'ini inobatga olgan holda logopedik massajni amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llash.

- Kasbga doir mas'uliyat va etika: Tinglovchi logopedik massajni kasb etikasi va qonunlarga rioya etgan holda bajarishi kerak. Bemorlar bilan ishlashda yuqori etika, sabr-toqat va professionalizmni saqlash talab qilinadi.

- Interpersonal ko'nikmalar: Bemorlar bilan samarali muloqot qilish, ularning ehtiyojlarini tushunish, ishonchni o'rnatish va bemorlar bilan samarali ishlash kompetensiyasiga ega bo'lishi zarur.

- Tuzilishi va rejalashtirish: Tinglovchi turli darajadagi muammolarni hisobga olgan holda massajni rejalashtira olish va uning o'zgarishlarga moslashtirish kompetensiyasiga ega bo'lishi kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi.

Ixtisoslik fanlar: "Logopsixologiya" fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan "Nutqning ontogenezda rivojlanishi", Maxsus pedagogika, Logoritmika (fonetik ritmika), Logopedik xizmat, Logopedik massaj, Logopedik xizmat fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

"Logopedik massaj" fani logopedlarni tayyorlashda muhim o'rin tutadi, chunki bu fan, logopedlar uchun maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar va kattalar bilan ishlashda zarur bo'lgan maxsus massaj ko'rinishidagi metodik yondashuvlar va amaliy

ko'nikmalarni taqdim etadi. Logopedik massaj fanining mazmuni logopedlarga nutq rivojlanishi, og'ir nutqiy patologiyalarni bartaraf etishda mexanik yondashuv usulini tanlash, ularni tahlil qilish va tuzatish bo'yicha massaj muolajalarini olib borish borasida bilimlar beradi. Fan, logopedlarning o'z ishida og'ir nutqiy nuqsonlarning asosiy sabablarini bartaraf etish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantiradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopedik massaj fanining obyekt predmeti, maqsad va vazifalari.

Mavzuda logopedik massaj fanining ilmiy asoslari yoritiladi. Logopedik massaj fani nimani ko'zlaydi, qanday tamoyil va metodlarni qo'llaydi kabi masalalar hal etiladi

2-mavzu: Birlamchi diagnostika (tashxis).

Mazkur mavzuda logopedik massajni amalga oshirishdan avval birlamchi tashxislash davrini olib borish va tashxis usullari hamda yondashuvlari borasida so'z yuritiladi. Logopedik massajni to'g'ri tashkil etishda esa ushbu bosqich muhim rol o'ynaydi borasida ma'lumotlar beriladi.

3-mavzu: E.F. Arxipova, Ye.A. Dyakova, E.V. Novikova, O.I. Krupenchuklarning massaj usullari texnologiyasi.

Talabalarga logopedik massajda turli xil yondashuvlar mavjudligi va ularning texnologiyalari bir-biridan nimasi bilan farqlanishi hamda jarayonda ishlatiladigan texnikalar borasida bilim, ko'nikma va malakalar beriladi.

4-mavzu: Duduqlanishda logopedik massaj.

Mazkur mavzu talabalarga duduqlanishning turli xil ko'rinishlarida logopedik massajning metodlari borasida ma'lumot beradi hamda nuqtali va segmentlar massaj usullarini nazariy va laborator jarayonda o'rganishga zamin yaratiladi. Talabalar segmentlar va nuqtali massaj texnikasini o'rganadilar.

5-mavzu: Dizartriyada logopedik massaj.

Mazkur mavzu talabalarga dizartriyaning turli xil ko'rinishlarida logopedik massajning metodlari borasida ma'lumot beradi hamda tonusni kuchaytirish va hamda pasaytirishda qo'llaniladigan massaj usullarini nazariy va laborator jarayonda o'rganishga zamin yaratiladi. Talabalar dizartriyada gipersolivatsiyani bartaraf etish uchun qo'llaniladigan massaj texnikasini ham o'rganadilar.

6-mavzu: Rinolaliyada logopedik massaj.

Mazkur mavzu talabalarga rinolaliyaning turli xil ko'rinishlarida logopedik massajning metodlari borasida ma'lumot beradi hamda operatsiyadan oldin va undan so'nggi bajariladigan tonusni kuchaytirish va hamda pasaytirishda qo'llaniladigan massaj usullarini nazariy va laborator jarayonda o'rganishga zamin yaratiladi. Talabalar ushbu massaj texnikasini amaliy o'rganadilar.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. Logopedik massaj. X.R. Pulatova. O‘quv qo‘llanma 2013 – yil.
2. E.V. Novikova Zondoviy massaj. O‘quv qo‘llanma 2007- yil.
3. Ye.A. Dyakova. Logopedicheskiy massaj. 2005- yil. Darslik.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. D.A.Nurkeldiyeva, U.Y.Fayziyeva, P.Pulatova, Maxsus pedagogika T.: ”G‘afur G‘ulom”, 2007-yil Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011-yil
2. M.U. Xamidova. „Maxsus pedagogika“. – T.: „Fan va texnologiya“, 2018-yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>
2. www.cspi.uz
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.4 LOGOPEDIK XIZMAT

KIRISH

Talabalarda logopedik xizmat modulida logopedik tekshiruvda an’anaviy yondashuv. logopedik tekshiruvning mazmuni va mohiyati, logopedik tekshirishning mo‘ljali oluvchi va farqlash bosqichi, nutqning tovush tomonini tekshirish texnologiyasi

nutqni tushunishni tekshirish texnologiyasi, lug‘at boyligi va nutqning grammatik qurilishini tekshirish texnologiyasi, yozma nutq holatini tekshirish, nutqning prosodik tomonini tekshirish texnologiyasi, nutqning tovushlar tomonidagi turli kamchiliklarda nutqiy nafasni shakllantirish texnologiyalari, dizartriya va rinolaliyada tovushlar talaffuzini korreksiyalashning o‘ziga xos xususiyatlari, turli xil nutq buzilishlarida ovoyni korreksiyalash texnologiyalari, turli xil nutq buzilishlarida nutqning tempo-ritmik tomonini korreksiyalash va shakllantirish texnologiyalari, funksional nutq buzilishlarida logopedik texnologiyani qo‘llash organik nutq buzilishlarida logopedik texnologiyani qo‘llash bilan ishlash texnologiyasidan iborat.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarga nutq buzilishlarni keng tarqalganligi, alomatlari, darajasini aniqlash, nutq buzilishlarini pedagogik diagnostikasi, metodlari, bartaraf etish metodikalarini o‘rgatishdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarda nutq kamchiligiga ega bo‘lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, nutq kamchiliklarining xilma xilligi, nutq

kamchiliklarini tekshirish, nutqdagi kamchiliklarni bartaraf etish, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalarning nutq kamchiliklarini turlariga qarab bartaraf etish metodikalarini to'g'ri tanlay olish bo'yicha yo'nalish profiliga mos bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Ushbu kurs yakunida talabalar logopedik texnologik ta'limda imkoniyati cheklangan bolalarga talabalar turli texnologiyalarni samarali usullarini qo'llashni o'rganadilar.

- Logopedik xizmat tushunchalari va tamoyillarini chuqur tushunishini namoyish etadi;
- Logopedik xizmat metodlarining mohiyatini chuqur tahlil qiladi;
- Kasbiy faoliyatda muammolarni hal qilish uchun mos maxsus pedagogika asoslari vositalarini qo'llay biladi;
- Kelajakdagi kasbiy faoliyatda korreksion va inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, korreksiya, kompensatsiya, rehabilitatsiya, adaptatsiyaga oid bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi

ASOSIY QISM

1-mavzu. Logopedik tekshiruvda an'anaviy yondashuv. Logopedik tekshiruvning mazmuni va mohiyati.

Logopedik tekshiruvda an'anaviy yondashuv. Logopedik tekshiruvning mazmuni va mohiyati haqida tushuncha.

2-mavzu. Logopedik tekshirishning mo'ljal oluvchi va farqlash bosqichi.

Logopedik tekshirishning mo'ljal oluvchi va farqlash bosqichlari haqida ma'lumot. Logopedik tekshirishni to'g'ri tashkil etish.

3-mavzu. Nutqning tovush tomonini tekshirish texnologiyasi.

Nutqning tovush tomonini tekshirish texnologiyasi. Tovush va harf haqida tushuncha. Nutqning hosil bo'lishi haqida tushuncha.

4-mavzu. Nutqni tushunishni tekshirish texnologiyasi.

Nutqni tushunishni tekshirish texnologiyasi. Eshituv idroki haqida tushuncha. Nutqni tushunish uchun qo'llaniladigan usullar.

5-mavzu. Lug'at boyligi va nutqning grammatik qurilishini tekshirish texnologiyasi.

Lug'at boyligi va nutqning grammatik qurilishini tekshirish texnologiyasi. Lug'at boyligi haqida tushuncha. nutqdagi lug'at boyligini aniqlash usullari. Nutqning grammatik qurilishini tekshirish usullari.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

- 1.Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT
- 2.Avvalboyeva D., Imo-ishora tili,Toshkent 2021
- 3.Qodirova F.U., Dehqanova M.G‘., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil
- 4.Sultonsaidova S., O‘.Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi.//O‘quv qo‘llanma. – T., 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

- 1.“O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi”, 2011-yil
- 2.Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011-yil
- 3.R.Fradkina, “Gapiruvchi qo‘llar” Moskva 2001

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voginfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.5. LOGOPEDIK RITMIKA (FONETIK RITMIKA)

KIRISH

Logopedik ritmika (fonetik ritmika) fani orqali mutaxassislariga nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarning nutqiy nuqsonlarini umumiy motorika va harakat ritmini mujassamlashtirgan holatda bartaraf etish yo‘llari o‘rgatiladi. Harakatlar nutq bilan uyg‘unlashtirilganida musiqadan ham foydalaniladi. Bu esa o‘z o‘rnida mashg‘ulotning jozibadorligini, maroqli o‘tishini ta’minlaydi. Logopedik ritmika yoki fonetik ritmika texnologiya sifatida nuqiy jarayonlarni musiqali, oyinli tarzda tashkillashtiriladi va korreksion logopedik ishga yordamchi metodika sifatida qo‘llaniladi. Ushbu texnologiyaning afzalliklari nafaqat korreksion , balki ijobiy psixologik muhitni yaratishga yordam beradi. Bu logopedning bolalar bilan munosabatga tez kirishib ketishda , ularning ishonchi va mehriga erishishda ko‘rinadi..

O‘quv fanining maqsadi:

“Logopedik ritmika” fanini o‘qitishdan maqsad talabalarni, bo‘lajak maxsus pedagoglarni Fonetik va logoritmik mashg‘ulotlarini tashkil etilishning nazariy va amaliy asoslari bilan tanishtirish, jarayonni tashkil etish yo‘llarini ko‘rsatish Fonetik ritmika ni tashkil etish orqali nutqida nuqsoni bor bolalar va o‘smirlar hamda kattalar nutqining tempi, ritmi va ravonligini ta’minlashning yangicha yo‘lini o‘rgatish, fanning mohiyati, tamoyillari, metod, vosita va shakllaridan samarali foydalanish,

to'g'ri va chiroyli so'zlashuv masalalariga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

O'quv fanining vazifalari:

Tinglovchilarga nutqni shakllantirish va rivojlantirishda o'yinli motorik yondashuvlardan kompleks ravishda foydalanishga o'rgatish

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Kursni tugatgan talabalar:

- nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, nutq kamchiliklarining xilma-xilligi, nutq kamchiliklarini tekshirish, ularning nuqson turiga qarab bartaraf etish metodikalarini to'g'ri tanlay olishni bilib oladi;
- talaba rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar uchun maxsus korreksion ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari va usullarini ilmiy asoslagan holda to'g'ri tanlay olish, nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, korrektsiyalash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarni nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun didaktik materiallarni tanlash ko'nikmalariga ega bo'ladi;
- talaba korreksion pedagogik jarayonni nazariy-amaliy tahlil etish, ta'limni tashkil etish shakllari, usullarini amalda samarali qo'llash, ota-onalar bilan ishlash, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar ta'lim-tarbiya nazariyasini amalda qo'llash malakalariga ega bo'ladi.

Kurs natijasiga ko'ra ega bo'ladigan kompetensiyalar (KK):

- Aniq maqsadlarga yo'naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi va ulardan foydalana oladi. KK-5.
- Kelajakdagi kasbiy faoliyatda korreksion, rivojlantiruvchi, reabilitasion nazariyalarni qo'llash bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi. KK-1.
- O'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb qilish, ularni bilim olishlari uchun motivatsiya yaratadi. UKK-2.

Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda izlash, tahlil qilish, dasturiy ta'minotlardan foydalanish va amaliyotga tatbiq etishni biladi. TK-4.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Logopedik ritmika (Fonetik ritmika) fani Logopediya, Logopedik texnologiya, Davolovchi pedagogika, Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish kabi fanlar bilan birgalikda to'liq o'rganiladi. Bu fanlar bir-birini metodik to'ldirib boradi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Mazkur fanni o'zlashtirish nutqida nuqsoni bo'lgan shaxslarni nuqsonlarini tuzatish va moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari nutqida nuqsoni bo'lgan va eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning og'zaki nutqini sensor sezgilarga tayangan holga yaxshiroq rivojlantirishga yordam beradi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ishmatova O.S. "Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish texnologiyasi" / Monografiya. "Zebo Prints". – T.: 2024. – 88 bet.

2. Qodirova F.U., Ishmatova O.S. Surdopedagogika. Darslik. Chirchiq-Osiyo tur, 2024-yil. – 80-B.

3. Abdullayeva G.S., Ishmatova O.S. Fonetik ritmika. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, 2023-yil 27-martdagi 68-sonli buyruq. T.: "Firdavs-Shoh" nashriyoti, 2023-yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Ishmatova O., Abdullayeva G. Korreksion mashg'ulotlarda eshitishda nuqsoni bor bolalarning og'zaki nutqini fonetik ritmika orqali rivojlantirish. Monografiya. Chirchiq, Indiya, ISBN: 978-93-90655-55-8, 2022-yil.

2. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli bolalarning nutqini rivojlantirishda fonetik ritmika mashg'ulotlariga tavsiyalar. Ta'lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari: ilg'or tajribalar va rivojlanish istiqbollari respublika ilmiy-amaliy anjumani, 2023-yil. 269-272 betlar.

3. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish ilmiy metodik muammo sifatidagi yoritilishi. Academic Journal of Educational Research (AJER), International Scientific Journal, Volume 1, Issue 1-February, O'zbekiston-2024. – 10-b, 5-B.

4. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish ilmiy metodik muammo sifatida. Maxsus va inklyuziv ta'limda an'ana, tajriba va innovatsiyalar respublika ilmiy-amaliy anjuman, 2023-yil. 715-717 betlar.

5. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmika texnologiyasining korreksion imkoniyatlari. Maxsus va inklyuziv ta'limda an'ana, tajriba va innovatsiyalar respublika ilmiy-amaliy anjuman, 2023-yil. 705-708 betlar.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz>–O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti.
3. <http://www.gov.uz>– O‘zbekiston Respublikasi hukumati portali.
4. www.pedagog.uz
5. www.cspi.uz
6. www.pedagog.uz
7. www.edu.uz
8. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK)
9. www.ziynet.uz – Ziyonet axborot-ta’lim resurslari portali

2.6. LOGOPEDIK ISHNI REJALASHTIRISH VA TASHKIL ETISH KIRISH

Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish fani talabalarda logopedik jarayonni to‘g‘ri rejalashtirish va samarali tashkil etish bo‘yicha chuqur bilimlarni rivojlantiradi. Talabalar nutq kamchiliklarini aniqlash, ularni tuzatish uchun metodlarni tanlash, logopedik mashg‘ulotlar va treninglarni tashkil etish ko‘nikmalarini egallaydi. Shuningdek, individual va guruh shaklida samarali logopedik reja ishlab chiqish, o‘quv materiallarini tayyorlash, nutq terapiyasining sifatini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar va metodlarni qo‘llash kompetensiyalarini o‘zlashtiradi. Bu fan talabalarga logopedik ishni rejalashtirishda tizimli, innovatsion yondashuvlarni qo‘llash va o‘z faoliyatida yuqori professional standartlarga rioya qilish ko‘nikmalarini beradi.

Fanning maqsadi:

Talabalarga logopedik ishni samarali rejalashtirish va tashkil etish bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlar, ko‘nikmalar hamda kompetensiyalarni berish. Shuningdek, nutq kamchiliklarini aniqlash va tuzatish jarayonini to‘g‘ri tashkil etish va individual yondashuvlarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishdir.

Fanning vazifalari:

1. Logopedik jarayonni rejalashtirishning asosiy tamoyillarini o‘rgatish.
2. Nutq kamchiliklarini aniqlash va diagnostika usullarini tushuntirish.
3. Logopedik mashg‘ulotlarni samarali tashkil etish va rejalashtirishni o‘rgatish.
4. Nutq terapiyasida individual yondashuvlarni qo‘llashni o‘rgatish.

5. Logopedik texnologiyalar va metodlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish.

6. Logopedik xizmatlarning sifatini oshirish yo'llarini o'rgatish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

1. Bilim:

- Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etishning asosiy tamoyillari va prinsiplari haqida chuqur bilimga ega bo'lish.

- Nutq kamchiliklarini aniqlash va diagnostika qilish metodlarini bilish.

- Logopedik texnologiyalar va metodlarning samaradorligini tushunish.

- Logopedik jarayonni samarali rejalashtirishda zarur bo'lgan usul va yondashuvlarni bilish.

2. Ko'nikmalar:

- Nutq kamchiliklarini aniqlash va tuzatish uchun samarali diagnostika usullarini qo'llash.

- Logopedik mashg'ulotlarni individual va guruh shaklida tashkil qilish va rejalashtirish.

- Logopedik texnologiyalarni samarali qo'llash va ularning amaliyotda ishlash usullarini bilish.

- Nutqni tiklash va rivojlantirish uchun individual yondashuvlarni ishlab chiqish.

3. Malaka:

- Logopedik ishda malakali va samarali rejalashtirishni amalga oshirish.

- Nutqni tiklash jarayonida turli metodlarni mos ravishda qo'llash.

- O'quv materiallarini yaratish va mashg'ulotlarni tashkil etishda metodik yondashuvlarni qo'llash.

- Logopedik xizmatlarning sifatini oshirish uchun monitoring va tahlil qilish malakasiga ega bo'lish.

4. Kompetensiya:

- Logopedik jarayonni samarali rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishda yuqori kompetensiyaga ega bo'lish.

- Nutq terapiyasida individual yondashuvlarni tanlash va qo'llashda professional kompetensiyaga ega bo'lish.

- Logopedik xizmatlarning sifatini oshirish uchun yangi metodlar va texnologiyalarni qo'llash.

- O'z faoliyatini tahlil qilish va doimiy ravishda professional o'sish uchun zarur kompetensiyalarga ega bo'lish.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy aloqadorligi

Ixtisoslik fanlar: “Logopsixologiya” fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan “Nutqning ontogeneza rivojlanishi”, Maxsus pedagogika, Logoritmika (fonetik ritmika), Logopedik xizmat, Logopedik massaj, Logopedik xizmat fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish fani ishlab chiqarishdagi o‘rni, ayniqsa logopedik xizmatlar sohasida juda muhimdir. Bu fan logopedik jarayonlarni samarali rejalashtirish va tashkil etish bo‘yicha nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishni ta‘minlaydi. Logopedik ishni to‘g‘ri rejalashtirish va tashkil etish, ishlab chiqarish jarayonlarida nutq va kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirish, xodimlar o‘rtasida samarali muloqotni ta‘minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, bu fan logopedik xizmatlar sifatini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarida inson resurslarini samarali boshqarish va nutq bilan bog‘liq kamchiliklarni bartaraf etish orqali umumiy ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Nutqni tiklash va rivojlantirishda qo‘llaniladigan logopedik metodlar, texnologiyalar va innovatsiyalar ishlab chiqarishda yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashda katta rol o‘ynaydi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopedik jarayonni rejalashtirish va tashkil etish asoslari.

Talabalarga logopedik jarayonni qanday rejalashtirish, samarali tashkil etish va amalga oshirishning asosiy tamoyillari o‘rgatilib, logopedik ishning maqsad va vazifalarini to‘g‘ri belgilash usullari taqdim etiladi.

2-mavzu: Nutq kamchiliklarini aniqlash va tuzatish metodlari.

Nutq kamchiliklarini aniqlash va ularni tuzatish uchun turli metodlarni qo‘llashni o‘rgatish. Shuningdek, talabalarga diagnostika qilish usullari, nutqni tiklash uchun qanday metodlarni tanlash zarurligi va ularning samaradorligini tushuntirish.

3-mavzu: Logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etish va monitoring qilish.

Logopedik mashg‘ulotlarni qanday tashkil etish va rejalashtirish, o‘quv jarayonini samarali monitoring qilish usullari o‘rgatiladi. Talabalar, mashg‘ulotlarning samaradorligini baholash va kerakli o‘zgartirishlarni kiritish bo‘yicha ko‘nikmalarni egallaydi.

4-mavzu: Logopedik texnologiyalarni amaliyotda qo‘llash.

Talabalarga zamonaviy logopedik texnologiyalarni (kompyuter dasturlari, mobil ilovalar, interaktiv texnologiyalar) amaliyotda qanday qo‘llashni o‘rgatish.

Ularining samarali ishlashini ta'minlash va logopedik jarayonlarga integratsiya qilishni o'rgatish.

Asosiy adabiyotlar:

1. M.Y. Ayupova "Logopediya" uslubiy qo'llanma. Toshkent "Faylasuflar jamiyati" 2007-yil.
2. Волкова Л.С. "Логопедия" Владус 2003 г.
3. Ayupova M.Y "Logopediya" O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T.: 2019 y.
4. S. Achilova. "Dislariya. Dizatriya". Toshkent. Ishonchli hamkor-2021 yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. T. 1. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 104 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 20 b.
3. L.R. Muminova. Logopediya. Logos markazi. Toshkent – 2021.
4. L.R. Muminova, R. Qobulova. Bolalar nutqini kichik folklor janrlari asosida rivojlantirish texnologiyalari. Metodik qo'llanma. Toshkent-2018.
5. Z.S. Teshaboyeva. "Mariya Montessori metodikasi" o'quv qo'llanma, Chirchiq "Nazokatxon ziyo print" 2023 – 76 bet.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. www.ziynet.uz – O'zbekiston Respublikasi axborot ta'lim tarmog'i.
4. www.edu.uz – O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb-sayti.

2.7. TANLOV FANLARI (DAKTILOLOGIYA VA IMO-ISHORAGA O'RGATISH METODIKASI)

KIRISH

Daktilologiya va imo-ishoraga o'rgatish metodikasi fani O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 20.10.2022-yildagi PQ 407 son qarorining 5.2.3 bandi "b" bandida belgilangan "2024-2025 o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta'lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta'lim

yo‘nalishlarida ta‘lim olayotganlarga o‘zbek imo-ishorasini o‘rgatish bo‘yicha modullar kiritish” bandini ijrosini ta‘minlash maqsadida tanlov fanlar ro‘yxatiga kiritilgan. Hozirda ommaviy ta‘lim muassasalarida inklyuziv ta‘limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta‘limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta‘lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Fanni o‘rganish davomida tinglovchilar kundalik hayotda eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslar uchun kerakli so‘zlar va ijtimoiy sharoitlarda yordam bera olish uchun eng zarur malakalarni qo‘lga kiritadilar.

O‘quv fanni o‘qitishning maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – kar odamlar foydalanadigan imo-ishoralarning ko‘lamini to‘laroq qamrab olishga harakat qilishgan. Modulga kiritilgan O‘zbekiston kar va zaif eshituvchilari foydalanadigan imo-ishoralar faqat o‘zaro muloqot vositasigina bo‘lib qolmay, balki pedagogik, ijtimoiy-reabilitatsion ahamiyatga egadir: eshitishida nuqsoni bo‘lgan odamlarni eshitadigan odamlar jamiyatiga kirib borishiga va o‘z imkoniyatlarini to‘laroq amalga oshirishga qaratilgan.

Fanni o‘qitish vazifasi – kar bolalar uchun bog‘cha va maktabning boshlang‘ich sinflarida daktilologiyadan asosiy o‘qitish vositasi sifatida, shu maktabning yuqori sinflarida esa undan yordamchi o‘qitish vositasi sifatida foydalaniladi. Kar-soqovlarga ta‘lim berishda daktilologiya birdan-bir muomala vositasidir.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan; O‘zbek tilining daktil alifbosi; Shartli belgilar va raqamlar; Odatiy ishlatiladigan so‘zlar; Oila, oilaviy munosabatlar; Uy ro‘zg‘or buyumlari; Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar; Kiyim-kechak, oyoq kiyimlar; Vaqt; Tabiat; Maktab, ma‘lumot, Shahar, transport, Sport, dam olish; Kasb-hunar, mehnat; Tibbiyot tasavvurga ega bo‘lishi ***tasavvurga ega bo‘lishi (bilimga);***

- Imo-ishora metodikasi; Imo-ishora muloqot vositasi sifatida; Imo-ishora qilishga qo‘yilgan talablar; Imo-ishora texnikasi; Imo-ishorada so‘zlarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Imo-ishorada gaplarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Imo-ishorada kichik matnlarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Dialogik nutqning imo-ishorada tasvirlash; Syujetli rasmi imo-ishorani tasvirlash; Filmlarni imo-ishorada ifodalash foydalana olishi bilishi va ulardan ***foydalana olishi (ko‘nikma);***

• Imo-ishorali diktant; Ogʻzaki nutqni imo-ishorada ifodalash; OAVdagi maqolalarni imo-ishorada ifodalash; Sinonim imo-ishoralarni farqlash; Kasbga oid imo-ishoralar; Ijtimoiy tarmoq; Bir biriga oʻxshash imo-ishoralarni farqlash; Imo-ishorada sheʼr aytish; Imo-ishorada sahna koʻrinishi tarjima qilish; Imo-ishora tilidan foydalangan holda mustaqil ijtimoiy-maishiy hayotga moslashish *koʻnikmalariga ega boʻlishi lozim (malaka).*

Fanning oʻquv rejadagi boshqa fanlar bilan oʻzaro bogʻliqligi va uslubiy jihatdan ketma-ketligi

Daktilologiya va imo-ishora metodikasi oʻrganish metodikasi fani oʻzbek imo-ishora tili va korreksiya fanlari bilan oʻzaro bogʻliq boʻlib olayotgan bilimlarini chuqurroq va mukammalroq oʻzlashtirishlariga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Oʻzbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan, oʻzbek tilining daktil alifbosi, Shartli belgilar va raqamlar, odatiy ishlatiladigan soʻzlarni daktil va imo ishorada qoʻllash.

Daktil alifbosini oʻrganish, Shartli belgilar va raqamlar, odatiy ishlatiladigan soʻzlar boʻyicha 50 ta ishorani koʻrsata olish.

2-mavzu: Oila, oilaviy munosabatlar. Uy roʻzgʻor buyumlari. Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlarni daktil va imo ishorada qoʻllash.

Oila, oilaviy munosabatlar. Uy roʻzgʻor buyumlari. Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlar mavzusida 300 dan ortiq ishorani oʻrgatish.

3-mavzu: Vaqt. Tabiat. Maktab, maʼlumot. Shahar, transport. Sport, dam olish. Kasb-hunar, mehnatni daktil va imo ishorada qoʻllash.

Vaqt. Tabiat. Maktab, maʼlumot. Shahar, transport. Sport, dam olish. Kasb-hunar boʻyicha kamida 300 ta soʻzni oʻrgatish.

4-mavzu: Tibbiyot. Oʻsimlik olami Hayvonot olami. Huquq, qonun-armiya. Aqliy faoliyat. Insonni daktil va imo ishorada qoʻllash.

Tibbiyot. Oʻsimlik olami. Hayvonot olami. Huquq, qonun-armiya. Aqliy faoliyat boʻyicha 300 ta ishorani oʻrgatish.

5-mavzu: Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX). Sanʼat. Qishloq xoʻjaligini daktil va imo ishorada qoʻllash.

Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX). Sanʼat. Qishloq xoʻjaligi boʻyicha 300 dan oshiq ishorani qoʻllay olish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT.
2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021.
3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G‘., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil.
4. Sultonsaidova S., O‘.Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi.//O‘quv qo‘llanma. – T., 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi”, 2011-yil.
2. Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011-yil.
3. R.Fradkina, “Gapiruvchi qo‘llar” Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voginfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation>

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.30-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A. AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**IXTISOSLASHTIRILGAN TA’LIM MUASSASASI
O‘QITUVCHISI VA TARBIYACHISI
(OLIGOFRENOPEDAGOGIKA) HUQUQINI BERISH
BO‘YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent–2025

Tuzuvchilar: **F.U. Qodirova** – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası mudiri, professor, p.f.f.d.

Sh. X. Kobilova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Maxsus pedagogika” kafedrası v. b dotsenti.

D.A. Pulatova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

M.G‘. Dexqanova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

Taqrizchilar: **M.S. Maxmudova** – Cqo‘qon davlat universiteti Maxsus pedagogika kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD.

D. Nazarova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Pedagogika va psixologiya kafedrası, p.f.f.n., professor.

Mazkur o‘quv dasturlari A. Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”- _____dagi __-son qarori bilan ma’qullangan.

TUSHUNTIRISH XATI

Bugungi kunda Respublikada amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, maxsus pedagogika va uni amaliyot bilan bog'lab o'qitish bo'lajak mutaxassislarda kasbiy professional xususiyatlarni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Modomiki, universitetlarning har xil fanlarni chuqur o'rgangan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash asosiy vazifasi va maqsadi ekan, bo'lajak mutaxassislar o'rganish uchun o'zi tanlagan maxsus pedagogika sohasi masalan, oligofrenopedagogikaning qanday qilib paydo bo'lganligi, uning shakllanganligi, rivojlanish tarixi, maxsus pedagogikaning tibbiy-klinik asoslari, aqli zaif bolalarning psixologiyasi va ularni o'qitish metodikalarini yaxshi bilishi kerak.

Maxsus pedagogikaning mazkur sohasi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak Maxsus pedagogikaning tibbiy asoslari, oligofrenopsixologiya, oligofrenopedagogika, maxsus pedagogikaning klinik asoslari, maxsus pedagogika va maxsus psixologiya, pedagogik psixologik diagnostika fanlar, erta tashxis va abilitatsiya kabi umumkasbiy hamda matematika o'qitish, ona tili o'qitish maxsus metodikalari, texnologiya fanini o'qitish metodikasi, oligofrenopedagogika, oligofrenopsixologiya kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassis shu sohaning yuqori kompetensiyali mutaxassisiga aylanadi.

Ushbu Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (oligofrenopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

Shuningdek, ushbu ishchi o'quv reja va dasturga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"ga 638-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 25-yanvardagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni rehabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 46-son qaroriga muvofiq bosqichma-bosqich oliy ta'lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta'lim yo'nalishlarida ta'lim olayotganlarga mutaxassislarni o'rgatish bo'yicha modullarni kiritish kabi vazifasining ijrosini ta'minlash maqsadida, o'quv rejasidagi umumkasbiy va ixtisoslik fan bloklari shakllantirildi.

**KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR
MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:**

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Maxsus pedagogikaning klinik asoslari.
- 1.2. Oligofrenopedagogika.
- 1.3. Oligofrenopsixologiya.
- 1.4. Bolalar adabiyoti.
- 1.5. Tarbiyaviy ishlar metodikasi.
- 1.6. Korreksion fanlar.
- 1.7. Maxsus pedagogika va maxsus psixologiya.
- 1.8. Tanlov fanlari (O‘zbek imo-ishora tili)

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Matematika o‘qitish maxsus metodikasi.
- 2.2. Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi.
- 2.3. Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi.
- 2.4. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi.
- 2.5. Inklyuziv ta’lim. gospital pedagogika.
- 2.6. Tasviriyy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi.
- 2.7. Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. MAXSUS PEDAGOGIKANING KLINIK ASOSLARI

KIRISH

Maxsus pedagogikaning klinik asoslari – bu maxsus pedagogika fanining muhim bo‘limlaridan biri bo‘lib, nogironligi bo‘lgan bolalar yoki shaxslar bilan ishlashda tibbiy (klinika) nuqtayi nazardan yondashuvlarni o‘rganadi. Bu yo‘nalishda maxsus ehtiyojli shaxslarning rivojlanishidagi buzilishlar, ularning klinik ko‘rinishlari, tashxis qo‘yish usullari va shu asosda ta’lim-tarbiyaviy yondashuvlarni ishlab chiqish muhim o‘rin tutadi.

Shularni hisobga olgan holda ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasasi o‘qituvchisi va tarbiyachisi (Oligofrenopedagogika) huquqini berish bo‘yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi o‘quv rejasiga tibbiyot fanlarini o‘ziga jamlagan “Maxsus pedagogikaning klinik asoslari” fani kiritilgan.

Aqliy rivojlanishdagi nuqsonlar – bu bolalarda aqliy rivojlanishning kechikishi yoki buzilishi bo‘lib, ular o‘qish, yozish, muloqot qilish va boshqa kognitiv (idrok etish) ko‘nikmalarni o‘rganishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu nuqsonlar turli darajalarda bo‘lishi mumkin va pedagogik yondashuvlar har bir holatda individual tarzda ishlab chiqiladi.

Fanda klinik tibbiyot maxsus pedagogika bilan aloqada bo‘lib, maxsus ehtiyojli bolalar va kattalar uchun tibbiy muolajalar, nogironliklarning fiziologik va patologik sabablarini aniqlashda yordam beradi (masalan, aqliy rivojlanishdagi nuqsonlar, nutq va eshitish buzilishlar) Bular orqali aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning o‘ziga xos xususiyati, ta’limi va tarbiya jarayonini to‘g‘ri tashkil etish o‘rgatiladi.

Fanda birlamchi va ikkilamchi nuqsonlar, organizm tuzilishi bilan unda ro‘y beradigan fiziologik jarayonlar va ular patologiyasi, gigiyenasi berilgan. Fanning har bir bo‘limidagi tibbiy asoslarni nuqsonning hamda bolalarning yosh xususiyatlari bilan bog‘lash tavsiya etiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Maxsus pedagogikaning klinik asoslari o‘quv fanining maqsadi va vazifalari, asosan, maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda ilmiy va amaliy yondashuvlarni taqdim etishga qaratilgan. Bu fan, psixologik, pedagogik va tibbiy bilimlar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni o‘rganib, maxsus ehtiyojlarga ega bo‘lgan bolalar va kattalar uchun to‘g‘ri ta’lim va rehabilitatsiya metodlarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Maxsus pedagogikaning klinik asoslarining o‘quv fani maqsadi – bu alohida ehtiyojli bolalar, xususan aqliy, jismoniy yoki psixologik rivojlanishidagi

cheklovlar bilan bog‘liq bo‘lgan bolalarga va kattalarga maxsus ta’lim va reabilitatsiya usullarini ishlab chiqishdir.

Fan bo‘yicha talabalarning bilimiga, ko‘nikma va malakasiga qo‘yiladigan talablar:

“Maxsus pedagogikaning klinik asoslari” o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- Maxsus pedagogika va uning klinik asoslari haqida umumiy tushuncha;
- Nogironliklar, rivojlanishdagi kechikishlar va turli shaxsiy ehtiyojlarni tushunish;
- Pedagogika, psixologiya, tibbiyot va nevrologiya kabi sohalar o‘rtasidagi aloqalarni o‘rganish;
- Aqliy, jismoniy va psixologik nuqsonlar, ularning turlari (masalan, oligofreniya, ZPR, autizm spektri buzilishi) va ular bilan bog‘liq ta’lim metodlari;
- markaziy nerv tizimining asosiy buzilishlari;
- bolalarda nerv sistemasi kasalliklarining turlari va tekshirish usullari;
- bosh miya va orqa miya, nervlari;
- sezgi organlari tuzilishi va faoliyati;
- umumiy va maxsus psixopatologiya;
- ruhiy buzilish sindromlari;
- genetika fanining maqsadi va vazifalari;
- bosh miyaning jarohatlari, infeksiyon kasalliklari, bosh miyaning qon-tomir kasalliklaridagi ruhiy buzilishlar;
- organizmda hujayralarning tuzilishida yadro xromosoma sitoplazmalarning ahamiyati;
- hujayralar bo‘linishining xillari, fazalari;
- bolalarning anamnezini to‘plash, tibbiy hujjatlar bilan ishlashni, bolalar bilan aloqaga kirishni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- tibbiy adabiyotlardan foydalanish, maxsus pedagogikaning klinik asoslaridan egallagan bilimlarini pedagogik amaliyotda qo‘llay olish, maxsus pedagogika sohasiga tegishli bilimlarni o‘zlashtirishda ushbu fandan egallagan tushunchalardan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubi jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Maxsus pedagogikaning klinik asoslari” fanini o'zlashtirish uchun tinglovchi umumta'lim fanlaridan biologiya, odam va uning salomatligi, kimyo kabi fanlarni chuqur o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Ushbu fan o'quv rejadagi tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlar kabi umumkasbiy fanlar bilan birgalikda o'zlashtiriladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlanishida Ko'rishida nuqsoni bo'lganlar bolalar maxsus ta'lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Nevrologiya va nevropatologiya haqida umumiy tushunchalar.

Nevrologiya fani haqida umumiy tushuncha. Nevrologiya fanining rivojlanish tarixi va bugungi holati. Maxsus pedagogika sohasidagi o'rni va ahamiyati. Nevropatologiya haqida umumiy tushuncha. Uning rivojlanish tarixi va bugungi holati. Bolalar nevrologiyasi va nevropatologiyasi haqida ma'lumotlar beriladi.

2-mavzu: Inson bosh miyasi anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Inson bosh miyasining tuzilishi. Uning fiziologik xususiyatlari. Bosh miya patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Bosh miya patologiyasining inson psixik va jismoniy salomatligiga ta'siri haqidagi tushunchalar beriladi.

3-mavzu: Inson bosh miyasi po'stlog'i.

Inson bosh miyasi po'stlog'ining tuzilishi. Uning patologiyasi. Zararlanish sindromlari va inson salomatligiga ta'siri haqidagi ma'lumotlar beriladi.

4-mavzu: Inson bosh miya asablari anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Bosh miya 12 juft asablarining tuzilishi. Ularning fiziologik xususiyatlari. Patologiyasining asosiy ko'rinishlari va inson salomatligiga ta'siri haqida ma'lumotlar beriladi.

5-mavzu: Inson asab tizimini tadqiq qilish metodlari.

Inson asab tizimi. Uning normal faoliyati. Undagi patologiya va kasalliklar etiologiyasini tadqiq qilish metodlari bilan tanishtiriladi.

6-mavzu: Inson koordinatsion va ekstrapiramidal tizimi.

Inson koordinatsion tizimi anatomiyasi. Inson ekstrapiramid tizimi anatomiyasi. Mushaklar koordinatsiyasining asosiy xususiyatlari.

7-mavzu: Inson sezgi organlari anatomiyasi va fiziologiyasi. Inson reflektor tizimi.

Insonda sezgi organlari tizimi va vazifalari. Ularning tuzilishi. Sezgi organlari patologiyasi va kasalliklar etiologiyasi haqida ma'lumotlar beriladi. Inson reflektor tizimi haqida umumiy tushunchalar. Reflektor tizimlari patologiyasi va inson salomatligiga ta'siri haqida tushuntiriladi.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun kerakli jihozlar:

“Maxsus pedagogikaning klinik asoslari” fani bo'yicha o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qurollari, darsliklar, qo'shimcha adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari, ko'rgazma qurollar: mulyajlar, odam skeleti, jadvallar kerak.

O'qitishning texnik vositalari:

Radio, televizor, kodoskop, magnitofon, kompyuter, multimedia.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. D. R. Madazizova “Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari”. T. : “O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti – 2018-y.
2. V. B. Fayziyev, D. T. Atabayeva “Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi” o'quv qo'llanma. Ch. : ”Yangi Chirchiq book” – 2023-y.
3. G. S. Abdullayeva va b. lar “Rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar diagnostikasi” darslik. Ch. : “Nazokatkhon zebo print” – 2023-y.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. T. Z. Qodirov. Odam fiziologiyasi. -T. : IbnSino, 1996.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.ziynet.uz>
2. <http://www.pedagog.uz>
3. <http://www.biologiya.dc.uz>

1. 2. OLIGOFRENOPEDAGOGIKA

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta'lim to'g'risida”gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida”gi 638-son qarori, yangi shart-sharoitlar yaratilib

adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Oligofrenopedagogikaning tarixi, maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti, tadqiqot metodlari, tamoyillari, didaktik masalalari, ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimi, mazmuni, tarbiya nazariyasi, proforintatsiyasi, jismoniy va estetik tarbiyasi, saqlangan analizatorlaridan foydalanish haqidagi nazariy va amaliy ko'rsatmalarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

tinglovchilarda defektolog-oligofrenopedagogning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, shuningdek, aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun davlat ta'lim standarti talablariga muvofiq umumiy kasbiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish;

tinglovchilarda yangi turdagi kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan maxsus pedagogika (aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash) sohasidagi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish.

O'quv fanining vazifalari:

Oligofrenopedagogikaning rivojlanish bosqichlari. Oligofrenopedagogika fanining metodlari, texnologiyasini hamda o'qitish usullarini o'rganish. O'zbekistonda oligofrenopedagogikani rivojlanishi bosqichlarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasini tashkil etish va tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar;
- oligofrenopedagog – o'qituvchining vazifalari;
- o'quv dasturlarining tuzilishi;
- ta'lim va tarbiyani tashkil etish va o'tkazish metodologiyasi, mehnatni muhofaza qilish qoidalari va aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'lim muhitining xavfsizligiga qo'yiladigan talablar;
- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'lim tizimlarini qurish va ishlash nazariyalari, qonuniyatlari, tamoyillari, aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'limni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari;
- ko'p madaniyatli ta'lim asoslari, o'qitish usullari va texnologiyalari, moslashtirilgan asosiy umumiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish uchun mintaqaviy, etnik-madaniy, lingvistik shart-sharoitlarning xususiyatlari haqida bilishi kerak.

- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash nazariyasi va metodikasi bo'yicha olingan bilimlardan foydalanish;

- o'quv jarayonini samarali tashkil etish, moslashtirilgan asosiy o'quv dasturi, maxsus individual rivojlanish dasturi, korreksion ishlari dasturiga muvofiq tarkibni rejalashtirish va uzluksiz ta'lim va korreksion jarayoni amalga oshirish;

- o'quv, tarbiya vazifalarini amalga oshirish uchun aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar faoliyatini tashkil etish, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv buzilishlarini (individual yoki guruh shaklida) ularning yoshiga, maxsus ta'lim ehtiyojlari va individual xususiyatlariga muvofiq korreksiyalash, ota-onalar (qonuniy vakillari) bilan birgalikda o'quvchining individual ta'lim yo'nalishini uning yoshini, individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqish va amalga oshirish;

- maxsus ta'lim ehtiyojlarini, aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning turli toifalarining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda oligofrenopedagogik texnologiyalardan foydalanish;

- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni xavfsiz qo'llab-quvvatlash usullarini qo'llash;

- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning rejalashtirilgan ta'lim natijalariga erishishini baholash, rivojlanish buzilishlarini korreksiyalash, ijtimoiy moslashuv, maxsus ta'lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'limning keyingi trayektoriyalarini aniqlash imkonini beradigan joriy nazorat va monitoringning mazmuni, shakllari, usullari va vositalaridan foydalanish;

- olingan bilimlarni darsdan tashqari ishlarni tashkil qilish uchun qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

- psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash usullari;

- ta'lim jarayonining boshqa subyektlari bilan o'zaro munosabat usullari;

- ta'limda innovatsion faoliyat usullari;

- kasbiy bilim va ko'nikmalarni takomillashtirish usullari;

- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim dasturlarini, shuningdek ularning tarkibiy qismlarini o'zlashtirishda erishgan yutuqlarini nazorat qilish va baholash usullari, vositalari, maxsus ta'lim ehtiyojlarini, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ta'lim dasturlari, dars (mashg'ulot) rejalari, ularni amalga oshirishni tahlil qilish natijalariga ko'ra baholash vositalarining mazmunini korreksiyalash malakalariga ega bo'lishlari kerak.

- ta'lim, tarbiya va diagnostikaning zamonaviy usullari va texnologiyalaridan foydalanish;

- darsdan tashqari faoliyatda o'quvchilarni tarbiyalash va ma'naviy-axloqiy rivojlantirish muammolarini hal qilish;

- ta'lim va tarbiyaning shaxsiy, fan natijalariga erishish va o'quv jarayonining sifatini ta'minlash uchun ta'lim muhitining imkoniyatlaridan foydalanish;
- o'quvchilarning ijtimoiylashuvi va kasbga yo'naltirish;
- o'quv jarayoni ishtirokchilari bilan o'zaro munosabatlarga tayyorlik;
- o'quvchilarning hamkorligini tashkil etish, faol va tashabbuskorlikni saqlash, o'quvchilarning mustaqilligi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- kasbiy o'sish va shaxsiy rivojlanish trayektoriyalarini loyihalash usullarini amalga oshirish kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Oligofrenopedagogika” fani umumkasbiy fan hisoblanib 1 va 2-semestrlarda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, oligofrenopsixologiya, maxsus pedagogika, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Oligofrenopedagog kasbi nafaqat yuqori malaka va ixtisoslashtirilgan bilimlarni, balki inson psixologiyasini chuqur tushunishni, shuningdek har bir o'quvchiga individual yondashuvni topish qobiliyatini talab qiladi. Bu oligofrenopedagogikani juda muhim va shu bilan birga murakkab faoliyat sohasiga aylantiradi. Oligofrenopedagoglar o'z o'quvchilariga mustaqil va to'laqonli hayot yo'lidagi ijtimoiy va psixologik to'siqlarni yengib o'tishda yordam berish orqali nafaqat ta'lim berish, balki ularni ilhomlantiradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Oligofrenopedagogika fanining maqsad va vazifalari.

Oligofrenopedagogika – yunonchadan *freno aql* va pedagogika deb tarjima qilinadi.

U maxsus pedagogikaning aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash hamda ularni mehnatga tayyorlash masalalarini ishlab chiquvchi sohasidir.

2-mavzu: Oligofrenopedagogika fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

Umumiy pedagogika, maxsus pedagogika, psixologiya, oligofrenopsixologiya, fiziologiya, oftalmologiya, pediatriya, maxsus pedagogikaning klinik asoslari.

3-mavzu: Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim nazariyasi va amaliyotining o'ziga xos xususiyatlari.

Oligodidaktika. Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishning mazmuni.

4-mavzu: Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi jarayonida qo'llaniladigan o'qitish shakllari va vositalari.

Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish metodlari. Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitishda interfaol metodlar. Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish usullari o'ziga xos xususiyatlar. O'qitish jarayonida qo'llaniladigan metodlar qo'yiladigan talablar.

5-mavzu: Maxsus maktablarda darslarga qo'yiluvchi talablar.

Dars nima? Mashg'ulot nima? Dars turlari. Dars bosqichlari. Darslarga qo'yiluvchi talablar.

6-mavzu: Maxsus maktablarda dars va mashg'ulotlarni tashkil etish va ularni tahlil qilish.

Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan yakka va guruhli dars mashg'ulotlarning o'ziga xos xususiyatlari. Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan yakka va guruhli dars-mashg'ulotlarning tuzilishi. Korreksion mashg'ulotlar.

7-mavzu: Muassasada pedagoglar yuritadigan ish hujjatlar.

Oligodidaktika. Yillik ish reja. Taqvim-mavzu-reja. Dars konspekt daftari. Sinf jurnali. Dars kuzatish daftari. Tarbiyaviy ishlar rejasi Bolaning individual ta'lim yo'nalishi. O'z ustida ishlash papkasi.

Asosiy adabiyotlar:

1. F. Qodirova va b. / Tiflopedagogika / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.

2. F. Qodirova va b. / Maxsus pedagogika asoslari /O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.

3. Sh. A. Abduljalilova / Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha) / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Ziyo Print”, 2023, – 351 b.

4. G. S. Abdullayeva va b. / Rivojlanishda muammolari bo'lgan bolalar diagnostikasi/ O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. –388b.

5. M. U. Xamidova / Maxsus pedagogika / O'quv qo'llanma – T. : „Fan va texnologiya“, 2018-yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. В.П.Ермаков /Основы тифлопедагогики (Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения) / Учебное пособие для ВУЗов – Владос – 2000.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12. 10. 2021-yildagi 638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori.
3. R. Sh. Shomahmudova / Inklyuziv ta’limning nazariy va amaliy asoslari/ Toshkent – 2007.
4. F. U. Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limda Art texnologiyalar / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo Print”, 2022.
5. F. U. Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www. gov. uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. www. lex. uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www. ziyonet. uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i.
4. www. edu. uz — O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb sayti.

1. 3. OLIGOFRENOPSIXOLOGIYA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarori bolalar ta’limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo‘yilmoqda.

Oligofrenopsixologiya fanini o‘rganish aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning ruhiyatining o‘ziga xosligi, bilish jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlari, hissiy-emotsional-irodaviy sohasi, ijtimoiylashtirish, kasbga tayyorlashga oid amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi to'g'risida chuqur uslubiy va nazariy bilimlarni shakllantirish, ularning kognitiv faoliyati va shaxsiyati, ijtimoiylashuvi va kasbiy integratsiya xususiyatlarining paydo bo'lishining fiziologik va psixologik mexanizmlarini tushunish.

O'quv fanining vazifalari:

Aqliy nuqsonlarni kompensatsiya mexanizmlarini, aqliy rivojlanishda muammosi bo'lgan shaxslarning potensial imkoniyatlarini, korreksion-pedagogik ishlarning psixologik asoslarini o'rganish, jamiyatga integratsiyalashuvining psixologik asoslarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

- Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar psixologiyasining fan sifatida predmeti, obyekti, maqsadlari va vazifalari;
- oligofrenopsixologlarning ilmiy va nazariy tadqiqotlari: L. S. Vigotskiy, A. R. Luriya, M. S. Pevzner, M. I. Zemsova, T. A. Vlasova, L. I. Bojovich;
- aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslar psixologiyasining fan sifatida asosiy tushunchalarining mazmuni;
- individual korreksion dasturini yaratish, bolalarning psixofizik rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun og'ir ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarni diagnostik tekshirishning xususiyatlari;
- ta'lim muassasalari tizimida ushbu toifadagi bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlashni ta'minlash uchun ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslar bilan rivojlanish va korreksion ishlarining vosita va **usullari haqida bilishi kerak.**
- ushbu kontingent bilan ishlash uchun yetarli psixodiagnostika va korreksion usullarni tanlash;
- korreksion-rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish bo'yicha oilalar va o'qituvchilarga maslahat yordamini ko'rsatish **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.**
- bilish jarayonlarining buzilish darajasini aniqlash uchun malakali diagnostika tekshiruvini o'tkazish;
- o'quv jarayonida aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarga psixologik yordam ko'rsatishni ta'minlash;

- bilish jarayonlari kamchiliklari ikkinchi darajali shaxsiy va ijtimoiy oqibatlarini psixologik ***korreksiyalash malakalariga ega bo'lishlari kerak.***
- oligopsixologiyaning tarixi, aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan va sog'lom shaxslarning o'ziga xos psixologik xususiyatlarini o'xshash hamda farqli tomonlarini tahlil qila olish, aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish usullarini amalga oshirish ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Oligofrenopsixologiya” fani umumkasbiy fan hisoblanib 1- semestr o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, oligofrenopedagogika, psixologiya va maxsus psixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Oligofrenopsixologiya aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi va moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qat'i nazar, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi mumkin bo'lgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Oligofrenopsixologiya fanining maqsad va vazifalari.

Oligofrenopsixologiyaning maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti. aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishining o'ziga xosligi. Oligofrenopsixologiya va oligofrenopedagogikaning o'zaro aloqadorligi. Oligofrenopsixologiya psixologiyaning boshqa sohalari uchun ahamiyati.

2-mavzu: Oligofrenopsixologiya fani metodlari va ulardan amaliyotda foydalanish.

Metod nima? Metod guruhlar. Eksperiment, kuzatish, faoliyat mahsulotlarini o'rganish, sotsiometriya, test.

3-mavzu: Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar psixologiyasining o'ziga xosligi va ularni o'rganish tamoyillari.

Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar psixologiyasining o'ziga xosligi. Aqliy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar sezgisi, idroki, xotirasi, diqqati, tasavvuri, tafakkuri, nutqi, hissiy-emotsional-iroda sferasi.

4-mavzu: Maxsus ta'lim muassasalarida psixologik xizmatni samarali tashkil etish.

Psixologik xizmat nima? Psixologik xizmat maqsad va vazifalari. Psixologik xizmatni tashkil etish.

Asosiy adabiyotlar:

1. P. M. Po'latova/ Oligofrenopedagogika / darslik-Toshkent 2005.
2. N. Z Abidova / Maxsus psixologiya (Tiflopsixologiya) / Darslik – Toshkent “Barkomol fayz media” 2017. -194 bet.
- 3 F. Qodirova va b. / Maxsus pedagogika asoslari /O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokathon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
4. F. Qodirova va b. / Tiflopedagogika / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokathon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
5. Sh. M. Amirsaidova / Maxsus psixologiya / O'quv qo'llanma – Toshkent “Fan” 2019.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12. 10. 2021-yildagi 638-son “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida”gi Qarori.
2. A. G. Litvak /Psixologiya slepyx i slabovidnyax/ Uchb. Pos. – Sankt - Peterburg 2006.
3. G. S. Abdullayeva va b. / Rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar diagnostikasi/ O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokathon ziyo print”, 2023. –388b.
4. F. U. Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www. gov. uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portal
2. www. lex. uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. www. ziyonet. uz – O'zbekiston Respublikasi axborot ta'lim tarmog'i.
4. www. edu. uz – O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb sayti.

1. 4. BOLALAR ADABIYOTI

KIRISH

Hozirgi kundagi eng dolzarb masalalardan biri yoshlarni ma'naviy yetuk, axloqli, g'oyaviy yetuk, e'tiqodli, izlanuvchan, milliy qadriyatlar va an'analarni davom ettiruvchi kitobxon va mutaxassis qilib tarbiyalashdan iboratdir. Buning

uchun tinglovchilarga badiiy asarning g'oyaviy-badiiy jihatdan baholay olishni, o'zbek tilining go'zalligini his yeta olishni, asarni ifodali o'qib, uni tahlil qila olishni, o'rganayotgan asarining badiiy ahamiyatini tushunishni, asar qahramonlari haqida mustaqil fikrlay olishni, qahramonlarning xatti-harakatini baholay olishni o'rgatishimiz lozim. Maxsus ta'lim muassasasidagi o'qish darslari, kitobxonlikka o'rgatish saboqlari, sinfdan tashqari o'qitishlar bolalar adabiyoti orqali amalga oshiriladi.

Ushbu dasturda "Bolalar adabiyoti" fani bo'yicha ta'lim bosqichlarida olib boriladigan darslar, uni o'qitishning turli zamonaviy metod va usullaridan foydalanish jarayoni, talabalarga o'zbek va jahon bolalar adabiyotidan bilim va malaka berish yo'llari haqida ma'lumot beriladi:

- "Bolalar adabiyoti" fanining obyekti va predmeti, bolalar adabiyoti fanining ta'lim tizimida tutgan o'rni;

- o'zbek va jahon adabiyoting taraqqiyot bosqichlari, fanni o'qitish metodlari va usullari tarixi;

- o'zbek bolalar adabiyoti fani bo'yicha yaratilgan o'zbek va chet el darsliklari, o'quv qo'llanmalarining xususiyatlari, o'xshash va farqli jihatlari;

- o'zbek bolalar adabiyoti o'qituvchisining innovatsion pedagogik faoliyatining nazariy-metodik asoslari, pedagogik faoliyatni amalga oshirish metodikasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi;

- umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi o'zbek bolalar adabiyoti fani dastur va darsliklari mazmuni;

- o'zbek bolalar adabiyotining o'qitish metodlari, usullari, ularning nazariy asoslari;

- o'zbek bolalar adabiyoti fani bo'yicha o'quvchilarni mustaqil tahsil olishga yo'llash, o'zbek bolalar adabiyoti fani bo'yicha o'quvchilar bilimini baholay olish;

- o'zbek bolalar adabiyoti darslari, tarbiyaviy ishlar bo'yicha talab qilingan barcha hujjatlarni yuritish;

- o'zbek va jahon bolalar adabiyoti namoyondalari asarlarini tahlil qilib, munosabat bildirish muayyan xulosalar chiqara olish malakasiga ega bo'lishi;

- o'zbek bolalar adabiyoti darslarini rejalashtirish va tashkil etish;

- ta'lim tizimida fanning mazmuni, uzviyligi va uzluksizligini ta'minlashga qaratilgan metod va usullar asosida ta'lim samaradorligini oshirish, ta'lim jarayonini tashkillashtirishning ilmiy-metodik asoslari, o'zbek bolalar adabiyoti o'qituvchisining pedagogik faoliyatini, o'quv mashg'ulotlarini, kasbga yo'naltirib muammoli o'qitishni bilishi, malaka hosil qilishi va amalda qo'llay olishi;

- "Bolalar adabiyoti" fani milliy va jahon adabiyotining ajralmas qismi ekanligini anglash, shunga doir axborot yig'ish, saralash, qayta ishlash chet el adabiyoti namunalariidan tahlil qilish malakasiga ega bo'lishi

- innovatsion o‘quv-biluv faoliyati, maxsus kurslar, tashkil etish va rejalashtirish, an’anaviy va noan’anaviy dars shakllarini qo‘llash, o‘quvchilar faoliyatini faollashtirishga qaratilgan dars usullaridan foydalanish;
- fan dasturi, ishchi dasturi asosida kalendar tematik rejani tayyorlash, darsliklar ustida ishlash;
- darsdan tashqari mashg‘ulotlarni aniq va maqsadli tashkil eta olish;
- o‘z shaxsiy va kasbiy axborot maydonini loyihalashtirish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi lozim;
- yangi bilimlarni mustaqil egallay bilishi, o‘z ustida ishlashi va o‘z mehnatini ilmiy asosda **tashkil qila olishi kerak.**

O‘quv fanining maqsadi va vazifasi:

“Bolalar adabiyoti” fanini o‘qitishdan maqsad – tinglovchilarda o‘qitishning eng qulay va zamonaviy metodlarini ta’limning turli bosqichlarida qo‘llay olish to‘g‘risidagi, bo‘lajak maxsus ta’lim muassasasi o‘qituvchilarining o‘qitish faoliyatiga doir dastlabki bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish; bo‘lajak o‘qituvchilarga qo‘yiladigan kasbiy talablar asosida bolalar adabiyoti fanini zamon talablari darajasida o‘qitishning samarali metodlari, shakl va usullari haqidagi nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, ularni amaliyotga tatbiq qilishning pedagogik-metodik imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

Fanning vazifasi – tinglovchilarga o‘zbek bolalar adabiyotini ilg‘or yutuqlaridan xabardor qilish, bolalar adabiyoti va adabiy ta’limning ilmiy – nazariy asoslarini o‘rgatish; bolalar adabiyotiga oid dars hamda sinfdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil etishning nazariy-metodik asoslarini singdirish; Ularda kasbiy-pedagogik hamda metodik ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyati, o‘qituvchilik kasbiy madaniyatini kamol toptirishga o‘rgatishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

“Bolalar adabiyoti” o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi: – o‘quvchilarni og‘zaki ijod namunalarini chuqur tahlil eta olishga o‘rgatish va ularni yuksak axloqiylik, ruhiy barkamollik, umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, ma’naviy merosga muhabbat ruhida tarbiyalashdir. O‘quvchilarga bolalar adabiyotining jahon adabiyotida tutgan o‘rni, folklor bilan chambarchas bog‘liqligi, tarbiyaviy mohiyati, didaktik xususiyatlari, bolalarga bag‘ishlangan asarlarning kitobxonlar yosh xususiyatlariga ko‘ra tavsiflanishi, badiiy uslubiy izlanishlar, taraqqiyot tamoyillari, janrlar rang-barangligi, bolalar

adabiyotining atoqli ijodkorlari va ularning asarlari haqida **tasavvurga (bilimga) ega bo'lishi kerak.**

Ushbu fan doirasida tinglovchi adabiyotshunoslik nazariyasining tarix, falsafa, psixologiya va boshqa ijtimoiy fanlar bilan bog'liqligini, adabiyotshunoslik ilmi va adabiy jarayondagi nazariy masalalarni, badiiy asarning shakl va mazmuniga oid nazariy qarashlarni, lirikaning poetik mohiyatini, badiiy asar tili, poetik nutq va uslubiy individuallik masalalarini bilishi va ulardan foydalana olish **ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim.**

Shuningdek, nazariy bilim olgan ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (tiflopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchisi adabiy manbalarga nazariy baho bera olish, folklor asarlarini filologik nuqtayi nazardan talqin va tahlil etish, xalq og'zaki ijodi bo'yicha adabiy suhbatlar o'tkazish, mavjud adabiy manbalar asosida ilmiy xulosa va nazariy umumlashmalar chiqara olish **kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Bolalar adabiyoti” fanini o'zlashtirish uchun tinglovchi umumtalim fanlaridan adabiyot fanini chuqur o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Ushbu fan o'quv rejadagi tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari kabi umumkasbiy hamda ona tili o'qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish metodikasi kabi ixtisoslik fanlar bilan o'zaro bog'liq hisoblanadi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlanishida Ko'rishida nuqsoni bo'lganlar bolalar maxsus ta'lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Bolalar adabiyoti fani, uning maqsadi va vazifalari.

Bolalar adabiyot fani, uning maqsad va vazifalari. Bolalar adabiyoti va xalq og'zaki ijodi. Bolalar adabiyoti va kitobxonligi davrlari: maktabgacha yoshdagi

bolalar kitobxonligi, maktab yoshidagi kichik bolalar kitobxonligi, maktab yoshidagi o'smir va katta bolalar kitobxonligi.

2-mavzu: O'zbek bolalar adabiyoti namoyondalari.

O'rta asr o'zbek bolalar adabiyoti namoyondalari. XIX-XX asr o'zbek bolalar adabiyoti namoyondalari. XXI asr o'zbek bolalar adabiyoti namoyondalari.

3-mavzu: Zamonaviy adiblar ijodi.

Xudoyberdi To'xtaboyev, Kavsar Turdiyevaning ijodi. A. Obidjon, T. Adashboyev asarlari.

4-mavzu: Jahoh bolalar adabiyotidan namunalar.

Adabiy ertakchilik asoschilar: H. X. Andersen, Sh. Perro, Aka-uka Grimm ijodi. J. Sviftning "Gulliverning sayohatlari", D. Defoning "Robinzon Kruzo" asarlari, I. A. Krilov masallari, A. S. Pushkinning "Baliqchi va baliq haqida ertak" asari.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar:

1. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti. –T. ; O'qituvchi, 2001.
2. Jumaboyev M. O'zbek va chet el bolalar adabiyoti. –T. ; O'zbekiston, 2002.
3. Safarov O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. -T. : "Musiq" nashriyoti, 2010.
4. Mirzayev T. va boshqalar. O'zbek folklori / Darslik. – T. , 2020.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Matjonov S. ,Qurbonniyozov M. Bolalar adabiyoti: ijodiy – uslubiy izlanishlar. O'quv qo'llanma.
2. Jo'rayeva G. O'zbek bolalar she'riyatida hajviy obraz yaratish mahorati. – T. : Muharrir. 2011.
3. Jo'rayev M. Folklorshunoslik asoslari. -T. : "Fan", 2009.
4. Jo'rayev M. Folklorshunoslikka kirish. O'quv qo'llanma. – Toshkent: TDMI, 2008.
5. Madayev O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. -T. : "Mumtoz so'z", 2010.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://natlib.uz> –Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi sayti
2. <http://ensiklopediya.uz> – O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi sayti
3. <http://ziyouz.uz> – O'zbek va jahon adabiyoti portal
4. <http://ziyonet.uz> –O'zbekiston milliy ta'lim portali
5. <http://kitob.uz/> – Respublika bolalar kutubxonasi
6. <http://arxiv.uz> – Referatlar arxivi
7. <http://txt.uz> – Elektron kutubxona

1. 5. TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

KIRISH

Ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning maqsadi, vazifalari, yo'nalishlari. Tarbiyachi faoliyatiga qo'yiluvchi talablar, tarbiyachining lavozim majburiyatlari, tarbiyaviy mashg'ulotlar jadvali, mashg'ulot nomlari va mazmuni, o'quvchilarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashning qadriyatli yondashuvlari, yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib etish metodlari va yo'llari, oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar, tarbiyachi tomonidan yuritiladigan hujjatlar, tarbiya metodlari va vositalari.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining maqsadi bakalavrlarni kasbiy musiqa ta'limi sohasida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning nazariy va amaliy negizlari bilan tanishtirish, uzluksiz musiqa ta'limi amalga oshiriladigan o'quv muassasalarida o'quvchilar bilan tashkil etiladigan tarbiyaviy ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan tashkil etish metodikasini o'rgatish, talabalarga tarbiyaning ijtimoiy-tarixiy jarayon ekanligi, tarbiya paradigmalari, tarbiya jarayonida bola shaxsi, tarbiya metodikasi tushunchasi, insonparvarlik tarbiyasi tamoyillari, metod va texnologiyalar, tarbiya jarayonini tashkil etish va amalga oshirish yo'llari, tarbiyaviy tadbirlarni tashkillashtirish va uning sifat samaradorligini oshirishda yangicha ish usullari, vositalari va shakllaridan foydalanish imkoniga ega bo'lish, yosh avlodni tarbiyalash masalalariga oid bilim, ko'nikma va malakalar berishdan iboratdir.

Fanning vazifasi – talabalarni zamonaviy ijtimoiy talablardan kelib chiqqan holda musiqa ta'limini tashkil etish talablariga javob 7 bera oladigan yetuk mutaxassis kadrlar qilib tarbiyalash va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirish, amalga oshirishda mahoratli mutaxassis kompetensiyasiga ega tashkilotchi sifatida, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasiga oid ilmiy va amaliy bilimlar bilan qurollantirishdan iborat. **Jumladan:**

- ✓ Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ijodiy merosidan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanishni bilish;
- ✓ jahon tarbiya konsepsiyalari borasida bilim va tasavvurga ega bo'lish;
- ✓ o'zini-o'zi boshqarish, yo'naltirish va tarbiyalashni bilish;
- ✓ pedagogik mahorat va pedagogik texnika borasida bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lish;
- ✓ o'quvchilar bilan tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda milliy tarbiya usullaridan foydalanishni bilish;
- ✓ o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro pedagogik muomalasi borasida ilmiy hamda amaliy bilimlarga ega bo'lish;

- ✓ o'quvchilarni o'rganish, kuzatish va ularga pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini bilish;
- ✓ o'quvchilar jamoasini tarbiyalash usullari borasida bilim va amaliy ko'nikmalarga ega bo'lish;
- ✓ o'quvchi shaxsiga jamoaviy tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning pedagogik-psixologik shakl hamda metodlarini bilish;
- ✓ amalga oshiriladigan tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o'tkazish metodikasiga oid bilim va malakalarga ega bo'lishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Kursni tugatgan tinglovchilar:

- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo'yiladigan talablarni bilish;
- o'quvchilarni o'rganish, kuzatish va ta'sir ko'rsatish metodikasi;
- guruh jamoasini tashkil etish va uni tarbiyalash metodikasi;
- shaxsga jamoa orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning shakl va metodlari;
- oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar metodikasi;
- o'quvchilarni bilimga bo'lgan qiziqishini oshirish orqali tarbiyalashni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- o'quvchilarda intizomlilikni tarbiyalashning shakl va metodlari;
- guruh rahbari ishini rejalashtirish va uni hisobga olish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo'yiladigan talablarni bilish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi ishini tashkil etish metodikasi;
- tashkilotchining o'quvchilar jamoasi bilan hamkorlikda ish olib borish metodikasini;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda jadid pedagoglarining ilmiy – pedagogik merosidan foydalana olish;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda tarbiya metodlaridan samarali foydalanish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish;
- tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o'tkazish metodikasi kabilar haqidagi **ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubi jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanadi. Tinglovchi dasturni yaxshi o'zlashtirishi uchun o'quv rejasidagi bolalar adabiyoti, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ushbu fan ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni tarbiyalash, maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo'nalishlarini olib borishdagi o'ziga xosliklar, tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish hamda olib borish kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va predmeti. O'quvchilarni o'rganishda yosh xususiyatlari masalasi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining tadqiqot metodlari.

2-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo'nalishlarini olib borishdagi o'ziga xosliklar.

Zamonaviy tarbiyaviy jarayonda sharq allomalarining tarbiya borasidagi fikr va qarashlaridan foydalanish. Tarbiyaviy ishlar jarayonida pedagogik mahoratning namoyon etilishi. Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi.

3-mavzu: Maxsus maktablarida tarbiyaviy olib borishda interfaol usullardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari.

Tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari. Tarbiya jarayonini amalga oshirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Tarbiya metodlari turlari. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni shakllantirishda oila hamda jamoatchilikning o'rni.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F. U. va boshq. Maxsus pedagogika asoslari. O'quv qo'llanma. Chirchiq. “Yangi Chirchiq book”. 2023. 228b.

2. Jabborova O. M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2022. 228 b.

3. Qodirova F. U. va boshq. Lechebnaya pedagogika. Darslik. Yangi Chirchiq book. T. : 2022. 198s.

4. Axmadaliyeva B. S. va boshq. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. "Book trade 2022", 2022. 248b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Abdusalilova Sh. A. Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha). Darslik. Chirchiq. City of book, 2023. 340 b.

2. Jabborova O. M. , Umarova Z. Boshlang'ich ta'limda "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2022. 234 b.

3. Xamidova M. U. Maxsus pedagogika. O'quv qo'llanma. T. : "Fan va texnologiya", 2018. 164b.

4. Toshtemirova S. G'. va boshq. Tarbiya fanlarini o'qitish metodikasi. [matn]: Darslik. T. : "Book trade 2022", 2024. 388b.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz

2. www.edu.uz

3. <http://ziyonet.uz>

4. <http://www.cspi.uz>

1. 6. KORREKSION FANLAR

KIRISH

Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar maxsus maktab-internatlarida ta'lim-tarbiya berish va buzilgan, rivojlanmagan funksiyalarni tiklash, tuzatish va kompensatsiya qilish, tabaqalashtirilgan ta'limni tashkil etishga qaratilgan bir qator o'ziga xos tamoyillar va maxsus vazifalarga ega. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashning asosiy qoidalarini asoslab, oligofrenopedagogika shaxsning ko'p qirrali rivojlanishi haqidagi ta'limotdan, alohida ehtiyojli bolalarda uchraydigan ruhiy, psixik va fiziologik nuqsonlar tabiiy-ilmiy asoslaridan, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishidagi biologik va ijtimoiy omillarning birligi tushunchasidan kelib chiqadi. Ushbu birlik, L. S. Vigotskiy ta'kidlaganidek, individual aqliy funksiyalarga nisbatan ham, bolalarning yosh rivojlanishining turli bosqichlariga nisbatan ham murakkab, farqlangan va o'zgaruvchan birlikdir.

Shu munosabat bilan aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun maktablar quyidagi funksiyalarni bajarishi kerak: ta'limiy, korreksion, rivojlantiruvchi, sanitariya-gigiyena, davolash-tiklash, ijtimoiy-moslashuvchan va kasbga yo'naltirish. Bu aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning

rivojlanishini normallashtirishni, atrof-muhit (ijtimoiy, tabiiy va boshqalar) bilan buzilgan aloqalarni tiklashni ta'minlaydi.

Korreksion-rivojlantirish – ta'lim va tarbiya yo'nalishi, kompensatsiya jarayonlarini rivojlantirishni, buzilgan funksiyalarni tuzatish va tiklashni, kognitiv faoliyatning kamchiliklarini yumshatishni, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning shaxsini shakllantirishda potensial imkoniyatlarni izlashni ta'minlaydi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda ruhiy va jismoniy rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar bilish jarayonlarining xususiyatlari, bunday bolalar shaxsning turli faoliyatlarda rivojlanish xususiyatlari, ruhiy jarayonlarni usul va uslubiyatlar asosida tekshirish, maxsus maktab internatlarda olib boriluvchi korreksion fanlar: maxsus pedagogika, logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga yo'naltirish, reabilitatsiya, psixologiya (emotsional rivojlanish va ijtimoiy moslashuv) bu toifadagi bolalarning psixofiziologik rivojlanish xususiyatlari, ularni ta'limga jalb etish yo'llari, o'qitish va tarbiyalash metodlari, reabilitatsiya va ijtimoiy moslashtirish bo'yicha darslarini tashkil etish va olib borish bo'yicha bilim, ko'nikmalarni shakllantirishdir.

Fanni vazifalari:

Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash fanining vazifalari, asosan, aqliy zaif bolalar bilan samarali ishlash, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish va ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan pedagogik va psixologik bilimlar va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning tilni o'rganishdagi o'ziga xosliklarni farqlash, korreksion fanlarini o'rgatishning maxsus metodlarini o'rganish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Korreksiya fanlari fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Aqliy zaiflik, ZPR (psixik rivojlanish kechikishi) va boshqa nuqsonlar haqida ilmiy asoslangan bilimlarga ega bo'lishi kerak. Ushbu bilimlar bolalarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini tushunishni o'z ichiga oladi. Maxsus maktab internatlarda olib boriluvchi korreksion dars va mashg'ulotlar, maxsus tamoyillar, metodlar va innovatsion vositalar va usullar haqida keng ***tasavvurga ega bo'lishi kerak.***

– rivojlanishdagi kamchiliklarni bartaraf etish metodikalarini, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan maxsus maktab-internatlarda olib boriluvchi korreksiya fanlarini maqsadi va vazifalarini, me’yorda rivojlangan va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning tilni o‘rganishdagi o‘ziga xosliklarni farqlash, korreksion fanlarini o‘rgatishning maxsus metodlarini o‘rganish va amaliyotda qo‘llash **ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.**

– korreksion fanlar: logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga yo‘naltirish, maxsus pedagogika, logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga yo‘naltirish, reabilitatsiya, psixologiya (emotsional rivojlanish va ijtimoiy moslashuv)ga o‘rgatish dars va mashg‘ulotlarini tashkil etish va olib borish, bolalardagi rivojlanish kamchiliklarini bartaraf etish metodikalarini dars va mashg‘ulotda samarali qo‘llash **malakalariga ega bo‘lishlari kerak.**

– korreksion fanlar fanining rivojlanish tarixi, uni qo‘llash, nutq tomonlarini farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni ko‘rsatib bera olish, korreksion fan o‘qituvchisi sifatida malakali bilimlarni egallash **kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.**

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Korreksiya fanlari” fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrlarda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti, umumkasbiy (oligofrenopedagogika, oligofrenopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Korreksion fanlar aqliy rivojlanishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning rivojlanishidagi kamchiliklarni aniqlash, tashxislash va shu bilan birga kamchiliklarni bartaraf etishda olib boriluvchi korreksion-rivojlantiruvchi chora-tadbirlarni tashkil etish hamda olib borish kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopediya fanining maqsadi, vazifalari. Nutq organlarining tuzilishi. Nutqning hosil bo‘lish mexanizmi.

Logopediya fanining maqsadi, vazifasi va boshqa fanlar bilan aloqasini o‘rganish. Nutq apparati organlari tuzilishi va ishlash mexanizmi o‘rganiladi. Bunda nutqlarda ishtirok etuvchi organlar yod olinadi hamda tahlil qilinadi.

2-mavzu: Nutq nuqsonlari va ularni bartaraf etish (dislaliya)da olib boriladigan korreksion ishlar.

Dislaliya eng keng tarqalgan nutq nuqsonlaridan biridir. Bu normal eshitish va nutq apparatining saqlanib qolgan innervatsiyasi paytida tovush talaffuzining buzilishi.

3-mavzu: Nutq nuqsonlari va ularni bartaraf etish (dizartriya)da olib boriladigan korreksion ishlar.

Dizartriya – nutq apparati innervatsiyasining organik buzilishi sababli nutqning talaffuz tom onidan buzilishidir. Dizartriya termini grekcha soʻzdan olingan boʻlib, *dis* – boʻlak, *arthon* – biriktirish degan maʼnoni bildiradi. Dizartriya bu markaziy xarakterdagi organik nutq buzilishi hisoblanadi.

4-mavzu: Nutq nuqsonlari va ularni bartaraf etish (rinolaliya)da olib boriladigan korreksion ishlar.

Rinolaliya (grekcha soʻzdan olingan boʻlib, *rhinos* – burun, *lalia* – nutq) nutq apparatining anatomik va fiziologik kamchiliklari sababli ovoz tembri va tovushlar talaffuzidagi buzilishdir.

5-mavzu: Nutq nuqsonlari va ularni bartaraf etish (duduqlanish)da olib boriladigan korreksion ishlar.

Duduqlanish – bu nutq apparati muskullarining tortishish natijasida nutqning surʼat-ohangining buzilishidir.

6-mavzu: Nutq nuqsonlari va ularni bartaraf etish (alaliya va afaziya)da olib boriladigan korreksion ishlar.

Alaliya – bolaning ona qornida yoki dastlabki rivojlanish bosqichida nutq shakllanishiga qadar bosh miya qobigʻi nutq doirasining organik jarohatlanishi oqibatida uzluksiz rivojlanmay qolishdir. “Alaliya” atamasi (grekcha *a* – yoʻq, lotincha *lalia* – nutq) tarjimasi nutqning yoʻqligi, nutqsizlik holati – nutq buzilishlariga doir adabiyotlarda qadim zamonlardan beri kuzatiladi. Afaziya – nutqning toʻliq yoki qisman yoʻqolishi, u odatda, bosh miyaning lokal jarohatlanishi natijasida yuzaga keladi. Afaziya – bu miya jarohatlarining ogʻir asoratlaridan biri boʻlib, bunda nutq faoliyatining barcha turlari sistemali buzilgan boʻladi.

7-mavzu: Ijtimoiy-maishiy hayotga yoʻnaltirish fanining maqsad va vazifalari.

Ijtimoiy-maishiy hayotga yoʻnaltirish koʻr va zaif koʻruvchi bolalarning yoshi, oʻziga xos xususiyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda olib boriladigan maxsus korreksion darslardan biridir. Bunda mahalliy xususiyatlar va milliy anʼanalarni hisobga olinadi. Ijtimoiy yoʻnaltirilgan darslar bolalarning ijtimoiy moslashuviga hissa qoʻshadigan koʻnikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan. Avvalo, bu ularning xatti-harakatlarini tashkil qilish, turli xil ijtimoiy vaziyatlarda bolaning boshqalar bilan aloqasi bilan bogʻliq boʻlgan koʻnikmalardir.

8-mavzu: Ijtimoiy-maishiy hayotga yoʻnaltirish darslarini rejalashtirish va tashkil etish.

Ijtimoiy-maishiy yoʻnalish darslarida bolalarga turli xil harakatlarni koʻrish orqali ham, ularsiz ham bajarishga imkon beradigan koʻnikmalar shakllanadi, bolalarga turli xil ijtimoiy va kundalik vaziyatlarda saqlangan analizatorlardan oqilona foydalanishni oʻrgatadi. Tiflopedagog bolalarda kundalik hayotda ularni oʻrab turgan narsalar, ularning maqsadi va foydalanish imkoniyatlari toʻgʻrisida gʻoyalarni shakllantiradi, bolalarga maishiy va kasbiy mehnatning asosiy turlari toʻgʻrisida gʻoyalar beriladi. Darslarning mazmuni quyidagi mavzularni oʻz ichiga oladi: “Shaxsiy gigiyena”, “Kiyim va poyabzal”, “Ovqatlanish”, “Oila”, “Xulq-atvor madaniyati”, “Uy-joy”, “Transport”, “Doʻkon”, “Tibbiy yordam”. Ijtimoiy-maishiy yoʻnaltirish koʻnikmalarini oʻzlashtirish koʻr va zaif koʻruvchi bolalarning yashash sharoitlariga ijtimoiy-psixologik moslashuvini osonlashtiradi.

9-mavzu: Aqli zaif bolalarda shaxsiy gigiyena koʻnikmalarini shakllantirish.

Qoʻl yuvish, yuz yuvish, tish tozalash, soch, tirnoq va tanani parvarish qilish, toza kiyim kiyish, kiyim almashtirish, tualetdan toʻgʻri foydalanish, ovqatdan oldin va keyin tozalikka rioya qilish, uxlashdan oldin yuvinish va tish yuvish, burunni artish, aksirishda gigiyenik odoblarga rioya qilish.

10-mavzu: Aqli zaif bolalarni kasbga yoʻnaltirish ishlarining maqsad va vazifalari.

Aqli zaif bolalarni kasbga yoʻnaltirish – bu ularning psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, mehnatga boʻlgan qiziqishlarini rivojlantirish, oddiy kasbiy koʻnikmalarni shakllantirish va kelgusida mustaqil hayotga tayyorlashga qaratilgan maxsus taʼlimiy-tarbiyaviy faoliyatdir.

11-mavzu: Bitiruvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirish ishlarini tashkil etishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish.

Aqli zaif bolalarni oʻz imkoniyatlariga mos boʻlgan oddiy kasb-hunarlar bilan tanishtirish, ularda mehnatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish va mustaqil yashashga tayyorlash.

12-mavzu: Davolovchi gimnastika tarbiya darslarining maqsad va vazifalari.

Davolovchi jismoniy mashqlar – bu turli kasalliklarni jismoniy madaniyat vositalari bilan davolash va oldini olishdir. Bu tibbiyotning mustaqil yoʻnalishi boʻlib, u jismoniy madaniyat vositalarini koʻplab kasalliklar va shikastlanishlarni xurujini oldini olish va davolash hamda mehnat qobiliyatini tiklash uchun qoʻllaydi. Davolashning boshqa usullariga nisbatan solishtirilganda jismoniy madaniyat bilan davolashning oʻziga xosligi shundaki, u asosiy davolovchi vosita sifatida insonlar organizmi hayotiy funksiyalarini sezilarli stimulyatori boʻlib hisoblangan jismoniy mashqlardan foydalanadi.

13-mavzu: Davolovchi jismoniy tarbiya korreksion mashg'ulotini rejalashtirish va olib borish.

Bo'lajak korreksion fan o'qituvchisini maxsus maktablarda o'tiluvchi davolovchi jismoniy tarbiya darslarini olib borish va darslarga qo'yiluvchi gigiyenik, pedagogik va psixologik talablar bilan tanishtirish.

14-mavzu: Ritmika korreksion darsining maqsad va vazifalari.

Ritm (yunoncha. *rheo* – oqaman), marom, davriylik – tabiiy hodisa va jarayonlarning muayyan vaqt davomida takrorlanib turishi. Ritmika – bu musiqa jo'rligida ijro etiladigan ritmik harakatlar. Ritmika korreksion darsining ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning jismoniy rivojlanishidagi ahamiyati, darsning maqsadi va vazifalari haqida fikr yuritiladi.

15-mavzu: Ritmika korreksion darsini olib borish.

Ritmika mashg'ulotlari orqali ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarning umumiy motorikasi, lokalizatsion ko'nikmalari rivojlantirish, musiqiy ritmik harakatlar asosida tayanch harakat apparatidagi nuqsonlarni bartaraf etish haqidagi bilimlar yoritiladi.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Ayupova M. Y "Logopediya" O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T. : 2019-y
2. Н. Г. Выгодская, Н. А. Гегелия, Т. И. Кочеровская "Исправление нарушения звукопроизношения у подростков". Москва "Просвещение" – 1977.
3. Н. А. Чевелева «Исправление заикания у школьников в процессе обучения». Москва "Просвещение" – 1978.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Волкова Л. С. "Логопедия" Владос 2000 й.
2. Хрестоматия по логопедии. Владос. : М. : 2007 г. 1 том.
3. Хрестоматия по логопедии. Владос. :М. : 2007 г. 2 том.
4. Shomahmudova R. Sh. , Mo'minova L. R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. o'qituvchi. T. : 2000 y.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. [www. gov. uz](http://www.gov.uz) –O'zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. [www. lex. uz](http://www.lex.uz) -O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi
3. [www. ziynet. uz](http://www.ziynet.uz)
4. [www. edu. uz](http://www.edu.uz)

1. 7. MAXSUS PEDAGOGIKA VA MAXSUS PSIXOLOGIYA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi 637-son qonun, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlar bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarorlarida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga nisbatan e’tibor yanada kuchaytirilgan bo‘lib, ulardagi nuqsonlarni erta aniqlash hamda ta’lim-tarbiyasi uchun yetarli darajada shart-sharoitlar yaratish belgilab qo‘yilgan.

Ushbu fanda maxsus pedagogika fanining umumiy masalalari, rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning rivojlanish xususiyatlari, fan metodlari, rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning psixologik-pedagogik tavsifi, rivojlanishdagi nuqsonlarning sabablari, rivojlanishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning ta’lim-tarbiyasi, milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar, inklyuziv va klasterli ta’lim masalalari yoritilgan.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanning maqsadi – bo‘lajak defektolog (surdopedagog, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog)larga tanlagan sohasi haqida umumiy ma’lumotlarni, sohaga oid nazariy ta’limotlar mohiyatini, imkoniyati cheklangan bolalar tasnifi, ta’limi, tarbiyasining nazariy asoslarini o‘rgatish.

Fanning vazifasi – talabalarda mutaxassislik bo‘yicha asosiy kasbiy bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:

Bilishi lozim : korreksion pedagogika bo‘limlari, ularning maqsad, vazifalari, predmeti, obyekti;

– ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish shakllari; korreksion pedagogikaning metodlari;

– korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligi; O‘zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta’lim turlari; imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ular uchun tashkil etilgan ta’lim muassasalari, soni, manzili;

– nogironlik toifalari bo'yicha milliy va xorijiy tadqiqotlar hamda ularning amaliy ahamiyati; imkoniyati cheklangan bolalar ta'limini tashkil etishga qo'yiluvchi umumiy va zamonaviy talablar; "Zamonaviy defektolog"imiji va unga erishish omillarini

Egallashi lozim (KO'NIKMA): korreksion pedagogikaning maqsadi va vazifalarini sharhlashni; nogironlik toifalari bo'yicha tashkil etilgan ta'lim muassasalarining geografik joylashuvini farqlashni;

– imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarini tashkil etishning huquqiy-me'yoriy asoslarini sanab berishni;

– dars va korreksion mashg'ulotlarni farqlashni, ularning maqsad va vazifalarini ajratishni; nogironlik toifalarini tasniflashga oid ma'lumotlarni xronologik tarzda tushuntirib berishni;

– imkoniyati cheklangan bolalarning pedagogik-psixologik jihatdan o'rganishning ta'lim sifatiga ta'sirini anglagan holda sharhlashni;

– sohaga oid olib borilgan milliy va xorijiy tadqiqotlarni va ularning mualliflarini, tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati haqida ma'lumotlarni asosli tushuntirib berishni; kasbiy faoliyatga va defektolog shaxsiga qo'yiluvchi zamonaviy talablarni o'ziga nisbatan munosabat asosida sanab berishni.

Bajarishi lozim (MALAKA):

– korreksion pedagogikaning bo'limlari va ularning maqsad hamda vazifalari yuzasidan "Idrok xaritasi" ni tuzish, qisqacha esse yozish; nogironlik toifalari bo'yicha "Portret" yaratish; mamlakatimizda tashkil etilgan ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalarining dislokatsiyasini shartli yaratish; mamlakatimizda va xorijda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va ularning mualliflari, tadqiqot natijalari haqida ixtiyoriy-ijodiy taqdimot tayyorlash; imkoniyati cheklangan bolalar ta'limining huquqiy asoslari, ya'ni hujjatlar haqida xronologik tartibda sxema(shajaraviy) chizish; defektolog (surdopedagog, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog) shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar haqida ixtiyoriy loyiha tayyorlash; korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligini "Eyler diagrammasi" boshqa turdagi sxemalarga solish yoki boshqa turdagi bayonli taqdimot tayyorlash; korreksion pedagogikaning metodlari va ularning o'ziga xos qo'llanilishiga oid "Kollaj", "Fikrlar galereyasi" yoki boshqa turdagi ijodiy taqdimotlar tayyorlash; "Men va men tanlagan kasb" strategiyasi asosida esse, maqola, devoriy gazeta loyihasi va boshqa turdagi shaxsiy-ijodiy taqdimotini tayyorlash. Kasbiy faoliyatida samarali qo'llashga tayyor bo'ladi (kompetensiya): imkoniyati cheklangan bolalar toifalari bo'yicha tashkil etilgan ta'lim muassasalarida faoliyat olib borishda sohaga oid nazariy ma'lumotlarga tayanish; o'quvchilarni pedagogik tashxislash usullaridan foydalanishda himoyalovchi pedagogik tartib me'yorlariga rioya etish; nogironligi bo'lgan bolalar va kattalar

bilan muloqotga kirishishda korreksion pedagogika metodlari va tamoyillaridan o‘rinli foydalanish; defektolog faoliyatiga qo‘yiluvchi talablarni anglagan holda o‘z-o‘zini va amaliyotchilar tajribalarini tahlil qilish; milliy va xorijiy tadqiqotlarning samarali natijalaridan manzilli foydalanish; ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalarida dars va mashg‘ulotlarni tashkil etishga qo‘yiluvchi talablarga rioya qilish.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Maxsus pedagogika fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirishi zarur.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus pedagogikaning maqsad, vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar haqida umumiy ma’lumot (2 soat ma’ruza, 2 soat amaliy).

Korreksion pedagogikaning maqsad va vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ularning ta’lim-tarbiyasi. Maxsus-korreksion pedagogika yoxud defektologiya fanining umumiy tavsifi. Korreksion pedagogikaning vazifalari: nogiron bolalar ta’limining zamonaviy muhitda tashkil etilishini ta’minlovchi tadqiqotlar olib borish, davlat va jamiyat buyurtmalarini ixtisoslashtirilgan ta’lim orqali bajarish shart-sharoitlarini yaratishning samarali yo‘llarini aniqlash.

Aqliy, jismoniy, ruhiy rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalarning toifalari. Nogironlik tushunchasi. Nogironlikning klinik belgilari. Ijtimoiy nogironlik. Nogironlik toifalari: aqli zaif, ko‘zi ojiz, eshitishida, nutqida nuqsoni bo‘lgan, tayanch harakat tizimida muammosi bo‘lgan, ruhiy rivojlanishi sustlashgan va murakkab nuqsonli bolalar. Nogironlikning kelib chiqish sabablari.

2-mavzu: Maxsus pedagogika va maxsus psixologiyaning bo‘limlari (2 soat ma’ruza, 2 soat amaliy).

Defektologiya-korreksion pedagogika bo‘limlari: surdopedagogika, oligofrenopedagogika, logopediya, tiflopedagogika, surdopsixologiya,

oligofrenopsixologiya, logopsixologiya, tiflopsixologiya mazkur bo‘limlarning maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti.

3-mavzu: Maxsus pedagogika va psixologiyani tamoyil va metodlar.

Korreksion pedagogikaning metodlari: suhbat, kuzatish, tajriba, hujjatlarni o‘rganish, anketa, savol-javob, loyiha va b. . Mazkur metodlarning o‘ziga xosligi va amaliyotda qo‘llanilishi.

4-mavzu: O‘zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta’lim turlari.

Mamlakatda tashkil etilgan imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari haqida. Ta’lim muassasalari maqsad va vazifalari. Integratsion va inklyuziv ta’lim turlari.

5-mavzu: Tayanch harakat tizimida muammolari bo‘lgan bolalar ta’limi va tarbiyasi.

Harakat-tayanch a‘zolari buzilgan bolalarning boshqa toifadagi anomal bolalardan farq. Ushbu bolalardagi nuqsonning kelib chiqish sabablari. Harakat-tayanch a‘zolari jarohatlangan bolalar bilan kompleks yondashgan holda olib boriladigan korreksion ishlar? Harakat – tayanch a‘zolari jarohatlangan bolalar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya ishlari.

6-mavzu: Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar ta’limi va tarbiyasi.

Ulgurmovchi o‘quvchilar orasida ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar. Ularning bilish faoliyati – intellekti mantiqiy tafakkuri, idroki, xotirasi, ixtiyoriy diqqati, ish qobiliyati va boshqa xislatlari. Aqliy zaiflik esa ikkilamchi hodisa bo‘lib hisoblanadi. T. A. Vlasova, M. S. Pevzner, V. I. Lubovskiy, T. V. Egorova, K. S. Lebedinskaya, N. A. Nikashina, K. K. Mamedov, B. Shoumarov, N. A. Sipina, R. D. Triger va boshqa olimlarning fikr mulohazalari.

7-mavzu: Maxsus ta’lim muassasalarida korreksion dars va mashg‘ulotlarning maqsad va vazifalari.

Maxsus ta’lim tizimi deganda jismoniy va ruhiy kamchiliklarga ega bo‘lgan bolalarga (ko‘zi ojiz, kar-soqov, aqli zaif, tayanch harakati apparatida nuqsoni bo‘lgan, nutq nuqsoni bo‘lgan bolalar) aniq maqsadni ko‘zlab “korreksiya”, “kompensatsiya”, reabilitatsiya ishlarini amalga oshirish. Maxsus ta’lim muassasalari: ko‘zi ojiz bolalar uchun, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun, aqli zaif bolalar uchun maktab-internatlarda amaliy yordam berish. Aqli zaif bolalarni korreksion tarbiyalash va kamol toptirish muammolari. ularning individual xususiyatlarini, aqliy nuqson buzilishi darajalarini inobatga olgan holda uzluksiz yondashish – ularga korreksion tarbiya berish jarayonlari. Korreksion ta’lim-tarbiyaning vazifalarini belgilash. Uning mazmuni, vositalari, uslublarini hamda tashkil etishni talab qilish imkonini.

8-mavzu: Maxsus pedagog (surdopedagog, oligofrenopedagog, tiflopedagog, logoped) shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar.

Defektolog shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar. Surdopedagog shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar. Logoped shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar Rivojlanish buzilishlarining spektri. Shaxsning biologik foydaliligi uchun ijtimoiy va psixologik omillar, psixologik va ijtimoiy -biologik omillar. Defektologning faoliyat yo'nalishlari Defektologning ishlash tamoyillari: Surdopedagogika – bu maxsus pedagogikaning mustaqil yo'nalishi. Surdopedagog va tarbiyachi shaxsi. Logoped shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar Logoped chuqur kasbiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi. Kasbiy kompetensiya dasturlar, maktab darsliklari, nutq terapiyasi darsliklari.

9-mavzu: Inklyuziv va maxsus ta'limda pedagogik ta'lim innovatsion klasteri.

Xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish. Imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini tubdan takomillashtirish masalalari. Inklyuziv ta'limning joriy etilish muammolari. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadlari va ustuvor yo'nalish. Inklyuziv va maxsus ta'limda pedagogik ta'lim innovatsion klasteri. Ta'lim shakli" tushunchasi, ta'lim shakllarining asosiy funksiyalari. Ta'lim shakllarining tasnifi. Tarbiyaviy dars, uning tuzilishi, asosiy jihatlari, turlari. O'quv mashg'ulotiga qo'yiladigan talablar. O'qituvchini darsga tayyorlash. O'quv mashg'ulotini tahlil qilish variantlari, uning samaradorligini baholash. Ta'lim klasterini kelib chiqishi va maqsadi. Ta'lim klasterlari konsepsiyasining mohiyati

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Qodirova F. U., Yunusova X. Sh., Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT.
2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021.
3. Qodirova F. U., Dehqanova M. G'., Pulatova D. A., Ibadullayeva SH. N., Surdopsixologiya, 2023-yil.
4. Sultonsaidova S., O'. Sharipova. O'zbek tili stilistikasi. //O'quv qo'llanma. –T. , 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011-yil.
2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011-yil.
3. R. Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voginfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>

3. cpoquz@mail. ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

1. 8. TANLOV FANLARI (O‘ZBEK IMO-ISHORA TILI)

KIRISH

O‘zbek imo ishora tili moduli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining o‘zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora tadbirlari to‘g‘risida” 20. 10. 2022-yildagi PQ 407 son qarorining 5. 2. 3 bandi “b” bandida belgilangan “2024-2025 o‘quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta’lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta’lim yo‘nalishlarida ta’lim olayotganlarga o‘zbek imo-ishorasini o‘rgatish bo‘yicha modullar kiritish” bandini ijrosini ta’minlash maqsadida tanlov fanlar ro‘yxatiga kiritilgan. Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

O‘zbek imo-ishorasini o‘rganish maxsus pedagoglar (tiflopedagog) uchun qo‘shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda yordamchi bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo bo‘lish tarixi, uni qo‘llash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad—o‘zbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, undan muloqot vositasi sifatida foydalanishni rag‘batlantirib borish; o‘zbek imo-ishora tili va o‘zbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng qo‘llash bilishi kerak.

Fanni vazifalari:

O‘zbek imo-ishora tili fanini vazifalari – o‘zbek imo-ishora tilini kelib chiqish va rivojlanishini o‘rganish, imo-ishoraning boshqa ishoralardan farqlashni o‘rganish, o‘zbek tilida va eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning filologik jihatdan to‘g‘ri targ‘ib qilinuvchi so‘zlarini ajrata olish, leksikologiyasi, ko‘chma

soʻzlar, frazeologiyasini qoʻllay olish, oʻzbek imo-ishorasi va rus imo-ishorasi oʻrtasida farqni oʻrgatishdan iborat.

Fan boʻyicha tinglovchilarning bilimiga, koʻnikma, malaka va kompetensiyasiga qoʻyiladigan talablar:

Oʻzbek imo-ishora tili oʻquv fanini oʻzlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Oʻzbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish boʻyicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, undan muloqot vositasi sifatida foydalanishni ragʻbatlantirib borish; oʻzbek imo-ishora tili va oʻzbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng ***tasavvurga ega bilishi kerak.***

– Oʻzbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari [ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari] va ohang (boʻgʻin, sintagma, urgʻu va boshqalar), Adabiy til meʼyorlariga toʻla mos kelishi uchun bu adabiy meʼyorlarni u mukammal oʻrganish ***koʻnikmalariga ega boʻlishi kerak.***

– Nutqning madaniyligini taʼmin etadigan toʻgʻrilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, joʻyalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yoʻl bilan unga taʼsir qilishdan iborat boʻlib, mazkur sifatlarning jami nutqning taʼsirchanligini yuzaga kelishi ***malakalariga ega boʻlishlari kerak.***

– Oʻzbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo boʻlish tarixi, uni qoʻllash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak boʻladigan eng zarur belgilarni va amaliy koʻrsatmalarni koʻrsatib bera olish, surdo tarijimonlik va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega boʻlishlari kerak.***

Fanning oʻquv rejadagi boshqa fanlar bilan oʻzaro bogʻliqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tanlov fanlar: (oʻzbek imo- ishora tili)” fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrda oʻqitiladi. Dasturni amalga oshirish oʻquv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va koʻnikmalarga ega boʻlishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi oʻrni

Oʻzbek imo-ishora tili eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalar bilan muloqot yoʻlini topishning eng muhim usullaridan biri boʻlib, amaliy jihatdan rus imo-ishorasidan farqlashga, oʻzbek tilini eshitishida nuqsoni boʻlgan shaxslarga

o'rgatishda va eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko'mak bo'luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: O'zbek imo-ishora tilining kelib chiqishi, uni boshqa nutqlarda farqlash, o'zbek imo-ishora nutqining filologik asosi.

O'zbek imo-ishora paydo bo'lish tarixi, o'zbek imo-ishorasi filologik jihati, uning og'zaki nutqdan farqi, o'zbek imo-ishorasining rivojlanishi, ishoralarning eshitishda nuqsoni bo'lgan hayotidagi o'rni.

2-mavzu: O'zbek imo-ishora nutqida tana holatini to'g'ri qo'llash.

O'zbek imo-ishorasida tana holati, tana tili, ishoralarining farqlash, bosh holati, yuz mimikasi, artikulyatsiya va jestikulyatsiya, imo-ishorada moslashish va farqlash.

3-mavzu: O'zbek imo-ishora tilini qo'llashning nazariy-amaliy asoslari

Imo-ishoralarining rivojlanib borishida innovatsion texnologiyalar, o'zbek imo-ishorasini MDX davlat ishorasida tutgan o'rni, imo-ishorani qo'llashdagi asosiy tushunchalar, imo-ishora qo'llashdagi etika va estetik qonun qoidalar.

4-mavzu: O'zbek imo-ishora tilida hujjat yuritish tartibi

Eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslar bilan ishlashda davlat organlari va ijtimoiy obyektlarda hujjat turlarini o'rgatish, mazmunini yoritib berish, o'zi haqida ma'lumotnoma shakllantira olish.

5-mavzu: O'zbek imo-ishorasini ommaviy joylarda qo'llash bo'yicha ko'rsatmalar

Eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun xizmat ko'rsatish joylarida va ommaviy ko'ngilochar maskanlarda o'zbek imo-ishorasiga asoslangan eng zarur tushunchalilarni o'rgatish, shaxslar-aro va oilaviy munosabatlarda hissiy emotsional holatlarni boshqarish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Qodirova F. U. , Yunusova X. Sh. , Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT
2. Avvalboyeva D. , Imo-ishora tili,Toshkent 202.
3. Qodirova F. U. , Dehqanova M. G'. , Pulatova D. A. , Ibadullayeva SH. N. , Surdopsixologiya, 2023-yil
4. Sultonsaidova S. , O'. Sharipova. O'zbek tili stilistikasi. //O'quv qo'llanma. –T. , 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011-yil.
2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011-yil.

3. R. Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voinfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. MATEMATIKA O'QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Hozirda ommaviy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta'limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarimiz ham bor bo'lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta'lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Matematika o'qitish maxsus metodikasi maxsus pedagoglar (tiflopedagog) uchun qo'shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda yordamchi bo'lib xizmat qiladi. Matematika o'qitish maxsus metodikasi fanida matematik ta'limning maqsadi, mazmuni, formasi, metodlari va uning vositalarini matematika darslariga tatbiq qilish qonuniyatlari psixologik, pedagogik va didaktik nuqtayi nazardan qo'llash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Fanni o'qitishdan maqsad – Talabalarga ko'rishida muammolari bo'lgan bolalar matematik tasavvurlarni shakllantirish, hisoblash, matematik amallarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish, boshlang'ich sinf doirasida milliy dasturining talablarini bilish va shu talablar asosida bilim berish usullarini egallash.

Fanni vazifalari:

Matematika o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari- talabalarga ko'rishida muammolari bo'lgan bolalarning xususiyatlaridan kelib chiqib, o'quv materialini ko'rish asosida o'qitish usullari ,metodikasi bilan qurollantirish. Ko'rishida muammolari bo'lgan bolalarning ko'rish asosida matematik mavzularda berilgan nutq materialni tushunish va og'zaki fikr bildirishni o'rgatish, qo'llaniladigan maxsus metodikalar va usullari bilan qurollantirish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Matematika o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi: O'quvchilarning ko'rish imkoniyatlarini tashxis qilish usullari va usullarini egallashi; Ko'rish qobiliyati skrining natijalarini oqish va aniqlashni o'rganadilar va tahlil qila ***olishni bilishi kerak.***

– Mashg'ulotlarni sinflar bo'yicha taqsimlanish tartibi, har bir bosqichda o'quvchilarning matematik bilim va tushunchalarini rivojlantirishni talabalarda mukammal tushuncha va tasavvur hosil qilish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

– Kelajakdagi kasbiy faoliyatda ko'rishida muammolari bo'lgan bolalarning matematika fani bo'yicha qobiliyatini rivojlantirish metodikasini egallaydi, kar, zaif eshituvchi bolalar bilan tabaqalashtirilgan yondashuv asosida ish olib borish imkoniyatiga ega bo'ladi ***malakalariga ega bo'lishlari kerak.***

– Aniq maqsadlarga yo'naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi va ulardan foydalana oladi va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ixtisoslik fanlar: (matematika o'qitish maxsus metodikasi)” fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Ona tili o'qitish maxsus metodikasi va tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, ixtisoslik (ona tili o'qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Matematika o'qitish maxsus metodikasi jamiyat tomonidan qo'yilgan o'qitish maqsadlariga muvofiq matematika o'qitish qonuniyatlarini, matematika fani taraqqiyotining muayyan bosqichida tadqiq qilinishi elementar matematik tushunchalarni egallash boladan mantiqiy tafakkur jarayonlari – analiz, sintez, umumlashtirish, taqqoslashning yetarlicha yuqori darajada bo'lishi bilan ajralib turadi.

1-mavzu: Maxsus maktab-internatlarda matematika o'qitish uslubiyatining umumiy masalalari va vazifalari.

Matematika o'qitish maxsus metodikasi fan sifatida. Matematika o'qitish maxsus metodikasining boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Matematika o'qitish maxsus metodikasining ta'limning boshqa uslubiyatlari bilan bog'liqligi. Yordamchi maktabda matematika o'qitish vazifalari va mazmuni.

2-mavzu: O'quvchilarning matematik bilimlarini egallash xususiyatlari. Matematika o'qitish usullari.

Yordamchi maktab o'quvchilarning arifmetika materialini o'zlashtirishdagi xususiyatlari. Matematika o'qitish usullari. Matematika darslarida o'qitish usullaridan foydalanish xususiyati. Darslik bilan ishlash. Ko'rsatmali usullar. Bilim, ko'nikma va malakalar sifatini nazorat qilish.

3-mavzu: Maxsus maktabda matematika darsi va unga qo'yiladigan talablar.

Yordamchi maktabda matematika darsi. Matematika darsiga qo'yilgan asosiy talablar. Matematika darslarining turlari. O'quvchilarning uy ishlari. Matematika darsi tahlili.

4-mavzu: Maxsus maktabda matematika o'qitishning tayyorlov davri uslubiyati

Matematika o'qitishga tayyorgarlik davri. Predmetlarni massasi bo'yicha taqqoslash. Fazoviy tasavvurlarni rivojlantirish. Miqdoriy tasavvurlar va tushunchalarni rivojlantirish. Tayyorgarlik davrida matematika o'qitishni tashkil etish. Birinchi o'nlikni o'rganish uslubiyati

5-mavzu: 100 ichida raqamlash, qo'shish, ayirishni o'rgatish uslubiyati. 1000 ichida raqamlash, qo'shish, ayirishni o'rgatish uslubiyati. 100 ichida raqamlash. Nol bilan tugaydigan ikki xonali sonlarni raqamlashni o'rganish. 100 ichida qo'shish va ayirish. 100 ichida jadvalda ko'paytirish va bo'lishga o'rgatish. 1000 ichida raqamlashni o'rgatish. 1000 ichida arifmetik amallarni o'rganish uslubiyati.

6-mavzu: Metrik o'lchov sistemasini o'rgatish uslubiyati.

Uzunlik o'lchov birliklarini o'rganish. Hajm (sig'im) o'lchov birliklarini o'rganish.

7-mavzu: Miqdorlarni o'lchash va unda hosil bo'ladigan sonlar ustidagi amallarni o'rgatish. Vaqtga oid tasavvurlarni hosil qilishning o'ziga xos xususiyatlari.

O'lchashda hosil bo'lgan sonlarni maydalash va yiriklash. Miqdorlarni o'lchashda hosil bo'lgan sonlar ustida amallar bajarish. Qo'shish va ayirish. Vaqt haqidagi tasavvurlarini rivojlantirish. Vaqt o'lchovlari bilan ifodalangan sonlarni maydalash va yiriklash.

8-mavzu: Oddiy va oʻnli kasr. Ular bilan amallar bajarishni oʻrgatish.

Oddiy kasrlarni oʻrganish uslubiyati. Toʻgʻri va notoʻgʻri kasrlar. Aralash son. Notoʻgʻri kasrni butun yoki aralash son bilan ifodalash. Aralash sonni notoʻgʻri kasr bilan ifodalash. Oddiy kasrlarni qoʻshish va ayirish. Oʻnli kasrlarni hosil qilish. Oʻnli kasrlarning yozilishi va oʻqilishi.

9-mavzu: Masalalar ustida ishlash usullari. Geometrik materialni oʻrgatish usullari.

Arifmetik masalalar yechish uslubiyati. Sodda arifmetik masalalar yechish uslubiyati. Murakkab masalalar yechish uslubiyati. Geometrik materialni oʻrganishning asosiy vazifasi. Aylana va doira.

Asosiy darsliklar va oʻquv qoʻllanmalari:

1. Shomahmudova R. Sh. Hamidova M. P. M. I. Sagatov “Matematika oʻqitish maxsus metodikasi”. Toshkent. 2008yil. 302 sahifa.
2. Qodirova F. , Matupayeva Sh. “Matematika oʻqitish metodikasi(inklyuziv taʼlimda)”. Chirchiq. 2022-yil. 256 sahifa.
3. M. E. Jumayev, Z. Gʻ. Tadjiyeva “Boshlangʻich sinflarda matematika oʻqitish metodikasi”. Toshkent, 2005yil. 312sahifa.

Qoʻshimcha adabiyotlar:

1. M. E. Jumayev. “Boshlangʻich sinflarda matematika oʻqitish metodikasidan laboratoriya mashgʻulotlari”. Toshkent, 2006-yil.
2. M. Tojiyev, M. Barakayev, A. Xurramov “Matematika oʻqitish metodikasi”. Toshkent. 2016-yil, 328 sahifa.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. [www. allbooks. ru](http://www.allbooks.ru)
2. [www. phnet. ru](http://www.phnet.ru)
3. [https://www. facebook. com/zaminfoundation/](https://www.facebook.com/zaminfoundation/)

2. 2. ONA TILI OʻQITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Til va nutq tafakkur bilan uzviy bogʻliqdir. Tilni egallash va nutq oʻstirish bilan oʻquvchining fikrlash qobiliyati ham oʻsib boradi.

Maktabning vazifasi tilni kishilar orasidagi munosabatning rivojlangan nozik quroliga aylantirish hisoblanadi.

Metodik fan sifatida ona tili oʻqitish maxsus metodikasi boshlangʻich taʼlim standart belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, yaʼni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, oʻz fikrini ogʻzaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat aʼzolari bilan erkin muloqotda boʻla olish koʻnikma va malakalarini rivojlantirishga oid metod va usullari ishlab chiqadi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – maxsus maktab internatlarida ta'lim-tarbiya oluvchi ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarga ona tilini o'qitishning maxsus metodlari, tamoyillari va usullari bilan tanishtirish.

Fanni vazifalari:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – tilning kelib chiqish va rivojlanishini o'rganish, tilning ontogeneza rivojlanishini o'rganish, ona tilining qonuniyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, me'yorda rivojlangan va ko'rishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning tilni o'rganishdagi o'ziga xosliklarni farqlash, ona tilini o'rgatishning maxsus metodlarini o'rganish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan borat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Ona tilini qonuniyatlari va o'ziga xos tomonlarini, tilni o'qitishning alohida xususiyatlarini, maxsus tamoyillar, metodlar va innovatsion vositalar va usullar haqida keng ***tasavvurga ega bo'lishi kerak.***

– O'zbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari [ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari] va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar), Adabiy til me'yorlariga to'la mos kelishi uchun bu adabiy me'yorlarni u mukammal o'rganish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

– Nutqning madaniyligini ta'min etadigan to'g'rilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, jo'yalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yo'l bilan unga ta'sir qilishdan iborat bo'lib, mazkur sifatlarining jami nutqning ta'sirchanligini yuzaga kelishi ***malakalariga ega bo'lishlari kerak.***

– Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanining rivojlanish tarixi, uni qo'llash, nutq tomonlarini farqlash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni ko'rsatib bera olish, ona tili o'qituvchisi sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fani hisoblanib 2-semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning bilan muloqot yo‘lini topishning eng muhim usullaridan biri bo‘lib, amaliy jihatdan rus imo-ishorasidan farqlashga, o‘zbek tilini eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarga o‘rgatishda va eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko‘mak bo‘luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktabda ona tili o‘qitish metodikasi fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari.

Rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar maktablarning boshlang‘ich sinflarida ona tili fanini o‘qitilishning maqsad va vazifalari, predmeti hamda mazmunini yoritish. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi fanining bo‘limlari.

2-mavzu: Savod o‘rgatish metodikasi – alifbegacha va alifbedan keyingi davrlar.

“Alifbe” birinchi o‘quv kitobi bo‘lib, uni ishlab chiqishda didaktikaning umumiy mezonlariga: g‘oyaviylik; bayonning ilmiyligi, tushunarligi; ko‘rsatmalilik; onglik; o‘quv materialining hayot bilan bevosita aloqadorligi; bolalar yoshi va dunyoqarashi, o‘ziga xos ruhiy xususiyatlarining hisobga olinishi hamda “Alifbe” darsligi tuzilishining xususiy mezonlariga asoslanish.

3-mavzu: Maxsus maktab o‘quvchilarida o‘qish malakalarini shakllantirish yo‘llari.

Boshlang‘ich sinflarning o‘qish darslari o‘z mohiyati, maqsad va vazifalari. Savodxonlik va axloqiy-ta’limiy tarbiya asoslari. Matnni to‘g‘ri, tez, tushunib o‘qish, mazmunini o‘zlashtirish.

4-mavzu: O‘qish darslarida o‘quvchilar nutqini o‘stirish.

Dastur talablarini to‘liq bajarish va amalga oshirish uchun, birinchi navbatda, o‘qish ko‘nikmalarini to‘g‘ri va puxta egallash va takomillashtirib borish zarur. O‘qish ko‘nikmalari savod o‘rgatish jarayonida shakllanadi, o‘qitishning keyingi bosqichlarida takomillashtirish.

5-mavzu: Maxsus maktabda sinfdan tashqari o‘qish.

Maktab o‘quvchini o‘qish malakasi bilan qurollantirish bilan bir qatorda kitobni mustaqil o‘qiy oladigan, uni tushunadigan, ma’lum bir mavzuga oid kitoblari

tanlay oladigan, gazeta va jurnallari ham mustaqil o'qiydigan faol kitobxonni tarbiyalash.

6-mavzu: Maxsus maktabda grammatika, imloga o'rgatish metodikasi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni grammatika va imloga o'rgatishning maxsus usul va yo'llari bilan tanishtirish. "Brayl" alifbosining rivojlanish tarixi. "Brayl" alifbosi tizimida ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qish va yozishga o'rgatish.

7-mavzu: O'quvchilarning bog'lanishli nutqini o'stirish metodikasi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning bog'langan nutqi rivojlanishining o'ziga xos tomonlari bilan tanishtirish. Bog'lanishli nutqni rivojlantirishning maxsus metod va tamoyillari haqida ma'lumot berish.

8-mavzu: O'quvchilar nutqining leksik tomonini rivojlantirish yo'llari.

"Boshlang'ich sinflar o'quv dasturida ona tili, o'qish bolalarning lug'atini boyitish, bog'lanishli nutqni o'stirish, adabiy-estetik tafakkurini kamol toptirish, nutq madaniyatini shakllantirish, nutq ta'sirchanligini ta'minlashning muhim omilidir", deyiladi. Bu vazifalar grammatik mavzularni o'rganish, mashq matnlarini kuzatish va tahlil qilish, maxsus lug'aviy-grammatik mashqlar orqali bajarish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva, Sh. Sariyev "Ona tili o'qitish metodikasi", Toshkent "NOSIR" nashriyoti, 2009-yil.
2. S. Matchonov, X. Bakiyeva, X. G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva, G. Xolboyeva. "Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi" Darslik. T. : "Ishonchli hamkor", 2021-y. 740 b.
3. X. X. Axmadovich "Ona tili o'qitish metodikasi", Buxoro – 2022-yil.
4. B. To'xliyev, M. Shamsiyeva, T. Ziyodova "O'zbek tili o'qitish metodikasi" O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti Toshkent 2006-yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. S. Dangalov "Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati", Toshkent-2010-yil.
2. Ольхина Е. А. Тифлопедагогика с основами тифлопсихологии : Учеб мет. Пособие. Н. Новгород. : Мининский университет. 2016. 86 с.
3. Акимущкин ВМ., Моргулис И. С. Основы тифлологии. – Киев, 1980. – 126 с.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. [www. gov. uz](http://www.gov.uz) – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. www. lex. uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

3. [www. ziynet. uz](http://www.ziynet.uz)
4. www. edu. uz
5. www. stat. uz

2. 3. TEXNOLOGIYA FANINI O‘QITISH MAXSUS METODIKASI KIRISH

Texnologiya ta’limini modernizatsiyalashda maktabgacha ta’lim tashkiloti, umumiy o’rta ta’lim, professional ta’lim va oliy ta’lim tizimlarining o’zaro integratsiya jarayonlarini bosqichma-bosqich, oddiydan-murakkabga qarab yo’lga qo’yilishi natijasida ishlab chiqarish sohalari uchun yetuk mutaxassis kadrlarni tayyorlashga erishiladi.

Texnologiya (grekcha: „*techno*“ – hunar, usta va „*logos*“ – fan, ta’lim) – ilmiy-praktika asosida xom-ashyoni tayyor mahsulotga aylantirishning usullari.

Texnologiya – ilmiy bilimlarni inson hayotida amaliy maqsadlar yo’lida yo inson muhitini o’zgartirish va manipulyatsiya qilish qilish maqsadida qo’llanishi. U shuningdek, nazariy bilimlarni amaliy maqsadlarga erishish uchun (ayniqsa, bunda jarayon qaytalanishi alohida ahamiyatga ega) qo’llanishi sifatida ta’riflanadi.

Texnologiya fanini o’qitish maxsus metodikasi fanining ahamiyati, metodlari, tamoyillari, usullari, texnologiya darslarini tashkil etish, olib borish, sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va mohiyatini talabalarga o’rgatishdan iborat.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o’qitishdan maqsad – talabalarni texnologiya va uni o’qitish maxsus metodikasi fanining mazmuni va vazifalari, o’qitish usullari, ta’limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta’lim jarayoniga tatbiq etish bo’yicha bilim, ko’nikma va malakalarini shakllantirishdir.

Fanni vazifalari:

Texnologiya fanini o’qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – talabalarda texnologiya o’qitish maxsus metodikasi fanining asosiy vazifalari ko’rishida nuqsoni bo’lgan o’quvchilarni mehnatga tayyorlash, o’qitish va kasb tanlash izchilligini takomillashtirish, muammolar va ularning yechimlari bo’yicha kasbiy malakalarni hosil qilish.

Fan bo’yicha tinglovchilarning bilimiga, ko’nikma, malaka va kompetensiyasiga qo’yiladigan talablar:

Texnologiya fanini o’qitish maxsus metodikasi o’quv fanini o’zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– talabalar texnologiya fanini o’qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazari bilimlarni egallashi, ta’limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo’lishadi, hamda o’quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil ***bilishi kerak.***

– texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi o‘qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko‘rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o‘zlashtirish **ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.**

– texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasini o‘qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to‘g‘ri tahlil qilish ko‘nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta’lim-tarbiya integratsiyasi asosida turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish **malakalariga ega bo‘lishlari kerak.**

– dars va mashg‘ulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni to‘g‘ri qo‘llay olish **kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.**

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fan hisoblanadi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan tabiatshunoslik fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi va matematika o‘qitish maxsus metodikasi, ona tili o‘qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o‘rgatish fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ushbu o‘quv fani o‘quvchilarda aqliy va jismoniy mehnat turlari, mehnat jarayonlari haqida keng tushuncha hosil qilish, mehnatga oid ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish kabi ta’limiy maqsadlarga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va metodlari, tamoyillari.

Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi fanining predmeti va vazifalari. Texnologiya fanining rivojlanishi. Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi fanining qisqacha tarixi. O‘qitish metodlari haqida tushuncha. Texnologiya fanini o‘qitishning og‘zaki uslublari, ularning turlari,

2-mavzu: Texnologiya darslari mazmuni. Ish turlari.

Texnologiya darslariga qo‘yiladigan umumiy talablar. Texnologiya fanini o‘qitishning shakllari. Texnologiya fani olib boriladigan o‘quv tarbiya ishining asosiy shakli ekanligini yoritish.

3-mavzu: Qog‘oz va karton bilan ishlash, Applikatsiya va mozaika yasashni o‘rgatish.

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bolalarni texnologiya darslarida qog'oz, karton bilan ishlashga, applikasiyaning turlari bilan ishlashga, mozaika yasash va yig'ishga o'rgatish ishlarini samarali tashkil etish va olib borish.

4-mavzu: Tabiiy materiallar bilan ishlash. Gazlama, plastilin, loy va xamir bilan ishlash metodikasi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni taktil sezgisi va qoldiq ko'ruv idrokiga tayangan holda tabiiy materiallar bilan tanishtirish. Tabiiy mahsulotlar bilan ishlash ko'nikmasini tarbiyalash.

5-mavzu: Konstruktorlik va modellashtirish metodikasi.

Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko'rsatkichlari. Bolalarni konstruktorlik va modellashtirish metodikasi bilan tanishtirish.

6-mavzu: Texnologiya darslarida o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlash.

Texnologiya darslari yordamida bolalarni kasb-hunarning turlari bilan tanishtirish. Kasblarga oid ko'nikma va malakalar berish. Kasb hunarga o'quvchilarni yo'naltirish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari.

1. J. A. Xamidov "Texnologiya va uni o'qitish metodikasi" o'quv qo'llanma – Toshkent "City of book", 2023 – 284-bet.

2. D. B. Yakubjanova va b. "Mehnat va predmet amaliy ta'lim texnologiyasi" Darslik – Toshkent "Metodist", 2023. – 248-bet.

3. X. Sanaqulova "Texnologiya va uni o'qitish metodikasi" Darslik -Toshkent 2023-yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. F. U. Qodirova va b. "Maxsus pedagogika asoslari". O'quv qo'llanma – Chirchiq "Nazokatxon ziyo print", 2023 – 260-bet.

2. F. U. Qodirova va b. „Inklyuziv va korreksion ta'limda ART texnologiyalar“. O,quv qo'llanma – Chirchiq „Zebo print“, 2022-yil.

3. F. U. Qodirova va b. „Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari“. O,quv qo'llanma – Chirchiq „Zebo print“, 2022-yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>

2. www.cspi.uz

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2. 4. TABIIY FANLARNI O'QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Hozirda ommaviy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta'limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarimiz ham bor bo'lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta'lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasini o'rganish tinglovchilarda tabiiy fanlarni o'rganish bo'yicha uslubiy, metodik, psixologik, pedagogik, korreksion usulda ta'sir etish yo'llarini o'rganishda, maxsus ta'lim muassasalarida hamda umumta'lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun tabiatshunoslik, atrofimizdagi olam va atrof muhit bilan tanishtirish kabi fanlarni o'rgatish bo'yicha dastlabki ko'nikmalar o'rgatiladi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad– o'quvchilarda dunyoning ilmiy manzarasi haqidagi tasavvurlarni hosil qilish, ularda atrof borliqda yuz beradigan hodisa va jarayonlarni bilishning ilmiy asosini, bir- birini to'ldiruvchi ilmiy bilishning nazariy asosi va empirik metodlar bilan tanishtirish nazarda tutilgan.

Fanni vazifalari:

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – o'quv fani sifatida tabiiy fanlarni mazmunini aniqlash, o'qitishning metod va uslublarini tadqiq etish, zarur o'quv jihozlarini tayyorlash, hamda o'qitish jarayonini ta'riflash va tushuntirish bilan cheklanib qolmay, balki amaliy faoliyat bilan bevosita shug'ullanishga yo'naltirib borish ustuvor masala etib belgilangan.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Talabalar tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazari bilimlarni egallashi, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo'lishadi, hamda o'quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil ***bilishi kerak.***

– tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi fanlarni o'qitish maxsus metodikasi o'qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o'zlashtirish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

– tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasini o'qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to'g'ri tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta'lim-tarbiya integratsiyasi asosida

turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish **malakalariga ega bo'lishlari kerak.**

– Dars va mashg'ulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni to'g'ri qo'llay olish **kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fan hisoblanadi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Matematika o'qitish maxsus metodikasi va ona tili o'qitish maxsus metodikasi, texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Tabiiy fanlar kontekstiga ko'ra, o'quvchi fanga oid tushuncha va bilimlar asosida tevarak atrofimizda sodir bo'layotgan turli ekologik, iqtisodiy, tibbiy sohalaridagi o'zgarishlarga o'z munosabatini bildiradi. O'quvchi tomonidan erishilgan intellektual ko'nikmalar esa ularga nisbatan ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalari shakllantirish masalalarining qo'yilishida va kelgusi xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va metodlari.

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasining predmeti va vazifalari. Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi fanining rivojlanishi. Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi fanining qisqacha tarixi. O'qitish metodlari haqida tushuncha. Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasining og'zaki uslublari, ularning turlari

2-mavzu: Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi darslariga qo'yiladigan talablar.

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi darslariga qo'yiladigan umumiy talablar Tabiatshunoslikni o'qitishning shakllari. Dars tabiatshunoslikdan olib boriladigan o'quv tarbiya ishining asosiy shakli ekanligi.

3-mavzu: Tabiat dars tiplari.

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi dars tiplariga tasnif. Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi dars tiplari o'zaro bog'liqligi. Ekskursiya darsi va uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiatshunoslikni o'rganishdagi o'rni.

4-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslarini rejalashtirish va olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

Bilimlarni takrorlash, o‘quvchilarning bilim, o‘quv va ko‘nikmalarini tekshirish, uning turlari. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslarini olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

5-mavzu: Darslarning texnologik xaritasini tuzish.

Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko‘rsatkichlari. Tabiiy fanlar doirasida texnologik xarita tuzish.

6-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanidan sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish. Ularning ishlanmalari va ssenariylarini yaratish

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi ta’limini tashkil etishning ko‘p qirrali shakli – sinfdan tashqari ishlar xususida. Tabiatni kuzatish, kuzatishlarni umumlashtirish. Tabiiy fanlar doirasida sinflar kesimida dars ishlanmalari va ssenariylarini yaratish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari.

1. D. Sharipova, D. P. Xodiyeva, M. K. Shirinov Tabiatshunoslik va uni o‘qitish metodikasi. Darslik. T. “Barkamol fayz media”, 2018- yil 456 bet.

2. X. M. Po‘latxo‘jayeva, D. M. Sultanova, Z. Mamarajabova. Tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi. Toshkent. 2014.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. D. A. Nurkeldiyeva, U. Y. Fayziyeva, P. Pulatova, Maxsus pedagogika T. : “G‘afur G‘ulom”, 2007-yil.

2. M. U. Xamidova. „Maxsus pedagogika“. – T. : „Fan va texnologiya“, 2018-yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>

2. www.cspi.uz

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2. 5. INKLYUZIV TA’LIM. GOSPITAL PEDAGOGIKA

KIRISH

Inklyuziv ta’lim (inklyuziv ta’lim) – bu barcha bolalar, shu jumladan, jismoniy yoki aqliy cheklovlari bor bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan ta’lim tizimidir. Bu tizimda har bir bola, u qanday imkoniyatga ega bo‘lishidan qat’i nazar, umumiy ta’lim muassasalarida ta’lim olish huquqiga ega bo‘ladi.

Inklyuziv ta'lim (inklyuziv ta'lim) – bu barcha bolalar, shu jumladan, jismoniy yoki aqliy cheklovlari bor bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan ta'lim tizimidir. Bu tizimda har bir bola, u qanday imkoniyatga ega bo'lishidan qat'i nazar, umumiy ta'lim muassasalarida ta'lim olish huquqiga ega bo'ladi. Asosiy maqsadi, Har bir bolaning individual ehtiyojini inobatga olgan holda, sifatli va inklyuziv ta'limga erishish. Ijtimoiy ajratish (diskriminatsiya)ga qarshi kurashish. Inson huquqlariga asoslangan yondashuvni ta'lim sohasida mustahkamlash. Nogironligi bor bolalar (masalan: eshitish, ko'rish, harakat, intellektual cheklovlar bilan). O'ziga xos ta'limiy ehtiyoji bo'lgan bolalar (masalan: autizm, disleksiya). Ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj bolalar (yetimlar, kambag'al oilalardan chiqqanlar va boshqalar). Gospital pedagogikasi – bu sog'ligida muammosi bo'lgan, uzoq muddat davolanishga muhtoj yoki doimiy tarzda tibbiy muassasalarda (kasalxonalarda) bo'ladigan bolalarga mo'ljallangan ta'lim shaklidir. Surunkali kasalliklari bo'lgan bolalar (masalan: leykemiya, yurak kasalliklari, diabet); Nogironligi yoki tibbiy ehtiyojlari bor, uzoq muddat davolanishga muhtoj bolalar; Reabilitatsiya davrida bo'lgan bolalar; Psixiatriya muassasalarida bo'lgan o'quvchilar. Bola o'z salomatligini tiklar ekan, bilim olishdan chetda qolmasligi; Ijtimoiy moslashuvini saqlash va rivojlantirish; Kasallik bilan bog'liq psixologik stressni kamaytirish.

O'quv fanining maqsadi:

Talabalarga inklyuziv ta'lim mazmuni, asoslari, texnologiyalari va amaliyoti bo'yicha kasbiy kompetensiya berishdan iborat. Bunda talabalar inklyuziv ta'limda psixolog mutaxassis bilan hamkorlik, tibbiyot xodimi bilan hamkorlik, ijtimoiy mutaxassis bilan hamkorlik va hududlar tajribalarini o'rganishdan iborat

O'quv fanining vazifalari:

“Inklyuziv ta'lim va gospital pedagogika” fanining asosiy vazifalari – kelajakdagi pedagoglarni, maxsus pedagoglar va psixologlarni turli xil ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashga tayyorlashdan iborat. Bu fan, ayniqsa, sog'ligida nuqsoni bor, nogironligi bo'lgan yoki uzoq muddat davolanayotgan bolalar bilan samarali ta'lim-tarbiyani tashkil etish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni beradi.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

“Inklyuziv ta'lim va gospital pedagogika” fani bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar quyidagicha belgilangan: Tinglovchi quyidagilarni bilishi lozim: Inklyuziv ta'limning mazmuni, maqsadi va asosiy tamoyillari; Gospital pedagogikaning maqsadi, vazifalari, tashkil etish shakllari; Maxsus pedagogika va psixologiyaning asosiy tushunchalari; O'ziga

xos ehtiyojli (nogironligi bor) bolalarning psixofiziologik xususiyatlari; Moslashtirilgan o'quv rejalari, dasturlar va metodikalar; O'qituvchi va mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlik (pedagog-shifokor-psixolog-ota-ona) asoslari; Inson huquqlari, ta'limda tenglik va diskriminatsiyaga qarshi yondashuvlar. Tinglovchi quyidagi ko'nikma va malakalarni egallashi kerak: Inklyuziv ta'lim muhiti yaratish bo'yicha amaliy choralarni ishlab chiqish; Maxsus ehtiyojli bolalar uchun individual ta'lim dasturlarini tuzish; Moslashtirilgan o'qitish uslublaridan foydalana olish (vizual, audio, sensorli yondashuvlar); Gospital (kasalxona yoki uy) sharoitida dars o'tish ko'nikmasi; Psixologik qo'llab-quvvatlash va kommunikativ yondashuvlarni qo'llash; Diagnostika qilish va bolaning rivojlanish holatini baholash.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni:

“Inklyuziv ta'lim va gospital pedagogika” fani – zamonaviy ta'lim tizimida muhim ijtimoiy va kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalish bo'lib, uning ishlab chiqarishdagi (amalda, real ta'lim muassasalaridagi) o'rni quyidagicha izohlanadi:

ASOSIY QISM

1-mavzu: Inklyuziv ta'lim kursining predmeti, maqsadi va vazifalari, obyekti, tamoyillari.

Inklyuziv ta'lim kursining predmeti. Jismoniy va (yoki) aqliy rivojlanishida cheklovlari mavjud, shuningdek, o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan umumiy ta'lim muassasalarida birgalikda ta'lim olish jarayonini tashkil etish. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari. Teng imkoniyatlar, moslashtirilganlik. Individual yondashuv va ijtimoiy integratsiya.

2-mavzu: Ta'lim va tarbiya jarayonida inklyuziv ta'lim ijtimoiy fenomen sifatida.

Inklyuziv ta'limning ijtimoiy fenomen sifatidagi mohiyati. Ijtimoiy fenomen sifatida inklyuziv ta'limning asosiy jihatlari. Ta'lim-tarbiya jarayonida inklyuziv yondashuvning vazifalari.

3-mavzu: Imkoniyati cheklangan bolalar ta'limiga oid pedagogik nazariyalar va ularning inklyuziv ta'limdagi o'rni.

Imkoniyati cheklangan bolalar ta'limiga oid asosiy pedagogik nazariyalar va ularning inklyuziv ta'limdagi o'rni. Maxsus pedagogika (Defektologiya) nazariyalari. Sotsial-integrativ yondashuv. Konstruktivistik pedagogika. Ekologik yondashuv (U. Bronfenbrenner nazariyasi)

4-mavzu: Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim jarayonida o'qitishda individual dasturlarni tuzish, metodik va didaktik ta'minotni yaratish

Individual ta'lim dasturini (ITD) tuzish. Metodik ta'minot. Didaktik ta'minot. Hamkorlikdagi yondashuv.

5-mavzu: Imkoniyati cheklangan bolalarni o'quv muhiti va ijtimoiylashuv jarayoniga faollashtirish metodlari

Hamkorlikda o'qitish (kooperativ o'qitish). Qo'llab-quvvatlovchi tengdosh (peer tutoring). Differensial yondashuv. Rag'batlantirish va ijobiy mustahkamlash. O'yin texnologiyalari. Psixologik qo'llab-quvvatlash metodlari. Moslashtirilgan texnologik vositalar bilan faollashtirish.

Asosiy adabiyotlar:

1. F.U.Qodirova, D.A.Pulatova. Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot. Darslik- 2022 yil. "Zebo-print" 252-bet.
2. F.U.Qodirova, B.M.Abdullayev, B.Z.Fozilov, Z.X.Xusniddinova Maxsus pedagogika asoslari. O'quv qo'llanma. Chirchiq -2023 yil " Nazokathon ziyo print" 260-bet.
3. Sh.A. Abduljalilova. Maxsus pedagogika. Darslik. City of book-2023 yil 340-bet.
4. F.U.Qodirova, M.X.Jo'raxo'jayev, A.O.Abdunazarov. Uydagi yakka tartibdagi ta'lim. Toshkent. "ZEBO PRINT" 2022 yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Normurodova M., Ortiqova N. va boshqalar. Inklyuziv ta'lim: O'quv qo'llanma. – Toshkent: TDPU, 2020.
2. Abdullaeva M.Q., Mavlonova R.K. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: 2021.
3. To'xtayeva M.N. Maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiylashtirish va inklyuziv ta'lim asoslari. – Toshkent: 2022.
4. Ismoilova R.A Defektologiya va logopediya asoslari. – Toshkent, 2020.
5. Maxsus pedagogika va psixologiya. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2019.
6. Никольская О.С., Лебединская К.С., Морозова С.Л. Инклюзивное образование детей с ограниченными возможностями здоровья. – М.: Просвещение, 2018.
7. Воронкова В.В. Госпитальная педагогика. Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2017.
8. Мастюкова Е.М. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями. – М., 2020.
9. Безруких М.М., Глухов В.П. Инклюзия в образовании: теория и практика. – М.: Академия, 2021.

2.6. TASVIRIY FANLARNI O‘QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Tasviriy san’at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo bo‘ldi. Mehnat jarayonida inson tafakkuri kamol topdi, go‘zallik hissi ortdi, voqelikdagi go‘zallik, qulaylik va foydalilik tushunchalari kengaydi. Tasviriy san’atni o‘qitishning maxsus metodikasi talabalarda ma’naviy madaniyatning ajralmas qismlaridan biri hisoblangan badiiy madaniyatni uyg‘un rivojlantirish, talabalarni milliy merosimiz va umuminsoniy qadriyatlar bilan oshno qilish, ijodkorlikka keng yo‘l ochib berishdan iboratdir. Uning vazifalariga esa o‘quvchilarda badiiy ijodiy qobiliyat, kuzatuvchanlik, tashabbuskorlik, mustaqillik, badiiy va estetik didni, ko‘z xotirasini, chamalash qobiliyatini, tasviriy malakalarni, rang sezishni hamda fazoviy obrazli tafakkurni rivojlantirish, borliq va san’at asarlaridagi go‘zalliklarni ko‘ra bilish, san’at asarlarini o‘qiy olishga o‘rgatish ham kiradi.

Respublikamizning kelajakda buyuk mamlakatga aylanishi, jahonning rivojlangan davlatlari qatoriga qo‘shilishida xalqimiz madaniyati, ma’rifati, san’ati va ma’naviyatining roli beqiyosdir. Xalqimiz ma’naviyat va madaniyatini boyitishda tasviriy san’atning ham o‘z o‘rni bor. Hozirgi davrda har sohada bo‘lgani kabi tasviriy san’atda ham katta o‘zgarishlar bo‘lmoqda.

O‘quv fanining maqsadi:

Ushbu fanning asosiy maqsadi – maxsus ehtiyojli (imkoniyati cheklangan) bolalarni tasviriy san’atga (rasm, shakl, rang, kompozitsiya) o‘rgatishda individual yondashuv, korreksion-pedagogik metodlar va inklyuziv ta’lim prinsiplari asosida samarali ta’lim berishni o‘rgatishdir. Imkoniyati cheklangan bolalarning estetik tarbiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodikani o‘rgatish; Tasviriy fanlarni (chizmachilik, rasm, bo‘yash, shakllar yaratish) o‘qitishda qo‘llaniladigan moslashtirilgan didaktik vositalar va texnologiyalar bilan tanishtirish; Har xil rivojlanish nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalarning qobiliyatlarini ochish va rivojlantirish uchun metodik yondashuvlarni ishlab chiqishga tayyorlash; Defektolog, maxsus pedagog va tasviriy san’at o‘qituvchisining integratsiyalashgan faoliyatini tashkil qilish yo‘llarini o‘rgatish; Inklyuziv sinf sharoitida tasviriy fanlar orqali ijtimoiylashtirish va emotsional rivojlanishga xizmat qiladigan mashg‘ulotlar tuzishni o‘rgatish.

O‘quv fanining vazifalari:

“Tasviriy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi” fani maxsus ehtiyojli (imkoniyati cheklangan) bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni estetik tarbiyalash va ijtimoiylashtirishga xizmat qiladigan maxsus pedagogik vositalar va metodlarni o‘rgatishga qaratilgan. Ushbu fan vazifalari – tasviriy san’at

orqali imkoniyati cheklangan bolalarning ijodiy salohiyatini ochish, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish, va maxsus ta'lim muhitida samarali ishlash uchun zarur bo'lgan metodik bilim va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

“Tasviriy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi” fani – imkoniyati cheklangan (maxsus ehtiyojli) bolalarga tasviriy fanlarni o'rgatish bo'yicha **maxsus metodik yondashuvlarni** egallashga qaratilgan. Tinglovchilar (talabalar, pedagoglar) bu fan orqali **nazariy bilim, amaliy ko'nikma, mustaqil ishlash malakasi** va **kasbiy kompetensiyalarni** shakllantirishi lozim.

Tinglovchi quyidagilarni bilishi kerak: Tasviriy san'atning asosiy turlari va didaktik funksiyasi; Turli nogironlik turlariga ega bolalar psixofiziologik xususiyatlari; Maxsus ehtiyojli bolalarda ijodiy faoliyatni rag'batlantirish yo'llari; Art-terapiya, sensor rivojlantirish, rang va shakl orqali ta'sir qilish usullari; Tasviriy fanlarni o'qitishda qo'llaniladigan maxsus metodlar va texnologiyalar. Tinglovchi quyidagi amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak: Rivojlanishida cheklov bo'lgan bolalar bilan ishlashda moslashtirilgan dars ishlanmalarini tuzish; Didaktik materiallar va ko'rgazmali vositalarni tayyorlash; Tasviriy fanlar asosida guruhli va individual mashg'ulotlarni tashkil etish; Har bir o'quvchining ijodiy faolligini oshiruvchi metodlardan foydalanish; Vizual, kinestetik va metodlarni qo'llay olish. Tinglovchi quyidagi malakalarga ega bo'lishi lozim: Inklyuziv muhitda dars o'tish va maxsus ehtiyojli bolalarni jalb qilish; O'quvchi ehtiyojiga mos metodikani tanlash va uni moslashtirish; Ijodiy faoliyat orqali bola psixologiyasiga ta'sir ko'rsata olish; San'at vositalarini korreksion maqsadlarda qo'llash (reabilitatsiya, emotsional bo'shatish); Ko'p tarmoqli (psixolog, logoped, defektolog) jamoa bilan hamkorlikda ishlay olish.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

“Tasviriy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi” fani nafaqat ta'lim tizimida, balki ijtimoiy soha, sog'liqni saqlash, reabilitatsiya markazlari va ishlab chiqarish jarayonlari bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu fan orqali yetuk mutaxassislar imkoniyati cheklangan shaxslarning ijodiy salohiyatini ochish, ularni kasbga yo'naltirish va mehnat faoliyatiga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasi fanining maqsad va vazifalari.

Alohida ta'limga ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasi. Alohida ta'limga ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun tasviriy san'atni

o'qitish texnologiyasi. Tasviriy san'at texnologiyasi darslarini tashkil etish va o'tkazish metodikasi.

2-mavzu: Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalar uchun tasviriy san'at texnologiyasi bo'yicha dastur talablarining xarakteristikasi (tavsifi).

Tasviriy san'at texnologiyasi darslarni tashkil etish va o'tkazish: Tasviriy san'at texnologiyalari darslarining korreksion tarbiyaviy yo'nalganligi.

3-mavzu: Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'limining metod va tamoyillari.

Tasviriy san'at texnologiyalari darslarida rasm chizish turlari va ularni tashkil etish. Tasviriy san'at texnologiyalari darslarida tematik rasm chizish metodikasi va uning xususiyatlari. Differensial yondashuv metodi. Individual ta'lim dasturlari (ITD). Sensor rivojlantiruvchi metodlar. Vizual va taktil o'qitish metodlari. Kommunikativ yondashuv.

4-mavzu: Tasviriy san'at texnologiyalari darslarida og'zaki nutqni metodikasi rivojlantirish.

Tasviriy san'at texnologiyalari darslarida og'zaki nutqni rivojlantirish metodikasi. Tavsiflash metodikasi (deskriptiv yondashuv). Obrazli ifodalar asosida nutqni rivojlantirish. Dialog va rolli o'yinlar orqali nutq faollashtirish. Ko'rgazmali vositalar orqali so'z boyligini oshirish. Nutq rivojlantirishda qo'llaniladigan usullar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Abdullayev N. San'at tarixi 2-jildlik, 2/1 tom. – T.,2001.
2. Abdirasilov S.F. Tasviriy san'at metodikasi. -T., "IIm-Ziyo", 2006.
3. Abdirasilov S.F., Tolipov N.X. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – T., Aloqachi, 2007.
4. Boymetov B.B., Abdirasilov S.F. Chizmatasvir. -T., G'afur G'ulom, 2004.
5. Nabiyeu M.N. Rangshunoslik. T., «O'qituvchi», 1995
6. Oripov B. Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi. -T.: IIm-Ziyo, 2006.
7. Tasviriy san'at darsliklari. 1,2,3,4 – sinflar.
8. Hasanov R.x. Maktabda tasviriy san'at o'qitish metodikasi. FAN, 2004.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Abdirasulov S., Tojipov N., Oripova N. Rangtasvir. -T.: O'zbekiston, 2006.
2. Qodirxo'jayev P. Badiiy bezak san'ati. – T., Iqtisod-moliya,2007.
3. Egamov X. Bo'yoqlar bilan ishlash. – T.: O'qituvchi, 1981 .
4. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2004.
5. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2008. 230b.

2.7. BRAYL YOZUVINI O'RGATISH METODIKASI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 – yil 18-apreldagi "Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta'lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-209-son qarori asosida ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Brayl alifbosini o'qish va yozishni o'rgatish metodologiyasi to'rtta bo'limdan iborat: nazariy, amaliy, bilimlarni boshqarish va yordamchi. Nazariy bo'limda fanning o'quv rejasi va o'quv dasturining mazmuniga muvofiq ishlab chiqilgan ma'ruza matnlari mavjud.

Tinglovchilar ushbu "Brayl yozuvini o'rgatish metodikasi" fani yuzasidan amaliy ko'nikmalarni: yozish va o'qish tizimlari to'g'risida zarur nazariy hamda amaliy bilimlarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Brayl tizimida o'qitish va yozish, o'ziga xos xususiyatlari, brayl alifbosi tarixi, kolodka bilan ishlash, pribor va grifel bilan ishlash, barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullarini o'rganishdan iborat.

O'quv fanining vazifalari:

Tinglovchilarga harflar, so'zlar va jummalarning Brayl relyef-nuqta shriftida to'g'ri o'qish va yozishni o'rgatish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

- L. Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslari;
- shriftning "kaliti" ning asosiy belgilari, ularni shakllantirish tamoyillari va eng muhim xarakterli xususiyatlari;
- yozish moslamasi, Brayl yozuvi uchun pribor va grifelni to'g'ri ushlash;
- Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo'l bilan o'qish mexanizmi;
- tinish belgilari, raqamlar, harflarni strukturaviy darajasiga qarab joylashtirish va yozish tartibi;
- tiflotik yozuv materiallari haqida ***bilishi kerak.***

– alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, soʻzlarni relyef-nuqta shriftida yozish;

– Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;

– Brayl shriftidagi adabiy matnni oʻqish va oʻqiganlarini Brayl shriftida yozish;

– matematik iboralarni oʻz ichiga olgan matnlarni mazmunli oʻqish va yozish ***koʻnikmalariga ega boʻlishi kerak.***

– alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, soʻzlarni relyef-nuqta shriftida yozish;

– Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;

– matematik iboralarni oʻz ichiga olgan matnlarni mazmunli oʻqish va yozish ***malakalariga ega boʻlishlari kerak.***

– L. Braylning relyef-nuqta tizimining tarixi, L. Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslarini tahlil qila olish, Brayl relyef-nuqta shriftida matnlarni hamda matematik iboralarni sidirgʻa oʻqish va yozish ***kompetensiyasiga ega boʻlishlari kerak.***

Fanning oʻquv rejadagi boshqa fanlar bilan oʻzaro bogʻliqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Brayl yozuvini oʻrgatish metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanib 3-semestr oʻqitiladi. Dasturni amalga oshirish oʻquv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va koʻnikmalarga ega boʻlish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi oʻrni

Brayl yozuvini oʻzlashtirish koʻrishda nuqsoni boʻlgan shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi va moslashuvda yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qatʼi nazar, oʻz salohiyatini roʻyobga chiqarishi mumkin boʻlgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Brayl yozuvi tarixi.

XXI asrga qadar saqlanib qolgan eng qadimgi taktil alifbosini IV asrda yunon ilohiyotshunos Didim Slepets yaratgan. Ispaniyalik novator Fransisko Luka 1517-yilda Saragosadan lotin alifbosida suyak va yogʻoch oʻymakorligi texnikasini ishlab chiqdi. 1784-yilda oʻqituvchi “koʻzi ojizlar foydalanishi uchun taʼlim sxemasini” tuzdi. Bir necha yil oʻtgach, Gayui boshchiligidagi “koʻzi ojiz bolalar instituti” ish boshladi. “Tungi alifbo” usuli Braylni relyef-nuqta shriftini yaratishga ilhomlantirdi.

1824-yilda yigit usulning “xom” versiyasini ishlab chiqdi, u keyingi besh yil davomida takomillashtirildi.

2-mavzu: Brayl yozuvi tarkibi.

L. Braylning relyef-nuqta shrifti: alifboni tashkil etish xususiyatlari. L. Brayl tizimini qurish tamoyillari. Relyef-nuqta shriftini sezgir idrok etishning fiziologik mexanizmlari va o‘ziga xos xususiyatlari. Braylning “kaliti” va uni qurish tamoyillari. “Kalit” harf belgilari L. Braylning relyef-nuqta shriftining “kalit” belgilarining asosi sifatida bo‘rtirma olti nuqta. “Kalit” satrlarining relyef-nuqta belgilari va ularni olish usullari.

3-mavzu: Harflar, raqamlar va belgilarni yozish.

Kolodka, grifel va pribor bilan tanishtirish. Olti nuqta bilan kombinatsiyalar bajarish texnikasi. Lotin harflari, tinish belgilar, raqam belgisi, arab va rim raqamlari, Barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullari.

4-mavzu: Tez, aniq, xatosiz yozish ko‘nikmalarini shakllantirish.

Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo‘l bilan o‘qish mexanizmi. Brayl shriftidagi adabiy matnni o‘qish va o‘qiganlarini Brayl shriftida yozish. Diktant yozish.

5-mavzu: Brayl yozuvida tarjima-hol, dars elementi, ixtiyoriy mavzuda taqdimot tayyorlash.

Brayl yozuvida tarjima-hol yozish. 1 soatlik dars ishlanmasi (rejasini) yozish. Ixtiyoriy mavzu yuzda taqdimot tayyorlash. Diktant yozish.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U va b., Tiflopedagogika, o‘quv qo‘llanma, ZEBO PRINT, 2023.
2. Dangalov S.M, Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati, o‘quv qo‘llanma, Toshkent, 2010.
3. Qodirova F.U va b., Maxsus pedagogika asoslari, o‘quv qo‘llanma, ZEBO PRINT, 2023.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Соколов, В. В. Современные технические средства реабилитации детей со зрительной депривацией. 2013.
2. Nurkeldiyeva D.A., Fayziyeva U.Y., Pulatova P., Maxsus pedagogika T:G‘afur G‘ulom., 2007 yil.
3. Л.И.Плаксына “Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушением зрения” Учебное пособие М.: РАОИКП, 1999
4. Abduraxmonov F., Davletshin G.M., Odamlar bilan qanday muloqotga kirishish va yondashish kerak. T. 1996

5. Mo‘minova L.R. Nutqi to‘liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish (metodik qo‘llanma) //T.: O‘qituvchi, 1992. -39

6. Ayupova M. Logopediya. — T.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz> –O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi sayti.

2. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi sayti.

3. <http://www.gov.uz> – O‘zbekiston Respublikasi hukumati portali.

4. www.pedagog.uz

5. www.cspi.uz

6. www.edu.uz

7. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK).

8. www.ziynet.uz — Ziyo-net axborot-ta‘lim resurslari portali.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.31-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**IXTISOSLASHTIRILGAN TA’LIM MUASSASASI
O‘QITUVCHISI VA TARBIYACHISI (SURDOPEDAGOGIKA)
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

F.U. Qodirova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası mudiri, professor, p.f.d.

U.Y. Fayziyeva – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası dotsenti.

I.Q. Sayfullayeva – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası dotsenti, PhD.

M.G‘. Dehqanova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

Taqrizchilar:

M.S. Maxmudova – Cqo‘qon davlat universiteti Maxsus pedagogika kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD.

D. Nazarova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Pedagogika va psixologiya kafedrası, p.f.f.n., professor.

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”- _____dagi __-son qarori bilan ma’qullangan.

TUSHUNTIRISH XATI

Bugungi kunda Respublikada amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, maxsus pedagogika va uni amaliyot bilan bog'lab o'qitish bo'lajak mutaxassislarda kasbiy professional xususiyatlarni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Modomiki, universitetlarning har xil fanlarni chuqur o'rgangan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash asosiy vazifasi va maqsadi ekan, bo'lajak mutaxassislar o'rganish uchun o'zi tanlagan maxsus pedagogika sohasi masalan, surdopedagogikaning qanday qilib paydo bo'lganligi, uning shakllanganligi, rivojlanish tarixi, defektologiya tibbiy-klinik asoslari, eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi va ularni o'qitish metodikalarini yaxshi bilishi kerak.

Maxsus pedagogikaning mazkur sohasi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak Defektologiya tibbiy asoslari, maxsus pedagogika asoslari, surdopedagogika va surdopsixologiya, tarbiyaviy ishlar metodikasi, nutq o'stirish, daktilologiya imo-ishoraga o'rgatish metodikasi fanlari kabi umumkasbiy hamda matematika o'qitish, ona tili o'qitish maxsus metodikalari, texnologiya fanini o'qitish metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, korreksion fanlar (yakka va frontal mashg'ulot) koxlear implantli bolalar bolalar ishlash kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassis shu sohaning yuqori kompetensiyali mutaxassisiga aylanadi. Demak, Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining namunaviy o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar surdopedagogikaning barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

Shuningdek, ushbu ishchi o'quv reja va dasturga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" 20.10.2022-yildagi PQ-407-son qarorining 5.2.3-bandi, "b" kichik bandida 2024–2025- o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta'lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta'lim yo'nalishlarida ta'lim olayotganlarga o'zbek imo-ishora tilini o'rgatish bo'yicha modullarni kiritish kabi vazifasining ijrosini ta'minlash maqsadida, o'quv rejasidagi umumkasbiy fanlar blokidagi – 1.07.Tanlov fanlariga

Fonetik ritmika moduli hamda ixtisoslik fanlari blokidagi – 2.07.Tanlov fanlariga Brayl yozuviga o‘rgatish metodikasi moduli kiritildi.

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Defektologiyaning tibbiy asoslari
- 1.2. Maxsus pedagogika asoslari
- 1.3. Surdopedagogika va surdopsixologiya asoslari
- 1.4. Tarbiyaviy ishlar metodikasi
- 1.5. Nutq o‘stirish
- 1.6. Daktilologiya va imo-ishoraga o‘rgatish metodikasi
- 1.7. Tanlov fanlari (fonetik ritmika)

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Matematika o‘qitish maxsus metodikasi
- 2.2. Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi
- 2.3. Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi
- 2.4. Tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi
- 2.5. Korreksion fanlar (yakka va frontal mashg‘ulot)
- 2.6. Koxlear implantli bolalar bilan ishlash
- 2.7. Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. DEFEKTOLOGIYANING TIBBIY ASOSLARI

KIRISH

Defektologlarni tayyorlashda tibbiy fanlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda namoyon bo'lgan kamchiliklar, kasalliklar sabablarini bilish, tushunish uchun albatta tibbiyot fanlarini ham bilish zarur.

Shularni hisobga olgan holda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi o'quv rejasiga tibbiyot fanlarini o'ziga jamlagan "Defektologiyaning tibbiy asoslari" fani kiritilgan.

Eshitishda nuqsoni bo'lganlar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi bolaning yosh xususiyatini, organizmi tuzilishini, uning funksional holatini bilishi katta ahamiyatga ega.

Fanda organizm tuzilishini o'rganish bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar o'rganiladi. Fan mazmunini o'rganish orqali quyidagilarga "Odam anatomiyasi va fiziologiyasi", "Nevropatologiya", "Bolalar psixopatologiyasi", "Genetika", "Gigiyena", "Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi", "Defektologiyaning klinikasi"ga alohida ahamiyat berilgan. Bular orqali eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning o'ziga xos xususiyati, ta'limi va tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish o'rgatiladi.

Fanda birlamchi va ikkilamchi nuqsonlar, organizm tuzilishi bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar va ular patologiyasi, gigiyenasi berilgan. Fanning har bir bo'limidagi tibbiy asoslarni nuqsonning hamda bolalarning yosh xususiyatlari bilan bog'lash tavsiya etiladi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Bolalarga ziyon ta'sirlarni organizmga qaysi yo'l bilan ta'sir etishi va organizmda qanday o'zgarishlarga olib kelishi, organizmni himoya xossalari; eshitish a'zolarining tuzilishi, patologiyasi, nerv sistemasining tuzilishi, faoliyati bilan tanishish; asab-ruhiy kasalliklarni kelib chiqish sabablari, patogenezi, klinik ko'rinishlarini o'rgatish fanning maqsadini tashkil qiladi.

Fanning vazifasi – psixik va jismoniy rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalarda namoyon bo'ladigan nuqson va kasalliklarning nazariy asoslarini yoritib berish, talabalarni asab tizimi kasalliklari, nutq eshitish a'zolari kasalliklari, asab-ruhiy kasalliklarni kelib chiqish sabablari, patogenezi, klinik ko'rinishlari boyicha bilimlar bilan qurollantirishdan iborat.

Fan boyicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar:

"Defektologiyaning tibbiy asoslari" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- Odam organizmining tuzilishi va fiziologiyasi, yoshga nisbatan rivojlanish xususiyatlari;
- oliy nerv faoliyati;
- nerv tizimi patologiyasining kelib chiqish sabablari;
- markaziy nerv tizimining asosiy buzilishlari;
- bolalarda nerv sistemasi kasalliklarining turlari va tekshirish usullari;
- bosh miya va orqa miya, nervlari;
- sezgi organlari tuzilishi va faoliyati;
- xromosoma kasalliklari;
- umumiy va maxsus psixopatologiya;
- ruhiy buzilish sindromlari;
- genetika fanining maqsadi va vazifalari;
- bosh miyaning jarohatlari, infeksiyon kasalliklari, bosh miyaning qon-tomir kasalliklaridagi ruhiy buzilishlar;
- organizmda hujayralarning tuzilishida yadro xromosoma sitoplazmalarning ahamiyati;
- hujayralar bo‘linishining xillari, fazalari;
- hujayralarning bo‘linishida nasliy informatsiya. DNK. genetik kod. RNK;
- odam genetikasi; irsiyatning xromosoma nazariyasi;
- qon guruhlarining naslga o‘tishi;
- xromosoma kasalliklari;
- Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena ovqatlanish gigiyenasi Maktab gigiyenasi;
- ko‘rish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi haqida tasavvurga ega bo‘lishi.
- bolalarning anamnezini to‘plash, tibbiy hujjatlar bilan ishlashni, bolalar bilan aloqaga kirishni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- tibbiy adabiyotlardan foydalanish, defektologiya klinik asoslaridan egallagan bilimlarini pedagogik amaliyotda qo‘llay olish, defektologiya sohasiga tegishli bilimlarni o‘zlashtirishda ushbu fandan egallagan tushunchalardan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Defektologiya tibbiy asoslari fanini o‘zlashtirish uchun tinglovchi umumta’lim fanlaridan biologiya, odam va uning salomatligi, kimyo kabi fanlarni chuqur o‘zlashtirgan bo‘lishlari kerak. Ushbu fan o‘quv rejadagi tiflopedagogika,

tiflopsixologiya, korreksiya fanlari kabi umumkasbiy fanlar bilan birgalikda o'zlashtiriladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlanishida Eshitishda nuqsoni bo'lganlar bolalar maxsus ta'lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Odam anatomiyasi va fiziologiyasi.

Odam gavdasining tuzilishi. Tayanch-harakat a'zolari sistemasi. Muskullar va muskullar haqida ma'lumot. Organizmda modda almashinuvi va energiya. Qon. Yurak-qon-tomir sistemasi.

2-mavzu: Nevropatologiya.

Nevropatologiya va defektologiyaning o'zaro aloqadorligi. Miyaning muhim funksional tizimining rivojlanishi. Bosh miyaning katta yarim sharlari. Bosh miya va orqa miya nervlari. Oliy nerv faoliyati. Nerv sistemasini o'rganish. Sezgi organlari ularning tuzilishi, faoliyati. Nerv sistemasi kasalliklari. Xromosoma kasalliklari, bolalar serebral falaji (BSF). Gidrotsefaliya, mikrotsefaliya, irsiy kasalliklar.

3-mavzu: Bolalar psixopatologiyasi.

Umumiy psixopatologiya. Uning maqsad va vazifalari. Ruhiy buzilish sindromlari. Maxsus psixopatologiya. Ichki kasalliklarda va ichki sekretiya bezlari faoliyatining buzilishlarida kuzatiladigan ruhiy o'zgarishlar. Umumiy va neyro-infeksiyalar. Bosh miyaning jarohatlanishida o'zgarishlarni o'rganish.

4-mavzu: Genetika. Genetika fanining maqsadi va vazifasi.

Organizmda hujayralarning tuzilishida yadroxromosoma sitoplazmalarning ahamiyati. Hujayralar bo'linishining xillari, fazalari. Hujayralarning bo'linishida nasliy informatsiya. DNK. Genetik kod. RNK. Odam genetikasi. Irsiyatning xromosoma nazariyasi. Qon guruhlarining naslga o'tishi, xromosoma kasalliklari.

5-mavzu: Gigiyena.

Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena. Ovqatlanish gigiyenasi. Maktab gigiyenasi. O'quvchilarda gigiyenik malakalarni shakllantirish.

6-mavzu: Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Quloqning vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Eshitish faoliyatini tekshirish usullari.

7-mavzu: Defektologiyaning klinikasi.

Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlar haqida zamonaviy tasavvurlar. Klinik tibbiyot va defektologiyaning o'zaro aloqadorligi. Defektologiyaning etiologiyasi va patogenezi. Rivojlanishida kamchiliklari bo'lgan bolalarning tibbiy-psixologik-pedagogik tasnifi. Rivojlanishida kamchiliklari bo'lgan bolalarni tekshirish usullari.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun kerakli jihozlar:

Defektologiyaning tibbiy asoslari fani bo'yicha o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qurollari, darsliklar, qo'shimcha adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari, ko'rgazma qurollar: mulyajlar, odam skeleti, jadvallar kerak.

O'qitishning texnik vositalari:

Radio, televizor, kodoskop, magnitofon, kompyuter, multimedia.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.B.Antropova. Bolalar va o'smirlar gigiyenasi. – 1981.
2. N.N. Monteva., K.B. Marino va. Анатомия и физиология детского организма. – 1986.
3. S.S. Solixojayeva. Bolalar va o'smirlar gigiyenasi. – T.: 1991.
4. K.Sodiqov. O'quvchilar fiziologiyasi va gigiyenasi. – T.: o'qituvchi, 1992.
5. T.Z. Qodirov. Odam fiziologiyasi.-T.: Ibn Sino, 1996.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.ziynet.uz>
2. <http://www.pedagog.uz>
3. <http://www.biologiya.dc.uz>

1.2 MAXSUS PEDAGOGIKA ASOSLARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

O‘quv fanining maqsadi:

Fanni o‘qitishdan maqsad – Bo‘lajak maxsus pedagog(surdopedagog, surdotarjimon, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog)larga tanlagan sohasi haqida umumiy ma’lumotlarni, sohaga oid nazariy ta’limotlar mohiyatini, imkoniyati cheklangan bolalar tasnifi, ta’limi, tarbiyasining nazariy asoslarini o‘rgatish.

Fanni o‘qitish vazifasi – Aqliy, jismoniy, ruhiy rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalarning toifalari. Nogironlik tushunchasi. Nogironlikning klinik belgilari. Ijtimoiy nogironlik. Nogironlik toifalari: aqli zaif, ko‘zi ojiz, eshitishida, nutqida nuqsoni bo‘lgan, tayanch harakat tizimida muammosi bo‘lgan, ruhiy rivojlanishi sustlashgan va murakkab nuqsonli bolalar. Nogironlikning kelib chiqish sabablari.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

– Maxsus pedagogika bo‘limlari, ularning maqsad, vazifalari, predmeti, obyekti; ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish shakllari; korreksion pedagogikaning metodlari; korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligi; O‘zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta’lim turlari; imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ular uchun tashkil etilgan ta’lim muassasalari, soni, manzili; nogironlik toifalari bo‘yicha milliy va xorijiy tadqiqotlar hamda ularning amaliy ahamiyati; imkoniyati cheklangan bolalar ta’limini tashkil etishga qo‘yiluvchi umumiy va zamonaviy talablar; “Zamonaviy defektolog”imiji va unga erishish omili haqida bilimga ega bo‘ladilar; korreksion pedagogikaning maqsadi va vazifalarini sharhlashni; nogironlik toifalari bo‘yicha tashkil etilgan ta’lim muassasalarining geografik joylashuvini farqlashni; imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarini tashkil etishning huquqiy-me’yoriy

– korreksion pedagogikaning bo‘limlari va ularning maqsad hamda vazifalari yuzasidan “Idrok xaritasi” ni tuzish, qisqacha esse yozish; nogironlik toifalari bo‘yicha “Portret” yaratish; mamlakatimizda tashkil etilgan ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalarining dislokatsiyasini shartli yaratish; mamlakatimizda va xorijda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va ularning mualliflari, tadqiqot natijalari haqida ixtiyoriy-ijodiy taqdimot tayyorlash; imkoniyati cheklangan bolalar ta’limining huquqiy asoslari, ya’ni hujjatlar haqida xronologik tartibda sxema(shajaraviy) chizish; defektolog(surdopedagog, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog) shaxsi va unga qo‘yiluvchi talablar haqida ixtiyoriy loyiha tayyorlash; korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligini “Eyler diagrammasi” boshqa turdagi sxemalarga solish yoki boshqa turdagi bayonli

taqdimot tayyorlash; korreksion pedagogikaning metodlari va ularning o'ziga xos qo'llanilishiga oid "Kollaj", "Fikrlar galereyasi" yoki boshqa tur

Kasbiy faoliyatida samarali qo'llashga tayyor bo'ladi (kompetensiya): imkoniyati cheklangan bolalar toifalari bo'yicha tashkil etilgan ta'lim muassasalarida faoliyat olib borishda sohaga oid nazariy ma'lumotlarga tayanish; o'quvchilarni pedagogik tashxislash usullaridan foydalanishda himoyalovchi pedagogik tartib me'yorlariga rioya etish; nogironligi bo'lgan bolalar va kattalar bilan muloqotga kirishishda korreksion pedagogika metodlari va tamoyillaridan o'rinli foydalanish; defektolog faoliyatiga qo'yiluvchi talablarni anglagan holda o'z-o'zini va amaliyotchilar tajribalarini tahlil qilish; milliy va xorijiy tadqiqotlarning samarali natijalaridan manzilli foydalanish; ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalarida dars va mashg'ulotlarni tashkil etishga qo'yiluvchi talablarga rioya qilish haqida ko'nikmalarga ega bo'ladi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus pedagogikaning maqsad, vazifalari.

Imkoniyati cheklangan bolalar haqida umumiy ma'lumot. Maxsus pedagogikaning bo'limlari. Maxsus pedagogikaning metodlari va tamoyillari

Maxsus pedagogikaning maqsad va vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ularning ta'lim-tarbiyasi. Maxsus korreksion pedagogika yoxud defektologiya fanining umumiy tavsifi. Korreksion pedagogikaning vazifalari: nogiron bolalar ta'limining zamonaviy muhitda tashkil etilishini ta'minlovchi tadqiqotlar olib borish, davlat va jamiyat buyurtmalarini ixtisoslashtirilgan ta'lim orqali bajarish shart-sharoitlarini yaratishning samarali yo'llarini aniqlash.

2-mavzu: O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta'lim turlari.

Surdopedagogika. Surdopedagogikaga oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar. Oligofrenopedagogika. Oligofrenopedagogika oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar.

Mamlakatda tashkil etilgan imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari haqida. Ta'lim muassasalari maqsad va vazifalari. Integratsion va inklyuziv ta'lim turlari. O'zbekistonda surdopedagogika sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar sharhi. U.Y. Fayziyeva, N.Sh. Bekturodov, X.S. Gaynutdinov, N.X. Dadaxo'jayeva, F.Alimxo'jaeva, D.Nazarova, F.U. Qodirova, Z.Mamarajabova, D.Yakubjonova, R.Rustamova, G.Abdullayevalarning ilmiy izlanishlari va ularning amaliy ahamiyati Aqli zaif bolalar ta'limi va tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi fan – Oligofrenopedagogika. Oligofrenopedagogikaning obyekti va predmeti. O'zbekistonda fanning rivojlanish bosqichlari.

Jan-Eten Dominik Eskirol, Eduard Segen, J.Demor, O.Dekorli, A.N. Graborov, E.Segen, M.S. Pevzner, G.M. Dulnev, A.M. Sherbakov, N.N. Malofeevlarining S.Aytmetova, K.Mamedov, V.Raxmanova va boshqalarning ilmiy izlanishlari.

3-mavzu: Tiflopedagogikaga. Tiflopedagogikaga oid milliy xorijiy va ilmiy tadqiqotlar. Logopediya. Logopediyaga oid milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar.

Ko‘r bolalar ta’limi va tarbiyasi bilan shug‘ullanuvchi fan – tiflopedagogika. Tiflopedagogikaning obyekti va predmeti. O‘zbekistonda fanning rivojlanish bosqichlari. V.Gayui, L.Brayl, K.K. Krot, A.I. Skrebiskiy, L.S.Pontregina, A.G. Vitushkin, A.V. Birilev, A.M.Shyerbina, B.I. Kovalenko, V.S. Syverlov, G.Byerdiev, K.Mamedov, R.Oxunov, N.A. Grigoryans va boshqalarning ilmiy izlanishlari. Rossiya olimlari: A.R. Luriya, L.S.Volkova, P.S.Volkova, R.Y. Levina, R.I. Lalaeva, S.N. Shaxovskaya, Ye.A. Borisova, N.A. Cheveleva, G.V. Chirkina, T.B. Filicheva; xorijiy olimlar: A.Gutsman, G.Arnold, Ye.N. Krauze(Germaniya); Milliy logopediya olimlari: L.R. Muminova, M.Ayupova, X.Pulatova, R.Shomaxmudova, Z.Axmedova, Sh.Aripova, N.Abidova, N.Musaeva kabi olimlarning olib borgan ilmiy izlanishlari va ularning amaliy ahamiyati.

4-mavzu: Murakkab nuqsonli bolalar ta’limi va tarbiyasi. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar ta’limi va tarbiyasi.

Murakkab nuqsonli bolalarning boshqa toifadagi alohida ehtiyojli bolalardan farqi. Ushbu bolalardagi nuqsonning kelib chiqish sabablari. Murakkab nuqsonli bolalar bilan kompleks yondashgan holda olib boriladigan korreksion ishlar. Murakkab nuqsonli bolalar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya ishlari. Maxsus ta’lim tizimi deganda jismoniy va ruhiy kamchiliklarga ega bo‘lgan bolalarga (ko‘zi ojiz, kar-soqov, aqli zaif, tayanch harakat apparatida, nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar) aniq maqsadni ko‘zlab “korreksiya”, “kompensatsiya”, “reabilitatsiya” ishlarini amalga oshirish. Maxsus ta’lim muassasalari: ko‘zi ojiz bolalar uchun, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun, aqli zaif bolalar uchun maktab-internatlarda amaliy yordam berish. Aqli zaif bolalarni korreksion tarbiyalash va kamol toptirish muammolari. Ularning individual xususiyatlarini, aqliy nuqson buzilishi darajalarini inobatga olgan holda uzluksiz yondashish – ularga korreksion tarbiya berish jarayonlari. Korreksion ta’lim-tarbiyaning vazifalarini

Asosiy adabiyotlar:

1. M.U.Hamidova. Maxsus pedagogika. O‘quv qo‘llanma. 2015 y.
2. F.U.Qodirova va boshqalar. Maxsus pedagogika asoslari. 2023 y. Zebo print.

3. F.U.Qodirova, D.A.Azamqulovna. Inklyuziv ta'lim:nazariya va amaliyot. 2023 y. Zebo print

Qo'shimcha adabiyotlar

1. G.S.Abdullayeva. Maxsus va inklyuziv ta'limda AKT ning o'rni.

2. Abduraxmonov F., Davletshin G.M. Odamlar bilan qanday muloqotga kirishish va yondashish kerak. T. 1996

3. Mo'minova L.R. Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish (metodik qo'llanma) //T.: O'qituvchi, 1992. -39

4. Ayupova M. Logopediya. – T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.cspi.uz

2. www.edu.uz

3. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK)

4. www.ziynet.uz – Ziyo-net axborot-ta'lim resurslari portali

1.3 SURDOPEDAGOGIKA VA SURDOPSIXOLOGIYA ASOSLARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning o'ziga xos psixologik xususiyatlari, psixologiya metodlari, o'quv-korreksion jarayonning barqaror psixologik muhiti, psixologik tadqiqotlar mohiyatiga doir nazariy va amaliy ma'lumotlar tashkil etadi.

Fanni o'qitish vazifasi – Surdopedagogikaga kar yoki zaif eshituvchi bolalarni o'qitish nazariyasi tarixi, kar va zaif eshituvchi bolalarning psixologik rivojlanish, o'quv fanlarini o'qitish, talaffuzni o'rgatish va "lab bilan o'qish", mehnatga o'rgatish, tarbiyaviy ishlar metodikalari kiradi.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Surdopedagogika (lot. *Surdus* – kar va *pedagogika*) – defektologiya tarmogʻi; kar yoki zaif eshituvchi bolalarni maxsus oʻqitish va tarbiyalash masalalarini tasavvurga ega boʻlishi; (bilim).

– Zaif eshituvchilarda eshitish funksiyasini qoldiqlarini tekshirishlar shuni koʻrsatdiki maxsus tashkil qilingan oʻquv jarayoni va mashq qilish yordamida bu funksiya rivojlanadi. Eshitish idrokini rivojlantirishda ona tili va nutq oʻstirish mashgʻulotlari muhim rol oʻynaydi. Shunda zaif eshituvchi bolalar nutqini rivojlantirish darajasini foydalana olishi; (koʻnikma).

– Korreksion rivojlantiruvchi mashgʻulotlardan koʻzlangan maqsad: Oʻquvchilarda quvnoq ijobiy kayfiyatlarni, oʻziga boʻlgan ishonchni, ruhiy tetiklikni oshirish, stressni yengish, guruh aʼzolari oʻrtasida ijobiy emotsional muhitni yaratish, oʻzlariga boʻlgan qiziqishlarini, diqqatni, chaqqonlikni oshirish idrok etish va qabul qilish koʻnikmalarini rivojlantirish malakalarga ega boʻlishi kerak.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Surdopedagogika va surdopsixologiya faining maqsad, vazifalari, obyekti va predmeti.

Surdopedagogika (lot. *surdus* kar va *pedagogika*) – defektologiya tarmogʻi; kar yoki zaif eshituvchi bolalarni maxsus oʻqitish va tarbiyalash masalalarini ishlab chiqadi.

2-mavzu: Eshitishi nuqsoni boʻlgan bolalar taʼlim tizimi.

Tilga oʻqitishning zamonaviy tizimini tasniflash. Kar oʻquvchilarini tilga oʻqitishning tarixiy tizimi haqida qisqacha suhbat mimika, yozma va sof ogʻzaki metodlar. Mustaqillik davrida eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar maktabida tilga oʻqitish tizimini qayta qurish, nutqiy muloqot prinsipi boyicha tilga oʻqitish tizimi, nutqiy muhit yaratish.

3-mavzu: Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalarni oʻqitishning mazmuni va metodlar.

Maktabgacha taʼlim va tarbiya bolalarni oʻqitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, maʼnaviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy oʻrta taʼlimga tayyorlashga qaratilgan taʼlim turidir. Maktabgacha taʼlim va tarbiya olti yoshdan yetti yoshgacha boʻlgan bolalarni boshlangʻich taʼlimga bir yillik majburiy tayyorlashni ham nazarda tutadi.

4-mavzu: Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar tarbiya nazariyasi.

Maxsus taʼlimda zaif eshituvchi bolalar taʼlim tarbiya xususiyatlarini yechishda muhim masala hisoblanadi. Zaif eshituvchilarda eshitish funksiyasini qoldiqlarini tekshirishlar shuni koʻrsatdiki maxsus tashkil qilingan oʻquv jarayoni va mashq qilish yordamida bu funksiya rivojlanadi. Eshitish idrokini rivojlantirishda ona tili va nutq oʻstirish mashgʻulotlari muhim rol oʻynaydi.

5-mavzu: Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida korreksion mashg'ulotlar.

Korreksion rivojlantiruvchi mashg'ulotlardan ko'zlangan maqsad: O'quvchilarda quvnoq ijobiy kayfiyatlarni, o'ziga bo'lgan ishonchni, ruhiy tetiklikni oshirish, stressni yengish, guruh a'zolari o'rtasida ijobiy emotsional muhitni yaratish, o'zlariga bo'lgan qiziqishlarini, diqqatni, chaqqonlikni oshirish idrok etish va qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish

6-mavzu: Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruhiy rivojlanishining o'ziga xosligi.

Kar chaqaloqlar mutlaqo normal bolalardir. Shuningdek, ular yugurishni, o'ynashni, raqsga tushishni, zavqlanishni va hazil o'ynashni, turli xil narsalar bilan tajriba qilishni, qurishni, haykaltaroshlikni va chizishni yaxshi ko'radilar. Lekin ko'pincha ular bilan o'ynash uchun hech kim yo'q. Eshituvchi bolalarning ota-onalari ularning karlar bilan muloqot qilishni rag'batlantirmaydi, ba'zan esa bunday aloqalarni oldini oladi.

7-mavzu: Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni shaxsini o'rganishning umumiy masalalari.

Jamiyatda muvaffaqiyatli moslashish ko'p jihatdan xarakterning ushbu xususiyatlariga bog'liq. Shuning uchun bolada bunday fazilatlar zarur tarbiyalamoq. Mehnat tarbiyasida, avval aytilganidek, mehnat ta'limi va kasbga yo'naltirish jarayonlarining ham o'rni katta. Chunki bu jarayonlarda o'quvchilar bevosita tegishli mehnat ko'nikmalarini egallash va ularni mustaqil ravishda qo'llash bosqichini o'taydilar.

8-mavzu: Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning faoliyat jarayonini o'ziga xosligi.

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya berish, korreksiyalash va davolash-sog'lomlashtirish muassasalari hisoblanadi hamda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning umumiy o'rta ta'lim olishda va ularni bilish imkoniyatlariga muvofiq tarbiyalashda, ularning jamiyatga moslashuvi va integratsiyalashuvida ko'maklashish, shuningdek, ijtimoiy yordamga muhtoj oilalarga farzandlarini tarbiyalash va ularga ta'lim berishda yordam ko'rsatish maqsadida tashkil etiladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U., Fayziyeva U.Yu., Ishmatova O.S., Kobilova Sh.X., Umaraliyeva M.A. Surdopedagogika. / Darslik. 2024

2. Qodirova F.U., Pulatova D.A., Dehqanova M.G'., Ibadullayeva Sh.N. Surdopsixologiya (o'quv qo'llanma). 2023

3. Qodirova F.U., Fayziyeva U.Yu. Eshitish idrokini rivojlantirish metodikasi (o'quv qo'llanma). 2024
4. Fayziyeva U.Y. Ona tili o'qitish maxsus metodikasi. Darslik. 2024y.
5. Fayziyeva U.Y. Talaffuzga o'rgatish metodikasi. Darslik. 2024y.
6. Fayziyeva U.Y., D.A. Nazarova, F.U. Qodirova "Surdopedagogika" darsligi. Toshkent. 2010 y.
7. Fayziyeva U.Yu., Qodirova F.U. Talaffuzni shakllantirish metodikasi (o'quv qo'llanma).
8. Qodirova F.U., Abdullayev B.M., Fozilov B.Z., Xusnuddinova Z.X. Maxsus pedagogika asoslari (o'quv qo'llanma). – Chirchiq: "Zebo Prints" nashriyoti. 2023. B. 228.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021
2. Qodirova F.U., Sayfullayeva I.Q., Inklyuziv va korreksion ta'limda Art texnologiyalar, 2022 yil, ZEBO PRINT.
3. Qodirova F.U., Achilova S.J., Dehqanova M.G., Logopedik texnologiya. 2023 yil.
4. Qodirova F.U. Predmetli amaliy ta'lim. / Darslik. – Chirchiq: "Zebo Prints" nashriyoti. 2023. B. 124.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi sayti.
3. www.pedagog.uz
4. www.cspi.uz
5. www.pedagog.uz
6. www.edu.uz

1.4. TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

KIRISH

Ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning maqsadi, vazifalari, yo'nalishlari. Tarbiyachi faoliyatiga qo'yiluvchi talablar, tarbiyachining lavozim majburiyatlari, tarbiyaviy mashg'ulotlar jadvali, mashg'ulot nomlari va mazmuni, o'quvchilarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashning qadriyatili yondashuvlari, yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib etish metodlari va yo'llari, oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar, tarbiyachi tomonidan yuritiladigan hujjatlar, tarbiya metodlari va vositalari.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining maqsadi bakalavrlarni kasbiy musiqa ta’limi sohasida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning nazariy va amaliy negizlari bilan tanishtirish, uzluksiz musiqa ta’limi amalga oshiriladigan o‘quv muassasalarida o‘quvchilar bilan tashkil etiladigan tarbiyaviy ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan tashkil etish metodikasini o‘rgatish, talabalarga tarbiyaning ijtimoiy-tarixiy jarayon ekanligi, tarbiya paradigmalari, tarbiya jarayonida bola shaxsi, tarbiya metodikasi tushunchasi, insonparvarlik tarbiyasi tamoyillari, metod va texnologiyalar, tarbiya jarayonini tashkil etish va amalga oshirish yo‘llari, tarbiyaviy tadbirlarni tashkillashtirish va uning sifat samaradorligini oshirishda yangicha ish usullari, vositalari va shakllaridan foydalanish imkoniga ega bo‘lish, yosh avlodni tarbiyalash masalalariga oid bilim, ko‘nikma va malakalar berishdan iboratdir.

Fanning vazifasi – talabalarni zamonaviy ijtimoiy talablardan kelib chiqqan holda musiqa ta’limini tashkil etish talablariga javob 7 bera oladigan yetuk mutaxassis kadrlar qilib tarbiyalash va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirish, amalga oshirishda mahoratli mutaxassis kompetensiyasiga ega tashkilotchi sifatida, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasiga oid ilmiy va amaliy bilimlar bilan qurollantirishdan iborat. **Jumladan:**

- ✓ Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ijodiy merosidan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanishni bilish;
- ✓ jahon tarbiya konsepsiyalari borasida bilim va tasavvurga ega bo‘lish;
- ✓ o‘zini-o‘zi boshqarish, yo‘naltirish va tarbiyalashni bilish;
- ✓ pedagogik mahorat va pedagogik texnika borasida bilim, malaka va ko‘nikmalarga ega bo‘lish;
- ✓ o‘quvchilar bilan tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda milliy tarbiya usullaridan foydalanishni bilish;
- ✓ o‘qituvchining o‘quvchilar bilan o‘zaro pedagogik muomalasi borasida ilmiy hamda amaliy bilimlarga ega bo‘lish;
- ✓ o‘quvchilarni o‘rganish, kuzatish va ularga pedagogik ta’sir ko‘rsatish usullarini bilish;
- ✓ o‘quvchilar jamoasini tarbiyalash usullari borasida bilim va amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lish;
- ✓ o‘quvchi shaxsiga jamoaviy tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishning pedagogik-psixologik shakl hamda metodlarini bilish;
- ✓ amalga oshiriladigan tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o‘tkazish metodikasiga oid bilim va malakalarga ega bo‘lishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Kursni tugatgan tinglovchilar:

- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo‘yiladigan talablarni bilish;
- o‘quvchilarni o‘rganish, kuzatish va ta’sir ko‘rsatish metodikasi;
- guruh jamoasini tashkil etish va uni tarbiyalash metodikasi;
- shaxsga jamoa orqali tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishning shakl va metodlari;
- oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar metodikasi;
- o‘quvchilarni bilimga bo‘lgan qiziqishini oshirish orqali tarbiyalashni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- o‘quvchilarda intizomlilikni tarbiyalashning shakl va metodlari;
- guruh rahbari ishini rejalashtirish va uni hisobga olish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo‘yiladigan talablarni bilish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi ishini tashkil etish metodikasi;
- tashkilotchining o‘quvchilar jamoasi bilan hamkorlikda ish olib borish metodikasini;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda jadid pedagoglarining ilmiy – pedagogik merosidan foydalana olish;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda tarbiya metodlaridan samarali foydalanish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish;
- tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o‘tkazish metodikasi kabilar haqidagi ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanadi. Tinglovchi dasturni yaxshi o‘zlashtirishi uchun o‘quv rejasidagi bolalar adabiyoti, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ushbu fan ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni tarbiyalash, maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo‘nalishlarini olib borishdagi o‘ziga xosliklar, tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish hamda olib borish kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va predmeti. O‘quvchilarni o‘rganishda

yosh xususiyatlari masalasi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining tadqiqot metodlari.

2-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo‘nalishlarini olib borishdagi o‘ziga xosliklar.

Zamonaviy tarbiyaviy jarayonda sharq allomalarining tarbiya borasidagi fikr va qarashlaridan foydalanish. Tarbiyaviy ishlar jarayonida pedagogik mahoratning namoyon etilishi. Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi.

3-mavzu: Maxsus maktablarida tarbiyaviy olib borishda interfaol usullardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari (2 soat ma’ruza, 2 soat amaliy, 2 soat seminar).

Tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari. Tarbiya jarayonini amalga oshirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Tarbiya metodlari turlari. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlikni shakllantirishda oila hamda jamoatchilikning o‘rni.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U. va boshq. Maxsus pedagogika asoslari. O‘quv qo‘llanma. Chirchiq. “Yangi chirchiq book”. 2023. 228b.

2. Jabborova O.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. 2022. 228 b.

3. Qodirova F.U. va boshq. Lechebnaya pedagogika. Darslik. Yangi chirchiq book. T.: 2022. 198 b.

4. Axmadaliyeva B.S. va boshq. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. “Book trade 2022”, 2022. 248 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Abdusalilova Sh.A. Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo‘yicha). Darslik. Chirchiq. City of book, 2023. 340 b.

2. Jabborova O.M., Umarova Z. Boshlang‘ich ta’limda “Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. 2022. 234 b.

3. Xamidova M.U. Maxsus pedagogika. O‘quv qo‘llanma. T.: “Fan va texnologiya”, 2018. 164b.

4. Toshtemirova S.G‘. va boshq. Tarbiya fanlarini o‘qitish metodikasi. [matn]: Darslik. T.: “Book trade 2022”, 2024. 388 b.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz

2. www.edu.uz

3. <http://ziyonet.uz>

4. <http://www.cspi.uz>

1.5. NUTQ O‘STIRISH

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarori bolalar ta’limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo‘yilmoqda.

Kar, zaif eshituvchi bolalar maktabining o‘quv rejasida 1, 2, 3 -sinflarda ona tili fan sifatida o‘tilmaydi, shuning uchun “Nutq o‘stirish” fani dasturining mazmuni og‘aki va yozma nutqni shakllantirish va rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. “Nutq o‘stirish” fani

O‘quv fanining maqsadi:

Kar va II-bo‘lim zaif eshituvchi bolalar ta’limida “Nutq o‘stirish” fani “Ona tilining tarkibiy qismi bo‘lib, boshlang‘ich (0-3)sinflarda bu fanning maqsadi, og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish va dastlabki grammatik tushunchalari shakllantirilib 4-sinfdan milliy dastur asosida “Ona tili” fanini o‘qitishga tayyorlash maqsadiga yo‘naltirilgan vazifalarni bajarishga qaratilgan. Tayoqllov – 3- sinflar dasturi beshta bo‘limdan iborat bo‘lib, ularda mavzular og‘zaki nutq, yozma nutq, grammatik tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan.

Fanning vazifalari vazifalari:

O‘quvchilarga tilni o‘qitish orqali shu til bo‘yicha egallanadigan nutqiy faoliyatning asosiy to‘rt turi: nutqni tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish amallari bo‘yicha har bir sinfda taqozo etiladigan malaka va ko‘nikmalar me‘yorini rivojlantirish, bunda o‘qishda, mehnat jarayonida va oilada, jamoat joylarida yuzaga keladigan turli nutqiy vaziyatlarda mustaqil ravishda fikr almasha olish va o‘z fikrini bayon eta bilish, eshitilgan materialni idrok etish, shuningdek, yozma manbalarni o‘qish orqali axborot olish, voqea-hodisalarga o‘z munosabatini bildirish tarzida muloqotga kirishish malakasini egallab borish dinamikasi nazarda tutiladi.

Nutq o‘stirish fani o‘quvchining ixtiyoriy mavzudagi, fanlar kesimidagi matnlarni tinglab tushunishiga, to‘g‘ri o‘qishiga, orfoepik va orfografik me‘yorlarni rivojlantirishga xizmat qiladigan fandır. O‘quvchi mantiqiy, tanqidiy fikrlashi uchun o‘qib tushunishga e’tibor qaratiladi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Nutq o‘stirish metodikasi predmeti va uning metodologik asosi.

Nutq o‘stirish metodikasi predmeti – kar va II-bo‘lim zaif eshituvchi o‘quvchilarga nutq, nutqiy muloqotini shakllantirish orqali fanlarni o‘qitishga tayyorlash, bilim olish darajasida nutqiy tafakkurini shakllantirishga qaratilgan. Rus surdopedagog olimlaridan A.G. Zikov, T.S. Zikova, A.G. Zikeev, Bikova, N.F. Slezina va boshqalar kar, zaif eshituvchi bolalarga rus tilida ona tili o‘qitish metodikasiga asos solgan. O‘zbekistonda surdopedagog olimlardan U.Y. Fayziyeva, F.U. Qodirova, R. Rustamova, Z. Mamarajabovalar eshitishida muammolari bo‘lgan bolalarga o‘zbek tili qonuniyatlari asosida ona tili o‘qitish metodikasi faniga asos solgan.

2-mavzu: Nutq o‘stirish fanining mazmuni, dasturining tahlili.

Nutq o‘stirish fanini o‘qitish orqali o‘quvchilarda to‘g‘ri, tez, ongli, ifodali o‘qish malakalarini shakllantirish; o‘quvchilarda kitobga, o‘qishga muhabbat uyg‘otish, o‘qish orqali o‘quvchilarning tevarak-atrof, borliq haqidagi bilimlarini kengaytirish, dunyoqarash elementlarini shakllantirish; o‘quvchilarni axloqiy-estetik va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash; o‘quvchilarning nutqi va tafakkurini o‘stirish; elementar adabiy tushunchalarni shakllantirish; o‘quvchilarning tafakkurini boyitish ko‘zda tutiladi.

Dasturning mazmuni quyidagilarni tashkil etadi va shu tartibda ona tili fanini o‘qishga tayyorlanadi:

- Berilgan matndagi ayrim so‘zlarning fikr ifodalashdagi o‘rni. Matn tafsilotlarini aniqlashtirishda kim?, nima?, qayerda?, qachon?, nima uchun?, qanday qilib? kabi savollarning mazmunini tushunish va javob berish bilan bog‘liq topshiriqlar ustida ishlash.

- She‘riy matndagi ohangdoshlikni hosil qiluvchi so‘zlarni aniqlash, she‘rni ifodali o‘qish va yod olish.

- Matnda ifodalangan ma‘lumotni boshqa shaklda (jadval, grafik) ifodalash.

- Maqollar va gaplarni ular ifodalangan mazmun bo‘yicha tahlil qilish, maqol va gapni farqlay olish bilan bog‘liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash.

- So‘zlarning ko‘chma ma‘nosi. Matnda ko‘chma ma‘noda ishlatilgan so‘zlarning ma‘nosini kontekstdan tushunish. Matn mazmuniga mos maqol tanlash.

- Maqollar va gaplarni ular ifodalangan mazmun bo‘yicha tahlil qilish, maqol va gapni farqlay olish bilan bog‘liq mashq va topshiriqlar ustida ishlash.

- So‘zlarning ko‘chma ma‘nosi. Matnda ko‘chma ma‘noda ishlatilgan so‘zlarning ma‘nosini kontekstdan tushunish. Matn mazmuniga mos maqol tanlash.

3-mavzu: Kar va zaif eshituvchi o‘quvchilar nutqining holati, ta‘rifi.

Eshitishida muammolari bo‘lgan kar va II-bo‘lim zaif eshituvchi o‘quvchilar, korreksion sinf o‘quvchilarining asosiy muammolari eshitmasligi yoki zaif eshitishi

sababli ogʻzaki nutqni tushunmasligi va fikrini ogʻzaki bayon eta olmasligidir. Shundan kelib chiqqan holda ularning nutqini shakllantirish, nutq oʻstirish boʻyicha amalga oshiriladigan ishning asosiy mazmuni boʻlgan muloqot usullari, nutqiy muomala odobini tarbiyalash, nutqiy faoliyatni shakllantirishdan iborat. Oʻqituvchi Milliy dastur doirasida taklif etilgan mavzular mazmuniga moslashtirgan holda har xil faoliyat turlari orqali ularda muloqot ehtiyojini tugʻdirib, vaziyatda zarur boʻlgan nutqiy shakllarni qoʻllab, vaziyatlarni koʻp martalab takrorlanishi orqali oʻquvchilar nutq materialini oʻzlashtirib borishini kuzda tutiladi.

4-mavzu: Dastlabki nutq koʻnikmalarini shakllantirish.

Kar va II-boʻlim zaif eshituvchi oʻquvchilar nutqining holati dastlab, tayyorlov sinfda faqat alohida tovushlar, ovozdan, zaif eshituvchi bolalarda 5-tagacha alohida soʻzlardan iborat boʻlib, barcha fanlarni oʻqitish orqali sinfdan sinfga oʻtib bosqichma-bosqich rivojlanib boradi. Shuni inobatga olgan holda “Nutq oʻstirish” fani dasturi yuqoridagi holatdan kelib chiqib, oʻquv materialini bosqichma-bosqich rivojlantiruvchi tartibda va milliy dasturga moslashtirilgan tartibda tuzilgan. Dastlabki nutq koʻnikmalarini shakllantirish tayyorlov sinfda amalga oshiriladi. Tayyorlov sinfda hamma fanlarining dasturining mazmuni dastlabki nutq, talaffuz koʻnikmalari, matematik tasavvurini shakllantirish, amaliy faoliyat jarayonida nutqiy muloqotni egallash, qoʻllarining mayda motorikasini rivojlantirish, yozma nutq malakasini egallash orqali nutqni oʻstirish va ona tili fanini oʻqitishga tayyorlashga qaratiladi.

5-mavzu: Ogʻzaki va yozma nutq darslarining mazmuni, tuzilishi va olib borilishi.

Nutq oʻstirish fani oʻquvchi shaxsini fikrlashga, oʻzgalar fikrini anglashga, oʻz fikrini ogʻzaki hamda yozma shaklda savodli bayon qila olishga qaratilgan nutqiy (kommunikativ) kompetensiyani rivojlantirish; Nutq oʻstirish fanini oʻqitish orqali oʻquvchilarda toʻgʻri, tez, ongli, ifodali oʻqish malakalarini shakllantirish; oʻquvchilarda kitobga, oʻqishga muhabbat uygʻotish, oʻqish orqali oʻquvchilarning tevarak-atrof, borliq haqidagi bilimlarini kengaytirish, dunyoqarash elementlarini shakllantirish; oʻquvchilarni axloqiy-estetik va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash; oʻquvchilarning nutqi va tafakkurini oʻstirish; elementar adabiy tushunchalarni shakllantirish; oʻquvchilarning tafakkurini boyitish koʻzda tutiladi.

Darslarni olib borish tartibi: berilgan mavzu bilan bogʻliq matn ustida ishlanadi. Unda nutq tovushlarining toʻgʻri talaffuz qilinishi bilan bogʻliq mashq va topshiriqlar. Tovush va harf, unli va undosh tovushlar, kichik va bosh harflarning qoʻllanilishi, boʻgʻinga ajratish boʻyicha olingan bilimlarni takrorlash; soʻzlar maʼnosi, soʻzlar ifodalagan tushunchalar: narsa, shaxs nomi, harakat, belgi va miqdorni bildiruvchi soʻzlar, ularning soʻroqlari boʻyicha oʻtilganlarni takrorlash. Matnning xulosasini aniqlash, gʻoyasini ayta olish bilan bogʻliq topshiriqlar. Matn

tarkibida qo'llanilgan maqol va hikmatli so'zlarni ajratish, ular ma'nosi bilan tanishtirish. Har bir mavzu bo'yicha yozma nutq mashqlarini olib borish.

6-mavzu: Nutq o'stirish darsliklari va darslarining tahlili.

Darslikda muloqot qilishni o'rgatishga yo'naltiriluvchi muayyan nutq materiali ko'zda tutilgan bo'lib, u kommunikatsiya – muloqot jarayonida o'zaro ta'sirni ta'minlovchi turli vaziyatlarda aks ettirilgan. “Og'zaki so'zlashuv nutq bo'limida berilgan nutq materiali” o'quvchilarni barcha o'quv-tarbiya jarayonida nutqiy muloqotga o'rgatishni ko'zda tutuvchi majburiy va asosiy material hisoblanadi va uning egallanishi asosiy talablar sirasiga kiradi.

Yozma nutq uchun ajratilgan qism, og'zaki nutq qismidagi har bir mavzu mazmunidan kelib chiqqan bo'lib:

- berilgan nutq materialidan ajratilgan so'zlar, ularning mantiqiy mazmunini lug'at tarzida yozish;

- og'zaki nutq mavzusi, mazmuni asosida berilgan savollarga yozma javob berish, o'qituvchi tomonidan og'zaki aytilgan so'z va gaplarni yoza olish, rasmga qarab, ifodalangan narsalar, kishilar, uy, yovvoyi hayvonlar nomlarini og'zaki aytish va mustaqil yozish;

- harakatlarni mustaqil ravishda yozma ifodalab yoza olish ko'nikmalarini shakllantirish ko'zda tutiladi.

7-mavzu: 1,2,3-sinf darsliklarining mazmuni.

Darsliklar maxsus dastur asosida tuzilgan bo'lib, quyidagi bo'limlardan iborat.

I bo'lim. Men, sen, u va ular; Kun tartibi; Bolalarning sevimli bayramlari.

II bo'lim. Tabiat ne'matlari; Yashil sayyora; Mo'jizaviy hasharot; Uy hayvonlari.

III bo'lim. Sog' tanda – sog'lom aql; Foydali sabzavotlar; Xotiram kuchli bo'lsin desangiz; Oq terakmi, ko'k terak?

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Eshitishida muammosi bo'lgan bolalar maktabida ona tili ona tili o'qitish maxsus metodikasi. Toshkent 2010 yil.

2. Fayziyeva U.Y. “Ona tili o'qitish metodikasi”, Toshkent. 2024 yil.

3. Fayziyeva U.Y. “Nutq o'stirish darsligi” 1-sinf darsligi. Toshkent. 2024 yil.

4. Fayziyeva U.Y. “Nutq o'stirish darsligi” 2-sinf darsligi. Toshkent. 2023 yil.

5. Fayziyeva U.Y. “Ona tili o'qitish metodik qo'llanma” 1-sinf o'qituvchilari uchun nutq o'stirish fanidan metodik qo'llanma.

6. Shomurodova “Nutq o'stirish” 3-sinf darsligi. Toshkent. 2022 yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. А.Г. Зыков “Методика обучения языку в школе глухих детей” Москва. Владос.

2. Н.Ф. Слезина “Методика обучения произношению” Москва. Владос,

3. Л.М. Бикова, Л.Д. Кричевская «Развите речи» для 4-класса,

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali

2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi,

3. www.ziyonet.uz

4. www.edu.uz

5. www.stat.uz

1.6. DAKTILOLOGIYA VA IMO-ISHORAGA O'RGATISH

METODIKASI

KIRISH

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – kar odamlar foydalanadigan imo-ishoralarning ko'lamini to'laroq qamrab olishga harakat qilishgan. Modulga kiritilgan O'zbekiston kar va zaif eshituvchilari foydalanadigan imo-ishoralar faqat o'zaro muloqot vositasigina bo'lib qolmay, balki pedagogik, ijtimoiy-reabilitatsion ahamiyatga egadir: eshitishida nuqsoni bo'lgan odamlarni eshitadigan odamlar jamiyatiga kirib borishiga va o'z imkoniyatlarini to'laroq amalga oshirishga qaratilgan.

Fanni vazifalari:

Fanni o'qitish vazifasi – kar bolalar uchun bog'cha va maktabning boshlang'ich sinflarida daktilologiyadan asosiy o'qitish vositasi sifatida, shu maktabning yuqori sinflarida esa undan yordamchi o'qitish vositasi sifatida foydalaniladi. Kar-soqovlarga ta'lim berishda daktilologiya birdan-bir muomala vositasidir.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

– O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan, O'zbek tilining daktil alifbosi, Shartli belgilar va raqamlar, Odatiy ishlatiladigan so'zlar, Oila, oilaviy munosabatlar, Uy ro'zg'or buyumlari, Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, Kiyim – kechak, oyoq kiyimlar, Vaqt, Tabiat, Maktab, ma'lumot, Shahar, transport, Sport, dam olish, Kasb-hunar, mehnat, Tibbiyot tasavvurga ega bo'lishi; (bilim)

– Imo-ishora metodikasi, Imo-ishora muloqot vositasi sifatida, Imo-ishora qilishga qo'yilgan talablar, Imo-ishora texnikasi, Imo-ishorada so'zlarni to'g'ri

ko'rsatish, Imo-ishorada gaplarni to'g'ri ko'rsatish, Imo-ishorada kichik matnlarni to'g'ri ko'rsatish, Dialogik nutqning imo-ishorada tasvirlash, Syujetli rasmlar imo-ishorani tasvirlash, Filmlarni imo-ishorada ifodalash foydalana olishi; (ko'nikma).

– Imo-ishorali diktant, Og'zaki nutqni imo-ishorada ifodalash, OAV dagi maqolalarni imo-ishorada ifodalash, Sinonim imo-ishoralarni farqlash, Kasbga oid imo-ishoralar, Ijtimoiy tarmoq, Bir biriga o'xshash imo-ishoralarni farqlash, Imo-ishorada she'r aytish, Imo-ishorada sahna ko'rinishi tarjima qilish, Imo-ishora tilidan foydalangan holda mustaqil ijtimoiy-maishiy hayotga moslashish malakalarga ega bo'lishi kerak.

ASOSIY QISM

1-mavzu: O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan, o'zbek tilining daktil alifbosi.

O'zbekiston va boshqa sobiq sovet ittifoqi davlatlari hududida rus imo-ishora tili ishlatiladi. Dastlabki tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Qirg'iziston, Tojikiston va O'zbekistonda qo'llaniladigan imo-ishora tili Rossiya Federatsiyasida qo'llaniladigandan unchalik farq qilmaydi. Biroq mahalliy madaniy kontekstdan kelib chiqib, ba'zi farqlanishlar ham kuzatiladi.

2-mavzu: Shartli belgilar va raqamlar, odatiy ishlatiladigan so'zlar.

Daktilologiya (qadimgi yunoncha: δάκτυλος [daktilo] – barmaq va qadimgi yunoncha: λόγος [logiya]) – nutq shakli; o'ziga xos tarzda qo'l barmoqlari yordamida gaplashish. Muayyan alifbodagi har bir harfni ifodalash uchun barmoqlarga turlicha shakl beriladi. Daktilologiyada bir yoki ikkala qo'l barmoqlaridan foydalanish mumkin (asosan o'ng qo'l barmoqlaridan foydalaniladi).

3-mavzu: Oila, oilaviy munosabatlar. Uy-ro'zg'or buyumlari.

Imo-ishora va daktilologiyada asosan 25 ta shartli belgi bor, ulardan o'ng qo'l va chap qo'l qoidasi bilan birgalikda olib boriladiganlari ustunlik qiladi.

4-mavzu: Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlar.

Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlar mavzusidan 100 ta imo-ishorani o'rganish, imo-ishorani qo'llagan holda gaplar tuzish.

5-mavzu: Vaqt. Tabiat.

Vaqt.Tabiat mavzusi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o'rganish, imo-ishorani qo'llagan holda gaplar tuzish.

6-mavzu: Maktab, ma'lumot. Shahar, transport.

Maktab, ma'lumot.Shahar, transport mavzusi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o'rganish, imo-ishorani qo'llagan holda gaplar tuzish.

7-mavzu: Sport, dam olish. Kasb-hunar, mehnat.

Sport, dam olish.Kasb-hunar, mehnat mavzusi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o'rganish, imo-ishorani qo'llagan holda gaplar tuzish.

8-mavzu: Tibbiyot. O'simlik olami Hayvonot olami.

Tibbiyot.O‘simlik olami Hayvonot olami mavzusi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

9-mavzu: Huquq, qonun. Armiya.

Huquq, qonun. Armiya mavzusi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

10-mavzu: Aqliy faoliyat. Inson.

Aqliy faoliyat.Inson mavzusida yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

11-mavzu: Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX).

Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX) mavzusida yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

12-mavzu: San’at. Qishloq xo‘jaligi.

San’at. Qishloq xo‘jaligi mavzusida yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

13-mavzu: Ijtimoiy tarmoq. Bir biriga o‘xshash imo-ishoralarni farqlash.

Ijtimoiy tarmoq. Bir biriga o‘xshash imo-ishoralarni farqlash mavzusidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

14-mavzu: Imo-ishorada she’r aytish. Imo-ishorada sahna ko‘rinishi tarjima qilish.

Imo-ishorada she’r aytish. Imo-ishorada sahna ko‘rinishi yuzasidan 100 ta imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

15-mavzu: Imo-ishora tilidan foydalangan holda mustaqil ijtimoiy-maishiy hayotga moslashish ko‘nikmalari.

Imo-ishora tilidan foydalangan holda mustaqil ijtimoiy-maishiy hayotga moslashish ko‘nikmalari mavzusida yuzasidan imo-ishorani o‘rganish, imo-ishorani qo‘llagan holda gaplar tuzish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022 yil, ZEBO PRINT

2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili,Toshkent 2021

3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G‘., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023 yil

4. Sultonsaidova S., O‘.Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi.//O‘quv qo‘llanma. –T., 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi”, 2011 yil

2. Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011 yil.

3. R.Fradkina, “Gapiruvchi qo‘llar” Moskva 2001

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voinfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

1.7. TANLOV FANLARI (FONETIK RITMIKA)

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 – yil 18-apreldagi “Ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta’lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-209-son qarori asosida ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar ta’limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab

O‘quv fanining maqsadi:

“Fonetik ritmika” fanini o‘qitishdan maqsad talabalarni, bo‘lajak maxsus pedagoglarni Fonetik va logoritmik mashg‘ulotlarini tashkil etilishning nazariy va amaliy asoslari bilan tanishtirish, jarayonni tashkil etish yo‘llarini ko‘rsatish Fonetik ritmikani tashkil etish orqali nutqida nuqsoni bor bolalar va o‘smirlar hamda kattalar nutqining tempi, ritmi va ravonligini ta’minlashning yangicha yo‘lini o‘rgatish, fanning mohiyati, tamoyillari, metod, vosita va shakllaridan samarali foydalanish, to‘g‘ri va chiroyli so‘zlashuv masalalariga oid bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

O‘quv fanining vazifalari:

Tinglovchilarga nutqni shakllantirish va rivojlantirishda o‘rinli motorik yondashuvlardan kompleks ravishda foydalanishga o‘rgatish

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Kursni tugatgan talabalar:

– nutq kamchiligiga ega bo‘lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, nutq kamchiliklarining xilma-xilligi, nutq kamchiliklarini tekshirish,

ularning nuqson turiga qarab bartaraf etish metodikalarini to'g'ri tanlay olishni bilib oladi;

– talaba rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar uchun maxsus korreksion ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari va usullarini ilmiy asoslagan holda to'g'ri tanlay olish, nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, korreksiyalash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarni nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun didaktik materiallarni tanlash ko'nikmalariga ega bo'ladi;

– talaba korreksion pedagogik jarayonni nazariy-amaliy tahlil etish, ta'limni tashkil etish shakllari, usullarini amalda samarali qo'llash, ota-onalar bilan ishlash, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar ta'lim-tarbiya nazariyasini amalda qo'llash malakalariga ega bo'ladi.

Kurs natijasiga ko'ra ega bo'ladigan kompetensiyalar (KK):

– Aniq maqsadlarga yo'naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi va ulardan foydalana oladi. KK-5.

– Kelajakdagi kasbiy faoliyatda korreksion, rivojlantiruvchi, reabilitatsion nazariyalarni qo'llash bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi. KK-1.

– O'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb qilish, ularni bilim olishlari uchun motivatsiya yaratadi. UKK-2.

– Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda izlash, tahlil qilish, dasturiy ta'minotlardan foydalanish va amaliyotga tatbiq etishni biladi. TK-4.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Fonetik ritmika fani Logopediya, Logopedik texnologiya, Davolovchi pedagogika, Logopedik ishni rejalashtirish va tashkil etish kabi fanlar bilan birgalikda to'liq o'rganiladi. Bu fanlar bir-birini metodik to'ldirib boradi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Mazkur fanni o'zlashtirish nutqida nuqsoni bo'lgan shaxslarni nuqsonlarini tuzatish va moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari nutqida nuqsoni bo'lgan va eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning og'zaki nutqini sensor sezgilarga tayangan holga yaxshiroq rivojlantirishga yordam beradi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ishmatova O.S. "Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish texnologiyasi" / Monografiya. "Zebo Prints". – T.: 2024. – 88 bet.

2. Qodirova F.U., Ishmatova O.S. Surdopedagogika. Darslik. Chirchiq-Osiyo tur, 2024 yil. – 80-B.

3. Abdullayeva G.S., Ishmatova O.S. Fonetik ritmika. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, 2023 yil 27-martdagi 68-sonli buyruq. T.: “Firdavs-Shoh” nashriyoti, 2023 yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Ishmatova O., Abdullayeva G. Korreksion mashg‘ulotlarda eshitishida nuqsoni bor bolalarning og‘zaki nutqini fonetik ritmika orqali rivojlantirish. Monografiya. Chirchiq, ISBN: 978-93-90655-55-8, 2022 yil.

2. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli bolalarning nutqini rivojlantirishda fonetik ritmika mashg‘ulotlariga tavsiyalar. Ta’lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari: ilg‘or tajribalar va rivojlanish istiqbollari respublika ilmiy-amaliy anjumani, 2023-yil. 269-272 betlar.

3. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang‘ich sinf o‘quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish ilmiymetodik muammo sifatidagi yoritilishi. Academic Journal of Educational Research (AJER), International Scientific Journal, Volume 1, Issue 1-February, O‘zbekiston-2024. – 10-b, 5-B.

4. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang‘ich sinf o‘quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanish ilmiy-metodik muammo sifatida. Maxsus va inklyuziv ta’limda an’ana, tajriba va innovatsiyalar respublika ilmiy-amaliy anjuman, 2023-yil. 715-717 betlar.

5. Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang‘ich sinf o‘quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmika texnologiyasining korreksion imkoniyatlari. Maxsus va inklyuziv ta’limda an’ana, tajriba va innovatsiyalar respublika ilmiy-amaliy anjuman, 2023-yil. 705-708 betlar.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz
2. www.cspi.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.edu.uz
5. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK)
6. www.ziynet.uz – Ziyo-net axborot-ta’lim resurslari portali.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. MATEMATIKA O‘QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Matematika o'qitish maxsus metodikasi maxsus pedagoglar (tiflopedagog) uchun qo'shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda yordamchi bo'lib xizmat qiladi. Matematika o'qitish maxsus metodikasi fanida matematik ta'limning maqsadi, mazmuni, formasi, metodlari va uning vositalarini matematika darslariga tatbiq qilish qonuniyatlari psixologik, pedagogik va didaktik nuqtayi nazardan qo'llash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga matematika fanini o'qitishning pedagogik, psixologik, tashkiliy, metodik asoslarini o'rgatish orqali kasbiy faoliyatga tayyorlash va matematika o'qitishda texnologiyalar fanidan zarur ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Fanni vazifalari:

Fanning vazifasi – talabalarga zaif eshituvchi o'quvchilariga matematikani o'qitishning turli usullari, texnologiyalari, samarali mexanizmlarini va matematikadan o'quv qo'llanmalar va boshqa ilmiy adabiyotlar bilan mustaqil ishlashga o'rgatishdan iborat. Og'zaki va yozma nutqini asoslagan holda o'z fikrlarini mantiqan to'g'ri, aniq va ratsional ifodalash. Matematikaning asosiy usullarini kasbiy faoliyatga qo'llash kompetensiyalariga erishish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

– Matematika o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi: O'quvchilarning ko'rish imkoniyatlarini tashxis qilish usullari va usullarini egallashi; Ko'rish qobiliyati skrining natijalarini oqish va aniqlashni o'rganadilar va tahlil qila olishni bilishi kerak.

– Mashg'ulotlarni sinflar bo'yicha taqsimlanish tartibi, har bir bosqichda o'quvchilarning matematik bilim va tushunchalarini rivojlantirishni talabalarda mukammal tushuncha va tasavvur hosil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

– Kelajakdagi kasbiy faoliyatda ko'rishida muammolari bo'lgan bolalarning matematika fani bo'yicha qobiliyatini rivojlantirish metodikasini egallaydi, kar, zaif eshituvchi bolalar bilan tabaqalashtirilgan yondashuv asosida ish olib borish imkoniyatiga ega bo'ladi malakalariga ega bo'lishlari kerak.

– Aniq maqsadlarga yo'naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi va ulardan foydalana oladi va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ixtisoslik fanlar: matematika o'qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Ona tili o'qitish maxsus metodikasi va tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, ixtisoslik (ona tili o'qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Matematika o'qitish maxsus metodikasi jamiyat tomonidan qo'yilgan o'qitish maqsadlariga muvofiq matematika o'qitish qonuniyatlarini, matematika fani taraqqiyotining muayyan bosqichida tadqiq qilinishi elementar matematik tushunchalarni egallash boladan mantiqiy tafakkur qilish jarayonlari – analiz, sintez, umumlashtirish, taqqoslashning yetarlicha yuqori darajada bo'lishi bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Matematika o'qitish metodikasi fanining maqsad va vazifalari, o'qitishning didaktik tamoyillari.

Matematika o'qitish metodikasi haqida umumiy tushuncha. Matematika o'qitish metodikasi fanining maqsad va vazifalari. Matematik tasavvurlar va bilimlarni shakllantirishning ahamiyati va matematik bilimlarning o'rni. matematika o'qitishning tayyorgarlik davri mazmuni. Talabalarga matematikaning dunyoqarashni shakllantirishdagi ahamiyatini va atrof borliqni o'rganishdagi o'rnini ochib berish.

2-mavzu: Matematika fanini o'qitishda ta'lim texnologiyalarini tatbiq etishning o'ziga xos jihatlari.

Matematika o'qitish metodikasi faniga qo'yiladigan talablar. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarga asoslangan matematik ta'limning interfaol strategiyalari.

3-mavzu: Matematika o'qitishning induksiya, deduksiya va analogiya metodlari.

O'quv jarayoni samaradorligini ta'minlashda interfaol usullardan foydalanish. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda qo'llanuvchi metodlar tasnifi. Induksiya, deduksiya va analogiya metodlarining mohiyati.

4-mavzu: Matematika fanidan o'quv dasturi, darslik, multimedia ilovali metodik qo'llanmalardan foydalanish metodikasi.

Matematika fanidan umumiy o'rta ta'limning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi milliy dastur, umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematika fanining maqsadi va vazifalari, matematika fanidan o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan zaruriy talablar.

5-mavzu: Matematikada narsalarning to'plamlari va ularni tasvirlashga o'rgatish texnologiyalari.

Matematika fanida predmetlarning xossalari bo'yicha to'plamlarga ajratish. To'plamlarga ajratishda predmetlarning farqli jihatlarini, joylashuv o'rnini, shaklini, sanog'ini, tarkibini o'rgatish. Matematikada to'plamlarni tasvirlashga o'rgatish.

6-mavzu: O'quvchilarni raqamlashga o'rgatishning dastlabki bosqichlari (son va sanoq tushunchalari).

Matematika fanidan turli xil ko'rinishdagi ko'rgazmali vositalar asosida yangi materialni va o'tilgan materiallarni mustahkamlash va bayon qila olish, raqamlash metodikasi bosqichida o'qituvchining vazifasi bolalarda sanash malakalarini shakllantirish.

7-mavzu: Boshlang'ich sinflarda ko'p xonali sonlar ustida nomanfiy butun sonlarni nomerlashga o'rgatish metodikasi.

Matematikada 100, 1000 ichida, ko'p xonali sonlarni nomerlashga o'rgatish.

8-mavzu: Nomanfiy sonlar ustida arifmetik amallarni o'rgatish metodikasi.

Nomanfiy sonlar ustida ishlashda o'quvchilarni qo'shish va ayirish, ko'paytirish va bo'lish amallarining mazmuni bilan tanishtirish; Qo'shish va ayirish, ko'paytirish va bo'lish ko'nikma malakalarini shakllantirish 10 ichida qo'shish va aytishni o'rganish ishini o'zaro bog'langan bir nechta bosqichga bo'lish mumkin.

9-mavzu: Uzunlik va yuza o'lchov birliklari o'quvchilarga o'rgatishning o'ziga xos metodlari.

Matematikada o'rganiladigan asosiy tushunchalardan biri miqdor tushunchasidir. Boshlang'ich sinflarda uzunlik va yuza o'lchov birliklari haqida tushuncha. "Detsimetr va santimetr" uzunlik birliklari va ular orasidagi bog'lanish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari.

1. Qodirova F., Matupayeva Sh. Matematika o'qitish metodikasi(inklyuziv ta'limda). Chirchiq. 2022 yil.256 sahifa.

2. M.E.Jumayev, Z.G'.Tadiyeva "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi". Toshkent, 2005yil. 312 sahifa.

4. Fayziyeva U.Y. "Matematika" Tayyorlov sinf darsligi Toshkent. 2022 yil.

5. Fayziyeva U.Y."Matematika" darsligi 1-sinf. Toshkent. 2024 yil.

6. Dadaxo'jayeva N. "Matematika" darsligi 2-sinf.Toshkent 2024 yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. M.E. Jumayev. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari. Toshkent, 2006 yil.
2. M.Tojiyev, M.Barakayev, A.Xurramov "Matematika o'qitish metodikasi". Toshkent. 2016yil, 328 sahifa

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.allbooks.ru
2. www.phnet.ru
3. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.2. ONA TILI O'QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Til va nutq tafakkur bilan uzviy bog'liqdir. Tilni egallash va nutq o'stirish bilan o'quvchining fikrlash qobiliyati ham o'sib boradi.

Maktabning vazifasi tilni kishilar orasidagi munosabatning rivojlangan nozik quroliga aylantirish hisoblanadi.

Metodik fan sifatida ona tili o'qitish maxsus metodikasi boshlang'ich ta'lim standart belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga oid metod va usullarmi ishlab chiqadi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – maxsus maktab internatlarida ta'lim-tarbiya oluvchi ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarga ona tilini o'qitishning maxsus metodlari, tamoyillari va usullari bilan tanishtirish.

Fanni vazifalari:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – tilning kelib chiqish va rivojlanishini o'rganish, tilning ontogeneza rivojlanishini o'rganish, ona tilining qonuniyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, me'yorda rivojlangan va ko'rishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning tilni o'rganishdagi o'ziga xosliklarni farqlash, ona tilini o'rgatishning maxsus metodlarini o'rganish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan borat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Ona tilini qonuniyatlari va o'ziga xos tomonlarini, tilni o'qitishning alohida xususiyatlarini, maxsus tamoyillar, metodlar va innovatsion vositalar va usullar haqida keng tasavvurga ega bo'lishi kerak.

– O‘zbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari (ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari) va ohang (bo‘g‘in, sintagma, urg‘u va boshqalar), Adabiy til me‘yorlariga to‘la mos kelishi uchun bu adabiy me‘yorlarni u mukammal o‘rganish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

– Nutqning madaniyligini ta‘min etadigan to‘g‘rilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, jo‘yalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yo‘l bilan unga ta‘sir qilishdan iborat bo‘lib, mazkur sifatlarning jami nutqning ta‘sirchanligini yuzaga kelishi malakalariga ega bo‘lishlari kerak.

– Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi fanining rivojlanish tarixi, uni qo‘llash, nutq tomonlarini farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni ko‘rsatib bera olish, ona tili o‘qituvchisi sifatida malakali bilimlarni egallash kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fani hisoblanib 2-semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning bilan muloqot yo‘lini topishning eng muhim usullaridan biri bo‘lib, amaliy jihatdan rus imo-ishorasidan farqlashga, o‘zbek tilini eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarga o‘rgatishda va eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko‘mak bo‘luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktabda ona tili o‘qitish metodikasi fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari.

Rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar maktablarning boshlang‘ich sinflarida ona tili fanini o‘qitilishning maqsad va vazifalari, predmeti hamda mazmunini yoritish. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi fanining bo‘limlari.

2-mavzu: Savod o‘rgatish metodikasi – alifbegacha va alifbedan keyingi davrlar.

“Alifbe” birinchi o‘quv kitobi bo‘lib, uni ishlab chiqishda didaktikaning umumiy mezonlariga: g‘oyaviylik; bayonning ilmiyligi, tushunarliyligi;

ko'rsatmalilik; onglilik; o'quv materialining hayot bilan bevosita aloqadorligi; bolalar yoshi va dunyoqarashi, o'ziga xos ruhiy xususiyatlarining hisobga olinishi hamda "Alifbe" darsligi tuzilishining xususiy mezonlariga asoslanilish.

3-mavzu: Maxsus maktab o'quvchilarida o'qish malakalarini shakllantirish yo'llari.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalari. Savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari. Matnni to'g'ri, tez, tushunib o'qish, mazmunini o'zlashtirish.

4-mavzu: O'qish darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish.

Dastur talablarini to'liq bajarish va amalga oshirish uchun, birinchi navbatda, o'qish ko'nikmalarini to'g'ri va puxta egallash va takomillashtirib borish zarur. O'qish ko'nikmalari savod o'rgatish jarayonida shakllanadi, o'qitishning keyingi bosqichlarida takomillashtirish.

5-mavzu: Maxsus maktabda sinfdan tashqari o'qish.

Maktab o'quvchini o'qish malakasi bilan qurollantirish bilan bir qatorda kitobni mustaqil o'qiy oladigan, uni tushunadigan, ma'lum bir mavzuga oid kitoblarni tanlay oladigan, gazeta va jurnallarni ham mustaqil o'qiydigan faol kitobxonni tarbiyalash.

6-mavzu: Maxsus maktabda grammatika, imloga o'rgatish metodikasi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni grammatika va imloga o'rgatishning maxsus usul va yo'llari bilan tanishtirish. "Brayl" alifbosining rivojlanish tarixi. "Brayl" alifbosi tizimida ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qish va yozishga o'rgatish.

7-mavzu: O'quvchilarning bog'lanishli nutqini o'stirish metodikasi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning bog'langan nutqi rivojlanishining o'ziga xos tomonlari bilan tanishtirish. Bog'lanishli nutqni rivojlantirishning maxsus metod va tamoyillari haqida ma'lumot berish.

8-mavzu: O'quvchilar nutqining leksik tomonini rivojlantirish yo'llari.

"Boshlang'ich sinflar o'quv dasturida ona tili, o'qish bolalarning lug'atini boyitish, bog'lanishli nutqni o'stirish, adabiy-estetik tafakkurini kamol toptirish, nutq madaniyatini shakllantirish, nutq ta'sirchanligini ta'minlashning muhim omilidir", deyiladi. Bu vazifalar grammatik mavzularni o'rganish, mashq matnlarini kuzatish va tahlil qilish, maxsus lug'aviy-grammatik mashqlar orqali bajarish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari.

1. K.Qosimova, S.Matchonov, X.G'ulomova, Sh.Yo'ldosheva, Sh.Sariyev "Ona tili o'qitish metodikasi", Toshkent "NOSIR" nashriyoti, 2009-yil

2. S.Matchonov, X.Bakiyeva, X.G‘ulomova, Sh.Yo‘ldosheva, G.Xolboyeva. “Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi” Darslik. T.: “Ishonchli hamkor”, 2021-y. 740 b.
3. X.X. Axmadovich “Ona tili o‘qitish metodikasi”, Buxoro – 2022-yil
4. B.To‘xliyev, M.Shamsiyeva, T.Ziyodova “O‘zbek tili o‘qitish metodikasi” O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti Toshkent 2006-yil.
5. Fayziyeva U.Y.”Ona tili o‘qitish metodikasi” darslik.Toshkent.2024y.
6. Fayziyeva U.Y., Fayziyev T.A. ”Ona tili” darslik. 4-sinf. Toshkent.2024 yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www.ziynet.uz
4. www.edu.uz
5. www.stat.uz

2.3. TEXNOLOGIYA FANINI O‘QITISH MAXSUS METODIKASI KIRISH

Hozirgi kunda yangiliklar, yuqori texnikaviy-texnologik innovatsiyalar, ma’lumotlar oqimining o’sib borishi hayotning barcha jabhalarida to‘rtinchi texnologik inqilobni yuzaga keltirmoqda.

Texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasini o‘rganish tinglovchilarda texnologiya fanini o‘rganish bo‘yicha uslubiy, metodik, psixologik, pedagogik, korreksion usulda ta’sir etish yo‘llarini o‘rganishda, ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarida hamda umumta’lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun texnologiya, texnik ijodkorlikni, qobiliyatni, tafakkurni rivojlantirish, dars jarayonida tabiiy, metall va metallmas materiallarga texnologiya asosida ishlov berish usullarini o‘rgatish orqali kasb-hunarga yo‘naltirishni yanada kuchaytirish kabi dastlabki ko‘nikmalar o‘rgatiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – o‘quvchilarda texnik ijodkorlikni, qobiliyatni, tafakkurni rivojlantirish, dars jarayonida tabiiy, metall va metallmas materiallarga texnologiya asosida ishlov berish usullarini o‘rgatish orqali kasb-hunarga yo‘naltirishni yanada kuchaytirish, hunarmandchilik asoslari, ishlab chiqarish va ro‘zg‘orshunoslik asoslari, elektrotexnika ishlari, elektronika asoslari, ijodiy loyiha tayyorlash texnologiyasi, kasb-hunarga yo‘llash bo‘yicha o‘zlashtirgan bilim, ko‘nikma va malakalarini hayotda qo‘llay olish layoqatini shakllantirishni ko‘zda

tutgan. O'quv predmetini o'qitish orqali o'quvchilarning texnik ijodkorlik qobiliyati, kreativ ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Fanni vazifalari:

Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – o'quv fani sifatida texnologiya mazmunini aniqlash, o'qitishning metod va uslublarini tadqiq etish, zarur o'quv jihozlari tayyorlash, hamda o'qitish jarayonini ta'riflash va tushuntirish bilan cheklanib qolmay, balki amaliy faoliyat bilan bevosita shug'ullanishga yo'naltirib borish ustuvor masala etib belgilangan.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

- Talabalar texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazariy bilimlarni egallashi, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo'lishadi, hamda o'quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil bilishi kerak.

- texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi o'qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

- texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasini o'qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to'g'ri tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta'lim-tarbiya integratsiyasi asosida turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish malakalariga ega bo'lishlari kerak.

- Dars va mashg'ulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni to'g'ri qo'llay olish kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ixtisoslik fanlar: texnologiya fanini o'qitish metodikasi)” fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrlarda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi va tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, ixtisoslik matematika o'qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Texnologik fanlar kontekstiga ko'ra, o'quvchi fanga oid tushuncha va bilimlar asosida tevarak atrofimizda sodir bo'layotgan turli ekologik, iqtisodiy, tibbiy

sohalardagi o'zgarishlarga o'z munosabatini bildiradi. O'quvchi tomonidan erishilgan intellektual ko'nikmalar esa ularga nisbatan ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalari shakllantirish masalalarining qo'yilishida va kelgusi xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Texnologiya fanining maqsadi, vazifalari va metodlari. Texnologiya va texnologik vositalar.

Texnologiya olamiga sayohat. Texnologiya olami haqida tushuncha. Texnologik jarayon. Inson yaratgan dunyoni yaratishning elementar umumiy qoidalari (estetik – rang, shakli, tarkibi); obyektlar va atrof-muhitning uyg'unligi (ranglarning kombinatsiyasi va kompozitsiyaning asosi) haqida tushuncha. Xom ashyo, tabiiy materiallar manbai sifatida foydalanish. Texnologiya darslarida ishlatiladigan ish qurollari. Texnologiya darsida ishlatiladigan ish qurollari va xavfsizlik texnikasi qoidalari bilan tanishtirish. Ish joyini tashkil etish. Mehnat gigiyenasiga rioya qilishga o'rgatish.

2-mavzu: Texnik konstruksiyalash va modellashtirish.

Quvnoq raqamlar. Quvnoq raqamlardan shakllar hosil qilish. Qiziqarli shakllar. Qog'ozdan geometrik shakllarni andaza asosida qirqish texnologiyasi. Geometrik shakllardan kompozitsiya yaratish bosqichlari. Jirafa va fil shaklini yasash. Geometrik shakllardan jirafa va fil shaklini yasash bosqichlari. Qog'ozni buklash usullari. Qog'ozni buklash (origami) usullaridan foydalanib, uy hayvonlari (kuchukcha va mushakcha) ni yasash bosqichlari. Soyabon yasash. Qog'ozni buklash usullaridan foydalanib, soyabon yasash bosqichlari. Nilufar gulini origami usulida yasash. Nilufar gulini origami usulida yasash bosqichlari. Qog'ozli lentadan hajmdor gul shaklini yasash. Qog'ozli lentadan hajmdor gul shaklini yasash bosqichlari. Quruvchilik kasbi. Quruvchilik kasbi haqida tushuncha. Qog'ozni buklash texnikasini tushuntirish va uycha maketini yasash bosqichlari. Transport turlari. Transport turlari va uning inson hayotidagi o'rni. Qog'ozni buklash orqali mashina, samolyot, kema yasash bosqichlari.

3-mavzu: Qog'oz va karton bilan ishlash.

Qog'oz va uning turlari. Qog'oz va uning turlari haqida ma'lumot. "Kuz manzarasi" mavzusini applikatsiya usulida ishlash. "Kuz manzarasi" mavzusini hajmdor applikatsiya usulida yasash bosqichlari. Mozaika. Mozaika haqida tushuncha. Mozaikalarni yelimlash uchun shablon tayyorlash. Mozaika usulida olma, xurmo, anor shakllarini yasash. Mozaika usulida olma, xurmo, anor shakllaridan namunalar yasash bosqichlari. "Kuz ne'matlari" mavzusida kompozitsiya tuzish. Jamoa ishi. Kuz ne'matlari: olma, xurmo, anor mevalar namunalardan kompozitsiya tuzish. "Qish manzarasi"ni hajmdor applikatsiya usulida yasash. Andaza asosida "Qish" manzarasini applikatsiya usulida yasash.

Turli qog'ozlardan archa va archa bezaklarini yasash. Turli qog'ozlardan yangi yil bayrami archasi va bezaklarini yasash bosqichlari. "Sehrli tugmalar" mavzusida kompozitsiya yasash. "Sehrli tugmalar" mavzusida kompozitsiya yasash bosqichlari.

4-mavzu: Tabiiy va turli materiallar bilan ishlash.

Tabiiy materiallar. Barglardan ixtiyoriy shakllar yasash. Tabiiy materiallarga nimalar kiradi, ularni ishga tayyorlash qoidalari. Tabiiy materiallardan guldasta yasash. Tabiiy va turli materiallardan hayvonlar shakllari yasash. Hayvonlar shakli to'g'risida tushuncha. "Quyosh" shaklini yasash. Urug'lardan naqsh tuzish. Poliz mahsulotlari urug'ini yig'ish, saralash, quritish usullari. Chizilgan naqsh shakliga urug'lardan applikasiya usulida ishlov berish. Qo'ziqorin shaklini yasash. Urug'lardan applikasiya usulida qo'ziqorin shaklini yasash bosqichlari. "Bog'da tipratikan" mavzusida kompozitsiya yasash. Tabiiy va turli materiallarda bog' va tipratikan mevalarni terayotganini yasash bosqichlari.

5-mavzu: Milliy hunarmandchilik.

Turli qalinlikdagi iplardan o'yinchoqlar yasash. Turli qalinlikdagi iplardan qog'irchoq yasash bosqichlari. Papye-mashe usulida sabzavotlar shaklini tayyorlash. Papye-mashe usulida sabzavotlar shaklini tayyorlash bosqichlari. Kviling san'ati. Kviling usulida tabriknoma tayyorlash bosqichlari.

Kviling usuli kompozitsiya yaratish. Kviling usuli kompozitsiya yaratish bosqichlari. Qog'oz qutichalaridan (korobka) turli mebellar qurish-yasash. Kartondan uy shaklini yasash bosqichlari. Gazlamadan naqsh kompozitsiyasi. Gazlamadan naqsh kompozitsiyasini ishlash bosqichlari. Applikasiya usulida panno yaratish. Applikasiya usulida pannoni yaratish bosqichlari.

6-mavzu: Robototexnika asoslari. Zamonaviy kasblar.

Geometrik shakllardan robot qurish-yasash. Geometrik shakllardan robotni qurish-yasash bosqichlari. Turli geometrik shakllardan harakatlanuvchi modellar qurish-yasash. Raketa modelini qurish yasash. Harakatlanuvchi qurilmalar yasash. Mexanika. Mexanik boshqaruvli qurilmalar. Oddiy mexanizm yordamida ishlaydigan buyumlar yasash. Harakatlanuvchi qurilmalar (bo'sh idishlardan) yasash bosqichlari. Dizayner kasbi. Dizayner kasbi haqida tushuncha. Bayram uchun 3D formatli tabriknoma yasash bosqichlari. Uchuvchi kasbi. Uchuvchi kasbi haqida tushuncha. Karton qog'ozidan hajmdor vertolyot modelini qurish va yig'ish bosqichlari. Veterinar kasbi. Veterinar kasbi haqida tushuncha. Karton qog'ozdan hajmdor "Jirafa" shaklini qurish va yig'ish bosqichlari..

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. D.Sharipova, D.P. Xodiyeva, M.K. Shirinov Tabiatshunoslik va uni o'qitish metodikasi. Darslik. T. "Barkamol fayz media", 2018- yil 456 bet.

2. X.M. Po‘latxo‘jayeva, D.M Sultanova, Z.Mamarajabova. Tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi. Toshkent. 2014.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. D.A.Nurkeldiyeva, U.Y.Fayziyeva, P.Pulatova, Maxsus pedagogika T.: ”G‘afur G‘ulom”, 2007 yil Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011 yil.

2. M.U. Xamidova. „Maxsus pedagogika“. – T.: „Fan va texnologiya“, 2018 yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>

2. www.cspi.uz

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.4. TABIATSHUNOSLIK O‘QITISH MAXSUS METODIKASI KIRISH

Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Tabiatshunoslikni o‘qitish maxsus metodikasini o‘rganish tinglovchilarda tabiiy fanlarni o‘rganish bo‘yicha uslubiy, metodik, psixologik, pedagogik, korreksion usulda ta’sir etish yo‘llarini o‘rganishda, maxsus ta’lim muassasalarida hamda umumta’lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun tabiatshunoslik, atrofimizdagi olam va atrof muhit bilan tanishtirish kabi fanlarni o‘rgatish bo‘yicha dastlabki ko‘nikmalar o‘rgatiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – o‘quvchilarda dunyoning ilmiy manzarasi haqidagi tasavvurlarni hosil qilish, ularda atrof borliqda yuz beradigan hodisa va jarayonlarni bilishning ilmiy asosini, bir-birini to‘ldiruvchi ilmiy bilishning nazariy asosi va empirik metodlar bilan tanishtirish nazarda tutilgan.

Fanni vazifalari:

Tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – o‘quv fani sifatida tabiatshunoslik mazmunini aniqlash, o‘qitishning metod va uslublarini tadqiq etish, zarur o‘quv jihozlarini tayyorlash, hamda o‘qitish jarayonini ta’riflash va tushuntirish bilan cheklanib qolmay, balki amaliy faoliyat bilan bevosita shug‘ullanishga yo‘naltirib borish ustuvor masala etib belgilangan.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Talabalar tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazari bilimlarni egallashi, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo'lishadi, hamda o'quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil bilishi kerak.

– tabiatshunoslik fanlarni o'qitish maxsus metodikasi o'qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

– tabiatshunoslik fanlarni o'qitish maxsus metodikasini o'qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to'g'ri tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta'lim-tarbiya integratsiyasi asosida turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish malakalariga ega bo'lishlari kerak.

– Dars va mashg'ulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni to'g'ri qo'llay olish kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Tabiatshunoslik fanining maqsadi, vazifalari va metodlari.

Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasining predmeti va vazifalari. Tabiatshunoslik fanining rivojlanishi. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi fanining qisqacha tarixi. O'qitish metodlari haqida tushuncha. Tabiatshunoslikni o'qitishning og'zaki uslublari, ularning turlari

2-mavzu: Tabiatshunoslik darslariga qo'yiladigan talablar.

Tabiatshunoslik darslariga qo'yiladigan umumiy talablar Tabiatshunoslikni o'qitishning shakllari. Dars tabiatshunoslikdan olib boriladigan o'quv tarbiya ishining asosiy shakli ekanligi.

3-mavzu: Tabiat dars tiplari.

Tabiatshunoslik dars tiplariga tasnif. Tabiatshunoslik dars tiplari o'zaro bog'liqligi. Ekskursiya darsi va uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining tabiatshunoslikni o'rganishdagi o'rni.

4-mavzu: Tabiatshunoslik darslarini rejalashtirish va olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

Bilimlarni takrorlash, o'quvchilarning bilim, o'quv va ko'nikmalarini tekshirish, uning turlari. Tabiatshunoslik darslarini olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

5-mavzu: Darslarning texnologik xaritasini tuzish.

Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko'rsatkichlari. Tabiiy fanlar doirasida texnologik xarita tuzish.

**6-mavzu: Tabiatshunoslik fanidan sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish.
Ularning ishlanmalari va ssenariylarini yaratish.**

Tabiatshunoslik ta'limini tashkil etishning ko'p qirrali shakli – sinfdan tashqari ishlar xususida. Tabiatni kuzatish, kuzatishlarni umumlashtirish. Tabiiy fanlar doirasida sinflar kesimida dars ishlanmalari va ssenariylarini yaratish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. D.Sharipova, D.P.Xodiyeva, M.K.Shirinov Tabiatshunoslik va uni o'qitish metodikasi. Darslik.T. "Barkamol fayz media", 2018- yil 456 bet.

2. X.M. Po'latxo'jayeva, D.M Sultanova, Z.Mamarajabova. Tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi. Toshkent. 2014.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. D.A.Nurkeldiyeva, U.Y.Fayziyeva, P.Pulatova, Maxsus pedagogika T.: "G'afur G'ulom", 2007 yil.

2. M.U. Xamidova. „Maxsus pedagogika“. – T.: „Fan va texnologiya“, 2018 yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>

2. www.cspi.uz

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

**2.5. KORREKSION FANLAR
(YAKKA VA FRONTAL MASHG'ULOT)**

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Eshitishida muammolari bo'lgan bolalar maxsus va Inklyuziv sharoitidagi korreksion sinflarda barcha umumta'lim fanlari qatori yakka tartibda olib boriladigan eshitish idrokini rivojlantirish va talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha yakka tartibda olib boriladigan korreksion mashg'ulotlar ko'zda tutilgan bo'lib, bu mashg'ulotlar kar, zaif eshituvchi o'quvchilarni og'zaki so'zlashuv nutqni

eshitish orqali anglash, tushunish va fikrini to'g'ri talaffuz bilan og'zaki bayon etishga o'rgatishga qaratilgan

Yakka mashg'ulot o'quv fanining maqsadi:

Yakka tartibda olib boriladigan mashg'ulot ikki qismdan iborat bo'lib, birinchi qismi Eshitish idrokini rivojlantirish, ikkinchi qismi talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish. Har bir qismining davomiyligi 22 daqiqa davomida olib boriladi.

Eshitish idrokini rivojlantirish:

O'quvchilar bilan yakka tartibda statsionar ovozni kuchaytirib beruvchi apparat va individual eshitish apparati orqali eshitish idrokini rivojlantirishga qaratilgan. Mashg'ulot reja asosida olib boriladi

Talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish:

Mashg'ulotning bu qismi har bir o'quvchining talaffuzi va nutqidagi kamchiligidan kelib chiqib individual reja asosida olib borilishi ko'zda tutiladi. Tovushlarni bo'g'inlar, so'zlar va gaplarda to'ri talaffuz qilinishiga erishishga qaratiladi.

O'quv fanining vazifalari:

Maxsus maktab internat, Inklyuziv sharoitdagi korreksion sinf o'quvchilari bilan ishlash haqidagi nazariy bilimlar, korreksion mashg'ulot jarayoni haqida amaliy ko'nikmalarni hosil qilish, statsionar va individual eshitish apparati, undan foydalanish, sozlash, bu apparatlarning ta'lim jarayonidagi o'rni, ahamiyati haqida talabalarda tushuncha hosil qilishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

– Talaba turli xil nutq nuqsonlar diagnostikasining nazariy asoslari; koxlear implantli bolalar bilan olib boriladigan logopedik ish yo'nalishlari; eshituv idrokini va boshqalar nutqini tushunishini rivojlantirish bo'yicha amalga oshiriladigan usullarni; koxlear implantli bolalarda eshituv idroki va tovush talaffuzi korreksiyasi; ularda lug'at boyligini oshirish; nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish; yozma nutqini korreksiya qilish metodikalarini hamda ularning farqlarini bilishi kerak;

– nutqiy nuqson tuzilishini aniqlash; koxlear implantli bolalar nutqini tekshirish uchun materiallarni tahlil qilish; tekshirish natijalariga ko'ra logopedik xulosalar tuzish; koxlear implantli bolalarda nutq nuqsoni shakllarini hisobga olib bola bilan individual ishlarning istiqbol rejasini tuzish; individual va frontal korreksion-rivojlantiruvchi dasturlar ishlab chiqish; koxlear implantli bolalar bilan individual va frontal mashg'ulotlar konspektlarini tuzish; koxlear implantli bolalarga korreksion maqsadda eshituv idrokini va nutqni rivojlantiruvchi usullar, metodikalar, didaktik o'yinlar, texnologiyalarni tanlay olish va mashg'ulotlar davomida qo'llash ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak;

ASOSIY QISM

1-mavzu: Eshitish idrokini rivojlantirish fanining zaruriyati, ahamiyati, o'quv materialining boshqa fanlar bilan aloqadorligi.

Eshitish idrokini rivojlantirish hozirgi kunda kar, zaif eshituvchi bolalar hayoti, ta'limidagi samaradorligiga erishishda muhim ahamiyatga ega. Hozirgi fan, texnika, zamonaviy eshitish apparatlari bilan ta'minlangan bir paytda bu toifa o'quvchilarning eshitish idrokini rivojlantirish orqali sog'lom tengqurlari orasiga integratsiya siga erishiladi.

Eshitish idrokini rivojlantirish mashg'ulotlarini rivojlantirish bo'yicha olib boriladigan mashg'ulotlar uchun o'quv-materiallar barcha fanlar bo'yicha asosiy nutq materialini asosida rejalashtiriladi.

2-mavzu: Eshitish idroki mashg'ulotlarini rejalashtirish tartibi, oquv materialining mazmuni.

Eshitishda turli darajada muammolari bo'lgan bolalar, zaif eshitish, ularni kelib chiqish sabablari, sabablarni eshitish idrokini rivojlantirishga ta'siri. Har bir toifadagi eshitish holati, darajasini pedagogik tashxis qilish tartibi va metodlari. Eshitishni pedagogik tashxis qilish va mashg'ulotlarni rejalashtirishda yakka mashg'ulot o'qituvchisi, eshitish kabineti mudiri va sinf o'qituvchisi bilan hamkorlikda amalga oshiriladi va shu asosda kompleks rejalashtirish amalga oshiriladi.

3-mavzu: Kar va zaif eshituvchi bolalarning eshitish idrokini rivojlantirish bosqichlari (tayyorlov 1,2,3,4,5,6 sinflar).

Eshitish idrokini rivojlantirish har bir sinfda o'quvchilarni eshitish idrokining holatiga moslashtirilgan holda muayyan bosqichda amalga oshiriladi:

a) tanish nutq materialni ekran orqali eshitib farqlash, eshitib taqlid qilib aytish;

b) har bir sinfda fanlar bo'yicha o'tiladigan yangi so'zlar, tushunchalar, matn yuzasidan o'qituvchi tomonidan darsda berilgan savol va topshiriqlarni eshitib javob berish, bajarish;

d) o'quvchilar uchun tanish mavzu bo'yicha dialog olib borish.

4-mavzu: Mashg'ulotlarni mazmuni, olib borish tartibiga qo'yiladigan talablar.

– Eshitish idrokini rivojlantirish har bir sinfda o'quvchilarni eshitish idrokining holatiga moslashtirilgan holda muayyan bosqichda amalga oshirish;

– tanish nutq materialni ekran orqali eshitib farqlash, eshitib taqlid qilib aytish;

– har bir sinfda fanlar bo'yicha o'tiladigan yangi so'zlar, tushunchalar, matn yuzasidan o'qituvchi tomonidan darsda berilgan savol va topshiriqlarni eshitib javob berish, bajarish;

– o‘quvchilar uchun tanish mavzu bo‘yicha dialog olib borish;

5-mavzu: Kar, zaif eshituvchi bolalarda talaffuz ko‘nikmalarini shakllantirishda o‘zbek tilining fonetik tizimining tutgan o‘rni va ahamiyati.

Eshitmaydigan bolaga tovushlarni to‘g‘ri talaffuzini o‘rgatish va tovushlardan so‘zlarni hosil qilib, to‘g‘ri talaffuz qilishni o‘rgatish uchun o‘zbek tilining fonemalarining barcha xususiyatlarini, jumladan tovushlarning pozitsion o‘zgarishi, assimilyatsiya, dissimilyatsiyasi, orfoepik qoidalari haqida bilim berish talab qilinadi.

6-mavzu: Talaffuzga o‘rgatish mashg‘ulotlarini rejalashtirish tartibi: tovushlar talaffuzining dastlabki holati holati, undagi nuqson, kamchilikni aniqlab borish asosida individual reja uzish.

Talaffuzga o‘rgatish mashg‘ulotlarini har bir oquvchi uchun alohida reja asosida olib boriladi. Tovushlarni hosil qilish, avtomatlashtirish, bo‘g‘in va so‘zlarda mustahkamlash O‘zbek tilining qisqartirilgan tizimi asosida olib boriladi. Rejalashtirishda har bir o‘quvchining talaffuz holatini tekshirish, undagi kamchiliklarni aniqlash, qisqartirilgan fonemalar tizimi tartibida joylashtirish talabida tuziladi.

Talaffuzga o‘zgarish va to‘g‘ri talaffuz qoidalari, ko‘nikmalari eshitish asosida taqlid qilish yo‘li bilan o‘rgatiladi.

7-mavzu: Mashg‘ulotni choraklik va kundalik rejalashtirish va olib borish tartibi.

Talaffuzni tekshirish, kamchiliklarni aniqlash tartibi ha chorakda va har kuni amalga oshiriladi va shundan kelib chiqqan holda kunlik reja tuziladi.

Mashg‘ulot ikki qismdan iborat bo‘lib, birinchi qismida o‘tilgan tovush bosqichma-bosqich mustahkamlanadi. Ikkinchi qismida yangi tovush talaffuzi ustida ish olib boriladi. Talaffuz ustida ishlash yakka mashg‘ulot o‘qituvchi va sinf o‘qituvchisi bilan hamkorlikda, eshitish kabinetining mudiri nazorati ostida olib boriladi.

8-mavzu: Frontal mashg‘ulot, mazmuni, vazifalari.

Mashg‘ulot jarayonida bolalarda kuzatuvchanlik, javobgarlik hissi takomillashtirib boriladi, ularda mehnat qilish malakasi va xohishi tarbiyalanadi. Bolalar bog‘chasida kichkintoylarni tevarak-atrofdagi hayot tabiat bilan tanishtirish, ularning nutqini, eng oddiy matematik tasavvurlarni o‘stirish mashg‘ulotlari, musiqa mashg‘ulotlari, tasviriy san‘at mashg‘ulotlari, ko‘rish yasash, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari olib boriladi. Mashg‘ulotlar boladan aqliy va jismoniy kuchlarni talab etadi, ya‘ni u bolaning faolligi bilan, bog‘liq bo‘lib, bola ma‘lum natijaga erishish uchun intiladi.

9-mavzu: Mashg‘ulotning tuzilishi, olib borish metodikasi.

Mashg‘ulotlarni kunning birinchi yarmida o‘tkazish maqsadga muvofiq, chunki birinchidan, bola ertalabki soatlarda aqliy vazifani yaxshi bajara oladi, xona tabiiy yorug‘lik bilan yaxshi ta‘minlangan bo‘ladi. Har bir yosh guruhida necha marta mashg‘ulot o‘tkazilishi, uning mazmuni va har bir mashg‘ulot yosh guruhlari bo‘yicha qancha davom etishi bolalar bog‘chasi tarbiya dasturida ularning yosh xususiyatlarini e‘tiborga olgan holda belgilab berilgan.

Bolalarning bilimlarini sinovchi mashg‘ulotlardan maqsad tarbiyachi bolalar dasturda belgilangan bilim va malakalarni o‘zlashtirish darajasini bilib oladi va o‘zining keyingi ishi mazmuni, metodlarini belgilaydi. Kompleks mashg‘ulotlar bolalar bog‘chasi tajribasida keng tarqalgan bo‘lib bunday mashg‘ulotlar bolalarga yangi bilim beradi. Egallangan bilimlar mustahkamlanadi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U., Fayziyeva U.Yu., Ishmatova O.S., Kobilova Sh.X., Umaraliyeva M.A. Surdopedagogika. / Darslik. 2024
2. Qodirova F.U., Pulatova D.A., Dehqanova M.G‘., Ibadullayeva Sh.N. Surdopsixologiya (o‘quv qo‘llanma). 2023
3. Qodirova F.U., Fayziyeva U.Yu. Eshitish idrokini rivojlantirish metodikasi (o‘quv qo‘llanma). 2024
4. Fayziyeva U.Y. Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi. Darslik. 2024y.
5. Fayziyeva U.Y. Talaffuzga o‘rgatish metodikasi. Darslik -2024y.
6. Fayziyeva U.Y., D.A. Nazarova, F.U. Qodirova “Surdopedagogika” darsligi. Toshkent. 2010y.
7. Fayziyeva U.Yu., Qodirova F.U. Talaffuzni shakllantirish metodikasi (o‘quv qo‘llanma).
8. Qodirova F.U., Abdullayev B.M., Fozilov B.Z., Xusnuddinova Z.X. Maxsus pedagogika asoslari (o‘quv qo‘llanma). – Chirchiq: “Zebo Prints” nashriyoti. 2023. B. 228.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent. 2021.
2. Qodirova F.U., Sayfullayeva I.Q., Inklyuziv va korreksion ta‘limda Art texnologiyalar, 2022 yil, ZEBO PRINT.
3. Qodirova F.U., Achilova S.J., Dehqanova M.G‘., Logopedik texnologiya. 2023 yil.
4. Qodirova F.U. Predmetli amaliy ta‘lim. / Darslik. – Chirchiq: “Zebo Prints” nashriyoti. 2023. B. 124.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti.
3. www.pedagog.uz
4. www.cspi.uz
5. www.pedagog.uz
6. www.edu.uz

2.6. KOXLEAR IMPLANTLI BOLALAR BILAN ISHLASH

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarori yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo‘yilmoqda.

O‘quv fanining maqsadi:

Koxlear implantli bolalar bilan ishlash metodikasining ilmiy-nazariy asoslari, metodlari va tamoyillari, eshitish buzilishlarining sabablari va turlari, eshitish apparatlari, eshitish idrokini rivojlantirishda FM-tizimlari, koxlear implantatsiya mohiyati va paydo bo‘lish tarixi, koxlear implant qurilmasining tuzilishi va ishlashi, jarrohlikdan keyingi eshituv-nutqiy rehabilitatsiya bosqichi va davrlari, koxlear implantli bolalar bilan ishda hamkorlik masalalari haqida talabalarda ko‘niklamalarni hosil qilishdan iborat.

O‘quv fanining vazifalari:

Koxlear implantli bolalar bilan ishlash haqidagi nazariy bilimlar, rehabilitatsiya jarayoni haqida amaliy ko‘nikmalarni hosil qilish, Ta’lim muassasalarida koxlear implanti bor bolalarni psixologik va pedagogik qo‘llab-quvvatlashning ahamiyatini talabalarga o‘rgatishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

– Talaba turli xil nutq nuqsonlar diagnostikasining nazariy asoslari; koxlear implantli bolalar bilan olib boriladigan logopedik ish yo‘nalishlari; eshituv idrokini va boshqalar nutqini tushunishini rivojlantirish bo‘yicha amalga oshiriladigan usullarni; koxlear implantli bolalarda eshituv idroki va tovush talaffuzi korreksiyasi;

ularda lugʻat boyligini oshirish; nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish; yozma nutqini korreksiya qilish metodikalarini hamda ularning farqlarini bilishi kerak;

– nutqiy nuqson tuzilishini aniqlash; koxlear implantli bolalar nutqini tekshirish uchun materiallarni tahlil qilish; tekshirish natijalariga koʻra logopedik xulosalar tuzish; koxlear implantli bolalarda nutq nuqsoni shakllarini hisobga olib bola bilan individual ishlarning istiqbol rejasini tuzish; individual va frontal korreksion-rivojlantiruvchi dasturlar ishlab chiqish; koxlear implantli bolalar bilan individual va frontal mashgʻulotlar konspektlarini tuzish; koxlear implantli bolalarga korreksion maqsadda eshituv idrokini va nutqni rivojlantiruvchi usullar, metodikalar, didaktik oʻyinlar, texnologiyalarni tanlay olish va mashgʻulotlar davomida qoʻllash koʻnikmalarga ega boʻlishi kerak;

ASOSIY QISM

1-mavzu: Koxlear implantatsiya mohiyati va paydo boʻlish tarixi, Eshitish apparatlari. Eshitish idrokini rivojlantirishda FM-tizimlari. Koxlear implantatsiya jarayonining bosqichlari.

Koxlear implanti (CI) – bu jarrohlik yoʻli bilan implantatsiya qilingan neyroprotez boʻlib, u oʻrtacha va chuqur sensorli eshitish qobiliyatini yoʻqotgan odamga tovushni idrok etishni taʼminlaydi. Terapiya yordamida koxlear implantlar sokin va shovqinli muhitda nutqni tushunishni yaxshilashga imkon beradi. CI eshitish nervini bevosita elektr simulyatsiyasi orqali akustik eshitishni chetlab oʻtadi. Kundalik tinglash va eshitish mashqlari orqali koxlear implantlar bolalarga ham, kattalarga ham ushbu signallarni nutq va tovush sifatida talqin qilishni oʻrganishga imkon beradi.

2-mavzu: Koxlear implant qurilmasining tuzilishi va ishlashi. Koxlear implant protsessorini sozlash. Koxlear implantatsiya jarrohligiga bolalarni tayyorlash. Koxlear implantatsiya uchun nomzodlarni tanlash.

Implant ikkita asosiy komponentdan iborat. Tashqi komponent odatda quloq orqasiga taqiladi, lekin bolalarda kiyimga ham biriktirilishi mumkin. Ushbu komponent, tovush protsessorida mikrofonlar, elektron qurilmalar, raqamli signal protsessorlari (DSP) chiplari, batareya va teri boʻylab implantga signal uzatuvchi gʻaltak mavjud. Ichki komponent, yaʼni haqiqiy implant, signallarni qabul qilish uchun spiral, elektronika va chigʻanoq ichiga joylashtirilgan elektrodlar majmuasiga ega boʻlib, ular koxlear nervni ragʻbatlantiradi.

3-mavzu: Jarrohlikdan keyingi eshituv-nutqiy rehabilitatsiya bosqichi va davrlari. Koxlear implantli shaxslarning fonematik idrok dinamikasi. Koxlear implantli shaxslarni eshituv-nutqiy rehabilitatsiyasida korreksion-pedagogik ish.

Koxlear implantatsiyadan keyin kar bolalarni ogʻzaki nutqini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, aloqa koʻnikmalarini rivojlantirish, zamonaviy asbobdan foydalangan holda atrofdagi tovushlarni va nutqni eshitish qobiliyatini rivojlantirish, ogʻzaki nutqni rivojlantirish uchun kuzatish va eksperiment usullar, shuningdek bolaga va uning oilasiga pedagogik-psixologik qoʻllab quvvatlashga eʼtibor qaratiladi. Nutqiy reabilitatsiyani olib borishda nafaqat oʻqituvchi balki bolani atrofidagi shaxslar ham alohida ahamiyatga egadir.

4-mavzu: Koxlear implanti bor bolalar/kattalarda eshituv-nutqiy idrok va nutqini rivojlantirishning optimal shart-sharoitlari.

Koxlear implantli bolalarda oʻquv-ijtimoiy motivatsiyasini oshirishda oʻyinli texnologiyalardan foydalanish. Koxlear implantli shaxslarning oilalarini psixologik-pedagogik qoʻllab-quvvatlash.

Past eshituvchi kishining oʻrta qulogʻini operatsiya qilganda, shilliq oʻramasiga taʼminot blokiga ulangan elektrod tasodifan tegib ketadi va mijoz oʻzining qulogʻini avvalgidan koʻra yaxshiroq eshityapti, deb his qiladi. eshitish tizimining elektr simulyatsiyasi tovush sezilishiga olib kelishi mumkinligini aniqladi. U quloqlariga metall simlarni bogʻlab, ularni 50 voltli elektr pallasiga uladi. Shunda u quloqlarida qaynayotgan suv tovushini sezdi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Abdullayeva G.S.Koxlear implantli bolalar bilan ishlash. Toshkent, 2022, 317 b.
2. Королёва И.В. Дети с нарушениями слуха в условиях инклюзии. СПб.: КАРО, 2020, 128 с.
3. Королёва И.В. Кохлеарная имплантация и слухоречевая реабилитация глухих детей и взрослых. СПб.: КАРО, 2009, 192 с.

Qoʻshimcha adabiyotlar:

1. Королева И. В. Реабилитация глухих детей и взрослых после кохлеарной и стволомозговой имплантации. – СПб.: КАРО, 2016. – 872 с.
2. Королева И. В. В моем классе учится ребенок с кохлеарным имплантом. – СПб.: КАРО, 2014. – 104 с.
3. Королева И. В. Кохлеарная имплантация и дети. Все самое важное для родителей. СПб.: Изд-во «Умная Маша», 2010. – 208 с.
4. Леонгард Э. И., Самсонова Е. Г. Развитие речи детей с нарушенным слухом в семье. М.: Просвещение, 1991. – 319 с.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.edu.uz
2. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK)
3. www.ziynet.uz – Ziyonet axborot-ta’lim resurslari portali.

2.7. BRAYL YOZUVINI O‘RGATISH METODIKASI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 638-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 – yil 18-apreldagi “Ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta’lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-209-son qarori asosida ko‘zi ojiz va zaif ko‘ruvchi bolalar ta’limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab

Brayl alifbosini o‘qish va yozishni o‘rgatish metodologiyasi to‘rtta bo‘limdan iborat: nazariy, amaliy, bilimlarni boshqarish va yordamchi. Nazariy bo‘limda fanning o‘quv rejasi va o‘quv dasturining mazmuniga muvofiq ishlab chiqilgan ma’ruza matnlari mavjud.

Tinglovchilar ushbu “Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi” fani yuzasidan amaliy ko‘nikmalarni: yozish va o‘qish tizimlari to‘g‘risida zarur nazariy hamda amaliy bilimlarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi:

Brayl tizimida o‘qitish va yozish, o‘ziga xos xususiyatlari, brayl alifbosi tarixi, kolodka bilan ishlash, pribor va grifel bilan ishlash, barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullarini o‘rganishdan iborat.

O‘quv fanining vazifalari:

Tinglovchilarga harflar, so‘zlar va jummalarning Brayl relyef-nuqta shriftida to‘g‘ri o‘qish va yozishni o‘rgatish.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- L.Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslari;
- shriftning “kaliti” ning asosiy belgilari, ularni shakllantirish tamoyillari va eng muhim xarakterli xususiyatlari;

- yozish moslamasi, Brayl yozuvi uchun pribor va grifelni to‘g‘ri ushlash;
- Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo‘l bilan o‘qish mexanizmi;
- tinish belgilari, raqamlar, harflarni strukturaviy darajasiga qarab joylashtirish va yozish tartibi;
- tiflotik yozuv materiallari haqida bilishi kerak.
- alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, so‘zlarni relyef-nuqta shriftida yozish;
- Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;
- Brayl shriftidagi adabiy matnni o‘qish va o‘qiganlarini Brayl shriftida yozish;
- matematik iboralarini o‘z ichiga olgan matnlarni mazmunli o‘qish va yozish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.
- alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, so‘zlarni relyef-nuqta shriftida yozish;
- Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;
- matematik iboralarini o‘z ichiga olgan matnlarni mazmunli o‘qish va yozish malakalariga ega bo‘lishlari kerak.
- L.Braylning relyef-nuqta tizimining tarixi, L.Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslarini tahlil qila olish, Brayl relyef-nuqta shriftida matnlarni hamda matematik iboralarini sidirg‘a o‘qish va yozish kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanib 3-semestr o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Brayl yozuvini o‘zlashtirish ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi va moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qat’i nazar, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi mumkin bo‘lgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Brayl yozuvi tarixi.

XXI asrga qadar saqlanib qolgan eng qadimgi taktil alifbosini IV asrda yunon ilohiyotshunos Didim Slepets yaratgan. Ispaniyalik novator Fransisko Luka 1517 yilda Saragosadan lotin alifbosida suyak va yog‘och o‘ymakorligi texnikasini ishlab chiqdi. 1784 yilda o‘qituvchi “ko‘zi ojizlar foydalanishi uchun ta‘lim sxemasini”

tuzdi. Bir necha yil o'tgach, Gayui boshchiligidagi "ko'zi ojiz bolalar instituti" ish boshladi. "Tungi alifbo" usuli Braylni relyef-nuqta shriftini yaratishga ilhomlantirdi. 1824 yilda yigit usulning "xom" versiyasini ishlab chiqdi, u keyingi besh yil davomida takomillashtirildi.

2-mavzu: Brayl yozuvi tarkibi.

L.Braylning relyef-nuqta shrifti: alifboni tashkil etish xususiyatlari. L.Brayl tizimini qurish tamoyillari. Relyef-nuqta shriftini sezgir idrok etishning fiziologik mexanizmlari va o'ziga xos xususiyatlari. Braylning "kaliti" va uni qurish tamoyillari. "Kalit" harf belgilari L.Braylning relyef-nuqta shriftining "kalit" belgilarining asosi sifatida bo'rtirma olti nuqta. "Kalit" satrlarining relyef-nuqta belgilari va ularni olish usullari.

3-mavzu: Harflar, raqamlar va belgilarni yozish.

Kolodka, grifel va pribor bilan tanishtirish. Olti nuqta bilan kombinatsiyalar bajarish texnikasi. Lotin harflari, tinish belgilar, raqam belgisi, arab va rim raqamlari, Barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullari.

4-mavzu: Tez, aniq, xatosiz yozish ko'nikmalarini shakllantirish.

Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo'l bilan o'qish mexanizmi. Brayl shriftidagi adabiy matnni o'qish va o'qiganlarini Brayl shriftida yozish. Diktant yozish.

5-mavzu: Brayl yozuvida tarjimai-hol, dars elementi, ixtiyoriy mavzuda taqdimot tayyorlash.

Brayl yozuvida tarjimai-hol yozish. 1 soatlik dars ishlanmasi (rejasini) yozish. Ixtiyoriy mavzu yuzda taqdimot tayyorlash. Diktant yozish.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U va b., Tiflopedagogika, o'quv qo'llanma, ZEBO PRINT, 2023
2. Dangalov S.M, Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati, o'quv qo'llanma, Toshkent, 2010
3. Qodirova F.U va b., Maxsus pedagogika asoslari, o'quv qo'llanma, ZEBO PRINT, 2023

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Соколов, В. В. Современные технические средства реабилитации детей со зрительной депривацией. 2013.
2. Nurkeldiyeva D.A., Fayziyeva U.Y., Pulatova P., Maxsus pedagogika T:G'afur G'ulom., 2007 yil.
3. Л.И. Плаксина "Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушением зрения" Учебное пособие М.: РАОИКП, 1999.
4. Abduraxmonov F., Davletshin G.M., Odamlar bilan qanday muloqotga kirishish va yondashish kerak. T. 1996

5. Mo‘minova L.R. Nutqi to‘liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish (metodik qo‘llanma) //T.: O‘qituvchi, 1992. -39

6. Ayupova M. Logopediya. – T.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz
2. www.cspi.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.edu.uz
5. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK)
6. www.ziynet.uz – Ziyo-net axborot-ta‘lim resurslari portali.

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining
2025-yil "30"-sentabrdagi
367-son buyrug'iga
3.32-ILOVA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**IXTISOSLASHTIRILGAN TA'LIM MUASSASASI
O'QITUVCHISI VA TARBIYACHISI (TIFLOPEDAGOGIKA)
HUQUQINI BERISH BO'YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH
KURSINING**

NAMUNAVIY O'QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

F.U. Qodirova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası mudiri, professor, p.f.d.

N.A. Egamberdiyeva – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

Z.X. Xusnuddinova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

M.G‘. Dehqanova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qituvchisi.

Taqrizchilar:

M.S. Maxmudova – Cqo‘qon davlat universiteti Maxsus pedagogika kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD.

D. Nazarova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Pedagogika va psixologiya kafedrası, p.f.f.n., professor.

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”- _____dagi __-son qarori bilan ma’qullangan.

TUSHUNTIRISH XATI

Bugungi kunda Respublikada amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, maxsus pedagogika va uni amaliyot bilan bog'lab o'qitish bo'lajak mutaxassislarda kasbiy professional xususiyatlarni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Modomiki, universitetlarning har xil fanlarni chuqur o'rgangan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash asosiy vazifasi va maqsadi ekan, bo'lajak mutaxassislar o'rganish uchun o'zi tanlagan maxsus pedagogika sohasi masalan, surdopedagogikaning qanday qilib paydo bo'lganligi, uning shakllanganligi, rivojlanish tarixi, defektologiyaning tibbiy-klinik asoslari, eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi va ularni o'qitish metodikalarini yaxshi bilishi kerak.

Maxsus pedagogikaning mazkur sohasi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak Defektologiyaning tibbiy asoslari, maxsus pedagogika asoslari, surdopedagogika va surdopsixologiya, tarbiyaviy ishlar metodikasi, nutq o'stirish, daktilologiya imo-ishoraga o'rgatish metodikasi fanlari kabi umumkasbiy hamda matematika o'qitish, ona tili o'qitish maxsus metodikalari, texnologiya fanini o'qitish metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, korreksion fanlar (yakka va frontal mashg'ulot) koxlear implantli bolalar bolalar ishlash kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassis shu sohaning yuqori kompetensiyali mutaxassisiga aylanadi. Demak, Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining namunaviy o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar surdopedagogikaning barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (surdopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

Shuningdek, ushbu ishchi o'quv reja va dasturga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" 20.10.2022-yildagi PQ-407-son qarorining 5.2.3-bandi, "b" kichik bandida 2024–2025- o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta'lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta'lim yo'nalishlarida ta'lim olayotganlarga o'zbek imo-ishora tilini o'rgatish bo'yicha modullarni kiritish kabi vazifasining ijrosini ta'minlash maqsadida, o'quv rejasidagi umumkasbiy fanlar blokidagi – 1.07.Tanlov fanlariga Fonetik ritmika moduli hamda

ixtisoslik fanlari blokidagi – 2.07.Tanlov fanlariga Brayl yozuviga o'rgatish metodikasi moduli kiritildi.

KURSINING NAMUNAVIY O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Maxsus pedagogikaning tibbiy asoslari
- 1.2. Tiflopsixologiya
- 1.3. Tiflopedagogika
- 1.4. Bolalar adabiyoti
- 1.5. Tarbiyaviy ishlar metodikasi
- 1.6. Korreksion fanlar
- 1.7. Maxsus pedagogika
- 1.8. Tanlov fanlari (o'zbek imo-ishora tili)

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Matematika o'qitish maxsus metodikasi
- 2.2. Ona tili o'qitish maxsus metodikasi
- 2.3. Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi
- 2.4. Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasi
- 2.5. Brayl yozuvini o'rgatish metodikasi
- 2.6. Tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalari
- 2.7. Tanlov fanlari (daktilologiya va imo-ishoraga o'rgatish metodikasi)

1. UMUMKASBIY FANLAR:

1.1. MAXSUS PEDAGOGIKANING TIBBIY ASOSLARI

KIRISH

Maxsus pedagoglarni tayyorlashda tibbiy fanlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda namoyon bo'lgan kamchiliklar, kasalliklar sabablarini bilish, tushunish uchun albatta tibbiyot fanlarini ham bilish zarur.

Shularni hisobga olgan holda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (tiflopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi o'quv rejasiga tibbiyot fanlarini o'ziga jamlagan «Maxsus pedagogikaning tibbiy asoslari» fani kiritilgan.

Ko'rishida nuqsoni bo'lganlar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi bolaning yosh xususiyatini, organizmi tuzilishini, uning funksional holatini bilishi katta ahamiyatga ega.

Fanda organizm tuzilishini o'rganish bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar o'rganiladi. Fan mazmunini o'rganish orqali quyidagilarga "Odam anatomiyasi va fiziologiyasi", "Nevropatologiya", "Bolalar psixopatologiyasi", "Genetika", "Gigiyena", "Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi", "Defektologiyaning klinikasi"ga alohida ahamiyat berilgan. Bular orqali eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning o'ziga xos xususiyati, ta'limi va tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etish o'rgatiladi.

Fanda birlamchi va ikkilamchi nuqsonlar, organizm tuzilishi bilan unda ro'y beradigan fiziologik jarayonlar va ular patologiyasi, gigiyenasi berilgan. Fanning har bir bo'limidagi tibbiy asoslarni nuqsonning hamda bolalarning yosh xususiyatlari bilan bog'lash tavsiya etiladi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Bolalarga ziyon ta'sirlarni organizmga qaysi yo'l bilan ta'sir etishi va organizmda qanday o'zgarishlarga olib kelishi, organizmni himoya xossalari; eshitish a'zolarining tuzilishi, patologiyasi, nerv sistemasining tuzilishi, faoliyati bilan tanishish; asab-ruhiy kasalliklarni kelib chiqish sabablari, patogenezi, klinik ko'rinishlarini o'rgatish fanning maqsadini tashkil qiladi.

Fanning vazifasi – psixik va jismoniy rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalarda namoyon bo'ladigan nuqson va kasalliklarning nazariy asoslarini yoritib berish, talabalarni asab tizimi kasalliklari, nutq eshitish a'zolari kasalliklari, asab-ruhiy kasalliklarni kelib chiqish sabablari, patogenezi, klinik ko'rinishlari boyicha bilimlar bilan qurollantirishdan iborat.

Fan boyicha talabalarining bilimiga, ko‘nikma va malakasiga qo‘yiladigan talablar:

“Maxsus pedagogikaning tibbiy asoslari” o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

– Odam organizmining tuzilishi va fiziologiyasi, yoshga nisbatan rivojlanish xususiyatlari;

– oliy nerv faoliyati;

– nerv tizimi patologiyasining kelib chiqish sabablari;

– markaziy nerv tizimining asosiy buzilishlari;

– bolalarda nerv sistemasi kasalliklarining turlari va tekshirish usullari;

– bosh miya va orqa miya, nervlari;

– sezgi organlari tuzilishi va faoliyati;

– xromosoma kasalliklari;

– umumiy va maxsus psixopatologiya;

– ruhiy buzilish sindromlari;

– genetika fanining maqsadi va vazifalari;

– bosh miyaning jarohatlari, infeksiya kasalliklari, bosh miyaning qon-tomir kasalliklaridagi ruhiy buzilishlar;

– organizmda hujayralarning tuzilishida yadro xromosoma sitoplazmalarning ahamiyati;

– hujayralar bo‘linishining xillari, fazalari;

– hujayralarning bo‘linishida nasliy informatsiya. DNK. genetik kod. RNK;

– odam genetikasi; irsiyatning xromosoma nazariyasi;

– qon guruhlarining naslga o‘tishi;

– xromosoma kasalliklari;

– Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena ovqatlanish gigiyenasi Maktab gigiyenasi;

– ko‘rish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi **haqida tasavvurga ega bo‘lishi.**

– bolalarning anamnezini to‘plash, tibbiy hujjatlar bilan ishlashni, bolalar bilan aloqaga kirishni **bilishi va ulardan foydalana olishi;**

– tibbiy adabiyotlardan foydalanish, defektologiyaning klinik asoslaridan egallagan bilimlarini pedagogik amaliyotda qo‘llay olish, defektologiya sohasiga tegishli bilimlarni o‘zlashtirishda ushbu fandan egallagan tushunchalardan foydalanish **ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Maxsus pedagogikaning tibbiy asoslari” fanini o'zlashtirish uchun tinglovchi umumta'lim fanlaridan biologiya, odam va uning salomatligi, kimyo kabi fanlarni chuqur o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Ushbu fan o'quv rejadagi tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlar kabi umumkasbiy fanlar bilan birgalikda o'zlashtiriladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlanishida Eshitishda nuqsoni bo'lganlar bolalar maxsus ta'lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Odam anatomiyasi va fiziologiyasi.

Odam gavdasining tuzilishi. Tayanch-harakat a'zolari sistemasi. Muskullar va muskullar haqida ma'lumot. Organizmda modda almashinuvi va energiya. Qon. Yurak-qon-tomir sistemasi.

2-mavzu: Nevropatologiya.

Nevropatologiya va defektologiyaning o'zaro aloqadorligi. Miyaning muhim funksional tizimining rivojlanishi. Bosh miyaning katta yarim sharlari. Bosh miya va orqa miya nervlari. Oliy nerv faoliyati. Nerv sistemasini o'rganish. Sezgi organlari ularning tuzilishi, faoliyati. Nerv sistemasi kasalliklari. Xromosoma kasalliklari, bolalar serebral falaji (BSF). Gidrotsefaliya, mikrotsefaliya, irsiy kasalliklar.

3-mavzu: Bolalar psixopatologiyasi.

Umumiy psixopatologiya. Uning maqsad va vazifalari. Ruhiy buzilish sindromlari. Maxsus psixopatologiya. Ichki kasalliklarda va ichki sekretiya bezlari faoliyatining buzilishlarida kuzatiladigan ruhiy o'zgarishlar. Umumiy va neyro-infeksiyalar. Bosh miyaning jarohatlanishida o'zgarishlarni o'rganish.

4-mavzu: Genetika. Genetika fanining maqsadi va vazifasi.

Organizmda hujayralarning tuzilishida yadroxromosoma sitoplazmalarning ahamiyati. Hujayralar bo'linishining xillari, fazalari. Hujayralarning bo'linishida nasliy informatsiya. DNK. Genetik kod. RNK. Odam genetikasi. Irsiyatning xromosoma nazariyasi. Qon guruhlarining naslga o'tishi, xromosoma kasalliklari.

5-mavzu: Gigiyena.

Inson organizmi haqida umumiy tushuncha. Shaxsiy gigiyena. Ovqatlanish gigiyenasi. Maktab gigiyenasi. O'quvchilarda gigiyenik malakalarni shakllantirish.

6-mavzu: Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi.

Eshitish organining anatomiyasi, fiziologiyasi va patologiyasi fanining maqsadi, vazifasi. Quloqning vazifasi, uning tuzilishi va tarkibiy qismlarining faoliyati. Eshitish faoliyatini tekshirish usullari.

7-mavzu: Defektologiyaning klinikasi.

Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlar haqida zamonaviy tasavvurlar. Klinik tibbiyot va defektologiyaning o'zaro aloqadorligi. Defektologiyaning etiologiyasi va patogenezi. Rivojlanishida kamchiliklari bo'lgan bolalarning tibbiy-psixologik-pedagogik tasnifi. Rivojlanishida kamchiliklari bo'lgan bolalarni tekshirish usullari.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun kerakli jihozlar:

Defektologiyaning tibbiy asoslari fani bo'yicha o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qurollari, darsliklar, qo'shimcha adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari, ko'rgazma qurollar: mulyajlar, odam skeleti, jadvallar kerak.

O'qitishning texnik vositalari:

Radio, televizor, kodoskop, magnitofon, kompyuter, multimedia.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.B.Antropova. Bolalar va o'smirlar gigiyenasi. – 1981.
2. N.N. Montevo., K.B. Marino va. Анатомия и физиология детского организма. – 1986.
3. S.S. Solixojayeva. Bolalar va o'smirlar gigiyenasi. – T.: 1991.
4. K.Sodiqov. O'quvchilar fiziologiyasi va gigiyenasi. – T.: o'qituvchi, 1992.
5. T.Z. Qodirov. Odam fiziologiyasi.-T.: Ibn Sino, 1996.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.ziyonet.uz>
2. <http://www.pedagog.uz>
3. <http://www.biologiya.dc.uz>

1.2. TIFLOPSIXOLOGIYA

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda

Tiflopsixologiya fanini o'rganish ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ruhiyatining o'ziga xosligi, bilish jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari, hissiy-emotsional-irodaviy sohasi, ijtimoiylashtirish, kasbga tayyorlashga oid amaliy ko'rsatmalarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi to'g'risida chuqur uslubiy va nazariy bilimlarni shakllantirish, ularning kognitiv faoliyati va shaxsiyati, ijtimoiylashuvi va kasbiy integratsiya xususiyatlarining paydo bo'lishining fiziologik va psixologik mexanizmlarini tushunish.

O'quv fanining vazifalari:

Vizual nuqsonlarni kompensatsiya mexanizmlarini, ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning potensial imkoniyatlarini, korreksion-pedagogik ishlarning psixologik asoslarini o'rganish, jamiyatga integratsiyalashuvining psixologik asoslarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslar psixologiyasining fan sifatida predmeti, obyekti, maqsadlari va vazifalari;

– tiflopsixologlarning ilmiy va nazariy tadqiqotlari: L.S.Vigotskiy, L.P.Grigoryeva, A.G.Litvak, M.I.Zemsova, L. I. Plaksina, L.I.Solntseva;

– ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslar psixologiyasining fan sifatida asosiy tushunchalarining mazmuni;

– individual korreksion dasturini yaratish, bolalarning psixofizik rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun og'ir ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarni diagnostik tekshirishning xususiyatlari;

– ta'lim muassasalari tizimida ushbu toifadagi bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlashni ta'minlash uchun ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslar bilan rivojlanish va korreksion ishlarining vosita va usullari haqida **bilishi kerak**.

– ushbu kontingent bilan ishlash uchun yetarli psixodiagnostika va korreksion usullarni tanlash;

– korreksion-rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

– ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish bo'yicha oilalar va o'qituvchilarga maslahat yordamini ko'rsatish **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak**.

– vizual funksiyaning buzilish darajasini aniqlash uchun malakali diagnostika tekshiruvini o'tkazish;

– o'quv jarayonida ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarga psixologik yordam ko'rsatishni ta'minlash;

– vizual funksiya yetishmovchiligining ikkinchi darajali shaxsiy va ijtimoiy oqibatlarini psixologik korreksiyalar *malakalariga ega bo‘lishlari kerak.*

– tiflopsixologiyaning tarixi, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan va sog‘lom shaxslarning o‘ziga xos psixologik xususiyatlarini o‘xshash hamda farqli tomonlarini tahlil qila olish, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan shaxslarni ijtimoiy hayotga moslashtirish usullarini amalga oshirish *kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.*

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tiflopsixologiya” fani umumkasbiy fan hisoblanib 1-semestr o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, tiflopedagogika, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Tiflopsixologiya ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi va moslashuvida yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qat’i nazar, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi mumkin bo‘lgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu. Tiflopsixologiya fanining maqsad va vazifalari.

Tiflopsixologiyaning maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar rivojlanishning o‘ziga xosligi. Tiflopsixologiya va tiflopedagogikaning o‘zaro aloqadorligi. Tiflopsixologiya psixologiyaning boshqa sohalari uchun ahamiyati.

2-mavzu. Tiflopsixologiya fani metodlari va ulardan amaliyotda foydalanish.

Metod nima? Metod guruhlari. Eksperiment, kuzatish, faoliyat mahsulotlarini o‘rganish, sotsiometriya, test.

3-mavzu. Ko‘rishda muammolari bo‘lgan bolalar psixologiyasining o‘ziga xosligi va ularni o‘rganish tamoyillari.

Ko‘rishda muammolari bo‘lgan bolalar psixologiyasining o‘ziga xosligi. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar sezgisi, idroki, xotirasi, diqqati, tasavvuri, tafakkuri, nutqi, hissiy-emotsional-iroda sferasi.

4-mavzu. Maxsus ta’lim muassasalarida psixologik xizmatni samarali tashkil etish.

Psixologik xizmat nima? Psixologik xizmat maqsad va vazifalari. Psixologik xizmatni tashkil etish.

Asosiy adabiyotlar:

1. F.Qodirova va b./ Tiflopsixologiya / Darslik – Chirchiq, 2024.
2. N.Z. Abidova / Maxsus psixologiya (Tiflopsixologiya) / Darslik – Toshkent “Barkamol fayz media” 2017. -194 bet.
3. F.Qodirova va b./ Maxsus pedagogika asoslari /O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Nazokaxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
4. F.Qodirova va b./ Tiflopedagogika / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Nazokaxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
5. Sh.M.Amirsaidova / Maxsus psixologiya / O‘quv qo‘llanma – Toshkent “Fan” 2019.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. В.П.Ермаков /Основы тифлопедагогики (Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения) / Учебное пособие для ВУЗов – Владос – 2000.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021 yildagi 638-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori.
3. А.Г. Литвак /Психология слепых и слабовидящих/ Учб. Пос. – Санкт - Петербург 2006..
4. G.S.Abdullayeva va b. / Rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar diagnostikasi/ O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Nazokathon ziyo print”, 2023. –388b.
5. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari / O‘quv qo‘llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
3. www.ziynet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb sayti.

1.3. TIFLOPEDAGOGIKA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi “Alohida

ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Tiflopedagogikaning tarixi, maqsad, vazifalari, obyekti, predmeti, tadqiqot metodlari, tamoyillari, didaktik masalalari, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim tizimi, mazmuni, tarbiya nazariyasi, proforintatsiyasi, jismoniy va estetik tarbiyasi, saqlangan analizatorlaridan foydalanish haqidagi nazariy va amaliy ko'rsatmalarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

– tinglovchilarda defektolog-tiflopedagogning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, shuningdek, ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun davlat ta'lim standarti talablariga muvofiq umumiy kasbiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish;

– tinglovchilarda yangi turdagi kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan maxsus pedagogika (ko'zi ojiz o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash) sohasidagi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish.

O'quv fanining vazifalari:

Tiflopedagogikaning rivojlanish bosqichlari. Tiflopedagogika fani asoschisi V.Gayui. Brayl alifbosi asoschisi L.Brayl va Brayl alifbosi. O'zbekistonda tiflopedagogikani rivojlanishi bosqichlarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

– ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'lim-tarbiyasini tashkil etish va tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar;

– tiflopedagog – o'qituvchining vazifalari;

– o'quv dasturlarining tuzilishi;

– ta'lim va tarbiyani tashkil etish va o'tkazish metodologiyasi, mehnatni muhofaza qilish qoidalari va ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'lim muhitining xavfsizligiga qo'yiladigan talablar;

– ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'lim tizimlarini qurish va ishlash nazariyalari, qonuniyatlari, tamoyillari, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ta'limni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari;

– ko'p madaniyatli ta'lim asoslari, o'qitish usullari va texnologiyalari, moslashtirilgan asosiy umumiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish uchun mintaqaviy, etnik-madaniy, lingvistik shart-sharoitlarning xususiyatlari haqida ***bilishi kerak.***

– ko‘zi ojiz bolalarni o‘qitish va tarbiyalash nazariyasi va metodikasi bo‘yicha olingan bilimlardan foydalanish;

– o‘quv jarayonini samarali tashkil etish, moslashtirilgan asosiy o‘quv dasturi, maxsus individual rivojlanish dasturi, korreksion ishlari dasturiga muvofiq tarkibni rejalashtirish va uzluksiz ta‘lim va korreksion jarayoni amalga oshirish;

– o‘quv, tarbiya vazifalarini amalga oshirish uchun ko‘zi ojiz o‘quvchilar faoliyatini tashkil etish, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv buzilishlarini (individual yoki guruh shaklida) ularning yoshiga, maxsus ta‘lim ehtiyojlari va individual xususiyatlariga muvofiq korreksiyalash, ota-onalar (qonuniy vakillari) bilan birgalikda o‘quvchining individual ta‘lim yo‘nalishini uning yoshini, individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqish va amalga oshirish;

– maxsus ta‘lim ehtiyojlarini, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning turli toifalarining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tiflopedagogik texnologiyalardan foydalanish;

– ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarni xavfsiz qo‘llab-quvvatlash usullarini qo‘llash;

– ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning rejalashtirilgan ta‘lim natijalariga erishishini baholash, rivojlanish buzilishlarini korreksiyalash, ijtimoiy moslashuv, maxsus ta‘lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta‘limning keyingi trayektoriyalarini aniqlash imkonini beradigan joriy nazorat va monitoringning mazmuni, shakllari, usullari va vositalaridan foydalanish;

– olingan bilimlarni darsdan tashqari ishlarni tashkil qilish uchun qo‘llash ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***

– psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash usullari;

– ta‘lim jarayonining boshqa subyektlari bilan o‘zaro munosabat usullari;

– ta‘limda innovatsion faoliyat usullari;

– kasbiy bilim va ko‘nikmalarni takomillashtirish usullari;

– ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning ta‘lim dasturlarini, shuningdek ularning tarkibiy qismlarini o‘zlashtirishda erishgan yutuqlarini nazorat qilish va baholash usullari, vositalari, maxsus ta‘lim ehtiyojlarini, ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ta‘lim dasturlari, dars (mashg‘ulot) rejalari, ularni amalga oshirishni tahlil qilish natijalariga ko‘ra baholash vositalarining mazmunini korreksiyalash ***malakalariga ega bo‘lishlari kerak.***

– ta‘lim, tarbiya va diagnostikaning zamonaviy usullari va texnologiyalaridan foydalanish;

– darsdan tashqari faoliyatda o‘quvchilarni tarbiyalash va ma‘naviy-axloqiy rivojlantirish muammolarini hal qilish;

– ta‘lim va tarbiyaning shaxsiy, fan natijalariga erishish va o‘quv jarayonining sifatini ta‘minlash uchun ta‘lim muhitining imkoniyatlaridan foydalanish;

- o‘quvchilarning ijtimoiylashuvi va kasbga yo‘naltirish;
- o‘quv jarayoni ishtirokchilari bilan o‘zaro munosabatlarga tayyorlik;
- o‘quvchilarning hamkorligini tashkil etish, faol va tashabbuskorlikni saqlash, o‘quvchilarning mustaqilligi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- kasbiy o‘rinish va shaxsiy rivojlanish trayektoriyalarini loyihalash usullarini amalga oshirish *kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.*

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tiflopedagogika” fani umumkasbiy fan hisoblanib 1 va 2 – semestr o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Odam anatomiyasi va fiziologiyasi, tiflopsixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Tiflopedagog kasbi nafaqat yuqori malaka va ixtisoslashtirilgan bilimlarni, balki inson psixologiyasini chuqur tushunishni, shuningdek har bir o‘quvchiga individual yondashuvni topish qobiliyatini talab qiladi. Bu tiflopedagogikani juda muhim va shu bilan birga murakkab faoliyat sohasiga aylantiradi. Tiflopedagoglar o‘z o‘quvchilariga mustaqil va to‘laqonli hayot yo‘lidagi ijtimoiy va psixologik to‘siqlarni yengib o‘tishda yordam berish orqali nafaqat ta’lim berish, balki ularni ilhomlantiradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu. Tiflopedagogika fanining maqsad va vazifalari.

Tiflopedagogika – yunonchadan *typhlos* ko‘r va pedagogika deb tarjima qilinadi. U maxsus pedagogikaning ko‘r va zaif ko‘ruvchi bolalarni o‘qitish, tarbiyalash hamda ularni mehnatga tayyorlash masalalarini ishlab chiquvchi sohasidir.

2-mavzu. Tiflopedagogika fanining boshqa fanlar bilan bog‘liqligi.

Umumiy pedagogika, maxsus pedagogika, psixologiya, fiziologiya, oftalmologiya, pediatriya, tilshunoslik.

3-mavzu. Ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalar ta’lim nazariyasi va amaliyotining o‘ziga xos xususiyatlari.

Tiflodidaktika. Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitishning mazmuni.

4-mavzu. Ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalar ta’limi jarayonida qo‘llaniladigan o‘qitish shakllari va vositalari

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish metodlari. Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitishda interfaol metodlar. Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish usullari o‘ziga xos xususiyatlar. O‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan metodlar qo‘yiladigan talablar.

5-mavzu. Maxsus maktablarda darslarga qo'yiluvchi talablar.

Dars nima? Mashg'ulot nima? Dars turlari. Dars bosqichlari. Darslarga qo'yiluvchi talablar.

6-mavzu. Maxsus maktablarda dars va mashg'ulotlarni tashkil etish va ularni tahlil qilish.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan yakka va guruhli dars mashg'ulotlarning o'ziga xos xususiyatlari. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan yakka va guruhli dars-mashg'ulotlarning tuzilishi. Korreksion mashg'ulotlar.

7-mavzu. Muassasada pedagoglar yuritadigan ish hujjatlar.

Tiflodidaktika. Yillik ish reja. Taqvim-mavzu-reja. Dars konspekt daftari. Sinf jurnali. Dars kuzatish daftari. Tarbiyaviy ishlar rejasi Bolaning individual ta'lim yo'nalishi. O'z ustida ishlash papkasi.

8-mavzu. Hujjatlarni tayyorlash bo'yicha amaliy mashg'ulot.

Hujjatlarni tayyorlash bo'yicha master klass.

Asosiy adabiyotlar:

1. F.Qodirova va b./ Tiflopedagogika / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
2. F.Qodirova va b./ Maxsus pedagogika asoslari /O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. – 260 bet.
3. Sh.A.Abdujalilova / Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha) / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Ziyo Print”, 2023, – 351 b.
4. G.S.Abdullayeva va b. / Rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar diagnostikasi/ O'quv qo'llanma – Chirchiq “Nazokatxon ziyo print”, 2023. –388b.
5. M.U. Xamidova / Maxsus pedagogika / O'quv qo'llanma – T.: „Fan va texnologiya“, 2018 yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. В.П.Ермаков /Основы тифлопедагогики (Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения) / Учебное пособие для ВУЗов – Владос – 2000.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 12.10.2021 yildagi 638-son “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida”gi Qarori.
3. R.Sh.Shomahmudova / Inklyuziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari/ Toshkent – 2007.
4. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta'limda Art texnologiyalar / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Zebo Print”, 2022.
5. F.U.Qodirova va b. / Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari / O'quv qo'llanma – Chirchiq “Zebo print”, 2022.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi
3. www.ziynet.uz – O‘zbekiston Respublikasi axborot ta’lim tarmog‘i
4. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy veb sayti

1.4. BOLALAR ADABIYOTI

KIRISH

Hozirgi kundagi eng dolzarb masalalardan biri yoshlarni ma’naviy yetuk, axloqli, g‘oyaviy yetuk, e’tiqodli, izlanuvchan, milliy qadriyatlar va an’analarni davom ettiruvchi kitobxon va mutaxassis qilib tarbiyalashdan iboratdir. Buning uchun tinglovchilarga badiiy asarning g‘oyaviy-badiiy jihatdan baholay olishni, o‘zbek tilining go‘zalligini his yeta olishni, asarni ifodali o‘qib, uni tahlil qila olishni, o‘rganayotgan asarining badiiy ahamiyatini tushunishni, asar qahramonlari haqida mustaqil fikrlay olishni, qahramonlarning xatti-harakatini baholay olishni o‘rgatishimiz lozim. Maxsus ta’lim muassasasidagi o‘qish darslari, kitobxonlikka o‘rgatish saboqlari, sinfdan tashqari o‘qitishlar bolalar adabiyoti orqali amalga oshiriladi.

Ushbu dasturda “Bolalar adabiyoti” fani bo‘yicha ta’lim bosqichlarida olib boriladigan darslar, uni o‘qitishning turli zamonaviy metod va usullaridan foydalanish jarayoni, talabalarga o‘zbek va jahon bolalar adabiyotidan bilim va malaka berish yo‘llari haqida ma’lumot beriladi:

- “Bolalar adabiyoti” fanining obyekti va predmeti, bolalar adabiyoti fanining ta’lim tizimida tutgan o‘rni;

- o‘zbek va jahon adabiyoting taraqqiyot bosqichlari, fanni o‘qitish metodlari va usullari tarixi;

- o‘zbek bolalar adabiyoti fani bo‘yicha yaratilgan o‘zbek va chet el darsliklari, o‘quv qo‘llanmalarining xususiyatlari, o‘xshash va farqli jihatlari;

- o‘zbek bolalar adabiyoti o‘qituvchisining innovatsion pedagogik faoliyatining nazariy-metodik asoslari, pedagogik faoliyatni amalga oshirish metodikasi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lishi;

- umumiy o‘rta, o‘rta maxsus va kasb-hunar ta’limi o‘zbek bolalar adabiyoti fani dastur va darsliklari mazmuni;

- o‘zbek bolalar adabiyotining o‘qitish metodlari, usullari, ularning nazariy asoslari;

- o‘zbek bolalar adabiyoti fani bo‘yicha o‘quvchilarni mustaqil tahsil olishga yo‘llash, o‘zbek bolalar adabiyoti fani bo‘yicha o‘quvchilar bilimini baholay olish;
- o‘zbek bolalar adabiyoti darslari, tarbiyaviy ishlar bo‘yicha talab qilingan barcha hujjatlarni yuritish;
- o‘zbek va jahon bolalar adabiyoti namoyondalari asarlarini tahlil qilib, munosabat bildirish muayyan xulosalar chiqara olish malakasiga ega bo‘lishi;
- o‘zbek bolalar adabiyoti darslarini rejalashtirish va tashkil etish;
- ta’lim tizimida fanning mazmuni, uzviyligi va uzluksizligini ta’minlashga qaratilgan metod va usullar asosida ta’lim samaradorligini oshirish, ta’lim jarayonini tashkillashtirishning ilmiy-metodik asoslari, o‘zbek bolalar adabiyoti o‘qituvchisining pedagogik faoliyatini, o‘quv mashg‘ulotlarini, kasbga yo‘naltirib muammoli o‘qitishni bilishi, malaka hosil qilishi va amalda qo‘llay olishi;
- “Bolalar adabiyoti” fani milliy va jahon adabiyotining ajralmas qismi ekanligini anglash, shunga doir axborot yig‘ish, saralash, qayta ishlash chet el adabiyoti namunalaridan tahlil qilish malakasiga ega bo‘lishi
- innovatsion o‘quv-biluv faoliyati, maxsus kurslar, tashkil etish va rejalashtirish, an’anaviy va noan’anaviy dars shakllarini qo‘llash, o‘quvchilar faoliyatini faollashtirishga qaratilgan dars usullaridan foydalanish;
- fan dasturi, ishchi dasturi asosida kalendar tematik rejani tayyorlash, darsliklar ustida ishlash;
- darsdan tashqari mashg‘ulotlarni aniq va maqsadli tashkil eta olish;
- o‘z shaxsiy va kasbiy axborot maydonini loyihalashtirish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi lozim;
- yangi bilimlarni mustaqil egallay bilishi, o‘z ustida ishlashi va o‘z mehnatini ilmiy asosda **tashkil qila olishi kerak.**

O‘quv fanining maqsadi va vazifasi:

“Bolalar adabiyoti” fanini o‘qitishdan maqsad – tinglovchilarda o‘qitishning eng qulay va zamonaviy metodlarini ta’limning turli bosqichlarida qo‘llay olish to‘g‘risidagi, bo‘lajak maxsus ta’lim muassasasi o‘qituvchilarining o‘qitish faoliyatiga doir dastlabki bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish; bo‘lajak o‘qituvchilarga qo‘yiladigan kasbiy talablar asosida bolalar adabiyoti fanini zamon talablari darajasida o‘qitishning samarali metodlari, shakl va usullari haqidagi nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, ularni amaliyotga tatbiq qilishning pedagogik-metodik imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

Fanning vazifasi – tinglovchilarga o‘zbek bolalar adabiyotini ilg‘or yutuqlaridan xabardor qilish, bolalar adabiyoti va adabiy ta’limning ilmiy – nazariy asoslarini o‘rgatish; bolalar adabiyotiga oid dars hamda sinfdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil etishning nazariy-metodik asoslarini singdirish; Ularda kasbiy-

pedagogik hamda metodik ko'nikma va malakalarni shakllantirish, mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyati, o'qituvchilik kasbiy madaniyatini kamol toptirishga o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

“Bolalar adabiyoti” o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi: – o'quvchilarni og'zaki ijod namunalarini chuqur tahlil eta olishga o'rgatish va ularni yuksak axloqiylik, ruhiy barkamollik, umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, ma'naviy merosga muhabbat ruhida tarbiyalashdir. O'quvchilarga bolalar adabiyotining jahon adabiyotida tutgan o'rni, folklor bilan chambarchas bog'liqligi, tarbiyaviy mohiyati, didaktik xususiyatlari, bolalarga bag'ishlangan asarlarning kitobxonlar yosh xususiyatlariga ko'ra tavsiflanishi, badiiy uslubiy izlanishlar, taraqqiyot tamoyillari, janrlar rang-barangligi, bolalar adabiyotining atoqli ijodkorlari va ularning asarlari haqida **tasavvurga (bilimga) ega bo'lishi kerak.**

Ushbu fan doirasida tinglovchi adabiyotshunoslik nazariyasining tarix, falsafa, psixologiya va boshqa ijtimoiy fanlar bilan bog'liqligini, adabiyotshunoslik ilmi va adabiy jarayondagi nazariy masalalarni, badiiy asarning shakl va mazmuniga oid nazariy qarashlarni, lirikaning poetik mohiyatini, badiiy asar tili, poetik nutq va uslubiy individuallik masalalarini bilishi va ulardan foydalana olish **ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim.**

Shuningdek, nazariy bilim olgan ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi o'qituvchisi va tarbiyachisi (tiflopedagogika) huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchisi adabiy manbalarga nazariy baho bera olish, folklor asarlarini filologik nuqtayi nazardan talqin va tahlil etish, xalq og'zaki ijodi bo'yicha adabiy suhbatlar o'tkazish, mavjud adabiy manbalar asosida ilmiy xulosa va nazariy umumlashmalar chiqara olish **kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Bolalar adabiyoti” fanini o'zlashtirish uchun tinglovchi umumta'lim fanlaridan adabiyot fanini chuqur o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Ushbu fan o'quv rejadagi tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari kabi umumkasbiy hamda ona tili o'qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o'rgatish metodikasi kabi ixtisoslik fanlar bilan o'zaro bog'liq hisoblanadi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasasi o‘qituvchisi va tarbiyachisi huquqini beruvchi qayta tayyorlov kursi tinglovchilari nazariyada olgan bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlanishida Ko‘rishida nuqsoni bo‘lganlar bolalar maxsus ta’lim muassasalarida amaliyotda takomillashtiradilar. Shuning uchun ushbu fan umumkasbiy fan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Bolalar adabiyoti fani, uning maqsadi va vazifalari.

Bolalar adabiyot fani, uning maqsad va vazifalari. Bolalar adabiyoti va xalq og‘zaki ijodi. Bolalar adabiyoti va kitobxonligi davrlari: maktabgacha yoshdagi bolalar kitobxonligi, maktab yoshidagi kichik bolalar kitobxonligi, maktab yoshidagi o‘smir va katta bolalar kitobxonligi.

2-mavzu: O‘zbek bolalar adabiyoti namoyondalari.

O‘rta asr o‘zbek bolalar adabiyoti namoyondalari. XIX-XX asr o‘zbek bolalar adabiyoti namoyondalari. XXI asr o‘zbek bolalar adabiyoti namoyondalari.

3-mavzu: Zamonaviy adiblar ijodi.

Xudoyberdi To‘xtaboyev, Kavsar Turdiyevaning ijodi. A. Obidjon, T. Adashboyev asarlari.

4-mavzu: Jahoh bolalar adabiyotidan namunalar.

Adabiy ertakchilik asoschilar: H. X. Andersen, Sh. Perro, Aka-uka Grimm ijodi. J. Sviftning “Gulliverning sayohatlari”, D. Defoning “Robinzon Kruzo” asarlari, I. A. Krilov masallari, A. S. Pushkinning “Baliqchi va baliq haqida ertak” asari.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar:

1. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti. –T. ; O‘qituvchi, 2001.
2. Jumaboyev M. O‘zbek va chet el bolalar adabiyoti. –T. ; O‘zbekiston, 2002.
3. Safarov O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. -T. : “Musiq” nashriyoti, 2010.
4. Mirzayev T. va boshqalar. O‘zbek folklori / Darslik. – T. , 2020.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Matjonov S. ,Qurbonniyozov M. Bolalar adabiyoti: ijodiy – uslubiy izlanishlar. O‘quv qo‘llanma.
2. Jo‘rayeva G. O‘zbek bolalar she’riyatida hajviy obraz yaratish mahorati. –T. : Muharrir. 2011.
3. Jo‘rayev M. Folklorshunoslik asoslari. -T. : “Fan”, 2009.
4. Jo‘rayev M. Folklorshunoslikka kirish. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDMI, 2008.
5. Madayev O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. -T. : “Mumtoz so‘z”, 2010.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi sayti
2. <http://ensiklopediya.uz> – O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi sayti
3. <http://ziyouz.uz> – O‘zbek va jahon adabiyoti portal
4. <http://ziyonet.uz> – O‘zbekiston milliy ta’lim portali
5. <http://kitob.uz/> – Respublika bolalar kutubxonasi
6. <http://arxiv.uz> – Referatlar arxivi
7. <http://txt.uz> – Elektron kutubxona

1.5. TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

KIRISH

Ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning maqsadi, vazifalari, yo‘nalishlari. Tarbiyachi faoliyatiga qo‘yiluvchi talablar, tarbiyachining lavozim majburiyatlari, tarbiyaviy mashg‘ulotlar jadvali, mashg‘ulot nomlari va mazmuni, o‘quvchilarni ma’naviy va axloqiy tarbiyalashning qadriyatli yondashuvlari, yoshlar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib etish metodlari va yo‘llari, oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar, tarbiyachi tomonidan yuritiladigan hujjatlar, tarbiya metodlari va vositalari.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining maqsadi bakalavrlarni kasbiy musiqa ta’limi sohasida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning nazariy va amaliy negizlari bilan tanishtirish, uzluksiz musiqa ta’limi amalga oshiriladigan o‘quv muassasalarida o‘quvchilar bilan tashkil etiladigan tarbiyaviy ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan tashkil etish metodikasini o‘rgatish, talabalarga tarbiyaning ijtimoiy-tarixiy jarayon ekanligi, tarbiya paradigmalari, tarbiya jarayonida bola shaxsi, tarbiya metodikasi tushunchasi, insonparvarlik tarbiyasi tamoyillari, metod va texnologiyalar, tarbiya jarayonini tashkil etish va amalga oshirish yo‘llari, tarbiyaviy tadbirlarni tashkillashtirish va uning sifat samaradorligini oshirishda yangicha ish usullari, vositalari va shakllaridan foydalanish imkoniga ega bo‘lish, yosh avlodni tarbiyalash masalalariga oid bilim, ko‘nikma va malakalar berishdan iboratdir.

Fanning vazifasi – talabalarni zamonaviy ijtimoiy talablardan kelib chiqqan holda musiqa ta’limini tashkil etish talablariga javob 7 bera oladigan yetuk mutaxassis kadrlar qilib tarbiyalash va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirish, amalga oshirishda mahoratli mutaxassis kompetensiyasiga ega tashkilotchi sifatida, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasiga oid ilmiy va amaliy bilimlar bilan qurollantirishdan iborat.

Jumladan:

✓ Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ijodiy merosidan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanishni bilish;

- ✓ jahon tarbiya konsepsiyalari borasida bilim va tasavvurga ega bo'lish;
- ✓ o'zini-o'zi boshqarish, yo'naltirish va tarbiyalashni bilish;
- ✓ pedagogik mahorat va pedagogik texnika borasida bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lish;
- ✓ o'quvchilar bilan tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda milliy tarbiya usullaridan foydalanishni bilish;
- ✓ o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro pedagogik muomalasi borasida ilmiy hamda amaliy bilimlarga ega bo'lish;
- ✓ o'quvchilarni o'rganish, kuzatish va ularga pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini bilish;
- ✓ o'quvchilar jamoasini tarbiyalash usullari borasida bilim va amaliy ko'nikmalarga ega bo'lish;
- ✓ o'quvchi shaxsiga jamoaviy tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning pedagogik-psixologik shakl hamda metodlarini bilish;
- ✓ amalga oshiriladigan tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o'tkazish metodikasiga oid bilim va malakalarga ega bo'lishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Kursni tugatgan tinglovchilar:

- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo'yiladigan talablarni bilish;
- o'quvchilarni o'rganish, kuzatish va ta'sir ko'rsatish metodikasi;
- guruh jamoasini tashkil etish va uni tarbiyalash metodikasi;
- shaxsga jamoa orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishning shakl va metodlari;
- oila va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar metodikasi;
- o'quvchilarni bilimga bo'lgan qiziqishini oshirish orqali tarbiyalashni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- o'quvchilarda intizomlilikni tarbiyalashning shakl va metodlari;
- guruh rahbari ishini rejalashtirish va uni hisobga olish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi shaxsi va kasbiga qo'yiladigan talablarni bilish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda tashkilotchi ishini tashkil etish metodikasi;
- tashkilotchining o'quvchilar jamoasi bilan hamkorlikda ish olib borish metodikasini;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda jadid pedagoglarining ilmiy – pedagogik merosidan foydalana olish;
- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda tarbiya metodlaridan samarali foydalanish;
- tarbiyaviy ishlarni olib borishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish;

– tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, tashkil etish va o‘tkazish metodikasi kabilar haqidagi **ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak.**

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanadi. Tinglovchi dasturni yaxshi o‘zlashtirishi uchun o‘quv rejasidagi bolalar adabiyoti, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Ushbu fan ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni tarbiyalash, maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo‘nalishlarini olib borishdagi o‘ziga xosliklar, tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish hamda olib borish kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va predmeti. O‘quvchilarni o‘rganishda yosh xususiyatlari masalasi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining tadqiqot metodlari.

2-mavzu: Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ish yo‘nalishlarini olib borishdagi o‘ziga xosliklar.

Zamonaviy tarbiyaviy jarayonda sharq allomalarining tarbiya borasidagi fikr va qarashlaridan foydalanish. Tarbiyaviy ishlar jarayonida pedagogik mahoratning namoyon etilishi. Maxsus maktab, maktab-internatlarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi.

3-mavzu: Maxsus maktablarda tarbiyaviy olib borishda interfaol usullardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari.

Tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari. Tarbiya jarayonini amalga oshirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Tarbiya metodlari turlari. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlikni shakllantirishda oila hamda jamoatchilikning o‘rni.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F. U. va boshq. Maxsus pedagogika asoslari. O‘quv qo‘llanma. Chirchiq. “Yangi Chirchiq book”. 2023. 228b.

2. Jabborova O. M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. 2022. 228 b.

3. Qodirova F. U. va boshq. Lechebnaya pedagogika. Darslik. Yangi Chirchiq book. T. : 2022. 198s.

4. Axmadaliyeva B. S. va boshq. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. "Book trade 2022", 2022. 248b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Abduljalilova Sh. A. Maxsus pedagogika (faoliyat turlari bo'yicha). Darslik. Chirchiq. City of book, 2023. 340 b.

2. Jabborova O. M. , Umarova Z. Boshlang'ich ta'limda "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2022. 234 b.

3. Xamidova M. U. Maxsus pedagogika. O'quv qo'llanma. T. : "Fan va texnologiya", 2018. 164b.

4. Toshtemirova S. G'. va boshq. Tarbiya fanlarini o'qitish metodikasi. [matn]: Darslik. T. : "Book trade 2022", 2024. 388b.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz
2. www.edu.uz
3. <http://ziyonet.uz>
4. <http://www.cspi.uz>

1.6. KORREKSION FANLAR

KIRISH

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar maxsus maktab-internatlarida ta'lim-tarbiya berish va buzilgan, rivojlanmagan funksiyalarni tiklash, tuzatish va kompensatsiya qilish, tabaqalashtirilgan ta'limni tashkil etishga qaratilgan bir qator o'ziga xos tamoyillar va maxsus vazifalarga ega. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashning asosiy qoidalarini asoslab, oligofrenopedagogika shaxsning ko'p qirrali rivojlanishi haqidagi ta'limotdan, alohida ehtiyojli bolalarda uchraydigan ruhiy, psixik va fiziologik nuqsonlar tabiiy-ilmiy asoslaridan, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishidagi biologik va ijtimoiy omillarning birligi tushunchasidan kelib chiqadi. Ushbu birlik, L.S. Vigotskiy ta'kidlaganidek, individual aqliy funksiyalarga nisbatan ham, bolalarning yosh rivojlanishining turli bosqichlariga nisbatan ham murakkab, farqlangan va o'zgaruvchan birlikdir.

Shu munosabat bilan aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun maktablar quyidagi funksiyalarni bajarishi kerak: ta'limiy, korreksion, rivojlantiruvchi, sanitariya-gigiyena, davolash-tiklash, ijtimoiy-moslashuvchan va kasbga yo'naltirish. Bu aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanishini normallashtirishni, atrof-muhit (ijtimoiy, tabiiy va boshqalar) bilan buzilgan aloqalarni tiklashni ta'minlaydi.

Korreksion-rivojlantirish – ta’lim va tarbiya yo‘nalishi, kompensatsiya jarayonlarini rivojlantirishni, buzilgan funksiyalarni tuzatish va tiklashni, kognitiv faoliyatning kamchiliklarini yumshatishni, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning shaxsini shakllantirishda potensial imkoniyatlarni izlashni ta’minlaydi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarda ruhiy va jismoniy rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar bilish jarayonlarining xususiyatlari, bunday bolalar shaxsning turli faoliyatlarda rivojlanish xususiyatlari, ruhiy jarayonlarni usul va uslubiyatlar asosida tekshirish, maxsus maktab internatlarida olib boriluvchi korreksion fanlar: maxsus pedagogika, logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga yo‘naltirish, rehabilitatsiya, psixologiya (emotsional rivojlanish va ijtimoiy moslashuv) bu toifadagi bolalarning psixofiziologik rivojlanish xususiyatlari, ularni ta’limga jalb etish yo‘llari, o‘qitish va tarbiyalash metodlari, rehabilitatsiya va ijtimoiy moslashtirish bo‘yicha darslarini tashkil etish va olib borish bo‘yicha bilim, ko‘nikmalarni shakllantirishdir.

Fanni vazifalari:

Korreksiya fanlari fanini vazifalari – ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning rivojlanishining o‘ziga xos tomonlarini, ontogenezda rivojlanishini bosqichlarini, rivojlanishdagi kamchiliklarni bartaraf etish metodikalarini, ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan maxsus maktab-internatlarda olib boriluvchi korreksiya fanlarini maqsadi va vazifalarini, me’yorda rivojlangan va ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning tilni o‘rganishdagi o‘ziga xosliklarni farqlash, korreksion fanlarini o‘rgatishning maxsus metodlarini o‘rganish va amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdan borat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Korreksiya fanlari fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning rivojlanishining o‘ziga xos tomonlari, ontogenezda rivojlanishini bosqichlari, maxsus maktab internatlarda olib boriluvchi korreksion dars va mashg‘ulotlar, maxsus tamoyillar, metodlar va innovatsion vositalar va usullar haqida keng ***tasavvurga ega bo‘lishi kerak.***

– rivojlanishdagi kamchiliklarni bartaraf etish metodikalarini, ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan maxsus maktab-internatlarda olib boriluvchi korreksiya fanlarini maqsadi va vazifalarini, me’yorda rivojlangan va ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning tilni o‘rganishdagi o‘ziga xosliklarni farqlash, korreksion fanlarini o‘rgatishning maxsus metodlarini o‘rganish va amaliyotda qo‘llash ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***

– korreksion fanlar: logopediya, ijtimoiy maishiy hayotga yo‘naltirish, ritmika, davolovchi gimnastika, predmet tasavvurini shakllantirish va ko‘ruv idrokini rivojlantirish, teri tuyish va mayda qo‘l motorikasini rivojlantirish, mo‘ljall olish va harakatlanishga o‘rgatish dars va mashg‘ulotlarini tashkil etish va olib borish, bolalardagi rivojlanish kamchiliklarini bartaraf etish metodiklarini dars va mashg‘ulotda samarali qo‘llash *malakalariga ega bo‘lishlari kerak.*

– korreksion fanlar fanining rivojlanish tarixi, uni qo‘llash, nutq tomonlarini farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni ko‘rsatib bera olish, korreksion fan o‘qituvchisi sifatida malakali bilimlarni egallash *kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.*

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Korreksiya fanlari” fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrlarda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Korreksion fanlar ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning rivojlanishidagi kamchiliklarni aniqlash, tashxislash va shu bilan birga kamchiliklarni bartaraf etishda olib boriluvchi korreksion-rivojlantiruvchi chora-tadbirlarni tashkil etish hamda olib borish kabi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Logopediya fanining maqsadi, vazifalari. Nutq organlarining tuzilishi. Nutqning hosil bo‘lish mexanizmi.

Logopediya fanining maqsadi, vazifasi va boshqa fanlar bilan aloqasini o‘rganish. Nutq apparati organlari tuzilishi va ishlash mexanizmi o‘rganiladi. Bunda nutqlarda ishtirok etuvchi organlar yod olinadi hamda tahlil qilinadi.

2-mavzu. Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarda nutq nuqsonlarini bartaraf etish metodikasi.

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarda uchraydigan nutq nuqsonlari: dislaliya, dizatriya, rinolaliya, alaliya, afaziya, duduqlanish, ovoz buzilishlari va yozma nutq buzilishlarida olib boriluvchi korreksion-logopedik ish tizimi bilan tanishtirish.

3-mavzu. Predmet tasavvuri va ko‘ruv idrokini rivojlantirish fanining maqsadi va vazifalari.

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarni predmet tasavvuri va ko‘ruv idrokini rivojlantirishda olib boriladigan korreksion mashg‘ulotning ahamiyati. Mashg‘ulotni rejalashtirish, tashkil etish va olib borishga qo‘yiluvchi talablar. Mashg‘ulotlarning tamoyil, metod va usullarini yoritish.

4-mavzu. Predmet tasavvuri va ko‘ruv idrokini rivojlantirish korreksion mashg‘ulotini rejalashtirish hamda tashkil etish.

Predmet tasavvuri va ko‘ruv idrokini rivojlantirish korreksion mashg‘ulotini rejalashtirish, tashkil etish va olib borishda korreksion o‘qituvchilarning pedagogik faoliyati haqida yoritiladi. Saqlangan ko‘ruv sezgisini rivojlantirishda zamonaviy metodikalar bilan talabalarni qurollantirish.

5-mavzu. Ijtimoiy-maishiy hayotga yo‘naltirish fanining maqsad va vazifalari.

Ijtimoiy-maishiy hayotga yo‘naltirish ko‘r va zaif ko‘ruvchi bolalarning yoshi, o‘ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda olib boriladigan maxsus korreksion darslardan biridir. Bunda mahalliy xususiyatlar va milliy an‘analarni hisobga olinadi. Ijtimoiy yo‘naltirilgan darslar bolalarning ijtimoiy moslashuviga hissa qo‘shadigan ko‘nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan. Avvalo, bu ularning xatti-harakatlarini tashkil qilish, turli xil ijtimoiy vaziyatlarda bolaning boshqalar bilan aloqasi bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘nikmalardir.

6-mavzu. Ijtimoiy-maishiy hayotga yo‘naltirish darslarini rejalashtirish va tashkil etish.

Ijtimoiy-maishiy yo‘nalish darslarida bolalarga turli xil harakatlarni ko‘rish orqali ham, ularsiz ham bajarishga imkon beradigan ko‘nikmalar shakllanadi, bolalarga turli xil ijtimoiy va kundalik vaziyatlarda saqlangan analizatorlardan oqilona foydalanishni o‘rgatadi. Tiflopedagog bolalarda kundalik hayotda ularni o‘rab turgan narsalar, ularning maqsadi va foydalanish imkoniyatlari to‘g‘risida g‘oyalarni shakllantiradi, bolalarga maishiy va kasbiy mehnatning asosiy turlari to‘g‘risida g‘oyalar beriladi. Darslarning mazmuni quyidagi mavzularni o‘z ichiga oladi: “Shaxsiy gigiyena”, “Kiyim va poyabzal”, “Ovqatlanish”, “Oila”, “Xulq-atvor madaniyati”, “Uy-joy”, “Transport”, “Do‘kon”, “Tibbiy yordam”. Ijtimoiy-maishiy yo‘naltirish ko‘nikmalarini o‘zlashtirish ko‘r va zaif ko‘ruvchi bolalarning yashash sharoitlariga ijtimoiy-psixologik moslashuvini osonlashtiradi.

7-mavzu. Bitiruvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish ishlarini tashkil etishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish

Kasb-hunarga yo‘naltirish – bu shaxslarga kasb tanlash to‘g‘risida qaror qabul qilishga yordam beradigan hal qiluvchi jarayon. Bu turli xil kasb-hunar yo‘llarini o‘rganayotganda shaxslarga ma’lumot, qo‘llab-quvvatlash va ko‘rsatmalar berishni o‘z ichiga oladi. Yo‘l-yo‘riq jarayonining samarali va samarali bo‘lishini ta’minlash uchun kasbga yo‘naltirish ishlarini tashkil etish juda muhimdir.

8-mavzu. Mo'ljal olish va harakatlanish korreksion mashg'ulotining ahamiyati.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarda uchraydigan ikkilamchi nuqsonlar: harakatlanish, gavgani tik tutish, mo'ljal olish kabilarni bartaraf etishga qaratilgan Mo'ljal olish va harakatlanish korreksion mashg'ulotning ahamiyati, maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti bilan tanishtirish. Mo'ljal olish va harakatlanishga o'rgatishda qo'llaniluvchi zamonaviy metodikalarni yoritish.

9-mavzu. Mo'ljal olish va harakatlanish korreksion mashg'ulotini rejalashtirish va tashkil etish.

Mo'ljal olish va harakatlanishga o'rgatish ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun alohida ahamiyatga ega. Boladagi nuqson xarakteri kelib chiqqan holda ularni mo'ljal olish va harakatlanishga o'rgatish mashg'ulotlarini rejalashtirish, tashkil etish va olib borishning pedagogik-psixologik-gigiyenik aspektlarini yoritish. Mashg'ulotlarga texnologik xarita tuzish.

10-mavzu. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar bilan olib boriluvchi korreksion-pedagogik ishlarni olib borishda teri tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish mashg'ulotining ahamiyati.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar nuqson xarakteridan kelib chiqqan holda atrof-olam haqidagi bilimlarni eshituv va teri tuyish sezgisi, idroki orqali egallaydi. Shu sababdan ham bolalarning teri-tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirishda alohida ahamiyat beriladi. Teri tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish korreksion mashg'ulotining maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti yoritiladi.

11-mavzu. Teri tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish korreksion mashg'ulotini rejalashtirish va tashkil etish .

Teri tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish korreksion mashg'ulotining ahamiyatini yoritish. Talabalar teri tuyishni va mayda qo'l motorikasini rivojlantirish korreksion mashg'ulotini olib borish yuzasidan bilimlarni egallaydilar.

12-mavzu. Davolovchi jismoniy tarbiya darslarining maqsad va vazifalari.

Davolovchi jismoniy mashqlar – bu turli kasalliklarni jismoniy madaniyat vositalari bilan davolash va oldini olishdir. Bu tibbiyotning mustaqil yo'nalishi bo'lib, u jismoniy madaniyat vositalarini ko'plab kasalliklar va shikastlanishlarni xurujini oldini olish va davolash hamda mehnat qobiliyatini tiklash uchun qo'llaydi. Davolashning boshqa usullariga nisbatan solishtirilganda jismoniy madaniyat bilan davolashning o'ziga xosligi shundaki, u asosiy davolovchi vosita sifatida insonlar organizmi hayotiy funksiyalarini sezilarli stimulyatori bo'lib hisoblangan jismoniy mashqlardan foydalanadi.

13-mavzu. Davolovchi jismoniy tarbiya korreksion mashg'ulotini rejalashtirish va olib borish

Bo'lajak korreksion fan o'qituvchisini maxsus maktablarda o'tiluvchi davolovchi jismoniy tarbiya darslarini olib borish va darslarga qo'yiluvchi gigiyenik, pedagogik va psixologik talablar bilan tanishtirish.

14-mavzu. Ritmika korreksion darsining maqsad va vazifalari

Ritm (yunoncha. rheo – oqaman), marom, davriylik – tabiiy hodisa va jarayonlarning muayyan vaqt davomida takrorlanib turishi. Ritmika – bu musiqa jo'rligida ijro etiladigan ritmik harakatlar. Ritmika korreksion darsining ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning jismoniy rivojlanishidagi ahamiyati, darsning maqsadi va vazifalari haqida fikr yuritiladi.

15-mavzu. Ritmika korreksion darsini olib borish

Ritmika mashg'ulotlari orqali ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarning umumiy motorikasi, lokalizatsion ko'nikmalari rivojlantirish, musiqiy ritmik harakatlar asosida tayanch harakat apparatidagi nuqsonlarni bartaraf etish haqidagi bilimlar yoritiladi.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Ayupova M. Y "Logopediya" O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T. : 2019-y
2. Н. Г. Выгодская, Н. А. Гегелия, Т. И. Кочеровская "Исправление нарушения звукопроизношения у подростков". Москва "Просвещение" – 1977.
3. Н. А. Чевелева «Исправление заикания у школьников в процессе обучения». Москва "Просвещение" – 1978.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Волкова Л. С. "Логопедия" Владос 2000 й.
2. Хрестоматия по логопедии. Владос. : М. : 2007 г. 1 том.
3. Хрестоматия по логопедии. Владос. :М. : 2007 г. 2 том.
4. Shomahmudova R. Sh. , Mo'minova L. R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. o'qituvchi. T. : 2000 y.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.gov.uz –O'zbekiston Respublikasi hukumat portal
2. www.lex.uz -O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi
3. www.ziyo-net.uz
4. www.edu.uz

1.7. MAXSUS PEDAGOGIKA

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi 637-son qonun, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlar bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarorlarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga nisbatan e'tibor yanada kuchaytirilgan bo'lib, ulardagi nuqsonlarni erta aniqlash hamda ta'lim-tarbiyasi uchun yetarli darajada shart-sharoitlar yaratish belgilab qo'yilgan.

Ushbu fanda maxsus pedagogika fanining umumiy masalalari, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanish xususiyatlari, fan metodlari, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning psixologik-pedagogik tavsifi, rivojlanishdagi nuqsonlarning sabablari, rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi, milliy va xorijiy ilmiy tadqiqotlar, inklyuziv va klasterli ta'lim masalalari yoritilgan.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanning maqsadi – bo'lajak defektolog (surdopedagog, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog)larga tanlagan sohasi haqida umumiy ma'lumotlarni, sohaga oid nazariy ta'limotlar mohiyatini, imkoniyati cheklangan bolalar tasnifi, ta'limi, tarbiyasining nazariy asoslarini o'rgatish.

Fanning vazifasi – talabalarda mutaxassislik bo'yicha asosiy kasbiy bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

Bilishi lozim : korreksion pedagogika bo'limlari, ularning maqsad, vazifalari, predmeti, obyekti;

– ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish shakllari; korreksion pedagogikaning metodlari;

– korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligi; O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta'lim turlari; imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ular uchun tashkil etilgan ta'lim muassasalari, soni, manzili;

– nogironlik toifalari bo'yicha milliy va xorijiy tadqiqotlar hamda ularning amaliy ahamiyati; imkoniyati cheklangan bolalar ta'limini tashkil etishga qo'yiluvchi

umumiy va zamonaviy talablar; “Zamonaviy defektolog”imiji va unga erishish omillarini

Egallashi lozim (KO‘NIKMA): korreksion pedagogikaning maqsadi va vazifalarini sharhlashni; nogironlik toifalari bo‘yicha tashkil etilgan ta’lim muassasalarining geografik joylashuvini farqlashni;

– imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalarini tashkil etishning huquqiy-me’yoriy asoslarini sanab berishni;

– dars va korreksion mashg‘ulotlarni farqlashni, ularning maqsad va vazifalarini ajratishni; nogironlik toifalarini tasniflashga oid ma’lumotlarni xronologik tarzda tushuntirib berishni;

– imkoniyati cheklangan bolalarning pedagogik-psixologik jihatdan o‘rganishning ta’lim sifatiga ta’sirini anglagan holda sharhlashni;

– sohaga oid olib borilgan milliy va xorijiy tadqiqotlarni va ularning mualliflarini, tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati haqida ma’lumotlarni asosli tushuntirib berishni; kasbiy faoliyatga va defektolog shaxsiga qo‘yiluvchi zamonaviy talablarni o‘ziga nisbatan munosabat asosida sanab berishni.

Bajarishi lozim (MALAKA):

– korreksion pedagogikaning bo‘limlari va ularning maqsad hamda vazifalari yuzasidan “Idrok xaritasi” ni tuzish, qisqacha esse yozish; nogironlik toifalari bo‘yicha “Portret” yaratish; mamlakatimizda tashkil etilgan ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalarining dislokatsiyasini shartli yaratish; mamlakatimizda va xorijda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va ularning mualliflari, tadqiqot natijalari haqida ixtiyoriy-ijodiy taqdimot tayyorlash; imkoniyati cheklangan bolalar ta’limining huquqiy asoslari, ya’ni hujjatlar haqida xronologik tartibda sxema(shajaraviy) chizish; defektolog (surdopedagog, logoped, oligofrenopedagog, tiflopedagog) shaxsi va unga qo‘yiluvchi talablar haqida ixtiyoriy loyiha tayyorlash; korreksion pedagogikaning tamoyillari va boshqa fanlar bilan aloqadorligini “Eyler diagrammasi” boshqa turdagi sxemalarga solish yoki boshqa turdagi bayonli taqdimot tayyorlash; korreksion pedagogikaning metodlari va ularning o‘ziga xos qo‘llanilishiga oid “Kollaj”, “Fikrlar galereyasi” yoki boshqa turdagi ijodiy taqdimotlar tayyorlash; “Men va men tanlagan kasb” strategiyasi asosida esse, maqola, devoriy gazeta loyihasi va boshqa turdagi shaxsiy-ijodiy taqdimotini tayyorlash. Kasbiy faoliyatida samarali qo‘llashga tayyor bo‘ladi (kompetensiya): imkoniyati cheklangan bolalar toifalari bo‘yicha tashkil etilgan ta’lim muassasalarida faoliyat olib borishda sohaga oid nazariy ma’lumotlarga tayanish; o‘quvchilarni pedagogik tashxislash usullaridan foydalanishda himoyalovchi pedagogik tartib me’yorlariga rioya etish; nogironligi bo‘lgan bolalar va kattalar bilan muloqotga kirishishda korreksion pedagogika metodlari va tamoyillaridan o‘rinli foydalanish; defektolog faoliyatiga qo‘yiluvchi talablarni anglagan holda o‘z-o‘zini va amaliyotchilar tajribalarini tahlil qilish; milliy va xorijiy tadqiqotlarning samarali

natijalaridan manzilli foydalanish; ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasalarida dars va mashg'ulotlarni tashkil etishga qo'yiluvchi talablarga rioya qilish.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Maxsus pedagogika fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirishi zarur.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus pedagogikaning maqsad, vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar haqida umumiy ma'lumot (2 soat ma'ruza, 2 soat amaliy).

Korreksion pedagogikaning maqsad va vazifalari. Imkoniyati cheklangan bolalar toifalari va ularning ta'lim-tarbiyasi. Maxsus-korreksion pedagogika yoxud defektologiya fanining umumiy tavsifi. Korreksion pedagogikaning vazifalari: nogiron bolalar ta'limining zamonaviy muhitda tashkil etilishini ta'minlovchi tadqiqotlar olib borish, davlat va jamiyat buyurtmalarini ixtisoslashtirilgan ta'lim orqali bajarish shart-sharoitlarini yaratishning samarali yo'llarini aniqlash.

Aqliy, jismoniy, ruhiy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalarning toifalari. Nogironlik tushunchasi. Nogironlikning klinik belgilari. Ijtimoiy nogironlik. Nogironlik toifalari: aqli zaif, ko'zi ojiz, eshitishida, nutqida nuqsoni bo'lgan, tayanch harakat tizimida muammosi bo'lgan, ruhiy rivojlanishi sustlashgan va murakkab nuqsonli bolalar. Nogironlikning kelib chiqish sabablari.

2-mavzu: Maxsus pedagogika va maxsus psixologiyaning bo'limlari (2 soat ma'ruza, 2 soat amaliy).

Defektologiya-korreksion pedagogika bo'limlari: surdopedagogika, oligofrenopedagogika, logopediya, tiflopedagogika, surdopsixologiya, oligofrenopsixologiya, logopsixologiya, tiflopsixologiya mazkur bo'limlarning maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti.

3-mavzu: Maxsus pedagogika va psixologiyaning tamoyil va metodlar.

Korreksion pedagogikaning metodlari: suhbat, kuzatish, tajriba, hujjatlarni o'rganish, anketa, savol-javob, loyiha va b. . Mazkur metodlarning o'ziga xosligi va amaliyotda qo'llanilishi.

4-mavzu: O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun tashkil etilgan ta'lim turlari.

Mamlakatda tashkil etilgan imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari haqida. Ta'lim muassasalari maqsad va vazifalari. Integratsion va inklyuziv ta'lim turlari.

5-mavzu: Tayanch harakat tizimida muammolari bo'lgan bolalar ta'limi va tarbiyasi.

Harakat-tayanch a'zolari buzilgan bolalarning boshqa toifadagi anomal bolalardan farq. Ushbu bolalardagi nuqsonning kelib chiqish sabablari. Harakat-tayanch a'zolari jarohatlangan bolalar bilan kompleks yondashgan holda olib boriladigan korreksion ishlar? Harakat – tayanch a'zolari jarohatlangan bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlari.

6-mavzu: Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar ta'limi va tarbiyasi.

Ulgurmovchi o'quvchilar orasida ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar. Ularning bilish faoliyati – intellekti mantiqiy tafakkuri, idroki, xotirasi, ixtiyoriy diqqati, ish qobiliyati va boshqa xislatlari. Aqliy zaiflik esa ikkilamchi hodisa bo'lib hisoblanadi. T. A. Vlasova, M. S. Pevzner, V. I. Lubovskiy, T. V. Egorova, K. S. Lebedinskaya, N. A. Nikashina, K. K. Mamedov, B. Shoumarov, N. A. Sipina, R. D. Triger va boshqa olimlarning fikr mulohazalari.

7-mavzu: Maxsus ta'lim muassasalarida korreksion dars va mashg'ulotlarning maqsad va vazifalari.

Maxsus ta'lim tizimi deganda jismoniy va ruhiy kamchiliklarga ega bo'lgan bolalarga (ko'zi ojiz, kar-soqov, aqli zaif, tayanch harakati apparatida nuqsoni bo'lgan, nutq nuqsoni bo'lgan bolalar) aniq maqsadni ko'zlab "korreksiya", "kompensatsiya", reabilitatsiya ishlarini amalga oshirish. Maxsus ta'lim muassasalari: ko'zi ojiz bolalar uchun, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun, aqli zaif bolalar uchun maktab-internatlarda amaliy yordam berish. Aqli zaif bolalarni korreksion tarbiyalash va kamol toptirish muammolari. ularning individual xususiyatlarini, aqliy nuqson buzilishi darajalarini inobatga olgan holda uzluksiz yondashish – ularga korreksion tarbiya berish jarayonlari. Korreksion ta'lim-tarbiyaning vazifalarini belgilash. Uning mazmuni, vositalari, uslublarini hamda tashkil etishni talab qilish imkonini.

8-mavzu: Maxsus pedagog (surdopedagog, oligofrenopedagog, tiflopedagog, logoped) shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar.

Defektolog shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar. Surdopedagog shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar. Logoped shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar Rivojlanish buzilishlarining spektri. Shaxsning biologik foydaliligi uchun ijtimoiy va psixologik

omillar, psixologik va ijtimoiy -biologik omillar. Defektologning faoliyat yo'nalishlari Defektologning ishlash tamoyillari: Surdopedagogika – bu maxsus pedagogikaning mustaqil yo'nalishi. Surdopedagog va tarbiyachi shaxsi. Logoped shaxsi va unga qo'yiluvchi talablar Logoped chuqur kasbiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi. Kasbiy kompetensiya dasturlar, maktab darsliklari, nutq terapiyasi darsliklari.

9-mavzu: Inklyuziv va maxsus ta'limda pedagogik ta'lim innovatsion klasteri.

Xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish. Imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini tubdan takomillashtirish masalalari. Inklyuziv ta'limning joriy etilish muammolari. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadlari va ustuvor yo'nalish. Inklyuziv va maxsus ta'limda pedagogik ta'lim innovatsion klasteri. Ta'lim shakli" tushunchasi, ta'lim shakllarining asosiy funksiyalari. Ta'lim shakllarining tasnifi. Tarbiyaviy dars, uning tuzilishi, asosiy jihatlari, turlari. O'quv mashg'ulotiga qo'yiladigan talablar. O'qituvchini darsga tayyorlash. O'quv mashg'ulotini tahlil qilish variantlari, uning samaradorligini baholash. Ta'lim klasterini kelib chiqishi va maqsadi. Ta'lim klasterlari konsepsiyasining mohiyati

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Qodirova F. U., Yunusova X. Sh., Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT.
2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili,Toshkent 2021.
3. Qodirova F. U., Dehqanova M. G'., Pulatova D. A., Ibadullayeva SH. N., Surdopsixologiya, 2023-yil.
4. Sultonsaidova S., O'. Sharipova. O'zbek tili stilistikasi. //O'quv qo'llanma. – T. , 2009.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011-yil.
2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011-yil.
3. R. Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voinfo.ru/zhestovyy-jazyk/>
2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

1.8. TANLOV FANLARI (O‘ZBEK IMO-ISHORA TILI)

KIRISH

O‘zbek imo ishora tili moduli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining o‘zbek imo-ishora tili va Brayl alifbosini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora tadbirlari to‘g‘risida” 20.10.2022-yildagi PQ 407 son qarorining 5.2.3 bandi “b” bandida belgilangan “2024-2025 o‘quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy ta’lim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika ta’lim yo‘nalishlarida ta’lim olayotganlarga o‘zbek imo-ishorasini o‘rgatish bo‘yicha modullar kiritish” bandini ijrosini ta’minlash maqsadida tanlov fanlar ro‘yxatiga kiritilgan. Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

O‘zbek imo-ishorasini o‘rganish maxsus pedagoglar (logopediya) uchun qo‘shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko‘nikmalarini shakllantirishda yordamchi bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo bo‘lish tarixi, uni qo‘llash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – O‘zbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, undan muloqot vositasi sifatida foydalanishni rag‘batlantirib borish; o‘zbek imo-ishora tili va o‘zbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng qo‘llash bilishi kerak.

Fanni vazifalari:

O‘zbek imo-ishora tili fanini vazifalari- o‘zbek imo-ishora tilini kelib chiqish va rivojlanishini o‘rganish, imo-ishoraning boshqa ishoralardan farqlashni o‘rganish, o‘zbek tilida va eshitishda nuqsoni bo‘lgan shaxslarning filologik jihatdan to‘g‘ri targ‘ib qilinuvchi so‘zlarini ajrata olish, leksikologiyasi, ko‘chma so‘zlar, frazeologiyasini qo‘llay olish, o‘zbek imo-ishorasi va rus imo-ishorasi o‘rtasida farqni o‘rgatishdan iborat.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

O‘zbek imo-ishora tili o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

- O‘zbek imo-ishora tilini yanada rivojlantirish va uning huquqiy maqomini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, undan muloqot vositasi

sifatida foydalanishni rag'batlantirib borish; o'zbek imo-ishora tili va o'zbek imo-ishora tili zamonaviy axborot texnologiyalar, innovatsion vositalar va usullarni keng **tasavvurga ega bilishi kerak.**

- O'zbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari [ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari] va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar), Adabiy til me'yorlariga to'la mos kelishi uchun bu adabiy me'yorlarni u mukammal o'rganish **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.**

- Nutqning madaniyligini ta'min etadigan to'g'rilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, jo'yalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yo'l bilan unga ta'sir qilishdan iborat bo'lib, mazkur sifatlarning jami nutqning ta'sirchanligini yuzaga kelishi **malakalariga ega bo'lishlari kerak.**

- o'zbek imo-ishora fanida imo-ishoraning paydo bo'lish tarixi, uni qo'llash, ishoralarni farqlash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni ko'rsatib bera olish, surdo tarjimonlik va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash **kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.**

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Tanlov fanlar: "O'zbek imo-ishora tili" fani umumkasbiy fan hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan logopediya, maxsus pedagogika asoslari fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

O'zbek imo-ishora tili eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan muloqot yo'lini topishning eng muhim usullaridan biri bo'lib, amaliy jihatdan rus imo-ishorasidan farqlashga, o'zbek tilini eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarga o'rgatishda va eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko'mak bo'luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi. Logopedlarning inklyuziv ta'lim sharoitida koxlear implantli bolalarga korreksion xizmat ko'rsatish bo'yicha malaka, ko'nikmalariga ega bo'lishini ko'zlaydi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: O‘zbek imo-ishora tilining kelib chiqishi, uni boshqa nutqlarda farqlash, o‘zbek imo-ishora nutqining filologik asosi.

O‘zbek imo-ishora paydo bo‘lish tarixi, o‘zbek imo-ishorasi filologik jihatida, uning og‘zaki nutqdan farqi, o‘zbek imo-ishorasining rivojlanishi, ishoralarning eshitishida nuqsoni bo‘lgan hayotidagi o‘rni.

2-mavzu: O‘zbek imo-ishora nutqida tana holatini to‘g‘ri qo‘llash.

O‘zbek imo-ishorasida tana holati, tana tili, ishoralarning farqlash, bosh holati, yuz mimikasi, artikulyatsiya va jestikulyatsiya, imo-ishorada moslashish va farqlash.

3-mavzu: O‘zbek imo-ishora tilini qo‘llashning nazariy-amaliy asoslari.

Imo-ishoralarning rivojlanib borishida innovatsion texnologiyalar, o‘zbek imo-ishorasini MDX davlat ishorasida tutgan o‘rni, imo-ishorani qo‘llashdagi asosiy tushunchalar, imo-ishora qo‘llashdagi etika va estetik qonun-qoidalar.

4-mavzu: O‘zbek imo-ishora tilida hujjat yuritish tartibi.

Eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslar bilan ishlashda davlat organlari va ijtimoiy obyektlarda hujjat turlarini o‘rgatish, mazmunini yoritib berish, o‘zi haqida ma’lumotnoma shakllantira olish.

5-mavzu: O‘zbek imo-ishorasini ommaviy joylarda qo‘llash bo‘yicha ko‘rsatmalar.

Eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslar uchun xizmat ko‘rsatish joylarida va ommaviy ko‘ngilochar maskanlarda o‘zbek imo-ishorasiga asoslangan eng zarur tushunchalarini o‘rgatish, shaxslar-aro va oilaviy munosabatlarda hissiy emotsional holatlarni boshqarish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT

2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021

3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G‘., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil

4. Sultonsaidova S., O‘.Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi.//O‘quv qo‘llanma. – T., 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi”, 2011-yil

2. Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011-yil

3. R.Fradkina, “Gapiruvchi qo‘llar” Moskva 2001

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voinfo.ru/zhestovyy-jazyk/>

2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2. IXTISOSLIK FANLARI

2. 1. MATEMATIKA O‘QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Hozirda ommaviy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’limga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta’limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarimiz ham bor bo‘lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta’lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Matematika o‘qitish maxsus metodikasi maxsus pedagoglar (tiflopedagog) uchun qo‘shimcha pedagogik kompetensiyani rivojlantira olishda va mujassam va murakkab nuqsoni bolalar bilan ishlashda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda yordamchi bo‘lib xizmat qiladi. Matematika o‘qitish maxsus metodikasi fanida matematik ta’limning maqsadi, mazmuni, formasi, metodlari va uning vositalarini matematika darslariga tatbiq qilish qonuniyatlari psixologik, pedagogik va didaktik nuqtayi nazardan qo‘llash, kundalik hayotda kerak bo‘ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko‘rsatmalarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi:

Fanni o‘qitishdan maqsad – Talabalarga ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalar matematik tasavvurlarni shakllantirish, hisoblash, matematik amallarni bajarish ko‘nikmalarini rivojlantirish, boshlang‘ich sinf doirasida milliy dasturining talablarini bilish va shu talablar asosida bilim berish usullarini egallash.

Fanni vazifalari:

Matematika o‘qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari- talabalarga ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalarning xususiyatlaridan kelib chiqib, o‘quv materialini ko‘rish asosida o‘qitish usullari ,metodikasi bilan qurollantirish. Ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalarning ko‘rish asosida matematik mavzularda berilgan nutq materialni tushunish va og‘zaki fikr bildirishni o‘rgatish, qo‘llaniladigan maxsus metodikalar va usullari bilan qurollantirish.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Matematika o‘qitish maxsus metodikasi o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi: O‘quvchilarning ko‘rish

imkoniyatlarini tashxis qilish usullari va usullarini egallashi; Ko‘rish qobiliyati skrinining natijalarini oqish va aniqlashni o‘rganadilar va tahlil qila ***olishni bilishi kerak.***

– Mashg‘ulotlarni sinflar bo‘yicha taqsimlanish tartibi, har bir bosqichda o‘quvchilarning matematik bilim va tushunchalarini rivojlantirishni talabalarda mukammal tushuncha va tasavvur hosil qilish ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***

– Kelajakdagi kasbiy faoliyatda ko‘rishida muammolari bo‘lgan bolalarning matematika fani bo‘yicha qobiliyatini rivojlantirish metodikasini egallaydi, kar, zaif eshituvchi bolalar bilan tabaqalashtirilgan yondashuv asosida ish olib borish imkoniyatiga ega bo‘ladi ***malakalariga ega bo‘lishlari kerak.***

– Aniq maqsadlarga yo‘naltirilgan kasbiy vazifalarni yechishda nazariy bilim, amaliy ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladi va ulardan foydalana oladi va resurs pedagog sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.***

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ixtisoslik fanlar: (matematika o‘qitish maxsus metodikasi)” fani ixtisoslik fan hisoblanib 2-semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Ona tili o‘qitish maxsus metodikasi va tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi, ixtisoslik (ona tili o‘qitish maxsus metodikasi, tabiatshunoslik o‘qitish maxsus metodikasi, texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o‘rgatish fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Matematika o‘qitish maxsus metodikasi jamiyat tomonidan qo‘yilgan o‘qitish maqsadlariga muvofiq matematika o‘qitish qonuniyatlarini, matematika fani taraqqiyotining muayyan bosqichida tadqiq qilinishi elementar matematik tushunchalarni egallash boladan mantiqiy tafakkur jarayonlari – analiz, sintez, umumlashtirish, taqqoslashning yetarlicha yuqori darajada bo‘lishi bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktab-internatlarda matematika o‘qitish uslubiyatining umumiy masalalari va vazifalari.

Matematika o‘qitish maxsus metodikasi fan sifatida. Matematika o‘qitish maxsus metodikasining boshqa fanlar bilan bog‘liqligi. Matematika o‘qitish maxsus metodikasining ta’limning boshqa uslubiyatlari bilan bog‘liqligi. Yordamchi maktabda matematika o‘qitish vazifalari va mazmuni.

2-mavzu: O‘quvchilarning matematik bilimlarini egallash xususiyatlari. Matematika o‘qitish usullari.

Yordamchi maktab o'quvchilarning arifmetika materialini o'zlashtirishdagi xususiyatlari. Matematika o'qitish usullari. Matematika darslarida o'qitish usullaridan foydalanish xususiyati. Darslik bilan ishlash. Ko'rsatmali usullar. Bilim, ko'nikma va malakalar sifatini nazorat qilish.

3-mavzu: Maxsus maktabda matematika darsi va unga qo'yiladigan talablar.

Yordamchi maktabda matematika darsi. Matematika darsiga qo'yilgan asosiy talablar. Matematika darslarining turlari. O'quvchilarning uy ishlari. Matematika darsi tahlili.

4-mavzu: Maxsus maktabda matematika o'qitishning tayyorlov davri uslubiyati

Matematika o'qitishga tayyorgarlik davri. Predmetlarni massasi bo'yicha taqqoslash. Fazoviy tasavvurlarni rivojlantirish. Miqdoriy tasavvurlar va tushunchalarni rivojlantirish. Tayyorgarlik davrida matematika o'qitishni tashkil etish. Birinchi o'nlikni o'rganish uslubiyati

5-mavzu: 100 ichida raqamlash, qo'shish, ayirishni o'rgatish uslubiyati.

1000 ichida raqamlash, qo'shish, ayirishni o'rgatish uslubiyati. 100 ichida raqamlash. Nol bilan tugaydigan ikki xonali sonlarni raqamlashni o'rganish. 100 ichida qo'shish va ayirish. 100 ichida jadvalda ko'paytirish va bo'lishga o'rgatish. ish. 1000 ichida raqamlashni o'rgatish. 1000 ichida arifmetik amallarni o'rganish uslubiyati.

6-mavzu: Metrik o'lchov sistemasini o'rgatish uslubiyati.

Uzunlik o'lchov birliklarini o'rganish. Hajm (sig'im) o'lchov birliklarini o'rganish.

7-mavzu: Miqdorlarni o'lchash va unda hosil bo'ladigan sonlar ustidagi amallarni o'rgatish. Vaqtga oid tasavvurlarni hosil qilishning o'ziga xos xususiyatlari.

O'lchashda hosil bo'lgan sonlarni maydalash va yiriklash. Miqdorlarni o'lchashda hosil bo'lgan sonlar ustida amallar bajarish. Qo'shish va ayirish. Vaqt haqidagi tasavvurlarini rivojlantirish. Vaqt o'lchovlari bilan ifodalangan sonlarni maydalash va yiriklash.

8-mavzu: Oddiy va o'nli kasr. Ular bilan amallar bajarishni o'rgatish.

Oddiy kasrlarni o'rganish uslubiyati. To'g'ri va noto'g'ri kasrlar. Aralash son. Noto'g'ri kasrni butun yoki aralash son bilan ifodalash. Aralash sonni noto'g'ri kasr bilan ifodalash. Oddiy kasrlarni qo'shish va ayirish. O'nli kasrlarni hosil qilish. O'nli kasrlarning yozilishi va o'qilishi.

9-mavzu: Masalalar ustida ishlash usullari. Geometrik materialni o'rgatish usullari.

Arifmetik masalalar yechish uslubi. Sodda arifmetik masalalar yechish uslubi. Murakkab masalalar yechish uslubi. Geometrik materialni o'rganishning asosiy vazifasi. Aylana va doira.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari:

1. Shomahmudova R. Sh. Hamidova M. P. M. I. Sagatov "Matematika o'qitish maxsus metodikasi". Toshkent. 2008yil. 302 sahifa.
2. Qodirova F. , Matupayeva Sh. "Matematika o'qitish metodikasi(inklyuziv ta'limda)". Chirchiq. 2022-yil. 256 sahifa.
3. M. E. Jumayev, Z. G'. Tadjiyeva "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi". Toshkent, 2005yil. 312sahifa.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. M. E. Jumayev. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari". Toshkent, 2006-yil.
2. M. Tojiyev, M. Barakayev, A. Xurramov "Matematika o'qitish metodikasi". Toshkent. 2016-yil, 328 sahifa.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. [www. allbooks. ru](http://www.allbooks.ru)
2. [www. phnet. ru](http://www.phnet.ru)
3. [https://www. facebook. com/zaminfoundation/](https://www.facebook.com/zaminfoundation/)

2. 2. ONA TILI O'QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Til va nutq tafakkur bilan uzviy bog'liqdir. Tilni egallash va nutq o'stirish bilan o'quvchining fikrlash qobiliyati ham o'sib boradi.

Maktabning vazifasi tilni kishilar orasidagi munosabatning rivojlangan nozik quroliga aylantirish hisoblanadi.

Metodik fan sifatida ona tili o'qitish maxsus metodikasi boshlang'ich ta'lim standart belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga oid metod va usullari ishlab chiqadi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – maxsus maktab internatlarida ta'lim-tarbiya oluvchi ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarga ona tilini o'qitishning maxsus metodlari, tamoyillari va usullari bilan tanishtirish.

Fanni vazifalari:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – tilning kelib chiqish va rivojlanishini o'rganish, tilning ontogenezdagi rivojlanishini o'rganish, ona tilining qonuniyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, me'yorda rivojlangan va ko'rishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning tilni o'rganishdagi o'ziga xosliklarni farqlash, ona tilini o'rgatishning maxsus metodlarini o'rganish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan borat.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Ona tilini qonuniyatlari va o'ziga xos tomonlarini, tilni o'qitishning alohida xususiyatlarini, maxsus tamoyillar, metodlar va innovatsion vositalar va usullar haqida keng ***tasavvurga ega bo'lishi kerak.***

– O'zbek tilshunosligida fonetika doirasida, asosan, nutq tovushlari [ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari] va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar), Adabiy til me'yorlariga to'la mos kelishi uchun bu adabiy me'yorlarni u mukammal o'rganish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***

– Nutqning madaniyligini ta'min etadigan to'g'rilik, aniqlik, mantiqiylik, ifodalilik, boylik, soflik, jo'yalilik kabi bir qator kommunikativ sifatlar mavjud. Har qanday nutqning asosiy maqsadi muayyan axborotni tinglovchiga yetkazish, shu yo'l bilan unga ta'sir qilishdan iborat bo'lib, mazkur sifatlarning jami nutqning ta'sirchanligini yuzaga kelishi ***malakalariga ega bo'lishlari kerak.***

– Ona tili o'qitish maxsus metodikasi fanining rivojlanish tarixi, uni qo'llash, nutq tomonlarini farqlash, kundalik hayotda kerak bo'ladigan eng zarur belgilarni va amaliy ko'rsatmalarni ko'rsatib bera olish, ona tili o'qituvchisi sifatida malakali bilimlarni egallash ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Ona tili o'qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fani hisoblanib 2-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan Bolalar adabiyoti va tiflopedagogika, umumkasbiy (tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksiya fanlari) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ona tili o'qitish maxsus metodikasi ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarning bilan muloqot yo'lini topishning eng muhim usullaridan biri bo'lib, amaliy jihatdan rus imo-

ishorasidan farqlashga, o'zbek tilini eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarga o'rgatishda va eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning ijtimoiy hayotga moslashishlarida ko'mak bo'luvchi muhim jihatlari bilan ajralib turadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Maxsus maktabda ona tili o'qitish metodikasi fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari.

Rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar maktablarning boshlang'ich sinflarida ona tili fanini o'qitilishning maqsad va vazifalari, predmeti hamda mazmunini yoritish. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining bo'limlari.

2-mavzu: Savod o'rgatish metodikasi – alifbegacha va alifbedan keyingi davrlar.

“Alifbe” birinchi o'quv kitobi bo'lib, uni ishlab chiqishda didaktikaning umumiy mezonlariga: g'oyaviylik; bayonning ilmiyligi, tushunarligi; ko'rsatmalilik; onglilik; o'quv materialining hayot bilan bevosita aloqadorligi; bolalar yoshi va dunyoqarashi, o'ziga xos ruhiy xususiyatlarining hisobga olinishi hamda “Alifbe” darsligi tuzilishining xususiy mezonlariga asoslanish.

3-mavzu: Maxsus maktab o'quvchilarida o'qish malakalarini shakllantirish yo'llari.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalari. Savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari. Matnni to'g'ri, tez, tushunib o'qish, mazmunini o'zlashtirish.

4-mavzu: O'qish darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish.

Dastur talablarini to'liq bajarish va amalga oshirish uchun, birinchi navbatda, o'qish ko'nikmalarini to'g'ri va puxta egallash va takomillashtirib borish zarur. O'qish ko'nikmalari savod o'rgatish jarayonida shakllanadi, o'qitishning keyingi bosqichlarida takomillashtirish.

5-mavzu: Maxsus maktabda sinfdan tashqari o'qish.

Maktab o'quvchini o'qish malakasi bilan qurollantirish bilan bir qatorda kitobni mustaqil o'qiy oladigan, uni tushunadigan, ma'lum bir mavzuga oid kitoblari tanlay oladigan, gazeta va jurnallari ham mustaqil o'qiydigan faol kitobxonni tarbiyalash.

6-mavzu: Maxsus maktabda grammatika, imloga o'rgatish metodikasi.

Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni grammatika va imloga o'rgatishning maxsus usul va yo'llari bilan tanishtirish. “Brayl” alifbosining rivojlanish tarixi. “Brayl” alifbosi tizimida ko'rishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni o'qish va yozishga o'rgatish.

7-mavzu: O‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini o‘stirish metodikasi.

Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning bog‘langan nutqi rivojlanishining o‘ziga xos tomonlari bilan tanishtirish. Bog‘lanishli nutqni rivojlantirishning maxsus metod va tamoyillari haqida ma’lumot berish.

8-mavzu: O‘quvchilar nutqining leksik tomonini rivojlantirish yo‘llari.

“Boshlang‘ich sinflar o‘quv dasturida ona tili, o‘qish bolalarning lug‘atini boyitish, bog‘lanishli nutqni o‘stirish, adabiy-estetik tafakkurini kamol toptirish, nutq madaniyatini shakllantirish, nutq ta’sirchanligini ta’minlashning muhim omilidir”, deyiladi. Bu vazifalar grammatik mavzularni o‘rganish, mashq matnlarini kuzatish va tahlil qilish, maxsus lug‘aviy-grammatik mashqlar orqali bajarish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G‘ulomova, Sh. Yo‘ldosheva, Sh. Sariyev “Ona tili o‘qitish metodikasi”, Toshkent “NOSIR” nashriyoti, 2009-yil.
2. S. Matchonov, X. Bakiyeva, X. G‘ulomova, Sh. Yo‘ldosheva, G. Xolboyeva. “Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi” Darslik. T. : “Ishonchli hamkor”, 2021-y. 740 b.
3. X. X. Axmadovich “Ona tili o‘qitish metodikasi”, Buxoro – 2022-yil.
4. B. To‘xliyev, M. Shamsiyeva, T. Ziyodova “O‘zbek tili o‘qitish metodikasi” O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti Toshkent 2006-yil.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. S. Dangalov “Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati”, Toshkent-2010-yil.
2. Ольхина Е. А. Тифлопедагогика с основами тифлопсихологии : Учеб мет. Пособие. Н. Новгород. : Мининский университет. 2016. 86 с.
3. Акимущкин ВМ., Моргулис И. С. Основы тифлологии. – Киев, 1980. – 126 с.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. [www. gov. uz](http://www.gov.uz) – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2. [www. lex. uz](http://www.lex.uz) – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. [www. ziynet. uz](http://www.ziynet.uz)
4. [www. edu. uz](http://www.edu.uz)
5. [www. stat. uz](http://www.stat.uz)

2. 3. TEXNOLOGIYA FANINI O‘QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Texnologiya ta’limini modernizatsiyalashda maktabgacha ta’lim tashkiloti, umumiy o‘rta ta’lim, professional ta’lim va oliy ta’lim tizimlarining o‘zaro integratsiya

jarayonlarini bosqichma-bosqich, oddiydan-murakkabga qarab yo'lga qo'yilishi natijasida ishlab chiqarish sohalari uchun yetuk mutaxassis kadrlarni tayyorlashga erishiladi.

Texnologiya (grekcha: „**techno**“ – hunar, usta va „**logos**“ – fan, ta'lim) – ilmiy-praktika asosida xom-ashyoni tayyor mahsulotga aylantirishning usullari.

Texnologiya – ilmiy bilimlarni inson hayotida amaliy maqsadlar yo'lida yo inson muhitini o'zgartirish va manipulyatsiya qilish qilish maqsadida qo'llanishi. U shuningdek, nazariy bilimlarni amaliy maqsadlarga erishish uchun (ayniqsa, bunda jarayon qaytalanishi alohida ahamiyatga ega) qo'llanishi sifatida ta'riflanadi.

Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi fanining ahamiyati, metodlari, tamoyillari, usullari, texnologiya darslarini tashkil etish, olib borish, sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va mohiyatini talabalarga o'rgatishdan iborat.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni texnologiya va uni o'qitish maxsus metodikasi fanining mazmuni va vazifalari, o'qitish usullari, ta'limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdir.

Fanni vazifalari:

Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – talabalarda texnologiya o'qitish maxsus metodikasi fanining asosiy vazifalari ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarni mehnatga tayyorlash, o'qitish va kasb tanlash izchilligini takomillashtirish, muammolar va ularning yechimlari bo'yicha kasbiy malakalarni hosil qilish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

Texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– talabalar texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazari bilimlarni egallashi, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo'lishadi, hamda o'quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil **bilishi kerak.**

– texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasi o'qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o'zlashtirish **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.**

– texnologiya fanini o'qitish maxsus metodikasini o'qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to'g'ri tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta'lim-tarbiya integratsiyasi asosida turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish **malakalariga ega bo'lishlari kerak.**

– dars va mashgʻulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni toʻgʻri qoʻllay olish *kompetensiyasiga ega boʻlishlari kerak.*

Fanning oʻquv rejadagi boshqa fanlar bilan oʻzaro bogʻliqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Texnologiya fanini oʻqitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fan hisoblanadi. Dasturni amalga oshirish oʻquv rejasida rejalashtirilgan tabiatshunoslik fanlarni oʻqitish maxsus metodikasi va matematika oʻqitish maxsus metodikasi, ona tili oʻqitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini oʻrgatish fanlaridan yetarli bilim va koʻnikmalarga ega boʻlishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi oʻrni

Ushbu oʻquv fani oʻquvchilarda aqliy va jismoniy mehnat turlari, mehnat jarayonlari haqida keng tushuncha hosil qilish, mehnatga oid koʻnikma va malakalarini rivojlantirish kabi taʼlimiy maqsadlarga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Texnologiya fanini oʻqitish maxsus metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va metodlari, tamoyillari.

Texnologiya fanini oʻqitish maxsus metodikasi fanining predmeti va vazifalari. Texnologiya fanining rivojlanishi. Texnologiya fanini oʻqitish maxsus metodikasi fanining qisqacha tarixi. Oʻqitish metodlari haqida tushuncha. Texnologiya fanini oʻqitishning ogʻzaki uslublari, ularning turlari,

2-mavzu: Texnologiya darslari mazmuni. Ish turlari.

Texnologiya darslariga qoʻyiladigan umumiy talablar. Texnologiya fanini oʻqitishning shakllari. Texnologiya fani olib boriladigan oʻquv tarbiya ishining asosiy shakli ekanligini yoritish.

3-mavzu: Qogʻoz va karton bilan ishlash, Applikatsiya va mozaika yasashni oʻrgatish.

Alohida taʼlim ehtiyojiga ega bolalarni texnologiya darslarida qogʻoz, karton bilan ishlashga, applikatsiyaning turlari bilan ishlashga, mozaika yasash va yigʻishga oʻrgatish ishlarini samarali tashkil etish va olib borish.

4-mavzu: Tabiiy materiallar bilan ishlash. Gazlama, plastilin, loy va xamir bilan ishlash metodikasi.

Koʻrishida nuqsoni boʻlgan bolalarni taktil sezgisi va qoldiq koʻruv idrokiga tayangan holda tabiiy materiallar bilan tanishtirish. Tabiiy mahsulotlar bilan ishlash koʻnikmasini tarbiyalash.

5-mavzu: Konstruktorlik va modellashtirish metodikasi.

Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko'rsatkichlari. Bolalarni konstruktorlik va modellashtirish metodikasi bilan tanishtirish.

6-mavzu: Texnologiya darslarida o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlash.

Texnologiya darslari yordamida bolalarni kasb-hunarning turlari bilan tanishtirish. Kasblarga oid ko'nikma va malakalar berish. Kasb hunarga o'quvchilarni yo'naltirish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari.

1. J. A. Xamidov "Texnologiya va uni o'qitish metodikasi" o'quv qo'llanma – Toshkent "City of book", 2023 – 284-bet.
2. D. B. Yakubjanova va b. "Mehnat va predmet amaliy ta'lim texnologiyasi" Darslik – Toshkent "Metodist", 2023. – 248-bet.
3. X. Sanaqulova "Texnologiya va uni o'qitish metodikasi" Darslik -Toshkent 2023-yil.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. F. U. Qodirova va b. "Maxsus pedagogika asoslari". O'quv qo'llanma – Chirchiq "Nazokatxon ziyo print", 2023 – 260-bet.
2. F. U. Qodirova va b. „Inklyuziv va korreksion ta'limda ART texnologiyalar“. O'quv qo'llanma – Chirchiq „Zebo print“, 2022-yil.
3. F. U. Qodirova va b. „Inklyuziv va korreksion ta'limning filologik asoslari“. O'quv qo'llanma – Chirchiq „Zebo print“, 2022-yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>
2. www.cspi.uz
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.4. TABIIY FANLARNI O'QITISH MAXSUS METODIKASI

KIRISH

Hozirda ommaviy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu ta'limga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishda va ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarimiz ham bor bo'lib, tengdoshlaridan farqli ravishda ta'lim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Tabiiy fanlarni o'qitish maxsus metodikasini o'rganish tinglovchilarda tabiiy fanlarni o'rganish bo'yicha uslubiy, metodik, psixologik, pedagogik, korreksion usulda ta'sir etish yo'llarini o'rganishda, maxsus ta'lim muassasalarida hamda umumta'lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun tabiatshunoslik, atrofimizdagi olam va atrof muhit bilan tanishtirish kabi fanlarni o'rgatish bo'yicha dastlabki ko'nikmalar o'rgatiladi.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad– o‘quvchilarda dunyoning ilmiy manzarasi haqidagi tasavvurlarni hosil qilish, ularda atrof borliqda yuz beradigan hodisa va jarayonlarni bilishning ilmiy asosini, bir- birini to‘ldiruvchi ilmiy bilishning nazariy asosi va empirik metodlar bilan tanishtirish nazarda tutilgan.

Fanni vazifalari:

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanini vazifalari – o‘quv fani sifatida tabiiy fanlarni mazmunini aniqlash, o‘qitishning metod va uslublarini tadqiq etish, zarur o‘quv jihozlarini tayyorlash, hamda o‘qitish jarayonini ta’riflash va tushuntirish bilan cheklanib qolmay, balki amaliy faoliyat bilan bevosita shug‘ullanishga yo‘naltirib borish ustuvor masala etib belgilangan.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida tinglovchi:

– Talabalar tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi haqida eng zarur ilmiy-nazari bilimlarni egallashi, ta’limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarini yoritib bera olishi, zamonaviy pedagogik texnologiya haqida bilimga ega bo‘lishadi, hamda o‘quv metodik adabiyotlar, dastur va darsliklar tahlil ***bilishi kerak.***

– tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi o‘qitishni tashkil etish, muvofiqlashtirish, zarur ko‘rgazmali qurollardan foydalangan holda samarali dars tashkil etish metodikasini o‘zlashtirish ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***

– tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasini o‘qitish jarayonida va darslardan tashqari tadbirlarni mustaqil metodik jihatdan to‘g‘ri tahlil qilish ko‘nikmasini shakllantirib, fanlararo aloqalar va ta’lim-tarbiya integratsiyasi asosida turli dars tiplari uchun ishlanmalar, reja-konspektlar tuzish ***malakalariga ega bo‘lishlari kerak.***

– Dars va mashg‘ulotning tuzilishi, tarkibi va kompleks (korreksion, diagnostik, rivojlantiruvchi, psixologik, kognitiv) didaktik birliklarni to‘g‘ri qo‘llay olish ***kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.***

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi” fani ixtisoslik fan hisoblanadi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Matematika o‘qitish maxsus metodikasi va ona tili o‘qitish maxsus metodikasi, texnologiya fanini o‘qitish maxsus metodikasi, brayl yozuvini o‘rgatish fanlaridan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Tabiiy fanlar kontekstiga ko‘ra, o‘quvchi fanga oid tushuncha va bilimlar asosida tevarak atrofimizda sodir bo‘layotgan turli ekologik, iqtisodiy, tibbiy sohalardagi o‘zgarishlarga o‘z munosabatini bildiradi. O‘quvchi tomonidan erishilgan intellektual ko‘nikmalar esa ularga nisbatan ilmiy savodxonlik va amaliy kompetensiyalari shakllantirish masalalarining qo‘yilishida va kelgusi xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanining maqsadi, vazifalari va metodlari.

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasining predmeti va vazifalari. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanining rivojlanishi. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanining qisqacha tarixi. O‘qitish metodlari haqida tushuncha. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasining og‘zaki uslublari, ularning turlari

2-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslariga qo‘yiladigan talablar.

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslariga qo‘yiladigan umumiy talablar Tabiatshunoslikni o‘qitishning shakllari. Dars tabiatshunoslikdan olib boriladigan o‘quv tarbiya ishining asosiy shakli ekanligi.

3-mavzu: Tabiat dars tiplari.

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi dars tiplariga tasnif. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi dars tiplari o‘zaro bog‘liqligi. Ekskursiya darsi va uning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tabiatshunoslikni o‘rganishdagi o‘rni.

4-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslarini rejalashtirish va olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

Bilimlarni takrorlash, o‘quvchilarning bilim, o‘quv va ko‘nikmalarini tekshirish, uning turlari. Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi darslarini olib borishda interfaol usullardan foydalanish.

5-mavzu: Darslarning texnologik xaritasini tuzish.

Texnologik xaritaning tuzilishi va mazmunli ko‘rsatkichlari. Tabiiy fanlar doirasida texnologik xarita tuzish.

6-mavzu: Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi fanidan sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish. Ularning ishlanmalari va ssenariylarini yaratish

Tabiiy fanlarni o‘qitish maxsus metodikasi ta’limini tashkil etishning ko‘p qirrali shakli – sinfdan tashqari ishlar xususida. Tabiatni kuzatish, kuzatishlarni

umumlashtirish. Tabiiy fanlar doirasida sinflar kesimida dars ishlanmalari va ssenariylarini yaratish.

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalari.

1. D. Sharipova, D. P. Xodiyeva, M. K. Shirinov Tabiatshunoslik va uni o'qitish metodikasi. Darslik. T. "Barkamol fayz media", 2018- yil 456 bet.

2. X. M. Po'latxo'jayeva, D. M Sultanova, Z. Mamarajabova. Tabiatshunoslik o'qitish maxsus metodikasi. Toshkent. 2014.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. D. A. Nurkeldiyeva, U. Y. Fayziyeva, P. Pulatova, Maxsus pedagogika T. : "G'afur G'ulom", 2007-yil.

2. M. U. Xamidova. „Maxsus pedagogika“. – T. : „Fan va texnologiya“, 2018-yil.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://ziyonet.uz>

2. www.cspi.uz

3. cpoquz@mail.ru

4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation/>

2.5. BRAYL YOZUVINI O'RGATISH METODIKASI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 – yil 18-apreldagi "Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta'lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-209-son qarori asosida ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar ta'limi uchun ham yangi imkoniyatlar ochilib, yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Brayl alifbosini o'qish va yozishni o'rgatish metodologiyasi to'rtta bo'limdan iborat: nazariy, amaliy, bilimlarni boshqarish va yordamchi. Nazariy bo'limda fanning o'quv rejasi va o'quv dasturining mazmuniga muvofiq ishlab chiqilgan ma'ruza matnlari mavjud.

Tinglovchilar ushbu “Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi” fani yuzasidan amaliy ko‘nikmalarni: yozish va o‘qish tizimlari to‘g‘risida zarur nazariy hamda amaliy bilimlarni egallashda tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quv fanining maqsadi:

Brayl tizimida o‘qitish va yozish, o‘ziga xos xususiyatlari, brayl alifbosi tarixi, kolodka bilan ishlash, pribor va grifel bilan ishlash, barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullarini o‘rganishdan iborat.

O‘quv fanining vazifalari:

Tinglovchilarga harflar, so‘zlar va jummalarning Brayl relyef-nuqta shriftida to‘g‘ri o‘qish va yozishni o‘rgatish.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- L. Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslari;
- shriftning “kaliti” ning asosiy belgilari, ularni shakllantirish tamoyillari va eng muhim xarakterli xususiyatlari;
- yozish moslamasi, Brayl yozuvi uchun pribor va grifelni to‘g‘ri ushlash;
- Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo‘l bilan o‘qish mexanizmi;
- tinish belgilari, raqamlar, harflarni strukturaviy darajasiga qarab joylashtirish va yozish tartibi;
- tiflotik yozuv materiallari haqida ***bilishi kerak.***
- alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, so‘zlarni relyef-nuqta shriftida yozish;
- Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;
- Brayl shriftidagi adabiy matnni o‘qish va o‘qiganlarini Brayl shriftida yozish;
- matematik iboralarini o‘z ichiga olgan matnlarni mazmunli o‘qish va yozish

ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

- alohida harf belgilarini, harf birikmalarini, so‘zlarni relyef-nuqta shriftida yozish;
- Brayl shriftida jumlar va kichik matnlarni yozish;
- matematik iboralarini o‘z ichiga olgan matnlarni mazmunli o‘qish va yozish

malakalariga ega bo‘lishlari kerak.

- L. Braylning relyef-nuqta tizimining tarixi, L. Braylning relyef-nuqta tizimining nazariy va amaliy asoslarini tahlil qila olish, Brayl relyef-nuqta shriftida matnlarni hamda matematik iboralarini sidirg‘a o‘qish va yozish ***kompetensiyasiga ega bo‘lishlari kerak.***

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Brayl yozuvini o‘rgatish metodikasi” fani umumkasbiy fan hisoblanib 3-semestr o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan Odam

anatomiyasi va fiziologiyasi, tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'рни

Brayl yozuvini o'zlashtirish ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning rivojlanishi va moslashuvda yordam berish uchun muhim fan hisoblanadi. Uning natijalari har bir inson jismoniy imkoniyatlaridan qat'i nazar, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi mumkin bo'lgan yanada qulay jamiyatni yaratishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: Brayl yozuvi tarixi.

XXI asrga qadar saqlanib qolgan eng qadimgi taktil alifbosini IV asrda yunon ilohiyotshunos Didim Slepets yaratgan. Ispaniyalik novator Fransisko Luka 1517-yilda Saragosadan lotin alifbosida suyak va yog'och o'ymakorligi texnikasini ishlab chiqdi. 1784-yilda o'qituvchi "ko'zi ojizlar foydalanishi uchun ta'lim sxemasini" tuzdi. Bir necha yil o'tgach, Gayui boshchiligidagi "ko'zi ojiz bolalar instituti" ish boshladi. "Tungi alifbo" usuli Braylni relyef-nuqta shriftini yaratishga ilhomlantirdi. 1824-yilda yigit usulning "xom" versiyasini ishlab chiqdi, u keyingi besh yil davomida takomillashtirildi.

2-mavzu: Brayl yozuvi tarkibi.

L. Braylning relyef-nuqta shrifti: alifboni tashkil etish xususiyatlari. L. Brayl tizimini qurish tamoyillari. Relyef-nuqta shriftini sezgir idrok etishning fiziologik mexanizmlari va o'ziga xos xususiyatlari. Braylning "kaliti" va uni qurish tamoyillari. "Kalit" harf belgilari L. Braylning relyef-nuqta shriftining "kalit" belgilarining asosi sifatida bo'rtirma olti nuqta. "Kalit" satrlarining relyef-nuqta belgilari va ularni olish usullari.

3-mavzu: Harflar, raqamlar va belgilarni yozish.

Kolodka, grifel va pribor bilan tanishtirish. Olti nuqta bilan kombinatsiyalar bajarish texnikasi. Lotin harflari, tinish belgilar, raqam belgisi, arab va rim raqamlari, Barmoq uchi sezgilarini rivojlantirish usullari.

4-mavzu: Tez, aniq, xatosiz yozish ko'nikmalarini shakllantirish.

Brayl relyef-nuqta shriftini ikki qo'l bilan o'qish mexanizmi. Brayl shriftidagi adabiy matnni o'qish va o'qiganlarini Brayl shriftida yozish. Diktant yozish.

5-mavzu: Brayl yozuvida tarjima-hol, dars elementi, ixtiyoriy mavzuda taqdimot tayyorlash.

Brayl yozuvida tarjima-hol yozish. 1 soatlik dars ishlanmasi (rejasini) yozish. Ixtiyoriy mavzu yuzda taqdimot tayyorlash. Diktant yozish.

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U va b., Tiflopedagogika, o'quv qo'llanma, ZEBO PRINT, 2023.
2. Dangalov S.M, Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati, o'quv qo'llanma, Toshkent, 2010.
3. Qodirova F.U va b., Maxsus pedagogika asoslari, o'quv qo'llanma, ZEBO PRINT, 2023.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Соколов, В. В. Современные технические средства реабилитации детей со зрительной депривацией. 2013.
2. Nurkeldiyeva D.A., Fayziyeva U.Y., Pulatova P., Maxsus pedagogika T:G'afur G'ulom., 2007 yil.
3. Л.И.Плаксина "Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушением зрения" Учебное пособие М.: РАОИКП, 1999
4. Abduraxmonov F., Davletshin G.M., Odamlar bilan qanday muloqotga kirishish va yondashish kerak. T. 1996
5. Mo'minova L.R. Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish (metodik qo'llanma) //T.: O'qituvchi, 1992. -39
6. Ayupova M. Logopediya. — T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz> —O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> — O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi sayti.
3. <http://www.gov.uz> — O'zbekiston Respublikasi hukumati portali.
4. www.pedagog.uz
5. www.cspi.uz
6. www.edu.uz
7. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK).
8. www.ziynet.uz — Ziyo-net axborot-ta'lim resurslari portali.

2.6. TIFLOTEXNIKA VA MAXSUS TA'LIMDA

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida

ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori yangi shart-sharoitlar yaratilib adolatli ijtimoiy siyosat olib borilmoqda. Shu bilan birga ularning huquqlari qonun bilan belgilab qo'yilmoqda.

Tinglovchilar ushbu "Tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalari" fani yuzasidan zamonaviy innovatsion texnologiyalar haqida bilimlarni egallashda tayanch bo'lib xizmat qiladi.

O'quv fanining maqsadi:

Tiflotexnikaning o'ziga xos xususiyatlari, tiflotexnikalarga qo'yiladigan talablar, tiflotexnika turlari, maxsus kompyuter dasturlarini o'rganishdan iborat.

O'quv fanining vazifalari:

Tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalarining o'rnini haqida tushuncha berish. Talabalarni kompyuter dasturlarining asosiy tarkibi bilan va maxsus ta'limda foydalanish imkoniyatlari va tajribasi bilan tanishtirish. Kompyuter texnologiyalarini qo'llashda maqsadi, mazmuni va usullarini o'rgatish.

Fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar:

- tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalarining o'rnini haqida tushunchalarga ega bo'lish;
- kompyuter dasturlarining asosiy tarkibi bilan va maxsus ta'limda foydalanish imkoniyatlari va tajribasi bilan tanishtirish;
- kompyuter texnologiyalarini qo'llash usullari haqida ***bilishi kerak.***
- tiflotexnika kompyuter texnologiyalarining maqsadi, ulardan foydalanish usullarini ochib berish;
- ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning moyilligini qo'llab-quvvatlash orqali faoliyatga turtki berish;
- ovoz bilan manipulyatsion va qidiruv faoliyatini amalga oshira olish;
- an'anaviy sharoitlarda idrokini tasavvur qila olmaydigan obyektlarni modellashtirish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***
- axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalangan hamda imkoniyati cheklangan bolalar xususiyatlariga moslashtirilgan axborot muhitini yarata olish ***malakalariga ega bo'lishi kerak.***
- kelajakdagi kasbiy faoliyatda tiflotexnika va maxsus ta'limda axborot texnologiyalarini qo'llash bo'yicha ***kompetensiyasiga ega bo'lishlari kerak.***

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tiflotexnika va maxsus ta’limda axborot texnologiyalari” fani umumkasbiy fan hisoblanib, 3-4 semestrda o‘qitiladi. Dasturni amalga oshirish o‘quv rejasida rejalashtirilgan tiflopedagogika, tiflopsixologiya, korreksion fanlardan yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Tiflotexnika va maxsus ta’limda axborot texnologiyalari nafaqat ko‘rishning umumiy yoki sezilarli darajada yo‘qolishi natijasida yuzaga keladigan cheklovlarni olib tashlash, balki maxsus texnik vositalardan foydalanish usullarini kengaytirish, shuningdek, mehnat faoliyatida ishtirok etish va ularning madaniy rivojlanish darajasini oshiradigan qo‘shimcha shart-sharoitlarni yaratish.

ASOSIY QISM

1-mavzu. Ko‘rishda muammolari bo‘lgan o‘quvchilarga fan asoslarini o‘rgatishda qo‘llaniluvchi tiflotexnik vositalar va ulardan foydalanish

Tiflotexnika – ko‘rlar, ko‘zi ojizlar va ko‘r-karlarni o‘qitish, mehnat faoliyatiga tayyorlash, ularga madaniy maishiy xizmat ko‘rsatish, ko‘zi ojizlarning ko‘rish qobiliyatini kuchaytirish va tiklash uchun mo‘ljallangan maxsus asbobsozlik sohasi.

2-mavzu. Tiflotexnik vositalardan foydalanishga qo‘yiluvchi talablar

Pedagogik talablar. psixologik talablar. Gigiyenik talablar.

3-mavzu. Tiflotexnik vositalar yordamida darslik, o‘quv va didaktik qo‘llanmalar yaratish tajribalari namoyishi

Brayl alifbosidagi darslik, o‘quv qo‘llanmalar, didaktik tarqatmalar. Ixtiyoriy mavzuda didaktik materiallar tayyorlash. Mulyajlar, maketlar tayyorlash.

4-mavzu. Tiflotexnik vositalarga moslashtirilgan dasturlar loyihasi bilan tanishish hamda ulardan foydalanish yo‘llari

Tiflotexnik vositalarga moslashtirilgan dasturlar. Tiflotexnik vositalarga moslashtirilgan dasturlarni o‘rganish va tahlil etish. Tiflotexnik vositalardan foydalanish yuzasidan yo‘riqnoma

Asosiy adabiyotlar:

1. Qodirova F.U va b., Tiflopedagogika, o‘quv qo‘llanma, ZEBO PRINT, 2023
2. Dangalov S.M, Tiflopedagogika tarixi va uning ahamiyati, o‘quv qo‘llanma, Toshkent, 2010
3. Qodirova F.U va b., Maxsus pedagogika asoslari, o‘quv qo‘llanma, ZEBO PRINT, 2023

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Соколов, В. В. Современные технические средства реабилитации детей со зрительной депривацией. 2013.

2. Nurkeldiyeva D.A., Fayziyeva U.Y., Pulatova P., Maxsus pedagogika T:Gʻafur Gʻulom., 2007 yil.

3. Л.И.Плакшина “Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушением зрения” Учебное пособие М.: РАОИКП, 1999

4. Abduraxmonov F., Davletshin G.M., Odamlar bilan qanday muloqotga kirishish va yondashish kerak. T. 1996

5. Moʻminova L.R. Nutqi toʻliq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish (metodik qoʻllanma) //T.: Oʻqituvchi, 1992. -39

6. Ayupova M. Logopediya. – T.: Oʻzbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <http://www.edu.uz> – Oʻzbekiston Respublikasi Oliy va oʻrta maxsus taʼlim vazirligi sayti.

2. <http://www.uzedu.uz> – Oʻzbekiston Respublikasi Xalq taʼlimi vazirligi sayti.

3. <http://www.gov.uz> – Oʻzbekiston Respublikasi hukumati portali.

4. www.pedagog.uz

5. www.cspi.uz

6. www.edu.uz

7. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi Oʻz.MK)

8. www.ziynet.uz – Ziyonet axborot-taʼlim resurslari portali

2.7. TANLOV FANLARI (DAKTILOLOGIYA VA IMO-ISHORAGA OʻRGATISH METODIKASI)

KIRISH

Daktilologiya va imo-ishoraga oʻrgatish metodikasi fani Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 20.10.2022-yildagi PQ 407 son qarorining 5.2.3 bandi “b” bandida belgilangan “2024-2025 oʻquv yilidan boshlab bosqichma-bosqich oliy taʼlim, malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalarida maxsus pedagogika taʼlim yoʻnalishlarida taʼlim olayotganlarga oʻzbek imo-ishorasini oʻrgatish boʻyicha modullar kiritish” bandini ijrosini taʼminlash maqsadida tanlov fanlar roʻyxatiga kiritilgan. Hozirda ommaviy taʼlim muassasalarida inklyuziv taʼlimga boʻlgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ushbu taʼlimga jalb etilgan bolalarimiz orasida eshitishida va koʻrishida nuqsoni boʻlgan bolalarimiz ham bor boʻlib, tengdoshlaridan farqli ravishda taʼlim olishga ehtiyoj sezmoqdalar.

Fanni oʻrganish davomida tinglovchilar kundalik hayotda eshitishida nuqsoni boʻlgan shaxslar uchun kerakli soʻzlar va ijtimoiy sharoitlarda yordam bera olish uchun eng zarur malakalarni qoʻlga kiritadilar.

O‘quv fanni o‘qitishning maqsadi va vazifalari:

Fanni o‘qitishdan maqsad – kar odamlar foydalanadigan imo-ishoralarning ko‘lamini to‘laroq qamrab olishga harakat qilishgan. Modulga kiritilgan O‘zbekiston kar va zaif eshituvchilari foydalanadigan imo-ishoralar faqat o‘zaro muloqot vositasigina bo‘lib qolmay, balki pedagogik, ijtimoiy-reabilitatsion ahamiyatga egadir: eshitishida nuqsoni bo‘lgan odamlarni eshitadigan odamlar jamiyatiga kirib borishiga va o‘z imkoniyatlarini to‘laroq amalga oshirishga qaratilgan.

Fanni o‘qitish vazifasi – kar bolalar uchun bog‘cha va maktabning boshlang‘ich sinflarida daktilologiyadan asosiy o‘qitish vositasi sifatida, shu maktabning yuqori sinflarida esa undan yordamchi o‘qitish vositasi sifatida foydalaniladi. Kar-soqovlarga ta‘lim berishda daktilologiya birdan-bir muomala vositasidir.

Fan bo‘yicha tinglovchilarning bilimiga, ko‘nikma, malaka va kompetensiyasiga qo‘yiladigan talablar:

- O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan; O‘zbek tilining daktil alifbosi; Shartli belgilar va raqamlar; Odatiy ishlatiladigan so‘zlar; Oila, oilaviy munosabatlar; Uy ro‘zg‘or buyumlari; Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar; Kiyim-kechak, oyoq kiyimlar; Vaqt; Tabiat; Maktab, ma‘lumot, Shahar, transport, Sport, dam olish; Kasb-hunar, mehnat; Tibbiyot tasavvurga ega bo‘lishi ***tasavvurga ega bo‘lishi (bilimga);***

- Imo-ishora metodikasi; Imo-ishora muloqot vositasi sifatida; Imo-ishora qilishga qo‘yilgan talablar; Imo-ishora texnikasi; Imo-ishorada so‘zlarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Imo-ishorada gaplarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Imo-ishorada kichik matnlarni to‘g‘ri ko‘rsatish; Dialogik nutqning imo-ishorada tasvirlash; Syujetli rasmlar imo-ishorani tasvirlash; Filmlarni imo-ishorada ifodalash foydalana olishi bilishi va ulardan ***foydalana olishi (ko‘nikma);***

- Imo-ishorali diktant; Og‘zaki nutqni imo-ishorada ifodalash; OAVdagi maqolalarni imo-ishorada ifodalash; Sinonim imo-ishoralarni farqlash; Kasbga oid imo-ishoralar; Ijtimoiy tarmoq; Bir biriga o‘xshash imo-ishoralarni farqlash; Imo-ishorada she‘r aytish; Imo-ishorada sahna ko‘rinishi tarjima qilish; Imo-ishora tilidan foydalangan holda mustaqil ijtimoiy-maishiy hayotga moslashish ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi lozim (malaka).***

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan ketma-ketligi

Daktilologiya va imo-ishora metodikasi o‘rganish metodikasi fani o‘zbek imo-ishora tili va korreksiya fanlari bilan o‘zaro bog‘liq bo‘lib olayotgan bilimlarini chuqurroq va mukammalroq o‘zlashtirishlariga yordam beradi.

ASOSIY QISM

1-mavzu: O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi tarixidan, o‘zbek tilining daktil alifbosi, Shartli belgilar va raqamlar, odatiy ishlatiladigan so‘zlarni daktil va imo ishorada qo‘llash.

Daktil alifbosini o‘rganish, Shartli belgilar va raqamlar, odatiy ishlatiladigan so‘zlar bo‘yicha 50 ta ishorani ko‘rsata olish.

2-mavzu: Oila, oilaviy munosabatlar. Uy ro‘zg‘or buyumlari. Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlarni daktil va imo ishorada qo‘llash.

Oila, oilaviy munosabatlar. Uy ro‘zg‘or buyumlari. Oziq ovqat, ovqat, idish-tovoqlar, kiyim-kechak, oyoq kiyimlar mavzusida 300 dan ortiq ishorani o‘rgatish.

3-mavzu: Vaqt. Tabiat. Maktab, ma’lumot. Shahar, transport. Sport, dam olish. Kasb-hunar, mehnatni daktil va imo ishorada qo‘llash.

Vaqt. Tabiat. Maktab, ma’lumot. Shahar, transport. Sport, dam olish. Kasb-hunar bo‘yicha kamida 300 ta so‘zni o‘rgatish.

4-mavzu: Tibbiyot. O‘simlik olami Hayvonot olami. Huquq, qonun-armiya. Aqliy faoliyat. Insonni daktil va imo ishorada qo‘llash.

Tibbiyot. O‘simlik olami. Hayvonot olami. Huquq, qonun-armiya. Aqliy faoliyat bo‘yicha 300 ta ishorani o‘rgatish.

5-mavzu: Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX). San’at. Qishloq xo‘jaligini daktil va imo ishorada qo‘llash.

Mamlakatlar va shaharlar. Davlatlar (MDX). San’at. Qishloq xo‘jaligi bo‘yicha 300 dan oshiq ishorani qo‘llay olish.

Asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari:

1. Qodirova F.U., Yunusova X.Sh., Inklyuziv va korreksion ta’limning filologik asoslari texnologiyalar , 2022-yil, ZEBO_PRINT.

2. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021.

3. Qodirova F.U., Dehqanova M.G‘., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023-yil.

4. Sultonsaidova S., O‘.Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi.//O‘quv qo‘llanma. – T., 2009.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston karlarining imo-ishora nutqi”, 2011-yil.

2. Denis Draga, “RJY”, Moskva 2011-yil.

3. R.Fradkina, “Gapiruvchi qo‘llar” Moskva 2001.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. <https://voginfo.ru/zhestovyy-jazyk/>

2. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/russkiy-zhestovyy-yazyk>
3. cpoquz@mail.ru
4. <https://www.facebook.com/zaminfoundation>

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.33-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**UMUMTA’LIM MAKTABLARI AMALIYOTCHI PSIXOLOGI
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

I.I. Raximova – University of business and science Toshkent filiali, “Ijtimoiy gumanitar fanlar va tillar kafedrası” dotsenti, psixologiya fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

U.H. Sayitova – Alfraganus universiteti, “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.b.dotsenti, psixologiya fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

M.D. Omonova – Alfraganus universiteti, “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.b.dotsenti, pedagogika fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

S.B. Qosimova – Buxoro davlat universiteti “Psixologiya kafedrası” dotsenti, psixologiya fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

J.H. G‘aniyev – Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti, “Tarix fakulteti” tyutori.

Taqrizchilar:

G.G. Kuvandikova – Profi university, “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.b .dotsenti, psixologiya fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

D.Polvonova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy insituti, Pedagogika va psixologiya kafedrası, Psixlogiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”– _____dagi __-son qarori bilan ma‘qullangan.

KIRISH

Ushbu namunaviy o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son, “2022-2026-yillarda xalq ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dastur” 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmonlar va “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son, “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2021-yil 25-yanvardagi PQ-4963-son qarorlari, “Aholiga psixologik yordam ko‘rsatish to‘g‘risida” 5-noyabr 2024 yildagi O‘RQ-989-son, hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 17-yanvardagi 25-son “Xalq ta’limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi hamda Xalq ta’lim vazirining 2022-yil 20-apreldagi “Davlat ta’lim talablarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 121-son buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida, belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda mamlakatimiz mehnat bozori, shaxs, davlat va jamiyatning o‘zgaruvchan ehtiyojlarini hisobga olib, xalq ta’limi tizimi xodimlariga bo‘lgan ehtiyojlardan kelib chiqib, qayta tayyorlashning samarali usullarini joriy etish maqsadida ishlab chiqilgan.

Kursning maqsadi va vazifalari:

Kursning maqsadi: pedagogik-psixologik fanlarni o‘qitish metodikasiga oid bilim, ko‘nikma va malakalar bilan qurollantirish hamda tinglovchilarga kasbiy faoliyatida zarur bo‘ladigan kasb psixologiyasiga oid bilimlarni berish, kerakli o‘quvlarni shakllantirish va ko‘nikmalarni hosil qilishdir.

Kursning vazifalari: kasb psixologiyasi fanining nazariy-metodologik va tabiiy-ilmiy asoslarini o‘rganish;

– kasbiy psixodiagnostika jarayon asoslarini, shaxsning xususiyatlarini, psixik holatini, muomala va tasavvurning qonuniyatlarini o‘zlashtirish;

– shuningdek, kasb tanlash, kasbga yo‘naltirish, kasbiy kamolotga doir psixologik konsepsiyalarni o‘rganish;

– psixologik xizmatning alohida sohasi sifatida psixologlar faoliyatida psixologik treningni tashkil etish hamda uni o‘tkazish bo‘yicha ilmiy-amaliy metodlarni o‘zlashtirishlari vazifasini o‘z oldiga qo‘yadi.

Xalq ta’limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta’limi mazmuni va sifatiga qo‘yiladigan umumiy talablar:

Xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'lim jarayonining mazmuni va sifatiga qo'yiladigan davlat ta'lim talablari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi 23-sentyabr 2020-yildagi O'RQ-637-son Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta'lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta'minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo'yiladi.

Qayta tayyorlash xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlari tayyorgarligining zarur hamda yetarli darajasi, ulardagi bilim va amaliy mahoratning mazkur kadrlarga qo'yiladigan malaka talablariga muvofiqligi bilan belgilanadi.

Xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash kursi mazkur davlat ta'lim talablariga muvofiq ishlab chiqilgan namunaviy (tayanch) o'quv reja va dastur asosida tashkil etiladi.

Xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash kursining o'quv dasturi mazmuniga qo'yiladigan talablar mutaxassislik bo'yicha zarur hamda yetarlicha bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish hisobga olingan holda mutaxassislarning malaka tavsiflariga qat'iy muvofiqlik tamoyillari asosida belgilanadi.

O'quv dasturi fan, texnika, texnologiyaning so'nggi yutuqlariga muvofiq tashkil etilishi hamda ta'lim tizimida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash talablariga mos kelishi kerak.

O'quv dasturida ta'lim oluvchilar tomonidan bilimlarni mustaqil izlash va ularni o'zlashtirish nazarda tutilishi lozim.

Qayta tayyorlash kurslaridagi o'quv jarayoni namunaviy (tayanch) o'quv reja va dastur asosida ishlab chiqilgan variativ ishchi o'quv rejalar va ishchi dasturlari asosida amalga oshiriladi.

Qayta tayyorlash kursining mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablar tegishli ta'lim dasturlari bilan belgilanadi.

Quyidagilar qayta tayyorlash kursi dasturlari mazmuniga qo'yiladigan bazaviy talablar hisoblanadi:

- kasbiy standartlarda belgilangan bilim, ko'nikma va mehnat vazifalariga muvofiqlik;
- kasblar va lavozimlarga bo'lgan kasbiy malaka talablariga muvofiqligi;
- ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini bilishga, ta'lim turlari va bosqichlari bo'yicha davlat ta'lim talablari (davlat ta'lim standarti)ning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlashga, tinglovchilarning kasbiy bilimlarini yangilash va chuqurlashtirishga, yangi, qo'shimcha kasbiy malaka va ko'nikmalarni hosil qilishga, ta'lim-tarbiyaning samarali usullari hamda texnologiyalarini egallash va takomillashtirishga qaratilganligi;

- zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalana olish;
- davlat ta'lim talablari hajm va mazmunining qayta tayyorlash kursi muddatlariga muvofiqligi.

Qayta tayyorlash bo'yicha ta'lim dasturi tegishli bazaviy maqsadlar va mazmunga mos bitiruv ishi bilan tugallanadi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi o'quv yuklamasining hajmi:

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis qayta tayyorlash vazirlik tomonidan tasdiqlanadigan o'quv rejalar va o'quv dasturlar bo'yicha amalga oshiriladi. O'quv yuklamasini rejalashtirishda tinglovchilarning mustaqil ishlashiga alohida e'tibor qaratiladi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini o'zlashtirish muddati kursning maqsadi, tinglovchilarning tayyorgarlik darajasi, kursning o'quv rejasiga kiritilgan fanlar soni hamda ularning yuklamalari hajmidan kelib chiqib 936 soat hajmda belgilanadi. Nazariy va amaliy dars mashg'ulotlarining haftalik yuklamasi eng yuqori hajmi haftasiga 24 soat etib belgilanadi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo'yiladigan talablar mazmuni:

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo'yiladigan talablar majmuasi ta'lim oluvchilar (tinglovchilar) tayyorgarligining yetarli, minimal zarur saviyasini belgilab beradi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi mazmuni ta'lim tizimiga O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi 23-sentyabr 2020-yildagi O'RQ-637-son Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta'lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta'minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo'yiladi, jamiyat va davlatning davr talabiga mos taraqqiyoti shakllantirayotgan ijtimoiy buyurtmasi bilan belgilanadi hamda qayta tayyorlashga ixtisoslashgan ta'lim muassasalari tomonidan kafolatlanadi.

Xalq ta'limi xodimlarning malaka oshirish bo'yicha ehtiyojlarini doimiy o'rgangan holda elektron platforma orqali ularning individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini tuziladi, malaka darajasi, bilimi, ilmiy-pedagogik salohiyati, ish tajribasi, psixologik tayyorgarligi va individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasiga mos keladigan tabaqalangan variativ malaka oshirish dasturlari bo'yicha o'qitish amaliyoti yo'lga qo'yiladi.

Qayta tayyorlash ta'lim muassasalaridagi o'quv-tarbiya ishlari qayta tayyorlash ta'limining namunaviy (tayanch) o'quv rejaları va dasturlari asosida amalga oshiriladi.

Mazkur davlat ta'lim talablari o'quv fanlari (modullari) sohalari ro'yxatini, qayta tayyorlash ta'limining minimal mazmunini, namunaviy (tayanch) o'quv rejasi vositasida o'qish davri davomiyligini belgilab beradi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarining tayyorgarligi va kompetentligiga qo'yiladigan umumiy talablar:

Xalq ta'limi tizimi rahbar, pedagog va mutaxassis xodimlarining kasbi va lavozimi xususiyatlaridan kelib chiqib qator kompetensiyalarni egallaganliklari talab qilinadi. Mazkur kompetensiyalarning aksariyati xalq ta'lim mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun bir xil bo'lgani, xodimlarning mehnat faoliyatiga bog'liq holda ayrim kompetensiyalar turli toifalar uchun farqlanishi mumkin.

Umumiy kompetensiyalar. Xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun umumiy bo'lgan kompetensiyalar tarkibiga quyidagilar kiradi:

1. Kommunikativ kompetensiya.
2. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari va media savodxonlik kompetensiyasi.
3. O'zini-o'zi va kadrlarni kasbiy rivojlantirish kompetensiyasi.
4. Mas'uliyat va moslashuvchanlik kompetensiyasi.
5. Inklyuziv ta'limni joriy etish kompetensiyasi.
6. Huquqiy kompetensiya.

Xususi kompetensiyalar. Xalq ta'limi tizimi pedagog xodimlarining mehnat faoliyatiga bog'liq bo'lgan xususi kompetensiyalar mavjud.

1. Pedagogik kompetentlik.
2. O'quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash kompetentligi.

1. Kommunikativ kompetentlik ko'rsatkichlari:

- o'zgalar fikrini hurmat qilishni namoyish eta olish;
- ta'lim jarayonida nutq madaniyatiga to'la amal qila olish;
- o'zgalar fikriga ta'sir etuvchi (ishontira olish, to'g'rilash, fikrni qarama-qarshi qo'yish) muloqot maneralarini tanlay olish;
- o'zgalarning huquqlari va hissiyotlarini hurmat qilishga qaratilgan muloqot maneralarini tanlay olish;
- o'zaro munosabatlarni o'rnatishga qaratilgan (qo'llab-quvvatlash, konstruktiv, ruhlantiruvchi) muloqot maneralarini tanlay olish;
- ta'lim jarayoni sifatini oshirish va o'quvchilarning o'quv ehtiyojlarini qondirish maqsadida o'z hamkasblari bilan AKTning turli vositalari yordamida aloqa o'rnatish va hamkorlik qilish;
- ta'lim sifatini oshirish maqsadida global tarmoqdagi turli pedagogik hamjamiyatlarda ishtirok etish;

- o‘zgalar bilan o‘zaro hurmat asosiga qurilgan munosabatlarni o‘rnata olishi;
- o‘zini tutishda, boshqalar bilan munosabatga kirishishda, qaror qabul qilishda, resurslarni boshqarishda muvaffaqiyat normalariga rioya etish;
- milliy qadriyatlarni, shaxs erkinligi va uning mas’uliyati, ijtimoiy adolatni himoya qila olish.

2. AKT va media-savodxonlik kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- ta’lim muassasasini axborotlashtirish g‘oyalarini ilgari surish, AKT madaniyatini rivojlantirish va ushbu g‘oyalarni amalga oshiruvchi ta’lim muhitini shakllantirishni ta’minlash;
- AKTdan foydalangan holda o‘quvchilarning ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan ta’lim strategiyalarini joriy etishga ko‘maklashish;
- ta’lim jarayonida AKTdan foydalanishning ijtimoiy, huquqiy normalari ahamiyatini tushunish, ulardan xavfsizlikni ta’minlagan holda foydalanish va ushbu yo‘nalish bo‘yicha tegishli yo‘riqnomalarni ishlab chiqish;
- ta’lim mazmuniga mos bo‘lgan AKTni o‘qitish vositasi sifatida ta’lim jarayoniga integratsiya qilishning turli samarali strategiya va yondashuvlarini rejalashtirish, ilgari surish va qo‘llab-quvvatlash;
- matematika fanini o‘qitish jarayonida faoliyatini takomillashtirish va samarali tashkil etishda AKT vositalarini joriy etilishini ta’minlash;
- o‘quvchilar kompetensiyasini baholashning samarali usullarini joriy etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- ommaviy axborot vositalaridagi media kontentni tushunish, media savodxonlik elementlarini o‘zida mujassam etgan holda ularni o‘quvchilarda shakllantirish yo‘llarini bilish;
- turli xil shakllarda va vositalar orqali axborotlarni tahlil etish, baholash, boshqarish va yangi ma’lumotlarni yaratish.

3. O‘zini-o‘zi rivojlantirish, o‘z ustida ishlash kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- o‘z kasbiy mahoratini oshirish rejasini tuza olishi;
- kasbiy rivojlanishiga oid manbalarni aniqlay olishi, o‘zining va maktab ehtiyojlaridan kelib chiqib kasbiy malakasini oshirish bo‘yicha o‘quvlarni tanlay olishi va ularda ishtirok etish;
- AKT va global tarmoq resurslaridan foydalangan holda doimiy tarzda o‘z kasbiy malakasini oshirib borish;
- ta’lim berish usullari, ta’lim va axborot texnologiyalaridan ta’lim jarayonida foydalanishga oid innovatsiyalar bilan tanishib borish;

- kasbiy (pedagogik, mutaxassislik) faoliyatini takomillashtirishda turli texnologiyalardan foydalanish;
- o‘z kasbiy bilim va mahoratini oshirish hamda takomillashtirishda kollegial forumlardagi muhokamalarda ishtirok etish.

4. Mas’uliyat va moslashuvchanlik kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- ta’lim jarayonida yuz berayotgan turli o‘zgarishlarga va yangilanish jarayonlariga tez va oson moslasha olish;
- ta’limdagi yangi yondashuv va strategiyalarni qabul qila olish, ularni egallash va o‘z kasbiy amaliyotiga joriy eta olish;
- turli xil yangi vazifalar va mas’uliyatlarni qabul qila olish;
- o‘ziga, jamoada va hamjamiyat miqyosida mas’uliyatli bo‘lish;
- o‘ziga va ta’lim muassasasi xodimlariga nisbatan yuqori marra va standartlarni belgilash va ularga erishish;
- har bir o‘quvchining o‘zlashtirishi va muvaffaqiyatli ta’lim olishiga mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish;
- ta’lim jarayonining markaziga o‘quvchini qo‘yish va har bir o‘quvchining o‘zlashtirish va muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish.

5. Inklyuziv ta’limni joriy etish kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni ta’lim jarayoniga jalb qilishga oid qonun hujjatlarini bilish va ularning ta’lim olishlarini qo‘llab-quvvatlashning turli strategiyalarini bilish;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni ta’lim jarayoniga jalb etishga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqish va joriy eta olish;
- imkoniyati cheklangan o‘quvchilar bilan ishlashda yuzaga keladigan muammolarni samarali hal eta olish.

6. Huquqiy kompetentlik ko‘rsatkichlari:

- qonunchilik normalarini bilish hamda ularga og‘ishmay rioya qilish;
- ta’limning normativ-huquqiy hujjatlarini bilish va kasbiy faoliyatda samarali foydalana olish;
- o‘z kasbiy faoliyatiga doir normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda ishtirok etish;
- bolalarning huquqlari to‘g‘risidagi normativ-huquqiy hujjatlarni bilish va ularga rioya qilish.

Xususiy kompetensiyalar. Xalq ta’limi tizimi pedagog xodimlarining mehnat faoliyatiga bog‘liq bo‘lgan xususiy kompetensiyalar mavjud.

1. Pedagogik kompetentlik.
2. O‘quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash kompetentligi.

1. Pedagogik kompetentligi ko'rsatkichlari:

- ta'lim oluvchilarning jismoniy, ijtimoiy va intellektual rivojlanish qonuniyatlarini bilish va ulardan kelib chiqib ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan turli yondashuvlar, strategiya, texnologiya va metodlardan foydalana olish;
- ta'lim oluvchilarning ta'limiy ehtiyojlarini qondirishda o'qitishning differensiallashgan yondashuvlaridan foydalana olish;
- ta'lim mazmuni va strategiyalarini tushunishini namoyish qila olish;
- DTS, o'quv dasturlari va baholash mezonlarini inobatga olgan holda dars rejalarini tuza olish;
- ta'lim oluvchilarda kechadigan kognitiv jarayonlarni yaxshi bilishi;
- turli ta'lim yondashuvlari, strategiyalari, texnologiya va metodlarini tushunish va farqlay olish;
- ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb etishning turli strategiyalarini bilish;
- ta'lim oluvchilar jamoasini boshqarish va ular o'rtasida turli tadbirlarni tashkil eta olish;
- fan bo'yicha o'qitishning texnik-didaktik vositalarini bilish;
- fan bo'yicha o'quv xonalari va kabinetlarining namunaviy jihozlanish normativlarini bilish va ulardan samarali foydalana olish;
- tegishli jihoz, vosita va didaktik materiallardan foydalangan holda dars mashg'ulotlarini mahorat bilan o'tkazish.

2. O'quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash mahorati ko'rsatkichlari:

- ta'lim oluvchilar bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini baholashning turli strategiyalaridan, diagnostik va umumiy yondashuvga asoslangan baholash usullaridan foydalana olish;
- ta'lim oluvchilarning o'quv faoliyatini, bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini baholashga qaratilgan turli usul va vositalarni tanlay olish;
- baholashni ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida tan olish, u orqali o'quvchilar bilan teskari aloqani o'rnatish;
- o'quvchilar o'zini baholashi, o'quvchilar boshqa o'quvchilarni baholashi va o'qituvchi tomonidan baholash yondashuvlaridan keng foydalanish;
- ta'lim oluvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarini baholash natijalarini tahlil qilish va ushbu tahlillar asosida pedagogik amaliyotga o'zgartirishlar kiritish va o'zining pedagogik faoliyatidagi keyingi qadamlarni belgilash.

Xalq ta'limi tizimi rahbar va mutaxassis xodimlariga qo'yiladigan malaka talablari:

Xalq ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limining vazifasi yuqorida qayd etilgan umumiy va xususiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish qayta tayyorlash kursining o'quv rejasiga kiritilgan o'quv modul (fan)lari vositasida amalga oshiriladi. Qayta tayyorlash ta'limi o'quv rejasiga kiritilgan modul (fan)lar bo'yicha tinglovchilarga qo'yiladigan malaka talablarini belgilash va tasdiqlash vazirlik tomonidan amalga oshiriladi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog xodimlarining tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar:

1. Xalq ta'limi tizimi pedagog xodimlari quyidagilarni ***bilishi zarur***:

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari va ma'ruzalarida jamiyat rivoji hamda ta'lim-tarbiya masalalariga oid konseptual g'oyalardan kelib chiqadigan ustuvor vazifalarni;

- 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" doirasida siyosiy-ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmunini;

- O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimi isloh qilinishi bo'yicha mazmun va mohiyatini to'g'ri idrok etishni;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon, qaror va ma'ruzalarida belgilangan vazifalardan kelib chiqib, xalq ta'limi sohasi xodimlari oldida turgan dolzarb muammolar, ularning yechimi, pedagogik mahoratni oshirish masalalarini;

- O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirishga tegishli konseptual g'oyalarini amaliyotga tatbiq etish yuzasidan tavsiyalar berishni.

2. ***Quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishi*** lozim:

- ta'lim-tarbiya muammolari va ularning rivojlanish istiqbollari zamon talabi nuqtai nazaridan tahlil qilish;

- milliy ta'lim-tarbiya jarayoniga bugungi globallashuv va axborot asri sanalmish tezkor davr talablaridan kelib chiqib, xalqaro ilg'or tajribalarga o'z munosabatini bildirish;

- davlat rahbari tomonidan ta'lim-tarbiya tizimini isloh etish bo'yicha belgilangan vazifalarni amaliyotda qo'llash.

3. ***Quyidagi malakalarni egallagan bo'lishi shart***:

- ta'lim-tarbiya jamiyat rivojining muhim omili ekanligini anglash va tushuntira bilish;

- ta'lim-tarbiya tizimi jarayonidagi muammolarni aniqlash va o'z

munosabatini bildirib olish;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining milliy taraqqiyotimizga taalluqli huquqiy-me'yoriy hujjatlaridan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalana olish;

- davlatimiz rahbarining mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan ma'ruzalarida ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiyalash bilan bog'liq vazifalarni amaliyotga tatbiq etish.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash sifatini baholash.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash sifatini nazorat qilish.

Xalq ta'limi tizimi pedagog xodimlarini qayta tayyorlash sifatini nazorat qilish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **ichki nazorat** – qayta tayyorlash ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Ichki nazorat tegishli ta'lim turini boshqarish davlat vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan nizomlar asosida o'tkaziladi;

- **yakuniy nazorat** – qayta tayyorlashga qo'yilgan davlat ta'lim talablariga muvofiq qayta tayyorlash kurslari tinglovchilari uchun fanlar bo'yicha yakuniy attestatsiyadan o'tkazish hamda bitiruv ishini himoya qilishni o'z ichiga oladigan yakuniy nazorat;

- **davlat-jamoat nazorati** – vakolatli davlat boshqaruvi organlari, jamoat tashkilotlari va kadrlarning buyurtmachilari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Xalq ta'limi vazirligi va kadrlar buyurtmachilari, shuningdek, Ta'lim sifati bo'yicha Davlat inspeksiyasi tomonidan amalga oshiriladigan tashqi nazorat.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash bo'yicha faoliyatni baholash tartibi.

Xalq ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash faoliyatni baholash qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLARNING MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Umumiy psixodiagnostika.
- 1.2. Umumiy psixologiya.
- 1.3. Sotsial psixologiya.
- 1.4. Rivojlanish psixologiyasi.
- 1.5. Oila psixologiyasi.
- 1.6. Shaxs psixologiya.
- 1.7. Boshqaruv va ijtimoiy sohalarda psixologik xizmat.
- 1.8. Psixologik xizmat.
- 1.9. Umumiy pedagogika
- 1.10. Tanlov fan.

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Psixologik konsultatsiya va psixokorreksiya.
- 2.2. Psixologik trening asoslari.
- 2.3. Yuridik psixologiya.
- 2.4. Xulqi og‘ishgan bolalar psixologiyasi.
- 2.5. Pedagogik psixologiya va psixologiyaning o‘qitish metodikasi.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Umumiy psixodiagnostika

Psixodiagnostikaga kirish, psixodiagnostika fan va amaliy faoliyat sifatida. Psixodiagnostika tarixi, psixodiagnostik tekshiruv va tadqiqotlar. Psixodiagnostika metodlari klassifikatsiyasi va psixologik testlashtirish shakllari. Psixodiagnostikaning psixometrik asoslari, test me'yor (norma)larining reprezentativligi, shaxsning psixodiagnostik baholash va psixologik testlashtirish sohalari. Temperament va asab tizimi xususiyatlari diagnostikasi. Ko'p omilli shaxsning o'rganish so'rovnomalari, shaxslik sifatleri psixodiagnostikasi. Proyektiv psixodiagnostikasi. Shaxsning emotsional holatlari psixodiagnostikasi. Shaxsning motivatsion sohasi psixodiagnostikasi. Psixik bilish jarayonlari diagnostikasi. Maktabga tayyorlik diagnostikasi. Intellektni o'lchash. Qobiliyatlar diagnostikasi. Shaxslar-aro munosabat psixodiagnostikasi. Oilaviy, nikoh va ota-ona munosabatlari diagnostikasi. Kasbiy faoliyat diagnostikasi. Moslashuv diagnostikasi.

1.2. Umumiy psixologiya

Umumiy psixologiya fanining predmeti, maqsadi va vazifalari, umumiy psixologiya fanining shakllanish tarixi, umumiy psixologiyaning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Hozirgi zamon psixologiyasining tuzilishi va tadqiqot metodlari. Psixika va ongning taraqqiyoti, psixika haqida tushuncha, bosh miya va psixika, ong va ongsizlik. Faoliyat va motivatsiya. Shaxsning hissiy-emotsional sohasi. Shaxs haqida tushuncha, individ, shaxs, individuallik tushunchalari. Shaxsning bilish jarayonlari, diqqat haqida tushuncha, sezgilar haqida umumiy tushuncha, idrok haqida tushuncha, xotira haqida tushuncha, xayol haqida tushuncha, tafakkur haqida tushuncha. Ifodaviy faoliyatning umumiy xususiyatlari, iroda borasidagi nazariyalar. Xarakter haqida tushuncha, xarakterning nerv-fiziologik asoslari. Temperament haqida tushuncha va temperament tiplari. Qobiliyatlar haqida tushuncha va qobiliyatlar tuzilishi.

1.3. Sotsial psixologiya

Sotsial psixologiyaga kirish, predmeti va vazifalari. Sotsial psixologiyaning asosiy yo'nalishlari va tarmoqlari, metodlari. Sotsial psixologiyada shaxs muammosi. Muloqot psixologiyasi. Sotsial psixologiyada guruhlar muammosi. Oila funksiyasi, oila tiplari va rollari. Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi. Ota-ona va farzandlar munosabatlarning xususiyatlari. Etnopsixologiya fanining predmeti, vazifalari va metodlari. Etnos va millat tushunchalarining qiyosiy tahlili, milliy xarakter va etnik identiklik. Din va din psixologiyasi tushunchalarining ta'riflari, dinning shaxs shakllanishidagi o'rni va mohiyati

1.4. Rivojlanish psixologiyasi

Rivojlanish psixologiyasi fani predmeti. Rivojlanish psixologiyasi metodlari. Inson psixik taraqqiyotini tushuntirishga asosiy nazariy yondashuvlar. Perinatal davr, chaqaloqlik va go'daklik davri. Ilk bolalik davri. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Maktabga tayyorgarlik muammosi. Kichik maktab yoshi davri. O'smirlik davri va O'spirinlik davri. Yetuklik davri psixologiyasi. Gerontopsixologiya. Ijtimoiy-sinfiy tafovutlar.

1.5. Oila psixologiyasi

Oilaviy munosabatlar psixologiyasining predmeti va vazifalari. Oila ijtimoiy institut sifatida. Oila funksiyasi va oila tiplari. Oilani o'rganishda tizimli yondashuv. Oilaning hayotiy sikli. Umr yo'ldoshini tanlash nazariyalari. Psixologik adaptatsiya va oila integratsiyasi. Oilaviy mojarolar va ularning sabablari. Oilaviy hayot siklining nonormativ krizislari. Shaxs yetukligi va oilaviy munosabatlarni ko'rinishi.

1.6. Shaxs psixologiyasi

Shaxs psixologiyasining metodologik prinsiplari. Klassik psixoanaliz va uning modifikatsiyalari. Psixologiyada shaxsning o'rganishlar nazariyasi. Gumanistik psixologiyada shaxs. Shaxs ekzistentsial psixologiyasi. Shaxsga faktorli yondashuvlar. Shaxsning kognitiv nazariyalari. Har xil psixologiya maktablarida shaxs nazariyalari. Rus psixologiyasida shaxsga yondashuvlar. Sharq psixologiyasida shaxs muammosi. Shaxs taraqqiyotini davrlarga bo'lish. Shaxs rivojlanishining individuallik xususiyatlari va ularning roli. Sotsiogeneza shaxs. Shaxsning o'z-o'zini anglashi va Men konsepsiyasi. Shaxsning sotsial tasavvurlari. Shaxs taraqqiyotining psixotik, chegaralangan va nevrotik darajalari

1.7. Boshqaruv va ijtimoiy sohalarda psixologik xizmat

Psixologik xizmatni tashkil etish tarixi, psixologik xizmatni tashkil etish muammolari. Sotsial tashkilot (xizmat) faoliyatini rejalashtirish. Shaxsni o'zini o'zi kamol toptirishi. Amaliyotchi-psixolog faoliyati. Amaliyotchi-psixologning etikaviy tamoyillari, maxsus qobiliyatlari. Sotsial xizmatda personalni boshqarish. Psixologiyada eksperimental paradigma. Gumanistik psixologiyada metod muammosi. Psixologik xizmat faoliyatining yo'nalishlari. Ta'lim tizimida psixologik xizmat.

1.8. Psixologik xizmat

Psixologik xizmat fanining predmeti. Ta'lim sohasidagi psixologning burchi va majburiyatlari. Psixologik xizmat haqida nizom psixolog faoliyatining asosiy hujjati sifatida. Ta'lim sohasidagi psixolog faoliyatining me'yoriy hujjatlari.

Psixologik xizmat mahsuldorligining sharoitlari. Amaliy psixolog faoliyatining asosiy ko‘rinishlari. Psixologik korreksiyaning maqsad, vazifalari. Psixokorreksiyaning asosiy yo‘nalishlari, tamoyillari va uni tashkil etish. Korreksion tadbirlar olib boradigan psixologga qo‘yiladigan talablar. Psixokorreksiya metodlari. Individual va guruh psixokorreksiya. Boshlang‘ich sinflarda korreksion ishning o‘ziga xosligi. O‘smirlik va ilk o‘spirinlik davrida olib boriladigan korreksion faoliyatning o‘ziga xosligi. Kasbiy o‘zlikni anglash sohasini korreksiyalash. Ota-ona va o‘qituvchilar bilan olib boriladigan korreksion-profilaktik ishlar. Yetim va ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarning umumiy psixologik tavsifi.

1.9. Umumiy pedagogika

Pedagogik faoliyatning me‘yoriy-huquqiy asoslari, pedagogika fanning metodologik asoslari. Tarbiya – pedagogik hodisa sifatida, tarbiya metodlari va shakllarini tanlash asoslari. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik aspektlari. O‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash va tafakkurni shakllantirish, shaxsni shakllanishida fuqarolik va huquqiy tarbiyaning o‘rni. O‘quvchilarning ma‘naviy-axloqiy taibiyasi mazmuni, o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishda mehnat tarbiyasining ahamiyati. Media-ta’lim – media-kompetentlikni shakllantirish omili. Didaktika – pedagogik jarayonning tarkibiy qismi sifatida. O‘qituvchining darsga tayyorgarligi, dars rejasi. Ta’lim metodlari va vositalarini tanlash mezonlari. Interaktiv ta’limning didaktik imkoniyatlari. Pedagogik diagnostikaning amaliy asoslari.

1.10. Tanlov fan

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Psixologik konsultatsiya va psixokorreksiya

Psixologik konsultatsiya va psixokorreksiyaning asosiy tushunchalari va predmeti. Psixologik muammo. Konsultativ yordam tamoyillari. Konsultatsiya bosqichlari. Konsultativ ta’sir etish texnologiyasi. Psixologik konsultatsiyaning maxsus muammolari. Konsultatsiya amaliyotidagi ayrim yo‘nalishlar. Yetakchi zamonaviy konsultativ nazariyalar va texnologiyalar talqini. Korreksion ishlar ko‘rinishlari va tushunchalari.

2.2. Psixologik trening asoslari

Sotsial-psixologik trening haqida umumiy tushuncha. Trenerning shaxsi va kvalifikatsiyasi. Trenerning axloqiy me'yorlari. Sotsial psixologik treningning asosiy bosqichlari. Guruhiy dinamika jarayonlari. Guruhga psixoanalitik jihatdan yondashuv. Adler talqinidagi guruhiy konsultatsiya, psixodrama. Guruhga ekzistensial yondashuv, shaxsiy yo'naltirilgan yondashuv. Guruhiy faoliyatda geshtalt yondashuv, tranzaksion tahlil. Harakatli guruhiy terapiya, [ratsional-emotiv](#) terapiya, reallik terapiyasi.

2.3. Yuridik psixologiya

Yuridik psixologiya, predmeti, tuzilishi va metodologiyasi. Yurist shaxsining psixologiyasi. Yuristning kasbiy faoliyatidagi muloqot va nizolar psixologiyasi. Huquqiy psixologiya amaliy yuridik psixologiyaning tarmog'i sifatida. Favqulodda ommaviy xatti-harakatlar psixologiyasi. Preventiv psixologiya. Jinoyat psixologiyasi amaliy yuridik psixologiyaning tarmog'i sifatida. Jinoiy guruhlar va uyushgan jinoyatchilikning psixologik xususiyatlari. Dastlabki tergov psixologiyasi. Sud-psixologik ekspertiza. Sud psixologiyasi amaliy yuridik psixologiyaning tarmog'i sifatida. Penitensiar psixologiya amaliy yuridik psixologiyaning tarmog'i sifatida. Profayling texnologiyasi xulq-atvorni baholash va bashorat qilishning psixologik usullari to'plami sifatida

2.4. Xulqi og'ishgan bolalar psixologiyasi

Xulqi og'ishgan bolalar psixologiyasi kursining predmeti va og'ishgan xulq klassifikatsiyasi. Shaxs og'ishgan xulqining psixologik mexanizmlari. Og'ishgan xulq klassifikatsiyasi. Oilaviy muhit va oilaviy munosabatlarning bola xulqiga ta'siri. Psixologik omillar-yoshlarda xulqi og'ishishni keltirib chiqaruvchi omillar sifatida. Dezadaptatsiya va uning o'smir xulqida namoyon bo'lishi. Agressiv xulq. Delinkvent axloq. Tobe axloq. Suitsidal axloq. Amoral xulq. Shaxs og'ishgan xulqining psixologik korreksiyasi

2.5. Pedagogik psixologiya va psixologiyaning o'qitish metodikasi

Pedagogik psixologiya: predmet, tuzilma, muammolar. O'rganish va o'quv faoliyati nazariyasi. Ta'lim olish qobiliyati o'quv faoliyati subyektlarining xarakteristikasi sifatida. O'quv motivatsiyasi. Tarbiya psixologiyasi maqsadi, vositalari va metodlari. Pedagog psixologiyasi, pedagogik baholash psixologiyasi. Ta'lim jarayoniga nisbatan texnologik yondashuv. Ta'limning tashkillashtiruvchi shakllari va vositalari. Talabalarda psixologiyani o'qitish malakasini egallashga doir mustaqil ishlar.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasini hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva D., Yorqulov R., Atabayeva N. Oila psixologiyasi. Toshkent – 2015
2. Ahrorov V. Sotsial psixologiya. O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU nashri, 2020-y.
3. Андреева Г.М. Социальная психология. 2003-г.
4. Асмолов А. Г. Психология личности. Москва – 2007.
5. Berdiyeva G.J. Eksperimental psixologiya (o'quv qo'llanma). “Big Makro World”. Qarshi – 2023.
6. Бодалев А.А., Столин В.А. Общая психодиагностика. Санкт-Петербург – 2000.
7. Боднар А.М. Экспериментальная психология. Уральского университета – 2011.
8. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика. Минск – 2006.
9. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. Минск – 2000.
10. Дэвид Майерс. Социальная психология. 2002-г.
11. Fayziyeva U., Jumayev N. Umumiy psixologiya. Buxoro – 2021.
12. Fayziyeva M., Jabborov A. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. – T.:Sharq, 2007-y.
13. Глэддинг С. Психологическое консультирование. Минск – 2002.
14. Hayitov O.E. Boshqaruv psixologiyasi.-Toshkent: «Istiqlof» nashriyoti, 2021-y.
15. Ильченко В.В. Практические занятия по психологии семьи. Владикавказ – 2016.
16. Ismoilova N., Abdullayeva D. Ijtimoiy psixologiya. Toshkent – 2013.
17. Jalilova S.X., G'ayibova N.A. Umumiy psixodiagnostika. – T.: «Fan va texnologiya», 2018-y.
18. Jalilova S.X. Taraqqiyot psixologiyasi va differensial psixologiya. – Toshkent: “Innovatsiya – Ziyo”, 2020-y.
19. Jurayev B.T. Pedagogik psixologiya va psixologiyaning o'qitish metodikasi. Buxoro – 2022.
20. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. Toshkent – 2007.
21. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. Toshkent – 2012.
22. Корнилова Т.В. Экспериментальная психология: Теория и методы. – М.: Аспект Пресс, 2002-г.
23. Короткевич О.А., Пылишева И.А. Психология семейных отношений. Гомель УО «ГГУ им. Ф. Скорины» 2009-г.
24. Maxsudova M.A. Yuridik psixologiya. Namangan – 2024.

25. Мальцева Ю.А., Яценко Ю. Психология управления. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2016-г.
26. Минуллина А.Ф., Солобутина М.М. Основы психологического консультирования. Казань – 2007.
27. Mukumova D.I., Fayzullaev R.X., Jumanov A.A., Yarova S.B. Boshqaruv psixologiyasi.-T.: “TIQXMMI” MTU, 2023-y.
28. Nishanova Z.T., Alimova G.K. Psixologik xizmat. Psixokorreksiya. “Ijod-Press”. Toshkent – 2019.
29. Nishonova Z.T., Xolnazarova M. Psixologik xizmat. Maruza matni. Toshkent – 2017.
30. Nishonova Z.T., Alimbayeva Sh.T., Sulaymanov M.V. Psixologik xizmat. Darslik. Toshkent – 2014.
31. Nishonova Z.T., D.Qarshiyeva. Eksperimental psixologiya. Toshkent – 2007
32. Nishonova Z.T., D.Qarshiyeva., Atabayeva N., Qurbonova Z. Psixodiagnostika va experimental psixologiya. Toshkent – 2015
33. Nishonova Z.T. Taraqqiyot psixologiyasi va differensial psixologiya. -Toshkent: «Inuovatsiya-Ziyo», 2020-y,
34. Nishonova Z.T., Kamilova N.G., Abdullayeva D.U., Xolnazarova M.X. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti. Toshkent – 2018.
35. Olimov L.Ya., Nazarov A.M. Xulqi og‘ishgan bolalar psixologiyasi.– Toshkent: «Tafakkur avlodi», 2020-y.
36. Поликарпов В.А., Ксёнда О.Г. Психология личности. Минск БГУ 2015-г..
37. Первушина О.Н. Психология личности. Новосибирск – 2017.
38. Qosimova S.B. Umumiy psixologiya. Toshkent – 2022.
39. Свенцицкий А.Л. Социальная психология: –М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004-г.
40. Usmanova A.A. Pedagogika va psixologiya. Toshkent – 2014.
41. Вайнштейн Л.А., Гулис И.В. Психология управления Минск: БГУ, 2016-г.
42. Hakimova I.M. Deviant xulq-atvor psixologiyasi. Toshkent – 2014.
43. Haydarova F.I. Xalilova N.I. Umumiy psixologiya. Toshkent – 2017.
44. Haydarov F.I, Xalilova N.I. Psixologiya fanlarini o‘qitish metodlkasi. Toshkent – 2007.
45. Хухлаева О.В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции:–М.: Издательский центр «Академия», 2001-г.

46. Zufarova M.E. Umumiy psixologiya. – Toshkent.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010-y
47. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent.: O‘qituvchi, 2010-y
48. G‘oziyev E.G‘. Ontogenez psixologiyasi. – Toshkent.:”NIF MSH”, 2020-y.
49. Shoumarov G.B. Oila psixologiyasi.T.: Sharq, 2011-y.
50. Шнейдер Л.Б. Семейная психология. 2006-г.
51. <http://www.cspu.uz>
52. www.bookland.ru
53. www.pedagog.uz
54. www.edu.uz
55. <http://ziyonet.uz>

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.34-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**BOSHLANG‘ICH TA’LIM FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH
KURSINING O‘QUV FANLARI**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

D.A.Qo'ldosheva – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy instituti, “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya metodikasi” kafedrası katta o‘qituvchisi.

M.E. Djumayev – O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti, pedagogika fanlari doktori, professor.

X.K. Muhammadiyeva – O‘zbekiston milliy pedagogika universitet, pedagogika fanlari doktori, dotsent.

Taqrizchi

M.T.Ergasheva – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Pedagogika va psixologiya kafedrası mudiri, DSc, professor v.b.

K. Abrorxonova – Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogik universiteti Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi kafedrası (PhD) dotsenti.

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”– _____dagi __-son qarori bilan ma’qullangan.

KIRISH

Ushbu namunaviy o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son, "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur" 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmonlar va 2020-yil 6-noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son, "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 25-yanvardagi PQ-4963-son qarorlari, hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 17-yanvardagi 25-son "Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi hamda Xalq ta'lim vazirining 2022-yil 20-apreldagi "Davlat ta'lim talablarini tasdiqlash to'g'risida" 121-son buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida, belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda mamlakatimiz mehnat bozori, shaxs, davlat va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlarini hisobga olib, xalq ta'limi tizimi xodimlariga bo'lgan ehtiyojlardan kelib chiqib, qayta tayyorlashning samarali usullarini joriy etish maqsadida ishlab chiqilgan.

Fanning maqsad va vazifalari:

Fanning maqsad – talabalarni boshlang'ich sinf fanlarining mazmuni va vazifalari, o'qitish usullari, ta'limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish bo'yicha bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirish hamda amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarning nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, boshlang'ich sinflar jarayonlariga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirishdan iborat. Shuningdek, davlat ta'lim standarti, o'quv dasturi, maktab darsliklarining mazmuni va metodik tuzilishi bilan tanishtirish; boshlang'ich ta'limda o'qitishning zamonaviy ilg'or metod hamda usullarini o'rgatish vazifalarini bajaradi.

Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi mazmuni va sifatiga qo'yiladigan umumiy talablar:

– Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash ta'lim jarayonining mazmuni va sifatiga qo'yiladigan davlat ta'lim talablari O'zbekiston

Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta’lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta’minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo’yiladi.

- Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi xodimlari tayyorgarligining zarur hamda yetarli darajasi, ulardagi bilim va amaliy mahoratning mazkur kadrlarga qo’yiladigan malaka talablariga muvofiqligi bilan belgilanadi.

- Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi xodimlarini qayta tayyorlash kursi mazkur davlat ta’lim talablariga muvofiq ishlab chiqilgan namunaviy (tayanch) o’quv reja va dastur asosida tashkil etiladi.

- Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi xodimlarini qayta tayyorlash kursining o’quv dasturi mazmuniga qo’yiladigan talablar mutaxassislik bo’yicha zarur hamda yetarlicha bilim va ko’nikmalarni o’zlashtirish hisobga olingan holda mutaxassislarning malaka tavsiflariga qat’iy muvofiqlik tamoyillari asosida belgilanadi.

- O’quv dasturi fan, texnika, texnologiyaning so’nggi yutuqlariga muvofiq tashkil etilishi hamda ta’lim tizimida uzviylik va uzluksizlikni ta’minlash talablariga mos kelishi kerak.

- O’quv dasturida ta’lim oluvchilar tomonidan bilimlarni mustaqil izlash va ularni o’zlashtirish nazarda tutilishi lozim.

- Qayta tayyorlash kurslaridagi o’quv jarayoni namunaviy (tayanch) o’quv reja va dastur asosida ishlab chiqilgan variativ ishchi o’quv rejalar va ishchi dasturlari asosida amalga oshiriladi.

- Qayta tayyorlash kursining mazmuni va sifatiga qo’yiladigan talablar tegishli ta’lim dasturlari bilan belgilanadi.

Quyidagilar qayta tayyorlash kursi dasturlari mazmuniga qo’yiladigan bazaviy talablar hisoblanadi:

- kasbiy standartlarda belgilangan bilim, ko’nikma va mehnat vazifalariga muvofiqlik;

- kasblar va lavozimlarga bo’lgan kasbiy malaka talablariga muvofiqligi;

- ta’lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo’nalishlarini bilishga, ta’lim turlari va bosqichlari bo’yicha davlat ta’lim talablari (davlat ta’lim standarti)ning uzviyligi va uzluksizligini ta’minlashga, tinglovchilarning kasbiy bilimlarini yangilash va chuqurlashtirishga, yangi, qo’shimcha kasbiy malaka va ko’nikmalarni hosil qilishga, ta’lim-tarbiyaning samarali usullari hamda texnologiyalarini egallash va takomillashtirishga qaratilganligi;

- zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalana olish;

– davlat ta’lim talablari hajm va mazmunining qayta tayyorlash kursi muddatlariga muvofiqligi.

Qayta tayyorlash bo’yicha ta’lim dasturi tegishli bazaviy maqsadlar va mazmunga mos bitiruv ishi bilan tugallanadi.

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta’limi o‘quv yuklamasining hajmi

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash vazirlik tomonidan tasdiqlanadigan o‘quv rejalar va o‘quv dasturlar bo’yicha amalga oshiriladi. O‘quv yuklamasini rejalashtirishda tinglovchilarning mustaqil ishlashiga alohida e’tibor qaratiladi.

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini o‘zlashtirish muddati kursning maqsadi, tinglovchilarning tayyorgarlik darajasi, kursning o‘quv rejasiga kiritilgan fanlar soni hamda ularning yuklamalari hajmidan kelib chiqib 972 soat hajmda belgilanadi. Nazariy va amaliy dars mashg‘ulotlarining haftalik yuklamasi eng yuqori hajmi haftasiga 36 soat etib belgilanadi.

Qayta tayyorlash Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo‘yiladigan talablar mazmuni

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo‘yiladigan talablar majmuasi ta’lim oluvchilar (tinglovchilar) tayyorgarligining yetarli, minimal zarur saviyasini belgilab beradi.

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta’limi mazmuni ta’lim tizimiga “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta’lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta’minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo‘yiladi, jamiyat va davlatning davr talabiga mos taraqqiyoti shakllantirayotgan ijtimoiy buyurtmasi bilan belgilanadi hamda qayta tayyorlashga ixtisoslashgan ta’lim muassasalari tomonidan kafolatlanadi.

Qayta tayyorlash ta’lim muassasalaridagi o‘quv-tarbiya ishlari qayta tayyorlash ta’limining namunaviy (tayanch) o‘quv rejalar va dasturlari asosida amalga oshiriladi.

Mazkur davlat ta’lim talablari o‘quv fanlari (modullari) sohalari ro‘yxatini, qayta tayyorlash ta’limining minimal mazmunini, namunaviy (tayanch) o‘quv rejasi vositasida o‘qish davri davomiyligini belgilab beradi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarining tayyorgarligi va kompetentligiga qo'yiladigan umumiy talablar:

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi rahbar, pedagog va mutaxassis xodimlarining kasbi va lavozimi xususiyatlaridan kelib chiqib qator kompetensiyalarni egallaganliklari talab qilinadi. Mazkur kompetensiyalarning aksariyati xalq ta'lim mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun bir xil bo'lgani, xodimlarning mehnat faoliyatiga bog'liq holda ayrim kompetensiyalar turli toifalar uchun farqlanishi mumkin.

Umumiy kompetensiyalar. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun umumiy bo'lgan kompetensiyalar tarkibiga quyidagilar kiradi:

1. Kommunikativ kompetensiya.
2. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari va media savodxonlik kompetensiyasi.
3. O'zini-o'zi va kadrlarni kasbiy rivojlantirish kompetensiyasi.
4. Mas'uliyat va moslashuvchanlik kompetensiyasi.
5. Inklyuziv ta'limni joriy etish kompetensiyasi.
6. Huquqiy kompetensiya.

Xususiy kompetensiyalar. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlarining mehnat faoliyatiga bog'liq bo'lgan xususiy kompetensiyalar mavjud.

1. Pedagogik kompetentlik.
2. O'quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash kompetentligi.

1. Kommunikativ kompetentlik ko'rsatkichlari:

- o'zgalar fikrini hurmat qilishni namoyish eta olish;
- ta'lim jarayonida nutq madaniyatiga to'la amal qila olish;
- o'zgalar fikriga ta'sir etuvchi (ishontira olish, to'g'rilash, fikrni qarama-qarshi qo'yish) muloqot maneralarini tanlay olish;
- o'zgalarning huquqlari va hissiyotlarini hurmat qilishga qaratilgan muloqot maneralarini tanlay olish;
- o'zaro munosabatlarni o'rnatishga qaratilgan (qo'llab-quvvatlash, konstruktiv, ruhlantiruvchi) muloqot maneralarini tanlay olish;
- ta'lim jarayoni sifatini oshirish va o'quvchilarning o'quv ehtiyojlarini qondirish maqsadida o'z hamkasblari bilan AKTning turli vositalari yordamida aloqa o'rnatish va hamkorlik qilish;
- ta'lim sifatini oshirish maqsadida global tarmoqdagi turli pedagogik hamjamiyatlarda ishtirok etish;
- o'zgalar bilan o'zaro hurmat asosiga qurilgan munosabatlarni o'rnatish;

- o‘zini tutishda, boshqalar bilan munosabatga kirishishda, qaror qabul qilishda, resurslarni boshqarishda muvaffaqiyat normalariga rioya etish;
- milliy qadriyatlarni, shaxs erkinligi va uning mas’uliyati, ijtimoiy adolatni himoya qila olish.

2. AKT va media-savodxonlik kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- ta’lim muassasasini axborotlashtirish g‘oyalarini ilgari surish, AKT madaniyatini rivojlantirish va ushbu g‘oyalarni amalga oshiruvchi ta’lim muhitini shakllantirishni ta’minlash;
- AKTdan foydalangan holda o‘quvchilarning ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan ta’lim strategiyalarini joriy etishga ko‘maklashish;
- ta’lim jarayonida AKTdan foydalanishning ijtimoiy, huquqiy normalari ahamiyatini tushunish, ulardan xavfsizlikni ta’minlagan holda foydalanish va ushbu yo‘nalish bo‘yicha tegishli yo‘riqnomalarni ishlab chiqish;
- ta’lim mazmuniga mos bo‘lgan AKTni o‘qitish vositasi sifatida ta’lim jarayoniga integratsiya qilishning turli samarali strategiya va yondashuvlarini rejalashtirish, ilgari surish va qo‘llab-quvvatlash;
- matematika fanini o‘qitish jarayonida faoliyatini takomillashtirish va samarali tashkil etishda AKT vositalarini joriy etilishini ta’minlash;
- o‘quvchilar kompetensiyasini baholashning samarali usullarini joriy etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- ommaviy axborot vositalaridagi media kontentni tushunish, media savodxonlik elementlarini o‘zida mujassam etgan holda ularni o‘quvchilarda shakllantirish yo‘llarini bilish;
- turli xil shakllarda va vositalar orqali axborotlarni tahlil etish, baholash, boshqarish va yangi ma’lumotlarni yaratish.

3. O‘zini-o‘zi rivojlantirish, o‘z ustida ishlash kompetentligi ko‘rsatkichlari:

- o‘z kasbiy mahoratini oshirish rejasini tuza olishi;
- kasbiy rivojlanishiga oid manbalarni aniqlay olishi, o‘zining va maktab ehtiyojlaridan kelib chiqib kasbiy malakasini oshirish bo‘yicha o‘quvlarni tanlay olishi va ularda ishtirok etish;
- AKT va global tarmoq resurslaridan foydalangan holda doimiy tarzda o‘z kasbiy malakasini oshirib borish;
- ta’lim berish usullari, ta’lim va axborot texnologiyalaridan ta’lim jarayonida foydalanishga oid innovatsiyalar bilan tanishib borish;
- kasbiy (pedagogik, mutaxassislik) faoliyatini takomillashtirishda turli texnologiyalardan foydalanish;
- o‘z kasbiy bilim va mahoratini oshirish hamda takomillashtirishda kollegial forumlardagi muhokamalarda ishtirok etish.

4. Mas'uliyat va moslashuvchanlik kompetentligi ko'rsatkichlari:

- ta'lim jarayonida yuz berayotgan turli o'zgarishlarga va yangilanish jarayonlariga tez va oson moslasha olish;
- ta'limdagi yangi yondashuv va strategiyalarni qabul qila olish, ularni egallash va o'z kasbiy amaliyotiga joriy eta olish;
- turli xil yangi vazifalar va mas'uliyatlarni qabul qila olish;
- o'ziga, jamoada va hamjamiyat miqyosida mas'uliyatli bo'lish;
- o'ziga va ta'lim muassasasi xodimlariga nisbatan yuqori marra va standartlarni belgilash va ularga erishish;
- har bir o'quvchining o'zlashtirishi va muvaffaqiyatli ta'lim olishiga mas'uliyatni o'z zimmasiga olish;
- ta'lim jarayonining markaziga o'quvchini qo'yish va har bir o'quvchining o'zlashtirish va muvaffaqiyatli bo'lishi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish.

5. Inklyuziv ta'limni joriy etish kompetentligi ko'rsatkichlari:

- imkoniyati cheklangan o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb qilishga oid qonun hujjatlarini bilish va ularning ta'lim olishlarini qo'llab-quvvatlashning turli strategiyalarini bilish;
- imkoniyati cheklangan o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb etishga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqish va joriy eta olish;
- imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlashda yuzaga keladigan muammolarni samarali hal eta olish.

6. Huquqiy kompetentlik ko'rsatkichlari:

- qonunchilik normalarini bilish hamda ularga og'ishmay rioya qilish;
- ta'limning normativ-huquqiy hujjatlarini bilish va kasbiy faoliyatda samarali foydalana olish;
- o'z kasbiy faoliyatiga doir normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda ishtirok etish;
- bolalarning huquqlari to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlarni bilish va ularga rioya qilish.

Xususiy kompetensiyalar. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlarining mehnat faoliyatiga bog'liq bo'lgan xususiy kompetensiyalar mavjud.

1. Pedagogik kompetentlik.

2. O'quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash kompetentligi.

1. Pedagogik kompetentligi ko'rsatkichlari:

- ta'lim oluvchilarning jismoniy, ijtimoiy va intellektual rivojlanish qonuniyatlarini bilish va ulardan kelib chiqib ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan turli yondashuvlar, strategiya, texnologiya va metodlardan foydalana olish;

- ta’lim oluvchilarning ta’limiy ehtiyojlarini qondirishda o’qitishning differensiallashgan yondashuvlaridan foydalana olish;
- ta’lim mazmuni va strategiyalarini tushunishini namoyish qila olish;
- DTS, o’quv dasturlari va baholash mezonlarini inobatga olgan holda dars rejalarini tuza olish;
- ta’lim oluvchilarda kechadigan kognitiv jarayonlarni yaxshi bilishi;
- turli ta’lim yondashuvlari, strategiyalari, texnologiya va metodlarini tushunish va farqlay olish;
- ota-onalarni ta’lim jarayoniga jalb etishning turli strategiyalarini bilish;
- ta’lim oluvchilar jamoasini boshqarish va ular o’rtasida turli tadbirlarni tashkil eta olish;
- fan bo’yicha o’qitishning texnik-didaktik vositalarini bilish;
- fan bo’yicha o’quv xonalari va kabinetlarining namunaviy jihozlanish normativlarini bilish va ulardan samarali foydalana olish;
- tegishli jihoz, vosita va didaktik materiallardan foydalangan holda dars mashg’ulotlarini mahorat bilan o’tkazish.

2. O’quvchilarning kompetensiyalarini xolisona baholash mahorati ko’rsatkichlari:

- ta’lim oluvchilar bilim, ko’nikma, malaka va kompetensiyalarini baholashning turli strategiyalaridan, diagnostik va umumiy yondashuvga asoslangan baholash usullaridan foydalana olish;
- ta’lim oluvchilarning o’quv faoliyatini, bilim, ko’nikma, malaka va kompetensiyalarini baholashga qaratilgan turli usul va vositalarni tanlay olish;
- baholashni ta’lim jarayonining ajralmas qismi sifatida tan olish, u orqali o’quvchilar bilan teskari aloqani o’rnatish;
- o’quvchilar o’zini baholashi, o’quvchilar boshqa o’quvchilarni baholashi va o’qituvchi tomonidan baholash yondashuvlaridan keng foydalanish;
- ta’lim oluvchilarning bilim, ko’nikma, malaka va kompetensiyalarini baholash natijalarini tahlil qilish va ushbu tahlillar asosida pedagogik amaliyotga o’zgartirishlar kiritish va o’zining pedagogik faoliyatidagi keyingi qadamlarni belgilash.

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi rahbar va mutaxassis xodimlariga qo’yiladigan malaka talablari

Maktabgacha va maktab ta’limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta’limining vazifasi yuqorida qayd etilgan umumiy va xususiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish qayta tayyorlash kursining o’quv rejasiga kiritilgan o’quv modul (fan)lari vositasida amalga oshiriladi. Qayta tayyorlash ta’limi o’quv

rejasiga kiritilgan modul (fan)lar bo'yicha tinglovchilarga qo'yiladigan malaka talablarini belgilash va tasdiqlash vazirlik tomonidan amalga oshiriladi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlarining tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar

1. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlari quyidagilarni ***bilishi zarur:***

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari va ma'ruzalarida jamiyat rivoji hamda ta'lim-tarbiya masalalariga oid konseptual g'oyalardan kelib chiqadigan ustuvor vazifalarni;
- 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" doirasida siyosiy-ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmunini;
- O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimi isloh qilinishi bo'yicha mazmun va mohiyatini to'g'ri idrok etishni;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon, qaror va ma'ruzalarida belgilangan vazifalardan kelib chiqib, xalq ta'limi sohasi xodimlari oldida turgan dolzarb muammolar, ularning yechimi, pedagogik mahoratni oshirish masalalarini;
- O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirishga tegishli konseptual g'oyalarini amaliyotga tatbiq etish yuzasidan tavsiyalar berishni.

2. Quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim:

- ta'lim-tarbiya muammolari va ularning rivojlanish istiqbollarini zamon talabi nuqtai nazaridan tahlil qilish;
- milliy ta'lim-tarbiya jarayoniga bugungi globallashuv va axborot asri sanalmish tezkor davr talablaridan kelib chiqib, xalqaro ilg'or tajribalarga o'z munosabatini bildirish;
- davlat rahbari tomonidan ta'lim-tarbiya tizimini isloh etish bo'yicha belgilangan vazifalarni amaliyotda qo'llash.

3. Quyidagi malakalarni egallagan bo'lishi shart:

- ta'lim-tarbiya jamiyat rivojining muhim omili ekanligini anglash va tushuntira bilish;
- ta'lim-tarbiya tizimi jarayonidagi muammolarni aniqlash va o'z munosabatini bildirish;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining milliy taraqqiyotimizga taalluqli huquqiy-me'yoriy hujjatlaridan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalana olish;
- davlatimiz rahbarining mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan ma'ruzalarida ta'lim va kadrlar tayyorlash

tizimini modernizatsiyalash bilan bog'liq vazifalarni amaliyotga tatbiq etish.

Maktabgacha va maktab ta'limi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash sifatini baholash

Maktabgacha va maktab ta'limi pedagog xodimlarini qayta tayyorlash sifatini nazorat qilish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

– **ichki nazorat** – qayta tayyorlash ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Ichki nazorat tegishli ta'lim turini boshqarish davlat vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan nizomlar asosida o'tkaziladi;

– **yakuniy nazorat** – qayta tayyorlashga qo'yilgan davlat ta'lim talablariga muvofiq qayta tayyorlash kurslari tinglovchilari uchun fanlar bo'yicha yakuniy attestatsiyadan o'tkazish hamda bitiruv ishini himoya qilishni o'z ichiga oladigan yakuniy nazorat;

– **davlat-jamoat nazorati** – vakolatli davlat boshqaruvi organlari, jamoat tashkilotlari va kadrlarning buyurtmachilari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Xalq ta'limi vazirligi va kadrlar buyurtmachilari, shuningdek, Ta'lim sifati bo'yicha Davlat inspeksiyasi tomonidan amalga oshiriladigan tashqi nazorat.

Maktabgacha va maktab ta'limi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash bo'yicha faoliyatni baholash tartibi

Maktabgacha va maktab ta'limi pedagog va mutaxassis xodimlarini xodimlarini qayta tayyorlash faoliyatni baholash qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLARNI MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Matematika fani.
- 1.2. Husnixatni o‘qitish texnologiyasi.
- 1.3. Ona tili va adabiyot fani.
- 1.4. Boshlang‘ich ta’limda innovatsiya va integratsiya.
- 1.5. Bolalar psixologiyasi.
- 1.6. Tarbiyaviy ishlar metodikasi.
- 1.7. Sinf dan tashqari ishlar metodikasi.
- 1.8. Xalqaro baholash dasturlari.
- 1.9. Tanlov fanlari.

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Ona tili o‘qitish metodikasi.
- 2.2. Matematika o‘qitish metodikasi.
- 2.3. O‘qish savodxonligi darslari metodikasi.
- 2.4. Tarbiya fani va uni o‘qitish metodikasi.
- 2.5. Tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi.
- 2.6. Texnologiya fanini o‘qitish metodikasi.
- 2.7. Tasviriy san’at fani va uni o‘qitish metodikasi.
- 2.8. Jismoniy tarbiya fani nazariyasi va metodikasi.
- 2.9. Tanlov fanlari.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Matematika fani

Boshlang'ich matematika kursi. Matematika fanini o'rgatish zarurati. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishning maqsad va vazifalari. Nazariyani metodika bilan bog'liqligini ongli tushunish. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini me'yoriy va uslubiy ta'minlash. Davlat ta'lim standarti: yangi standartda matematika fanining roli va o'rni, arifmetik amallarni va hisoblash usullaridan to'g'ri foydalana olish; o'quvchilarga algebra elementlarini o'rgatish usullarini qo'llay olish; ulush va kasr, o'nli kasr tushunchasini hayot bilan bog'liqligini tushuntira olish; o'quvchilarga geometriya elementlarini o'rgatish usullarini qo'llay olish; boshlang'ich sinflarda to'plamlar va Eyler Venp diagrammalariga doir topshiriqlar mazmuni, kombinatorikaning sodda elementlari, koordinatalar, transpartiyor, parallel va perpendikulyar to'g'ri chiziqlar, simmetriya, tezlik, o'rtacha tezlikni topishga doir masalalar yechishga o'rgatish usullarini qo'llay olish; boshlang'ich sinf matematika darslarida zamonaviy (innovatsion, pedagogik va axborot) texnologiyalarni qo'llashni bilishi va ulardan foydalana olishi; (ko'nikma).

Matematika faniga doir amaliy mashg'ulotlarni bajara olish malakasiga ega bo'lishi kerak (malaka). Umumiy tushunchalar. Nomanfiy butun sonlar. To'plamlar ustida amallar. Moslik va munosabat tushunchalari. Algebraik operatsiya tushunchasi va uning xossalari. Binar algebraik operatsiyalarga doir misollar. Gruppa, halqa va maydon tushunchalari. Yig'indi va ko'paytma qoidasini tatbiq qilishga doir misollar yechish.

Matematikada mantiqiy fikrlash. Mantiqiy masalalarni yechish. Tanqidiy, kreativ fikrlash. Kolloboratsiyada – guruhda ishlash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish. Jadvallar, sxema, diagrammalar bilan ishlash. Kombinatorika elementlari. O'rinlashtirish, o'rin almashtirish va gruppalashga doir misollar yechish. Matematik tushuncha, uning hajmi va mazmuni. Mulohazalar va ular ustida amallar. Predikatlar va ular ustida amallar. Algoritm tushunchasi va uning xossalari. Nomanfiy butun sonlar to'plamini to'plamlar nazariyasi asosida qurish. Matematik induksiya metodiga ko'ra berilgan matematik jummalarni isbotlash. Sanoq sistemasi tushunchasi. O'nli pozitsion sanoq sistemasi. Bir sanoq sistemasidagi son yozuvidan boshqa sanoq sistemasidagi son yozuviga o'tish. O'ndan farqli pozitsion sanoq sistemalarida nomanfiy butun sonlar ustida arifmetik amallar bajarish. Nomanfiy butun sonlar to'plamida bo'linish munosabatlari Sonlarning EKUB va EKUK, ularning asosiy xossalari. Butun sonlar to'plami va uning xossalari. Butun sonlar ustida arifmetik amallar bajarish. Ratsional sonlar to'plami va uning xossalari. Oddiy kasrlar ustida arifmetik amallar bajarish.

Haqiqiy sonlar to'plami va uning xossalari. O'nli kasrlar ustida arifmetik amallar bajarish. Kompleks sonlar. Mavhum son tushunchasi. Haqiqiy sonlar ustida arifmetik amallar bajarish Absolyut va nisbiy xatoliklarni topish. Taqribiy sonlar ustida bajariladigan arifmetik amallar Kompleks sonlarning trigonometrik shakli Kompleks sonlar ustida arifmetik amallar bajarish Geometriyaning vujudga kelish tarixi. Maktabda o'rganiladigan geometrik tushunchalar sistemasi Sodda geometrik figuralarning asosiy xossalari.

Burchaklarga doir masalalar yechish Uchburchaklarga doir masalalar yechish To'rtburchaklarga doir masalalar yechish Yasashga doir masalalar yechish Geometrik masalalarni yechish metodlari haqida Tekislikda va fazoda dekart koordinatalari sistemasi Ko'pyoqlar va ulardagi metrik munosabatlar Yasashga doir masalalar yechish Koordinatalar sistemasiga doir masalalar yechish Prizma va piramidaga doir masalalar yechish Silindr va konusga doir masalalar yechish Shar va sferaga doir masalalar yechish Miqdor tushunchasi va uning turlari. Kesma uzunligi Kesma uzunligi va standart birliklari. Ular orasidagi munosabatlar Yuzalarni hisoblash. Figuralarning yuzi va jismlarning hajmi Matematikada o'rganiladigan boshqa miqdorlarga doir misollar yechish

Matematika fanini o'rgatish zarurati. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishning maqsad va vazifalari. Nazariyani metodika bilan bog'liqligini ongli tushunish. Boshlang'ich sinflarda matematika kursini me'yoriy va uslubiy ta'minlash. Davlat ta'lim standarti: yangi standartda matematika fanining roli va o'рни, arifmetik amallarni va hisoblash usullaridan to'g'ri foydalana olish; o'quvchilarga algebra elementlarini o'rgatish usullarini qo'llay olish; ulush va kasr, o'nli kasr tushunchasini hayot bilan bog'liqligini tushuntira olish; o'quvchilarga geometriya elementlarini o'rgatish usullarini qo'llay olish; boshlang'ich sinflarda to'plamlar va Eyler Venp diagrammalariga doir topshiriqlar mazmuni, kombinatorikaning sodda elementlari, koordinatalar, transpartiyor, parallel va perpendikulyar to'g'ri chiziqlar, simmetriya, tezlik, o'rtacha tezlikni topishga doir masalalar yechishga o'rgatish usullarini qo'llay olish; boshlang'ich sinf matematika darslarida zamonaviy (innovatsion, pedagogik va axborot) texnologiyalarni qo'llashni bilishi va ulardan foydalana olishi; (ko'nikma).

Matematika faniga doir amaliy mashg'ulotlarni bajara olish malakasiga ega bo'lishi kerak (malaka). Ijodiy va muammoli yondashuvlar. Muammoli ta'lim. Kichik loyiha (mini-loyihalar) va o'yinli metodlar. AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)dan foydalanish. Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash, differensial ta'lim.

1.2. Husnixatni o'qitish texnologiyasi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini savod o'rgatish va ona tili darslarida imlo xatosiz, chiroyli yozuvga o'rgatish, partada to'g'ri o'tirish, ruchka va daftardan to'g'ri foydalanishga o'rgatish, harf unsurlari bilan tanishtirish Boshlang'ich sinf o'quvchilarini toza va ozoda, bo'yamasdan, o'chirmasdan yozishga o'rgatish. Husnixat darslarini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda tashkil etish Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'rgangan harf unsurlari asosida chiroyli yozishga o'rgatish. Bosma va yozma harflarning bir – biridan farqlash orqali bo'g'inlar. Bo'g'inlardan so'zlar tuzib, yozishga o'rgatish

1.3. Ona tili va adabiyot fani

Til ijtimoiy hodisa sifatida. Hozirgi o'zbek adabiy tilining tuzilishi. Ot. Otlarning grammatik ma'nosi, morfologik belgilari, sintaktik vazifalari. Sifat. Uning o'ziga xos ma'nosi, morfologik xususiyatlari, sintaktik vazifalari. Son. Sonning grammatik ma'nosi morfologik belgilari, sintaktik vazifasi. Olmosh. Olmoshning grammatik ma'nosi, boshqa so'z turkumlariga morfologik ekvivalentligi (mosligi). Fe'l. Fe'lning grammatik xususiyatlari (morfologik belgilari, sintaktik vazifalari). Fe'lning yasalishi (affiksatsiya va kompozitsiya usullari bilan fe'l yasash). Ravish. Ravishning grammatik ma'nosi, morfologik belgilari va sintaktik vazifasi. Ko'makchilar ularning grammatik xususiyatlari. Bog'lovchilar ularning grammatik xususiyatlari.

Yuklamalar uning grammatik xususiyatlari. Undovlar, ularning grammatik xususiyatlari. Sintaksis haqida umumiy ma'lumot. Gap. Gap – kommunikativ (aloqa) birlik sifatida. Gap bo'laklari haqida umumiy ma'lumot. Gapning uyushiq bo'laklari. Bir bosh bo'lakli (bir sostavli) gaplar, ularning tiplari. Ergashgan qo'shma gap. Bog'lovchisiz qo'shma gap. Murakkab qo'shma gap. O'zga gapli qurilma. Punktuatsiya (ishorat qoidalari).

Uslubiyat va uslubshunoslik. Fonetika va orfoepiya. Urg'uning fonetik tabiatini bilish. Grafika va orfografiya (imlo). Leksikologiya, frazeologiya, leksikografiya. Morfemika va so'z yasalishi. Grammatika.

Bolalar folklori va mumtoz adabiyot namunalari. Milliy uyg'onish davri bolalar adabiyotida ma'rifatparvarlik. Abdulla Avloniy, Munavvarqori va Hamza ijodi. 20-30-yillar o'zbek bolalar adabiyoti. G'ayraty, Elbek, Hamid Olimjon, Ilyos Muslim, Zafar Diyor, Sulton Jo'ra, Qudrat Hikmat, Quddus Muhammadiy, Shukur Sa'dulla, Hakim Nazir, ijodida hayotga munosabat. Ikkinchi jahon urushi va urushdan so'nggi yillar o'zbek bolalar adabiyoti. G'afur G'ulom Oybek Mirtemir Uyg'un Masharipov Hakim Nazir va Po'lat Mo'min ijodi. Qudrat Hikmatning badiiy mahorati. Nosir Fozilov – qissanavis, Tursunboy Adashboyev hayoti va ijodi. Xudoyberdi To'xtaboyev – romannavis.

Anvar Obidjon hayoti va ijodi. Dilshod Rajabov va Abdurahmon Akbarlar ijodida uslubiy izlanishlar. Istiqlol davri bolalar adabiyotining folklor bilan aloqadorligi. Jahon bolalar adabiyoti H.K.Anderson asarlari tahlili. Aka-uka Grimmlar asarlari tahlili., Sh. Perro asarlari tahlili K. D. Ushinskiy hamda L. N. Tolstoyning bir qancha hikoyalari, Pushkin, Krilov ertaklari boshqa chet el ijodkorlarining bolalar adabiyotiga oid asarlari tahlili.

1.4. Boshlang'ich ta'limda innovatsiya va integratsiya

- Pedagogika fanining umumiy asoslari kursining mazmuni. Rivojlanishning asosiy qonuniyatlari. Ta'lim tamoyillarini tanlashga umumiy yondashish. Boshlang'ich ta'lim didaktikasining mazmuni va mohiyati. Shaxsni shakllantirish va rivojlantirish metodlari. Didaktikaning predmeti va uning vazifalari. O'quv jarayoni tashkil etishning shakllari. Boshlang'ich ta'limda interfaol va innovatsion metodlar. "STEAM" yondashuvi, "Flipped classroom", "Project-based learning" (loyiha asosida o'qitish), O'yinli texnologiyalar (Game-based learning). Yagona mavzudagi integratsiyalashgan ochiq dars tayyorlash.

- Ta'lim jarayonida innovatsion dunyoqarashning rivojlanishi. Tarbiya jarayonida pedagogik tizim. Innovatsion ta'lim tushunchasi va zamonaviy ta'limga qo'yiladigan talablar. Pedagogikada an'anaviy integratsiyaning talqin qilinishi. Integratsiyaning hozirgi zamon muammolari. Boshlang'ich sinfda integratsiyalashgan ta'limdan foydalanish. Raqamli dars ishlanmalari yaratish (PowerPoint, Wordwall, LearningApps). QR-kod, mobil ilovalar, test platformalari (Kahoot, Quizizz). Boshlang'ich ta'limda innovatsion baholash yondashuvlari (Formativ baholash). Integratsiyalashgan dars ssenariylari va loyiha ishlari.

1.5. Bolalar psixologiyasi

Bolalar psixologiyasi bo'yicha nazariy va amaliy bilimlari o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olib, samarali ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish. Bolalar psixologiyasining nazariy asoslari. Psixologiya va uning tarmoqlari, bolalar psixologiyasining o'rni. Bolalar rivojlanishining asosiy qonuniyatlari va bosqichlari. Shaxsiy xususiyatlar, temperament va xarakter. Yoshga mos psixologik xususiyatlar va ularning o'qituvchiga ta'siri. Bolalar psixikasining rivojlanishi va o'rganish. E'tibor, xotira, tasavvur va tafakkurning rivojlanishi. Bolalar xulq-atvori va uning shakllanishi. Bolalardagi muammoli xulq-atvor turlari va ularni boshqarish. Rag'batlantirish va intizom usullari. O'quvchilar bilan psixologik muloqot. Yosh xususiyatlariga mos ta'lim-tarbiya metodlari. O'yin orqali ta'lim va rivojlantirishning ahamiyati. Individual yondashuvning zaruriyati. Bolalar psixologiyasida zamonaviy tadqiqotlar va yondashuvlar. Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalar psixologiyasi. Qo'shimcha yordam va pedagogik texnologiyalar.

Umumiy psixologiyaning asosiy metodlari kuzatish va eksperiment metodlardir. Bulardan tashqari, bir qancha yordamchi metodlar ham bor (suhbat metodi faoliyat mahsullarini o'rganish metodi, anketa metodi va boshqalar). Modellash metodi. Turli yoshdagi bolalarning rivojlanishiga xos bo'lgan qonuniyatlarni o'rganish.

Bola psixologik taraqqiyotiga faol ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish. Boladagi shaxsiga xos bo'lgan psixologik xususiyatlarni o'rganish.

Bolani maktab ta'limiga tayyorlash. Maktabda muvaffaqiyatli o'qishi uchun bolaning aqliy jarayonlarini faollashtirish.

Ta'lim jarayonida bolaning mustaqil, ijtimoiy faol tafakkurini shakllantirish. Ta'lim-tarbiya jarayonida bolaning maxsus qobiliyatlarini shakllantirish.

Ta'lim-tarbiya ishlarining psixologik mazmunini ochib berish. Bolalarni maktabga psixologik, emotsional, kognitiv tayyorgarligi.

1.6. Tarbiyaviy ishlar metodikasi

O'zbekistonning respublikasining ta'lim sohasidagi davlat siyosati. Umumiy o'rta ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari. Milliy tarbiyaning tarixiy ildizlari, mazmuni va mohiyati. Intellektual salohiyatli barkamol avlodni shakllantirish o'quvchilarning intellektual imkoniyatlarini rivojlantirish. Jamoani tashkil etish metodikasi. Jamoada shaxsni tarbiyalash. Tarbiyaviy ishlarning maqsadi, vazifalari va yo'nalishlari. Maktabda to'g'arak ishlarini tashkil etish. Tarbiya texnologiyalari. Tarbiya tizimiga pedagogik yondashuv. Tarbiya tizimida innovatsiyalar. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning maqsadi va vazifalari. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni amalga oshirishda direktor o'rinbosarining ish metodikasi. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish metodikasi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda sinf rahbarining o'rni. Sinf rahbarining o'quv faoliyati samaradorligini oshirishga qo'yilgan talablar. Maktabdagi tarbiyaviy ishlar tizimida sinf rahbari ishini takomillashtirish. Oila, maktab, mahalla hamkorligining shaxs ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rni. Oila va jamiyatning inson hayotidagi o'rni. Oila muhitining bola tarbiyasiga ijobiy ta'siri.

1.7. Sinfdan tashqari ishlar metodikasi

Sinfdan tashqari ishlar tushunchasi va ahamiyati. Sinfdan tashqari ishlarning boshlang'ich ta'limdagi o'rni. Tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va ijodiy funksiyalari. Boshlang'ich sinf o'quvchisining psixologik va yosh xususiyatlari asosida yondashuv. Sinfdan tashqari ishlarning turlari va shakllari. Fan yo'nalishidagi (matematika, til, tabiiy fanlar bo'yicha) mashg'ulotlar. Badiiy-estetik (tasviriy san'at, musiqa, adabiy kechalar). Sport-sog'lomlashtiruvchi va texnik yo'nalishdagi ishlar. Vatanparvarlik, ekologik va axloqiy-tarbiyaviy yo'nalishlar. Sinfdan tashqari ishlarda pedagogik texnologiyalar. Ijodiy va muammoli

yondashuvlar. Kichik loyiha (mini-loyihalar) va o‘yinli metodlar. AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)dan foydalanish. Boshlang‘ich ta’limda to‘garaklar faoliyatini tashkil etish. To‘garak faoliyatining maqsad va vazifalari. To‘garak rejasi tuzish (yillik, oylik, haftalik). Mavzuli mashg‘ulotlar tashkil etish va nazorat qilish. Iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlash usullari. Iqtidorni aniqlash, rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash. Individual yondashuv asoslari. Sinfdan tashqari ishlarda tarbiyaviy maqsadlar. Tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish. Etika, madaniyat, muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish. Tarbiyaviy tadbirlarni loyihalash va tashkil etish. Tadbir ssenariylari yozish (bayramlar, kechalar, tanlovlar). O‘quvchilar ishtirokidagi ijodiy chiqishlar. Ota-onalar bilan hamkorlikda tadbirlar o‘tkazish. Sinfdan tashqari ishlar samaradorligini baholash. Kuzatuv, monitoring, portfolio asosida tahlil. O‘quvchi yutuqlarini baholash mezonlari. Sinfdan tashqari faoliyatda o‘qituvchi va sinf rahbarining roli. Rahbar sifatida tashabbuskorlik va yetakchilik. Rivojlantiruvchi muhit yaratish. Amaliy mashg‘ulotlar va loyiha ishlari. “Matematika olamida”, “Kitobxonlik haftaligi”, “Atrofimizdagi tabiat” kabi sinfdan tashqari tadbir loyihalarini ishlab chiqish. Amaliy dars tahlillari, tajriba almashish.

1.8. Xalqaro baholash dasturlari

Xalq ta’limi vazirligining ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi 997-son qarorning mazmun va mohiyati. Xalqaro baholash dasturlari haqida umumiy tushuncha PIRLS dasturi: Matnni tushunish savodxonligini baholash. TIMSS dasturi: Matematika va tabiiy fanlar savodxonligini baholash. Xalqaro baholash PISA dasturining mazmun mohiyati va talablari. PIRLS va TIMSS dasturlarida qo‘llaniladigan test topshiriqlari turlari. O‘quvchilarni PIRLS va TIMSSga tayyorlash: metodik yondashuvlar. Xalqaro baholash mezonlarini milliy ta’limga integratsiya qilish. Baholash natijalari tahlili va ularni ta’lim sifatini oshirishga yo‘naltirish.

1.9. Tanlov fanlari

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Ona tili o'qitish metodikasi

Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining maqsad va vazifasi. Ona tili o'qitish prinsiplari Ona tili o'qitish metodikasining tekshirish usullari Savod o'rgatish metodikasi. Savod o'rgatishda hozirgi zamon analiz-sintez tovush metodi Savod o'rgatish darslarining tarbiyaviy vazifalari Savod o'rgatishda asosiy davr (alifbe davri) Asosiy davrning yakunlovchi qismi, uning vazifalari Savod o'rgatish davrida boshlang'ich yozuvga o'rgatish Sinfda o'qish metodikasi O'qish malakalarining sifatleri ongli, ifodali o'qish Ifodali o'qish metodikasining asoslari Boshlang'ich sinflarda badiiy asarni tahlil qilish Hikoya janridan asarni o'qish metodikasi Sinfdan tashqari o'qish metodikasi Fonetika, grammatika, so'z yasalishi va orfografiyani o'rgatish metodikasi Ona tilini o'rgatishning lingvistik asoslari Boshlang'ich ta'limda ona tilini o'rgatish mazmuniga tavsifnoma. Boshlang'ich sinflarda so'zning morfemik tarkibini o'rganish usuliyati. So'zning morfemik tizimini o'rganish tizimi Boshlang'ich sinflarda sintaksis va punktuatsiya elementlarini o'rganish Orfografiyani o'rganish uslubiyoti Ona tilidan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish O'quvchilar nutqini o'stirish metodikasi Bog'lanishli nutq va uni o'stirish vazifalari Nutqiy xatolar va ularni bartaraf etish yo'llari Ona tilidan sinfdan tashqari ishlar tashkil etish lug'at ustida ishlash

2.2. Matematika o'qitish metodikasi

Boshlang'ich matematika fani-o'quv fani sifatida Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishni tashkil qilish shakllari Nomanfiy butun sonlar arifmetikasi ularni nomerlashga o'rgatish metodikasi Boshlang'ich sinflarda butun nomanfiy sonlarni nomerlashni o'rganish uslubiyati Boshlang'ich sinflarda arifmetik amallarni o'rganish va o'quvchilar hisoblash ko'nikmalarini tarkib toptirish Boshlang'ich sinfda matematika o'qitish metodi. O'quv bilish faoliyatini tashkil qilish metodi va ular orasidagi bog'liqlik arifmetik amallarni o'rgatish metodikasi Algebraik materiallarni o'rganish metodikasi. Ulushlar va kasrlar bilan tanishtirish. Geometrik materiallarni o'rganish metodikasi Son va sanoq tushunchasini shakllantirish bosqichlari Amal xossalari, komponentlari ular orasidagi bog'lanish bilan tanishtirish Arifmetik amal bajarilishi to'g'riligini tekshirish usullari. Asosiy miqdorlar ustida ishlash metodikasi. Algebraik materiallarni o'rganish metodikasi. Kasr tushunchasi bilan tanishtirish metodikasi. Arifmetik masalalar yechishga o'rgatish metodikasi. Muammoli masalalar turi va yechishga o'rgatish metodi. Matnli masalalar ustida ishlash metodikasi. Mantiqiy masalalarni yechish metodikasi. Mantiqiy masallarni yechish orqali o'quvchilarning tanqidiy va kreativ fikrlashlarini oshirish metodikasi. Jadvallar, sxema, diagrammalar bilan ishlash

metodikasi. Boshlang'ich sinflarda to'plamlar va Eyler Venp diagrammalriga doir topshiriqlar mazmuni. Interaktiv metodlar bilan ishlash.

2.3. O'qish savodxonligi darslari metodikasi

Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi darslari metodikasi o'qish, yozish, nutq, fikrlash kabi ko'nikmalar bilan qurollantirishda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, o'quvchilar lug'atini boyitish, bog'lanishli nutqini o'stirish, bilimni boyitish, mantiqiy tafakkurini shakllantirish, eshitish, qabul qilish sezgisini o'stirishda ham bu davr mas'uliyatliligi bilan alohida o'rin tutadi. Savod o'rgatish tayyorlov davri o'qishga o'rgatish uchun zamin hozirlaydi. Bu davrda bolalarda o'zgalar nutqini eshitish, diqqatni to'plash, til birliklarini (tovush, bo'g'in, so'z, gap) farqlash, ajratish, ularning vazifalarini anglash kabi xususiyatlar shakllantiriladi.

Bular o'quvchilarning o'qishni muvaffaqiyatli egallashlariga yordam beradi. Bu yo'nalish o'quvchilarni **o'qish, yozish, nutq, fikrlash** kabi ko'nikmalar bilan qurollantirishda muhim o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirish, matn bilan ishlash madaniyatini o'rgatish, og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish, mustaqil fikrlash, tahlil qilish malakasini tarbiyalash. Matnni o'qish (o'qituvchi/bolalar bilan navbatma-navbat) Matn ustida ishlash (tahlil, savol-javob, o'qish) So'z boyligini boyitish (lug'at ustida ishlash) O'qilgan asosida yozma ishlash (reja, ssenariy, hikoya tuzish) Tahliliy savollar Refleksiya: "Nimani bildim?", "Qanday his qildim?" Uyga vazifa: yozma topshiriq, chizma, ifodali o'qishga tayyorgarlik

2.4. Tarbiya fani va uni o'qitish metodikasi

Tarbiya fanini o'qitish metodikasining fani pedagogik fanlardan biri bo'lib, yoshlarda Tarbiya fanini o'qitish metodikasining fani ta'limi sohasi doirasidagi predmetlarni o'qitish usullarini yoritib beradi. O'quvchilarning fandan muhim tushunchalar tizimini o'zlashtirishlarini, Bu ko'nikma va malakalar o'rta maktabda boshqa fanlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishga zamin hozirlaydi. Tarbiya fanini o'qitish metodikasi fanining tarbiyaviy ahamiyati juda katta bo'lib, o'quvchilarning dunyoni bilishiga, odamiylik munosabatlarini, fan va madaniyatni egallashlariga yo'l ochadi. Shu bilan birga O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunida qayd qilinganidek, "Boshlang'ich ta'lim umumiy o'rta ta'lim olish uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim va ko'nikma asoslarini shakllantirishga qaratilgan".

2.5. Tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi

Tabiiy fanlar o'qitish metodikasi ta'limotining shakllanishi va rivojlanishi Boshlang'ich maktab Tabiiy fanlarning ta'limiy va tarbiyaviy vazifalari tamoyillari va qonuniyati. Tabiiy fanlar fani mazmuni va asosiy yo'nalishlari (biologiya, fizika, kimyo, ekologiya) Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiiy fan tasavvur va tushunchalarni shakllantirishning metodik asoslari. Tabiiy fanlar o'qitish metodlari Tabiiy fanlardan o'quv ishlarini tashkil etish shakllari. Tabiiy fanlar bo'yicha o'quvchilar bilimlarini nazorat qilish va baholash. Tabiiy fanlar o'qitish vositalari. Fanlararo integratsiya prinsipi (matematika, atrof-muhit, texnologiya bilan bog'lanishi). Eksperiment, kuzatuv, loyiha usuli. "STEAM", STREM, STEM ta'lim yondashuvi va tabiiy fanlarda qo'llanilishi STEAM, STREM, STEM ta'limi. Tabiiy fanlarda xavfsizlik qoidalari va ekologik tarbiya. Loyihalar va kichik tadqiqot ishlari. O'quvchilarni mustaqil izlanishga rag'batlantirish usullari. O'quv-tajriba uchastkasi va tirik tabiat burchagini jihozlash va ularda mashg'ulotlarni tashkil qilish. Boshlang'ich maktablarda Tabiiy fanlar fanining mazmuni, o'quv dasturini rejalashtirish tamoyillari. Tabiiy fanlar darslari, darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlar hamda ekskursiyalarda o'quvchilar ongi va qalbiga vatanparvarlik ruhini singdirish yo'llari. Tabiiy fanlar darslarida o'quvchilarning ekologik tarbiyasini shakllantirish Tabiiy fanlar darslarida kuzatish, laboratoriya mashg'ulotlari va amaliy ishlar Tabiiy fanlar o'qitishda foydalaniladigan dars turlari. Sinf va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda didaktik o'yinlarni qo'llash metodikasi. Ekskursiyani tashkil etish va uni o'tkazish metodikasi.

2.6. Texnologiya fanini o'qitish metodikasi

Boshlang'ich sinflarda Texnologiya fanining pedagogik mohiyati va boshlang'ich ta'limdagi o'rni Texnologiya fanini va tarbiyasining vazifalari Boshlang'ich sinflarda Texnologiya fanining mazmuni, Texnologiya fanining maqsad va vazifalari, shakl va metodlari Texnologiya fanini zamonaviy, interfaol va amaliy yondashuvlar asosida samarali o'qitish O'quvchilarda texnologik fikrlash va kreativlikni shakllantirish. "STEAM" ta'lim yondashuvi va texnologiya fanidagi integratsiya Texnologiya fani darslarida qo'l mehnatining usullari Boshlang'ich sinflarda Texnologiya fanining olib borilishi Boshlang'ich sinflarda Texnologiya fanidan amaliy ishlar Boshlang'ich sinf Texnologiya fanida iqtisodiy bilim tushunchalarini shakllantirish Texnologiya fanida sinfdan tashqari ishlar Applikatsiya ishlarini bajarilishi va uning turlari O'quvchilarni kasb-hunarga qiziqtirishda mutafakkirlar merosidan foydalanish Texnologiya fanining ishlanmasini tuzish Applikatsiya va mozaika bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi Turli xil materiallar bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi Plastilin va loy bilan ishlash darslarini tashkil etish metodikasi Gazlama bilan ishlash

darslarini tashkil etish metodikasi Yumshoq o'yinchoq yasash darslarini tashkil etish metodikasi Loyiha usuli, eksperiment, konstruktorlik va modellashtirish ishlari darslarini tashkil etish metodikasi Jamoaviy ishlash texnologiyalari Bolalar uchun xavfsiz ish muhitini yaratish

2.7. Tasviriy san'at fani va uni o'qitish metodikasi

“Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi” fanlari dasturi umumiy o'rta ta'limda tasviriy san'at va chizmachilik fanlari, shuningdek, umumta'lim maktablaridagi tasviriy san'at va chizmachilik fanlarini o'qitish bo'yicha pedagogik faoliyat yuritish hamda shu fanlarning mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil qilish, o'quvchilarda shu fan bo'yicha puxta bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan. Bo'lajak tasviriy san'at va chizmachilik o'qituvchilariga o'qitishning zamonaviy metod va texnologiyalarini o'rgatish, ilmiy muammolarini tadqiq qilish, shu jumladan, ilmiy-pedagogik tadqiqotlar o'tkazish va eksperiment natijalarini tahlil qilish malakalarini egallash, hamda pedagogik jarayonga tatbiq etish kabi masalalarni qamrab oladi.

2.8. Jismoniy tarbiya fani nazariyasi va metodikasi

O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya tizimini rivojlanishining umumiy tavsifi. O'zbekistonda jismoniy tarbiya va sport tizimi. Jismoniy tarbiya fanining maqsad va vazifalari. Jismoniy tarbiya ijtimoiy tizim sifatida. Jismoniy tarbiya vositalari pedagogik tushunchalar sifatida. Fanning o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi Jismoniy mashqlar texnikasi O'qitishning metod va prinsiplari. Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar. O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya tizimini rivojlanishini umumiy tavsifi. Jismoniy tarbiya tizimining umumiy prinsiplari va uning amalga oshirish yo'llari. Jismoniy tarbiya va sportning asosiy tushunchalari. Jismoniy tarbiya vositalari. Jismoniy mashqlar texnikasi, jismoniy mashqlarning turkumlarga bo'linishi. Jismoniy tarbiyaning metodik prinsiplari va ularni amalga oshirish. Harakatlarga o'rgatish, harakat ko'nikma, malakalarni shakllantirish. Harakatlarga o'rgatish bosqichlari. Jismoniy mashqlar mashg'ulotlarining tuzilishi va mazmuni. Jismoniy mashqlar mashg'ulotlarining tuzilishi va mazmuni. O'quv muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil qilish va o'tkazish metodikasi. Jismoniy tarbiya darsning shakllari va turlari

2.9. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

Asosiy adabiyotlar:

1. Abdullayeva B S. va boshq. Boshlang'ich matematika kursi nazariyasi. Toshkent ExcelLent Poligrafy 2020.
2. Абдуллаева Б.С., Садыкова А.В., Рузиева З.С., Ражабова Н.К. Методика преподавания математики Fan va ta'lim Tashkent 2022.
3. Djumayev M. Matematika o'qitish metodikasi. (OO'Y uchun darslik) Toshkent. Bayyoz 2022.
4. Djumaev M. Matematika o'qitish metodikasi. (darslik) Toshkent. Bayyoz 2023.
5. Жумаев М.Е., Султанов М.М, Султанова У.М. Математика оқыту методикасы. Оқу қолданба. Toshkent Innovatsiya-Ziyo 2021.
6. Jumayev E.E. Pedagoglar va psixologlar uchun oliy matematika. –

7. N.U.Usmonov, G.A.Xolboeva. Boshlang'ich ta'lim ona tili darslarida multimediya vositalaridan foydalanish.: Toshkent, Fan va texnologiya, 2015 y.
8. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariev Sh. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. T., TDPU. 2008.
9. Abdullaeva B.S., Rajabov F., Mamasharipova S. Oliy matematika asoslari. Darslik. T.: Iqtisod-Moliya. – 2011. 392 b.
10. Azlarov T.A. va boshq. Matematikadan qo'llanma. Maktab o'qituvchilari uchun qo'llanma. T.: O'qituvchi, 1990. – 352 b.
11. Yo'ldoshev J.G'. "Pedagogik texnologiya asoslari" T., O'qituvchi, 2004y.
12. Ishmuhammedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari.-T.:Nizomiy nomidagi TDPU, 2004, 2008 yillar (qayta nashr).– 44 b.
13. Mavlonova R.A, Sanoqulov X.R, Xodieva D.P "Mehnat va uni o'qitish metodikasi" O'quv qo'llanma. 2007yil TDPU.
14. X.Sanaqulov, M.Xaydarov "Boshlang'ich sinflarda qog'ozdan amaliy ishlar" o'quv-metodik qo'llanma 1996 yil. TDPU.
15. Livisskiy A.N Maktabgacha yoshdagi bolalarni Jismoniy madaniyat asoslari va metodikasi Toshkent: 1995 yil – 500 b.
16. Jumaev M.E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'ulotlari. (O'quv qo'llanma) – Toshkent. "Yangi asr avlodi". 2006 yil.
17. N.U.Usmonov, G.A.Xolboeva. Boshlang'ich ta'lim ona tili darslarida multimediya vositalaridan foydalanish.: T:, Fan va texnologiya, 2015 y.
18. Nuritdinova M. "Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi" Toshkent, 2005 y
19. R. A.Mavlonova, M.Arabova, G'. Saloxiddinova "Pedagogik texnologiya" T-2008. Fan.
20. Salomov R.S. Sport mashg'ulotning nazariy asoslari – Toshkent., O'zbekiston Davlat jismoniy madaniyat instituti, 2005 yil – 238 b.
21. Valgina N.S. Sintaksis sovremennogo russkogo yazyka M.1991 "Prosveshchenie"
22. Kim O.M. Sovremennyy russkiy yazyk (dlya stud.ped.unversiteta) "Prosveshchenie" M.2006
23. Хамедова Н.А, Ибрагимова З, Тасетов Т. Математика. Дарслик. Т.: Турон-иқбол 2007.
24. Хамедова Н.А., Садыкова А.В., Лактаева И.Ш. Математика. Учебное пособие. Т.: Жахон-принт, 2007.

25. Ibrohimov R. Matematikadan masalalar to'plami. T: O'qituvchi 1995.
26. Стойлова Л.П. Теоретические основы начального курса математики. Учебное пособие. Москва. Академия 2014.
27. College geometry, Csaba Vincze and Laszlo Kozma, 2014 Oxford University. Introduction to Calculus, Volume I, II by J.H. Heinbockel Emeritus Professor of Mathematics Old Dominion University, Copyright 2012, All rights reserved Paper or electronic copies for noncommercial use may be made freely without explicit.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Sh.Mirziyoyev Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent –“O'zbekiston” -2016.56 B.
2. Sh.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent –“O'zbekiston” -2016.488 B.
3. Sh.Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlari ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.Toshkent–“O'zbekiston”-2016.488 B.
4. Sh.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent –“O'zbekiston” -2017.104 B.
5. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
6. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016-yil 7-dekabr /SH.M.Mirziyoyev. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2017. – 48 b.
7. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Mazkur kitobdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016-yil 1-noyabrdan 24-noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan o'tkazilgan saylovoldi uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari o'rin olgan. /SH.M.Mirziyoyev.–Toshkent:“O'zbekiston”, 2017. – 488b.
8. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Yangi O'zbekiston strategiyasi.- Toshkent, 2021. -458 b.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI

1. O‘zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida. (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017-y., 6-son, 70-modda)

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim – tarbiya va ilm – fan sohalarini rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida” gi PF – 6108 – son farmoni.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

1. www.pedagog.uz
2. www.apkpro.ru/content/view
3. www.prometeus.nsc.ru/contents/books/slasten
4. www.relarn.ru/conf/conf2007
5. <http://vilenin.narod.ru/Mm/Books/>
6. <http://www.allmath.ru/>
7. <http://www.ziyonet.uz/>

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.35-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH
KURSINING O‘QUV FANLARI**

NAMUNAVIY FAN DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

D.Urinbayeva – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy institututi, “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya metodikasi” kafedrası mudiri, professor.

L.Mirzohidova – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy institututi, “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya metodikasi” kafedrası, katta o‘qituvchi.

G.T.Raximova – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy institututi, Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

Taqrizchi

M.A.Omanova – Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti “O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası dotsenti, fil.f.f.d.(PhD).

M.K.Xalikova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Filologiya bo‘limi bosh mutaxassisi, falsafa doktori, dotsent

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy pedagogik mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “__”– _____dagi __-son qarori bilan ma’qullangan.

**KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI
FANLARNING MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:**

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1. Adabiyot nazariyasi.
- 1.2. O‘zbek folklori.
- 1.3. Mumtoz adabiyot.
- 1.4. O‘zbek adabiyoti.
- 1.5. Jadid adabiyoti.
- 1.6. Mustaqillik davri adabiyoti.
- 1.7. Jahon adabiyoti.
- 1.8. Umumiy tilshunoslik va tilshunoslik nazariyasi.
- 1.9. Hozirgi o‘zbek adabiy tili.
- 1.10. Tanlov fanlari.

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1. Uzlaksiz ta’limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar.
- 2.2. Nutqiy kompetensiyani rivojlantirish asoslari.
- 2.3. Badiiy asar va uning filologik tahlili.
- 2.4. Ona tilini o‘qitish metodikasi.
- 2.5. O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi.
- 2.6. Tanlov fanlari.

UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Adabiyot nazariyasi

Adabiyotshunoslikning obyekti, predmeti, vazifalari; adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari, adabiy tanqid, adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi. “Adabiyot nazariyasi” kursining tuzilishi, mazmuni va vazifalari.

Badiiy asarda mazmun va shakl. Mazmun va shaklning dialektik birligi. Syujet haqida umumiy tushuncha, syujetning ta’rifi va tavsifi, konflikt va syujet, syujet unsurlari va syujet tiplari, syujet va fabula, syujetda makon va zamon muammosi. Shakl va mazmun originalligi. Makon va zamon tushunchasi.

Adabiy tur va janrlar haqida umumiy ma’lumot. Lirik, she’riyat haqida tushuncha, ularni tahlil va tadqiq qilish prinsiplarini shakl va mazmun, adabiy janrlar, turlar va uslublar Lirik va uning janrlari.

Badiiy asar kompozitsiyasi. Kompozitsion vositalar. O‘zbek aruzi va uning o‘ziga xosligi. Mumtoz she’riyatda qo‘llanadigan she’riy san’at turlari.

Qofiya va uning vazifalari: mumtoz qofiya nazariyasi (muqayyad va mutlaq qofiya unsurlari; mumtoz qofiya tiplari va turlari).

Ijodiy metod haqida tushuncha; romantizm va uning xususiyatlari. Adabiy oqimlar: klassitsizm, sentimentalizm, naturalizm; o‘zbek adabiyoti oqimlari. Uslub. Yozuvchi uslubining o‘ziga xosligi va individualligi, metod yagonaligi va uslub rang-barangligi.

1.2. O‘zbek folklori

Xalq og‘zaki ijodining xalq, millat qadriyatlari qatorida tutgan o‘rni. Xalq og‘zaki ijodining tarixi, taraqqiyot bosqichlari, fanning predmeti, maqsadi va vazifalari.

O‘zbek folklorining turlari, janrlari. Xalq afsonalari, asotirlari, rivoyatlari, naql atamalari haqida ma’lumot. Afsona va rivoyatlar tasnifi. Insonparvarlik g‘oyalari afsonalarning yaratilishida asos ekani. Ertak xalq og‘zaki ijodining eng qadimiy ommaviy janrlaridan biri ekani. Maqol va uning janr xususiyatlari. Matal haqida ma’lumot. Topishmoq – paremik janr sifatida. Topishmoqlarning janr xususiyatlari. Xalq qo‘shiqlari – xalq og‘zaki ijodining keng tarqalgan lirik janri sifatida. Askiya janrining o‘ziga xos belgilari. Askiya – o‘zbek xalqining milliy merosi sifatida. Loflar – askiyaga yaqin turuvchi janr sifatida. Mubolag‘a va uning turlari haqida ma’lumot.

Latifa xalq og‘zaki ijodining keng tarqalgan kichik nasriy janri sifatida. Doston janri haqida ma’lumot.

1.3. Mumtoz adabiyot

“Tasavvuf” soʻzining lugʻaviy va istilohiy maʼnolari. Tasavvufga berilgan taʼriflar. Tariqat nazariyasining shakllanishi. Tasavvuf tariqatlarining diniy mazhablardan farqi.

Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilig” dostonida Qurʼoniy mavzular talqini. Adib Ahmad Yugnakiy “Hibatu-l-haqoyiq”ida Hadis sharhlari.

Navoiyning hayoti va ijodiy faoliyati. Navoiyning Samarqanddagi faoliyati. Navoiy lirikasi. Navoiy devonlari. Navoiyning epik asarlari. Navoiy “Xamsa”si.

Alisher Navoiygacha turkiy sheʼriyatda aruz tizimi. Lafziy, maʼnaviy va mushtarak sanʼatlar. Badiiy sanʼatlarning Navoiy lirikasidagi oʻrni. “Xamsa” dostonlarida qoʻllaniladigan badiiy sanʼatlar.

Badiiy matn talqini asoslari. Sharh, tahlil, talqin, tafsir, taʼvil. Navoiy asarlariga sharh va izoh yozish anʼanasi (lugʻatlar, nasriy “Xamsa”lar vazn koʻrsatkichlari).

Alisher Navoiy gʻazallarining yaratilish davri, qaysi devonga mansubligi, mavzusi, murakkab soʻzlar lugʻati, baytlarning nasriy bayoni, shohbaytlar talqini, gʻazalning badiiy xususiyatlari, umumiy mazmun-mohiyati.

Axloqiy-didaktik, ishqiy-sarguzasht, qahramonlik, tasavvufiy-falsafiy dostonlarni sharhlashning oʻziga xos xususiyatlari. “Xamsa” dostonlarini nasriylashtirish anʼanasi. “Hayrat ul-abror” va “Farhod va Shirin” dostonlarini sharhlab oʻqitish. “Layli va Majnun”ni sharhlab oʻqitish. “Sabʼai sayyor” va “Saddi Iskandariy” dostonlarini sharhlab oʻqitish.

“Mahbub ul-qulub” sharhlab oʻqitish. “Xamsat ul-mutahayyirin”. “Holoti Sayyid Hasan Ardasher”. “Holoti Pahlavon Muhammad” yodnomalarini sharhlab oʻqitish.

1.4. Oʻzbek adabiyot tarixi

Oʻzbek mumtoz adabiyoti fan sifatida, Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixining tarkibiy qismlari, Oʻzbek mumtoz adabiyotining boshqa turdosh fanlar bilan aloqasi.

Eng qadimgi ogʻzaki adabiy yodgorliklar, ularning manbalari. “Toʻmaris” va “Shiroq” afsonasi. “Avesto” adabiy manba sifatida. Urxun-Enasoy bitiktoshlari adabiy manba sifatida.

Islom dinining Oʻrta Osiyoga kirib kelishi. Turkiy xalqlarning bu dinga munosabati. Islom dinining qabul qilinishi. X-XII asrlar adabiy muhiti. Mahmud Qashgʻariyning “Devonu lugʻotut – turk”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilig”, Ahmad Yugnakiyning “Hibat ul-haqoyiq”, Ahmad Yassaviy “Devoni hikmat”

asarlari. Pahlavon Mahmud, Nosiruddin Rabgʻuziy, Sayfi Saroyi kabilarning hayoti va ijodiy faoliyati. Xorazmiy, Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy, Haydar Xorazmiy, Xusayn Boyqaro, Muxammad Shayboniy, Muhammad Solih, Xoja, Zahiriddin Muhammad Bobur kabilarning hayoti va ijodiy faoliyati.

XIX asrning ikkinchi yarmi oʻzbek adabiyoti. Komil Xorazmiy, Fazlulloh Almaiy, Muhammad Aminxoʻja Muqimiy, Avaz Oʻtar, Zokirjon Furqat, Anbar Otin kabi shoirlar faoliyati haqida maʼlumot.

Hamid Olimjon, Gʻafur Gʻulom, Abdulla Qahhor, Oybek, Mirtemir, Zulfiya, Asqad Muxtor va boshqa adiblarning ijodiy faoliyati. Bu yillarda nazm, hikoyanavislik, romanchilik, dramaturgiya va adabiy tanqidchilik. M.Shayxzoda sheʼriyatida zamonasozlikka moyillik bilan birga, insoniylikni ulugʻlovchi lirikasi. U. Nosirning fojiali qismati.

Mirtemir sheʼriyati dilbar va xalqona sheʼriyat. K.Yashin oʻzbek dramaturgiya taraqqiyotida hissasi. Zulfiya sheʼriyati va dostonlari. A.Muxtor sheʼriyati. S.Ahmad prozasi va dramaturgiyasi. “Ufq” trilogiyasi. O.Yoqubov romanchiligi oʻzbek prozasi.

P.Qodirovning tarixiy va zamonaviy romanchilikda oʻrni. E.Vohidov sheʼriyat va dostonchilik. A.Oripov ijodida sheʼriyat va dostonchilik. Oʻ.Hoshimov – mahoratli romannavis. “Ikki eshik orasi”, “Tushda kechgan umrlar” romanlari. Sh.Xolmirzayev hayoti va ijodi. Rauf Parfi ijodi.

1.5. Jadid adabiyoti

Jadidchilik va jadid adabiyoti. Ijtimoiy-siyosiy va mafkuraviy kurashlar davri. XX asr boshlari Turkistonda ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayot. Badiiy adabiyot. Adabiy tanqid. Ijtimoiy tarixiy voqealar.

Ismoilbek Gasprinskiy va Turkiston jadidchilik harakati. Turkistonda jadidchilik harakatining boshlanishi.

Mahmudxoʻja Behbudiy hayoti va ijodi. Behbudiy Turkiston jadidlari rahnamosi. Behbudiy – publitsist. Behbudiy publitsistikasida ijtimoiy-siyosiy, madaniy-maʼrifiy masalalar.

Abdulla Avloniy hayoti va ijodi. A.Avloniy va oʻzbek matbuoti. Avloniy darsliklari. Avloniy va oʻzbek teatrchiligi. Avloniy sheʼriyati. Avloniy dramaturgiyasi.

Fitrat hayoti va ijodi. Fitratning siyosiy faoliyati. Fitrat – hikoyanavis.

Hamza hayoti va ijodi. “Devoni Nihoniy”da mumtoz sheʼriyat anʼanalari. Hamzaning pedagogik faoliyati:darsliklari. “Milliy ashulalar uchun milliy sheʼrlar majmuasi”ning oʻziga xosligi, unda millat taqdiri masalasi.

Cho‘lponning hayot yo‘li. Ijodiy merosi. Cho‘lpon hikoyalari. Cho‘lpon – dramaturg. Cho‘lpon va yangi o‘zbek she‘riyati.

Adibning hayot yo‘li haqida ma‘lumot. A.Qodiriy ijodining ilk bosqichi. A.Qodiriy hajviyoti. A.Qodiriy felyetonlari. A.Qodiriy – romannavis.

1.6. Mustaqillik davri adabiyoti

“Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti” fani bevosita adabiy jarayondagi yangilanishlar. “Istiqlol davri o‘zbek adabiyoti” fani nafaqat o‘zbek adabiyoti, balki jahon adabiyotida kechayotgan yangilanishlar.

Mustaqillik davri o‘zbek she‘riyatida turli yo‘nalishlarning vujudga kelishi. An‘anaviy realistik she‘riyat bilan bir qatorda modern yo‘nalishdagi she‘riyat ham shakllanishi. A.Oripov, E.Vohidov, X.Xudoyberdiyeva, X.Davron. A.Suyun, S.Sayid, I.Mirzo kabi shoirlar she‘riyati.

Modernizm haqida tushuncha. Modernizmning adabiyotga kirib kelishi va shakllanishi. Modernizmga nisbatan qarash. Rauf Parfi she‘rlarining o‘ziga xosligi. Bahrom Ro‘zimuhammad, Ikrom Otamurod, Abduvali Qutbiddin, Faxriyor kabi ijodkorlarning she‘rlarida voqelikka yangicha konsepsiya asosida yondashuv yetakchilik qila boshladi.

Lirik dostonning xususiyati. Lirik qahramon tabiati. Liro-epik dostonlarning xususiyati. Zamonaviy dostonlarda epiklik. Usmon Azim, Xurshid Davron, Azim Suyun kabi shoirlar dostonlarida davr ruhi va shaxs talqini.

Istiqlol davri o‘zbek qissalarida janriy uslubiy-izlanishlarning o‘ziga xosligi, qissachilikda sinkretik tasvirning ustuvorligi.

Mustaqillik davri o‘zbek romanlarida davr, tarix, zamon masalasi va yangi tamoyillar. Istiqlol davri dramalarida tarixiy voqelik va badiiy to‘qima, zamonaviy dramalarda davr va shaxs fojiasi talqini. Tragikomedik asarlarda davr fojialarining aks etishi. Komediya hayotiy va insoniy illatlarning badiiy ifodasi.

1.7. Jahon adabiyoti

“Jahon adabiyoti” fanining nomlanishi, obyekti, geografik miqyosi. Adabiy jarayonni davrlashtirish. Fanning maqsad va vazifalari. Mif va jahon adabiyoti.

Jahon badiiy tafakkuri rivojida eng qadimgi adabiy manbalarning o‘rni. Sharq xalqlari adabiyotining jahon adabiyotiga ta’siri masalasi. Shumer adabiyoti jahon adabiyotining ibtidosi sifatida. Hind eposlari.

Antik davrdan O‘rta asrlar adabiyotiga o‘tish. O‘rta asrlar adabiyoti.

Sharq va G'arb qahramonlik eposlarining mushtarak jihatlari. Fransuz, ispan, nemis qahramonlik eposlari. XII–XIII asrlarda ritsarlik – kurtuaz adabiyoti.

Uyg'onish davri arafasidagi adabiyot. Uyg'onish adabiyotining alomatlari va o'ziga xosliklari. Sharq Uyg'onishi va uning belgilari.

Ma'rifatchilik adabiyotining klassik ma'rifatchilikdan farqi va o'ziga xosligi. Angliya ma'rifatchiligi. Ingliz ma'rifatchilik adabiyotining yo'nalishlari, vakillari va janrlari. Fransuz ma'rifatchilik harakatining o'ziga xosligi. Nemis ma'rifatchilik adabiyoti. Sharq musulmon ma'rifatchiligida mustamlakachilik, milliy parokandalik va ma'rifi mahdudlik masalasi.

Romantizmning nazariy asoslari va o'ziga xosliklari, Nemis adabiyotida romantizmning manbalari va shakllari. Aka-uka Grimmlar va Gofman ijodi. Ingliz romantizmida Bayron va Shellirning tutgan o'ri. Fransuz adabiyotida V.Gyugo va J.Sand ijodi. Amerika romantizm adabiyoti. Romantizmning tarixiy asoslarda aks etishi. Romantizmning jahon adabiyotidagi o'ri. XIX asr adabiyoti. Romantizm va realizm.

Rus adabiyotida romantizm. N.V.Gogol ijodi. Gogol prozasi. Gogol dramaturgiyasi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlari jahon adabiyoti. XX asr adabiyoti: realizm, modernizm, postmodernizm. Jahon adabiyotida poetika muammosi. O'zbek-xorij adabiy aloqalari.

MDH mamlakatlari adabiyoti. Adabiy ta'sir. Tarjima va uning adabiy aloqalardagi roli. Xalqlar orasidagi hamkorlik ishida adabiyotning roli.

1.8. Umumiy tilshunoslik va tilshunoslik nazariyasi

Umumiy tilshunoslikning predmeti, bahs mavzulari va asosiy muammolari.

Tilshunoslikning shakllanishida yozuvning o'ri. Tilshunoslikning masalalaridan biri til va uning ta'ri. Tilshunoslik fanining tarmoqlari. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi. Tilshunoslikning aspektlari.

Qadimgi asrlarda tilshunoslik muammolari. O'rta asrlarda tilshunoslik. Uyg'onish davri tilshunosligi. Tilshunoslikda falsafiy yo'nalish. Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik.

Sho'ro davri tilshunosligi. O'zbek tilshunosligi. Tilshunoslik nazariyasining predmeti, bahs mavzulari va asosiy muammolari. Tilning paydo bo'lishi haqidagi nazariya va farazlar.

Tilning mohiyati va qurilishi. Jahon tillarining tasnifi. Tilning ijtimoiy vazifalari. Til – belgilar sistemasi. Jahon tillarining genealogik va tipologik tasnifi.

Tilshunoslik ilmiy tadqiq etish metodlari. Zamonaviy lisoniy tahlil metodlari. Distributiv tahlil metodi. Differensial tahlil usuli. Komponent tahlil. Transformatsiya metodi. Statistik tahlil metodi. Fonetika va fonologiya tushunchasi. Yozuv. Alifbo. Leksikologiya. Leksema va uning semantik strukturasi. Soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga koʻra turlari. Tilning lugʻat tarkibi. Grammatika. Morfologiya. Sintaksis.

1.9. Oʻzbek tili tarixi

Qadimgi turkiy tilning shakllanishi va taraqqiyoti. Qadimgi turkiy yozuvlar. Turkiy-run yozuvi, Uygʻur yozuvi. Oʻzbek tilining turkiy tillar bilan genetik jihatdan bogʻliq holda tarkib topish jarayoni. Oʻzbek adabiy tili va uning tarixiy ildizlari. Oʻzbek adabiy tilining shakllanishida boshqa tizimdagi tillar ishtiroki. “Devonu lugʻatit turk” asari va uning tarixiy-ilmiy ahamiyati. Eski turkiy adabiy tilning dastlabki yodnomalari. Adabiy tilda yangi uslublarning shakllanishi. “Devoni lugʻotut turk”, “Qutadgʻu bilig”, “Hibatul-haqoyiq» va “Devoni hikmat” asarlarining til xususiyatlari va ilmiy oʻrganilishi. “Muhabbatnoma», “Guliston bit-turkiy”, “Qissasi Rabgʻuziy”, “Nahjul-farodis”, “Xusrav va Shirin” kabi asarlarda qadimgi kitobiy til hamda “oʻgʻuz-qipchoq” unsurlarining aks etishi. Alisher Navoiy oʻzbek adabiy tilining asoschisi. Bobur asarlarining amaliy ahamiyati. XVII-XIX asrlarda yaratilgan lugʻat va grammatik asarlar.

Eski oʻzbek tili grammatikasi. XI-XII asrlarda yaratilgan yozma manbalar tilidagi fonetik, leksik, grammatik tizimning oʻziga xosligi. Sintaksis. Eski oʻzbek tilida gap qurilishi, soʻz birikmalari. Arab, fors-tojik va rus tillarining oʻzbek tiliga taʼsiri masalasi. XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi rus turkologlarining turkiy tillarga oid tasniflari tushunchasi. Oʻzbek tili leksikasi, grammatikasi va funksional uslublarida boʻlgan oʻzgarishlar. Oʻzbek punktuatsiyasi tarixi.

1.10. Hozirgi oʻzbek adabiy tili

Fonetika va fonologiya. Orfoepiya, orfografiya. Leksikologiya. Lugʻat tarkibini boyish yoʻllari. Soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga koʻra turlari. Soʻzning koʻchma maʼnolari. Frazologiya. Leksikografiya. Morfemika. Soʻzlarning morfemik strukturasi. Soʻz yasalishi. Morfologiya. Grammatik maʼno, forma va kategoriya. Ot soʻz turkumi va uning kategoriyalari. Sifat soʻz turkumining leksik-grammatik xususiyatlari.

Son soʻz turkumi va uning turlari. Olmosh soʻz turkumi va uning turlari. Feʼl soʻz turkumining grammatik kategoriyalari va funksional shakllari. Ravish

soʻz turkumi va uning leksik-grammatik xususiyatlari. Yordamchi soʻz turkumi va ularning grammatik-funksional xususiyatlari. Alohida soʻz turkumi va ularning oʻziga xos xususiyatlari. Sintaktik birliklar va oʻzbe tilining grammatik maʼno ifodala vositalari. Sintaktik munosabatlar. Soʻz birikmasi. Gap. Gap boʻlaklari va ularning turlari. Sodda gap sintaksisi. Murakkablashgan sodda gapning shakliy va mazmuniy xususiyatlari. Qoʻshma gap sintaksisi. Qoʻshma gaplarning struktur-semantik turlari. Koʻchirma va oʻzlashtirma gaplar. Punktuatsiya.

1.11. Tanlov fanlari

Mazkur yoʻnalish boʻyicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Uzlüksiz taʼlimdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar

Ona tili taʼlimida rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi. Rivojlangan xorijiy davlatlar (Angliya, Germaniya, Koreya, Yaponiya) taʼlim tizimida ona tilini oʻqitish tajribasi, metodlari va ulardan foydalanish.

Darslik va unga qoʻyiladigan talablar. Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining “Ona tili” darsliklarining tuzilishi va mazmuni. Oʻquv va metodik qoʻllanmalar haqida maʼlumot. Lugʻatlar, qomuslar, axborot-maʼlumot manbalari va ulardan foydalanish usullari.

Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS va TIMSS tadqiqoti natijalari asosida taʼlim sifatini oshirish yoʻlida amalga oshiriladigan yangi yondashuv va strategiyalar.

XXI asr taʼlimidagi muammolarni hal etish, oʻquv jarayonida oʻquvchilarning mustaqil, mantiqiy izchil va ijodiy fikrlash koʻnikma va malakalarini rivojlantirishning muhimligi hamda ustuvorligi. 4 K modeli.

STEM – tanqidiy fikrlash, tadqiqot qobiliyatlari va guruhda ishlash koʻnikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida bir nechta fan yoʻnalishlarini birlashtirgan yangi taʼlim texnologiyasi.

Taʼlimda sunʼiy intellekt texnologiyalari (ChatGPT (Open AI), Copilot (Microsoft), Gemini (Google), Classpoint AI, Slidesgo, Magic School, Magickpen, Krea AI...) va ularning oʻrni.

Oʻquvchi shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlim turlari va texnologiyalari. Oʻquvchi shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlim konsepsiyasi. Oʻquvchi shaxsini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan yondashuvlar va taʼlim modeli.

O‘qitishda differensiatsiya – maktab, sinf, guruhlar kontingentining xususiyatlarini hisobga olgan holda turli ta’lim sharoitlarini yaratish; gomogen guruhlarda ta’lim berishni ta’minlovchi metodik, psixologik-pedagogik, tashkiliy tadbirlar majmuasini yaratish.

Inklyuziv va tabaqalashtirilgan sinflar bilan ishlashda yangicha pedagogik qarashlar; dars davomida barcha o‘quvchilarning ishiga ijobiy hissiy kayfiyatni yaratish; o‘quvchilarni vazifalarni bajarishning turli usullarini tanlash va mustaqil va guruhda ishlashga undash imkoniyatlarini kengaytirish usul va vositalari.

2.2. Nutqiy kompetensiyani rivojlantirish asoslari

XXI asr ko‘nikmalari. O‘zbek tili fani bo‘yicha davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi. DTSni o‘quv jarayoniga tatbiq etishda o‘zbek tili o‘qituvchisining roli. O‘quv materiallarini tanlash va tasniflash. Spiralsimon yondashuv.

DTS: umumiy o‘rta ta’limning, malaka talablari, umumta’lim fanlarining konsepsiyalari, umumiy o‘rta ta’limning, o‘quv rejasi, umumta’lim fanlarining, o‘quv dasturlari, umumta’lim fanlarini o‘qitish metodologiyasi, Baholash (savodxonlik, kompetensiya va shaxsiy sifatlarni baholash tizimi).

Ona tili ta’limi orqali o‘quvchilarning tayanch, lingvistik va nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari. Nutqiy kompetensiyalar: tinglab tushunish, o‘qish, gapirish yozish. Lingvistik kompetensiyalar: fonetik, leksik, grammatik va ta’lim bosqichlari uzviylashtirilgan DTSda ularga qo‘yiladigan minimum talablar.

Grammatikani taqdim etishning *deduktiv* va *induktiv* (qoidasiz grammatika) yo‘llari. Grammatikani o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo‘llashni hamda o‘quvchilarni motivatsiyalashda grammatikaga asoslangan o‘yinlardan unumli foydalanishga o‘rgatish. Grammatikani o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo‘llash. Grammatikada “kontekst” atamasining mazmuni. O‘zbek tilini o‘rgatishda lug‘at boyligining ahamiyati. Leksikani boyitish uchun mo‘ljallangan interaktiv faoliyat turlari.

Lingvistik kompetensiya – o‘quvchining til bo‘limlari bo‘yicha olgan bilimlari, bu bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash ko‘nikmasi va nutq hosil qilish malakasidir.

- Fonetik kompetensiya
- Leksik kompetensiya
- Grammatik kompetensiya
- Sintaktik kompetensiya

2.3. Badiiy tahlil asoslari

Badiiy adabiyotda talqin, tahlil, sharh, baholash, tushunish va tushuntirish masalalari. Talqin va tahlilning tarixiy kelib chiqishi va unga ehtiyoj.

Qadimgi Sharqda matnga yondashuv masalasi. Tafsir, ilmi-sharh, ilmi-aruz, ilmi-qofiya, ilmi-sanoi. O‘zbek mumtoz adabiyotida ilmi-g‘ariba. Ilmi-g‘ariba, fununi-ajiba mumtoz tahlil namunasi sifatida.

Badiiy tahlilda muayyan adabiy asarning tabiatiga xos qirralarni ilmiy tadqiq etish. Lirik, epik va dramatik asarlarni tahlil qilish. Tahlilda kontekstni hisobga olish.

Amaliyotda adabiy tahlilning uch bosqichi. Badiiy asar tahlili turlari: butunligicha va tanlama tahlil. Badiiy asar tahlili sohasiga oid: g‘ayrushuuriy-intuitiv (olimlar uchun) va tayyor metodik qoliplarga tayangan holda (maktab o‘qituvchilari uchun).

Tahlil yo‘nalishlari. Genetik va tipologik yo‘nalishga xos xususiyatlar. Funksional va falsafiy yo‘nalish sifatlari. Tahlilning psixologik va filologik yo‘nalishi. Funksional tahlil. Falsafiy yo‘nalish. Lingvistik yo‘nalish. Tahlil tamoyillari tushunchasi va uning mohiyati. Badiiy tahlil tamoyillarini tayin etishning ilmiy-nazariy asoslari. Struktural tahlilning paydo bo‘lishi va taraqqiyoti.

Badiiy asarni biografik tahlil etish usuli. Ijod va ijodkor olami masalasi. Badiiy biografik asarlar tahlili. biografik tahlilning tayanch omillari.

Badiiy obraz tushunchasi va obrazli tahlil. Badiiy asarni ruhiy tahlil etish usulining paydo bo‘lishi va taraqqiyoti.

2.4. Ona tilini o‘qitish metodikasi

“Ona tilini o‘qitish metodikasi” fanining maqsad va vazifalari. Ona tili o‘qitish metodikasining tekshirish (ilmiy-tadqiqot) metodlari. Ona tili o‘qituvchisi va unga qo‘yiladigan kasbiy talablar.

Ona tilini o‘qitish metodlari tasnifi. Ona tilini o‘qitish metodikasida moduli, masofaviy, eksternat, muammoli, dasturlashtirilgan ta’lim turlarining mazmuni.

An’anaviy va noan’anaviy darslar

Ona tili darslarining maqsad va tuzilishiga ko‘ra tasnifi: ta’limiy va nazorat darslari. Ta’limiy darslarning tasnifi: yangi bilim berish darsi; ko‘nikma va malakalarni shakllantirish darslari; o‘rganganlarni takrorlash darslari; xatolar ustida ishlash darslari. Nazorat darslarining tasnifi.

Fonetika o'qitishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari. Leksik tahlil metodikasi.

Morfemikani o'qitishning maqsadi, vazifalari, tamoyillari va uning orfografiya bilan uzviyligi. Morfemik tahlil metodikasi. Morfologik tahlil metodikasi.

Sintaksis bo'limini o'qitishning maqsadi, vazifalari, tamoyillari va uning boshqa bo'limlar bilan aloqadorligi. So'z birikmasini o'qitish metodikasi. Gap sintaksisini o'qitish metodikasi. Sodda gapni o'qitish metodikasi. Gap bo'laklari ustida ishlash. Sodda gap tahlilini o'tkazish metodikasi.

Qo'shma gapni o'qitish metodikasi. Punktatsiya o'qitishning o'ziga xosligi. Nutq uslublari bo'limini o'qitishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari.

2.5. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi

Adabiyot o'qitish metodikasi fan sifatida Adabiyot o'qitish usulining boshqa fanlar bilan aloqadorligi.

Maktab adabiyot ta'limining maqsad va vazifalari. Adabiyot ta'limi paradigmalari va komponentlari. Adabiyot fanining o'ziga xosligi. Tranzaksiya nazariyasi. Adabiyot o'qitishda yangicha tamoyillar.

Adabiyot darslarida ko'rgazmalilikning vazifasi. Darsda ko'rgazmali vositalardan foydalanish usuli. Ko'rgazmalilikda savol va topshiriqlardan foydalanish. Adabiyot to'garaklari: ifodali o'qish, adabiy-ijodiy, drama. Adabiyot bayramlari va adabiy uyushmalar. Kutubxonada o'tkaziladigan mashg'ulotlar. Fakultativ mashg'ulotlarning vazifasi va xususiyati.

She'riy tizimlar haqida ma'lumot. Band va uning turlari haqida ma'lumot. Adabiy ta'limda lirik asarlarni ularning janriy xususiyatlariga ko'ra o'rganish.

Mumtoz asarlarni o'qitishda asosan uch til: umum-turkiy, arab va fors tillariga tegishli leksik, morfemik, sintaktik va uslubiy qatlamlaridagi til birliklari bilan bog'liq murakkabliklarning mavjudligi.

Nasriy va dramatik asarlarni o'rganishda ularning janriy xususiyatlarini hisobga olish, ularda asosan qahramonlar xarakteri, ruhiy holatiga e'tibor qaratish muhimligi.

Xalq og'zaki ijodining xalq, millat qadriyatlari qatorida tutgan o'rni. Xalq og'zaki ijodi namunalari mahorat, aqliy (fikriy) kashfiyot namunalarining badiiy ifodasi.

Adabiy jarayon. Adabiy jarayon milliy va madaniy merosning ajralmas qismi sifatida. Badiiylik va zamonaviylik prinsipi.

Adabiy tanqid tushunchasi. O‘zbek adabiy tanqidchiligi tarixini o‘rganishning metodologik masalalari.

2.6. Tanlov fanlari

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

Mutolaa madaniyati va ritorika

Ritorika – notiqlik san’ati, muloqot odobi masalalari haqidagi fan sifatida. Ritorika fanining maqsadi va vazifasi. Nutq madaniyati, til madaniyati o‘xshash va farqli jihatlari. Nutq madaniyati va notiqlik.

Ritorika va falsafa. Nutq jarayonida notiqning psixologik holatlari muhim ahamiyatga egaligi. Qadimgi Gretsiyada notiqlar faoliyati. Sharq notiqligi haqida ma’lumot. Sharq voizlarining qarashlari. Arab va forsiy manbalarda notiqlik masalalarining yoritilishi.

Yozma nutqning og‘zaki nutqni takomillashtirishdagi o‘rni. Umumxalq tili va adabiy til. Adabiy til – nutq madaniyatining asosi. Adabiy tilning va milliy tilning yuqori ko‘rinishi sifatidagi ahamiyati. Hozirgi o‘zbek adabiy tilning zamonaviy holati va dolzarb muammolari. Imlo me’yorlari.

Nutqning mantiqiy asoslari. Nutq sifatlari: nutqning to‘g‘riligi, sofliqi, aniqligi, mantiqiyliqi, maqsadga muvofiqligi, ta’sirchanligi.

Og‘zaki nutq xususiyatlari. To‘g‘ri talaffuz me’yorlari. O‘zbek tilida urg‘u. Olinma so‘zlar talaffuzi. Fikr ifodalashning verbal va noverbal vositalari. Mimika va yuz ifodasi. Muloqot xulqi.

Kasbiy muloqot. Uning maqsadi va turlari. Suhbat. Ish suhbatlari. Kadrli suhbat. Sohaviy suhbat. Tashkiliy suhbat. Ijodiy suhbat. Muammoli suhbat. Suhbatga tayyorgarlik. Savollarning turlari.

Nutqning kasbiy xoslanishi. Jamoa oldida nutq so‘zlash. Notiqlik mahoratini kasbiy malaka hamda ko‘nikmalar bilan uyg‘unlashtirish zaruriyati.

Turkiy xalqlar adabiyoti

Qadimgi turkiy xalqlar uzoq tarixiy o‘tmishida ko‘p diniy aqida va ta’limotlar. Diniy shakl va aqidalar hamma davrlarda insonning ma’naviy-axloqiy dunyosini shakllantirishga xizmat qilgani. Qadimgi turkiylar e’tiqod qo‘ygan dinlar ham bundan mustasno emasligi.

Jahon tamadduni tarixi va qadimgi turkiy adabiyot. Skif-kimmerlar yashagan davr adabiyoti va madaniyati shakllanganligi bilan jahon xalqlari tarixida alohida o‘rin egallagani.

Qadimgi afsona va rivoyatlar islomgacha bo‘lgan davr adabiyotini o‘rganishning muhim manbai sifatida. Tarixiy manbalarga asoslanib, turkiy qabilalarning qadimda eng rivojlangani va jahon tarixida sezilarli iz qoldirganlarini kimmer va skiflar deb atashga asos mavjudligi. Kimmer va skiflarning turmush tarzi antik yunon manbalarida qalamga olingani.

Qadimgi turkiy adabiyotning dostonlar davri. Turkiy qavmlar ko‘p va ular katta hududlarda yashab kelayotganidek, qadimiylik qatlamlari tasvirlangan dostonlarning ko‘lami ham kengligi. Bitiktoshlar davri adabiyotining o‘ziga xos xususiyatlari, nasr va nazm muammosi.

Runiy yozuvda bitilgan adabiy tarixiy bitiklar Sibir, Mo‘g‘ulistonning turli joylaridan, Sharqiy Turkiston, Markaziy Osiyo, Qofqaz, Volga bo‘yi, shuningdek, Yevropadan topilsa-da, u tarixda O‘rxun-Enasoy yodgorligi nomi bilan yuritilishi.

Mahmud Koshg‘ariy va uning “Devonu lug‘otit-turk” asari qadimgi turkiy adabiyotni o‘rganish manbai sifatida. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” dostonidagi ayrim tasvir va atamalar mavzuni yoritishga xizmat qilishi.

Matn tilshunosligi

Nutqda tilning qo‘llanilishi va matn tushunchasi. Matn turlari, uni o‘rganish muammolari. Nutqda tilning qo‘llanilishi va matn tushunchasi. “Matn bog‘lovchilari” haqida tushuncha. Matn tilshunosligining o‘rganilish tarixi haqida. Matn muammosining xorijiy mamlakatlarda, rus tilshunosligida o‘rganilishi. Turkiy tilshunoslikda matn muammosining o‘rganilish darajasi. O‘zbek tilshunosligida matn va uni o‘rganish muammolari.

Matn va uning komponentlari haqida. Murakkab sintaktik qurilma va matn maqomi. Mikro va makromatn munosabati. Mikro va makrosistema haqida tushuncha.

Matn komponentlarning semantik va sintaktik munosabatlari. Matn komponentlarining sintaktik aloqasini ta’minlovchi leksik, frazeologik vositalar. Matn va nutq derivatsiyasi.

Matn lisoniy-kognitiv faoliyatning mahsuli sifatida, uning milliy-madaniy xususiyatlari.

Matnni o‘rganishning kommunikativ-pragmatik yo‘nalishi va uning asosiy muammolari. Matnni nutqiy akt nazariyasi asosida o‘rganish va matnda kommunikativ maqsadning ifodalanish usullari.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasida hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son qarori bilan tasdiqlangan "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi", T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son Farmoni, T.: 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son farmoni bilan tasdiqlangan "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur", T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'limga oid farmonlari, qarorlari, Vazirlar Mahkamasining ta'limga oid qarorlari, Xalq ta'limi vazirligining tegishli buyruqlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.
5. Ashirboyev S., O'zbek dialektologiyasi, "Navro'z" nashriyoti. T., 2016.
6. Ashirboyev S., O'zbek dialektologiyasi, T., 2011.
7. Ashirboyev S., O'zbek dialektologiyasi, T., 2013.
8. Абдуазизов А., Тилшунослик назариясига кириш. -Т, 2010.
9. Husanboyeva Q., Niyozmetova R., Adabiyot o'qitish metodikasi, T., "Innovatsiya-Ziyo". 2020.
10. Ishmuhammedov R., Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar, T., 2017
11. Jamolxonov H., Hozirgi o'zbek adabiy tili, T., "Talqin". 2005.
12. Jumaxo'ja N., Adizova I., O'zbek adabiyoti tarixi, T., "Noshir". 2019.
13. Karimov S., Shaxmatmurodov Sh., Karimova O., Nutq madaniyati va davlat tilida ish yuritish, T., "O'zbekiston". 2003.
14. Madayev O., O'zbek xalq og'zaki ijodi, T., "Mumtoz so'z". 2010.
15. Madayev O., Sobitova T., Xalq og'zaki poetik ijodi, "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. T., 2010.
16. Mahmudov N., Rafiyev A., Yo'ldoshev I., Davlat tilida ish yuritish, Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, T., 2007.
17. Mirhayitova S.I., Pedagogik texnologiya, T., 2020.
18. Nazrov B., Rasulov A., Qahramonov Q., Axmedova Sh., O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi, Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. T., 2012.
19. Omonov N.T., va b., Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat, T., "Iqtisod-Moliya", 2009.

20. Qo'chqorov V., Mahmudov O., Zamonov Z., Ma'naviyat asoslari. – T.: 2018.
21. Qurbonova M., Yo'ldoshev M., Matn tilshunosligi, T., “Universitet”. 2014.
22. Quronov D., Adabiyot nazariyasi asoslari, T., “Innovatsiya-Ziyo”, 2020.
23. Rahmonov N., Sodiqov Q., O'zbek tili tarixi, O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, T., 2009.
24. Raupova L., Nutq madaniyati, T., “Innovatsiya-Ziyo”. 2019.
25. Sayfullayeva R., Mengliyev va b., Hozirgi o'zbek adabiy tili, T., 2009.
26. Sh.Po'latov Ta'lim menjmenti yoxud ta'lim muassasalarini ilmiy-metodik boshqarish texnologiyasi, – T., “Adabiyot uchqunlari”, 2017.
27. Sulton I., Adabiyot nazariyasi, “O'qituvchi”, nashriyot-matbaa ijodiy uyi. T., 2005.
28. Tolipov O'., Ro'ziyeva D., Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat, T., “Innovatsiya-Ziyo”. 2019.
29. Turobov A., Umumiy tilshunoslik. – Samarqand, 2020.
30. Tursunov J. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Andijon, – 2018.
31. Ulug'ov A. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – T.: G'ofur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2017.
32. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi, 2004.
33. Vohidov M., Eshonqulov H. O'zbek mumoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
34. Xolmanova Z., Tilshunoslik nazariyasi. – T.: Sharofan Nur Fayz. 2020.
35. Yo'ldoshev I., Sharipov O'. Tilshunoslik asoslari. – T.: “Iqtisodiyot-Moliya”. 2007.
36. Yo'ldoshev R., Matn lingvistikasi. – Urganch, 2012.
37. Yusupova D., Aruz vazni qoidalari va mumtoz poetika asoslari. – T.: “Ta'lim-Media” nashriyoti, 2019.
38. Abu Abdulloh Buxoriy. Al-jomi' us-sahih. 1-2 jildlar. – T.: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi ilmiy nashriyoti, 2008.
39. Adizova I. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. O'quv qo'llanma. – T.: 2006.

40. Azimov I., G'oziev A. Eski o'zbek tili va yozuvi praktikumi fanidan mustaqil ishlar, Toshkent, 2010.
41. Alpomish-doston. –T.: Sharq NMAK, 2010.
42. Ashirboyev S., Azimov I., Rahmatov M., G'oziyev A. Eski o'zbek tili va yozuvi praktikumi, Toshkent, 2006.
43. Bakirova A., Saydaliyeva F. Metodika prepodavaniya matematiki, – Toshkent 2008, 300 b.
44. Баранов М.Т. Логико-предметные категории и способы их выражения в языке и речи // Программы для общеобразовательных школ, гимназий, лицеев. Русский язык. 2-е изд. М.: Дрофа, 2000. С. 206–218.
45. Барисова И.Ф. Литература неметскоязычных стран (вторая половина XX века) – Т.: «Университет», 2003.
46. Behbudiy M. Tanqid saralamoqdur. Tanlangan asarlar.–T.: 1997.
47. Boboyev T. She'r ilmi ta'limi. -T., O'qituvchi. 1996.
48. Boboyev T., Adabiyotshunoslik asoslari, T., "O'zbekiston", 2002.
49. Valixojayev B. O'zbek adabiyotshunosligi tarixi (X-XIX asrlar). T.: O'zbekiston. 1993.
50. Селевко Г. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М. Народное образование, 1998 г.
51. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. –T., "Universitet", 2001. 220 bet.
52. G'ulomov A., Ne'matov H. Ona tili ta'limi mazmuni. T., 1995.
53. Джураев А.Б. Теоретические основы ареального исследования узбекоязычного массива. Т., 1991.
54. Yoqubbekova M. Til va adabiyot ta'limida insho. T., 2003.
55. Jaloliddin Rumi. Ma'naviy masnaviy. 1-6 kitob. – T.: 1999–2005;
56. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 2-qism. Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi. 2004.
57. "Преподавание языка и литературы". 1998, №1. 2006, №1, 4, № 5,6 2009.
58. Пассов И.Е. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. Просвещение. –М., 1995.
59. Ishayev A., O'zbek dialektologiyasi, T., "Fan". 1990.
60. Ishmuhamedov R., Mirsolieva M., O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari.-T. 2016 y.
61. Komilov N., Tasavvuf, T., "Movaraunnahr". 2009.
62. Qosimov B. Milliy uyg'onish. –T.: Ma'naviyat, 2002.

63. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. –T.: O‘qituvchi, 2004.
64. Madayev O. O‘quvchilar bilimini baholashda vaqtdan samarali foydalanish usullari. – Toshkent 2007 y. 3 – 24 betlar.
65. Madayev O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. –T.: “Mumtoz so‘z”, 2010.
66. Mirzayev T., Eshonqul J., Fidokor S. “Alpomish” dostonining izohli lug‘ati. – T.:2007.
67. Mirtojiyev M. Semasiologiya. – Toshkent, 2010.
68. Murodova M., O‘zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. – T., “Fan”. 2005.
69. Murodova N. O‘zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. – T., Fan. 2005.
70. Muxtorov J., Sanaqulov O‘. O‘zbek adabiy tili tarixi. – T., 1995.
71. Nazarov B. va boshq. O‘zbek adabiy tanqidi tarixi. – T:.. 2012.
72. Nafasov T. Qashqadaryo o‘zbek xalq so‘zlari. T., Muharrir. 2011. – B.466.
73. Ne‘matov H, Rasulov R, O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
74. Obuchenie russkomu yazыku v shkolax Uzbekistana na sovremennom etape, 1996 g
75. Orzibekov R. O‘zbek adabiyoti tarixi. O‘quv qo‘llanma. – Samarqand: 2005.
76. Talipova R.T., Islambekova S.Yu. Spravochnik po russkomu yazыku-7. -T., 2008.
77. Talipova R.T., Islambekova S.Yu. Spravochnik po russkomu yazыku 6. – T.. «Snasma RRINT», 2008.
78. Rajabov N. O‘zbek shevashunosligi. T., O‘qituvchi, 1996.
79. Rasulov A. Ilmi g‘aribani qo‘msab. – T.; 2002.
80. Rasulov A. Tanqid, tahlil, baholash. T.: Fan-2006
81. Rasulov R.Umumiy tilshunoslik (o‘quv qo‘llanma) – T., 2006.
82. Rasulov R.Umumiy tilshunoslik. (Darslik)- T., 2010.
83. Rahimova O. Ona tili darslarini tashkil etishning pedagogik texnologiyasi. T., 2004.
84. Safarova. R. Leksik-semantik munosabat turlari. – Toshkent, 2001
85. To‘ychiboyev B., Hasanov B. O‘zbek dialektologiyasi. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi. T., 2004.
86. Turniyazov N., Matn lingvistikasi. Samarqand.2004

87. To‘xliyev B. Adabiyot o‘qitish metodikasi. –T.: “Yangi asr avlodi”, 2007.

88. To‘xliyev B., Shamsieva M., Ziyodova T. O‘zbek tili o‘qitish metodikasi. T., “Yangi asr avlodi”, 2006. 173-bet.

89. Homidiy H., Tasavvuf allomalari, T., “Sharq”. 2009.

Foydalanishga tavsiya etiladigan internet tarmoqlari:

90. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti.

91. <http://www.president.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti portali.

92. <http://www.giu.uz> – xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi

93. <http://www.gov.uz> – O‘zbekiston Respublikasi hukumati portali.

94. <http://www.xs.uz> – “Xalq so‘zi” gazetasi sayti.

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining
2025-yil "30"-sentabrdagi
367-son buyrug'iga
3.36-ILOVA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**O'ZBEK TILI (O'ZGA TILLI GURUHLARDA) FANINI
O'QITISH HUQUQINI BERISH BO'YICHA
KASBIY QAYTA TAYYORLASH KURSINING
O'QUV FANLARI**

NAMUNAVIY O'QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

D.B.Urinbayeva – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy instituti, “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya metodikasi” kafedrası mudiri, professor.

L.Mirzohidova – A.Avloniy nomidagi pedagogik, mahorat milliy instituti, “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya metodikasi” kafedrası, katta o‘qituvchi.

G.T.Raximova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

M.A.Raximova – Samarqand viloyati pedagogik mahorat milliy markazi.

Taqrizchi:

M.A.Omanova – Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika unuversiteti “O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası dotsenti, fil.f.f.d. (PhD)

G.T.Raximova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Filolofiya bo‘limi bosh mutaxassisi, falsafa doktori, dotsent.

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLARNING MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Adabiyot nazariyasi
- 1.2. O‘zbek adabiyoti
- 1.3. O‘zbek adabiyot tarixi
- 1.4. Jadid adabiyot
- 1.5. Mustaqillik davri adabiyoti
- 1.6. Jahon adabiyoti
- 1.7. Tilshunoslik nazariyasi
- 1.8. O‘zbek tili tarixi
- 1.9. Hozirgi o‘zbek adabiy tili
- 1.10. O‘zbek va rus tillarining qiyosiy tipologiyasi
- 1.11. Davlat tilida ish yuritish
- 1.12. Tanlov fanlari

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Uzluksiz ta’limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar
- 2.2. XXI asr ko‘nikmalari va kompetensiyalarini rivojlantirish
- 2.3. Badiiy asar va uning tahlili
- 2.4. Ifodali o‘qish va nutq madaniyati
- 2.5. O‘zbek tilini o‘qitish metodikasi
- 2.6. Tanlov fanlari.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Adabiyot nazariyasi

Adabiyotshunoslikning obyekti, predmeti, vazifalari: adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari, adabiy tanqid, adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi. “Adabiyot nazariyasi” kursining tuzilishi, mazmuni, maqsad va vazifalari.

Badiiy asarda mazmun va shakl. Mazmun va shaklning dialektik birligi. Syujet haqida umumiy tushuncha, syujetning ta’rifi va tavsifi, konflikt va syujet, syujet unsurlari va syujet tiplari, syujet va fabula, syujetda makon va zamon muammosi. Shakl va mazmun originalligi. Makon va zamon tushunchasi.

Adabiy tur va janrlar haqida umumiy ma’lumot. Epos va uning janrlari. Katta epik shakl va uning janrlari talqini. Drama va uning janrlari. O’rta dramatik shakl haqida ma’lumot.

Lirika, she’riyat haqida tushuncha, ularni tahlil va tadqiq qilish prinsiplarini shakl va mazmun, adabiy janrlar, turlar va uslublar Lirika va uning janrlari.

Badiiy asar kompozitsiyasi. Kompozitsion vositalar. Badiiy asar kompozitsiyasi va uning elementlari. Badiiy vaqt. Lirik asar kompozitsiyasi. Tematik kompozitsiya tushunchasi va tiplari.

She’riy nutq haqida tushuncha; she’r tizimlari haqida ma’lumot. O’zbek she’r tizimlari. Band va uning turlari haqida ma’lumot. O’zga she’r yo’llari: oq (harora) va sochma (nasriy) she’rlar.

O’zbek aruzi va uning o’ziga xosligi. Mumtoz she’riyatda qo’llanadigan she’riy san’at turlari. Badiiy she’riy san’atlar tasnifi va tavsifi.

Qofiya va uning vazifalari: mumtoz qofiya nazariyasi (muqayyad va mutlaq qofiya unsurlari; mumtoz qofiya tiplari va turlari). Qofiya san’atlari, qofiya tizimi, qofiya tartibi, qofiya tirgovuchlari

Ijodiy metod haqida tushuncha; romantizm va uning xususiyatlari. Adabiy oqimlar: klassitsizm, sentimentalizm, naturalizm; o’zbek adabiyoti oqimlari. Uslub. Yozuvchi uslubining o’ziga xosligi va individualligi, metod yagonaligi va uslub rang-barangligi.

Adabiy jarayonning asosiy tamoyillari. Adabiy jarayon va jahon adabiyotidagi yangiliklar, jamiyat hayotini real va obrazli ifodalash, xarakter yaratishdagi o’ziga xosliklar.

1.2. O’zbek adabiyoti

Xalq og’zaki ijodining xalq, millat qadriyatlari qatorida tutgan o’rni. Xalq og’zaki ijodining tarixi, taraqqiyot bosqichlari, fanning predmeti, maqsadi va vazifalari.

O’zbek folklorining turlari, janrlari. Xalq afsonalari, asotirlari, rivoyatlari, naql atamallari haqida ma’lumot. Afsona va rivoyatlar tasnifi. Insonparvarlik g’oyalari

afsonalarning yaratilishida asos ekani. Ertak xalq ogʻzaki ijodining eng qadimiy ommaviy janrlaridan biri ekani. Maqol va uning janr xususiyatlari. Matal haqida maʼlumot. Topishmoq – paremik janr sifatida. Topishmoqlarning janr xususiyatlari. Xalq qoʻshiqlari – xalq ogʻzaki ijodining keng tarqalgan lirik janri sifatida. Askiya janrining oʻziga xos belgilari. Askiya – oʻzbek xalqining milliy merosi sifatida. Loflar – askiyaga yaqin turuvchi janr sifatida. Mubolagʻa va uning turlari haqida maʼlumot.

Latifa xalq ogʻzaki ijodining keng tarqalgan kichik nasriy janri sifatida. Doston janri haqida maʼlumot.

1.03. Oʻzbek adabiyot tarixi

Oʻzbek mumtoz adabiyoti fan sifatida, Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixining tarkibiy qismlari, Oʻzbek mumtoz adabiyotining boshqa turdosh fanlar bilan aloqasi.

Eng qadimgi ogʻzaki adabiy yodgorliklar, ularning manbalari. “Toʻmaris” va “Shiroq” afsonasi. “Avesto” adabiy manba sifatida. Oʻrxun-Enasoy bitiktoshlari adabiy manba sifatida.

Islom dinining Oʻrta Osiyoga kirib kelishi. Turkiy xalqlarning bu dinga munosabati. Islom dinining qabul qilinishi. X-XII asrlar adabiy muhiti. Mahmud Qoshgʻariyning “Devonu lugʻatit turk”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilig”, Ahmad Yugnakiyning “Hibat ul-haqoyiq”, Ahmad Yassaviy “Devoni hikmat” asarlari. Pahlavon Mahmud, Nosiruddin Rabgʻuziy, Sayfi Saroyi kabilarning hayoti va ijodiy faoliyati. Xorazmiy, Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy, Haydar Xorazmiy, Husayn Boyqaro, Muhammad Shayboniy, Muhammad Solih, Xoja, Zahiriddin Muhammad Bobur kabilarning hayoti va ijodiy faoliyati.

Yusuf Xos Hojibning “Qutadgʻu bilig” dostonida. Adib Ahmad Yugnakiy “Hibat-ul-haqoyiq”ida Hadis sharhlari.

Navoiyning hayoti va ijodiy faoliyati. Navoiyning Samarqanddagi faoliyati. Navoiy lirikasi. Navoiy devonlari. Navoiyning epik asarlari. Navoiy “Xamsa”si.

Alisher Navoiygacha turkiy sheʼriyatda aruz tizimi. Badiiy sanʼatlarning Navoiy lirikasidagi oʻrni. “Xamsa” dostonlarida qoʻllaniladigan badiiy sanʼatlar.

Badiiy matn talqini asoslari. Sharh, tahlil, talqin, tafsir, taʼvil. Navoiy asarlariga sharh va izoh yozish anʼanasi (lugʻatlar, “Xamsa”lar vazn koʻrsatkichlari).

Alisher Navoiy gʻazallarining yaratilish davri, qaysi devonga mansubligi, mavzusi, murakkab soʻzlar lugʻati, baytlarning nasriy bayoni, shohbaytlar talqini, gʻazalning badiiy xususiyatlari, umumiy mazmun-mohiyati.

Axloqiy-didaktik, ishqiy-sarguzasht, qahramonlik, tasavvufiy-falsafiy dostonlarni sharhlashning oʻziga xos xususiyatlari. “Xamsa” dostonlarini nasriylashtirish anʼanasi. “Hayrat ul-abror” va “Farhod va Shirin” dostonlarini sharhlab oʻqitish. “Layli va Majnun”ni sharhlab oʻqitish. “Sabʼai sayyor” va “Saddi Iskandariy” dostonlarini sharhlab oʻqitish.

“Mahbub ul-qulub” sharhlab o‘qitish. “Xamsat ul-mutahayyirin”. “Holoti Sayyid Hasan Ardasher”. “Holoti Pahlavon Muhammad” yodnomalarini sharhlab o‘qitish.

XIX asrning ikkinchi yarmi o‘zbek adabiyoti. Komil Xorazmiy, Fazlulloh Almaiy, Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy, Avaz O‘tar, Zokirjon Furqat, Anbar Otin kabi shoirlar faoliyati haqida ma‘lumot.

Hamid Olimjon, G‘afur G‘ulom, Abdulla Qahhor, Oybek, Mirtemir, Zulfiya, Asqad Muxtor va boshqa adiblarning ijodiy faoliyati. Bu yillarda nazm, hikoyanavislik, romanchilik, dramaturgiya va adabiy tanqidchilik. Oybek – ham she‘riyati. G‘.G‘ulom she‘riyati. G‘.G‘ulom prozasi. H.Olimjon – dilbar she‘riyat asoschisi. “Muqanna” dramaturgiya durdonasi ekanligi. A.Qahhorning ham adabiyot ilmiy rivoji. Uyg‘unning muhabbat lirikasi. M.Shayxzoda she‘riyatida zamonasozlikka moyillik bilan birga, insoniylikni ulug‘lovchi lirikasi. U.Nosirning fojiali qismati.

Mirtemir she‘riyati dilbar va xalqona she‘riyat. K.Yashinning o‘zbek dramaturgiya taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi. Zulfiya she‘riyati va dostonlari. A.Muxtor she‘riyati. S.Ahmad prozasi va dramaturgiyasi. “Ufq” trilogiyasi. O.Yoqubov romanchiligi o‘zbek prozasi.

P.Qodirovning tarixiy va zamonaviy romanchilikda o‘rni. E.Vohidov she‘riyat va dostonchiligi. A.Oripov ijodida she‘riyat va dostonchilik. O‘.Hoshimov – mahoratli romannavis. “Ikki eshik orasi”, “Tushda kechgan umrlar” romanlari. Sh.Xolmirzayev hayoti va ijodi. Rauf Parfi ijodi.

1.4. Jadid adabiyoti

Jadidchilik va jadid adabiyoti. Ijtimoiy-siyosiy va mafkuraviy kurashlar davri. XX asr boshlari Turkistonda ijtimoiy-siyosiy, madaniy hayot. Badiiy adabiyot. Adabiy tanqid. Badiiy tarjimachilik. Ijtimoiy tarixiy voqealar.

Ismoilbek Gasprinskiy va Turkiston jadidchilik harakati. Turkistonda jadidchilik harakatining boshlanishi.

Mahmudxo‘ja Behbudiy hayoti va ijodi. Behbudiy Turkiston jadidlari rahnamosi. Behbudiy – publitsist. Behbudiy publitsistikasida ijtimoiy-siyosiy, madaniy-ma‘rifiy masalalar.

Abdulla Avloniy hayoti va ijodi. A.Avloniy va o‘zbek matbuoti. Avloniy darsliklari. Avloniy va o‘zbek teatrchiligi. Avloniy she‘riyati. Avloniy dramaturgiyasi.

Fitrat hayoti va ijodi. Fitratning Turkiya davri ijodi. Fitratning siyosiy faoliyati. Fitrat – hikoyanavis.

Hamza hayoti va ijodi. “Devoni Nihoniy”da mumtoz she‘riyat an‘analari. Hamzaning pedagogik faoliyati: darsliklari. “Milliy ashulalar uchun milliy she‘rlar majmuasi”ning o‘ziga xosligi, unda millat taqdiri masalasi.

Cho‘lponning hayot yo‘li. Ijodiy merosi. Cho‘lpon hikoyalari. Cho‘lpon – dramaturg. Cho‘lpon va yangi o‘zbek she‘riyati.

Adibning hayot yo‘li haqida ma‘lumot. A.Qodiriy ijodining ilk bosqichi. A.Qodiriy hajviyoti. A.Qodiriy felyetonlari. A.Qodiriy – romannavis.

1.5. Mustaqillik davri adabiyoti

“Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti” fani bevosita adabiy jarayondagi yangilanishlar. “Istiqlol davri o‘zbek adabiyoti” fani nafaqat o‘zbek adabiyoti, balki jahon adabiyotida kechayotgan yangilanishlar.

Mustaqillik davri o‘zbek she‘riyatida turli yo‘nalishlarining vujudga kelishi. An‘anaviy realistik she‘riyat bilan bir qatorda modern yo‘nalishdagi she‘riyat ham shakllanishi. A.Oripov, E.Vohidov, X.Xudoyberdiyeva, X.Davron. A.Suyun, S.Sayid, I.Mirzo kabi shoirlar she‘riyati.

Modernizm haqida tushuncha. Modernizmning adabiyotga kirib kelishi va shakllanishi. Ekzistensializm oqimining xususiyati. Modernizmga nisbatan qarash. Rauf Parfi she‘rlarining o‘ziga xosligi. Modern she‘ring xususiyatlari. Bahrom Ro‘zimuhammad, Ikrom Otamurod, Abduvali Qutbiddin, Faxriyor kabi ijodkorlarning she‘rlarida voqelikka yangicha konsepsiya asosida yondashuv yetakchilik qila boshladi.

Lirik dostonning xususiyati. Lirik qahramon tabiati. Liro-epik dostonlarning xususiyati. Zamonaviy dostonlarda epiklik. Usmon Azim, Xurshid Davron, Azim Suyun kabi shoirlar dostonlarida davr ruhi va shaxs talqini.

Davr hikoyachiligida an‘anaviy realistik hikoyalar bilan bir qatorda modern yo‘nalishdagi hikoyalar ham yaratila boshladi. Nazar Eshonqul, Isajon Sulton, Ulug‘bek Hamdam kabi adiblarning hikoyalarida inson ruhiyatini yangicha talqin etishga e‘tibor kuchaydi. Ifoda yo‘nalishda ham yangi yondashuvlar yuzaga chiqa boshladi.

Istiqlol davri o‘zbek qissalarida janriy uslubiy izlanishlarning o‘ziga xosligi, qissachilikda sinkretik tasvirning ustuvorligi.

Mustaqillik davri o‘zbek romanlarida davr, tarix, zamon masalasi va yangi tamoyillar. Istiqlol davri dramalarida tarixiy voqelik va badiiy to‘qima, zamonaviy dramalarda davr va shaxs fojiasi talqini. Tragikomedik asarlarda davr fojialarining aks etishi. Komediya hayotiy va insoniy illatlarning badiiy ifodasi.

Adabiy jarayondagi ijodiy izlanishlar fonida tarjima asarlarga e‘tibor kuchayishi. Jahon adabiyotining yetuk namoyandalari bilan bir qatorda G‘arb modern ijodkorlari asarlari tarjimasiga ham qo‘l urila boshlandi.

1.6. Jahon adabiyoti

“Jahon adabiyoti” fanining nomlanishi, obyekti, geografik miqyosi. Adabiy jarayonni davrlashtirish. Fanning maqsad va vazifalari. Mif va jahon adabiyoti.

Jahon badiiy tafakkuri rivojida eng qadimgi adabiy manbalarning o‘rni. Sharq xalqlari adabiyotining jahon adabiyotiga ta’siri masalasi. Shumer adabiyoti jahon adabiyotining ibtidosi sifatida. Hind eposlari.

Qadimgi Sharq adabiyotining antik adabiyot bilan mushtarak jihatlari: mifologiyadagi va eposdagi mushtaraklik. Homerning “Iliada” va “Odissey” dostonlari. Dostonlarning mavzusi, tarixiyligi va mifologik elementlari. Yunon teatrining xususiyatlari.

Antik davrdan O‘rta asrlar adabiyotiga o‘tish. O‘rta asrlar adabiyoti.

Sharq va G‘arb qahramonlik eposlarining mushtarak jihatlari. Fransuz, ispan, nemis qahramonlik eposlari. XII-XIII asrlarda ritsarlik – kurtuaz adabiyoti.

Uyg‘onish davri arafasidagi adabiyot. Uyg‘onish adabiyotining alomatlari va o‘ziga xosliklari. Sharq Uyg‘onishi va uning belgilari.

Ma’rifatchilik adabiyotining klassik ma’rifatchilikdan farqi va o‘ziga xosligi. Angliya ma’rifatchiligi. Ingliz ma’rifatchilik adabiyotining yo‘nalishlari, vakillari va janrlari. Fransuz ma’rifatchilik harakatining o‘ziga xosligi. Nemis ma’rifatchilik adabiyoti. Sharq musulmon ma’rifatchiligida mustamlakachilik, milliy parokandalik va ma’rifiy mahdudlik masalasi.

Romantizmning nazariy asoslari va o‘ziga xosliklari, Nemis adabiyotida romantizmning manbalari va shakllari. Aka-uka Grimmlar va Gofman ijodi. Ingliz romantizmida Bayron va Shellining tutgan o‘rni. Fransuz adabiyotida V.Gyugo va J.Sand ijodi. Amerika romantizm adabiyoti. Romantizmning tarixiy asoslarda aks etishi. Romantizmning jahon adabiyotidagi o‘rni. XIX asr adabiyoti. Romantizm va realizm.

Rus adabiyotida romantizm. N.V.Gogol ijodi. Gogol prozasi. Gogol dramaturgiyasi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlari jahon adabiyoti. XX asr adabiyoti: realizm, modernizm, postmodernizm. Jahon adabiyotida poetika muammosi. O‘zbek-xorij adabiy aloqalari. Adabiyotda yangi ijtimoiy muammolilarning paydo bo‘lishi.

MDH mamlakatlari adabiyoti. Adabiy ta’sir. Tarjima va uning adabiy aloqalardagi roli. Xalqlar orasidagi hamkorlik ishida adabiyotning roli.

1.7. Tilshunoslik nazariyasi

Umumiy tilshunoslikning predmeti, bahs mavzulari va asosiy muammolari.

Tilshunoslikning shakllanishida yozuvning o‘rni. Tilshunoslikning masalalaridan biri “Til” va uning ta’rifi. Tilshunoslik fanining tarmoqlari. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi. Tilshunoslikning aspektlari.

Qadimgi asrlarda tilshunoslik muammolari. O'rta asrlarda tilshunoslik. Uyg'onish davri tilshunosligi. Tilshunoslikda falsafiy yo'nalish. Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik.

Sho'ro davri tilshunosligi. O'zbek tilshunosligi. Tilshunoslik nazariyasining predmeti, bahs mavzulari va asosiy muammolari. Tilning paydo bo'lishi haqidagi nazariya va farazlar.

Tilning mohiyati va qurilishi. Jahon tillarining tasnifi. Tilning ijtimoiy vazifalari. Til – belgilar sistemasi. Jahon tillarining genealogik va tipologik tasnifi.

Tilshunoslik ilmiy tadqiq etish metodlari. Zamonaviy lisoniy tahlil metodlari. Distributiv tahlil metodi. Differensial tahlil usuli. Komponent tahlil. Transformatsiya metodi. Statistik tahlil metodi. Fonetika va fonologiya tushunchasi. Yozuv. Alifbo. Leksikologiya. Leksema va uning semantik strukturasi. So'zlarning shakl va ma'no munosabatiga ko'ra turlari. Tilning lug'at tarkibi. Grammatika. Morfologiya. Sintaksis.

1.8. O'zbek tili tarixi

Qadimgi turkiy tilning shakllanishi va taraqqiyoti. Qadimgi turkiy yozuvlar. Turkiy-run yozuvi, Uyg'ur yozuvi. O'zbek tilining turkiy tillar bilan genetik jihatdan bog'liq holda tarkib topish jarayoni. O'zbek adabiy tili va uning tarixiy ildizlari. O'zbek adabiy tilining shakllanishida boshqa tizimdagi tillar ishtiroki. "Devonu lug'otit turk" asari va uning tarixiy-ilmiy ahamiyati. Eski turkiy adabiy tilning dastlabki yodnomalari. Adabiy tilda yangi uslublarning shakllanishi. "Devonu lug'otit turk", "Qutadg'u bilig", "Hibat ul-haqoyiq" va "Devoni hikmat" asarlarining til xususiyatlari va ilmiy o'rganilishi. "Muhabbatnoma", "Guliston bit-turkiy", "Qissasi Rabg'uziy", "Nahjul-farodis", "Xusrav va Shirin" kabi asarlarda qadimgi kitobiy til hamda "o'g'uz-qipchoq" unsurlarining aks etishi. Alisher Navoiy o'zbek adabiy tilining asoschisi. Bobur asarlarining amaliy ahamiyati. XVII-XIX asrlarda yaratilgan lug'at va grammatik asarlar.

Eski o'zbek tili grammatikasi. XI-XII asrlarda yaratilgan yozma manbalar tilidagi fonetik, leksik, grammatik tizimning o'ziga xosligi. Sintaksis. Eski o'zbek tilida gap qurilishi, so'z birikmalari. Arab, fors-tojik va rus tillarining o'zbek tiliga ta'siri masalasi. XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi rus turkologlarining turkiy tillarga oid tasniflari tushunchasi. O'zbek tili leksikasi, grammatikasi va funksional uslublarida bo'lgan o'zgarishlar. O'zbek punktuatsiyasi tarixi.

1.9. Hozirgi o'zbek adabiy tili

Fonetika va fonologiya. Orfoepiya, orfografiya. Leksikologiya. Lug'at tarkibini boyish yo'llari. So'zlarning shakl va ma'no munosabatiga ko'ra turlari. So'zning ko'chma ma'nolari. Frazologiya. Leksikografiya. Morfemika. So'zlarning morfemik strukturasi. So'z yasalishi. Morfologiya. Grammatik ma'no, shakl va

kategoriya. Ot soʻz turkumi va uning kategoriyalari. Sifat soʻz turkumining leksik-grammatik xususiyatlari.

Son soʻz turkumi va uning turlari. Olmosh soʻz turkumi va uning turlari. Feʼl soʻz turkumining grammatik kategoriyalari va funksional shakllari. Ravish soʻz turkumi va uning leksik-grammatik xususiyatlari. Yordamchi soʻz turkumi va ularning grammatik-funksional xususiyatlari. Alohida soʻz turkumi va ularning oʻziga xos xususiyatlari. Sintaktik birliklar va oʻzbek tilining grammatik maʼno ifodala vositalari. Sintaktik munosabatlar. Soʻz birikmasi. Gap. Gap boʻlaklari va ularning turlari. Sodda gap sintaksisi. Murakkablashgan sodda gapning shakliy va mazmuniy xususiyatlari. Qoʻshma gap sintaksisi. Qoʻshma gaplarning struktur-semantik turlari. Koʻchirma va oʻzlashtirma gaplar. Punktuatsiya.

1.10. Oʻzbek va rus tillarining qiyosiy tipologiyasi

Qiyosiy tipologiya umumiy tipologiyaning bir qismi. Tipologiya haqida tushuncha. Tipologiya haqidagi olimlarning fikri. Tipologiya fanining rivojlanishi va paydo boʻlish sabablari. Tipologiyaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Qiyosiy tipologiyaning boʻlimlari. Qiyosiy tipologiyaning struktural tipologiyadan farqi.

Lingvistik tipologiya predmeti. Formal, semantik tipologiya. Fonologik tipologiya. Leksik tipologiya. Morfologik tipologiya. Sintaktik tipologiya.

Oʻzbek va rus tili fonetikasi. Fonema va tovush munosabati, unda lison va nutq munosabatining aks etishi. Fonemaning turlari. Unli fonemalar va ularning substansial xususiyatlari, unli fonemalarni tasniflash asoslari. Undosh fonemalar va ularning substansial xususiyatlari, undosh fonemalarni tasniflash asoslari. Nutq tovushining turlari, xususiyatlari. Oʻzbek va rus tilida boʻgʻin va uning xususiyatlari. Boʻgʻin turlari. Boʻgʻinning oʻzgarishi. Oʻzbek va rus tilida urgʻu va ohang. Urgʻuning turlari. Urgʻuning oʻzgarishi.

Oʻzbek va rus tillarida soʻzning semantik tuzilishi. Bir maʼnoli va koʻp maʼnoli soʻzlar. Lugʻaviy birliklar. Oʻzbek tili lugʻatining boyish manbalari. Lugʻat tarkibini asosiy birliklari va taraqqiyot qonuniyligi. Soʻzlarning ishlatilish darajasiga koʻra guruhlar. Soʻzlarning shakl va maʼno munosabatga koʻra turlari. Sinonim, omonim, antonim, paronim soʻzlar. Omonimiya va polisemiya.

Soʻzning oʻz va koʻchma maʼnolari. Soʻz maʼnosining oʻzgarishi. Maʼno koʻchishi. Maʼno torayishi va maʼno kuchayishi. Tasviriyl ifoda.

Oʻzbek tili va rus tili frazeologiyasi. Frazema. Frazeologik maʼno, uning turlari. Frazeologik-semantik munosabatlar. Frazemalarning nutqiy voqelanishi. Frazemaning nutqiy voqelanishi, unga taʼsir qiluvchi lisoniy (morfologik, sintaktik) va nolisoniy (nutqiy vaziyat, sharoit, shaxsiy sifatlar) omillar hamkorligi.

Morfema morfemika birligi sifatida. Morfemaning leksemaga munosabati. Morfema va uning turlari: o‘zak, affiks, sodda, murakkab, monofunksional, polufunksional so‘z o‘zgartiruvchilar, kategorial va nokategorial, shakl yasovchi.

So‘zning tarkibi. O‘zak va o‘zakdosh so‘zlar. So‘zning ma’noli qismlari. (Morfemalar). So‘z yasovchi qo‘shimchalar. So‘z o‘zgartiruvchi qo‘shimchalar. Shakl yasovchi qo‘shimchalar. Sodda va murakkab qo‘shimchalar. Negiz.

Asosiy grammatik signallarning o‘zbek va rus tillarida ifodalanishi. Grammatik kategoriyalar. Birlamchi grammatik kategoriyalar. Ikkilamchi grammatik kategoriyalar. Grammatik ma’no. Tushuncha kategoriyasi. Funksional semantik kategoriya. Ko‘plik kategoriyasi. Rod kategoriyasi.

O‘timlilik va o‘timsizlik, mayl, nisbat kategoriyalari.

O‘zbek va rus tillarida so‘z birikmasi va ularning nopredikativ aloqa asosida hosil bo‘lishi. So‘z birikmasi va so‘zning o‘xshash hamda farqli tomonlari. Gap. Gapning ifoda maqsadga ko‘ra turlari. Gap bo‘laklari.

Gapning tuzilishi jihatidan turlari. Sodda gapning murakkablashuvi: gapning ajratilgan bo‘laklari, uyushiq bo‘laklar, undalma, kirish va kiritma kengaytiruvchilar.

Qo‘shma gapning tarkibidagi bog‘lovchi vositalariga ko‘ra tasnifi: faqat ohang vositasida, yuklamalar vositasida, teng bog‘lovchilar vositasida, ergashtiruvchi bog‘lovchilar vositasida, nisbiy so‘zlar vositasida bog‘langan qo‘shma gap.

1.11.Davlat tilida ish yuritish

Kirish. Hujjatchilik tarixi. Sharq hujjatchiligi. O‘zbek adabiy tili me’yorlari. Nutqning uslubiy shakllari. Matn turlari va tarkibi. O‘zbekiston Respublikasida hujjatchilikning takomillashuvi. Ish yuritish tili va uslubi. Farmoyish hujjatlari va ularning turlari. Shaxsiy ish qog‘ozlari uslubi. Hujjat turlari va xususiyatlari. Hujjat tili va uslublari. Manzil, ariza, tarjimai hol. Bildirishnoma, bildirgi. Buyruq, farmoyish, ko‘rsatma. Guvohnoma, dalolatnoma, ishonchnoma. Yozilish uslubi, o‘ziga xos xususiyatlari. Yo‘riqnoma, nizom, ustav. Majlis bayoni, shartnoma, ma’lumotnoma. Tavsifnoma, tavsiyanoma. Yozilish uslubi, o‘ziga xos xususiyatlari. Mehnat daftarchasi, shaxsiy hujjatlar yig‘ma jildi. Tilxat, tushuntirish xati, hisobot. Xizmat xatlari, telegramma, telefonogramma. Bularning vazifasi, o‘ziga xos xususiyatlari, ahamiyati.

1.12. Tanlov fanlari

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Uzluksiz ta'limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar

O'zbek tili ta'limida rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi. Rivojlangan xorijiy davlatlar (Angliya, Germaniya, Koreya, Yaponiya) ta'lim tizimida o'zbek tilini o'qitish tajribasi, metodlari va ulardan foydalanish.

Darslik va unga qo'yiladigan talablar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining "O'zbek tili" darsliklarining tuzilishi va mazmuni. O'quv va metodik qo'llanmalar haqida ma'lumot. Lug'atlar, qomuslar, axborot-ma'lumot manbalari va ulardan foydalanish usullari.

Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS va TIMSS tadqiqoti natijalari asosida ta'lim sifatini oshirish yo'lida amalga oshiriladigan yangi yondashuv va strategiyalar.

XXI asr ta'limidagi muammolarni hal etish, o'quv jarayonida o'quvchilarning mustaqil, mantiqiy izchil va ijodiy fikrlash ko'nikma va malakalarini rivojlantirishning muhimligi hamda ustuvorligi. 4 K modeli.

STEM – tanqidiy fikrlash, tadqiqot qobiliyatlari va guruhda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida bir nechta fan yo'nalishlarini birlashtirgan yangi ta'lim texnologiyasi.

Ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari (ChatGPT (Open AI), Copilot (Microsoft), Gemini (Google), Classpoint AI, Slidesgo, Magic School, Magickpen, Krea AI.) va ularning o'rni.

O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim turlari va texnologiyalari. O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi. O'quvchi shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlar va ta'lim modeli.

O'qitishda differentsiatsiya – maktab, sinf, guruhlar kontingentining xususiyatlarini hisobga olgan holda turli ta'lim sharoitlarini yaratish; gomogen guruhlarda ta'lim berishni ta'minlovchi metodik, psixologik-pedagogik, tashkiliy tadbirlar majmuasini yaratish.

Inklyuziv va tabaqalashtirilgan sinflar bilan ishlashda yangicha pedagogik qarashlar; dars davomida barcha o'quvchilarning ishiga ijobiy hissiy kayfiyatni yaratish; o'quvchilarni vazifalarni bajarishning turli usullarini tanlash va mustaqil va guruhda ishlashga undash imkoniyatlarini kengaytirish usul va vositalari.

2.2. XXI asr ko'nikmalari va kompetensiyalarni rivojlantirish

XXI asr ko'nikmalari. O'zbek tili fani bo'yicha davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. DTSni o'quv jarayoniga tatbiq etishda o'zbek tili o'qituvchisining roli. O'quv materiallarini tanlash va tasniflash. Spiralsimon yondashuv.

DTS: umumiy o'rta ta'limning, malaka talablari, umumta'lim fanlarining konsepsiyalari, umumiy o'rta ta'limning, o'quv rejasi, umumta'lim fanlarining o'quv

dasturlari, umumta'lim fanlarini o'qitish metodologiyasi, Baholash (savodxonlik, kompetensiyalar va shaxsiy sifatlarni baholash tizimi).

O'zbek tili ta'limi orqali o'quvchilarning tayanch, lingvistik va nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari. Nutqiy kompetensiyalar: tinglab tushunish, o'qish, gapirish yozish. Lingvistik kompetensiyalar: fonetik, leksik, grammatik va ta'lim bosqichlari uzviylashtirilgan DTSda ularga qo'yiladigan minimum talablar.

Tinglab tushunishni o'rgatishning asosiy mexanizmlari va ularni rivojlantirish. Tinglab tushunishni o'rgatishda uchraydigan qiyinchiliklar. O'zbek tili darslarida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish uchun autentik o'quv materiallarini tayyorlash, o'quvchilarga yetkazishda yangicha yondashuv.

O'qish ko'nikmasi va malakalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan usullar yordamida berilgan topshiriqlarni tahlil qilish. O'qish texnikasini rivojlantirishning turli yo'llari.

Gapirish ko'nikma va malakalarini shakllantirishda mashqlar tizimi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi. O'quvchilarga gapirishni o'rgatishga qo'yilgan talablar va baholash. Gapirish ko'nikmasini baholash talablari. Gapirish ko'nikmasini rivojlantirishda multimedia ilovalari va axborot resurslari bilan ishlash.

Grammatikani taqdim etishning *deduktiv* va *induktiv* (qoidasiz grammatika) yo'llari. Grammatikani o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo'llashni hamda o'quvchilarni motivatsiyalashda grammatikaga asoslangan o'yinlardan unumli foydalanishga o'rgatish. Grammatikani o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo'llash. Grammatikada "kontekst" atamasining mazmuni. O'zbek tilini o'rgatishda lug'at boyligining ahamiyati. Leksikani boyitish uchun mo'ljallangan interaktiv faoliyat turlari.

Lingvistik kompetensiya – o'quvchining til bo'limlari bo'yicha olgan bilimlari, bu bilimlarni amaliyot bilan bog'lash ko'nikmasi va nutq hosil qilish malakasidir.

- Fonetik kompetensiya;
- Leksik kompetensiya;
- Grammatik kompetensiya;
- Sintaktik kompetensiya.

2.3. Badiiy asar va uning tahlili

Badiiy adabiyotda talqin, tahlil, sharh, baholash, tushunish va tushuntirish masalalari. Talqin va tahlilning tarixiy kelib chiqishi va unga ehtiyoj.

Qadimgi Sharqda matnga yondashuv masalasi. Tafsir, ilmi-sharh, ilmi-aruz, ilmi-qofiya, ilmi-sanoi. O'zbek mumtoz adabiyotida ilmi-g'ariba. Ilmi-g'ariba, fununi-ajiba mumtoz tahlil namunasi sifatida.

Badiiy tahlilda muayyan adabiy asarning tabiatiga xos qirralarni ilmiy tadqiq etish. Lirik, epik va dramatik asarlarni tahlil qilish. Tahlilda kontekstni hisobga olish.

Amaliyotda adabiy tahlilning uch bosqichi. Badiiy asar tahlili turlari: butunligicha va tanlama tahlil. Badiiy asar tahlili sohasiga oid: g'ayrushuuriy-intuitiv (olimlar uchun) va tayyor metodik qoliplarga tayangan holda (maktab o'qituvchilari uchun).

Tahlil yo'nalishlari. Genetik va tipologik yo'nalishga xos xususiyatlar. Funksional va falsafiy yo'nalish sifatleri. Tahlilning psixologik va filologik yo'nalishi. Funksional tahlil. Falsafiy yo'nalish. Lingvistik yo'nalish. Tahlil tamoyillari tushunchasi va uning mohiyati. Badiiy tahlil tamoyillarini tayin etishning ilmiy-nazariy asoslari. Struktural tahlilning paydo bo'lishi va taraqqiyoti.

Badiiy asarni biografik tahlil etish usuli. Ijod va ijodkor olami masalasi. Badiiy biografik asarlar tahlili. biografik tahlilning tayanch omillari.

Badiiy obraz tushunchasi va obrazli tahlil. Badiiy asarni ruhiy tahlil etish usulining paydo bo'lishi va taraqqiyoti.

Badiiy asar alohida san'at namunasi sifatida. Asarning ijtimoiy-tarixiy, madaniy-ma'naviy voqeliklari tahlili. Badiiy asarni boshqa san'at asarlari bilan qiyosiy tahlili. Badiiy asar mazmuni tahlili. Badiiy asarni qiyosiy-tarixiy tahlil metodining shakllanishi.

Filologik (ilmiy) tahlil adabiy asarning mantig'i va estetik xosligini anglashga yo'naltirilgan kuchli hissiy-intellektual faoliyatdir.

Didaktik (o'quv) tahlili. Muammoli ta'lim asosida didaktik tahlilni amalga oshirish yo'llari.

2.4. Ifodali o'qish va nutq madaniyati

Ifodali o'qishning maqsad va vazifalari. Ifodali o'qishda nafas, ovoz va talaffuzning o'rni. Ifodali o'qish vositalari: intonatsiya, ritm, temp. ifodali o'qishda yuz ifodasi va harakat.

Lirik va nasriy turdagi asarlarni ifodali o'qish. "Majolis un-nafois" tazkirasidagi Xoja Muayyad Mehnagiy, Mavlono Riyoziy haqida ma'lumotlar. Xoja Muayyad Mehnagiy o'z zamonasining iqtidorli notiqalaridan biridir, Riyoziyning g'azaliyoti tahlili. Mumtoz asarlarda voizlik san'atining ulug'lanishi. "Devoni lug'otit turk", "Qutadg'u bilig", "Hibat ul-haqoyiq" asarida so'z ta'rifi, ilm-ma'rifat targ'ib. Aruz vaznidagi lirik asarlarni ifodali o'qish. Alisher Navoiyning "Zihihusnung zuhuridin ...", "Shifo'i vasl qadrin ..." deb boshlanuvchi g'azallarini vaznga solib o'qish. Bobur va Husayniy g'azaliyoti vazn xususiyatlari, mavzu ko'lami. Boburning rindona, Husayniyning oshiqona g'azallarini o'qish ritmi, ifodali o'qishda vazn talablari.

Mutolaa madaniyati: genezisi va tarixiy omillari. Qadim folklor manbalari-epos, xalq qissa va hikoyalari, ertaklar va qo'shiqlarda notiqlik va nutq masalasi. Mutolaa madaniyati fanining boshqa bilan aloqasi. Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Kaykovus asarlarida notiqlik nazariyasi talqini. Sharqda, jumladan Movarounnahrda ifodali o'qish va notiqlik san'ati taraqqiyotida O'rta Osiyo mutafakkirlarining fikr-qarashlari. Ibn Sinoning "She'r san'ati", Abu Rayhon Beruniyning "O'tmish ajdodlardan qolgan yodgorliklar", "Geodeziya" va boshqa asarlari, Forobiyning "Kitob ai xitobat" risolatida keltirilgan mukammal nutq tuzish haqidagi qimmatli fikrlarning bugungi kunda ahamiyati. Qadim Yunonistonda notiqlik san'ati. Platon va Suqrot asarlarida notiqlik masalasi talqini. Notiqlik san'ati va Arestotel ijodi, Aristotelning "Poetika" va "Ritorika" asarlari. Husayn Voiz Koshifiy – notiq va axloq targ'ibotchisi. Husayn Voiz Koshifiy – Alisher Navoiy va Xondamir nigohida,"Axloqiy Muhsiniy", "Futuvvatnomai sultoniyy" asarlarida so'z san'atiga so'zlovchi madaniyati haqida fikr mulohazalar.

2.5. O'zbek tilini o'qitish metodikasi

"O'zbek tilini o'qitish metodikasi" fanining maqsad va vazifalari. O'zbek tili o'qitish metodikasining tekshirish (ilmiy-tadqiqot) metodlari. O'zbek tili o'qituvchisi va unga qo'yiladigan kasbiy talablar.

O'zbek tilini o'qitish metodlari tasnifi. O'zbek tilini o'qitish metodikasida moduli, masofaviy, eksternat, muammoli, dasturlashtirilgan ta'lim turlarining mazmuni.

An'anaviy va noan'anaviy darslar.

O'zbek tili darslarining maqsad va tuzilishiga ko'ra tasnifi: ta'limiy va nazorat darslari. Ta'limiy darslarning tasnifi: yangi bilim berish darsi; ko'nikma va malakalarni shakllantirish darslari; o'rganganlarni takrorlash darslari; xatolar ustida ishlash darslari. Nazorat darslarining tasnifi.

Fonetika o'qitishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari. Leksik tahlil metodikasi.

Morfemikani o'qitishning maqsadi, vazifalari, tamoyillari va uning orfografiya bilan uzviyligi. Morfemik tahlil metodikasi. Morfologik tahlil metodikasi.

Sintaksis bo'limini o'qitishning maqsadi, vazifalari, tamoyillari va uning boshqa bo'limlar bilan aloqadorligi. So'z birikmasini o'qitish metodikasi. Gap sintaksisini o'qitish metodikasi. Sodda gapni o'qitish metodikasi. Gap bo'laklari ustida ishlash. Sodda gap tahlilini o'tkazish metodikasi.

Qo'shma gapni o'qitish metodikasi. Punktuatsiya o'qitishning o'ziga xosligi. Nutq uslublari bo'limini o'qitishning maqsadi, vazifalari va tamoyillari.

O'quvchilar bilimini nazorat qilishda qo'llaniladigan yozma ish turlari. Test, testlarning turlari, tashkil qilish texnologiyasi. Baholash mezonlari.

Darsdan tashqari ishlarning mazmun-mohiyatiga ko'ra turlari: 1) fakultativ; 2) sinfdan tashqari ishlar; 3) til to'garaklari; 4) ko'rik-tanlovlar; 5) til bayramlari; 6) fan olimpiadalari; 7) maktab devoriy gazetalari; 8) konferensiyalar.

Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'zbek tili fanidan tuziladigan yillik, yarim yillik, choraklik rejalar. Dars ishlanmasi o'qituvchining asosiy ish hujjati sifatida. Dars kuzatish va dars tahlili: metodologik tahlil, psixologik tahlil, pedagogik tahlil.

2.6. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son qarori bilan tasdiqlangan "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi", T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrda PF-6108-son Farmoni, T.: 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son farmoni bilan tasdiqlangan "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur", T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'limga oid farmonlari, qarorlari, Vazirlar Mahkamasining ta'limga oid qarorlari, Xalq ta'limi vazirligining tegishli buyruqlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.
5. Ashirboyev S., O'zbek dialektologiyasi, "Navro'z" nashriyoti. T., 2016.
6. Ashirboyev S., O'zbek dialektologiyasi, T., 2013.
7. Абдуазизов А., Тилшунослик назариясига кириш. -Т, 2010.
8. Husanboyeva Q., Niyozmetova R., Adabiyot o'qitish metodikasi, T., "Innovatsiya-Ziyo". 2020.
9. Ishmuhammedov R., Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar, T., 2017.
10. Jamolxonov H., Hozirgi o'zbek adabiy tili, T., "Talqin". 2005.
11. Jumaxo'ja N., Adizova I., O'zbek adabiyoti tarixi, T., "Noshir". 2019.
12. Karimov S., Shaxmatmurodov Sh., Karimova O., Nutq madaniyati va davlat tilida ish yuritish, T., "O'zbekiston". 2003.
13. Madayev O., O'zbek xalq og'zaki ijodi, T., "Mumtoz so'z". 2010.
14. Madayev O., Sobitova T., Xalq og'zaki poetik ijodi, "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. T., 2010.
15. Mahmudov N., Rafiyev A., Yo'ldoshev I., Davlat tilida ish yuritish, Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, T., 2007.
16. Mirhayitova S.I., Pedagogik texnologiya, T., 2020.
17. Nazrov B., Rasulov A., Qahramonov Q., Ahmedova Sh., O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi, Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. T., 2012.
18. Omonov N.T., va b., Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat, T., "Iqtisod-Moliya", 2009.
19. Qo'chqorov V., Mahmudov O., Zamonov Z., Ma'naviyat asoslari. – T., 2018.

20. Qurbonova M., Yoʻldoshev M., Matn tilshunosligi, T., “Universitet”. 2014.
21. Quronov D., Adabiyot nazariyasi asoslari, T., “Innovatsiya-Ziyo”, 2020.
22. Rahmonov N., Sodiqov Q., Oʻzbek tili tarixi, Oʻzbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, T., 2009.
23. Raufova L., Nutq madaniyati, T., “Innovatsiya-Ziyo”. 2019.
24. Sayfullayeva R., Mengliyev va b., Hozirgi oʻzbek adabiy tili, T., 2009.
25. Sh.Poʻlatov Taʼlim menejmenti yoxud taʼlim muassasalarini ilmiy-metodik boshqarish texnologiyasi, – T., “Adabiyot uchqunlari”, 2017.
26. Sulton I., Adabiyot nazariyasi, “Oʻqituvchi”, nashriyot-matbaa ijodiy uyi. T., 2005.
27. Tolipov Oʻ., Roʻziyeva D., Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat, T., “Innovatsiya-Ziyo”. 2019.
28. Turobov A., Umumiy tilshunoslik. – Samarqand, 2020.
29. Tursunov J. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Andijon, – 2018.
30. Ulugʻov A. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – T.: Gʻofur Gʻulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2017.
31. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi, 2004.
32. Vohidov M., Eshonqulov H. Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: Oʻzbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamgʻarmasi nashriyoti, 2006.
33. Xolmanova Z., Tilshunoslik nazariyasi. – T.: Sharofan Nur Fayz. 2020.
34. Yoʻldoshev I., Sharipov Oʻ. Tilshunoslik asoslari. – T.: “Iqtisodiyot-Moliya”. 2007.
35. Yoʻldoshev R., Matn lingvistikasi. – Urganch, 2012.
36. Yusupova D., Aruz vazni qoidalari va mumtoz poetika asoslari. – T.: “Taʼlim-Media” nashriyoti, 2019.
37. Abu Abdulloh Buxoriy. Al-jomiʼ as-sahih. 1-2 jildlar. – T.: Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi ilmiy nashriyoti, 2008.
38. Adizova I. Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixi. Oʻquv qoʻllanma. – T.: 2006.
39. Azimov I., Gʻoziyev A. Eski oʻzbek tili va yozuvi praktikumi fanidan mustaqil ishlar, Toshkent, 2010.
40. Alpomish-doston. –T.: Sharq NMAK, 2010.
41. Ashirboyev S., Azimov I., Rahmatov M., Gʻoziyev A. Eski oʻzbek tili va yozuvi praktikumi, Toshkent, 2006.
42. Баранов М.Т. Логико-предметные категории и способы их выражения в языке и речи // Программы для общеобразовательных школ, гимназий, лицеев. Русский язык. 2-е изд. М.: Дрофа, 2000. С. 206–218.

43. Барисова И.Ф. Литература немецкоязычных стран (вторая половина XX века) – Т.: «Университет», 2003.
44. Behbudiy M. Tanqid saralamoqdur. Tanlangan asarlar.–Т.: 1997.
45. Boboyev T. She'r ilmi ta'limi. -Т.,О'qituvchi.1996.
46. Boboyev T., Adabiyotshunoslik asoslari, Т., “O'zbekiston”, 2002.
47. Valixo'jayev B. O'zbek adabiyotshunosligi tarixi (X-XIX asrlar). Т.: O'zbekiston. 1993.
48. Selevko G. Sovremennye obrazovatelnye tehnologii: Uchebnoe posobie. – М. Narodnoe obrazovanie,1998 g.
49. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. –Т., “Universitet”, 2001. 220 bet.
50. G'ulomov A., Ne'matov H. Ona tili ta'limi mazmuni. Т., 1995.
51. Джураев А.Б. Теоретические основы ареального исследования узбекоязычного массива. Т., 1991.
52. Yoqubbekova M. Til va adabiyot ta'limida insho. Т., 2003.
53. Jaloliddin Rumiy. Ma'naviy masnaviy. 1-6 kitob. – Т.: 1999–2005;
54. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 2-qism. Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi. 2004.
55. Пассов И.Е. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. Просвещение. –М., 1995.
56. Ishayev A., O'zbek dialektologiyasi, Т., “Fan”. 1990.
57. Ishmuhamedov R., Mirsolieva M., O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari.-Т. 2016 y.
58. Qosimov B. Milliy uyg'onish. –Т.: Ma'naviyat, 2002.
59. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. –Т.: O'qituvchi, 2004.
60. Madayev O. O'quvchilar bilimini baholashda vaqtdan samarali foydalanish usullari. – Toshkent 2007 y. 3 – 24 betlar.
61. Madayev O. O'zbek xalq og'zaki ijodi. –Т.: “Mumtoz so'z”, 2010.
62. Mirzayev T., Eshonqul J., Fidokor S. “Alpomish” dostonining izohli lug'ati. – Т.:2007.
63. Mirtojiyev M. Semasiologiya. – Toshkent, 2010.
64. Murodova M., O'zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. – Т., “Fan”. 2005.
65. Murodova N. O'zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. – Т., Fan. 2005.
66. Muxtorov J., Sanaqulov O'. O'zbek adabiy tili tarixi. – Т., 1995.
67. Nazarov B. va boshq. O'zbek adabiy tanqidi tarixi. – Т.: 2012.
68. Nafasov T. Qashqadaryo o'zbek xalq so'zlari. Т., Muharrir. 2011. –B.466.

69. Ne'matov H, Rasulov R, O'zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 1995.
Obuchenie russkomu yazыku v shkolax Uzbekistana na sovremennom etape, 199
70. 6 g
71. Orzibekov R. O'zbek adabiyoti tarixi. O'quv qo'llanma. – Samarqand: 2005.
72. Talipova R.T., Islambekova S.Yu. Spravochnik po russkomu yazыku-7. - T., 2008.
73. Talipova R.T., Islambekova S.Yu. Spravochnik po russkomu yazыku 6. – T. «Snasma RRINT», 2008.
74. Rajabov N. O'zbek shevashunosligi. T., O'qituvchi, 1996.
75. Rasulov A. Ilmi g'aribani qo'msab. – T.; 2002.
76. Rasulov A. Tanqid, tahlil, baholash. T.: Fan-2006
77. Rasulov R. Umumiy tilshunoslik (o'quv qo'llanma) – T., 2006.
78. Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. (Darslik)- T., 2010.
79. Rahimova O. Ona tili darslarini tashkil etishning pedagogik texnologiyasi. T., 2004.
80. Safarova. R. Leksik-semantik munosabat turlari. – Toshkent, 2001
81. To'ychiboyev B., Hasanov B. O'zbek dialektologiyasi. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi. T., 2004.
82. Turniyazov N., Matn lingvistikasi. Samarqand.2004
83. To'xliyev B., Shamsieva M., Ziyodova T. O'zbek tili o'qitish metodikasi. T., “Yangi asr avlodi”, 2006. 173 bet.

IV. Elektron ta'lim resurslari

84. <http://www.uzedu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi sayti.
85. <http://www.president.uz> – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti portali.
86. <http://www.giu.uz> – xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi
87. <http://www.gov.uz> – O'zbekiston Respublikasi hukumati portali.
88. <http://www.xs.uz> – “Xalq so'zi” gazetasi sayti.

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining
2025-yil "30"-sentabrdagi
367-son buyrug'iga
3.37-ILOVA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI
A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY INSTITUTI**

**QORAQALPOQ TILI VA ADABIYOTINI O'QITISH HUQUQINI
BERISH BO'YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O'QUV DASTURI

TOSHKENT-2025

Tuzuvchi:

S.Matekeev – Qoraqalpog‘iston Respublikasi pedagogik mahorat markazi Tillarni o‘qitish metodikasi kafedrası mudiri, f.f.n.

B.Turimbetov – Qoraqalpog‘iston Respublikasi pedagogik mahorat markazi Tillarni o‘qitish metodikasi kafedrası dotsenti,

Taqrizchilar:

A.Ótemisov – filologiya fanlari bo‘yicha filosofiya doktori (PhD), Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti Amaliy lingvistika kafedrası mudiri .

B.Utemuratov – f.f.n. Qoraqalpog‘iston Respublikasi pedagogik mahorat markazi kafedra mudiri,

Mazkur o‘quv dasturlari A.Avloniy nomidagi pedagog mahorat milliy instituti Ilmiy kengashining 2025-yil “ _____ ”- _____dagi _____-son qarori bilan ma’qullangan.

KIRISH

Ushbu namunaviy o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son, "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur" 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmonlar va 2020-yil 6-noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son, "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 25-yanvardagi PQ-4963-son qarorlari, hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 17-yanvardagi 25-son "Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi hamda Xalq ta'lim vazirining 2022-yil 20-apreldagi "Davlat ta'lim talablarini tasdiqlash to'g'risida" 121-son buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida, belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda mamlakatimiz mehnat bozori, shaxs, davlat va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlarini hisobga olib, xalq ta'limi tizimi xodimlariga bo'lgan ehtiyojlardan kelib chiqib, qayta tayyorlashning samarali usullarini joriy etish maqsadida ishlab chiqilgan.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi mazmuni va sifatiga qo'yiladigan umumiy talablar:

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'lim jarayonining mazmuni va sifatiga qo'yiladigan davlat ta'lim talablari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta'lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta'minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo'yiladi.

Qayta tayyorlash Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlari tayyorgarligining zarur hamda yetarli darajasi, ulardagi bilim va amaliy mahoratning mazkur kadrlarga qo'yiladigan malaka talablariga muvofiqligi bilan belgilanadi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash kursi mazkur davlat ta'lim talablariga muvofiq ishlab chiqilgan namunaviy (tayanch) o'quv reja va dastur asosida tashkil etiladi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash kursining o'quv dasturi mazmuniga qo'yiladigan talablar mutaxassislik bo'yicha zarur hamda yetarlicha bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish hisobga olingan holda

mutaxassislarning malaka tavsiflariga qat'iy muvofiqlik tamoyillari asosida belgilanadi.

O'quv dasturi fan, texnika, texnologiyaning so'nggi yutuqlariga muvofiq tashkil etilishi hamda ta'lim tizimida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash talablariga mos kelishi kerak.

O'quv dasturida ta'lim oluvchilar tomonidan bilimlarni mustaqil izlash va ularni o'zlashtirish nazarda tutilishi lozim.

Qayta tayyorlash kurslaridagi o'quv jarayoni namunaviy (tayanch) o'quv reja va dastur asosida ishlab chiqilgan variativ ishchi o'quv rejalar va ishchi dasturlari asosida amalga oshiriladi.

Qayta tayyorlash kursining mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablar tegishli ta'lim dasturlari bilan belgilanadi.

Quyidagilar qayta tayyorlash kursi dasturlari mazmuniga qo'yiladigan bazaviy talablar hisoblanadi:

kasbiy standartlarda belgilangan bilim, ko'nikma va mehnat vazifalariga muvofiqlik;

kasblar va lavozimlarga bo'lgan kasbiy malaka talablariga muvofiqligi;

ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini bilishga, ta'lim turlari va bosqichlari bo'yicha davlat ta'lim talablari (davlat ta'lim standarti)ning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlashga, tinglovchilarning kasbiy bilimlarini yangilash va chuqurlashtirishga, yangi, qo'shimcha kasbiy malaka va ko'nikmalarni hosil qilishga, ta'lim-tarbiyaning samarali usullari hamda texnologiyalarini egallash va takomillashtirishga qaratilganligi;

zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalana olish;

davlat ta'lim talablari hajm va mazmunining qayta tayyorlash kursi muddatlariga muvofiqligi.

Qayta tayyorlash bo'yicha ta'lim dasturi tegishli bazaviy maqsadlar va mazmunga mos bitiruv ishi bilan tugallanadi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi o'quv yuklamasining hajmi

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis qayta tayyorlash vazirlik tomonidan tasdiqlanadigan o'quv rejalar va o'quv dasturlar bo'yicha amalga oshiriladi. O'quv yuklamasini rejalashtirishda tinglovchilarning mustaqil ishlashiga alohida e'tibor qaratiladi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini o'zlashtirish muddati kursning maqsadi,

tinglovchilarning tayyorgarlik darajasi, kursning o'quv rejasiga kiritilgan fanlar soni hamda ularning yuklamalari hajmidan kelib chiqib 936 soat hajmda belgilanadi. Nazariy va amaliy dars mashg'ulotlarining haftalik yuklamasi eng yuqori hajmi haftasiga 36 soat etib belgilanadi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo'yiladigan talablar mazmuni

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlashga qo'yiladigan talablar majmuasi ta'lim oluvchilar (tinglovchilar) tayyorgarligining yetarli, minimal zarur saviyasini belgilab beradi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limi mazmuni ta'lim tizimiga "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq belgilanadi hamda ularda ta'lim jarayonini tashkil etishni, uning mazmunini, metodik ta'minlashni, sifat va samaradorligini oshirishni takomillashtirishga doir talablar qo'yiladi, jamiyat va davlatning davr talabiga mos taraqqiyoti shakllantirayotgan ijtimoiy buyurtmasi bilan belgilanadi hamda qayta tayyorlashga ixtisoslashgan ta'lim muassasalari tomonidan kafolatlanadi.

Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarning malaka oshirish bo'yicha ehtiyojlarini doimiy o'rgangan holda elektron platforma orqali ularning individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini tuziladi, malaka darajasi, bilimi, ilmiy-pedagogik salohiyati, ish tajribasi, psixologik tayyorgarligi va individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasiga mos keladigan tabaqalangan variativ malaka oshirish dasturlari bo'yicha o'qitish amaliyoti yo'lga qo'yiladi.

Qayta tayyorlash ta'lim muassasalaridagi o'quv-tarbiya ishlari qayta tayyorlash ta'limining namunaviy (tayanch) o'quv rejalari va dasturlari asosida amalga oshiriladi.

Mazkur davlat ta'lim talablari o'quv fanlari (modullari) sohalari ro'yxatini, qayta tayyorlash ta'limining minimal mazmunini, namunaviy (tayanch) o'quv rejasi vositasida o'qish davri davomiyligini belgilab beradi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarining tayyorgarligi va kompetentligiga qo'yiladigan umumiy talablar:

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi rahbar, pedagog va mutaxassis xodimlarining kasbi va lavozimi xususiyatlaridan kelib chiqib qator kompetensiyalarni egallaganliklari talab qilinadi. Mazkur kompetensiyalarning aksariyati xalq ta'lim mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun bir xil bo'lgani, xodimlarning mehnat faoliyatiga bog'liq holda ayrim kompetensiyalar turli toifalar uchun farqlanishi mumkin.

Umumiy kompetensiyalar. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarining barcha toifalari uchun umumiy bo'lgan kompetensiyalar tarkibiga quyidagilar kiradi:

1. *Kommunikativ kompetensiya.*
2. *Axborot kommunikatsiya texnologiyalari va media savodxonlik kompetensiyasi.*
3. *O'zini-o'zi va kadrlarni kasbiy rivojlantirish kompetensiyasi.*
4. *Mas'uliyat va moslashuvchanlik kompetensiyasi.*
5. *Inklyuziv ta'limni joriy etish kompetensiyasi.*
6. *Huquqiy kompetensiya.*

1. Kommunikativ kompetentlik ko'rsatkichlari:

- ✓ o'zgaralar fikrini hurmat qilishni namoyish eta olish;
- ✓ o'zgaralar fikriga ta'sir etuvchi (ishontira olish, to'g'rilash, fikrni qarama-qarish qo'yish) muloqot maneralarini tanlay olish;
- ✓ o'zgalarning huquqlari va hissiyotlarini hurmat qilishga hamda o'zaro munosabatlarni o'rnatishga qaratilgan (qo'llab-quvvatlash, konstruktiv, ruhlantiruvchi) muloqot shakllarini tanlay olish;
- ✓ ta'lim jarayoni sifatini oshirish va ta'lim oluvchilarning o'quv ehtiyojlarini qondirish maqsadida o'z hamkasblari bilan axborot kommunikatsiya texnologiyalarining turli vositalari yordamida aloqa o'rnatish va hamkorlik qilish;
- ✓ ta'lim sifatini oshirish maqsadida global tarmoqdagi turli pedagogik hamjamiyatlarda ishtirok etish;
- ✓ o'zgaralar bilan o'zaro hurmat asosiga qurilgan munosabatlarni o'rnatish;
- ✓ o'zini tutishda, boshqalar bilan munosabatga kirishishda, qaror qabul qilishda va resurslarni boshqarishda axloq normalariga rioya etish;
- ✓ milliy qadriyatlarni, shaxs erkinligi va uning mas'uliyati, ijtimoiy adolatni himoya qila olish.

2. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari va media savodxonlik kompetentligi ko'rsatkichlari:

- ✓ ta'lim muassasasini axborotlashtirish g'oyalarini ilgari surish, axborot kommunikatsiya texnologiyalari madaniyatini rivojlantirish va ushbu g'oyalarni amalga oshiruvchi ta'lim muhitini shakllantirishni ta'minlash;
- ✓ axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan ta'lim strategiyalarini joriy etishga ko'maklashish;

- ✓ ta'lim jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning ijtimoiy, huquqiy va axloqiy normalari ahamiyatini tushunish, ulardan xavfsizlikni ta'minlagan holda foydalanish va ushbu yo'nalish bo'yicha tegishli yo'riqnomalarni ishlab chiqish;
- ✓ ta'lim mazmuniga mos bo'lgan axborot kommunikatsiya texnologiyalarini o'qitish vositasi sifatida ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning turli samarali strategiya va yondashuvlarini rejalashtirish, ilgari surish va qo'llab-quvvatlash;
- ✓ maktab boshqaruvida va fanlarni o'qitish jarayonida faoliyatni takomillashtirish va samarali tashkil etishda axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini joriy etilishini ta'minlash;
- ✓ ta'lim muassasa faoliyatini va o'quvchilar kompetensiyasini baholashning samarali usullarini joriy etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- ✓ ommaviy axborot vositalaridagi media kontentni tushunish, media savodxonlik elementlarini o'zida mujassam etgan holda ularni o'quvchilarda shakllantirish yo'llarini bilish;
- ✓ turli shakllar va vositalar orqali axborotlarni tahlil etish, baholash, qayta ishlash va yangi ma'lumotlarni yaratish.

3. O'zini-o'zi va kadrlarni kasbiy rivojlantirish kompetensiyasi ko'rsatkichlari:

- ✓ kasbiy rivojlanish uchun individual rejasini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- ✓ o'z-o'zini kasbiy rivojlantirishga yo'naltirilgan maktabning ichki baholash tizimini tatbiq etish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;
- ✓ ta'lim muassasalar o'rtasida tajriba, bilim va ko'nikmalar almashish, jumladan, ijobiy xalqaro tajribani o'z faoliyatiga tatbiq etish;
- ✓ kasbiy rivojlanishiga oid manbalarni aniqlay olishi, o'zining va ishlaydigan muassasasi ehtiyojlaridan kelib chiqib kasbiy malakasini oshirish bo'yicha o'quvlarni tanlay olishi va ularda ishtirok etish;
- ✓ axborot kommunikatsiya texnologiyalari va global tarmoq resurslaridan foydalangan holda doimiy tarzda o'z kasbiy malakasini oshirib borish;
- ✓ boshqaruv usullari, ta'lim va axborot texnologiyalaridan ta'lim jarayonida foydalanishga oid innovatsiyalar bilan tanishib borish;
- ✓ kasbiy (rahbarlik, mutaxassislik) faoliyatini takomillashtirishda turli texnologiyalardan foydalanish;
- ✓ o'z kasbiy bilim va mahoratini oshirish hamda takomillashtirishda kollegial forumlardagi muhokamalarda ishtirok etish.

4. Mas'uliyat va moslashuvchanlik kompetensiyasi ko'rsatkichlari:

- ✓ ta'lim jarayonida yuz berayotgan turli o'zgarishlarga va yangilanish jarayonlariga tez va oson moslasha olish;
- ✓ ta'limdagi yangi yondashuv va strategiyalarni qabul qila olish, ularni egallash va o'z kasbiy amaliyotiga joriy eta olish;
- ✓ turli xil yangi vazifalar va mas'uliyatlarni qabul qila olish;
- ✓ o'ziga, jamoaga va jamiyatga nisbatan mas'uliyatli bo'lish;
- ✓ o'ziga va ta'lim muassasa xodimlariga nisbatan yuqori marra va standartlarni belgilash va ularga erishish.
- ✓ har bir o'quvchining o'zlashtirishi va muvaffaqiyatli ta'lim olishiga mas'uliyatni o'z zimmasiga olish;
- ✓ ta'lim muassasa hayotida ota-onalar va jamiyatning boshqa vakillarining samarali va konstruktiv ishtirokini ta'minlash maqsadida hamkorlikni rivojlantirish;
- ✓ o'quvchilarning ta'lim va tarbiya jarayonini yaxshilash maqsadida jamiyatning turli resurslaridan samarali foydalanishni amalga oshirish;
- ✓ ta'lim muassasasining turli davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligini tashkil etish va tajriba almashish chora-tadbirlarini amalga oshirish;
- ✓ ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb etishning turli strategiyalarini bilish;
- ✓ o'quvchilarning samarali ta'lim va tarbiya olishlari uchun muassasa, jamoat tashkilotlari va ota-onalar o'rtasida (brending) hamkorlik va raqobat muhitini qo'llab-quvvatlash.
- ✓ ta'lim jarayonining markaziga o'quvchini qo'yish va har bir o'quvchining o'zlashtirish va muvaffaqiyatli bo'lishi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish.

5. Huquqiy kompetentlik ko'rsatkichlari:

- ✓ qonunchilik normalarini bilish hamda ularga og'ishmay rioya qilish;
- ✓ ta'limning normativ-huquqiy hujjatlarini bilish va kasbiy faoliyatda samarali foydalana olish;
- ✓ o'z kasbiy faoliyatiga doir normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda ishtirok etish;
- ✓ bolalarning huquqlari to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlarni bilish va ularga rioya qilish;
- ✓ ish yuritish bilan bog'liq huquqiy asoslarga rioya etilishini ta'minlash;
- ✓ qonunchilikka muvofiq ish yuritishning olib borilishiga javob berish;
- ✓ mavjud tartibga muvofiq oldindan belgilangan muddatlarda ish yuritish sifatini ta'minlash;
- ✓ ish yuritishda shaffoflik va ommaviylik tamoyillarini qo'llash;
- ✓ ta'lim muassasaning hisobot, shu jumladan moliyaviy hisobot masalalariga taalluqli qonunchilik bazasining bajarilishini ta'minlash.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi rahbar va mutaxassis xodimlariga qo'yiladigan malaka talablari:

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash ta'limining vazifasi yuqorida qayd etilgan umumiy va xususiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish qayta tayyorlash kursining o'quv rejasiga kiritilgan o'quv modul(fan)lari vositasida amalga oshiriladi. Qayta tayyorlash ta'limi o'quv rejasiga kiritilgan modul(fan)lar bo'yicha tinglovchilarga qo'yiladigan malaka talablarini belgilash va tasdiqlash vazirlik tomonidan amalga oshiriladi.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlarining tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar:

1. Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlari quyidagilarni bilishi zarur:

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari va ma'ruzalarida jamiyat rivoji hamda ta'lim-tarbiya masalalariga oid konseptual g'oyalardan kelib chiqadigan ustuvor vazifalarni;
- 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" doirasida siyosiy-ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmunini;
- O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimi isloh qilinishi bo'yicha mazmun va mohiyatini to'g'ri idrok etishni;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon, Qaror va ma'ruzalarida belgilangan vazifalardan kelib chiqib, Maktabgacha va maktab ta'limi sohasi xodimlari oldida turgan dolzarb muammolar, ularning yechimi, pedagogik mahoratni oshirish masalalarini;
- O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirishga tegishli konseptual g'oyalarini amaliyotga tatbiq etish yuzasidan tavsiyalar berishni.

2. Quyidagi *ko'nikmalarga ega bo'lishi* lozim:

- ta'lim-tarbiya muammolari va ularning rivojlanish istiqbollari zamon talabi nuqtai nazaridan tahlil qilish;
- milliy ta'lim-tarbiya jarayoniga bugungi globallashuv va axborot asri sanalmish tezkor davr talablaridan kelib chiqib, xalqaro ilg'or tajribalarga o'z munosabatini bildirish;
- davlat rahbari tomonidan ta'lim-tarbiya tizimini isloh etish bo'yicha belgilangan vazifalarni amaliyotda qo'llash.

3. Quyidagi *malakalarni egallagan bo'lishi shart*:

- ta'lim-tarbiya jamiyat rivojining muhim omili ekanligini anglash va tushuntira bilish;
- ta'lim-tarbiya tizimi jarayonidagi muammolarni aniqlash va o'z munosabatini bildirib olish;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining milliy taraqqiyotimizga taalluqli huquqiy-me'yoriy hujjatlaridan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalana olish;
- davlatimiz rahbarining mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan ma'ruzalarida ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiyalash bilan bog'liq vazifalarni amaliyotga tatbiq etish.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash sifatini baholash

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash sifatini nazorat qilish

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog xodimlarini qayta tayyorlash sifatini nazorat qilish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

ichki nazorat — qayta tayyorlash ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Ichki nazorat tegishli ta'lim turini boshqarish davlat vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan nizomlar asosida o'tkaziladi;

yakuniy nazorat – qayta tayyorlashga qo'yilgan davlat ta'lim talablariga muvofiq qayta tayyorlash kurslari tinglovchilari uchun fanlar bo'yicha yakuniy attestatsiyadan o'tkazish hamda bitiruv ishini himoya qilishni o'z ichiga oladigan yakuniy nazorat;

davlat-jamoat nazorati – vakolatli davlat boshqaruvi organlari, jamoat tashkilotlari va kadrlarning buyurtmachilari tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi va kadrlar buyurtmachilari, shuningdek, Ta'lim sifati bo'yicha Davlat inspeksiyasi tomonidan amalga oshiriladigan tashqi nazorat.

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash bo'yicha faoliyatni baholash tartibi

Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi pedagog va mutaxassis xodimlarini xodimlarini qayta tayyorlash faoliyatni baholash qonunchilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

QARAQALPAQ TILI HÁM ÁDEBIYATIN OQITIW HUQIQIN BERIW BOYINSHA KÁSIPLIK QAYTA TAYARLAW KURSINIŇ OQIW JOBASI

1. Ulıwma kásiplik pánler

- 1.1. Til bilimi tiykarları
- 1.2. Ulıwma til bilimi
- 1.3. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıwdıń aktual máseleleri
- 1.4. Qaraqalpaq tili tariyxı
- 1.5. Qaraqalpaq dialektologiyası
- 1.6. Ádebiyat teoriyası
- 1.7. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıw texnologiyaları hám joybarlaw
- 1.8. Qaraqalpaq ádebiy sını hám ádebiy prosess
- 1.9. Tańlaw pánleri

2. Qánigelik pánler

- 2.1. Tekst lingvistikası
- 2.2. Semasiologiya
- 2.3. Qaraqalpaq awızeki dóretiwshiligi
- 2.4. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıw metodikası
- 2.5. Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili
- 2.6. Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı
- 2.7. Jáhán ádebiyatı
- 2.8. Túrkiy jazıwlar tariyxı
- 2.9. Xalıqaralıq bahalaw baǵdarlamalarında oqıw sawatlılıǵı
- 2.10. Tańlaw pánleri

ULÍWMA KÁSIPLIK PÁNLER

1.1 TIL BILIMI TIYKARLARÍ

Til bilimi tiykarları kursınıń predmeti hám wazıypası. Til-jámıyetlik qubılıs. Tildiń strukturalıq hám sistemalıq sıpatı. Fonetika hám fonologiya. Seslerdiń klassifikasıyası. Sóylew aǵımındaǵı seslerdiń fonetikalıq ózgerislerge ushırawı. Buwın. Pát. Jazıw. Buwın. Leksikologiya hám onıń izertlew obyektı. Sóz hám onıń mánileri. Frazelogizmler hám olarǵa tán baslı belgiler. Leksikografiya. Sózlikler hám olardıń túrleri. Morfemika hám sóz jasalıw. Morfologiya. Sóz shaqapları hám olardı klassifikasıyalaw. Sintaksis. Sintaksistiń izertlew obyektı. Gáp hám oǵan tán baslı belgiler. Sóz dizbegi. Jay gáp.

1.2.ULÍWMA TIL BILIMI

Áyyemgi Hind hám áyyemgi Qıtay til bilimi. Áyyemgi grek til bilimi. Arab til bilimi. Túrkiy til biliminiń tiykarları. Maxmud Qashǵariydiń «Devonu-lúǵatit-türk» miynetı. Orta ásirler lingvistikası. XIX ásirdiń ortasındaǵı salıstırmalı-tariyxıy til bilimi. XIX ásirdegi til filosofıyası. Jas grammatistler aǵımı. Til bilimindegi strukturalizm aǵımı. XX ásirdiń 20-50 jıllarındaǵı til bilimi. Rus til biliminiń rawajlanıwı. 50-jıllardaǵı til teoriyası hám til ilimindegi miynetler. Ulıwma til bilimi konsepsiyasınıń qalıplesiwi.

1.3 QARAQALPAQ TILI HÁM ÁDEBIYATÍ TARIYXÍN ÚYRENIWDIŇ AKTUAL MÁSELELERI

Qaraqalpaq tili tariyxı, jazba estelikler, XVIII-XIX ásirlerdegi yuridikalıq hújjetlerdiń tili, qaraqalpaq klassik shayır shıǵarmaları tiliniń fonetikalıq, morfologiyalıq, leksikalıq ózgesheliklerin XIX ásirdiń aqırı XX ásirdiń baslarındaǵı jasaǵan shayırlar shıǵarmalarınıń tillik ózgesheliklerin úyreniwdiń áhmiyetliligi.

Qaraqalpaq folklorın janr hám túrlerge bólip úyreniw mashqalaları. Folklordıń mayda janların (jańıltıpaş, naqıl-maqallar, jumbaq, besik jırı, xalıq qosıqları t.b.) úyreniwdiń ózine tán usıl hám ózgeshelikleri. Folklordıń iri epikalıq janrların (aytıslar, ańızlar, mifler, ertekler, dástanlar t.b.) úyreniwde bayanlanıw hám atqarılıw ózgeshelikleri. Folklor miyraslarındaǵı mayda janlardıń kórkemligi. Dástanlardaǵı hám erteklerdegi obrazlar. Mif, ápsana, ańızlardaǵı fantaziya hám tariyxıy shıńlıq. Áyyemgi dáwirden X ásirge shekemgi túrkiy xalıqlarǵa ortaқ jazba esteliklerdegi xalıqlıq kóz-qaraslar. Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxın dáwirlestirip úyreniwdiń áhmiyeti, onıń aktual mashqalaları, ulıwma túriy tekles xalıqlarǵa ortaқ jazba ádebiy miyraslardı úyreniwdiń ilimiy tiykarları. X-XVII ásirlerdegi qaraqalpaq ádebiyatı tariyxın úyreniwdiń aktual mashqalaları. XVIII-XIX xám XX ásirlerdegi qaraqalpaq ádebiyatı tariyxın úyreniwdiń aktual mashqalaları. Folklorlıq shıǵarmaların janrları hám túrleri. Danışpan oyshıllardıń ádebiy miyraslarındaǵı didaktika. Jıraw-shayırlar poeziyasındaǵı terme-tolǵawlar. Ádebiyatta jańa forma hám mazmunnıń payda bolıwı rawajlanıwı.

1.4 QARAQALPAQ TILI TARIYXÍ

Qaraqalpaq tili tariyxı pániniń xalıqtıń puqaralıq tariyxı, ádebiyatı, etnografiyası, t.b. menen baylanıslılıǵı. Eski túrkiy jazba estelikleri. Orxon-Enisey jazba estelikleriniń tili. Fonetikalıq sıpatlaması. Leksikası. Qaraqalpaq tiliniń tariyxıy grammatikası. M.Qashǵariydiń «Devonu-luǵat-it-turk» shıǵarmasınıń leksikası. Qıpshaq-oǵuz tilinde jazılǵan shıǵarmalar tili. Qıpshaq-oǵuz ádebiy tili estelikleriniń leksikalıq, morfologiyalıq ózgeshelikleri. Qaraqalpaq ádebiy tiliniń tariyxı. Eski qaraqalpaq tiline tiyisli jazba derekler. XVIII-XIX ásirdegi yuridikalıq hújjetlerdiń tili. Qaraqalpaq ádebiyatı klassikleri dóretpeleri tili. Fonetikalıq ózgeshelikleri, leksikası, morfologiyası. Qaraqalpaq milliy jazıwınıń payda bolıwı. Qaraqalpaq tili leksikasınıń rawajlanıw tariyxı. Qaraqalpaq tiliniń grammatikalıq qurılısındaǵı ózgerisler. Morfologiya tarawındaǵı ózgerisler. Qazı Máwlik, A.Muwsaev shıǵarmalarınıń tili.

1.5 QARAQALPAQ DIALEKTOLOGIYASÍ

Transkripsiya. Lingvistikalıq geografiya. Qaraqalpaq tiliniń dialektlik atlası. Qaraqalpaq tili dialektlik ózinshelikleri. Qaraqalpaq tili dialektleriniń klassifikasiyası. Qaraqalpaq tili dialektleriniń fonetikası. Qaraqalpaq tili dialektleriniń leksikası. Qaraqalpaq tili dialektleriniń morfologiyası. Qaraqalpaq tili dialektleriniń sintaksisi. Qaraqalpaq tiliniń dialekt hám govorları tuwralı jurnallar hám ilimiy toplamlarda járiyalanǵan materiallar boyınsha bayanat tayarlaw. Tınlawshılardıń óz jergilikli govorları boyınsha bayanatlar tayarlaw. Jergilikli til ózgesheliklerin úyreniw. Magnitafon hám onda jazılǵan tekstler menen islesiw. Transkripsiyada jazılǵan dialektologiyalıq tekstlerdi oqıw.

1.6 ÁDEBIYAT TEORIYASÍ

Ádebiyat haqqında túsinik. Ádebiyat teoriiyası haqqındaǵı ilim hám onıń rawajlanıwı. Ádebiy kórkem shıǵarma. Kórkem shıǵarmanıń forması hám mazmunı. Tema hám ideya. Kórkem shıǵarmanıń syujeti hám kompozisiyası. Kórkem obraz hám ádebiy qaharman. Kórkem shıǵarmanıń tili. Qosıq qurılısı. Kórkem súwretlew quralları. Kórkem ádebiyatta troplar hám onıń túrleri. Ádebiyattıń túr hám janrlarǵa bóliniwı. Kórkem shıǵarmanıń syujeti hám kompozisiyası. Kórkem súwretlew usılları. Kórkem shıǵarmada qaytalaw hám onıń túrleriniń qollanıwı.

1.7 QARAQALPAQ TILI HÁM ÁDEBIYATÍN OQÍTÍW TEXNOLOGIYALARÍ HÁM JOYBARLAW

Pedagogikalıq texnologiya túsinigi, táriypleri hám metodikadan ayırmashılıǵı. Interaktiv tálim. Interaktiv oqıtıw metodları. Mashqalalı oqıtıwdı shólkemlestiriw texnologiyası tiykarları. Oqıtıwdı shólkemlestiriw formaları — tálim texnologiyasınıń quramı. Oqıtıwda birge islesiwdi shólkemlestiriwdiń usılları hám quralları. Oqıtıw quralları – pedagogikalıq texnologiyanıń ajıralmas bólegi. Olardı qaraqalpaq tili hám ádebiyatı sabaqların oqıtıwdı joybarlawda qollanıw. Qaraqalpaq tili ádebiyatı sabaqların oqıtıwdı joybarlaw. Qaraqalpaq tili hám

ádebiyatı sabaqların texnologiyalastırırw hám hám oqıtıwdı joybarlawda sabaq islenbelerin tayarlaw.

Tálim texnologiyaları hám quralların ámelge asırıwda aktiv qatnasıwǵa maǵlıwmatlardı tejew, sistemadan shıǵarıw, analizlew hám salıstırwǵa, úyrenip atırǵan túsınıklar (waqıyalar, hádiyseler, temalar hám basqalar) ortasındaǵı baylanıslar, klaster, kategoriyalı keste, konseptual karta, SWOT, T-kestesi, Venn Diagramması, Piramida, Balıq skeleti, Pinbord texnikası hám basqa da texnologiyalardan paydalanǵan halda mashqala hám máselelerdi sheshiwdi jobalastırırw.

1.8 QARAQALPAQ ÁDEBIY SINÍHÁM ÁDEBIY PROSESS

Qaraqalpaq ádebiy sınınıń payda bolıw hám qalıplesiw jılları. 1940-50-jıllardaǵı qaraqalpaq ádebiy sını hám ádebiyattanıw ilimi. Ádebiy sın hám ádebiyat iliminiń rawajlanıwı. 60-80-jıllardaǵı poeziya tarawında pikirler talası. 60-80-jıllardaǵı proza boyınsha izertlewler ádebiy sın maqalalardıń ilimiy tereńligi. XX ásirdeń aqırındaǵı qaraqalpaq ádebiy sını. Ádebiy kritikada qaraqalpaq prozasınıń máseleleri. Dramaturgiya hám ádebiy sın. Házirgi ádebiy prosesste proza. Roman janrınıń ádebiyatta tutatuǵın ornı. Házirgi ádebiy proses hám poeziya. Ğárezsizlik dáwir qaraqalpaq lirikası hám ádebiy sın. Házirgi ádebiy prosesste dramaturgiyanıń ornı. Ğárezsizlik dáwirindegi ádebiy sınıń rawajlanıw dárejesi. Házirgi ádebiy prosesstiń izertleniwi. Ğárezsizlik dáwirindegi qaraqalpaq ádebiyatınıń rawajlanıw baǵdarları. Qaraqalpaq ádebiyatında esse janrınıń payda bolıwı. Povest hám roman janrındaǵı kórkemlik izleniwshilik. Ğárezsizlik dáwirindegi poeziya hám lirikadaǵı janrlıq, formalıq izlenisler. Házirgi qaraqalpaq ádebiyatında poema janrınıń rawajlanıwı.

1.9 TAÑLAW PÁNLER

Bul baǵdar boyınsha qayta tayarlaw kursına say ráwishte, júzege kelgen zárúrlık hám buyırtpashılardıń usınısları inabatqa alınǵan halda islep shıǵıladı.

2. QÁNIGELIK PÁNLER

2.1 TEKST LINGVISTIKASÍ

Awızeki hám jazba tekst túrleri. Teksttiń kólemi jaǵınan kórinisleri. Tekstti dúziwshi birlikler. Tekstti analizlew usılları. Sintaksislik kórkemlew quralları. Sintaksislik kórkemlew quralları. Poetikalıq teksttiń lingvistikalıq analizi. Dramalıq teksttiń lingvistikalıq analizi. Til sistemasında teksttiń tutqan ornı. Tekstti analiz islew. Tekst mazmunı. Tekst lingvistikası. Makrotekst hám mikrotekst. Tekstler analizi ústinde islew. Ilimiy tekstlerdi analizlew. Rásmiy tekstlerdi analizlew. Baspasóz tekstlerin analizlew. Ádebiy hám awızeki sóylew stillerine tán tekstlerdi analizlew. Prozalıq tekstlerdi analizlew. Poeziyalıq analizlew. Dramalıq tekstlerdi analizlew.

2.2 SEMASIOLOGIYA

Til iliminiń leksikologiya tarawındaǵı bir bólegi semasiologiyanı úyreniw mashqalaları. Semasiologiyanıń sózlerde qollanılıwda mánilik ózgeriwi, túrleri, qollanılıw ózgeshelikleri. Semasiologiyada sózlerdiń tuwra hám awıspalı mánide qollanılıw ayırıqshalıqları. Sózlerdiń metafora, metonimiya túrinde ózine tán awısıp qollanılıw ózgesheligi. Epitet sinekdoxa túrinde ózine tán awısıp qollanılıw ózgesheligi. Sózlerdiń sinonim, antonim túrinde kelgende keńeyiw, tarayıw arqalı mánilik jaqtan ózgeriwi. Sózlerdiń omonim túrinde kelgende keńeyiw, tarayıw arqalı mánilik jaqtan ózgeriwi. Sózlerdiń kóp mánililigi, ádebiy, sóylew tilinde hám kórkem shıǵarmalarda qollanılıwı. Qaraqalpaq tilinde tabu hám evfemizmlerdiń qollanılıwı, olardıń mánileri.

2.3 QARAQALPAQ AWÍZEKI DÓRETIWSHILIGI

Qaraqalpaq folklorınıń derekleri, jıynalıw hám izertleniwi. Qosıqlar. Xalıq qosıqları. Aytıslar. Aytımlar. SHeshenlik sózler, kúldirgi sózler. Jumbaq, jańıltıpaslar, naqıl-maqallar. Ertekler, ápsana, ańızlar. Terme-tolǵawlar. Dástanlar. Qaharmanlıq dástanlar. «Alpamıs», «Edige, «SHáryar» dástanları. Liro-epikalıq hám sosiallıq turmıs máselelerin sóz etetuǵın dástanlar. Folklordı jıynaw, baspaǵa tayarlaw, baspadan shıǵarıw, izertlew máseleleri. Qaraqalpaq folklorınıń dóretiwshileri hám atqarıwshıları. Folklor hám ádebiyat.

2.4 QARAQALPAQ TILI HÁM ÁDEBIYATÍN OQÍTÍW METODIKASÍ

Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıw metodikası pániniń mazmun mánisi, ilimiy tiykarları, prinsipleri. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatın oqıtıwda qollanılatuǵın metodlar hám usıllar. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatı sabaqların oqıtıwdı shólkemlestiriw hám ótkeriw usılları. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatı sabaqların qurallandıırıw. Qaraqalpaq tili pániniń tarawları hám oqıtıw metodikası. Qaraqalpaq ádebiyatı úlgielerin oqıtıw.

Oqıtıwdıń ózine say ózgeshelikleri, oqıtıwda kompetensiyalıq jandasıw, milliy oqıtıw baǵdarlamasınıń mazmunı hám talapları, sonday-aq, mektep sabaqlıqları mazmunı hám metodikalıq dúzilisi, oqıtıwdıń jańa jandasıw tiykarında, aldında

metod hám usıllar, oqıtıw prosessin shókemlestiriw, retseptiv (tınlap túsiniw, oqıp túsiniw) hám produktiv (sóylew hám jazıw) túrleri boyınsha kónikpe hám tájriybesin jetilistiriw hám rawajlandırıwdıń unamlı jolları, awızeki hám jazba ses túrleri, sóylew metodıkası, arnawlı ilimiy-metodik ádebiyatlar analizi, úyretiw hám úyreniwdi rejelestiriw, sabaqlardı shólkemlestiriw hám alıp barıw, kórgizbeli hám texnik qurallardan paydalanıw, tildi úretiwde úyretiw hám úyreniwdi prosessinde tásir etiwshi faktorlar, oqıwshılardıń biliw iskerligin bahalaw.

Qaraqalpaq tili hám ádebiyatınan jazba jumıslar ótkeriw hám bahalaw. Qaraqalpaq tilinen sabaqtan hám klasstan tıs jumıslar alıp barıw. Qaraqalpaq tili hám ádebiyatı sabaqlarında oqıwshılardıń sózlik baylıǵı hám sóylew mádeniyatın rawajlandırıw. Qaraqalpaq tili sabaqlarında oqıwshılardı tekst ústinde islewge úyretiw.

2.5 HÁZIRGI QARAQALPAQ ÁDEBIY TILI

Fonetika izertlew obyektı hám aspektleri. Qaraqalpaq ádebiy tiliniń dawıslı fonemaları. Qaraqalpaq ádebiy tiliniń dawıssız fonemaları. Dawıssız fonemalardıń jasalıwı. Sóylew aǵımındaǵı seslerdiń fonetikalıq ózgeshelikleri. Tiykargı seslik nızamlıqlar. Singormanizm. Sóz qurılısındaǵı ayırım seslik qubılıslar. Buwın. Buwınnıń jasalıwı. Jazıw hám imla. Qaraqalpaq tiliniń imlası. Imla hám orfoepiya. Ayırım dawıslı fonemalardıń aytılwı hám jazılıwı. Dawıssız fonemalardıń aytılwı hám jazılıwı. Ayırım túbir sózlerdiń hám affikslerdiń jazılıwı. Ayırım kómekshi hám qospa sózlerdiń jazılıwı. Buwın hám ótkerme. Leksikologiya. Qaraqalpaq tiliniń sózlik sistemasında sóz hám onıń mánileri. Qaraqalpaq tili leksikasınıń tariyxıy shıǵısı boyınsha quramı. Qollanıw órisi boyınsha qaraqalpaq tili leksikası. Ekspressivlik-stillik jaktan qaraqalpaq tili leksikası. Qollanıw jedelligine qaray qaraqalpaq tili leksikası. Házirgi qaraqalpaq tili frazeologiyası. Leksikografiya. Morfemika-sózdiń morfologiyalıq qurılısı haqqındaǵı ilim. Morfema hám onıń túrleri. Morfonologiya. Morfonema hám onıń túrleri. Morfema hám morfonema. Onıń tildiń basqa birliklerinen tiykargı ózgeshelikleri. Sóz jasalıwı. Sózdiń tiykarı. Túbir hám tiykar. Sóz jasaw usılları. Dórendi sóz hám qospa sóz. Atlıq, kelbetlik, ráwish hám feyil jasawshı affiksler. Morfologiya. Sózdiń grammatikalıq mánileri. Sóz shaqapları. Mánili sóz shaqapları. Atlıq, kelbetlik, sanlıq, alması, feyil hám ráwish. Bayanlawıshlıq sóz shaqabı. Kómekshi sózler. Modal sózler. Tańlaqlar. Eliklewishler. Sintaksis. Tiykargı sintaksislik birlikler. Sóz dizbekleri hám jay gáp. Gáptiń mazmunı boyınsha túrleri. Bolımlı hám bolımlı emes gáppler. Gáp aǵzaları. Gáptiń bas hám ekinshi darejeli aǵazaları. Bir bas aǵzalılıq gáppler. Tolıq hám tolıq emes gáppler. Sóz-gáppler. Qospalangán jay gáppler hám ayırım-langán aǵzalılıq gáppler. Qaratpa sózler. Feyil toplamlı gáppler. Qospa gáppler hám onıń túrleri. Qospa gápplerdiń izertleniwı. Basqa gáppli konstruksiyalar. Tuwra gáp hám ózlestirilgen gáp. Tekst sintaksisi. Teksttiń túrleri. Punktualiya hám onıń negizgi principleri. Irkilis belgileriniń qolanılıwı.

2.6 QARAQALPAQ ÁDEBIYATÍ TARIYXÍ

Túrkiy xalıqlarğa ortağ jazba ádebiy estelikler. "Orxon-Enisey" jazıwları. «Oğuznama». Qorqıt ata kitabı («Kitabı dedam Qorqut»). M.QAshqariydiń «Devanu luğat it túrk» shıǵarması. YUsup Has Hajib hám onıń «Qutadǵu bilig» shıǵarması. Axmed YUgnakiy «Hibatul haqoyıq» shıǵarması. Xoja Axmed YAssawiy «Devani hikmet», Xorezmiy (XIV ásir) «Muhabbatnama» dástanı, «Kodeks kumanikus» – "Qıpshaqlar sózligi". Jıraw-shayırlar miyrası. XVIII ásir qaraqalpaq ádebiyatı. Jiyen jıraw Amanlıq ulı. XIX ásir qaraqalpaq ádebiyatı. Kúnxoja Ibrayım ulı ómiri hám dóretiwshiligi. Ájiniyaz Qosıbay ulı ómiri hám dóretiwshiligi. Onıń «Bozataw» poeması hám Qız Meńesh penen aytısı. Berdaq Ğarǵabay ulıń ómiri hám dóretiwshiligi. Berdaqtıń dástanlıq shıǵarmaları. Ótesh Alshınbay ulı, Sarıbay hám Gúlmurat shayır dóretiwshiligi. XIX ásirdiń aqırı XX ásirdiń basındaǵı qaraqalpaq ádebiyatı. Annaqul Mámbetxoja ulı, Ábdıqádir Bekimbet ulı, Jańabay shayır hám Qorazbek Razbek ulı dóretiwshiligi. Qazı Máwlik Bekmuhámmet ulı hám Sápıwra Jayılбек qızı dóretiwshiligi.

20-30-jıllardaǵı qaraqalpaq ádebiyatı. Seyfulǵabit Májitov, Ayapbergen Muwsaev, Qasım Áwezov, Ábdıraman Ótepov, Nájim Dáwqaraev, Mirzaǵalıy Dáribaev dóretiwshiligi. Ekinshi dúnya júzlik urıs dáwirindegi qaraqalpaq ádebiyatı. Abbas Dabilov, Sadıq Nurımbetov. Urıstan keyingi qaraqalpaq ádebiyatı (1946-1960). Jolmurza Aymurzaev, Ámet SHamuratov hám Asan Begimov dóretiwshiligi. 1960-80-jıllardaǵı qaraqalpaq ádebiyatı. Karamatdin Sultanov, K.Mámbetov dóretiwshiligi. Dramaturgiya. Sapar Xojaniyazov hám P.Tilegenov dramalıq shıǵarmaları. T.Jumamuratovtıń ómiri hám dóretiwshiligi. B.Qayıpnazarov dóretiwshiligi. K.Sultanovtıń «Aqdárya» hám «Ájiniyaz» romanları. T.Mátmuratov poeziyasınıń ózinsheligi. Ibrayım YUsupovtıń ómiri hám dóretiwshiligi. Lirikası hám poemaları. T.Qayıpbergenovtıń ómiri hám dóretiwshiligi. "Qaraqalpaq dástanı" roman-epopeyası. T.Mátmuratov dóretiwshiligi. Sarıgúl Bahadırova, Gúlaysha Esemuratova dóretiwshiligi. SHawdırbay Seytov hám Keńesbay Raxmanov dóretiwshiligi. Ğárezsizlik dáwirindegi qaraqalpaq ádebiyatı.

2.7 JÁHÁN ÁDEBIYATÍ

Antik ádebiyatı. Eń áyyemgi ádebiy estelikler. VII-VI ásirlerde yunon ádebiyatı. Antik ádebiyatı. Orta ásirler ádebiyatı. Oyanıw dáwiri ádebiyatı. IV-XVII ásir Batıs Evropa ádebiyatı. Fransiya ádebiyatı. XVIII ásir aǵartıwshılıq mádeniyatı. Fransuz aǵartıwshılıq ádebiyatı. Nemis aǵartıwshılıq ádebiyatı. Nemis romantizm ádebiyatı. Ingliz ádebiyatında Bayron hám SHellidiń tutqan ornı. E.Xeminguey dóretiwshiliginde urıs teması. Amerika ádebiyatı. Frederik Stendal. Prosper Merime novellaları hám xalıq awızeki dóretpeleri. Onore de Balzak. Gi de Mopassan. Iogann Volfgang Gete — nemis xalqınıń ullı dóretiwshisi.

2.8 TÚRKIY JAZÍWLAR TARIYXÍ

Túrkiy jazıwlar tariyxı tuwralı maǵlıwmat. Túrkiy tillerinde eski dáwirdegi jazıw túrleri. Epitafiyalıq jazba. Runikalıq jazıw. Eski uyǵır jazıwı. Túrkiy tillerinin payda bolıwı hám rawajlanıwındaǵı tiykarǵı dáwirler. Altay dewiri, Xun dáwiri,

Áyyemgi túrkiy dáwiri. Túrkiy tillerinin payda bolıwı hám rawajlanıwındaǵı tiykarǵı dáwirler. Orta túrkiy dáwir, jana túrkiy dáwir, eń jana túrkiy dáwir. Orxon-Enisey jazba estelikleri. Orxon-Enisey jazba estelikleriniń fonetikası. Orxon-Enisey jazba estelikleriniń leksikası. Orxon-Enisey jazba estelikleriniń morfologiyası hám sintaksisi. Eski túrkiy runikalıq jazıwlardıń alfaviti. Orxon-Enisey jazba estelikleriniń grafikası. Orxon-Enisey jazba esteliklerinde dawıssız sesler ushın alınǵan tańbalar. Orxon-Enisey jazba esteliklerin dawıslı hám dawıssızlardıń qollanılıwı. Eski uyǵır jazıwı tuwralı qıskasha maǵlıwmat. Uyǵır jazıwındaǵı jazba estelikler. Arab jazıwı — arab jazıwının túrkiy xalıqlarda qollanılıwı. Arab jazıwındaǵı jazba estelikler. Arab jazıwı tiykarındaǵı eski qaraqalpaq jazıwı. XX ásir túrkiy jazıwı.

2.9 XALQARA BAHALAW BAǴDARLAMALARÍNDÁ OQÍW SAWATLÍLÍǴÍ

Oqıwshılardıń oqıp túsiniw sawatlılıǵı anıqlawǵa qaratılǵan xalqara dástúrler (PISA, PIRLS) tiykarında bilimlendiriw sapasın qadahalaw hám bahalaw. Xalqara bahalaw dásúrleniniń áhmiyeti. PISA xalqara bahalaw izertlezge ulıwma orta bilim beriw mákemeleriniń, oqıtıwshıları hám oqıwshılardıń tayarlıq dárejesin rawajlandırıwda shólkemlestiriw.

PIRLS — xalqara bahalaw dástúrleriniń mazmun mánisi, maqset hám waziypalar. PIRLS — oqıwshılardıń oqıp túsiniw sawatlılıǵı bahalawda xalqara dástúrler áhmiyetli tárepleri. Oqıwshılardıń oqıw sawatlılıǵın bahlaw boyınsha islep shıǵılǵan tapsırmalar mazmunı, tekstlerdiń qıyınlıq dárejesi hám bahalaw kretereyaları. Oqıwshılardıń analiz etiw hám dóretiwshilik pikirlew kónikpesi hám qánigeligin rawajlandırıwdıń paydalı jolları.

2.10 TAÑLAW PÁNLER

Bul baǵdar boyınsha qayta tayarlaw kursına say ráwishte, júzege kelgen zárúrlık hám buyırtpashılardıń usınısları inabatqa alınǵan halda islep shıǵıladı.

Tiьkarǵı ádebiyatlar

1. Дәўлетов А. Тил билими тийкарлары Нөкис, 2011.
2. Дәўлетов А. Тил билимине кириспе тийкарлары Нөкис, 2008.
3. Абдиназимов Ш. Лингвистикалық тәлийматлар тарийхы. Нөкис, 2005
4. Абдиназимов Ш. Тил билими тарийхы. Ташкент, Фан, 2006.
5. Дәўлетов А. Хәзирги қарақалпақ тили. Фонетика. Нөкис, 1999.
6. Дәўлетов А. Хәзирги қарақалпақ тили. Фонетика. Нөкис, 2012.
7. Хәзирги қарақалпақ әдебий тилиниң грамматикасы. Сөз жасалыў хәм морфология. Нөкис, 1994.
8. A. Da'wletov, M. Da'wletov, M. Qudaybergenov. Ha'zirgi qaraqalpaq ádebiy tili. Sintaksis. No'kis, 2010.
9. Da'wletov M., Seydullaeva D. Ha'zirgi qaraqalpaq tilinde qospa ga'pler. No'kis, 2010.
10. Berdimuratov E. Házirgi qaraqalpaq tili. Leksikologiya. Nókis, 1994.
11. Dáwletov M. Házirgi qaraqalpaq tiliniń punktuaciyası. Nókis, 1998.
12. Хәзирги қарақалпақ әдебий тилинин грамматикасы. Синтаксис. Нөкис, 1992.
13. Насыров Д.С., Доспанов О. Қарақалпақ диалектологиясы. Нөкис, 1995.
14. Пахратдинов Ә., Алламбергенов К., Бекбергенова М. XX әсир қарақалпақ әдебияты тарийхы. Нөкис, «Қарақалпақстан» 2011.
15. Оразымбетов Қ. Хәзирги қарақалпақ лирикасында көркем формалардың эволюциясы хәм типологиясы. Нөкис, «Билим», 2004.
16. Ғуломов А., Қодиров И. Она тилини ўқитиш методикаси. Тошкент, 2001.
17. Бердимуратов Е., Пирниязов Қ. Орта мектеплерде қарақалпақ тилин оқытыў методикасы. Нөкис 1999.
18. Пахратдинов Ә. Қарақалпақ әдебиятын оқытыў методикасы. Нөкис. «Билим», 2004
19. Tolipov O'.Q., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent. 2006.
- 20.4. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Zamonaviya pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. Toshkent «Fan va texnologiya». 2008
21. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovacion texnologiyalar. Toshkent, 2008.
- 22.6. Ishmuhammedov R. Yo'ldoshev M. Ta'lim va tarbiyada innovacion pedagogik texnologiyalar. Toshkent. «Nihol» nashriyoti. 2013.
23. Йўлдошев Б. Матнни ўрганишининг лингвостатистик методлари. Самарқанд, 2008.
24. Maqsetov Q. Qaraqalpaq folklorı ."Qaraqalpaqstan" baspası, Nókis, 1977
25. Maqsetov Q. Qaraqalpaq xalqınıń kórkem awızeki dóretpeleri. Nókis, 1996.
26. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика. Москва, 2001
27. К.Мәмбетов. Ерте дәўирдеги қарақалпақ әдебияты. Нөкис, 1992
28. Пирназаров А. XIX әсирдиң екинши ярымы XX әсирдиң басындағы қарақалпақ әдебияты. Нөкис, «Билим», 1996.
29. К.Мәмбетов. Ерте дәўирдеги қарақалпақ әдебияты. Нөкис, 1992

30. Ахметов С. Қарақалпақ әдебий сыны. Нөкис, «Қарақалпақстан», 1993
31. Жәрімбетов Қ. XIX әсир қарақалпақ лирикасының жанрлық қәсийетлери хәм раўажланыў тарийхы Нөкис, «Билим», 2003
32. История зарубежной литературы. XX вв. М., — "Наука", 2000.
33. Ўқувчилар саводхонлигини баҳолаш бўйича халқаро тадқиқотлар дастури. Қўлланма. Тузувчилар: А.Б.Раджиев, А.А.Исмаилов, Ж.Р.Нарзиев, Х.П.Ахмедов, Г.О.Тоғаева. Т.: 2019
34. Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash (Ona tili va adabiyot fani o‘qituvchilari, metodistlar va soha mutaxassislari uchun metodik qo‘llanma). Ta’lim inspeksiyasi huzuridagi Ta’lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. T.: «SHARQ» NMA, 2019
35. Ismaylov A.A. va boshqalar. “Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash”, metodik qo‘llanma. Toshkent, “Sharq” nashriyoti, 2019 yil, 92 b.

Qosimsha ádebiyatlar

1. Berdimuratov E. Qaraqalpaq tili terminleri. Nókis, 1999.
2. Qálenderov M. Qaraqalpaq tilndegi sinonimlerdiń grammatikalıq, strukturalıq hám leksika-semantikalıq ózgeshelikleri. Nókis, 1989
3. Бекбергенов А. Қарақалпақ тилинің стилистикасы. Нөкис, 1990
4. Embergenov U. Házirgi qaraqalpaq tilinde eliklewish sózler. Nókis, 1990.
5. Алланиязова Ш. Қарақалпақ тилинің қол-өнер лексикасы. Нөкис, 1997.
6. Камалов Қ. Қарақалпақ әдебиятында көркем методтың эволюциясы. Нөкис, "Қарақалпақстан", 1983.
7. . G‘afforova T. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent. “Tafakkur”. 2012
8. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent. 2003.
9. To‘xliiev B. Adabiyot o‘qitish metodikasi. Toshkent. 2010.
10. Usmonova K. Adabiy ta’limda ilgor pedagogik texnologiyalar. Toshkent. 2004.
11. Ёўлдошев М. Бадий матн лингвопозтикаси.-Тошкент: Фан, 2008.- 160 б.
12. Аўымбетов Қ. Халық даналығы. "Qaraqalpaqstan" baspası, Nókis, 1988
13. Цукерман Г.А. Оценка читательской грамотности. Москва, 2010
14. Примеры заданий по чтению, математике и естествознанию. Составители: Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский Е.А., к.п.н., Краснокутская Л.П., к.ф.-м.н., Краснянская К.А., к.п.н.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.40-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**XORIJIY (INGLIZ) TIL FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH
KURSINING**

NAMUNAVIY FAN DASTURI

Toshkent – 2025

Xorijiy (ingliz) til fanini o‘qitish huquqini berish bo‘yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining namunaviy o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2025-yil ____ -____dagi ____-son buyrug‘ida asosida ishlab chiqildi va ingliz tili fanini o‘qitish huquqini berish bo‘yicha kasbiy qayta tayyorlash kurslari amaliyotida foydalanish uchun tavsiya etiladi.

Tuzuvchilar:

M.N.Abdullayeva – A.Avloniy nomidagi PMMI, “Pedagogika va psixologiya” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

L.S. Eshonqulova – O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, “Ingliz tili integrallashgan kursi-2” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Z.T. Karakulova – A.Avloniy nomidagi PMMI, “Filologiya fanlari” bo‘limi bosh mutaxassisi.

Taqrizchilar:

M.B.Mirkasimova – Toshkent davlat pedagogika universiteti, Ingliz tili amaliy kafedrasida dotsenti, PhD.

Sh.Musurmonova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Boshlang‘ich ta’lim va filologiya fanlarini o‘qitish metodikasi” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil ____ -____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA OLADI

1. Umumkasbiy fanlar

1.1. Ingliz tili tarixi

1.2. Ingliz adabiyoti tarixi

1.3. Uzlaksiz ta’limda ingliz tilini o‘qitish tendensiyalari va zamonaviy yondashuvlar

1.4. Tanlov fanlari

2. Ixtisoslik fanlari

2.1. Ingliz tili nazariy kursi

2.2. Nutq ko‘nikmalari integratsiyasi kursi

2.3. Ingliz tilida o‘qish va o‘qib tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish

2.4. Ingliz tilida gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish

2.5. Ingliz tilida yozuv ko‘nikmalarini rivojlantirish

2.6. Ingliz tilini o‘qitish metodikasi

2.7. Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitish metodikasi

2.8. Tanlov fanlari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Ingliz tili tarixi

German tillari to'g'risida umumiy ma'lumot, german tillarining tasnifi va ularga oid yozma yodgorliklar. Ingliz tili tarixining boshlanishi haqida. Ingliz tilining tarixiy ildizlari: qadimgi ingliz (Old English) ingliz tilining fonetikasi va grammatik tuzilishi, qadimgi ingliz tilining lug'at tarkibi, morfologik va muhim sintaktik xususiyatlari, qadimgi ingliz tilining mustaqil taraqqiy etishi. Qadimgi ingliz tili me'yorlarini belgilashda turli qarash va oqimlar. O'rta davr ingliz tili grammatik tuzilishidagi asosiy o'zgarishlar. Yangi davrda ingliz tili. Yangi ingliz tili sistemasidagi o'zgarishlar. XX asrda ingliz tilini rivojlanishining o'ziga xos jihatlari.

1.2. Ingliz adabiyoti tarixi

Ingliz adabiyoti tarixining tarkibiy qismlari, taraqqiyot yo'li, davrlashtirish tamoyillari, eng muhim davrlari, davrlashtirish mezonlari. Ingliz mumtoz adabiyotning yirik vakillari hayoti va ijodi, adabiy ta'sir va adabiy aloqalar, muhitlar-aro adabiyot, adabiyotning evolyutsion taraqqiyoti xususiyatlari, badiiy kashfiyotlar. O'rta asrlar (1100-1485) ingliz adabiyotidagi yangi yo'nalishlar. Uyg'onish davri adabiyoti, uyg'onish davri adabiyotining eng yetuk namoyondalari va ularning asarlari.

XVIII asr ingliz adabiyoti vakillari va asarlarining tarixiy, tarbiyaviy ahamiyati. XIX asr romantizm adabiyoti oqimi va uning o'ziga xos xususiyatlari. XIX asr oxiri XX asr boshlarida ingliz adabiyoti. XX asr ingliz adabiyoti taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlari.

Ingliz adabiyotida hikoyanavislik maktabining vujudga kelishi. Ingliz adabiyoti romanchilik maktabining shakllanishi va romanchilik maktabi vakillari, ularning asarlari haqida.

1.3. Uzlaksiz ta'limda ingliz tilini o'qitish tendensiyalari va zamonaviy yondashuvlar

Ingliz tilini o'qitishning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlashga qaratilgan innovatsiyalar va tendensiyalar. O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'limning mazmun-mohiyati va tamoyillari. Til o'qitishda motivatsiyaning roli. Dars davomida o'quvchilarga motivatsiya berish. Motivatsiyaning o'quvchi uchun ahamiyatining muhimligi. Motivatsiya berish usullari. Ingliz tilini o'qitishdagi an'anaviy va noan'anaviy ta'lim texnologiyalari, hamkorlikda, jamoada, muammoli o'qitish.

Ingliz tili darslarini boshqa fanlar bilan bog'lash, boshqa fanlarda ishlatiladigan asosiy atamalarning ingliz tilida nomlanishi bilan tanishtirish;

o'quvchilarning turli sohalarda o'z fikrini ifoda eta olish qobiliyatini shakllantirish. O'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda loyiha texnologiyasining o'rni, ta'lim jarayonini loyihalashtirish, ta'lim jarayonini loyihalashtirishning ilmiy-metodik asoslari, ingliz tili o'qituvchisining pedagogik faoliyati, fanni zamonaviy vositalar asosida o'qitish, darsdan tashqari mashg'ulotlarni loyihalashtirish, multimediali darslar asosida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari.

Innovatsiyalar davrida internet saytlari va ularning tasnifi. Ingliz tili faniga oid saytlar va ulardan darsda foydalanish metodikasi. Ingliz tili o'qituvchilari kasbiy mahoratini har tomonlama oshirishga mo'ljallangan mahalliy hamda xalqaro o'quv portallar, saytlari bilan tanishtirish, undagi bloklarda ishlash va ulardan qanday foydalanish yuzasidan tavsiyalar berish.

O'quvchilar bilimlari va kompetensiyalarini baholashning turli strategiyalari. Rasmiy va norasmiy, diagnostik va umumiy yondashuvga asoslangan baholash usullari. Baholash — ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida. Baholash orqali o'quvchilar bilan teskari aloqani o'rnatish. O'quvchilarning o'quv faoliyatini, bilim va kompetensiyalarini baholashning turli usul va vositalari. O'quvchilar o'zini baholashi, o'quvchilar boshqa o'quvchilarni baholashi va o'qituvchi tomonidan baholash yondashuvlari, ulardan samarali foydalanish. Chet tillarni o'rganishda diktant turlari va ulardan unumli foydalanish usullari. Mavzuga mos ta'limiy va nazorat uchun beriladigan matnlardan to'g'ri foydalanish.

1.4. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Ingliz tilining nazariy kursi

Ta'lim oluvchilarni kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan ingliz tilining nazariy jihatlarini: tovush sistemasi — unli va undosh tovushlar, leksikasi va til qurilishini o'ziga xos xususiyatlari bilan tanishtirish. Jumladan, harf va tovushlarni farqlash, so'z urg'usi, gap urg'usi, ohang (intonatsiya) va uning turlari.

Ingliz tili grammatikasi morfologiya va sintaksis, so'z turkumlari: mustaqil va yordamchi so'z turkumlari, ularning o'ziga xos xususiyatlari. Grammatik kategoriyalar, grammatik shakllar va ularning vazifasi. Gap va gap bo'laklari, gapning ma'no va tuzilishiga ko'ra turlari.

Ingliz tili lugʻat tarkibining asosiy birliklari, soʻzning morfologik, sintaktik, leksik va semantik tuzilishi, soʻz yasaliishi, leksik tizim va uning xususiyatlari, soʻzlarning kelib chiqishi, sinonimlar, antonimlar, omonimlar, turgʻun birikmalar, frazeologik iboralar, predlogli birikmalar, idiomalar, qisqartmalar, lugʻat kitoblarining mazmuni.

2.2. Nutq koʻnikmalari integratsiyasi kursi

Nutq koʻnikmalari integratsiyasi amaliy kursi davomida ingliz tilini bilish darajasini umumyeвроpa standarti hamda ingliz tillarini oʻrganish, oʻrgatish va uzluksiz taʼlim tizimining ingliz tillari boʻyicha Jahon standartlari va Davlat ingliz tili taʼlimi talablarida belgilangan B1 dan B2 va undan yuqori darajasiga yetkazish. Nutq koʻnikmalarini integratsiyasi amaliy kursida nutq faoliyatining quyidagi turlari integrallashgan holda oʻqitiladi:

- Toʻgʻri talaffuz qoidalari;
- Ogʻzaki nutq amaliyoti (Tinglab tushunish, oʻqish, yozish, gapirish amaliy grammatika va leksika)

Kundalik va ijtimoiy hayotga oid mavzular, shaxsiy maʼlumot, avtobiografiya, oila haqida maʼlumot, boʻsh vaqtni oʻtkazish, taqvim, ob-havo, kasblar, sport, yashash joyi, shaharlar va mamlakatlar, kiyim-kechak va kiyinish odobi, salomatlik, transport, taʼlim sohasi, turli kasblar, kundalik hayotdagi voqea va hodisalarning qisqa tasviri, qiziqishlari, ovqatlanish, insonning xarakteri va fazilatlarini tasvirlash, sanʼat turlari, uy anjomlari, sayohat va turizm, biznes, kitob, kino va teledasturlar turlari va ularning sifati, turli mamlakatlardagi siyosiy tizim, Oʻzbekiston Respublikasida taʼlim tizimi, oliy oʻquv yurti, atrof-muhitni muhofaza qilish, Oʻzbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy aloqalari, insonlar oʻrtasidagi munosabatlar, xizmat koʻrsatish, ijtimoiy masalalar, jumladan, yoshlar tarbiyasi, turli kasalliklar va ularning simptomlari, ixtisosligiga oid mavzular, kasbi bilan bogʻliq dolzarb masalalar va h.k. mavzularni, til koʻnikmalarini, yaʼni soʻzlashish, tinglab tushunish, oʻqib tushunish va yozish amaliyotlarini hamda fonetika, grammatika va leksik birliklarni kommunikativ uygʻunlikda oʻqitish. Turli sohalarida dalillarga asoslangan murakkab boʻlmagan matnlarni oʻqib toʻliq tushuna olish, kundalik va yoʻnalish sohasiga oid Internet saytlaridan olingan risolalar, reklamalar, gazeta eʼlonlarini, OAV matnlarini oʻqib asosiy mazmunini tushunish.

Tinglab tushunish, gapirish, oʻqish koʻnikmalariga yozish til koʻnikmasini integrallashtirgan holda oʻz suhbatdoshiga xat va xabarlar yozish, anketani turli shaxsiy maʼlumotlar bilan toʻldirish, shaxsiy hamda kasb-hunarga oid kontekstlarda qaydlar va xabarlar yozish, sohaga oid hisobotlar yozish, ariza, rezyume va yoʻllanma xatlar yozish.

2.3. Ingliz tilida o‘qish va o‘qib tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish

Ingliz tilida turli uslublarga xos matnlarni o‘qib tushunishga, tahlil qilish, murakkab matnlardan o‘ziga kerakli ma’lumotni qidirib topib, amaliy maqsadlarda qo‘llay olish, turli uslubga xos matnlarni bexato va mazmunli tuzish. Jumladan, o‘z sohalariga oid turli matn turlarini (kichik hikoyalar) jurnal va gazeta maqolalari, yangiliklar bayoni, internet matnlari) o‘qib, matn yuzasidan xulosa chiqara olish; matnlardagi fikrlarni, muallif g‘oyasini va mubolag‘ani aniqlashlari; o‘z sohasiga oid bo‘lmagan keng qamrovli mazmundagi matnlarni lug‘at va lug‘atsiz o‘qib tushunish; yo‘riqnomalarni o‘qib kerakli ko‘rsatmalarni tushunish; badiiy matnlarni (mas, hikoya, romandan parcha, she‘r) o‘qib, ular g‘oyasini, voqealar rivoji va oqibatini tushunish; madaniyat va san‘atga oid mavzulardagi (film, teatr, badiiy adabiyot) taqrizlarni o‘qib, undagi asosiy fikrlarni ayta olish; o‘qish jarayonida duch keladigan muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etish.

2.4. Ingliz tilida gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish

So‘zlashuvchining kayfiyati va munosabatini anglay olish; tanish yoki o‘zini qiziqtirgan mavzularda yuzma-yuz muloqotga kirisha olish, muloqotni samarali davom ettirish va tugallash; norasmiy muhokamalarda o‘z nuqtai nazarini va fikrini bayon eta olish va boshqalarning fikrini so‘ray olish; hissiyotlari va munosabatini tasvirlagan holda ko‘rgan-kechirganlarini batafsil bayon qila olish; kasbga oid mavzulardagi aniq va batafsil og‘zaki tavsiflarni tushunishi va matn tuza olishi; adabiy (standart) og‘zaki nutqni shovqin yoki nutq yaxshi eshitilishiga to‘sqinlik qilayotgan boshqa tashqi omillar sharoitida ham tushuna olish; tanish mavzulardagi, jumladan kasbga oid mavzulardagi aniq va ravon tuzilgan ma’ruza yoki nutqni tushuna olishi va unga doir savollarga javob bera olish; adabiy (standart) tilda olib boriladigan radio va TV dasturlar (hujjatli filmlar, jonli intervyular, tok-shou va aksariyat badiiy filmlar)ni tushuna olishi va mazmunini qisqacha og‘zaki bayon eta olish; turli variantlar, sabab, natija, turli holatlarning yutuq va kamchiliklarini e’tirof etgan holda o‘z nuqtai nazarini ifoda etish; turli ijtimoiy kontekstlarda tegishli til birliklaridan o‘rinli foydalana olish.

2.5. Ingliz tilida yozuv ko‘nikmalarini rivojlantirish

Berilgan mavzu bo‘yicha inshoni ma’no va tuzilishi jihatdan rejalashtirish; o‘zlariga tanish bo‘lgan mavzu bo‘yicha matn tuzish; eshitgan, ko‘rgan va o‘qigan mavzulari asosida 150-250 so‘zlik paragraflar yoza olish ko‘nikmasini

bosqichma-bosqich rivojlantirib borish; inshoning tuzilishi (kirish, asosiy qism va xulosa), uning mantiqiy uzviyligi va yaxlitligini ta'minlay olish; rasmiy xatlarni "o'quvchi", "buyurtmachi" ehtiyojidan kelib chiqqan holda yoza olish; o'z fikr va mulohazalarini 150 — 250 so'zdan iborat turli insho turlari va mavzulari bo'yicha yozma bayon etish; qiyosiy, tahliliy va tanqidiy turdagi bayonlarda o'z fikrlarini yozma muloqot qonun-qoidalariga amal qilgan holda bayon eta olish; keng qamrovli va o'zlariga yaqin mavzudagi maqolalarning qisqacha mazmunini yoza olish; turli maqsadlarga mo'ljallangan norasmiy va rasmiy xatlar (masalan, tushuntirish xati, iltimosnoma, murojaat xati va h.k.) va arizalar yoza olish; kitob yoki filmlarning mazmunini yozma bayon eta olish va ularga qisqa taqriz yoza olish.

2.6. Ingliz tilini o'qitish metodikasi

Ingliz tili fanini o'qitish metodikasi fanining mazmun mohiyati, ilmiy asoslari, tamoyillari. Ingliz tillarini o'qitish bo'yicha davlat ta'limi standarti, o'quv dasturining mazmuni va talablari, shuningdek, maktab darsliklari mazmuni va metodik tuzilishi, Tillarni qiyoslab o'rganish usullari. An'anaviy va kommunikativ metodlar. Xorijiy tillarni tabiiy va kommunikativ muhitda o'rgatish. Kommunikativ yondashuv nazariyasi. Kommunikativ yondashuvning dars davomidagi roli. Mashg'ulot davomida o'qituvchi va o'quvchining roli. Ingliz tilini o'rganuvchilarning dars jarayonidagi faolligini ta'minlovchi metodlar.

Ingliz tilini o'qitish jarayonini tashkil etish, nutq faoliyatining retseptiv (tinglab tushunish, o'qib tushunish) va produktiv (gapirish va yozish) turlari bo'yicha ko'nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirishning samarali yo'llari, og'zaki va yozma nutq shakllarida muloqot qilish metodikasi, maxsus ilmiy-metodik adabiyotlar tahlili, ingliz tilini o'rgatish va o'rganish jarayonini rejalashtirish, ingliz tili darslarini tashkil etish va taqdim etish metodikasi, ko'rgazmali va texnik vositalardan foydalanish, ingliz tilini o'rgatish va o'rganish jarayoniga ta'sir etuvchi omillar, ona tili va ikkinchi ingliz tili o'rganishdagi farqlanishlar. Oraliq farqlarni aniqlash. Ingliz tilini o'rganishda xato qilishning roli va ahamiyati.

Sinfni boshqarishda o'qituvchining roli. O'qituvchining bilimi. Dars davomida o'qituvchining bilimi va malakasi. Muammoli vaziyatlarda sinfni boshqarish uslublari

Dars davomida o'quvchilar tomonidan yo'l qo'yiladigan xatolar, o'quvchilarning bilish faoliyatini baholash va xatolar ustida ishlash metodikasi. Ingliz tili darslarida o'quvchilarning xatolarini kategoriyalashtirish (turkumlash).

Xatolar ustida ishlash va ularni bartaraf etish usullari. Til o'rganishda xato turlari va ularni to'g'rilash texnikalari.

Ingliz tili darslari davomida to'g'ri ko'rsatma berish. Mashqlarni tushuntirishda to'g'ri ko'rsatma berish usullarining o'ri. Muammoli vaziyatlarda to'g'ri ko'rsatma berish texnikalari. Dars davomida to'g'ri ko'rsatma berishda sinfdagi o'quvchilarning til bilish darajasining ahamiyati.

Leksikani boyitish uchun mo'ljallangan interaktiv faoliyat turlari. O'quvchilarga yangi so'zlarni taqdim qilishda ularning tayanch bilimlarini hisobga olishning unumli va natijaviy usullari. Grammatikani taqdim etishning Deduktiv va Induktiv (qoidasiz grammatika) yo'llari. Grammatikani o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo'llash. Tilni tinglab va muloqot qilib o'rganishning afzalliklari.

O'quvchilarning til ko'nikmalari va darsdagi g'oyalariga fidbak (fikir-mulohaza) berish usullari. Og'zaki va yozma fidbak. O'quvchilarga motivatsiya berish maqsadida qo'llaniladigan fidbak.

2.7. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish metodikasi

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish konsepsiyasi, mazmuni maqsad va vazifalari, didaktik prinsiplar va uning o'ziga xos xususiyatlari, Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tillarini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda va ta'lim jarayoniga jalb etishda o'qituvchining innovatsion yondashuvlari.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tili o'rgatishda o'rganish usullarining (learning styles) ahamiyati. Ingliz til o'qitishda turli xil o'rganish usullari (visual, auditory, tactile, kinesthetic,...). Ingliz tilini oson o'rgatish uchun o'quvchilarning o'rganish usullarini aniqlash yo'llari. Turli xil o'rganish uslublariga mos o'quv materiallarini tayyorlash. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishdagi qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari.

Harf va tovushlarni farqlashni o'rgatish usullari. Talaffuz, so'z urg'usi, so'z va gapda ohangning o'ri, nutqiy bog'lanishlar. Ingliz tilida talaffuzni o'rgatishning qiyinchiliklari, xususiyatlari. Talaffuzni o'rgatishning samarali usullari. Boshlang'ich sinflarda, darsda o'qituvchining talaffuzi. 1-4-sinf xorijiy til darsliklari yordamida to'g'ri talaffuzni o'rgatish mashqlari tahlili va ular bilan ishlash metodikasi. Intonatsiya va urg'uni o'rgatishda samarali mashqlardan foydalanish tajribasidan. Talaffuz malakalarini rivojlantiruvchi o'yinlar.

Ingliz tili darslarida o'yinlar yordamida o'quvchilarning so'z boyligini va nutqni ostitirish. Ingliz tili darslari uchun qiziqarli o'quv materialini tayyorlash va o'quvchilarga yetkazishda yangicha yondashuvlar. O'quvchilarga ingliz tilini o'rgatishda o'yinlarning o'ri va roli. Mavzuga mos o'yinlarni tanlash yo'llari.

O'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash, muammolarni hal eta olish va bilimlarini rivojlantirishga qaratilgan turli ta'lim yondashuvlari, texnologiya va metodlar. Boshlang'ich sinf darsliklari mazmuni, dars ishlanmalarini ishlab chiqish, darslarni taqdim etishning o'ziga xos xususiyatlari.

2.8. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

Yakuniy attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazoratdan (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) iborat.

Yakuniy nazoratga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Huquqiy-me'yoriy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Maktab ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF – 5712-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019 y., 06/19/5712/3034-son)

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Maktab ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 997-sonli qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.12.2018 yil, 09/18/997/2289-son.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 son Farmoni, — T.: 2023.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son qarori, — T.: 2024.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'limga oid farmonlari, qarorlari, Vazirlar Mahkamasining ta'limga oid qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining tegishli buyruqlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.

6. Umumta'lim maktablari 1-11-sinflari uchun ingliz tilidan o'quv dasturlari, 2024-yil.

7. Umumta'lim maktablari ingliz tili darsligi majmualari:

- Susannah Reed with Kay Bentley. Guess What 1- 6- sinflar uchun. Cambridge University Press. 2021

- Joanna Kosta, Melannie Williams. Prepare. 7-11-sinflar uchun. Cambridge University Press. 2021.

Fanga oid adabiyotlar:

1. Adam Szczegielniak. Introduction to Linguistic Theory. Phonetics: The Sounds of Language. <https://scholar.harvard.edu>

2. Adrian Underhill. Sound Foundations. Learning and teaching pronunciation. Macmillan Publishers Limited, 2005

3. Adrian Doff. Teach English. Cambridge, 1994..

4. Aish, F. and Tomlinson, J. Collins EAP. Lectures. Learn Listening and Note – Taking Skills. Collins Publishers, London, 2013.
5. Anikin G.V. Mixalskaya N.P. “Ingliz adabiyoti tarixi”. M., 1985
6. Azizxodjayeva A.K. Pedagogik texnologiya — T., 2006.
7. Baqoyeva M., Muratova E., Ochilova M. Ingliz adabiyoti. T. : 2010
8. Baugh, Albert C. and Thomas Cable A. History of the English Language, 4th edition, London: Routledge. 1993.
9. Berardo, S. The use of authentic materials in the teaching of reading. The Reading Matrix, 6(2), 2006. 60-69.
10. British Council. English for Academics 1 and 2nd. British Council. 2016.
11. Daise, D & Norloff, Ch. Q: Skills for Success. Reading and writing. Oxford. Second Edition. 2015.
12. David Bohlke. Skillful Foundation Reading & Writing Second edition Student’s Book Pack. Macmillan Education, 2018.
13. Dorothy E. Zemach. Open Mind. A1 Student’s book. Macmillan education limited. 90 pages, 2014.
14. Driscoll, L. Reading Extra A resource book of multi-level skills activities. CUP. 2004.
15. Earl, L. (). Assessment as Learning: Using Classroom Assessment to Maximise Student Learning. Thousand Oaks, CA: Corwin Press. 2003.
16. Fennel, Barbara A. A History of English. Oxford: Blackwell Publishers. 2001.
17. Fry, E. B. Skimming and scanning Pre-intermediate. Jamestown Publishers. 2000.
18. Gill Holley. Get involved. A1+ Student’s book. Macmillan education limited. 128 pages, 2021.
19. Greenall, S. & D. Pye, Reading 1, Cambridge Skills for Fluency. Cambridge: CUP. 2007.
20. Hattie, J., & Timperley, H. The Power of Feedback. Review of Educational Research, 77(1), 2007, pp. 81-112.
21. Ilyish B.A. The structure of Modern English, M, 1995.
22. Ivasheva V.V. “XIX asr — Angliya adabiyoti”. M., 1984.
23. Jacobson, E., Degener, S. and Purcell-Gates, V. Creating Authentic Materials and Activities for the Adult Literacy Classroom: A Handbook for Practitioners. USA: NCSALL, 2003.
24. Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers Approach and methods in language Teaching. Cambridge University. Press. 1986.
25. Jalolov J.J. “Chet tili o‘qitish metodikasi” — T., 1996.

26. Kilickaya, F. Authentic materials and culture content in EFL classrooms. *The Internet ELT Journal*, 10(7), 2004.
27. Конишева А.В. Английский язык. Современные методы обучения. (Английский язык. Современные методы обучения). Минск, 2005.
28. Kovasz, K. Collins English for Exam. Writing for IELTS, Harper Collins Publishers, London, 2011.
23. Larsen-Freeman, Diane. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press, 2000
24. Louis Rogers and Jennifer Wilkin, Dorothy E. Zemach (2012) *Skillful 3 ва 4. Reading and writing*. Macmillan.
25. Mark Hancock. *English Pronunciation in Use*. Cambridge university press, 2003.
26. Marianne Celce-Murcia, Donna M. Brinton, Janet M. Goodwin, Barry Griner. *Teaching Pronunciation. A course book and reference guide*. Cambridge University Press, 2010.
27. Mixalskaya N.P., Anikin. G.V. *XX asr ingliz romani*. M., 1982.
28. Mirzayeva, Z. and Jalilov, K. *English. Key to Success, Part 1. The Outline of English Grammar*. Turon zamin Ziyo, Tashkent, 2014.
29. Newspapers and magazines (e.g. *English Teaching professional*, *Modern English Teacher*, *Uzbekistan Today*, *The Economist*, *The New Scientist*, *National Geographic* etc).
30. Qilichev E. *O‘zbek tilining amaliy stilistikasi*.- T.. O‘qituvchi, 1995.
31. Resource Centre Manager Training materials — British Council August 5, 2010.
32. Swan, M. *Practical English Usage*. Third ed., revised. Oxford University Press, Oxford, 2005.
33. Scarry, S., & Scarry, J. *The Writer’s Workplace with Readings: Building College Writing Skills*. Thomson Learning. Sixth Edition. 2010.
34. *Teaching English – Training Videos*- British Council, 2008.
35. *Teaching Knowledge Test (TKT), Modules 1-3. Handbook for Teachers*, University of Cambridge ESOL Examinations. 2021.
36. *Training materials and manuals*. A.Avloni Retraining and In-Service Institute of Managers and Specialists of Public Education system, 2015-2017.
37. Virginia Evans. *Successful writing upper-intermediate*. Express publisher. 2000.
38. Virginia French Allen “*Techniques in teaching vocabulary*”, Oxford University Press, 1993.
39. Williams, A. Collins English for Exam. Writing for IELTS Harper Collins Publishers, London, 2011.

40. Xoshimov O'. Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi — T., 2003.
41. Z.Harris, Transformational Theory, "Language" 1996,v 41, N3.
42. Zaripova R.A. Chet tili o'qitish metodikasidan qo'llanma. – T., 1986.

Elektron ta'lim resurslari

1. www.developreading.com
2. www.online-literature.com
3. www.literature.org/
4. www.pearsonlongman.com/ae/
5. <https://www.nationalgeographic.com/science>
6. www.teachingenglish.org – Britaniya Kengashi sayti — Teaching English Website and resources of English – British Council.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.41-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**MATEMATIKA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **D.U. Turanova** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limining matematika fani metodisti.

A.G‘.Xolboyev – Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti “Umumiy matematika” kafedrası dotsenti, f.-m.f.f.d. (PhD).

E.O. Ismoilov – Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti “Umumiy matematika” kafedrası dotsenti v.b., p.f.f.d. (PhD).

Taqrizchilar: **M. E. Nurillayev** – Nizomiy nomidagi TDPU “Umumiy matematika” kafedrası mudiri, dotsent, f.-m.f.f.d. (PhD).

E.E. Ostonayev – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsia etilgan.

KURSNING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Inklyuziv ta’lim
- 1.2. Matematik jarayonlarni modellashtirish
- 1.3. Xalqaro baholash dasturlari
- 1.4. Matematikani kasbga yo‘naltirib o‘qitish
- 1.5. Matematikani o‘qitishda innovatsion ta’lim

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Matematik analiz
- 2.2. Algebra sonlar nazariyasi
- 2.3. Geometriya
- 2.4. Matematika o‘qitish metodikasi
- 2.5. Matematikadan misol va masalalar yechish
- 2.6. Ehtimollar nazariyasi va matematik statistika elementlari
- 2.7. Tanlov fani 1
- 2.8. Tanlov fani 2

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Inklyuziv ta'lim

Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik va metodologik asoslari. Inklyuziv va tabaqalashtirilgan ta'limning qiyosiy tavsiflari. Inklyuziv ta'limning maqsadi. Differensial ta'lim tushunchasi va mohiyati. Ta'limda xilma-xillik, inklyuzivlik va differensyal yondashuvning dunyo hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va samarali ta'lim sifatida tan olinganligi.

O'quvchilarning ta'limdagi tenglik huquqini kafolatlash; ta'lim muassasasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar va o'smirlarning ta'lim olishlari uchun zaruriy psixologik-pedagogik, korreksion sharoitlarni yaratish; ularning imkoniyatiga yo'naltirilgan umumta'lim dasturlari va korreksion ishlarni amalga oshirish orqali ruhiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashtirishni amalga oshirish; jamiyatning va oilaning faol ishtirokida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan va sog'lom bolalarning ehtiyojlarini qondirish; ijtimoiy hayotga erta moslashtirish; imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlarni oilalardan ajralmagan holda yashash huquqini ro'yobga chiqarish; jamiyatda alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan o'quvchi va o'smirlarga nisbatan do'stona va mehr-muhabbatli munosabatni shakllantirish.

O'quvchilar va sinfdagi xilma-xillik. O'quvchilar va ular tomonidan ta'limiy materialni o'zlashtirish usullari. Ta'limdagi qiyinchiliklar va ta'lim olish qobiliyatining buzilishi o'rtasidagi farqlar. Ta'limdagi qiyinchiliklarning asosiy shakllari. Ta'limda tenglikni ta'minlash uchun zarur pedagogik xizmatlarni tashkil etishi. Differensial ko'rsatmalar tushunchasi. Individual ta'lim dasturi tushunchasi. Individual ta'limiy marshrut tushunchasi. Har bir alohida holat uchun individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish zarurati.

Inklyuziv va tabaqalashtirilgan sinflar bilan ishlashda yangicha pedagogik qarashlar; dars davomida barcha o'quvchilarning ishiga ijobiy hissiy kayfiyatni yaratish; o'quvchilarni vazifalarni bajarishning turli usullarini tanlash va mustaqil va guruhda ishlashga undash imkoniyatlarini kengaytirish usul va vositalari

O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim turlari va texnologiyalari. O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi. O'quvchi shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlar va ta'lim modeli. O'quvchi shaxsini rivojlantirish jismoniy, harakat, sezish, anglash, til va ijtimoiy-hissiy omillari.

Loyihaviy ta'lim texnologiyasi asosida o'quvchilar mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali yo'llari. Loyihaning tanlanishi, tadqiqot va tahlil, loyihani rejalashtirish, natijalarni taqdim etish orqali tanqidiy va ijodiy fikrlash, hamkorlikda ishlash ko'nikma va malakalarini rivojlantirishning usul va vositalari.

1.2. Matematik jarayonlarni modellashtirish

Model va modellashtirish tushunchalari. Bilish jarayonida va insonning amaliy faoliyatida modellashtirishning roli. Matematik model tushunchasi. Matematik modelga misollar. Matematik modelni ifodalash shakllari. Matematik modellarga qo'yiladigan asosiy talablar. Matematik modellarni qurish metodlari. Matematik model va uning Real obyekti orasidagi muvofiqlik. Matematik modellarning nazariy va amaliy tadqiqoti, ularning adekvatligi.

Energiyaning saqlanish qonuni. Massa (materiya)ning saqlanish qonuni. Impulsning saqlanish qonuni. Matematik modellashtirishda analogiya usuli. Chiziqli programmalash. Iyerarxiya prinsipidan foydalanib, matematik modellar qurish.

Jamiyat rivojlanishining Maltus va Ferxyulst-Perl modellari. Logistik model. Populyatsiya chiziqsiz modelining uch turdagi rejimi. "Yirtqich-o'lja" sistemasining o'zaro munosabat modeli. Beylining epidemiya modellari. Mikroorganizmlarning diffuziyasi modeli, biosintez modellari.

"Yirtqich-o'lja" sistemasining o'zaro munosabat modeli. Ikki davlat o'rtasidagi qurollanish poygasi modeli. Ikki armiya jangovar harakati modeli. Volter-Lotka modeli.

O'zaro ta'sirlashuvchi populyatsiyalar sonini modellashtirish. Modda va energiya muvozanatining modeli. Korxonalar o'zaro qarzlarini bartaraf etishi. Reklama kompaniyasini tashkillashtirish. Bozor iqtisodiyoti muvozanatining makromodeli. Iqtisodiy o'sishning makromodeli. Staxostik modellashtirish.

1.3. Xalqaro baholash dasturlari

Maktab ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish maqsadlari va chora-tadbirlari. PISA, TIMSS va TALIS xalqaro baholash dasturlari haqida asosiy ma'lumotlar. Xalqaro baholash dasturlarida matematikaga oid mazmun sohalari.

PISA tadqiqotida "XXI asr ko'nikmalari" tarkibi. PISA xalqaro baholash dasturida aqliy faoliyat turlari. PISA xalqaro baholash dasturida matematik fikrlash va muammoni hal qilish (modellashtirish) orasidagi bog'lanish sikli.

PISA xalqaro baholash dasturida "Miqdor", "Fazo va shakl", "O'zgarish va bog'lanishlar", "Ma'lumotlar va noaniqlilik", "Mulohazalar yuritish" va "Qo'llash" mazmun sohasiga oid topshiriqlar.

TIMSS xalqaro baholash dasturida aqliy faoliyat turlari. TALIS xalqaro baholash dasturida aqliy faoliyat turlari:

TIMSS xalqaro baholash dasturida “Son”, “Algebra”, “Geometriya” va “Ma’lumotlar va ehtimollik” mazmun sohasiga oid topshiriqlar.

Xalqaro baholash dasturlarini o‘zida mujassamlashtirgan innovatsion metodlari asosida snif-dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil etish.

Umumiy o‘rta ta’lim maktablari 5-6 sinflar matematika darslarida xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish.

Umumiy o‘rta ta’lim maktablari 7-9 sinflar algebra va geometriya darslarida xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish.

1.4. Matematikani kasbga yo‘naltirib o‘qitish

Kasbga yo‘naltirib o‘qitishning maqsad va vazifalari. Kasbga yo‘naltirib o‘qitishning pedagogik va psixologik asoslari. Matematikaning kasbiy fanlar bilan aloqadorligining o‘rni va ahamiyati. Matematika kasbiy ta’lim sohalariga yo‘naltirish imkoniyatlari. Matematikani ta’lim sohalarini: ta’lim, gumanitar fanlar va san’at, ijtimoiy fanlar, biznes va huquq, muhandislik, ishlov berish va qurilish, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta’minot, qishloq va suv xo‘jaligi, xizmatlarda kasbga yo‘naltirib o‘qitishning o‘ziga xos xususiyatlari.

Tenglama va tengsizliklarni o‘qitishda kasbga yo‘naltirish.

Yasashga doir masalalarni yechish orqali o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish. Tekislikda yassi figuralarni o‘qitishda tatbiqiy masalalar orqali kasbga yo‘naltirish. Fazoviy jismlarni o‘qitishning tatbiqiy tomonlari.

Matnli masalalarni yechishda kasbga yo‘naltirish. Harakat, o‘xshash almashtirish, gomotetiyaga doir masallarni yechishda kasbga yo‘naltirish.

Differensial hisobning tatbiqlarini o‘rgatishda kasbga yo‘naltirish. Integral hisobning tatbiqlarini o‘rgatishda kasbga yo‘naltirish. Kombinatorika elementlari o‘rgatishda kasbga yo‘naltirish. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari matematika kursida sinfdan tashqari mashg‘ulotlarida kasbiy faoliyatiga yo‘naltiruvchi misollaridan foydalanish.

1.5. Matematikani o‘qitishda innovatsion ta’lim

“Matematikani o‘qitishda innovatsion ta’lim” o‘quv fanining predmeti.

Yangilik va uning turlari. Innovatsiya va uning turli tasniflari. Innovatsion pedagogik faoliyat. Matematika o‘qituvchisining innovatsion pedagogik faoliyati modeli.

Uzluksiz ta’lim tizimida matematika o‘qituvchisiga qo‘yilgan talablar. Umumiy o‘rta ta’lim maktablari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari matematika ta’limini takomillashtirishning dolzarb muammolari. Xorijiy davlatlar

matematika ta'limi mazmuni. Umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litsey, kasb-hunar kollejlari matematika ta'limi jarayonida innovatsiyalar. Umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litsey, kasb-hunar kollejlari matematika ta'limi jarayonida innovatsion pedagogik muhitni tashkil etishning ilmiy metodik asoslari va vositalari.

Matematika ta'limida an'anaviy va noan'anaviy ta'lim texnologiyalari. Umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litsey, kasb-hunar kollejlari matematika fanlarining maqsadi, mazmuni uzviyligi va uzluksizligini ta'minlashga qaratilgan innovatsiyalar. Matematika fanlarini o'qitish jarayonida o'quvchilar o'quv-bilish faoliyatini faollashtirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida matematika fanlarini o'qitish. Matematikani o'qitishda hamkorlikda, jamoada, muammoli o'qitish, modul, didaktik-o'yin, loyihalash texnologiyalari. Matematika fanlarini o'qitishda xorijiy ilg'or tajribalar, an'anaviy va noan'anaviy o'qitish metodlarining qiyosiy tahlili. Umumiy o'rta ta'lim maktablari matematikasining tanlangan mavzusini pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish jarayonini loyihalash. Kasb-hunar kollejlari matematikasining tanlangan mavzusini pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish jarayonini loyihalash. Aniq fanlar yo'nalishidagi akademik litsey matematikasining tanlangan mavzusini pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish jarayonini loyihalash.

Matematikani o'qitishda rivojlantiruvchi ta'lim. Ta'lim oluvchilar tanqidiy tafakkuri, kreativligini rivojlantirish.

Ta'limning zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Matematika fanlarini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish.

Multimediali darslar asosida matematika ta'limi samaradorligini oshirish. Matematik amaliy dasturlar asosida matematika darslarini tashkil etish. Kompyuter vositasida matematika darslarini tashkil etish. Grafikli organayzerlar.

Matematikani o'qitishda Internet tarmog'i. Masofaviy ta'lim. O'quvchilar bilim, malaka va ko'nikmalarini nazorat qilish, baholashning zamonaviy metodlari va vositalari. O'quvchining elektron portfoliosi

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Matematik analiz

Matematik analiz haqida boshlang'ich ma'lumotlar: Matematik analiz fanining predmeti. Tarixiy ma'lumotlar. Matematik analizning akademik litsey va kasb-hunar kollejlarida o'qitiladigan matematika kursi bilan aloqadorligi.

Haqiqiy sonlar to'plami: Ratsional sonlar to'plami va uning xossalari, ratsional sonlar to'plamining kesimi, irratsional son tushunchasi, haqiqiy sonlar to'plamining asosiy xossalari. Haqiqiy sonning moduli va uning xossalari. Chegaralangan sonli to'plamlar: Yuqoridan va quyidan chegaralangan to'plamlar, ularning chegaralari. Oraliqlar.

Cheksiz kichik ketma-ketliklar va ularning xossalari. Yaqinlashuvchi ketma-ketlikning chegaralanganligi, limitning yagonaligi. Cheksiz katta ketma-ketliklar. Oraliq o'zgaruvchining limiti haqidagi teorema. Ketma-ketliklar yig'indisi, ko'paytmasi va bo'linmasining limiti. Aniqmasliklar va ularni ochish. Monoton ketma-ketlikning limiti. Ichma-ich joylashgan segmentlar prinsipi. Qisman ketma-ketlik. Bolsano-Veyershtrass teoremasi. Ketma-ketlik yaqinlashishining Koshi kriteriyasi.

Funksiya tushunchasi: Funksiyaning ta'rifi, funksiyaning berilish usullari. Funksiyaning grafigi. Funksiyaning muhim sinflari: Funksiyalar ustida arifmetik amallar. Juft, toq va chegaralangan, monoton funksiyalar. Teskari funksiya, funksiyalarning kompozitsiyasi. Funksiyaning nuqtadagi limitining ta'riflari. Limitga ega bo'lgan funksiyalarning sodda xossalari. Bir tomonli limitlar. Bir tomonli limitlar asosida funksiyaning chekli limitga ega bo'lish sharti. Ikki funksiya yig'indisi, ko'paytmasi va bo'linmasining limiti. Murakkab funksiyaning limiti. Monoton funksiyaning limiti. Koshi kriteriyasi. Ba'zi bir ajoyib limitlar. Cheksiz kichik funksiyalar va ularni taqqoslash. Cheksiz katta funksiyalar.

Funksiyaning nuqtadagi va to'plamdagi uzluksizligi. Yig'indi, ko'paytma va bo'linmaning uzluksizligi. Funksiyalar kompozitsiyasining uzluksizligi. Bir tomonli uzluksizlik va uzilish nuqtalari. Monoton funksiyaning uzluksizligi va uzilish nuqtalari. Uzluksiz funksiyaning xossalari: Kesmada uzluksiz bo'lgan funksiyalarning chegaralanganligi, eng kichik va eng katta qiymatlari. Uzluksiz funksiyalarning oraliq qiymatlari haqidagi teoremlar. Monoton funksiyaning uzluksizligi. Teskari funksiyaning mavjudligi va uzluksizligi. Tekis uzluksizlik tushunchasi. Kesmada uzluksiz bo'lgan funksiyaning tekis uzluksizligi. Asosiy elementar funksiyalar va ularning uzluksizligi: Haqiqiy ko'rsatkichli daraja. Ko'rsatkichli, logarifmik, darajali funksiyalar va ularning xossalari. Trigonometrik funksiyalar. Teskari trigonometrik funksiyalar va ularning xossalari.

Hosila va differensial: Hosilaning ta'rifi, uning geometrik va mexanik ma'nolari. Egri chiziq urinmasi va normalining tenglamalari. Differensiallashuvchi funksiyaning uzluksizligi. Yig'indi, ko'paytma va bo'linmaning hosilasi. Murakkab funksiyaning hosilasi. Teskari funksiyaning hosilasi. Asosiy elementar funksiyalarning hosilalari. Differensiallanuvchanlik va differensial. Differensiallanuvchanlik va hosilaning mavjudligi orasidagi bog'lanish. Differensialning geometrik ma'nosi. Differensial formasining invariantligi. Logarifmik hosila. Daraja ko'rsatkichli funksiyaning hosilasi.

Yuqori tartibli hosilalar. Ikkinchi tartibli hosilaning mexanik ma'nosi. Parametrik ko'rinishda berilgan funksiyalarni differensiallash. Differensial hisobning asosiy teoremlari: Roll, Lagranj, Koshi teoremlari. Lopital qoidasi. Teylor formulasi. Ba'zi-bir elementar funksiyalar uchun Teylor formulalari.

Hosila yordamida funksiyalarni tekshirish. Funksiyaning nuqtada va to'plamdagi monotonlik sharti. Maksimum va minimumlar. Ekstremumning zaruriy sharti. Ekstremumning yetarli shartlari. Eng katta va eng kichik qiymatlarni izlash. Funksiyaning qavariqligi, burilish nuqtasi. Asimptotalar. Hosilaning funksiya grafigini yasashga tatbiqi.

Aniqmas integral va uni topishning sodda usullari: Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral. Asosiy integrallar jadvali. Aniqmas integralda o'zgaruvchini almashtirish usuli. Bo'laklab integrallash.

Ratsionalfunksiyalarni integrallash: Sodda ratsional kasrlar va ularni integrallash. To'g'ri ratsional kasrlarni integrallash. Kasr ratsionalfunksiyalarni integrallash.

Sodda irratsional va transsendentfunksiyalarni integrallash: $R\left(x, \sqrt[m]{\frac{ax+b}{cx+d}}\right)$, $R\left(x, \sqrt[m_1]{\frac{ax+b}{cx+d}}, \dots, \sqrt[m_k]{\frac{ax+b}{cx+d}}\right)$ ko'rinishdagi funksiyalarni integrallash. Binomial differensiallarni integrallash. Eyler almashtirishlari.

Trigonometrik funksiyalarni integrallash. Universal usul.

Aniq integral tushunchasiga olib keladigan masalalar: yassi figura yuzasi haqidagi masala, kuchning bajargan ishi haqidagi masala. Aniq integral ta'rifi. Darbu yig'indilari va ularning xossalari. Aniq integralning mavjudlik sharti. Integrallanuvchi funksiyalar sinfi (uzluksiz funksiya, monoton funksiya, chekli sondagi uzilishga ega bo'lgan funksiyalar). Aniq integralning tenglik va tengsizlik bilan ifodalanadigan xossalari. O'rta qiymat haqidagi teoremlar. Yuqori chegarasi o'zgaruvchi bo'lgan aniq integral. Nyuton-Leybnis formulasi. O'zgaruvchini almashtirish va bo'laklab integrallash usullari.

Xosmas integral: Xosmas integral tushunchasi. Integrallash sohasi chegaralanmagan xosmas integral. Chegaralanmagan funksiyaning xosmas integrali.

Yuza va hajm: Yuza tushunchasining ta'rifi. Kvadratlanuvchi soha. Yuzaning additivligi. Yuzani dekart va qutb koordinatalar sistemasida hisoblash. Aylanma jism hajmlarini hisoblash formulalari. Yoy uzunligi: To'g'rilanuvchi yoy va uning uzunligi. Yoy uzunligini hisoblash formulalari. Yoy uzunligining differensialli. Aylanma sirt yuzasi: Aylanma sirt yuzasining ta'rifi va uning aniq integral yordamida ifodalanishi. Aniq integralning fizikaga tatbiqlari: O'zgaruvchi kuchning bajargan ishi va uni aniq integral yordamida hisoblash. Yassi yoy va figuraning og'irlik markazlarining koordinatalarini, inersiya momentini hisoblash formulalari.

Yaqinlashuvchi qatorlar va ularning xossalari: Sonli qator tushunchasi, yaqinlashuvchi qator va uning yig'indisi. Qatorning qoldig'i. Geometrik qator. Qator yaqinlashishining zaruriy sharti. Garmonik qator.

Yaqinlashuvchi qatorlarning sodda xossalari. Koshi kriteriyasi.

Musbat qatorlar: Musbat qatorlarning yaqinlashish sharti. Musbat qator yaqinlashishining zaruriy va yetarli sharti.

Taqqoslash teoremlari. Koshi va Dalamber alomatlari. Koshining integral alomati. Umumlashgan garmonik qator.

Ixtiyoriy hadli qatorlar: Ishora navbatlashuvchi qatorlar. Leybnis teoremasi. Absolyut va shartli yaqinlashuvchi qatorlar, ularning xossalari. Qator hadlarining o'rinlarini almashtirish. Qatorlarni ko'paytirish

Funksional ketma-ketlik va uning limiti: Funksional ketma-ketlik tushunchasi. Yaqinlashuvchi ketma-ketlik, uning limiti. Tekis yaqinlashuvchi funksional ketma-ketlik. Tekis yaqinlashish alomati. Tekis yaqinlashuvchi funksional ketma-ketlik xossalari. (Limit funksiyaning uzluksizligi, uni differensiallash va integrallash).

Funksional qatorlar va uning yig'indisi, tekis yaqinlashuvchi qatorlar, tekis yaqinlashish sharti. Tekis yaqinlashuvchi qatorning xossalari (qator yig'indisining uzluksizligi, qatorni hadma-had differensiallash va integrallash).

Darajali qatorlar va uning yaqinlashish sohasi: Darajali qator tushunchasi. Abel teoremasi. Darajali qatorlarning yaqinlashish radiusi, yaqinlashish intervali va sohasi. Darajali qatorning tekis yaqinlashishi. Tekis yaqinlashuvchi darajali qator yig'indisining uzluksizligi. Darajali qatorni hadma-had differensiallash va integrallash. Teylor qatori: Funksiyalarni darajali qatorga yoyish masalasi. Teylor

qatori. $\sin x$, $\cos x$, e^x , $\ln(1+x)$ va $(1+x)^\alpha$ funksiyalarni darajali qatorga yoyish. Darajali qatorlarning taqribiy hisobga tatbiqi.

Fure qatori: Funksiyaning Furekoeffitsientlari va Fure qatori. Funksiyaning Fure qatoriga yoyish masalasi. Dirixle teoremasi (isbotsiz). Davriy, juft va toq funksiyalar uchun Fure qatori. $[-1; 1]$ va $[0; 1]$ oraliqlarda berilgan funksiyalarni Fure qatoriga yoyish.

R^n fazo: R^n fazo ta'rifi, nuqtaning atrofi. R^n fazodagi ochiq va yopiq to'plamlar. R^n fazodagi nuqtalar ketma-ketligi, Koshi kriteriyasi. Bolsano–Veyershtass teoremasi.

Ko'p o'zgaruvchili uzluksiz funksiyalar: Uzluksizlik ta'riflari. Ko'p o'zgaruvchili funksiyaning xossalari. Murakkab funksiyaning uzluksizligi. Ko'p o'zgaruvchili funksiyaning oraliq qiymatlari haqidagi teoremlar. Veyershtass teoremlari. Tekis uzluksizlik va Kantor teoremasi.

Ko'p o'zgaruvchili funksiyalarni differensiallash: Xususiy hosilalar. Yuqori tartibli xususiy hosilalar. Ko'p o'zgaruvchili funksiyaning to'la differensial. Urinma tekislik. Ikki o'zgaruvchili funksiyadifferensialining geometrik ma'nosi. Murakkab funksiyani differensiallash. Differensial formasining invariantligi. Yuqori tartibli differensiallar. Ikki o'zgaruvchili funksiya uchun Teylor formulasi.

Oshkormas funksiyalar. Oshkormas funksiya mavjudligi va differensiallanuvchanligi. Yo'nalish bo'yicha hosila.

Ko'p o'zgaruvchili funksiyalarning ekstremumlari: Funksiyaning maksimum va minimumlari. Ekstremumning zaruriy sharti. Ikki o'zgaruvchili funksiya uchun ekstremumning yetarli sharti. Eng katta va eng kichik qiymatlarini izlash. Shartli ekstremumlar.

Ikki o'lchovli integral: Ikki o'lchovli integral tushunchasi. Uzluksiz funksiyalarning integrallanuvchanligi. Takroriy integrallar. Ikki o'lchovli integralni hisoblash. Ikki o'lchovli integralda o'zgaruvchini almashtirish. Qutb koordinatalarida ikki o'lchovli integral. Ikki o'lchovli integralning tatbiqlari.

Uch o'lchovli integral: Kublanuvchi figuralar. Uch o'lchovli integral tushunchasi. Uch o'lchovli integralni hisoblash. Uch o'lchovli integralda o'zgaruvchilarni almashtirish. Silindrik va sferik koordinatalarda uch o'lchovli integral. Uch o'lchovli integralning tatbiqlari. Hajmlarni hisoblash. Yassi figura va sirt yuzalarini hisoblash. Karrali integralning fizikaga tatbiqlari

Egri chiziqli integrallar: Yoy uzunligi bo'yicha olingan egri chiziqli integral va uning xossalari. Tekis kuch maydonining bajargan ishi haqidagi masala. Koordinatalar bo'yicha olingan egri chiziqli integral va uning asosiy xossalari. Egri chiziqli integralni hisoblash. Grin formulasi. Egri chiziqli integral yordamida yuzalarini hisoblash. Egri chiziqli integralning integrallash yo'liga bog'liq

bo'lmalik sharti. To'la differensiallilik sharti. Funksiyani uning to'la differensial bo'yicha tiklash.

Asosiy tushunchalar. Differensial tenglamaga olib keladigan masalalar. Hosilaga nisbatan yechilgan birinchi tartibli differensial tenglamalar: O'zgaruvchilari ajraladigan va unga keltiriladigan differensial tenglamalar. Bir jinsli va unga keltiriladigan differensial tenglamalar. Chiziqli tenglamalar, Bernulli tenglamasi. To'la differensialli tenglama, integrallovchi ko'paytuvchi. Birinchi tartibli differensial tenglama yechimining mavjudligi va yagonaligi haqidagi teorema (isbotsiz). Maxsus nuqtalar va maxsus yechimlar.

Hosilaga nisbatan yechilmagan birinchi tartibli differensial tenglamalar: $f(x, y') = 0$ va $f(y, y') = 0$ ko'rinishdagi tenglamalar. Lagranj va Klero tenglamalari.

Asosiy tushunchalar. Tartibi pasayadigan differensial tenglamalar. n-tartibli chiziqli tenglama. n-tartibli chiziqli bir jinsli tenglamalarning yechimlarining fundamental sistemasi. Umumiy yechim. O'ng tomonli chiziqli tenglamalar va ularning umumiy yechimining tuzilishi.

n-tartibli o'zgaruvchi ko'effitsientli chiziqli tenglama. n-tartibli o'zgaruvchi ko'effitsientli chiziqli tenglamalarni yechish. Mexanik tebranishlar tenglamasi. Erkin va majburiy tebranishlar. Rezonans. Differensial tenglamalar sistemasi haqida ma'lumotlar.

Kompleks sonlar to'plami. Kompleks sonlarning geometrik talqini. Kompleks sonlar ketma-ketligi va qatorlar. Kompleks sonlar to'plami va Yevklid tekisligining izomorfligi. Riman sferasi, kengaytirilgan kompleks tekislik. Kompleks o'zgaruvchining funksiyasi haqida tushuncha, uning geometrik talqini. Funksiyaning limiti, uzluksizligi va tekis uzluksizligi. Kompleks o'zgaruvchili funksiyaning hosilasi. Differensiallanuvchi bo'lish sharti. Nuqtada va sohada analitik funksiya tushunchasi. Analitik funksiyaning xossalari. Hosila moduli va argumentning geometrik ma'nosi. Konform akslantirish tushunchasi.

Asosiy elementar funksiyalar: Chiziqli va kasr-chiziqli funksiyalar. Darajali funksiya va radikal. Analitik funksiyalarning bir varaqli sohasi. Riman sirti tushunchasi. Kompleks o'zgaruvchili ko'rsatkichli, trigonometrik, logarifmik funksiyalar va ularning xossalari. Trigonometrik va giperbolik funksiyalar orasidagi bog'liqlik. Ixtiyoriy kompleks ko'rsatkichli daraja. Kompleks o'zgaruvchi funksiyasining integrali: Integral ta'rif va uning xossalari. Koshi teoremasi. Ko'p bog'lamli soha uchun Koshi teoremasi. Boshlang'ich funksiya va integral. Koshining integral formulasi.

Kompleks hadli darajali qatorlar. Abel teoremasi. Yaqinlashish doirasi va radiusi. Darajali qator yig'indisining yaqinlashish doirasida analitik funksiya

ekanligi. Analitik funksiyani Teylor qatoriga yoyish. Koshi tengsizligi va Liuvill teoremasi. Algebraning asosiy teoremasi. Analitik funksiyalarning nollari. Yagonalik teoremasi. Loran qatori haqida tushuncha. Loran teoremasi. Maxsus nuqta. Maxsus nuqtalar klassifikatsiyasi. Chegirma tushunchasi. Chegirmalarni hisoblash. Chegirmalar haqidagi asosiy teorema. Integrallarni hisoblashda chegirmalarni qo'llash.

To'plam quvvati: Ekvivalent to'plamlar. To'plam quvvati tushunchasi. Quvvatlarni taqqoslash. Sanoqli to'plamlar va ularning xossalari. Ratsional va algebraik sonlar to'plamlarining sanoqliligi. Haqiqiy sonlar to'plamining sanoqsizligi. Kontinuum quvvatli to'plamlar. To'g'ri chiziqdagi nuqtalar to'plami. Limit nuqtalar. Ochiq va yopiq to'plamlar. Mukammal to'plam. Sonlar o'qidagi ochiq va yopiq to'plamlarning tuzilishi. Kantor to'plami va uning xossalari.

Monoton funksiyaning uzulish nuqtalari. O'zgarishi chegaralangan funksiyalar va ularning xossalari. Uzluksiz chiziq tushunchasi. Jordan, Peano chiziqlari. Kantor va Urison chiziqlari. To'g'rilanuvchi chiziqlar.

To'plamning Jordan o'lchovi, uning xossalari. Chiziqli to'plamlar uchun Lebeg o'lchovi. O'lchovli to'plamlar haqidagi teoremlar. Lebeg ma'nosida o'lchovli funksiyalar va ularning xossalari. Riman integrali. Lebeg teoremasi. Stiltes integrali. Lebeg integrali va uning xossalari. Riman va Lebeg integrallarini taqqoslash.

Metrik fazolar. To'la metrik fazolar. To'ldiruvchi fazo haqidagi teorema. Yopiq sharlar haqidagi teorema. Qisqartib akslantirish prinsipi. Qisqartib akslantirish prinsipining algebra va analizdagi tatbiqlari. Separabellik tushunchasi. R^n , $[a,b]$, I_1 , I_2 fazolarning separabelligi. Separabel bo'lmagan fazoga misol. Kompaktlik kriteriyasi. R^n , $[a,b]$, I_1 , I_2 fazolarda to'plamlarning kompaktligi. Chiziqli fazolar. Normalangan fazo. Banax fazosi, Gilbert fazosi. Chiziqli funksionallar. Chiziqli funksionallarning uzluksizligi, xossalari. Chiziqli operatorlar. Chiziqli operatorlarning uzluksizligi, xossalari. Chiziqli funksionalning differensial, variatsiyasi. Differensiallanuvchi funksionalning ekstremumi. Eyler tenglamasi. Braxistoxron masalasining yechimi. Eng kichik aylanma sirt haqidagi masala. Chiziqli fazolar. Normalangan fazo. Banax fazosi, Gilbert fazosi. Chiziqli funksionallar. Chiziqli operatorlar. Chiziqli funksionalning differensial, variatsiyasi. Eyler tenglamasi.

2.2. Algebra va sonlar nazariyasi

Binar munosabatlar. Binar munosabatlarning aniqlanish va qiymatlar sohalari. Binar munosabat inversiyasi. Refleksiv, antirefleksiv, simmetrik, antirefleksiv, tranzitiv binar munosabatlar. Binar munosabatlar kompozitsiyasi. Akslantirish. Akslantirishlar turlari (in'ektiv, sur'ektiv, biektiv akslantirishlar). Akslantirishlar kompozitsiyasi. Teskari akslantirish.

Kompleks sonlar va ular ustida amallar, xossalari. O'zaro qo'shma kompleks sonlar. Muavr formulasi, kompleks sondan ildiz chiqarish.

O'rin almashtirishning inversiyasi va signaturasi. Toq va juft o'rin almashtirishlar.

Matritsa tushunchasi. Matritsalarini qo'shish, matritsani songa ko'paytirish, matritsalarini ko'paytirish amallari va ularning xossalari. Matritsani transponirlash. Matritsa satrlarining chiziqli kombinatsiyasi, chiziqli bog'liq va chiziqli erkli satrlar, satrlar jamlanmasining rangi, satrlar jamlanmasining bazisi, matritsaning rangi.

Kvadrat matritsaning determinanti. 2-, 3- tartibli kvadrat matritsalar determinantlarini hisoblash usullari. Determinantning xossalari.

Determinantning n -tartibli minori. Determinantning ixtiyoriy elementining algebraik to'ldiruvchisi. Matritsa determinantini satr yoki ustun elementlari bo'yicha yoyish. Laplas teoremasi.

Teskari matritsa. Matritsaning teskarilanish shartlari. Teskari matritsani hisoblash. Teskari matritsaga doir misol va masalalar.

Chiziqli tenglamalar sistemalari. Matritsalarining ba'zi turlari. Chiziqli tenglamalar sistemasini yechishning Kramer usuli, chiziqli tenglamalar sistemasini yechishning Gauss usuli.

Bir jinsli tenglamalar sistemasining fundamental va umumiy yechimlari. Kroneker-Kapelli teoremasi.

Ko'phadlarning umumiy bo'luvchisi, ko'phadlar ustida amallar, ko'phadni ko'phadga ustunli bo'lish, ko'phadlarning eng katta umumiy bo'luvchisi, ko'phadlarning eng kichik umumiy karralisi.

Bezu teoremasi. Bezu teoremasidan kelib chiqadigan natija. Gorner sxemasi. Gorner sxemasining ba'zi masalalarga tatbiqi. Algebraning asosiy teoremasi. Viet formulasi.

Kardano formulasi. Uchinchi darajali normallashtirilgan tenglama, ning diskriminanti va uning xossalari.

Musbat ildizlarning yuqori chegarasini izlashning Nyuton usuli, SHturm ko'phadlar sistemasi.

Binar, n -ar amallar. Amal rangi. Binar amal turlari. Neytral, regulyar, simmetrik elementlar, xossalari. Amallarga nisbatan yopiq to'plamlar. Algebra tushunchasi. Algebraning tipi. Gruppoid, yarimgruppa, monoid.

Gruppa. Kommutativ gruppa. Gruppa tartibi. Multiplikativ, additiv gruppalar. Gruppaning sodda xossalari. Gruppalar gomomorfizmi. Yarim gruppa. Halqa. Kommutativ halqa. Butunlik soha. Halqaning sodda xossalari. Halqalar gomomorfizmi. Qism halqa. Maydon. Maydonning sodda xossalari.

Butun sonlar halqasida bo'linish munosabati va uning xossalari. Qoldiqli bo'lish haqidagi teorema. Yevklid algoritmi. Natural sonlarning eng katta umumiy bo'luvchisi. Xossalari. Natural sonlarning eng kichik umumiy karralisi va uning xossalari. O'zaro tub natural sonlar va ularning xossalari. Birni o'zaro tub sonlar orqali chiziqli ifodalash haqidagi teorema.

Ratsional sonlarni chekli zanjir kasr ko'rinishida ifodalash. Munosib kasrlar va ularning asosiy xossalari.

Tub son tushunchasi, tub sonlar to'plami, arifmetikaning asosiy teoremasi.

Nopozitsion, pozitsion sanoq sistemalari. Natural sonning berilgan asosdagi sistematik ifodasi haqidagi teorema. Bir asosdan ikkinchi asosga o'tish. Sistematik sonlar ustida arifmetik amallar.

Taqqoslama va uning xossalari. Modul bo'yicha chegirmalar sinflari. CHegirmalarning to'la sistemasi va uning xossalari. CHegirmalarning keltirilgan sistemasi va uning xossalari. CHegirmalar sinflari halqasi. CHegirmalar halqasidagi teskarilanuvchi elementlarning multiplikativ gruppasi.

Multiplikativ funksiyalar. Eyler funksiyasi. Eyler funksiyasining multiplikativligi. Eyler funksiyasini hisoblash formulasi. Eyler teoremasi. Ferma teoremasi.

Birinchi darajali bir noma'lumli taqqoslamalarning yechimlari soni haqidagi teorema. Birinchi darajali bir noma'lumli taqqoslamalarni yechish usullari. Qoldiqlar haqidagi Xitoy teoremasi. Ixtiyoriy modul bo'yicha n -darajali taqqoslamalar. Vil'son teoremasi.

Lejandr va Yakobi simvollari va ularning xossalari. Tub modul bo'yicha yuqori darajali taqqoslamalar.

Butunlik sohasining transdendent kengaytmasi. Ko'p o'zgaruvchili ko'phad haqida tushuncha. Ko'p o'zgaruvchili ko'phadlarni leksikografik tartibda yozish. Simmetrik ko'phad tushunchasi, simmetrik ko'phadlarga misollar. Bir jinsli ko'phadlar. Simmetrik ko'phadlar haqidagi asosiy teorema.

Ikki ko'phad rezultanti. Ikki ko'phad rezultatining tatbiqlari. Ikki ko'phad rezultatini hisoblashning turli usullari.

Butun koeffitsientli ko'phadning butun va ratsional ildizlari. Butun koeffitsientli ko'phadning butun va ratsional ildizlarini topish nazariyasi.

Chiziqli fazo, chiziqli bog'liq va erkli vektorlar, chiziqli fazoning o'lchami, fazoning bazisi, vektorning koordinatalari. Vektor fazolar izomorfizmi. Chiziqli fazoning qism fazosi, to'plamning chiziqli qobig'i, gipertekislik, qism fazolarning to'plam sifatida birlashmasi, kesishmasi, qism fazolarning yig'indisi, to'g'ri yig'indisi.

Vektorlarning ortogonal sistemasi. Bazis bo'lmagan ortogonal sistemani ortogonal bazisgacha to'ldirish. Ortogonallashtirish jarayoni. Qism fazo to'ldiruvchisi. Qism fazo ortogonal to'ldiruvchisi va uning asosiy xossalari. Yevklid fazolar.

Chiziqli almashtirishlar va ular ustida amallar, turli bazislarda chiziqli almashtirish matritsalar orasidagi bog'lanish.

Invariant qism fazolar, xos son va xos vektorlar, chiziqli almashtirish matritsasining xarakteristik tenglamasi, xarakteristik ko'phad.

Diskret matematika va matematik mantiqning umumiy tushunchalari va uning zamonaviy amaliy masalalarni yechishdagi o'rni. Mulohaza. Mulohazalar ustida mantiqiy amallar.

Formulalar. Teng kuchli formulalar. Aynan chin, aynan yolg'on va bajariluvchi formulalar.

Formulalarning normal shakllari. Diz'yunktiv va kon'yunktiv normal shakllar. Mukammal kon'yunktiv va diz'yunktiv normal shakllar.

Matematik mantiqning diskret texnikaga tatbiqlari. Funksional elementlar va ulardan sxemalar yasash.

Predikat tushunchasi. Predikatlar ustida mantiqiy amallar. Umumiylik va mavjudlik kvantorlari. Formula tushunchasi. Formulaning qiymatini hisoblash.

2.3. Geometriya

Vektorlar va ular ustidagi amallar, vektorlarning chiziqli bog'liqligi. Tekislikdagi koordinata metodi. Vektor koordinatalari. Koordinatalari bilan berilgan vektorlar ustida amallar. Tekislikdagi to'g'ri chiziq.

Tekislikdagi affin koordinatalar sistemasi. Berilgan kesmani berilgan nisbatda bo'lish. To'g'ri burchakli dekart koordinatalar sistemasi. Ikki nuqta orasidagi masofa. Tekislikning yo'nalishi. Ikki vektor orasidagi burchak.

Vektorlarning skalyar ko'paytmasi, uning xossalari va tatbiqlari. Vektorlarning vektorial va aralash hamda qo'sh ko'paytmalari.

Koordinata sistemasini almashtirish. Qutb, qutb sferik, qutb silindrik koordinatalar sistemasi.

To'g'ri chiziqlarning turli berilish usullari. Tekislikning almashtirishlari. Tekislikdagi harakatlar. O'xshash almashtirishlar. Gomotetiya. Tekislikdagi affin almashtirishlar. Tekislikda chiziq va uning tenglamasi. Tekislikda to'g'ri chiziq tenglamalari va uni tekshirish. Nuqtadan to'g'ri chiziqqa bo'lgan masofa

Ikkinchi tartibli chiziqlar. Ellips, giperbola, parabolani kanonik tenglamasi yordamida tahlil qilish.

Fazodagi koordinatalar metodi. Fazoda tekislik va to'g'ri chiziqlarning berilish usullari. Ikkinchi tartibli sirtlarni kanonik tenglamalari bo'yicha o'rganish. Ikkinchi tartibli silindrik va konus sirtlar, aylanma sirtlarda kesimlar yasash.

Ellipsoid, giperboloidlar, paraboloidlar. Ikkinchi tartibli sirtlarning to'g'ri chiziqli yasovchilari. Sirkul va chizg'ich yordamida yasash postulatlar. Yasashga doir masalalarni yechishdagi bosqichlar. Tekislikdagi geometrik yasashlarning turli metodlari.

n-o'lchovli vektor fazo. n-o'lchovli affin fazo. n-o'lchovli affin fazolarning izomorfligi. n-o'lchovli tekisliklar va ularning o'zaro vaziyati. Affin almashtirishlar. Affin almashtirishlar gruppasi va uning qism gruppalari. n-o'lchovli Yevklid fazosi. n-o'lchovli fazoda o'xshash almashtirishlar va uning gruppasi. n-o'lchovli fazoda o'xshash almashtirishlar va uning gruppasi. n-o'lchovli fazoda harakatlar.

Chiziqli va kvadratik formalar. Kvadratik formani kanonik ko'rinishga keltirish. Normal ko'rinishdagi kvadratik forma. Inertsia qonuni. Musbat aniqlangan kvadratik forma. Affin fazosidagi kvadrikalar. Kvadrika tenglamasini kanonik ko'rinishga keltirish. Kvadrikaning markazi va tasnifi. Uch o'lchovli Yevklid fazosidagi kvadrikalar tasnifi.

Sirkul va chizg'ich yordamida yasash aksiomalari. Sirkul va chizg'ich yordamida yasashga doir eng sodda masalalar.

Yasashga doir masalalarni yechish bosqichlari. Tekislikdagi geometrik yasashlarning turli metodlari. Yasashga doir masalalarni yechishdagi algebraik metod.

Yasashga doir masalalarni Sirkul va chizg'ich yordamida yechish kriteriyasi. Sirkul va chizg'ich yordamida yechilmaydigan klassik masalalar.

Markaziy, parallel proektsiyalash va ularning xossalari.

Ikki tekislikning perspektiv affin mosligi. Tekislikdagi perspektiv-affin moslik. Perspektiv-affin moslikning bosh yo'nalishlari.

Ellips va aylananing jinsdoshligi. Ellipsni qo'shma diametrlarga ko'ra yasash. Jinsdosh figuralar va ortogonal proektsiyalar

Parallel proektsiyalash usuli bilan yassi va fazoviy figuralarning tasvirini yasash.

Aksonometriya. Polke-SHvarts teoremasi. Fazoviy figuralarning tasvirini yasash.

Pozitsion va metrik masalalar. To'la va to'la bo'lmagan tasvirlar va ularni stereometriyani o'rganishga tatbiqlari. Qavariq ko'pyoqlarning kesimlarini yasashga doir masalalar.

Proektiv fazo. Proektiv geometriyaning asosiy faktlari. Proektiv tekislik. Proektiv fazo aksiomalari. Proektiv fazo modellari. Proektiv koordinatalar. Ikkilik printsipli. Dezarg teoremasi. Bir to'g'ri chiziqda yotuvchi to'rtta nuqtaning murakkab nisbati. Proektiv almashtirishlar va ularning gruppasi.

Proektiv geometriya predmeti. Nuqtalarning garmonik to'rtligi. To'liq to'rt uchlikning garmonik xossalari. Qutb va qutb to'g'ri chizig'i. Proektiv tekislikdagi ikkinchi tartibli chiziqlar va ularning klassifikatsiyasi. SHteyn, Paskal va Branshon teoremlari va ularni maktab geometriya kursidagi masalalarni yechishga tadbig'i. Proektiv tekislikdagi qo'zg'almas to'g'ri chiziq.

Proektiv geometriya nuqtai nazardan Yevklid geometriyasi. Geometriya asoslari. Geometriya asoslarining tarixiy sharhi. Yevklidga qadar bo'lgan geometriya. Yevklidning "negizlar" asari. Yevklidning v pastuloti va uni isbotlashga urinishlar. N.I.Lobachevskiy va uning geometriyasi.

Gilbert aksiomalar sistemasi sharhi. Gilbert aksiomalaridan kelib chiqadigan ba'zi natijalar. Tekislikdagi Lobachevskiy aksiomalar sistemasi va undan kelib chiqadigan natijalar. Parallel to'g'ri chiziqlar va ularning xossalari. Uchburchak, to'rtburchak. Uzoqlashuvchi to'g'ri chiziqlar va ularning xossalari. Parallellik burchagi. Lobechevskiy funktsiyasi. Aylana, ekvidistanta va oritsikl. Aksiomalar sistemasini izohlash haqida (interpretatsiyalash). Gilbert aksiomalar sistemasiga beriladigan analitik interpretatsiya. Uch o'lchovli Yevklid fazosining Veyl aksiomalar sistemasi. Aksiomalar sistemasining zidsizligi, erkinligi va to'liqligi. Kesma uzunligi. Mavjudlik va yagonalik teoremasi. Tengdosh va teng tuzilgan ko'pburchaklar haqida.

Ko'pyoqning hajmi haqida. Lobachevskiy tekisligining turli modellari. Doimiy manfiy egrilikka ega bo'lgan sirtida Lobachevskiy geometriyasining o'rinli bo'lishi. Parallellik Yevklid geometriyasidagi qolgan aksiomalarga bog'liq emasligi.

Sferik geometriya va Rimanning elliptik geometriyalari haqida tushuncha. Riman geometriyasining aksiomalar sistemasi.

Topologik fazo va uni kiritish usullari. Ochiq va aksiomasining yopiq to'plamlar. Ichki, chegaraviy va urinish nuqtalari. To'plamning yopig'i. Ajrimlilik

aksiomalari. Topologiya bazasi. Bog‘lanishli va chiziqli bog‘lanishli to‘plamlar. Kompakt to‘plamlar.

Uzluksiz akslantirishlar va gomeomorfizm. Skalyar argumentli vektor funktsiyalar. Egri chiziqning berilish usullari. Regulyar chiziqlar. Urinma va normal tekislik. Egri chiziq uzunligi. Egri chiziqning egriligi va buralishi. Frene formulalari. Ikki skalyar argumentli vektor funktsiyalar.

Silliqlik sirt haqida tushuncha. Sirtning birinchi kvadratik formasi. Sirt ustidagi chiziqning uzunligi. Sirt ustidagi chiziqlar orasidagi burchak. Sirt ustidagi sohaning yuzasi. Sirt ustidagi chiziqning egriligi. Sirtning ikkinchi kvadratik formasi. Bosh egriliklar. Sirtning to‘la va o‘rtacha egriligi. Sirtning ichki geometriyasi.

2.4. Matematika o‘qitish metodikasi

“Matematika o‘qitish metodikasi” fanining predmeti, fan sifatida uning taraqqiyoti, bosqichlari o‘quv predmeti sifatida maqsadi, mazmuni. Matematika o‘qitishni tashkil etish formalari. Sinf dars sistemasi. Matematika o‘qitishda kuzatish va tajriba, taqqoslash va analogiya metodlari. Matematika o‘qitishda analiz va sintez kabi metodlarning o‘rni. Analitik metod bilan masalalar yechish va teoremlarni isbotlash. Matematika o‘qitishda induksiya, deduksiya. Matematika o‘qitishda umumlashtirish, abstraksiyalash va ularning ahamiyati.

Maktab va o‘rta maxsus ta’lim muassasalari matematikasi kursida matematik mantiq elementlari. Matematik tushuncha, ta’rif, aksioma va teoremlarning mantiqiy tuzilishi. Zaruriy va yetarli shartlar. Ularni o‘qitish muammolari. O‘quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish jarayonida masalalarning ahamiyati. Masala yechishda umumiy va xususiy usullar. Isbotlashga va hisoblashga doir masalalarni analitik metod bilan yechish. Matematikani o‘qitishda masalalarning o‘rni va roli, o‘quvchilarni matnli masalalar yechishga o‘rgatish metodikasi. Matematika o‘qitish jarayonida matematik tafakkurni rivojlantirish shakllari va usullari. Teoremlar, ularning turlari, isbotlash usullari. Teoremlarni o‘qitishning metodikasi.

Matematik o‘qitish metodlari (muammoli, evristik, dasturlashgan, blokli, modulli). Matematika o‘qitish metodlarining klassifikatsiyasi. Matematika o‘qitishda muammoli, evristik, dasturlashgan, blokli, modulli metodlari. Sinfdan tashqari va fakultativ mashg‘ulotlar, ularning tashkiliy shakllari, maqsad va vazifalari, o‘tkazish metodikasi. Matematika o‘qitishda pedagogik texnologiyalar va axborot texnologiyalari. Matematika o‘qitishga innovatsion yondashuvlar: texnologik, integrativ, faoliyatli yondashuvlar. Matematika o‘qitishda interfaol usullar: “Aqliy hujum”, “Yalpi aqliy hujum”, “6x6,” “Qora quti”, “Charxpalak”,

“Bumerang”, “Klaster”, “Sinkveyn” va boshqalar. Matematika o‘qitishni loyihalashtirish va o‘qituvchining darsga tayyorlanish sistemasi, dars tahlili.

Natural sonlarni o‘qitish metodikasi. Kasrlarni kiritish, oddiy va o‘nli kasrlarni o‘qitish metodikasi. Manfiy va irratsional sonlarni kiritish metodikasi. Haqiqiy sonlar mavzusini o‘qitish metodikasi. Haqiqiy sonlar tushunchasini kengaytirish va kompleks sonlar mavzusini o‘qitish metodikasi.

Umumiy o‘rta maktab va o‘rta maxsus ta’lim muassasalari matematikasida ayniy shakl almashtirish va uni o‘qitish metodikasi. Umumiy o‘rta ta’lim maktab va o‘rta maxsus ta’lim muassasalari matematikasi kursida funksiya tushunchasini kiritish va o‘qitish metodikasi. Umumiy o‘rta ta’lim maktabi, AL va KHKlarida tenglama va tengsizliklarni o‘qitish metodikasi. Umumiy o‘rta ta’lim maktabi “Algebra” kursidan bitta mashg‘ulotning ishlanmasini tayyorlash.

Dekart koordinatalari. Tekislikda va fazoda Dekart almashtirishlar. O‘xshashlik va gomotetiyaning o‘qitish metodikasi. Tekislikda va fazoda vektorlar mavzusini o‘qitish metodikasi.

Stereometriya kursining birinchi darslarini o‘qitish metodikasi. Fazoda to‘g‘ri chiziq va tekisliklarni parallel va perpendikulyarligini o‘qitish metodikasi. Geometriya kursida ko‘pburchaklar va ko‘pyoqliklarni o‘qitish metodikasi. Geometriya kursida yuza va hajmlarni o‘qitish metodikasi

Trigonometrik funksiyalar, tenglama va tengsizliklarni o‘qitish metodikasi.

Ko‘rsatkichli va logarifmik funksiyalar, tenglama va tengsizliklarni o‘qitish metodikasi.

Hosila. hosilani funksiyaning tekshirishga tatbiqi mavzularini o‘qitish metodikasi. Boshlang‘ich funksiya va integral mavzularini o‘qitish metodikasi. Differensial tenglamalarni o‘qitish metodikasi. Akademik litseylar va kasb hunar kollejlari hosila mavzusini o‘qitishning o‘rni, maqsadi, ahamiyati va vazifalarini aniqlash. Hosilani qo‘llash usulining matematikani o‘qitishdagi imkoniyatlarini qarang chiqish.

2.5. Matematikadan misol va masalalar yechish metodikasi

Sanoq sistemalari: pozitsion, nopozitsion sanoq sistemalari, ixtiyoriy pozitsion sanoq sistemalarida arifmetik amallar.

Bo‘linish belgilari. Qoldikli bo‘linish. Tub va murakkab sonlar. EKUB va EKUK. Arifmetikaning asosiy teoremlari.

Natural sonlarning kanonik yoyilmasi. Butun koeffitsientli aniqmas tenglamalar. Ratsional sonlarni kiritish yo‘llari. Ratsional sonlar ustida amallar. Munosib kasrlar.

Cheksiz davriy munosib kasrlar. Irratsional sonlar. Haqiqiy sonlar ustida amallar. Algebraik va transsendent sonlar. Taqribiy hisoblashlar va ularning tatbiqi.

Bir o'zgaruvchili va bir jinsli ko'phad. Uning kanonik ko'rinishi, ko'phadlar ustida amallar. Ko'phadning bo'linishi. Ko'phadlarni ko'paytuvchilarga ajratish. Ratsional ifodalarni ayniy almashtirishlar.

Tenglama. Tenglamalar tasnifi. Teng kuchli tenglamalar. Birinchi va ikkinchi darajali tenglamalar. Qaytma va yuqori darajali tenglamalar. Kasr-ratsional tenglamalar. Modul qatnashgan tenglamalar. Tenglamalar sistemasi. Tenglamalar sistemasini yechishning elementar usullari.

Sonli tengsizliklar va ularning xossalari. Tengsizliklarni isbotlash. Tengsizliklar tengkuchliligi. Birinchi va ikkinchi darajali tengsizliklarni yechish.

Kasr-ratsional va yuqori darajali tengsizliklar. Irratsional ifodalarni ayniy almashtirish. Irratsional tenglama va tenglamalar sistemasi. Irratsional tengsizliklar va tengsizliklar sistemasi.

Ko'rsatkichli va logarifmik ifodalarni ayniy almashtirish. Ko'rsatkichli va logarifmik tenglama. Tenglamalar sistemasi. Ko'rsatkichli va logarifmik tengsizliklar. Tengsizliklar sistemasi. Parametr qatnashgan tenglama va tengsizliklar. Parametr qatnashgan tenglama va tengsizliklar sistemasi.

Geometrik almashtirishlarning masalalar yechishga tatbiqlari. Aylana doira va ularda metrik munosabatlar. Uchburchakda metrik munosabatlar. Uchburchakka ichki va tashqi chizilgan aylanalar. Styuart, Ptolemey teoremlari.

Ko'pburchaklarga ichki aylana chizish shartlari. Ko'pburchakka doir masalalar. Geometrik figuralar yuzasi mavjudligining zaruriy va yetarli shartlari, ularning xossalari. Yuzalarni hisoblashga doir masalalar.

Stereometriyaning asosiy aksiomalari va ularning natijalari. Fazoda to'g'ri chiziq va tekisliklar hamda tekisliklarning o'zaro joylashuvi. Ikki yoqli, ko'p yoqli burchaklar va ularning tekis burchaklari. Ko'p yoqli figuralar, ularning sirtlari, hajmlari. Ko'pyoqlarning sirti va hajmlarini hisoblashga oid misollar.

Aylanma jismlar, ularning sirtlari va hajmlari. Fazoviy figuralarning o'zaro kombinatsiyasiga doir masalalar.

Haqiqiy argumentli trigonometrik funksiyalar va ularning xossalari. Argumentning ba'zi qiymatlarida trigonometrik funksiyaning qiymatlari. Trigonometrik funksiyaning berilgan qiymatiga ko'ra burchagini (yoyini) yasash. Bir xil argumentli trigonometrik funksiyalar orasidagi munosabatlar. Trigonometrik ayniyatlar. Qo'shish teoremlari va ularning natijalari. Trigonometrik funksiyaning ko'paytmasini yig'indiga va aksinchaga almashtirish formulalari. Darajani pasaytirishning umumiy formulasi. Ratsionallashtiruvchi almashtirish va yordamchi

burchak kiritish. Ba'zi trigonometrik yig'indi va ko'paytmalarni hisoblash. Trigonometrik tengsizliklarni isbotlash. Garmonik tebranishlar va ularni qo'shish. Trigonometrik funksiyalarning grafiklarini yasash.

Teskari trigonometrik funksiyalar va ularning xossalari, grafiklari. Arkfunksiyalarning trigonometrik funksiyalari. Arkfunksiyalar orasidagi bog'lanishlar. Trigonometrik funksiyalarning arkfunksiyalari.

Trigonometrik tenglamalar va ularni yechish usullari a) eng sodda trigonometrik tenglamalar; b) trigonometrik funksiyalarga nisbatan algebraik tenglamalar; v) ikki funksiyaning tenglik sharti; g) bir jinsli tenglamalar; d) $a \cdot \sin x + b \cdot \cos x = c$ tenglamani yechish. Arkfunksiyalar qatnashgan tenglamalar. Trigonometrik tenglamalar sistemasi. Trigonometrik tengsizliklar, trigonometrik tengsizliklar sistemasi.

2.6. Ehtimollar nazariyasi va matematik statistika

Ehtimollar nazariyasi predmeti haqida. Qisqacha tarixiy ma'lumotlar. Elementar hodisalar tushunchasi. Tasodifiy hodisalar. Tasodifiy hodisalar ustida amallar (to'plamlar nazariyasi bilan bog'liq holda).

Diskret ehtimollik fazosi va ehtimolliklar taqsimoti. Ehtimollikning klassik ta'rifi. Ba'zi klassik sxemalar. Kombinatorika elementlari va ularning klassik sxemalarda qo'llanishi. Ehtimollikning eng sodda xossalari.

Ehtimollikning statistik ta'rifi. Ehtimollikning geometrik ta'rifi. Uchrashuv haqidagi masala.

Hodisalarning algebra va σ -algebralari. Ehtimollik aksiomalari. (Kolmogorov aksiomalari). Ehtimollikning xossalari. Uzluksizlik xossasi (sanoqli additivlik xossasi).

Shartli ehtimollik ta'rifi. Hodisalar bog'liqsizligi. To'la ehtimollik va Bayes formulalari.

Bog'liq bo'lmagan tajribalar ketma-ketligi. Bernulli sxemasi. Binomial taqsimot va uning xossalari. Muavr-Laplas lokal va integral teoremlari. Puasson teoremasi.

Tasodifiy miqdor ta'rifi va unga doir misollar. Tasodifiy miqdorning turlari. Tasodifiy miqdorlarning taqsimot funksiyalari. Ba'zi taqsimot qonunlari (normal, tekis, Puasson taqsimotlari).

Diskret tasodifiy miqdorlarning matematik kutilmasi va uning xossalari. Diskret tasodifiy miqdorlarning dispersiyasi va uning xossalari. O'rtacha kvadratik chetlanish. Uzluksiz tasodifiy miqdorning matematik kutilmasi va dispersiyasi. Boshlang'ich va markaziy momentlar. Tasodifiy vektorlar va ularning sonli xarakteristikalar.

Tasodifiy miqdorlarning yaqinlashish turlari. Chebishev tengsizligi. Katta sonlar qonuni (Bernulli teoremasi, Chebishev teoremasi). Misollar.

Xarakteristik funksiya. Xarakteristik funksiyaning xossalari.

Markaziy limit teorema. Bir xil taqsimlangan bog‘liq bo‘lmagan tasodifiy miqdorlar uchun markaziy limit teorema. Bog‘liq bo‘lmagan tasodifiy miqdorlar ketma-ketligi uchun markaziy limit teorema.

Statistik ma’lumotlarni tahlil qilish. Tanlanma metodi. Matematik statistika elementlari. Bosh va tanlanma to‘plam tushunchasi. Variatsion qator va uning taqsimotlari.

Gistogramma va poligon. Nisbiy chastota. Nisbiy chastota gistogrammasi va poligoni. Empirik taqsimot funksiyasi va uning xossalari. Empirik taqsimot funksiyasining grafigi.

Tanlanmaning o‘rta va vazniy arifmetik qiymatlari. Variatsion qator uchun moda va mediana. Gruppalangan tanlanma uchun moda va mediana formulalari.

Statistik baholar va uning xossalari. Dispersiya, variatsiya koeffitsiyenti va o‘rta kvadratik chetlanish. Korrelyatsion bog‘lanish. Regressiya koeffitsiyenti va tenglamasi. χ^2 - kriteriy. Statistik gipotezalar nazariyasi elementlari.

2.7. Tanlov fanlari.

Matematik analizning elementar masalalar yechishga tatbiqlari

Matematikaning turli sohalaridagi tatbiqlari haqida ma’lumot. Matematika tarixidan qisqacha ma’lumot. Matematik analizning maktablarda o‘qitiladigan matematika kursi bilan aloqadorligi. Matematik analizning akademik litseylarda o‘qitiladigan matematika kursi bilan aloqadorligi. Hozirda mamlakatimizdagi mavjud sohalar. Turli sohalaridagi muammolarning matematik modeli. Funksiya muhim sinflari. Funksiya muhim sinflarini orasidagi aloqadorlik. Funksiya muhim sinflarining elementar masalalarga tatbiqlari. Funksiya muhim sinflarining matematik masalalarga tatbiqlari. Funksiya hosilasi tushunchasi tahlili. Funksiya hosilasining limitlarni hisoblashga tatbiqlari. Funksiya hosilasining haqiqiy sonlarga tatbiqlari. Funksiya hosilasining funksiya qiymatlariga tatbiqlari. Funksiya hosilasining funksiya grafigiga tatbiqlari. Funksiya hosilasining aniq integralga tatbiqlari. Funksiya hosilasining yuza, uzunlik, hajm, sirt yuzalarini hisoblashga oid masalalarga tatbiqlari. Funksiya hosilasining tenglama va tengsizliklarni yechishga, sonlarni taqqoslashlarga oid masalalarga tatbiqlari.

Elementar matematikaning qo‘shimcha boblari

Matematik tushunchalar. Hozirda mamlakatimizdagi mavjud sohalar. Elementar matematikaning qo‘shimcha boblari va ularning tatbiqlariga oid manbalar

haqida. Sonlar nazariyasiga oid ochiq masalalar haqida va muammolarni hal qilish uchun ijod qilish uchun masalalar. Uchburchak, to'rtburchak va aylanaga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Uchburchakni 9 ta elementiga ko'ra 32 turda yasash. Ikki xonali tub sonlarga bo'lish alomatlarini topish va ijod uchun masalalar. Kombinatorikaga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Kombinatorik geometriyaga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Tenglamalar va tenglamalar sistemasiga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Tengsizliklarga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Turli mashhur tengsizliklar. Graflar va uning tatbiqlariga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. O'yinlar nazariyasi va boshqaruvchili sistemalarga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Ferma teoremlari va ularning tarixi. Morley teoremasi oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar. Tekislikni ko'pburchaklar va turli figuralar bilan qoplash masalasi va ijod uchun masalalar. Muntazam ko'pburchaklar yasashga oid masalalar va ijod uchun masalalar. Sfera ustida yasashlarga oid ochiq masalalar va ijod uchun masalalar.

2.8. Tanlov fanlari.

Qiziqarli matematika va olimpiada masalalari

Arifmetikaga oid qiziqarli masalalar tizimi. Mantiqiy masalalarni yechishning asosiy usullari. Juft-toqlikka oid matnli masalalar. Matnli masalalarni yechishning arifmetik usuli. Graflar nazariyasining asosiy tushunchalari. Butun sonlar bo'linishiga oid masalalar. Sonlar nazariyasining muhim funksiyalari. Arifmetik reburslar. Matematik naqshlar. Kombinatorika masalalari. Matematik sofizmlar va paradokslar. Kompleks sonlar. Tengsizliklarni isbotlashning klassik usullari. Tengsizliklarni isbotlashning zamonaviy usullari. Nostandart masalalar haqida.

Elementar matematikada kompleks sonlar metodi

Asosiy formulalar. Elementar matematikada kompleks sonlar metodi va ularning tatbiqlariga oid manbalar haqida. Keltirish formulalariga oid masalalarda kompleks sonlarning qo'llanilishi. Trigonometrik yig'indi va ko'paytmalarni hisoblash. Trigonometrik ayniyatlarni isbotlashda kompleks sonlarning qo'llanilishi. Sinus va kosinuslar ko'paytmasini trigonometrik ko'phadga almashtirish. Trigonometrik tenglamalarni yechish. Uch nuqtaning bir to'g'ri chiziqda yotish sharti. Vektorlar orasidagi burchak. To'g'ri chiziqlarning paralelligi. To'g'ri chiziqlarning perpendikulyarligi. Uchburchak va to'rtburchak yuzalari. O'xshash va teng uchburchaklar. Kompleks sonlarning elektrotexnikadagi tatbiqi. Ba'zi fizik masalarga tatbiqlar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Asosiy adabiyotlari

1. Xudayberganov G., Vorisov A., Mansurov X., Shoimqulov B. Matematik analizdan ma'ruzalar. I T.: «Voris-nashriyot». 2010 y. – 374 b.
2. Xudayberganov G., Vorisov A., Mansurov X., Shoimqulov B. Matematik analizdan ma'ruzalar. II T.: «Voris-nashriyot». 2010 y. – 352 b.
3. Ayupov Sh.A., Berdiqulov M.A., Turgunbaev R.M. Funksional analiz. T.: TDPU. 2008 y.-136b.
4. Ayupov Sh.A., Berdiqulov M.A., Turgunbaev R.M. Matematik analiz (funksional analizga kirish). T.: TDPU. 2014 y.-126b.
5. Ayupov Sh.A., Ibragimov M.M., Kudaybergenov K.K. Funksional analizdan misol va masalalar. Nukus. “Bilim”- 2009 y. - 302 b.
6. Turgunbaev R. Matematik analiz. 2-qism. T.:TDPU, 2008 y.-136b.
7. Jo'raev T. va boshqalar. Oliy matematika asoslari. 2-q. T.: «O'zbekiston». 1999.- 303b.
8. Turgunbaev R., Ismailov Sh. Abdullaev O. Differensial tenglamalar kursidan misol va masalalar to'plami. T.:TDPU. 2007 y.-84 b.
9. Sa'dullaev A. va boshq. Matematik analiz kursidan misol va masalalar to'plami. III qism. T.,«O'zbekiston». 2000 y.-400b.
10. Arxipov G.I., Sadovnichiy V.A., Chubarikov D.I. Leksii po matematicheskomu analizu. M.: «Vysshaya shkola». 1999 g. – 695 str.
11. Piskunov N.S. Differentsialnoe i integralnoe ischislenie. 1-2-tom. Pb.: «Mifril». 1996 g. – 416 str.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Azlarov. T., Mansurov. X., Matematik analiz. T.: «O'zbekiston». 1 t: 1994 y.-416 b.
2. Azlarov. T., Mansurov. X., Matematik analiz. T.: «O'zbekiston». 2 t . 1995 y.-436 b.
3. A.Gaziev, I.Israilov, M.Yaxshibaev “Matematik analizdan misol va masalalar” T.: “Yangi asr avlodi” 2006 y.
4. Toshmetov O', Turgunbaev R. Matematik analizdan misol va masalalar to'plami. 1-q. TDPU. 2006 y.-140 b.
5. Toshmetov O', Turgunbaev R. Matematik analizdan misol va masalalar to'plami, 2-q. TDPU. 2010 y.-48 b.
6. Turgunbaev R.M., Koshnazarov R.A., Raximov I.K. Matematik analiz. Mustaqil ta'lim uchun metodik ko'rsatmalar. T.: TDPU. 2013 y. – 56 b.
7. G'aymnazarov G., G'aymnazarov O.G. Funksional analiz kursidan masalalar yechish. T.: “Fan va texnologiya”, 2006.-114b.

8. Demidovich B.P., «Sbornik zadach i uprajneniy po matematicheskomu analizu» Ucheb. Posobie dlya vuzov. M.: OOO «Izdatelstvo Astrel» OOO «Izdatelstvo AST», 2003 g – 558 [2] st.
9. Filippov A.F. Sbornik zadach po differentsialnym uravneniyam. M.:Integral-Press, 1998,-208s.
10. Ivanova Ye.P. Lineynye differentsialnye uravneniya s postoyannymi koeffitsientami. Uchebnoe posobie k raschetnoy rabote - Moskva: MAI, 2003.- 52 s. ISBN 5-7035-1283-2. ([http://www.iqlib.ru/book/ preview/](http://www.iqlib.ru/book/preview/))

Elektron ta'lim resurslari

1. www.ziynet.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.tdpu.uz
4. www.allmath.ru
5. www.vilenin.narod.ru/Mm/Books/

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.42-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA TAYYORLASH
KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **B.N. Nurillayev** – Nizomiy nomidagi Milliy pedagogika universiteti Fizika kafedrası professor, p.f.n., dotsent.

E.B. Xujanov – Nizomiy nomidagi Milliy pedagogika universiteti Fizika kafedrası mudiri, p.f.f.d. (PhD), dotsent.

A.A. Darvishxo‘jayev – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Ta’lim xizmatlari markazi direktori.

Taqrizchilar: **H.N. Bozorov** – Nizomiy nomidagi Milliy pedagogika universiteti Fizika kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

H.X. Davletova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi Fizika va astronomiya fani metodisti.

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Uzluksiz ta’limdagi tendensiyalar va zamonaviy yondashuvlar
- 1.2. STEAM ta’lim tizimida fizika va astronomiyani o‘qitish
- 1.3. Fizika va astronomiya o‘qitishda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash
- 1.4. Fizik jarayonlarni kompyuterda modellashtirish
- 1.5. Inklyuziv ta’lim
- 1.6. Xalqaro baholash dasturlari

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Mexanika
- 2.2. Molekulyar fizika va termodinamika
- 2.3. Elektr va magnetizm
- 2.4. Optika
- 2.5. Atom, yadro va elementar zarralar fizikasi
- 2.6. Nisbiylik nazariyasi
- 2.7. Astronomiya va astrofizika
- 2.8 . Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi
- 2.9 . Fizika va astronomiyadan masalalar yechish metodikasi
- 2.10. Maktab laboratoriya ishlari
- 2.11. Tanlov fanlari:
 - 2.11.1. Nanotexnologiya
 - 2.11.2. Kvant fizikasi
 - 2.11.3. Fizikadan nostandart topshiriqlar
 - 2.11.4. Kosmonavtika asoslari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Uzluksiz ta'limdagi tendensiyaalar va zamonaviy yondashuvlar

“Uzluksiz ta'limdagi tendensiyaalar” tushunchasi mazmuni. Uzluksiz ta'limdagi tendensiyaalar tarkibi. Uzluksiz ta'limdagi tendensiyaalarni o'rganish zarurati. O'zbekiston ta'lim siyosatining yo'nalishlari va asosiy prinsiplari. Maktabgacha ta'lim, maktab ta'limi, professional ta'lim, ixtisoslashtirilgan va dual ta'lim, oliy ta'lim va o'qituvchilar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ta'limi tendensiyaalari. Xorijiy mamlakatlar ta'limi tendensiyaalari. Rivojlangan xorij davlatlarida ta'lim tizimining o'ziga xosligi. Xalqaro hamkorlik aloqalari. Ta'limning xalqarolashuvi va globallasuvi tendensiyaalari.

Maktab ta'limi tendensiyaalaridan zamonaviy yondashuv asosida foydalanish. Uzluksiz ta'lim tendensiyaalaridan foydalanishning individual, klasterli, ustoz-shogird, hamkorlik, kuzatib borish, metodikalarni o'zlashtirib borish yondashuvlari. Uzluksiz ta'lim tendensiyaalari asoslarini o'zlashtirishda pedagogik amaliyotning o'rni. Uzluksiz ta'lim tendensiyaalaridan foydalanishning axborot-kommunikatsion vositalaridan foydalanish shakli. Uzluksiz ta'limda tabiiy fanlarni o'qitish tendensiyaalari. Uzluksiz ta'limdagi ta'limiy, tarbiyaviy, metodik va texnologik tendensiyaalardan foydalanishning an'anaviy, zamonaviy va innovatsion yondashuvlari. Ta'lim sifatini baholashning umumiy tamoyillari va zamonaviy yondashuvlarining o'ziga xosligi. Ta'lim sifatini baholash ko'rsatkichlari va shaklining xalqarolashuvi. Zamonaviy pedagogikaning taraqqiyoti.

1.2. STEAM ta'lim tizimida fizika va astronomiyani o'qitish

STEAM ta'lim texnologiyasining mazmun va mohiyati. Umumiy o'rta ta'limda STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanish zarurati.

Fizika va astronomiyani o'qitishga STEAM ta'lim texnologiyasi tatbiq etish. Loyihalar va rejalashtirishning mohiyati va undan foydalanish.

Fizika va astronomiyadan olingan bilim, ko'nikma va malakalarni ilmiy jihatdan kundalik hayotda qo'llash. O'quvchilarda laboratoriya va amaliy topshiriqlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.

STEAM ta'lim texnologiyasini ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llashda turli xil faoliyatlarni integratsiyalash ko'nikmalarini shakllantirish.

STEAM yondashuvida mustaqil fikrlashga undovchi omillar.

1.3. Fizika va astronomiya o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash

Pedagogik texnologiyalarning yaratilish tarixi. Yangi innovatsion pedagogik texnologiyalar va fizik ta'limda ulardan foydalanish istiqbollari. Zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalangan holatda o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirish metodikasi.

Fizika o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ulardan fizik va astronomiya ta'limda foydalanish (qo'llash) shakllari: mohiyati va mazmuni (grafikli organayzerlar texnikasi).

Fizika va astronomiya o'qitishda Keys texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.

Fizika va astronomiya ta'limida internet xizmati turlaridan foydalanish asoslari. Internet xizmati turlari, ularning ahamiyati.

Fizika va astronomiya ta'limida innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini baholash usullarini.

Fizika va astronomiya o'qitishda modellardan foydalanish.

1.4. Fizik jarayonlarni kompyuterda modellashtirish

Kompyuterda modellashtirish prinsiplari. Kompyuterda modellashtirish turlari va klasifikatsiyasi. Dasturlash tillari muhiti va unda ishlash. Kompyuterli grafika.

Tarmoqlanuvchi operatorlar: shartli va tanlash operatorlari. Sikllar. Massivlar. Metodlar (funksiyalar).

Dasturlash tili muhitida matematik tenglamalarni yechish.

Jismning erkin tushishini modellashtirish. Gorizontal burchak ostida otilgan jism harakatini modellashtirish. Jismning tekis tezlanuvchan harakatini modellashtirish. Tebranma jarayonlarni modellashtirish. Tasodifiy jarayonlar.

Animatsiyalarni yaratish.

Elektr va magnit maydon kuch chiziqlarini tasvirlash. To'lqinlarni tarqalishini modellashtirish.

1.5. Inklyuziv ta'lim

Inklyuziv ta'limning mohiyati, predmeti, maqsad va vazifalari. Nogiron bola tushunchasi. Ijtimoiy reabilitatsiya tushunchasi. Inklyuziv ta'limning tamoyillari. Umumta'lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitish.

Inklyuziv ta'limni joriy etish muammolari. Integratsiyalashgan ta'lim.

Xorijiy mamlakatlarda inklyuziv ta'lim. Inklyuziv ta'limga jalb etishning G'arbiy Yevropa tajribasi. Inklyuziv ta'lim siyosatining jahon miqyosida nazariy va amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlanishi. Inklyuziv ta'limni tashkil etishda O'zbekiston tajribasi.

Inklyuziv ta'limni tashkil etishda davlat, nodavlat tashkilotlari va xalqaro hamkorlik.

Inklyuziv ta'lim tamoyillari. Integratsion siyosatning asosiy xususiyatlari. Inklyuziv ta'limni tashkil etish shakllari va ta'lim uchun zaruriy shart-sharoitlar. Maxsus yordamga muhtoj bolalarni umumta'lim sharoitida o'qitishda o'quv tarbiya

jarayoniga moslashtirish metodlari.

1.6. Xalqaro baholash dasturlari

Xalqaro baholash dasturlari (PISA, PIRLS, TIMSS, TALIS) ning mazmun-mohiyati, maqsadi, mazkur dastur talablarini ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etishning ahamiyati.

PISA – o'quvchilarning o'qishdagi yutuqlarini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi (15 yoshli o'quvchilarning matematik savodxonligi, o'qish va tabiiy fanlar sohasidagi savodxonligini baholash).

TIMSS – maktabdagi matematika va tabiiy fanlar sohasidagi ta'lim sifatining xalqaro tadqiqotida (4 va 8-sinflar o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar sohasidagi savodxonligini baholash).

Xalqaro tadqiqotlar (PISA va TIMSS) da tabiiy savodxonlik tushunchasi. PISA va TIMSS tadqiqotlarida topshiriqlar formati.

PISA tabiiy fanlar yo'nalishida mazmun sohalari, kontekst. PISA tabiiy fanlar yo'nalishida tadqiq etiladigan kompetensiyalar. Hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish kompetensiyasini shakllantirish. Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirish yo'llari: tadqiqot, loyihalar metodi, amaliy mashg'ulot, laboratoriya ishi. Ilmiy dalillarni tanlash va baholash bo'yicha yondashuvlar. Dalillarga asoslangan qaror qabul qilish usullari. Ilmiy konsensusning ahamiyati va noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash.

PISA topshiriqlari – tinglovchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini baholash vositasi. Ilmiy bilim turlari. Tabiiy-ilmiy savodxonlikning oltita darajasi, kognitiv (qiyinchilik) darajasi. Ilmiy bilim turi, kontekst.

TIMSS qamrov doirasi: mazmun sohalari ("Hayot haqidagi fan", "Kimyo", "Fizika", "Yer haqidagi fan"). Kognitiv sohalar ("Bilish", "Qo'llash", "Mulohaza yuritish").

Zamonaviy maktab o'quvchilarida tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish zarurati. Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish metodologiyasi. O'quvchilarda tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish.

Xalqaro tadqiqotlar (PISA, TIMSS) reytinglarida yuqori o'rinlarni egallab kelayotgan davlatlar (Finlyandiya, Singapur) ning ilg'or tajribalari.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Mexanika

Fizika faniga kirish. Fizika fanining maqsad va vazifalari. Fizika fanining predmeti. Fizikaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Fizika fanining rivojlanish tarixi.

Fizikaning metodologiyasi. Fizik kattaliklar. Birliklar sistemasi. O'lchamliklar. Fazo va vaqt. Sanoq sistemasi. Kinematika asoslari. Fizikada aniqlik.

To'g'ri chiziqli harakat. Tezlik. Kinematika. Moddiy nuqta, trayektoriya, yo'l va ko'chish. Harakatning kinematik tenglamalari. To'g'ri chiziqli harakat. Tezlik va uning birligi.

To'g'ri chiziqli notekis harakat. Tezlanish. Tezlanish va uning birligi. O'rtacha va oniy tezliklar. To'g'ri chiziqli tekis va notekis harakatlarni uchun harakatning, tezlikning va tezlanishlarning grafiklari. Tezlik grafigidan foydalanib oniy tezlikni aniqlash.

Egri chiziqli harakat. Egri chiziqli harakat haqida tushuncha. Egri chiziqli harakatda tezlanish. Normal va tangensial tezlanishlar

Gorizontal va gorizontalga nisbatan burchak ostidan otilgan jismlarning harakati. Gorizontal otilgan jismning trayektoriyasi, maksimal ko'tarilish balandligi, uchish vaqti va uzoqligi.

Aylanma harakat. Aylana bo'ylab harakat. Burchak tezlik va burchak tezlanish. Chiziqli va burchak tezliklar orasidagi bog'lanish. Aylana bo'ylab tekis tezlanuvchan, tekis va tekis sekinlanuvchan harakatlarda normal, tangensial va to'la tezlanishlar.

Dinamika asoslari. Dinamika. Nyutonning I qonuni. Inersial sanoq sistemalari. Nyutonning birinchi qonunining aks tasdig'i. Kuch va uning birligi. Tabiatda kuchlar. Massa va uning birligi. Nyutonning II qonuni. Nyutonning III qonuni. Massaning additivligi.

Mexanik ish va quvvat. Energiya. Kuchning ishi va uning birligi. Konservativ va nokonservativ kuchlar va sistemalar. Quvvat va uning birligi. Kinetik va potensial energiya. Energiyaning saqlanish qonuni. Ko'char bloklar yordamida kuchdan yutishga doir misollar.

Jism impulsi va uning saqlanish qonuni. Jismning impulsi. Jismlar sistemasining impulsi. Impulsning saqlanish qonuni. Elastik va noelastik to'qnashuvlar. Tiklanish koeffitsiyenti.

Moddiy nuqtalar sistemasining harakati. Massalar markazining harakati. Jismlarning massa va geometrik markazlari haqida. O'zgaruvchan massali jism harakati. Reaktiv harakat. Meshcherskiy tenglamasi. Siolkovskiye formulasi. Raketalar.

Butun olam tortishish qonuni. Keppler qonunlari. Butun Olam tortishish qonuni. Gravitatsion doimiylik. Gravitatsion maydon (GM) kuchlanganligi va potentsiali. Gravitatsion maydonda jismni ko'chirishda bajaradigan ish. Kosmik tezliklar. Ekvivalentlilik prinsipi.

Ishqalanish kuchlari. Ishqalanish kuchlari. Tinchlikdagi ishqalanish. Sirpanish ishqalanish. Dumalanish ishqalanish. Ichki ishqalanish.

Elastiklik kuchlari. Elastiklik kuchlari. Deformatsiya va uning turlari. Guk qonuni. Elastiklik moduli. Deformatsiyalangan jism potensial energiyasi. Elastiklik gisterezisi.

Noinersial sanoq sistemalaridagi harakat. Noinersial sanoq sistemasi. Inersiya kuchlari. Tekis aylanayotgan sanoq sistemasi. Markazdan qochma kuch. Koriolis kuchi.

Galileyning nisbiylik prinsipi. Galiley almashtirishlari. Tezliklarni qo'shishning klassik qonuni. Invariantlik prinsipi. Klassik mexanikaning qo'llanilish chegarasi. Yorug'lik tezligining doimiyligi. Galileyning nisbiylik prinsipi va elektrodinamika qonunlari.

Qattiq jism mexanikasi. Qattiq jismning harakati. Kuch momenti. Qo'zg'almas o'q atrofida aylanayotgan qattiq jism kinetik energiyasi. Inersiya momenti. Shteyner teoremasi. Aylanma harakat dinamikasining asosiy tenglamasi. O'zgarmas kuch momentining bajargan ishi. Impuls momenti va uning saqlanish qonuni. Turli geometrik shaklga ega bo'lgan jismlarni impuls momentlari. Moddiy nuqtalar sistemasining impuls momenti. Erkin o'qlar. Girooskop.

Suyuqliklar mexanikasi. Suyuqliklar mexanikasi. Suyuqlik va gazlarda bosim. Paskal qonuni. Arximed kuchi. Atmosfera bosimi. Torrichelli tajribasi. Suyuqlik oqimi. Uzlaksizlik tenglamasi.

Bernulli tenglamasi. Qovushqoq suyuqlik harakati. Jismlarning suyuqliklarda harakati. Stoks formulasi. Puazeyl formulasi. Torichelli formulasi. Oqim reaksiyasi.

Mexanik tebranishlar. Tebranma harakat. Garmonik tebranishlar. Tebranuvchi sistemaning tezligi va tezlanishi. Tebranuvchi sistemaning energiyasi. Matematik, prujinali, fizik va buralma mayatniklar.

Tebranishlarni qo'shish. Lissaju shakllari. So'nuvchi tebranishlar. So'nishning logarifmik dekrementi. Tizimning aslligi. Majburiy tebranishlar. Rezonans.

Mexanik to'lqinlar. Tebranishlarni elastik muhitda tarqalishi. Bo'ylama va ko'ndalang to'lqinlar. To'lqinning amplitudasi, davri, chastotasi, fazasi va uzunligi. To'lqin tenglamasi. To'lqin tezligi. To'lqin energiyasi va intensivligi. Umov vektor. Kogerent to'lqinlar. To'lqinlar interferensiyasi va difraksiyasi. Fazaviy va guruh tezlik. Turg'un to'lqinlar.

Akustika. Tovushning tabiati. Tovush tezligi. Tovushning xarakteristiklari. Tovush manbalari va qabul qilgichlar. Dopler effekti. Ultra tovush. Infratovush.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ To'g'ri chiziqli tekis harakat. Tezlik.
- ✓ To'g'ri chiziqli notekis harakat.
- ✓ Jismlarning erkin tushishi. Yuqoriga tik otilgan jismning harakati.
- ✓ Harakatning, tezlikning va tezlanishlarning grafiklari.

- ✓ Egri chiziqli harakat. Normal va tangensial tezlanishlar.
- ✓ Aylana bo'ylab harakat.
- ✓ Gorizonttal va gorizontga nisbatan burchak ostidan otilgan jismlarning harakati.
- ✓ Gorizonttal otilgan jismning trayektoriyasi, uchish vaqti va uzoqligi.
- ✓ Kuch. Nyuton qonunlari.
- ✓ Ishqalanish kuchlari.
- ✓ Elastiklik kuchlari. Og'irlik kuchi. Arximed kuchi.
- ✓ Butun olam tortishish qonuni. Kepler qonunlari. Kosmik tezliklar.
- ✓ Jismlarning qiya tekislikdagi harakati. Bloklar.
- ✓ Mexanik ish va quvvat. Mexanik energiya. Kinetik va potensial energiya.
- ✓ Energiyaning saqlanish va aylanish qonuni. Jism impulsi va uning saqlanish qonuni.
- ✓ Relyativistik mexanikada massa, tezlik va uzunlik.
- ✓ Inersiya momenti. Aylanma harakat qilayotgan jismning tezligi va energiyasi.
- ✓ Aylanma harakat dinamikasining asosiy tenglamasi.
- ✓ Impuls momenti va uning saqlanish qonuni.
- ✓ Suyuqlik va gazlarda bosim. Uzlaksizlik tenglamasi. Bernulli tenglamasi. Jismlarning qovushqoq muhitdagi harakati.
- ✓ Mexanik tebranishlar. Tebranishlarni qo'shish.
- ✓ Mexanik to'lqinlar. Akustika.

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Jismlarning chiziqli o'lchamlarini shtangensirkul va mikrometr yordamida aniqlash.
- ✓ To'g'ri geometrik shakldagi jismlarning zichligini aniqlash.
- ✓ Suyuqlikning va qattiq jismlarning zichligini piknometr yordamida aniqlash.
- ✓ Gorizonttal burchak ostidagi harakat
- ✓ Aylanayotgan jismga ta'sir qiluvchi markazdan qochma kuch. Markazdan qochma kuchni o'lchash qurilmasi bilan aniqlash.
- ✓ Tushayotgan sharning potensial va kinetik energiyalarini aniqlash
- ✓ Noelastik to'qnashuvda energiya va impuls ikki shoxsimon yorug'lik datchigi bilan o'lchash.
- ✓ Qattiq jismlarning elastiklik modulini egilishdan aniqlash.
- ✓ Qattiq jismlarning sirpanish ishqalanish koeffitsiyentini aniqlash.
- ✓ Oddiy mashinalarning foydali ish koeffitsiyentini aniqlash
- ✓ Maxovikning inersiya momentini dinamik metod bilan aniqlash.
- ✓ G'ildirakning inersiya momentini tebranishlar usuli bilan aniqlash.

- ✓ Erkin tushish tezlanishini matematik mayatnik yordamida aniqlash.
- ✓ Erkin tushish tezlanishini fizik mayatnik yordamida aniqlash. Erkin tushish tezlanishini ag'darma mayatnik yordamida aniqlash.
- ✓ Qattiq jismlarning asosiy fizik xossalari. Qattiq jismlarning mexanik va termodinamik xossalari.
- ✓ Maxovikning inersiya momentini dinamik metod bilan aniqlash.
- ✓ G'ildirakning inersiya momentini tebranishlar usuli bilan aniqlash.
- ✓ Erkin tushish tezlanishini matematik mayatnik yordamida aniqlash.
- ✓ Erkin tushish tezlanishini fizik mayatnik yordamida aniqlash. Erkin tushish tezlanishini ag'darma mayatnik yordamida aniqlash.

2.2. Molekulyar fizika va termodinamika

Umumiy fizika (Molekulyar fizika) faniga kirish.

Umumiy fizika (molekulyar fizika) fanining maqsad va vazifalari. Molekulyar-kinetik nazariya asoslari. Molekulyar kinetik nazariyaning asosiy tenglamasi. Modda tuzilishining o'rganishning ikki usuli. Molekulalarning o'zaro ta'siri.

Ideal gaz va uning holat parametrlari.

Ideal gaz. Gaz bosimi. Temperatura. Holat parametrlarini o'lchash. Ideal gaz holat tenglamasi. Ideal gaz qonunlari. Izojarayonlar. Broun harakati.

Barometrik formula.

Ehtimollik haqida tushuncha. Taqsimot haqida tushuncha. Taqsimot funksiyasi. Barometrik formula. Bolsman taqsimoti. Zarrachalarning gravitatsion maydondagi harakati. Perren tajribasi.

Molekulalarning tezliklar bo'yicha taqsimoti.

Molekulalarning tezliklar bo'yicha taqsimoti, Maksvell taqsimoti. Taqsimot qonunini eksperimentda tekshirish.

Termodinamikaning birinchi qonuni. Ichki energiya.

Ideal gaz ichki energiyasi. Ish va issiqlik miqdori. Issiqlikning mexanik ekvivalenti. Termodinamika 1-qonunining amaliyotga tatbiqi.

Ideal gaz issiqlik sig'imi.

Gazlarning issiqlik sig'imi va molekulalarning erkinlik darajalari. Bir va ko'p atomli gazlar issiqlik sig'imi. Gazlarning issiqlik sig'ining klassik nazariyalari. Issiqlik sig'imlarini o'lchash.

Adiabatik va politropik jarayonlar.

Ideal gaz hajmining adiabatik o'zgarishi. Adiabatik jarayon. Adiabatik jarayonda bajarilgan ish. Politropik jarayon. Gazni bo'shliqda kengayishi.

Gazlarda ko'chish hodisalari

Molekulyar harakat va ko'chish hodisalari. O'rtacha to'qnashishlar soni.

O'rtacha erkin yugurish yo'li. Zarralarning effektiv ko'ndalang kesimi va ehtimollik. Erkin yugurish yo'lini tajribada aniqlash.

Gazlarda diffuziya.

Diffuziya hodisasi. Statsionar diffuziya. Nostatsionar diffuziya. Diffuziya koeffitsiyentini hisoblash. O'zaro diffuziya. Termik diffuziya.

Gazlarda issiqlik o'tkazuvchanlik va gazlarning qovushqoqligi

Gazlarda issiqlik o'tkazuvchanlik hodisasi. Statsionar issiqlik o'tkazuvchanlik. Issiqlik o'tkazuvchanlik koeffitsiyentini hisoblash. Gazlarning qovushqoqligi (ichki ishqalanish). Qovushqoqlik koeffitsiyentini va uni o'lchash. Ko'chish koeffitsiyentlari orasidagi munosabat.

Termodinamikaning ikkinchi qonuni. Entropiya

Entropiya tushunchasi. Qaytar va qaytmaz jarayonlarda entropiya. Termodinamikaning ikkinchi qonuni va uning ta'riflari. Entropiya va ehtimollik. Termodinamikaning uchinchi qonuni.

Issiqlik mashinalari

Muvozanat holatlar. Qaytar va qaytmaz jarayonlar. Kvazistatik jarayonlar. Qaytmazlik va ehtimollik. Karno sikli. Issiqlik mashinalari. Otto va Dizel sikllari

Real gazlar. Van-der-Vaals tenglamasi

Gaz xossalari ideallikdan chetlanishi. Van-der-Vaals tenglamasi. Van-der-Vaals izotermalari. Real gazlarning issiqlik sig'imi

Suyuqliklarning xossalari

Suyuqliklarning hajmiy xossalari. Suyuqliklarning issiqlik sig'imi. Suyuqliklarda ko'chish hodisalari. Sirt taranglik kuchi. Sirt taranglik koeffitsiyentini temperaturaga bog'liqligi. Suyuqliklarning bug'lanishi va qaynashi.

Qattiq jismlar xossalari

Qattiq jismlar va ularning turlari. Qattiq jismlarning asosiy fizik xossalari. Kristall panjara. Kristallarning defektlari. Qattiq jismlarning mexanik va termodinamik xossalari. Elastik deformatsiya va issiqlikdan kengayish. Qattiq jismlarning erishi va qotishi.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Molekulyar kinetik nazariyaning asosiy tenglamasi
- ✓ Ideal gaz holat tenglamasi. Ideal gaz qonunlari. Izojarayonlar.
- ✓ Barometrik formula. Bolsman taqsimoti.
- ✓ Molekulalarning tezliklar bo'yicha taqsimoti
- ✓ Ideal gaz ichki energiyasi. Ish va issiqlik miqdori
- ✓ Gazlarning issiqlik sig'imi Issiqlik sig'imlarini o'lchash

- ✓ Adiabatik jarayon Adiabatik jarayon jarayonda bajarilgan ish. Politropik jarayon.
- ✓ Gaz molekulalarining o'rtacha to'qnashishlar soni. O'rtacha erkin yugurish yo'li.
- ✓ Diffuziya hodisasi. Diffuziya koeffitsiyentini hisoblash
- ✓ Gazlarda issiqlik o'tkazuvchanlik. Gazlarning qovushqoqligi (ichki ishqalanish)
- ✓ Entropiya. Termodinamikaning ikkinchi qonuni
- ✓ Karno sikli. Issiqlik mashinalari. Otto va Dizel sikllari
- ✓ Real gazlar. Van-der-Vaals tenglamasi
- ✓ Suyuqliklarning hajmiy xossalari. Sirt taranglik. Suyuqliklarning bug'lanishi va qaynashi.

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Suyuqliklarning hajmiy kengayish koeffitsiyentini aniqlash.
- ✓ Yakka plastina metodi bilan issiqlik o'tkazuvchanlikni aniqlash
- ✓ Quyosh kollektorining effektivligini issiqlik izolyatsiyasining funksiyasi sifatida aniqlash.
- ✓ Suv aralashmasi temperaturasini aniqlash.
- ✓ Qattiq jismlarning solishtirma issiqlik sig'imini aniqlash.
- ✓ Suv bug'lari hosil bo'lishining yashirin issiqligini aniqlash.
- ✓ Gaz qonunlarini o'rganish
- ✓ Richard metodi bilan havo uchun adiabat ko'rsatgichini $\frac{C_p}{C_v}$ aniqlash.
- ✓ Gazlarning solishtirma issiqlik sig'implari nisbatini aniqlash.
- ✓ Havoning nisbiy namligini Assman psixrometri yordamida aniqlash
- ✓ Suyuqliklarning sirt taranglik koeffitsiyentini halqani uzish usuli bilan aniqlash.

2.3. Elektr va magnetizm

Elektrostatik maydon va uning xarakteristiklari. Elektr va magnit maydonlar yagona elektromagnit maydonning ikki tashkil etuvchilaridir. Elektrostatik maydon – elektrostatik o'zaro ta'sirning moddiy eltuvchisidir. Elektr

zaryadlari. Elektr zaryadlarining saqlanish qonuni. Kulon qonuni. Elektrostatikada birliklar sistemasi.

Elektr maydon kuchlanganligi. Elektr maydon kuchlanganligi. Nuqtaviy zaryad elektr maydoni kuchlanganligi. Maydonlar superpozitsiya prinsipi. Superpozitsiya prinsipi asosida elektr maydonlarni hisoblash. Elektr maydon kuch chiziqlari Kuchlanganlik va induksiya vektorlari. Kuchlanganlik va induksiya vektorlari oqimi. Gauss teoremasi.

Gauss teoremasining turli elektrostatik maydonlarni hisoblashga tatbiqi. Zaryadlangan cheksiz yassi tekislik. O'zaro parallel zaryadlangan cheksiz yassi tekisliklar. Zaryadlangan silindr. Zaryadlangan sfera. Zaryadlangan shar.

Elektrostatik maydon potentsiali. Elektrostatik kuchlarning ishi. Elektrostatik kuchlarning ishi bilan zaryad potentsial energiyasi orasidagi bog'lanish. Elektrostatik maydon potentsiali. Ekvipotentsial sirtlar. Elektrostatik maydon kuchlanganligi va potentsiallar ayirmasi orasidagi bog'lanish. Elektrostatik maydonda potentsial va potentsiallar farqini hisoblash.

Elektrostatik maydonda o'tkazgichlar. Kondensatorlar. O'tkazgichda zaryadlar taqsimoti. Elektrostatik induksiya hodisasi. Yakkalangan o'tkazgich zaryadi va potentsiali orasidagi bog'lanish. Elektr sig'imi. Kondensatorlar. Bir jinsli elektr maydon. Sodda kondensatorlar sig'imlarini hisoblash. Zaryadlangan o'tkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi. Zaryadlangan o'tkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi. Qo'zg'almas nuqtaviy zaryadlar sistemasi energiyasi. Elektr maydon energiyasi.

Elektr toki. O'zgarmas tok qonunlari. Elektr toki haqidagi qisqacha tarixiy ma'lumotlar. Elektr toki va uning xarakteristikalar. Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni. Tok manbaining EYK va Joul-Lens qonuni. Tok manbaining EYK va bir jinsli bo'lmagan zanjir qismi uchun Om qonuni. Joul-Lens qonuni.

Kirxgoff qoidalari. Stasionar toklarning berkligi. Kirxgofning birinchi qoidasi. Tashqi kuchlar. Elektr yurituvchi kuch. Kirxgofning ikkinchi qoidasi va uning vositasida murakkab zanjirlardagi toklarni hisoblash.

Vakuumba tokning magnit maydoni. Tokning magnit maydoni. Yerning magnit maydoni. Harakatdagi zaryadlar va elementar toklarning elektromagnit o'zaro ta'siri. Magnit maydon induksiyasi. Bio-Savar-Laplas qonuni.

Bio-Savar-Laplas qonunining turli magnit maydonlarni hisoblashga tatbiqi. Turli magnit maydonlarni hisoblash. Magnit induksiya vektorining sirkulyatsiyasi. Magnit maydonning uyurmaviy xarakteri. Sirkulyatsiya to'g'risidagi teoremaning turli magnit maydonlarni hisoblashga tatbiqi. Induksiya vektorining oqimi.

Lorens kuchi. Amper qonuni. Plazma. Magnit maydonda harakatlanayotgan zaryadli zarrachaga ta'sir etuvchi Lorens kuchi. Elektronni solishtirma zaryadini

aniqlash. Magnit maydonni tokli o'tkazgichga ta'siri. Magnit maydonga kiritilgan tokli berk kontur. Doimiy tokli Elektr motorni ishlash prinsipi. Amper qonuni. Amper qonuniga misollar. Magnit maydon kuchlarining ishi.

Elektromagnit induksiyaning tabiati va asosiy qonuniyatlari. Elektromagnit induksiya hodisasi. Faradey qonuni. Induksion tokning yo'nalishi. Lens qoidasi. Induksiya EYuK va uni hisoblash. O'zaroinduksiya.

O'zinduksiya. Magnit maydon energiyasi. O'zinduksiya. Induktivlik. Zanjirdagi tokning qaror topishi va yo'qolishi. Magnit maydon energiyasi. Transformator.

Elektromagnit tebranishlar. Xususiy so'nmas elektromagnit tebranishlar. Xususiy so'nuvchi tebranishlar. Elektromagnit tebranishlarni hosil qilish. Tebranish konturi. Aktiv qarshiliksiz elektr konturida erkin elektromagnit tebranishlar. Erkin elektromagnit tebranishlarni differensial tenglamasi. Tomson formulasi.

Majburiy elektromagnit tebranishlar. Majburiy elektromagnit tebranishlar. Majburiy elektromagnit tebranishlarni differensial tenglamasi. Shartli davr. So'nish koeffitsiyenti. So'nishning logarifmik dekrementi. Tebranish konturi aslligi.

O'zgaruvchan tok qonunlari. O'zgaruvchan tokning hosil bo'lishi – generator. Magnit maydonida aylanuvchan kontur. O'zgaruvchan tokning amplitudasi va effektiv qiymati.

O'zgaruvchan tok zanjirida aktiv, induktiv va sig'im qarshiliklar. O'zgaruvchan tok zanjiridagi to'la qarshiligi – impedans. O'zgaruvchan tok zanjirining ishi va quvvati. O'zgaruvchan tok zanjirida to'la qarshilikni hisoblash metodlari.

Vektor diagrammalar. Rezonansning ikki turi. Vektor diagrammalar. Kuchlanishlar rezonansi. O'zgaruvchan tokning parallel zanjirdan o'tishi. Toklar rezonansi.

Elektromagnit to'lqinlar. Elektromagnit to'lqinlarning xossalari. Elektromagnit maydon. Maksvell tenglamalari sistemasi. Elektromagnit to'lqinlar. Elektromagnit to'lqinlarning manbalari va tezligi. Elektromagnit to'lqinlarning superpozitsiyasi.

To'lqin tenglamasi. Yassi elektromagnit to'lqinlar. Elektromagnit to'lqinlarning xossalari. To'lqin tenglamasi. Uning yechimi va fizik ma'nosini analiz qilish. Yassi elektromagnit to'lqinlar.

Elektromagnit to'lqinlarning energiyasi va impulsı. Elektromagnit to'lqinlarni energiyasi va impulsı. Elektromagnit to'lqin energiyasi zichligi Umov-Poynting vektori. Elektromagnit to'lqinlar shkalasi.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Elektr zaryadlari. Kulon qonuni. Elektrostatikada birliklar sistemasi. Elektr maydon kuchlanganligi.

- ✓ Maydonlar superpozitsiya prinsipi. Superpozitsiya prinsipi asosida elektr maydonlarni hisoblash.
- ✓ Elektrostatik kuchlarning ishi. Elektrostatik kuchlarning ishi bilan zaryad potensial energiyasi orasidagi bogʻlanish.
- ✓ Elektrostatik maydon potentsiali. Elektrostatik maydon kuchlanganligi va potentsiallar ayirmasi orasidagi bogʻlanish. Elektrostatik maydonda potensial va potentsiallar farqini hisoblash.
- ✓ Yakkalangan oʻtkazgich zaryadi va potentsiali orasidagi bogʻlanish. Elektr sigʻimi. Kondensatorlar. Sodda kondensatorlar sigʻimlarini hisoblash. Kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash.
- ✓ Zaryadlangan oʻtkazgich va kondensatorning xususiy energiyasi. Qoʻzgʻalmas nuqtaviy zaryadlar sistemasi energiyasi. Elektr maydon energiyasi.
- ✓ Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni. Joul – Lens qonuni. Tok manbaining EYK va bir jinsli boʻlmagan zanjir qismi uchun Om qonuni.
- ✓ Tarmoqlangan zanjirlar. Kirxgoff qoidalari.
- ✓ Bio-Savar-Laplas qonuni. Bio-Savar-Laplas qonunining turli magnit maydonlarni hisoblashga tatbiqi.
- ✓ Amper qonuni. Amper qonuniga misollar. Magnit maydon kuchlarining ishi. Lorens kuchi.
- ✓ Elektr zanjirlarining asosiy tushunchalari: elektr toki, kuchlanish, elektr yurituvchi kuch, qarshilik. Om qonunlari. Elektr zanjiri elementlarining tipik ulanishlari. Oʻzgarmas tok elektr zanjirlari.
- ✓ Murakkab oʻzgarmas tok zanjirlarini hisoblash. Kirxgoff qonunlari. Elektr zanjirlarida energiya balansi. (quvvatlar balansi).
- ✓ Potensiallar diagrammasi. Zanjirning bir qismi uchun Om qonunini (umumlashgan shakli) toʻgʻridan-toʻgʻri qoʻllash metodi
- ✓ Kondensatorlar. Kondensator energiyasi. Kondensatorlarni parallel va ketma-ket ulash. Kondensatorlarning qoʻllanilishi.
- ✓ Oʻzgaruvchan tok elektr zanjirlari: bir fazali oʻzgaruvchan tok, uni ishlab chiqarish. Aktiv, induktiv, sigʻim qarshilikka ega boʻlgan sodda zanjirlar.
- ✓ Tok isteʼmolchilarining ketma-ket va parallel ulanishi; toklar va kuchlanishlar rezonansi. Sinusoidal zanjirlarni hisoblash.
- ✓ Murakkab oʻzgaruvchan tok zanjirlarini hisoblash. Elektr zanjirlarida quvvat va energiya balansi.
- ✓ Oʻlchashlarning tasnifi va asosiy xususiyatlari. Oʻlchash xatoliklari va oʻlchash asboblarning xatoliklari. Elektr oʻlchash asboblarning asosiy tizimlari.

- ✓ Transformatorlar: transformatorlar qurilmasi; ishlash prinsipi; Asosiy xarakteristikalar; transformatorlarning ishlash rejimi; Avtotransformatorlar
- ✓ Yarimo'tkazgichlarning asosiy xossalari. Yarimo'tkazgichli asboblari: Yarimo'tkazgichli diodlar. Tranzistorlar. Tiristorlar. O'zgaruvchan tok to'g'rilagichlari.

Laboratoriya ishlariga tavsiya etiladigan mavzular:

- ✓ Elektrometrik kuchaytirgich yordamida elektrostatikaning asosiy tajribalarini bajarish.
- ✓ Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni yordamida o'tkazgich qarshiligini aniqlash.
- ✓ Ampermetr va voltmeter asboblarning o'lchash chegaralarini orttirish.
- ✓ Uitston ko'prigi yordamida qarshiliklarni aniqlash.
- ✓ Isitish asboblarning FIK ni aniqlash.
- ✓ Yer magnit maydoni kuchlanganligining gorizontali tashkil etuvchisini aniqlash.
- ✓ Magnit o'zakka ega bo'lmagan induktiv g'altakning magnit maydonini o'rganish.
- ✓ Taqasimon magnit maydonida tokli o'tkazgichga ta'sir etuvchi kuchni o'lchash
- ✓ Metallar va yarim o'tkazgichli termorezistor qarshiligining temperaturaga bog'liqligini o'rganish.
- ✓ Tok manbaining EYuK ni aniqlash.
- ✓ Quvvat va quvvat koeffitsiyentini aniqlashni o'rganish.
- ✓ Yarim o'tkazgichli diodning volt-amper xarakteristikasini o'rganish
- ✓ Yarim o'tkazgichli tranzistorning ish rejimini o'rganish
- ✓ Diodli va tranzistorli sxemalar.
- ✓ Asinxron dvigatelni bir fazali tokka ulashni o'rganish.
- ✓ O'zgaruvchan tok ampermetrini o'zgaruvchan tokka moslash.

2.4. Optika

Optika fanining rivojlanish tarixi. Optika fanining rivojlanish tarixi. Yorug'lik to'lqinlarini qayd qiluvchi asboblari. Chiziqli va nochiziqli optika. Yorug'likning tabiati. Yorug'lik tezligini o'lchash usullari. Maykelson tajribasi.

Yorug'likning qaytish qonuni. Yorug'likning qaytish qonuni. Turli sirtlarda yorug'likning qaytishi. To'la ichki qaytish. Tolali optika. Tolali optikaning amaliy ahamiyati. Refraktometr. To'lqin optikasidan geometrik optikaga o'tishning chegaraviy shartlari. Yorug'lik energiyasining to'g'ri chiziqli bo'ylab tarqalishi.

Ko'zgularning turlari va ular yordamida buyum tasvirini hosil qilish. Ko'zgularni ishlab chiqarish usullari va qo'llanilishi.

Yorug'likning sinish qonuni. Yorug'likning sinishi. Yassi parallel plastinka, prizmalarda yorug'likning sinib o'tishi. Ferma, Frenel va Gyuygens prinsiplari. Linzaning turlari. Linzaning parametrlari. Linzaning kamchiliklari. Linzalarning amaliy ahamiyati. Optik sistemalar aberratsiyasi. Bosh optik o'qda va undan tashqarida kuzatiladigan aberratsiyalar. Sferik, xromatik aberratsiyalar. Koma, distorsiya va astigmatizm. Aplanat va anastigmatik sistemalar.

Optik asboblari. Optik asboblari. Optik asboblari sinfi. Proeksion apparat. Fotoapparat. Ko'z. Ko'z optik asbob sifatida. Ko'rish burchagi. Lupa. Mikroskop. Teleskop. Durbin. Zamonaviy optik asboblari kvalifikatsiyasi.

Yorug'lik interferensiyasi. Interferensiyani kuzatish usullari. Fazalar farqini yo'llar farqi yordamida topish. Interferensiyalar polosalarning kengligi. Vaqtiy kogerentlik, ko'rinish funksiyasi. Fazaviy kogerentlik. Yassi parallel plastinka yordamida interferensiyalar manzara hosil qilish. O'zgaruvchan qalinlikli plastinka, ponada interferensiyalar manzara hosil qilish usullari.

O'tgan va qaytgan to'lqinlarda Nyuton xalqasini kuzatish. Nyuton halqasi (o'tgan va qaytgan to'lqinlarda). Interferensiyalar manzara. Interferometrlarning turi va tuzilishlari. Yorug'lik interferensiyasi hodisasidan foydalanish.

Yorug'lik difraksiyasi. Difraksiya turlari. Difraksiya hodisasi. Gyuygens-Frenel prinsipi. Difraksion masala. Frenel zonalar usuli. Frenel zonalar sonining tirqish radiusi, manba va kuzatish nuqtalari orasidagi masofaga bog'liqligi. Zonaviy plastinka. Doiraviy tirqish va to'siqdan o'tuvchi to'lqin difraksiyasi. Bitta tirqishdan o'tuvchi to'lqin difraksiyasi. Minimum va maksimum shartlari. Tirqish kengligi va manba o'lchamining difraksion manzaraga ta'siri. Ikki tirqishdan o'tuvchi to'lqinlar difraksiyasi.

Fraunhofer difraksiyasi. Difraksion panjara. Fraunhofer difraksiyasi. Difraksion manzaraning minimum va maksimum shartlari. Tirqish kengligi va manba o'lchamining difraksion manzaraga ta'siri. Difraksion panjara. Panjara turlari va ajrata olish qobiliyati.

Yorug'likning qutblanishi. Elliptik qutblanish. Malyus qonuni. Bryuster qonuni. Yorug'likning ikkilanib sinishidagi qutblanish. Bir va ikki o'qli kristallar. Oddiy va g'ayrioddiy to'lqinlar. Qutblanish darajasi. Elliptik qutblangan to'lqin hosil qilish va uning tahlili. Qutblantirgichlar. Nikol prizmasi. Polyaroidlar. Kompensatorlar.

Yorug'lik dispersiyasi. Yorug'likning sochilishi va yutilishi. Yorug'lik dispersiyasini kuzatish usullari. Normal dispersiya. Anomal dispersiya. Dispersiya tenglamasi. Yutilish sohadan uzoqdagi dispersiya. Yorug'likning sochilishi va yutilishi. To'lqin optikasi bilan kvant optikasi orasidagi o'zaro bog'lanish.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Yorug'lik tezligi. Fotometriya asoslari.
- ✓ Yorug'likning qaytish qonuni. To'la ichki qaytish qonuni.
- ✓ Botiq va qavariq ko'zgular. Ko'zgu yordamida buyum tasvirini hosil qilish.
- ✓ Yassi parallel shisha plastinkada yorug'likning sinish qonuni. Prizmada yorug'likning sinishi.
- ✓ Yupqa linza formulasi. Linza yordamida buyum tasvirini hosil qilish.
- ✓ Optik asboblari. Proeksion apparat. Fotoapparat. Ko'z. Lupa. Ko'rish burchagi. Mikroskop. Teleskop.
- ✓ Yung tajribasi. Yupqa qatlamdagi interferensiya.
- ✓ Ponada interferensiya. Nyuton halqalari.
- ✓ Dumaloq tirqish va to'siqlardagi difraksiya. Frenel zonalari. Parallel to'lqinlar difraksiyasi. Difraksion panjara.
- ✓ Yorug'likning qutblanishi. Yorug'likning qutblanish darajasi. Bryuster burchagi. Malyus qonuni.

Laboratoriya ishlariga tavsiya etiladigan mavzular:

- ✓ Elektrfotometr yordamida yoritilganlik qonunlarini o'rganish.
- ✓ Difraksion panjara yordamida yorug'likning to'lqin uzunligini aniqlash.
- ✓ Rangli suyuqliklarning yutilish spektrini aniqlash.
- ✓ Linzaning egrilik radiusini Nyuton halqalari yordamida aniqlash.
- ✓ Inert gaz va metall bug'larining chiziqli spektrlarini prizmalı spektrometr yordamida o'lchash
- ✓ Ignalar yordamida uch yoqli prizma moddasining nur sindirish ko'rsatkichini aniqlash.
- ✓ Shishaning nur sindirish ko'rsatkichini mikroskop vositasida aniqlash.
- ✓ Qavariq va botiq linzalarning bosh fokus masofalarini aniqlash.
- ✓ Mikroskopning kattalashtirishini aniqlash.
- ✓ Qutblanish tekisligining qand eritmasi bilan burish.

2.5. Atom, yadro va elementar zarralar fizikasi

Atom fizikasiga kirish. Issiqlik nurlanishi. Absolyut qora jism. Kulrang jism. Kirxgoff, Stefan-Bolsman, Plank, Vin, Reley-Jins qonunlari.

Atom modellari. Tomson modeli. Rezerford tajribasi va atomning yadroviy modeli. Effektiv kesim tushunchasi.

Spektral seriyalar va energetik sathlar. Vodorod atomining spektral seriyalari. Balmer formulasi. Kombinatsion prinsip. Piking seriyasi. Energiya sathlari diagrammalari. Chegaraviy tutash spektr.

Vodorod atomining Bor nazariyasi. Bor postulatları. Frank va Gers

tajribalari. Bor nazariyasining qo'llanilish chegaralari.

Rentgen nurlanishi. Rentgen nurlanishi. Tormozlanish va xarakteristik Rentgen nurlarining spektrlari. Mozeli qonuni. Rentgen nurlarining qo'llanilishi.

Lazerlar. Spontan va majburiy nurlanishlar. Kvant generatorlar. Lazerlarning turlari va ishlash prinsiplari. Lazerlarning amaliyotda qo'llanilishi.

Elektromagnit nurlanishning korpuskulyar xossalari. Fotoeffekt. Tashqi fotoeffekt qonunlari. Fotoeffekt nazariyasi. Ichki va tashqi fotoeffektning qo'llanilishi. Kompton effekti. Kompton effektining qo'llanilishi.

Mikrozarralarning to'liq xossalari. Korpuskulyar to'liq dualizmining universalligi. De-Broyl gipotezasi. De-Broyl to'liqining xossalari va statistik talqini.

Korpuskulyar-to'liq dualizmining eksperimental asoslari. Devisson va Jermer tajribasi. Tomson va Tartakovskiy tajribasi. Geyzenbergning noaniqliklar munosabatlari.

Kvant mexanikasi asoslari. Shryodinger tenglamasi. Bir o'lchamli potensial o'radagi zarra. Tunnel effekti. Chiziqli garmonik ossilyator.

Ishqoriy metallar. Ishqoriy metallar energiyasi va spektri. Elektronning orbital magnit momenti. Larmor teoremasi. Ishqoriy metallar spektrining nozik strukturasi.

Vodorodsimon atomlar. Vodorod va vodorodsimon atomlarning nozik strukturasi. Pashen-Bak effekti.

Zeeman effekti. Normal va anomal Zeeman effektlari.

Mikrozarralar spini. Shtern – Gerlax tajribasi. Spin bilan bog'liq xususiyatlar. Geliy atomi.

Pauli prinsipi. Mendeleyev davriy sistemasi tuzilishi. Hund va Klechkovskiy qoidalari.

Atom yadrosining tuzilishi. Atom yadrosining tuzilishini o'rganish tarixi. Atom yadrosining tarkibi. Yadro zaryadi, massasi, radiusi. Ularni aniqlash usullari.

Yadroning bog'lanish energiyasi. Yadroning bog'lanish energiyasi. Solishtirma bog'lanish energiyasi. Bog'lanish energiyasi uchun Veyszeckerning yarim empirik formulasi.

Yadro kuchlari. Yadro kuchlari. Yadro kuchlarining xususiyatlari, nukonlarning tuzilishi. Yadroning spini va orbital magnit momenti. Uni aniqlash usullari. Juftlik. Uning saqlanish qonuni. Izotopik spin.

Yadro modellari. Yadro modellari. Yadroning suyuqlik-tomchi modeli. Fermi gaz modeli. Qobiqli model. Umumlashgan model. Yadro modellarining qo'llanilish sohalari.

Radioaktivlik hodisasi. Radioaktiv oilalar.

Radioaktivlik. Radioaktivlikning kashf etilishi. Radioaktiv yemirilish qonuni.

Aktivlik tushunchasi va birliklari. Yemirilish turlari.

Radioaktiv yemirilish turlari. Alfa, beta yemirilishlar, gamma nurlanishlar va ularning qonuniyatlari. Alfa yemirilishda energetik munosabatlar. Tunnel effekti. Beta–yemirilishda energetik munosabatlar. Neytrino gipotezasi. Beta–yemirilishlarning spektri va neytrino. Gamma nurlanishlar. Gamma nurlanish, ichki konversiya hodisasi. Myossbauer effekti.

Tezlatgichlar va ularning tuzilishi. Yadro reaksiyalari. Chiziqli va siklik tezlatgichlar. Avtofazirovka prinsipi. Siklotron, betatron, sinxrosiklotron, katta adron kollayder. Yadro reaksiyalarida saqlanish qonuni. Yadro reaksiyalarining kesimi. Yadro reaksiyalarining chiqishi.

Og‘ir yadrolarning bo‘linishi. Yadro energetikasi.

Yadrolar bo‘linishining asosiy xususiyatlari. Bo‘linish mahsulotlari, ularning energiya va massa bo‘yicha taqsimoti, zanjir reaksiyasi. Atom elektr stansiyalari. Yadro energiyasidan turli maqsadlarda foydalanish.

Termoyadro reaksiyasi. Termoyadro reaksiyalari hosil bo‘lish shartlari. Quyosh va yulduzlarda termoyadro reaksiyalari. Termoyadro reaksiyasini boshqarish. Termoyadro sintezi energiyasidan foydalanish istiqbollari.

Yadroviy nurlanishlarning moddalar bilan ta’siri. Gamma kvantlarning moddalar bilan ta’siri. Yadro nurlanishlarining moddalar bilan ta’sir turlari. Ionizatsiya energiya yo‘qotishi. Og‘ir yadrolarning muhit bilan ta’sirlashuvi. Vavilov Cherenkov effekti. Yadro nurlanishlarini qayd qilish usullari. Hisoblagichli detektorlar.

Yadro nurlanishlarining biologik ta’siri. Yadroviy nurlanishlarni qayd etish usullari. Dozimetriya. Mass analizatorlar. Nurlanish dozasi. Yadro nurlanishlaridan himoyalaniş yo‘llari. Yadroviy nurlanishlarning tibbiyotda qo‘llanilishi, yadroviy tibbiyot.

Elementar zarralar va ularni xarakterlovchi kattaliklar. Elementar zarralar fizikasi tarixi. Elementar zarralar tushunchalari. Adronlar, leptonlar, ta’sir tashuvchilar. Massa, spin, elektr zaryadi.

Adronlarning kvark sturukturasi.

G‘alati zarralar sinfi, xususiyatlari. G‘alati zarralar. G‘alatilik kvant soni. Maftunkor zarralar. Maftunkorlik kvant soni. Adronlar va mezonlarning kvark strukturası.

Simmetriya va saqlanish qonunlari. Izotopik fazo va izotopik spin (izospin). Fazoviy juftlikning saqlanmaslik xususiyati. Fundamental zarralar sinfi. G‘alatilik, maftunkorlik kvant sonlarining saqlanish qonuni. Simmetriya turlari va ularga mos saqlashnısh qonunlari. Geometrik va ichki (yashirin) fazolar va simmetriyalar. Zarralarning o‘zaro bir – biriga aylanishi. Kombinatsiyalangan juftlik va neytral K -mezonlar xossalari. T -almashtirish va CPT -teorema.

Fundamental o‘zaro ta’sirlar.

Elektromagnit, kuchsiz, kuchli va gravitatsion ta’sirlar. Olamning yagona fizik manzarasini yaratish bo‘yicha fundamental tadqiqotlar va ularning natijalari. “Buyuk birlashuv” nazariyasi. Standart model va Higgs bozonining kashf etilishi. Supergravitatsiya nazariyasi.

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Mikrozaralar kinematikasi.
- ✓ Issiqlik nurlanishining klassik nazariyasi.
- ✓ Issiqlik nurlanishining kvant nazariyalari.
- ✓ Zarralarning sochilishi. Rezerford formulasi.
- ✓ Atomning Rezerford – Bor modeli.
- ✓ Vodorod atomining spektral seriyalari.
- ✓ Rentgen nurlanishi. Mozeli qonuni.
- ✓ Fotoeffekt qonunlari.
- ✓ Kompton effekti.
- ✓ Mikrozaralarning to‘lqin xossalari. De-Broyl to‘lqini.
- ✓ Geyzenberg noaniqliklar munosabati.
- ✓ Shryodinger tenglamasi. Potensial o‘zaradagi zarra harakati.
- ✓ Mikrozaralarning potensial to‘siq orqali o‘tishi. Tunnel effekti.
- ✓ Vodorodsimon atomlar. Ishqoriy metallar.
- ✓ Pauli prinsipi. Atomlarning elektron konfiguratsiyalari.
- ✓ Atom yadrosining asosiy xarakteristikalar.
- ✓ Yadrolarning bog‘lanish va solishtirma bog‘lanish energiyalari.
- ✓ Yadro modellari va ularning qo‘llanilish chegaralari
- ✓ Radioaktivlik. Radioaktiv yemirilish qonuni.
- ✓ Alfa yemirilishlar va ularning qonuniyatlari. Geyger – Nettol qonuni
- ✓ Beta yemirilishlar va ularning qonuniyatlari.
- ✓ γ - yemirilishlar: ichki konversiya. Myussbauer effekti.
- ✓ Ionlashtiruvchi nurlanishlarning muhit bilan ta’sirlashuvi.
- ✓ Zaryadlangan zarralarning moddalar bilan ta’sirlashuvi.
- ✓ Gamma kvantlarning modda bilan ta’sirlashuvi.
- ✓ Zarralarni qayd etish, detektorlar. Dozimetriya asoslari.
- ✓ Yadro reaksiyalari. Elementar zarralar. Saqlanish qonunlari.
- ✓ Og‘ir yadrolarning bo‘linishi.
- ✓ Termoyadro reaksiyalari. Plazma.
- ✓ Neytron fizikasi.

Laboratoriya ishlariga tavsiya etiladigan mavzular:

- ✓ Stefan–Bolsman qonuni: Absolyut qora jism nurlanish intensivligining haroratga bog‘liqligini o‘lchash.
- ✓ Plank doimiysini aniqlash.
- ✓ Ravshanlik pirometri yordamida nurlanayotgan jismlarning haqiqiy temperaturasi aniqlash.
- ✓ Elektronning chiqish ishini aniqlash.
- ✓ Tashqi fotoeffekt hodisasini o‘rganish
- ✓ Atomlarning spektrlariga doir kompyuter eksperimenti
- ✓ Frank-Gers tajribasini o‘rganish (atomlarning uyg‘onish potensialini aniqlash).
- ✓ Geliy neon lazeri nurlanishining suyuqlikda yutilish qonuniyatlarini o‘rganish.

2.6. Nisbiylik nazariyasi

Nisbiylik nazariyasi. Olam efiri muammosi maxsus nisbiylik nazariyasi. Maxsus nisbiylik nazariyasining yaratilish tarixi. Nisbiylik nazariyasi va saqlanish qonuni. Harakatning nisbiyligi.

Maxsus nisbiylik nazariyasi tamoyillari. Tezliklarni qo‘shishning relyativistik qonuni. Yorug‘lik tezligining doimiyligi. Eynshteynning nisbiylik prinsipi. Vaqtning nisbiyligi. Jism uzunligining nisbiyligi. Relyativistik impuls. Relyativistik energiya. Energiya va massa orasidagi munosabat. Foton.

Harakatlanuvchi muhit optikasi va noxiziqlik jarayonlar yorug‘lik va maxsus nisbiylik nazariyasi. Maykelsonning interferensiyalar tajribasi. Maxsus nisbiylik nazariyasi postulatlar.

Fazo-vaqt intervali tushunchasi.

Umumiy nisbiylik nazariyasi. Gravitatsiya va egri fazo tushunchasi. Shvartsschild radiusi va qora tuynuk tushunchasi. Gravitatsion to‘lqinlar va ularning kuzatilishi. Nisbiylik nazariyasining zamonaviy eksperimental isbotlari.

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Vaqt kengayishi va uzunlik qisqarishini hisoblash.
- ✓ Harakatlanuvchi soatlarning qanday sekinlashishini aniqlash.
- ✓ Yuqori tezlikda harakat qiluvchi jismlarning uzunlik qisqarishi.
- ✓ Relyativistik Doppler effekti va yorug‘lik chastotalari.
- ✓ Harakatlanuvchi yorug‘lik manbalari uchun chastota o‘zgarishini hisoblash.
- ✓ Qizil va ko‘k siljish hodisasining astrofizik kuzatuvlardagi roli.
- ✓ Impuls-energiya aloqasini tahlil qilish.
- ✓ Relyativistik impuls va energiyani hisoblash.

- ✓ Yadro reaksiyalarida $E = mc^2$ formulasi asosida hisob-kitoblar.
- ✓ Minkovski fazosida masofalar va interval hisobi.
- ✓ Minkovski diagrammalaridan foydalanish.
- ✓ Gravitatsion vaqt kengayishini tekshirish.
- ✓ Og'irlik maydonida vaqtning qanday kechishini aniqlash.
- ✓ Gravitatsion linzalash hodisasini matematik tahlil qilish.
- ✓ Qora tuynuklarning yulduzlarga ta'siri.
- ✓ Tadqiqotlar asosida qora tuynuk massasi va radiusini hisoblash.
- ✓ Nisbiylik nazariyasining real hayotdagi qo'llanilishi.
- ✓ GPS tizimida nisbiylikning rolini hisoblash.
- ✓ Zarracha tezlatgichlarda relyativistik effektlarni tahlil qilish.

2.7. Astronomiya va astrofizika

Astronomiya predmeti, uning bo'limlari va boshqa fanlar bilan aloqadorligi. Astronomiyaning rivojlanish tarixi va unda Yaqin sharq, Markaziy Osiyo mutafakkirlarining buyuk xizmatlari.

Sferik astronomiya asoslari. Yoritgichlarning ko'rinma holatlari. Yulduz turkumlari. Quyosh, Oy, Sayyoralar va yulduzlarning ko'rinma harakatlari.

Osmon sferasi, uning asosiy nuqta, chiziq va aylanalari. Quyoshning yillik ko'rinma harakati. Ekliptika.

Koordinatalar sistemasi. Gorizontal, ekvatorial va ekliptikal koordinatalar sistemasi. Olam qutbining balandligi va joyning geografik kenglamasi orasidagi bog'lanish.

Turli geografik kenglamalarda osmon sferasining sutkalik ko'rinma aylanishi.

Yoritgichlarning kulminatsiyasi va kulminatsiya balandliklari. Joyning kenglamasini taqribiy hisoblash. Refraksiya. Oqshom va oq tunlar.

Vaqtning o'lchash asoslari. Haqiqiy va o'rtacha quyosh vaqtlari. Vaqt tenglamasi. Mahalliy va Dunyo vaqtlari.

Kalendarlar. Quyosh kalendarlari. Oy kalendarlari. Hijriy kalendarlar. Quyosh-Oy kalendari va muchal haqida tushuncha. U. Hayyom taqvimi.

Sayyoralarning ko'rinma va haqiqiy harakatlari. Sayyoralarning yulduzlar fonidagi harakati. Olam tuzilishining geotsentrik va geliotsentrik nazariyasi.

Planetalarining konfiguratsiyalari, Kepler qonunlari. Butun olam tortishish qonuni va ikki jism masalasi.

Planetalarining konfiguratsiyalari, siderik va sinodik davrlari. Kepler qonunlari. Quyosh sistemasi jismlarning massalarini hisoblash.

Yerning Quyosh atrofidagi harakati.

Yillik parallaks. Yil fasllarining almashinishi. Ulug'bek nomidagi Xalqaro Kitob kenglik stansiyasi.

Oy harakati va fazalari. Oyning siderik va sinodik davrlari. Quyosh va Oy tutilishlari. Tutilish shartlari. Saros. Yer sirtining ko'tarilishi va pasayishi (Oy va Quyosh ta'sirida).

Quyoshning fizik tabiati. Fotosfera spektri va uning kimyoviy tarkibi. Fotosfera obyektlari.

Quyoshning dog'lari. Quyoshning temperaturasi. Quyoshning ichki qatlamlarining tuzilishi. Xromosfera va uning obyektlari. Protuberanetslarning sinflari. Xromosfera chaqnashlari.

Quyosh toji va uning radionurlanishi, fizik tabiati.

Quyosh toji va uning radionurlanishi, fizik tabiati. Quyosh yadro energiyasining manbalari. Quyosh aktivligi va uning Yer atmosferasi hamda biosferasiga ta'siri.

Quyosh sistemasi. Yer tipidagi sayyoralarining fizik tabiati.

Merkuriy, Venera, Yer va Marsning fizik tabiati. Marsning yo'ldoshlari.

Gigant sayyoralarning fizik tabiati.

Yupiter, Saturn, Uran va Neptunning fizik tabiati, ularning halqalari va yo'ldoshlari.

Quyosh sistemasining kichik jismlari. Kichik sayyoralar. Kometalar va ularning dumlari. Meteorlar, meteor «yomg'irlari». Meteoritlar.

Yulduzlar. Yulduzlarning asosiy xarakteristikasi Yulduzlarning spektral sinflari. Yulduzlarning temperaturasi va yorqinligi. Spektr – yorqinlik diagrammasi. Yulduz o'lchamlarini aniqlash usullari. Yulduzlarning massalarini aniqlash. Radius-yorqinlik-massa diagrammasi. Yulduzlarning massalariga ko'ra evolyutsiyasi.

Fizik qo'shaloq yulduzlar. Fizik qo'shaloq yulduzlar. Fizik o'zgaruvchi yulduzlar. Eruptiv o'zgaruvchi yulduzlar.

Galaktikamiz, uning tuzilishi va tarkibi. Bizning galaktikamizning tuzilishi va tarkibi. Yulduzlarning sharsimon va tarqoq to'dalari. Yulduzlararo chang va gaz.

Galaktikadan tashqi astronomiya. Tashqi galaktikalar: ularning sinflari (spiral, elliptik va noto'g'ri). Radiogalaktikalar va kvazarlar

Galaktikalarning koinotda taqsimlanishi.

Galaktikalar to'dalari. Qizilga siljish. Tashqi galaktikalargacha masofalarni hisoblash. Xabbl qonuni.

Astrofizikaning predmeti va bo'limlari. Astrofizik tekshirish metodlari va ularning xususiyatlari. Hozirgi zamon astrofizik observatoriyalar. Ilmiy- texnik taraqqiyotda astrofizikaning roli.

Asosiy astrofizik tushunchalar. Fotometrik tushunchalar. Ko'rinma yulduziy kattalik. Pogson formulasi. Yulduziy kattaliklari shkalasining hisob boshi. Astrofizik va fizik fotometrik birliklar orasidagi bog'lanishlar. Yorug'likning mexanik ekvivalenti. Sirt yorug'ligi.

Astrofizik tekshirish vositalari va tekshirish usullari.

Optik teleskoplarning asosiy ko'rsatkichlari. Optik teleskoplarning turlari. Radioteleskoplar va ularning asosiy ko'rsatkichlari. Spektrograflar va ularning asosiy ko'rsatkichlari. Nurlanish priyomniklari va asosiy ko'rsatkichlari.

Yulduzlar nurlanishini hosil bo'lish nazariyasi elementlari.

Yulduzlar fotosferasi va tutash spektrini hosil bo'lishi. Yulduzlar atmosferasi nazariyasi asoslari. Chiziqliy spektrni hosil bo'lishi.

Quyosh fizikasining asosiy ko'rsatkichlari. Quyosh atmosferasi va aktivligi.

Quyoshning asosiy fizik ko'rsatkichlari. Quyosh spektri. Quyoshning elektromagnit nurlanish tarkibi. Quyoshning tutash spektrida energiyaning taqsimlanishi va uning to'la energiyasi. Quyosh atmosferasi.

Quyosh sistemi jismlarining tabiati. Yer tipidagi sayyoralar fizikasi.

Quyosh sistemasiga kiradigan jismlarni tekshirishning xususiyatlari. Atmosferada fizik sharoit, sirkulyatsiya va dissipatsiya. Yer tipidagi sayyoralar atmosferasi. Yer tipidagi sayyoralarni ichki tuzilishi.

Gigant sayyoralar va mayda osmon jismlari fizikasi. Gigant sayyoralar atmosferasining tuzilishi. Gigant sayyoralarning ichki tuzilishi. Sayyoralar yo'ldoshlari. Quyosh sistemasining kichik a'zolari. Quyosh sistemasining kelib chiqish gipotezasi.

Yulduzlar fizikasi. Statsionar yulduzlarning fizik ko'rsatkichlari. Yulduzlar spektri. Yulduzlarning umumiy fizik ko'rsatkichlari orasidagi bog'lanishlar. Qo'shaloq, atrofida gaz – disk va sayyoralar bor yulduzlar. Nostatsionar yulduzlar. Pulsatsiyalanuvchi yulduzlar. Spektrida yorug' emission chiziqlar ko'rinadigan yulduzlar. Chaqnovchi mitti (karlik) yulduzlar.

Galaktikaning tuzilishi va fizik ko'rsatkichlari.

Galaktikani tekshirishdan maqsad. Yulduz to'dalari va assotsiatsiyalari. Gaz va chang tumanliklar. Yulduzlararo gaz. Yulduzlararo moddaning fizik holati va o'zgarishi.

Tashqi galaktikalar va Metagalaktika. Koinot modellari Galaktikadan tashqi obyektlar. Galaktikalarning fazoda taqsimlanishi. Kosmogoniya va kosmologiya masalalari. Kuzatish natijalari va masalalari. Nostatsionar koinot va masshtab faktori. Kritik zichlik. Kosmologik modellar. To'g'ri modelni tanlash qiyinchiliklari. Qaynoq Koinot modeli. Relativ nurlanish.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Osmon sferasi, uning asosiy nuqta, chiziqlik va aylanalariga doir masalalar yechish.
- ✓ Osmon jismining koordinatalari va ular orasidagi bog'lanishlarni topishga doir masalalar yechish.

- ✓ Yoritgichlarning kulminatsiyasi hamda kulminatsiya balandliklarini topishga doir masalalar yechish.
- ✓ Sferik uchburchak va uning asosiy formulalariga doir masalalar yechish.
- ✓ Haqiqiy va oʻrtacha quyosh vaqti hamda vaqt tenglamasi, mahalliy, poyas, dunyo va dekret vaqtlariga doir masalalar yechish.
- ✓ Quyoshning chiqish va botish momentini hamda chiqish va botish nuqtalarining azimutlarini hisoblashga doir masalalar yechish.
- ✓ Yoritgichlarning refraksiyasiga doir masalalar yechish.
- ✓ Kepler qonunlariga doir masalalar yechish
- ✓ Planetalarning konfiguratsiyalari hamda davrlarini hisoblashga doir masalalar yechish.
- ✓ Osmon jismlarining massalarini hisoblashga doir masalalar yechish.
- ✓ Quyosh sistemasi jismlarining masofalari va oʻlchamlarini hisoblashga doir masalalar yechish.
- ✓ Butun olam tortishish qonuni va ikki jism masalasiga doir masalalar yechish.
- ✓ Oyning harakati va fazalari, Quyosh va Oy tutilishlariga doir masalalar yechish.
- ✓ Mayda planetalar efemeridalarini hisoblashga doir masalalar yechish.
- ✓ Teleskoplar va ularning xarakteristikalariga doir masalalar yechish.
- ✓ Yulduzlarga boʻlgan masofalarni aniqlashga doir masalalar yechish.
- ✓ Yulduzlarning massalari, oʻlchamlari (radiuslari) va zichliklarini aniqlashga doir masalalar yechish.
- ✓ Yulduzlarning xususiy harakatlari va fazoviy tezliklarini aniqlashga doir masalalar yechish.
- ✓ Yulduzlarning yorqinligini va temperaturalarini aniqlashga doir masalalar yechish.
- ✓ Doppler effekti, Xabbl qonuniga doir masalalar yechish.

Laboratoriya mashgʻulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Yulduzlarning kichik atlaslari.
- ✓ Yulduzlar osmonining surilma xaritasi.
- ✓ Osmon sferasining asosiy elementlari.
- ✓ Vaqtni oʻlchash sistemalarini oʻrganish.
- ✓ Kepler qonunlari va sayyoralar konfiguratsiyasi.
- ✓ Butun olam tortishish qonuni va ikki jism masalasi.
- ✓ Quyoshning chiqish (botish) vaqt daqiqalarini va chiqish (botish) nuqtalarining azimutlarini hisoblash.
- ✓ Teleskop yordamida sayyoralar va ularning yoʻldoshlarini kuzatish.

- ✓ Yupiter va uning yo‘ldoshlarini orbitalaridagi harakatini o‘rganish.
- ✓ Yulduzlarning spektrini o‘rganish va ularning fizik ko‘rsatkichlarini hisoblash. Yulduzlarni spektral sinflashtirish.
- ✓ Teleskoplar va ularning xarakteristikalarini aniqlash.
- ✓ Yulduzlarning absolyut kattaligini va yorqinligini hisoblash.
- ✓ Yulduzlarning nuriy tezligini va magnit maydoni kuchlanganligini aniqlash.
- ✓ Sayyoralarning fizik ko‘rsatkichlarini hisoblash.
- ✓ Yulduzlarning masofasini hisoblash.
- ✓ Yulduzlarning yillik parallaksi va boshqa ko‘rsatkichlariga ko‘ra uzoqligini aniqlash.
- ✓ Quyoshning fizik ko‘rsatkichlarini hisoblash.
- ✓ Doppler effekti, Xabbl qonunini aniqlash.
- ✓ Galaktikalarning nuriy va fazoviy tezliklarini aniqlash.
- ✓ Koinot modellari

2.8. Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi

«Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi» pedagogik fan sifatida.

Fizika va astronomiya ta’limida hozirgi zamon davlat siyosati. «Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi» kursining pedagogik fan sifatidagi maqsadi, predmeti va vazifalari. «Fizika o‘qitish metodikasi» kursining yuzaga kelishi va rivojlanish tarixi, uning ahamiyati. Fizika va astronomiya ta’limidagi islohotlar va ularning asosiy g‘oyalari.

“Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi”ning ilmiy tekshirish metodlari. O‘tgan va hozirgi zamon chet el hamda vatanimiz pedagog olimlarining «Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasi» sohasiga qo‘shgan hissalari. Fizikani va astronomiya o‘qitish va o‘rgatishning hozirgi zamon muammolari. Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasining ilmiy tekshirish metodlari. Fizika va astronomiya o‘qitishni takomillashtirish yo‘llari. Fizika va astronomiya o‘qitish metodikasining falsafa, psixologiya va pedagogika fanlari bilan bog‘lanishi

Uzluksiz ta’lim tizimida «Fizika va astronomiya» kursi.

O‘rta umumta’lim maktab fizika kursining mazmuni, tuzilishi. Kursning ahamiyati, maqsadi va vazifalari. Fizika o‘quv fani sifatidagi xususiyatlari. O‘rta umumta’lim maktablarida fizika o‘quv dasturining ilmiy uslubiy tahlili va unga qo‘yilgan umumiy-pedagogik talablar

Fizika va astronomi o‘qitish prinsiplari.

Fizika va astronomiya o‘qitish prinsiplari (ilmiylik, qulaylik, tarixiylik, qiyinlik, faollik, jamoatchilik, individuallashtirish, tabaqalashtirish, bilish

qobiliyatlarini rivojlantirish, nazariyaning amaliyotga bogʻliqligi, insonparvarlik, politexniklashtirish va h.k.). «Fizika» kursining boshqa oʻquv predmetlar bilan oʻzaro aloqasi. Fizika taʼlimi asosida integrativ kurslarning yaratilishi.

Fizika va astronomiya oʻqitish metodlari va ularning turlari.

Fizika va astronomiya oʻqitish metodlarini oʻqitish vositalariga koʻra turkumlarga ajratish. Fizika va astronomiya oʻqitishda oʻquvchilarni oʻquv faoliyatini jadallashtirish induksiya va deduksiya, oʻxshatish va modellashtirish. Fizikadan umumlashtiruvchi, yakunlovchi darslarni tashkil qilish, ularning strukturasi, maqsadi va vazifalari.

Fizika va astronomiya oʻqitish shakllari:

Oʻqitish mazmuni, metodlari va oʻqitish jarayoni maqsadlariga bogʻliq boʻlgan turli xil yondashuvlar. Maʼruza, seminar, amaliy (masala ishlash) va laboratoriya mashgʻulotlari, mustaqil ish, darsdan tashqari va uy ishlari. Fizikadan va astronomiya dars tiplari (koʻrinishlari) va ularning klassifikatsiyasi.

Oʻquvchilarning darsdan tashqari ishlari.

Ularni tashkil qilishning ahamiyati, fizika va astronomiyadan darsdan tashqari ishlarning koʻrinishlari, oʻtkazish shakllari va metodlari. Fizika va astronomiyadan guruh (toʻgarak, konsultatsiya va h.k.) va ommaviy (olimpiada, konferensiya, kecha, ekskursiya va h.k.) shakldagi ishlarni tashkil qilish va oʻtkazish metodikasi.

Fizika va astronomiyadan masala yechish darslari va ularning ahamiyati.

Fizikadan masala ishlash darslari va ularning ahamiyati. Masala ishlash darslarini tashkil qilish shakl va metodlari. Fizika va astronomiyadan masalalar turlari va ularning klassifikatsiyasi. Oʻquvchilarning turli xil turdagi masalalarni yechishga oʻrgatish. Olimpiada masalalari.

Oʻquvchilarning mustaqil ishlarining koʻrinishlari

Mustaqil ishlarning koʻrinishlari: maʼruzadagi mustaqil ish, seminar va laboratoriya praktikumidagi mustaqil ish, darsdan (auditoriyadan) tashqari mustaqil ish va ularni tashkil qilish metodikasi. Auditoriyadan tashqari ishlarni tashkil qilishda darslik va oʻquv qoʻllanmalarining roli. Zamonaviy fizika va astronomiya darsligi va oʻquv qoʻllanmasiga boʻlgan talablar.

Fizika va astronomiyadan ish rejasini tuzish.

Fizika oʻqituvchisining darsga tayyorgarligi. Ish rejasini tuzish uchun dastlabki hujjatlar, yillik, choraklik va har bir dars uchun rejalar tuzish. Oʻquvchilarning fizika va astronomiyadan bilim, koʻnikma va malakalariga boʻlgan talablar.

Fizika va astronomiyadan bilimlarni baholash va uning mezonlari.

Fizika va astronomiyadan oʻquvchilar bilimi, malakasi va koʻnikmasini

nazorat qilish maqsadi va vazifalari, o'quvchilar bilimi, malakasi va ko'nikmasini og'zaki tekshirish, o'quvchilar bilimi, malakasi va ko'nikmasini yozma tekshirish, o'quvchilar bilimi, malakasi va ko'nikmasini test usulida tekshirish haqida ma'lumot berish. Baholash mezonlari

Fizikadan frontal laboratoriya ishlari va praktikum ishlarini o'tish metodikasi.

Fizika va astronomiyadan laboratoriya ishlari va ularni turlari. Frontal va praktikum ishlarini o'tish metodikasi. Demonstratsion eksperimentga qo'yiladigan didaktik va metodik talablar. Laboratoriya mashg'ulotlari va ularning fizika o'qitishdagi roli.

Fizika va astronomiyadan dars turlari va ularning tuzilishi

Dars va unga qo'yilgan talablar. Turli tipdagi maktablarda fizika o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari. Zamonaviy fizika darsi. Umumlashtiruvchi dars. Fizikadan bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish turlari va ahamiyati.

«Fizika» kursining boshqa o'quv predmetlar bilan o'zaro aloqasi

«Fizika» o'qitishning strukturasi va mazmuni. Fizika o'qitishda fanlararo bog'lanishning roli. Fizika ta'limi asosida integrativ kurslarning yaratilishi.

Fizika va astronomiya o'qitishda politexnik ta'lim

Kasbiga yo'naltirish. Fizika va astronomiya darslarida texnika taraqqiyotining ba'zi yo'nalishlarini o'rganish. Zamonaviy fizikaning yutuqlari va turmushdagi ahamiyati.

Fizikani aniq fanlar yo'nalishidagi akademik litseylarda tabaqalashtirib o'qitish. Fizikadan fakultativ kurs. Fizikani chuqur o'rganish. Aniq fanlar chuqur o'qitiladigan umumiy o'rta maktab va akademik litseylarda fizikaga ajratiladigan soatlar hajmi, mavzular mazmuni, ma'ruza, amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazish.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizikadan birinchi darsni tashkil qilish. Fizikadan birinchi dars va unga qo'yilgan talablar. Umumta'lim maktablarida fizika faniga kirish qismi. 7-sinfda fizikadan «Kirish» qismining strukturasi, mazmuni va o'qitish metodikasining ilmiy-metodik tahlili.

Umumiy o'rta ta'lim maktabi «Mexanika» bo'limining strukturasi, «Mexanika» bo'limini o'qitishning o'ziga xos jihatlari va tutgan o'rni. Kinematika, Dinamika va Statika boblaridagi asosiy tushunchalar, ularning ilmiy-metodik tahlili va shakllantirish metodikasi

«Mexanik tebranish va to'lqinlar». «Mexanik tebranish va to'lqinlar» bobidagi asosiy tushunchalar, ularning ilmiy-metodik tahlili va shakllantirish metodikasi, «Mexanik tebranish va to'lqinlar» bobini o'qitishda demonstratsion tajribalardan foydalanishning metodik asoslari

«Molekulyar fizika» va «Termodinamika» bo‘limini o‘qitish. “Molekulyar fizika” va “Termodinamika” bo‘limining strukturasi va asosiy tushunchalarini shakllantirish metodikasining ilmiy-metodik tahlili, “Molekulyar fizika” va “Termodinamika” bo‘limini o‘qitishda demonstratsion tajribalardan foydalanishning metodik asoslari

“Elektrostatika” bo‘limining strukturasi. Elektrostatika bo‘limining mazmuni va fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasining ilmiy-metodik tahlili. “O‘zgarmas tok qonunlari” bo‘limini o‘qitish metodikasi. Elektrostatika bo‘limi mavzularini o‘qitishda demonstratsion tajribalardan foydalanishning metodik asoslari

«Elektromagnit hodisalar» bo‘limining strukturasi, mazmuni va uning asosiy fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasi. “Moddalarning magnit xossalriga ko‘ra turlari: diamagnetiklar, paramagnetiklar va ferromagnetiklar. Magnit singdiruvchanlik” mavzusini o‘qitish metodikasi

“Turli muhitlarda elektr toki” bo‘limining strukturasi.

“Turli muhitlarda elektr toki” bo‘limining strukturasi mazmuni va fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasining ilmiy-metodik tahlili. Metallarda, gazlarda va suyuqliklarda elektr tokining o‘ziga xos jihatlari va texnikada tutgan o‘rni

«Elektromagnit tebranishlar» bo‘limining strukturasi. “Elektromagnit tebranishlar” bo‘limining mazmuni va uning asosiy fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasi. elektromagnit tebranishlar bo‘limi mavzularini o‘qitishda demonstratsion tajribalardan foydalanishning metodik asoslari

“Yorug‘lik hodisalari” bo‘limining strukturasi, mazmuni va fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasining ilmiy-metodik tahlili. “Yorug‘likning qaytishi, sinishi, difraksiyasi va interferensiyasi” mavzusini o‘qitish metodikasi.

“Kvant fizikasi” bo‘limini o‘qitish metodikasi.

“Kvant fizikasi” bo‘limini o‘qitish metodikasi strukturasi, mazmuni va fizik tushunchalarini shakllantirish metodikasining ilmiy-metodik tahlili. Yorug‘likning kvant tabiatini tasdiqlovchi hodisalarni o‘rganish metodikasi

X-XI sinf fizika kursining tuzilishi va ilmiy metodik tahlili

Umumiy o‘rta ta’lim maktabining X-XI sinflarida fizika kursining tuzilishi va ilmiy metodik tahlili va o‘qitish metodikasi. X-XI sinflarda amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarini tuzilishi va o‘tkazish metodikasi.

11- sinfda “Atom va yadro fizikasi” bo‘limining strukturasi, mazmuni va fizik tushunchalari, auditoriyada va mustaqil ishlash uchun masalalar tanlash, demonstratsion tajribalar va kompyuter animatsiyalaridan foydalanishning metodik asoslari.

Ta'lim muassasalarida astronomik kuzatuvlarning ahamiyati. Ta'lim muassasalarida o'quv astronomik kuzatishlarni tashkil qilish va o'tkazish metodikasi. Teleskoplar va ularning xarakteristikalarini tushuntirish yo'llarini o'rgatish. O'quvchilarni teleskop bilan muomala qilish madaniyatini shakllantirishga o'rgatish. O'quv astronomik kuzatishlari tashkil qilish va o'tkazish metodikasi. Oriyentir olishni o'rganish.

Astronomiyadan sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish metodikasi. Astronomiyadan o'tkaziladigan sinfdan tashqari ishlarning turlari. Astronomiyadan o'tkaziladigan sinfdan tashqari ishlarning shakllari. Astronomiyadan to'garak, konferensiya, kechalar o'tkazish metodikasi haqida.

Astronomiyadan modellarni namoyish etish.

Osmon sferasining asosiy elementlarini modellar yordamida tushuntirish usullari. Osmon sferasining modelini qo'llash. Planetar modellarni qo'llash. Yulduzlar osmonining surilma xaritasini yasash va unda ishlash usullari.

Astronomiya o'qitishda zamonaviy kompyuter va dasturiy mashg'ulotlardan foydalanish usullari. Astronomiyani axborot texnologiyalari muhitida o'qitish metodikasi. Astronomik ta'limga axborot texnologiyalarini joriy etishning metod va vositalari. Astronomiyada qo'llaniladigan dasturiy mahsulotlar. Astronomiya va internet.

Mustaqil ta'limni tashkil etish va unga qo'yiladigan talablar. Astronomiyadan mustaqil ta'lim turlari. Astronomiyada mustaqil ishlarni tashkil qilishga qo'yiladigan talablar. Astronomiyadan mustaqil ishlar uchun mavzular tanlash.

“Amaliy astronomiya asoslari” bobini o'qitish metodikasi. “Osmon sferasi, uning asosiy nuqta, chiziq va aylanalari. Yoritgichlarning sutkalik ko'rinma harakatlari. Yulduz turkumlari.” mavzusini o'qitish metodikasi. “Osmon koordinatalari” mavzusini o'qitish metodikasi. “Olam qutbining balandligi va joyning geografik kenglamasi orasidagi bog'lanish. Turli geografik kenglamalarda osmon sferasining sutkalik ko'rinma aylanishlari.

“Quyosh sistemasining tuzilishi va osmon jismlarining harakati” bobini o'qitish metodikasi.

“Quyosh sistemasining tuzilishi” mavzusini o'qitish metodikasi. “Sutkalik va sutkalik-gorizont parallaks. Quyosh sistemi jismlarigacha bo'lgan masofalarni aniqlash” mavzusini o'qitish metodikasi. “Kepler qonunlari” mavzusini o'qitish metodikasi.

“Astrofizika va uning tadqiqot metodlari” bobini o'qitish metodikasi.

“Osmonni elektromagnit to'lqinli nurlarda o'rganish – keng to'lqinli astronomiyaning asosi” mavzusini o'qitish metodikasi. “Optik teleskoplar. Radioteleskoplar” mavzusini o'qitish metodikasi. “Ulug'bek rasadxonasining bosh

teleskopi” mavzusini o‘qitish metodikasi.

“Yulduzlar” bobini o‘qitish metodikasi.

“Yillik parallaks, yulduzlarning masofalarini aniqlash” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Yulduzlarning rangi va temperaturasi” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Yulduzlarning spektri va spektral sinflari” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Spektr-yorqinlik diagrammasi” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Fizik o‘zgaruvchi yulduzlar: sefeidalar, yangi va o‘ta yangilar” mavzusini o‘qitish metodikasi.

“Koinotning tuzilishi va evolyutsiyasi” bobini o‘qitish metodikasi.

“Galaktikamizning tuzilishi, tarkibi va aylanishi. Diffuz va chang tumanliklar” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Tashqi galaktikalar. Galaktikalarning sinflari va spektrlari” mavzusini o‘qitish metodikasi. “Galaktikalarning Koinotda taqsimlanishi” mavzusini o‘qitish metodikasi.

Laboratoriya mashg‘ulotlari

- ✓ Fizika tajribalarni o‘tkazishda nasoslardan foydalanish
- ✓ Jismlarning muvozanat shartlarini o‘rganish.
- ✓ Dinamika asoslari va ularning amaliy yo‘nalishini o‘rganish
- ✓ Dinamometr yordamida kuchni o‘lchashni namoyish etish.
- ✓ Mexanik tebranish qonunlarni o‘rganish.
- ✓ Mexanik to‘lqinlar, tovush hodisalarini o‘rganish.
- ✓ Molekulyar kinetik nazariya asoslarini o‘rganish
- ✓ Diffuziya tezligining temperaturaga bog‘ligini o‘rganish.
- ✓ Termodinamika asoslarini o‘rganish
- ✓ Elektrostatikaga doir tajribalarni o‘rganish
- ✓ Elektromagnit induksiya hodisasini o‘rganish.
- ✓ Laboratoriya ishlari bilan tanishish
- ✓ Gorizontga 45^0 burchak ostida otilgan snaryadning boshlang‘ich tezlanishi va ko‘tarilish balandligini aniqlash
- ✓ Jismni qiya tekislik bo‘ylab ko‘tarishdagi FIK ni aniqlash
- ✓ Jismning erkin tushish tezlanishini matematik mayatnik yordamida aniqlash
- ✓ Tekis tezlanuvchan harakat qilayotgan jismning tezlanishini aniqlash
- ✓ Yuqoridan tushayotgan sharchaning potensial va kinetik energiyasini aniqlash
- ✓ Rezinaning elastiklik modulini aniqlash
- ✓ Havoning nisbiy namligini aniqlash.
- ✓ Muntazam va muntazam bo‘lmagan jismlarning zichligini aniqlash
- ✓ O‘tkazgichlarni ketma-ket va parallel ulanishini o‘rganish.

- ✓ Turli temperaturali suvlar aralashtirilganda issiqlik miqdorlarini taqqoslash.
- ✓ Shishaning nur sindirish ko'rsatgichini aniqlash. Yorug'lik nurning shisha plastinkadan o'tishini kuzatish orqali nur sindirish ko'rsatkichini aniqlash.
- ✓ Uy sharoitida fizik tajribalarni qo'llash usullarini ko'rsatish.
- ✓ Maktab fizika kursi laboratoriya ishlari uchun asboblarni yasash metodlari.
- ✓ Astronomiyada qo'llaniladigan dasturiy mahsulotlar. Astronomiya va internet.
- ✓ Yulduzlar osmonining surilma xaritalarida ishlash.
- ✓ Yulduzlar osmonining atlaslarida ishlash.
- ✓ Teleskoplarda kuzatuvlarni tashkil qilish.
- ✓ Astronomik kalendarlar va spravochniklarda ishlash.
- ✓ Vaqtni o'lchash asoslari.
- ✓ Kepler qonunlari va konfiguratsiyalarni tushuntirish usullari.
- ✓ Amaliy astronomiyaning ba'zi masalalarini yechish.
- ✓ Quyosh aktivligini kuzatish.
- ✓ Osmon sferasi va modellarini namoyish etuvchi astronomik uskunalar yasash va uni qo'llash.
- ✓ Atlaslardan foydalanib «Spektr – yorqinlik» diagrammasini tuzish.

Seminarlarning taxminiy tavsiya etiladigan mavzulari:

- ✓ Fizikadan o'tkaziladigan nazorat ishlarining turlari va ularni o'tish metodikasi.
- ✓ Kinematikaning asosiy tushunchalari va ularni shakllantirishni ilmiy-metodik tahlili.
- ✓ Dinamikaning asosiy tushunchalari va qonunlarini kiritish ketma-ketligi va bu boradagi metodik yondashishlar
- ✓ «Temperatura. Gaz qonunlari» mavzusini o'tish metodikasi.
- ✓ «Suyuqliklarda elektr toki. Faradey qonunlari. Elektroliz va uning qo'llanilishi» mavzusini o'tish metodikasi.
- ✓ «Magnit maydon» mavzusini ilmiy metodik tahlili va o'qitish metodikasi
- ✓ «O'zinduksiya va o'zaro induksiya. G'altakning induktivligi» mavzusini o'tish metodikasi.
- ✓ «Elektr energiya ishlab chiqarish va uzatish, taqsimlash» mavzusini o'tish metodikasi.

- ✓ «Elektromagnit to‘lqinlar, ularni hosil qilish va ularning xossalarini o‘rganish» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Linzalar. Linza formulasi. Linzaning optik kuchi. Linzada tasvir yasash» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Yorug‘likning qaytish va sinish qonunlari» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Nisbiylik nazariyasi elementlari» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Yorug‘lik kvantlari. Yorug‘lik ta’sirlari» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Radioaktivlikning kashf etilishi». Siljish qoidasi» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ «Olamning yagona fizik manzarasi» mavzusini o‘tish metodikasi.
- ✓ Astronomiya o‘qitish metodikasining predmeti va tadqiqot metodlari.
- ✓ Fizika va astronomiya o‘qitishda qo‘llaniladigan didaktik prinsiplar.
- ✓ Fizika va astronomiyani o‘qitishda empirik va nazariy metodlar.
- ✓ Fizika va astronomiya o‘qitish prinsiplari.
- ✓ Fizika va astronomiya o‘qitish metodlari va ularni sinflarga ajratish.
- ✓ Fizika va astronomiyani muammoli o‘qitish.
- ✓ Fizika va astronomiya o‘qitish shakllari va vositalari.
- ✓ Ta’lim muassasalarida o‘quv astronomik kuzatishlarni tashkil qilish va o‘tkazish metodikasi.
- ✓ Teleskoplar va ularning xarakteristikalarini tushuntirish yo‘llarini o‘rgatish.
- ✓ O‘quv astronomik kuzatishlari tashkil qilish va o‘tkazish metodikasi. Oriyentir olishni o‘rganish.
- ✓ Astronomiyadan o‘tkaziladigan sinfdan tashqari ishlarning turlari.
- ✓ Astronomiyadan o‘tkaziladigan sinfdan tashqari ishlarning shakllari.
- ✓ Astronomiyadan to‘garaklar tashkil qilish.
- ✓ Konferensiya, kechalar o‘tkazish metodikasi.
- ✓ Osmon sferasining asosiy elementlarini modellar yordamida tushuntirish usullari.
- ✓ Osmon sferasining modelini qo‘llash. Planetar modellarni qo‘llash.
- ✓ Yulduzlar osmonining surilma xaritasini yasash va unda ishlash usullari.
- ✓ Astronomiyadan nostandart masalalar va topshiriqlar tuzish.
- ✓ Astronomiyani axborot texnologiyalari muhitida o‘qitish metodikasi.
- ✓ Astronomiyadan mustaqil ta’lim turlari. Astronomiyada mustaqil ishlarni tashkil qilishga qo‘yiladigan talablar.
- ✓ Mustaqil ishlar uchun mavzular tanlash.

- ✓ “Amaliy astronomiya asoslari” bobini o‘qitish metodikasi.
- ✓ “Quyosh sistemasining tuzilishi va osmon jismlarining harakati” bobini o‘qitish metodikasi.
- ✓ “Astrofizika va uning tadqiqot metodlari” bobini o‘qitish metodikasi.
- ✓ “Quyosh sistemasi jismlarining fizik tabiati” bobini o‘qitish metodikasi.
- ✓ “Yulduzlar” bobini o‘qitish metodikasi .
- ✓ “Koinotning tuzilishi va evolyutsiyasi” bobini o‘qitish metodikasi

2.9. Fizika va astronomiyadan masalalar yechish metodikasi

Tezlik, zichlik, atmosfera bosimi, Arximed qonuni, tovush hodisalariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Ko‘chish va yo‘l uzunligini aniqlash. Tezlik. Tekis harakatda yo‘l, tezlik va vaqt orasidagi bog‘lanishlarga oid grafiklar chizish. Notekis harakat grafigi.

Erkin tushish. Yuqoriga otilgan jismning ko‘tarilish balandligi va vaqti, gorizont otilgan jismning gorizontga burchak ostidan otilgan jism harakatiga doir masalalar. Aylanma harakat davri, chastotasi, amplitudasi, burchak tezlik, burchak tezlanish, o‘rtacha va oniy tezlik, tezlanish ga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Nyutonning birinchi qonuni, kuch. Nyutonning ikkinchi va uchinchi qonunlari, jismlarning bir necha kuch ta’siridagi harakati, elastiklik kuchi, ishqalanish kuchiga doir masalalar va ularni yechish metodikasi.

Butun olam tortishish qonuni, Kepler qonunlari, og‘irlik kuchi, vaznsizlik, kosmik tezliklarga doir masalalar va ularni yechish metodikasi.

Ish va quvvat, energiya, kinetik va potensial energiya, mexanik energiyaning saqlanish qonuni, foydali ish ko‘effitsiyentiga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Gaz va suyuqliklarda bosim, Bernulli tenglamasi, suyuqliklarda ichki ishqalanish mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Mexanik tebranishlar va to‘lqinlarga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Modda tuzilishining molekulyar – kinetik nazariyasi, molekulalarning massasi va o‘lchami, modda miqdori, ideal gaz, temperatura, gaz molekulalarining harakat tezligiga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Ideal gaz holatining tenglamasi, izojarayonlar, izotermik jarayon, izobarik jarayon, izoxorik jarayon, ichki energiya, termodinamik ish, solishtirma issiqlik sig‘imi, termodinamikaning birinchi qonuniga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Issiqlik jarayonlarining qaytmasligi, termodinamikaning ikkinchi qonuni,

Karno sikli, issiqlik mashinalarining FIK, suyuqlikning xossalari, ho'llash va kapillyarlik hodisalariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Jismlarning zaryadlanishi, elektr zaryad, zaryadlarning o'zaro ta'siri, Kulon qonuni, elektr maydon, o'tkazgichlarda elektr zaryadining taqsimlanishi, elektr toki haqida tushuncha, tok manbalari, elektr kuchlanish va uni o'lchash, tok kuchi va uni o'lchash mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni, iste'molchilarni ketma-ket va parallel ulash, elektr sig'imi, kondensatorlar, kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash, kondensator energiyasi mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Elektr tokining ishi va quvvati, Joul-Lens qonuni, metallarda elektr toki, suyuqliklarda elektr toki, elektroliz, Faradeyning birinchi qonuni, Faradeyning ikkinchi qonuni mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Magnit maydonning tokka ta'siri, Amper qonuni, Bio-Savar-Laplas qonunining turli magnit maydonlarni hisoblashga tatbiqi, elektr va magnit maydonlardagi zaryadlangan zarralarning harakati, Lorens kuchi mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Moddaning magnit xossalari, elektromagnit induksiya hodisasi, o'zinduksiya . o'zgaruvchan tok qonunlari, elektromagnit tebranishlar, elektromagnit to'lqinlar, transformatorlar mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Yorug'lik tezligini aniqlash usullari, yorug'likning elektromagnit tabiati, yorug'likning qaytish qonunlari, to'la ichki qaytish, yorug'likning sinish qonunlari mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Linzalar, yupqa linza, optik qurilmalar, fotometriya qonunlari, yorug'lik interferensiyasi mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Yorug'lik difraksiyasi, difraksion panjara. yorug'likning qutblanishi, Malyus qonuni, yorug'likning dispersiyasi mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Rezerford tajribasi va atomning yadro modeli, fotoeffekt hodisasi mavzulariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Osmon sferasi, uning asosiy nuqta, chiziq va aylanalariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi

Osmon koordinatalar sistemasi mavzusiga doir masalalar yechish metodikasi

Yoritgichlarning kulminatsiyalari va kulminatsiya balandliklarini topishga oid masalalar va ularni yechish metodikasi

Sferik uchburchak va uning asosiy formulalari. Parallaktik uchburchak, koordinatalarni almashtirish formulalariga oid masalalar va ularni yechish metodikasi

Vaqtning o'lchash. Taqvimlar. Yoritgichlarning chiqish va botish momentlarini hisoblashga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Planetalarining harakati Butun olam tortishish qonuni. Osmon jismlarining massalarini hisoblashga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Oyning harakati va fazalari Quyosh va Oy tutilishlari Teleskoplar va ularning xarakteristikalarini mavzusiga doir masalalar va ularni yechish metodikasi

Tortishishning markaziy maydoni. Energiya integrali formulasiga oid masalalar va ularni yechish metodikasi

Yer atrofidagi uchishlar. Orbital manyovrlar. Orbita tekisliklarini burishga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

Nurlanish qonunlari. Yulduziy kattaliklar. Yoritkichning yoritilganligiga oid masalalar va ularni yechish metodikasi.

2.10. Maktab laboratoriya ishlari

Maktab fizika kursida laboratoriya ishlari va jihozlar:

Arximed qonuni yordamida jismning zichligini aniqlash. Hidrostatik tortish usulida jismning zichligini aniqlash.

Tekis tezlanuvchan harakatlanayotgan jism tezlanishini aniqlash. Qiya novdan dumalab tushayotgan sharchaning bosib o'tgan yo'li va harakat vaqtini o'lchash orqali tekis tezlanuvchan harakatlanayotgan jism tezlanishini aniqlash

Prujina bikrligini aniqlash. Tayanchga osilgan prujinaga turli xil massali yuklarni osish orqali uning bikrligini aniqlash (2-laboratoriya ishi) (1 soat).

Sirpanish ishqalanish koeffitsiyentini aniqlash. Gorizontallik sirtida jismni tekis harakatlantirib, ikkala sirt uchun sirpanishdagi ishqalanish koeffitsiyentini aniqlash.

Jismni ko'tarishda va uni shu masofaga gorizontallik ko'chirishda bajarilgan ishni hisoblash

Jism kinetik energiyasining uning tezligi va massasiga bog'liqligini aniqlash

Elektr zanjirini yig'ish, uning turli qismlaridagi tok kuchi va kuchlanishni o'lchash.

Iste'molchi (elektr chirog'i) ning quvvatini aniqlash.

Om qonunini o'rganish. Ampermetr va voltmeter yordamida o'tkazgich (rezistor) qarshiligini tajriba o'tkazish orqali o'lchash.

Iste'molchilarni ketma-ket (parallel) ulashni o'rganish. Iste'molchilarni ketma-ket (parallel) ulaganda zanjirdagi tok kuchi, kuchlanish va qarshiliklarni o'lchash.

Eng oddiy elektromagnitni yig'ish va uni ishlashini sinash

O'zgarmas tok elektr dvigatelinini o'rganish (modelda)

Transformatorning tuzilishi va ishlashini o'rganish

Qattiq jismlarning solishtirma issiqlik sig'imini aniqlash

Aralashmaning temperaturasi o'lchash orqali issiqlik balansi tenglamasini tekshirish.

Suyuqlikning sirt taranglik ko'effitsiyentini aniqlash. Suyuqlikning sirt taranglik ko'effitsiyentini tomchi usulida aniqlash.

Shishaning nur sindirish ko'rsatkichini aniqlash. Yorug'lik nurning shisha plastinkadan o'tishini kuzatish orqali nur sindirish ko'rsatkichini aniqlash.

Linza yordamida tasvir hosil qilish. Linzaning optik kuchini aniqlash.

Gorizontga qiya otilgan jism harakatini o'rganish. Gorizontga burchak ostida otilgan jismning uchish uzoqligining otilish burchagiga bog'liqligini o'rganish.

Gorizontga qiya otilgan jism harakatini o'rganish. Gorizontga burchak ostida otilgan jismning uchish uzoqligining otilish burchagiga bog'liqligini o'rganish.

Matematik mayatnik yordamida erkin tushish tezlanishini aniqlash.

Tok manbaining EYK va ichki qarshiligini aniqlash.

Yarim o'tkazgichli diodning volt-amper xarakteristikasini o'rganish. Yarim o'tkazgichli dioddan o'tuvchi tok kuchining qo'yilgan kuchlanishga bog'ligini o'rganish.

O'zgaruvchan tok zanjirida rezonans hodisasini o'rganish.

O'zgaruvchan tok zanjirida rezonans hodisasini o'rganish.

Difraksion panjara yordamida yorug'lik to'lqin uzunligini aniqlash. Difraksion panjara yordamida difraksiyani kuzatish va yorug'lik (lazer nuri) ning to'lqin uzunligini aniqlash.

Yoritilganlikning yorug'lik kuchida bog'liqligi.

2.11. Tanlov fanlari:

2.11.1. Nanotexnologiya

Nanotexnologiyaga kirish.

Nanotexnologiyalar haqida asosiy tushunchalar. Nanotexnologiyalar tarixi haqida. Nanotexnologiya uskunalari.

Yakka nanozarrachalar xossalari.

Yakka nanozarrachalar xossalari. Tarkibiy va fazaviy o'zgarishlar Panjara davri Fononlar spektri va issiqlik sig'imi.

Uglerodli nanoklasterlar.

Uglerodli nanoklasterlar Fullerinlar, fullerit va grafen.

Xajmiy nanostrukturali materiallar va ularning fizik xossalari.

Nanosistemalarning elektr va magnit xossalari.

Nanomateriallarning elektr xossasi. Nanoguruxlarning magnit xossasi. Suyuq nanosistema.

Biologik nanostrukturalar.

Makromolekulali va supramolekulali nanostrukturalar fizikasi. Biologik va kimyoviy metodlar yordamida nanomateriallarni olish.

Nanomateriallarni olish.

Nanomateriallarni olish texnologiyalari. Nanomateriallar uchun mexanik kukunlar. Zamonaviy fizik usullar. Zondli texnologiyalar. Nanolitografiya. Tunnelli mikroskoplar.

Nanoelektronika. Nanoelektronika va MEMS. Yarimoʻtkazgichli elektronikaning paydo bolishi va rivojlanishi. Nanotexnologiya asboblari Mikroskoplarning rivojlanish tarixi. Nanostrukturalarni modellashtirish. Mexanosintez va nanofabrik.

Biotexnologiya.

Biotexnologiyaning asosiy tushunchalari. Biotexnologik ishlab chiqarishning umumiy sxemasi.

Nanotibbiyot.

Nanotibbiyotning paydo boʻlishi. Plazmonoka va plazmon dorilar.

Genli injeneriyaning asosiy mexanizmlari. Inson genomi haqida baʼzi bir maʼlumotlar “Inson genomi” loyihasi natijalarining amaliy ahamiyati.

Nanotizimlar. Nanotizimlar va biotexnologiyalar tabiatga monand. Nanotexnologiyalar va abadiy hayot.

Amaliy mashgʻulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Yakka nanozarrachalar xossalari
- ✓ Tarkibiy va fazaviy oʻzgarishlar.
- ✓ Panjara davri.
- ✓ Fononlar spektri va issiqlik sigʻimi.
- ✓ Kimyoviy boglanish. Nanokimyo obektlari.
- ✓ Uglerodli fullerenlar va nanonaychalar olinishi.
- ✓ Baʼzi nanozarralar noyob xossalariga misollar.
- ✓ Yarimoʻtkazgichli elektronika.
- ✓ Integral mikrosxema.
- ✓ MEMS va NEMS texnologiyalar
- ✓ Nanotexnologiyalar haqida asosiy tushunchalar
- ✓ Tabiatdagi nanoeffektlar: gʻaroyib panjalari
- ✓ Nanotexnologiyalar tarixi haqida.
- ✓ Nanotexnologiyalar va ilm. Nanotexnologiya uskunolari. Oʻz-oʻzini yigʻish
- ✓ Fullerenlar va uglerodli nanonaychalar. Koʻz yumib boʻlmaydigan xatarlar
- ✓ Yakka nanozarrachalar xossalari
- ✓ Tarkibiy va fazaviy oʻzgarishlar. Panjara davri.
- ✓ Fononlar spektri va issiqlik sigʻimi.

- ✓ Ixchamlashgan nanokristall moddalar mikrotuzilishi. Submikron kristallik metallar tuzilishining xususiyatlari.
- ✓ O'tkazuvchanpolimerlar. MEMS va NEMS texnologiyalar paydo bolishi va rivojlanishi

2.11.2. Kvant fizikasi

Kvant mexanikaning paydo bo'lishi

Kvant mexanikaning eksperimental asoslari. Atom tuzilishini tushuntirishda klassik fizikaning qiyinchiliklari.

Absolyut qora jismning nurlanish qonuniyatlari. Absolyut qora jismning nurlanishi. Reley-Jins, Vin va Plank formulalari

Mikrozarralarning korpuskulyar xossalari. Mikrozarralarning korpuskulyar xossalari. Fotoeffekt. Stoletov konunlari. Eynshteyn tenglamasi. Kompton effekti

Atom modellari. Atomning Rezerford-Bor modeli. Frank-Gers tajribasi. Vodorod atomining spektral seriyalari

Zarralarning to'liq xossalari. Zarralarning to'liq xossalari. De-Broyl gipotezasi va to'liqini, uni tajribada tasdiqlanishi.

Shryodinger tenglamalari. Statsionar va nostatsionar Shryodinger tenglamalari. Uzluksizlik tenglamasi. To'liq funksiyaning statistik talqini. Geyzenberg noaniqlik munosabatlari.

Potensial o'ra masalasi. Potensial o'radagi zarra. Erkin zarra.

Tunnel effekti. Mikrozarralarni potensial baryerdan o'tishi. Tunnel effekti

Chiziqli garmonik ossillyator. Chiziqli garmonik ossillyator, uning energiyasi va to'liq funksiyasi.

Operatorlar va ular ustida amallar. Kvant mexanikaning matematik apparati. Operatorlar va ularning xossalari. Fizik kattaliklarning operatorlari

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Kvant fizikaning vujudga kelishi issiqlik nurlanishi. Reley-Jins, Vin va Plank formulalari
- ✓ Yorug'lik kvanti- foton ning moddalarda sochilishi. Kompton effekti
- ✓ Spektrial seriyalar va energetik sathlar
- ✓ Vodorodsimon atomlar uchun Bor modeli. Yadro harakatiga tuzatish. Bor nazariyasining eksperimental tasdig'i
- ✓ Zarralarning to'liq xossalari. De-Broyl formulalari va to'liqini
- ✓ To'liq funksiyaning statistik talqini.
- ✓ Kvant mexanikaning matematik apparati. O'rtacha qiymat va xususiy funksiya va xususiy qiymat. Operatorlar

- ✓ Vodorod atomining kvant mexanik nazariyasi. Vodorod atomi uchun Shryodinger tenglamasi va uni yechish
- ✓ Eynshteynning nurlanish nazariyasi va uning koefitsienti. Lazerlar
- ✓ Kvant sonlari. Mendeleyev elementlar davriy sistemasi. Geliy atomi va vodorod molekulasini.

2.11.3. Fizikadan nostandart topshiriqlar

Kirish. Nostandart topshiriqlar haqida tushuncha.

Nostandart topshiriqlar haqida tushuncha. Nostandart topshiriqlarning ta'lim jarayonida qo'llanilishi.

Umumiy o'rta ta'lim maktab fizika kursida fizikadan nostandart topshiriqlar. Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarda nostandart topshiriqlarning qo'llanilishi. Nostandart topshiriqlardan yuqori sinf fizika fanida foydalanish.

Nostandart topshiriqlarning turlari. Nostandart masalalar, testlar, keyslar, savollar.

Fizikadan nostandart topshiriqlar tuzish. Fizikadan nostandart topshiriqlar tuzish va ulardan foydalanish. Nostandart topshiriqlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirish vositasi sifatida.

Kinematikaning asosiy tushunchalariga oid nostandart topshiriqlar.

Tezlik, yo'l, ko'chish. To'g'ri chiziqli tekis harakat. To'g'ri chiziqli tekis o'zgaruvchan harakatga oid nostandart topshiriqlar.

Jismlarning harakatiga oid nostandart topshiriqlar. Erkin tushish. Gorizont va gorizontga nisbatan qiya otilgan jism harakati, aylana bo'ylab harakat mavzulariga doir nostandart topshiriqlar.

Dinamika bo'limiga doir nostandart topshiriqlar. Nyuton qonunlari. Jismlarning bir nechta kuchlar ta'siridagi harakatiga tegishli nostandart topshiriqlar.

Statika bo'limiga doir nostandart topshiriqlar. Statika elementlariga doir nostandart topshiriqlar.

Molekulyar fizikaga oid nostandart topshiriqlar. Molekulyar-kinetik nazariya. MKN ning asosiy tenglamasi. Ideal gaz qonunlari.

Termodinamika asoslariga doir nostandart topshiriqlar. Termodinamikaning birinchi qonuni. Ideal gazning bajargan ishi, issiqlik sig'imi.

Elektrostatikaga doir nostandart topshiriqlar. Elektr zaryadi. Kulon qonuni. Elektr maydon kuchlanganligi. Potensial, zaryadni ko'chirishda bajarilgan ish. Elektr sig'imi, kondensatorlar.

Elektromagnitizmga doir nostandart topshiriqlar. Elektr toki. Magnit hodisalar. O'zgaruvchan va o'zgaruvchan tok qonunlari

Optika bo'limiga doir nostandart topshiriqlar.

Geometrik optika qonunlari. Difraksiya, interferensiya, dispersiya. Optik asboblari.

Atom va yadro fizikasiga oid nostandart topshiriqlar. Atom modellari. Radioaktivlik. Bor postulatlar.

Kvant fizikasi elementlariga oid nostandart topshiriqlar. Yorug'likning korpuskulyar-to'liq dualizmi. Nurlanish qonunlari. Kompton effekti.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Tezlik, zichlik, atmosfera bosimi, Arximed qonuni, tovush hodisalariga oid nostandart topshiriqlar tuzish. Ko'chish va yo'l uzunligini aniqlash, tezlik, tekis harakatda yo'l, tezlik va vaqt orasidagi bog'lanishlarga oid nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Erkin tushish, yuqoriga otilgan jismning ko'tarilish balandligi va vaqti. Gorizontali otilgan jismning gorizontga burchak ostidan otilgan jism harakatiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Aylanma harakat davri, chastotasi, amplitudasi. Burchak tezlik. Burchak tezlanish. O'rtacha va oniy tezlik, tezlanishga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Nyutonning birinchi qonuni, kuch, Nyutonning ikkinchi va uchinchi qonunlari. Jismlarning bir necha kuch ta'siridagi harakati. Elastiklik kuchi. Ishqalanish kuchiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Butun olam tortishish qonuni, Kepler qonunlari, og'irlik kuchi, vaznsizlik, Kosmik tezliklar, Ish va quvvat. Energiya. Kinetik va potensial energiya. Mexanik energiyaning saqlanish qonuni. Foydali ish koeffitsiyentiga oid nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Modda tuzilishining molekulyar – kinetik nazariyasi. Molekulalarning massasi va o'lchami. Modda miqdori. Ideal gaz. Temperatura. Gaz molekularining harakat tezligiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Ideal gaz holatining tenglamasi. Izojarayonlar. Izotermik jarayon. Izobarik jarayon. Izoxorik jarayon. Ichki energiya. Termodinamik ish. Solishtirma issiqlik sig'imi. Termodinamikaning birinchi qonuniga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Issiqlik jarayonlarining qaytmasligi. Termodinamikaning ikkinchi qonuni. Karno sikli. Issiqlik mashinalarining FIK i. Suyuqlikning xossalari. Ho'llash. Kapillyar hodisalariga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Jismlarning zaryadlanishi. Elektr zaryad. Zaryadlarning o'zaro ta'siri. Kulon qonuni. Elektr maydon. O'tkazgichlarda elektr zaryadining taqsimlanishi. Tok manbalari. Elektr kuchlanish va uni o'lchash. Tok kuchi va uni o'lchashga doir nostandart topshiriqlar tuzish.

- ✓ Zanjirning bir qismi uchun Om qonuni. Iste'molchilarni ketma-ket va parallel ulash. Elektr sig'imi. Kondensatorlar. Kondensatorlarni ketma-ket va parallel ulash. Kondensator energiyasiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Elektr va magnit maydonlardagi zaryadlangan zarralarning harakati. Lorens kuchi. Moddaning magnit xossalari. Elektromagnit induksiya hodisasi. O'zinduksiya va o'zaro induksiya hodisalariga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Yorug'lik tezligini aniqlash usullari. Yorug'likning elektromagnit tabiati. Yorug'likning qaytish qonunlari. To'la ichki qaytish. Yorug'likning sinish qonunlariga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Optik asboblari. Fotometriya qonunlari. Yorug'lik interferensiyasi. Yorug'lik difraksiyasiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Yorug'likning qutblanishi. Yorug'likning dispersiyasiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.
- ✓ Rezerford tajribasi va atomning yadro modeli. Fotoeffekt hodisasiga doir nostandart topshiriqlar tuzish.

2.11.4. Kosmonavtika asoslari

Kirish. Kosmonavtika predmeti. Uning boshqa fanlar bilan aloqasi. Kosmonavtikaning xalq xo'jaligi va ilmiy tadqiqot ishlarida qo'llanilishi.

Raketa harakati qonunlari.

Kosmodinamika asoslari. Raketa harakati qonunlari. Raketaning tuzilishi ning konstruktiv xarakteristikasi.

Uchish paytida KA ga ta'sir etuvchi kuchlar.

Uchish paytida KA ga ta'sir etuvchi kuchlar. Vaznsizlik. Tortishishning markaziy maydoni.

Tortishishning markaziy maydonida jism harakati trayektoriyalari. Tortishishning markaziy maydonida jism harakati trayektoriyalari. TMM da jismning ellips, parabola va giperbola bo'ylab harakat trayektoriyalari.

YSY ni erkin harakat trayektoriyasiga chiqarish. YSY ni erkin harakat trayektoriyasiga chiqarish. Yer atrofi orbitasida aktiv harakat. Zo'riqish. YSY orbita elementlari.

Sun'iy yo'ldosh harakatiga Quyosh va Oyning ta'siri. Sun'iy yo'ldosh harakatiga Quyosh va Oyning ta'siri.

YSY orbitasining Yer atmosferasidagi evolyutsiyasi. YSY orbitasining Yer atmosferasidagi evolyutsiyasi. YSY orbitasining Oy va Quyosh ta'sirida evolyutsiyasi. SYning Yer sirtiga nisbatan harakati.

Orbital manyovrlar. Orbital manyovrlar. Sun'iy yo'ldoshlarni orbitada

yaqinlashtirish va tutashtirish.

Oyga uchish. Oyga uchish. Oyga uchish trayektoriyalarining xususiyatlari. Oyni o'rganish yuzasidan unga uchirilgan KAlar. "Apollon"ning Oyni o'rganish bo'yicha erishgan yutuqlari.

Oy orbitasining elliptikligi. Oy orbitasining elliptikligi. Oyning tortishish kuchi va Oyning o'lchamlarini hisobga olish. Oyni aylanib o'tish trayektoriyalari

Planetalar uchish asoslari. Planetalar uchishning asosiy xususiyatlari. Yerning ta'sir sferasi ichidagi harakat. KAning Yer ta'sir sferasidan tashqaridagi harakati

Gomon va parabolik orbitalar bo'ylab uchishlar. Gomon va parabolik orbitalar bo'ylab uchishlar. KAning mo'ljallangan planeta ta'sir sferasidagi harakati

Planetalararo perturbatsion manyovrlar. Planetalar SYlarni uchirish.

YSY va orbital stansiyalar. Boshqariluvchi yo'ldosh kemalar va orbital stansiyalar. Boshqariluvchi transport kosmik kemalar.

YSY va ularning amaliy ahamiyati. Kosmodromlar. YSY turlari va ularning amaliy ahamiyati Kosmonavtika va uning ekologik muammolari.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- ✓ Siolkovskiy formulasi. Raketa harakati qonunlariga doir masalalar yechish.
- ✓ Raketaning tuzilishi uning konstruktiv xarakteristikalariga doir masalalar yechish
- ✓ Tortishishning markaziy maydoni. Energiya integrali formulasiga doir masalalar yechish..
- ✓ Tortishishning markaziy maydonida jism harakati trayektoriyalariga doir masalalar yechish.
- ✓ Ta'sir sferasi va jism trayektoriyasini hisoblashning taqribiy metodiga doir masalalar yechish
- ✓ YSY ni erkin harakat trayektoriyasiga chiqarish. Yer atrofi orbitasida aktiv harakatga doir masalalar yechish.
- ✓ Orbital manyovrlarga doir masalalar yechish
- ✓ Orbitaning Yer atmosferasidagi evolyutsiyasi: Oy va Quyoshing tortish ta'siri.
- ✓ SYning Yer sirtiga nisbatan harakatiga doir masalalar yechish
- ✓ Oyga uchish, KAni Oyni sun'iy yo'ldoshlariga aylantirishga doir masalalar yechish
- ✓ Mo'ljallangan planetaning ta'sir sferasidagi harakatga doir misollar yechish

- ✓ Gomon va parabolik orbitalar bo'ylab uchishlarga doir masalalar yechish.
- ✓ Kosmik apparatni Yerga qo'ndirishga doir masalalar yechish
- ✓ Orbita tekisliklarini burishga doir masalalar yechish.
- ✓ Ikki va uch impulsli manyovrlar yordamida SY ni mo'ljallangan orbitaga chiqarishga doir masalalar yechish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mardonov Sh., Zokirova U. Pedagogika nazariyasi va tarixi. O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2021.
2. Jumanova F. Va boshqalar. Umumiy pedagogika asoslari. O'quv-uslubiy qo'llanma. – Chirchiq. 2020.
3. Harvey Gould, Jan Tobochnik, Wolfgang Christian. “An introduction to computer simulation methods. Applications to Physical Systems”. Pearson Education, Inc., publishing as Addison Wesley, 2016.
4. Tadjibaev I., Tillaboev K., Otojanova N. Investigation of globular cluster of irregular galaxies //EUREKA: Physics and Engineering.–2023.
5. В.С.Волькенштейн. Умумий физика курсидан масалалар тўплами. – Тошкент, “Ўқитувчи”, 1996.
6. D. V. Sivuxin. Umumiy fizika kursi. Termodinamika va molekular fizika. Toshkent. O'qituvchi. 1994.
7. Raymond A. Serway , John W. Jewett “Physics for Scientists and Engineers with Modern physics’”, Brooks/cole 20 Channel Center Street Boston, MA 02210 USA-2013.
8. И.Саттаров, Б.Ғ.Қодиров, У.Ш.Бегимқулов. “Astrofizikadan kompyuterda laboratoriya ishlari”. Т., Nizomiy nomidagi TDPU., 2002.
9. М.Х.О'лмасова ва бoshqalar. Fizikadan praktikum. Mexanika va molekular fizika. Toshkent. O'qituvchi. 1996.
10. Блесман А. И., Полещенко К. Н., Семенюк Н. А., Теплоухов А. А., Основы проектной деятельности. Учебная пособия. Изд. ОмГТУ. Омск. 2021.
11. М.Мамадзимов. Fizikadan masalalar yechishda predmetlararo aloqata tayanib, o'quvchilarda fan asoslariga qiziqishlari rivojlantirish. Jurnal “Pedagogik ta'lim. – 2004. № 2
12. N.Sh.Turdiyevning taxriri ostida. Fizikadan savol va masalalar to'plami. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 6-9 sinf o'quvchilari uchun qo'llanma. Toshkent. “Niso poligraf”. 2014.-192 b.
13. Nu'monxo'jaev A., Xudoyberganov A.,Tursunmetov K. va boshqalar. Fizika 1 qism. Ma'ruzalar matni T.: 2002 yil 400-b.
14. Olimov B. “Fizikadan 6-9 sinflar uchun laboratoriya ishlarini bajarishda multimediadan foydalanish”. Qo'llanma 2010.
15. R.Ishmuxamedov, A.Abduqodirova, A.Parpiyev. Ta'limda innovatsion texnologiyalar.-Toshkent, Iste'dod. 2008 y. 180-b.
16. С.У.Каменецкий и В.П.Орехов. Методика решения задач по физике в средней школе. Издательство “Ўқитувчи” 1996.
17. Fizika va astronomiyani integrativ bilimlar asosida o'qitish Jurnal. “Uzluksiz ta'lim”. 2006. – № 1. S. 19-25.

18. Fizikadan davlat ta'lim standartlar. 9-sinf uchun. Toshkent, 2009.
19. X.Inatov. Fizika o'qitish metodikasi. 2-qism. T.: 2010.
20. X.Inatov. Fizika o'qitishning nazariy masalalari. – T.: 2010.
21. Fizika. 7-sinf. P.Q.Habibullayev, A.Boydedayev, A.D.Bahromov, S.O.Burxonov. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent – 2017.
22. Fizika. 8-sinf. P.Q.Habibullayev, A.Boydedayev, A.D.Bahromov va b. “O‘qituvchi”. 2019.
23. Fizika. 9-sinf. P.Q. Habibullayev, A. Boydedayev, A.D. Bahromov va b. “G‘afur G‘ulom”. 2019.
24. Fizika. 10-sinf. K.A.Tursunmetov, Sh.N.Usmonov va b. “Ilm-nashr” 2022.
25. Fizika. 11-sinf va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi muassasalari o‘quvchilari uchun. N.Sh. Turdiyev, K.A.Tursunmetov, A.G.G‘aniyev va b. “Niso Poligraf”. 2018.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.43-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI
O‘QITISH HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Tuzuvchilar:

S.Jumanazarov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası mudiri

N.Xalikova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası katta o‘qituvchisi

S.Normatov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası v.b. dotsenti

S.Eshqobilov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası v.b. dotsenti

B.Xurramov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi, Elektron ta’lim bo‘limi xodimi

Taqrizchilar:

A.A.Maxkamov – O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi “Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari” kafedrası dotsenti, t.f.n.

S.S.Samijonov – A.Avloniy nomidagi PMMI “Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi” Informatika metodisti

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSINING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Umumta’lim maktablarda huquqiy masalalar
- 1.2. Informatika va raqamli texnologiyalar
- 1.3. Tarmoq texnologiyalari
- 1.4. Kompyuterning ta’minoti
- 1.5. Axborot tizimlari
- 1.6. Ma’lumotlar bazasini boshqarish tizimlari
- 1.7. Informatikani o‘qitish texnologiyalari va loyihalashtirish
- 1.8. Tanlov fanlari

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Zamonaviy dasturlash tillari
- 2.2. Informatika va axborot texnologiyalarini o‘qitish metodikasi
- 2.3. Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
- 2.4. Pedagogik dasturiy vositalar va ularni yaratish texnologiyalari
- 2.5. Kompyuter grafikasi va veb-dizayn
- 2.6. Tanlov fanlari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Umumta'lim maktablarda huquqiy masalalar

Umumta'lim maktablarda huquqiy masalalar fanining maqsad va vazifalari. Xalqaro huquq: "Inson huquqlari" Umumjahon Deklaratsiyasi, "Bolalar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya, "Nogiron shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya, Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiya va "Ayollarning siyosiy huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyaning mazmun-mohiyatini tushuntirish.

Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish. Korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni aniqlash, ularga chek qo'yish. O'zbekistonda ekologik xavfsizlikni kuchaytirishning yo'nalishlari. Ekologik ta'lim – tarbiya, uni milliy urf-odat va qadriyat darajasiga chiqarish hamda amalga oshirish masalalari.

Milliy huquq: "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun, "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun va 2021-yil 12-oktyabrdagi Vazirlar Mahkamasining Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid 638-son Qarori hamda Xotin-qizlarning huquqlariga doir kafolatlarini o'rganish.

O'quvchilarning raqamli huquqlari va xavfsizligi. Maktabda diskriminatsiyaga (irq, jins, imkoniyati cheklanganlik) qarshi huquqiy yondashuvlar. Pedagogik etika va mehnat qonunchiligi. Ota-onalar, o'qituvchilar va o'quvchilarning o'zaro huquqiy munosabatlari.

1.2. Informatika va raqamli texnologiyalar

Ma'lumot, axborot va bilim haqida tushunchalar, axborot va uning turlari, tasvirlash usullari, axborotli jarayonlar, axborotning xossalari, o'lchovi birliklari, kompyuter tuzilishi, axborotli jarayonlarni amalga oshirishda axborotning asosiy xususiyatlari. Kodlash va dekodlash tushunchalari. Kodlash turlari. Matnli axborotlarni kodlash usullari. Grafik axborotlar va ularni kodlash. Audio va video axborotlarni kodlash. Axborotlarning kompyuterda tasvirlanishi. Kompyuterlarda sonlarning qo'zg'almas verguli va qo'zg'aluvchi verguli usullarda tasvirlanishi. Axborotni kodlash: to'g'ri, to'ldirish, teskari va modifikatsiyalashgan kodlar. Ikkilik sanoq tizimi, sanoq tizimlari.

Elektron hukumat tushunchasi. Elektron hukumat vazifalari va prinsiplari. Elektron hukumat tizimini rivojlantirishning me'yoriy-huquqiy asoslari. Yagona interaktiv davlat xizmatlari portal. Elektron raqamli imzo va uning ochiq va yopiq kalitlari.

Raqamli texnologiyalar va ularning rivojlanish tendensiyalari. Raqamli texnologiyalarning qo'llanish sohalari. Zamonaviy raqamli texnologiyalar: smart texnologiyalar (gadgetlar), buyumlar interneti (Internet of Things), simsiz internet, Wi-

Fi 6 va 5G, 3D bosma texnologiyalar, robototexnika. Virtual borliq va uning asosiy tushunchalari. Bulutli hisoblashlar (Cloud computing) va ularning asosiy tushunchalari. Bulutli saqlash modellari. Bulutli texnologiyalarning xususiyatlari. Bulutli texnologiyalarning afzalliklari va kamchiliklari. Taqsimlangan hisoblash (Grid computing). Blokcheyn texnologiyasi va uning asosiy komponentlari. Blokcheyn texnologiyasining ishlash prinsiplari. Blokcheyn texnologiyasining afzalliklari va kamchiliklari. Kriptoalyuta va bitkoin. Raqamli va ijtimoiy media marketing va uning imkoniyatlari. Raqamli va ijtimoiy media marketing yordamida hamkorlikni yo'lga qo'yish. Freelance imkoniyatlari. Freelance tizimlari.

Kompyuterlarning funksional-tuzilmaviy tashkil etilishi va kompyuterlarning rivojlanish yo'nalishlarini tushuntirish, kompyuterda axborotni qayta ishlashning arifmetik-mantiqiy asoslariga oid amaliy ko'nikmalarini hosil qilish. Axborotlashgan jamiyat, ta'lim va jamiyatni axborotlashtirishning muhim xususiyatlari va imkoniyatlarini ochib berish. Kadrlar tayyorlashda ularda axboriy madaniyatni hosil qilishdan iborat.

Kiberxavfsizlik asoslari (raqamli xavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, pishing va zararli dasturlardan himoya). Dasturlashning boshlang'ich asoslari (Scratch yoki Python). STEAM va loyiha asosida o'qitishda raqamli vositalardan foydalanish. Katta ma'lumotlar (Big Data) tushunchasi va ularning ta'limda qo'llanilishi. Raqamli savodxonlik (media va axborot madaniyati, feyk yangiliklarni tanish).

1.3. Tarmoq texnologiyalari

Tarmoq texnologiyalari, kompyuter tarmoqlari, axborot uzatish muhiti. Kommunikatsion kanalning o'tkazish qobiliyati, signallarni modulyatsiya va demodulyatsiyasi, modemlar va ularni sozlash parametrlari. Ma'lumotlarni almashish jarayonlarining xarakteristikasi, ma'lumotlar almashinuvining apparati. Kompyuter tarmog'ining arxitekturasini, topologiyasi, tarmoq tizimining modeli. Kompyuter tarmog'ining protokollari. Lokal hisoblash tarmog'iga kirish. Lokal hisoblash tarmog'ining tashkil etuvchilari va ularning turlari. Lokal tarmoq topologiyasi.

Tarmoq qurilmalari. Tarmoqlarni tashkil etishda bulutli texnologiyalarning rivojlanishi, bulutli serverlar va ularda ishlash. Tarmoqlar orqali axborotlar almashishning zamonaviy usullari. Tarmoq texnologiyasi istiqbollari. Wi-Fi 6 va 5G texnologiyalari. Internet of Things (IoT) tarmoqlari.

Lokal tarmoqda ma'lumotlarning almashinuv jarayoni, lokal tarmoq tashkil etish usullari. Lokal tarmoqqa kirish va undan ma'lumotlar qidirish, internet lokal tarmog'i sifatida. Internet tarmog'i. Internet tarmog'ida ma'lumotlar almashinuvini tashkil etish yo'llari. Internet xizmatlari va ularning turlari. Brauzerlar va ularning turlari. Chrome, Yandex, Mozilla, Opera va boshqa brauzerlar bilan tanishish. Internet

va muloqot madaniyati. Internet tizimida axborot xavfsizligi. Veb sahifa yaratish imkoniyatlari, asosiy tushunchalari. Veb sahifa yaratuvchi sun'iy intellekt vositalari imkoniyatlari.

1.04. Kompyuter ta'minoti

Mikroprotsesszorlar haqida asosiy tushunchalar. Arifmetik mantiqiy qurilma. Registrlar. Pentium mikroprotsesszorlarida registrlar bloki. Shaxsiy kompyuterlarning ta'minoti haqida tushuncha, texnikaviy va dasturiy ta'minot. Zamonaviy mikroprotsesszorlar (Intel, AMD, ARM, Apple M1/M2 chiplar) arxitekturasini. Interfeys tushunchasi, uning turlari, dasturiy ta'minot turlari va ularning klassifikatsiyasi. Tizimli dasturiy ta'minot va ularning turlari.

Amaliy dasturiy ta'minot va ularning turlari. Dasturlash texnologiyasining uskunaviy vositalari va unda qo'llaniladigan dasturlar haqida tushuncha. Tizimli dasturiy ta'minot. Operatsion tizimlar va ularning turlari, operatsion tizimlarning tarixi. Operatsion tizimning ichki buyruqlarning tasnifi. Operatsion tizimning tashqi buyruqlari va uni ishlatish xususiyatlari.

Windows operatsion tizimi va uning turlari. Fayllarga xizmat ko'rsatuvchi dasturlar. Qobiq dasturlar va ularda ishlash imkoniyatlari. Turli formatdagi disklarga fayllar ko'chirish. Dasturiy ta'minotning holati va rivojlanish tendensiyalari. Operatsion tizim va uning turlari. Windows – zamonaviy axborot texnologiyalarining operatsion tizimi. Arxivlashtirish dasturlari. Antivirus dasturiy vositalar. Disklarga xizmat ko'rsatuvchi dasturlar. Amaliy dasturiy ta'minot va uning imkoniyatlari. Unga kiruvchi dasturlar. Ofis dasturlarining keyingi versiyalari va ularning oldingi versiyalaridan farqli imkoniyatlari. Kompyuterning grafik imkoniyatlari va ularning turlari.

Amaliy dasturlar paketi va ularning kasbiy sohalarda qo'llanilishi. Nashriyot tizimida qo'llaniladigan dasturlar va ularning imkoniyatlari. Matematik masalalarni yechish va ularning grafiklarini yaratishga mo'ljallangan MAPLE, MathCad dasturlari va ularda ishlash. Buxgalteriya, iqtisod va boshqa sohalarda qo'llaniladigan dasturlar. Yuqori darajali dasturlash tillari va ularning turlari. Dasturlash texnologiyasi va uning imkoniyatlari. Python, C++, C#, Java dasturlash tillari va ularning imkoniyatlari. Dasturlash texnologiyasining uskunaviy vositalari. Elektron va multimediali qo'llanmalarni yaratishda foydalaniladigan texnologiyalar.

1.5. Axborot tizimlari

Tizim tushunchasi va uning turli ta'riflari, tizim va muhit munosabatlari, tizim tarkibiga kiruvchi elementlar, aloqa va teskari aloqa. Tizimlarning faoliyatini va rivojlanishini xarakterlovchi asosiy tushunchalar: holati, o'zini tutishi, muvozanatlilik, turg'unligi, rivojlanishi, tizimlarning tasnifi. Axborot tizimlari,

axborot tizimlarining tuzilmasi va turlari. Axborotlarni izlash va tanlash tamoyillari, ma'lumotlarning axborotli modellari. Texnologiya tushunchasi, axborot texnologiyalari va ularning turlari.

Axborot texnologiyalarining rivojlanish bosqichlari. Axborot texnologiyalarining ta'minoti. Zamonaviy axborot tizimlari va ma'lumotlar bazalari. Ekspert tizimlari imkoniyatlari, multimedia texnologiyalari, tarmoq texnologiyalari. Internet texnologiyasi va uning xizmatlari, masofaviy ta'lim texnologiyasi. Elektron o'quv-metodik materiallar majmuasi, uning tuzilmasi va tarkibi. Ta'limiy internet resurslar va ulardan o'quv jarayonida foydalanish. Avtomatlashtirilgan axborot tizimlari. Zamonaviy axborot texnologiya vositalari bilan tanishish.

Python dasturlash tilida axborot tizimlarini yaratish imkoniyatlari. Python dasturlash tili framework (Django va Flask)lari bilan ishlash. O'quv jarayonlarini tashkil etishga doir dasturlarni yaratish. Axborot tizimlarida ma'lumotlar bazasi.

1.6. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari

Asosiy tushunchalar. Ma'lumotlar bazasi. Ma'lumotlarning konseptual modeli. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari. Ma'lumotlar bazasining tuzilishi. MS Access dasturida ma'lumotlar bazasini yaratish. MS Access dasturida ma'lumotlar turlari bilan ishlash. Ma'lumotlar bazasini master yordamida yaratish. Ma'lumotlar bazasini Konstruktor yordamida yaratish.

Ma'lumotlar bazasi turlari. MS Access dasturida ma'lumotlarni import va eksport qilish imkoniyatlari, MS Access dasturida ma'lumotlar bazasini loyihalashtirish, MS Access dasturida SQL so'rovlari. SQL so'rovlari turlari. SQL so'rovi orqali jadval yaratish, yozuvlar qo'shish, o'chirish, o'zgartirish. SQL operatorlari. MB obyektlarini tavsiflash operatorlari (DDL) SELECT operatori va uning sintaksisi. So'rovlarda ifodalardan foydalanish usullari. Operatorlar. O'zgarishlar. Funktsiyalar. Berilganlar bilan ishlash operatorlari (DML) DELETE, INSERT, UPDATE operatorlari va ularning sintaksisi. So'rovlar tuzishda SQL yo'riqnomalaridan foydalanish. Berilganlarni kiritish uchun shakllar yaratish.

Birinchi va ikkinchi darajali kalitlar. Ko'p kalitlar bo'yicha izlash. Kalitli maydonlarni aniqlash. Indeksni yaratish va ulardan foydalanish. Ma'lumotlar bazasida jadvallarni bog'lash.

Master yordamida oddiy so'rovlarni yaratish. Konstruktor yordamida so'rovlarni yaratish. Filtr orqali so'rovlarni yaratish.

Shakllar bilan ishlash parametrlari. Boshqarishning asosiy elementlari. Shakl va uning elementlarini sozlash. Shakl uslublari. Yozuvlarni qo'shish va o'zgartirish. Tarkibli shakllarni yaratish. Joylangan boshqarish elementlari bilan ishlash. Ko'p jadvalli shakllarni yaratish. Sahifalar yaratish va ular bilan ishlash.

1.7. Informatikani o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish

Informatika va axborot texnologiyalarini o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish fanining predmeti, maqsadi va vazifalari. Ta'lim texnologiyasi faning ilmiy — nazariy asoslari. Muammoli ta'lim. O'quvchilar faoliyati faolligini jadallashtirish asosidagi ta'lim texnologiyalari. Ta'limning fanga yo'naltirilgan texnologiyasi. Ta'limning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasi. O'quv jarayonini tashkil etish va samarali boshqarish asosidagi texnologiyalar. Ta'limning interfaol strategiyalari. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalari. Tanqidiy fikrlashni shakllantiruvchi texnologiyalar. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish. Pedagogik texnologiyalar-ta'lim texnologiyalari sifatida. Informatika o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar. Pedagog mehnatini tashkil etishning ilmiy asoslari. Muammoli o'qitish texnologiyasining mohiyati va mazmuni. Gamifikatsiya va motivatsiya texnologiyalari (o'yin elementlari orqali o'quvchini faollashtirish).

1.8. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Zamonaviy dasturlash tillari

Algoritm haqida umumiy intuitiv ta'rif. Algoritmnlarni tasvirlash usullari, algoritm turlari, chiziqli, tarmoqlanuvchi va takrorlanuvchi algoritmlar. Tarmoqlar, daraxtlar, ularning turlari. Tanlash va joylashtirish turkumidagi murakkablikka ega saralash algoritmlari. Rekursiya va rekursiv funksiyalar. Matematik induksiya. Rekursiv va iteratsiya algoritmlarni qiyoslash. Dasturlash tillari va ularning sinflari. Python tili sintaksisi. Kattaliklarning asosiy turlari. Python dasturlash tilidagi programmalarning strukturasi. Jadval kattaliklar. Protsedura. Fayllar va ular bilan ishlash. Turlangan va turlanmagan fayllar. Matnli fayllar. Python muhitida ishlash. Xotiraning dinamik taqsimoti.

Pythonda modullar. Grafika moduli va ular bilan ishlash. Obyektga yo'naltirilgan dasturlash tillari. Dasturlashning obyektga yo'naltirilgan paradigmasi. Obyektga yo'naltirilgan loyihalash. Obyektlarni loyihalash: satrlar, steklar, ro'yxatlar, navbatlar, daraxtlar.

Matematik obyektlar: ratsional va kompleks sonlar, vektorlar, matritsalar. Obyektlar kutubxonasi, interfeys obyektlari. Boshqarish elementlari, oynalar, dialoglar; voqealar va xabarlar, obyektga yo'naltirilgan muhitlarda xabarlarni uzatish va ularga ishlov berish mexanizmlari. Obyektlar iyerarxiyasi asosida dasturlarni loyihalash. Python dasturlash tilining ishchi muhiti, undagi oynalar, u o'rnatilishi zarur

bo'lgan kompyuterga qo'yiladigan texnik talablar va instrumental tugmalar. **Python** da **WEB**, **Desktop** va **Mobile** dasturlar yaratish. **Python** kutubxonalari bilan tanishish. Python Kirish. Python Muhitini o'rnatish. Python Izoh qoldirish. Python O'zgaruvchi. Python Ma'lumot turlari. Python Sonlar. Python Satrlar. Python Boolean (Mantiqiy). Python Operator. Python Ma'lumot to'plami. List. Python ma'lumot to'plami. Tuple. Python Ma'lumot to'plami.

2.2. Informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitish metodikasi

Informatika va AT o'qitish metodikasining mazmuni va o'rni. Informatika va AT fanining o'qitish metodikasi tushunchasi. Pedagogika va didaktika bilan bog'liqligi. O'qitish metodikasining asosiy vazifalari. Informatika va AT o'qitish metodikasi tarixi va rivojlanishi.

O'qitishning asosiy didaktik tamoyillari. Ta'lim paradigmalari va pedagogik nazariyalar, ularni Informatika va AT fanini o'qitishda qo'llash. Zamonaviy axborot texnologiyalarining didaktik vazifalari.

Informatika va AT o'qitishning uzluksiz tizimi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida Informatika va AT kursining mazmuni va o'rni. O'quv-metodik ta'minot (darslik, qo'llanmalar, didaktik materiallar). Elektron o'quv-metodik ta'minoti va uning turlari. Pedagogik vositalar va ularning turlari.

Informatika va AT fanini o'qitish metodik tizimi va uning komponentlari. O'qitish maqsadlari va vazifalari. O'qitish shakllari va uslublari. O'quv jarayonida qo'llaniladigan vositalar.

Davlat ta'lim standartlarining mazmuni. Ta'lim darajalari va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar. Bilimlarni baholash tizimi. Test asosida nazorat qilish shakl va usullari, test turlari. Og'zaki nazorat (suhbat, savol-javob, intervyu). Yozma nazorat (nazorat ishlari, loyiha topshiriqlari va boshqa). Amaliy nazorat (Laboratoriya ishlari, mashqlar, dastur yozish, amaliy topshiriqlarni bajarish). Portfolio (yig'ma ishlar). Loyiha asosida baholash (Project-based assessment). Kuzatish asosida baholash. Refleksiya (o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash).

Informatika xonasini jihozlash talablari. O'quv jarayonini rejalashtirish tizimi. Informatika darslarini tayyorlash va rejalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari. Dars rejasi va uning asosiy elementlari. Mavzuviy rejalashtirish va darslar tizimi.

Darsdan tashqari ishlarni tashkil etish tamoyillari. Informatika va AT fanidan olimpiadalar va musobaqalar. Masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.

2.3. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt

Raqamli texnologiya tushunchasi. Ta'limni raqamlashtirishning maqsad va vazifalari. Raqamli ta'limning asosiy vositalari. Raqamli texnologiyalar va ularning ahamiyati, raqamli texnologiyalarning rivojlanish tendensiyalari, mobil texnologiyalar

va ularning rivojlanish istiqbollari. Ta'limda raqamli transformatsiyaning afzalliklari. Virtual laboratoriya va simulyatsiyalar hamda ularning imkoniyatlari. Bulutli texnologiyalar, SMART texnologiyalari va vositalari, buyumlar interneti (IoT) texnologiyalari, virtual va to'ldirilgan borliq texnologiyalari, RP (Rapid prototype – tezkor prototiplash) texnologiyasi, kontentni boshqaruv tizimlari (CMS) yordamida ta'limiy saytlar yaratish, ta'limni boshqaruv tizimlari yordamida o'quv kurslari yaratish. Masofaviy ta'lim tizimlari tarmoqlari (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, EdTech platformalar). Big Data katta hajmdagi ma'lumotlar, bilimlar bazasi (data science) va ularni ajratib olish usullari (Data mining).

Sun'iy intellekt tushunchasi va uning rivojlanishi tarixi, sun'iy intellekt xususiyatlari, Sun'iy intellekt turlari va elementlari, sun'iy intellekt axloqi va uning ahamiyati, talimda sun'iy intellekt texnologiyalari, mashinani o'qitish modellari, Teachable Machine orqali aqliy modellar yaratish, sun'iy intellekt chatbotlari (ChatGPT, Copilot, Gemini, DeepSeek, Grok), sun'iy intellekt tasvir yaratish vositalari, sun'iy intellekt orqali video yaratish texnologiyalari, taqdimot yaratuvchi sun'iy intellekt texnologiyalari.

2.4. Pedagogik dasturiy vositalar va ularni yaratish texnologiyalari

Pedagogik dasturiy vositalarning umumiy tasnifi va didaktik imkoniyatlari. Ekspert-o'rgatuvchi tizimlar, avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi tizimlar. Foydalanuvchi va pedagogik-dasturiy vositalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish metodlari. O'quvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini va kompyuterning texnik imkoniyatlari. Pedagogik dasturiy vositalardan foydalanish o'quv jarayonida foydalanish. Elektron darslik va uning turlari. Zamonaviy elektron darsliklarning asosiy jihatlari. Ovozli va harakatli tasvirlarni elektron darsliklarga o'rnatish. Multimediali elektron darslik yaratish. WEB-texnologiyalari asosida elektron o'quv materiallarni yaratish texnologiyasi. Zamonaviy dasturiy vositalar yordamida pedagogik dasturiy vositalar (Camtasia, OBS Studio, iSpring Suite) yordamida resurslar yaratish. WEB-texnologiyalar asosida elektron resurslar ishlab chiqish (HTML, CMS, WordPress). Interaktiv mashq va test yaratish texnologiyalari (LearningApps, Quizizz, Kahoot, Google Forms). Pedagogik dasturiy vositalarda dasturlash tillaridan foydalanish (Python, JavaScript asosida test va mashq yaratish).

Pedagogik dasturiy vositalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish. LMS tizimlari (Moodle, Google Classroom, Edmodo). MOOC platformalari va ularning ta'limdagi imkoniyatlari. Pedagogik dasturiy vositalardan kompleks foydalanish tamoyillari. Elektron darslik yaratish (mavzu asosida kichik loyiha). Multimediali taqdimot ishlab chiqish. Interaktiv test va mashqlarni yaratish. LMS tizimida onlayn kurs ochish va resurslarni joylashtirish. Camtasia yoki OBS yordamida video dars yozish.

2.5. Kompyuter grafikasi va veb-dizayn

Kompyuter grafikasiga kirish. Kompyuter grafikasining rivojlanishi. Rang modellari (RGB, CMYK, HSB, HSL). Grafik fayllar formatlari (JPG, PNG, GIF, SVG) va ularning xossalari. Grafika turlari (rastri, vektorli va fraktal).

CorelDRAW muhiti va vositalari. Dasturning asosiy interfeysi (panel, palitra, dokerlar, qatlamlar). Asosiy instrumentlar (chizish, rang berish, poligon, Bezier). Obyektlar bilan ishlash (import, eksport, masshtablash, effektlar). O'quv jarayoni uchun grafik materiallar tayyorlash.

Adobe Photoshop muhiti va vositalari. Asosiy interfeys va qatlamlar bilan ishlash. Tasvirlarni qayta ishlash va optimallashtirish. Matn va grafik elementlarni birlashtirish. Veb uchun grafik materiallar tayyorlash (banner, ikonka, fon).

Veb-dizayn asoslari. Veb sahifa tushunchasi, tuzilishi va imkoniyatlari. HTML asoslari: teglar, matn, rasmlar, jadvallar, gipermurojaatlar, formalar. CSS asoslari: rang berish, joylashtirish, shablonlardan foydalanish. Rasmlar va multimedia elementlarini veb sahifaga joylashtirish.

Zamonaviy veb-dizayn texnologiyalari. UI va UX tamoyillari. Veb sahifa yaratishda qo'llaniladigan muharrirlar (Sublime Text, VS Code, Atom). Shablon va masterlar bilan ishlash. Animatsiya va banner yaratish. Dinamik saytlar tushunchasi. Veb-serverlar, saytni testlash va baholash.

Amaliy mashg'ulotlar. CorelDRAWda oddiy logo yaratish. Photoshopda banner yoki reklama tayyorlash. HTML va CSS asosida shaxsiy veb sahifa yaratish. Canva yordamida tezkor dizayn loyihasi ishlab chiqish. UI/UX asosida oddiy interfeys dizayni tayyorlash.

2.6. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha mavzular qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarning takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28- yanvardagi PF-60- son qarori bilan tasdiqlangan "2022–2026- yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi", T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 6- noyabrdagi PF-6108- son Farmoni, T.: 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11- maydagi PF-134- son farmoni bilan tasdiqlangan "2022–2026- yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur", T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'limga oid farmonlari, qarorlari, Vazirlar Mahkamasining ta'limga oid qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining tegishli buyruqlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.
5. Abduqodirov A., Xaitov A., R.Shodiyev Axborot texnologiyalari, T.:O'zbekiston, 2002 y.
6. Abduqodirov A.A., Pardayev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. – T.: Fan, 2009. – 145 b.
7. B.Boltayev, A.Azamatov, B.Xurramov va boshqalar. "Office dasturlari seriyasidan". Kitob-II. Toshkent, 2015 yil.
8. Jumanazarov S. Ta'limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.
9. N.X. Noraliyev, S.S. Jumanazarov. Kompyuter tarmoqlari va tarmoq texnologiyalari. O'quv qo'llanma. – T.: "ZEBO PRINT", 2024. – 168 b.
10. Eshqobilov S. O'quv-tarbiyaviy ishlarni boshqarishda axborot tizimlaridan foydalanish. Metodik qo'llanma. – Toshkent: A. Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti, 2022. – 74 b.
11. M.R. Fayziyeva, S.A. Normatov. "Raqamli texnologiyalari va sun'iy intellekt". Toshkent, 2024.
12. Normatov S. Maktab o'qituvchilarining sun'iy intellekt texnologiyalariga doir bilimlarini rivojlantirish. Research Focus, 131-135 b., 2023, OOO «Ilm-fan va innovatsiyalar akademiyasi».
13. S.P.Allayorov, Axborot tizimlari fanidan o'quv qo'llanma, Guliston. 2020. – 206 b.
14. Агальцов В.П., Титов В.М., Информатика для экономистов: учебник. М.: ИД. Форум: ИНФРА, М. 2013, 448 с.
15. Безручко В. Т. Информатика курс лекций: Учебное пособие. М.: ИД. Форум: ИНФРА, М. 2013, 432 с.
16. В.Г. Кузьменко. База данных и Визуал Базис. Москва, 2004. Бином.

17. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. – T. 2010 y.
18. Дорогов Б.В., Дорогова Е.Г., Основы программирования на языке С: учебное пособие. М.: ИД. Форум: ИНФРА, М. 2012, 400с.
19. Закирова Ф.М. и др. Информатика и информационные технологии. Ташкент: Алокачи, 2007.
20. Исаев Г.Н. Моделирование информационных ресурсов: теория и решение задач: Учебное пособие. М.: Альфа-М: ИНФРА, М. 2012, 224с.
21. Victoria Ellis, Sarah Lawrey, Doug Dickinson. Informatika va axborot texnologiyalari 5- sinf, Toshkent, 2023 y. 176 b.
22. Victoria Ellis, Sarah Lawrey, Doug Dickinson. Informatika va axborot texnologiyalari 6- sinf, Toshkent, 2023 y. 276 b.
23. Victoria Ellis, Sarah Lawrey, Doug Dickinson. Informatika va axborot texnologiyalari 7- sinf, Toshkent, 2023 y. 180 b.
24. Victoria Ellis, Sarah Lawrey, Doug Dickinson. Informatika va axborot texnologiyalari 8- sinf, Toshkent, 2023 y. 188 b.
25. Victoria Wright, Denise Taylor. Informatika va axborot texnologiyalari 9- sinf, Toshkent, 2023 y. 328 b.
26. Paul Long, Sarah Lawrey, Victoria Ellis. Informatika va axborot texnologiyalari 10–11- sinf, Toshkent, 2023 y. 376 b.

Internet resurslari

27. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining rasmiy sayti.
28. uza.uz – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
29. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
30. maktab.uz – 1–11- sinflar uchun eng yirik umumta’lim onlayn maktabi hamda maktab o‘quv dasturi bo‘yicha videodarslar va boshqa materiallar platformasi.
31. emaktab.uz – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining raqamli ta’lim platformasi.
32. onlinedu.uz – uzluksiz kasbiy ta’lim platformasi.
33. <https://www.w3schools.com/> – Dunyodagi eng yirik veb-dasturchilar sayti.
34. <https://www.programiz.com/> – Amaliy kodlash platformasi.
35. <https://www.presentations.ai/>
36. <https://gamma.app/>
37. <https://leonardo.ai/>
38. <https://chatgpt.com/>
39. <https://claude.ai/>
- 40.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.44-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**BIOLOGIYA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **M.T.Ergasheva** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Uzluksiz kasbiy ta’lim kafedrası” mudiri, Biologiya fanlari nomzodi, dotsent;

S.Z.Rashidova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Aniq va tabiiy fanlar bo‘limi bosh mutaxassisi;

X.G.Ostanova – A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

Taqrizchilar: **S.I.Zayniyev** – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Biologiya va uni o‘qitish metodikasi kafedrası dotsent v.b. p.f.f.d. (PhD).

R.M.Niyozova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Aniq va tabiiy fanlar metodikasi kafedrası katta o‘qituvchisi.

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSINING O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Mikrobiologiya va biotexnologiya asoslari
- 1.2. Biologik kimyo
- 1.3. Biologiyani o‘qitishda raqamli resurslardan foydalanish
- 1.4. Biologiyani o‘qitish texnologiyalari va loyihalashtirish
- 1.5. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Botanika
- 2.2. Zoologiya
- 2.3. Odam anatomiyasi va fiziologiyasi
- 2.4. Genetika va evolyutsion ta’limot
- 2.5. O‘simlikshunoslik
- 2.6. Biologik xilma-xillik va uning muhofazasi
- 2.7. Biologiya fanini o‘qitish metodikasi
- 2.8. Biologiyadan masalalar yechishni o‘rgatish metodikasi
- 2.9. Tanlov fanlari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1 Mikrobiologiya va biotexnologiya asoslari

Mikrobiologiya mikroorganizmlar haqidagi fan sifatida. Mikrobiologiyaning rivojlanish tarixi. Biotexnologiyaning zamonaviy yoʻnalishlari. Biotexnologiyaning molekulyar asoslari. Ekologiya va biotexnologiya. Mikroorganizmlarning tuzilishi, oziqlanishi, nafas olishi. Pichan batsillasining elektiv kulturasini tayyorlash usuli bilan tanishish. Mikrobiologiyaning uning hozirgi zamon biotexnologiyasidagi, qishloq xoʻjaligidagi, sogʻliqni saqlashdagi ahamiyati. Spirtli bijgʻish. Sutkislotali bijgʻish. Moy kislotali bijgʻish. Pektinli bijgʻish. Mikroorganizmlar tomonidan bijgʻish jarayonida, spirtli va sut kislotali bijgʻish. Moy kislotali, pektinli moddalar va sellulyozali bijgʻish jarayonlari. Mikroorganizmlarning geologik faoliyati. Biotexnologiyaning hozirgi zamon biologiyasida tutgan oʻrni va ahamiyati. Biotexnologiyaning obyektlari. Gen injenerligi. Oʻsimliklar va hayvonlar gen injenerligi. Azotabakterning elektiv kulturasini tayyorlash. Oʻsimliklarda va hayvonlarda kasallik qoʻzgʻatuvchi bakteriyalar, virus va zamburugʻlar. Fermentlar muhandisligi. Ekologik biotexnologiya. Biogazni olinishi. Iometanogenez. Biotexnologik sanoatning rivojlanishi va biotexnologiyaning istiqbollari. Qattiq ozuqa muhitida oʻstirilgan mikroorganizmlardan fermentlarni ekstraksiya qilish. Ferment eritmalarini tozalash va ularni choʻktirish metodlari.

1.2. Biologik kimyo

Biologik kimyo kursining maqsad va vazifalari, metodlari, tarixi. Oqsillarning kimyoviy tarkibi, funksiyasi. Aminokislotalar, ularning fizik-kimyoviy xossalari. Oqsillarning fizik-kimyoviy xossalari. Oqsillarning strukturasi, klassifikatsiyasi. Nuklein kislotalar. Ularning kimyoviy tarkibi. DNK va RNKlarning tuzilishi. Ularning strukturasi. Biologik roli va funksiyasi Uglevodlar va ularning tirik organizmlardagi ahamiyati. Lipidlar. Fermentlar, ularning tuzilishi. Kofermentlarning klassifikatsiyasi. Fermentlarning taʼsir etish mexanizmi. Fermentlarning xossalari. Fermentlar klassifikatsiyasi. Vitaminlarning klassifikatsiyasi va ularning tuzilishi, funksiyasi. Vitaminlarning klassifikatsiyasi va ularning tuzilishi, funksiyasi Moddalar almashinuvi. Uglevodlar almashinuvi. Oqsillar almashinuvi. Oqsillar va nuklein kislotalar biosintezi haqida tushuncha. Oqsillar va aminokislotalarga xos rangli reaksiyalar. Oqsillarni dializ qilish. Oqsillarning fizik-kimyoviy xususiyatlari. Oqsillarni

cho'ktirish reaksiyalari. Aminokislotalarni xromatografiya usuli yordamida aniqlash. Oqsillarning izoelektrik nuqtasini aniqlash. Nuklein kislotalar: nukleoproteinlarni ajratish va gidrolizlash. Gidrolizatanalizi. Uglevodlar. Monosaxarid va disaxaridlarning qaytaruvchanlik xossalari. Lipidlarning sovunlanish sonini aniqlash. Fermentlar. Amilazaning kraxmalga ta'siri. Lipidlarning sovunlanish sonini aniqlash. Fermentlar. Amilazaning kraxmalga ta'siri. Saxaroza fermenti faolligini aniqlash. Fermentlarning o'ziga xosligi. Fermentlarning termolabiligi. Fermentlarning faolligiga muhit pH ning ta'siri. Fermentlar faolligiga aktivator va ingibitorlarning ta'siri. Ureaza fermentining faolligini aniqlash. Vitaminlar. Gormonlar.

1.3. Biologiyani o'qitishda raqamli resurslardan foydalanish

Biologiya fanini o'qitishda elektron ta'lim resurslari. Elektron darsliklar, animatsion materiallar, video roliklarning fanni o'qitishdagi ahamiyati. Biologiya fanini o'qitishda elektron ta'lim resurslaridan samarali foydalanish yo'llari. Maktab ta'limi tizimidagi elektron ta'lim resurslari mavjud portallar va saytlardan biologiya fanini o'qitishda foydalanish. "dr.rtm.uz", "uTube.uz", "maktab.uz", "https://uz.khanacademy.org" – elektron ta'lim resurslari mavjud saytlardan biologiya faniga oid ma'lumotlarni qidirish. Biologik tushunchalarni vizualizatsiya (ko'rgazmali) qilishda raqamli manipulyatorlar (interaktiv simulyatorlar) dan foydalanish. Interaktiv ta'lim vositalari.

1.4. Biologiyani o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish

Pedagogik texnologiyalar haqida umumiy tushuncha. Pedagogik texnologiyalarning turlari, qo'llanish darajalari. Biologiyani o'qitishda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish yo'llari. Pedagogik texnologiyalardan lokal va xususiy darajada foydalanish. Biologik ta'limda differensiallashtirish va individuallashtirish texnologiyalari. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasidan foydalanish. Biologiyani o'qitishda didaktik o'yin texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari. Biologiyani o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari. Biologiyani o'qitishda moduli ta'lim texnologiyasidan foydalanish. Biologiyani o'qitishda hamkorlikda o'qitish texnologiyasidan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari. Biologiyani o'qitishda loyihalash texnologiyasidan foydalanish.

1.5. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik

Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS, TIMSS, TALISning mazmun-mohiyati, maqsadi, mazkur dastur talablarini ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etishning ahamiyati.

Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS, TIMSS, TALISning mazmun-mohiyati.

Xalqaro tadqiqotlar reytinglarida yuqori o'rinlarni egallagan davlatlarning tabiiy fanlarni o'qitishning ilg'or tajribalari.

PISA tadqiqotining baholash vositalari (topshiriqlari) tahlili, o'quv jarayonida ularni qo'llash imkoniyatini aniqlash.

PISA topshiriqlari – tinglovchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini baholash vositasi. Tabiiy-ilmiy savodxonlik tushunchasining mazmun-mohiyati. Tabiiy ilmiy savodxonlik kompetensiyalari ta'rifi, ko'nikmalar. PISA topshiriqlari maqsadi: kompetensiya, ilmiy bilish turi, kontekst, kognitiv daraja.

Tabiiy-ilmiy savodxonlikning oltita darajasi. PISA topshiriqlari javoblarining formati. Xalqaro tadqiqotlar PISA, TIMSS reytinglarida yuqori o'rinlarni egallab kelayotgan davlatlar Finlyandiya, Singapur va boshqalarning ilg'or tajribalari. Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirish yo'llari. Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirishda Singapur tajribasi. Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirish yo'llari Ilg'or xorijiy davlatlar o'quv-uslubiy majmualari (darsliklar, o'qituvchi kitobi, o'quvchi kitobi) da tinglovchilarning ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirishga qaratilgan topshiriqlar tahlili. Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirishda darslik va darslikdan tashqari qo'shimcha manbalar (ensiklopediya, ilmiy-ommabop nashrlar, ilmiy maqolalar)da berilgan chizma, grafik, jadval, rasm ko'rinishidagi ma'lumotlar asosida topshiriqlar tayyorlashning nazariy jihatlar.

Biologiya fanini o'qitishda TIMSS xalqaro tadqiqotining baholash vositalaridan foydalanish. TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) tadqiqotining tabiiy fanlar yo'nalishi mazmun va kontent sohalariga ta'rifi, tavsifi.

“Bilish”, “Qo'llash”, “Mulohaza yuritish” mazmun sohalariga oid TIMSS savollaridan namunalar va ularning baholash mezonlari haqida tushuncha.

“Hayot haqidagi fan”, “Kimyo”, “Fizika”, “Yer haqidagi fan” kontent sohalariga oid TIMSS savollari va baholash mezonlari haqida tushuncha.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Botanika

O'simliklar dunyosi va uning xilma-xilligi. Mikroskop tuzilishi va xillari. Hujayra nazariyasining paydo bo'lishi. M.Shleyden, T.Shvann, R.Virxov ishlari va qoidalari. O'simlik hujayrasining tuzilishi, tarkibi, vazifasi, va bo'linish usullari. Sitoplazmaning struktura komponentlari. Mitoxondriya, uning tuzilishi, funksiyasi. Golji kompleksi. Hujayra markazi, (sentrosoma) va mikronaychalar. Plastidalar, tarkibi, tuzilishi. Hujayra qobig'i, tuzilishi va funksiyasi bilan tanishish. Endoplazmatik to'r. G'adir-budur endoplazmatik to'r. Ribosoma. Polisoma. Xromosoma, uning tuzilishi va tarkibi. Vakuola va hujayra shirasi, uning kimyoviy tarkibi va hujayra hayotidagi vazifasi To'qimalar haqida umumiy tushuncha va ularning tasnifi (klassifikatsiyasi). To'qima hujayralarini ko'rish va preparatlar tayyorlash texnikasi. Gulli o'simliklar urug'larining tuzilishi. Ildiz tizimining shakllanishi, tuzilishi, tiplari va vazifasi. Ildizning birlamchi va ikkilamchi anatomik tuzilishi. Novda va kurtak haqida umumiy tushuncha. Novdalar tizimining paydo bo'lishi, o'sishi va shoxlanishi. Poyaning birlamchi va ikkilamchi anatomik tuzilishi. Bargning morfologik tuzilishi va anatomik tuzilishi. O'simliklarning sporalar yordamida ko'payishi, jinsiy jarayonlar. Yuksak o'simliklarning urug'lar yordamida ko'payishi. Gulning tuzilishi, tiplari va vazifasi. Androtseyning tuzilishi va turlari. Ginetseyning tuzilishi va tiplari. To'pgullar, ularning asosiy morfologik belgilariga ko'ra tiplarga bo'linishi. Gulli o'simliklarda changlanish va urug'lanish. Meva tuzilishi va xilma-xilligi, klassifikatsiyasi. O'simliklar sistematikasining maqsad va vazifalari, tarixi. Yashil suv o'tlar bo'limi. Sariq yashil suv o'tlar bo'limi. Qo'ng'ir suv o'tlari bo'limi. Miksomitsetlar yoki shilimshiqlar bo'limi. Zamburug'lar bo'limi (Mycota) tasnifi. Lishayniklar bo'limi (Lichenes). Tarqalishi va ahamiyati. Yuksak o'simliklarning umumiy ta'rif. Qirqbo'g'in toifa o'simliklar. Ochiq urug'lilar yoki Qarag'ay toifa o'simliklar. Magnoliya toifa o'simliklar, Gulli yoki yopiq urug'li o'simliklar. Nilufarkabilar ajdodi. Chinnigulkabilar kichik ajdodi (Caryophyllidae). Gamamelidkabilar kichik ajdodi. Gunafshanamolar qabilasi. Ra'nokabilar ajdodchasi (Rosoidae). Yalpizkabilar kichik ajdodi. Lolasimonlar yoki bir urug' pallalilar. Yashil o'simliklarning biosfera uchun ahamiyati. O'simliklarning o'sishi. Fitogormonlar. O'simliklarning rivojlanishi. O'simliklarning noqulay sharoitlarga chidamliligi. O'simliklar to'qimasidagi organik moddalarni aniqlash.

2.2. Zoologiya

Zoologiya faniga kirish. Hayvonlar tuzilishi va hayot kechirishi. Hayvonlar hujayrasi va to'qimalari. Tuzilishi, qoplovchi (epiteliy), biriktiruvchi (qon, suyak), muskul va nerv to'qimalarini mikroskop ostida o'rganish. Bir hujayrali hayvonlar kichik olami tuzilishi. Sarkomastigoforalar tipi. Sarkodalilar va Xivchinlilar sinflari. Spora hosil qiluvchi bir hujayralilar. Parazit xivchinlilar. Kolonial xivchinlilar. Miksosporidiyalar va mikrosporidiyalar. Infuzoriyalar tipi. Kiprikli va so'ruvchi infuzoriyalar sinflari. Parazit va simbioz yashovchi infuzoriyalar. Sporalilar tipi. Koksidiyalar. Ko'p hujayralilarning kelib chiqishi. Plastinkalar tipi. Miksosporidiyalar va mikrosporidiyalar. Infuziyalar. Tuzilishi, harakatlanishi, oziqlanishi va ta'sirlanishini o'rganish. Ko'p hujayrali hayvonlarning tuzilishi va hayot kechirishning asosiy xususiyatlari, klassifikatsiyasi, kelib chiqishi to'g'risidagi nazariyalar. G'ovak tanalilar tipi. Bo'shliqichlilar tipi. Hidroid poliplar sinfi. Ssifoid meduzalar sinfi va Korall poliplar sinfi, tuzilishi va hayot kechirishi. Bo'shliqichlilar tipi filogeniyasi. Yassi chuvalchanglar va kiprikli chuvalchanglar sinfi. So'rg'ichlilar va Tasmaimon chuvalchanglar. To'garak chuvalchanglar tipining umumiy tavsifi va klassifikatsiyasi. Nematodalar sinfi. To'garak chuvalchanglar tipi filogeniyasi. Halqali chuvalchanglar tipining umumiy tavsifi va klassifikatsiyasi. Belbog'sizlar kenja tipi. Ko'p tuklilar sinfi. Kam tukli halqalilar va Zuluklar sinflari. Yomg'ir chuvalchangining tuzilishi, ko'payishi, rivojlanishi va hayot kechirishi. Mollyuskalarning tipining umumiy tavsifi, klassifikatsiyasi. Chig'anoqlilar kenja tipi. Qorinoq mollyuskalar sinfi. Ikki pallalilar sinfi, baqachanoqning tuzilishi, ko'payishi va rivojlanishi. Boshoyoqli mollyuskalar sinfi. Mollyusklar tipi filogeniyasi. Bo'g'imoyoqlilar tipining umumiy tavsifi, klassifikatsiyasi. Qisqichbaqasimonlar sinfi. O'rgimchaksimonlar sinfi: Butli o'rgimchakning tuzilishi, ko'payishi, rivojlanishi va hayot kechirishi. Oltioyoqlilar yoki Hasharotlar katta sinfining umumiy tavsifi. Hasharotlar katta sinfi klassifikatsiyasi. Yashirin jag'li hasharotlar sinfi. Ochiq jag'li hasharotlar sinfi. To'liq metamorfozli hasharotlar asosiy turkumlari. Hasharotlarning ahamiyati. Bo'g'imoyoqlilar filogeniyasi. Umurtqalilar zoologiyasining obyektlari, predmeti, maqsadi, vazifalari va rivojlanish tarixi. Xordalilar tipi. Bosh skeletsizlar va lichinka xordalilar kenja tiplari. Bosh skeletsizlarning tuzilishi. Umurtqalilar kenja tipi. Baliqlar katta sinfi. Tog'ayli baliqlar sinfi. Suyakli baliqlar sinfi. Suyakli baliqlar sinfi sistematikasi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar sinfining klassifikatsiyasi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar

sinfi sistematikasi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar sinfining kelib chiqishi va ekologiyasi. Sudralib yuruvchilar sinfi. Sudralib yuruvchilar sinfi sistematikasi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar sinfining kelib chiqishi va ekologiyasi. Qushlar sinfi. Qushlar sinfi sistematikasi. Qushlarning xilma-xilligi. Qushlar ekologiyasi va kelib chiqishi. Sutmizuvchilar sinfi. Sutmizuvchilar sinfi sistematikasi. Sut emizuvchilarning kelib chiqishi va ekologiyasi. Hayot siklini o'rganish. Sut emizuvchilar tishlari, qo'l qanotlilar qanoti tuzilishini o'rganish.

2.3. Odam anatomiyasi va fiziologiyasi

Tayanch-harakat sistemasi (Osteologiya). Tayanch-harakat sistemasi. Muskullar sistemasi (Miologiya). Muskul sistemasi. Bo'g'im va boylamlar (Artrologiya). Ichki a'zolar (Splanxnologiya). Bo'g'im va boylamlar. Nafas sistemasi. Ayirish organlari. Ichki organlar. Yurak-qon tomirlari sistemasi (Angiologiya). Yurak qon tomirlari sistemasi. Nerv sistemasi (Nevrologiya). Nerv sistemasi. Sezgi analizatorlari. Analizatorlar. Laboratoriya asbob anjomlari bilan tanishish. Qon bilan umumiy tanishish. Qonning funksiyalari. Ichki sekretiya bezlari. Qonning fizik xossalari. Qonning kimyoviy xossalari. Fiziologiyaning asosiy qonuniyatlari va fiziologik tushunchalari. Qonning morfo-biologik xossalari. Qon guruhlarini va ivishini aniqlash. Qon sistemasi fiziologiyasi. Yurak ishi va uning muskullarining fiziologik xossalari. Qon va limfa aylanishi sistemalari fiziologiyasi. Yurak qon tomirlari bosimini o'lchash. Yurak qon tomirlari sistemasi. Organ va to'qimalarda qon aylanishi. Nafas sistemasi fiziologiyasi. Nafas olish organlari fiziologiyasi. Ovqat hazm qilish sistemasi fiziologiyasi. O'pkaning tiriklik sig'imini o'lchash. Og'izda ovqat hazmi. Modda va energiya almashinuvi fiziologiyasi. Oshqozon va ichaklarda ovqat hazmi. Issiqlik almashinuvi fiziologiyasi. Ozuqa ratsionini tuzish. Ayiruv jarayonlari fiziologiyasi. Ayirish organlari fiziologiyasi. Teri fiziologiyasi. Nerv muskul preparatini tayyorlash. Endokrin sistemasining fiziologiyasi. Bioelektrik hodisalar. Nerv-mushak apparatining fiziologiyasi. Shartli reflekslar hosil bo'lishini o'rganish. Markaziy nerv tizimi fiziologiyasi. Orqa miya refleksi. Oliy nerv faoliyati. Xotirani aniqlash. Oliy nerv faoliyati fiziologiyasi. Oliy nerv faoliyati tiplarini aniqlash. Ichki sekretiya bezlari fiziologiyasi. Sezgi organlar (analizatorlar) fiziologiyasi. Analizatorlar, ko'rish va eshitish analizatori. Ichki sekretiya bezlari. Qonning fizik xossalari. Qonning kimyoviy xossalari. Fiziologiyaning asosiy qonuniyatlari va fiziologik tushunchalari. Qonning morfo-biologik xossalari. Qon guruhlarini va ivishini

aniqlash. Qon sistemasi fiziologiyasi. Yurak ishi va uning muskullarining fiziologik xossalari. Qon va limfa aylanishi sistemalari fiziologiyasi. Yurak qon tomirlari bosimini o'lchash. Yurak qon tomirlari sistemasi. Organ va to'qimalarda qon aylanishi. Nafas sistemasi fiziologiyasi. Nafas olish organlari fiziologiyasi. Ovqat hazm qilish sistemasi fiziologiyasi. O'pkaning tiriklik sig'imini o'lchash. Og'izda ovqat hazmi. Modda va energiya almashinuvi fiziologiyasi. Oshqozon va ichaklarda ovqat hazmi. Issiqlik almashinuvi fiziologiyasi. Ozuqa ratsionini tuzish (energiya almashinuvi). Ayiruv jarayonlari fiziologiyasi. Ayirish organlari fiziologiyasi. Teri fiziologiyasi. Nerv muskul preparatini tayyorlash. Endokrin sistemasining fiziologiyasi. Bioelektrik hodisalar. Galvani-Matteuchi tajribasi. Reflektor yoyini tahlil qilish. Nerv-mushak apparatining fiziologiyasi. Shartli reflekslar hosil bo'lishini o'rganish. Markaziy nerv tizimi fiziologiyasi. Orqa miya refleksi. Oliy nerv faoliyati. Xotirani aniqlash. Oliy nerv faoliyati fiziologiyasi. Oliy nerv faoliyati tiplarini aniqlash. Ichki sekretsia bezlari fiziologiyasi. Sezgi organlar (analizatorlar) fiziologiyasi. Analizatorlar, ko'rish va eshitish analizator

2.4. Genetika va evolutsion ta'limot

Genetika predmeti, vazifalari va metodologik asoslari. Tirik tabiat to'g'risidagi qadimgi sharq mamlakatlari. Yunoniston va Rimdagi tasavvurlar. Jinssiz ko'payishning sitologik va biokimyoviy asoslari. Tabiiyot fani taraqqiyotida metafizika davri K.Linney sistematikasi. Epigenez va preformizm. Meyoz. Transmorfizm bilan kreatsionizm o'rtasidagi kurash. XVIII-asr fransuz faylasuf materialistlarining qarashlari. J. Kyuvening qiyosiy anatomiya va paleontologiyadagi ishlari. Mendel qonunlari. J.B.Lamarkning evolyutsion ta'limoti. Tabiiy sistema, tur, organik olam gradatsiyasi va tashqi muhitning shakllantiruvchi ahamiyati haqidagi ta'limoti. Divapoliduragay irsiylanish. Ch.Darvin ta'limotining paydo bo'lishi. Ch. Darvinning yirik asarlari va ularning mazmuni. Jins genetikasi. Belgilarni jins bilan birikkan holda irsiylanishi. Geoxronologiya va vaqt o'lchovlari. Yer tarixini aniqlash usullari. Arxey, proterozoy va poleozoyeralari va undagi asosiy aramorfozlar. Belgilarni birikkan holda irsiylanishi va krossingover. Alohidalanish evolyutsiyani dastlabki omili sifatida. Belgilarni irsiylanishida genlarning o'zaro ta'siri turlari. Komplementlar va epistaz ta'sir Xromosomalar morfologiyasi. Genlarning irsiylanishida polimer va polimer ta'sir. Meyoz. O'zgaruvchanlik. Genetikada qo'llanadigan ramzlar. Evolyutsion ta'limotga kirish. Ikkinchi bo'g'inda 9:3:3:1, 9:6:1, 9:7 va 9:3:4

nisbatlariga doir masalalar yechish. Metafizik, kreotsenistik va transformistik dunyo qarashlar. Ikkinchi bo'g'inda 13:3, 12:3:1, 9:7, 9:3:4 nisbatlariga doir masalalar yechish. Evolyutsiyani harakatlantiruvchi va yo'naltiruvchi kuchlari. Miqdoriy belgilarni irsiylanishida kommulyativ va nokommulyativ genlarning o'zaro ta'siriga doir masallar yechish. Moslanish tabiiy tanlanish natijasi ekanligi. Urg'ochi va erkak organizmlar geterogametali bo'lganda jinsi bilan birikkan holda belgilarning irsiylanishga doir masalalar yechish. Belgilarni to'liq va chala birikishi. Modifikatsion o'zgaruvchanlik. Irsiyatning molekulyar asoslari.

2.5. O'simlikshunoslik

Tashqi muhit omillarining o'simliklarga ta'siri. Urug'larning ekilish sifati, tozaligi, absolyut to'g'irligi, unuvchanligi. Kuzgi arpa, ahamiyati. Yetishtirish tarixi, ekiladigan rayonlari, morfologik va biologik xususiyatlari. Forma va navlari. Tashqi muhit faktorlari. Makkajo'xori. Xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Madaniy o'simliklarning urug'i. Ko'p yillik g'allasimon o'tlar. Ularning tarqalishi, botanik ta'rifi, morfologik va biologik xususiyatlari. Ildizmevalilar. Qand lavlagi. Ahamiyati morfologik belgilari, biologik xususiyatlari, navlari. Tugunak mevalar. Tugunak mevalar. Ularning umumiy belgilari. Yer noki, kartoshka, butat o'simliklari morfologik va biologik belgilar. Tarqalishi, kelib chiqishi. Ildiz mevalar. Ularning xususiyatlari, ildiz mevalilarni ildiziga qarab aniqlash, qand lavlagi.

2.6. Biologik xilma xillik va uning muhofazasi

Biologik xilma-xillik va uning muhofazasi tarixi. Fanining rivojlanish bosqichlari va uning amaliy ahamiyati. Ayiqtovondoshlar va burchoqdoshlar oilasi. Qoqio'ldoshlar oilasi. Kampirchopondoshlar va qo'ng'irboshdoshlar oilasi. Yalpizdoshlar oilasi. Gulsapsardoshlar va pistadoshlar oilasi. Burchoqdoshlar oilasi. Karamdoshlar va lolaguldoshlar oilasi. Ziradoshlar oilasi. Piyozdoshlar va chinniguldoshlar oilasi. Gavzavondoshlar oilasi. Gulsafsardoshlar oilasi. Shirachdoshlar va sho'radoshlar oilasi. Labguldoshlar va qoqidoshlar oilasi. Sodda hayvonlar va chuvalchanglar tipi. Bo'g'imoyoqlilar tipi. Baliqlar sinfi. O'simliklarning mintaqalar bo'yicha tarqalishi. Amfibiyalar va sudralib yuruvchilar sinflari. Qushlar sinfi. Hayvon areallarining qisqarish sabablari. Sut emizuvchilar sinfi. Hayvonlarning muhofaza choralari. O'simliklarning dorivor xususiyatlari. Hayvonlarning muhofaza choralari.

2.7. Biologiya fanini o‘qitish metodikasi

Biologiya o‘qitish metodikasi fan va o‘quv fani sifatida. Biologik ta’limning roli. Sharq uyg‘onish davrida ta’lim va tarbiya masalalari. Turkiston jadidchilik harakatida ta’lim va tarbiya. Biologiya o‘qitish metodikasining shakllanishi va rivojlanish tarixi. Biologik ta’lim jarayonining yaxlitligi, o‘qitish prinsiplari va qonuniyatlari. Biologiyadan davlat ta’lim standartlari, o‘quv dasturining tuzilishi. Biologiyadan o‘quv dasturlarida belgilangan laboratoriya mashg‘ulotlari mavzulari tahlili. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining biologiyadan darsliklar tahlili. XXI asr ko‘nikmalari. 5E va SAMR modellari. So‘rovga asoslangan ta’lim (SAT). Ilmiy-tadqiqot metodlari. Tadqiqotchilik ko‘nikmalari. Loyihaga asoslangan ta’lim. Muammoli ta’lim. Fanlararo integratsiya va STEAM. Blum taksonomiyasi domenlari: kognitiv, affektiv, psixomotor. Biologik ko‘nikma va malakalarni tarkib toptirish yo‘llari. Biologiyani o‘qitishda o‘quvchilarda mustaqil va ijodiy faoliyatini tarkib toptirish. Biologiyani o‘qitishda foydalaniladigan pedagogik metodlar. Biologiya o‘qitishning interfaol metodlari. Ko‘rgazma vositalarining turlari va tasnifi. Biologiyani o‘qitishda foydalaniladigan vositalar. Biologiyani o‘qitishni tashkil etish shakllarining umumiy tavsifi va ular o‘rtasidagi uzviylik. Dars — biologiyani o‘qitishning asosiy shakli. Biologiyadan integratsiyalashgan darslarni tashkil etish metodikasi. Biologiya darslarida multimedia, o‘quv kinofilmlari, nazorat dasturlaridan foydalanish metodikasi. Ekskursiya — biologiyani o‘qitishning muhim shakli. Uy vazifasi va darsdan tashqari ishlar. Sinf dan tashqari mashg‘ulotlar. Biologiyadan amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasi. Biologiyadan laboratoriya mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasi. Virtual laboratoriya bilan ishlash. Virtual laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi. Biologiyadan fakultativ mashg‘ulotlarni tashkil etish. Biologiyani o‘qitishda qo‘llaniladigan kompetensiyalar. O‘quvchilar bilimini baholash, nazorat qilishning usul va vositalari. Biologiyadan yillik istiqbol va taqvim-reja tuzish. Biologiyani o‘qitishda ta’lim-tarbiya masalalari. Maktabda biologiya xonasini tashkil etish. Tirik tabiat burchagi. Maktab o‘quv tajriba yer maydonini tashkil etish.

2.8. Biologiyadan masalalar yechishni o‘rgatish metodikasi

Biologiya darslarida foydalaniladigan masala va mashqlarning turlari, darajalari. Botanikani o‘qitishda masala va mashqlardan foydalanish usuli. O‘simliklarning vegetativ va generativ organlari yuzasidan masala va mashqlar yechish. O‘simliklar sistematikasi yuzasidan masala va mashqlar yechish.

Zoologiyani o‘qitishda masala va mashqlardan foydalanish usuli. Umurtqasiz va umurtqali hayvonlar tiplari yuzasidan masala va mashqlar. Odam va uning salomatligini o‘qitishda masala va mashqlardan foydalanish. Odam va uning salomatligi kursidan masala va mashqlar yechish. “Sitologiya asoslari” bobi yuzasidan masala va mashqlar yechish. Umumiy biologiyani o‘qitishda masala va mashqlardan foydalanish usuli. “Genetika va seleksiya asoslari”dan masala va mashqlar yechish.“ Fakultativ mashg‘ulotlarda biologiyadan masala va mashqlar yechish. “Molekulyar biologiya va biotexnologiya asoslari” bobi yuzasidan masala va mashqlar yechish.

2.09. Tanlov fanlari

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

1. PISA, TIMSS topshiriqlari tahlili -20 soat
2. Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil qilish va tadqiqotchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish-20 soat

Yakuniy attestatsiyasi

Ta’lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy attestatsiyasi mazkur kurslarning o‘quv rejasi hamda o‘quv jarayoni jadvaliga muvofiq o‘tkaziladi.

Yakuniy attestatsiyasi kursning o‘quv rejasidagi o‘quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo‘yicha yakuniy nazoratdan (test, yozma yoki ijodiy ish, og‘zaki) iborat.

Yakuniy nazoratga qayta tayyorlash kursi ta’lim dasturlarini to‘liq o‘zlashtirgan tinglovchilar qo‘yiladi.

Yakuniy attestatsiyasi ta’lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo‘yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg‘ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o‘quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog‘liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Huquqiy-me'yoriy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni, — T.: 2022.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5712-son Farmoni, — T.: 2019.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida" PF-134-son Farmoni, — T.: 2022.

4. "O'zbekiston Respublikasi Maktab ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PFRQ – 5712-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019 y., 06/19/5712/3034-son)

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-son qarori, — T.: 2024.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktab ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2018-yil 8-dekabrda qabul qilingan 997-sonli qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.12.2018 yil, 09/18/997/2289-son.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kimyo va biologiya yo'nalishlarida uzluksiz ta'lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Qarori. 2020-yil. 12-avgust

Fanga oid adabiyotlar

8. G'ofurov A.T.va boshqalar Biologiyani o'qitishning umumiy metodikasi (o'quv – metodik qo'llanma) TDPU; T.: — 2005

9. Atabaeva X. "O'simlikshunoslik".—T.: "Yangi asr avlodi", 2006. U-6325, (30 ta lotinyozuvida) darslik.

10. G'ofurov A.T., Fayzullaev S.S., Xolmatov X. Genetikadan masala va mashqlar T. O'qituvchi 1991 yil

11. Tolipova J.O. va boshqalar Botanika o'qitish metodikasi 5-6 – sinf Toshkent «O'zbekiston» 2003 yil.

12. Tolipova J.O., G'ofurov A.T. Biologiya ta'limi texnologiyalari. Metodik qo'llanma «O'qituvchi», T.: 2002. 128 bet
13. Tolipova J.O., A.T.G'ofurov Biologiya o'qitish metodikasi (akademik litsey va kasb – hunar kolleji biologiya o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma) T. Bilim. -2004y
14. Tolipova J.O., A.T.G'ofurov Umumiy biologiyani o'qitish metodikasi (10-sinf) T: Sharq 2004 y, 128 bet
15. Azimov I. va boshqalar Biologiya (9-sinf) metodik qo'llanma T., 2002 yil Abu ali ibn sino tibbiyot nashriyoti.
16. Ergasheva M.T. Biologiyadan virtual laboratoriya ishlari. Umumta'lim maktab larining 6-sinfi uchun elektron multimedia ta'lim resursi. "Info Media Texnologies" masuliyati cheklangan jamiyati. Toshkent-2011 yil
17. Ergasheva M.T. Biologiyadan virtual laboratoriya ishlari" umumta'lim maktab larining 8-sinfi uchun elektron multimedia ta'lim resursi. "Info Media Texnologies" masuliyati cheklangan jamiyati. Toshkent-2011 yil
18. Tolipova J.O., Ergasheva M.T. 8-sinf uchun Odam va uning salomatligi fanidan elektron o'quv-uslubiy qo'llanma. Guvohnoma. Ro'yxat soni № 3061.
19. Ponamarëva I.N. Общая методика преподавания биологии (учебно – методическая пособия для студентов пед. вузов) – М.: Академия, 2003. 272 стр.
20. Sheferval.F., Matchonov B.Э. Общая методика преподавания биологии (учебно – методическая пособия) TDPU; T.: 2005 yil
21. Davranov Q. Biotexnologiya (ilmiy, amaliy va uslubiy asoslari) T.2008.
22. Laxanov. J. L. O'zbekistonning umurtqali hayvonlari aniqlagichi. T. «O'qituvchi», 1988.
23. Nishonboev K., Xamidov J.X., «Tibbiy Biologiya va genetika». Toshkent, «O'zbekiston Milliy entsiklopediyasi», 2005y.
24. Olimxo'jaeva P.R., Inog'omova D.R. «Tibbiyot genetikasi». Toshkent, «Abu Ali Ibn Sino», 2002y.
25. Olimxo'jaeva P.T., D.R.Inog'omova. Tibbiyot genetikasi. – Toshkent. "Ibn Sino" nashriyoti, 2002.
26. Potapov I.V. Zoologiya s osnovami ekologii jivotnix. Uchebnie posobie. M., «Akademija», 2001, 237s.

27. Prator U., Odilov T. “O‘zbekiston yuksak o‘simliklari oilalarining zamonoviy tizimi va o‘zbekchanomlari” T.: 1995. Metodik tavsiy.
28. Reyvr P., Evrent R., i dr. «Sovremennaya botanika» 1-2 tom, M. «Mir» 1990.
29. Tojiboev Sh. “O‘simliklar sistematikasi” T.: “O‘qituvchi” 1990.
30. Topornina N.A., Stvolinskaya N.S. «Genetika cheloveka». (praktikum). — M., Vados, 2001y.
31. Toshmuxamedov R. “Botanika (O‘simliklar sistematikasi)”. T.: 2008.
32. Toshxo‘jaev R. “Tuproqshunoslik (laboratoriya mashg‘ulotlari)”–T.: “TDPU”, 2001. 922095 (2 ta kirilalifbosida) o‘quvqo‘llanma
33. Tursunbaeva G. Mirxamidova P, Isabekova M. Mikrobiologiya. Elektron darsligi. 2007y.
34. O‘zbekiston Respublikasi qizil kitobi. 2-jild, Hayvonot olami. T.- 2003,2006.
35. Fayzullaev S.S., G‘ofurov A.T., Matchonov B.E. «Odam genetikasi» Toshkent, «Ijoddunyosi», 2003y.
36. Hamdamov S. vaboshqalar. “Botanika asoslari” T. “Mehnat” 1990.
37. Shevchenko V.A., Topornina N.A., Stvolinskaya N.S. «Genetika cheloveka» M., «Vados», 2002y.
38. Shernazarov E.Sh. va bosh. O‘zbekiston umurtqali hayvonlari. Ma’lumotnoma T.- 2007.
39. Ismailov A.A., G.O.Tog‘ayeva va boshqalar. “Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonligini baholash”, metodik qo‘llanma, Toshkent, “Sharq” nashriyoti, 2019-yil, 112-bet.
40. Ismailov A.A., Daminov X.J. va boshqalar. “O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga muljallangan axborotnoma” 1-son, Toshkent, “O‘qituvchi” nashriyoti, 2020-yil, 128-bet.
41. Ismailov A.A., Daminov X.J. va boshqalar. “O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga muljallangan axborotnoma” 2-son, Toshkent, 2020-yil, 128-bet
42. Nosirov A. “O‘quvchilar bilimi va kompetensiyasi xalqaro mezonlar asosida baholanadi”/uzedu.uz.
43. Karimov F., Pardaeva M., Ergasheva M. Ta’lim sifatining baholashning PISA xalqaro tadqiqot dasturini amalga oshirish bo‘yicha o‘quv metodik qo‘llanma. OOO “Ziyo press” – Toshkent. 2020 yil. 86 B.

Elektron ta'lim resurslari

<http://markaz.tdi.uz> — Talim sifatini baholash buyicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb sayti.

www.centeroko.ru Rossiya Fanlar Akademiyasi Ta'limni rivojlantirish strategiyasi instituti Ta'lim sifatini baholash markazi.

[www.oecd.org.pisa](http://www.oecd.org/pisa) — O'quvchilarni baholash xalqaro dasturi (PISA) veb sayti.

www.timssandpirls.bc.edu — TIMSS va PIRLS xalqaro tadqiqot markazi veb sayti.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.45-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
A. AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**KIMYO FANINI O‘QITISH HUQUQINI BERISH BO‘YICHA
KASBIY QAYTA TAYYORLASH KURSINING
O‘QUV FANLARI**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

D.S. Azamatova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Aniq va tabiiy fanlar bo‘limi bosh mutaxassisi.

Sh.B. To‘rayev – Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti kimyo fakulteti, Organik kimyo kafedrası o‘qituvchisi, Kimyo fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

A.A. Minavvarov – A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti, metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

Taqrizchilar:

O.Kulimov – Xorazm viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi, “Aniq va tabiiy fanlar metodikasi” kafedrası mudiri, kimyo fanlari nomzodi, dotsent.

O.Berdiyeva – Surxondaryo viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi, “Aniq va tabiiy fanlar metodikasi” kafedrası mudiri, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent.

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ___-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. UMUMKASBIY FANLAR

- 1.1. Noorganik kimyo
- 1.2. Analitik kimyo
- 1.3. Organik kimyo
- 1.4. Fizikaviy va kolloid kimyo
- 1.5. Polimerlar kimyosi
- 1.6. Kimyoviy texnologiya
- 1.7. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy ilmiy savodxonlik
- 1.8. Kimyo tarixi
- 1.9. Yashil kimyo
- 1.10. Tanlov fanlari

2. IXTISOSLIK FANLARI

- 2.1. Kimyo o'qitish metodikasi
- 2.2. Kimyodan masalalar yechish metodikasi
- 2.3. Kimyoviy eksperimentlar o'tkazish metodikasi
- 2.4. Kimyoni o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Noorganik kimyo

Kimyo fani rivojlanishining asosiy bosqichlari. Materiya va uning shakllari, xossalari. Kimyoning xalq xo'jaligidagi ahamiyati. O'zbekistonda kimyo fani va sanoati mustaqillik-yillarida.

Kimyoning asosiy tushunchalari. Atom. Molekula. Kimyoviy element. Izotop va izobarlar. Oddiy va murakkab modda. Noorganik birikmalar asosiy turlarining strukturasi. Atom, ion, metall panjaralar. Asosiy stexiometrik qonunlar. Stexiometrik qonunlarning molekulyar va nomolekulyar moddalarga qo'llanilishi.

Atom tuzilishi haqidagi ta'limotlarning rivojlanish tarixi. Bor nazariyasi. Atom tuzilishining to'liq nazariyasi. Elektronning ikki xil tabiatga ega ekanligi. Noaniqlik prinsipi. Elektron buluti haqidagi tushuncha. Elektron bulutining zichligi. Vodorod atomining asosiy va qo'zg'algan holatida yadro atrofida elektron buluti zichligining radial taqsimlanishi. Atom radiusi haqidagi tushuncha. Atomdagi elektron holatlarini tavsiflovchi kvant sonlar. Energetik holat. Elektron qobiqcha, atom orbital (AO). Pauli prinsipi va elektron qobiqlarning sig'imi. Xund qoidasi va atom orbitalarning to'lib borish tartibi. Elementlar atomlarining elektron qobiqchalarining tuzilishi. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Davriy qonun. Davriy sistema. s-, p-, d-, f-elementlar va ularning davriy sistemadagi o'rnini. Guruhlar. Davrlar. Asosiy va yonaki guruhchalar, atom xossalari davriyligi. Orbital va effektiv radiuslar. Atom va ion radiuslar, ionlanish potentsiallar qiymatlari, elektronga moyillik va elektromanfiylik energiyalarining davr va guruhchalar bo'yicha o'zgarishi; d- va f-siqilishlari. Kaynosimmetrik elementlar. Elementlar, oddiy moddalar va murakkab birikmalarning kimyoviy xossalari davriylik. Metallar va metallmaslar kimyoviy faoliyatining davr va guruhlarda o'zgarish qonuniyati. Klassik, ichki va ikkilamchi davriylik.

Valentlik va kimyoviy bog'lanish tushunchalarining rivojlanishi. Kimyoviy bog'ning hosil bo'lish mexanizmlari. Kimyoviy bog'ning asosiy turlari; kovalent (qutbsiz va qutbli), ion, metall bog'lar. Kovalent va ion bog'lar hosil bo'lish mexanizmining asosiy holatlari. Donor-akseptor mexanizmi bo'yicha bog' hosil bo'lishi.

Valent bog' (VB) nazariyasining asosiy holatlari. Donor-akseptor mexanizmi bo'yicha bog' hosil bo'lishi. Valent bog'lar nazariyasi asosida valentlik. Kovalent bog'ning hosil bo'lish mexanizmini kvant mexanik asosida tushuntirish. Kimyoviy bog'ning miqdoriy tavsiflari. Bog'ning energiyasi. Bog' uzunligi. Valent burchagi. Bog'ning ionlik darajasi, dipol momenti. Doimiy va o'zgaruvchan valentlik. Birikmalardagi elementlar atomlarining valentligi va oksidlanish darajasi. Atom orbitalarning gibridlanish konsepsiyasi va molekulalar hamda ionlarning fazoviy tuzilishi. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Kimyoviy reaksiyaning sodir bo'lish va reaksiyaning oxirigacha borish imkoniyatlarini aniqlash. Kimyoviy reaksiyalarni amalga oshirish imkoniyatlari, gomogen va geterogen reaksiyalar. Kimyoviy reaksiyaning tezligi haqida tushuncha. Massalar ta'siri qonuni. Kimyoviy reaksiyaning tezligiga ta'sir etuvchi omillar. Kimyoviy reaksiya tezligining konstantasi. Reaksiyalarning tartibi va molekulyarligi. Kimyoviy reaksiya tezligiga temperatura va katalizatorlarning ta'siri.

Aktivlanish energiyasi va uning fizik ma'nosi; uning qiymatlarini tajriba yo'li bilan aniqlash. Katalizatorni to'g'ri va teskari reaksiyalarga ta'siri. Qaytar va qaytmas kimyoviy reaksiyalar. Kimyoviy muvozanat. Kimyoviy muvozanat konstantasi. Kimyoviy muvozanatning siljishi Le-Shatele prinsipi. Kimyoviy sistema. Sistemaning ichki energiyasi. Entalpiya haqida tushuncha.

Moddalarning hosil bo'lish standart entalpiyasi. Gess qonuni. Entropiya haqida tushuncha. Gibbs energiyasi haqida tushuncha. Gibbs energiyasining o'zgarishi va reaksiyaning yo'nalishi. Moddalarning termodinamik barqarorligi va ularning reaksiyon qobiliyati. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Dispers sistemalar. Suyuq, qattiq va gaz holidagi eritmalar. Chin eritmalar. Erishning fizik-kimyoviy jarayon ekanligi. Moddalarning erishda entalpiyaning va entropiyaning o'zgarishi.

Solvatlanish. Solvatlar. Suvning o'ziga xos erituvchilik xususiyatlari. Gidratlar. Kristallogidratlar. Eritma tarkibini ifodalash usullari. Binar sistemalarning bug' bosimlari. Raul qonunlari. Osmos hodisasi. Vant-Goff va Raul qonunlari.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish. Modda tabiatining suvli eritmada elektrolitik dissotsilyanishga ta'siri. Dissotsilyanish mexanizmi. Kuchli va kuchsiz elektrolitlar. Elektrolitlarning dissotsilyanish darajasi. Dissotsilyanish darajasiga ta'sir qiluvchi omillar. Kuchsiz elektrolitlar eritmalaridagi muvozanat. Dissotsilyanish konstantasi. Suyultirish qonuni. Brenstedning kislota va asoslar nazariyasi. Suvning dissotsilyanishi. Dissotsilyanish konstantasi. Ion ko'paytmasi. Vodorod ko'rsatkich. qiyin eriydigan elektrolitlar.

Cho'kma bilan to'yingan eritma orasidagi muvozanat. Tuzlarning gidrolizi. Tuzlarning kation va anion bo'yicha gidrolizlanishi. Gidrolizlanish mexanizmi. Gidroliz darajasi. Gidroliz konstantasi. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarining turlari. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarining tenglamalari uchun koeffitsiyentlarni tanlash. Koeffitsiyentlar tanlashning ikki usuli: elektron-balans usuli, ion-elektron usuli. Oksidlanish-qaytarilish sistemalari. Elektrod potentsiallar. Nernst tenglamasi. Metallarning elektrokimyoviy kuchlanishlar qatori.

Kimyoviy tok manbalari. Galvanik elementi haqida tushuncha. Elektroliz jarayonlari. Noorganik moddalarning elektrosintezi tamoyillari. Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Tabiiy radioaktiv elementlar. Radioaktivlik hodisasining ochilishi. Radioaktivlik turlari. Radioaktiv yemirilish. Radioaktiv yemirilish jarayonida hosil bo'ladigan mahsulotlarni to'g'ri aniqlashdagi eng muhim qoidalar.

Yemirilishlar 4 oilani tashkil etishi. Yarim yemirilish davri. Radioaktiv parchalanish konstantasi. Radioaktiv o'zgarishlarning asosiy qonunlari. Siljish qoidasi.

1.2. Analitik kimyo

Analiz qilinuvchi obyektlar, ularning sifatii va miqdoriy tarkibini hamda tuzilishini aniqlash. Sifatii analiz va ularning usullari. Ochish va identifikatsiya usullarini tanlash va ularni vazifalari. Atomlar, ionlar, molekula va moddalarni identifikatsiyalash.

Mikrokristalloskopik analiz. Pirokimyoviy analiz. Sifat analizining xromotografik metodlari. Analizning ho'l va quruq usullari. Analitik reaksiyalar. Reagent. Analitik reaksiyalarning seziluvchanligi. Topilish minimumi va suyultirish chegarasi. Kation va anionlar sifatii analizining sistemalari. Kationlar sifatii analizining kislota-asos sistemasi. Reaksiyani amalga oshirishning shart-sharoitlari va bajarish usullari.

Kimyoviy qaytar reaksiyalar. Massalar ta'siri qonuni. Analitik kimyoda muvozanat va uning asosii turlari. Muvozanat konstantalari, ular orasidagi bog'liqlik.

Kislota-asosli reaksiyalar va ularda kimyoviy muvozanat. Kislota va asoslar haqida hozirgi zamon tushunchalari. Debay-Xyukkel, Lyuis va Brensted-Louri nazariyalari. Asosli va kislotali konstantalar. Tuz eritmalarida kislota-asosli muvozanat. Bufer eritmalar va ularni xossalari. Bufer sig'imi. Bufer sistemalarda pH-ni hisoblash. Kompleks hosil qilish reaksiyalari va ularda kimyoviy muvozanat.

Analitik kimyoda ishlatiladigan kompleks birikmalarning turlari. Kompleks birikmalarning barqarorligi, eruvchanligi, rangdorligi. Rangli kompleks birikmalar hosil bo'lishida xromofor guruhlarining roli. Bir va ko'p yadroli komplekslar. Bir ligandli va aralash ligandli kompleks birikmalar. Xelatlar va ularning barqarorligini belgilovchi omillar. Funktsional analitik guruhlar ularning kompleks hosil qilishda tanlab ta'sir etishi. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari va ulardagi kimyoviy muvozanat xususiyatlari.

Elektrod potentsiallar. Nernst tenglamasi. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarini yo'nalishi va mexanizmi. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarini yo'nalishiga ta'sir etuvchi omillar. Analizda qo'llaniladigan asosii oksidlovchilar va qaytaruvchilar. Analitik kimyoda cho'kma hosil bo'lish reaksiyalari. Cho'kmalarning individual xossalari. Eruvchanlik ko'paytmasi va eruvchanlik.

Tuz effekti. Cho‘kmaning tuzilishi va cho‘ktirish sharoitiga bog‘liqligi. Kristall va amorf cho‘kmalar, ularni olish sharoitlari. Gomogen cho‘ktirish. Cho‘kmaning yetilishi. Cho‘kmaning ifloslanish sabablari. Birgalikda cho‘ktirish. Nisbiy o‘ta to‘yinish. Cho‘ktirish va birgalashib cho‘kish. Cho‘ktirish uchun anorganik va organik reagentlarning ishlatilishi.

Ajratish va konsentrlash usullarini tanlash. Taqsimlanish konstantalari. Taqsimlanish koeffitsiyenti. Ajratib olish darajasi. Ekstraksiya. Ekstraksion usullar nazariyasi. Taqsimlanish qonuni. Ekstraksion jarayonlarning sinflanishi. Ekstraksiya tezligi. Reekstraksiya. Ekstrantlarning tabiati va tavsiflari. Ekstraksiya uchun uskunalar. Mikroelementlarni kollektorlarga birgalikda cho‘ktirish yo‘li bilan konsentrlash.

Xromatografiya. Usulning mohiyati. Xromatografik tajriba texnikasi. Xromatogramma olish usullari. Xromatografiyaning asosiy nazariy tushunchalari.

Suyuqlik xromatografiyasi. Ion almashinish xromatografiyasi. Gaz-suyuqlik xromatografiyasi nazariyasi va amaliyoti.

Asosiy metrologik tushuncha va tavsiflar: o‘lchash, o‘lchash usullari va asboblari. Analizning asosiy bosqichlari. Analiz xatolarining sinflanishi. Sistematik va tasodifiy xatolari. Analiz usulining asosiy tavsiflari. Natijalarning to‘g‘riligi va takrorlanuvchanligi, sezgirlik koeffitsiyenti, aniqlash chegarasi. O‘lchash natijalarini matematik statistika yo‘li bilan qayta ishlash. O‘rtacha qiymat, dispersiya, standart chetlanish. Regression analiz. Darajali grafik chiqarishda kichik kvadratlar usulidan foydalanish. Namuna olish va namuna tayyorlash nazariyasi, amaliyoti.

Analizga birlamchi namuna olish. Namuna va analiz obyekti, namuna va analiz usuli. Gomogen va geterogen tartibli namunalar olish. O‘rtacha namuna olish. Namunani analiz qilinadigan shaklga o‘tkazish. Standart namunalari tayyorlash. Gravimetrik analiz metodlari. Bevosita va bilvosita gravimetrik aniqlash usullari. Gravimetrik analizda xatolar.

Gravimetrik aniqlashning umumiy sxemasi. Tortim, cho‘kmaning miqdori va eritmaning hajmi. Cho‘ktirilayotgan shaklga qo‘yiladigan talablar. Quritish va qizdirishda cho‘kma tarkibining o‘zgarishi. Termogravimetrik analiz. Analitik tarozilar. Ularning turlari va sezgirliklari. Tortish texnikasi.

Titrimetrik analiz usullarining sinflanishi. Titrimetrik analizda ishlatiladigan reaksiyalarga qo‘yiladigan talablar. Titrimetrik aniqlashning xillari. Titrimetrik analiz usullarida eritma konsentratsiyasini ifodalash usullari. Birlamchi va ikkilamchi standartlar, ularni tayyorlash. Fiksanallar. Titrlash egrisi va uni tuzish. Titrlash sakramasi va unga ta’sir etuvchi omillar. Kislota-asosli titrlash.

Ishchi va standart eritmalar. Kislota-asosli titrlash egrisini tuzish. Suvsiz muhitda kislota-asosli titrlash. Kislota-asosli indikatorlar va ularning tavsiflari.

Titrlash xatoliklari. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari asosida titrlash. Oksredmetrik titrlash egrisini tuzish. Oksredmetriyada indikatorlar.

Titrlash xatoliklari. Permanganometriya. Iodometriya. Bixromometriya. Kompleksonometrik titrlash usullari. Kompleksonlar. Kompleksonatlar hosil bo'lishiga turli omillarning ta'siri. Kompleksonometrik titrlash egrisini tuzish. Kompleksonometriyada ishlatiluvchi indikatorlar. Cho'ktirish reaksiyasi asosida titrlash. Gey Lyussak, Folgard, Mor, Fayans usullari. Titrlash egrisini tuzish. Titrlash xatoliklari. Merkurometriya va merkurimetriya. Analizning kinetik usullari.

Elektrokimyoviy analiz metodlari. Konduktometrik analiz. Elektr o'tkazuvchanlik. Kulonometrik va. elektrogravimetrik analiz metodlari. Potensiometrik analiz. Indikator elektrodlar va ularning ishlash prinsiplari. Solishtirma elektrodlar. Polyarografik analiz metodlari.

Spektroskopik analiz metodlari. Atom va molekularlarning elektromagnit nurlar bilan o'zaro ta'sirlashishi. Elektromagnit nurlarni tavsiflovchi kattaliklar. Rangli eritmalar xossalari va tabiati. Nur yutilishi va chiqarilishiga asoslangan metodlar. Spektrofotometrik kattaliklar va ularning konsentratsiyaga bog'liqligi.

Kolorimetriya. Fotoelektrokolorimetriya. Spektrofotometriya. Atom-emission spektroskopiya usullari. Molekulyar spektroskopiya. Radiospektroskopik usullar. Elektron paramagnit rezonans spektroskopiyasi. Yadro magnit rezonans spektroskopiyasi. Yadro gamma rezonans spektroskopiyasi. Mass-spektroskopiya.

1.3. Organik kimyo

Kimyoviy bog' va uning turlari. Uglerodning o'ziga xos xususiyatlari. Organik kimyoni alohida fan qilib o'qitishning sabablari. Organik birikmalarning turli tumanligi. Organik birikmalarning tez o'zgaruvchanligi. Organik birikmalarning murakkabligi. Organik birikmalarning dissotsiylanmasligi. Organik birikmalarning reaksiyalari va izomeriyasi. Uglerodning zanjirli va halqali birikmalari. Radikallar, asosiy funksional guruhlar. Tuzilish formulalari. Organik kimyo nazariy tushunchalarini rivojlanishi. Radikallar nazariyasi. Tiplar nazariyasi. Organik birikmalarning tuzilish nazariyasi va uning ahamiyati.

Alkanlarning gomologik qatori, nomlanishi va izomeriyasi. Alkil radikallar. Alkanlarning kimyoviy xossalari. Alkanlardagi radikal-zanjir almashinish reaksiyasi mexanizmlari haqida umumiy tushunchalar: galogenlash, sulfoxlorlash, sulfooksidlash, nitrolash, oksidlash reaksiyalari.

Alkenlar. Alkenlarning nomlanishi, izomeriyasi. Qo'sh bog'ni hosil qilish usullari.

Alkenlarning reaksiya mexanizmlari haqida tushuncha.

Alkenlarni geterogen va gomogen gidrogenlash. Qo'sh bog'ga kislotalar, galogenvodorodlar, suv va galogenlarning elektrofil birikishi. Markovnikov qoidasi va

uni tushuntirish. Elektrofil birikishning fazoviy kechishi. Alkenlarga radikal birikish. Vodorod bromidning (Karash bo'yicha) birikish yo'nalishining o'zgarishi.

Alkadienlar. Alkadienlarning tuzilishi, nomlanishi, turlari va izomeriyasi. Muhim 1,3-dienlar va ularni degidrogenlash, degidroxlorlash, degidratlash reaksiyalari yordamida olish. Konyugirlangan qo'sh bog'li dienlarning elektron tuzilishi. 1,3-dienlarning kimyoviy xossalari: katalitik gidrogenlash, galogenlarning va galogenvodorodlarning elektrofil birikishi, bu reaksiyalarning kinetik va termodinamik nazorat sharoitidagi yo'nalishi.

Kumulenlar. Elektron va fazoviy tuzilishi.

Alkinlar. Alkinlarning nomlanishi va izomeriyasi. Uch bog'ni hosil qilish usullari: atsetilen olishning usullari. sp-gibridlanish tushunchasi asosida uch bog'ning tuzilishini tushuntirish. Kucherov reaksiyasi, spirtlar, karbon kislotalar, galogenovodorodlar va sianid kislotalarning birikishi.

Fazoviy kimyoning elementlari va organik birikmalarning optik izomeriyasi. Molekulalarning xiraligi. R-,S-nomenklatura. Proyeksion formulalar. Enantiomerlar va ratsemlar.

Gidroksikislotalar. Nomlanishi va turlari. Alifatik gidroksikislotalar olishning umumiy usullari. Reformatskiy reaksiyasi asosida β -gidroksikislotalarni sintez qilish. Gidroksi-kislotalarning tabiiy manbalari va asosiy vakillari. Kimyoviy xossalari.

Aldegido va ketokislotalar. Nomlanishi va sinflanishi. Oddiy α -aldegido- va α -ketokislotalar. Ketonlardan, karbon kislotalar va ularning hosilalaridan olinishi. Kimyoviy xossalari.

Uglevodlar. Nomlanishi va turlari. O'ziga xos kimyoviy xossalari. Monosaxaridlar.

Aminokislotalar. Nomlanishi va turlari. Tabiiy α -aminokislotalarning tuzilishlari bo'yicha xillari. Sintez qilish usullari.

Oqsillar. Turlari. Polipeptidning tuzilishi, aminokislota tarkibini aniqlash va polipeptid zanjiridagi aminokislota qoldiqlarining tarkibini aniqlash usullari haqida tushuncha. Oqsillarning tuzilishi.

Nomlanishi va turlari, tuzilishi, izomeriyasi. Siklik birikmalarning sintezi. Sikloalkanlarning fazoviy tuzilishi. Siklogeksan va uning hosilalarining konformatsiyalari, ekvatorial va aksial bog'lar, siklogeksan hosilalarining geometrik izomeriyasi. Siklopropan halqasining fazoviy va elektron tuzilishining o'ziga xosligi. Siklobutan, siklopentan va siklogeksanning kimyoviy xossalari. siklopropaning o'ziga xos xususiyatlari.

Aromatik uglevodorodlar. (Arenlar). Benzol va uning gomologlari, nomlanishi, izomeriyasi. Aromatik uglevodorodlarning manbalari. Benzol halqasining elektron tuzilishi va benzolning kimyoviy xossalari. Aromatiklik haqida tushuncha.

Xyukkel qoidasi. Nobenzoid aromatik sistemalar. Siklopropenil- va tropiliy kationlari. Siklopentadienil- anioni, azulen, annulenlar. Aromatik qatordagi elektrofil almashinish reaksiyalari: sulfolash, nitrolash, galogenlash, alkillash, atsillash. Bu reaksiyalarning aromatik uglevodorodlarni qayta ishlashdagi ahamiyati, mexanizmlari haqida tushuncha va ularni tajribada asoslash. σ - va π - komplekslar. Benzol halqasidagi o‘rinbosarlarning mahsulotlarning izomer tarkibiga va reaksiya tezligiga ta’siri. Radikal almashinish va birikish reaksiyalari.

Alkilbenzollar. Alkilbenzollarni olish. Benzol halqasida elektrofil almashinish reaksiyalari, bu reaksiyalarda yo‘naltirishning xususiyati. Dezalkillash, disproporsiyalanish, alkilbenzollarning izomerlanishi. Yon zanjirda radikal o‘rin almashinish reaksiyalari.

Naftalin. Naftalin va boshqa ko‘p yadroli uglevodorodlarning manbalari. Naftalin hosilalarining nomlanishi, izomeriyasi, elektron tuzilishi va aromatikligi. Naftalinning kimyoviy xossalari.

Aromatik galoidbirikmalar. Olish usullari. Aromatik uglevodorodlarni galogenlash, diazoniyl tuzlaridan olish. Galogen uglerod bog‘i uzilishi hisobiga ketadigan reaksiyalar. Aromatik galoid birikmalarning metallar bilan ta’sirlanishi: metalloorganik birikmalarni olish. Kross-birikish reaksiyalari. Elektrofil almashinish reaksiyalari. O‘rinbosarlarning induksion va mezomer ta’siri haqida tushuncha. Galogen atomlarining o‘rinbosar sifatida ta’siri.

Nitrobirikmalar. Aromatik nitrobirikmalarning xossalari. Nitroguruhning elektrofil almashinish reaksiyasi tezligiga va yo‘nalishiga ta’siri.

Nitrobirikmalarning qisman qaytarilish mahsulotlari. Nitro-birikmalarning tautomerlanishi, dimerlanish, kondensatsiya reaksiyalari.

Aromatik uglevodorodlarning gidroksilli hosilalari. Nomlanishi. Fenol va uning gomologlari. Naftollar. Aromatik yadroga gidroksil guruhi kiritish usullari. Fenollarning kislotalik xususiyatlari.

Karbonil birikmalar. Aromatik aldegidlarga xos xususiyatlar.

Aromatik-alifatik qator ketonlari, ularni olish va kimyoviy xossalari. Ularning oksimlari va fazoviy tuzilishi. Bekman qayta guruhlanishi.

Karbon kislotalar. Almashangan benzoy kislotalarning dissotsiylanish konstantasiga o‘rinbosarlarning ta’siri. Aromatik karbon kislotalar sintez qilishning umumiy usullari. Benzoy kislotasi va uning hosilalari.

Dolchin kislotasi, olinishi va xossalari. Antranil kislotasi, olinishi va uning digidrobenezol va azobo‘yoqlar olishda ishlatilishi.

Aminlar. Aromatik aminlarning turlari. Aromatik yadrodagi o‘rinbosarlar tabiati va joylashishining aminlar asosligiga ta’siri. Aminoguruhning benzol yadrosiga ta’siri: elektrofil almashinish reaksiyalari. Aminoguruhni himoyalash.

Diazobirikmalar. Diazotirlash reaksiyasi, uni amalga oshirish sharoitining amin tuzilishiga bog'liqligi. Diazobirikmalarning azot chiqishi bilan boradigan reaksiyalari: diazoguruhni vodorodga, gidroksilga, galogenlarga, sian va nitroguruhlarga almashtirish.

Diazobirikmalarning azot ajralmasdan boradigan reaksiyalari. Qaytarish, triazenlar hosil bo'lishi.

Geterohalqali birikmalar haqida tushunchalar va ularning sinflanishi. Besh a'zoli bitta geteroatom tutgan geterohalqali birikmalar (furan, tiofen, pirrol), ular sintezining umumiy usuli va o'zaro aylanishlari (Yurev). Furan, tiofen va pirrol va benzolning fizikaviy va kimyoviy xossalarini taqqoslash. Fenol va pirrol xossalarining o'xshashligi.

Azot, kislorod va oltingugurt tutgan besh a'zoli halqali birikmalar.

1.4. Fizikaviy va kolloid kimyo

Fizikaviy kimyoning vazifalari. Moddalarning ximiyaviy tuzilishi haqidagi ta'limotni rivojlantirishda A. M. Butlerovning xizmati. Fizikaviy ximiyaning tekshirish metodlari. fizikaviy ximiya uchta metodga asoslanganligi. Moddalar agregat holatlari. Bug'lanish jarayoni. Kolloid kimyo predmeti. kolloid sistemalar ahamiyati.

Fizikaviy va kolloid kimyoning biologiya, agrokimyo, tuproqshunoslik, farmatsevtika, tibbiyot va boshqa sohalaridagi ahamiyati. Kolloid sistemalarning sinflanishi. Liofob kolloid sistemalar. Kondensatsiya va dispergatsiya usullari. Dispergatsiya usulini xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Kolloid eritmalarni tozalash uslublari.

Kolloid kimyo. taraqqiyotining qisqacha tarixi. Dispers sistemalar va ularning turlari. Dispers sistemalar xillari. Zollar. Kolloid sistemalarni hosil bo'lish nazariyalari. Tabiatdagi va texnikadagi dispers sistemalar.

Termodinamik sistema, izolyatsiyalangan sistema, yopiq sistema, ochiq sistema, gomogen va geterogen sistemalar, uzluksiz sistema, sistemaning holati, termodinamik parametrlar, termodinamik jarayon, holat funksiyasi, aylanma jarayon, izobar, izoterma, adiabat, izohor, izobar-izoterm va izohor-izoterm jarayonlar, qaytar va qaytmas jarayonlar. Intensiv va ekstensiv kattaliklar.

Ideal gaz qonunlari: Klapayron-Mendeleev, Boyle-Mariott, Sharl-Gey-Lyussak. Universal gaz doimiysi. Holat tenglamalari va termik koefitsiyentlar: termik kengayish koefitsiyenti, bosim ortishining koefitsiyenti, izotermik siqilish koefitsiyenti. Termik koefitsiyentlarning o'zaro bog'lanishi.

Issqlik, temperatura, bosim, ichki energiya, ish, intensivlik faktorlari, termometrik shkala, absolyut temperatura, termometrlar. Gazlarning kinetik nazariyasining asosiy tenglamasi (Bolsman tenglamasi). Gazlarning issqlik sig'imi. Issqlik sig'imining erkinlik darajasi bilan bog'liqligi. Real gazlar. Van-der-Vaals

tenglamasi. Gazlarning kondensatlanishi. Kritik nuqta. Bug' va gaz orasidagi farq. Keltirilgan bosim, hajm va temperaturalar.

Kimyoviy termodinamikaning vazifasi. Fenomenologik (klassik) termodinamika, nomuvozanat jarayonlarning termodinamikasi, statistik termodinamika. Termodinamikani birinchi qonunining ta'riflari. Termodinamika birinchi qonunining matematik ifodasi, uning integral, differensial hamda xususiy ko'rinishlari. Kalorik koeffitsiyentlar. Termodinamikaning birinchi qonunini kalorik koeffitsiyentlar orqali ifodalash.

Ideal gazning turli jarayonlardagi kengayish ishi, jarayon issiqligi va ichki energiyaning o'zgarishi. Joule qonuni. Ideal gazning adiabat tenglamasi. Puasson tenglamalari. Entalpiya. Gess qonuni va undan kelib chiqadigan xulosalar. Termokimyó. Hosil bo'lish va yonish issiqliklari. Issiqlik sig'imining haroratga bog'liqligi. Reaksiya issiqlik effektining haroratga bog'liqligi. Kirxgof tenglamasi.

Termodinamikaning ikkinchi qonuni va uning ta'riflari: Tomson (Kelvin), Ostvald, Klauzius, Karateodori. Entropiya tushunchasi. Karno sikli. Foydali ish koeffitsiyenti. Qaytar jarayonlar uchun termodinamikaning ikkinchi qonuni. Keltirilgan issiqlik va uning to'liq differensial ekanligi. Entropiya ekstensivlik faktori ekanligi. Izolyatsiyalangan sistemalarda termodinamik jarayonning o'z-o'zicha borishini, yo'nalishi va chegarasini belgilovchi umumiy ko'rsatkich. Maksimal ish tushunchasi. Energiyaning dissipatsiyasi. Entropiyaning tartibsizlik o'lchovi ekanligi.

Qaytmas jarayonlar uchun termodinamikaning ikkinchi qonuni. To'liq qaytmas jarayonlar. Qaytmas o'z-o'zidan boruvchi jarayonlar uchun izolyatsiyalangan sistemada, izotermik qaytar jarayonlar hamda siklik qaytmas jarayonlar uchun termodinamika ikkinchi qonunining ifodalari. Qaytar va qaytmas jarayonlar uchun termodinamika ikkinchi qonunining ifodasi. Termodinamika birinchi va ikkinchi qonunlarining umumlashgan tenglamasi.

Termodinamikaning 2-qonunini statistik asoslash. Bolsman tenglamasi. Sistema holatining termodinamik ehtimolligi bilan uning entropiyasi orasidagi bog'lanish. Termodinamikaning 1-qonuni absolyut qonun ekanligi va termodinamikaning 2-qonunining statistik tabiati. Fluktuatsiyalar tushunchasi.

Turli jarayonlarda entropiyaning o'zgarishi. Termik va kalorik koeffitsiyentlar orasidagi bog'liqlik.

Termodinamik potensiallar. Xarakteristik funksiyalar. Izobarik-izotermik va izoxorik-izotermik potensiallar. Gibbs va Gelmgols energiyalari. Gibbs- Gelmgols tenglamalari. Kimyoviy potensial. Massalar ta'siri qonuni. Muvozanat konstantalari. Kimyoviy reaksiyaning izoterma tenglamasi (Vant-Goff tenglamasi). Kimyoviy reaksiyaning izobarik va izoxorik tenglamalari. Kimyoviy moyillik. Real sistemalarning termodinamikasi. Lyuis-Rendall postuloti. Uchuvchanlik (fugitivlik) va aktivlik tushunchalari.

Termodinamikaning uchinchi qonuni. Nernstning issiqlik teoremasi. Plank postulati. Absolyut entropiya. Plank postulatidan kelib chiqadigan xulosalar. Absolyut nolga erisha olmaslik prinsipi. Muvozanat konstantasini Temkin va Shvartsman usulida hisoblash. Nernstning issiqlik teoremasi va Plank postulatiga asoslanib, termodinamik funksiyalarning standart qiymatlari bo'yicha muvozanat konstantasini hisoblash.

Statistik termodinamika vazifalari. Makro va mikroxolatlar va termodinamik ehtimollik. Fazaviy fazo tushunchasi. Bolsman tenlamasi. Statistik termodinamikaning postulati. Holatlar bo'yicha yig'indi. Bolsman taqsimoti. Asosiy termodinamik kattaliklar uchun statistik ifodalar. Ularni holatlar bo'yicha yig'indi orqali ifodalash. Aralashish entropiyasi. Ilgarilama, tebranma, aylanma va elektron harakatlar holatlari bo'yicha yig'indilar.

Qaytmas (nomuvozanat) jarayonlarning termodinamikasi. Oqimlar. Umumlashgan kuchlar. Kvazistatsionar, statsionar, eksponensial ko'rinishda o'zgaruvchi oddiy va lavinasimon jarayonlar. Oqim va umumlashgan kuch orasidagi munosabat. Oqimni harakatlantiruvchi intensivlik faktorlari. Issiqlik oqimining temperatura gradiyentiga, massa oqimining konsentratsiya gradiyentiga, elektr oqimining potensial gradiyentiga bog'liqligi. Oqimlarning o'zaro ta'siri: termodiffuziya, Dyufur effekti, diffuzion potensial va konsentratsion qutblanish. Oqimlar jarayonida sistema entropiyasining o'zgarishi.

Entropiyaning vaqt birligida ortishi bilan oqimlar va umumlashgan kuchlar orasidagi bog'lanish. Onzagerning o'zarlik munosabati. Kinetik koeffitsiyentlarning simmetriklik prinsipi. Kompensatsiyalanmagan issiqlik. Kompensatsiyalanmagan issiqlik va kimyoviy moyillik. Entropiyaning tashqi va ichki o'zgarishi. Entropiyaning hosil bo'lish tezligi. Izolyatsiyalangan sistemalar uchun entropiyaning to'liq o'zgarishi.

Nomuvozanat jarayonlar termodinamikasining rivojlanish bosqichlari. Prigojin, Glansdorf, Kazimir va boshqa olimlarning nomuvozanat jarayonlar termodinamikasining usullarini chiziqli bo'lmagan sohaga tatbiq qilishi. Lokal muvozanatlar haqidagi postulat.

Kompensatsiyalanmagan issiqlikning termodinamik funksiyalarning o'zgarishi bilan bog'liqligi. Kimyoviy o'zgaruvchi, kimyoviy moyillik va termodinamikaning birinchi qonuni. Ochiq sistemalar uchun termodinamikaning birinchi qonuni.

Faza, komponent, komponentlar soni, erkinlik darajasi tushunchalari. Gibbsning fazalar qoidasi. Sistemaning variantligi. Sistemalarning sinflanishi. Bir komponentli sistemalar uchun fazalar qoidasi. Suv va oltingugurt uchun holat diagrammalari. Bug'lanish egrisi uchun Klapeyron–Klauzius tenglamasining differensial va integral ko'rinishlari. Birinchi va ikkinchi tur fazaviy o'tishlar. Erenfest tenglamasi. Polimorf o'tishlar. Mono- va enantiotrop fazaviy o'tishlar. Fizik-kimyoviy analiz. Ikki komponentli sistemalar. Sovush va holat diagrammalari. Holat diagrammalarining turli

ko‘rinishlari: kimyoviy ta’sir bo‘lmagan va qattiq eritma hosil qilmaydigan; kimyoviy ta’sir bo‘lmagan va cheksiz eriydigan qattiq eritmalar hosil qiluvchi; kimyoviy ta’sir bo‘lmagan va chekli eriydigan qattiq eritmalar hosil qiluvchi; kongruent suyuqlanuvchi barqaror kimyoviy birikmalar tutgan (qattiq eritmalar hosil bo‘lmaydigan); inkongruent suyuqlanuvchi beqaror kimyoviy birikmalar tutgan sistemalarning holat diagrammalari. Ikki komponentli sistemalarning holat diagrammalarini analiz qilishda likvidus, solidus chiziqlari, evtektiv nuqta, evtektik tarkibli suyuq qotishma, evtektik temperatura, figurativ nuqta, kannoda chizig‘i, kongruent va inkongruent suyuqlanuvchi kimyoviy birikmalar, singulyar va distektik nuqtalar, peritektik nuqta kabi tushunchalar.

Richag yelka qoidasi. Qattiq eritmalar. Izomorfizm tushunchasi. Uch komponentli sistemalar. Uch komponentli sistemaning tarkibini ifodalashda Gibbs va Rozebum usullari. Bir xil ionli va evtonikaga ega bo‘lgan ikki tuz eritmasining holat diagrammasi. Tuzlar suv bilan gidratlar yoki qo‘sh tuzlar, kompleks birikmalar yoki qattiq eritmalar hosil qiluvchi murakkab holat diagrammalari.

Eritmalar haqida umumiy tushunchalar. Ideal, cheksiz suyultirilgan va real eritmalar. Parsial molyar kattaliklar. Gibbs-Dyugem va Dyugem-Margulis tenglamalari. Eritmalarning zamonaviy nazariyasi: solvatlanish va gidratlanish, solvat qavat tushunchasi. Regulyar va atermal eritmalar. Eritma komponentlarining kimyoviy potentsiali. Aktivlik, aktivlik koeffitsiyenti. Uchuvchanlik, uchuvchanlik koeffitsiyenti. Komponentning eritma ustidagi bug‘ bosimi. Raul va Genri qonunlari. Ideal, cheksiz suyultirilgan va real eritmalar uchun Raul va Genri qonunlari.

Diffuziya va osmos. Osmotik bosim qonunlari. Taqsimlanish koeffitsiyenti. Ekstraksiya. Suyuqlik-bug‘ muvozanati. Gibbs-Konovalov qonunlari. Vrevskiy qonunlari. Azeotrop aralashmalar va ularning xossalari

Elektrolit eritmalarning tuzilishlari haqida tushunchalar. (T.Grodgus, M.Faradey, S.Arrenius). Arrenius nazariyasi. Ionlarning o‘zaro ta’sirini termodinamik nuqtai nazaridan ifodalash. Faollik va faollik koeffitsiyentlari. Debay-Xyukkel nazariyasining asosiy ehtimolliklari. Ion atmosferasining potentsiali. Elektrolitlar haqida zamonaviy tushunchalar. Solishtirma va ekvivalent elektr o‘tkazuvchanlik. Ionlar harakatchanligi va Kolraush qonuni. Tashish soni. Ostvaldning suyultirish qonuni. Konduktometrik titrlash. Ionlarning harakatchanligi, ekvivalent elektr o‘tkazuvchanlik va tashish sonini Debay-Xyukkel-Onzager nazariyasi asosida eritma tarkibiga bog‘liqligini talqini.

Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarini kimyoviy va elektrokimyoviy amalga oshirish usullari. Elektrokimyoviy jarayonlar termodinamikasi. Muvozanatdagi elektrokimyoviy zanjirlar va ularning EYuK, Nernst va Gibbs-Gelmgols tenglamalari. Elektrod potentsialining hosil bo‘lishi. Diffuzion va oksidlanish-qaytarilish potentsiallari. Konsentratsion elementlar. Elektrodnlarni sinflash. Standart elektrodlar.

EYuK ni aniqlash usullari. EYuK dan fizik-kimyoviy tahlilda foydalanish. Metallar korroziyasi.

Kimyoviy kinetika- kimyoviy reaksiyalarning tezligi va mexanizmi haqidagi fan. Uning asosiy tushunchalari. Kinetikani o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyati. Kinetik chiziqlar va ularni tuzish usullari. Gomo va geterogen reaksiyalarga massalar ta'siri qonunini qo'llash.

Kimyoviy reaksiyalarning kinetik jihatdan tabaqalanishi. Oddiy va murakkab reaksiyalar. Oddiy reaksiyalar kinetikasi, ularga mos keladigan kinetik tenglamalarni keltirib chiqarish. Arrenius tenglamasi. Faollanish energiyasi va uni hisoblash usullari.

Kinetikaning nazariyalari: faol to'qnashuvlar nazariyasi va o'tish holat nazariyasi (faollanish kompleksi). Qaytar reaksiyalar kinetikasi. Yonma-yon va ketma-ket ketadigan reaksiyalar kinetikasi.

Katalizning ta'rifi va uning umumiy xususiyatlari. Kimyoviy va biokimyoviy reaksiyalarda, kimyoviy mahsulotlar ishlab chiqarishda katalizning o'rni va ahamiyati. Sanoat miqyosida qo'llaniladigan asosiy katalitik jarayonlar. Geterogen katalizatorlarni olish usullari: cho'ktirish, shimdirish, mexanik aralashmalar va metall qotishmalar tayyorlash.

Gomogen va geterogen katalitik jarayonlarning tabaqalanishi. Gomogen katalizning nazariyalari va mexanizmlari. Gomogen katalizda oraliq birikmalar. Gomogen katalizning kinetikasi. Gomogen katalizga misollar. Geterogen kataliz. Geterogen katalitik reaksiyalarning asosiy bosqichlari. Geterogen katalizatorlar yuzasidagi faol markazlarning mavjudligi haqidagi tasavvurlar va ularning tabiati. Geterogen katalizdagi oraliq birikmalar. Geterogen katalitik reaksiyalarda adsorbsiyaning o'rni. Katalizatorlar ishtirokidagi geterogen reaksiyalarning mexanizmlari. Adsorbilash qobiliyatiga qarab katalizatorlarning faolligini aniqlash. Katalizatorlarning asosiy tavsiflari: faolligi, selektivligi (tanlab ta'sir qilishi), unumdorligi, regeneratsiya qilishga qobiliyati, solishtirma yuzasi. Kimyoviy reaksiyalarning selektivligi bo'yicha boshqarishning umumiy yondashuvlari.

Geterogen katalizdagi faollashtiruvchilar va zaharlar haqidagi tushunchalar. Qaytar va qaytmas zaharlanishlar. Katalitik zaharlar vazifasini bajaradigan turli sinflarga kiruvchi birikmalar. Termodinamik barqaror mikrogeterogen dispers sistemalar. Sirt faol kolloidlar.

Broun harakati. Kolloidlarning diffuziyasi. Fik, Eynshteyn qonunlari. Kolloid sistemalarning osmotik bosimi. Sedimentatsiya. Suspenziya va emulsiyalarda sedimentatsiya hodisasi. Perren tenglamasi.

Reley va Lambert-Ber qonunlari. Dispers sistemalarning sirt xossalari va sirt tarangligi. To'liq, erkin va solishtirma sirt energiyalari. Flotatsiya. Kapillyar bosim. Adsorbilanish. Sirt faol va sirt-passiv moddalar. Gibbs tenglamasi va uning ahamiyati.

Lengmyur, Shishkovskiy tenglamalari. Molekulyar adsorbilanish. Yuqori va past molekulyar eritmalarining adsorbilanishi. Adsorbilanishning ahamiyati.

Koagullanish, flokullanish va stabillashish hodisalariga ta'sir etuvchi omillar. Koagullanish ostonasi. Shulze-Gerdi qoidasi. Smoluxovskiy nazariyasi. Kuchli va kuchsiz zaryadlangan zollarning barqarorligi. Peptizatsiya. Sensibillanish, antogonizm, additivlik va himoya. Emulsiyalar va ko'piklar hosil bo'lishi haqidagi nazariyalar. Elektr-kinetik potensial. Mitsella tuzilishi. Elektr-kinetik potensialni o'lchash usullari. Elektr-kinetik hodisalarning tabiatda va texnikadagi ahamiyati. Emulsiyalar, ularning xillari va olinish usullari. Emulsiyalarda fazalarning almashinuvi. Emulsiyalarning barqarorligi, olinishi. Aerozollarning hosil bo'lishi va olinish usullari. Aerozollarning amaliy ahamiyati.

Dispers sistemalarning reologik xossalari va ularda strukturalar hosil bo'lishi. Dispers sistemalarning anomal va struktura qovushqoqligi va ularning hosil bo'lish sabablari. Dispers sistemalarda fazoviy strukturalarning hosil bo'lishi. Koagulyasion va kristallizatsion strukturalar.

Reologiya asoslari (qovushqoqlik, plastiklik, elastiklik). Dispers sistemalarning anomal va struktura qovushqoqligi, ularning sabablari. Dispers sistemalarda fazoviy strukturalarning hosil bo'lishi. Koagulyasion va kristallizatsion strukturalar.

Dispers sistemalarning reologik xossalari va ularda strukturalar hosil bo'lishi. Dispers sistemalarning anomal va struktura qovushqoqligi va ularning hosil bo'lish sabablari. Dispers sistemalarda fazoviy strukturalarning hosil bo'lishi. Koagulyasion va kristallizatsion strukturalar.

Reologiya asoslari (qovushqoqlik, plastiklik, elastiklik). Dispers sistemalarning anomal va struktura qovushqoqligi, ularning sabablari. Dispers sistemalarda fazoviy strukturalarning hosil bo'lishi. Koagulyasion va kristallizatsion strukturalar.

Aerozollarning buzilishi. Aerozollar va gidrozollar orasidagi farq. Aerozollarni ekologiyaga ta'siri va uni ishlab chiqarishdagi ahamiyati. Tuproq kolloidlari. Polielektrolitlarni stabillash, flokullash va struktura hosil qiluvchi sifatida ishlatilishi. Suvda eriydigan polielektrolitlar va sirt-faol moddalarning olinishi. Ishlab chiqarish jarayonida uchraydigan dispers sistemalar Ishlab chiqarish jarayonida va tabiatni muhofaza qilishda dispers sistemalarning roli.

1.5. Polimerlar kimyosi

Asosiy tushunchalar, yuqorimolekulyar birikmalar, oligomer, polimerlar. Makromolekula va uning kimyoviy zvenosi. Polimerlanish darajasi va zanjir uzunligi. Polimerlarning tirik tabiatdagi roli va ularning kimyoviy materiallar sifatida ahamiyati. Polimerlar haqidagi fanning rivojlanish tarixi. Polimerlarning kelib chiqishi, kimyoviy tarkibi, zvenolari va asosiy zanjir tuzilishiga qarab sinflash. Tabiiy va sintetik polimerlar. Organik va anorganik polimerlar Chiziqli, tarmoqlangan va choklangan

polimerlar. Gomopolimerlar, sopolimerlar, blok-sopolimerlar va payvandli sopolimerlar. Gomozanjirli va geterozanjirli polimerlar. Monoolefinlar va ular hosilalarining polimerlari va sopolimerlari. Poliefirlar. Poliatsetallar. Poliamidlar, poliuretanlar, oqsillar. Polisiloksanlar. Polimerlarning kimyoviy sinflanishi. Polimerlarning molekulyar massasi va molekulyar-massaviy taqsimlanishi o'rtacha molekulyar massa tushunchasi. Fraksiyalash usullari.

Polimerlarni sintez qilishning asosiy usullari. Zanjirli va bosqichli polimerlanish. Radikal polimerlanish. Radikal polimerlanishni inisirlash. Fotokimyoviy polimerlanish. Initsiatorlar.

Radiatsion polimerlanish. Termik polimerlanish. Rivojlanish, uzilish va zanjir uzatilish reaksiyalari. Kinetik zanjir uzunligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Ingibitorlar. Radikal polimerlanish kinetikasi. Polimerlanish termodinamikasi. Yuqori konversiyada polimerlanish.

Monomer tuzilishining polimerlanishga ta'siri. Ionli polimerlanish reaksiyasi. Kation polimerlanish. Katalizatorlar va hamkor katalizatorlar. Polimerlashning amaliy usullari.

Polikondensatlanish reaksiyasi. Polikondensatlanish reaksiyalarining xillari.

Polikondensatlanishning yo'nalishi, Polikondensatlanishga haroratning ta'siri.

Muvozanatli polikondensatlanish. Karozers tenglamasi. Korshakning noekvivalentlik qoidasi. Polikondensatlanishdagi destruktiv reaksiyalar. Polikondensatlanish reaksiyasining amaliy usullari. Bosqichli (migratsion) polimerlanish. Siklik birikmalarning chiziqli polimerlarga aylanishi. Polimerlarning fizikaviy kimyosi va eritmali. Konfiguratsion izomeriya va makromolekulalarning konfiguratsiyasi. Konformatsion izomeriya va makromolekulalarning konformatsiyasi. Makromolekulalarning ichki aylanish imkoniyatlari va bukiluvchanlik.

Makromolekula uchlari orasidagi o'rtacha masofa. Statistik segment tushunchasi. Kun segmenti. Kinetik va termodinamik bukiluvchanlik va ularni aniqlash usullari.

Eritmalar nazariyasining rivojlanish tarixi. Chin va ideal eritmalar. Polimerlar eruvchanligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Eruvchanlikning termodinamik mezonlari va eritmalar termodinamik muvozanatining isboti. Polimer-erituvchi sistemasining fazaviy diagrammasi. Polimerlarning bo'kishi. Bo'kish kinetikasi. Polimer eritmalarida assotsilanish va solvatlanish. Eritma komponentlari orasidagi moyillik. Polimer eritmalarining termodinamikasi. Eritmalar bug'ining bosimi. Ideallikdan chetlanish va uning sabablari. Polimer eritmalarining osmotik bosimi. Bo'kish bosimi. Ikkinchi virial koeffitsiyent. Teta holat va teta erituvchi tushunchalari.

Polimer eritmalarini tayyorlash va tozalash. Polimer eritmalarining gidrodinamik xossalari. Nisbiy, keltirilgan va xarakteristik qovushqoqlik. Xarakteristik

qovushqoqlikning molekulyar massa bilan bog'liqligi. Eritmadagi makromolekulalarning o'lchami va shaklini aniqlash usullari.

Polimerlarning ustmolekulyar strukturasi. Amorf va kristall polimerlar. Polimerlar fizikaviy xossalarining o'ziga xosligi. Relaksatsion hodisa. Polimerlarning fazaviy holatlari. Polimerlarning kristallanishiga ta'sir etuvchi omillar. Amorf polimerlarning uch fizik holatlari. Shishasimon, yuqori elastik va qovushqoq – oquvchan holatlarning polimer molekulyar massasiga bog'liqligi. Polimerlarni plastifikatsiyalash. Kargin va Jurkov qoidalari. Plastifikatsiya mexanizmi. Plastifikatorlarga qo'yiladigan talablar. Polimerlarni polimerlar bilan plastifikatsiyalash. Kristall polimerlarning mexanik xossalari.

Polimerlar kimyoviy xossalarining turlari. Funktsional guruhlarining kimyoviy xossalari. Polimeranalogik va ichki molekulyar o'zgarishlar. Ularning mexanizmi va kinetikasi. Funktsional guruhlar reaksiya qobiliyatining o'ziga xosligi lokal qamal, konfiguratsiya, makromolekulalarning konformatsiyasi va polimerlar ustmolekulyar strukturasi ta'siri, konsentratsion va elektrostatik samaralar. Polimerlarni kimyoviy modifikatsiyalash. Blok va payvandli sopolimerlar. Polimerlanish darajasining kamayishiga olib keluvchi reaksiyalar. Destruksiya. Kimyoviy agentlar ta'sirida sodir bo'luvchi destruksiya. Fizikaviy destruksiya. Polimerlarning eskirishi. Destruksiya mexanizmlari. Havo, nur, radiatsiya ta'siridagi destruksiya. Destruksiyani tezlatuvchi va sekinlatuvchi moddalar. Polimerlarni stabillash usullari.

Gomopolimerlar, sopolimerlar, blokopolimerlar va payvandli sopolimerlar. Gomozanjirli va geterozanjirli polimerlar. Monoolefinlar va ular hosilalarining polimerlari va sopolimerlari. Poliefirlar. Poliasetallar. Poliamidlar, poliuretanlar, oqsillar.

Monoolefinlar va ular hosilalarining polimerlari va sopolimerlari. Poliefirlar. Poliasetallar. Poliamidlar, poliuretanlar, oqsillar. Polisiloksanlar, Polimerlarning strukturasi va fizikaviy xossalari, Eritmalar nazariyasining rivojlanish tarixi. Chin va ideal eritmalar. Polimerlar eruvchanligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Eruvchanlikning termodinamik mezoni va eritmalar termodinamik muvozanatining isboti.

Poliefirlar. Poliasetallar. Poliamidlar, poliuretanlar, oqsillar. Polisiloksanlar, Polimerlarning strukturasi va fizikaviy xossalari, Eritmalar nazariyasining rivojlanish tarixi. Chin va ideal eritmalar. Polimerlar eruvchanligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Eruvchanlikning termodinamik mezoni va eritmalar termodinamik muvozanatining isboti.

Polimerlarning strukturasi va fizikaviy xossalari, Eritmalar nazariyasining rivojlanish tarixi. Chin va ideal eritmalar. Polimerlar eruvchanligi va unga ta'sir qiluvchi omillar. Eruvchanlikning termodinamik mezoni va eritmalar termodinamik muvozanatining isboti.

1.6. Kimyoviy texnologiya

Kimyoviy texnologiya tushunchasi va uning rivojlanishi. Kimyoviy texnologik jarayon va uning elementlari, sinflari. Kimyoviy texnologik sistema. Mexanizatsiyalash. Avtomatlashtirish. Kimyoviy ishlab chiqarishning asosiy ko'rsatkichlari: mahsulot unumi, sarf bo'lish koeffitsiyenti, selektivlik, unumdorlik, intensivlik, mahsulot tannarxi va hokazo. Kimyoviy texnologiyaning asosiy tamoyillari.

Tabiiy xomashyo, uning turlari va manbalari. Tabiat resurslari. Tabiiy resurslarning tasnifi. Tugamaydigan tabiiy resurslar. Xomashyoni boyitishning mexanik, termik, elektromagnit va fizik-kimyoviy usullari. Flotatsiya, uning nazariy asoslari va amalga oshirish texnologiyasi. Xomashyoni kompleks ishlatilishi. Oziq-ovqat uchun ishlatiladigan xomashyoni boshqasiga almashtirish.

Metallurgiya. Qora va rangli metall ishlab chiqarish texnologiyasi. Po'lat va cho'yan ishlab chiqarish texnologiyalari. Sulfat kislotasini ishlab chiqarish. Sulfat kislotasining xossalari, ishlatilishi va olinish usullari. Sulfat kislota ishlab chiqarish uchun xomashyo va undan sulfit angidridi olish. Sulfat kislota ishlab chiqarishning nitroza va kontakt usullari.

Erkin azotni bog'lash usullari. Ammiak sintezi. Ammiak ishlab chiqarish jarayonining fizikaviy-kimyoviy asoslari. Azot-vodorod aralashmasini tayyorlash va uni tozalash. Ammiak ishlab chiqarish texnologiyasining usullari va ularning sxemalari. Nitrat kislotasining xossalari va ishlatilishi. Nitrat kislota ishlab chiqarish texnologiyasi.

Ma'danli o'g'itlarning turlari va ishlatilishi. Azotli o'g'itlar. Ammiakli selitra va karbamid ishlab chiqarish texnologiyasi. Fosforli o'g'itlar. Oddiy, qo'shaloq superfosfat va pretsipitat ishlab chiqarish texnologiyalari. Kompleks o'g'itlar ishlab chiqarishining fizikaviy-kimyoviy asoslari va texnologiyalari. Mikroo'g'itlar.

Silikatlar texnologiyasi. Shisha va bog'lovchi moddalar ishlab chiqarish. SHishalarning turlari va tarkibi. Shisha ishlab chiqarish xomashyosi va olish texnologiyasi. Keramika ishlab chiqarish. Chinni va sopol. Ohak, gips, sement ishlab chiqarish.

Elektroliz haqida tushuncha. Elektrolizning fizikaviy-kimyoviy asoslari. Elektroliz qonunlari. Faradeyning qonunlari. Osh tuzi eritmasining elektrolizi. Kimyo sanoatida mashg'ulotlarni elektrokimyo usuli bilan ishlab chiqarish. Kaustik soda va xlor ishlab chiqarishning texnologiyasi. Alyuminiy ishlab chiqarish. Alyuminiyning ishqorlar bilan o'zaro ta'siri. Alyuminiyning suv bilan o'zaro ta'siri. Alyuminiyning kislotalar bilan o'zaro ta'siri. Alyuminiy gidroksidi olish va uning xossalari bilan tanishish.

Organik sintez texnologiyalari. Organik moddalar sintezida ishlatiladigan xomashyolar. Organik sintez texnologiyalarining asosiy jarayonlari va qonuniyatlari.

Atsetilen ishlab chiqarish. Kislorod tutgan organik birikmalarni ishlab chiqarish. Metil spirti, etil spirti, formaldegid, sirka aldegid va sirka kislotasini ishlab chiqarishning sharoitlari va texnologik sxemalari.

Neft va neft mahsulotlarini qayta ishlash. Neftning tarkibi va xossalari. Neftni tarkibiy qismlarga ajratish. Neft mahsulotlarini termik va katalitik krekinglash. Oktan soni va unga ta'sir etuvchi omillar. Toshko'mirni kokslash. Kokslash mahsulotlari va ularni ajratish. Gazsimon yoqilg'ilarni qayta ishlash.

Organik sintezning etilen, propilen, butilen, atsetilen, divinil, izopren, benzol va uning gomologlari, naftalin va boshqa bir qancha muhim mahsulotlarini ishlab chiqarish. Ular esa o'z navbatida plastmassalar, tolalar, kauchuklar. Yuvish vositalari, bo'yoqlar va boshqa yuzlab ishlab chiqarish uchun muhim xomashyo.

Tabiiy va sun'iy tolalar: sellyuloza, viskoza, atsetat sellyulozalari tolalarining olinishi, xossalari va ishlatilishi. Kimyoviy tolalar polimerlar eritmasidan ho'l yoki quruq usulda yoki polimer suyuqmasidan olinishi. Erituvchilar tanlashda ularning tannarxi va sanoat miqdorida ishlab chiqarilishi va zararsizligi. Elektrolitlar ta'sirida viskoza koagulyatsiyalanib, ksantogenat va turli sulfat birikmalar parchalanishi.

1.7. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik

PISA – o'quvchilarning o'qishdagi yutuqlarini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi (15 yoshli o'quvchilarning matematik savodxonligi, o'qish va tabiiy fanlar sohasidagi savodxonligini baholash);

TIMSS – maktabdagi matematika va tabiiy fanlar sohasidagi ta'lim sifatining xalqaro tadqiqotida (4 va 8-sinflar o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar sohasidagi savodxonligini baholash);

PIRLS – matnni o'qish va tushunish sifatining xalqaro tadqiqoti (boshlang'ich maktab o'quvchilarining matnni o'qish hamda tushunish darajasi va sifatini baholash);

TALIS – o'qitish va o'qish tizimining xalqaro tadqiqoti (o'qituvchilarning mehnat sharoiti va maktablardagi ta'lim muhitini baholash).

PISA tadqiqoti reytingida yuqori o'rinlarni egallagan davlatlar kimyo ta'limining ilg'or tajribalari.

PISA tadqiqotining baholash vositalari (topshiriqlari) tahlili, o'quv jarayonida ularni qo'llash imkoniyatini aniqlash.

Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish. Hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish kompetensiyasini shakllantirish.

Kimyoni o'qitishning zamonaviy metodlari (darslik bilan ishlash, reproduktiv, evristik, muammoli vaziyat, muayyan vaziyatlarni o'rganish (keys-stadi) metodi, ma'ruza, hikoya, suhbat metodlari,) xulosa chiqarish metodlari (induksiya, deduksiya va analitik metod).

Ta'lim metodlarini tanlash bo'yicha tavsiyalar.

Jadvallar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash. Grafiklarni tushunish va izohlash. Ma'lumotlarning aniqligi va ishonchliligini baholash usullari. PISA uslubida savollar tuzish.

Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirish yo'llari: tadqiqot, loyihalar metodi, amaliy mashg'ulot, laboratoriya ishi.

Ilmiy dalillarni tanlash va baholash bo'yicha yondashuvlar. Dalillarga asoslangan qaror qabul qilish usullari. Ilmiy konsensusning ahamiyati va noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash.

Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasi. Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirish yo'llari.

TIMSS xalqaro tadqiqoti topshiriqlarining o'ziga xos xususiyatlari. TIMSS formatidagi vazifalarni ishlab chiqish va kimyo darslarida foydalanish.

Muammoli ta'lim haqida tushuncha. Muammoli ta'lim texnologiyalarining o'qitishdagi ahamiyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari. Evristik ta'lim texnologiyalari.

1.8. Kimyo tarixi

“Kimyo tarixi” faning predmeti, tadqiqot doirasi, maqsadi va vazifalari.

Kimyo tarixi fanining predmeti ushbu fanning tarixini har tomonlama arxeologik va adabiy ma'lumotlarga tayangan holda ham xronologik va ham mantiqiy bog'lanish asosida o'rganish, kimyoviy qonun va qoidalarning kashf qilinishi tarixini bilish va fanni o'rganayotgan va o'qitayotgan paytda bu fan negizida olingan ma'lumotlardan didaktik maqsadlarda foydalanishdan iborat. Fanning tadqiqot doirasi kimyoni empirik natijalar. Favquloddagi kutilmagan kashfiyotlar majmuasida, fizika va matematikaga tayangan holda o'z nazariy tushunchalariga ega bo'lgan aylanishni asoslashdan iboratdir. Fan tarixini bilish uning qadr qiymatini baholashda uning yutuqlaridan o'rnak va kelajak uchun impuls sifatida foydalanish imkoniyatini beradi.

Insoniyat rivojlanishi tarixini tosh, yangi tosh (neolit), mis, bronza, temir davrlariga bo'linishi. Bu davrlarda tajribaviy yutuqlarga asoslangan holda tabiiy xomashyolar-toshlar, rudalar, yog'ochdan foydalanib intuitiv ravishda turli xil metallar qotishmalar ulardan esa qurollar, uy-ro'zg'or anjomlari, taqinchoqlar sifatida foydalanish.

Dastlabki elementlar-suv (Fales Miletskiy), havo (Anaksimen-585-525), olov (Geraklit 540-475), yer (Empedokl 490-430) lardan iborat degan fikrning qaror topishi. Bu «element»larning substansiyalar emas, balki ma'lum sifat belgilari-issiqlik (olov), sovuqlik (suv), quruqlik (er) va namni (havo) tashuvchilar deb hisoblanishi (Aristotel) Beshinchi element-efir (yaltiroq) tushunchasining (Aristotel) kiritilishi.

Grek atomistikasi. Atom tushunchasining kiritilishi (Levkipp 500-440), Demokrit (470-390) va atomlarning nazariyaning paydo bo'lishi.

Epikur va Tit Lukretsiy Karlar Levkipp va Demokritlarning o'sha davrdagi eng so'nggi davomchilari ekanliklari.

Kimyoning vujudga kelish va uning tarixining davr va davrlargacha ajratish.

Kimyo va sivilizatsiya. Ximiyaning predmeti metallar va pista ko'miri olov-mehnatning universal vositasi sifatida. Kulolchilik, shisha pishirish va unga kerak bo'lgan xomashyolar. Moddalarni issiqlik ta'sirsiz o'zgartirish.

Ellinizm davrida kimyo. Kimyo hunar va mo'jiza yaratuvchi soha sifatida.

Alkimyoning kelib chiqishi va o'ziga xos tomonlari. Buyuk Albert yunon-misr alkimyosi.

Arab alkimyosi. Sharq alkimyosi va uning eng mashhur namoyondalari. G'arb alximigi va u erishgan natijalar va yutuqlar. Alkimyoning tugallanishi. Kimyoning birlashish davri.

Kimyoning vazifalari to'g'risida aytilgan R.Boyl fikrlar. "Flogiston" nazariyasining alkimyoga qarshi qo'yilishi. G.Shtal, R.Lulliy, R.Bekonlarning g'oyalari.

Sanoat revolyutsiyasigacha kimyoviy hunarmandchilikning rivojlanishi. Kashf qilinishi kimyoda yangi yuksalish bosqichini belgilangan moddalar va materiallar shisha, chinni, keramika tuzlar, qog'oz ishlab chiqarish, Kant, Leblan usullarida soda olish.

Tajribaviy usullarning rivojlanishi Lomonosovning ilmiy faoliyati.Lavuaze laboratoriyasi. Berseliusning kimyoviy analiz sohasidagi ishlari. Moddalarning tarkibi va xossalari to'g'risidagi fikrlarning shakllanishi. Yangi-yangi elementlarning kashf qilinishi. Element tushunchasining evolyutsiyasi.

Buyuk Sharq va Markaziy Osiyoda mutafakkir va faylasuf olimlarning namoyondalari va ularning kimyo sohasidagi ishlari (Jobir ibn Xayyom, Kindiy, Abu Nasr Farobiy, Abu Bakr Roziy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy, Abulabbos Farg'oniy).Birlashish davri.Yatroximiya Davrining o'ziga xos tomonlari. Yatroximiya va uning erishgan natijalari. Texnik kimyoning XVI va XVII asrlardagi boshlang'ich qadamlari. Metallurgiya texnik kimyoni namoyondalari va yutuqlari. Birlashish davri. Pnevmoxiimiya. XVII asrda amaliy kimyo va atomistika. Boylning zamondoshlari.

Flogistika va uning maydonga chiqishi. Shtal va flogistikaning boshqa namoyondalari va tarafdorlari (Blok, Kavendish, Pristli) va boshqalar.

Lavuazening XVII asr namoyondasi o'ziga xos o'rni. Hayoti va faoliyati. Flogiston nazariyasiga qarshi kurash. Kimyoviy nomenklaturaning kiritilishi.

XIX asr kimyosi. Miqdoriy qonunlar davri. XIX asrning dastlabki 60-yili mobaynida hozirgi zamon kimyosining eng muhim qonun va qoidalari (ekvalent, tarkibning turg'unligi, karrali nisbatlar. Daltonning atom nazariyasi. Gazlarning hajmiy birikish qonunlari (Gey-Lyussak, Avogadroning molekulyar nazariyasi. Atom

massalarini reforma qilish elektroliz qonunlari (Faradey)ning kashf qilinishi. S.Kannitsaroning atom reformasi. XIX va XX asrlarga organik kimyoning rivojlanishi. U.Perkin va A.Baerlarning ishlari. Organikkimyo va kimyoviy nazariyalar. Murakkab radikallar, metallepsiya, izomeriya va gomologlar. Organik moddalarning tuzilishi, nazariyalari. XX asrda organik kimyoning taraqqiyoti. Organik sintez (O.Fisher, P.KarrerR.Vudvord, Xofmanlarning organik sintez sohasidagi, Dj.Uotson va F.Kriklarning DNK va RNK larning ikkilamchi tuzilishini aniqlash bo'yicha erishgan olamshumul yutuqlari). Pregl tomonidan organik reaksiyalarni mikroanaliz metodi vositasida ishlab chiqilishi. Katalitik organik sintez bioorganik kimyo va uning ahamiyati kimyoviy biotexnologiyasi.

Elementlarning davriy sistemasi. Davriy jadvallarning xillari. Davriy qonun kimyoviy elementlarning barqarorligini atom yadrosining tarkibiga bog'liqligi.

Noorganik kimyoning yangi bosqichga ko'tarilishi. XX asrda kvant-mexanika va kvant kimyo. Metalloorganik katalizatorlarning yaratilishi (Sigler, Natta). Koordinatsion birikmalar kimyosi. Kimyoviy bog'lanish nazariyasining yaratilishi. Moddalarning fazoviy tuzilishini atomlar va molekulalarning elektron konfiguratsiyasi asosida tushuntirish.

O'zbekistonda kimyo fani va sanoati va ularning rivojlanishi asoslari. O'zbekistonda mashhur kimyogar olimlari va ularning ilmiy faoliyati.

Qishloq xo'jalik zarakundalariga qarshi kurashishda uglevodlar xomashyosidan ratsional foydalanish.

1.9. Yashil kimyo

Yashil kimyo – atrof-muhitga zarar yetkazmaslik, resurslardan samarali foydalanish va xavfsiz kimyoviy mahsulotlar ishlab chiqarish maqsadida yaratilgan kimyo sohasining yo'nalishi. Zararli chiqindilarni kamaytirish va ekotizimni muhofaza qilish. Toksik moddalarning ishlatilishini cheklash. Xomashyodan maksimal foydalangan holda chiqindilarni kamaytirish. Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish. Inson salomatligi uchun xavfsiz bo'lgan moddalar yaratish. Yashil kimyoning organik, noorganik, analitik, sanoat kimyosi, kimyoviy injeneriya bilan bog'liqligi. Yashil kimyo sohasidagi yutuqlar.

Jon Varner prinsiplari. Yashil kimyoda miqdoriy o'lchov Ye-faktori. "Iflos" jarayonlar. Sintetik usullarning ishlatilishi. Kimyoviy reaksiyalar unumini oshirish. Atom effektivligi tushunchasi. Effekt yo'lini yo'lini qisqartirish. "O'ldiruvchi", "aldab chaqiruvchi", "qo'rqituvchi" moddalar.

"Kraxmal -glyukoza-spirt"sxemasi bo'yicha yoqilg'i olish biotexnologiyasi. selluloza va kraxmal biomassalaridan foydalanish. Spirtni dondan ishlab chiqarish texnologiyalari. Etilen ishlab chiqarish texnologiyasi. O'simliklar xom ashyosi.

Quyosh, shamol va suv energiyalari. Neft krizisi. Yog‘och yoqilg‘ilar. Ajraladigan zaharli gazlar. Yog‘och yoqilg‘ilarida harakatlanadigan avtomobillar ishlab chiqarish. Yangilanadigan energiya manbalarini yaratish texnologiyasi.

Nanotexnologiya usullari. Ajralib chiqayotgan chiqindilarni tezlikda kamaytirish, samaradorlikni oshirish. Yangi molekulalarni yaratish. Yangi materiallarga DNK joylashtirish. Quyosh energiyasi va yoqilg‘i elementlaridan foydalanish, energiya uzatishning yangi usullarini yaratish.

Chiqindisiz texnologik jarayonlarni hosil qilishning asoslari. Non, vino, pivo, pishloq ishlab chiqarish. Aminokislotalar, har xil oqsillar, fermentlar, vitaminlar, gormonlar, antibiotik. Yog‘och, poya, barg, lignin, sellyuloza, sellobioza. Shakardan sut, limon, shavel kislotalarining olinishi. Kimyoviy jarayonlar o‘rniga biologik jarayonlardan foydalanish. Mikroba va bakteriyalar – biokatalizatorlar. Natriy glutamat. Lizin. “Oq” kimyoning rivojlanishi.

Tabiiy resurslar va ulardan oqilona foydalanish. Sanoat ishlab chiqarish korxonalaridan chiqariladigan chiqindilarni zararsizlantirish usullari.

Atrof-muhitni muhofaza qilishning normativ-huquqiy asoslari. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari. Atrof-muhitni ifloslantirganlik uchun jazo choralari.

1.10. Tanlov fanlari

Kichik molekulali bioregulyatorlar - inson, hayvon va mikroorganizmlarda turli funksiyalarni bajaruvchi fiziologik faol moddalar.

Alkaloidlar, vitaminlar, terpenoidlar, antibiotiklar, steroid gormonlar, o‘simlik gormonlari, tabiiy zaharlar va toksinlar, dorivor moddalar, pestitsidlar, prostoglanidinlar.

Kichik molekulali bioregulyatorlarni o‘rganish.

Polifenollar. O‘simliklardagi polifenollar, ularning ahamiyati, sifat reaksiyalari, ajratib olish usullari, turkumlari. C6-C1 polifenol birikmalar ajratib olish usullari, kimyoviy xossalari.

O‘simlikdan ajratilgan biologik faol anfleraj, Avisenna, Galen, Gattefos, terpenoidlar, monoterpenoidlar moddalar orasida muhim o‘rinni α - va γ -pironlar-kumarinlar, xirononlar va ksantonlar. Spazmolitik, antikoagulyant, kapillyuar mustahkamlovchi, shamollashga qarshi va o‘t haydash ta’siriga ega bo‘lgan moddalar. Medisina keng qo‘llanilayotgan preparatlar: bergapten, ksantotoksin, psoralen, ammifurin, beroksan, meladinin, metoksilin; spazmalitik xususiyatli moddalar: visnadin, digidrosamidin, atamantin, pteriksin. 4-gidrooksi kumarin hosilalari.

Flavanoidlar, ularning turkumlari, kimyoviy xossalari, ajratib olish usullari. O‘simlik flavanoidlarining guruhlar. Flavon (I) va flavon (3-oksiflavon (II)) hosilalari uchraydi.

O'simliklardan ajratib olingan sof holdagi flavonoidlar (glikozidlar va aglikonlar). Flavonoidlarning glikozidlarining xossalari. O'simlik xom-ashyosini tayyorlash. Flavonoidlarni tekshirish. Flavonoid glyukozidlarning gidrolizi, xalkon-flavonon izomerlanishi va flavonon sintezlar ta'siri.

Xromotogrammadagi erkin qaytaruvchi. Qandlarni aniqlash. Qog'oz xromatografiyasi, flavonoidlar, ajratish va identifikatsiya, stasionar va mobil faza, erituvchilar tizimi, R_f (Retension faktor) qiymati, rangli reaksiya, spektrofotometriya, o'simlik ekstraktlari, kimyoviy markerlar.

Katexinlar, polifenollar, antioksidant xususiyatlar, stereokimyo, epikatexin, gallat hosilalari, kondenslangan tanninlar, izomerlar, biosintez, kimyoviy tuzilma, funksional guruhlar, optik faollik, oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari, biologik faollik.

Xushbo'y moddalar, efir moylar, aromaterapiya, presslash, distillyatsiya, ekstraksiya, seskviterpenoidlar, klassifikatsiyasi, xossalari, ishlatilishi, biosintez

Antotsianlar ularning tuzilishi kimyosi ajratib olish usullari va ishlatilishi. Giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish. Xinonlar, p-benzoxinon, o-benzoxinon, gidroxinon, triatsetiloksigidroxinon, oksigidroxinon, 2,5-dianilinxinon, difenilgidroxinon, monoxlorxinon, yuglon, lauson, oksinitroxinon, sil kasali, naftazirin, antraxinon, naftaxinon.

“O'zbekiston Respublikasi giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha milliy strategiyani amalga oshirish yuzasidan 2024-2025-yillarga mo'ljallangan milliy dastur”ining mazmuni, giyohvandlik va narkojinoyatlarga qarshi kurashish.

Terpenlar. Terpenlar tabiiy birikmalarning muhim sinfi. Terpenlarning organik kimyo nazariyasi rivojida o'rni.

Glitsirizin kislota, xossalari, biologik faolligi. Tetra va politerpenlar. Tarakserol, alnusenon, fridepin, gutopercha, kauchuk, xossalari, olinishi, ishlatilishi

Atsiklik monoterpenoidlar – spirtlar, aldegidlar, ketonlar, uglevodlar. Monobitsiklik monoterpenoidlar, kimyoviy xossalari. Seskviterpenlar. Pachuli spirti, farnezol efiri, santalol. Aksa urishni susaytirishda ledol. Seskviterpen laktonlarining xossalari.

Diterpen birikmalar. Taksol. Forbol. O'simlik o'stirish xossasiga ega diterpenoidlar. Antifidant va antifungidsid xususiyatlar. Diterpenlar, nomlanishi, tuzilishi. Saqich kislotalari, abiet kislota. Lagoxilin, biologik faolligi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Kimyo o'qitish metodikasi

Kimyo o'qitish metodikasi fanining tizimi, tuzilishi va ilmiy fan sifatida rivojlanishi. Kimyo o'qitish metodikasining vazifalari. O'quvchilarda dialektik materialistik dunyoqarash asoslari hosil qilish. Uzlüksiz ta'lim sistemasi. O'zbekiston Respublikasi va xorijiy mamlakatlarda kimyoviy ta'limning hozirgi zamon yo'nalishlari.

Metod tushunchasi. "Kimyoni o'qitish metodlari", "kimyo ta'limi metodlari". Kimyo ta'limi metodlarining tasnifi. Umumiy mantiqiy metodlar. Umumiy pedagogik metodlar.

Kimyo ta'limining xususiy metodlari. Kimyoviy tajriba kimyo o'qitishning o'ziga xos metodi sifatida. Kimyo ta'lim jarayonida tarbiyaning ahamiyati. Kimyo ta'limida rivojlantirish metodlari.

Zamonaviy kimyo darsi. Kimyo darsi va unga qo'yilgan zamonaviy talablar, didaktik, psixologik va metodik talablar. Dars shakllari: 1) individual (o'qituvchining har bir o'quvchi bilan yakka tartibda ishlashi), 2) frontal (o'qituvchining butun sinf bilan bir tomonlama ishlashi), 3) guruhliy (4-6 kishilik guruhlarda o'quvchilarning ishlashi), 4) jamoaviy (sinf o'quvchilarining bitta jamoa bo'lib ishlashi).

Dars turlari: 1) yangi mavzuni o'zlashtirish darsi, 2) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash darsi, 3) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni takrorlash darsi, 4) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni tizimga solish va umumiyashtirish darsi, 5) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni nazorati, 6) aralash (kompleks) dars. Har bir dars turlariga mos kelgan dars bosqichlari. Darsning motivatsiya (yangi mavzuga qiziqtirish) bosqichi va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati. Darsning refleksiya (o'quvchilarning dars davomidagi o'z faoliyatini tahlil qilishi va baholashi) bosqichi va uni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar.

Dars ishlanmasi – o'qituvchi ijodkorligini aniqlovchi omil. Dars rejasi – darsni pedagogik, didaktik va uslubiy jihatdan rejalashtiruvchi, loyihalashtiruvchi hujjat. Dars ishlanmalarini yaratish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. Dars ishlanmasining tuzilmasi: 1) dars mavzusi, 2) dars maqsadlari, 3) dars natijalari, 4) darsda foydalaniladigan ma'lumot manbalari, o'quv uslubiy adabiyotlar va elektron resurslar, 5) darsda ishlatiladigan zarur texnik vositalar va jihozlar, 6) dars shakli, 7) dars turi, 8) dars metodlari, 9) dars bosqichlari va vaqt taqsimoti, 10) dars borishining qisqacha tafsiloti.

Darsning tafsilotlarini bayon qilish ketma-ketligi: 1) tashkiliy qism, 2) yangi mavzuni boshlashga hozirlik (yangi mavzu bilan bog'liq o'tgan dars mavzularini takrorlash; yangi mavzuni o'tishdan oldin o'quvchilarning bu mavzuga oid bilim darajalarini aniqlash va baholash; yangi dars maqsadini tushuntirish), 3) yangi mavzuni yoritish (dars materiallarini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ketma-ket ma'lum uzviylikda va mantiqiy bog'liqlikda ko'rgazmali tarzda hamda turli o'qitish

uslublaridan foydalangan holda berish), 4) yangi mavzuni mustahkamlash (olingan nazariy bilimlarni aniq misollarga qo'llab va turli topshiriqlarni bajarib, o'quvchilarda mavzuga oid amaliy ko'nikmalar hosil qilish), 5) darsga yakun yasash va baholash (darsning maqsadini yana bir bor eslatish va unga qanchalik erishilganlikni o'quvchilar bilan birgalikda aniqlash, darsning asosiy lahzalarini esga olish, o'quvchilarning mavzu bo'yicha savollarga javobini tinglash hamda darsda faol qatnashgan o'quvchilarni baholash, refleksiya (o'quvchilarning dars davomidagi o'z faoliyatini tahlil qilishi va baholashi), 6) uyga vazifa (o'tilgan mavzu bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarni yanada mustahkamlashga, kelgusi dars uchun hozirlik ko'rishga qaratilgan mustaqil bajariladigan savol, mashq va topshiriqlar majmuasi) va baholash (baholash uchun beriladigan savol va topshiriqlar aynan dars maqsadidan kelib chiqqan, mavzuni o'zlashtirishga erishilgan yoki erishilmaganligini aniqlashdan iborat bo'lishi lozim). Dars maqsadlarini to'g'ri va aniq ifodalash bo'yicha tavsiyalar. Dars maqsadi va natijalarining o'zaro mutanosibligini ta'minlash. Motivatsiya va refleksiya.

Dars materiallari, testlar, viktorinalar va so'rovnomalar yaratish, Sway yordamida dars materiallari, taqdimotlar va hisobotlarni interaktiv tarzda yaratish. PhET Interactive Simulations, ChemCollective Virtual labs, Labster, Edulab, Molecular Workbench, Ta'lim.uz da: Virtual Laboratoriya va boshqa texnologik vositalardan foydalanish.

Kimyoviy tushunchalarni vizualizatsiya (ko'rgazmali) qilishda raqamli manipulyatorlar (interaktiv trenajer, simulyatorlar) dan foydalanish. Interaktiv ta'lim vositalari.

Fan kabineti va laboratoriya xonasini tegishli o'quv-laboratoriya anjomlari bilan ishlash. fan kabineti va laboratoriya xonasiga tegishli hujjatlarni yuritish. Laboratoriya ishlarini amalga oshirishda texnika xavfsizligi va unga amal qilish qoidalari. Belgilangan sanitariya-gigiyena normalariga rioya qilish.

Kimyo fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi. Maktab dasturida ko'rgazmali tajribalar. Yangi va qiziqarli tajribalar.

Kimyoga oid elektron o'quv adabiyotlari, o'rgatuvchi tizimlar (dasturlar), multimedia ilovalari va ulardan dars jarayonida foydalanish.

Kimyo fanini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvni shakllantirish va rivojlantirishda qo'llaniladigan masalalarni zamonaviy ta'lim texnologiyalar asosida yechish yo'llari: interfaol metodlar, strategiyalar, grafik organayzerlar.

Muammoli ta'lim texnologiyasi (muammo va muammoli vaziyat). Loyihalash texnologiyasi (juftlik, kichik guruhlar, jamoada o'quv loyihalarini tayyorlash). Moduli ta'lim texnologiyasi (modul va modullar dasturi). Hamkorlikdagi ta'lim texnologiyasi (komandada o'qitish, kichik guruhlarda o'qitish).

Baholashning asosiy tamoyillari va maqsadlari. O'quvchilarni baholashning samarali usullari. Kimyo darslarida summativ va formativ baholash usullari.

O'quvchilarning o'quv yutuqlarini samarali baholashning tamoyillari. An'anaviy baholash usullari (testlar, yozma ishlar, og'zaki so'rovlar). Innovatsion baholash usullari (portfolio, loyiha baholash, o'z-o'zini baholash).

O'quvchilarning kimyo fanidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikmalarini baholashga qo'yiladigan talablar. Baholashning asosiy usullari va tamoyillari. O'quvchining o'quv faoliyatini baholashning metodlari. O'quvchilarning kimyo fanidan o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini hamda tayanch va fanga oid kompetensiyalarini aniqlash bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy nazoratni tashkil qilish.

Kimyo fanidan yozma nazorat ishlarini tuzish va o'tkazish bo'yicha metodik tavsiyalar. O'quvchining o'quv faoliyati monitoringini olib borish mezonlari. Kimyo fanidan ta'lim samaradorligi va sifatini baholash bo'yicha yo'riqlar.

Test topshiriqlari va uning asosiy shakllari: 1) ochiq javobli, 2) yopiq javobli, 3) bitta tanlov javobli, 4) ko'p tanlov javobli, 5) kombinatsiyalashgan test topshiriqlari. Test topshiriqlarini tuzish metodikasi. Kimyo fanidan ishlab chiqiladigan test topshiriqlariga qo'yiladigan asosiy talablar. Kimyo fanidan tuzilgan test topshiriqlarini yechish bo'yicha yo'l-yo'riqlar. O'quvchilar o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini baholashning zamonaviy dasturiy vositalari.

Differensial yondashuvning maqsadi. Differensial ta'lim va individual yondashuv (Blended Learning). Kimyo fanini o'qitishda differensial yondashuvni qo'llash usullari. Guruh, individual kabi ish shakllaridan foydalangan holda ta'limga differensial yondashuvning maqsadlari – har bir o'quvchi, uning intilishlari va imkoniyatlarini ko'rish qobiliyati; sinfda turli xil ish shakllarini tashkil etish.

Kimyo fanini o'rganishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan o'quvchilarga yordam berish. Iqtidorli o'quvchilarning qobiliyatlarini yanada rivojlantirish.

O'quvchilarning o'rganish usullariga moslashtirish (vizual o'rganuvchilar, audial o'rganuvchilar, kinestetik o'rganuvchilar). O'quvchilarning qiziqishlariga mos mavzularni tanlash. O'quvchilar faoliyatini rag'batlantiruvchi usullar, o'yin shaklidagi topshiriqlardan foydalanish. Refleksiya va individual yondashuv.

Kimyo faniga oid differensial yondashuvda o'quv topshiriqlarini tashkil etish, tayyorlik darajasiga qarab topshiriqlarni tashkil etish (boshlang'ich darajadagi o'quvchilar, o'rta darajadagi o'quvchilar, chuqur bilimga ega o'quvchilar). Topshiriqlarni turli formatlarda berish (yozma topshiriqlar, loyiha asosidagi topshiriqlar, amaliy ishlar). Differensial baholash va natijalarni moslashtirish.

Kimyo fanidan sinfdan va darsdan tashqari mashg'ulotlar: 1) kimyo to'garaklari, 2) kimyo kechalari, 3) kimyogar olimlar bilan uchrashuvlar, 4) kimyo musobaqalari, 5) olimpiadalar, 6) "Bilimlar bellashuvi" tanlovi, 7) kimyoviy viktorinalar, 8) kimyo ekskursiyalari, 9) kimyoviy diktant, 10) maktab kimyo matbuotini tashkil qilish, 11) kimyo tarixi va 12) mashhur kimyogar olimlarning ijodiga bag'ishlangan kechalarni tashkil qilish metodikasi. "Kimyo" fanidan Respublika olimpiadasi. Kimyo bo'yicha

maktab o'quvchilari uchun xalqaro olimpiadalar. Kimyo fanidan olimpiadalarda test topshiriqlari. Kimyo fanidan Respublika olimpiadasining nazariy bosqichidagi test topshiriqlarining hajmi va mazmuni. Test topshiriqlarining turlari. Test savollari yechimini topishga yondashuvlar. Kimyo fanidan olimpiadaning turli bosqichlarida test topshiriqlarining xususiyatlari. Kimyoning asosiy mavzulariga oid masalalar yechish.

O'qitish muhitiga qo'yiladigan zamonaviy talablar. Kimyo darslarida XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati. Kimyo darslarida 4K. O'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarni rivojlantirish. Fanni o'qitishda o'quvchilarni kreativ fikrlashga yo'naltirish asosida darslarni tashkil etishning interfaol metodlari. Kimyo fanini o'qitishda o'quvchilar bilish faoliyatini faollashtirish metodlari.

Kimyo fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi. Kimyo bilan geografiya, biologiya, fizika, informatika, matematika, iqtisodiy bilim asoslari va boshqa umumta'lim fanlari orasidagi bog'lanishlarga doir misollar. Kimyoni va boshqa fanlar bilan bog'lab o'tish darslarida kompetensiyalarni shakllantirish va o'quvchilarni kasbga yo'naltirishga qaratilgan tadbirlar.

STEAM texnologiyalarini kimyo o'quv jarayoniga integratsiya qilish. STEAM texnologiyasining afzalliklari. STEAM komponenti. Ilg'or xorijiy tajriba (AQSh, Ozarbayjon). Tajribalarni simulyatsiya qilish uchun raqamli vositalardan foydalanish (masalan, PhET Interactive Simulations). Muhandislik muammolarini hal qilish (masalan, suv tozalash tizimini loyihalash). San'at orqali kimyoni kundalik hayot bilan bog'lash.

Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning). Tadqiqot va loyiha usullari. O'quvchilarning ilmiy qiziqishlarini rivojlantirish. Ilmiy loyihalar va tadqiqotlarni tashkil etish metodikasi.

Loyihalash texnologiyasi. Loyihalash texnologiyasining asosiy g'oyasi. Tadqiqot xarakteridagi loyihalar. Ijodiy xarakterdagi loyihalar. Juftlik, kichik guruhlar, jamoada o'quv loyihalarini tayyorlash.

Kimyo darslarini kuzatishdan ko'zlangan maqsadlar. Ochiq, ko'rgazmali, namunaviy, hisobot darslari va ularga qo'yilgan talablar. Darsni tahlil qilishning ahamiyati.

Darsni baholash mezonlari: 1) o'qituvchining darsga tayyorgarligi tahlili (dars ishlanmasi, taqvim-mavzu reja, o'quv dasturi, darslik, dars taqdimoti, ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallar va h.k.larni oldindan hozirlab qo'yilganligi), 2) dars mazmuni tahlili (dars maqsadining to'g'ri belgilanganligi, mavzuning boshqa fanlar bilan bog'langanligi, dars mavzusini mustahkamlash uchun berilgan topshiriqlarning to'g'ri tanlanganligi, o'qituvchining o'z fanini qanchalik mukammal bilishi), 3) darsning uslubiy tahlili (o'qitishning turli usullaridan to'g'ri va o'rnida foydalanganligi, darsning interfaollik darajasi (o'quvchilarni faollashtiradigan

guruhlarda yoki mustaqil ishlashiga sharoitning qanchalik yaratilganligi), dars vaqtining to'g'ri taqsimlanganligi, o'quvchilarning darsdagi guruh yoki mustaqil ishining to'g'ri tashkil qilinganligi, o'quv materiallarining tabaqalashtirilganlik darajasi (yaxshi va qiyin o'zlashtiradigan o'quvchilarga munosabat), 4) o'qituvchining pedagogik mahorati tahlili (o'qituvchining dars mavzusini ravon tilda tushuntira olishi, o'qituvchining darsda o'zini dadil tuta olishi, motivatsiya (o'quvchilarni ta'lim olishga undash) va uni rag'batlantirib borishi, dars davomida ijodiy, ta'limiy muhitni yarata olganligi, darsga oid ko'rgazmali qurollar, jihozlar va asboblardan o'rnida foydalanganligi, o'quvchilarning faolligi), 5) darsda darslik va boshqa qo'shimcha o'quv materiallaridan foydalanish tahlili (darsda darslikdan samarali foydalanish darajasi, qo'shimcha o'quv materiallaridan foydalanish darajasi), 6) darsda AKT va ta'limning boshqa vositalaridan foydalanish tahlili (o'qituvchining proyektor, multimedia va boshqa texnik vositalardan foydalana olish darajasi, o'qituvchining tayyorlagan taqdimot sifati yoki o'quv doskasidan samarali foydalana olishi, taqdimot sifati yoki mavzu asosiy momentlarining doskaga yozib borilishi), 7) darsda yaratilgan ta'limiy muhit va munosabatlar tahlili (o'qituvchining o'quvchilarga nisbatan munosabati: xushmuomalaligi, til topa olishi, o'quvchilarning bir-birlariga nisbatan munosabati: o'zaro yordam, hurmat, hamjihatlik, o'quvchilarning o'qituvchiga nisbatan munosabati: hurmat, intizom, eshitish), 8) Baholash va darsga yakun yasash tahlili (o'quvchilarning dars davomida bilim va ko'nikmalarining to'g'ri baholab borilishi, baholash topshiriqlarining dars maqsadidan kelib-chiqib tuzilganligi, dars oxirida darsga yakun qilinishi, refleksiya)

Umumiy o'rta ta'lim maktabida kimyo darsini kuzatish va uni didaktik (ta'limiy) va uslubiy tahlil qilish.

2.2. Kimyodan masalalar yechish metodikasi

Kimyoviy masalalarni yechishdan asosiy maqsad – kimyoviy qonun va qoidalarni, ulardan foydalanishni kimyoviy formulalar tuzishni o'rgatish. Masala yechishda e'tiborni qaratish zarur bo'lgan jihatlar. Kimyoviy masalalarni yechishda qisqartirilgan yozuvlardan, matematik ifodalardan foydalanish. Nisbiy atom massa va nisbiy molekulyar massa, Moddalar massasining saqlanish qonuni, Stexiometrik sxema asosida masalalar yechish. Moddalarning kimyoviy formulalarini topishga doir masalalar yechish.

Kimyoviy formulalarning oddiy va haqiqiy formulalarga bo'linishini bilgan holda, oddiy formula modda molekulasini tarkibidagi har bir element atomlari soni orasidagi nisbatni, haqiqiy formula esa modda molekulasini har bir element atomlarining haqiqiy sonini ko'rsatishi haqida bilimlar berish. Kimyoviy reaksiyalarning tenglamalari reaksiyaga kirishayotgan va reaksiyada hosil bo'layotgan moddalarning

formulalari asosida tuzilishi va moddalar massasining saqlanish qonuniga binoan tenglashtirilishi. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari va ularni tenglash usullari.

Kimyo sanoatida xalq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan ko'pchilik mahsulotlarni ishlab chiqarishda gaz moddalardan foydalanish. Avogadro qonunidan kelib chiqadigan xulosalar. Kimyoviy ekvivalent, elementlarning atom massalari, atom tuzilishiga doir masalalar yechish. Kimyoviy reaksiyalarning tenglamalari reaksiyaga kirishayotgan va reaksiyada hosil bo'layotgan moddalarning formulalari asosida tuzilishi va moddalar massasining saqlanish qonuniga binoan tenglashtirilishi.

Moddalarning gaz, suyuq va qattiq holatlarda bo'lishi J.L.Gey-Lyussak reaksiyaga kirishayotgan va hosil bo'layotgan gazlarning hajmlari o'zaro oddiy butun sonlar nisbatida bo'lishi, hajmiy nisbatlar qonuni. Avogadro qonuni Har qanday gazning bir mol miqdori normal sharoitda 22,4 l hajmni egallashi (molyar hajm) va shuncha hajmda $6,02 \cdot 10^{23}$ ta molekula (Avogadro soni) bo'lishi. Gazlar bilan bog'liq bo'lgan hisoblashlar, Boyle-Mariott, Gey-Lyussak va Sharl qonunlari.

Eksperimental masalalarning turlari va ularni yechish usullari. Amaliy mashg'ulotlarini tashkil etish Dispers sistema u yoki bu turining hosil bo'lishi muayyan agregat holatning yuzaga kelishidagi molekulalararo, ionlararo, atomlararo va boshqa o'zaro ta'sir kuchlari tufayli. Bir xil agregat holatda faqat bir xil turdagi modda zarrachalari ta'sirlashuvi uchrasa, dispers faza hosil bo'lishida har xil moddalar zarrachalarining ta'siri.

Kimyoviy masalalar yechishning algebraik usuli. Uch noma'lumli tenglamalar sistemasini tuzib yechiladigan masalalar. Kimyodan murakkab testlar tuzi va test topshiriqlari ishlash usullari. Aralashmadagi metallarning (foiz) tarkibini aniqlash. Uch noma'lumli aralashmalar bo'yicha namunaviy masalalar. Mustaqil ishlash uchun masalalar.

2.3. Kimyoviy eksperimentlar o'tkazish metodikasi

Kimyo fanining asosiy vazifalari. Fanning asosiy tushunchalari. Kimyoning biologiya, agrokimyo, tabiatdan foydalanish kabi fanlar bilan bog'liqligi va ahamiyati. Atom-molekulyar ta'limot va uning zamonaviy talqini. Kimyoning asosiy stexiometrik qonunlari: massaning saqlanish qonuni, tarkibning doimiylik qonuni, ekvivalentlar qonuni, karrali nisbatlar qonuni, Avogadro qonuni.

D.I.Mendeleyevning davriy qonuni. Elementlar davriy sistemasi va uning ahamiyati. Atom tuzilishi, atomning yadro modeli. Bor postulatlar. Atomda elektronning energetik holati va ularning orbitalarda taqsimlanishi.

Kimyoviy bog'lanish va ularning turlari. elektrmanfiylik. Kimyoviy bog'ning asosiy xususiyatlari va kimyoviy bog'ning hosil bo'lish mexanizmi. Kimyoviy bog'ning to'yinuvchanligi va yo'naluvchanligi. Kimyoviy bog'lanishlarning asosiy

turlari: ion, kovalent (qutbli va qutbsiz), donor-akseptor, vodorod va metall bog‘lanishlar.

Kimyoviy kinetika va kimyoviy muvozanat. Kimyoviy reaksiya tezligi, tezlik doimiysi, uning ifodalanishi va fizik ma’nosi. Reaksiya tezligining ta’sirlashuvchi moddalar tabiati, konsentratsiyasi va haroratga bog‘liqligi, faollashish energiyasi. Qaytar va qaytmas reaksiyalar. Kimyoviy muvozanat.

Eritmalarning umumiy tavsifi va ularning ahamiyati. Dispers sistemalar: emulsiya va suspenziyalar. CHin va kolloid eritmalar. Erishning issiqlik effekti. Eruvchanlik. To‘yinmagan, to‘yingan va o‘ta to‘yingan eritmalar. Qattiq, suyuq va gaz moddalarning suyuqliklarda eruvchanligi.

Osmos va osmotik bosim. Raul qonuni. Eritmaning muzlash va qaynash haroratlari. Eritmalar konsentratsiyasini ifodalashuvlari. Elektrolitik dissotsilanish nazariyasi. Dissotsiatsiya jarayoni. Dissotsilanish darajasi va doimiysi. Kuchli va kuchsiz elektrolitlar. elektrolitik dissotsilanish nazariyasi nuqtai nazaridan kislota, asos va tuzlarning xossalari.

Tuzlarning gidrolizi. Kation va anion bo‘yicha gidroliz mexanizmlari. qaytmas gidroliz. Bosqichli gidroliz. Gidroliz doimiysi va gidroliz darajasiga ta’sir etuvchi omillar. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari. Biologik jarayonlarda boradigan oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari. Oksidlanish darajasi. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarining mohiyati. eng muhim oksidlovchi va qaytaruvchilar. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalarining turlari. Oksidlanish-qaytarilish reaksiyalari tenglamalarini tuzishning elektron va ion balans usullari.

Analitik kimyo va uning uslublari. Analitik kimyoning vazifalari. Hozirgi vaqtda biologik jarayonlarini borishida, tabiatni muhofaza qilishda analitik kimyo fanining roli. Kimyo va moddalar aralashmasining sifat va miqdoriy tarkibini aniqlash.

Analitik reaksiyalar. Analitik reaksiyalarni o‘tkazish usullari va amalga oshirish shart-sharoitlari. Reaksiyalarning sezuvchanligi, tanlab ta’sir etishi va o‘ziga xosligi. Eritmani bo‘lib-bo‘lib va sistematik analiz qilish.

Kislota – asos nazariyasi ko‘ra kationlar va anionlarning guruhlariga bo‘linishi. Guruh reagenti.

Gomogen sistemadagi muvozanat. qaytar-qaytmas reaksiyalar, kimyoviy reaksiyalarning tezligi va reaksiyalarning tezligiga ta’sir etuvchi omillar, massalar tahsiri qonuni. Muvozanat konsantasi. Kuchli va kuchsiz elektrolitlar.

Bufer eritmalar va ularning xossalari. Biologik sistemalarda bufer sistemalarning roli, ularning xillari va ta’sirlanish jarayonlari.

Geterogen sistemadagi muvozanat. eruvchanlik ko‘paytmasi. Bir ismli ionlarning eruvchanlikka ta’siri. Cho‘kmalarning hosil bo‘lishi va cho‘kmalarning

erishi. Kimyoviy cho‘kish jarayonlariga vodorod ko‘rsatkichi pH ni ta’siri. Birin-ketin cho‘ktirish. Turli omillarning to‘la cho‘kishga ta’siri.

Miqdoriy analiz. Miqdoriy analiz uslublari. Tortma (gravimetrik) analiz va unga qo‘yilgan talablar. Hajmiy analizning mohiyati. eritma konsentratsiyasini ifodalash usullari va hajmiy analiz natijalarini hisoblash. Titrimetrik analiz va uning asosiy qoidalari. Kislota-asosli titrlash. Indikatorlar nazariyasi. Indikatorlarni tanlash. Titrlash egri chiziqlari.

Organik kimyo fani tarixi, rivojlanishi bosqichlari, predmeti va vazifalari, Organik kimyo fanining xalq xojaligidagi ahamiyati. Organik kimyoning nazariy asoslari. Organik birikmalarni nomlashning asosiy tamoyillari.

To‘yingan uglevodorodlar (Alkanlar). Gomologik qatori, izomeriyasi, nomenklaturasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Sikloalkanlar, tuzilishi va xossalari haqida qisqacha ma’lumot.

To‘yinmagan uglevodorodlar: Etilen qatori to‘yinmagan uglevodorod (Alken) larining, gomologik qatori, nomenklaturasi, olinish usullari, Fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Etilen qatori uglevodorodlarining polimerizatsiyasi.

Dien qatori to‘yinmagan uglevodorodlarning gomologik qatori, nomenklaturasi, olinishi, izomeriyasi, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Sintetik kauchuk olish. Atsetilen qatori to‘yinmagan uglevodorod (Alkin) larning gomologik qatori, nomenklaturasi, olinishi, fizik-ximiyaviy xossalari va ishlatilishi.

Aromatik uglevodorodlar. Aromatik uglevodorodlarning gomologik qatori, sinflanishi va izomeriyasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Izolirlangan va kondensirlangan aromatik uglevodorodlar, Difenil va uning olinishi, fizik-kimyoviy xossalari. Naftalin, antratsen va fenantren. Ularning sinflanishi va nomlanishi, olinish usullari va fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi.

Uglevodorodlarning galogenli birikmalari, ularning nomenklaturasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Spirtlar, ularning nomlanishi, sinflanishi, izomeriyasi, olinish usullari, fizik va kimyoviy xossalari. Spirtlarning xalq xo‘jaligi va tibbiyotdagi ahamiyati. Oddiy efirlar, ularning olinishi, nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi.

Karbonil birikmalar, ularning sinflanishi, nomenklaturasi, karbonil birikmalarning olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi (Aldegidlar va ketonlarning tuzilishi va xossalari).

Karbon kislotalarning tuzilishi, nomlanishi, izomeriyasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Murakkab efirlar, yoglar, o‘simlik va hayvon yoglari kimyoviy tarkibi haqida dastlabki tushunchalar hosil qilish, to‘yingan va to‘yinmagan yog kislotalari, amidlar va angidridlar, ularni sanoat va xalq xojaligidagi ahamiyati. Lipidlar va sovunlar.

Azot tutuvchi organik birikmalar, tabiatda uchrashi, nomlanishi, izomeriyasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va amaliy ahamiyati. Oksi-, okso-, galogen- va aminokarbon kislotalar, ularning nomlanishi, izomeriyasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va amaliy ahamiyati. Aminokislotalar va oqsillar.

Aromatik uglevodorodlarning galogenli hosilalari, nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Aromatik nitrobirikmalar, ularning nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Aromatik aminobirikmalarning sinflanishi, nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ahamiyati. Aromatik azo- va diazo-birikmalar. Aromatik sulfobirikmalar, ularning nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi.

Fenollar (bir atomli va ko'p atomli fenollar), ularning nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Naftollar va aromatik spirtlar.

Aromatik karbonil birikmalarning sinflanishi va nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va amaliy ahamiyati. Aromatik karbon kislotalarning sinflanishi, nomlanishi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va amaliy ahamiyati. Aromatik karbon kislotalarning xossalari.

Karbonsuvlar, ularning tabiatda uchrashi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari. Mono- va polisaxaridlar, ularning tuzilishi va tirik organizmlar hayot faoliyatidagi ahamiyati.

Fizik kimyo fani, uning uslublari. Fizik kimyo fanining biologiya, ekologiya va boshqa tabiiy fanlarining rivojlanishidagi ahamiyati.

Kimyoviy termodinamika asoslari. Termodinamika qonunlari. Ichki energiya. Qaytar va qaytmas jarayonlar. Gess qonuni. Kirxgoff tenglamasi. Termokimyo.

Eritmalar. Krioskopiya va ebulioskopiya. Osmos va osmotik bosim. Osmotik bosimning biologik ahamiyati. Elektrolit eritmalarining xossalari va elektr o'tkazuvchanligi, biologiyadagi ahamiyati. Ionlarning harakatchanligi. Kolraush qonuni.

Elektr yurituvchi kuch va chegara potenciallari. Kimyoviy zanjirlar. Bufer sistemalar, bufer sig'imi.

Kimyoviy kinetika. Kimyoviy reaksiyalarning tezligi va unga ta'sir etuvchi omillar. Fermentlarning aktiv markazlari.

Kolloid kimyo. Kolloid kimyoning biologiya va ekologiyadagi o'rni. Dispers sistemalar. Dispers sistemalar klassifikatsiyasi. Kolloid eritmalarining olinish usullari va optik xossalari.

Adsorbsiya va adsorbsiya ishi. Suyuqliklar va qattiq jismlarning sirt energiyasi. Sirt taranglik. Sirt aktiv moddalar.

Dispers sistemalarning elektr xossalari. Elektroforez, elektroosmos, sedimentatsion potensial.

Kolloid sistemalarni elektrolitlar yordamida koagulyatsiyalash. Peptizatsiya. Elektrolitlar yordamida oqsillarni cho'ktirish. Dispers sistemalarning barqarorligi. Kolloid dispersion sistemalar. Aerosol. Yarim kolloidlar. Sovunlar. Bo'yoqlar.

Dispers sistemalarning barqarorligi. Kolloid dispersion sistemalar. Aerosol. Yarim kolloidlar. Sovunlar. Bo'yoqlar. Dispers sistemalarning strukturalanishi. Iviqlarni xosil bo'lishi va tuzilishi. Oqsil iviqlari. Sinerezis va bo'kish xossalari.

Yuqori molekulyar birikmalar. Makromolekula va uning kimyoviy bo'g'ini. Polimerlanish darajasi. Polimerlarni sinflash asoslari. Makromolekulalarning konfiguratsiyalari. Stereoizomeriya. Makromolekulalarning xossalari va ularning bukiluvchanligi. Polimer eritmalarining umumiy xossalari.

2.4. Kimyoni o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish

Pedagogik texnologiya tushunchasi, uning ta'riflari, sharhlari, mazmun va mohiyatini o'quv fani va uni o'qitishning o'ziga xos xususiyatlariga muvofiq bo'lgan pedagogik texnologiyalarni tanlashni pedagogik texnologiya bilan metodika orasidagi farqlar.

Pedagogik texnologiyaning turlari, asosiy yo'nalishlari va tasnifi Dars modullari, pedagogik texnologiyadagi modul va algoritm tushunchalari va ulardan amalda foydalanish.

Interfaol ta'lim, uning shakllari, asosiy mezonlari va amalda qo'llanilishi.

Tinglovchilarni amalda qo'llash uchun ayrim turdagi interfaol mashg'ulot o'quv materiallarini tayyorlashini tashkil qilish. Tinglovchilarning mutaxassislik fanlari bo'yicha o'zlari tanlagan mavzudagi darsni eng maqsadga muvofiq interfaol usullardan foydalanib o'tkazish yuzasidan dars ishlanmasi tayyorlash va guruh ishtirokida shu mashg'ulotning qisqa bayoni va tegishli muhokama o'tkazish.

Bunda interfaol mashg'ulotlarini kuzatish, tahlil qilish va samaradorligini belgilash usullari haqida tinglovchilarga zarur ma'lumotlar berish.

Interfaol mashg'ulotning maqsadi, unga erishish uchun belgilangan vazifalar va ularning mashg'ulot jarayonida amalga oshirilishini kuzatish, tahlil qilish, sifati va samaradorligini belgilash. O'qituvchining tayyorgarlik darajasi, o'quv vositalarining yetarliligini va sifati, mashg'ulot jarayonining maqsadga muvofiq tashkil etilganligi, mashg'ulot modullarining amalga oshirilish sifati.

Muammoli ta'limning ilmiy-nazariy asoslari. Muammoli o'qitishning tarixi haqida. Evristik usullar va ularni ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi roli. O'quv va ilmiy muammolarning bir-biridan farqi. Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchiga qo'yiladigan talablar. Muammoli vaziyat tushunchasi haqida. Muammoli vaziyat yaratish usullari. Muammoli vaziyatni hal etish darajalari. Muammoli vaziyatni yechishda qo'llaniladigan usullar. Muammoli ta'lim mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarishga qo'yilgan talablar. "Muammoli vaziyat" metodi haqida. Dars jarayonida

muammoli vaziyatlar hosil qilish va ularni yechish usullari. Muammoli ta'limning o'quvchilar ijodiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishdagi ahamiyati. Muammoni turli nuqtai-nazardan o'rganish, tahlil qilish. Turli o'quv fanlari bo'yicha dars jarayonida muammoli vaziyatlar hosil qilish va ularni yechish usullari haqida.

Mavzu bo'yicha yakka, kichik jamoa bo'lib fikrlash hamda xotirlash va o'zlashtirilgan bilimlarni yodga tushirish, fikrlarni yozma, chizma, rasm ko'rinishida ifodalashga o'rgatish. Tinglovchilarni erkin, mustaqil va mantiqiy fikrlashga, jamoa bo'lib ishlashga, izlanishga, fikrlarni jamlab ulardan nazariy va amaliy tushuncha hosil qilishga, jamoaga o'z fikri bilan ta'sir eta olishga, uni ma'qullashga, shuningdek, mavzuning tayanch tushunchalariga izoh berishda egallagan bilimlarini qo'llay olishga o'rgatish.

“Zinama-zina” metodi va uni amalga oshirish bosqichlari. “Idrok xaritasi” ning o'tkazish texnologiyasi, asosiy qoidalari. Idrok xaritasini tuzish g'oyasini izohlash. Tafakkur xaritada paydo bo'lgan fikrlar orasidagi bog'liqlikni ko'rsatish

“Blits” texnologiyasining afzalligi. “Assisment” Metodning tavsifi, maqsadi, qo'llanilishi. Kerakli tarqatmalarni tayyorlash. Mashg'ulot uchun mavzu tanlash.

“Bumerang” texnologiyasi. Dars va darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash. O'quvchilar tomonidan o'rganilgan materialni yodda saqlab qolish, so'zlab berish, fikrini erkin holda bayon eta olish, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'lish hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarni baholay olish. Kitob va matn bilan ishlash texnikasi. Texnologiyadan foydalanish tartibi. Kimyo darslarida qo'llashga qo'yiladigan talablar.

“Tushunchalar tahlili” texnologiyasi haqida. O'tkazish metodlari. Kimyo darslarida qo'llanilishiga qo'yiladigan talablar. Kimyo darslarida “FSMU” interfaol metodi.

Kimyo darslarida turli xil o'yin metodlaridan foydalanish metodikasi. Rolli o'yinlar, ishchanlik o'yin darsi, yarmarka darsi, mo'jizalar maydoni va boshqa o'yin darslaridan foydalanish.

Tinglovchilarning o'z tajribasiga suyanan holda tayyorlagan ilg'or pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar asosidagi darslari ishlanmasi va darsining taqdimoti o'tkaziladi. Guruh ishtirokida taqdimotlar muhokama etilib, kerakli tavsiyalar beriladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

Huquqiy-me‘yoriy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son Farmoni, – T.: 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5712-son Farmoni, – T.: 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida” PF-134-son Farmoni, – T.: 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-79 son Farmoni, – T.: 2023.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-231-son qarori, – T.: 2024.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi nazariy , 2017-yil 14-yanvar // Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 104 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi. (2020-yil 29-dekabr).

Fanga oid adabiyotlar

1. Umarov B., Kimyo tarixi. Toshkent. 2015.
2. Axmerov Q., Jalilov A., Sayfutdinov R. Umumiy va anorganik kimyo. Toshkent. “O‘zbekiston”, 2003.
3. Kimyo. 7-sinf uchun darslik, Asqarov I., G‘opirov K., Azamatova D, G‘aniyeva Sh. T-2022.
4. Asqarov I.R., G‘opirov K., To‘xtaboyev N.X., Kimyo, 8-sinf uchun darslik. T:- “Yangiyul Poligraph Service”, -2019.
5. Asqarov I.R., G‘opirov K., To‘xtaboyev N.X., Kimyo, 9-sinf uchun

darslik. T:- “O‘zbekiston” -2019.

6. Organik kimyo. 10-sinf o‘quvchilari uchun darslik. Ismatov I., Azamatova D. T-2022.

7. Masharipov S., Mutalibov A., Murodov E., Islomova H., Kimyo, 11-sinf uchun darslik. T:-“G‘ofur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi”, 2018.

8. Axmerov Q., Jalilov A., Sayfutdinov R.S., Umumiy va noorganik kimyo. T.:“O‘zbekiston”, 2007-y.

9. Parpiyev N.A, Muxftaxov A.G, Raximov X.R. “Anorganik kimyo”, T.: “O‘zbekiston”, 2003-y.

10. Parpiyev N.A., Raximov H.R., Muftaxov A.G., Anorganik kimyoning nazariya asoslari. Toshkent, 2000.

11. Glinka N.L., Obshaya ximiya, Toshkent, 2007.

12. Ismatov I.Sh., Omonov H.T., Mahmudov Y.G‘. va boshqalar., Umumiy o‘rtata’lim maktablarida kimyo fanini o‘qitishni takomillashtirish texnologiyalari. “Yangi nashr” Toshkent-2016.

13. Nishonov M., Mamajonov Sh., Xo‘jayev V. Kimyo o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012-yil.

14. Rahmatullayev N.G. Kimyo o‘qitish metodikasi fanidan ma’ruzalar matni. Toshkent. TDPU, 2017.

15. Ergasheva M. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023. – 167 b.

16. Ergasheva M. O‘quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonlik monitoringi va topshiriqlar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2023-yil.

17. Ismailov A., Daminov H., Karimov N., Ahmedov X., Tog‘aeva G. Qosimova Z. O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo‘ljallangan Axborotnoma 1-son. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari, soha mutaxassislari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan test topshiriqlari to‘plami. “O‘qituvchi” Nashriyot-matbaa ijodiy uyi, Toshkent, 2020 yil.

18. Ergasheva M., Pardayeva M., Milliy o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish: Kimyo fani o‘qituvchi va metodistlari uchun metodik qo‘llanma. Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2022-yil.

19. Ergasheva M., Pardayeva M., Milliy o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish: Biologiya fani o‘qituvchi va metodistlari uchun metodik qo‘llanma. Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2022-yil.

20. Ismailov A., Ergasheva M., Azamatova D. O‘quvchilarning tabiiy fanlar savodxonligini rivojlantirish metodlari. O‘quv qo‘llanma.2024-yil,183 b.

21. Jumanazarov S. Ta'limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo'llanma. – T.: 2023- y. – 46 b.
22. D.S.Azamatova. “Kimyo fanidan topshiriqlar tuzish metodikasi”. Uslubiy qo'llanma – T.: 2023.
23. A.Yu.Iskandarov “Kimyodan masalalar yechish metodikasi” Toshkent, “Innovatsiya-Ziyo” – 2022
24. Rahmatullayev N.G., Omonov X.T., Mirkomilov Sh.M. Kimyo o'qitish metodikasi. Toshkent., “O'qituvchi”. 2008.
25. A.Yu. Iskandarov. D.S.Azamatova, I.Sh.Ismatov. Kimyo o'qitish metodikasi.-T.: 2023, 367 bet.
26. Ismatov I.I., Azamatova D.S. 10-sinf uchun Kimyo darsligi, Toshkent -2022.
27. Hasanova S., Azamatova D., Ismatov I., 7-sinf uchun. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Toshkent -2022.
28. Hasanova S., Azamatova D., Ismatov I., 10-sinf uchun Kimyo darsligi. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Toshkent -2022.
29. I. Asqarov va boshq. 8-sinf uchun Kimyo darsligi, 2019.
30. I. Asqarov va boshq. 9-sinf uchun Kimyo darsligi, 2019.
31. Grant Wiggins Every teacher should ask these questions before implementing that lesson plan.
32. L.L.J.Baartman, E. de Bruijn. Integrating knowledge, skills and attitudes: conceptualising learning processes towards vocational competence.
33. Deng, Zongyi, and S. Gopinathan. “PISA and High-Performing Education Systems: Explaining Singapore's Education Success” Comparative Education, vol. 52, no. 4, 2016, pp.
34. Gopinathan, S. “Globalisation, Education and Singapore” In Globalisation and Education: Critical Perspectives, edited by Nicholas C. Burbules and Carlos Alberto Torres, 101-123. Routledge, 2000.
35. Low, EL, Teylor, PG, Joseph, J., & Atienza, JC (Tahrirlar). (2009). 21-asr uchun o'qituvchilar ta'limi modeli. Singapur: Milliy ta'lim instituti, Nanyang texnologiya universiteti
36. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Goh, S., & Cotter, K. (Eds.) (2016). TIMSS 2015 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Mathematics and Science. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS. pp.1-40
37. Maslow's Hierarchy of Needs – Theory of Human Motivation Anjanaben Trivedi Amit Mehta Ph.D. Scholer, Research Guide, Dept. of Commerce, Gujarat Uni. Ahmedabad Dept. of Commerce, Gujarat Uni. Ahmedabad. International Journal of Research in all Subjects in Multi Languages [Author: Anjanaen J. Trivedi] [Subject: Commerce]

38. Tan, Charlene. "Mindful Education: Insights from Ancient Chinese Philosophy and Contemporary Singapore" Oxford Review of Education, vol. 42, no. 1, 2016, pp. 103-115.

39. Zulirfan Muhammad Rahmad, Yennita, Nina Kurnia, Muhammad Sofyan Hadi. Science Process Skills and Attitudes toward Science of Lower Secondary Students of Merbau Island: A Preliminary Study on the Development of MaritimeBased Contextual Science Learning Media. Journal of Educational Sciences. Vol. 2, No. 2, 2018, 90-99

40. Grant Wiggins Every teacher should ask these questions before implementing that lesson plan.

41. Hogan, D., Chan, M., Rahim, R., Kwek, D., & Loo, S. C. (2013). Assessment and the Learning of 21st Century Competencies in Singapore. Asia Pacific Journal of Education, 33(3), 279-297.

Elektron ta'lim resurslari

1. <https://www.oecd.org/>
2. <http://www.gov.uz>
3. <https://www.uzedu.uz/>
4. <https://www.bimm.uz/ru>
7. https://pisa-framework.oecd.org/science-2025/assets/docs/PISA_2025_Science_Framework.pdf
8. mceducation.com – Marshall Cavendish Education | Education Solutions Provider | MCE – Marshall Cavendish Education Pte Ltd -Singapur ta'lim nashriyoti platformasi

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
____-son buyrug‘iga
3.46-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TARIX FANINI O‘QITISH HUQUQINI BERISH BO‘YICHA
KASBIY QAYTA TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **N.X. Mannanova** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti;

N.M.Turapova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

Taqrizchilar: **X.M.Xakimova** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Ijtimoiy va amaliy fanlar metodikasi” kafedrası mudiri, pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent.

N.N.Narziyev – Toshkent Kimyo xalqaro universiteti tarix kafedrası dotsenti, t.f.d. (PhD).

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Tarixshunoslik va manbashunoslik
- 1.2. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi
- 1.3. O'zbek davlatchiligi tarixi
- 1.4. Tarixiy geografiya
- 1.5. Tarixiy o'lkashunoslik va turizm
- 1.6. Arxeologiya
- 1.7. Etnologiya
- 1.8. Arxivshunoslik va muzeyshunoslik
- 1.9. Xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Tarix fanini o'qitish metodikasi
- 2.2. Sharq allomalarining ilmiy merosi
- 2.3. Jahon tarixi
- 2.4. O'zbekiston tarixi
- 2.5. O'zbekiston madaniyati va san'ati tarixi
- 2.6. Yordamchi fanlar tarixi
- 2.7. Tanlov fanlari:
 - 2.7.1. Jahon sivilizatsiyasi tarixi
 - 2.7.2. Raqamli tarix
 - 2.7.3. Fan va texnika tarixi

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Tarixshunoslik va manbashunoslik

Tarixshunoslik fani: fan sifatida shakllanishi, maqsad va vazifalari. Qadimgi davr tarixshunosligi. VI-XII asrlarda tarixiy bilimlarning rivojlanishi. O'zbek xalqi etnogenezi va etnik tarixi tarixshunosligi. XII-XIV asrlarda Markaziy Osiyo xalqlari tarixshunosligi. Amir Temur va Temuriylar davri tarixshunosligi. XVI-XIX asrda Buxoro xonligi va amirligi tarixshunosligi. XVI-XIX asrda Xiva va Qo'qon xonligi tarixshunosligi. Rossiya imperiyasi davrida Turkiston xalqlari tarixshunosligi (XIX-XX asr). Sovet davrida O'zbekiston tarixshunosligi. Sovet davrida Markaziy Osiyoning boshqa davlatlari tarixshunosligi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston tarixshunosligi. Mustaqillik yillarida Markaziy Osiyoning boshqa davlatlari tarixshunosligi. Manbalarni turkumlash. Manbalarni o'rganish: aniqlash, tiklash, tahlil qilish. O'rta Osiyo tarixiga oid qadimgi va ilk O'rta asr yozma manbalari (arab yozuvigacha). Arab yozuvidagi (arab, fors turkiy tillardagi manbalar). Sharq qo'lyozmalari xazinalari. O'rta Osiyoning IX-XV asrlar tarixiga oid yozma manbalar. O'rta Osiyoning XVI-XIX asrlar tarixiga oid yozma manbalar. O'rta Osiyo tarixiga oid Rus va Yevropa tillaridagi yozma manbalar. O'zbekistonning XX asr tarixiga oid manbalar. O'zbekistonning mustaqil taraqqiyoti yillaridagi tarixiga oid manbalar. Tarixiy manbalarni to'plash va saqlash. Ilk o'rta asrlarda O'rta Osiyoda tarix fani. XII-XIV asrlarda O'rta Osiyoda tarix ilmining rivojlanishi. Amir Temur va temuriylar davri tarixshunosligi. XVI-XIX asrning birinchi yarmida O'rta Osiyo tarixshunosligi. XIX-XX asrning boshlarida Sharq va O'rta Osiyoning o'rganilishi. Sovet davrida O'zbekistonda tarix fani. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda tarix fanining rivojlanishi.

1.2. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi

O'rta Osiyoda eng qadimgi davlatlar: Qadimgi Xorazm, Baqtriya va So'g'diyona. O'rta Osiyoda qadimiy davlatlar: Qang', Dovon, Kushon podsholigi. Miloddan avvalgi VI – milodiy IV asrlarda O'rta Osiyo. V-VIII asrlarda O'rta Osiyo. Arab xalifaligi davrida O'rta Osiyo. IX-XIII asrlarda O'rta Osiyo. Amir Temur va temuriylar davrida O'rta Osiyo xalqlari. XV-XVIII asrlarda O'rta Osiyo xalqlari. XIX-XX asr boshlarida O'rta Osiyo xalqlari. Sovet davrida Markaziy Osiyo xalqlari. Markaziy Osiyo mamlakatlari istiqlol yodi (1991–2015 yillar).

1.3. O'zbek davlatchiligi tarixi

Boshqaruv asoslarining shakllanishi va davlatlarning tashkil topishi. Qadimgi davlatchilik turlari va boshqaruv shakli. O'rta asrlarda davlatchilik va boshqaruv (V-VIII asr O'rtalarigacha). Rivojlangan o'rta asr davlatchiligi va boshqaruvi. Amir Temur va temuriylar davrida Movarounnahr va Xurosonda davlatchilik rivoji.

So‘nggi o‘rta asrlarda o‘zbek xonliklari: ma‘muriy tuzilishi va davlat boshqaruvi. Turkistonda Rossiya imperiyasi mustamlaka boshqaruv tuzumining qaror topishi. O‘zbekistonda mustabid Sovet davlati tarkibida. Mustaqil O‘zbekiston davlatining tashkil topish.

1.4. Tarixiy geografiya

Tarixiy geografiya fanining maqsad va vazifalari. Asosiy bo‘limlari, Tarixiy geografiyani o‘rganishda yordamchi fanlar. O‘rta Osiyo olimlarining tarixiy-geografik merosi. Tarixiy kartografiyaning asosiy yo‘nalishlari, shakllanishi va taraqqiyoti. O‘rta Osiyo olimlarining kartografik tadqiqotlari. O‘rta Osiyo hududi aks etgan xaritalar. O‘rta Osiyoning ibtidoiy jamoa davri tarixiy geografiyasi. Antik davr O‘rta Osiyo tarixiy geografiyasi. O‘rta Osiyoning ilk o‘rta asrlar va arab xalifaligi boshqaruvi davri tarixiy geografiyasi. IX–XIV asr o‘rtalarida O‘rta Osiyoning tarixiy geografiyasi. Amir Temur va temuriylar davri tarixiy geografiyasi. XVI–XVIII asr birinchi yarmida O‘rta Osiyodagi tarixiy geografik jarayonlar. O‘rta Osiyo xonliklari tarixiy geografiyasi (XVIII asr ikkinchi yarmi – XIX asr birinchi yarmi). O‘rta Osiyoning Rossiya imperiyasi boshqaruvi davridagi tarixiy geografiyasi. 1917–1924- yillarda Turkiston o‘lkasi tarixiy geografiyasi. O‘zbekistonning tarixiy geografiyasi (1924–1991- yillar). O‘zbekiston Respublikasi tarixiy geografiyasi.

1.5. Tarixiy o‘lkashunoslik va turizm

O‘lkashunoslik fanining shakllanishi va rivojlanishi tarixi. O‘zbekistonning tarixiy geografik o‘rni va tabiiy iqlim sharoitlari. Tarixiy o‘lkashunoslikda arxeologik ma‘lumotlarning o‘rni. Antropologik va etnologik ma‘lumotlarning o‘lka tarixini o‘rganishdagi ahamiyati. Tarixiy o‘lkashunoslikda yozma va arxiv manbalarining ahamiyati. O‘lka tarixini o‘rganishda toponimik atamalar asosiy manbalardan biri sifatida. O‘lkashunoslikda muzey eksponatlaridan keng foydalanish va ularning ahamiyati. Turizmning o‘lka tarixini o‘rgatishdagi o‘rni.

1.6. Arxeologiya

Arxeologiya fani va uning vazifalari. Paleolit davri xususiyatlari. Mezolit davri va uning o‘rganilishi. Neolit davri va uning o‘rganilishi. Eneolit davri xususiyatlari. Bronza davri va uning o‘rganilishi. So‘ngi bronza va ilk temir davri. Qadimgi davr madaniyati. O‘rta asrlar davri madaniyati. Paleolit davri xususiyatlari. Mezolit davri va uning o‘rganilishi. Neolit davri va uning o‘rganilishi. Eneolit davri xususiyatlari. Bronza davri va uning o‘rganilishi. Qadimgi davr madaniyati. O‘rta asrlar davri madaniyati.

1.7. Etnologiya

Etnografiyaning fan sifatida shakllanishi. Etnologiya fani predmeti va tadqiqot metodlari, nazariy muammolari. Etnologiyaning asosiy yoʻnalishlari va maktablari. Oʻzbek xalqi etnologiyasi. Qoraqalpoq xalqi etnologiyasi. Tojik xalqi etnologiyasi. Turkman xalqi etnologiyasi. Qozoq xalqi etnologiyasi. Qirgʻiz xalqi etnologiyasi. Markaziy Osiyo boshqa xalqlari etnologiyasi. Jahon xalqlari klassifikatsiya tamoyillari. Yevropa xalqlari etnologiyasi. Amerika xalqlari etnologiyasi. Avstraliya va Okeaniya xalqlari etnologiyasi. Osiyo xalqlari etnologiyasi. Afrika xalqlari etnologiyasi.

1.8. Arxivshunoslik va muzeyshunoslik

Arxivshunoslik fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Oʻzbekistonda arxiv ishi tarixi (1925–1990- yillar). Mustaqil Oʻzbekistonda arxiv ishi. Oʻzbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondi hujjatlarini turkumlash. Hujjatlar qimmatini ekspertiza qilish. Davlat arxivlariga hujjatlar qabul qilish. Oʻzbekiston Respublikasi MAF hujjatlariga ilmiy maʼlumotnoma apparatini tashkil qilish. Oʻzbekiston Respublikasi MAF hujjatlaridan foydalanishni tashkil etish. Arxiv hujjatlarini saqlash. Arxiv tashkilotlarini boshqarishni tashkil qilish. Arxeografiya. Turkistonda arxiv ishi tarixi. Oʻzbekistonda arxiv ishi tarixi (1925–1990- yillar). Mustaqil Oʻzbekistonda arxiv ishi. Oʻzbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondi hujjatlarini turkumlash. Davlat arxivlariga hujjatlar qabul qilish. Oʻzbekiston Respublikasi MAF hujjatlariga ilmiy maʼlumotnoma apparatini tashkil qilish.

1.9. Xalqaro munosabatlar va diplomatiya tarixi

Qadimgi Yunonistonda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Qadimgi Rimda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Oʻrta asrlar Yevropasida xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Sharq mamlakatlarining Oʻrta asrlarda xalqaro munosabatlari va diplomatiyasi. XVII-XVIII asrlarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. XIX-XX asr boshida xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Birinchi jahon urushi yillarida xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Urush yakunlari. XX asrning 20–30- yillarda xalqaro munosabatlar. Ikkinchi jahon urushi yillarida xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Urush yakunlari. 1945–1991- yillarda xalqaro munosabatlar va diplomatiya. XX asr oxiri – XXI asr boshida xalqaro munosabatlar va diplomatiya. Qadimgi Sharqda xalqaro munosabatlar va diplomatiya.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Tarix fanini o'qitish metodikasi

Tarix fanini o'qitish metodikasining nazariy asoslari: fanning maqsadi va vazifalari, predmeti va obyekti. Tarix fanini o'qitish metodikasi fani to'g'risida umumiy ma'lumotlar. Fanning rivojlanish tarixi. Tarix o'qitishning tashkiliy shakllari. Dars, uning turlari va tuzilishi. Tarix darsliklari va ularga qo'yiladigan talablar. Tarix ta'limining amaliy usullari, metodlari va usullari. Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish. Tarix darslarida zamonaviy ta'lim vositalaridan foydalanish. Tarix fanini o'qitishda o'yinli texnologiyalardan foydalanishni o'rgatish. Tarix fanini o'qitishda hamkorlikda o'qitish texnologiyalari. Tarix fanini o'qitishda xarita, jadval va boshqa ko'rgazmali vositalardan foydalanish usullari. Tarix darslarida fuqarolik tarbiyasi: Yangi O'zbekiston va Uchinchi renessans tushunchasi. Tarix darslarida fuqarolik tarbiyasi.

2.2. Sharq allomalarining ilmiy merosi

“Sharq allomalari ilmiy merosi” fanining predmeti, maqsad va vazifalari. O'rta Osiyoda ilm-fan taraqqiyoti va ilmiy markazlar. Dunyoviy ilmlar rivoji va ilmlar tasnifi (IX-XII). Muso al-Xorazmiy, Abu Abdulloh al-Xorazmiyning ilmiy merosi. Ahmad al-Farg'oniy va Ahmad al-Marvaziyning ilmiy merosi. O'rta Osiyoda diniy ilmlar taraqqiyoti. Imom al-Buxoriy va Abu Iso Muhammad at-Termiziyning ilmiy merosi. Abu Nasr Forobiy o'rta asrning buyuk qomusiy olimning faoliyati va ilmiy merosi. Abu Mansur al-Moturidiy – kalom imomi va fiqh allomasi faoliyati va ilmiy merosi. Qaffol ash-Shoshiy O'rta Osiyolik buyuk alloma faoliyati va ilmiy merosi. Abu Ali ibn Sino –O'rta Osiyolik buyuk ensiklopedist alloma faoliyati va ilmiy merosi. Abu Rayhon Beruniy – Xorazm Ma'mun akademiasining raisi. Abu al-Mu'in an-Nasafiy, Mahmud az-Zamaxshariy va Burhoniddin al-Marg'inoniylarning ilmiy merosi. Mirzo Ulug'bek va Ali Qushchining ilmiy merosi. Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Boburning ilmiy merosi. O'rta Osiyoda tasavvuf ilmi rivoji va tariqatlar.

2.3. Jahon tarixi

Jahon tarixi haqida umumiy tushuncha berish. Davrlashtirish asoslarini tushuntirish. Ibtidoiy jamoa tuzumi davri tarixi. Qadimgi Misr va Mesopotamiya. Qadimgi Xitoy va Hindiston. Old Osiyo va O'rta Osiyo qadimiy davlatlari. Qadimgi Yunoniston. Qadimgi Rim. Qadimgi Mezoamerika sivilizatsiyasi. Ilk o'rta asrlarda davlatchilik taraqqiyoti. Franklar davlati. Ilk o'rta asrlarda Angliya va Germaniya. Qadimgi Vizantiya davlati va uning taraqqiyoti. Ilk o'rta asrlarda ilm fan va madaniy hayot. Arab xalifaligi va islom dini vujudga kelishi. Ilk o'rta asrlarda Xitoy va

Hindiston. Slavyan xalqlari, Kiyev Rusi. Oʻrta asrlarda Xristian dini. Salib yurishlari va uning natijalari. Oʻrta asrlarda Fransiya, Angliya va Germaniya. Oʻrta asrlarda Rus knyazliklari. Oʻrta asrlarda Yevropa madaniyati, ilm-fan, sanʼat, meʼmorchilik. Saljuqiylar, Usmonli turklar, Moʻgʻullar davlati, Oltin oʻrda. Oʻrta asrlarda Xitoy, Yaponiya, Koreya, Hindiston. Oʻrta asrlarda Amerika va Afrika xalqlari. Buyuk geografik kashfiyotlar va uning ahamiyati. XVI-XVIII asrlarda Angliya va Fransiya. XVI-XVIII asrlarda Germaniya va Rossiya. XVI-XVIII asrlarda Shimoliy va Janubiy Amerika. XVI-XVIII asrlarda Xitoy, Hindiston, Yaponiya va Koreya. XVI-XVIII asrlarda Eron va Usmonli turklar davlati. XVI-XVIII asrlarda Afrika davlatlari. XVI-XVIII asrlarda ilm-fan, madaniyat va sanoat taraqqiyoti. XIX-XX asr boshlarida Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya. XIX-XX asr boshlarida Italiya, Ispaniya va Portugaliya. XIX-XX asr boshlarida Rossiya, Avstriya-Vengriya va Bolqon davlatlari. XIX-XX asr boshlarida Xitoy, Hindiston, Yaponiya va Koreya. XIX-XX asr boshlarida Eron, Usmonli turklar davlati, Afgʻoniston. XIX-XX asr boshlarida Afrika davlatlari. XIX-XX asr boshlarida dunyoning iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va madaniy qiyofasi, ilm-fan hamda sanoat ahvoli. Birinchi jahon urushi: boshlanish sabablar, urushning asosiy bosqichlari, urush oqibatlari va natijalari. Urushdan keyingi xalqaro munosabatlar. XX asr 20–40- yillarda Yevropa davlatlari. XX asr 20–40- yillarda Amerika davlatlari. XX asr 20–40- yillarda Osiyo davlatlari. XX asr 20–40- yillarda Afrika davlatlari. Ikkinchi jahon urushi: boshlanish sabablar, urushning asosiy bosqichlari, urush oqibatlari va natijalari. Ikkinchi jahon urushidan soʻng dunyo siyosati. “Sovuq urush”. XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida Yevropa davlatlari. XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida Amerika davlatlari. XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida Osiyo davlatlari. XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida Afrika davlatlari. XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida fan va madaniyat taraqqiyoti. Yangi mingyillik boshlarida Jahon sivilizatsiyasi muammolari haqida maʼlumot berish.

2.4. Oʻzbekiston tarixi

“Oʻzbekiston tarixi” toʻgʻrisida umumiy maʼlumotlar. Fanning nazariy mashgʻulotlari mazmuni. Ibtidoiy tarixini davrlashtirish. Oʻrta Osiyo ibtidoiy davri tarixi va bosqichlari. Oʻrta Osiyodagi ilk davlat uyushmalari. Qadimgi Xorazm, Baqtriya va Soʻgʻdiyona davlatlari. Ahamoniylar va Aleksandr Makedonskiy davrida Oʻrta Osiyo. Salavkiylar davrida Oʻrta Osiyo. Yunon-Baqtriya podsholigi va Parfiya davlati. Qangʻ, Dovon va Xorazm davlatlari. Kushon davlati. Xioniylar, Kidariylar, Eftaliylar davlati. Turk xoqonligi. Buyuk ipak yoli va turk-sugʻd davri. Arab xalifaligi davrida Movarounnahr va Xuroson. Tohiriylar, Safforiylar va Somoniylar davlati. Qarluqlar, Oʻgʻuzlar va Turgashlar davlati. Qoraxoniylar va Gʻaznaviylar davlati. Xorazmshohlar davlati. IX-XII asrlarda Movarounnahr va

Xurosondagi madaniy hayot. Oʻrta Osiyoning moʻgʻullar tomonidan bosib olinishi. Movarounnahr Chigʻatoy ulusi tarkibida. Amir Temur va temuriylar davlati. Amir Temur va temuriylar davrida ijtimoiy-iqtisodiy hayot.

Amir Temur va temuriylar davrida madaniy hayot. Shayboniylar davrida Movarounnahr. Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligi. Mangʻitlar davrida Buxoro amirligi (XVIII asr ikkinchi yarmi – XIX asrning birinchi yarmi). Buxoroda madaniy hayot (XVI-XVIII asr). Qoʻqon xonligi (XVIII asr ikkinchi yarmi – XIX asrning birinchi yarmi). Qoʻqon xonligida madaniy hayot. Xiva xonligi (XVI-XIX asrning birinchi yarmi). Xiva xonligida madaniy hayot. Oʻrta Osiyo xonliklarining Rossiyasi imperiyasi tomonidan bosib olinishi. Rossiya imperiyasining Turkistondagi mustamlaka maʼmuriy boshqaruv tizimi. Turkistondagi mustamlakachilarga qarshi xalq harakatlari. Mustamlakachilik sharoitida Turkiston oʻlkasida madaniy hayot. XIX asr oxiri XX asr boshlarida Buxoro amirligi va Xiva xonligida ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayot. Turkiston XX asr boshlarida (1900–1917- yillar). XX asr boshlarida Rossiya imperiyasining Turkistondagi ijtimoiy-iqtisodiy siyosati. Turkiston oʻlkasida jadidchilik harakati. Birinchi Jahon urushining Turkiston oʻlkasiga taʼsiri. 1916- yil milliy-ozodlik harakati. 1917- yil fevral inqilobi va Oktyabr toʻntarishi. Turkiston muxtoriyati. Turkistonda mustabid tuzumga qarshi qurolli qarshilik harakati. Turkistonda boshqaruv tizimining shakllanishi va ijtimoiy-iqtisodiy sohadagi oʻzgarishlar va madaniy hayot. Xiva xonligi va Buxoro amirligining qizil armiya tomonidan tugatilishi. XXSR va BXSРning tashkil topishi. Oʻrta Osiyoda Milliy hududiy chegaralanish: maqsad va mohiyati. Oʻzbekiston 1920–1940- yillarda. Sovet davrida maorif, fan, adabiyot va sanʼat (XX asr 20–40- yillar). Sovet davrida qatagʻon siyosati. Oʻzbekiston ikkinchi Jahon urushi yillarida (1941–1945- yillar). Oʻzbekiston 1946–1985- yillarda. Oʻzbekistonda madaniy hayot (1946-1985- yillarda). “Paxta ishi” va “Oʻzbeklar ishi”. Oʻzbekiston 1985–1989- yillarda. Respublikada inqirozli jarayonlarning kuchayishi. Oʻzbekistonning oʻziga xos istiqlol va taraqqiyot yoʻli. Oʻzbekistondagi siyosiy islohotlar. Oʻzbekistondagi iqtisodiy islohotlar. Oʻzbekistondagi madaniy va maʼrifiy islohotlar. Oʻzbekistonda boshqaruv tizimi: Oliy Majlis. Mustaqillikning eʼlon qilinishi va Oʻzbekistonda Ijtimoiy-siyosiy islohotlarning boshlanish. Oʻzbekistonda huquqiy demokratik davlat qurilishi – fuqarolik jamiyatining shakllantirilishi. Oʻzbekistonda etnik va konfessiyalararo munosabatlar. Oʻzbekiston Respublikasining jahon hamjamiyatiga qoʻshilishi. Oʻzbekiston respublikasining tashqi siyosati va ikki tomonlama munosabatlari. Oʻzbekistonning rivojlanishida “Harakatlar strategiyasi 2017–2021” ahamiyati. 2022–2026- yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi. Yangi Oʻzbekiston va Uchinchi Renessans asoslarining shakllanishi.

2.5. O‘zbekistonning madaniyati va san’ati tarixi

O‘zbekistonning madaniyati va san’ati tarixi fanining maqsadi va vazifalari. O‘zbekistonning eng qadimgi davr madaniyati va san’ati. Bronza va ilk temir davri madaniyati va san’ati. Ahamoniylar davri madaniyati va san’ati. Antik davri madaniyati va san’ati. Ilk o‘rta asrlar madaniyat va san’ati. IX-XIII asrlarda O‘zbekiston madaniyati va san’ati. Amir Temur davrida madaniyat va san’at taraqqiyoti. Temuriylar davrida Movarounnahr va Xurosonda madaniyat va san’at rivoji. Buxoro xonligi va amirligi davri madaniyati va san’ati. Xiva xonligi davrida madaniyat va san’at. Rossiya imperiyasi mustamlakasi davrida Turkistonda madaniyat va san’at (XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asrning boshlari). Sovet mustabid tuzumi davrida O‘zbekiston madaniyati va san’ati. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston madaniyati va san’ati.

2.6. Yordamchi tarix fanlari

Xronologiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Xronologiya fanining shakllanishi va rivojlanishi. Vaqt tushunchasi va uning o‘lchovlari. Eng qadimgi kalendarlar. Yulian va Gregorian kalendarlari. Musulmon kalendari. Numizmatika va uning tarix fanidagi ahamiyati. Tovar ayriboshlashning vujudga kelishi. Qadimgi Yunoniston va Rim tangalari. Qadimgi davr O‘zbekiston tangalari. Ilk va rivojlangan o‘rta asrlar O‘zbekiston tangalari. Buxoro amirligi, Xiva va Qo‘qon xonliklari tangalari. Paleografiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Yozuvlarning paydo bo‘lishi va rivojlanishi tarixi. O‘rta Osiyo paleografiyasi. Tarixiy geografiya va uning Tarix fanidagi ahamiyati. Antropogenez jarayoni yuz bergan hududlar ilk madaniyatlar rivojlangan o‘lkalarning tarixiy geografiyasi. Jahon tarixining qadimgi davri tarixiy geografiyasi. O‘rta Osiyoning qadimgi tarixiy geografiyasi, Jahon tarixining o‘rta asrlargacha tarixiy geografiyasi. Markaziy Osiyoning o‘rta asrlardagi tarixiy geografiyasi. Tarixiy metrologiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Metrologiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Qadimgi Sharq va Yevropadagi o‘lchov birliklari. Genealogiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Kartografiya va uning tarix fanidagi ahamiyati. Toponimika va uning tarix fanidagi ahamiyati. Sfragistika va uning tarix fanidagi ahamiyati. Geraldika va uning tarix fanidagi ahamiyati.

2.7. Tanlov fanlari

Mazkur yo‘nalish bo‘yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilar takliflarini inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2.7.1. Jahon sivilizatsiyasi tarixi

“Sivilizatsiya” tushunchasi. Uning ta’rifi va o‘ziga xos sifatlari, Mesopotomiya sivilizatsiyasi, Qadimgi Misr sivilizatsiyasi, Qadimgi Kichik Osiyo va Sharqiy O‘rta yer dengiz bo‘yi sivilizatsiyalari, Qadimgi Kavkazorti o‘lkalarining sivilizatsiyalari, Qadimgi va ilk o‘rta asrda Eron sivilizatsiyasi, Xitoy sivilizatsiyasi, Hindiston sivilizatsiyasi, Yapon sivilizatsiyasi, Qadimgi Yunoniston sivilizatsiyasi, Qadimgi Rim sivilizatsiyasi, Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi muammosi, Islom sivilizatsiyasi, Vizantiya, Rossiya sivilizatsiyalari, G‘arb sivilizatsiyasi.

2.7.2. Raqamli tarix

Kirish. Fanning maqsadi va vazifalari. Raqamli tarix fanining shakllanishi va taraqqiyoti. Tarix fanida axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi. Elektron manbalarning tarixiy tadqiqotlardagi ahamiyati. Tarixiy tadqiqotlarda elektron matnning o‘rni. Tarix ta’limida elektron taqdimot ahamiyati. Internet va uning tarixchi uchun imkoniyatlari. Tarixiy tadqiqotda qidiruv tizimlaridan foydalanish. Elektron kutubxonalar va arxivlar bilan ishlash. Tarixchi va sun’iy intellekt. Geografik axborot tizimlari. Google Earth dasturi va uning ahamiyati. Tarixiy jarayonlarni modellashtirish va qayta tiklash. Virtual muzeylar va ularning ahamiyati. Masofaviy ta’lim va uning ahamiyati.

2.7.3. Fan va texnika tarixi

Fanning predmeti, tadqiqot doirasi, maqsadi va vazifalari. Antik davrda ilmiy tafakkurning paydo bo‘lishi. IX-XI asrda Musulmon Uyg‘onish davri. Sharq allomalarining dunyo ilmiy tafakkuri taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi. Markaziy Osiyolik allomalarining bashariyat ilmiy taraqqiyotiga qo‘shgan ulushi. Markaziy Osiyolik qomusiy mutafakkirlarning dunyo sivilizatsiyasida tutgan o‘rni. O‘rta asrlarda Yevropa fani. G‘arbiy Yevropada Uyg‘onish davri. XIV-XVI asrlar Yevropada ilmiy bilimlar rivojida yangi davr. Markaziy Osiyoda Temur va temuriylar davri fan taraqqiyoti. Yangi davr fani. Fanning shakllanish jarayoni va uning zamonaviy talqini. XVIII asrning oxiri XIX asrda ilmiy bilimlarning rivojlanishi. XVI-XIX asrlarda Markaziy Osiyoda fanning ahvoli. XX asr ilmiy-texnika taraqqiyoti va ilmiy-texnika inqilobi asri.

Davlat attestatsiyasi

Ta’lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o‘quv rejasi hamda o‘quv jarayoni jadvaliga muvofiq o‘tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o‘quv rejasidagi o‘quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo‘yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish,

ogʻzaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi taʼlim dasturlarini toʻliq oʻzlashtirgan tinglovchilar qoʻyiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi taʼlim muassasasida qayta tayyorlash kurslari boʻyicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashgʻulotlarni tashkil etish boʻyicha koʻrsatma va tavsiyalar

Amaliy mashgʻulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, oʻquv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bogʻliq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashgʻulotlar zamonaviy taʼlim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda oʻtkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda oʻquv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik taʼminoti

Bloklarni oʻqitish jarayonida ishlab chiqilgan oʻquv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qogʻoz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 1992. 48 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ–231-son “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi qarori
3. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2024-yil 7- avgustdagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari uchun “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini bosqichma-bosqich joriy etish to‘g‘risida”gi 246- son buyrug‘i.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867- sonli qarori.

II. Asosiy adabiyotlar

5. Abirov V. E. Tarixiy toponimiya // O‘quv qo‘llanma. Toshkent: TDSHI, 2019. 202 b.
6. Alimova R.R. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi. Toshkent: O‘qituvchi, 2009.
7. Doniyorov A.X. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi / O‘quv qo‘llanma. Toshkent: TDSHI, 2014. 233 b.
8. Jo‘rayev N. Zamonov A. O‘zbekiston tarixi 11- sinf darslik (Mustaqillik davri) Toshkent–2018
9. Shamsutdinov R,. Karimov Sh. Vatan tarixi. Ikkinchi kitob. Toshkent, 2010.
10. Azamat Z. O‘zbek davlatchiligi tarixi: (Eng qadimgi davrdan Rossiya bosqiniga qadar). T., 2000.
11. Azamat Z. O‘zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent, 2000. 368 b.
12. Azizxojayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent., 2006.
13. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Том I. Историческое сознание. Ташкент: Узбекистан, 2008. 280 с.
14. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Том II. Феномен джадидизма. Ташкент: Узбекистан, 2009. 170 с.
15. Алимова Д. А. История как история, история как наука. Том III. Концепты истории Узбекистана: теория и гипотезы. Ташкент: Медиа Ланд, 2018. 520 с.
16. Alimova D. A., Ilhomov Z. Tarix fani metodologiyasi. Toshkent: Navro‘z, 2018. 310 b.

17. Alimova D., Buryakov Yu.F. Samarqand tarixi. Toshkent. 2009.
18. Amir Temur jahon tarixida / Mas'ul muharrir: R. Qosimov. Toshkent: Sharq, 2026. 336 b.
19. Amir Temur saltanati tarixiga oid yozma manbalar tadqiqi va tavsifi / To'plovchi: A. Sharipov. Toshkent: Fan, 2020. 256 b.
20. Asqarov A. O'zbek xalqi etnogenezi va etnik tarixini ba'zi bir nazariy masalalari // O'zbekiston tarixi. 2002. №4. 43–46- betlar.
21. Asqarov A. O'zbek xalqining kelib chiqish tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2015. 680 b.
22. Asqarov A. O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi. Toshkent: Univer- sitet, 2007.
23. Ahmedov B. Tarixdan saboqlar. Toshkent, 1994. 430 b.
24. Ahmedov B. O'zbekiston tarixi manbalari. (qadimgi zamon va O'rta asrlar). T., 2001.
25. Ahmedov B. O'zbekiston tarixi manbalari. Toshkent, 2001. 310 b.
26. Ashirov A.A., Atadjanov Sh.Sh. Etnologiya. T. 2007.
27. Babanskiy Yu. K. "Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari". T., "O'zbekiston", 1990.
28. Beruniy A.R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. Tanlangan asarlar. Tom I. Toshkent: Fan, 1968. 252 b.
29. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. Институт проф.обр.Министерство Образования России. М., 1995. 336 с.
30. Boboyorov G'. G'arbiy Turk xoqonligining davlat tuzimi. Toshkent: Yangi nashr, 2018.
31. Doniyorov A.X. Qoraqalpoqlarning an'anaviy xo'jaligi va moddiy madaniyati //O'zbekiston xalqining dini, madaniyati va urf-odatlar: tarix va hozirgi holat. Toshkent, 2011. 198–203.
32. Doniyorov A.X. Xorazm arxeologiya-etnografiya ekspeditsiyasi O'zbekiston etnografiyasi fanida. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2006. 84 b.
33. Jabbarov I., Jabbarov S. Jahon dinlari tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2002.
34. Jabborov I. Buyuk Xorazmshohlar davlati. Toshkent: Sharq, 1999.
35. Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash. Toshkent, 1999. 193 b.
36. Jumayev U. O'rta Osiyo va O'zbekistonda arxiv ishi tarixi, O'zbekistonning asosiy arxivlari. T., 2010.
37. История и историки Узбекистана в XX столетии / Отв. редактор Д. Алимова. Ташкент: Навруз, 2014. 431 с.
38. История Узбекистана в источниках / Составител Б. В. Лунин. Ташкент, 1984. 224 с.

39. История Узбекистана. ХВИ – первая половина XIX века. Ташкент: Фан, 2012. 776 с.
40. История Узбекистана. Эпоха Амира Темура и Темуридов / Отв. редакторы: Э. В. Ртвеладзе., Д. А. Алимова. Ташкент: Фан, 2017. 568 с.
41. Ishmuhamedov R., M.Mirsoliyeva. O‘quv jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalari. T., 2016.
42. Karimov F. Yaqin Sharqdagi etnosiyosiy muammolar va mintaqaviy xavfsizlik masalalari. Monografiya. – “Sharq” nashriyoti; ToshDShI, 2016.
43. Mavlanov O‘. Markaziy Osiyoning qadimgi yo‘llari. T., 2008.
44. Madraimov A., Fuzailova G. Manbashunoslik. Toshkent: Fan, 2007.
45. Madraimov A., Fuzailova U. Tarixiy manbashunoslik. O‘quv qo‘llanma. T.: Fan. 2010.
46. Mamashokirov S., Hukumov A., Lafasov M.va boshqalar. Shaxs va jamiyat. Nazariy masalalar amaliy mashg‘ulotlar. T.: O‘qituvchi, 2005.
47. Mansurov O‘., Saydullayev A., Rahmatullayeva O. Yordamchi tarix fanlari. Metodik qo‘llanma. T: Fan va texnologiya, 2008. 96 b.
48. Mirzo Ulug‘bek. To‘rt ulus tarixi. Toshkent, 1994. 350 b.
49. Movlonov O‘. Markaziy Osiyoning qadimgi yo‘llari. T., 2008.
50. Mo‘minov I. O‘rta Osiyo tarixida Amir Temurning tutgan o‘rni. Toshkent, 1968. 43 b.
51. Osiyo va Afrika mamlakatlarining yangi tarixi. O‘quv qo‘llanma. Sh.Zokirov, Sh.Otajonov, U.Musaev. TDPU, Toshkent, 2011.
52. Ochildiev F.B. Tarixiy o‘lkashunoslik. Toshkent. 2008.
53. Paxrutdinov Sh., S.Saidolimov, D.Mamatqulov. Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari (o‘quv qo‘llanma). – Toshkent 2017.
54. Raximov J. O‘zbekiston tarixini o‘rganishda arxiv manbalaridan foydalanish. -T.: O‘qituvchi. 1995.
55. Raximov M., Tursunova R. Noveyshaya istoriya Uzbekistana: Uchebnoe posobie. Tashkent: UMED, 2014.
56. Rahmatullayev T. O‘zbekiston xalqlari tarixini o‘qitishda arxeologiya materiallaridan foydalanish. Toshkent, 1994, 33 b.
57. Rahmatullayeva A. Amir Temur saltanati tarixnavisligi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010. 96 b.
58. Rahmonqulova Z. Arxeografiya. T., 2011.
59. Rahmonqulova Z. Xronologiya. T., 2006.
60. Rtveldze E.V. Istoriya gosudarstvennosti Uzbekistana. T., 2009.
61. Sagdullayev A. O‘zbekiston tarixi: Davlat va jamiyat taraqqiyoti. Toshkent, 2001.
62. Sagdullayev A., Aminov B., Norqulov N. O‘zbekiston tarixi: davlat va

jamiyat taraqqiyoti: 1- qism. Toshkent, 2000.

63. Sagdullayev A., Eshov B. O'zbekiston tarixi. Toshkent, 1999.

64. Sagdullayev A.S. Qadimgi O'rta Osiyo tarixi. T., 2004.

65. Sagdullayev A.S., Mavlonov O'. O'zbekistonda davlat boshqaruvi tarixi. T., 2006.

66. Sagdullayev va boshqalar. O'zbekiston tarixi: davlat va jamiyat taraqqiyoti. T., 2000.

67. Sagdullayev T. O'zbekiston tarixi ilk yozma manbalarda. Toshkent, 1996. 255 b.

68. Saidboboyev Z.A. Yevropada O'rta Osiyo tarixiga oid tarixiy kartografik ma'lumotlar. T., Fan. 2008.

69. Saidboboyev Z.A. Tarixiy geografiya. T., 2010.

70. Saidqulov T. O'rta Osiyo xalqlari tarixining tarixshunosligidan lavhalar. Toshkent, 1993. 159 b.

71. To'xtayev I. Amir Temur va temuriylarning moliya-pul siyosati. O'zbekiston NMIU, 2006

72. Узбеки. М.: Наука, 2011. 688 с.

73. O'zbekiston davlatchiligi tarixi ocherklari. Mas'ul muharrirlar D.A. Alimova., E.V. Rveladze. T., 2001.

74. O'zbekistonning yangi tarixi. Mustaqil O'zbekiston tarixi. 3- kitob. Toshkent: Sharq, 2000. 560 b. (443 b.)

75. Xidoyatov G. Jahon tarixi T., Sharq. 2003.

76. Hujjatlar. Arxiv atamaları izohli lug'ati. T.: "O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi". 2000.

77. Shoniyozov K. Qarluq davlati va qarluqlar. Toshkent, 1999.

78. Shoniyozov K. Sh. Qang' davlati va qang'lar. Toshkent, 1990.

79. Shoniyozov K.Sh. O'zbek xalqining shakllanish jarayoni. Toshkent, 2001. 464 b.

80. Egamberdiyeva N., Arxeologiya (o'quv qo'llanma). Toshkent, 2011.

81. Eshov B.J. O'zbekiston davlatchiligi tarixi. (o'quv qo'llanma). Toshkent: Ma'rifat, 2009.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.47-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**DAVLAT VA HUQUQ ASOSLARI FANINI O‘QITISH
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent-2025

Tuzuvchilar: **D.A. Rejapova** – A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Ta’lim menejmenti” kafedrası dotsent v.b.

Taqrizchilar: **D.M. Xakimova** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Ijtimoiy va amaliy fanlar metodikasi” kafedrası mudiri, pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent.

M.Tuxtasinov – Namangan viloyati pedagogik mahorat milliy markazi Akademik faoliyat bo’yicha o‘rinbosar, p.f.f.d. (PhD), dotsent.

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Huquq sohalari.
- 1.2. Konstitutsiyaviy huquq.
- 1.3. Inklyuziv ta’lim.
- 1.4. Kasb etikasi.
- 1.5. Media savodxonlik va axborot madaniyati.
- 1.6. Tanlov fanlari.

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitish metodikasi.
- 2.2. Davlat va huquq asoslari nazariyasi va tarixi.
- 2.3. Huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyat.
- 2.4. Ekologiya huquqi.
- 2.5. Oila huquqi.
- 2.6. Yer huquqi.
- 2.7. Xalqaro huquq.
- 2.8. Tadbirkorlik huquqi.
- 2.9. Soliq huquqi.
- 2.10. Tanlov fanlari.

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Huquq sohalari

Mehnat huquqi fani va uning asosiy vazifalari. Mehnatga oid munosabatlar. Aholini ishga joylashtirish. Bandlikni ta'minlash. Mehnat shartnomasi. Mehnat shartnomasini o'zgartirish va bekor qilish asoslari. Ish vaqti. Dam olish vaqti. Mehnatga haq to'lash. Mehnat intizomi. Mehnatni muhofaza qilish. Mehnat nizolari.

Ma'muriy huquq predmeti va metodi. Davlat boshqaruvining umumiy tavsifi. Ma'muriy-huquqiy normalar. Ma'muriy huquqiy munosabatlar. Davlat boshqaruvi organlari. Ta'lim tizimini boshqarish. Ma'muriy huquqbuzarlik. Ma'muriy javobgarlik. Ma'muriy jazo.

Fuqarolik huquqi tushunchasi. Fuqarolik-huquqiy munosabatlar. Fuqarolik huquqiy munosabatlar subyekti sifatida – fuqarolar. Fuqarolik huquqining subyekti sifatida – yuridik shaxslar. Fuqarolik huquqining obyektlari. Vakillik va ishonchnoma. Da'vo muddati.

Mulkchilik. Mulk huquqi. Xususiy mulk huquqi. Davlat mulki huquqi. Ashyoviy huquqlar. Umumiy mulk huquqi. Mulk huquqi va boshqa ashvoviy huquqlarni himoya qilish. Majburiyat huquqi tushunchasi.

Jinoyat huquqi tushunchasi va predmeti, vazifalari. Jinoyat tushunchasi. Jinoiy javobgarlik va uning asoslari. Jinoyat tarkibi. Jinoyatning obyekti. Jinoyatning obyektiv tomoni. Jinoyatning subyektiv tomoni. Jinoyat subyekti. Jinoyat bosqichlari. Jinoyatda ishtirokchilik. Jazo tushunchasi va jazo turlari. Voyaga yetmaganlarga nisbatan tayinlanadigan jazolar va ularni tayinlash.

1.2. Konstitutsiyaviy huquq

Konstitutsiyaviy huquqning umumiy tavsifi. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qabul qilinishi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining asosiy prinsiplari. Inson va fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklari. Fuqarolarning konstitutsiyaviy burchlari. O'zbekiston Respublikasida fuqarolik. Fuqarolik jamiyati institutlari. Oilaning konstitutsiyaviy asoslari. O'zbekistonning ma'muriy-hududiy tuzilishi. Saylov huquqi va tizimi. O'zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti. O'zbekiston respublikasining Vazirlar Mahkamasi. Mahalliy davlat hokimiyati asoslari.

1.3. Inklyuziv ta'lim

Inklyuziv ta'limni tashkil etishning huquqiy asoslari. Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasi. Bolalar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya. Nogiron shaxslar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya. Ta'lim to'g'risidagi Qonun. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi Qonunlar va Vazirlar Mahkamasining 638-sonli qarorlarining mazmun-mohiyati. Ta'limda tenglikni ta'minlash, pedagogik xizmatlarni tashkil etish.

1.4. Kasb etikasi

Kasbga oid axloq qoidalarining vujudga kelishi va rivojlanishi. Kasbiy faoliyatda tashabbuskorlik. Kreativlik va masalaga ijodiy yondashuv. Kasb faoliyatida shaxsiy rivojlanish rejasi. Taym-menejment. Mehnat munosabatlarida kasbiy etikaning ahamiyati. Kasb etikasi va kommunikatsiya. Kasbiy mahoratga oid nutq madaniyati. Kasbiy odob va axloqiy madaniyat. Davlat xizmatchisining kasb etikasi. Pedagogning kasb etikasi. Pedagoglik kompetentlik. Pedagogning kasbiy mahorati. Kasbiy faoliyatda tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish. Jamiyatda kasb egalarining ijobiy shaxsiy imijni shakllantirish yo'l-yo'riqlari.

1.5. Media savodxonlik va axborot madaniyatini

Media savodxonlik va axborot madaniyati fanining predmeti va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni. Media savodxonlik va axborot madaniyati fanining tarixiy evolyutsiyasi. Kutubxona va muzey ta'lim, tarbiya va axborot maskani. Radio va televideniye – tezkor va ommaviy axborot vositasi sifatida. Kino – axborot madaniyatining muhim manbai ekanligi. Xorijiy OAB ning media makonidagi o'rni. Axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot oqimining kuchayishi va muammolari. Media makon va ijtimoiy tarmoqlarda xavfsizlik va turli xil tahdidlar. Jahon media va axborot makonida manfaatlar to'qnashuvi. O'zbekistonda axborot xavfsizligining ma'naviy va huquqiy asoslari. Media makonda psixologik, diniy va madaniy tahdidlar. Virtual olam jozibadorligiga qaramlik va uning oqibatlari.

1.6. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarini takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitish metodikasi

Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitish metodikasi va uning umumta’lim fanlarining uzluksiz ta’lim tizimidagi o‘rni. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitishning asosiy didaktik tamoyillari. Davlat va huquq asoslari fanining o‘quv-metodik ta’minoti. Davlat va huquq asoslari darsliklari va ularga qo‘yiladigan talablar. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitish shakli va uslublari. O‘qitishning an’anaviy va interaktiv uslublari. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitishda ta’lim vositalari va ularning vazifalari. Davlat va huquq asoslari darslarida zamonaviy ta’lim vositalaridan foydalanish. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitishda mustaqil ta’lim va amaliy mashg‘ulot o‘tkazish metodikasi. Davlat va huquq asoslari faniga oid davlat ta’lim standartining mazmuni. Dars rejasi va uning asosini tashkil etuvchilari va dars tahlili. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitishda hamkorlikda o‘qitish texnologiyalari. Davlat va huquq asoslari fanini o‘qitishda ko‘rgazmali vositalardan foydalanish usullari. Hozirgi davrda jahon mamlakatlari ta’lim tizimi.

2.2. Davlat va huquq asoslari nazariyasi va tarixi

Davlat va huquq asoslari nazariyasi. Davlat va huquqning vujudga kelishi. Davlat va huquq haqida umumiy ma’lumot. Davlat shakllari. Davlat mexanizmi: tushunchasi, tarkibiy qismlari. Ijtimoiy munosabatlar tushunchasi. Huquqiy ong: tushunchasi va tarkibiy qismlari. Huquqiy munosabatlar tushunchasi. Belgilari va turlari. Huquq manbalari. Huquq normasi. Huquqiy xulq-atvor. Huquqbuzarlik va yuridik javobgarlik.

Davlat va huquq asoslari nazariyasi va tarixi fanining predmeti, metodi va o‘rganish uslublari. Qadimgi Sharq, Yunoniston va Rim davlati va huquqi. Arab xalifaligining davlati va huquqi. Amir Temur va Temuriylar davlati va huquqi. O‘rta Osiyo xonliklari davlati va huquqi. Rossiya podsholigi mustamlakachiligi davrida O‘zbekiston hududida davlat va huquq. Mustaqil O‘zbekiston davlati va huquqi.

2.3. Huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyat

Huquqiy madaniyatning asosiy tushunchalari. Huquqiy madaniyatning tuzilishi. Madaniyat, milliy turmush tarzi va huquqiy ong. Huquqiy madaniyat va huquqiy tarbiya tajribasi – huquqiy madaniyati poydevori. Huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyat fanini o‘qitishda davlat va huquq asoslarining ahamiyati. Huquqiy tarbiyaning nazariy asoslari. Huquqiy tarbiyaning asosiy yo‘nalishlari va huquqiy tarbiya texnologiyalarini

joriy etish. Huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishda huquqiy tarbiyaning oʻrni. Huquqiy tarbiya amaliyoti. Oʻzbekistonda huquqiy madaniyatning asosiy tamoyillari. Voyaga yetmaganlar huquqiy tarbiyasining xususiyatlari. Qonunga itoatkorlik va huquqiy tarbiya.

2.4. Ekologiya huquqi

Ekologiya huquqi tushunchasi, predmeti va metodlari. Ekologiya huquqi manbalari, tamoyillari va tizimi. Tabiiy resurslarga nisbatan mulk huquqi. Tabiatdan foydalanish huquqi. Inson ekologik huquq va majburiyatlari. Atrof muhitni muhofaza qilish va tabiatdan foydalanish sohasida boshqaruvning huquqiy tartibi. Ekologik qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik. Yerlarni muhofaza qilish va ulardan foydalanishning huquqiy tartibi. Yer osti boyliklaridan foydalanish va muhofaza qilishning huquqiy tartibi. Atmosfera havosini huquqiy muhofaza qilish. Oʻrmon va oʻsimlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishning huquqiy tartibi. Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishni huquqiy tartibi. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar huquqiy maqomi. Chiqindilar va xavfli ashyolar bilan muomala qilishni huquqiy tartibga solish.

2.5. Oila huquqi

Oila toʻgʻrisidagi qonun hujjatlari va ularning vazifalari. Oila huquqining predmeti va oʻziga xos xususiyatlari. Oʻzbekiston Respublikasida oila qonunchiligining rivojlanish tarixi. Oilaviy-huquqiy munosabatlar. Nikoh tuzish tartibi va shartlari. Nikohlanuvchilarning tibbiy koʻrikdan oʻtish sabablari. Er-xotinning shaxsiy huquq va majburiyatlari. Nikohning tugatilishi. Qon-qarindoshlik va bolalarning nasl-nasabini belgilash. Bolalarning oiladagi huquqlari. Ota-onaning shaxsiy nomulkiy majburiyatlari. Nikoh shartnomasi, uni tuzish tartiblari. Ota-ona va bolalarning aliment huquqi va majburiyatlari. Ota-ona qaramogʻidan mahrum boʻlgan bolalarni joylashtirish. Farzandlikka olish. Bolalarni oilaga tarbiyaga olish. Voyaga yetmagan bolalar uchun vasiy va homiy tayinlash. Vasiylik va homiylikning maqsadi. Vasiylik va homiylikni belgilovchi organlar. Fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etish.

2.6. Yer huquqi

Yer huquqi fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Yer munosabatlarini tartibga solishning huquqiy asoslari. Yer huquqining manbalari. Oʻzbekiston Respublikasida yerga boʻlgan mulkchilik. Yerga boʻlgan huquqlarning paydo boʻlishi, oʻzgarishi va bekor qilinishi uchun asoslar. Yerdan foydalanganlik uchun toʻlov. Yerni muhofaza

qilish va undan foydalanish sohasidagi huquqbuzarliklar uchun javobgarlik. Fuqarolar va yuridik shaxslarning yerga bo'lgan huquqlarini himoya qilish. Yer nizolarini ko'rib chiqish xususiyatlari. Shahar va qishloq xo'jaligi yerlarining tushunchasi va tarkibi.

2.7. Xalqaro huquq

Xalqaro huquq tushunchasi, predmeti va tizimi. Xalqaro huquqda tan olish huquqi. Xalqaro huquq manbalari. Xalqaro huquqning asosiy prinsiplari, subyektlari va obyektlari. Xalqaro huquqda hudud va aholi. Xalqaro huquqda javobgarlik. Xalqaro tashkilotlar va shartnomalar huquqi. Xalqaro ekologik huquq. Xalqaro jinoyat huquqi. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquq. Qurolli mojarolar va xalqaro huquq. Xalqaro xavfsizlikni ta'minlash. Terrorizmga qarshi kurash va qurolsizlanishning xalqaro huquqiy asoslari.

2.8. Tadbirkorlik huquqi

Tadbirkorlik huquqining tushunchasi, predmeti prinsiplari va manbalari. Tadbirkorlik huquqiy munosabatlar. Tadbirkorlik huquqining subyektlari. Bozor munosabati sharoitida korxonalarni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish. Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini qayta tashkil etish va tugatishning huquqiy asoslari. Raqobatning huquqiy ta'minlanishi. Tadbirkorlik shartnomalari. Investitsiya faoliyatini huquqiy tartibga solish. Iqtisodiy sohadagi qilmishlar uchun jinoiy javobgarlik.

2.9. Soliq huquqi

Soliq huquqi: umumiy tushunchalar va uning mohiyati. Soliqlarning asosiy funksiyalari va elementlari. Soliqqa tortish tamoyillari. Umumdavlat va mahalliy soliq to'lov turlari. O'zbekistonda soliq tizimida soliqlarning guruhlanishi. Soliq solishning soddalashtirilgan tartibi. Qo'shilgan qiymat solig'i va aksiz solig'i. Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i. Yer qa'ridan va suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk va yer solig'i. Soliqqa oid qonun buzilishlariga barham berish va ularni oldini olish asoslari.

2.10. Tanlov fanlari

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq muammoli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023.
- 2.O'zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodeksi. Toshkent, 1994.
- 3.O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksi. Toshkent, 1994.
- 4.O'zbekiston Respublikasining Mehnat Kodeksi. Toshkent, 2022.
- 5.O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi. Toshkent, 2019.
- 6.O'zbekiston Respublikasining Yer Kodeksi. Toshkent, 1998.
- 7.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ–231-son “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo’yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi qarori.
- 8.Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2024-yil 7-avgustdagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari uchun “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” tadbirlarini bosqichma-bosqich joriy etish to‘g‘risida”gi 246- son buyrug‘i
- 9.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867- sonli qarori

II. Asosiy adabiyotlar

10. R.Xakimov va boshqalar. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. TDYU nashriyoti. Toshkent, 2024.
11. Saydullayev Sh. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. TDYI. Toshkent, 2018.
12. Tadbirkorlik (biznes) huquqi. Mualliflar jamoasi. Darslik. TDYU. Toshkent, 2019.
13. Fuqarolik huquqi. II qism. Mualliflar jamoasi. Darslik. TDYU. Toshkent, 2023.
14. Topildiyev V. Fuqarolik huquqi. Darslik. Universitet. Toshkent, 2014.
15. Ochilov X. Jinoyat huquqi. (Umumiy qism). O‘quv qo‘llanma. Toshkent, “Yuridik adabiyotlar publish” 2022.
16. Rustamboyev M. Jinoyat huquqi. Darslik. O‘zbekiston respublikasi Milliy gvardiya harbiy texnik instituti. Toshkent, 2018.
17. Mualliflar jamoasi. Xalqaro huquq. TDYI. Toshkent, 2018.

III. Elektron ta'lim resurslari

1. lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
2. norma.uz – Axborot huquqiy portali.
3. mehnat.uz – O‘zbekiston respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirlik rasmiy sayti.
4. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining rasmiy sayti.
5. onlinedu.uz – uzluksiz kasbiy ta’lim platformasi.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.48-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TARBIYA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **I.X. Ibraimov** – Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti direktori, pedagogika fanlari doktori, O‘zbekiston Fanlar Akademiyasining haqiqiy a‘zosi, akademik.

L.M. Qaraxonova – Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti, “Mahalla-oila-maktab hamkorligi” ilmiy tadqiqot bo‘lim mudiri, p.f.f.d. (PhD) katta ilmiy xodim.

D.X. Xakimova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Ijtimoiy va amaliy fanlar metodikasi kafedrasini mudiri, Pedagogika fanlari doktori, dotsent.

N.X. Mannanova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti tayanch doktoranti.

Taqrizchilar: **M.Innazarov** – Oliy ta’lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti bo‘lim boshlig‘i, p.f.f.d. (PhD), dotsent.

D.Yusupova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Ta’lim menejmenti” kafedrasini v.v.b. mudiri p.f.f.d. (PhD), dotsent.

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Ijtimoiy hayotda tarbiya fanining rivoji.
- 1.2. Mustaqillik va ma'naviy-tarbiya metodologiyasi.
- 1.3. O'quvchilarni atrof-muhitga munosabatini tarbiyalash. Ekologik tarbiya.
- 1.4. Markaziy Osiyoda ilm-fan, ma'naviyat-madaniyatning tarbiya bilan uyg'unligi.

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Ma'naviy tarbiyaning tarixiy nazariy asoslari.
- 2.2. Sharq allomalarining tarbiya masalasidagi ilmiy-ma'naviy merosi.
- 2.3. "Tarbiya" fanini o'qitishning nazariy-metodologik asoslari.
Tarbiyaning maqsadi, vazifalari va metodlari.
- 2.4. Komil inson kamolotida tarbiya – muhim omil sifatida. Sog'lom avlod – yurt tayanchi.
- 2.5. Oilada tarbiyaviy an'analar va ma'naviyat tushunchalari. Oila qadriyatlari.
- 2.6. Tarbiyada madaniyat va san'atining ahamiyati. Estetik tarbiya.
- 2.7. Tarbiya va huquq fanlarini o'qitish metodikasi. Huquqiy tarbiya.
- 2.8. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. Fuqarolik tarbiyasi.
- 2.9. Tanlov fanlari

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Ijtimoiy hayotda tarbiya fanining rivoji.

Tarbiya tushunchasi. Tarbiyaning maqsadi, qonuniyatlari, vazifalari, usullari va shakllari. Tarbiyada milliy-ma'naviy qadriyatlarning tutgan o'rnini. Muqaddas kitoblar "Avesto", "Injil", va "Qur'on" da odob-axloq va tarbiya masalalari. Qadimgi afsona va asotirlarning tarbiyaviy ahamiyati. Qadimgi davrda tarbiyaga oid g'oyalarning vujudga kelishi. Qadimgi davr mutafakkirlarning tarbiya haqidagi qarashlari va ularning mazmuni.

1.2. Mustaqillik va ma'naviy-tarbiyaviy ishlar metodologiyasi

Mustaqillik, mustaqillik yillarida xalqimiz ma'naviy qiyofasi, milliy g'urur, milliy iftixor, milliy o'zlikni anglash, milliy g'oya, ma'naviyat asoslari, mafkuraviy tahdidlardan xolos bo'lish, milliy mafkuraning bosh va yetakchi g'oyalari, safarbarlik ahamiyati, milliy-ma'naviy taraqqiyotning g'oyaviy asoslari, milliy qadriyatlar, milliy-ma'naviy tarbiyaviy ishlarning ahamiyati, mamlakatimizdagi ma'naviy – tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va samaradorligini oshirish.

1.3. O'quvchilarni atrof-muhitga munosabatini tarbiyalash. Ekologik tarbiya.

Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish, ekologik huquq va ekologik tarbiyaning predmeti, tizimi, manbalari, tabiiy resurslarga nisbatan mulk huquqi, ekologiya sohasida boshqaruv, ekologik nazorat, ekologik ekspertiza, ekologik xavfsizlik, ekologik-huquqiy javobgarlik, yerlarning, suvlarning, yerosti va yerusti boyliklarining, o'rmonlarning huquqiy holati, hayvonot olamidan foydalanish, uni muhofaza qilish, tabiiy qo'riqxonalarining huquqiy holati, sanoat, transport, energetika tarmoqlarida, qishloq xo'jaligida atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish. Ekologik tarbiya, ekologik tarbiya xususiyatlari, ekologik madaniyatni shakllantirish va uni rivojlantirish mexanizmlari.

1.4. Markaziy Osiyoda ilm-fan, ma'naviyat-madaniyat rivojida tarbiya bilan uyg'unligi.

Markaziy Osiyoda ilm-fan va madaniyatning rivojlanishi tarixi, Samarqand va Buxoroda ilm-fan, madaniyat rivoji, ilmiy markazlar faoliyati, shaharsozlik, me'morchilik madaniyati, adabiyot va san'at taraqqiyoti, tarjimonlik faoliyati. Renessans namoyandalarning bola tarbiyasi, inson kamolotida tarbiya va madaniyatni

uygʻun tashkil etishning mohiyati. Renessans namoyandalarining tarbiyani tashkil etish haqidagi qarashlari.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Ma'naviy-tarbiyaning tarixiy nazariy asoslari

Milliy va ma'naviy-tarbiyaning tarixiy nazariy asoslarining mazmun-mohiyati, uslublari, vazifalari, Milliy va ma'naviy-tarbiyaning tarixiy nazariy asoslarining tarkibi, umumiy qonuniyatlari, milliy-ma'naviy tarbiya takomilining asosiy mohiyati, milliy qadriyatlarimizning mazmuni asosida ma'naviy tarbiyaning tarixiy asoslarini izohlash, milliy tarbiya nazariy asoslari bilan mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishni oshirish, milliy-ma'naviy tarbiya takomilining iqtisodiy, madaniy, huquqiy omillari, yoshlarda ma'naviy fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirish asosida tarbiyani tashkil etish.

2.2. Sharq allomalarining tarbiya haqidagi ilmiy-ma'naviy merosi.

“Sharq allomalarining tarbiya haqidagi ilmiy-ma'naviy merosi” fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Oʻrta Osiyoda ilm-fan taraqqiyoti va ilmiy markazlar. Dunyoviy ilmlar rivoji va ilmlar tasnifi (IX — XII), Muso al-Xorazmiy, Abu Abdulloh al-Xorazmiyning hayoti va faoliyati, Ahmad al-Fargʻoniy va Ahmad al-Marvaziyning hayoti va faoliyati. Oʻrta Osiyoda diniy ilmlar taraqqiyoti. Imom al-Buxoriy va Abu Iso Muhammad at-Termiziyning hayoti va ilmiy merosi. Abu Nasr Forobiy – oʻrta asrning buyuk qomusiy olimi. Abu Mansur al-Moturidiy – kalom imomi va fiqh allomasi. Qaffol ash-Shoshiy – Oʻrta Osiyolik buyuk alloma. Abu Ali ibn Sino – Oʻrta Osiyolik buyuk ensiklopedist alloma. Abu Rayhon Beruniy – Xorazm Ma'mun akademiyasining raisi. Abu al-Mu'yn an-Nasafiy, Mahmud az-Zamaxshariy va Burhoniddin al-Margʻinoniyning ilmiy merosi. Mirzo Ulugʻbek va Ali Qushchining hayoti va ilmiy merosi. Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti va faoliyati. Oʻrta Osiyoda tasavvuf ilmi rivoji va tariqatlari. Dunyoviy ilmlar tasnifida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning rivoji.

Markaziy Osiyo musiqasi va raqs san'atining tarbiyaviy ahamiyati, milliy an'analar va urf odatlar, xalqimizning boy ma'naviy merosi, XXI-asr ilm-fan va madaniyat sohalarida yangiliklar.

2.3. “Tarbiya” fanini oʻqitishning nazariy-metodologik asoslari.

Tarbiyaning maqsadi, vazifalari va metodlari

Tarbiyaga oid umumiy tushunchalar, iboralar, tarbiyaning oʻziga xos xususiyatlari, tasavvur va tafakkur uygʻunligi, vatanparvarlik, insonparvarlik,

tolerantlik, bag‘rikenglik, moddiy va ma’naviy merosni asrab-avaylash, yuksak fazilatlar, shaxsning ma’naviy, axloqiy, intellektual va jismoniy jihatdan rivojlanishiga yordam beradigan tamoyillar va uslubi. Tarbiya jarayoni shaxsni jamiyatga mos ravishda tarbiyalash va uning ijtimoiy, madaniy va axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirishini ta’minlash.

2.4. Komil inson kamolotida tarbiya – muhim omil sifatida. Sog‘lom avlod – yurt tayanchi.

Komil inson kamoloti va tarbiya – bu shaxsning barcha jihatlarini, ya’ni aqliy, ruhiy, jismoniy va axloqiy rivojlanishini ta’minlash jarayoni. Komil inson tarbiyasi, asosan, yosh avlodni to‘g‘ri yo‘naltirish, ularni ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxslar sifatida shakllantirish, maktab va oliy ta’lim muassasalari komil insonni tarbiyalashda asosiy roli, ta’lim jarayonida bilim berish bilan birga, axloqiy va madaniy qadriyatlarni ham o‘rgatish, jamiyatda mavjud ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy sharoitlarning tarbiya jarayoniga ta’sirini anglash, ijtimoiy muhitda komil insonni shakllantirish.

2.5. Oilada tarbiyaviy an’analar va ma’naviyat tushunchalari. Oila qadriyatlari

Oilada ma’naviyat – bu oilaning ichki muhitida, a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar va axloqiy qadriyatlar tizimi, oila ma’naviyati inson hayotining asosiy poydevori, oila ma’naviyatning ahamiyati, oila a’zolari o‘rtasida hurmat, sevgi va mehr-muhabbat muhitini yaratish, Oila ichidagi axloqiy me’yorlar va qadriyatlar, oila ma’naviyatini shakllantiruvchi omillar, oilaviy an’analar va urf-odatlar, oilada ochiq muloqot, ijtimoiy barqarorlik, oila ma’naviyati shaxsning rivojlanishiga ta’siri, oila ma’naviyatini oshirish yo‘llari.

2.6. Tarbiyada madaniyat va san’atining ahamiyati. Estetik tarbiya

O‘zbekistonning madaniyati va san’ati fanining maqsadi va vazifalari, O‘zbekistonning eng qadimgi davr madaniyati va san’ati, Bronza va ilk temir davri madaniyati va san’ati, Ahamoniylar davri madaniyati va san’ati, Antik davri madaniyati va san’ati, Ilk o‘rta asrlar madaniyat va san’ati, IX-XIII asrlarda O‘zbekiston madaniyati va san’ati, Amir Temur davrida madaniyat va san’at taraqqiyoti, Temuriylar davrida Movarounnahr va Xurosonda madaniyat va san’at rivoji, Buxoro xonligi va amirligi davri madaniyati va san’ati, Xiva xonligi davrida madaniyat va san’at, Rossiya imperiyasi mustamlakasi davrida Turkistonda madaniyat va san’at (XIX asrning

ikkinchi yarmi – XX asrning boshlari), Sovet mustabid tuzumi davrida O‘zbekiston madaniyati va san’ati, Mustaqillik yillarida O‘zbekiston madaniyati va san’ati. Qadimiy musiqa madaniyati va san’at namunalarining tarbiyaviy ahamiyati. Tarbiya an’alarini san’at namunalarida aks etishi.

2.7. Tarbiya va huquq fanlarini o‘qitish metodikasi. Huquqiy tarbiya

Umumiy o‘rta ta’lim tizimida o‘qitiladigan Tarbiya va huquq fanlarini o‘qitish metodikasi, uning maqsadi, mazmuni, obyekti va predmeti, o‘qitish usullari, metodlari, texnologiyalari, fanni o‘qitish samaradorligi, metodika, didaktika, ta’lim oluvchilarning hamkorlik ijodkorligi, 4K ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, dars mashg‘ulotlarida zamonaviy-innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish.

2.8. Milliy tiklanishdan-milliy yuksalish sari. Fuqarolik tarbiyasi.

“Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari” – bu o‘zbek xalqining tarixiy, madaniy va iqtisodiy merosini qayta tiklash va rivojlantirish jarayonini, ushbu jarayonning ko‘plab davlatlar uchun muhim ahamiyati, xalqning o‘zligini, qadriyatlarini va ma’naviyatini mustahkamlashda asosiy roli, g‘oyasi negizida madaniy bilimlarini o‘zlashtirish, Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari g‘oyasi orqali ma’naviyatini boyitish, yoshlarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini amaliy faoliyatda qo‘llash; ularni davlat va jamiyatning rivojiga keng jalb etish, tashabbuslarini yetarli darajada qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan madaniy, huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy asoslari hamda mexanizmlarni yanada kengaytirish, fan doirasidagi zamonaviy loyihalar ishlab chiqish va tarbiyaviy-ijtimoiy ahamiyatini oshirish.

2.9. Tanlov fanlari

Yangi O‘zbekistonning o‘ziga xos istiqlol, taraqqiyot va strategik yo‘li

Yangi O‘zbekistonning o‘ziga xos istiqlol, taraqqiyot va strategik yo‘li, O‘zbekistondagi iqtisodiy-siyosiy islohotlarning ma’naviy qiyofasi, O‘zbekistondagi madaniy va ma’rifiy islohotlar, O‘zbekistonda boshqaruv tizimi, Oliy Majlis. O‘zbekistonda huquqiy demokratik davlat qurilishi – fuqarolik jamiyatining shakllantirilishi. Yangi O‘zbekistonning ta’lim tizimi islohotlari, O‘zbekiston Respublikasining jahon hamjamiyatiga qo‘shilishi, O‘zbekiston jahon indekslarida, O‘zbekistonning rivojlanishida “Harakatlar strategiyasi 2017–2021” va “Taraqqiyot strategiyasi 2030” ahamiyati va roli.

Yangi O‘zbekiston va Uchinchi Renessans asoslarining shakllanishi

Yangi O‘zbekiston va Uchinchi Renessans asoslari O‘zbekistonning mustaqillik davrida, ya’ni 1991 yildan keyin shakllana boshlagan jarayon, Mustaqillik va milliy o‘zlik, ta’lim va ilm-fan, madaniyat va san’at, iqtisodiy rivojlanish, xalqaro aloqalar, Inson huquqlari va demokratiya, O‘zbekistonning yangi rivojlanish bosqichiga o‘tishi va mamlakatning kelajakdagi istiqbollarini belgilash.

Tarbiya va ta’lim, o‘qituvchi va murabbiylarning tarbiyadagi roli

Tarbiya va ta’lim jarayonida o‘qituvchi va murabbiylarning roli. Ular nafaqat bilim beruvchilar, balki yosh avlodni tarbiyalovchi, ularning shaxsiyati va dunyoqarashini shakllantiruvchi asosiy shaxslar, bilim berish, tarbiyaviy faoliyat, shaxsiy namuna, psixologik qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish, innovatsion yondashuvlar, tarbiya va ta’lim jarayonida o‘qituvchi va murabbiylarning roli, shaxsiyatni shakllantirish va ijtimoiy qadriyatlarni rivojlantirish.

Tarbiya jarayonida sport va jismoniy faoliyatning ahamiyati

Tarbiya jarayonida sport va jismoniy faoliyatning ahamiyati, jismoniy sog‘liqni yaxshilash, sport orqali muvaffaqiyatga erishish, ruhiy va ijtimoiy rivojlanish, ruhiy salomatlik, jamoaviy ish ko‘nikmalarini shakllantirish, muvaffaqiyatli natijalarda o‘z-o‘zini baholash, ruhiy o‘z-o‘zini baholash, ijtimoiy ko‘nikmalar orqali muloqotchanlikni shakllantirish, o‘quvchilarning umumiy ruhiy, jismoniy farovonligini yaxshilash usullari

Tarbiya, etika va estetika

Tarbiya, etika va estetika – bu hayotning muhim sohalardan, Insonni tarbiya qilish, aqidalarini shakllantirish va xulq-atvorini yo‘lga qo‘yish, etika, axloqiy qadriyatlar va qoidalarini o‘rganadi, insonning to‘g‘ri va noto‘g‘ri harakatlarini belgilaydi, estetika esa san’at, go‘zallik va estetik tajribalarni o‘rganadi, insonlarning go‘zallikni qabul qilish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi, ushbu sohalar bir-biri bilan chambarchas bog‘langan va insonning ma’naviy va madaniy hayotida muhim rol o‘ynaydi.

Amalga oshirilayotgan islohotlar va jamiyat ma’naviy qiyofasi

Amalga oshirilayotgan islohotlar jamiyatning ma’naviy qiyofasini o‘zgartirishga qaratilgan. Bu islohotlar ta’lim, sog‘liqni saqlash, madaniyat va iqtisodiy sohalarda yangiliklar kiritish orqali amalga oshirilmoqda. Ularning maqsadi axloqiy qadriyatlarni oshirish, madaniy merosni saqlash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishdir. Bunday islohotlar jamiyatda yangicha fikrlash, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanishni

ta'minlaydi.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi: 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6445145>.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi qonuni: 2020-yil 23-sentyabr, O'RQ–637- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>.
3. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonuni: 2017-yil 3-yanvar, O'RQ–419- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-3088008>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi farmoni: 2019-yil 29-aprel, PF–5712- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-4312785>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi farmoni: 2022-yil 28-yanvar, PF–60- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5841063>.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risidagi farmoni: 2022-yil 11-may, PF–134- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6008663>.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qO'llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori: 2021-yil 25-yanvar, PQ-4963-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5239538>.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori: 2022-yil 17-yanvar, 25-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5828765>.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ–23 1- son qarori, T.: 2024.

II. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

- 1.I.A. Karimov Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. 2-jild. Toshkent:

O‘zbekiston, 1996. 349 b.

2. Islom Karimov. Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q //Islom Karimov. Biz kelajagimizni o‘z qo‘limiz bilan quramiz. 7-tom. Toshkent: O‘zbekiston, 1999.

3. Sh.M. Mirziyoyev Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O‘zbekiston, 2016.

4. Sh. M. Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik — har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

5. Sh.M. Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash — yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

6. Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

7. Sh.M. Mirziyoyev Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

8. Sh.M. Mirziyoyev Yangi O‘zbekiston demokratik o‘zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

III. Asosiy adabiyotlar

1. Fayziyeva U., Jumayev N. Umumiy psixologiya. Buxoro, 2021. – 219 bet.

2. Green, A. Exploring Language Assessment and Testing: Language in Action, New York, NY: Routledge, 2014.

3. Gruenert S., Whitaker T. School Culture Recharged: Strategies to Energize Your Staff and Culture. ASCD. February 16, 2017. 200 pages. <https://www.aitsl.edu.au/migrate-to-australia/apply-for-a-skills-assessment>.

4. Human resources in education: development and utilization. Chinwe Edith Okafor. International Journal of Novel Research in Humanity and Social Sciences. 2018. pp 238-242.5.

5. Ibraimov X., Quronov M. Umumiy pedagogika [Maru]. Darslik. T., “Sahhof”, 2023, 416-bet.

6. Ibraimov X., Quronov M., Ibragimova F. Pedagogika tarixi va nazariyasi [Marn]. Darslik. — T., “Sahhof”, 2023.392-bet.

7. Ота-она — мураббий [Матн] / X. Ибраимов, М.Курунов, Ж.Фозилов, Ф.Зарипов; — Тошкент: Гафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи. 2024. — 220 б.

8. Ishmuhammedov R.J, Yuldashev M.A, Ta’lim va tarbiyada innovatsion

pedagogik texnologiyalar. // Toshkent. – “Nihol” nashriyoti, 2013.

9. Ixtiyorova O‘. “Umumta’lim maktablarida pedagogik kengash faoliyatini tashkil etish”. Science and innovation/ Xalqaro konferensiya (To‘plam). -T., 2024, 718-723 betlar.

10. Jalilov K. Baholash nazariyasi asoslari. – Toshkent. “Akademnashr” nashriyoti. 2022. – 252 bet

11. Satish Prakash Chand, Karishma Kavita Pilley “Formativ va summative baholash O‘rtasidagi asosiy farqlarni tushunish”. – 2024.

12. Scheerens J., Glas C., Sally M. Educational evaluation, assessment, and monitoring. A systemic approach. Lisse abingdon exton (pa) Tokyo.

13. Schleicher A. PISA 2022: Insights and Interpretations. OECD 2023. 68 p.

14. Sharipov Sh., Zokirov I., Tohirov O‘. va b. Umumiy O‘rta ta’limning kasbga yo‘naltirilgan mazmunini klaster texnologiyalari. Metodik tavsiyanoma. – T.: “ABU MATBUOT-KONSALT”, 2012.

15. Sharipov Sh.S., Vorobyov A.I., Muslimov N.A., Ismoilova M. Kasb ta’limi pedagogikasi. — Toshkent., 2005. — 58 b.

16. Tolipova J. Pedagogik kvalimetriya. O‘quv qo‘llanma. TDPU. –Toshkent. 2017. 160 bet

17. Shlyayxer A. Jahon miqyosidagi ta’lim. XXI asr maktab tizimini qanday barpo etmoq kerak? / so‘z boshi Sh.Shermatov, H.Umarova; Umumiy tahrir.

18. Djuraev R.X. Ta’limda interfaol texnologiyalar. – Toshkent: “Sanostandart” MChJ, 2010. – 88 b.

19. Xidoyatova D.A. Samarali interaktiv metodlar 1.0/ – Toshkent: “VNESHINVESTPROM”, 2024. – 152 b.

20. D.Norboeva; tarjimonlar: R.Axmatova, D.Norboeva. – Toshkent: “Zamin Nashr” nashriyoti, 2022 – 344 bet.

21. Alimova R. R. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi. Toshkent: O‘qituvchi, 2009.

22. Doniyorov A. X. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi / O‘quv qo‘llanma. Toshkent: TDSHI, 2014. 233 b.

23. Qo‘chqorov V., O.Mahmudov, Z.Zamonov. Ma’naviyat asoslari. T., 2018.

24. Azamat Ziyov. O‘zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent, 2000. 368 b.

25. Azizxojayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent., 2006.

26. Akademiya nauk v intellektualnoy istorii Uzbekistana. Tashkent: Yangi nashr, 2012. 224 s.

27. Amir Temur saltanati tarixiga oid yozma manbalar tadqiqi va tavsifi / To'plovchi: A. Sharipov. Toshkent: Fan, 2020. 256 b.
28. Ahmedov B. O'zbekiston tarixi manbalari. (qadimgi zamon va O'rta asrlar). T., 2001.
29. Babanskiy Yu. K. "Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari". T., "O'zbekiston", 1990.
30. Bespalko V.P. Pedagogika i progressivnoe texnologii obucheniya. Institut prof.obr.Ministerstva Obrazovaniya Rossii. M., 1995. 336 s.
31. Jabbarov I., Jabbarov S. Jahon dinlari tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2002.
32. Jabborov I. Buyuk Xorazmshohlar davlati. Toshkent: Sharq, 1999
33. Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash. Toshkent, 1999. 193 b.
34. Ishmuhamedov R., M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. T., 2016.
35. Karimov F. Yaqin Sharqdagi etnosiyosiy muammolar va mintaqaviy xavfsizlik masalalari. Monografiya. — "Sharq" nashriyoti; ToshDSH, 2016.
36. Mavlanov O. Markaziy Osiyoning qadimgi yo'llari. T., 2008.
37. Madraimov A., Fuzailova G. Manbashunoslik. Toshkent: Fan, 2007.
38. Madraimov A., Fuzailova U. Tarixiy manbashunoslik. O'quv qo'llanma. T.: Fan. 2010.
39. Mamashokirov S., Hukumov A., Lafasov M.va boshqalar. Shaxs va jamiyat. Nazariy masalalar amaliy mashg'ulotlar. T.: "O'qituvchi", 2005.
40. Mo'minov I. O'rta Osiyo tarixida Amir Temurning tutgan o'rni. Toshkent, 1968. 43 b.
41. Paxrutdinov Sh., S.Saidolimov, D.Mamatqulov. Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari (o'quv qo'llanma). — Toshkent 2017.
42. Sagdullayev A. O'zbekiston tarixi: Davlat va jamiyat taraqqiyoti. Toshkent, 2001.
43. Sagdullayev T. O'zbekiston tarixi ilk yozma manbalarda. Toshkent, 1996. 255 b.
44. To'xtayev I. Amir Temur va temuriylarning moliya-pul siyosati. "O'zbekiston" NMIU, 2006
45. Hujjatlar. Arxiv atamallari izohli lug'ati. T.: "O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi". 2000.

IV. Elektron ta'lim resurslari

1. gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. my.gov.uz – yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.
3. lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
4. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining rasmiy sayti.
5. infocom.uz – “Raqamli iqtisodiyot” ilmiy-elektron jurnali sayti.
6. uza.uz – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
7. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
8. onlinedu.uz – uzluksiz kasbiy ta’lim platformasi.
9. ziyonet.uz – axborot ta’lim portali.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.49-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**GEOGRAFIYA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **I.A. Xurramov** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.b. dotsenti.

B.X. Boymatov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti tayanch doktoranti.

Taqrizchilar: **N.H. Narzullayev** – Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi, Aniq va tabiiy fanlar metodikasi kafedrası, geografiya fani katta o‘qituvchisi.

S.Jumanazarov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi” kafedrası mudiri

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Umumiy yer bilimi
- 1.2. Geologiya
- 1.3. Topografiya va kartografiya asoslari
- 1.4. O‘rta Osiyo va O‘zbekiston tabiiy geografiyasi
- 1.5. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya
- 1.6. Aholi geografiyasi va demografiya asoslari
- 1.7. Toponimika
- 1.8. Rekreatsion va turizm geografiyasi
- 1.9. Tuproqlar geografiyasi
- 1.10. Tanlov fanlar

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Geografiya fanini o‘qitish metodikasi
- 2.2. Geografiya o‘qitish texnologiyalari va loyihalashtirish
- 2.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash
- 2.4. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi
- 2.5. Geografiyadan masala va mashqlar yechish metodikasi
- 2.6. Tanlov fanlar

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Umumiy yer bilimi

Fanlar tizimi. Geografiya fanlari tizimi. Umumiy yer bilimi fanining rivojlanish tarixi. Fanning maqsad va vazifalari. Koinot haqida tushuncha. Quyosh tizimi. Quyosh. Sayyoralar. Oy. Quyosh va sayyoralarning kelib chiqishi haqida gipotezalar. Yerning sayyora sifatidagi ta'rifi. Yerning harakati va uning geografik oqibatlari. Magnitosfera. Geografik qobiq va uning xususiyatlari. Yerning ichki tuzilishi. Litosfera. Yer po'stining tuzilishi. Geoxronologik jadval. Platformalar, geosinklinallar. Asosiy tog' hosil bo'lish bosqichlari. Relyef. Relyef hosil qiluvchi omillar. Tog'lar va ularning turlari. Geografik xaritalar bilan ishlash. Koinot haqida umumiy tushuncha. Quyosh sistemasi haqida umumiy tushuncha. Yerning shakli va kattaligi. Yerning o'z o'qi atrofida aylanishi va buning geografik ahamiyati. Yerning quyosh atrofidagi harakati va uning oqibatlari. Vaqtni hisoblash va uning o'lchov birliklari haqida tushuncha. Yer yuzasining tuzilishi. Relyef hosil qiluvchi omillar. Quruqlikning geotektura va morfostruktura Relyefi. Havo namligi. Atmosfera bosimi. Daryo suvining harakati. Daryolarning suv sarfi.

1.2. Geologiya

Geologiya faniga kirish. Geologiya fanining rivojlanish tarixi. Kristall panjaralar haqida ma'lumot. Endogen geologik jarayonlar. Tektonik jarayonlar haqida tushuncha. Yerning asosiy geostrukturalari haqida tushuncha. Metamorfik jarayonlar haqida tushuncha. Ekzogen (Nurash jarayoni). Cho'kindi tog' jinslari haqida ma'lumot. Yer usti Relyefining o'zgarishi haqida tushuncha. Iqtisodiy va ekologik geologiya haqida tushuncha. Kristallografiya simmetriya elementlari. Kristallografik shakllar. Minerallarning fizik diagnostik xususiyatlari. Sof tug'ma minerallar. Nometall va metall. Sulfidlar va sulfatlar. Galoid, oksigidroksid karbonat. Volfram. Magmatik, metaformik va cho'kindi tog' jinslari. Tekstura va strukturalari bilan tanishish, jinslarni aniqlashda foydalanish. Petrografiya haqida tushuncha. Geologik kesimlar olish. Gorizont (bo'ylama) va burchak ostida qiyalab chizish. Tabiat va "Geologiya" muzeylaridagi mavzularga tegishli bo'lgan eksponatlar bilan tanishish. Paleontologiya. Toshqotgan fauna va floralar bilan tanishish, ularni farqlash, rasmlarini chizish. Fatsiya, Fatsiya tahlil usullari bilan tanishtirish.

1.3. Topografiya va kartografiya asoslari

Topografiya va kartografiya asoslari fanining maqsadi, mazmuni, predmeti va vazifalari. Joyda geodezik ishlarni olib borish to'g'risida qisqacha tarixiy ma'lumot. Yerning matematik modeli. Burchak o'lchash usullari (oriyentirlash burchaklari). Teodolit va u bilan burchak o'lchash. Nivelirlash turlari, geometrik, trigonometrik gidrostatistik va boshqalar. Topografik xaritalar va ularning elementlari. Topografik

xaritalarning varaqlarga bo'linishi va nomenklaturasi. Topografik xaritalarning mazmuni. Menzula va u bilan plan olish. Aerofototopografiya, aero va kosmik fotosyomka. Masshtablar. Topografik xaritalarda masofalar va maydonlarni o'lchash. Oriyentirlash burchaklari. Relyef va uning elementlari. Topografik xaritaning nomenklaturasini aniqlash. Topografik xaritalarda koordinatalarni aniqlash. Yozma ravishda tasvirlangan joyning planini tuzish va topografik xaritani chizish. Teodolit bilan burchak o'lchash usullarini o'rganish. Nivelirni o'rganish. Aerofotosuratlar bilan ishlash, deshifrovka qilish. Globus bilan ishlash.

1.4. O'rta Osiyo va O'zbekiston tabiiy geografiyasi

Tabiiy geografiyaga kirish. O'rta Osiyo va O'zbekistonning geografik o'rni, tabiiy geografik xususiyatlari va tekshirish tarixi. Osiyo qit'asining shakllanish tarixi va tadqiq etilishi. O'rta Osiyo Relyefi. O'rta Osiyoning iqlimi. O'rta Osiyo ichki suvlari. O'rta Osiyo geografik mintaqalari, o'simlik va hayvonot dunyosi. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. O'zbekiston tabiati va tabiiy boyliklarining o'rganilish tarixi. Geologik tuzilishi. Relyefi. O'zbekiston iqlimi. Ichki suvlari. O'zbekiston tuproq qoplami. O'simliklari. O'zbekistonning hayvonot dunyosi. O'zbekistonning tabiati, tabiiy boyliklari va ularni muhofaza qilish. Tabiiy geografik rayonlashtirish toksonomik birliklari, tamoyillari, uslubiy masalalari. O'zbekiston hududining rayonlashtirish tizimi. Zarafshon okrugi. Qizilqum okrugi. Ustyurt okrugi. Quyi Amudaryo okrugi. Tog'oldi va tog' kichik provinsiyalari, Chirchiq-Ohangaron okrugi, Farg'ona okrugi, Qashqadaryo okrugi, Surxondaryo okrugi, Mirzacho'l okrugi, G'arbiy Tyanshanning kompleks tabiiy geografik tavsifi. Turkiston-Nurota.

1.5. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya

O'zbekiston Respublikasining tashkil topishi, maydoni, chegaralari, iqtisodiy geografik o'rni. O'zbekiston Respublikasining tabiiy sharoiti va tabiiy resurslari. O'zbekiston Respublikasi aholisi va tarkibi. O'zbekiston Respublikasi aholisining joylashuvi va mehnat resurslari. O'zbekiston Respublikasining xalq xo'jaligining umumiy ta'rifi. O'zbekiston Respublikasi sanoat turlari. O'zbekiston Respublikasi transporti. O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy rayonlari. O'zbekiston Respublikasi hududiy ishlab chiqarish majmualari va iqtisodiy rayonlari. O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy geografiyasi, siyosiy va ma'muriy bo'linishi.

Jahon ijtimoiy-iqtisodiy geografiyasiga kirish. Jahonning siyosiy xaritasi. Dunyo mamlakatlari klassifikatsiyasi. Jahon tabiiy resurslari. Jahon aholi geografiyasi. Jahon xalq xo'jaligi. Jahon sanoati geografiyasi. Jahon qishloq xo'jaligi geografiyasi. Jahon transport geografiyasi. Jahon mamlakatlarining regional tavsifi. Jahonning rivojlangan davlatlari. Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi fanining predmeti, mazmuni. Markaziy Osiyoda iqtisodiy integratsiya va yagona iqtisodiy makon. Dunyo

siyosiy kartasida Markaziy Osiyo mamlakatlari. Markaziy Osiyo davlatlarining geografik o'rni, tabiiy resurslari. Markaziy Osiyo davlatlarining tarixiy shakllanishi. Markaziy Osiyo aholisi va mehnat resurslari. Markaziy Osiyo sanoat tarmoqlari. Markaziy Osiyo davlatlarining transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari Markaziy Osiyoning MDH va umumjahon mehnat taqsimotidagi ishtiroki.

1.6. Aholi geografiyasi va demografiya asoslari

Aholi geografiyasi va demografiya asoslari predmeti. Aholi geografiyasi va demografiya asoslari fanining nazariy, ilmiy-amaliy asoslari va tushunchalari. Aholining demo-ijtimoiy harakatlari. Aholining ijtimoiy sotsial tarkibi. Aholining milliy etnik tarkibi. Dunyo xalqlari klassifikatsiyasi. Dinlar va diniy tarkib haqida tushuncha. Mehnat resurslari va ulardan foydalanish. Aholining hududiy joylashuvi. Aholining joylashuvi. Aholi migratsiyasi. Aholi joylashuvining geografik shakllari. Shahar tizimining rivojlanishi urbanizatsiya jarayoni.

1.7. Toponimika

Toponimika faniga kirish. Toponimika va ilmiy atamashunoslik faning obyekti, predmeti, vazifasi. Toponimik tadqiqotlar tarixi. Toponimika va ilmiy geografik atamashunoslikning tayanch tushunchalari. O'zbekistonda hozirgi zamon toponimika va geografik atamalar. Geografik nomlarning paydo bo'lishi, mazmuni va tasniflash. Geografik nomlarni yozish qoidalari. Geografiya ta'limida toponimika va geografik terminlar. Toponimika faning rivojlanishi, boshqa bilan aloqasi. Toponimika faning tadqiqotlar tarixi. O'zbekiston toponimiyasiga hissa qo'shgan olimlar. Toponimik tushunchalar. Klassifikatsiyaga bo'lingan nomlar. O'zbekiston toponimiyasining xaritasi. Geografik nomlarni muhofaza qilish.

1.8. Rekreatsion va turizm geografiyasi

Rekreatsiya va turizm tushunchalari. Rekreatsion geografiyaning predmeti, maqsadi va vazifalari. Rekreatsion va turizm resurslari. O'zbekistondagi dam olish maskanlari. O'zbekistondagi qadimiy shaharlar va tarixiy obidalar turizm resursi sifatida. Rekreatsion geografiyaning rivojlanish omillari. Rekreatlarni hisobga olish metodlari. Turizm-tizimi o'rganish obyekti sifatida. Turizm mohiyati. Turistik yo'nalishlarining paydo bo'lishi va shakllanishi. Turistik daromad va xarajatlar. Xalqaro turizm geografiyasi. Turizm turlari

1.9. Tuproqlar geografiyasi

Tuproqshunoslik faniga kirish. Tuproqshunoslik fani, uning vazifalari va metodlari. Tuproqlarning hosil bo'lishi, taraqqiyoti, tarkibi va xossalari. Tuproq hosil bo'lish jarayoni va uning biologik asoslari. Tuproqning suv xossalari va suv rejimi.

Tuproqning organik qismi. Tuproqning singdirish qobiliyati va singdirish turlari. Tuproq unumdorligi. Tabiatda tuproqlarning tarqalishi, rivojlanishi, tabiat mintaqalari tuproqlari. Arktik va subarktika mintaqasi tuproqlari. Tayga-o'rmon mintaqasi tuproqlari. Sho'rlangan tuproqlar va ularning tarqalishi. Tog' oldi cho'l dashtlarning quruq subtropiklar mintaqasi tuproqlarining hosil bo'lishi, tarkibi, xossalari va klassifikatsiyasi. Respublikamizning tog'li hududlari tuproqlari.

1.10. Tanlov fanlar

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Geografiya fanini o'qitish metodikasi

Geografiya fanni o'qitishda o'quvchilarni kreativ fikrlashga yo'naltirish asosida darslarni tashkil etishning interfaol metodlari. Fanni o'qitishda o'quvchilar bilish faoliyatini faollashtirish asosida darslarni tashkil etish metodlari. Geografiya ta'limida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish. Geografiya fanini o'qitish metodlari va uni tanlash, o'qitish metodlarini sinflashtirish, katexezik suhbat va evristik suhbat metodlari. Konstruktiv metod. O'quvchilarga mavzuni yanada aniqroq tushuntirish va ilmiy tushunchalarni amaliyotda ko'rish imkonini beruvchi samarali o'qitish metodlar. Mavzularni mantiqiy ketma-ketlik va o'zaro bog'liq holda o'qitish.

Geografiya darslarini "4K" modeli yordamida tashkil etish yo'llari. "4K" modeli tahlili. Geografiya darslarida 5E metodining mazmuni va mohiyati, yaratilish tarixi, ularning geografiya darslarida qo'llashning afzalliklari. Xarita bilan ishlashda SAMR modelini qo'llash.

Interaktiv usullar: xarita bilan ishlash (yozuvsiz xaritalar, tematik xaritalar), Muammoli masalalarni hal qilish (masalan, iqlim o'zgarishi yoki tabiiy resurslar taqsimoti haqida), Guruhlarda loyiha ishlari (masalan, ma'lum bir mintaqasi bo'yicha tadqiqot). Amaliy usullar: Tabiatda kuzatuvlar o'tkazish (masalan, mahalliy landshaftni o'rganish), Geografik modellarni yaratish (vulkanlar, relyef shakllari), Raqamli texnologiyalardan foydalanish: GIS (Geografik axborot tizimlari) dasturlari yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish, Onlayn xaritalar (Google Earth, ArcGIS) orqali virtual sayohatlar. Kuzatuv va tajriba usullari, Multimedia vositalari, Taqqoslash va tahlil. Geografiya ta'limida kartografik texnologiyalardan foydalanish.

2.2. Geografiya o'qitish texnologiyalari va loyihalashtirish

Geografiyani o'qitishda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish yo'llari. Geografiyani o'qitishda lokal va xususiy metodik darajada foydalaniladigan texnologiyalar (interfaol metodlar). Geografiyani o'qitish jarayonida

didaktik o‘yinli darslardan foydalanish yo‘llari. Geografiyani o‘qitishda o‘quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish yo‘llari.

Geografiyani o‘qitishda interfaol metodlar. Geografiyani o‘qitish jarayonida didaktik o‘yinli darslardan foydalanish yo‘llari. Geografiyani o‘qitishda modulli darslardan foydalanish yo‘llari. Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalaridan geografiya darslarida foydalanish yo‘llari. Muammoli o‘qitish metodi. Geografiyani o‘qitish jarayonida didaktik o‘yinli darslar. O‘quvchilar bilimini tekshirishning shakl va usullari.

Loyihaga asoslangan ta’lim (Project-Based Learning). Tadqiqot va loyiha usullari. O‘quvchilarning ilmiy qiziqishlarini rivojlantirish. Ilmiy loyihalar va tadqiqotlarni tashkil etish metodikasi. Loyihalash texnologiyasi. Loyihalash texnologiyasining asosiy g‘oyasi. Loyiha turlari va uni geografiya darslarida foydalanish yo‘llari. Tadqiqot, axborotli va ijodiy xarakterdagi loyihalar. Juftlik, kichik guruhlar, jamoada o‘quv loyihalarini tayyorlash.

2.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash

O‘quvchilarning o‘qib tushunish savodxonligini aniqlashga yo‘naltirilgan xalqaro dasturlar (PISA, TIMSS) asosida ta’lim samaradorligini nazorat qilish va baholash. Xalqaro baholash dasturlarining ahamiyati. PISA xalqaro baholash tadqiqotiga umumta’lim muassasalarining, o‘qituvchi va o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasini oshirishni tashkil etish. Hayotiy ko‘nikmalarning tavsiflari.

TIMSS — xalqaro baholash dasturining mazmun-mohiyati, maqsad va vazifalari. TIMSS — xalqaro tadqiqotining asosiy maqsadi boshlang‘ich va o‘rta maktablarda matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha ta’lim sifatini qiyosiy baholash xalqaro dasturining afzallik tomonlari. O‘quvchilar o‘qish savodxonligini baholash bo‘yicha ishlab chiqilgan topshiriqlar mazmuni, matnlarning qiyinlik darajasi va baholash mezonlari. O‘quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlash ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishning samarali yo‘llari. Xalqaro va milliy dasturlar asosida o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash bo‘yicha ishlab chiqilgan topshiriq namunalari tahlili.

2.4. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi

Tabiiy geografiyaga kirish. Yevrosiyo materigining geografik o‘rni va tabiiy geografik xususiyatlari. Yevrosiyo materigini shakllanish tarixi. Yevrosiyo materigining relyefi. Yevrosiyo materigining iqlimi. Yevrosiyo materigi ichki suvlari. Yevrosiyo materigi geografik mintaqalari. Yevropa qit’asi. Osiyo qit’asi. Shimoliy Amerika materigining geografik o‘rni, tekshirish tarixi. Shimoliy Amerika materigi shakllanish tarixi. Janubiy Amerika materigining geografik o‘rni, tekshirish tarixi. Janubiy Amerika materigi shakllanish tarixi. Janubiy Amerika materigi relyefi. Janubiy Amerika materigi iqlimi. Afrika materigining geografik o‘rni va tadqiq etilishi. Afrika

materigi shakllanish tarixi. Afrika materigi relyefi. Afrika materigi iqlimi. Afrika materigi ichki suvlari. Tinch okeani. Atlantika okeani. Hind okeani. Shimoliy Muz okeani. Avstraliya materigi. Avstraliya materigi iqlimi va ichki suvlari. Avstraliya materigi tuprog'i, o'simlik va hayvonot dunyosi. Avstraliya materigi tabiiy geografik o'lkalari. Okeaniya. Antarktida materigining geografik o'rni, tadqiq etilishi. Antarktida iqlimi, o'simlik va hayvonot dunyosi.

2.5. Geografiyadan masala va mashqlar yechish metodikasi

Geografiya fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tkazish metodikasi. Maktab dasturida ko'rgazmali tajribalar. Atmosfera qobig'i yuzasidan amaliy mashg'ulotlar tashkil etish metodikasi. Atmosfera bosimi va uni aniqlash, havo harorati va bosimini aniqlashga doir masalalar yechish, yerning ichki tuzilishi, gidrosfera va gorizont (ufq)ni aniqlash, dunyo tomonlari va azimut. Soat mintaqalari va vaqt hisobi, yerning ichki tuzilishiga doir masalalar. Okean suvlarining haroratini o'lchashga doir masalalar. Yangi tahrirdagi 7- va 10-sinf geografiya fanlaridagi amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish metodikasi. Yangi va qiziqarli tajribalar.

2.6. Tanlov fanlar

O'zbekistonda hozirgi zamon toponimika va geografik atamalar. Geografik nomlarning paydo bo'lishi, mazmuni va tasniflash. Geografik nomlarni yozish qoidalari. Geografiya ta'limida toponimika va geografik terminlar. Toponimika faning rivojlanishi, boshqa bilan aloqasi. Toponimika faning tadqiqotlar tarixi. O'zbekiston toponimiyasiga hissa qo'shgan olimlar. Toponimik tushunchalar. Klassifikatsiyaga bo'lingan nomlar. O'zbekiston toponimiyasining xaritasi. Geografik nomlarni muhofaza qilish.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni: 2020-yil 23-sentyabr, O'RQ-637-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni: 2019-yil 29-aprel, PF-5712- son [Elektron manba].–URL: <https://lex.uz/docs/-4312785>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni: 2022-yil 28-yanvar, PF-60- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5841063>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni: 2022-yil 11-may, PF-134- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6008663>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori: 2021-yil 25-yanvar, PQ-4963- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5239538>.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori: 2022-yil 17-yanvar, 25- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5828765>.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231- son "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6981085>
8. "Ta'lim – 2030" Inchxon deklaratsiyasi. – Inchxon: Janubiy Koreya. 2015.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik– har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017- yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017- yil 14- yanvar. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – Toshkent: O'zbekiston, 2018. – 508 b.

4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –Toshkent: O‘zbekiston, 2016. – 56 b.

5. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. –Toshkent: 2017. – 48 b.

Asosiy adabiyotlar

1. Abdunazarov L.M, Qambarova Sh.A, Tobirov O.Q. Markaziy Osiyo geografiyasi o‘quv-qo‘llanma. -T.: “Noshir” 2017-y.

2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: “SHARQ” NMAK, 2019 y.

3. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508 b.

4. Ismailov A., Daminov H., Karimov N., Ahmedov X., Tog‘ayeva G., Qosimova Z. O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo‘ljallangan axborotnoma. 1-son. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari, soha mutaxassisleri, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan test topshiriqlari to‘plami. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 145 b.

5. Vaxobov H., Alimqulov N.R., Sultanova N.B. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent. 2021y.

6. Xoldorova G.M. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Jizzax. 2020 y.

7. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N “Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi” Toshkent: O‘zbekiston, 2020.

8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta’limi metodikasi” O‘quv qo‘llanma. Samarqand — 2021

9. Djo‘raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o‘qitish metodikasi” Farg‘ona — 2021

10. Tursunova, M. “Geografiya fanidan moduli ta’lim texnologiyalari” – Toshkent: Fan va texnologiya. 2022

11. Tursunov, S. “Geografiya ta’limida moduli va interfaol metodlar: Innovatsion yondashuvlar” – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti. 2023 y.

12. Jumanazarov S. Ta’limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo‘llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.

13. Abduqodirov, Z., Rustamov, A. “Geografiya fanida moduli tizim va interfaol ta’lim metodikasi” – Toshkent: O‘qituvchi. 2023

14. Akhmedova, D. “Geografiya darslarida interfaol ta’lim: Yangi pedagogik yondashuvlar” – Toshkent: O‘qituvchi. 2023

15. Musaev P., Musaev J. 8-sinf “O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” “SHarq” nashriyoti, 2014 yil

16. P.Ishmuhammedov, M.Mirsoliyeva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari.-T. 2016 y.
17. Nizomov. A, Raximova. G, Rasulova. N. Toponimika T., "Sharq". 2012
18. Mirakmalov M.T., Sharipov Sh.M., Avezov M.M., Hojiyeva M.T. 7-sinf Geografiya darslik Respublika ta'lim markazi, -T.: 2022, B-176.
19. Fedorko V.N., Safarova N.I., Ismatov J.A., Nazaraliyeva E.Y. 10- sinf Geografiya darslik Respublika ta'lim markazi, -T.: -2022, B-185.

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. my.gov.uz – yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.
3. lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
4. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining rasmiy sayti.
5. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
6. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
7. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
8. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
9. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
10. www.edu.uz
11. www.geografiya.uz
12. www.unesco.org
13. www.criticalthinking.org
14. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.
15. erp.maktab.uz – xalq ta'limini boshqarish tizimi.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.50-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**MUSIQA MADANIYATI FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **A.Q. Lutfullayev** – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, “Ijrochilik mahorati va madaniyati” kafedrası mudiri, professor.

D.A. Karimova – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, “Musıqa nazariyasi va metodikasi” kafedrası mudiri, professor v.b.

Taqrizchilar: **Sh.J. Yusupova** – Andijon davlat pedagogika instituti, O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, pedagogika fanlari doktori.

G.A. Xolmirzayeva – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

**KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR
MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:**

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.01. Musiqa nazariyasi
- 1.02. Musiqa tarixi
- 1.03. Cholg'u ijrochiligi
- 1.04. Maktab repertuari
- 1.05. An'anaviy xonandalik
- 1.06. Xor va xorshunoslik
- 1.07. Dirijyorlik asoslari
- 1.08. Vokal ijrochiligi

2.00. Ixtisoslik fanlari

- 2.01. Ijrochilik san'ati tarixi
- 2.02. O'zbek xalq musiqa ijodi
- 2.03. Xalq cholg'ularida ijrochilik uslubiyati
- 2.04. Musiqa o'qitish metodikasi va texnologiyalari
- 2.05. Bolalar musiqa adabiyoti
- 2.06. Musiqa to'garaklarini tashkil etish
- 2.07 Tanlov fanlari

1.00. UMUMKASBIY FANLAR

1.01. Musiqa nazariyasi fani

Fanni o'qitishdan maqsad: talabalarda musiqiy ifodalilikka nisbatan ongli tafakkurni tarbiyalash va uni idrok etish qobiliyatini hosil qilish; talabalarining musiqiy dunyoqarashi, idrokini shakllantirish va rivojlantirish, musiqiy-estetik didini to'g'ri yo'naltirish va boyitish, ijodiy qobiliyatlarini o'stirish; talabalarni musiqa o'qituvchisi sifatida amaliy faoliyatga tayyorlashdan iborat.

Fanning vazifasi: talabalarga musiqiy ifodalilikning asosiy vositalarini tushunib yetishishlarida chuqur bilimlar berish hamda musiqiy-texnik ko'nikmalarni o'rgatish;

– kompozitorlik ijodining ahamiyatli masalalari va asosiy muammolari bilan yaqindan tanishtirish hamda musiqa tizimi va unda muhim o'rin egallagan garmoniqa haqida aniq tushunchalar berish;

– musiqiy asar shaklining tuzilishidagi asosiy qonuniyatlari, muhim musiqa elementlari, musiqiy rivojlanish prinsiplari, shakldagi qismlar funksiyasi bilan talabalarni tanishtirish va turli xil musiqiy shakllarni tahlil qilish malakalarini shakllantirish

– talabalarining musiqiy fikrlash, musiqiy eshitish, sof intonatsiyani his eta olish qobiliyatlarini va musiqiy xotirasini shakllantirish, ularda lad, ritm, temp va uslub tuyg'usini tarbiyalash hamda o'zlashtirgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishga o'rgatishdir.

1.02. Musiqa tarixi

Fanni o'qitishdan maqsad – Talabalarda musiqiy san'atning tarixiy taraqqiyot bosqichlari, muhim uslubiy yo'nalishlar, davrlar, maktablar, shuningdek, taniqli bastakorlar va ularning asarlari haqida tizimli tasavvur hosil qilish, turli tarixiy-madaniy davrlarga oid musiqiy uslublarni anglash va musiqiy tafakkurni shakllantirish.

Talabalarni musiqa o'qituvchisi sifatida amaliy faoliyatga tayyorlashdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarga chet el musiqasi madaniyati tarixiy taraqqiyoti, asosiy yo'nalishlari, janr va shakllari haqida ma'lumot berish, jahon klassik musiqasiga xos bo'lgan badiiy ifoda vositalarini va turli xil janrdagi asarlarning mazmunini idrok etishga o'rgatish, g'arbiy Yevropa va rus kompozitorlarining ijodiyoti hamda badiiy jihatdan ahamiyatli asarlari bilan tanishtirish, har bir kompozitorning kasbiy mahorat jihatlarini aks ettiruvchi xususiyatlarini yoritib berish;

- talabalarni o'zbek musiqasi bosib o'tgan tarixiy jarayon, uning umuminsoniyat tarixida tutgan o'rni, milliy musiqiy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, ularga

musiqiy-tarixiy bilimlar berish, musiqa san'atining tarixi bilan jamiyat taraqqiyotining bog'liqligini tushuntirish, o'zbek musiqasini qadimiy davrlarda, temuriylar davrida qay darajada rivojlanganligini, ulug' siymolar va musiqashunoslar nomlarini va ularning musiqa ilmida yaratgan kashfiyotlari hamda uni rivojlantirishdagi hissalarini bilish orqali talabalarda milliy g'urur, qadr-qimmat, ehtirom tuyg'ularini shakllantirish;

1. Tarixiy bilim va tushunchalarni shakllantirish
 2. Musiqiy uslublarni tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish
 3. Madaniy meros va bastakorlar faoliyati bilan tanishtirish
 4. Tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish
 5. O'z musiqiy madaniyatini rivojlantirish va estetik didni oshirish
- Talabani milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida shakllangan musiqiy estetik qarashlar bilan qurollantirish.

O'zbek xalq musiqasi, maqom, baxshichilik va bastakorlik maktablariga oid bilimlarni mustahkamlash.

1.03. Cholg'u ijrochiligi

Fanning talabalarining o'quv jarayonida olgan maqsadi ansambl bilimlarini sifatida mujassamlashtirish, keyingi o'qituvchilar faoliyatida cholg'u asboblari ansambllari tashkil qilish yo'llarini, talaba va o'quvchilarning o'qishdan bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkil qilish, madaniy merosga to'g'ri yondashishga ularning tafakkur va hissiyotlarini rivojlantirib borib, g'oyaviy – badiiy va ma'naviy tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatish.

Fanning vazifasi: Maktablarda turli xil umumta'lim ansambllarini tashkil etish, repertuar tanlay olish, konsert chiqishlarini uyushtirish malakalarini egallash:

- ansambllarni tashkil qilish haqidagi amaliy ma'lumotlarni bilish ijrodagi usullar (cholg'u zarblari, shtrixlari), doira usullari, bezaklarda foydalana olish;
- ansambllari ijrosidagi unison, hamda ko'p ovozli musiqiy asarlarni o'rganish, tahlil qila olish;
- cholg'ular haqida qiziqarli suhbatlar o'tkaza olish;
- cholg'u ijrochiligi va ansambli tarixi, shakllantirishi haqida ma'lumotga ega bo'lish;
- cholg'uda ijro yetishni o'rgatish jarayoni o'quvchilar tomonidan ijro asoslarini ongli ravishda puxta egallash, ijro uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni hosil qilish va ularni amalda qo'llay olish hamda mustaqil ijodiy fikrlash va kuzatish qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, estetik didini shakllantirishga qaratilgan.

1.04. Maktab repertuari

Fanni o'qitishdan maqsad: umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa o'qitish

metodikasi modulida musiqiy ta'lim yo'nalishi talabalarini musiqa madaniyati o'qituvchisining o'quvchilar bilan ishlash usullarining mazmunini anglatadi. Talabalarni bo'lajak musiqa madaniyati o'qituvchilarini umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limdagi musiqa fanlarini:

- umumiy o'rta ta'lim musiqa ta'limi mazmuni (boshlang'ich va o'rta ta'lim);
- musiqa o'qitish prinsiplari;
- musiqa o'qitish metodlar;
- musiqa madaniyati fani bo'yicha qo'yiladigan talablar;
- musiqa madaniyati fani bo'yicha o'quvchilarga sinflar kesimida qo'yiladigan talablar;
- musiqiy asarlarni o'qish va ijro etish metodlari;
- musiqa o'qituvchisi shaxsiga qo'yiladigan talablar;
- jamoa bo'lib kuylashni o'rgatish metodlari.
- musiqiy ritmik faoliyat;
- o'quvchilarda ijrochilik va ijodkorlik malakalarini rivojlantirish;
- musiqiy tarbiya asoslari;
- maktab repertuari mazmunini bilishi;
- maktab o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini o'stirish, bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishga o'rgatish metodikalarini bayon qilish;
- o'qitishning kompleks metodlari asosida o'qitishga tayyorlashdir.

Fanning vazifalari: musiqa ta'limi va tarbiyasining mazmuni, tashkil qilinishi, turli shakllari va metodlari haqida asosiy ma'lumotlar berish. Musiqa ta'limi va tarbiyasi sohasidagi ilg'or tajribalarni umimlashtirish. Darsdan tashqari musiqiy pedagogik amaliyot bo'yicha metodik adabiyotlarni mustaqil o'rganishga tayyorlash. Musiqa fanidagi asosiy mavzularni o'qitish orqali o'quvchilarning musiqiy-ilmiy savodxonligini oshirish metodikasiga asoslaniladi.

1.05. An'anaviy xonandalik

Fanning maqsadi: An'anaviy xonandalik fani bo'yicha o'zbek xonandaligi, an'anaviy xonandalik hamda cholg'uda ashula ijrochiligi malakalarini shakllantirish bo'yicha uslubiy ko'rsatma va tavsiyalarni taqdim etishdan iborat. Buning uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish talab etiladi:

- an'anaviy xonandalik bo'yicha nazariy bilimlarga ega bo'lish;
- o'zbek xonandalik maktabi haqida nazariy va amaliy bilimlarni egallash;
- mumtoz ashulachilik ijro namunalarini tushunish va ijro eta olish;
- xonandalik asarlarini yakka hamda jamoada kuylash tartib-qoidalarini o'rganish:
- o'tmish mashhur maqom maktabi vakillari ijro namunalarini asl xolida o'rganish va kuylash;

– cholgʻuda ijrochilik xonandalik malakalarini oʻrganish va amalda qoʻllash malakalarini egallashdan iborat.

Fanning vazifasi – Anʼanaviy xonandalik malakalarini shakllantirish boʻyicha nazariy bilimlarni berishda oʻquv-adabiyotlardan foydalanish.

– oʻzbek xonandaligi va sozandaligi boʻyicha nazariy va amaliy bilimlarni singdirish.

– xonandalik namunalarini kuylab berish orqali ijro malakalarini shakllantirish.

– ashulachilar jamoasi va boshqa xonandalik janrlari boʻyicha ansambllar tashkil qilish boʻyicha amaliy koʻnikmalarni singdirish.

– cholgʻu ijrochiligi va xonandalik sanʼati turlari boʻyicha umumiy oʻrta taʼlim tizimi va boshqa sanʼat taʼlim muassasalarida musiqiy toʻgaraklarini tashkil etish boʻyicha koʻnikmalarini shakllantirishdan iborat.

1.06. Xor va xorshunoslik

– talabalarni turli asarlarni jamoa boʻlib ijro etish orqali badiiy jamoalarni boshqarishga va rahbar sifatida mustaqil fikrlashga tayyorlash;

– “Xor va xorshunoslik” fani jamoaviy ijrochilik tarixi, anʼanasi, tajribalarini ijodiy umumlashtirish;

– keng omma orasida koʻp ovozlik musiqa asarlarini oʻzlashtirib targʻibot qilish masalalarini oʻrgatuvchi vazifalarini bajarish;

– oʻzbek xalq cholgʻulari tarixi, diapazoni, shtrixlari, musiqa nazariyasi, garmoniya, jahon, qardosh va oʻzbek xalq musiqalari toʻgʻrisida maʼlumotlarni oʻrganish;

– xor guruhleri, sozandalarning joylashish qoidalari, jamoani sozlash, ansambl boʻlib ijro qilish va musiqa asarlari janrlarini aniqlash;

– ijro etilayotgan asar mualliflari, musiqiy templar, musiqiy ritm, musiqiy asar, undagi asosiy va yordamchi ovozlarni, dirijyor qoʻl harakatlarini his qilish;

– jamoani sozlash, badiiy ijroni tahlil etish, audio yozuvlar va fonotekadan foydalanish, asarlarning tonalligini aniqlashi, musiqadagi alteratsiya belgilariga hamda dinamik belgilarga itoat etish;

1.07. Dirijyorlik asoslari

Dirijyorlik asoslari fanidan talabalar dirijyorlik qilish qoidalari, dirijyorlik belgilari, oʻlchovlar oddiy oʻlchov, murakkab oʻlchov, aralash oʻlchovlar kabi turli amaliy bilimlar bilan qurollantiriladi. Dirijyorlik mahoratini shakllantirishda boʻladigan tushuncha va bilimlar taqdim etiladi. Shular bilan xor ijrochilariga (ning psixofiziologik xususiyatlari, kasalliklarni aniqlash, ularga) eʼtibor berish, ular bilan ish uslublari haqidagi maʼlumotlar taqdim etib boriladi.

Talabalarning badiiy didini rivojlantirish, xor asarlarining badiiy qiymatini va ularning ijrosini to'g'ri baholay olishga o'rgatish, dirijyorlik texnikasining sirlarini o'rgatish, dirijyorlik malakalarini hosil qilish, musiqa pedagogikasining tizimlilik, izchilik, oddiydan murakkabga o'tish, individual yondashish va guruh bilan muloqot o'rnatish kabi didaktik tamoyillariga amal qilishni o'rgatish, badiiy ijroning mukammal variantini oldindan eshita bilish va unga erishish ustida rejali ish olib bora olishga o'rgatishdan iborat.

1.08. Vokal ijrochiligi

Fanning mazmuni: talabaning shu fan bo'yicha egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari minimumi aniqlangan ya'ni ovoz apparatining tuzilishi va uni boshqarish, vokal ansambli to'g'risidagi asosiy tushunchalar bo'yicha metodik ko'rsatmalar tavsiya etilgan.

Fan dasturda talabalarning badiiy-ijrochilik tomonlarini puxta o'zlashtirilishiga, talabalarning qo'shiq repertuarini xilma-xil shakl va xarakterdagi rang-barang vokal ansambli va duet asarlari bilan boyitib borishga alohida e'tibor berilgan.

Fanning vazifasi: Talabalarga jahon va mamlakatimiz vokal musiqasi merosi namunalari bilan tanishtirish, ularni ijro etishda to'g'ri nafas olish, barcha registrlarda ovoz hosil qilib sof va toza intonatsiyada kuylash, orfoepiya qoidalariga rioya qilish, ifodali ijro etish usullari (attacca, legato, staccato va v.k) texnikasini bilish va ulardan samarali foydalanish, yakka va turli guruhlar bilan mustaqil ijodiy ishlash, konsertlarda ishtirok etishda sahna madaniyatiga amal qilish hamda o'zlashtirgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishga o'rgatishdir.

2.00. IXTISOSLIK FANLARI

2.01. Ijrochilik san'ati tarixi

Musiqa pedagogikasi, musiqa psixologiyasi, pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi va pedagogning metodologik madaniyati; pedagogik tadqiqotlarning mantiqiy-gnoseologik modeli; musiqa pedagogikasi sohasida pedagogik tadqiqotlarning metodologik tamoyillari; pedagogik tadqiqotlarni tashkil etish texnologiyasi bo'yicha bilimlarga ega bo'lishi zarur.

Fanning vazifasi: Fanni o'qitishdan maqsad – o'quvchilarning ijro mahoratini mukammal egallashlari bilan birga, ma'naviy merosimiz bo'lgan xonandalik asoslari hamda ijrochilik namoyonlarining hayoti faoliyatini, shuningdek, musiqiy ijrochiligini kishilik jamiyatida tutgan o'rni nechog'lik ahamiyatli ekanligini bilishlari lozim. Zero, musiqa ijrochiligida xonandalik va cholg'u ijrochiligi o'zining nozik sadolari bilan inson ruhiyatiga ta'sir etish bilan birga, axloqiy, madaniy va

ma'naviy boyliklarni ifoda etadi.

Fanning vazifasi – o'quvchilar turli yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Magistrlar mazkur fan orqali xonandalik, sozandalik mahoratlarini shakllantirish asoslari, asrlar davomida ijrochilik san'atida yuzaga kelgan o'zgarishlar, mashhur san'atkorlarning ijrochilik an'analari kabi nazariy tomonlarini bilishlari lozim. Eng avvalo o'z milliy madaniyatimiz musiqa va san'at turlari tarixini bilishi - keng qamrovli mutaxassis bo'lib etishiga yordam beradi.

2.02. O'zbek xalq musiqa ijodi

Fanning maqsadi: pedagogika sohasida musiqa ta'limi yo'nalishi bo'yicha ta'lim olayotgan talabalarga o'zbek xalq musiqa ijodi tarixi, madaniyat va ma'naviyat sohalari, e'tiqodlari, shu jumladan badiiy ijodiyot shakllari ko'p jihatdan o'zbek musiqa merosi va uning qatlamlarini o'rganishdan, shuningdek, ayni vaqtda, mazkur fanning asosiy maqsadlaridan yana biri – an'anaviy musiqa ijodiyotining shakl tuzilish xususiyatlari, tarixiy mahalliy uslublari kabi masalalari yuzasidan hozirgi zamon musiqiy folkloristika fanida to'plangan ma'lumot va xulosalardan talabalarni xabardor qilishdan iborat.

Fanning asosiy vazifasi: o'zbek xalq musiqa ijodi fanining o'ziga xos xususiyatlari va uning nazariy va amaliy asoslari, xalq musiqa merosi, qatlamlari, ilmiy amaliy masalalari, o'zbek musiqashunosligini shakllanish jarayonlari, cholg'u ijrochiligi, xonandalik janrlari tasnifi, o'zbek xalq musiqa ijodi namunalari va shakllari ochib beradi.

2.03 Xalq cholg'ularida ijrochilik uslubi

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarning o'quv jarayonida xalq cholg'u asboblari ijrochilik bo'yicha olgan bilimlarini mujassamlashtirish, keyingi o'qituvchilar faoliyatida cholg'u asboblari ansambllari tashkil qilish yo'llarini, talaba va o'quvchilarning o'qishdan bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkil qilish, madaniy merosga to'g'ri yondashishga ularning tafakkur va hissiyotlarini rivojlantirib borib, g'oyaviy – badiiy va ma'naviy tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatish.

Fanning vazifasi: Umumta'lim maktablarda xalq cholg'u asboblari bo'yicha turli xil ansambllarini tashkil eta olish, repertuar tanlay olish, konsert chiqishlarini uyushtirish malakalarini egallash.

- ansambllarni tashkil qilish haqidagi amaliy ma'lumotlarni bilish ijrodagi usullar (zarblar, shtrixlar), doira usullari, bezaklarda foydalana olish;

- ansambllari ijrosidagi unison, hamda ko'p ovozli musiqiy asarlarni o'rganish, tahlil qila olish; cholg'ular haqida qiziqarli suhbatlar o'tkaza olish;

- cholg'u ijrochiligi va ansambli tarixi, shakllantirishi haqida ma'lumotga ega

bo‘lish;

– cholg‘uda ijro etishni o‘rgatish jarayoni o‘quvchilar tomonidan ijro asoslarini ongli ravishda puxta egallash, ijro uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni hosil qilish va ularni amalda qo‘llay olish hamda mustaqil ijodiy fikrlash va kuzatish qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, estetik didini shakllantirishga qaratilgan.

2.04 Musiqa o‘qitish metodikasi va texnologiyalari

Fanni o‘qitishdan maqsad: fanni nazariy va amaliy faoliyatni o‘zlashtirish jarayonida, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tasvirlab berish, musiqiy ta’lim tarbiya berishda kasbiy kompetensiyasi yondashuvi va ish faoliyatiga kreativ yondashishga qo‘yilgan talablarga oid bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish. (Estetik madaniyat va ijodkorlik kompetensiyasi, o‘zini o‘zi rivojlantirish va asrash, amaliy faoliyatni rivojlantirish kompetensiyalari).

Fanning vazifasi: musiqa o‘qitishning innovatsion texnologiyalari ta’limining mazmuni, o‘qituvchi va talabalar ijodiga pedagogik ta’sir etish, musiqa ta’limida rivojlanuvchi ijodiy o‘yinli va interaktiv texnologiyalar, innovatsion texnologiya va axborot texnologiyalari haqida asosiy ma’lumotlar berish. Musiqa ta’limi va tarbiyasi sohasidagi ilg‘or tajribalarni umumlashtirish. Darsdan tashqari olib boriladigan tadbirlarni mustaqil tayyorlashni o‘rganishga tayyorlash.

2.05. Bolalar musiqa adabiyoti

Fanni o‘qitishdan maqsad: talabalarga bolalar musiqasining rivojlanishi haqidagi bilim va tushunchalarni berish, bolalar musiqasining nazariy va amaliy ahamiyatlarini shakllantirish ko‘nikmalarini hosil qilishdan iborat. Bolalar musiqa adabiyotida O‘zbekiston hamda xorij kompozitorlarining ijodiy faoliyati, ularning bolalar va o‘smirlar uchun yaratgan musiqa asarlari tarixiy – nazariy tahlil qilinib o‘rganiladi.

Fanning vazifasi: talabalarda bolalar va o‘smirlar uchun yaratilgan musiqa, uni musiqa san’atining alohida sohasi sifatida o‘ziga xosligi haqida tasavvur hosil qilish, umumiy musiqiy ta’lim jarayonida, o‘sib kelayotgan avlodni musiqiy estetik va ma’naviy madaniyatini shakllantirishda bolalar va o‘smirlar musiqasining rolini yoritib berish, professional bolalar musiqasini yaratishda xalq pedagogikasining muhim bo‘g‘ini – bolalar musiqa folklori haqida ma’lumot berish, O‘zbekiston va xorijda bolalar musiqasining rivojlanishini tushuntirish, obrazli namoyish etishga oid ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, bolalar musiqa asarlari, bolalar musiqa adabiyotini (nota, ommabop, o‘quv adabiyotlar) tanlash, tahlil qilish va qo‘llash ko‘nikmalarini hosil qilishdan iborat.

2.06. Musiqa to'garaklarini tashkil etish

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarning kelajakdagi mehnat faoliyati davomida umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa to'garaklarini tashkil etish;

- musiqiy tafakkurni tarbiyalash;
- musiqiy qobiliyatini hosil qilish;
- musiqiy cholg'ularni o'zlashtirish va ijrochilik ko'nikmalarini hosil qilish;
- musiqa asarlari orqali talabalarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirish, idrokini shakllantirish va rivojlantirish;
- musiqiy-estetik didini to'g'ri yo'naltirish va boyitish, ijodiy qobiliyatlarini o'stirish;

– talabalarni musiqa madaniyati darsidan tashqari musiqa to'garaklarini tashkil etish va o'tkazish faoliyatiga tayyorlashdan iborat.

Fanning vazifasi: Talabalarda umumiy o'rta ta'lim maktablarida darsdan tashqari musiqa to'garaklarini tashkil etish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarga ega bo'lish;

– o'quvchilarning individual imkoniyatlarini, ularda mavjud bo'lgan ijodkorlik qobiliyatini inobatga olgan holda, cholg'u, xor, folklor, raqs jamoasi to'garaklarini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlarni yaratish ko'nikmasini hosil qilish;

– darsdan tashqari musiqa to'garaklarida o'quvchilarni musiqiy qobiliyatini rivojlantirishga ko'maklashish;

– musiqiy eshitish, ritm hissi, musiqiy xotira va sezgirlik, ijodiy tasavvur orqali musiqiy san'at bilan tanishtirish;

– milliy mumtoz musiqa namunalarini o'zlashtirish, musiqiy savodxonlik va vokal san'ati, xor qo'shiqlari hamda asarlarning janr va uslub xilma-xilligi, xususiyatlari to'g'risida bilimlarni o'zlashtirish uchun tashkiliy shart-sharoitlarni yaratish;

– darsdan tashqari olib boriladigan tadbirlarni mustaqil tayyorlashni o'rganishga tayyorlash;

– folklor, klassik meros hamda mahalliy va xorijiy kompozitorlarning zamonaviy ijodi bilan tanishtirish;

– musiqiy va ijodiy faoliyatning har xil turlarida ko'nikmalarni o'zlashtirishga ko'maklashish;

– musiqaga hissiy va qadriyat munosabatlarini shakllantirish;

– talabalarning tinglash va ijro madaniyatini shakllantirish.

2.07. Tanlov fanlar

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026- yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF–60- son farmoni, — T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF–5712- son farmoni, — T.: 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida" PF–134- son farmoni, — T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF–79- son farmoni, — T.: 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ–231- son qarori, – T.: 2024.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016- yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017- yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi nazariy , 2017-yil 14-yanvar // Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. (2020-yil 29-dekabr).

Fanga oid adabiyotlar

1. Nurmatov H.N. Musiqa. 1–3- sinf Darslik. G'.G'ulom nashriyoti. T.2016.
2. Mansurov A., Karimova D. Musiqa. 5- sinf Darslik. G'.G'ulom nashriyoti. T. 2020.
3. Sharipova G. Musiqa va uni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma.T. 2019.

4. Karimova D.A. Musiqa o'qitish texnologiyalari va loyihalash. Darslik T., LESSON PRESS nashriyoti, 2021 y.
5. Trigulova A. X. Musiqa tarixi (Chet el musiqa tarixi). Darslik. Toshkent Esson Press, 2021y.
6. Trigulova A.X. Xorijiy musiqa adabiyoti. Toshkent, Ilm-ziyo, 2016.
7. Trigulova A.X. Musiqadaqi romantizm. Monografiya. Toshkent Bookmany print, 2023 y.
8. Ibrohimov O.A., Xudoyev G'.M. Musiqa tarixi. T., Barkamol fayz media, 2018.
9. Jabborov A., Begmatov S., Azamova M. O'zbek musiqasi tarixi. T., "Fan va texnologiya, 2018.
10. Rahimov Sh.N. Fortepiano va qo'shimcha cholg'u 2022-yil Musiqa nashriyoti o'quv qo'llanma.
11. Rahimov Sh.N. Cholg'u ijrochiligi 2023-yil. Musiqa nashriyoti. O'quv qo'llanma
12. Rahimov Sh.N., .Ilxomov. M, Yusupov. Sh. Cholg'u ijrochiligi. (rubob misolida). Elektron darslik. T., 2015.
13. Urmanova L.A., Trigulova A., Ibrahimjanova G. Musiqa nazariyasi. Toshkent Nizomiy –TDPU 2013.
14. Ibrahimjanova G., Yoldashev U. Musiqa nazariyasi. Adabiyot uchqunlari. 2018.
15. Suyunova Z., Begmatov S. An'anaviy xonandalik. Toshkent., Musiqa. 2016.
16. Qodirov D. An'anaviy xonandalik. Traditional singing. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2020 y.
17. Do'stmurodov B., Toshmatov Q. Toshkent; Navro'z, 2017 y.
18. Ibragimova. X Vokal-xor ijrochiligi tarixi va rivojlanishi. Monografiya. Toshkent 2021
19. Matyoqubov I.B. Xor va xorshunoslik. Darslik. Toshkent 2019.
20. Panjiev Q.B., Salimova D.I. Vokal va zamonaviy musiqa. T.: Innovatsiya-ziyo, 2019.184 b.
21. Umarov M. Estrada va ommaviy tomoshalar tarixi. Darslik. Toshkent, Yangi avlod, 2014.
22. Abdullayev R. An'anaviy o'zbek musiqasi asoslari. T.: — Miron-Art-Design, 2023
23. Ibrohimov O. Amir Temur va Temuriylar davri musiqa madaniyati. darslik. -Toshkent: Donishmand ziyosi, 2023. — 120 bet.
24. Ibrohimov O. Maqom asoslari. — Toshkent: Donishmand ziyosi nashriyoti, 2023. — 184 bet.

25. Panjiev Q. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: — B. 274. 2022 y.
26. Xo‘jaeva H. O‘zbek musiqasi (xalq musiqa ijodiyoti) darslik. - Toshkent: “TIPOGRAFF”, 2023. — 181 bet.
27. Тригулова А.Х. Хорижий мусиқа адабиёти – Т., 2017
28. Мурадова З. Детская песня в творчестве композиторов Узбекистана.– Т.: Бактрияпресс, 2015. — 240 б.
29. Baxriyev A., Yuldoshev U. Bolalar musiqa adabiyoti-T.,2018
30. Panjiev Q., Karimova.D, Karimova.N Musiqa to‘garaklarini tashkil yetish. Toshkent, Innovatsiya-Ziyo, 2020.
31. Закирова.Ш. Произведения композиторов Узбекистана для Фортепиано. Т., "Узбекистан". (учебное пособие), 2014-228-6.
32. Matyoqubov O. Maqomot. Toshkent, “Musiqa”, 2014.

Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.edu.uz>—O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti.
2. <http://www.uzedu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti.
3. <http://www.gov.uz>— O‘zbekiston Respublikasi hukumati portali.
4. www.pedagog.uz
5. www.apkpro.ru/content/view
6. www.prometeus.nsc.ru/contents/books/slasten
7. www.relarn.ru/conf/conf2007
8. <http://vilenin.narod.ru/Mm/Books/>
9. <http://www.allmath.ru/>
10. <http://www.ziyonet.uz/>
11. <http://window.edu.ru/window/www.astronet.ru>

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.51-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TASVIRIY SAN’AT VA CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISH
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **A.X. Ortiqov** – A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti, metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti.

D.R. Jo‘rayev – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Mustaqil izlanuvchi

Taqrizchilar: **A.A. Abdullayeva** – Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika va psixologiya kafedrasi v.b.dotsenti (PhD)

F.A. Nasrullayeva – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Ijtimoiy va amaliy fanlar metodikasi kafedrasi v.b.dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Mazkur o‘quv dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 20__-yil ____dagi __-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Umumiy pedagogika
- 1.2. Pedagogik texnologiyalar
- 1.3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi
- 1.4. Muhandislik kompyuter grafikasi
- 1.5. Plastik anatomiya
- 1.6. Tanlov fanlari

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Qalamtasvir
- 2.2. Rangtasvir va kompozitsiya
- 2.3. Haykaltaroshlik
- 2.4. Chizmachilik
- 2.5. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi
- 2.6. Chizmachilik fanini o'qitish metodikasi
- 2.7. Tasviriy san'atda nusxa ko'chirish
- 2.8. Tasviriy san'at tarixi
- 2.9. Amaliy bezak san'ati
- 2.10. Chizma geometriya
- 2.11. Grafik tasvirlash asoslari
- 2.12. Arxitektura elementlarini loyihalash

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Umumiy pedagogika

Pedagogika fani va uning asosiy kategoriyalari. Pedagogika fanining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Pedagogik fanlar tizimi. Pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlarni tashkil etish va o'tkazish.

“Individ” va “shaxs” tushunchasi. Shaxs rivojlanishining ijtimoiylashuv bilan aloqadorligi. Shaxs rivojlanishida irsiyat, muhit va tarbiyaning tutgan o'rni.

Shaxs rivojlanishining yosh va psixologik xususiyatlari.

Ta'lim nazariyasi (didaktika) pedagogikaning tarkibiy qismi sifatida. Didaktikaning maqsad va vazifalari. Ta'lim jarayonining mohiyati. O'qitish va o'rganish jarayonlari tavsifi, o'quv jarayonida ularning o'zaro bog'liqligi. O'quvchilarning bilish faoliyati va uning tuzilishi. Ta'lim tamoyillari va qonuniyatlari.

Kreativ ta'lim berishning maqsad va vazifalari kreativ ta'limga zamonaviy yondashish. Kreativ ta'limning mazmun va mohiyati. Kreativ ta'limni ijodkorlikka yo'naltirilganligi.

Ilmiy-texnik jarayon va ta'lim mazmuni. Ta'lim mazmunini belgilab beruvchi me'yoriy hujjatlar. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat ta'lim standarti. Yangi avlod darsliklarini yaratishga qo'yiladigan talablar. Darslikdagi o'quv materiallarini tizimlashtirish tamoyillari. Ta'lim metodlari mohiyati. Ta'lim metodlariga turlicha yondashuvlar. Interfaol, Evristik ta'lim metodlari. Ta'lim metodlarini tanlab olish shartlari.

Ta'limni tashkil etish shakllari va turlari. STEAM – Science (fan), Technology (texnologiya), Engineering (injeneriya), Mathematics (matematika) o'qitish: hayot ta'limi (STEAM Learning: Education for life). Transversal va tajribaga asoslangan ta'lim (Transversal and experiential knowledge). STEM shaxs rivojining ijodiy aspekti. Art (san'at) – STEAM konsepsiyasi: Music (musiqa) – STEMM, Reading (o'qish san'ati) – STREAM. STEAM ta'lim dasturlari. STEAM texnologiyalarning ahamiyati. Geymifikatsiya: o'yin orqali o'rgatish (Gamification: learning through play).

Tarbiya maqsadi, tarbiya haqida tushuncha. Tarbiyaning umumiy vazifalari va o'ziga xos xususiyatlari. Tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari. Tarbiya turlarining umumiy tavsifi.

Tarbiyaning umumiy metodlari. Jamoa tushunchasi. O'quvchilar jamoasini shakllantirishning mohiyati va tashkiliy asoslari. O'quvchilar jamoasining rivojlanish darajasi va bosqichlari. O'quvchilar jamoasi rivojining asosiy shart-

sharoitlari.

Ta'lim muassasasi menejmenti haqida tushuncha. Ta'lim muassasasini boshqarish. Ta'lim muassasasining ichki boshqaruvi. Ta'lim muassasasida metodik ishlarni tashkil etish. Ta'lim sifati monitoringi. Xalqaro baholash dasturlarining ahamiyati. Xalqaro baholash dasturlarining me'yoriy asoslari. Xalqaro baholash dasturlari metodologiyasi. PISA – o'quvchilarni ta'limiy yutuqlarini baholash xalqaro dasturi. PIRLS – matnni o'qish va tushunish darajasini aniqlovchi xalqaro tadqiqot. TIMSS – maktabda matematika va aniq fanlar sifatini tadqiq qiluvchi xalqaro monitoring.

Korreksion (maxsus) pedagogikaning asosiy vazifalari, tamoyillari va metodlari. Aqliy rivojlanishi, eshitish, ko'rish, nutqida nuqsoni bor bolalar. O'zbekiston Respublikasida anomal bolalarning ijtimoiy holati. Inklyuziv ta'lim tamoyillari, komponentlari, mezonlari va ko'rsatkichlari. Inklyuziv ta'lim variantlari: doimiy, to'liq; doimiy, noto'liq; vaqtinchalik, qisman; epizodik; masofaviy ta'lim.

Maktabgacha ta'lim muassasasida inklyuziv ta'lim. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus shart-sharoitlar yaratish. Inklyuziv jarayonni boshqarish. Individual ta'lim dasturlari. Inklyuziv ta'limning maxsus usullari. Imkoniyati cheklangan bolalarni qo'llab-quvvatlashning pedagogik metodlari.

Eng qadimgi davrlardan eramizning VII asrlarigacha bo'lgan davrlarda o'qituvchi (murabbiy), shogird va ularning jamiyatdagi o'rnini to'g'risida. Sharq mutafakkirlari ijodiy meroslarida mudarrislarini tanlash, ularga qo'yiladigan talablar. Yunon va Rim faylasuflarining pedagoglar hamda ularning notiqlik san'ati to'g'risidagi g'oyalari. Y.A. Komenskiy, A.Disterveg, K.D. Ushinskiy va boshqalarning o'qituvchi, uning kasbiy tayyorgarligi to'g'risidagi qarashlari.

Pedagogik texnikaning tuzilishi, pedagogik texnika pedagogik mahoratining tarkibiy qismi sifatida. Pedagogik texnika vositasi: verbal va noverbal kommunikatsiya. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlari. Nutq texnikasi.

O'qituvchining kommunikativ malakasi. O'qituvchining kommunikativ ta'sir etish usullari. O'qituvchining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirish yo'llari.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni asosida o'qituvchi faoliyati mazmuniga qo'yiladigan talablar. O'qituvchining umumiy madaniy saviyasi va qobiliyati. Pedagogik mahoratning tarkibiy qismlari va ularning mohiyati. O'qituvchi faoliyatining asosiy yo'nalishlari. Pedagogik bilimlar. Pedagogik zakovat. Pedagogik qobiliyat. Pedagogik texnika.

Qobiliyatning psixologik-pedagogik tavsifi. Pedagogik qobiliyatning asosiy turlari (Empatiya va perspektiv qobiliyatlar. Didaktik, tashkilotchilik, konstruktiv, kommunikativ, bilish va anglash qobiliyatlari). O‘qituvchining o‘z-o‘zini boshqarishi hamda boshqalarga ta’sir o‘tkaza olish qobiliyati.

Rivojlangan xorijiy mamlakatlarda ta’lim-tarbiya. AQSH ta’lim tizimi. Ilg‘or xorijiy ta’lim tizimlari. Qadimgi Yunoniston va Rim davrlarida ta’lim-tarbiya. G‘arbiy Yevropada maktab, maorif hamda pedagogik fikrlar taraqqiyoti.

1.2. Pedagogik texnologiyalar

Pedagogik texnologiyaning mohiyati. Pedagogik texnologiya tushunchasi haqida. Pedagogik texnologiyaning ta’riflari. Pedagogik texnologiya va o‘qitish metodikasi orasidagi farqlar. Pedagogik texnologiyalar turlari. Ta’lim jarayoniga yangi texnologiyaning kiritish mexanizmi.

Innovatsiya o‘zi nima? “Novasiya” va “innovatsiya” tushunchalarga ega bo‘lish. Innovatsion jarayon va innovatsion faoliyat. Keys-stadi(Case-study) haqida tushuncha. Keys-stadi turlari va uning bosqichlari. Keys-pedagogik texnologiya metodi. Keysni tuzish va amaliyotda yechimini ishlash jarayoni.

Rivojlangan mamlakatlar ta’lim tizimining o‘ziga xosliklari. Zamonaviy texnologiyalar sohasidagi ilg‘or xorijiy tajribalar: blended learning (aralash o‘qitish), mahorat darslari, vebinar va boshqalar. Xorij ta’lim tajribasida differensial, integrativ va masofaviy ta’lim masalalari.

Tasviriy san’atni o‘qitishda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashi zaruriyati va maqsadi, vazifalari. (“Aqliy hujum”, “Munozara”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Klaster”, “Qanday diagrammasi” va boshqalar) haqida.

Multimediali prezentatsiyalarni foydalanishning ahamiyati. “Prezentatsiya” tushunchaga ega bo‘lish. Multimediali prezentatsiyalarni elementlari va formatlari. Prezentatsiyalarga qo‘yilgan talablar. Power Point prezentatsiyalarni yaratish jarayoni. Prezentatsiyalarni afzalligi.

Ta’limda axborot texnologiyalari va boshqa didaktik vositalardan foydalanishning o‘rni va roli. Tasviriy san’at ta’limining zamonaviy o‘quv moddiy bazasi.

Didaktik o‘yin texnologiyasi tushunchasining mazmuni. Ta’limda didaktik o‘yin turlari. O‘quv jarayonida qo‘llanilayotgan o‘yin texnologiyalarini didaktik maqsadlari.

1.3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi

Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish. Tarbiya tushunchasini shakllantirishda xalq og'zaki ijodining o'рни. Buyuk allomalarning tarbiya borasidagi qarashlari. Milliy tarbiyaning tarixiy ildizlari.

Milliy tarbiya tushunchasining mohiyati. Milliy qadriyatlar asosida shaxs dunyoqarashining shakllanishi. Maqsadga yo'naltirilgan tarbiyaviy faoliyati. Umuminsoniy tarbiyaning mezonlari. Xalq va uning tarbiyani saqlab qolish. Ma'naviy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglash. Insonlar ongida ma'naviy va o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish usullari.

Intelлект so'zining ma'nosi va tushunchasi. Insonning aqliy qobiliyatini rivojlantirish usullari. Shaxsning voqelikka munosabatlarini o'rganish. Boshqarish faoliyati. Fikrlash, o'qish – o'rganish qobiliyati. Insonning dunyoni bilish va ijtimoiy tajribasini qabul qilish qobiliyati. Oqilona ish bajarishni o'rganish. Voqea-hodisalarni oldindan bilish.

O'quv jarayonida o'quvchilarni ijtimoiy jihatdan rivojlantirish. Tarbiyaga yo'naltirilgan vaziyatlarni asoslash. O'quv munozaralarini tizimli tarzda tashkil etish. O'quvchilarning o'quv jarayoniga ongli ravishda yondashish. O'quvchilar bilimlarni mustahkamlab axborotlarni egallashga o'rgatish usullari. O'quvchilarda muammolarni bilish va ular haqida fikr-mulohaza yuritishga o'rgatish usullari.

Jamoa so'zining ma'nosi va tushunchasi. Jamoaning bir maqsadga qaratilganligi. Jamoa tushunchasining ikki xil ma'noda ishlatilish mazmuni. Jamoani tashkil etish usullari. O'quvchilar jamoasini rivojlantirish usullari. O'quvchilar jamoasi o'ziga xos xususiyatlari. Jamoada shaxsni tarbiyalash usullari.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha. Ta'lim-tarbiyaning zamonaviy usullari. Tarbiyaviy ishlarning mazmuni va vositalari. Tarbiyaviy ishlarning metodologik asoslari. Tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari. Jamiyatning moddiy–ma'naviy rivojida shaxs kamoloti uyg'unligi. Tarbiya jarayonining jamiyat taraqqiyotidagi roli. Insonni tarbiyalash, uni bilim olishiga, mehnat qilishiga o'rgatish usullari.

To'garak a'zolarining bilim sifatini nazorat qilish. Maktabdan tashqari ta'limga qo'yilgan davlat talablarining mazmuni. To'garak ishlarida ko'nikma va malakalarni shakllantirish usullari. O'quvchilarni to'garak mashg'ulotlariga jalb qilish usullari. O'quvchilarning qiziqish va xohishlariga qarab to'garak yo'nalishlarini tanlash. To'garak a'zolarining to'laqonli bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish.

Tarbiya texnologiyasi haqida tushuncha. Tarbiya texnologiyasi asosida

tarbiyaviy jarayonni tashkil etish. O'quvchilar faoliyatni to'g'ri tashkil etish usullari. Tarbiya texnologiyasi rejalashtirish va unga erishish usullari. Tarbiya texnologiyasini modellashtirish. Tarbiya – tarbiyachi va tarbiyalanuvchi faoliyatlarini tashkil etish usullari. Tarbiyalanuvchilarning tarbiyalanganlik darajasini aniqlash usullari.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish usullari. Tarbiyaning maqsadi – shaxsning rivojlanishini ta'minlashdan iborat ekanligi. Pedagogik ta'sir ko'rsatish jarayonini tashkil etish mazmuni. Tarbiya tizimiga pedagogik yondashuvning mohiyati. Pedagogning asosiy vazifasi. Jamiyatda shaxs tarbiyasini shakllantirish usullari.

Tarbiya tizimining yangilanishida innovatsiyalarning o'рни. Innovatsiyalarning amalga oshirish usullari. Innovatsiyani tashkil topish jarayonini mazmuni. Innovatsiyani falsafiy-metodologik (o'qitish maqsadlari)asoslarini o'rganish. Innovatsiyani nazariy (o'qitish mazmuni, o'qitish jarayoni tuzilishi va qonuniyatlari) asoslarini o'rganish. Innovatsiyani texnologiya (o'qitish jarayoni qoidalar tamoyili) asoslarini o'rganish.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning maqsadi. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning vazifalari. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirish usullari. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarga o'quvchilarni jalb qilish usullari. O'quvchilarni darsdan bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkil etish usullari. O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish usullari.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga rahbarlik qilishni tashkil etish usullari. Direktor o'rinbosarining vazifalari. Tarbiyaviy ishlarning o'quvchilar tarbiyasidagi o'рни. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni amalga oshirishda direktor o'rinbosarining ish metodikasini o'rganish. Direktor o'rinbosarining tarbiyaviy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.

Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning umummaktab rejasi bilan bog'liqligini o'rganish. Ma'naviyat ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarining ish rejasi bilan tanishish. Sinf rahbarlari va ota-onalar komiteti hamkorligi ishini o'rganish. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish ishlarini o'rganish. Ish reja choraklik, yarim va bir yillik tuzilishini asoslab berish.

Sinfda sog'lom muhitini yaratish. O'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish va shakllantirish usullari. Sinfda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish usullari. Sinfda do'stona munosabatlarni shakllantirish usullari. Ota–ona hamda o'quvchilarning ma'naviy–madaniy qiziqishlari rivojlantirish usullari. Sinfda ta'lim–tarbiya samaradorligini oshirish usullari.

O'quvchilarni o'rganish usullari. O'quvchilarga tarbiya va ta'lim berish usullari. O'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir etish usullari. O'quvchilarning o'quv samaradorligini oshirish usullari. Sinf rahbarining o'quv faoliyati samaradorligini oshirishga ijodiy yondashishni o'rganish usullari. O'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish usullari. Sinf rahbarining o'quv faoliyati samaradorligini oshirishga qo'yilgan talablar.

Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari. Ma'naviy tarbiyada o'quvchilar ongining va xulqining shakllanishi. Sinf rahbarining ish faoliyati. Sinf rahbari ishini takomillashtirish usullari. Sinf rahbarining sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarga rahbarligi. Maktabdagi tarbiyaviy ishlar tizimida sinf rahbarining o'rni. Tarbiyachilik texnikasi sinf rahbarining asosiy qurolidir.

Oilada bolani to'g'ri tarbiyalashning asosiy shartlari. Oila, maktab, mahalla, bilan hamkorlikda ish olib borish usullari. Tarbiya ishlarida atrof-muhit va mahallaning o'rni. bilan hamkorlikda ish olib borish. Mahalla bilan hamkorlikda olib boriladigan ishlarning bola tarbiyasidagi ahamiyati. Bola tarbiyasiga mahalla muhitining tarbiyaviy ahamiyati. Bola tarbiyasini shakllantirishda milliy qadriyatlardan foydalanish. Shaxs ma'naviyatini shakllantirish usullari.

Oila – jamiyatning tayanchi, ustuni. Oilaning tinchligi jamiyat osoyishtaligini ta'minlovchi vosita. Oilada bola tarbiyasining o'rni. Oilada berilgan tarbiyaning afzalliklari. Jamiyatning inson hayotidagi o'rni. Davlat va jamiyat boshqaruvida fuqarolik jamiyatini shakllantirish. Oila va jamiyatning bog'liqligi. Oila muhitining bola tarbiyasiga ijobiy ta'siri. Bola tarbiyasida oila muhitining o'rni. Oilada ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish. Ota-ona va oilaning munosabatlari. Bolaning oilada mehnatga o'rgatish usullari. Oila a'zolarining mehr–muhabbat, o'zaro hurmat hamda ishonchni mustahkamlash usullari. Sog'lom muhitni shakllanishida ota-onaning vazifalari.

1.4. Muhandislik kompyuter grafikasi

Muhandislik kompyuter grafikasi fanining ahamiyati. Muhandislik va kompyuter grafikasi uchraydigan shartli belgilar. Proyeksiyalash usullari. Monj metodi. Formatlar. Masshtablar. Chiziq turlari. Shriftlar.

Umumiy va xususiy vaziyatdagi to'g'ri chiziqning ortogonal proyeksiyalari. Umumiy vaziyatdagi to'g'ri chiziq kesmasining haqiqiy uzunligi va uning proyeksiyalar tekisliklari bilan hosil qilgan burchaklarini aniqlash. To'g'ri chiziqni izlarini yasash qoidalari. To'g'ri chiziq kesmasini berilgan nisbatda bo'lish.

Nuqta. Koordinatalar bo'yicha nuqtaning proyeksiyalarini chizish. Xususiy

vaziyatdagi nuqtalar. Umumiy va xususiy vaziyatdagi nuqtalarga doir masalalar yechish.

Tekislik. Tekislikda yotuvchi nuqta va to'g'ri chiziqlik. Tekislikning bosh chiziqlari. Xususiy vaziyatdagi tekisliklar. To'g'ri chiziqlikning tekislikka va tekisliklarning o'zaro perpendikulyarligiga oid masalalar. To'g'ri chiziqlikni tekislikka va tekisliklarning o'zaro parallelligiga oid masalalar.

Detallarning birikmalari. Ajralmaydigan va ajraladigan birikmalar. Rezbalar, ularning turlari, profillari, belgilanishlari va asosiy parametrlari. Rezbali birikmalarni chizmalarda tasvirlash va belgilash. Rezbaning texnologik elementlari. Yig'ma birlik chizmalarini chizish qoidalari. Yig'ma birlik chizmalarida soddalashtirish va shartliliklar. Spetsifikatsiya.

Grafik dasturning (AutoCAD, KOMPAS 3D, SOLIDWORKS) ishchi menyusi bilan tanishish, bajariladigan buyruqlarni yoritish va ulardan foydalanishni o'rganish. Grafik dastur (AutoCAD, KOMPAS 3D, SOLIDWORKS) yordamida kesim va qirqimlarni amalga oshirish. Qirqim bajarilishni ketma-ketligi grafik dasturida. Kesim bajarilishi va qoidalarini grafik dasturida bajarish. Kesim turlari.

Grafik dastur (AutoCAD, KOMPAS 3D, SOLIDWORKS) yordamida detalning uch o'lchamli ko'rinishi chizish va undan foydalanib ikki o'lchamli ko'rinishlarini keltirib chiqarish. Grafik dastur (AutoCAD, KOMPAS 3D, SOLIDWORKS) yordamida detallarni yig'ma birliklarini shakllantirish. Yig'ish chizmalarini tuzish va o'qish. Yig'ish chizmalaridagi shartliliklar va soddalashtirishlar.

1.5. Plastik anatomiya

Plastik anatomiya fani uning maqsad va vazifalari. Plastik anatomiya to'g'risida umumiy ma'lumotlar. Plastik anatomiya rivojlanishining asosiy bosqichlari. Xitoyda anatomiyaga oid tushunchalar. Qadimgi Yunoniston, Gretsiya va Rimda anatomiyaga oid tushunchalar. Musulmon Sharqi. Uyg'onish davri. Odam skeleti plastikasini o'rganish. Gavda skeleti suyaklarining tuzilishi.

Suyaklarning bir-biriga birikishi, chok va tog'aylar, bo'g'imlar. Umurtqa pog'onasi suyaklari. Bo'yin va ko'krak umurtqalari. Bel, dumg'aza va dum umurtqalari. Ko'krak qafasi suyaklari. Qovurg'alar va ko'krak qafasining birlashmalari. Chanoq (tos) va oyoq suyaklari. Oyoq (son) va oyoq panja suyaklari. Qo'lning erkin suyaklari. Bilak suyaklari. Qo'l va qo'l panja suyaklari. Bosh chanog'i suyaklari. Bosh suyaning miya va yuz qismi. Ensa, chakka, va peshona suyagi. Yuqori va pastki jag' suyaklari. Inson muskullar tizimini tasvirlash. Gavda

muskullari. Yelka kamari muskullari va ularning harakatlanishi. Bosh va bo'yin muskullari, uning bo'laklari. Chanoq va son muskullari. Boldir va oyoq panjasi muskullari.. Oyoq va chanoq harakatlari plastikasi. Qo'l va qo'l panjalari muskullari. Mimika muskullari. Chaynov muskullari. Ko'z, og'iz, quloq muskullari plastikasi. Gavda skeletini tasvirlash.

1.6. Tanlov fanlari — Dastgohli rangtasvir asoslari va kompozitsiya

Yalang'och gavdadan ranglavha ishlashda qo'yiladigan talablar. Rangtasvirda shakl talqini, rang uyg'unligi va tasvir yaxlitligi.

Kiyimli ayol gavdasini xolstga to'g'ri joylashtirish, qalamda kompanovka qilish va rangda tasvirlash. Ranglarni yoritilish ta'sirida o'zaro uyg'unlashuvi. Kiyimli ayol gavdasidagi rang va tus munosabatlari va yoritilish xususiyatlarini hisobga olib rangtasvirini bajarish. Metodik ketma-ketlikka amal qilish. Kiyimli ayol gavdasining o'ziga xos statik holatini aniqlab tasvirlash. Ishni umumlashtirish va yakuniga yetkazish.

Qalamtasvirini ishlashda yalang'och gavdaning interyer muhitidagi holati, gavdaning rang xususiyati va fazoviy perspektivasini to'g'ri ifodalash. Metodik izchillik.

Kompozitsiyani mato sathida kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlab, xarakterini topish va rangtasvirini bajarish Erkak gavdasini tasvirlashda rang va tus munosabatlari va yoritilish xususiyatlarini hisobga olib rangtasvirini bajarish. Metodik ketma-ketlikka amal qilish.

Kompozitsiyani matoda to'g'ri joylashtirish, yalang'och odam gavdasining o'ziga xos statik g'ولاتini aniqlab tasvirlash Qalamtasvirini ishlashda yalang'och gavdaning interyer muhitidagi holati, gavdaning rang xususiyati va fazoviy perspektivasini to'g'ri ifodalash. Metodik izchillikda ishni yakunlash.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Qalamtasvir

Qalamtasvir fani tasviriyl san'atning asosi sifatida. Qalamtasvir fanining maqsad va vazifalari. Shaklni konstruktiv tahlil qilish. Qalamtasvir fanini muhim xususiyati va obrazli ifodalash. Soya yorug' jihatlarl qalamtasvir fanining asosiy vositasi sifatida ahamiyatini o'rganish. Geometrik jismlarning yorug' va soya joylarini belgilab, tus jihatlarini topish. Geometrik shakllarda yorug' va soya, refleks, bliklarini, tus berish usullarini o'rganish. Natyurmort kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Natyurmortni yaxlit bir butunlikda tugallash.

Chiziqli va havo perspektivasi haqida asosiy tushunchalar. Chiziqli va havo perspektivasini qo'llagan holda eskizlar va qoramalar ishlashni o'rganish. Natyurmortdagi gips naqshli rozetkaning yorug' va soyalarini belgilab, tus jihatlarini topish. Gips rozetkada yorug' va soya jihatlarini shtrixlash orqali tasvirlash usullarini o'rganish. Kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Gips rozetkadan tashkil topgan natyurmortni yaxlit bir butunlikda tugallash.

Tasvirlashning turli texnikalaridan foydalanib, kompozitsiyalar bajarish. Yorug' va soya jihatlarini shtrixlash orqali tasvirlash qalamtasvir fanining asosiy vositasi sifatida ahamiyatini o'rganish. Kompozitsiyani qog'oz yuzasida joylashtirish, konstruktiv qurilishini o'rganish. Mato burmalari fonida gipsli geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort kompozitsiyasidagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Mato burmalarini och to'qligini aniqlab tushlash va yaxlit bir butunlikda tugallash

Oltin kesim qonuni, kompozitsiya markazi, simmetriya va assimetriya haqida tushuncha. Chiziqli va havo perspektivasini qo'llagan holda qalamchizgi va qoramalar ishlashni o'rganish. Kapitell bo'lagini konstruktiv tahlil qilish orqali qurilishini qog'oz yuzasida mashq qilish. Qalamtasvir fanini muhim xususiyati va obrazli ifodalash. San'at atributlaridan kapitellning turlarini, tuzilishini ahamiyatini o'rganish. Kompozitsiyani qog'oz yuzasida konstruktiv qurilishini, joylashtirishni tekshirish va tushlash orqali uning hajmini ko'rsatish. Kapitell bo'lagini yorug' va soya qonuniyatlariga amal qilgan holda umumlashtirish. Natyurmort kompozitsiyasini yakuniy bosqichini bajarish.

Kompozitsiya markazi, simmetriya va assimetriya haqida tushuncha. Chiziqli va havo perspektivasini qo'llagan holda natyurmort buyumlarini qog'oz yuzasida konstruktiv qurilishini, joylashtirish Turli shakl va fakturali uy-ro'zg'or buyumlarini bir biriga nisbati, hajmi, xossasiga, materialiga qarab buyumning o'ziga xos jihatlarini tus orqali ko'rsatish Natyurmort buyumlarida yorug' va soya qonuniyatlariga amal qilib tushlash bosqichi. Natyurmort kompozitsiyasini yakuniy bosqichini bajarish va tugallash

David boshining bo'laklari, lab bo'lagi qalamtasviri. Portret, plastik anatomiya, perspektiva qonunlariga asoslangan holda burun modelini qurishni o'rganish. Burun modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish, konstruktiv qurilishini topish. Ko'z modelini nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Ko'z modelini yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushlash. Quloq modelini yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushlash va yakunlash.

Quloq modelini konstruktiv qurilishini topish. B.Mikelanjeloning David haykali boshining bo'laklari qalamtasviri. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish

Odam boshining suyagi qurilishi haqida ma'lumot. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Inson bosh suyagini konstruktiv qurish orqali o'rganish. Inson bosh suyagini yuz nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Inson bosh suyagini yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda tushlash. Inson bosh suyagini turli rakurslardagi holatini tushlash orqali umumlashtirish. Inson bosh suyagini umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

Odam boshining qurilishi haqida ma'lumot. Modelni o'rganish, kesib ishlash usulida mashq qilish. Kesik bosh gips namunasini qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Kesik bosh gips namunasini konstruktiv qurish va tushlash. Kesik bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Kesik bosh gips namunasini yakuniy bosqichi umumlashtirib yaxlit bir butunlikda yakunlash.

Odam boshining anatomik qurilishi haqida ma'lumot. Anatomik bosh namunasi orqali inson yuz mushaklarini o'rganish. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Konstruktiv qurilishini topish. Bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushlash. Anatomik bosh namunasini umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

Kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruksiya, shtrix, masshtab, nisbatlar, materiallar xususiyatlari, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanib modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Antik davrga mansub bo'lgan bosh niqobini konstruktiv qurish bosqichi. Yuz nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Yuz niqobidagi yorug' soya, shu'la, reflekslarini shtrixlash orqali aniqlashtirish. Antik davrga mansub bo'lgan bosh niqobini umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

Inson boshining anatomik qurilishi haqida ma'lumot. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. O'ziga xos xarakterli xususiyatlarga ega bo'lgan inson qiyofasini konstruktiv qurish. Bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash konstruktiv tuzilish, plastika, hajm kompozitsiya asoslari qonun-qoidalarini o'rgatish. Tushlash orqali insonni o'ziga xos xarakterini, ko'rinishini ifodalash. Vazifani yakuniy bosqichi.

Odam boshining anatomik qurilishi haqida ma'lumot. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Keksa inson boshining murakkab holatdagi portretini konstruktiv qurish. Bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash konstruktiv tuzilish, plastika, hajm kompozitsiya asoslari qonun-qoidalarini o'rganish. Vazifani yakuniy bosqichi.

Amaliy mashg'ulotlar maxsus dastgohlar va laboratoriya buyumlari: geometrik jismlar (Kub, shar, silindr, prizma, konus), uy-ro'zg'or buyumlari (ko'za, xum, choynak, piyola, lagan, samovar va hokazolar.), gips rozetkalar, gips bosh namunalari, gips bosh, inson bosh suyagi kabi jihozlari bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Yuqori kurs uchun qiyovalar taklif etilishi yoki haykallar bilan jihozlanishi zarur. Shuningdek multimedia qurilmalari bilan jihozlangan bir akademik guruh bir yoki ikki professor-o'qituvchi tomonidan mashg'ulotlar o'tkazilishi maqsadga muvofiq. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi har bir talabaga individual yondashib dars o'tish maqsadga muvofiq.

2.2. Rangtasvir va kompozitsiya

Rangtasvir haqida tushuncha. Realistik rangtasvirning maqsad va vazifalari. Shaklni konstruktiv tahlil qilish, rangtasvirning muhim xususiyati va obrazli ifodalash vositasi sifatida koloritning ahamiyatini o'rganish. Grizayl texnikasi. Axromatik va xromatik ranglarni o'rganish. Natiyurmortda buyumlar shakli, hajmi, yorug'lik xususiyatlarini bir xil rangda to'g'ri aks ettirish (Akvarel).

Akvarel bo'yog'i haqida tushuncha. Chiziqli va havo perspektivasi haqida asosiy tushunchalar. Chiziqli va havo perspektivasini qo'llagan holda shaklni konstruktiv tahlil qilish, rangtasvirning muhim xususiyati va obrazli ifodalash vositasi sifatida koloritning ahamiyatini o'rganish. Xolis fonda gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natiyurmortni cheklangan ranglarda tasvirlashni kompozitsiya qonuniyatlari asosida o'rganish.

Kompozitsiyani qog'oz yuzasida joylashtirishni o'rganish. Yorug'-soya jihatlarini, rang berish usullarini o'rganish. Kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Asosiy va qo'shimcha ranglar haqida tushuncha. Sovuq tusdagi bo'yoqlar xususiyatini hisobga olib kompozitsiyani aks ettirish. Natiyurmortga tushayotgan yorug'lik kuchini aniqlash, ranglarni to'g'ri ifoda eta olish. Shakl, hajm va fazoviy bo'shliqni ranglar yordamida akvareldagi turli texnikalarda tasvirlashni o'rganish.

Rangtasvir haqida tushunchaga ega bo'lish va amalda tezkor rangtasvirlar bajarish. Shaklni konstruktiv tahlil qilish, rangtasvirning muhim xususiyati va obrazli ifodalash vositasi sifatida koloritning ahamiyatini o'rganish. Yorug'-soya jihatlarini, rang berish usullarini o'rganish. Kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash.

Rangda jismlarning yorug'-soya joylarini belgilab, tus jihatlarini topish

Yorug'-soya joylariga rang berish usullarini o'rganish. Kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Kontrastlik-tushunchasi haqida nazariy va amaliy ma'lumotga ega bo'lish.

Rangda kompozitsiyaning yorug' va soya joylarini belgilab, tus jihatlarini topish. Shaklni konstruktiv tahlil qilish, rangtasvirning muhim xususiyati va obrazli ifodalash vositasi sifatida koloritning ahamiyatini o'rganish. Yorug'-soya jihatlarini, rang berish usullarini o'rganish. Kompozitsiyadagi hajmdorlikni, fazoviylikni ifodalash. Rangtasvirni tashkil etish, uni ifodalashda yorug'lik, shu'la va reflekslar (rang aksi)ning ahamiyatini o'rganish.

Issiq va sovuq ranglar haqida tushunchaga ega bo'lish va amalda qo'llay olish. Iliq ranglar majmuiga bo'ysundirgan holda natyurmort ifodaviyligiga erishish. Muhit, yorug'lik manbaini to'g'ri aks ettirish. ishni yaxlit bir tusga bo'ysundirgan holda yakunlash.

Guashda ishlash texnikasi haqida tushunchaga ega bo'lish va ishlay olish. Rang va tus munosabatlarini aniqlashni o'rganish. Guash bo'yog'ida David ko'z bo'lagini ishlash birinchi bosqichi. Natyurmortdagi ko'za, meva, matolar burmalarini ishlash bosqichi. Yorug', soya, blik, refleks, yarim soya, shaxsiy soya, tushgan soyalarini rang orqali ifodalash. Umumlashtirish. Yorug'likni hisobga olgan holda rang va tuslarini topish orqali ishni metodik izchillikda yakunlash.

Buyuk rassomlar asarlari namunalari bilan tanishish. Natyurmort qo'yilmasini qog'oz sathida to'g'ri joylashtirish. Aniq tushib turgan yorug'lik muhitini hisobga olgan holda tasvirlash. Buyumlar sirtida atrofdagi ranglarning aks etishini dekorativ usulda amalga oshirish, hajm, yaxlitlik masalalarini hal etish. Murakkab fonda natyurmort ishlash, rang uyg'unligi (kolorit) qonuniyatlarini o'rganish.

Hayvonlar va parrandalarning turli holatdagi tasvirlarni bajarishni o'rganish. Hayvonlar va parrandalarning tasvirlarni to'g'ri chizish va rang bilan hajmlilikni ta'minlagan holda aks ettirish. Hayvon va qushlarning anatomiyasi. Hayvonlarning harakat plastikasini tasvirlashni o'rganish, oldingi va orqa oyoqlari suyaklarining tuzilishi, birikishi va dinamikasi.

Grizayl texnikasi. Axromatik va xromatik ranglarmi o'rganish. Mato yoki kartonga moybo'yoqda ishlash texnikasini o'rganish Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish.

Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tuslash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash

2.3. Haykaltaroshlik

Zamonaviy haykaltaroshlik uslublari va rivojlanish bosqichlari. Haykaltaroshlik san'atining estetika va texnologiya nuqtayi nazaridan yangilanishi. Har bir bosqichda materiallardan foydalanish, shakllarning ifodaviyligi va mavzularni talqin qilish uslublari.

Haykaltaroshlikda kompozitsion mavzularning shakllanish bosqichlari. Mavzularning tarixiy, diniy, madaniy va zamonaviy g'oyalarga asoslanishi.

Haykaltaroshlikda uyg'unlik tushunchasi. Shakl, hajm, masshtab va materiallarning muvozanati. Har bir asarning estetik va funksional jihatdan bir butun bo'lishi.

Haykaltaroshlik kompozitsiyasi maqsadlarini belgilashda vizual ifoda vositalarini samarali ishlatish va san'at asarining ta'sirchanligini oshirish. Shakl va hajmning o'zaro aloqadorligi, harakat va dinamikaning ifodaviyligi kompozitsiyaning asosiy jihatlari.

Me'morchilikda haykaltaroshlik asarlarining ahamiyati. Binolar va jamoat joylarining estetik qiyofasini shakllantirish. Haykaltaroshlik me'moriy ansambllarning ajralmas qismi sifatida.

Haykaltaroshlikni amalda ishlatilish uslublari. Monumental san'at. Landshaft dizayni. Memorial yodgorliklar. Interier bezaklari. Har bir uslubning o'ziga xosligi: material tanlovi va ijodiy g'oyalar.

Plastik haykaltaroshlik – haykaltaroshlikning bir turi sifatida shakl va materialning o'zaro uyg'unligi. Plastik haykaltaroshlik yo'nalishida klassik va zamonaviy texnikalar birlashtirilishi. Turli materiallardan foydalanish imkoniyatlari.

Zamonaviy haykaltaroshlikning yangi oqimlari. Abstrakt haykaltaroshlik, minimalizm va post-minimalizm. Shaklning ifodaviyligini soddalashtirish. Badiiy ifodaning muhim jihatlari urg'u berish tamoyillari.

Kompozitsiyaning plastik yechimi, hajmdorlik, masshtablilik, proporsionallik va shakl plastikligi qonunlari. Haykaltaroshlikda vizual ifoda va estetik mutanosiblikni ta'minlash. San'at asarining hajmi, materiali va shakl tuzilishi bilan muhitga mos kelishi.

Medalyer san'ati asarlarining o'ziga xosligi. An'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish. Medallar, nishonlar va esdalik tangalari dizayni.

Natyurmort, peyzaj, kichik hajmdagi shaklli haykaltaroshlik, landshaft dizayni va kinetik haykaltaroshlik. Materiallar va shakllarning harakatchanligi, muhit bilan bog‘liqligi va texnologik innovatsiyalar.

2.4. Chizmachilik

Chizmalarini rasmiylashtirish. Chizmachilik fanining qisqacha rivojlanish tarixi. Fanning maqsadi, vazifalari va mohiyati. Standartlar. Chizma buyumlari, asboblari va moslamalari. Standart chizma formatlari.

Chiziq turlari. Masshtablar. Chizmaning asosiy yozuvi va uni rasmiylashtirish tartibi. Shriftlar. Olcham qo‘yish qoidalari.

Geometrik chizmachilik asoslari. Geometrik yasashlar. Tutashmalar. Sirkul va lekalo egri chiziqlari. Aylanani teng bo‘laklarga bo‘lish va muntazam ko‘pburchaklar yasash. Geometrik ornamentlar.

O‘zaro perpendikulyar ikkita proyeksiya tekisliklarida tasvirlar yasash. O‘zaro perpendikulyar bo‘lgan uchta proyeksiya tekisliklarida tasvirlar yasash. Ko‘rinishlar. Qirqimlar va kesimlar.

Izometrik proyeksiya. Dimetrik proyeksiyalar.

Buyumlar va ularning turlari. Konstruktorlik hujjatlarining turlari. Eskizlar. Detalning eskiziga asosan ish chizmasini bajarish. Ishchi chizmalari. Detallarning ish chizmalari. Buyumlarga birgalikda ishlov berish chizmalari. Rezbalar.

Kinematik sxemalar. Gidravlik va pnevmatik sxemalar. Radio-elektr sxemalar. Algoritmlar va dasturlar sxemalari.

Topografik chizmalar. Oddiy geometrik shakllarning sonlar bilan belgilangan proyeksiyalari. Sirlarning son bilan belgilangan proyeksiyalari.

2.5. Tasviriy san‘at fanini o‘qitish metodikasi

Pedagogik yondashuv orqali chizmalarni tuzish va o‘qish metodikasi. Model yasash yo‘li bilan chizmalarni o‘qish. Pedagogik texnologiyaning mohiyati, ta’riflari va o‘qitish metodikasi bilan farqlari.

Hamkorlikda o‘qitish texnologiyasining o‘ziga xos xususiyatlari va metodlarini o‘rganish. Tasviriy san‘at darslarida hamkorlikda o‘qitish texnologiyasidan foydalanish. Dars ishlanmalarini o‘rganish, tahlil qilish va unda hamkorlikda o‘qitish texnologiyasidan foydalanish.

Tasviriy san‘at darslariga ko‘rsatmali materiallar tayyorlash. Ko‘rsatmalilik tamoyilidan chizmachilik darslarida foydalanish. Dars ishlanmalarini o‘rganish, tahlil qilish va unda didaktik o‘yin texnologiyasidan foydalanish.

Didaktik prinsiplar. Ko'rsatmali qo'llanmalar yordamida darslarni tashkil qilish. O'yin texnologiyasining mazmuni va mohiyati. Didaktik o'yin texnologiyasi va undan darslarda foydalanish metodikasi. Tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismlarini o'zlashtirish, nostandart testlar tuzish. Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy texnologiyalari bo'yicha nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tish.

Muammoli ta'lim texnologiyalarining o'ziga xos xususiyatlari. Tasviriy san'at mavzularini o'qitishda muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish imkoniyatlari.

Badiiy asarda obrazlarga singdirilgan ma'no va mazmun. Obrazlar tasnifi. Badiiy asarlarni o'rganish bosqichlari. Tahlil turlari. Epik asarlar tahlili, matn ustida ishlash yo'llari. ("Xamsa" dostonlari misolida). Mumtoz asarlarni sharhlab o'rganish, lug'at ustida ishlash ("Farhod va Shirin" asari misolida).

Evristik o'qitish texnologiyasi. Tasviriy san'at darslarida an'anaviy ta'lim texnologiyasidan foydalanish.

Tasviriy san'at fanlarini o'qitishda "Keys-stadi" texnologiyasidan foydalanish. Tasviriy san'at fani mavzulariga keyslar tuzish.

Tasviriy san'at fanlari bo'yicha o'quvchilar bilimini tekshirish usullari. Test tushunchasi va test topshiriqlari. Tasviriy san'at fanlaridan darajali testlar tuzish metodikasi. O'quvchilarning grafik ishlarini tekshirish va baholash jarayonida ularning grafik savodxonligini oshirish.

2.6. Chizmachilik fanini o'qitish metodikasi

Chizmachilik fani, uning maqsad va vazifalari. Chizmaning inson amaliy faoliyatidagi ahamiyati. Chizmaning O'rta Osiyo va jahonning boshqa hududlarida rivojlanishi. Chizmachilik asboblari va jihozlari. Standart haqida ma'lumotlar. Chizma qog'ozlari va bichimlari. Kattalashtirish va kichiklashtirish masshtablaridan foydalanish.

Shriftlarni yozish qoidalari. Shrift turlari, standart chizma shriftlari, shriftlarni guruhlari.

Chiziq turlari va ularni qo'llash. Chizmadagi shartliliklar. O'lcham qo'yish qoidalari, tekis shaklga o'lcham qo'yish.

Kesmalarni, burchaklarni va aylanani teng bo'laklarga bo'lish, muntazam ko'pburchakliklar yasash. Qiyalik va konuslik qatnashgan detal chizmasini chizish.

Tutashmalar. Tutashma elementlari. Tutashma elementlari va uning amaliy tatbig'i.

2.7. Tasviriy san'atda nusxa ko'chirish

Rangshunoslik asoslari. Ranglar haqida umumiy tushuncha, spektr ranglarning aralashuvi va natijada yangi ranglarni hosil qilish usullari. Ranglarning optik, fazoviy va mexanik aralashuv texnologiyalarini o'rgatish. Ranglar aylanasi va bo'yoqlarni aralashtirish metodikasi (Rang doirasi ishlash).

Rangni his qilish. Ranglarni qabul qilish jarayonida ko'rish xususiyatlari, adaptatsiya (ko'nikma, ko'nikish) va ranglarda kontrastlilik. Rangning o'ziga xos xususiyatlari, rang psixologiyasi (Kontrast ranglarga mashqlar bajarish).

Spektr ranglarning aralashuvi va ranglarni aralashtirish natijasida yangi ranglarni hosil qilish usullari. Ranglarning optik, fazoviy va mexanik aralashuv texnologiyalarini o'rgatish. Ranglar aylanasi va bo'yoqlarni aralashtirish metodikasi (Natyurmort akvarelda bajarish).

Suv bilan ishlatiladigan bo'yoqlar va materiallar. Rang va tus munosabatlarini aniqlashni o'rganish. Palitra haqida tushuncha (Natyurmort akvarelda bajarish).

Moybo'yoqda rangtasvir ishlash texnologiyasi. Mo'yqalam turlari (Moybo'yoqda natyurmort nusxa ko'chirish).

Planshet tayyorlash texnologiyasi. Planshetga qog'oz tortish usullari, qog'oz turlari (Natyurmortni guash bo'yoqida ishlash). Grafikada ishlatiladigan materiallar va texnologiyalar. Grafik ashyolarda bajarilgan ishlarni ko'mirda och-to'qligini aniqlab tuslash va yaxlit bir butunlikda tugallash.

Rassom ustalarning badiiy asarlaridan nusxa olish yo'llari va asosiy qonun-qoidalari. Grafik rassomlarning badiiy asarlaridan nusxa ko'chirish. Rangtasvirchi rassomlarning ijodidan nusxa ko'chirish texnologiyasi. Rassomlarning asarlarini tahlil qilish yo'llari. O'zbek natyurmort yoki manzara janridagi asarlardan nusxa ko'chirish.

Ishlarni ko'rgazmaga tayyorlash texnikasi. Ramkalash usullari, rang tanlash, o'lcham aniqlash, ikki qavatli ramkalar.

2.8. Tasviriy san'at tarixi

Tasviriy san'atning umumiy tarixiga muqaddima. San'at tarixi fani nimalarni o'rgatadi. San'atning ijtimoiy hayotda tutgan o'rni. San'atning tarbiyaviy ahamiyati. Dunyodagi yeng yirik muzeylar. Tasviriy san'atning tur va janrlari haqida ma'lumot. Tasvir va ifoda vositalari.

Ibtidoiy jamoa davri san'ati. Qadimgi Sharq, uning geografik va davriy chegarasi. Qadimgi Sharq xalqlari davlatlari san'atining o'ziga xos xususiyatlari va o'xshash tomonlari. Qadimgi Sharqda dastlabki quldorlik davlatlarining paydo

bo'lishi. San'atda sinfiy xususiyatlarning yuzaga kelishi.

Qadimgi Misr san'ati. Qadimgi Misrning geografik o'rni. Uning davriy chegarasi. Misrda birinchi davlatning vujudga kelishi. Qadimgi Misr san'ati va madaniyatining o'ziga xos xususiyatlari.

Old Osiyo (Mesopotamiya) san'ati. Qadimgi Hindiston san'ati (VII asrgacha bo'lgan davr). Qadimgi Hindiston tarixi va madaniyatiga xos bo'lgan xususiyatlari. Moxenjo Doro va Xarappa me'morchiligi, tasviriy va amaliy bezak san'ati. Mauriya davlatining madaniyati va san'ati (er. av. 272–232 yillar.) “Sanchidagi stupa”, Karlidagi “Chaytiya”, “Stambxi”, Adjantadagi g'orga qurilgan ibodatxonalar. Gandxardagi grek buddalari.

Qadimgi Xitoy san'ati (III asrgacha bo'lgan davr.). Yanshao kulolchiligi. Shan in va Chjou davrida bronzadan yasalgan idishlar. Xan davri san'ati (er. av. 206-yangi eraning 220-yili) – Buyuk Xitoy devori. Ko'mish marosimlarida ishlatiladigan mayda haykalchalar.

Antik san'ati tarixiga muqaddima. Krit-Miken (Egey) san'ati. Antik san'ati tushunchasi, uning davriy va geografik chegarasi. Antik san'atining jahon san'ati tarixidagi o'rni.

Qadimgi Gretsiya (Yunon) san'ati. Qadimgi Gretsiyaning geografik o'rni va davriy chegarasi. Grek san'atining jahon madaniyati tarixida tutgan o'rni. Yunon san'atidagi yuksak mahorat insoniylik va xalqchillik. Qadimgi grek san'ati mavzusi, tasvir va ifoda vositalari. Grek san'atining rivojlanishida afsonalarning ahamiyati.

Qadimgi Italiya san'ati. Italiya tarixiga qisqacha ma'lumot. Uning geografik o'rni va davriy chegarasi.

Etruriya san'ati va madaniyati (er. av VIII asr — 510 y.). Etruriyaning geografik o'rni, uning tarixiga oid qisqacha ma'lumot. Me'morchilik, tasviriy va amaliy dekorativ san'at. Rim respublikasi davri san'ati (er. av V-I asrlar). Qadimgi Rim san'ati. Rim tarixi va san'atidagi davriy bosqichlar.

Rim imperiyasi davri san'ati (er. av II asr — eramizning III asri). Me'mor Apollodor Damashqiy va uning qurgan me'morlik binolari. Tasviriy san'at. Realistik haykaltaroshlik (Avgust haykali). Pompey devoriy suratlari. Rim san'ati va madaniyatining ahamiyati.

Sharq va G'arbda O'rta asrlar tarixining davriy chegarasi, rivojlanishidagi asosiy bosqichlar. Asosiy dinlarning (xristian, islom, buddizm) O'rta asrlar san'ati shakl va mazmuniga ta'siri. O'rta asrlar san'atining avvalgi quldorlik formatsiyasi (Antik davri) san'atidan farqi.

Ilk xristian san'atining vujudga kelishi. San'atda antirealistik tendensiya va

mistikaning o'sib borishi. Ilk xristian haykaltaroshligi. Xristian dinining Davlat dini sifatida qabul qilinishi. Xristian ibodatxonalari yangi tipining ishlanishi. Vizantiya madaniyati va san'atining jahon xaritasiga qo'shgan hisssasi.

Varvarlar san'ati. Varvarlar tushunchasi va ushbu xalqlar san'atining asosiy jihatlari. Roman san'ati. "Roman" iborasining kelib chiqishi. G'arbiy Yevropadagi Roman san'ati va me'morchiligining asosiy xususiyatlari. Tasviriy san'atda sodir bo'lgan yangi tendensiyalar. Me'morchilikda mavjud bo'lgan asosiy tendensiyalar. Gotika san'ati. G'arbiy Yevropada Gotika san'atining asosiy belgi va xususiyatlari. Gotika iborasining kelib chiqishi.

Sharqiy slavyanlar san'ati. Ibtidoiy jamoa tuzumi tugashi va dastlabki feodal davlat vujudga kelishi paytidagi slavyanlar Badiiy madaniyati (VI-X asrlar). Din. Haykaltaroshlik. Amaliy san'at.

Kiyev Rusi san'ati. XI-XII asrlarda Novgorod san'ati. XVII asrda Rus san'ati.

O'rta asrlarda O'rta Osiyo xalqlari san'ati (III-VII asr boshlari). Qadimgi o'zbek san'ati taraqqiyotining o'ziga xos yo'li. Hozirgi O'zbekiston tuprog'ida ibtidoiy jamoa davri va uning taraqqiyotining asosiy bosqichlari. V-VSh asrlarda o'zbek san'ati. Me'morchilik. Shahar qurilishi (So'g'd, Toxariston, Shosh, Farg'ona, Xorazm). IX-X asrlarda san'at va madaniyat. Arab bosqinchilarining O'rta Osiyoni bosib olishi. Din bilan bog'liq bo'lgan me'morchilik binolarining vujudga kelishi. Gumbazli va peshtoqli me'morchilik binolar qurilishi. XI-XIII asr boshlarida O'zbekiston san'ati. Temur va Temuriylar davrida san'at va madaniyat. Miniatyura san'ati. Kamoliddin Behzod – Sharqning yirik rassomi.

Uyg'onish davri ilk kapitalizm shakllanishi davri san'ati sifatida. Uning O'rta asr san'atidan farqi. "Uyg'onish" iborasining kelib chiqishi. Uyg'onish davri san'atining rivojlanishida antik san'atining o'rni.

Protorenessans davri san'ati. Ilk Uyg'onish davri. Florensiya — Uyg'onish davri uchog'i sifatida. Yuqori Uyg'onish davri san'ati. So'ngi Uyg'onish davri san'ati. Manyerizm. Venetsiya tasviriy san'at maktabi. Venetsiyada Yuqori Uyg'onish davri san'ati. (XV-XVI asrlar).

Fransiyada Uyg'onish davri san'ati.

Fontenblo maktabi. Fontenblo maktabi. Niderlandiyada Uyg'onish davri san'ati. Niderlandiya rassomchilik maktabi. Oqimlar kurashi. Romantizmning tarqalishi. Germaniyada Uyg'onish davri san'ati. XV-XVI asrlarda Germaniya. San'atda oqim va maktablar. XV asrda rangtasvir va grafika. Kitob bosish san'atining rivojlanishi.

XVII-XVIII asr Yevropa san'ati va madaniyatining umumiy xarakteri.

San'atda aniq ifodalangan milliy maktablarning paydo bo'lishi, turli Badiiy oqimlarning kurashi. Barokko. Klassitsizm. Romantizm. Realistik san'at.

XIX asrning ikkinchi yarmida rus san'ati va madaniyati. "Tanqidiy realizm" tushunchasi, uning vujudga kelish tarixi. Rangtasvir san'ati. "Sayyoh rassomlar" a'zolari va ko'rgazmalari. P.Tretyakov (1832-1898) – Rossiyada birinchi milliy san'at galereyasi (muzey)ning asoschisi. Manzara janri. Ko'p figurali kompozitsiya asarlarining ustalari ijodi.

XIX-XX asrlar Yevropa san'ati. Nemis tasviriy san'atidagi Romantizm oqimining turli ko'rinishlari. Tasviriy san'atda "Nazariyalik"lar guruhi vakil (F.Ovirbek, P.Kornelius)lari ijodi. Ularning Germaniya Badiiy Akademiyalaridagi hukmronlikligi.

"Impressionizm" tushunchasi va ushbu Badiiy yo'nalishning paydo bo'lishi. "Postimpressionizm" tushunchasi va uning yirik vakillari. "Neoimpressionizm" tushunchasi va "Ilmiy impressionizm" nazariyasi. Puantilizm: J.Syora, P.Sinyak.

XX asr Jahon san'atiga umumiy ta'rif. XX asr Jahon san'atiga umumiy ta'rif. Me'morchilik san'ati. Qurilish texnikasining tezkor rivoji. XIX asrning oxirida Fransiyada paydo bo'lgan "modern" (fr. "zamonaviy", "eng yangi") uslubi. Germaniyada "Yugendstil"ning mavjud bo'lishi. Buyuk Oktyabr revolyutsiyasidan oldingi va undan keyingi davrlarda Jahon san'ati rivojining o'ziga xos jihatlari. Ushbu davrda vujudga kelgan Badiiy oqimlar – Ekspressionizm va abstraksionizm. G'arbiy Yevropaning ko'p davlatlari va Amerika san'atida yangi realizmning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Me'morlik san'ati. "Bauxauz" Badiiy maktabi. Rangtasvir. Fransiya san'atida "fovizm". "Kubizm" tushunchasi, oqimning paydo bo'lishi (1906y.) va uning Badiiy prinsiplari (tamoyillari). Me'morchilik san'ati. "Purizm" va "konstruktivizm" tushunchalari.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Rus san'ati. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Rossiyaning siyosiy ahvoli. Uch revolyutsiya – 1905–1907- yillar, Rangtasvir san'atidagi yetuklar va Yevropa rangtasvir maktabining an'analari rus san'atiga kirib kelishi. "МИР ИСКУССТВА" nomli yangi Badiiy jamiyat shakllanishi (1890 y.). "Rus rassomlar uyushmasi" dunyoga kelishi va uning a'zolari. Haykaltaroshlik. P.Trubeskoy, A.Golubkina, S.Konenkov. Rus me'morchilik san'atida "modern" an'analari. Neorus, neoklassitsizm uslublarining shakllanishi.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida O'zbekiston san'ati va madaniyatida yuz bergan o'zgarishlar. 1941–1945- yillarda O'zbekistondagi o'zgarishlar. Ikkinchi Jahon urushi yillarida O'zbekistonga evakuatsiya qilingan Moskva, Leningrad

(hozirda Sankt-Peterburg), Kiyev, Xarkov Badiiy institutlari, ular bilan birga kelgan yetuk rangtasvir va grafika san'ati ustalarning O'zbekiston san'ati shakllanishidagi o'rni. Urushdan keyingi yillarda O'zbekiston san'atidagi jonlanish. Barcha tasviriy san'at janrlarining rivojlanishi.

Mustaqillik davrining o'ziga xos jihatlari haqida umumiy ma'lumot. Mustaqillik davrida vujudga kelgan O'zbekiston tasviriy va madaniy hayotidagi o'zgarishlar. O'zbekiston Badiiy Akademiyasining ta'sis yetilishi (1997 yil). Mustaqillik davri O'zbekiston haykaltaroshlik san'ati. Tarixiy shaxslar siymolarini yaratish. A. Navoiy yodgorligi, A. Temur haykali, Al-Far'oniy haykali, Cho'lpon haykali. Mustaqillik davri O'zbekiston tasviriy san'ati. O'zbekiston tasviriy san'atida falsafiy oqimining vujudga kelishi. Mustaqillik davri amaliy bezak san'ati. Badiiy kulolchilik. Farg'ona, Buxoro, Samarqand, Xorazm. Badiiy kulolchilik maktablari. Badiiy kandakorlik, zargarlik, ganchkorlik, yog'och o'ymakorligi va naqqoshlik. Lokli miniatyura va dizayn san'atining rivojlanishi.

2.9. Amaliy bezak san'ati

Amaliy bezak san'atining maqsad va vazifalari. Asosiy yo'nalishlari. **Amaliy bezak san'ati asoslari.** Amaliy bezak san'atining tarixi va rivojlanishi. Milliy va jahon bezak san'ati an'analari. Asosiy san'at yo'nalishlari va uslublari. Bezak san'atining kundalik hayotdagi o'rni.

Naqsh va ornamentlar. Milliy naqshlarning kelib chiqishi va turlari. Geometrik, o'simliksimon, zoomorf va abstrakt naqshlar. Ornament yaratish qonuniyatlari va texnikalari. Naqsh tushunchasi va uning kompozitsiyadagi ahamiyati.

Hunarmandchilik turlari va texnikalari. Yog'och o'ymakorligi. Ganch o'ymakorligi va suvoq san'ati. Zargarlik san'ati. Kashtachilik va to'qimachilik. Chinni va keramika san'ati. Metallga ishlov berish va misgarlik.

Ranglar va kompozitsiya. Rang san'at asoslari va ranglar uyg'unligi. Simmetriya va muvozanat tushunchalari. Bezak san'atida kompozitsiya tuzish tamoyillari. Milliy va zamonaviy dizayndagi rang qo'llanilishi.

Amaliy loyihalar va ijodiy ishlar. Mustaqil san'at asarlari yaratish. Bezakli buyumlar tayyorlash. Hunarmandchilik buyumlarini loyihalash va tayyorlash. Zamonaviy dizaynda milliy bezaklardan foydalanish.

Amaliy bezak san'atining zamonaviy dizayndagi o'rni. Ichki makon va me'moriy bezak san'ati. Moda va tekstil dizaynida naqshlardan foydalanish. Grafik va reklama dizaynida milliy elementlar. Raqamli texnologiyalar va bezak san'ati.

2.10. Chizma geometriya

Fanning maqsadi, vazifalari, predmeti va o'rganish usullari. Markaziy va parallel proyeksiyalash usullari hamda ularning xossalari. To'g'ri burchakli proyeksiyalash. Proyeksiyalar tekisliklari. Fazoni choraklarga bo'lish. Fazoni oktantlarga bo'lish. Fazodagi, tekislikdagi va koordinata o'qlarida joylashgan nuqtalarning chorak va oktantlardagi ortogonal proyeksiyalarini qurish.

Umumiy vaziyatdagi to'g'ri chiziq va uning ortogonal proyeksiyalari. Xususiy vaziyatdagi to'g'ri chiziq va uning ortogonal proyeksiyalari. To'g'ri chiziq kesmasini berilgan nisbatda bo'lish. To'g'ri chiziq kesmasini tahlil qilish. Tekislikning ortogonal proyeksiyada berilish usullari. Umumiy va xususiy vaziyatdagi tekisliklar. Tekislikning izlari. To'g'ri burchakning proyeksiyalari. Konkurent nuqtalar. To'g'ri chiziq va nuqtaning tekislikka tegishlilik shartlari. Tekislikning gorizontali, frontal va profili. Tekislikning eng katta og'ma chizig'i.

To'g'ri chiziq va tekislikning o'zaro parallelligi. Tekisliklarning o'zaro parallelligi. O'zaro kesishuvchi tekisliklar. To'g'ri chiziqni tekislik bilan kesishishi. To'g'ri chiziqning tekislikka perpendikulyarligi. Ikki tekislikning o'zaro perpendikulyarligi. Nuqtadan tekislikkacha bo'lgan eng qisqa masofani aniqlashga oid grafik masalalar yechish. O'zaro parallel va perpendikulyar bo'lgan tekisliklar o'tkazishga oid grafik masalalar yechish.

Ortogonal proyeksiyalar (epyura)ni qayta tuzish haqida umumiy ma'lumotlar. Tekis parallel ko'chirish usuli. Tekis parallel ko'chirish usulida pozitsion va metrik masalalar yechish. Proyeksiyalar tekisliklarini almashtirish usuli. Proyeksiyalar tekisliklarini almashtirish usulida pozitsion va metrik masalalar yechish.

Ko'pyoqliklar va uning turlari. Ko'pyoqliklarni proyeksiyalovchi tekislik bilan kesishishi. Ko'pyoqliklarning yoyilmalarini bajarish usullari. Ko'pyoqliklarni to'g'ri chiziq bilan kesishishi. O'zaro xususiy vaziyatda joylashgan ko'pyoqliklarning kesishishi.

Egri chiziqlar va uning turlari. Tekis egri chiziqning egriligi. Evolyuta va evolventa. Tekis egri chiziq nuqtalarining klassifikatsiyasi. Ikkinchi tartibli egri chiziqlar. Sirtlar va uning turlari. Sirtlarning berilish usullari. Aylanish sirtlari. Sirtning paralleli va meridiani. Ikkinchi tartibli aylanish sirtlari. Sirtlarni tekislik va to'g'ri chiziq bilan kesishishi.

Sirtlar kesishish chizig'ini yasashning umumiy algoritmi. Umumiy o'qqa ega bo'lgan aylanish sirtlarining o'zaro kesishishi. Yordamchi kesuvchi sferalar usuli. Konsentrik va eksentrik sferalar usulida sirtlarning o'zaro kesishgan chizig'ini

aniqlashga oid grafik masalalar yechish. Parallel kesuvchi tekisliklar usuli. Parallel kesuvchi tekisliklar usulida sirtlarning o‘zaro kesishgan chizig‘ini aniqlashga oid grafik masalalar yechish.

Perspektivaning maqsad va vazifalari. Perspektiva turlari. Perspektiva yasashning geometrik apparati va uning asosiy terminlari. Nuqtaning perspektivasi. To‘g‘ri chiziq perspektivasi. Tekislikning perspektivasi. Ko‘tariluvchi va pasayuvchi to‘g‘ri chiziq va tekisliklar. Tekis shakllarning perspektivasi.

Ko‘rish nuqtasini tanlash va eng yaxshi ko‘rish burchagi. Perspektiv tasvir qurish usullarining nazariy asoslari. Radial (nurlar izi) usulida obyekt perspektivasini qurish.

Arxitektorlar usulida obyekt perspektivasini qurish. “Yon devor” va “Plani pastga tushirilgan” usullarida obyekt perspektivasini qurish.

2.11. Grafik tasvirlash asoslari

Fanning maqsadi, vazifalari, predmeti va o‘rganish usullari. Qadimgi Gretsiya va Misrning buyuk allomalaridan Yevklid, Ptolemey, Arximed va hokazolarning matematika (geometriya) sohasidagi ishlarining tahlili va ularni tasvirlash usullarida qo‘llanilishi.

Yevropada Uyg‘onish davrining yetuk arxitektorlari, rassomlari Leonardo da Vinchi, Dyurer, Dekart va boshqalarning tasviriy geometriya va perspektiv yasashlar usullarini yaratishlarini tahlili.

Geometrik grafika fani noyob adabiyotlaridan Yevklidning “Negizlar”, G.Monjning “Chizma geometriya” va sobiq ittifoq davrining dastlabki yillarida nashr etilgan o‘quv adabiyotlarining mazmuni bilan tanishtirib, ularni hozirgi zamon adabiyotlari bilan taqqoslash.

O‘rta Osiyo allomalari, Farg‘oniy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino va boshqalarning geodeziya, astronomiya va boshqa fanlar to‘g‘risida yozgan asarlaridan geometriya bo‘limiga tegishli ma’lumotlarni tahlil qilish. Chizma geometriya fanining Rossiyada XIX asrning boshlarida o‘qitilishi, adabiyotlarni rus tilida chop yetilishi va fanning bir necha oliy texnika o‘quv yurtlarida o‘qitilishi, mashhur darsliklar yozuvchi professorlar V.I. Kurdyumov, N.I. Makarov, A.X. Reder, Ye.S. Fyodorov va boshqalarning chizma geometriya darsliklarining mazmunlari haqidagi mulohazalar.

XX asrda Rossiyada chizma geometriya va muhandislik grafikasi fanlari taraqqiyoti yo‘nalishlari.

O‘zbekistonda geometrik grafikaning rivojlanishiga 1918- yilda Turkiston

universitetining tuzilishni bog'liqligi, 1929–1934- yillarda texnika oliy o'quv yurtlarini tashkil bo'lishi bilan “Chizma geometriya va chizmachilik” kafedralari tashkil qilinishi. O'quv adabiyotlarini o'zbek tilida yaratilishi. 1961, 1966, 1971 yillarda respublikada ilmiy metodik konferensiyalar va maqolalar to'plamlarini tashkil bo'lishi, professor V.Ye. Mixaylenkoning O'zbekiston uchun mutaxassislar tayyorlashdagi xizmatlari, professor R.Xorunov va Yu.Qirg'izboyevlarning chizma geometriyadan birinchi adabiyotlar yaratishlarining tahlili.

Ko'pyoqliklar va ular haqida umumiy ma'lumot. Ko'pyoqliklarning yoyilmalari. Ko'pyoqliklarning yoyilmalari asosida model yasash.

Ko'pyoqlik (piramida)larni umumiy vaziyatdagi tekislik bilan kesishish chizig'i va uning yoyilmasini bajarish kutma-ketligi.

Ko'pyoqliklarning o'zaro kesishishi chizig'ini aniqlash.

Aylanish sirlarni umumiy vaziyatdagi tekislik bilan kesishgan chizig'ini va kesim yuzasining haqiqiy kattaligini aniqlash.

Ortogonal proyeksiyalarda soyalar yasash nazariyasi. Buyumning berilgan ikki ortogonal proyeksiyasining soyalarini aniqlash.

Ikki ko'rinishi orqali berilgan obyektlarning shaxsiy va tushuvchi soyalarini aniqlash.

Bino va inshootlarning perspektivasini to'rlar va koordinatalar usulida qurish.

Plani orqali berilgan interyer va burchakli interyer perspektivasini qurish. Plani orqali berilgan xonaning frontal interyer perspektivasini qurish. Markaziy proyeksiyalarda soyalar yasash nazariyasi. Geometrik sirt va me'moriy obidalarining shaxsiy va tushuvchi soyalari perspektivasini qurish. Sun'iy yoritish orqali interyerda soya bajarish. Tavsif asosida detalni loyihalash va uning ortogonal hamda aksonometrik proyeksiyasini bajarish. Konus tishli g'ildirak va uning parametri, konus tishli uzatmaning ish chizmasi.

Yig'ish chizmasini o'qish tartibi va qonuniyatlari. Yig'ish chizmasidagi nostandart detallarni ajratib chizish.

Alohida berilgan detallarning yig'ish chizmasini bajarish.

Uy-joy va sanoat binolari qavatlarining planini chizish. Bino va inshootlar elementlarining shartli tasvirlari.

Yopma va chordoq to'sinlari elementlarining joylashish sxemalari haqida tushuncha. Bino tom plan chizmalari.

Bino ko'rinishini aksonometriya va perspektivada tasvirlash.

Bosh plan chizmalarini bajarish. Shartli topografik belgilar. Bosh plan chizmalarining mazmuni va ularni taxt qilish tartibi.

Topografik sirtlar bilan tekisliklarning kesishishi. Topografik sirtning profili. Apparel (qiya yo‘l)ni tasvirlash.

Tabiiy yer va qurilish maydonchasi. Maydoncha va apparelni chizish.

2.12. Arxitektura elementlarini loyihalash

Qurilish chizmalarining o‘ziga xos xususiyatlari, bino turlari va qurilish norma hamda yo‘riqnomalar haqida qisqacha ma’lumotlar. Arxitektura-qurilish chizmalarini grafik taxt qilishning umumiy qoidalari. Binoning asosiy tarkibiy qismlari va me’moriy elementlari haqida qisqacha ma’lumotlar. Bino elementlari va ayrim sanitar-texnik qurilmalarning shartli tasvirlari, qurilish materiallarining grafik belgilanishi.

Bino plani, fasadi va qirqimi haqida tushuncha. Bino planlari (qavatlar, poydevor, pol, devor va pardevorlar, tepadan va orayopmalar, tom, zinapoya) chizmalari haqida umumiy ma’lumotlar.

Plan va kartalar tayyorlashning qisqacha tarixi, ularga qo‘yiladigan talablar. Topografiya va kartografiyaning vazifalari. Son belgili proyeksiyalar. Nuqta, to‘g‘ri chiziq va tekislikning berilishi.

Nuqta va to‘g‘ri chiziq. Xususiy va umumiy vaziyatdagi to‘g‘ri chiziqlarning proyeksiyalari. To‘g‘ri chiziq kesmasini tahlil qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026- yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF–60- son farmoni, — T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF–5712- son farmoni, — T.: 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida" PF–134- son farmoni, — T.: 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF–79- son farmoni, — T.: 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ–231- son qarori, – T.: 2024.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016- yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017- yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi nazariy , 2017-yil 14-yanvar // Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi. (2020-yil 29-dekabr).

Fanga oid adabiyotlar

1. Laura Perdew Histori of art. 2005 y. Printed in the United States of America, North Mankato, Minnesota. An Imprint of Abdo Publishing | www.abdopublishing.com.

2. Abdullaev N. “San’at tarixi” T-2/1, San’at nashriyoti 2001.
3. Oydinov N. “Tasviriy san’at tarixidan lavhalar”, Toshkent., O‘qituvchi 1997.
4. Abdullaev N.U. “San’at tarixi” Elektron o‘quv qo‘llanma 2005.
5. Oydinov N. Ajdodlarimiz san’ati va e’tiqodi. Toshkent. “O‘qituvchi” 1992 y.
6. O‘zbekiston san’ati. Toshkent “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. 2001 y.
7. Baymetov B. “Qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006
8. Muratov X.X. “Qalamtasvir”, Toshkent, IJOD-PRINT, 2020
9. M.Axmedov, M.Xasanova “Qalamtasvir” o‘quv qo‘llanma. Toshkent, “IJOD-PRINT”. 2021y.
10. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir Darslik. Toshkent., “Innovatsiya-ziyo”, 2019.
11. Халилов Р. Живопись. “Навруз”, Ташкент, 2013.
12. Abduraxmonov G‘.M. Kompozitsiya Iqtisod-moliya, Toshkent, 2010.
13. S.Maxkamova, O‘.Nurtoev “Tasviriy san’at texnologiyasi va nusxa ko‘chirish Toshkent 2022 y.
14. O.Nurtoev, B.Boymetov “Tasviriy san’at texnologiyasi va nusxa ko‘chirish” Toshkent., “Iqtisod-moliya”, 2007 y.
15. Farberman B. L. Ilg‘or pedagogik texnologiyalar. T., „Fan”, 2000.
16. O‘zbek pedagogikasi antologiyasi. (1-jild). T., “O‘qituvchi”, 1995.
17. Xoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi.-T.: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2005.
18. Ishmuxamedov R. va b. Ta’limda innovatsion texnologiyalar.-T.: Iste’dod, 2008.
19. J.Yodgorov, T.Sobirov, N.Yodgorov, “Geometrik va proyeksion chizmachilik”, T.:, Yangi asr avlodi. 2008.
20. Sh.K.Murodov va boshqalar, Topografik chizmachilik, T.:, Cho‘lpon, 2009.
21. J.Yodgorov, A.Nazrullayev, N.Yodgorov. Mashinasozlik chizmachiligi, T., O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2009.
22. I.Rahmonov, A.Valiyev. Chizmachilik, “Voris-nashriyot” T.:, 2011.
23. Rahmonov I., Qirg‘izboyeva N., Ashirboyev A., Valiyev A., Nigmanov B. Chizmachilik. –T.: “Voris nashriyot”, 2016.
24. Ismatullaev R. Chizma geometriya. –T.: “TDPU rizografi”, 2003.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.52-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TEXNOLOGIYA FANINI O‘QITISH HUQUQINI
BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING
NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI**

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **F.N. Alkarova** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Ijtimoiy va amaliy fanlar” bo‘limi bosh mutaxassisi; p.f.f.d.,(PhD).

M.R. Xalimov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Akademik faoliyatni muvofiqlashtirish bo‘limi boshlig‘i.

I.T. Mexmonov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Ta’lim xizmatlari markazi direktor o‘rinbosari.

Taqrizchilar: **X.D. Urinboyev** – Xorazm viloyati pedagogik mahorat markazi, Amaliy fanlari va maktabdan tashqari ta’lim metodikasi kafedrasida katta o‘qituvchisi

F.A. Nasrullayeva – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Ijtimoiy va amaliy fanlar metodikasi kafedrasida v.b.dotsenti, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KURSNING NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O‘Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Chizma geometriya va muhandislik grafikasi
- 1.2. Texnik mexanika
- 1.3. Materialshunoslik va konstruksion materiallar
- 1.4. Elektrotexnika, elektronika va elektr yuritmalar
- 1.5. Kasb-hunarga yo‘naltirish
- 1.6. Metrologiya va standartlashtirish
- 1.7. Texnik ijodkorlik va dizayn

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Kompozit materiallarga ishlov berish texnologiyasi
- 2.2. Gazlamalarga ishlov berish texnologiyasi
- 2.3. Tikuv buyumlarini konstruksiyalar va modellashtirish
- 2.4. Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash
- 2.5. Robototexnika asoslari
- 2.6. Texnologiya fanini o‘qitish metodikasi
- 2.7. Mashinasozlik texnikasi va ishlab chiqarish texnologiyasi
- 2.8. Metallarni kesib ishlash, kesuvchi asboblari va stanoklar
- 2.9. Sanoat ishlab chiqarish texnologiyasi
- 2.10. Qishloq xo‘jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi
- 2.11. Gazlama materiallardan buyum tayyorlash texnologiyasi
- 2.12. Oziq-ovqat mahsulotlari tayyorlash texnologiyasi
- 2.13. Texnologik ta’limda to‘g‘arak ishlarini tashkil qilish
- 2.14. Tanlov fani: Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligi

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Chizma geometriya va muhandislik grafikasi

Parallel proyeksiyalash usuli va uning xossalari. Choraklar va oktantlar. Nuqtani ikki va uch tekislikka proyeksiyalash.

To'g'ri chiziqning proyeksiyalar tekisligiga nisbatan vaziyatlari. Umumiy va xususiy vaziyatdagi to'g'ri chiziqlar. To'g'ri chiziq kesmasining to'liq tahlili. Ikki to'g'ri chiziqning o'zaro joylashuvi. To'g'ri burchakning proyeksiyalanish xususiyatlari.

Tekislikning izlari. Tekislikning proyeksiyalar tekisliklariga nisbatan turli vaziyatlari: umumiy vaziyatdagi tekisliklar, xususiy vaziyatdagi tekisliklar. Proyeksiyalovchi tekisliklarning xossalari. Tekislikning bosh (maxsus) chiziqlari. To'g'ri chiziq orqali tekislik o'tkazish. Ikki tekislikning o'zaro kesishuvi.

To'g'ri chiziqning tekislik bilan kesishishi. Tekisliklarning o'zaro parallelligi va perpendikulyarligi. Ikki to'g'ri chiziq, to'g'ri chiziq va tekislik, ikki tekislik orasidagi burchakni aniqlash. To'g'ri chiziq, tekislik va ikki tekislikka doir metrik, pozitsion masalalarni ishlash yo'llari.

Tekis-parallel harakatlantirish usuli. Parallel ko'chirish usuli, aylantirish usuli, ustma-ust jipslashtirish usuli. Proyektiv va boshqa usullar to'g'risida tushuncha.

Muntazam ko'pyoqlar. Ko'pyoqlarning ishlatilish sohalari. Ko'pyoqlar ustida nuqta tanlash. Ko'pyoqlarning tekislik va to'g'ri chiziq bilan kesishishi. Ko'pyoqlarning yoyilmalari va modellarini yasash usullari.

Tekis va fazoviy egri chiziqlarga urinma va normal o'tkazish. Sirkul va lekalo egri chiziqlari. Geometrik yasashlar.

Chiziqli sirtlar, aylanish sirtlari. Sirtlarda nuqta tanlash. Yoyiladigan va yoyilmaydigan sirtlar. Sirtlarning proyeksiyalovchi tekislik va to'g'ri chiziq bilan kesishishi. Aylanish sirtlarini tekislik bilan kesish va yoyilmasini yasash. Sirtlarning o'zaro kesishishi. Qirrali va egri sirtning o'zaro kesishuvi. Yordamchi kesuvchi tekisliklar usuli. Aylanma sirtlarning o'zaro kesishuvi. Yordamchi kesuvchi sharlar usuli.

Chizma shriftlarining yozilishi. O'lcham qo'yish qoidalari. Masshtablar. Geometrik yasashlar. Tutashmalar, qiyalik va konuslik, sirkul egri chiziqlari.

Buyumni o'zaro perpendikulyar ikki va uch tekislikka proyeksiyalash. Asosiy, qo'shimcha va mahalliy ko'rinishlar.

Tekis-parallel harakatlantirish usuli. Parallel ko'chirish usuli; aylantirish usuli; ustma-ust (jipslashtirish) usuli. Proyektiv va boshqa usullar to'g'risida tushuncha.

Qirqim va uning turlari. Kesim va uning turlari. Standart aksonometrik proyeksiyalar. Turli holatdagi aylanalarning aksonometrik proyeksiyalari.

Modelning aksonometrik proyeksiyasi. Aksonometrik proyeksiyalarda qirqim.

Buyumlar va ularning turlari. Ish chizmalari va ularga qo'yilgan talablar. Rezba va rezbasiz biriktirish detallari. Yig'ish chizmalarini tuzish va taxt qilish. Yig'ish chizmalaridagi shartliliklar va soddalashtirishlar. Yig'ish chizmalarini o'qish. Yig'ish chizmalarini detallarga ajratish. Yig'ish chizmasi asosida buyum aksonometriyasining bajarilishi.

Sxemalar. Sxema turlari va tiplari. Sxemalardagi shartli grafik belgilar. Vint chiziqlar va vint sirtlar. Rezbalar va ularning turlari. Rezbalarining chizmada tasvirlanishi va belgilanishi. Biriktirish detallari. Boltli, shpilkali, vintli, shurupli, trubali, shponkali va shlitsali birikmalar. Payvand chokli birikmalar. Parchin mixli birikmalar. Kavsharlash va yelimlash orqali biriktirish. Prujinalar va ularning turlari.

Yangi tipdagi loyihalar. Loyihalash bosqichlari. Qurilishda ishlatiladigan materiallar va ularning qirqim, kesimlarini shtrixlash. Qurilish chizmalarini bajarish. Sanitariya-texnika jihozlari va ularning shartli tasviri. Bino elementlari. Bino bosh plani. Bino plani, fasadi va qirqimi.

Topografik kartalarning umumiy tavsifnomasi. Topografik kartalarning xalq xo'jaligi, ishlab chiqarish, sanoat va qurilishda qo'llanilishi. Topografik kartalarga oid tushunchalar, eng muhim shartli belgilar va ularni chizmada tasvirlash.

1.2. Texnik mexanika

Statikaning asosiy tushunchalari, kesishuvchi kuchlar, kuchning nuqtaga va o'qqa nisbatan momentlari, tekislikda va fazoda ixtiyoriy joylashgan kuchlar sistemasi va ularning muvozanati, parallel kuchlar, ular sistemasining muvozanati, qattiq jismlarning og'irlik markazlari va ularni aniqlash usullari, nuqta kinematikasi.

Moddiy nuqtaning to'g'ri chiziqli harakati kinematikasi, qattiq jismning ilgarilanma, aylanma va tekis-parallel harakatlari kinematikasi, qattiq jismning murakkab harakatlari kinematikasi.

Nuqta harakatining differensial tenglamalari va ularni integrallash, nuqta dinamikasining umumiy teoremlari. Nuqta harakat miqdori va kinetik energiyasining o'zgarishi haqidagi teorema, nuqta harakat miqdori momentining o'zgarishi haqidagi teorema. Qimirlamas egri chiziq bo'yicha harakatlanuvchi nuqta tenglamalari. Inersiya momenti, sistema massalari markazining harakati va harakat miqdorining o'zgarishi haqidagi teoremlar.

Mashina detallari bo'limida detallarning konstruksiyasiga qo'yiladigan asosiy talablar. Detailarning ishlash layoqati va uni ta'minlash. Ruxsat etilgan kuchlanishni aniqlash.

Mexanik uzatmalar: friksion uzatmalar, ularning tuzilishi, yutuqlari va kamchiliklari, qo'llanish sohasi. Friksion uzatmalarning kinematikasi va geometriyasi. Tasmali uzatmalar. Tasmali uzatmalarni hisoblashning nazariy

asoslari. Yassi tasmali uzatmalar. Ponasimon tasmali uzatmalarni hisoblash usullari. Uzatmaning kinematikasi va geometriyasi. Chervyakli uzatmalarni eguvchi va kontakt kuchlanish bo'yicha hisoblash. Zanjirli uzatmalarning umumiy xarakteristikasi, uzatmada hosil bo'ladigan kuchlar. Zanjir elementlaridagi kuchlanishlar. Zanjirli uzatmalarning amaliy hisobi.

Vallar va o'qlar, ularning tayanchlari. Vallarni mustahkamligini hisoblashning aniqlashtirilgan usuli. Podshipniklar. Sirpanish podshipniklari va ularning shartli hisobi. Dumalash podshipniklari va ularni hisoblash. Reduktorlar. Muftalar. Doimiy biriktirilgan muftalar. Boshqariladigan va o'lchovchi muftalar.

Rezba haqida umumiy ma'lumot. Rezbaning mustahkamligini hisoblash. Bir necha boltli birikmalarni hisoblash. Shponkali va shlisali birikmalar va ularni hisobi.

Kinematik juftlar va ularning klassifikatsiyalari. Kinematik zanjirlar va ularning ta'riflari. Fazoviy va tekislikda harakat qiluvchi mexanizmlarning harakatchanlik darajasi, ularning klassifikatsiyasi.

Ferma sterjenlaridagi zo'riqishlarni tugunlarni kesish usuli bilan aniqlash. Fermaning grafik usulda hisoblash tartibi. Sharnirlar vositasida geometrik o'zgarish qilib tutashtirilgan sterjenlardan hosil bo'lgan konstruksiyalar. Tekis fermalarni hisoblashda ularga qo'yilgan aktiv kuchlar ta'sirida tayanch reaksiyalari hamda sterjenlarda hosil bo'ladigan ichki kuchlarni (zo'riqishni) aniqlash.

Mashinaning dinamik parametrlari va ularning xarakteristikalari. Mashinaning dinamik modeli. Keltirilgan kuch (moment) va massalar (inersiya momenti). Dinamik modelning kinetik energiyasi hamda differensial tenglamalar shaklidagi harakat tenglamalari. Mashinaning harakat rejimlari. Harakat tenglamalarini yechish. Mexanizmlarning notekis harakati. Maxovikning vazifasi va uning inersiya momentini aniqlash usullari.

Kinematik juftlardagi reaksiya kuchlarini kuch planlari yordamida aniqlash. Yetaklovchi zvenoning kuch hisobi. Jukovskiy teoremasi yordamida muvozanatlovchi kuchni aniqlash. Mexanizmlarni muvozanatlash. Rotorlarni statik va dinamik muvozanatlash.

Sirpanma va dumalash ishqalanish. Ishqalanish koeffitsiyenti va unga ta'sir etuvchi omillar. Yeyilishning asosiy qonuniyatlari. Mexanizmning ishlashiga va ishonchliligiga kinematik juftlardagi yeyilishning ta'siri. Yeyilishni miqdoriy hisoblashda EHMdan foydalanish.

1.3. Materialshunoslik va konstruksion materiallar

Materialshunoslik va konstruksion materiallar fanining predmeti, maqsadi va vazifalari. Faning texnikaviy va ilmiy fanlar, mehnat hamda politexnik ta'lim bilan bog'liqligi.

Metallarning ichki tuzilishi. Kristall panjaraning turlari. Materiallarning

polimorf va allotropiya xususiyatlari. Haqiqiy kristallarning ichki tuzilishi. Kristall panjaradagi nuqsonlar: nuqtali, chiziqli va sirtqi nuqsonlar. Metallar strukturasi. Kristallanish jarayonining mexanizmi va kinetikasi.

Qotishmalar nazariyasining asoslari. Qotishmalar. Qattiq eritma, kimyoviy birikma, mexanik aralashma kabi qotishma turlari. Metall va qotishmalarning fizik, kimyoviy, mexanik, elektrik, magnit, optik, issiqlik-fizikaviy va texnologik xossalari. Mustahkamlik, qattqlik, zarbiy qovushqoqlik, ishqalanishga chidamlilik. Mexanik xossalarni aniqlash usullari.

Temir-uglerodli qotishmalar. Temir-uglerodli konstruksion qotishmalar va ularning turlari. Po‘latlarning turlari va qo‘llanilishi. Legirlangan konstruksion va asbobsozlik po‘latlari. Maxsus xossali po‘latlar va legirlovchi elementlarning ularga ta’siri. Cho‘yan: oq va kulrang cho‘yan, yuqori mustahkam cho‘yanlar, bolg‘alanuvchan cho‘yanlar, maxsus legirlangan cho‘yanlar.

Rangli metallar va ularning qotishmalari. Alyuminiy va mis qotishmalari. Rangli metallar va ularning turlari. Mis va uning qotishmalari, alyuminiy asosli, magniyli, titanli qotishmalar, nikel va qiyin eruvchi metallar asosidagi qotishmalar. Ularning tuzilishi, xossalari va ishlatilishi.

Kukunli materiallar va ularning strukturalari. Qattiq qotishmalarning strukturasi, xossalari, markalari va ishlatilishi. Mineralokeramik materiallar. Otashbardosh metallokeramika materiallar. G‘ovaklik materiallar. Elektrotexnikaviy va antifriksion kukunli materiallar.

Metall va qotishmalarga termik va kimyoviy-termik ishlov berish. Po‘latni qizdirish jarayonida ichki strukturadagi o‘zgarishlar. Termik ishlov berish texnologiyasi: po‘latni yumshatish, normallashtirish, toblash. Yumshatishning turlari. Toblash usullari. Toblanuvchanlik va toblanish chuqurligi. Bo‘shatish va uning turlari. Kimyoviy-termik ishlov: sementsiyalash, azotlash (va uni qo‘llash joylari), sianlash, diffuzion metallash. Termomexanik ishlov.

Korroziya turlari va mexanizmi. Metall korroziyasi va uning belgilari. Korroziyaga qarshi kurashish usullari: legirlash, metall va metallmas materiallar bilan qoplash, protektorlar bilan himoyalash.

Metallmas materiallar va ularning turlari. Polimer materiallar: xossalari va qo‘llanilishi. Yog‘och materiallari: fizik va mexanik xossalari, yog‘ochdagi nuqsonlar. Rezina: turlari, tarkibi, xossalari, ishlatilishi. Shisha: tarkibi, tuzilishi, xossalari. Laklovchi va bo‘yash materiallari.

1.4. Elektrotexnika, elektronika va elektr yuritmalar

O‘zgarmas tok qonunlari. O‘zgaruvchan tok, uni hosil qilish, uzatish va taqsimlash. O‘zgaruvchan tokning effektiv va o‘rtacha qiymatlari. O‘zgaruvchan tok zanjirlarida aktiv, induktiv va sig‘im qarshiliklar. Vektor diagrammalar.

O'zgaruvchan tok zanjirlari uchun Om qonunlari. Ketma-ket va parallel ulangan elementlar uchun qarshiliklar va quvvatlar uchburchaklari.

Tok va kuchlanish rezonansi. Ketma-ket va parallel rezonansga oid ifodalar. Elektromagnit to'liqlarni qabul qilishda rezonans hodisasining ahamiyati. Quvvat koeffitsiyenti va uning ahamiyati.

Uch fazali tokni hosil qilish. Uch fazali tok generatorining tuzilishi va ishlash prinsipi. Tok va EYUK tenglamalari, grafiklari va vektor diagrammalari. Uch fazali tokning aylanuvchan magnit maydoni, tuzilishi va belgilanishi.

Magnit maydon induksiyasi va magnit oqim ifodalari. Generator chulg'amlarini yulduz va uchburchak usullarida ulash. Liniya va faza kuchlanishlari hamda ular orasidagi munosabatlar.

Uch fazali tokning quvvati. Generator chulg'amlarining yulduz va uchburchak ulanishlarida aktiv, reaktiv va to'la quvvat ifodalari.

Transformatorlar. Bir fazali transformatorning tuzilishi va ishlash prinsipi. Sxematik tuzilishi, oniy va haqiqiy EYUK qiymatlari, transformatsiya koeffitsiyenti, magnit induksiya vektori va magnit oqimi.

Salt ish rejimi. Iste'molchisiz transformatorning ulanish sxemasi. Aktiv quvvat isroflari. Iste'molchilik rejimdagi ishlash.

Magnitlanish sabablari va foydali ish koeffitsiyenti. Uch fazali transformatorlar, avtotransformatorlar va ularning ulanish sxemalari. O'lchash transformatorlari.

Elektr o'lchash asboblari. Umumiy tushunchalar. Namuna asboblari. Absolyut xatoliklar. O'lchov asboblari, ularning shartli belgilari, ishlash prinsipi va o'lchash paytidagi holatlar.

Magnitoelektrik, elektromagnit, elektrodinamik, ferrodinamik va induksion tizimli asboblari. Elektrodinamik vattmetr. Detektorli va termoelektrik asboblari. Detektorli asboblarning sxemalari. Magnitoelektrik ommetr, logometr va fazometr.

O'zgaruvchan tok elektr mashinalari. Asinxron elektr dvigatellar. Mashinaning ishlash prinsipi, dvigatel va generatorning qaytuvchanligi.

Aylantiruvchi moment, sirpanish, quvvat isrofi. Mexanik va ish xarakteristikalar. Quvvat koeffitsiyenti bilan foydali quvvat bog'liqligi.

Elektr ta'minoti. Tarqatish tarmoqlarini loyihalashda rejim talablarini e'tiborga olish. Elektr energiya bilan ta'minlash usullari. Uzatish va taqsimlash sxemalari.

Kuchlanish og'ishining iste'molchilarga ta'siri. Radial va magistral taqsimot. Elektr energiya sifatining ahamiyati.

Ta'minot ishonchliligi talablari. Ishonchlilikni oshirish usullari. Liniyalarni guruhlariga taqsimlash. Reaktiv quvvat iste'molini kamaytirish. Kichik quvvatli dvigatellar bilan almashtirish.

1.5. Kasb-hunarga yo'naltirish

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida texnologiya ta'limining maqsad va vazifalari, kasb tanlashga yo'llashning usullari, bilim, ko'nikma, malakalari, mehnat qurollari, texnik vosita, didaktik materiallar, elektron va tarqatma materiallar.

Mehnat va kasbiy tayyorgarlik tizimi bevosita yoshlarning mehnat va kasb tarbiyasini rivojlantirish, kasbiy axborotlar, kasb tanlash, kasbga yo'naltirish ishlarini amalga oshirish, kasb-hunar, kasbga yo'naltirish, kasb turlari, intellektual qobiliyat, maslahat byurosi, bozor iqtisodiyoti sharoitida kasblar, kasbiy konsultatsiya.

Ilmiy-pedagogik tadqiqot metodlari: pedagogik kuzatish, suhbat, test, eksperiment, matematik va statistik tahlil, ijtimoiy tadqiqot metodi, tarbiya jarayoni, mutaxassislik, so'rovnomalar, hujjatlarni tahlil qilish, statistik ma'lumotlar.

Texnologiya darslarida amaliy mashg'ulot, o'qitish shakllari, kombinatsiyali dars, o'quv sexlari, mehnat ta'limining tashkiliy shakllari, operatsiyalarni o'zlashtirish darsi, kompleks ishlarni bajarish darsi, nazorat-tekshirish sinov darsi, individual o'qitish, instruktaaj, aralash dars, instruktor, shtat ish o'rni, ixtisoslik.

Umumta'lim maktablarida ilmiy-metodik ishlarni zamon talablari asosida tashkil etish va unga rahbarlik qilish, maktab rahbarining pedagogik kompetentligi, metodik ishlar, metodik xizmat, pedagogik kengash, uslubiy komissiya, metodik birlashma, pedagogik o'qish, uslubiy kengash, istiqbolli reja.

Ta'lim jarayoni, ta'lim ishtirokchilari, ta'limning tashkiliy shakllari, o'quvchilar jamoasi, dars tiplari, o'qitish shakllari, nazariy mashg'ulot, amaliy va amaliy-laboratoriya mashqlari, ishlab chiqarish korxonasiga ekskursiya, firmalar, xususiy korxonalar bazasida mashg'ulot, o'quvchilarning mehnatga oid mustaqil ishlari, mehnatni tashkil etish shakllari, masofaviy ta'lim.

Texnologiya darslarida ekskursiyalarni tashkil etish, texnologik jarayonlar, ilg'or ish usullari, mehnatni ilmiy asosda tashkil etish, taassurot, maslahat, taqqoslash, ishlarni mexanizatsiyalash, qiziqish, ishlab chiqarish intizomi, korxona rahbari, ekskursiyani olib boruvchi, ekskursiya natijalari.

Texnologiya ta'limi jarayonida o'quvchilarning materiallarga ishlov berishi, elektr montaj ishlarini bajarishi, mashinalarga xizmat ko'rsatishi, mehnat ta'limi, kasb tanlashga yo'naltirish, shakl va metodlar, bozor iqtisodiyoti, sohalar, tasniflagich, kasblar dunyosi, tashxis markazlari.

Pedagogik texnologiya, pedagogik yondashuv, ta'lim texnologiyasi, keystadi, baliq skeleti, nilufar guli, aqliy hujum, bumerang texnologiyasi, tarmoqlar metodi, o'yinli texnologiyalar, blits so'rov.

Ijtimoiy, psixologik va fiziologik asoslar, rahbarlik qilish va uni rejalashtirish, kasbkorlik, mexanizatsiyalash munosabati, ixtisoslik tavsifnomasi, tibbiy va psixofiziologik ko'rsatkichlar, ixtisoslik razryadi, kasb vakillari, kasbga yo'naltirish

ishlarida ijtimoiy, psixologik va fiziologik asoslar.

1.6. Metrologiya va standartlashtirish

Kirish. Metrologiya va texnik o'lchashlarning mohiyati. "Metrologiya, standartlashtirish" fanining mazmuni va mahsulot sifatini oshirishdagi roli. Asosiy tushunchalar va ta'riflar. O'lchash vositalari va usullari, o'lchashdagi noaniqlik va xatoliklar. Universal hamda avtomatlashtirilgan o'lchash usullari.

Davlat standartlashtirish tizimi. Standartlashtirish va iqtisod o'rtasidagi bog'liqlik. Standartlarning kategoriyalari va turlari. Standartlashtirishda qo'llaniladigan unifikatsiya, agregatlash va tipizatsiyalash kabi usullar.

Davlat nazoratining standartlashtirishdagi o'рни. Korxonalarda standartlashtirish ishlari. Sohalararo, kompleks va ketma-ket standartlashtirish yondashuvlari. O'zaro almashinuvchalik tushunchasi, uning asoslari va vazifalari. O'zaro almashinuvchalik turlari, zamonaviy holati va istiqbollari. Val va teshik sistemasi tushunchasi.

Dopusk va o'tqazishlar tizimi. Xalqaro dopusk tizimlari. Nominal va haqiqiy o'lchamlar. Cheklangan og'ishlar, dopusk maydoni va chizmalarda ularni belgilash usullari. Dopusk birligi va kvalitet tushunchalari. O'tqazish turlari: oraliq, tarang va o'tuvchi o'tqazishlar.

Mashina detallarining geometrik shakli va joylashuvdagi og'ishlari. Shakldan og'ishlar hamda sirt va o'qlar joylashuviga doir dopusklarning chizmalarda belgilanishi.

Detal sirtlarining g'adir-budurliklari. G'adir-budurlik parametrlari. Sirtning g'adir-budurligini aniqlash usullari va o'lchov vositalari. Chizmalarda sirtlarning g'adir-budurligini belgilash usullari.

Silliqlik silindrik birikmalarda qo'llaniladigan dopusk va o'tqazishlar. 1 dan 500 mm gacha bo'lgan o'lchamlar uchun dopusklar va ularning qo'llanilishi. Dumalovchi podshipniklarda qo'llaniladigan dopusklar va mos o'tqazishlar.

Burchak o'lchamlari va konussimon birikmalar uchun dopusklar. Konus birikmalarga oid dopusk va o'tqazishlar. Burchaklarni nazorat qilishda qo'llaniladigan metodlar va vositalar. Konuslarni kalibrlar bilan bilvosita nazorat qilish usullari.

Rezbali birikmalar uchun dopusklar va nazorat qilish usullari. Biriktiruvchi rezbalarga qo'yiladigan talablar. Metrik rezbali birikmalar profili. Rezbali birikmaning dopusk maydonining joylashuvi. Rezbali birikmalarda o'zaro almashinuvchalikni ta'minlash. Rezbaning muhim parametrlarini nazorat qilish vositalari.

Tishli g'ildiraklar va uzatmalarga tegishli dopusklar. Tishli g'ildirak turlari va ularning asosiy elementlari. Tishli uzatmalarni nazorat qilish vositalari.

Shponkali va shlitsali birikmalar uchun dopusklar. Shponkali birikmalarda dopusk va o'tqazishlar. Shlitsali birikmalarda nazorat qilish uchun kalibrlar. O'lcham dopusklari.

O'lchamlar zanjiri tushunchasi. O'lchamlar zanjiri va uni hisoblash tartibi. Mahsulot sifati va uning boshqaruvi. Mahsulot sifatiga ta'sir qiluvchi omillar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida mahsulot sifatini boshqarishning xususiyatlari. Marketing xizmati faoliyati. Mahsulot sifatini attestatsiyalar. Mahsulot sifatini nazorat qiluvchi xalqaro tashkilotlar va Xalqaro sifat markazining vazifalari.

1.7. Texnik ijodkorlik va dizayn

Bozor munosabatlari sharoitida ijodiy faoliyatning ahamiyati. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda ularning tafakkuri, didi va madaniyatini rivojlantirishda fanning tutgan o'rnini. Tinglovchilarning ijodkorlik faoliyatiga doir pedagogik va psixologik xususiyatlari.

Ijodkorlik faoliyatining asosiy tushunchalari. Ijod, ijodiyot va ijodkorlik atamalari. Ijodkorlik qobiliyatining mazmuni. Texnik ijodkorlik. Shaxsning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish muammosi. Iqtidor, talant va geniallik sifatleri. Texnik ijodkorlikning o'ziga xos xususiyatlari va tashkiliy asoslari.

O'quvchilarning texnik ijodkorlik faoliyatini tashkil etishning nazariy asoslari. Ilmiy ijodkorlik jarayonida mantiqiy va intuitiv tafakkurning o'rnini.

Texnik ijodkorlik faoliyatining bosqichlari. O'quvchilarning ijodiy tayyorgarlik darajalari. Davlat patent idorasi, sanoat mulki obyektlarini huquqiy himoya qilish masalalari. Sanoat mulki subyekti, muallif huquqlari, intellektual mulk davlat fondi faoliyati.

Kashfiyot, ixtiro, ratsionalizatorlik va patent. Kashfiyot tushunchasi va turlari. Kashfiyotning me'yoriy sifatleri. Ixtiro tushunchasi, uning kashfiyotdan farqlari. Ilmiy-texnik taraqqiyotda kashfiyot va ixtirolarning o'rnini. Ratsionalizatorlik takliflari, patent hujjatlari va axborotlari.

Texnik ijodkorlikni rivojlantirish metodlari. Texnik ijodkorlikda qo'llaniladigan metodlar, ularning afzallik va kamchiliklari. Ijodiy faoliyatning roli. Ixtirochilikda kuzatuvchanlik, intuitsiya va intellektning ahamiyati.

Ixtirochilarning shaxsiy-psixologik xususiyatlari: ijtimoiy, tajriba, aqliy va irsiy sifatlar majmui.

Texnik konstruksiyalash va modellashtirishning moddiy sharoitlari, o'rganishda qo'llaniladigan metodlar va tashkiliy shakllar. O'quv binosiga qo'yiladigan talablar. Texnik loyihalash jarayoni va unga zarur materiallar. Texnik va badiiy modellashtirishning umumiy jarayoni. Ijodiy masalalarni tadqiq etish uslublari.

Texnik ijodkorlikda dizayn yechimlarining xususiyatlari. Dizaynning vujudga

kelishi, dizayn va modern tushunchalari. Dizaynning asosiy vazifasi va san'at sifatidagi tarkibiy tuzilishi. Hunarmandchilik va sanoat bog'liqligi. Birinchi dizaynerlar. O'zbekistonda dizaynning paydo bo'lishi, rivojlanishi va hozirgi holati. Tinglovchilarda dizaynerlik ijodkorlik faoliyatini shakllantirish. Texnika obyektlarini konstruksiyalash va badiiy modellashtirish.

Loyihalash ishlarining xususiyatlari. Model va modellashtirish. Texnik modellar klassifikatsiyasi. Badiiy modellashtirishning mazmuni. Ishlab chiqariladigan buyumlarning texnik va estetik xususiyatlari o'rtasidagi mutanosiblik. Dastgoh va qurilmalarning tashqi shakli, nisbatlar, materiallarning ahamiyati, kompozitsiya va uyg'unlik tushunchalari.

Dizayn nazariyasining ijtimoiy, iqtisodiy, ergonomik va funksional masalalari. Buyumlarni loyihalashda turli kasb egalari – materialshunos, muhandis, konstruktor, dizaynerlarning hamkorligi.

Loyihalash mazmuni va bosqichlari. Dizaynerlarning ish mazmuni. O'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish bosqichlari va metodlari.

Texnik ijodkorlikning rivojlanishi. O'quvchilarning texnik ijodkorlik faoliyatini tashkil etish tizimi. Texnik ijodkorlikning asosiy yo'nalishlari. Konstruktorlik izlanish faoliyatining mantiqiy va tuzilishi. Modellashtirish va modeli-texnik tajribalar, ijodiy masalalarni hal qilishda mantiqiy ketma-ketlik.

Mehnat va texnika turlari bo'yicha sinfdan va maktabdan tashqari olib boriladigan tashkiliy ishlar. O'quvchilar bilan individual ishlash. Ularni maktabdan tashqari ishlarga jalb etishning guruhviy va ommaviy shakllari. Ish yo'nalishini tanlash, ishchi-dastur va reja tuzish, to'garakni komplektlash va tashkil etish.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Kompozit materiallarga ishlov berish texnologiyasi

Duradgorlikda ishlatiladigan yog'och turlari va xossalari. Duradgorlikda ishlatiladigan rejalash asbob va uskunolari. Birikmasiz to'g'ri burchak shaklidagi buyumlar tayyorlash texnologiyasi. Birikmasiz egri chiziq shaklidagi buyumlar tayyorlash texnologiyasi. Kesuvchi asboblarni ishga sozlash texnologiyasi.

Detallarni mix, burama mix, yog'och mixlar bilan biriktirish. Mix, burama mix, yog'och mixlarni tanlash. Yelimlar, biriktiriladigan detal yuzasini yelimlashga tayyorlash. Yelimlangan choklarni tozalash. Smola va kazein yelimlarini tayyorlash va ulardan foydalanish. Tirnoqli birikmalar tasnifi va texnologiyasi. Burchakli va tirnoqli birikmalarni tayyorlashda ishlatiladigan material.

Tayyor buyumlarga ishlov berish texnologiyasi. Quloqcha va turumli o'rtalik birikmalarni tayyorlash texnologiyasi. O'rtalik birikmalarni bajarishda ishlatiladigan materiallar. Burchakli murakkab ko'p tirnoqli birikmalar tayyorlash

texnologiyasi. Ochiq qaldirg'och dumli va ochiq to'g'ri burchakli ko'p tirnoqli birikmalarni tayyorlash texnologiyasi.

Yog'ochlarni kuydirib ishlov berish. Yog'ochlarni kuydirib ishlov berishda ishlatiladigan materiallar va asboblari. Duradgorlik polirovkasi (pardoz berish) va uni bajarish texnologiyasi. Yog'ochlarga lak bilan pardoz berish texnologiyasi. Yog'ochlarga elektr asboblarda ishlov berish.

Yog'ochlarga mexanik ishlov berish. Yog'ochlarga mexanik ishlov beruvchi tokarlik dastgohining tuzilishi, konstruktiv elementlari, asosiy va yordamchi qismlari. Tokarlik dastgohlarida buyumlar tayyorlash texnologiyasi. Yog'och materiallariga yumaloq arrali dastgohlarda ishlov berish texnologiyasi. Yog'ochlarga ishlov beruvchi parmalash va frezalash dastgohlarining tuzilishi, konstruktiv elementlari, asosiy va yordamchi qismlari. Yog'ochga ishlov beruvchi dastgohlarda bajariladigan ishlar turlari va dastgohdan foydalanish qoidalari.

Chilangarlik ishlari haqida umumiy ma'lumot. Rejalash. Chilangarlikda o'lchov va rejalash asboblari. Metallarni tekislash texnologiyasi. Chilangarlik tiskilari va ularda ishlash texnologiyasi. Metallarga egovlash orqali ishlov berish texnologiyasi.

Elektr parmalash dastgohi. Metallarga zenker orqali ishlov berish texnologiyasi. Metallarni qirqish asbob-uskunalar va ulardan foydalanish texnologiyasi. Metallarni egish va bukish texnikasi va texnologiyasi. Varaqa tunikalardan buyumlar tayyorlash texnologiyasi. Metallarni parchinlash texnologiyasi. Detallarga rezba ochish turlari va usullari.

Chilangarlikda simlar bilan ishlash texnologiyasi. Chilangarlik ishlarida kesuvchi asboblari bilan ishlash. Detallarga termik ishlov berish texnologiyasi. Detallar sifatini tekshirishda foydalaniladigan asbob va uskunalar, ularda ishlash texnologiyasi.

Metall kesish stanoklarining klassifikatsiyasi. Tokarlik vint qirgar stanogining tuzilishi. Kesib ishlash haqida tushuncha. Kesish jarayonida keskichga ta'sir etuvchi kuchlar. Asosiy metall kesuvchi stanoklar va ularning ishlatilishi. Parmalash stanoklari, ularning tuzilishi va ishlashi. Frezalovchi stanoklar, ularning tuzilishi va ishlashi. Metallarni payvandlash, payvandlash turlari va birikmalari. Elektr yoyi yordamida payvandlash usuli.

2.2. Gazlamalarga ishlov berish texnologiyasi

Maxsus materialshunoslik va tikuvchilik jihozlari fanining maqsad va vazifalari. Tikuvchilik materiallari va gazlamalarning rivojlanish tarixi. Gazlamalarni ishlab chiqarishning asosiy sexlari va ularning vazifalari. Gazlamaning paydo bo'lish tarixi hamda ularni ishlab chiqaruvchi zavod va firmalar haqida umumiy tushuncha.

To'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishda materialshunoslik fanining roli va ahamiyati. Tola, ip va mahsulotlar haqida asosiy ma'lumotlar.

Tabiiy tolalar: paxta tolasi, uning sanoatdagi ahamiyati, navlari, fizik-mexanik xossalari, dastlabki ishlov berish jarayoni. Lub tolalari: zig'ir tolasi (turlari, asosiy xossalari, dastlabki ishlov berish prinsiplari, assortimenti), kanop tolasi (agrotexnikasi, dastlabki ishlov berish prinsiplari, ishlatilishi va assortimenti), jun tolasi, tabiiy ipak.

Sun'iy tolalar va iplar: asbest tolasining olinishi va ishlatilishi, viskoza tola va iplarining olinishi va ishlatilishi. Sintetik tolalar va iplar: kapron, shisha va metall iplarning olinishi va ishlatilishi.

Namlik, uning turlari va ahamiyati. Namlikning tolalar, iplar va tayyor mahsulotlarga ta'siri.

Tola va iplarning geometrik xossalari: uzunligi, chiziqli zichligi, qalinligi, nuqsonlari. Tola va iplarning eshilish darajasi va mexanik xossalari: yarim siklli, bir siklli va ko'p siklli deformatsiyalar.

Iplar: ularning turlari, olinishi va ishlatilishi. To'quvchilik asoslari. Chit, zig'ir, shoyi, jun va kimyoviy gazlamalarni pardozlash. To'qimachilik nuqsonlari va ularning sifat ko'rsatkichlariga ta'siri. To'qimachilik urilishlari: oddiy, mayda, gulli, murakkab, kuchaytirilgan, jakkard va boshqalar.

Gazlamalarning geometrik xossalari: qalinligi, uzunligi, eni, og'irligi. Mexanik xossalari: yarim, bir va ko'p siklli deformatsiyalar, tuzilishga chidamliligi, g'ijimlanuvchanligi. Haqiqiy va nisbiy zichlik. Draplanuvchanlik. Fizik xossalari: kirishish darajasi. Tola tarkibini aniqlash usullari. Kiyim detallarini biriktirish uchun ishlatiladigan mahsulotlar va ularning standart turlari.

Izonit gazlamalar assortimenti. Shoyi gazlamalar assortimenti. Sun'iy va sintetik iplardan izonit usulida gul naqshlarini chiqarish. Bezak materiallari. Gazlama va tayyor mahsulotlarni sortini nuqsonlarga qarab aniqlash. To'qimachilik mahsulotlari haqida asosiy ma'lumotlar: standart turlari va aniqlash mezonlari, asosiy nuqsonlar va mahsulotlarga ta'siri, sanoatda qo'llanilishi.

Tikuvchilik jihozlarining maqsad va vazifalari. Tikuvchilik jihozlarining rivojlanish tarixi. Tikuvchilik korxonalarining asosiy ishlab chiqarish sexlari va ularning vazifalari. Tikuv mashinalarining paydo bo'lish tarixi va ularni ishlab chiqaruvchi zavod va firmalar to'g'risida umumiy tushuncha.

Tikuv mashinalari, asosiy turlari va guruhlariga bo'linishi: moki va baxya tikuv mashinalari, zanjirsimon baxya tikuv mashinalari va ularning turlari. Tikuv mashinalarida texnika xavfsizligi qoidalari.

Tikuv mashinalarining baxya qator turlari, texnik xarakteristikalar va klassifikatsiyasi. Asosiy mexanizmlari: biriktiruvchi detallari, harakatni uzatadigan va aylantiruvchi qismlar, sxema tuzilishi va individual yuritmalari.

Tikuv mashinalarini texnologik ta'mirlash vositalari. Qo'shimcha operatsiyalarni bajarish uchun mo'ljallangan yordamchi qurilmalar, ularni ishlatish prinsiplari. Joriy, o'rta va kapital remont turlari. Uskunalarini texnik ko'zdan kechirish. Texnika xavfsizligi qoidalari.

Tikuv mashina mexanizmlarini sozlashning asosiy prinsiplari. Material surish mexanizmlarini sozlash, ularning turlari va xarakteristikalarini. Asosiy ish organlarini sozlash. Mashina detallari va ayrim qismlarini sozlash.

2.3. Tikuv buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish

Fanning mazmuni, maqsadi va vazifalari. Kiyimlarning tasnifi, ularga qo'yiladigan talablari, zamonaviy kiyim assortimenti, o'lchamlari, shakli, konstruksiyasi va sifat ko'rsatkichlari. Aholining o'lchov tipologiyasi va antropologik o'lchov standartlari, kiyim qo'shimchalari.

Odam gavdasining tuzilishi va turlari, bolalar gavdasining o'ziga xosliklari. Antropometrik nuqtalar va chiziqlar, modul bo'yicha chizma tuzish. Kiyim loyihalashda ishlatiladigan o'lchov turlari va ularni olish usullari. Kiyim loyihalash usullari, qo'shimchalar, bolalar kiyimlariga xos konstruktiv yechimlar.

Buyum loyihalashning avtomatlashtirilgan tizimlari (LAS), ularning vazifalari, tuzilishi, bosqichlari. Kiyim loyihalash, andaza qurish, gradatsiya, marker joylashuvi kabi fanlar mazmuni. Avtomatlashtirilgan tizimlar turlari, kompyuter dasturlarining afzallik va kamchiliklari. Model rasmini yaratish, bitta o'lchovdagi bazaviy konstruksiyani qurish, model konstruksiyasi va andazalar komplektini tayyorlash, o'lchov va bo'ylar doirasida gradatsiya qilish.

Modellashtirishning maqsadi va asosiy bosqichlari. Yangi modellarni badiiy-texnik loyihalash, o'xshash modellarni tanlash va tahlil qilish. Bazaviy asosdan yangi model konstruksiyasini tuzish, konstruktiv tuzilmani tahlil qilish, mos bazaviy konstruksiyani tanlash va uni o'zgartirish.

Birinchi xil konstruktiv modellashtirish usullari, jumladan vitachka yo'nalishini o'zgartirish, detallarni ajratish, taxlamlarni loyihalash, model xususiyatlarini chizmada aks ettirish.

Ikkinchi xil konstruktiv modellashtirish usullari, konstruktiv asos silueti orqali modellashtirish: parallel kengaytirish, konussimon kengaytirish yoki toraytirish, detallarni toraytirish yoki burmalar kiritish.

O'tkazma yengli asosdan reglan bichimlarini yaratish, o'miz va qiyama shakllarining bog'liqligi, reglan yenglarning konstruktiv xususiyatlari, yelka vitachkasiz reglan konstruksiyasi. Yaxlit bichilgan yenglar va ularning konstruksiyalash usullari.

Andaza loyihasi, texnik ko'paytirish, gazlama ustiga joylashtirish va bichish. Berilgan modelga andaza yoyilmasini tayyorlash va material sarfi normasini

hisoblash. Andaza sathini o'lchash usullari va maxsus o'lchash mashinalari. Gazlama sarfini normallashtirish: bo'rlamaga, to'shama va fond sarf me'yorlari.

2.4. Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash

Xalq hunarmandchiligi san'atining tarixi va uning rivojlanish bosqichlari. O'zbekistonda xalq amaliy san'ati va milliy hunarmandchilikning rivojlanishi. Xalq hunarmandchiligi va amaliy san'at turlari, ulardagi umumiylik va farqlar. Umumta'lim maktablaridagi texnologiya mashg'ulotlarida o'quvchilarni milliy hunarmandchilik va amaliy san'at asoslariga o'rgatishning mazmuni.

Xalqning turmush madaniyati va ma'naviyatini ko'tarishda fanning tutgan o'rni. Xalq hunarmandchiligi turlari, ularning tarixi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi vaqtdagi imkoniyatlari.

Kashtado'zlik san'ati, uning tarixi, rivojlanish bosqichlari, hozirgi ahvoli va imkoniyatlari. Kashtachilik maktablari va ustalari. Kashtachilik mahsulotlari turlari va ularni tayyorlashda ishlatiladigan jihoz va moslamalar. Ish o'rnini tashkil etish. Kashtachilikda qo'llaniladigan chok turlari. Oshxona buyumlari, bolalar va kattalar kiyimlariga applikasiya ishlari. Merijka choklari.

Zardo'zlik san'ati, uning tarixi, rivojlanishi va zamonaviy holati. Zardo'zchilik maktablari va ustalari. Naqshlarning ramziy ma'nolari. Tikuv buyumlarini zardo'zlik bilan bezash. Zardo'zlik mahsulotlari turlari, jihoz va moslamalar. Naqsh elementlarini chizish, kompozitsiya eskizlarini tuzish, zar tikish usullari va texnologiyasi.

Do'ppi tikish bo'yicha materiallar va bezak elementlari. O'lchov olish, bichish, tikish, andoza tayyorlash, naqsh chizish va bezash texnologiyasi.

Quroq tikish jarayoni, gazlama qoldiqlarini tayyorlash, kompozitsiya tuzish, taxlama va yassi quroq tikish usullari. Lentali kashtalar, applikasiya turlari va texnikasi. Milliy qo'g'irchoqlarni tayyorlash va ularning liboslarini tikish hamda bezash usullari.

Gilam to'qish san'ati, uning tarixi, rivojlanishi va hozirgi holati. O'zbek milliy gilamchilik maktablari, mahsulot turlari, xom-ashyo, jihoz va moslamalar. Gilam to'qish texnologiyasi, o'rindiqlar uchun gilamcha tayyorlash.

Savatchilik hunari, uning tarixi, xom-ashyo, jihoz va moslamalar. Savat to'qish uslublari. Savat va makrame to'qish texnologiyasi.

Yog'och o'ymakorligi bo'yicha tarixiy ma'lumotlar, rivojlanish bosqichlari, ustalar, naqsh atamalari. Yog'ochga naqsh solish texnologiyasi. Ishlatiladigan asbob-uskunalar va o'lchov asboblari.

Naqqoshlik san'ati, uning tarixi, ustalar, naqsh atamalari. Naqsh solish texnologiyasi. Asboblari, uskunalar, naqsh turlari va elementlari.

Me'morchilik san'ati tarixi, rivojlanish bosqichlari, mahsulot turlari, xom ashyo va materiallar.

Ganchkorlik san'ati bo'yicha tarixiy manbalar, O'zbekistondagi rivojlanish bosqichlari, turlari, maktablari, mahsulotlar, materiallar, naqshlar va kompozitsiya tuzish jarayonlari.

Kulolchilik san'ati, uning tarixi, ustalari, hozirgi holati, mahsulotlar, materiallar va asbob-uskunalar.

Zargarlik san'ati, uning tarixi, maktablari, buyumlar, materiallar va ularni tayyorlash texnologiyasi.

Kandakorlik san'ati, uning tarixi, rivojlanishi, hozirgi holati, maktablari, mahsulot turlari, xom-ashyo, mis buyumlar va badiiy bezak turlari.

Pichoqchilik san'ati, uning tarixi, rivojlanish bosqichlari, mahsulot turlari, xom ashyo va materiallar.

2.5. Robototexnika asoslari

Fanni o'qitishdan maqsad va vazifalari. "Robototexnika asoslari" fanining asosiy maqsadi – o'quvchilarda zamonaviy texnologik tafakkur, dasturlash, konstruksiyalash va avtomatlashtirish bo'yicha asosiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir. Fanning vazifalari: robototexnik qurilmalar bilan tanishtirish, Arduino va boshqa platformalarda dasturlash asoslarini o'rgatish, sanoatdagi robotlardan foydalanishni amalda tushuntirish.

Fanlararo va ta'lim turlari o'rtasidagi bevosita aloqalar. Robototexnika fizika, informatika, elektronika, mexatronika, matematika, texnologiya va muhandislik fanlari bilan uzviy bog'liq. Mazkur fan umumiy o'rta, kasb-hunar va oliy ta'limda o'zaro integratsiyani talab qiladi.

Robotlar haqida umumiy tushunchalar. Robotlar, ularning turlari, vazifalari va ishlash prinsiplari. Robotlarning sinflanishi. Sanoat roboti va uning strukturasi. Intellektual, adaptiv va programmali robotlar. Robotlarning texnik xarakteristikalar. Robotning modul qurish prinsipi. Avtomobilsozlikda robotlarning qo'llanilishi.

Sanoat robotining kinematikasi. Robot manipulyatorlarining kinematik komponentlari, konstruktiv xususiyatlari, ishchi organlari. Sanoat robotlarining qisqich qurilmalari, harakatlanish qurilmalari va uzatish mexanizmlari.

Arduino asoslari. Arduino qurilmasi bilan tanishish. Ilk dasturga kirish: svetodiodni algoritm asosida dasturlash. Serial funksiyasi va monitor portlar bilan ishlash.

Boshqarish tizimlari. Boshqaruv tizimlarining sinflari: avtomatik, programmali, siklli, pozitsion, konturli boshqaruv tizimlari. Sensor tizimlari, ishchi

organlar, manipulyatorlar, mobil robotlar haqida umumiy tushuncha. RTK (robototexnik kompleks)larga qo'yiladigan talablar. RTKlarning sinflanishi. Int o'zgaruvchisi, if operatori, monitor portlar va amallar bajarish.

Robototexnik komplekslarda qo'llanilishi. Sanoat robotlarining RTKlarda qo'llanish sxemalari. RTKlarni joylashtirish turlari. RTK yordamida yig'uv operatsiyalarini avtomatlashtirish. Yig'uv robotlari va moslashuvchan ishlab chiqarish tizimlari. 7 segmentli indikator, tugmacha (button), zummer orqali turli ohanglar hosil qilish.

Mexanik ishlov berish RTKlari. Stanoklar guruhiga xizmat qiluvchi RTKlar. Temirchilik-presslash operatsiyalaridagi RTKlar. Issiq shtamplash RTKlari va ularga xizmat ko'rsatish. Termik ishlov berish RTKlari. AnalogWrite funksiyasi bilan tanishish. RGB svetodiodlar orqali rangli yoritishni dasturlash.

Mobil robototexnik tizimlar. MRT (mobil robototexnik tizim)larning vazifalari, sinflanishi. MP-12T robokara – tashqi datchikli mobil transport tizimi. RTKlarning informatsion qurilmalari: taktil sensorlar, texnik ko'rish tizimlari, lokatsion sezish tizimlari.

Sensorlar va dasturlash. Potensiometr, fotorezistor, MQ gaz sensori, tuproq namligini o'lchash sensori, DHT harorat va namlik sensori. Map funksiyasi haqida tushuncha, For operatori bilan tanishuv. Servo motorni dastur yordamida boshqarish.

2.6. Texnologiya fanini o'qitish metodikasi

Texnologiya ta'limi metodikasi fanining mazmuni, maqsad va vazifalari. Fanining boshqa fanlar bilan aloqasi. Maktab o'quv rejasining mazmuni. Texnologiya fanining o'quv rejadagi o'rni. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida texnologiya fanining tarixiy taraqqiyoti va istiqbollari.

Texnologik ta'lim konsepsiyasining asosiy maqsadi va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari. Texnologik ta'limning o'quv-metodik ta'minotini ishlab chiqishda uzviylikni ta'minlash va uni mustahkamlash. Texnologik ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish orqali innovatsion infratuzilmasini shakllantirish. Texnologik ta'limni tashkil etishda maktabgacha, umumiy o'rta, professional va oliy ta'lim tizimlarining o'zaro integratsiyasi. Amaliy fanlar tavsifi va integratsiyasi. Amaliy fanlar bo'yicha bitiruvchilarga qo'yiladigan talablar. Amaliy fanlar orqali o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish.

Texnologiya ta'limining didaktik tamoyillari. Didaktik tushunchalar. Ta'limning didaktik tizimi haqida umumiy tushuncha. Predmet tizimi, operatsiya tizimi, operatsiya-buyum tizimi, operatsion-kompleks tizimi va motorli mashq

tizimi. Texnologiya ta'limi didaktik tizimlarini takomillashtirish. Didaktik va tarqatma materiallarga qo'yiladigan talablar. Ko'rgazmali qurollarni tayyorlashga qo'yiladigan talablar. Texnologiya fanidan dars mavzusiga taqdimot tayyorlash. Tarqatma va didaktik materiallar tayyorlash.

Texnologiya fanining mazmuni, yo'nalishlar bo'yicha o'qitishga qo'yiladigan talablar. O'quvchilarning umummehnat tayyorgarligi. 9- sinfdan keyingi kasbiy tayyorgarlik mazmuni. Texnologiya fanini o'qitish shakllari va ularning mazmuni. Texnologiya darslarining tiplari. "Ta'lim metodlari" tushunchasining tavsifi va turlari. Ta'lim metodlarini tanlash yo'llari. Texnologiya darslarida ta'lim metodlaridan foydalanish.

Rejalashtirishning maqsadi va vazifalari. Texnologiya fanida rejalashtiruvchi hujjatlar. Texnologiya fani dasturi bilan tanishtirish. Kalendar-mavzuli reja ishlab chiqish. Umumta'lim maktabida o'quv-pedagogik hujjatlar va ularni yuritishning elektron shakllari bilan tanishtirish. Texnologiya fani o'qituvchisining o'quv jarayoniga tayyorgarligi. O'qituvchining lavozim vazifalari va shaxsiy fazilatlar. Dars ishlanmasi tayyorlash.

Texnologiya darslari jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini baholashning maqsad va vazifalari. Baholashda hisobga olinadigan omillar. O'quvchilarning o'zlashtirishini baholash mezonlari. O'zlashtirishlarni hisobga olish turlari. O'zlashtirishni hisobga olishga qo'yiladigan umumiy talablar. O'quvchilarga beriladigan vazifalarni tekshirish. O'quvchilarni baholashning xalqaro tizimi.

O'quv ustaxonalarini jihozlashga qo'yiladigan talablar. O'qituvchining ish o'rni. Asbob-uskuna va moslamalar. Sanitariya-gigiyena va texnika xavfsizligi talablari. Texnologiya darslaridagi mashg'ulot turlari. Amaliy mashg'ulotlarning tarkibiy tuzilishi va mazmuni. Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish metodikasi.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida texnologiya fani bo'yicha metodik xizmatni tashkil qilish va amalga oshirish tizimi. Metodik ishlarni tashkil qilish shakllari va mazmuni. Metodik ishlarni boshqarish tizimi. Metod birlashmalari va ularning faoliyati. Ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish va ommalashtirish (Mahorat maktablari). O'qituvchining jamoaviy uslubiy ishlari. Ochiq darslar va ularni o'tkazish.

Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishning maqsad va vazifalari. Maktab sharoitida to'garaklar tashkil qilish. To'garaklar faoliyatini rejalashtirish va amalga oshirish. Ekskursiya: maqsadi, vazifalari, obyekt tanlash, tayyorgarlik, o'tkazish va yakunlash bosqichlari. To'garak mashg'ulotlarining yillik ish rejasini tuzish.

2.7. Mashinasozlik texnikasi va ishlab chiqarish texnologiyasi

Fanning mazmuni, tarixi, rivojlanish bosqichlari va vazifalari. O'zbekiston mashinasozlik sanoati va uning rivojlanish istiqbollari.

Zagotovkalarga dastlabki ishlov berish. Zagotovkalarni to'g'rilash. Chiviqlarni qirish. Chiviq, val, truba va listlarni qirqish. Markazlashtirish.

Aylanuvchi jism turidagi detallar klassifikatsiyasi va ularga ishlov berish turlari. Ko'p keskichli tokarlik dastgohlarida ishlov berish. Nusxakash moslamali dastgohlarda ishlov berish. Tashqi silindrik sirtlarga pardoqlab ishlov berish turlari va usullari. Detallarda uchraydigan teshiklar va ularning turlari. Tig'li asboblarda yordamida teshiklarga ishlov berish. Teshiklarni parmalashda ko'p shpindelli kallaklardan foydalanish. Abraziv asboblarda yordamida teshiklarga ishlov berish.

Rezbalar turlari va rezba kesuvchi asboblarda. Rezbalarni keskichlar va taroqlar yordamida kesish. Ko'p kirimli rezbalarni kesish. Plashka yordamida rezba o'yish. Rezbalarni frezalash. Metchiklar yordamida ichki rezbalarni kesish. Rezbalarni jilvirlash. Dumalatib rezba o'yish. Rezbalarni nazorat qilish.

Tekis sirtlarga randalab ishlov berish. Frezalab ishlov berish. Sidirib ishlov berish. Tekis sirtlarni jilvirlash. Abrazivlar va shaberlar yordamida pardoqlash. Shakldor sirtlarga yo'nib, parmalab, frezalab, randalab va sidirib ishlov berish. Shakldor sirtlarga jilvirlab ishlov berish. Raqamli dastur bilan boshqariladigan (RDB) dastgohlarda shakldor sirtlarga ishlov berish.

Silindrik tishli g'ildiraklarning tishlarini diskli va barmoqli frezalarda nusxa ko'chirish usulida kesish. Obkatka usulida tishlarni qirqish. Tish yo'nish usuli. Chervyaklarga ishlov berish. Tishli g'ildirak tishlarini sidirish. Konussimon tishli g'ildiraklar tishlarini kesish.

Mexanik ishlov berish texnologik jarayonlarini loyihalashning asosiy prinsiplari. Texnologik jarayonlarni loyihalash uchun boshlang'ich ma'lumotlar. Ishlab chiqarish topshirig'i hajmi. Mexanik ishlov berish rejasi va uni tuzish. Texnologik dastgohlar, moslamalar, kesuvchi va o'lchash asboblari tanlash. Kesish rejimlarini aniqlash. Raqamli dastur bilan boshqariladigan dastgohlarning qo'llanilishi va ularning texnologik imkoniyatlari. RDB dastgohlarida ishlov berish texnologik jarayonlarini loyihalashning o'ziga xos xususiyatlari. Texnologik jarayonlarni hujjatlashtirish.

Korpus detallarining turlari, konstruktiv shakllari va materiallari. Korpus detallariga mexanik ishlov berish ketma-ketligi va bajarilish tartibi. RDB dastgohlarda korpus detallariga ishlov berish. Korpus detallarini nazorat qilish.

Tishli g'ildiraklar: asosiy konstruktiv shakllari va turlari, ishlatiladigan materiallar va zagotovkalar. Aniqlik darajasi bo'yicha texnik talablar. Tishli g'ildiraklarga mexanik ishlov berish texnologik marshruti. Nazorat qilish tartiblari.

Lazer nuri yordamida detallarni ishlov berishning mohiyati. Lazer nuri

yordamida materiallarga mexanik va termik ishlov berish. Lazer nuri yordamida qirqish, teshik hosil qilish. Elektrofizik va elektrokimyoviy ishlov berish usullari.

Mashinalarni yig'ish jarayonining ahamiyati. Yig'ish turlari va ularning tasnifi. Yig'ishning tashkiliy shakllari. Oqim bo'yicha yig'ish. Tipavoy texnologik yig'ish jarayonlarini ishlab chiqish. Yig'ish operatsiyalari ketma-ketligini va mazmunini belgilash. Texnologik yig'uv sxemalarini tuzish. Vaqt me'yorini aniqlash. Texnologik hujjatlarni ishlab chiqish. Yig'ilgan qismlar va mashinalarni texnik nazoratdan o'tkazish va sinovdan o'tkazish.

2.8. Metallarni kesib ishlash, kesuvchi asboblari va stanoklar

Mashinasozlikda kesib ishlash va uning hozirgi zamon ishlab chiqarish korxonalarida tutgan o'rni, rivojlanishi va vazifasi. Kesib ishlash to'g'risida umumiy tushuncha. Kesish rejimlarining elementlari. Kesuvchi asboblari elementlari. Kesuvchi asboblarning geometriyasi. Kesuvchi asboblarni tayyorlashda qo'llaniladigan asbobsozlik materiallarini o'rganish.

Mehnat unumdorligi to'g'risida tushuncha. Detal ishlab chiqarish uchun sarflanadigan vaqt. Materiallarni kesib ishlashdagi fizikaviy hodisalar. Kesish jarayonining mohiyati. Metall kesish stanoklarining asosiy turlari va mexanizmlari. 1K62 modeli tokarlik stanogining kinematik sxemasini o'rganish. Tokarlik keskichlarining turlari va konstruksiyasi. Tokarlik keskichlarining geometrik parametrlarini aniqlashni o'rganish.

Qirindi hosil bo'lish jarayoni. Qirindi turlari. Qirindining cho'kishi. 2A135 modeli vertikal parmalash stanogining tuzilishi, bajariladigan ishlar va kinematik sxemasi. 6M81 modeli universal frezalash stanogining tuzilishi, bajariladigan ishlar va kinematik sxemasi. Jilvirlash stanoklarining tuzilishi, bajariladigan ishlar va kinematik sxemasi.

Materiallarni kesib ishlash jarayonida issiqlik hodisalari. Turli faktorlarning issiqlik miqdoriga ta'siri. Issiqlikni o'lchash usullari. Kesish jarayonida hosil bo'lgan issiqlikni o'lchash va issiqlik miqdoriga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish.

Kesuvchi asboblarning yeyilishi. Yeyilish kriteriyalari. Yeyilishga ta'sir etuvchi faktorlar. Kesuvchi asboblarning yeyilish jarayoni va unga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish.

Materiallarning kesishga qarshiligi. Kesishga ta'sir etuvchi kuchlar. Kuchning kattaligiga ta'sir etuvchi faktorlar. Yo'nishda kuchni hisoblash formulasi. Kesish tezligi va unga ta'sir etuvchi omillar. Tezlikni hisoblash formulasi. Kesish jarayonida hosil bo'luvchi kuchlar va ularga ta'sir etuvchi faktorlarni o'rganish. Kesish natijasida hosil bo'lgan yuza tozaligini o'lchash va kesish rejimlarining unga ta'sirini o'rganish.

Metalmas materiallarni kesib ishlash. Yog'och va plastmassa materiallarga

ishlov berish. Parmalarning turlari va konstruksiyasi. Parmalarning geometrik parametrlarini o'rganish. Frezalarning turlari va konstruksiyasi. Frezalarning geometrik parametrlarini o'rganish. Qirindining kirishuvini o'lchash va unga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish.

2.9. Sanoat ishlab chiqarish texnologiyasi

Texnologiyaning asosiy tushunchalari. Texnologik jarayonlarning tasnifi. Texnologik jarayonlarning rivojlanish yo'llari va qonuniyatlari. Standartlashtirish va mahsulot sifatini ta'minlashning texnologik asoslari. Ishlab chiqarishni texnik tayyorlash. Texnik taraqqiyotning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rni.

Metallurgiya sanoatidagi texnologik jarayonlar. Cho'yan, po'lat va rangli metallar hamda qotishmalar ishlab chiqarishning texnologik bosqichlari. Metall va qotishmalarni quyish orqali blankalar tayyorlash. Metall va qotishmalarni prokatlash, bosish, chizish, zarb qilish, issiq shtamplash texnologiyasi. Blankalarni payvandlash, profillangan plitalar ishlab chiqarish texnologiyasi.

Mashina qismlari va qurilmalari uchun material hamda ish qismlarini tanlash. Mashinasozlik korxonalarida qo'llaniladigan texnologik jarayonlar. Plitalarni shtamplash texnologiyasi. Sovuq holatda hajmli deformatsiyalash. Kesish orqali materiallarga ishlov berish. Metall buyumlarni qotirish texnologiyasi.

Noorganik kislotalarni ishlab chiqarish texnologiyasi. Mineral o'g'itlar ishlab chiqarish jarayonlari. Yoqilg'ini qayta ishlash texnologiyasi. Polimer materiallar va plastmassalar ishlab chiqarish. Kimyo sanoatida texnologik taraqqiyotning asosiy yo'nalishlari.

Ishlab chiqarishni axborotlashtirish va avtomatlashtirishning ilg'or texnologiyalari. Axborot texnologiyalari — ishlab chiqarishni takomillashtirishning asosi sifatida. Axborotni uzatish va qayta ishlash texnologiyalari. Moslashuvchan avtomatlashtirilgan texnologiya asoslari. Boshqarish va loyihalash vositalarini avtomatlashtirish. Kompyuter yordamida texnologik jarayonlarni boshqarish. Biotexnologiya. Lazer texnologiyalari. Qismlar va blankalarni tayyorlashda kukunli metallurgiyadan foydalanish.

Qurilish materiallari ishlab chiqarish texnologiyasi. Qurilishda qo'llaniladigan shisha materiallar. Hidroizolyatsiya, muhrlash, yopishtirish va tom yopish materiallari. Qurilishda yig'ma va monolit betonlardan foydalanish. Binolarning qo'shimcha issiqlik izolatsiyasini o'rnatish texnologiyasi.

Yog'ochga ishlov berish jihozlari. Yog'ochga zarur shakl va o'lcham berish uchun qo'llaniladigan asbob va stanoklar. Yog'ochdan tayyorlanadigan materiallar va yarim tayyor mahsulotlar (taxta, brus, faner, qipiq, plitalar, yog'och plitalar va boshqalar), mebel, vagon, kema kabi buyumlar va qurilma detallarini ishlab chiqarish texnologiyasi.

Texnologik jarayonlar. Mahsulotning texnik xususiyatlari, sifat standartlari va miqdori. Xom ashyo turlari, ularning narxlari va sifat ko'rsatkichlari. Mavjud uskunalar, ularning quvvati va samaradorligi. Har bir variant uchun ishlab chiqarish jarayonining sxematik tasviri.

To'qimachilik texnologiyalari. Tikuvchilik va kiyim-kechak texnologiyalari. Poyabzal va charm mahsulotlari texnologiyasi. Zargarlik buyumlari va aksessuarlar tayyorlash texnologiyasi. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar. Yengil sanoatda sifat nazorati, iqtisodiy ahamiyati va rivojlanish istiqbollari.

Don, un, yorma, omixta yem, non, makaron, qandolatchilik, moy va yog'lar, qand, go'sht, sut, pivo va konservalangan mahsulotlar texnologiyasining ilmiy asoslari. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishda qo'llaniladigan xomashyo va materiallarning tavsifi.

2.10. Qishloq xo'jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi

"Qishloq xo'jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi" fanini o'rganishning zaruriyati, qishloq xo'jaligining barcha tarmoqlaridan yuqori hosil olishga erishish tadbirlari, tashqi muhit omillarining o'simliklarga ta'siri va uni boshqarish orqali yuqori hosil olish imkoniyatlari haqida tushuncha berish.

Tuproq morfologiyasi, tuproq qatlamlarining tuzilishi, qatlamlarning qalinligi, rangi, mexanik tuzilishi, tarkibi, yaralmasi, qo'shimchalari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Tuproqning mexanik tarkibi. N.A. Kachinskiy bo'yicha tuproq klassifikatsiyasi, tuproqdagi organik moddalar, tuzilish, qatlamlar, struktura hosil bo'lishi. Tuproqning asosiy tiplari va yer yuzasida ma'lum qonuniyat asosida tarqalishi.

Yerni ishlash, begona o'tlar va ularga qarshi kurash. Tuproqni donador holatga keltirish, suv, havo va issiqlik rejimini yaxshilash, chirindi hosil qilish, mikroorganizmlar uchun qulay sharoit yaratish, begona o't va kasalliklarga qarshi kurash. Haydash usullari, muddatlari, yerning meliorativ holatini yaxshilash.

Tuproq tarkibidagi zararli tuzlarning ko'payishiga qarshi chora-tadbirlar, sho'rlanish va botqoqlanishga qarshi kurashish, sho'r yuvish tadbirlari va ularning muddatlari. Yerni ekishga tayyorlash, qatqaloq bosgan dalalarni yumshatish, begona o'tlar bilan kurashish.

O'g'itlar va ulardan foydalanish. O'simliklarning o'sishi va rivojlanishida, hosildorlikni oshirishda o'g'itlarning ahamiyati. Organik o'g'itlar va ularning turlari. Mineral o'g'itlar, mikroo'g'itlar, bakterial o'g'itlar va ularning oziqlantirishdagi o'rni. O'g'itlashning me'yori va zarurligi.

Urug' va uni ekishga tayyorlash. Urug'ning sifat belgilari: tozaligi, yirikligi, unuvchanligi, xo'jalik jihatdan yaroqliligi. Urug'ni tozalash, zararkunandalarga qarshi dorilash, ivitish, undirish. Ekish usullari, chuqurligi, muddatlari va

me'yorlari.

Dehqonchilik sistemasi va almashlab ekish. Bo'z yer sistemasi, shudgor sistemasi, eng sodda almashlab ekish turlari. Almashlab ekishning ahamiyati, hosildorlikni oshirish, yer unumdorligini saqlash, begona o't, kasallik va zararkunandalarni kamaytirishdagi o'rni.

Sabzavot ekinlari. Sabzavotlarning inson hayotidagi ahamiyati, guruhlari, sabzavotchilik fanining asoslari. Sabzavotlarni biologik xususiyatlariga qarab guruhlarga ajratish. Parnik va teplitsa xo'jaliklarida sabzavot yetishtirish. Plyonka ostida va isitiladigan teplitsalarda sabzavot yetishtirish, isitish manbalari.

Dala ekinlari. Don ekinlarining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. I va II guruh donli ekinlar, ularning morfologik tuzilishi, biologik xususiyatlari, rivojlanish bosqichlari. Kuzgi va bahorgi don ekinlarining ahamiyati, agrotexnikasi, parvarishlash va hosilni yig'ib olish.

Gulli o'simliklarni o'stirish. Xonaki o'simliklarning xilma-xilligi, ahamiyati, kelib chiqishi, biologik xususiyatlari. Tropik o'simliklar (begoniya, tradeskansiya, fikus) va subtropik o'simliklar (geran, fuksiya, oleandr, primula, siklomen)ning o'stirish usullari.

Mevachilik. Mevali daraxtlar va ularning guruhlari, tarqalishi, biologik xususiyatlari. Urug'li va danakli mevalar, yong'oqliklar (yong'oq, pista, pekan) haqida umumiy ma'lumot. Mevali daraxtlarning tuzilishi, yer ostki va ustki qismlari, changlanish usullari va rivojlanish davrlari.

Chorvachilikning xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Chorva mollarining oziqlanishi, ozuqa turlari (azotli, dag'al, shirali, konsentrat, mineral, aralash yemlar), oziq birliklari va vitaminlar (A, B, C, D, E) bilan ta'minlash. Hayvon mahsulotlari, tana tuzilishi, hazm qilish tizimi.

2.11. Gazlama materiallardan buyum tayyorlash texnologiyasi

Kirish. Tikuvchilik ustaxonalarida ish o'rnini tashkil qilish texnologiyasi. Texnika xavfsizligi qoidalari. Igna, ip va tikuv mashinalarini tanlash, gazlamaning o'ngini aniqlash, dekatirovka jarayoni. Igna, ip, gazlamaning bir-biriga mos kelishi. Asosiy tushuncha va atamalar: qo'l ishlari, mashinada bajariladigan ishlar va dazmollashga oid atamalar.

Qo'l choklaridan namunalar tayyorlash. Mashina choklaridan namunalar tayyorlash.

Kiyimlarga taqilmalar tikish bo'yicha namunalar tayyorlash. Ayollar kiyimlarida vitachkani ko'chirish usullari bo'yicha namunalar tayyorlash. Ayollar kiyimlarining bo'yin o'yindilariga ishlov berish namunalarini tayyorlash.

Ayollar milliy ko'ylagi, yubkasi va bluzkasi namunalarini tayyorlash.

O'g'il bolalar va erkaklar ko'ylagi hamda shimining namunalarini tayyorlash.

Gazlama qoldiqlari bilan ishlash. “Bezak” namunalarini tayyorlash.

2.12. Oziq-ovqat mahsulotlari tayyorlash texnologiyasi

Oziq-ovqat mahsulotlarini tayyorlashga oid ma'lumotlar berish, sabzavot va mevalarni saqlash qoidalari, mahsulotlarga birlamchi ishlov berish, taomlar tayyorlash jarayoni haqida tavsiyalar berish, tayyorlangan taomlarni dasturxonga bezab tortish tartiblarini tushuntirish.

Oziq-ovqat mahsulotlari turlari. Sabzavotlar, ularning turlari, tarkibi va ozuqaviy qiymati. Sabzavotlardan yaxna taomlar tayyorlash, dasturxonga tortish tartibi. Sabzavotlarni pishirish usullari (qaynatish, qovurish, bug'da dimlash). Issiq ishlov berish usullari. Kartoshka bo'tqasini tayyorlash texnologiyasi (tayyorlash bosqichlari va texnika xavfsizligi qoidalari).

Sabzavotlar turlari, navlari, sifatiga bo'lgan talablar, saqlash sharoiti va muddatlari. Mevalarning turlari, navlari, sifatiga bo'lgan talablar, saqlash sharoiti va muddatlari. Qayta ishlangan sabzavot va mevalar.

Sabzavotlarga birlamchi ishlov berish va turli taomlar uchun to'g'rash usullari. Issiq ishlov berish usullari, qaynatish va qovurish usullari. Mahsulotlarga issiq ishlov berilganda bo'ladigan o'zgarishlar. Meva va sabzavotlarga har xil “karving” usulida shakllar berish. Dasturxonni did bilan bezash.

Go'shtning kimyoviy tarkibi, oziqlik qiymati. Go'shtning hayvon turiga, yoshiga, tana haroratiga va semizlik darajasiga ko'ra turlari. Parranda go'shti turlari. Sifatiga talablar. Kolbasa mahsulotlari: turlari, navlari, sifati, saqlash sharoiti va muddatlari.

Baliqning kimyoviy tarkibi va oziqlik qiymati. Baliq oilalari. Tirik, sovutilgan, muzlatilgan baliqlarning sifat ko'rsatkichlari. Tuzlangan, quritilgan, dudlangan baliqlar. Baliq konservalari. Ikraning oziqlik qiymati, turlari.

Sut va sut mahsulotlarining oziqlik qiymati. Sut turlari, qaymoq, achitilgan sut mahsulotlari ishlab chiqarish jarayoni, sifati va saqlash sharoiti. Qayta ishlangan sut mahsulotlari turlari. Pishloq ishlab chiqarish: turlari, sifati, saqlash sharoiti va muddatlari. Saryog' ishlab chiqarish turlari, sifati, saqlash sharoiti.

Don mahsulotlari turlari. Yormalar: turlari, sifati, pazandachilikda ishlatilishi. Un va uning sifati ko'rsatkichlari, sifatini aniqlash usullari. Non va non mahsulotlari: turlari, sifati, saqlash sharoiti. Makaron mahsulotlari: ishlab chiqarish, turlari, navlari, pazandachilikda ishlatilishi.

Qandolat mahsulotlari turlari. Sharq milliy qandolat mahsulotlari, ularning turlari. Qandolat mahsulotlarini saqlash muddati va sharoitlari. Lazzatli tovarlarning ovqatlanishdagi ahamiyati, turlari. Shakar va qand ishlab chiqarish, turlari, sifati, saqlash sharoitlari. Asal va uning oziqlik hamda davolovchi xususiyatlari. Asal turlari.

Tuxumning ozuqaviy qiymati (qaynatish, qovurish). Tuxum va uning ozuqaviy qiymati, pishirish usullari va texnika xavfsizligi qoidalari. Ochiq, yopiq va gazak uchun buterbrodlarni tayyorlash, dasturxonga tortish va xavfsizlik texnikasi qoidalari.

Parhez taomlari: Parhez №1 – №13 uchun taom tayyorlash. Mahsulotlarga umumiy tavsif berish va ovqatlarni tayyorlash usullari.

Issiq ichimlik va shifobaxsh damlamalarni tayyorlash texnologiyasi va xavfsizlik texnikasi qoidalari. Choy ishlab chiqarish: navlari, sifatiga bo'lgan talablar, saqlash sharoitlari. Qahva ichimliklari. Dorivor va ziravorlarning ovqatlanishdagi ahamiyati, turlari va pazandachilikda ishlatilishi. Oziq-ovqat konsentratlari.

2.13. Texnologik ta'limda to'garak ishlarini tashkil qilish

To'garak ishlarini tashkil qilish fanining mazmuni, maqsad va vazifalari. To'garak ishlarini tashkil qilish fanini o'zlashtirish jarayonida egallanishi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar yig'indisi. To'garak ishlarini tashkil qilish fanini o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning o'ziga xos jihatlari.

Ta'lim islohotlarida sinfdan va maktabdan tashqari ta'lim to'g'risida. To'garak ishlarini tashkil qilishda moddiy-texnik ta'minot. To'garak turlari. To'garak ish rejasini tuzish.

To'garak ishlarini tashkil qilish nizomining umumiy qoidalari. To'garaklarning maqsad va vazifalari. To'garak ishlarini tashkil qilish tartibi. To'garak ishlarini tashkil qilish va o'tkazish metodlari. Fan to'garaklarini tashkil etish metodikasi. Ijodiy to'garaklarni tashkil etish metodikasi.

To'garak ishlarini tashkil qilishda o'quv reja va dasturlar. To'garak ishlarini tashkil qilishda taqvim-mavzuli reja va ularga qo'yiladigan talablar. Kasbiy to'garaklarni tashkil etish metodikasi. To'garak mashg'ulotlarida o'quvchilar o'zlashtirishlarini hisobga olish.

To'garak mashg'ulotlarida ishlab chiqarish korxonalariga ekskursiyalar. To'garak mashg'ulotlarida ta'lim metodlari. To'garaklarni tashkil etish tartibi va ularga rahbarlik qilish.

To'garak rahbarining tashkiliy tayyorgarligi. To'garak rahbarining metodik tayyorgarligi. To'garak ishlarida o'quv-me'yoriy hujjatlarni tuzish va yuritish.

O'yinli texnologiyalar va ularning funksiyalari. O'yinli texnologiyalarning maqsad va vazifalari. Pedagogik o'yinlar klassifikatsiyasi. Tadbirkorlik o'yinlari va ularning turlari. To'garak mashg'ulotlarida qo'llaniladigan mashg'ulot shakllari va metodlari.

To'garak mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarni tarbiyalashning ahamiyati.

To'garak mashg'ulotlarida iqtisodiy, mehnat, jismoniy, axloqiy va estetik tarbiya berish. Amaliy to'garak mashg'ulotlari jarayonida pedagogik texnologiyalar va metodlaridan foydalanish metodikasi.

Kasb-hunarga yo'naltirish. Kasb tiplari. To'garaklarda kasb tanlashga yo'llash. To'garak ishlarida o'quvchilarni kasblarga qiziqtirish. To'garak ishlariga o'quvchilarni qiziqtirish va kasb-hunarga yo'naltirish.

Ijodiy ishlarni namoyish qilish. O'quvchilarni taqdirlash va rag'batlantirish. Amaliy mashg'ulotlarga tavsiya etiladigan mavzular. To'garak ishlarida o'quvchilarni rag'batlantirish. To'garak rahbarining o'quv yili va mashg'ulotlarga tayyorgarligi.

2.14. Tanlov fanlari

Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligi fanining maqsadi, vazifalari va tarkibiy qismlari to'g'risida ma'lumot berish. Fan aksiomalari. Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligi fanining asosiy tushunchalari va ta'riflari bilan tanishtirish.

Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligining ilmiy asoslarini tushuntirib berish. Texnologik jarayonda mehnat faoliyati xavfsizligini ta'minlash prinsiplarini, uslublari va vositalari to'g'risida ma'lumot berish. Tavakkal nazariyasining asosiy qoidalarini o'rgatish.

Geologik tabiiy ofatlar: zilzilalar, o'pirishlar, ko'chkilar va qor ko'chkilarining kelib chiqish sabablari, tarqalishi va halokatli oqibatlari, shuningdek, ularni muhofaza qilishga oid tadbirlar to'g'risida ma'lumot berish.

Gidrometeorologik tabiiy ofatlar: dovul, to'fon, quyun, sel, suv toshqinining kelib chiqish sabablari, tarqalishi va halokatli oqibatlari, ularning oldini olish va muhofazalash bo'yicha tadbirlar haqida ma'lumot berish.

Biologik ofatlarning sabablari va ularning oldini olish tadbirlari haqida tushuncha berish. Biologik tabiiy ofatlar (epidemiya, epizootiya, epifitotiya)ning kelib chiqish sabablari, tarqalishi va oqibatlari, shuningdek ularni muhofazalashga oid tadbirlar haqida ma'lumot berish.

Texnogen xususiyatli xavfli vaziyatlar va ulardan muhofaza tadbirlari haqida ma'lumot berish. Texnogen tushadigan favqulodda vaziyatlarning kelib chiqish sabablari, tarqalishi va halokatli oqibatlarini tahlil qilish.

Texnologik jarayonlar turlari va ularda yuz beradigan avariya va halokatlar. Avariyalarga olib keluvchi sabablar va ularning oqibatlari, ulardan muhofaza qilish usullari haqida ma'lumot berish. Transport turlarida yuz beradigan avariya va halokatlar haqida tushuncha berish.

Uzluksiz ta'lim tizimida fuqaro muhofazasining vazifasi va o'rni haqida ma'lumot berish. Fuqaro muhofazasining ta'limdagi roli, funksiyalari va mazmuni

bilan tanishtirish.

Xavfli tabiiy jarayonlar va hodisalar, ularning turlari va qisqacha tavsifi. Tabiiy tusdagi xavfli hodisalarning muhofaza tadbirlari haqida ma'lumot berish.

Yong'in ofati va yong'in xavfsizligini ta'minlashning samarali usullari haqida ma'lumot berish. Yong'in-portlash xavfi mavjud obyektlardagi avariylar va ularning oldini olish choralari bilan tanishtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi: 2023- yil 30- aprelda qabul qilingan [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6445145>.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuni: 2020-yil 23-sentyabr, O’RQ–637- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>.
3. O'zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to’g’risida”gi qonuni: 2017-yil 3-yanvar, O’RQ–419- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-3088008>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi farmoni: 2019-yil 29-aprel, PF–5712- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-4312785>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo’ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to’g’risida”gi farmoni: 2022-yil 28-yanvar, PF–60- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5841063>.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo’yicha milliy dasturni tasdiqlash to’g’risida”gi farmoni: 2022-yil 11-may, PF–134- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-6008663>.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo’llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to’g’risida”gi qarori: 2021-yil 25-yanvar, PQ–4963- son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/docs/-5239538>.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta’limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to’g’risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi qarori: 2022-yil 17-yanvar, 25-son [Elektron manba]. – URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5828765>.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo’yicha qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi PQ–231- son qarori, T.: 2024.

Ilmiy-metodologik adabiyotlar

1. Musurmonova O., Ibragimov X., Jamoldinov O. Umumiy pedagogika. Darslik. I qism. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 376 b.
2. Mavlonova R. A. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 528 b.

3. Po‘latov Sh. Ta’lim menejmenti yoxud ta’lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarish strategiyasi. – Toshkent: Yangi nashr, 2019. – 76 b.
4. Ismailov A., Daminov H., Karimov N., Ahmedov X., Tog‘ayeva G., Qosimova Z. O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo‘ljallangan axborotnoma. 1-son. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari, soha mutaxassislari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan test topshiriqlari to‘plami. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 145 b.
5. Jumanazarov S. Ta’limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo‘llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.
6. Ismailov A., Axmedov X. Boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishda xalqaro PIRLS dasturining ahamiyati // PIRLS xalqaro baholash dasturi: nazariya va tatbiq etish istiqbollari: xalqaro ilmiy-amaliy masofaviy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2020. – 131–137 b.
7. Ishmuhamedov R. O‘quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uslubiyati. – Toshkent: RBIMM, 2008. – 68 b.
8. Ishmuhamedov R. J., Yuldashev M. A. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013. – 96 b.
9. Tolipova J. O. Pedagogik texnologiyalar – do‘stona muhit yaratish omili. – Toshkent: UNICEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi, 2005. – 128 b.
10. Shlyaxer A. Jahon miqyosidagi ta’lim. XXI asr maktab tizimini qanday barpo etmoq kerak? / so‘z boshi Sh.Shermatov, H.Umarova; Umumiy tahrir D.Norboeva; tarjimonlar: R.Axmatova, D.Norboeva. – Toshkent: “Zamin Nashr” nashriyoti, 2022 – 344 bet.
11. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta’limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: FAN, 2011. – 232 b.
12. Musurmonova O., Ibragimov X., Jamoldinov O. Umumiy pedagogika. Darslik. I qism. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 376 b.
13. Mavlonova R. A. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 528 b.
14. Po‘latov Sh. Ta’lim menejmenti yoxud ta’lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarish strategiyasi. – Toshkent: Yangi nashr, 2019. – 76 b.
15. Ismailov A., Daminov H., Karimov N., Ahmedov X., Tog‘ayeva G., Qosimova Z. O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo‘ljallangan axborotnoma. 1-son. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilari, soha mutaxassislari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan test topshiriqlari to‘plami. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 145 b.
16. Jumanazarov S. Ta’limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo‘llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.

17. Ishmuhammedov R. J, Yuldashev M. A. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2013. – 96 b.

18. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: FAN, 2011. – 232 b.

19. Karimov I. “Texnologiya o'qitish texnologiyalari” o'quv – uslubiy qo'llanma. Qo'qon 2013

20. Avazboyev A.I., Ismadiyarov Y.U. Texnologiya o'qitish metodikasi (o'quv qo'llanma) – T.: TDPU, 2018. – B.284.

21. Toxirov O'.O., Sultonova D.M. va b. Texnologiya darsligi. 5 sinf. –T.: “Sharq” nashriyoti. 2020.

22. Qo'ysinov O.A., Sattorov V.N., Yaqubova H.S. “Texnologiyadan amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.” metodik qo'llanma. Toshkent 2011.

23. Abdusalomov R.B. Maktab o'quvchilari texnik ijodkorligini rivojlantirish – o'quv qo'llanma – Toshkent.; — Ta'lim nashriyoti 2018, — B. 234.

24. Qo'ysinov O.A., Mamatov D. N., Nasrullayeva F.A. va boshqalar 6– sinf texnologiya darsligi. – T.: “Sharq” nashriyoti. 2021. B.240.

25. Qo'ysinov O.A., Mamatov D. N., Nasrullayeva F.A. va boshqalar 7– sinf texnologiya darsligi. – T.: “Sharq” nashriyoti. 2022. B.240.

Elektron ta'lim resurslari

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.

2. my.gov.uz – yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.

3. lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.

4. uzedu.uz – Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining rasmiy sayti.

5. infocom.uz – “Raqamli iqtisodiyot” ilmiy-elektron jurnali sayti.

6. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.

7. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.

8. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.

9. e-shahodatnoma.uz – maktabgacha va maktab ta'limi elektron shahodatnoma tizimi.

10. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

11. erp.maktab.uz – xalq ta'limini boshqarish tizimi.

12. onlinedu.uz – uzluksiz kasbiy ta'lim platformasi.

13. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.

14. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.

15. yaklass.ru – maktab o'quvchilari uchun raqamli ta'limiy resurs, Rossiya.

16. intuit.ru – milliy ochiq universitet, Rossiya.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.53-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**A.AVLONIY NOMIDAGI PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY
INSTITUTI**

**TABIIY FANLARNI O‘QITISH HUQUQINI BERISH BO‘YICHA
KASBIY QAYTA TAYYORLASH KURSINING**

NAMUNAVIY O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: **I.A. Xurramov** – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.b.dotsenti.

D.S. Azamatova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Aniq va tabiiy fanlar bo‘limi bosh mutaxassisi.

Q.E. Qalandarov – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, “Fizika va uni o‘qitish metodikasi” kafedrası v.b.dotsenti.

B.X. Boymatov – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, tayanch doktoranti.

S.Z. Rashidova – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Aniq va tabiiy bo‘limi bosh mutaxassisi

Taqrizchi **A.B.Amirullayeva** – Samarqand viloyati pedagogik mahorat milliy markazi, Fizika fani katta o‘qituvchisi, p.f.f.d (PhD)

A.A. Darvishxo‘jayev – A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti, Ta’lim xizmatlari markazi direktori, mustaqil izlanuvchi.

Mazkur o‘quv reja va dastur A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti Kengashining 2025-yil _____dagi ____-son yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

**KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR
MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:**

1. Umumkasbiy fanlar

- 1.1. Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuv
- 1.2. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik
- 1.3. Biologiya
- 1.4. Geografiya
- 1.5. Fizika va astronomiya
- 1.6. Kimyo
- 1.7. Tanlov fan

2. Ixtisoslik fanlari

- 2.1. Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi
- 2.2. Tabiiy fanlarni o'qitishda tajriba-tadqiqot ishlarini o'rganish metodikasi
- 2.3. Tabiiy fanlardan o'quv topshiriqlarni amaliyotda qo'llashda o'rgatish metodikasi
- 2.4. Tanlov fan

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuv

STEAM ta'limi: mazmun-mohiyati, ahamiyati. O'quv jarayonini tashkil etish va boshqarishda STEAM (Science, Technique, Engineering Art Math) xorijiy tajribalar, hamkorlikka asoslangan ta'lim texnologiyalardan foydalanish. STEAM ta'limi tabiiy fanlar, texnologiya, muhandislik, matematika fanlarini o'qitilishining integrasiyalashganligi. Evristik (tadqiqotchilik ko'nikmalariga asoslangan) ta'lim texnologiyasini joriy etishda o'quvchilarda izlanuvchanlik, qiziquvchanlik, tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantiruvchi pedagogik texnika elementlaridan foydalanish.

Ta'limga kirib kelayotgan xorijiy tajribalar, STEAM innovatsion yondashuvlar, strategiyalar, texnologiya va metodlarni mustaqil ravishda izlash, ularni o'rganish, o'z ish faoliyatiga moslashtira olish.

O'quvchilar o'quv mashg'ulotlarida tajribalar o'tkazishi, modellarni konstruksiyalashi, musiqa va filmlarni mustaqil yaratishi, robotlarni yasashi, ya'ni o'z g'oyalarini amalga oshirishi va mahsulot yaratishi.

1.2. Xalqaro baholash dasturlarida tabiiy va ilmiy savodxonlik

Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS, TIMSS, TALISning mazmun mohiyati, maqsadi, mazkur dastur talablarini ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etishning ahamiyati. Xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS, TIMSS, TALISning mazmun-mohiyati. Xalqaro tadqiqotlar reytinglarida yuqori o'rinlarni egallagan davlatlarning tabiiy fanlarni o'qitishning ilg'or tajribalari.

PISA topshiriqlari o'quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini baholash vositasi. Tabiiy-ilmiy savodxonlik tushunchasining mazmun-mohiyati. Tabiiy ilmiy savodxonlik kompetensiyalari ta'rifi, ko'nikmalar. PISA topshiriqlari maqsadi: kompetensiya, ilmiy bilish turi, kontekst, kognitiv daraja.

Tabiiy-ilmiy savodxonlikning oltita darajasi. PISA topshiriqlari javoblarining formati.

O'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish yo'llari. Hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish kompetensiyasi. Hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, faol va interfaol metodlar, ochiq va yopiq savolli testlardan foydalanish.

Xalqaro tadqiqotlar PISA, TIMSS reytinglarida yuqori o'rinlarni egallab kelayotgan davlatlar Finlyandiya, Singapur va boshqalarning ilg'or tajribalari.

Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirish

yo'llari. Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirishda Singapur tajribasi.

Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirish yo'llari Ilg'or xorijiy davlatlar o'quv-uslubiy majmualari (darsliklar, o'qituvchi kitobi, o'quvchi kitobi)da o'quvchilarning ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirishga qaratilgan topshiriqlar tahlili.

Jadvallar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash. Grafiklarni tushunish va izohlash. Ma'lumotlarning aniqligi va ishonchligini baholash usullari. PISA uslubida savollar tuzish.

Ilmiy tadqiqotlarni loyihalash va baholash kompetensiyasini shakllantirish yo'llari: tadqiqot, loyihalar metodi, amaliy mashg'ulot, laboratoriya ishi.

Ilmiy dalillarni tanlash va baholash bo'yicha yondashuvlar. Dalillarga asoslangan qaror qabul qilish usullari. Ilmiy konsensusning ahamiyati va noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash.

Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasi. Ma'lumotlar va dalillarni ilmiy talqin qilish kompetensiyasini shakllantirish yo'llari.

Tabiiy fanlarni o'qitishda TIMSS xalqaro tadqiqotining baholash vositalaridan foydalanish. TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) tadqiqotining tabiiy fanlar yo'nalishi mazmun va kontent sohalariga ta'rifi, tavsifi.

"Bilish", "Qo'llash", "Mulohaza yuritish" mazmun sohalariga oid TIMSS savollaridan namunalar va ularning baholash mezonlari haqida tushuncha.

"Hayot haqidagi fan", "Kimyo", "Fizika", "Yer haqidagi fan" kontent sohalariga oid TIMSS savollari va baholash mezonlari haqida tushuncha.

1.3. Biologiya

Botanika. Sitologiya fanining paydo bo'lishi qisqacha tarixi. Hujayra tuzilishi. Hujayra shakllari bilan tanishish. To'qima hujayralarini ko'rish va preparatlar tayyorlash texnikasi. sitoplazmaning struktura komponentlari. Hujayrani bo'linishi. O'simliklar dunyosi va uning xilma-xilligi. To'qimalar haqida umumiy tushuncha va ularning tasnifi. Suv o'tlar bo'limi. Yuksak o'simliklarning umumiy ta'rifi. Qirqbo'g'in toifa o'simliklar. Ochiq urug'lilar yoki Qarag'ay toifa o'simliklar. Gulli yoki yopiq urug'li o'simliklar. Nilufarkabilar ajdodi. Chinnigulkabilar kichik ajdodi (Caryophyllidae). Gamamelidkabilar kichik ajdodi. Gunafshanamolar qabilasi. Ra'nokabilar kichik ajdodi (Rosoidae). Yalpiz kabilar kichik ajdodi. Lolasimonlar yoki bir urug' pallalilar. Yashil o'simliklarning biosfera uchun ahamiyati. Fotosintezning yorug'lik reaksiyalari. O'simliklarning nafas olishi. O'simliklarning o'sishi. O'simliklarning rivojlanishi.

Zoologiya. Hayvonlar tuzilishi va hayot kechirishi. Hayvonlar hujayrasi va to'qimalari. Bir hujayrali hayvonlar kichik olami tuzilishi. Sarkomastigoforalar tipi.

Infuzoriyalar tipi. Sporalilar tipi. Ko'p hujayralilarning kelib chiqishi. Ko'p hujayrali hayvonlarning tuzilishi va hayot kechirishning asosiy xususiyatlari, klassifikatsiyasi, kelib chiqishi to'g'risidagi nazariyalar. Bo'shliqlililar tipi. Yassi chuvalchanglar. So'rg'ichlilar va tasmasimon chuvalchanglar. To'garak chuvalchanglar tipi. Mollyuskalar. Bo'g'imoyoqlilar tipining umumiy tavsifi, klassifikatsiyasi. Qisqichbaqasimonlar sinfi. O'rgimchaksimonlar sinfi. Hasharotlar katta sinfining umumiy tavsifi. Umurtqalilar zoologiyasining obyektlari, predmeti, maqsadi, vazifalari va rivojlanish tarixi. Xordalilar tipi. Baliqlar katta sinfi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar sinfining klassifikatsiyasi. Suvda hamda quruqlikda yashovchilar sinfi. Sudralib yuruvchilar sinfi. Qushlar sinfi. Sut emizuvchilar sinfi.

Odam va uning salomatligi. Tayanch-harakat sistemasi. Ichki a'zolar. Nafas sistemasi. Ayirish organlari. Ichki organlar. Nerv sistemasi. Analizatorlar. Qon bilan umumiy tanishish. Qonning funksiyalari. Ichki sekretiya bezlari. Yurak-qon tomirlari sistemasi. O'pkaning tiriklik sig'imini o'lchash. Modda va energiya almashinuvi fiziologiyasi. Ovqat hazm qilish sistemasi. Ovqat hazm qilish sistemasi fiziologiyasi. Og'izda ovqat hazmi. Oshqozon va ichaklarda ovqat hazmi. Oziqa ratsionini tuzish. Markaziy nerv tizimi fiziologiyasi. Shartli reflekslar hosil bo'lishini o'rganish. Oliy nerv faoliyati fiziologiyasi. Orqa miya refleksi. Oliy nerv faoliyati. Oliy nerv faoliyati tiplarini aniqlash. Xotirani aniqlash.

Ekologiya. Tashqi muhit omillarining tirik organizmlarga ta'siri. Biologik xilma-xillik va uning muhofazasi.

1.4. Geografiya

Geografiya fanlari tizimi. Geografik xarita va uning turlari. Koinot haqida tushuncha. Quyosh tizimi. Quyosh. Sayyoralar. Oy. Quyosh va sayyoralarning kelib chiqishi haqida gipotezalar. Yerning sayyora sifatidagi ta'rifi. Geografik qobiq va uning xususiyatlari. Yerning ichki tuzilishi. Litosfera. Yer po'stining tuzilishi. Geoxronologik jadval. Platformalar, geosinklinallar. Asosiy tog' hosil bo'lish bosqichlari. Relyef. Relyef hosil qiluvchi omillar. Tog'lar va ularning turlari. Geografik xaritalar bilan ishlash. Koinot haqida umumiy tushuncha. Quyosh sistemasi haqida umumiy tushuncha. Yerning shakli va kattaligi. Yerning o'z o'qi atrofida aylanishi va buning geografik ahamiyati. Yerning Quyosh atrofidagi harakati va uning oqibatlarini. Vaqtni hisoblash va uning o'lchov birliklari haqida tushuncha. Yer yuzasining tuzilishi. Relyef hosil qiluvchi omillar. Havo namligi. Atmosfera bosimi. Daryo suvining harakati. Daryolarning suv sarfi.

Tabiiy geografiyaga kirish. Yevrosiyo materigining geografik o'rni va tabiiy geografik xususiyatlari. Yevrosiyo materigini shakllanish tarixi. Yevrosiyo materigining relyefi. Yevrosiyo materigining iqlimi. Yevrosiyo materigi ichki suvlari. Yevrosiyo materigi geografik mintaqalari. Yevropa qit'asi. Osiyo qit'asi.

Shimoliy Amerika materigining geografik oʻrni, tekshirish tarixi. Shimoliy Amerika materigi shakllanish tarixi. Janubiy Amerika materigining geografik oʻrni, tekshirish tarixi. Janubiy Amerika materigi shakllanish tarixi. Janubiy Amerika materigi relyefi. Janubiy Amerika materigi iqlimi. Afrika materigining geografik oʻrni, relyefi va tadqiq etilishi. Afrika materigi iqlimi. Afrika materigi ichki suvlari. Tinch okeani. Atlantika okeani. Hind okeani. Shimoliy Muz okeani. Avstraliya materigi. Avstraliya materigi iqlimi va ichki suvlari. Avstraliya materigi tuprogʻi, oʻsimlik va hayvonot dunyosi. Avstraliya materigi tabiiy geografik oʻlkalari. Okeaniya. Antarktida materigining geografik oʻrni, tadqiq etilishi. Antarktida iqlimi, oʻsimlik va hayvonot dunyosi.

Oʻzbekiston tabiiy geografiyasi. Oʻzbekistonning geografik oʻrni va chegaralari. Oʻzbekiston tabiati va tabiiy boyliklarining oʻrganilish tarixi. Geologik tuzilishi. Relyefi. Oʻzbekiston iqlimi. Ichki suvlari. Oʻzbekiston tuproq qoplami. Oʻsimliklari. Oʻzbekistonning hayvonot dunyosi. Oʻzbekistonning tabiati, tabiiy boyliklari va ularni muhofaza qilish. Oʻzbekiston hududining rayonlashtirish tizimi. Zarafshon okrugi. Qizilqum okrugi. Ustyurt okrugi. Quyi Amudaryo okrugi. Togʻoldi va togʻ kichik provinsiyalari, Chirchiq-Ohangaron okrugi, Fargʻona okrugi, Qashqadaryo okrugi, Surxondaryo okrugi, Mirzachoʻl okrugi, Gʻarbiy Tyanshanning kompleks tabiiy geografik tavsifi. Turkiston-Nurota.

Jahonning siyosiy xaritasi. Dunyo mamlakatlari klassifikatsiyasi. Jahon tabiiy resurslari. Jahon aholi geografiyasi. Jahon xalq xoʻjaligi. Jahon sanoati geografiyasi. Jahon qishloq xoʻjaligi geografiyasi. Jahon transport geografiyasi. Dunyo siyosiy kartasida Markaziy Osiyo mamlakatlari. Markaziy Osiyo davlatlarining geografik oʻrni, tabiiy resurslari.

1.5. Fizika va astronomiya

Fizika fanining predmeti. Kinematika asoslari. Toʻgʻri chiziqli harakat. Tezlik va tezlanish. Egri chiziqli harakat. Dinamika asoslari. Mexanik ish, quvvat va energiya. Jism impuls. Impulsning saqlanish qonuni Moddiy nuqtalar sistemasining harakati. Butun olam tortishish qonuni. Ishqalanish kuchlari elastiklik kuchlari. Qattiq jism mexanikasi. Mexanik tebranishlar. Ideal gaz qonunlari, holat tenglamalari va molekulyar kinetik nazariyaning asosiy tenglamasi. Gaz molekulalarining tezliklari va taqsimoti. Ichki energiya va termodinamika qonunlari. Gazlarda diffuziya. Issiqlik oʻtkazuvchanlik. Real gazlar. Kritik temperatura va kritik holat. Suyuqliklar. Suyuqliklarning hajmiy xossalari. Suyuqliklarning issiqlikdan kengayishi. Suyuqlikning egrilik sirtida yuzaga keluvchi kuchlar. Suyuqliklarning bugʻlanishi va qaynashi. Eritmalar. Absorbsiya. Kristallar va kristall panjara qattiq jismlarning issiqlik xossalari. Qattiq jismlarning issiqlikdan kengayishi va issiqlik sigʻimi. Zaryadlar va elektr maydoni elektrostatik maydon

kuchlanganligi. Superpozitsiya prinsipi. Kulon qonuni. Maydon kuchlanganligi va potentsiali. Elektr maydonining induksiya vektori. Elektr sig'im. Kondesatorlar. Elektr maydon energiyasi. Toklarning magnit maydoni. Amper qonuni. Toklarning magnit maydoni. Magnit maydon kuchlanganligi va magnit maydon induksiyasi. Metallar va yarimo'tkazgichlar. Elektrolitik dissosasiya. Akkumlyatorlar. Galvanik elementlar. Optika fanining rivojlanish tarixi. Yorug'likning tabiati. Yorug'lik tezligini o'lchash usullari. Yorug'likning sinishi. Linzaning turlari va parametrlari. Optik asboblari. Proeksion apparat. Fotoapparat. Lupa. Mikroskop. Teleskop. Durbin.

Astronomiya. Koinot haqida tushuncha. Quyosh tizimi. Quyosh. Sayyoralar. Oy. Quyosh va sayyoralarning kelib chiqishi haqida gipotezalar. Yulduzlar osmoni va uning aylanishi. Osmon sferasi, uning asosiy nuqta, chiziqli va aylanalari. Quyoshning yillik ko'rinma harakati. Quyosh sutkalik harakatining yil davomida o'zgarishi. Mahalliy va dunyo vaqtlari. Oy kalendarlari. Uchish paytida kosmik apparat (KA)ga ta'sir etuvchi kuchlar. Vaznsizlik. Yer sun'iy yo'ldoshlari (YeSY). Ularning orbita elementlari. Yer atrofi orbitasida aktiv harakat. Yer atrofi orbitasida aktiv harakat.

1.6. Kimyo

Kimyo fanining asosiy vazifalari. Fanning asosiy tushunchalari. Kimyoning biologiya, agrokimyo, tabiatdan foydalanish kabi fanlar bilan bog'liqligi va ahamiyati. Atom-molekulyar ta'limot va uning zamonaviy talqini, anorganik moddalar turkumlari, D.I. Mendeleyevning davriy qonuni va kimyoviy elementlar davriy sistemasi. Elementlar davriy sistemasi va uning ahamiyati. Atom tuzilishi, atomning yadro modeli. Bor postulatlar. Atomda elektronning energetik holati va ularning orbitallarda taqsimlanishi.

Zamonaviy organik kimyoning muammolari, organik birikmalarning tuzilishi. To'yingan uglevodorodlar (Alkanlar). Gomologik qatori, izomeriyasi, nomenklaturasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Sikloalkanlar, tuzilishi va xossalari haqida qisqacha ma'lumot, Karbon kislotalarning tuzilishi, nomlanishi, izomeriyasi, olinish usullari, fizik-kimyoviy xossalari va ishlatilishi. Murakkab efirlar, yog'lar, o'simlik va hayvon yog'lari kimyoviy tarkibi haqida dastlabki tushunchalar hosil qilish, to'yingan va to'yinmagan yog' kislotalari, amidlar va angidridlar, ularni sanoat va xalq xojaligidagi ahamiyati. Lipidlar va sovunlar. Oqsillar. Fermentlar. Yuqori molekulyar birikmalar.

1.7. Tanlov fan

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud

ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi

Tabiiy fanlardan davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturining tuzilishi va darsliklar tahlili. Tabiiy fanlar ta'limining maqsadi va mazmuni. Tabiiy fanlar ta'limi metodlari. Tabiiy fanlar ta'limida amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

Tabiiy fanlarni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar. O'qitish muhitiga qo'yiladigan zamonaviy talablar. Tabiiy fanlar darslarida XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishning ahamiyati. O'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarni rivojlantirish. Fanni o'qitishda o'quvchilarni kreativ fikrlashga yo'naltirish asosida darslarni tashkil etishning interfaol metodlari.

Tabiiy fanlarni o'qitishda 5E Inquiry yondashuvi va uning bosqichlari. 5E modelini dars jarayoniga qo'llash. SAMR modeli va uning bosqichlari. Kolb modeli va uning asosiy bosqichlari. TPACK modeli va uning asosiy komponentlari. Pedagogik bilim va texnologiyaning integratsiyasi. Kontent bilim va pedagogikaning integratsiyasi. SMART modeli maqsadi. SMART modeli komponentlari. SMART modelini ta'lim jarayonida qo'llash strategiyalari va tamoyillari.

Darsni rejalashtirish. Tabiiy fanlar darslarini tahlili.

Dars turlari: 1) yangi mavzuni o'zlashtirish darsi, 2) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash darsi, 3) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni takrorlash darsi, 4) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni tizimga solish va umumiyashtirish darsi, 5) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni nazorati, 6) aralash (kompleks) dars. Har bir dars turlariga mos kelgan dars bosqichlari. Darsning motivatsiya (yangi mavzuga qiziqtirish) bosqichi va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati. Darsning refleksiya (o'quvchilarning dars davomidagi o'z faoliyatini tahlil qilishi va baholashi) bosqichi va uni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar.

O'quvchilar bilimini tekshirishning shakl va usullari. O'quvchilarning kimyo fanidan o'zlashtirgan bilim, ko'nikmalarini baholashga qo'yiladigan talablar. Baholashning asosiy usullari va tamoyillari. Tabiiy fanlar darslarini tahlili. Tabiiy fanlar fanlarni o'qitishda noan'anaviy dars usullaridan foydalanish. Tabiiy fanlar ta'limida sinfdan tashqari ishlar. Sinfdan tashqari ishlarning asosiy formalari. Tabiiy fanlar ta'limida o'quv ekskursiyalar. Tabiiy fanlar xonasi va unda bajariladigan ishlar. Noan'anaviy dars metodlari, darslar bo'yicha mashqlar. Didaktik materiallar bilan ishlash metodlari. Ko'rgazmali qurollar bilan ishlash metodlari.

2.2. Tabiiy fanlarni o‘qitishda tajriba-tadqiqot ishlarini o‘rganish metodikasi

Ilmiy-tadqiqot metodlari. Ilmiy-tadqiqot metodlari tabiiy fanni o‘rganishda va amalda qo‘llashdagi ahamiyati. Ilmiy tadqiqot dizaynlarini tuza olish va baholash. Ilmiy ma’lumotlar va dalillarni tanqidiy sharhlash kompetensiyasini shakllantirish. O‘quvchilarning ilmiy tadqiqotlarni rejalashtirish, amalga oshirish va natijalarini tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.

O‘quvchilarda tajriba-tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish yo‘llari. Tadqiqotchilik ko‘nikmalarini (modeldan foydalanish, tadqiqot maqsadini belgilash va reja tuzish, tadqiqot o‘tkazish, tadqiqot natijalarini tahlil qilish, baholash va xulosalash) rivojlantirish.

Loyihaga asoslangan ta’lim (Project-Based Learning). Tadqiqot va loyiha usullari. O‘quvchilarning ilmiy qiziqishlarini rivojlantirish. Ilmiy loyihalar va tadqiqotlarni tashkil etish metodikasi.

Loyihalash texnologiyasi. Loyihalash texnologiyasining asosiy g‘oyasi. Tadqiqot xarakteridagi loyihalar. Ijodiy xarakterdagi loyihalar. Juftlik, kichik guruhlar, jamoada o‘quv loyihalarini tayyorlash.

Tabiiy fanlar bo‘yicha tajribalar qo‘yish metodikasi. O‘tkazish oson bo‘lgan ko‘plab tajribalar – suv, havo, yorug‘lik, harakat, jismlar muvozanati, elektr va magnitlanish, kimyo sirlarini ochib beradi.

Maktabda tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish. Oila, mahalla va ta’lim muassasasining bola tarbiyasidagi o‘rni.

2.3. Tabiiy fanlardan o‘quv topshiriqlarni amaliyotda qo‘llashda o‘rgatish metodikasi

Tabiiy fanlarni ilmiy va amaliy jihatlarini, uni o‘qitishda o‘quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish yo‘llari. Tabiiy fanlar o‘qituvchisining innovatsion faoliyati. Tabiiy fanlardan Klaster va Venn diagrammasini tuzish. Ta’limni differensiallashtirish texnologiyasidan foydalanish yo‘llari. Rivojlantiruvchi ta’lim texnologiyasidan foydalanish. Tabiiy fanlarni o‘qitishda didatik o‘yin texnologiyasining konferensiya, matbuot konferensiyasi metodlaridan foydalanish. Tabiiy fanlarni o‘qitishda ijodiy o‘yin, ishbilarmonlar o‘yini va o‘yin mashqlardan foydalanish. Biologiya o‘qituvchisi foydalanadigan lokal texnologiyalarning o‘ziga xos xususiyatlari. Tabiiy fanlarni o‘qitishda hamkorlikda o‘qitish texnologiyasining komandada o‘qitish metodidan foydalanish. Tabiiy fanlarni o‘qitishda didaktik o‘yin texnologiyasining o‘ziga xos xususiyatlari. Muammoli ta’limning asosiy xususiyatlari: muammo asosida o‘rganish; faol ishtirok; hamkorlik va guruhlarda ishlash; mustaqil o‘rganish; muammoning haqiqiy va dolzarbligi. Muammoli ta’lim texnologiyasining tamoyillari: muammo

markazida o'rganish; integratsiya va ko'p yo'nalishlilik; o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarishi; tahlil qilish va tanqidiy fikrlash; o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida interaktivlik asosida tabiiy fanlar darslarini tashkil etish.

Tabiiy fanlarni o'qitishda moduli ta'lim texnologiyasidan foydalanish. Tabiiy fanlarni o'qitishda loyihalash texnologiyasidan foydalanish. Tabiiy fanlarni o'qitishda loyihalash texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari. Ekskursiyalarda o'quvchilarda bilish faoliyatini faollashtirishni loyihalashtirish.

2.4. Tanlov fan

Mazkur yo'nalish bo'yicha qayta tayyorlash kursiga mos ravishda, mavjud ehtiyoj va buyurtmachilarni takliflari inobatga olingan holda ishlab chiqiladi.

Davlat attestatsiyasi

Ta'lim muassasalarida tashkil qilinadigan kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash kurslari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi mazkur kurslarning o'quv rejasi hamda o'quv jarayoni jadvaliga muvofiq o'tkaziladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi kursning o'quv rejasidagi o'quv fanlari bloklari (mutaxassislik va ixtisoslik) bo'yicha yakuniy nazorat (test, yozma yoki ijodiy ish, og'zaki) va bitiruv ishi himoyasidan iborat.

Yakuniy nazorat va bitiruv ishi himoyasiga qayta tayyorlash kursi ta'lim dasturlarini to'liq o'zlashtirgan tinglovchilar qo'yiladi.

Yakuniy davlat attestatsiyasi ta'lim muassasasida qayta tayyorlash kurslari bo'yicha tuziladigan yakuniy attestatsiya komissiyalari (bundan buyon matnda komissiya deb yuritiladi) tomonidan amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar fanlar doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalarni bajaradilar.

Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

Dasturning axborot-metodik ta'minoti

Bloklarni o'qitish jarayonida ishlab chiqilgan o'quv-metodik majmualar, ilmiy jurnallar, internet resurslari, multimedia mahsulotlari hamda boshqa elektron va qog'oz variantdagi manbalardan foydalaniladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019- yil 29- apreldagi PF–5712- son farmoni. (Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019 y., 06/19/5712/3034- son).
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda 997- sonli “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 10.12.2018 yil, 09/18/997/2289- son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kimyo va biologiya yo‘nalishlarida uzluksiz ta’lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2020-yil. 12- avgust
4. G‘ofurov A.T.va boshqalar Biologiyani o‘qitishning umumiy metodikasi (o‘quv — metodik qo‘llanma) TDPU; T.: – 2005
5. Atabaeva X. “O‘simlikshunoslik”.–T.: “Yangi asr avlodi”, 2006. U-6325, (30 ta lotin yozuvida) darslik.
6. G‘ofurov A.T., Fayzullayev S.S., Xolmatov X. Genetikadan masala va mashqlar. -T.: O‘qituvchi 1991 yil
7. Tolipova J.O. va boshqalar. Botanika o‘qitish metodikasi 5–6- sinf Toshkent “O‘zbekiston” 2003 yil.
8. Tolipova J.O., G‘ofurov A.T. Biologiya ta’limi texnologiyalari. Metodik qo‘llanma “O‘qituvchi”, T.: 2002. 128 bet
9. Tolipova J.O., G‘ofurov A.T. Biologiya o‘qitish metodikasi (akademik litsey va kasb-hunar kolleji biologiya o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma) T. Bilim. -2004.
10. Tolipova J.O., A.T. G‘ofurov Umumiy biologiyani o‘qitish metodikasi (10- sinf) T: Sharq 2004 y, 128 bet
11. Azimov I. va boshqalar. Biologiya (9-sinf) metodik qo‘llanma T., 2002 yil Abu Ali ibn Sino tibbiyot nashriyoti.
12. Ergasheva M.T. Biologiyadan virtual laboratoriya ishlari. Umumta’lim maktab larining 6- sinfi uchun elektron multimedia ta’lim resursi. “Info Media Technologies” mas’uliyati cheklangan jamiyati. Toshkent-2011 yil
13. Ergasheva M.T. Biologiyadan virtual laboratoriya ishlari. Umumta’lim maktab larining 8- sinfi uchun elektron multimedia ta’lim resursi. “Info Media Technologies” mas’uliyati cheklangan jamiyati. Toshkent-2011 yil

14. Tolipova J.O., Ergasheva M.T. 8- sinf uchun Odam va uning salomatligi fanidan elektron o'quv-uslubiy qo'llanma. Guvohnoma. Ro'yxat soni M 3061.
15. Ergasheva M.T. Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi. Metodik qo'llanma. "Ziyo press" mas'uliyati cheklangan jamiyati. – Toshkent. 2020. 130 bet
16. Ishmuhamedov R.J., M. Yuldashev. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar (ta'lim tizimi xodimlari, metodistlar, o'qituvchilar. tarbiyachi va murabbiylar uchun o'quv qo'llanma)-T.:2013.-279 b
17. Пономарева И.Н. Общая методика обучения биологии (Для студентов пед. ВУЗов.) – М.: Академия, 2003. – 272 с.
18. Laxanov. J. L. O'zbekistonning umurtqali hayvonlari aniqlagichi. T. "O'qituvchi", 1988.
19. Nishonboev K., Xamidov LX. , "Tibbiy Biologiya va genetika". -T.: "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi", 2005 y.
20. Olimxo'jaeva P.R., Inog'omova DR. "Tibbiyot genetikasi". Toshkent, "Abu Ali Ibn Sino", 2002 y.
21. P.T. Olimxo'jaeva, D.R. Inog'omova. Tibbiyot genetikasi. – Toshkent. "Ibn Sino" nashriyoti, 2002.
22. Потапов И.В. Зоология с основами экологии животных. Учебное пособие. М., "Академия", 2001, 237с.
23. Pratov U., Odilov T. "O'zbekiston yuksak o'simliklari oilalarining zamonaviy tizimi va o'zbekcha nomlari" T.: 1995. Metodik tavsiya.
24. Tojiboev Sh. "O'simliklar sistematikasi" T.: "O'qituvchi" 1990.
25. Топорнина Н.А., Стволинская Н.С. "Генетика человека". (практикум). — М., Владос, 2001.
26. Toshmuxamedov R. "Botanika (O'simliklar sistematikasi)". T.: 2008.
27. Toshxo'jaev R. "Tuproqshunoslik (laboratoriya mashg'ulotlari)"—T.: "TDPU", 2001. 922095 (2 ta kiril alifbosida) o'quv qo'llanma
28. Tursunbaeva G. Mirxamidova P, Isabekova M. Mikrobiologiya. Elektron darsligi. 2007y.
29. O'zbekiston Respublikasi qizil kitobi. 2-jild, Hayvonot olami. T.-2003, 2006.
30. Fayzullaev S.S., G'ofurov A.T., Matchonov B.E. "Odam genetikasi" Toshkent, "Ijod-dunyosi", 2003y.
31. Hamdamov S. va boshqalar. "Botanika asoslari" T. "Mehnat" 1990.
32. Шевченко В.А., Топорнина Н.А., Стволинская Н.С. "Генетика человека" М., "Владос", 2002y.
33. Shernazarov E.Sh. va bosh. O'zbekiston umurtqali hayvonlari. Ma'lumotnoma T.- 2007.

34. A.A. Ismailov, G.O. Tog‘ayeva va boshqalar. “Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonligini baholash”, metodik qo‘llanma, Toshkent, “Sharq” nashriyoti, 2019-yil, 112-bet.

35. Ismailov A.A., Daminov X.J. va boshqalar. “O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga muljallangan axborotnoma” 1-son, Toshkent, “O‘qituvchi” nashriyoti, 2020-yil, 128-bet.

36. Ismailov A.A., Daminov X.J. va boshqalar. “O‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo‘ljallangan axborotnoma” 2-son, Toshkent, 2020- yil, 128-bet.

37. Nosirov A. “O‘quvchilar bilimi va kompetensiyasi xalqaro mezonlar asosida baholanadi”/uzedu.uz.

38. Karimov F., Paridaeva M., Ergasheva M. Ta’lim sifatining baholashning PISA xalqaro tadqiqot dasturini amalga oshirish bo‘yicha o‘quv metodik qo‘llanma. 000 “Ziyo press” — Toshkent. 2020 yil. 86 B.

Elektron ta’lim resurslari

<http://markaz.tdi.uz> – Ta’lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb sayti.

www.centeroko.ru Rossiya Fanlar Akademiyasi Ta’limni rivojlantirish strategiyasi instituti Ta’lim sifatini baholash markazi.

www.oecd.org.pisa — O‘quvchilarni baholash xalqaro dasturi (PISA) veb sayti.

www.timssandpirls.bc.edu — TIMSS va PIRLS xalqaro tadqiqot markazi veb sayti.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.54-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI DIREKTOR VA
MUTAXASSISLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI
TARBIYACHISI HUQUQINI BERISH BO‘YICHA
KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING
O‘QUV DASTURI**

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

MTTDMQTMOI “Ijtimoiy fanlar” kafedrası mudiri (PhD), dotsent Sh.Otaqulov

“Maktabgacha ta’lim menejmenti” kafedrası dotsenti, p.f.f.d(PhD) G.N.Sharipova

MTTDMQTMOI “Pedagogika va psixologiya” kafedrası dotsenti, p.f.f.d.(PhD) D.I. Saidova

“Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrası katta o‘qituvchisi M.O.Normirzayeva

MTTDMQTMOI “Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası katta o‘qituvchisi M.M.Rizayeva

MTTDMQTMOI “Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası katta o‘qituvchisi X.E.Mamatova

MTTDMQTMOI “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.v.b.dotsenti, p.f.f.d. (PhD) M.R.Isxakova

Taqrizchilar:

University of science and technologies
“Ta’lim sifatini nazorat qilish” bo‘limi
boshlig‘i s.f.f.d (PhD)
E.Xaitov

MTTDMQTMOI “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrası mudiri (PhD), dotsent S.Raximova

O‘quv dastur Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Ilmiy metodik kengashining 2025-yil ____-sonli Qarori bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

TUSHUNTIRISH XATI

Ayni vaqtda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish va uni yanada takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy bazani yaratishga alohida ahamiyat berilmoqda. O'z navbatida, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir tarbiyachi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini va soxaga oid barcha bilim ko'nikma va malakalarga ega kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi yo'nalishi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak tarbiyachi Tarbiyachining ish hujjatlari, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi, Bolalar nutqini o'stirish, Matematik tasavvurlarni shakllantirish, Bolalar jismoniy tarbiyasi, Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiya, Tasviriylar faoliyatga o'rgatish, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, Tarbiyachining kasbiy mahorati va kompetentligi, Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassisgina shu sohaning yuqori kompetensiyali kadriga aylanadi. Demak, **Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar tarbiyachi bilishi kerak bo'lgan barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu **Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1 Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar
- 1.2 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida hayot faoliyati xavfsizligi
- 1.3 Maktabgacha yosh davr psixologiyasi
- 1.4 Maktabgacha pedagogika
- 1.5 Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari
- 1.6 Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari
- 1.7 "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati
- 1.8 Bolalarni ijtimoiy moslashuvi
- 1.9 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inkulziv ta'limni tashkil etish

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1 Tarbiyachining ish hujjatlari
- 2.2 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi
- 2.3 Bolalar nutqini o'stirish
- 2.4 Matematik tasavvurlarni shakllantirish
- 2.5 Bolalar jismoniy tarbiyasi
- 2.6 Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiya
- 2.7 Tasviriy faoliyatga o'rgatish
- 2.8 Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash
- 2.9 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish
- 2.10 Tarbiyachining kasbiy mahorati va kompetentligi
- 2.11 Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish
- 2.12 Tanlov fani

UMUMKASBIY FANLAR

1.1. MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIGA OID ME'YORIY-HUQUQIY HUJJATLAR

I. KIRISH

Bugungi kunda davlatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish va uni yanada takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy bazani yaratishga alohida ahamiyat berilmoqda. O'z navbatida, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini yaxshi bilishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada kengaytirish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga qaratilgan bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, 2019-yil 16-dekabrda O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi. Shu bilan birga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida "gi PQ-231-sonli qarori, 2021-yil 12-apreldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5071-sonli qarori, 2022-yil 14-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-322-sonli qarori, 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 sonli farmoni, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son hamda 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatining huquqiy asoslari yaratildi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun

davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini va ahamiyatini bilishi lozim.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan: Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;
Amaliy mashg'ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar".

2.2. Modulning maqsadi: Ushbu o'quv modul oraqli tinlovchilarga "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni, maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlarining mazmun-mohiyati haqida tushunchalar berish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyatining yanada takomillashtirish va rivojlantirish maqsadida qabul qilinayotgan qonunlarning huquqiy jihatlari; maktabgacha ta'lim sohasida tashkiliy faoliyatning maqsadlari, vazifalari, mazmuni; maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining malaka tavsiflari va ularning huquq va majburiyatlari kabi bilimlarni bilishi kerak.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishni me'yoriy huquqiy asoslarga ko'ra tashkil etish; maktabgacha talim tashkilotini attestatsiyadan o'tkazish; ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish va me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlardan o'z faoliyati davomida samarali va unumli foydalana olishi hamda Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlardan foydalangan holda samarali ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir malakalarga ega bo'lishi kerak.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik	
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				
			Jami	Jumladan			
				Nazariy			Amaliy mashg‘ulot
1	Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati	6	6	2	4		
2	O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari.	6	6	2	4		
3	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarining ahamiyati.	6	6	2	4		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy ta'lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (2 soat nazariy)

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (2 soat nazariy)

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-79 sonli farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni.

3-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (2 soat nazariy)

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to’g’risida”gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi “Bolalarni boshlang’ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 132-son O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida”gi 802-son qarori.

3.2.Amaliy ta’lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (4 soat amaliy)

Maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari. Maktabgacha ta’lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi qonuni. Maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (4 soat amaliy)

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to’g’risidagi PF-79 sonli farmoni

3-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (4 soat amaliy)

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to’g’risida”gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi “Bolalarni boshlang’ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 132-son O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida”gi 802-son qarori. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining

2020 yil 20 dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli

IV. O'QITISH VOSITALARI

1. Doska.
2. Markerlar.
3. Tarqatma materiallar.
4. Videoproektor.
5. Kompyuter.
6. Vatman qog'ozi, magnit.
7. Slaydlar

V. NAZORAT SAVOLLARI

1. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunning mazmun-mohiyatini tushuntirib bering?
2. Alohida ta'lim olishga ehtiyojlari bo'lgan bolalar kimlar?
3. Inklyuziv ta'lim va tarbiyaning huquqiy asoslari nimadan iborat?
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotiga bolalarni qabul qilish va undan chiqarish qanday tartibda amalga oshiriladi?
5. Maktabgacha ta'lim tashkilotini qanday tartibda boshqariladi?
6. Maktabgacha ta'lim tashkilotining Kuzatuv kengashi vakolatlariga nimalar kiradi?
7. Maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat ta'lim dasturining vazifalarini sanab bering?
8. Maktabgacha ta'lim tashkiloti turlarini sanab bering?
9. Jismoniy shaxslar tomonidan maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasida ta'lim xizmatlari ko'rsatish qaysi tartibda amalga oshiriladi?
10. Maktabgacha ta'lim tashkilotining huquq va majburiyatlari nimalardan iborat?
11. "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qaroriga izoh bering.
12. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy printsiplari nimalardan iborat?
13. Maktabgacha ta'lim tashkiloti qanday tartibda boshqariladi?
14. Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog xodimlarining huquqlari nimalardan iborat?
15. "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorning mazmunini yoritib bering?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston, 2023-yil.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdaqi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-son Qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-yanvardagi “Maktabgacha ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4581-son Qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-apreldagi “Maktabgacha ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-5071-son Qarori.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-iyuldagi “Maktabgacha ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-322-son Qarori
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-79 son Farmoni
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son Qarori.
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi “Bolalarni boshlang‘ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 132-son Qarori.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi “Davlat maktabgacha ta’lim tizimi xodimlari mehnatiga haq to‘lash tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 135-son Qarori.
11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdaqi “Maktabgacha ta’lim tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son Qarori.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim sohasida davlat-xususiy shekriklik munosabatlarini zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 426-sonli Qarori.

1.2.MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi, uni tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib, yangilab borishni ko'zda tutadi.

Bugungi kunda dunyo hamjamiyati oldida turgan muhim masalalardan biri bu inson xavfsizligi, xususan hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash hisoblanadi. Mazkur o'quv dastur O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-mayda 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida "gi PQ-231-sonli qarori, Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 25-apreldagi "Maktabgacha hamda umumta'lim muassasalari faoliyatini tekshirish ishlarini tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 352-son, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirligi va Sog'liqni saqlash vazirligining 2018-yil 30-apreldagi 20/1-sonli qo'shma qarori, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023 yil 28 avgustda "MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ida ko'rsatilgan vazifalarni muntazam amaliyotga tatbiq etib borish uchun ushbu o'quv dastur ishlab chiqildi.

Mazkur o'quv dastur: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 12 soat bo'lib, shundan:

nazariy mashg'ulot - 6 soat;

amaliy mashg'ulot - 6 soat.

MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida hayot faoliyati xavfsizligi”.

2.2. Modul maqsadi: Tinglovchilarda pedagogik jarayon, mehnat faoliyatini tashkil etish xavfsizligi, MTTda hayot faoliyati xavfsizligini tashkil etish va tarbiyalanuvchilarda xavfsizlik ko‘nikmalarini shakllantirishga doir bilim, ko‘nikma hamda malakalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natija: tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari kerak:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
MTTda HFXni tashkil etish mazmuni, bolalar salomatligini muhofaza qilish va xavfsizligini ta’minlash qaratilgan jarayonlarni tashkil qilishning zamonaviy talablarini bilib oladi. MTTda mehnat muhofazasi, texnika xavfsizligi, favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta’minlash, ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishda xavfsizlik me’yorlarini bilib oladi.	MTTda xavfsizlik me’yorlari, ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish, hayot faoliyati xavfsizligi bo’yicha olgan tegishli bilim va ko‘nikmalarni MTTda qo‘llash ko‘nikmalariga ega bo‘ladi.	MTTda bolalar hayot faoliyati xavfsizligini ta’minlash, tarbiyalanuvchilarida hayot xavfsizligi ko‘nikmalarini shakllantirish yo‘nalishlari bo’yicha malakaga ega bo‘ladi.

2.4. Modul bo’yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	MTTda hayot faoliyati xavfsizligini tashkil etish	2	2	2			
2.	MTTda xavfsizlikka qo'yiladigan talablar	2	2	2			
3.	MTTda mehnat muhofazasini tashkil etish	2	2		2		
4.	Mustaqil faoliyatda bolalarni hayot faoliyati xavfsizligi bilan tanishtirish asoslari	2	2	2			
5.	Ta’limiy faoliyat jarayonida bolalarni hayot xavfsizligi asoslari bilan tanishtirish va tashkil etish shakllari	2	2		2		
6.	Maktabgacha yoshdagi bolalarda yo'l harakati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish	2	2		2		
Jami:		12	12	6	6		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: MTTda hayot faoliyati xavfsizligini tashkil etish

Hayot faoliyati xavfsizligi tushunchasi, mazmuni va mohiyati. MTTda HFXni tashkil etish asoslari.

2-mavzu: MTTda xavfsizlikka qo'yiladigan talablar

MTTda xavfsizlikka umumiy qo'yiladigan talablar. MTTda bolalar salomatligini muhofaza qilish va xavfsizligini ta'minlash ishlarini tashkil etish.

4-mavzu: Mustaqil faoliyatda bolalarni hayot faoliyati xavfsizligi bilan tanishtirish asoslari

HFX bo'yicha tarbiyalanuvchilar bilan olib boriladigan faoliyat yo'nalishlari. Bolalarni xafvli vaziyatlarda o'zini tutish va hayotini himoya qilish qoidalari bilan tanishtirish.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

3-mavzu: MTTda mehnat muhofazasini tashkil etish

Mehnat muhofazasini tashkil etish yo'riqnomasini yuritish tartibi. Pedagoglar va xodimlarni mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomadan o'tkazish.

5-mavzu: Ta'limiy faoliyat jarayonida bolalarni hayot xavfsizligi asoslari bilan tanishtirish va tashkil etish shakllari

Kundalik faoliyat xavfsizligi. Favqulodda vaziyatlarda o'z hayotini himoya qilish qoidalari bilan tanishtirish.

6-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda yo'l harakati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish

Bolalarga yo'l harakati qoidalarini o'rgatish ishlarini tashkil etish. Yosh xususiyatlariga ko'ra tarbiyalanuvchilarda yo'lda harakatlanish ko'nikmalarini shakllantirish.

IV. Nazorat savollari

1. MTTda mehnatni muhofaza qilish qoidalarini sanab bering.
2. Xodimlarga yo'riqnoma berish qaysi me'yoriy huquqiy hujjat asosida amalga oshiriladi?
3. Xodimlarni kirish yo'riqnomasidan o'tkazish tartibini yoritib bering.
4. MTTda xavfsizlikka qanday umumiy talablar qo'yiladi?
5. MTT binosini jihozlashga qo'yiladigan talablarni sanab bering.

6. MTTda favqulodda vaziyatlarda amalga oshiriladigan xavfsizlik talablarini yoritib bering

7. Ta'lim-tarbiya faoliyatida bolalarni qanday xavfli va zararli omillardan ehtiyot qilish zarur?

8. Bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish qanday amalga oshiriladi?

9. MTTlarida bolalarda HFX ko'nikmalarini shakllantirish dasturi nechta bo'limni o'z ichiga oladi?

10. Bolalarda yo'lda xavfsiz harakatlanish ko'nikmalari qanday shakllantiriladi?

11. Bolalarda xavfsizlik malakasini shakllantirishda qanday metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi?

12. Bolalarda sog'lom turmush tarzi asoslari qoidalarini qanday rivojlantiriladi?

13. Bolalarda yo'l harakati qoidalarini shakllantirishning qanday usullarini bilasiz?

14. Bolalar asosan qaysi yo'l belgilarini bilishlari lozim?

15. Yo'l alifbosining mazmuni o'z ichiga qaysi materiallarni olishi kerak?

16. Yo'l harakati xavfsizligi qoidalarini aytib bering

17. Bolalarga jamoa transportida harakatlanish qoidalarini o'rgatish tartibini sanab bering

18. Yo'l harakati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda ota-onalar bilan olib boriladigan hamkorlik faoliyati mazmuni nimalarni o'z ichiga oladi?

V. O'qitish vositalari

1. Elektron doska
2. Tarqatma materiallar
3. O'quv adabiyotlar
4. Kompyuter
5. Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining «Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida»gi Qonuni. -T.2019 y.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyoti strategiyasi to'g'risida”gi PF-60 sonli Farmoni. – T.2022y.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PQ-4312-son Qarori. -T.2019 y.

4. O'zRning Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori. –T.2020y.

5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim va Sog'liqni saqlash vazirliklarining «Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi to'g'risida nizom» 20/1, 10-qq/1-son qo'shma qarori. -T.2018y.

6. Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha ishlarni tashkil etish yuzasidan tavsiyalar. O'zbekiston ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi. -T.2016 y.

7.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 434-son Qarori. - T.2019 y.

8. Маханева М. Д. Воспитание здорового ребёнка: пособие для практических работников детских дошкольных учреждений. — М.: АРКТИ, 1997г.

9. Теркина Р.Б., Авдеева Н.Н., Князева О.Л, учебно – методическое пособие по основам безопасности, изд – во Детство – Пресс, 2005.

10. Белая К.Ю. Формирование основ безопасности у дошкольников, пособие для педагогов дошкольных учреждений и родителей. – М.: Мозаика – Синтез Москва, 2013г.

11. Гарнышева Т.П. ОБЖ для дошкольников. Планирование работы, конспекты занятий, игры, изд – во: Детство – Пресс, 2011г.

12. Казанцев Г. Безопасность жизнедеятельности в образовательных учреждениях // Основы безопасности жизни. – 2001. – № 9 . – С. 14-17

13. Шипунова В.А. "Детская безопасность", 2013 г.

14. Комплексная оценка результатов освоения программы "От рождения до школы" под редакцией Н. Е. Вераксы, Т. С. Комаровой, М. А. Васильевой. Диагностический журнал, 2013г.

15. Sodikova SH. Maktabgacha pedagogika. Darslik. To'ldirilgan qayta nashr. – T., 2017

1.3. MAKTABGACHA YOSH DAVR PSIXOLOGIYASI

KIRISH

Bugungi kunga kelib, dunyo ta'lim tizimida zehnli, iqtidorli, qobiliyatli va ijodkor bolalarga ta'lim-tarbiya berish, hamda ularni jamiyat taraqqiyotiga tayyorlash muhim ahamiyatga egadir. Mamlakatimizda ayni paytda olib borilayotgan islohotlar o'qituvchi va tarbiyachilarni tayyorlovchi qayta tayyorlash ta'lim muassasalarining shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgarishlarni kiritishni taqozo

etmoqda. Xususan, so‘nggi yillarda maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun tarbiyachilarning malakasini oshirish mazmuni va shakllarnini takomillashtirish zarurati paydo bo‘ldi.

Shu jihatdan olganda, O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Mazkur sohani takomillashtirish maqsadida qabul qilingan dasturda maktabgacha ta’lim sohasi uzluksiz ta’lim tizimining birlamchi bo‘g‘ini sifatida bu jarayonda maktabgacha ta’lim tashkilotlarining bolalar huquqiy savodxonligini shakllantirishdagi o‘rni hamda, respublikada ta’lim-tarbiya tizimi va barkamol avlodni tarbiyalash davlat siyosatining asosiy ustuvor yo‘nalishi ekanligi ta’kidlangan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda “2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2707-sonli Qarorda belgilangan vazifalarni amalga oshirish jarayonida O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, bola huquqlariga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida ta’lim sohasida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

“Maktabgacha yosh davr psixologiyasi” modulining o‘quv dasturi maktabgacha ta’lim tashkilotlari kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursining o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, u maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyachilariga bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini, rivojlanishi va faoliyatining psixologik tavsifi, ta’lim jarayoniga psixologik jihatdan tayyorlashning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 18 soatdan iborat bo‘lib:

Nazariy mashg‘ulotlar - 6 soat;

Amaliy mashg‘ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha yosh davr psixologiyasi”.

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachisiga “Maktabgacha yosh davr psixologiyasi”ga oid bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetentsiyalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining hozirgi kundagi dolzarb muammolari, shuningdek maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati haqida ma'lumot berish	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarning har bir yosh bosqichida o'yin faoliyatini psixologik tashkil eta bilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini diagnostika qilish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalari, shuningdek boshqa fanlar bilan bog'liqligi hamda tadqiqot metodlari haqida ma'lumot berish	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda o'qish faoliyatini psixologik tashkil etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini korrektsiyalash malakasiga ega bo'ladilar
Tinglovchilar go'daklik davrining psixologik xususiyatlari hamda ilk bolalik davridagi rivojlanish va bolaning aqliy rivojlanishi haqida umumiy bilimlarga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda mehnat faoliyatini psixologik tashkil etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda individual-psixologik xususiyatlardan: temperament, xarakter hamda qobiliyatlarni aniqlash hamda korrektsiyalash bo'yicha ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar
Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi, ilk bolalik davrida shaxsning rivojlanishi haqida bilimlarga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini psixodiagnostika qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarining rivojlanishi: bolalarning sezgisi, diqqati, xotirasi, idroki, tafakkuri, tasavvuri, hayoli va nutqini o'stirish hamda rivojlantirish bo'yicha bilim va malakalarga ega bo'ladilar.

2.4. MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari, predmeti, maqsadi va vazifalari	2	2	2			
2.	Go‘daklik va ilk bolalik davr psixologiyasi	4	4	4			
3.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi	4	4		4		
4.	Bolani maktabga psixologik tayyorlash	4	4		4		
5.	Maktabgacha yoshda o‘yin faoliyatini qo‘llash	4	4		4		
	JAMI:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. NAZARIY TA'LIM MAZMUNI

1-mavzu. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari, predmeti, maqsadi va vazifalari (nazariy 2 soat)

Reja:

1. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari
2. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati
3. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalari
4. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi hamda tadqiqot metodlari

Tayanch tushunchalar: Maktabgacha yosh davr, alfa bolalar, psixik taraqqiyot, fanlar tizimi, ottogenez, akseleratsiya, metod, metodologiya.

Savollar:

1. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari nimalardan iborat?
2. Yangi avlodlar nazariyasi haqida aytib bering?

2. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati nimalardan iborat?

3. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalarini ayting?

4. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi hamda tadqiqot metodlari haqida aytib bering?

2-mavzu. Go'daklik va ilk bolalik davr psixologiyasi (nazariy 4 soat)

Reja:

1. Yosh davr psixologiyasi ontogenezi
2. Go'daklik davriga xos psixologik rivojlanish
3. Ilk go'daklik, 3-4 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari
4. Ilk bolalik davrida psixik taraqqiyot.
5. 5-6 yoshdagi bolalar psixologik xususiyatlari
6. Ilk bolalik davrida qo'llaniladigan psixologik metodikalar

Tayanch tushunchalar: go'daklik, ilk bolalik, ontogenez, psixik jarayonlar, akseleratsiya,

Savollar:

1. Yosh davr psixologiyasi ontogenezi haqida aytib bering?
2. Go'daklik davriga xos psixologik rivojlanish qanday kechadi?
3. Ilk go'daklik, 3-4 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari nimalardan iborat?
4. Ilk bolalik davrida psixik taraqqiyot qanday kechadi?
5. 5-6 yoshdagi bolalarning o'ziga xos psixologik xususiyatlari nimalardan iborat?

3.2. AMALIY MASHG'ULOTNING MAZMUNI

3–Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi (amaliy 4 soat)

1. Bolaning psixik jihatdan o'sishi
2. Bolaning aqliy, ijtimoiy va psixologik rivojlanishining psixologik tomonlari: turli munosabat shakllari va bilish faoliyatlariga tayyorlash
3. 3-5 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini tadqiq etuvchi metodikalar
4. 5-6 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini tadqiq etuvchi metodikalar

4-Mavzu: Bolani maktabga psixologik tayyorlash (amaliy 4 soat)

1. Bolalarni ta'lim jarayoniga aqliy va ijtimoiy-psixologik tayyorlashning psixologik tomonlari

2. Bolalarni yangi munosabat shakllariga va yangicha bilish faoliyatiga tayyorlash
3. Bolalarni maktabga tayyorlashda yangi psixologik texnikalarni qo'llash amaliyoti
4. Bolalarni maktabga tayyorligini tekshirishda psixodiagnostika metodlaridan foydalanish

5-Mavzu: Maktabgacha yoshda o'yin faoliyatini qo'llash (amaliy 4 soat)

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotida didaktik o'yinlarning qo'llanilishi
2. Bolaning psixologik rivojlanishida o'yin faoliyatining ahamiyati
3. Yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan o'yinlar
4. 5-6 yoshdagi bolalarning o'yin mashg'ulotlari

IV. NAZORAT SAVOLLARI

Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi fanining predmeti maqsadi va vazifalari?

2. Maktabgacha yosh davrda muloqotning psixologik jihatlarini?
3. Maktabgacha yoshdagi davrda asosiy faoliyat?
4. Maktabgacha yosh davrda shaxs shakllanishining psixologik asoslari nimalardan iborat?
5. Maktabgacha yoshdagi bolalar inqirozi?
6. 3-6 yoshdagi bolalarda asosan diqqatning qaysi turi shakllanadi?
7. Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat tushunchasining mohiyatini izohlang?
8. Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy tushunchalarini qanday shakllantirish mumkin?
9. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlanishi?
10. Maktabgacha yoshdagi bolalarda qanday o'yin faoliyatlarini qo'llash mumkin?

V. O'QITISH VOSITALARI

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter

6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-595-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni
3. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i
6. Nishanova Z. Alimova G. “Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi” – T.: O‘qituvchi, 2006.
7. G‘oziyev –E.G‘. “Ontogenez psixologiyasi”. – T.: O‘qituvchi, 2009.
8. G‘oziyev –E.G‘. “Yosh davrlar psixologiyasi”. – T.: O‘qituvchi, 1994.
9. Rahmonov A. Jumanazarov Yo., Akbarov S. “Yosh davrlari psixologiyasi”. Namangan, 2009.
10. Maklakov A.G. Общaya psixologiya. SPb.: Piter, – 2001.
11. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. Umumiy psixologiya. – T.: Fan va texnologiyalar, – 2010.
12. Yugay A.X. Общaya psixologiya. – T.: TDPU, 2007.
13. David G.Mayers «Psychology». NY, 2010 Worth publishers.
14. Michel W. Eysenck, Mark T.Keane Cognitive psychology. Psychology press USA, 2005.
15. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiya. M.G.Davletshin tahriri ostida. Toshkent. – 1974.
16. Nemov R.S. Psixologiya. Kniga 3. – M.: 2003.
17. Nemov R.S. Prakticheskaya psixologiya. Poznaniye sebya: vliyaniye na lyudey – M.: VLADOS, 2004. – 320 s.
18. Platonov K.K. Kratkiy slovar’ sistemy psixologicheskix ponyatiy. - M.: Vysshaya shkola, 1981. – 174 s.
19. Praktikum po obshchey psixologii. – Sverdlovsk.: 1988.
20. Psixologiya. Qisqacha izohli lug‘at. – T.: 1998. – 45 b.

21. Psixologicheskiye testy. Tom 2. Pod redaktsiyey A.A.Kalerina. – M.: 1999.
22. Psixologiya individual'nykh razlichiy: Testy pod red. Yu.B.Gippenreyter, V.Ya.Romanova. – M.: 1982.
23. Tertel' A.L. Psixologiya. Kurs lektsiy: Uchebnik. posobiye. – M.: TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2006. – 248 s.
24. www.mdo.uz
25. www.mdomoi.uz

1.4. MAKTABGACHA PEDAGOGIKA

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida” qonuni, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo’ljallangan Yangi O’zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to’g’risida”gi PF-60-son farmoni, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O’zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida” PQ-4312-son qarori, O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to’g’risidagi”dagi 410-sonli buyrug’i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o’quv dastur ishlab chiqilgan.

Maktabgacha pedagogika modulining namunaviy o’quv dasturi maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o’quv rejasiga asosida tuzilgan bo’lib, u y maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi uchun maktabgacha ta’lim pedagogikasi mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o’quv modulda tinglovchining auditoriya o’quv yuklamasi 42 soat bo’lib, shundan:

Nazariy mashg’ulotlar	- 12 soat;
Amaliy mashg’ulotlar	- 30 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha pedagogika”

2.2. Modulning maqsadi: Pedagogikaning nazariy – metodologik asoslari. Milliy pedagogikaning mohiyati. Maktabgacha pedagogika tushunchasi. Maktabgacha pedagogika fanining mazmuni, predmeti va vazifalari. Pedagog-tarbiyachi shaxsini shakllantirish. Bugungi kunda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan zamonaviy talablar va vazifalar. Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rni. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash mazmuni va metodikasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va tarbiyasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash mazmuni va metodikasi. Maktabgacha yoshdagi bola shaxsi rivojlanishiga tasir etuvchi omillar. Aqliy rivojlanish va aqliy tarbiya tushunchasi. Aqliy tarbiya mohiyati va mazmuni. Ahloqiy tarbiyaning mohiyati va mazmuni. Mehnat tarbiyasining maqsad va vazifalari.

Estetik tarbiyaning mazmuni va mohiyati. Jismoniy tarbiyaning mohiyati va vazifalari. Jismoniy tarbiyaning asosiy vositalari. Maktabgacha talimda qo'llaniladigan o'yinlar va ularni tashkil etish metodikasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'yin faoliyati. Bola faoliyatida o'yinning asosiy turi sifatidagi o'ziga xosligi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab talimiga tayyorlash. Maktabgacha talim tashkiloti va maktab hamkorligi. Maktabgacha talim tashkilotlari va oila hamkorligi. Maktabgacha talim tashkilotida pedagogik jarayonni tashkil etish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikaga oid nazariy - metodologik asoslarni bilishi	Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonida qo'llash ko'nikmalarini egallaydilar.	Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonini loyihalashda qo'llash malakalariga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning, individual xususiyatlari, o'yin faoliyatining bola rivojlanishidagi o'rni, bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlarini biladilar	Bola shaxsi rivojlanishida qo'llaniladigan metodlar hamda bolalarga ta'lim berishni bevosita o'yin va o'yin texnologiyalari asosida tashkil etish borasidagi ko'nikmalarni egallaydilar	Bola shaxsi rivojlanishida qo'llaniladigan metodlar hamda bolalarga ta'lim berishni bevosita o'yin va o'yin texnologiyalari asosida tashkil etish malakalariga ega bo'ladilar.
O'quv - tarbiya jarayonini tashkil etish, boshqarish va amalga oshirishning nazariy – amaliy asoslari biladilar	Tinglovchilar maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim	Maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonida kreativ yondashuv

	jarayonida ko'nikmalarini egallaydilar.	qo'llash asosida qo'llash malakalariga ega bo'ladilar.
--	---	--

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maktabgacha pedagogikaning nazariy-metodologik asoslari. Milliy tarbiyaning mohiyati	4	4	2	2		
2.	Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi, uslubiyati va barkamol insonni tarbiyalashdagi o‘rni	4	4	2	2		
3.	Zamonaviy pedagog xususiyatlari	2	2		2		
4.	Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv	4	4		4		
5.	Bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlari	4	4	2	2		
6.	Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning nazariy asoslari. Aqliy ta’lim va tarbiya	2	2		2		
7.	Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya va sog‘lom turmush tarzini rivojlantirish	2	2		2		
8.	Milliy-Ma'naviy tarbiya	4	4	2	2		
9.	Badiiy-ijodiy tarbiya. Estetik tarbiya	2	2		2		
10.	Tarbiyaning ijtimoiy asoslari. Mehnat tarbiyasi	4	4	2	2		
11.	Maktabgacha ta’lim va tarbiyada bolalar faoliyati turlari. O‘yin faoliyati	4	4	2	2		
12.	MTTda pedagogik jarayonni tashkil etish asoslari	2	2		2		
13.	Maktabgacha ta’lim va tarbiyada MTT va oila hamkorligi	4	4		4		
	Jami:	42	42	12	30		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha pedagogikaning nazariy-metodologik asoslari. Milliy tarbiyaning mohiyati (2 soat)

Maktabgacha pedagogikaning nazariy asoslari. Maktabgacha ta'lim metodologiyasi

2-mavzu: Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi, uslubiyati va barkamol insonni tarbiyalashdagi o‘rni (2 soat)

Maktabgacha pedagogika fanining yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashdagi o‘rni. Maktabgacha pedagogika uzluksiz ta’limdagi o‘rni.

5-mavzu: Bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlari (2 soat)

Bola shaxsning rivojlanishi haqida tushuncha. Bolani rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar. Bola psixik taraqqiyotining yosh bosqichlari va ularning o‘ziga xos xususiyatlari.

Bolalar jamoasi haqida tushuncha. Bola shaxsini tarbiyalashning shart-sharoitlari. Bolalar jamoasining shakllanishiga yordam beruvchi omillar. Maktabgacha ta’lim tashkilotida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish.

8-mavzu: Milliy-Ma’naviy tarbiya (2 soat)

Milliy-ma’naviy tarbiya asoslari. Vatanparvarlik tarbiyasi. Axloqiy tarbiya haqida tushuncha Axloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari. Axloqiy tarbiyaning vazifasi va tamoyillari.

10-mavzu: Tarbiyaning ijtimoiy asoslari. Mehnat tarbiyasi (2soat)

Tarbiyaning ijtimoiy asoslari. Ijtimoiy tarbiya. Mehnat tarbiyasi haqida tushuncha. Bolalar mehnatining o‘ziga xos xususiyatlari va tarbiyaviy ahamiyati. Mehnat tarbiyasining vazifasi va vositalari

11-mavzu: Maktabgacha ta’lim va tarbiyada bolalar faoliyati turlari. O‘yin faoliyati (2 soat)

Maktabgacha ta’lim va tarbiyada bolalar faoliyati turlari. O‘yin etakchi faoliyat turi sifatida. Maktabgacha ta’limda qo‘llaniladigan o‘yinlar va ularni tashkil etish metodikasi. MTTda tashkil etiladigan o‘yin turlari va shakllari.

3.2. Amaliy mashg‘ulotning mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha pedagogikaning nazariy-metodologik asoslari. Milliy tarbiyaning mohiyati (2 soat)

Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi va bahsi. Maktabgacha pedagogika fanining maqsadi va vazifasi. Maktabgacha pedagogika fanining ilmiy tadqiqot metodlari. Maktabgacha pedagogika fanining ilmiy tadqiqot metodlari.

2-mavzu: Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi, uslubiyati va barkamol insonni tarbiyalashdagi o‘rni (2 soat)

Ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning meyoriy asoslari. Maktabgacha pedagogikada zamonaviy innovatsion texnologiyalar.

3-mavzu: Zamonaviy pedagog xususiyatlari (2 soat).

Zamonaviy pedagog xususiyatlari. Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogining kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar. Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalar bilan ishlash. Tarbiyachining ma’naviy qiyofasi.

4-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv (4 soat)

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv. Maktabgacha yoshdagi (6-7 yosh) bolaning tayanch kompetensiyalari. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

5-mavzu: Bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlari (2 soat)

Bolalar jamoasini shakllantirish metodikasi. Bolalar jamoasini shakllantirishda o'yin faoliyati.

6-mavzu: Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning nazariy asoslari. Aqliy ta'lim va tarbiya (2 soat)

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning nazariy asoslari. Ta'lim va tarbiya tushunchalari, Tarbiya turlari. Aqliy tarbiyaning maqsadi va vazifalari. Aqliy tarbiya va ta'limning mohiyati.

7-mavzu: Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya va sog'lom turmush tarzini rivojlantirish (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi bolada sog'lom turmush tarziga rioya etish ko'nikmalarini rivojlantirish. Jismoniy tarbiyaning mohiyati va vazifalari. Jismoniy tarbiyaning asosiy vositalari.

8-mavzu: Milliy-Ma'naviy Tarbiya (2 soat)

Milliy-Ma'naviy tarbiya. MTTda axloqiy tarbiya vositalari. Axloqiy tarbiya metodlari. Axloqiy odatlarni tarbiyalashning pedagogik shart-sharoitlari.

9-mavzu: Badiiy-ijodiy tarbiya. Estetik tarbiya (2 soat)

Badiiy-ijodiy tarbiya. Estetik tarbiyalashning vazifasi maqsadi va metodi. Estetik tarbiya vositalari. mazmuni, mohiyati va ahamiyati.

10-mavzu: Tarbiyaning ijtimoiy asoslari. Mehnat tarbiyasi (2soat)

Tarbiyaning ijtimoiy asoslari. Ijtimoiy tarbiya. Mehnat tarbiyasi haqida tushuncha. Bolalar mehnatining o'ziga xos xususiyatlari va tarbiyaviy ahamiyati. Mehnat tarbiyasining vazifasi va vositalari

11-mavzu: Maktabgacha ta'lim va tarbiyada bolalar faoliyati turlari. O'yin faoliyati (2 soat)

Maktabgacha ta'lim va tarbiyada bolalar faoliyati turlari. O'yin etakchi faoliyat turi sifatida. Maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan o'yinlar va ularni tashkil etish metodikasi. MTTda tashkil etiladigan o'yin turlari va shakllari.

12-mavzu: MTTda pedagogik jarayonni tashkil etish asoslari (2 soat)

MTTdagi pedagogik jarayonni tashkil etish tamoyillari.

13-mavzu: Bola tarbiyasida MTT va oila hamkorligi (4 soat)

Bola tarbiyasida oilaning o'rni. Maktabgacha talim tashkilotining oila bilan hamkorlikdagi faoliyati. Maktabgacha talim tashkilotining ota-onalar bilan hamkorlikdagi ishining shakl va usullar. Ota-onalar bilan tashkil etiladigan pedagogik jarayonlar

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Yangi O'zbekistonda oilalarni farovonligini oshirish maqsadida qanday ishlar amalga oshirilmoqda?

2. Oilada bolani to'g'ri tarbiyalash shart-sharoitlari deganda nimani tushunasiz?
3. MTTning oila bilan ishlash shakllaridan misol keltiring.
4. Estetik tarbiya atamasi va tushunchasi
5. Estetik so'zining ma'nosi nima?
6. Estetik tarbiya shakllarini aytib bering.
7. «Axloq» yoki «axloqiylik» nima va uning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati qanday?
8. Ma'naviyat tushunchasining mazmuni.
9. Axloqiy tarbiya vazifasi.
10. Axloqiy tarbiya tamoyillari.
11. Aqliy tarbiya va ta'limning mazmunini ayting.
12. Aqliy rivojlanish deb, nimaga aytiladi.
13. Aqliy tarbiyaning maqsad va vazifalari.
14. Aqliy tarbiyaning metodologik asoslari.
15. Bolalar bilimlarni qanday jarayonlarda egallaydilar?
16. Bola shaxsini tarbiyalashning shart-sharoitlari.
17. Bola jamoasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari.
18. Bolalar jamoasini tarbiyalash jarayonida qanday sifatlar takomillashadi?
19. Rivojlanish va shaxs rivojlanishini ta'riflang.
20. Quyidagi fikrlarga qo'shilasizmi? «Agar bolalar muntazam tanqid qilinsa, aldashga o'rganadi»; «Agar bolalar qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qilinsa, dunyoni go'zal ko'rishga o'rganadi»; «Agar bolalarga xurmat bilan munosabatda bo'linsa, ular olijanob va sahiy bo'lishni o'rganishadi».
21. Shaxs faoliyati haqida so'zlab bering.
22. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlarini tavsiflang.
23. Shaxsning ijtimoiylashuvini qanday tushunasiz.
24. Tarbiyachi va uning jamiyatda tutgan o'rnini qanday tushunasiz?
25. Tarbiyachi - murabbiy to'g'risida mutaffakirlarimizning qarashlarini yoritib bering.
26. Tarbiyachi shaxsiga qanday talablar qo'yilgan?
27. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog kadrlarining kasbiy malakasini tushuntirib bering.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 595-sonli Qonuni, , 16.12.2019-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ 3261-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" PQ 3305-sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 4312-sonli qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ 3651-son qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-sonli qarori.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
10. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i.
11. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Mualliflar guruhi-Toshkent:2022-yil.
12. "Ilm yo'li" variativ dasturi (6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash).Mualliflar guruhi. Toshkent: 2019-yil.
13. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh.Q., Qayumova N.M., A'zamova N. Maktabgacha pedagogika. Darslik. – T.:Tafakkur, 2019-yil.

14. Saidova D.I. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish. O'quv qo'llanma. - T.: 2022-yil.
15. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish. Mualliflar guruhi. Metodik qo'llanma (birinchi nashr). Toshkent: 2020-yil.
12. Pedagogika nazariyasi va tarixi // M.X. To'xtaxo'jayeva tahriri ostida. – T.: «Moliya-iqtisod», 2008.
13. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob. 2012 y. Toshkent, «Ilm-Ziyo» nashriyoti.
14. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika (nopedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun). 2013 y.
15. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013.
- <http://www.google.co.uz>
<http://www.lex.uz>
<http://www.mdo.uz>
<http://www.mpe.uz>
<http://www.mdomoi.uz>
<http://play.google.com> (Bebbo)
<http://bolakadem.uz>
<https://innocentr.uz> (Bilim makon)

1.5. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR FIZIOLOGIYASI VA GIGIYENASI ASOSLARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida” Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” PQ-4312-son Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida”gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

“Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigienasi asoslari” modulining o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib,

modulni o'rganish mobaynida tinglovchilar bola organizmining tuzilishini, bolaning jismoniy rivojlanishi va asab-ruxiy tizimining yoshga xos o'zgarib borishi, bolalik davrlarining o'ziga xos xususiyatlari, ularni o'sishi va rivojlanishi uchun zarur gigienik sharoitlar, bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish tamoyillari: sog'lomlashtirish, chiniqtirish tadbirlarini tashkil qilish va ratsional ovqatlantirish, bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklarni oldini olish. Milliy emlash kalendari. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.

Ushbu o'quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kurslari "Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi" yo'nalishi uchun mo'ljallangan.

O'quv modulida tinglovchining o'quv yuklamasi 24 soat bo'lib, shundan:

Jami auditoriya o'quv yuklamasi – 24 soat

Jumladan:

Nazariy mashg'ulotlar – 6 soat

Amaliy mashg'ulotlar – 18 soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari"

2.2. Modul maqsadi: maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari kasbiy qayta tayyorlash kurslari tinglovchilariga bolalik davrlarining yoshga oid xususiyatlari to'g'risida bilim berish, bolaning kun tartibi va hayot muhitini, aniq tashkillashtirishda ushbu bilimlarni qo'llay olish ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda : "Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari" modulidan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari kasbiy qayta tayyorlash kurslari tinglovchilariga bolalik davrlarining yoshga oid xususiyatlari to'g'risida ma'lumot berish	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari kasbiy qayta tayyorlash kurslari tinglovchilari bolaning kun tartibi va hayot muhitini aniq tashkillashtirishda ushbu bilimlarni qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida tinglovchilarni nazariy va amaliy bilimlarini bog'cha bolalariga ta'lim va tarbiya berishda tadbir etishga tayyorlash va metodik ta'minlanishi haqida malakaga ega bo'ladilar.

Tinglovchilarga maktabgacha yoshdagibolalarni o'sishi va rivojlanishi bolalarning salomatlik ko'rsatkichlari, jismoniy rivojlanishi monitoringini o'tkazish to'g'risida ma'lumot berish	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sishi va rivojlanishi bolalarning salomatlik ko'rsatkichlari haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sishi va rivojlanishi bolalarning salomatlik ko'rsatkichlari haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilar bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish tamoyillari: sog'lomlashtirish, chiniqtirish tadbirlarini tashkil qilish va ratsional ovqatlantirish haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Bolalarning sog'lomlashtirish va chiniqtirish muolajalarini badantarbiya mashqlari, dush, havo vannalari, cho'milish, suv quyish, artinish muolajalarni o'tkazish haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish tamoyillari haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklar va ularni oldini olish. Milliy emlash kalendari. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari tkazish haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari tkazish haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘sishti va rivojlanishi	4	4	2	2		
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi, asab tizimining o‘ziga xos xususiyatlari	4	4	2	2		
3.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas va yurak qon-tomir tizimi a‘zolari fiziologiyasi va gigienasi	2	2		2		
4.	Maktabgacha yoshdagi bolalar ovqat xazm qilish tizimi a‘zolari fiziologiyasi va gigienasi	2	2		2		
5.	Maktabgacha yoshdagi bolalar tayanch – xaraka tizimi a‘zolari fiziologiyasi va gigienasi	2	2		2		
6.	Maktabgacha yoshdagi bolalar sezgi a‘zolarining fiziologiyasi va gigienasi	2	2		2		

7.	Bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va ratsional ovqatlantirish asoslari	4	4	2	2		
8.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida sanitar-epidemiologik rejimni ta’minlash.	2	2		2		
9.	Bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklar va ularni oldini olish. Birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish asoslari.	2	2		2		
	Jami:	24	24	6	18		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta’lim mazmuni

1. Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘sishi va rivojlanishi

Maktabgacha yoshdagi bolalar organizmining anatomo-fiziologik xususiyatlari. Bolalik davrlarining o‘ziga xos xususiyatlari. Bolalikni davrlari uchun xarakterli bo‘lgan morfofunktsional o‘zgarishlar.

3-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi, asab tizimining o‘ziga xos xususiyatlari

Oliy asab faoliyatining taraqqiy etishi, shartli reflekslarning yuzaga kelishi va shakllanishini kuzatish. bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi bosqichlarini taxlil qilish.

7-Mavzu: Bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va ratsional ovqatlantirish asoslari.

Bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish tamoyillari. Tarbiyalanuvchilarni sog‘lomlashtirish, chiniqtirish tadbirlarini tashkil qilish Bolalarda ovqatlanish gigienasini shakllantirish

3.2. Amaliy mashg‘ulotning mazmuni

2-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘sishi va rivojlanishi

Bolalarning salomatlik ko‘rsatkichlari, jismoniy rivojlanishi monitoringini o‘tkazish. Bolalarda antropometriya o‘tkazish qoidalarini o‘rganish (bo‘y uzunligi, tana vazni, ko‘krak kafasini aylanasi) va natijalarni taxlil qilish.

4-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi, asab tizimining o‘ziga xos xususiyatlari

Maktabgacha yoshdagi bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi monitoringini olib borish. Bolaning rivojlanish xaritalarida boladagi ijtimoiy, emotsional, bilish, idrok etish ko‘nikmalarini aks ettirib borish.

5-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas va yurak qon-tomir tizimi a‘zolari fiziologiyasi va gigienasi

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas va yurak qon-tomir tizimi a'zolari fiziologiyasi va gigienasi. Nafas va yurak qon-tomir tizimini yosh xos xususiyatlari

6-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar ovqat xazm qilish tizimi a'zolari fiziologiyasi va gigienasi

Maktabgacha yoshdagi bolalar og'iz bo'shlig'ida, meda va ichakda ovqat hazm bo'lishining xususiyatlari. Moddalar va energiya almashinuvining yosh xususiyatlari.

8-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar tayanch–xaraka tizimi a'zolari fiziologiyasi va gigienasi

Maktabgacha yoshdagi bolalar skeletining umumiy tuzilishi va yosh xususiyatlari. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'chinch xarakat tizimi gigienasi ko'nikmalarini shakllantirish.

9-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar sezgi a'zolarining fiziologiyasi va gigienasi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda sezgi analizatorlarning umumiy tuzilishi va ahamiyati. Maktabgacha yoshdagi bolalarda eshitish va ko'rish a'zolari gigienasi ko'nikmalarini shakllantirish.

10-Mavzu: Bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish va ratsional ovqatlantirish asoslari.

Bolalarning sog'lomlashtirish va chiniqtirish muolajalarini badantarbiya mashqlari, dush, havo vannalari, cho'milish, suv quyish, artinish muolajalarni o'tkazish. Bolalarda ovqatlanish gigienasini shakllantirish.

11-Mavzu Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sanitar-epidemiologik rejimni ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sanitar-epidemiologik rejimni ta'minlash sanitariya qoida va me'yorlarining mazmun mohiyati. (San QvaM №0355-18 27.04.2018y.)

12-Mavzu: Bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklar va ularni oldini olish. Birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari.

Bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklar va ularni oldini olish. Milliy emlash kalendari.

Birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari.

IV. Nazorat savollari:

1. O'zbekistonda "Onalik va bolalikni" ximoya qilish tizimi.
2. Bolalik davrlari o'ziga xos xususiyatlari
3. Bola organizmining anatomo-fiziologik xususiyatlari.
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sishi va rivojlanishi.

5. Chaqaloqlik davri (neonatal) xususiyatlari.
6. Ko'krak yoshi davrining o'ziga xos xususiyatlari.
7. Maktabgacha davrining o'ziga xos xususiyatlari.
8. Maktab oldi yoshi davrining o'ziga xos xususiyatlari.
9. Kichik maktab yoshi davrining o'ziga xos xususiyatlari.
10. Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim omillar.
11. Bolaning jismoniy rivojlanishini baxolash.
12. Bolalarda antropometriya o'tkazish qoidalari.
13. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sishi va rivojlanishi monitoringini olib borish.
14. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asab-ruxiy rivojlanishi, asab tizimining o'ziga xos xususiyatlari.
15. Bolalarda shartli reflekslarning yuzaga kelishi va shakllanishi.
16. Bola hayotida nutqning ahamiyati, nutq va harakat koordinatsiyasi uyg'unligi. motor ko'nikmalari.
17. Bog'cha yoshigacha bo'lgan davr (1-3 yoshgacha)da bolada yoshiga mos fiziologik o'zgarishlar.
18. Maktab oldi davri (3-7yosh) bolaning asab-ruxiy tizimida yoshga xos o'zgarishlar.
19. Oliy asab faoliyatining bolalarda taraqqiy etishi.
20. Bola ruhiyatining shakllanishi bosqichlari.
21. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nafas va yurak qon-tomir tiziminig yoshga xos xususiyatlari.
22. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ovqat xazm qilish tiziminig yoshga xos xususiyatlari.
23. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch xarakat tiziminig yoshga xos xususiyatlari.
24. Maktabgacha yoshdagi bolalarda sezgi a'zolarining yoshga xos xususiyatlari.
25. Maktabgacha ta'lim tashkilotilarida sanitar-epidemiologik rejimni ta'minlash sanitariya koida va me'yorlari.
26. Bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish tamoyillari.
27. Tarbiyalanuvchilarni sog'lomlashtirish, chiniqtirish tadbirlarini tashkil qilish.
28. 2 - 3yoshli bolalarda chiniqtirish va sog'lomlashtirish.
29. 4 - 5 yoshli bolalarda chiniqtirish va sog'lomlashtirish.
30. 6 -7yoshli bolalarda chiniqtirish va sog'lomlashtirish.
31. Bolalarning ratsional ovqatlanirish asoslari.
32. Bolalarda ovqatlanish gigienasini shakllantirish.

33. Bolalarda uchraydigan yukumli kasalliklar va ularni oldini olish.
34. Bolalarda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari.

V.O'qitish vositalari

Flipchart qog'ozi;

Markerlar;

Tarqatma materiallar;

Rangli qog'ozlar;

Yelim;

Qaychi

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-595-son.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni

3. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.

5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i

6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha tarbiya tashkilotlariga qo'yiladigan sanitariya va gigiena talablari. San MvaQ №0355-18. 27.04.2018y

Sharipova D.D. Agar bolam sog'lom bo'lsin desangiz. Toshkent – "ILM ZIYO" – 2016y.

G'. Jalolov, S.Tursunov. «Bolalar kasalliklari va ularning anatomik-fiziologik xususiyatlari». Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti. Toshkent. 2018.

D.D. Sharipova va boshqalar. Kelajak avlodni sog'ligini saqlash sizning qo'lingizda. Toshkent, 2019.

D.D Sharipova va boshq. Yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish maqsadida uzluksiz ta'lim tizimida sog'liqni saqlash-texnologiyalaridan foydalanish. Toshkent, 2014y.

Ismoilov M.N. Bolalar va o'smirlar gigienasi. Toshkent 2016y.

Sharipova D.D.Arbusova T.L. Vozrastnaya fiziologiya i gigiena. Toshkent 2019-y.

www.mdo.uz

www.mdomoi.uz

1.6. ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA QO'YILADIGAN DAVLAT TALABLARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RB 637-sonli qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i, hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining

uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

O'zbekiston Respublikasi "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" asosida bolaning manfaatlarini hisobga olgan holda maktabgacha ta'limning mazmuni va tashkil etilishida, maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga qo'yiladigan talablarni amalga oshirish doirasida maktabgacha ta'lim tashkilotarida o'quv jarayonini samarali rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishda bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining jarayonlari mazmunini takomillashtirish, muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

- Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;
- Amaliy mashg'ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining mazmuni, maqsadi, vazifalari, tamoyillari, rivojlanish sohalari, ularga taalluqli kichik sohalarda belgilangan ko'rsatkichlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari va tamoyillari to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.

Tinglovchilarga “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma’lumot berish.	Tinglovchilarda “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma’lumot berish.	Tinglovchilarda “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma’lumot berish.	Tinglovchilarda “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma’lumot berish.	Tinglovchilarda “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.

2.4. Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari	2	2	2			
2.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari	2	2		2		
3.	“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2		2		
4.	“Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar mazmuni	2	2		2		

5.	“Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2	2			
6.	“Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish	2	2		2		
7.	“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2	2			
8.	“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish	2	2		2		
9.	“Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta’lim mazmuni

1-mavzu: Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari.

O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablarining mazmuni. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablarining maqsad va vazifalari.

5-Mavzu. “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo‘yiladigan talablar.

7-Mavzu. “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo‘yiladigan talablar.

3.2. Amaliy mashg‘ulotning mazmuni

2-Mavzu. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining tamoyillari. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

3-mavzu: “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush” tarzining shakllanish sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo‘yiladigan talablar.

4-mavzu: “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar mazmun.

“Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo‘yiladigan talablar.

6-Mavzu. “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

“Nutq va til” va “O‘qish malakalari” kichik sohalari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. “Qo‘l barmoqlari mayda motorikasi” kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

8-Mavzu. “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

“Intellectual-anglash malakalari” kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. “Elementar matematik malakalar” kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. “Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyat” kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

9-Mavzu. “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Ijodiy rivojlanish” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Ijodiy rivojlanish” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo‘yiladigan talablar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablari qanday hujjat?
2. İlk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining maqsadi nima?
3. İlk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarining asosiy vazifalarini aytib bering.
4. Davlat talablari asosidagi yosh davrlari qanday bosqichlarni o‘z ichiga oladi?

5. Bolalarda kutilayotgan bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichi nima deb ataladi?
6. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillarini aytib bering.
7. Bola rivojlanishidagi aniq bir yo'nalishlar nima deb ataladi?
8. Bola ta'limi va rivojlanishidagi mazmun tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik nima deb ataladi?
9. Sensomotorikani rivojlantiruvchi o'yinlarga misollar keltiring.
10. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan beshta rivojlanish sohasini aytib bering.
11. "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasining kichik sohalari mazmunini ta'riflab bering.
12. "Men" konsepsiyasini izohlab bering.
13. Qo'l barmoqlarining mayda motorikasi tegishli ko'rsatkichlarni aytib bering
14. "Nutq va til" va "O'qish malakalari" "Qo'l barmoqlari mayda motorikasi" kichik sohalari qaysi sohaga tegishli?
15. Nutq va til kichik sohasiga qanday talab qo'yilgan?
16. O'qish malakalari kichik sohasi asosida bolalarni kitob o'qishga qanda qiziqtirish mumkin?
17. 6-7 yoshli bolalarda nutq va til kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
18. Qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirishga oid misollar keltiring.
19. Elementar matematikani shakllantiruvchi o'yinlarga misollar keltiring.
20. Intellektual-anglash malakalari kichik sohasiga qanday talab qo'yilgan
21. Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyat kichik sohasi asosida 6-7 yoshli bolalar qanday tajribalar o'tkazish mumkin?
22. 6-7 yoshli bolalarda intellektual-anglash malakalari l kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
23. 5-6 yoshli bolalarda elementar matematik malakalar kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
24. 3-4 yoshli bolalar qanday geometrik shakllarni bilishi kerak?
25. San'at va madaniyatga qiziqishini namoyon qilish qaysi sohaga tegishdi?
26. "Ijodiy rivojlanish" sohasining kichik sohaslarini ayting.
27. Tasviriy faoliyat turlari qaysilar?

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar

4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ - 4312-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026 sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan Davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli qarori.
7. Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyulda "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "MTT pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i.
10. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (2-nashr), 2022-yil.
11. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).
12. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o'rta guruh).
13. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish

(katta guruh).

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish
(maktabga tayyorlov guruh).

1.7. "ILK QADAM" DAVLAT O'QUV DASTURINI MAZMUN MOHIYATI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i, hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, mazkur dastur kasbiy qayta tayyorlash kurslari mazmuni, sifati, ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

"Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini joriy etish" modulining o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi yo'nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	– 6 soat
Amaliy mashg'ulotlar	– 12 soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati.

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyatiga oid bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan rivojlanish sohalarining haftalik mavzuli reja asosida tashkil etilayotgan ta'limiy faoliyatga integratsiyani ta'minlagan holda maqsadlarni to'g'ri belgilash to'g'risida ma'lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti"ni tasdiqlash to'g'risidagi 802-sonli qarori bilan o'z tasdig'ini topgan "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridan foydalanib, ta'limiy faoliyatning maqsadini integratsiyalashgan yondashuv asosida tanlash haqida bilimlarga ega bo'ladi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini hayotga tatbiq etish to'g'risida, ta'lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik mavzuli va haftalik reja,	"Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridan foydalanib, ta'limiy faoliyatning maqsadini integratsiyalashgan yondashuv asosida belgilashni o'rganadi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining faoliyatini tashkil etishni o'rganadi. Davlat o'quv dasturida belgilangan maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlanish sohalararo integratsiyani ta'minlaydi. Shaxsga	"Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari va "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini joriy etilishini nazorat qilibqiladi, vazifalar yuzasidan taklif va tavsiyalar beradi. Shaxsga yondashuv tamoyillarini ta'limiy jarayonda qo'llaydi. Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini nazorat qiladi, amalga oshirilgan vazifalar yuzasidan taklif va

bir kunlik ish reja mazmuni, Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridagi rivojlanish sohalarini o'zaro bog'lanishini nazarda tutib mashg'ulot ishlanma tayyorlash.	yondashuv tamoyillarining ta'limiy jarayonda muhimligini anglaydi. Rivojlanish markazlarida olib boriladigan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonlarni tahlil qiladi.	tavsiyalar beradi.
---	--	--------------------

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	Takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish	2	2	2			
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv.	2	2	2			
3.	“Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida ta’lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish	2	2	2			
4.	“Ilk qadam”davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarini tashkil etish	2	2		2		
5.	Umumiy guruhlarda ta’lim jarayonini tashkil etish va ularni olib borish tartibi	2	2		2		
6.	“Ilk qadam” dasturini bajarilishini ta’minlash maqsadida pedagogik jarayonni metodik ta’minlash	2	2		2		
7.	Guruhlardagi ta’limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish va tahlil qilish	2	2		2		
8.	Davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining jihozlanishini kuzatish va tahlil etish	2	2		2		

9.	Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o'rganish va tahlil qilish	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturini amaliyotga joriy etish

Takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturining mazmuni va uni amaliyotga tatbiq etish. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv.

2-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv.

Maktabgacha yoshdagi bolada tayanch muhim kompetensiyalari. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

3-Mavzu. “Ilk qadam”davlat o‘quv dasturi asosida ta’limiy-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish

Ta’lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik va haftalik mavzuviy reja. “Mavzuli rejalashtirish” metodik qo‘llanmasidan foydalangan holda rivojlanish markazlarida ta’limiy faoliyatni tashkil etish.

3.2. Amaliy ta’lim mazmuni

4-Mavzu. “Ilk qadam”davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarini tashkil etish

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rivojlanish markazlariga qo‘yiladigan talablar. “Ilk qadam” dasturi asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rivojlanish markazlarini tashkil etish.

5-Mavzu. Umumiy guruhlarda ta’lim jarayonini tashkil etish va ularni olib borish tartibi

Umumiy guruh bo‘lib ishlash ta’limiy faoliyatlarni tashkil etish.

Umumiy guruh bo‘lib ishlash shaklidagi ta’limiy faoliyat ishlanmasini yoritib berish va o‘tkazish tartibi.

6-Mavzu. “Ilk qadam” dasturini bajarilishini ta’minlash maqsadida pedagogik jarayonni metodik ta’minlash

Maktabgacha ta’lim tashkilotida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida davlat o‘quv dasturini amalga oshirishning resurs ta’minoti.

7-Mavzu. Guruhlardagi ta’limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish va tahlil qilish.

Rivojlanish markazlarida ta’limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish. Rivojlanish markazlarida ta’limiy-tarbiyaviy faoliyatni tahlil qilish.

8-Mavzu. Davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining jihozlanishini kuzatish va tahlil etish.

Guruhlarda rivojlanish markazlarining taxminiy joylashuvini o‘rganish. Guruhlardagi mavjud boshqa makonlarni kuzatish va o‘rganish.

9-Mavzu. Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o‘rganish va tahlil qilish.

Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o‘rganish. Bolaning rivojlanish xaritasini to‘ldirish va tahlil qilish.

IV. O‘qitish vositalari

6. Doska
7. Markerlar
8. Tarqatma materiallar
9. Videoproektor
10. Kompyuter
11. Vatman qog‘ozi, magnit,
12. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi qanday dastur hisoblanadi?
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim jarayonini tashkil etishda qanday tamoyillar mavjud?
3. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda qanday kompetensiyaviy yondashuvlar mavjud?
4. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv tamoyillari nechta va ularning mazmuni qanday?
5. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv texnologiyalari nechta va ularning mazmuni qanday?
6. Ta’lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirishning qanday turlari mavjud?
7. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida rivojlanish markazlariga qanday talablar qo‘yilgan va qanday tashkil etiladi?
8. Guruhlardagi rivojlanish markazlari va rivojlantiruvchi muhit uchun materiallarning namunaviy ro‘yxati nimalardan iborat?
9. Guruhdagi bolalarning rivojlanish xaritasi qanday to‘ldiriladi?
10. “Rivojlanish markazlari”, “Rivojlantiruvchi muhit” tushunchalari mazmunini qanday tushunasiz?

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ- 4312-son Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026- sonli Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 391-sonli Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli Buyrug'i.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli Buyrug'i.
9. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (2-nashr), T.2022 yil.
10. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. "O'yin orqali ta'lim olish". T., 2020 yil.
11. Grosheva I.V., Olimov K.T., Nazarova V.A, Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. "Kuzatish va baholash" T., 2020 yil.

12. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikailova U.T., Abdunazarova N.F., Zakirov A. A., Isxakova M.R., Umirzakova N.R. “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik” T., 2020 yil.

13. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Mikailova U.T., Suleymanova Yu.T., Daukaeva A.G., Vlasova Ye.N., Galimova E.F. “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish”. T., 2020 yil.

14. Mirziyoeva Sh.Sh., M.Rafashka, V.A. Nazarova, M.A. Ismailova “Har xil yoshdagi muqobil guruhlarda pedagogik yondashuvlar”. T.2022 yil.

15. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).

16. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o‘rta guruh).

17. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh).

18. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh).

1.8. BOLALARNI IJTIMOIIY MOSLASHUVI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda tinglovchilar qayta tayyorlash kurslarida “Bolalarni ijtimoiy moslashuvi” o‘quv moduli o‘rganar ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarning tashkilotga ijtimoiy moslashuvi, yosh va psixologik xususiyatlarini, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va ular faoliyatining psixologik

tavsifi, bolalarni ta'lim jarayoniga tayyorlashning mazmun va mohiyatini to'g'risida bilim, ko'nikma va malakalarni egallash maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari uchun muhim va dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining maktabgacha yoshdagi bolalarning MTTga moslashuvi, psixik rivojlanishining individual variantlari, maktabgacha yoshdagi bolalar xulqi motivlari, bolalar hayotida o'yin faoliyatining ahamiyati, ularning psixologik xususiyatlari to'g'risida bilim, malaka va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, yangilash modulning maqsadi hisoblanadi.

Mazkur o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachisi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 12 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 4 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 8 soat.

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Bolalarni ijtimoiy moslashuvi ”

2.2.Modulning maqsadi: maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarini maktabgacha yoshdagi bolalarning MTTga moslashishlari, 3 yoshda bo'ladigan inqiroz, MTTga moslashish bosqichlari, bolaning bu davrda psixik rivojlanishi va ota-onalar bilan hamkorlik to'g'risida bilim, malaka va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, yangilashdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlarini va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat to'g'risida;	MTT va uning bola hayotidagi o'rni, uning psixik va psixologik rivojlanishiga ta'siri haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish ko'nikmalariga;	Maktabgacha ta'lim tashkilotida tashkil etilgan ta'lim-tarbiya jarayonida bolaning bilish jarayonlarini rivojlanishi (psixik jihatdan o'sishi) bo'yicha malakaga;
3 yoshdagi inqiroz va uning sabablari to'g'risida;	2-3 yoshli bolalarda inqirozli vaziyat va bu davrda bo'ladigan o'zgarishlar, ularning sabablarining psixologik xususiyatlari to'g'risida ko'nikmalarga;	2-3 yoshda bo'ladigan inqirozli vaziyatda bolalarga yordam berish bo'yicha malakaga;
MTTga moslashish bosqichlari va bu jarayonga ta'sir etuvchi omillar to'g'risida;	bolalarni MTTga moslashishiga ta'sir etuvchi omillar va ularning bosqichlari to'g'risidagi ko'nikmalarga;	2-3 yoshli bolalarning inqirozli vaziyatlarida ularga kerakli yordam berish malakasiga;

Bolaning MTT moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to'g'risida zarur bo'lgan muhim tavsiyalar bera olish to'g'risida bilimlarga ega bo'ladilar.	bolaning MTTga moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to'g'risida muhim tavsiyalar berish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	bolaning MTTga moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to'g'risida muhim tavsiyalar berish va ularni amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
---	---	--

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				nazariy	Amaliy mashg' ulot	
1	Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari	2	2	2		
2	3 yoshdagi inqiroz va uning sabablari	2	2		2	
3	Bolalarni MTTga moslashish davri tahlili	2	2	2	2	
4	Bolalarning MTTga moslashishida tarbiyachi va oila hamkorligi	2	2		2	
5	Bolaning MTTga moslashishi va umumiy rivojlanishi bo'yicha muhim tavsiyalar	2	2		2	
	Jami:	12	12	4	8	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. NAZARIY TA'LIM MAZMUNI

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari

Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.

3-mavzu: Bolalarni MTTga moslashish davri tahlili

Bolalarning MTTga moslashishlarining yengil, o'rta va og'ir shakllari.

Bolalarning MTTga moslashishligiga ta'sir etuvchi omillar.

3.2. AMALIY TA'LIM MAZMUNI

2-mavzu: 3 yoshdagi inqiroz va uning sabablari

2-3 yoshli bolalarning psixologik xususiyatlari.

3 yoshdagi inqiroz va uning sabablari.

3-mavzu: Bolalarni MTTga moslashish davri tahlili

Bolalarning MTTga moslashishlarining yengil, oʻrta va ogʻir shakllarini oʻrganish.

Bolalarning MTTga moslashishiga taʼsir etuvchi omillarni aniqlash.

4-mavzu: Bolalarning MTTga moslashishida tarbiyachi va oila hamkorligi

Bolalarning MTTga moslashishida MTT va oila hamkorligi.

Bolalarning MTTga moslashishida onaning taʼsiri.

5-mavzu: Bolaning MTTga moslashishi va umumiy rivojlanishi boʻyicha muhim tavsiyalar

Bolaning MTTga moslashishi boʻyicha tavsiyalar.

Bola umumiy rivojlanishi boʻyicha zarur tavsiyalar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Adaptatsiya jarayoni qanday jarayon?
2. Maktabgacha yosh davri necha yoshgacha boʻlgan davrni oʻz ichiga oladi?
3. Bolalarning MTTga moslashishining necha xil shakli mavjud va ularni taʼriflang.
4. Bolaning MTTga moslashishida onaning taʼsiri qanday, kengroq yoritib bering.
5. Bolaning keyingi hayoti uchun poydevor boʻluvchi davr qaysi va uning xususiyatlarini ayting.
6. Bolalarning MTTga moslashtirish varogʻini tuzishda qaysi parametrlar inobatga olinishi kerak, asoslab bering.
7. Bola qaysi faoliyatda kattalarning odatlarini oʻzlashtirish orqali ijtimoiy muhitda namoyon etishni boshlaydi?
8. Bolaning MTTga moslashishida maktabgacha taʼlim tashkilotining oʻrni.
9. Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish jarayonlari qaysi jarayonlar?
10. Bolalarni MTT ga moslashtirishda MTT va oila hamkorligini amalga oshirish uchun qanday ishlar amalga oshiriladi?
11. Maktabgacha taʼlimning psixologik jihatlarini aytib bering.
12. Bolaning MTTga moslashishining ogʻir shakli sabablarini qanday aniqlaysiz?
13. Bolaning MTTga moslashishining yengil shaklida onaning psixologik holatini taʼriflang.
14. Bola 3 yoshida sodir boʻladigan inqirozning belgilarini aytib bering.

V. OʻQITISH VOSITALARI

13. Doska.

14. Markerlar.

15. Tarqatma materiallar.
16. Videoproektor.
17. Kompyuter.
18. Vatman qog'ozi, magnit.
19. Slaydlar.

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. Zamonaviy ta'lim, Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat Akramova X.S., Toshkent-2016.
2. Авдеева Н.Н., Хохлачева И.В. Особенности привязанности ребенка к матери, стил детско-родительских отношений и адаптatsiя ребенка к ДОУ// Психологическая наукаи образование. 2010. № 3.
3. Андрусенко Н.О. Родительское отношение как фактор вхождения ребенка раннего возраста в дошкольное учреждение. Магистерская диссертация. М., 2012.
4. Боулби Дж. Привязанност. М., 2003
5. Бурменская Г.В., Карабанова О.А., Лидерс А.Г. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей. М., 1990.
6. Галигузова Л.Н., Смирнова Е.О. Ступени общения: от года до шести. М., 1996.
7. Макшанцева Л.В. Программа психодиагностики, профилактики и преодоления дезадаптации младших дошкольников к детскому саду // Психолог в детском саду. 2004. № 1.
8. Печера К. Л., Пантюхина Г. В., Голубева Л.Г. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях М., 1986 г.
9. Zamonaviy ta'lim. Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari. Akramova F.A., Toshkent-2015.

1.9. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INKULIZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta'lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

“Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish” modulining o‘quv dasturi ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 12 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	– 6 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	– 6 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish.

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etishda tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish.

Inklyuziv ta’lim ijtimoiy va ta’limiy siyosatning yangi hodisasi sifatidagi nazariy g‘oyalarni ishlab chiqish; inklyuziv ta’lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni psixologik qo‘llab-quvvatlashning ijobiy xorijiy tajribasini tahlil qilish; inklyuziya jarayonida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni qulay ta’limiy muhitini tashkil etish, inklyuziv ta’lim sharoitida ta’limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni rejalashtirish va tashkil etish, inklyuziv ta’lim sharoitida ta’limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning yo‘llari, usullari, vositalari va mazmunini tanlash va uni asoslash to‘g‘risida ma’lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi, Ta'lim hamma uchun reja harakat dasturi, Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi hamda bir qator qonun va meyoriy hujjatlar bilan va inklyuziv ta'lim siyosati haqida bilimlarga ega bo'ladi. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashti-rishi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv-uslubiy materallarni ishlab chiqish yo'llarini bilishi, inklyuziv ta'limni joriy qilishda jahon tajribasini o'rganishi, inklyuziv ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot texnologiyalarini qo'llashni bilishi, inklyuziv ta'lim zamonaviy yutuqlarini tahlil eta oladi	Alohida yordamga muxtoj bolalarni o'z sog'lom tengdoshlari bilan maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim olish jarayoni va tamoyillarini tahlil etish va Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashti-rishi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv-uslubiy materallarni ishlab chiqish yo'llarini bilishi, inklyuziv ta'limni joriy qilishda jahon tajribasini o'rganishi, inklyuziv ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot texnologiyalarini qo'llashni bilishi, inklyuziv ta'lim zamonaviy yutuqlarini tahlil eta oladi	Maxsus yordamga muhtoj bo'lgan bola-larga korreksion yor-damni tashkil eta oli-shi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv reja va dasturlarni bola imkoniyatiga mos-lashtirishni bilishi, imkoniyatlari chek-langan bolalarni xu-susiyatlarini inobatga olib individual das-turlar tuza olishi, inklyuziv ta'lim maktabgacha ta'lim tashkilotlarida zamo-naviy talablar asosida mashg'ulotlarni tash-kil etish malakalariga ega bo'lishi, zamonaviy yonda-shuvlar va innovatsiyalardan kasbiy faoliyatda foydalanish

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ul	Ko‘chma mashg‘ul	
1.	Inklyuziv ta’lim mazmuni va mohiyati	2	2	2			
2.	Inklyuziv ta’limni rivojlantirishning xalqaro huquqiy asoslari	2	2	2			
3.	O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimida inklyuziv ta’limni rivojlantirishning huquqiy-me’yoriy asoslari	4	4	2	2		
4.	Inklyuziv ta’limning uslubiy asoslari	2	2	2			

5.	Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish.	2	2		2		
6.	Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik va tashkiliy shartlari	2	2	2			
7	Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni ta'lim olishini qo'llab-quvvatlash texnologiyalari	2	2		2		
8	Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishda maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbariyati va pedagoglarning vazifalari	2	2		2		
	Jami:	18	18	10	8		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu. Inklyuziv ta'lim mazmuni va mohiyati

Inklyuziv ta'limni haqida umumiy ma'lumot. Nogironlik ta'rifi. Nogironlik modellari. Nogironlikning tibbiy modeli. Nogironlikning ijtimoiy modeli. Inklyuziv ta'limda qiyinchiliklar va yondashuvlar. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning shartlari. Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash yetti ustuni. Inklyuziv ta'limni pedagogik amaliyotga joriy etishning dolzarbligi.

2-Mavzu. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning xalqaro huquqiy asoslari

Inklyuziv ta'limni rivojlanish jarayonida xalqaro huquqiy hujjatlarning o'rni. Xalqaro huquq me'yorlari inklyuziv ta'limni rivojlantirishning muhim omili sifatida. Inson huquqlari umumjahon Deklarasiyasi, "Bola huquqlari to'g'risida"gi Deklarasiya, "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya, "Ta'lim hamma uchun" umumjahon Deklarasiyasi, Salamanka Deklarasiyasi, "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyaning mazmuni.

3-Mavzu. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy-me'yoriy asoslari

O'zbekiston Respublikasining nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari. O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalari. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun, "Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmon, "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaror, "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi Qaror mazmuni.

4-Mavzu. Inklyuziv ta'limning uslubiy asoslari

Inklyuziv ta'lim konsepsiyalari, ta'lim va tarbiya nazariyalari, inklyuziv ta'lim tamoyillari. Tizimli, aksiologik, antropologik, sinergetik, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, kompetentsiyaga asoslangan yondashuvlar - ijtimoiy va ta'limiy inklyuziyasining nazariy va uslubiy asoslari sifatida. Inklyuziv ta'limni tashkil etish metodologiyasining fanlararo xususiyati.

6-Mavzu. Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik va tashkiliy shartlari.

Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik shartlari. Inklyuziv ta'limning tashkiliy shartlari. Differentsial ta'lim tushunchasi va mohiyati. Inklyuziv va tabaqalashtirilgan ta'limning qiyosiy tavsiflari

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

3-Mavzu. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy-me'yoriy asoslari

O'zbekiston Respublikasining nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini himoya qilish sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari. O'zbekistonda maktabgacha yoshdagi alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalari. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun, "Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmon, "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaror, "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi Qaror mazmuni.

5-Mavzu. Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish.

Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar haqida tushuncha berish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga saralash.

7-Mavzu. Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni ta'lim olishini qo'llab-quvvatlash texnologiyalari.

O'quv materialini moslashtirish va modifikasiyalash texnologiyasi. Bosqichma-bosqich qo'shish texnologiyasi. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalarni ta'lim jarayonida psixologik-pedagogik qo'llab quvvatlash texnologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'lim texnologiyalari.

8-Mavzu. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishda maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbariyati va pedagoglarning vazifalari.

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishda

maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi, psixolog va defektologlarning vazifalari.

IV. O'qitish vositalari

20. Doska
21. Markerlar
22. Tarqatma materiallar
23. Videoproektor
24. Kompyuter
25. Vatman qog'ozi, magnit,
26. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. Inklyuziv ta'limning mohiyati. Integratsion ta'lim va ijtimoiy reabilitatsiya.
2. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim tashkilotlarida o'qitishda maktab va maktab raxbariyatini vazifalari.
3. Inklyuziv ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatuvchi resurs o'qituvchi va ijtimoiy pedagogni maqsad va vazifalari.
4. Inklyuziv va integratsiya ta'limining bir-biridan farqi.
5. Inklyuziv ta'limni boshqarish tamoyillari.
6. Inklyuziv ta'limning tibbiy – pedagogik – ijtimoiy modeli.
7. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam va ularning xuquqiy, pedagogik aspektlari.
8. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashda ota – onalar, mahallalar va pedagoglarning o'rni va hamkorligi.
9. Inklyuziv va integratsiya ta'limning bir – biridan farqi.
10. Inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

19. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni.
20. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ- 4312-son Qarori.
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrda "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son Qarori.
22. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash

to'g'risida" 802-son qarori

23. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i

24. R.Sh.Shomaxmudova "Maxsus va inklyuziv ta'lim" Toshkent 2011y

25. Банч Гарри Оуен. Поддержка учеников с нарушением интеллекта в условиях обычного класса: Пособие для учителей. 2-е изд. / Пер. с англ. С.Й. Котова. М., 2008

26. Екжанова Е.А., Е.В. Резникова. Основы интегрированного обучения: Пособие для вузов. М.: Дрофа, 2008

27. Митчелл Девид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. М.: Перспектива, 2011

2. IXTISOSLIK FANLARI

2.1. TARBIYACHINING ISH HUJJATLARI

KIRISH

Dunyo miqyosida maktabgacha ta'lim va tarbiyaning innovatsion modellarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etish, pedagog-tarbiyachilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash, tarbiyalanuvchilarning intellektual, estetik va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar alohida ahamiyatga molikdir.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini

tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Tarbiyachining ish hujjatlari" modulining o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilariga ish hujjatlarini yuritish, rasmiylashtirish, pedagogik jarayonni tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Shuningdek, nopedagog kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi. Mazkur o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachisi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 24 soat bo'lib, shundan:

- Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;
- Amaliy mashg'ulotlar - 18 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Tarbiyachining ish hujjatlari"

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga tarbiyachining ish hujjatlarini yuritish, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida belgilangan pedagog faoliyatiga oid ish hujjatlari, ularni belgilangan tartib asosida yuritish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Shu jumladan, tarbiyachining umumiy guruhli faoliyat ishlanmasini to'liq va tezis shaklida yuritish bo'yicha, rivojlanish haritasini davri va darajalari asosida, o'yin faoliyati, uning rivojlanish markazlarida o'rni ochib berishni o'rgatish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
-------	----------	--------

Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachi ish hujjatlarini yuritish, rasmiylashtirish, pedagogik jarayonni tashkil etish, rivojlanish markazlarida ta'lim va tarbiyaviy faoliyat jarayonini kuzatish va tahlil qilish haqida, yozgi sog'lomlashtirish ishlarini tashkil etish, o'yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish, bola rivojida kutilayotgan yangi natijalarni hisobga olgan holda bola bilan yakka ishlashni rejalashtirish, ochiq havoda harakatli o'yin jarayonida bolalarning harakatlanishini faollashtiruvchi resurslar ta'minoti haqida bilimlarga ega bo'ladi	Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachi ish hujjatlarini yuritish, rasmiylashtirish, pedagogik jarayonni tashkil etish, rivojlanish markazlarida ta'lim va tarbiyaviy faoliyat jarayonini kuzatish va tahlil qilish haqida, yozgi sog'lomlashtirish ishlarini tashkil etish, o'yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish, bola rivojida kutilayotgan yangi natijalarni hisobga olgan holda bola bilan yakka ishlashni rejalashtirish, ochiq havoda harakatli o'yin jarayonida bolalarning harakatlanishini faollashtiruvchi resurslar ta'minotini to'g'ri yuritish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladi	Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachi ish hujjatlarini yuritish, rasmiylashtirish, pedagogik jarayonni tashkil etish, rivojlanish markazlarida ta'lim va tarbiyaviy faoliyat jarayonini kuzatish va tahlil qilish haqida, yozgi sog'lomlashtirish ishlarini tashkil etish, o'yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish, bola rivojida kutilayotgan yangi natijalarni hisobga olgan holda bola bilan yakka ishlashni rejalashtirish, ochiq havoda harakatli o'yin jarayonida bolalarning harakatlanishini faollashtiruvchi resurslarni ta'minotini to'g'ri yuritish bo'yicha malakaga ega bo'ladi
--	--	---

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining ish hujjatlarini yuritish tartibi	2	2	2			
2.	Yozgi sog‘lomlashtirish mavsumida ta’limiy-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish va chiniqtirish ishlarini tashkil etish	2	2		2		
3.	Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali)ni yuritish tartibi	2	2	2			
4.	Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali) yuritish tartibi	2	2		2		
5.	Tarbiyachining “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturini tatbiq etishda rivojlantiruvchi markazlarida ta’limiy faoliyati	2	2		2		
6.	O‘yin orqali ta’lim olish	2	2		2		
7.	O‘yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish	2	2	2			
8.	O‘yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish	2	2		2		
9.	Bolalarning rivojlanish xaritasini yuritish tartibi	2	2		2		
10.	Bolalarning rivojlanish xaritasini yillik yakun hisobotini rasmiylashtirish	2	2		2		
11.	MTT sharoitlarida o‘yin faoliyatini tashkil etishga doir tavsiyalar	2	2		2		
12.	O‘yinlarni ochiq havoda tashkil etishga doir metodik tavsiyalar	2	2		2		
	Jami:	24	24	6	18		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining ish hujjatlarini yuritish tartibi.

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug'ining mazmuni.

05-MTT tarbiyachining ish hujjatlari.

3-mavzu: Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali)ni yuritish tartibi.

Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali) tuzilmasi.

Tarbiyachining ish jurnalida ta'limiy-tarbiyaviy faoliyat aks etishi.

7-mavzu: O'yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ochiq havoda harakatli o'yin jarayonida bolalarning harakatlanishini faollashtiruvchi resurslar ta'minoti.

"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida faoliyatlarda turli xil o'yinlardan foydalanishga doir tavsiyalar.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

2-Mavzu: Yozgi sog'lomlashtirish mavsumida ta'limiy-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish va chiniqtirish ishlarini tashkil etish.

Yoz o'tmoqda soz mavzuli rejalashtirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni chiniqtirish ishlari.

4-mavzu: Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali)ni yuritish tartibi.

Tarbiyachining ish jurnalida ertalabki davra va suhbatni yoritish

Tarbiyachining ish jurnalida sayr jarayonini yoritish

5-mavzu: Tarbiyachining "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini tatbiq etishda rivojlantiruvchi markazlarida ta'limiy faoliyati.

"Ilk qadam" dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanish markazlarini tashkil etish mazmun mohiyati

Guruhlarda rivojlanish markazlarining loyihalashning metodik jihatlari.

6-mavzu: O'yin orqali ta'lim olish.

Pedagogning kuzatuvchi sifatida faoliyati.

Pedagogning rejissyor sifatida faoliyati.

8-mavzu: O'yinni boshqarishda pedagogning rolini faollashtirish.

"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida rivojlanish markazlari va ularning resurs ta'minoti.

"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida media ta'lim vositalaridan foydalanish.

9-mavzu: Bolalarning rivojlanish xaritasini yuritish tartibi.

Bola rivojida kutilayotgan yangi natijalarni hisobga olish.

Bola bilan yakka ishlashni rejalashtirish.

10-mavzu: Bolalarning rivojlanish xaritasini yillik yakun hisobotini rasmiylashtirish.

O'quv yili davomida olib boriladigan pedagogik kuzatishlar va ularni qayd etish.

Kuzatuv asosida yillik yakun hisobotini rasmiylashtirish.

11-mavzu: MTT sharoitlarida o'yin faoliyatini tashkil etishga doir tavsiyalar.

“Ilk qadam” davlat o'quv dasturi asosida rivojlantirish markazlarida o'yinlardan foydalanishga doir tavsiyalar.

“Ilk qadam” davlat o'quv dasturi rivojlanishning barcha sohalarida erkin o'yin faoliyati.

12-mavzu: O'yinlarni ochiq havoda tashkil etishga doir metodik tavsiyalar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ochiq havoda harakatli o'yin va jismoniy mashqlar jarayonida bolalarning harakatlanishini faollashtiruvchi resurs ta'minoti.

O'yin maydonchalari uchun to'plamlar.

IV. O'QITISH VOSITALARI

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoprojektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit

V. NAZORAT SAVOLLARI

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 99-sonli buyrug'i asosida MTT tarbiyachisi yuritadigan ish hujjatlari to'g'risida fikr bildiring.

2. Tarbiyachi oylik ish rejasi (Ish jurnali)ning tarkibiy qismlarini ayting.

3. Ertalabki qabulda bolalar bilan qanday suhbat mavzularini rejalashtirish mumkin?

4. Sayr jarayoni qanday vazifalarni rejalashtirish mumkin?

5. Kunning 2-yarmida qanday vazifalarni rejalashtirish mumkin?

6. MTTda asosiy rivojlanish markazlari va ularning resurs ta'minotini aytib bering.
7. Bolaning rivojlanish xaritasi asosida yil davomida necha marta kuzatuv-tahlil jarayoni tashkil etiladi?
8. Rivojlanish sohalaridagi kichik sohalarning ta'limiy faoliyatlardagi integrallashuvi qanday pedagogik jarayonlarda kuzatiladi?
9. Bolaning rivojlanish xaritasi asosida yil davomida necha marta kuzatuv jarayoni tashkil etiladi?
10. Kunning 2-yarmida bolalar bilan qanday pedagogik jarayonlar olib boriladi?
11. Guruhlarda rivojlanish markazlarining taxminiy joylashuvini loyihalab bering.
12. Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali)da qanday ta'lim-tarbiya faoliyatlarining ish mazmuni qayd etiladi?
13. Pedagoglar bilan o'zaro hamkorlik ish jurnalining qaysi qismida yoritiladi?
14. Tarbiyachining oylik ish rejasi (Ish jurnali)ning tarkibiy qismlarini ayting
15. Ertalabki doirada bolalar bilan qanday suhbat mavzularini rejalashtirish mumkin?
16. Sayr jarayonida qanday vazifalarni rejalashtirish mumkin?
17. Kunning 2-yarmida qanday vazifalarni rejalashtirish mumkin?
18. Rivojlanish xaritasida yillik yakuniy hisobotlar qanday rasmiylashtiriladi?
19. Bolaning rivojlanish xaritasi asosida yil davomida necha marta kuzatuv-tahlil jarayoni tashkil etiladi?
20. Rivojlanish sohalaridagi kichik sohalarning ta'limiy faoliyatlardagi integrallashuvi qanday pedagogik jarayonlarda kuzatiladi?
21. Rivojlanish xaritasida oraliq nazorat yakunlarida maqsad qanday belgilanadi?
22. Rivojlanish xaritasida yakuniy nazorat yakunlarida maqsad qanday belgilanadi?
23. KBTD ko'rsatkichlarini izohlang.
24. Maktabga tayyorgarlik xaritasini qanday belgilaymiz?
25. Faoliyatlar jadvalini tuzishda nimaga e'tibor qaratish lozim?
26. Markazda doimiy bo'lishi lozim bo'lgan jihozlarni sanab o'ting.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i T.:2023
6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr). Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)
7. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.
8. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o'rta guruh).Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.
9. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.
10. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (tayyorlov guruhi). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.
11. Shin A.V.,Mirziyoeva Sh.Sh.,Grosheva I.V.vaboshqalar. "Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish" T.:2020-y.
12. Is'hoqova M.R. , Fayzullaeva M.Z., Kucharov J.R., Azizova N.Q., Sultonova N.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish T.: 2018-y.
13. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020-y. – 104 b.

2.2. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING OILA VA JAMOAT TASHKILOTLARI BILAN HAMKORLIGI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim sohasi uzluksiz ta'lim tizimining birinchi bo'g'ini hisoblanib, u har tomonlama sog'lom va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha vazifalar uning ochiqqligini, uning ta'lim muammolarini hal qilishga yordam beradigan boshqa ijtimoiy institutlar bilan o'zaro hamkorligini anglatadi. Hozirgi bosqichda maktabgacha ta'lim tashkiloti asta-sekin ochiq ta'lim tizimiga aylanmoqda: bir tomondan, maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogik jarayoni pedagoglar tomonidan erkin, moslashuvchan, tabaqalashtirilgan, insonparvar bo'lib bormoqda, ikkinchi tomondan, ota-onalar hamda eng yaqin ijtimoiy tashkilotlar bilan hamkorlik va o'zaro aloqada bo'ladilar.

Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan sheriklik aloqalarini o'rnatish zaruriyati bugungi kunda dolzarb bo'lib qolmoqda.

So'nggi yillar ichida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish to'g'risida qarorlari qabul qilinganidan so'ng, oila, jamoat tashkilotlari va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangi tizimi keng amalga oshirilmoqda. Jumladan, jamiyat va oilaviy ta'lim o'rtasidagi munosabatlar g'oyasi bir qator me'yoriy hujjatlarda: O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ 595-son 16.12.2019-y.), "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotlarining Davlat o'quv dasturi ("Ota-onalar bilan hamkorlik", 2-bob 5-bandi), "O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish Konsepsiyasi" va "Umumiy turdagi davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risidagi" Nizomda o'z aksini topgan (Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi 391-son qarori) va Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ida o'z aksini topgan.

Mazkur o'quv dastur maktabgacha ta'lim tashkilotlari kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, ushbu o'quv moduli tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotining oilalar bilan hamkorlik tamoyillari, shakllari, ota-onalar bilan hamkorlikni andragogik yondashuv asosida amalga oshirish yo'llari, maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabga tayyorlashda oila va jamoat tashkilotlarining ishtirokiga yangicha yondashuvlarni joriy etishda pedagogik va psixologik bilimlarga tayangan holda ish ko'rish va boshqarishga yordam beradi.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

nazariy mashg'ulotlar – 6 soat
amaliy mashg'ulotlar - 12 soat belgilangan.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi”

2.2. Modulning maqsadi: tinglovchilar maktabgacha ta’lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi to’g’risidagi bilim, ko’nikma va malakalarini takomillashtiradilar hamda oilalar va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni yangicha yondashuvlar asosida tashkil etadilar.

2.3. Kutilayotgan natijalar: tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’ladilar:

- maktabgacha ta’lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o’zaro hamkorligi asoslari hamda MTT va oilaning ta’lim-tarbiya funksiyalarini tavsiflab tushuntirib bera oladilar;

- oila va jamoat tashkilotlari vakillarini o’qitishning o’ziga xos xususiyatlari, ularni ko’ngillilik faoliyatiga jalb etishni muhokama qiladilar hamda sharhlab beradilar;

- “Ilk qadam” davlat o’quv dasturining 2-bob 5-bo’limidagi (Ota-onalar va mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlik) da qayd etilgan MTT ota-onalar va mahalliy hamjamiyat bilan o’zaro munosabatlarning turli shakllari to’g’risida ma’lumotga ega bo’ladilar;

- MTTning oila va jamoat tashkilotlari bilan o’zaro hamkorligining an’anaviy va innovatsion usullari va shakllarini farqlagan holda ish faoliyatlarida o’rinli va samarali foydalanadilar;

- MTTning oilalar va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligini andragogik yondashuv asosida amalga oshirish usullari orqali MTTda ta’lim va tarbiya jarayonini sifatli va samarali tashkil eta oladilar;

- ota-onalar va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik ishlarini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etadilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi	
			Jumladan	
			Nazariy	Amaliy mashg'ulot
1.	Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorligi asoslari	2	2	
2.	MTTning oilalar bilan hamkorligida pedagogning roli	2		2
3	Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik shakllari va usullari	6	2	4
4	MTTning ota-onalar bilan hamkorligini andragogik yondashuv asosida amalga oshirish	6	2	4
5	"Ilk qadam" davlat o'quv dasturida ota-onalar va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik	2		2
	Jami:	18	6	12

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorligi asoslari

Oilalar haqida nimalarni bilish kerak? MTT va oilaning ta'lim-tarbiyaviy funksiyalari.

2-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik shakllari va usullari

Oilalar bilan o'zaro hamkorlikning an'anaviy shakllari va usullari. MTTning oilalar va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorligining innovatsion usullari va shakllari.

3-mavzu. MTTning ota-onalar bilan hamkorligini andragogik yondashuv asosida amalga oshirish

Oila vakillarining o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari. Ota-onalar bilan olib boriladigan tadbirlar uchun xona ko'rishlari.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

4-mavzu: MTTning oilalar bilan hamkorligida pedagogning roli

MTT va oila o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning yangi tizimning afzalliklari
Mavzuga oid keys topshiriqlarini bajarish.

MTT va oilaning ta'lim-tarbiya funksiyalari borasida o'zaro tajriba almashish.

5-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotining oila va jamoat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik shakllari va usullari

Maktabgacha ta'lim tashkilotining oilalar bilan o'zaro hamkorlik shakllarini sharhlash.

MTTda turli tadbirlar o'tkazish davriyligini ishlab chiqish.

Ota-onalar burchaklarini tashkil qilish bo'yicha pedagoglarga tavsiyalar yaratish. Ota-onalar majlislarini rejalashtirishning variantlarini ishlab chiqish.

6-mavzu. MTTning ota-onalar bilan hamkorligini andragogik yondashuv asosida amalga oshirish

Oila va jamoat tashkilotlari vakillari uchun treninglarni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar bilan tanishish. Ota-onalar va jamoat tashkilotlari vakillari uchun trening tuzilmasini yaratish.

7-mavzu. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida ota-onalar va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik

Ota-onalar va bolalarning birgalikdagi faoliyatini tashkil etish.

Ota-onalar va jamoat tashkilotlari vakillarini MTTga ko'ngillilik faoliyatiga jalb etish.

Oilaviy tarbiya uslublari. Muloqot olib borish texnikalari

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Oilalar haqida nimalarni bilish kerak?
2. "Hamkorlik" tushunchasini izohlang.
3. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturining 2.5 "Ota-onalar bilan hamkorlik" bandini o'z amaliy tajribangiz asosida sharhlang.
4. MTTning oilalar bilan hamkorligini rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qiling.
5. Bola tarbiyasida oila va oilaviy tarbiya muhim ahamiyatga ega ekanligi haqida o'z fikr-mulohazangizni bildiring.
6. "Oila farzandlarning birinchi va eng muhim pedagogidir"degan fikrga o'z munosabatingizni bildiring.
7. MTT bilan oilaning o'zaro hamkorligini tashkil etishning asosiy tamoyillari nimalardan iborat?
8. "Oila" atamasini izohlang.
9. Pedagogning ota-onalarni ta'limiy-tarbiyaviy jarayonga jalb qilish va faollashtirishda qanday maqsadlar ko'zlangan?

10. Pedagog qanday qilib ota-onalarni ta'limiy-tarbiyaviy jarayonga ko'proq jalb qila oladi?
11. MTT va oila o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning yangi tizimi afzalliklarini sanab bering
12. O'zaro hurmatga asoslangan muloqot omillar qaysilar? Fikringizni asoslang.
13. Ijobiy muloqot ko'nikmalariga misollar keltiring
14. Noverbal muloqotning ahamiyatli jihati nimada?
15. MTTingizda oilalar bilan hamkorlikni tashkil etishda amal qilgan tamoyillarni sharhlang.
16. MTTning oila bilan hamkorligining ikkita afzal jihatini qayd eting.
17. Ota-onalar bilan ishlashning asosiy shakllarini sharhlang
18. MTTingizda ota-onalar bilan ishlashning qanday jamoaviy shakllaridan foydalanasiz va nima uchun?
19. T.V.Krotovning MTT va oila hamkorligi shakllari tasnifini yozing
20. Hamkorlikdagi hordiq, jamoaviy tadbirlar shakllariga misollar keltiring
21. Siz oilalar bilan qanday an'anaviy hamkorlik ishlarini olib borasiz?
22. Vizual-axborot shaklining ota-onalar uchun kerakli bo'lgan 3 ta omilini keltiring.
23. Oilalarning MTT ta'lim-tarbiya jarayonida ko'ngilli bo'lib ishtirok etishlari ahamiyati nimada deb o'ylaysiz?
24. Ko'ngillilarga qanday qilib minnatdorchilik bildirish kerak? Amaliy tavsiyalar bering.
25. Ota-onalar ehtiyoji va qiziqishlarini qondiradigan tarzda tashkil etiladigan ota-onalar yig'ilishi yangi turlarini sharhlang.
26. Kattalarni o'qitishning qanday o'ziga xos xususiyatlari bor?
27. Pedagogika va andragogikadagi o'qitish jarayonining 4 ta farqli taraflarini ayting.
28. Seminar nima? Ota-onalar bilan olib boriladigan seminarlarga misol keltiring.
29. Trening qanday ta'limiy tadbir? Uning o'ziga xos qirralarini izohlang.
30. Seminar dasturi elementlari nimalardan iborat bo'lishi lozim?
31. Muvaffaqiyatli ota-onalar yig'ilishini qanday o'tkazish kerak?

V. O'QITISH VOSITALARI

1. 1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoprojektor
5. Kompyuter
6. Flipchart qog'ozi, magnitlar
7. Skotch, stikerlar

8. Taqdimot (Power Point)
9. Videoroliklar
10. Keyslar

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, 16.12.2019-y. O'RQ -595-son
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79-son Farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-son Farmoni
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ 3261-son qarori
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ 3305-sonli qarori
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 4312-sonli qarori
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ 3651-sonli qarori
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-sonli qarori
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori
11. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirining 2018-yil 13-dekabrda "Davlat maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'shimcha pullik ta'lim-tarbiya xizmatlari ko'rsatish faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida"gi 3-mh-sonli buyrug'i
12. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk

qadam” davlat o‘quv dasturi/ Mualliflar guruhi/ 2-nashr, Toshkent. 2022-yil

13. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (barcha yosh guruhlari uchun) 2018-yil

14. “Ilm yo‘li” variativ dasturi (6 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash)./ Mualliflar guruhi/ Toshkent. 2019-yil

15. Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik. /Mualliflar guruhi/ Metodik qo‘llanma (birinchi nashr)/ Toshkent. 2020

16. Adam Gunesh. Bola tarbiyasi uchun eng kerakli to‘plam. Toshkent. 2024

17. A.Qodirov, M.Quronov va boshq. Baxtli bola ma’naviyati/ 3-7 yoshli bolalarni ma’naviy tarbiyalash bo‘yicha metodik tavsiyalar. :Sano-standart” nashriyoti. Toshkent 2018.-264 b.

18. A.Qodirov va boshq. Yosh ota-ona kitobi. Uzluksiz tarbiya trilogiyasi. 1-qism. 3 yoshgacha bo‘lgan bolalarni ma’naviy tarbiyalash bo‘yicha qo‘llanma/ “Muharrir” nashriyoti, 2018.-116 b.

19. Mo‘min Cekman, Dr. Bahar Erish. “Bolalar muvaffaqiyatga qanday erishadilar/ Ota-onalar uchun tadqiqotlar jamlanmasi.

Elektron ta’lim resurslari:

<http://www.google.co.uz>

<http://www.lex.uz>

<https://uzedu.uz/uz>

<http://www.mpe.uz>

<http://www.mdomoi.uz>

<http://play.google.com> (Bebbo)

<http://bolakadem.uz>

<https://innocentr.uz> (Bilim makon)

2.3. BOLALAR NUTQINI O‘STIRISH

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta’lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026

yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, pedagog kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti nonomutaxasis tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Mazkur o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini pedagogik kasbiy qayta tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 48 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	- 12 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	- 36 soat;

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Bolalar nutqini o'stirish"

2.2. Modul maqsadi: Modulning nazariy asoslariga doir bilimlar bilan qurollantirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarga maktabgacha yoshdagi bolalarda og'zaki nutqni rivojlantirish tamoyillari, unga qo'yilgan talablar, usullari, shakllari, nutqni rivojlantirish muammolari, barkamol avlod tarbiyasida nutqni to'g'ri shakllantirish yo'llari va ish samaradorligiga doir zarur bilimlar berish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bolalarda nutqni rivojlantirish metodikasining nazariy asoslarini, bolalarni ona tiliga o'rgatishning psixolingvistik, lingvodidaktik asoslarini bilishi;

Bolalarda nutqni rivojlantirish metodikasining nazariy asoslarini, bolalarni ona tiliga o'rgatishning psixolingvistik, lingvodidaktik asoslarini bilishi;

Nutqni rivojlantirish metodikasi predmeti va uning nazariy asoslari;

Nutqni rivojlantirishga oid ishlar vositalari va metodlari;

Ravon nutqni rivojlantirish metodikasi;

Bolalarga monologik nutqni o'rgatish;

Lug'atni rivojlantirish metodikasi;

Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish;

Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash;

Katta guruhda savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish;

Maktabga tayyorlov guruhlarida savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish;

Qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirish;

"Til va nutq" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatini tashkil etish metodikasini o'zlashtirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1	Nutqni rivojlantirish metodikasi predmeti va uning nazariy asoslari	2	2	2			
2	Maktabgacha ta’lim tashkilotida nutqni rivojlantirishga doir ishlar tizimi	2	2		2		
3	Nutqni rivojlantirishga oid ishlar vositalari va metodlari	4	4	2	2		
4	Ravon nutqni rivojlantirish metodikasi	4	4	2	2		
5	Bolalarga monologik nutqni o‘rgatish	4	4		4		
6	Lug‘atni rivojlantirish metodikasi	4	4		4		
7	Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish	4	4	2	2		
8	Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash	4	4		4		
9	Turli yosh bosqichlarida nutq rivojlantirishning vazifalari	2	2		2		
10	O‘yinchoq va predmetlarga qarab hikoya qilishga o‘rgatish	2	2		2		
11	Bolalarni o‘z tajribalaridan (xotiradan) hikoya qilib berishga o‘rgatish	2	2		2		
12	Badiiy adabiyot bilan tanishtirish metodlari	4	4		4		
13	Katta guruhda savodxonlikka o‘rgatish ta’limiy faoliyatini tashkil etish	2	2	2			
14	Maktabga tayyorlov guruhlarida savodxonlikka o‘rgatish ta’limiy faoliyatini tashkil etish	2	2	2			
15	Qo‘l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirish	2	2		2		
16	“Til va nutq” rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatini tashkil etish	4	4		4		
	Jami:	48	48	12	36		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Nutqni rivojlantirish metodikasi predmeti va uning nazariy asoslari (2 soat ma'ruza).

Nutqni rivojlantirish metodikasi – maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat qonuniyatlarini o'rganuvchi fandir. Nutqni rivojlantirish metodikasining nazariy asoslari

2-mavzu: Nutqni rivojlantirishga oid ishlar vositalari va metodlari (2 soat ma'ruza).

Maktabgacha ta'lim tashkilotida nutqni rivojlantirish dasturini amalga oshirish vositalari. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar nutqini rivojlantirish metodi va usullari.

3-mavzu: Ravon nutqni rivojlantirish metodikasi (2 soat ma'ruza).

Ravon nutq tushunchasi, uni rivojlantirish vazifalari. Bolalarga dialogik nutqni o'rgatish.

4-mavzu: Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish (2 soat ma'ruza).

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ona tilining grammatik qurilishini o'zlashtirishning lingvistik va psixofiziologik asoslari. Grammatik qurilishni shakllantirishga doir ishlar mazmuni va vazifalari.

5-mavzu: Katta guruhda savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish (2 soat ma'ruza).

Katta guruhda savodxonlikka o'rgatishning mazmuni. Katta guruhda savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish.

6-mavzu: Maktabga tayyorlov guruhlarida savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish (2 soat ma'ruza)

Maktabga tayyorlov guruhda savodxonlikka o'rgatishning mazmuni. Maktabga tayyorlov guruhda savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotida nutqni rivojlantirishga doir ishlar tizimi (2 soat amaliy).

Bolalar nutqini rivojlantirish sohasida maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyatining maqsad va vazifalari. Barcha yosh bosqichlarida bolalar nutqini rivojlantirishga oid ishlar mazmuni va shart-sharoitlari.

2-mavzu: Nutqni rivojlantirishga oid ishlar vositalari va metodlari (2 soat amaliy).

Tarbiyachi nutqiga qo'yiladigan pedagogic talablar. Tarbiyachining o'z nutqini takomillashtirish ustida ishlashning zarurligi.

3-mavzu: Ravon nutqni rivojlantirish metodikasi (2 soat amaliy).

Ravon nutq tushunchasi, uni rivojlantirish vazifalari. Dialogik ravon nutqni rivojlantirishda suhbat metodidan foydalanish.

4-mavzu: Bolalarga monologik nutqni o'rgatish (4 soat amaliy)

Turli yosh bosqichlarida monologik nutqqa o'rgatishning mazmuni va vazifalari. Qayta hikoya qilishni o'rgatish metodikasi. Hikoya qilib berishni o'rgatish. Hikoyalar turlari va ularni o'rgatishning izchilligi. Turli yosh bosqichlarida monologik nutqqa o'rgatishning mazmuni va vazifalari.

5-mavzu: Lug'atni rivojlantirish metodikasi (4 soat amaliy).

Lug'at ishlari mohiyati, mazmuni va vazifalari. Lug'at ishining metod va usullari. Bolalarda lug'atni shakllantirishga doir mashg'ulotlar turlari. Bolalarning har xil faoliyat turlarida lug'at ishi.

6-mavzu: Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish (2 soat amaliy).

Barcha yosh bosqichlarida so'z o'zgartirishni shakllantirish metodi va usullari. Bolalarning kundalik nutqidagi grammatik xatolarni tuzatish uslubiyoti.

7-mavzu: Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash (4 soat amaliy).

Nutqning tovush madaniyati tushunchasi. Nutqning tovush madaniyatiga doir ishlar bo'limlari. Har bir yosh bosqichida nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash mashg'ulotlarining tuzilishi.

8-mavzu: Turli yosh bosqichlarida nutq rivojlantirishning vazifalari (2 soat amaliy)

Kichik va o'rta guruhlarda nutq, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirishning vazifalari. Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda nutq, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirishning vazifalari.

9-mavzu: O'yinchoq va predmetlarga qarab hikoya qilishga o'rgatish (2 soat amaliy).

O'yinchoq va predmetlarga qarab hikoya qilishni o'rgatish. Turli yosh guruhlarda bolalarni o'yinchoqlarga qarab hikoya tuzishga o'rgatish mashg'ulotlarining uslubiyoti.

10-mavzu: Bolalarni o'z tajribalaridan (xotiradan) hikoya qilib berishga o'rgatish (2 soat amaliy).

Bolalarni o'z tajribalaridan hikoya qilib berishga o'rgatish vazifalari. Katta guruhlarda bolalarni o'z tajribalaridan hikoya qilib berishga o'rgatish uslubiyoti.

Maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarni o'z tajribalaridan hikoya qilib berishga o'rgatish uslubiyoti. Bolalarni ijodiy hikoya qilishga o'rgatish.

11-mavzu: Badiiy adabiyot bilan tanishtirish metodlari (4 soat amaliy).

Bolalarni xar tomonlama tarbiyalashda bolalar badiiy adabiyotining ahamiyati. Maktabgacha kichik yoshdagi bolalarni bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirish. Bolalarga she'r yod oldirish.

12-mavzu: Qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirish (2 soat amaliy).

Bolalarni yozuvga o'rgatishda qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirish. Bolalarni chizishda qo'lni uzmasdan nuqta-chiziqlarni birlashtirib rasm chizishga o'rgatish.

13-mavzu: "Til va nutq" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatini tashkil etish (4 soat amaliy).

"Til va nutq" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatini tashkil etishda pedagogning vazifasi. "Til va nutq" rivojlanish markazida pedagogik jarayonni rejalashtirish. Katta guruhda "Til va nutq" rivojlanish markazida savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish. Maktabga tayyorlov guruhda "Til va nutq" rivojlanish markazida savodxonlikka o'rgatish ta'limiy faoliyatini tashkil etish.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

•Nutqni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi» pedagogik fani nimani o'rganadi? Mazkur metodikaning asosiy vazifasini aytib bering.

•Nutqni rivojlantirish metodikasi qaysi alohida metodikalar bilan aloqada bo'ladi? O'z javobingizni aniq misollar bilan asoslab bering.

•Nutqni rivojlantirish metodikasining uslubiy asosini ayting. O'z javobingizni aniq misollarda asoslab bering.

•Bolada qaysi psixologik sifatlarni rivojlantirish nutqqa yordam beradi? Ularning o'zaro bog'liqligi, bir-biriga o'zaro ta'sirini aytib bering?

•Har bir yosh bosqichida nutqni rivojlantirishga oid mashg'ulotlar o'tkazishning o'ziga xos xususiyatlarini tavsiflab bering.

•Qaysi faoliyat turlarida bolalarda nutqiy malaka va ko'nikmalar shakllanadi? O'z javobingizni aniq misollar yordamida asoslang.

•Bolalar nutqini rivojlantirishning asosiy vositalarini tavsiflang.

•Bolalarga ona tilini o'qitish metodlari va usullarini tavsiflab bering.

•«Ravon nutq» tushunchasi nimani anglatadi?

•Nutq inson faoliyatida qanday vazifalarni bajaradi? Ularning xar birini tavsiflang.

•Monologik nutqni shakllantirishda nimalar o‘quv va yo‘ldosh vazifalar xisoblanadi?

•Bolalarga dialogik nutqni o‘qitishning asosiy metodini tavsiflab bering.

•Suhbatdan qaysi tarkibiy komponentlarni ajratib ko‘rsatish mumkin?

•Dialogik ravon nutqni rivojlantirishga oid mashg‘ulotlarda pedagog qaysi asosiy metodlardan foydalanishi zarur?

•Bolalarga monologik nutqni o‘rgatishga qaysi yoshdan boshlab tayyorgarlik ko‘rish lozim?

•Monologning bola uchun qiyinligi sababi nimada?

•Maktabgacha bosqichdagi katta yoshli bola nutqi vazifalarining turli-tumanligini aniq misollar orqali tavsiflang.

•Katta guruhda savodxonlikka o‘rgatishning mazmunini ta’riflab bering.

•Maktabga tayyorlov guruhda savodxonlikka o‘rgatishning mazmunini ta’riflab bering.

•

V.O‘QITISH VOSITALARI

27. Doska
28. Markerlar
29. Tarqatma materiallar
30. Videoproektor
31. Kompyuter
32. Vatman qog‘ozi, magnit,
33. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-595-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni

3. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori.

5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i

6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

7. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022

8. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020. – 104 b.

9. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

10. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. "Oila va mahalla bilan hamkorlik" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

11. Qodirova F.R., Fayzullayeva M. Maktabga tayyorlov guruhida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish. – T.: 2021 y.

12. Isxoqova M., Fayzullayeva M., va boshqalar "Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish. Tarbiyachi kitobi". – T.: 2018.

13. Qodirova F.R., Fayzullayeva M. Katta guruhda savodxonlikka o'rgatish. – T.: 2023.

14. www.mdo.uz 15. www.mdomoi.uz

1.4. MATEMATIK TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH

KIRISH

Dunyo miqyosida maktabgacha ta'lim va tarbiyaning innovatsion modellarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etish, pedagog-tarbiyachilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash, tarbiyalanuvchilarning intellektual, estetik va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar alohida ahamiyatga molikdir.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston

Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini malakasini oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

«Matematik tasavvurlarni shakllantirish» modulining o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkilot tarbiyachisini kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv reja asosida tuzilgan bo'lib, u maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilariga tarbiyalanuvchilarda matematik tasavvurlarni shakllantirishga oid ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va rivojlantiruvchi muhitni yaratishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining o'quv yuklamasi: 42 soat bo'lib, shundan:

Nazariy	- 12 soat;
Amaliy mashg'ulot	- 30 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Matematik tasavvurlarni shakllantirish"

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari yo'nalishi bo'yicha qayta tayyorlov kursi tinglovchilariga "Matematik tasavvurlarni shakllantirish"ga oid bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim.

Bilimlar	Ko'nikma va malaka
----------	--------------------

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari hamda "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish to'g'risida ma'lumotlar.	"Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotning Davlat o'quv dasturi asosida rivojlanish markazlarida elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonini tashkil etish bo'yicha ko'nikma va malakaga ega bo'ladilar.
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari hamda "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirishning mazmun mohiyati to'g'risida ma'lumotlar.	Turli yosh guruhlarida rivojlantiruvchi markazlarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish bo'yicha ta'limiy-tarbiyaviy jarayonini rejalashtirish va tashkillashtirish bo'yicha ko'nikma va malakaga ega bo'ladilar, tarbiyachilarning "Qurish-yasash va matematika" nomli rivojlantiruvchi markazlarida olib boradigan ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarini tahlil qilish, elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish bo'yicha mashg'ulot ishlanmalarni tuzish kabi ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil ta’lim
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirishning nazariy asoslari	2	2	2			
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi	2	2	2			
3.	Matematika ta’limiy faoliyatlarining didaktik talablari	2	2		2		
4.	Bolalarda matematik tasavvurlarni rivojlantirish bo‘yicha ishni rejalashtirish	2	2		2		
5.	“Qurish, konstruksiyalash va matematika” rivojlantiruvchi markazida ta’limiy – tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishni rejalashtirish.	2	2		2		
6.	Bolalarda miqdor va son sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish, sanashga o‘rgatish	2	2	2			
7.	Yosh guruhlari kesimida miqdor va son sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish, sanashga o‘rgatish	2	2		2		
8.	Bolalarni arifmetik masalalar yechishga o‘rgatish	2	2		2		

9.	Bolalarda predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari	2	2	2			
10.	Matematik tasavvurlarni tarkib toptirishda bolalarni buyumlarning kattaliklari bilan tanishtirish	2	2		2		
11.	Yosh guruhlari kesimida predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari	2	2		2		
12.	Hajmli geometrik shakllar olami-to'plam ustida ishlash	2	2		2		
13.	Bolalarda fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish	2	2	2			
14.	Yosh guruhlari kesimida fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish	2	2		2		
15.	Matematika ta'limiy faoliyati uchun –Soat bilan tanishtirish uchun resurslar tayyorlash	2	2		2		
16.	Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirishda zamonaviy texnologiyalari o'rni	2	2		2		
17.	Multimediali kompyuter o'yinlari	2	2		2		
18.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tafakkurini rivojlantirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish	2	2	2			
19.	Maktabgacha ta'limda STEAM ta'limi faollashtirish	2	2		2		
20.	Bolalarning matematik tafakkurini rivojlantirishda media ta'lim vositalarini tayyorlash.	2	2		2		
21.	Tarbiyachining media kompetentligini faollashtirish	2	2		2		
	Jami:	42	42	12	30		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu: Matematik tasavvurlarni shakllantirish nazariyasi va metodikasining nazariy asoslari (2 soat)

Bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirish nazariyasi.

Matematika mashg'ulotlarining o'tkazish metodikasi.

2-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi (2 soat)

Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish usullari. Maktabgacha ta'lim tashkilotining har xil yosh guruhlari elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishga oid ishlarni tashkil qilish.

6-Mavzu: Bolalarda miqdor va son sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish, sanashga o'rgatish (2 soat)

Kichik, oʻrta guruhlarda elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishga oid ishlarni tashkil qilish. Katta, maktabga tayyorlov guruhlarda elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishga oid ishlarni tashkil qilish.

9-Mavzu: Bolalarda predmetlarning oʻlchami va ularni oʻlchash haqidagi tasavvurlarni shakllantirish (2 soat)

Matematik tasavvurlarni tarkib toptirishda bolalarni buyumlarning kattaliklari bilan tanishtirish. Bolalarda shartli oʻlchov yordamida turli oʻlchamlarni oʻlchash haqidagi tasavvurlarni shakllantirish.

13-Mavzu: Bolalarning predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning oʻziga xos xususiyatlari (2 soat)

Kichik va oʻrta guruhlarda bolalarning predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning oʻziga xos xususiyatlari. Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarning predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning oʻziga xos xususiyatlari.

18-Mavzu: Bolalarda fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish (2 soat)

Kichik va oʻrta guruhlarda bolalarda fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish. Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarni fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish.

3.2. Amaliy taʼlim mazmuni

3-Mavzu: Matematika taʼlimiy faoliyatlarining didaktik talablari (2 soat)

Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi. Elementar matematik mashgʻulotlarining didaktik talablari.

4-Mavzu: Bolalarda matematik tasavvurlarni rivojlantirish boʻyicha ishni rejalashtirish (2 soat)

Kichik, oʻrta guruhda matematik tasavvurlarni rivojlantirish boʻyicha ishni rejalashtirish. Katta, maktabga tayyorlov guruhlarda matematik tasavvurlarni rivojlantirish boʻyicha ishni rejalashtirish.

5-Mavzu: “Qurish-yasash va matematika” rivojlantiruvchi markazida taʼlimiy –tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishni rejalashtirish(2 soat)

“Ilk qadam” maktabgacha taʼlim tashkilotning Davlat oʻquv dasturi asosida rivojlanish markazlarida elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish

“Qurish-yasash va matematika” rivojlantiruvchi markazida taʼlimiy – tarbiyaviy faoliyatni oy mavzusi asosida tashkil etishni rejalashtirish

7-Mavzu: Yosh guruhlarida kesimida miqdor va son sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish, sanashga oʻrgatish (2 soat)

Kichik, oʻrta guruhlarda bolalarda miqdor va son sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish

Katta, maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarda miqdor va son-sanoq haqidagi bilimlarni shakllantirish

8-Mavzu: Bolalarni arifmetik masalalar yechishga o'rgatish(2 soat)

Kichik, o'rta guruhlarda bolalarda mantiqiy tafakkurni faollashtirish

Katta, maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarda mantiqiy tafakkurni faollashtirish

9-Mavzu: Bolalarda predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari (2 soat)

Matematik tasavvurlarni tarkib toptirishda bolalarni buyumlarning kattaliklari bilan tanishtirish

Bolalarda shartli o'lchov yordamida turli o'lchamlarni o'lchash haqidagi tasavvurlarni shakllantirish

10-Mavzu: Matematik tasavvurlarni tarkib toptirishda bolalarni buyumlarning kattaliklari bilan tanishtirish(2 soat)

Kichik va o'rta guruhlarda buyumlarning miqdor va kattaliklari bilan tanishtirish bo'yicha ishlanma tayyorlash

Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda buyumlarning miqdor va kattaliklari bilan tanishtirish bo'yicha ishlanma tayyorlash

11-Mavzu: Yosh guruhlar kesimida predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari(2 soat)

Kichik va o'rta guruhlarda bolalarning predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari. Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarning predmetlar shakli va geometrik shakllarni idrok qilishning o'ziga xos xususiyatlari

12-Mavzu: Hajmli geometrik shakllar olami-to'plam ustida ishlash(2 soat)

Konus va piramida bilan tanishtirish bilan tanishtirish

Denish kubiklari bilan ishlash

13-Mavzu: Bolalarda fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish (2 soat)

Kichik va o'rta guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish.

Tevarak –atrofda mo'ljalga olish. Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish. Tevarak –atrofda mo'ljalga olish.

14-Mavzu: Yosh guruhlar kesimida fazoviy va vaqt tasavvurlarni shakllantirish(2 soat)

Kichik va o'rta guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish. Tevarak –atrofda mo'ljalga olish.

Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish. Tevarak –atrofda mo'ljalga olish.

15-Mavzu: Matematika ta'limiy faoliyati uchun –Soat bilan tanishtirish uchun resurslar tayyorlash(2 soat)

Kichik va o'rta guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish. Tevarak –atrofda mo'ljalga olish

Katta va maktabga tayyorlov guruhlarda bolalarda fazoda mo'ljalga olishga o'rgatish. Tevarak –atrofda mo'ljalga olish.

16-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirishning zamonaviy texnologiyalari (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda zamonaviy kompyuterli ta'limiy o'yinlar texnologiyasi

Kompyuterli didaktik o'yinlarni o'tkazish

17-Mavzu: Multimediali kompyuter o'yinlari (2 soat)

Kompyuterli didaktik o'yinlarga qo'yilgan talablar

Kompyuterli didaktik o'yinlarni mavzu asosida tayyorlash

18-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tafakkurini rivojlantirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kompyuterli va rivojlantiruvchi o'yinlar o'tkazish uslubiyoti

Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tushunchalarning shakllantirishning zamonaviy texnologiyalari

19-Mavzu: Maktabgacha ta'limda STEAM ta'limi faollashtirish (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida STEAM ta'limi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tushunchalarning shakllantirishning zamonaviy texnologiyalari-STEAM uchun tarqatmalar tayyorlash

20-Mavzu: Bolalarning matematik tafakkurini rivojlantirishda media ta'lim vositalarini tayyorlash (2 soat)

Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda ta'limiy jarayonlar uchun media ta'lim vositalarini tayyorlash metodikasi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda tarbiyachining axborot texnologiyalaridan foydalangan holda ta'limiy jarayonlar uchun media ta'lim vositalarini tayyorlash

21-Mavzu: Tarbiyachining media kompetentligini faollashtirish (2 soat)

Tarbiyachining media kompetentligini faollashtirish

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda tarbiyachining sentabr-may oylariga media ta'lim vositalarini tayyorlash

IV. O'QITISH VOSITALARI

1. Tavsiya etiladigan adabiyotlar
2. O'quv-metodik majmua
3. Doska, flipchart qog'ozi va markerlar
4. Qog'oz A4 formatli-30 dona
5. Tarqatma materiallar
6. Multimediya to'plami (kompyuter, videoproektor, ekran)

V. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-595-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni
3. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i
6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)
7. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022
8. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020. – 104 b.
9. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020
10. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. "Oila va mahalla bilan hamkorlik" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020
11. Qodirova F.R., Fayzullaeva M. Maktabga tayyorlov guruhida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish. – T.: 2021 y.
12. Nurmatova M.SH., Xasanova Sh.T., Azimova D.E. Ustaxonada amaliy mashg'ulot. – T.: 2020
13. Oren R. Sekret plastilina. Maxaon.:2021y.
14. Isxoqova M., Fayzullaeva M., va boshqalar "Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish. Tarbiyachi kitobi". – T.: 2018.
15. Tolipov O., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari T.: 2006. – 163

16. Ishmuhammedov R. O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati. T.: RBIMM, 2008. 68 b.
17. Kurmakaeva R., A'zamova M., Normatova S., Yusupova M., Elementar matematika rejalari. T. 1992y.
18. Bikbaeva N.U., Ibroximova Z.I., Qosimova X.I. Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish, T., 1995
19. Bikbaeva N.U., Ibroximova Z.I., Qosimova X.I.. «Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish. T. «O'qituvchi», 1995 y.
20. Jo'raeva N.T., Djanpeisova G.E va boshqalar. "Matematika aql va zakovat kaliti". T.: 2019
21. Metlina L.S. «Bolalar bog'chasida matematika» — 1981 y.
22. Tolyar A.A. «Formirovanie elementarnyx matematicheskix predstavleniy u doshkolnikov — M. 1988y.
23. Rixtarman T.D. Formirovanie predstavleniy o vremeni u detey doshkolnogo vozrasta. M. 1982 y.
24. Metlina L.S. «Bolalar bog'chasida matematika mashg'ulotlari». M., 1981

2.5. BOLALAR JISMONIY TARBIYASI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarni tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi qonuni (2015-yil 4-sentyabrda qabul qilingan), O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda

“Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to’g’risida”gi 410-sonli buyrug’i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Qabul qilingan me’yoriy hujjatlar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ilg‘or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish; maktabgacha ta’lim sifatini oshirish, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo‘llaniladigan zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish imkoniyatini yaratadi.

Ta’lim bosqichlarining uzluksizligi va izchilligini ta’minlash, ta’limning zamonaviy metodologiyasini yaratish, o‘quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, maktabgacha ta’lim tashkilotlarining sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish hamda pedagog xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etadi.

Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi maktabgacha yoshdagi bolalarga jismoniy tarbiya berish uchun nazariy va metodik bilimlarni egallashi g‘oyat muhimdir.

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakillanishi” sohasi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakunlangandan so‘ng 6 – 7 yoshli bolalar quyidagilarni o‘zlashtirishlari lozim:

- o‘z imkoniyatlari va yosh bilan bog‘liq jismoniy rivojlanish meyorlariga mos ravishda jismoniy faollik ko‘rsatadi;
- turli harakatchanlik faolligini uyg‘un ravishda va maqsadli bajarishni biladi;
- turli hayotiy va o‘quv vaziyatlarda mayda matorika ko‘nikmalaridan foydalanadi;
- o‘z harakatlarini hissiyot va sezgi organlari yordamida boshqaradi;
- shaxsiy gigiyena malakalarini qo‘llaydi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya bo‘yicha ishni tashkil etish va o‘tkazish metodikasini tinglovchilar “Jismoniy tarbiya metodikasi” modulini o‘zlashtirish orqali egallab boradilar.

“Bolalar jismoniy tarbiyasi” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi yo‘nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 24 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	- 18 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Bolalar jismoniy tarbiyasi”

2.2. Modulning maqsadi: maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining jismoniy tarbiya bo'yicha kasbiy bilim va ko'nikmalarini Davlat talablari asosida chuqurlashtirish, yangilash va ta'lim-tarbiya jarayonida innovasion texnologiyalardan foydalanish kompetensiyalarini rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

dastur asosida tinglovchilarga maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiyaga oid nazariy qarashlari to'g'risidagi ma'lumotlar berish;

tinglovchilarga maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiyaning asosiy taraqqiyot yo'nalishlari to'g'risidagi ma'lumotlar berish;

tinglovchilarga maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya sohasidagi kadrlarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar to'g'risidagi ma'lumotlar berish;

tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlari tashkil etish uchun zarur bo'lgan metodologik bilimlarni o'zlashtiradi;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiyaning me'yoriy-huquqiy hujjatlarni o'zlashtiradi;

jismoniy tarbiya jarayonida bolalarning rivojlanishi, harakat malaka va ko'nikmalarini obyektiv baholashga qaratilgan didaktik vositalarini ishlab chiqish ko'nikmalariga o'zlashtiradi;

bolalar jismoniy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan metodlardan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'ladilar;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya bo'yicha ish shakllarini tashkil etishni o'zlashtiradilar;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlari uchun didaktik ta'minotni takomillashtirish ko'nikmalariga ega bo'ladilar;

maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalar asosida bolalar o'quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlarni qo'llash kabi ko'nikma va malakalariga ega bo'lishadilar.

Bilim	Ko'nikma	Malaka
-------	----------	--------

Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda "Bolalar jismoniy tarbiyasi" ta'limiy faoliyatni takomillashtirishga qo'yiladigan talablar, asosida bolalarning rivojlanishidagi o'zga xos muhit ekanligi to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanishidagi o'zga xos xususiyatlariga bog'liq pedagogik jarayonning mazmuni haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanish jarayonning mazmuni metodik ta'minlanishi haqida malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga bolalarni bilish sohalari kompetensiyalarini "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanishi to'g'risida ma'lumot berish	"Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanishidagi amaliy ishlarni (sport va harakatli o'yinlar) mustaqil bajarish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilarni "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanish soha kompetensiyalarini hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
"Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarni tayanch kompetensiyalarini faollashtirishda qo'llaniladigan amaliy metod va uning turlari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	"Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarning rivojlanishda amaliy ishlarni (sport va harakatli o'yinlar) mustaqil bajarish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilar "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida bolalarni tayanch kompetensiyalarini faollashtirishda harakatli o'yinlardan foydalanish hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida ta'limiy faoliyatga oid bilimlar, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish haqida bilimga ega bo'ladilar.		Tinglovchilarga "Bolalar jismoniy tarbiyasi" asosida rivojlanishga oid bilimlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish va amaliyotda qanday tashkil etish malakasiga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi			
		Hamma si	Auditoriya o'quv yuklamasi		Mustaq il
			Ja mi	Jumladan	

				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot	
1.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning jismoniy rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablarining bajarilishi	2	2	2			
2.	Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining tuzilishi, mazmuni, maqsad va vazifalari	2	2		2		
3.	Harakatli o'yinlar haqida tushuncha, uning o'ziga xosligi va o'tkazish metodikasi	2	2		2		
4.	Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini multimedia vositalari orqali tashkil etish	2	2		2		
5.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida sport o'yinlarning ahamiyati	2	2		2		
6.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlari olib borilishi metodikasi	2	2	2			
7.	Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining tuzilishi, mazmuni va o'tkazish metodikasi	2	2		2		
8.	Bolalarning kundalik hayotida jismoniy tarbiya bo'yicha ishlarni tashkil etish	2	2		2		
9.	Jismoniy mashqlar bilan birga amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlari	2	2		2		
10.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini rejalashtirish va tashkil etish	2	2	2			
11.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish	4	4		4		
Jami:		24	24	6	18		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning jismoniy rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablarining bajarilishi. “Bolalar jismoniy tarbiyasi” asosida bolalarning rivojlanishga qaratilgan pedagogik jarayon mazmunini boyitish. “Bolalar jismoniy tarbiyasi” asosida bolalarning rivojlanishidagi o'zga xos xususiyatlariga bog'liq pedagogik jarayonning mazmuni haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish.

6-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlari olib borilishi metodikasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlari olib borilishi metodikasini takomillashtirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga o'rgatish.

10-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini rejalashtirish va tashkil etish. Maktabgacha ta'lim

tashkilotlarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini rejalashtirish va tashkil etishni takomillashtirish.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

2-Mavzu. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining tuzilishi, mazmuni, maqsad va vazifalari. “Bolalar jismoniy tarbiyasi” asosida bolalarning rivojlanishga qaratilgan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining jarayon mazmunini. “Bolalar jismoniy tarbiyasi” asosida bolalarning rivojlanishga qaratilgan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini jarayon metodik ta'minlash.

3-Mavzu. Harakatli o'yinlar haqida tushuncha, uning o'ziga xosligi va o'tkazish metodikasi. Harakatli o'yinlar haqida tushuncha, uning o'ziga xosligi va o'tkazish metodikasi takomillashtirish. Harakatli o'yinlar o'tkazish bo'yicha ta'limiy faoliyatini tashkil etish.

4-Mavzu. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini multimedia vositalari orqali tashkil etish. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini multimedia vositalari orqali tashkil etish takomillashtirish. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini multimedia vositalari orqali tashkil etishga o'rgatish.

5-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida sport o'yinlarning ahamiyati. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida sport o'yinlarning ahamiyati jarayon mazmunini. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida sport o'yinlarning ahamiyati jarayonini metodik ta'minlash.

7-Mavzu. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining tuzilishi, mazmuni va o'tkazish metodikasi. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining tuzilishi, mazmuni va o'tkazish metodikasi takomillashtirish.

8-Mavzu. Bolalarning kundalik hayotida jismoniy tarbiya bo'yicha ishlarni tashkil etish. Bolalarning kundalik hayotida jismoniy tarbiya bo'yicha ishlarni tashkil etish jarayon mazmunini. Bolalarning kundalik hayotida jismoniy tarbiya bo'yicha ishlarni tashkil etishni metodik ta'minlash.

9-Mavzu. Jismoniy mashqlar bilan birga amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlari. Jismoniy mashqlar bilan birga amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlarining jarayon mazmunini. Jismoniy mashqlar bilan birga amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlarini metodik ta'minlash.

11-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish takomillashtirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarni sport musobaqalariga o'rgatish.

11-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish takomillashtirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarni sport musobaqalariga o'rgatish.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Harakat ko'nikmalari, malakalari jismoniy sifatlarning me'yoriy ko'rsatkichi qanday nomlanadi?
2. Kishi organizmi shakl va funksiyalarining o'zgarish jarayoni qanday aytiladi?
3. Jismoniy kamolotga erishishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon nima deb ataladi?
4. Jismoniy tarbiyaning umumiy tamoyillari nechta?
5. "Jismoniy mashqlarni tanlashda bola organizmini har tomonlama sog'lomlashtirishga intilish, uning jismoniy sifatlarini rivojlantirish" qaysi tamoyil xaqidaligini ayting?
6. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ta'lim berishda ularning yosh xususiyatlari va imkoniyatlarini hisobga olish uchun qaysi metodlardan foydalaniladi?
7. Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya metodikasining vazifalari aytib bering.
8. Harakatlanishiga ko'ra o'yinlarning qanday turlari mavjud?

V. O'QITISH VOSITALARI

34. 1 Doska
35. Markerlar
36. Tarqatma materiallar
37. Videoproektor
38. Kompyuter
39. Vatman qog'ozi, magnit,
40. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-595-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni
3. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i
6. Salomov R.S. “Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubi” – Toshkent.: 2014.
7. Nuriddinova M.M. “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya yo‘riqchilari uchun me‘yoriy hujjatlar majmuasi”. – Toshkent.: “Muharrir”, 2013.
8. Usmonxo‘jayev T.S. “500 harakatli o‘yinlar”. – Toshkent.: “Yangi asr avlodi”, 2014.
9. Muxammadiyev. K.B. “Jismoniy tarbiya ta’limi jarayoni samaradorligini oshirish va talabalarda ekologik madaniyatni rivojlantirishning nazariy asoslari”. – Toshkent.: 2020. – 294 bet.
10. Qodirova F.R. va boshq. Maktabgacha ta’lim Konsepsiyasi. – Toshkent.: 2008.
11. Mutalipova M.J., Xodjayev B.X. Qiyosiy pedagogika. – Toshkent.: 2015.
12. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining Davlat o‘quv dasturi – Toshkent.: 2018.
13. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika / Tafakkur sarchashmalari. – Toshkent.: 2013.

2.6. TABIAT BILAN TANISHTIRISH VA EKOLOGIK TA’LIM-TARBIYA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni , 2019-yil 8-mayda “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha

ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Qabul qilingan me'yoriy hujjatlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, tabiat bilan tanishtirish orqali ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish; maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish imkoniyatini yaratadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish metodikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining mutaxassislarini o'qitishning ta'lim yo'nalishlaridan biridir.

"Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim tarbiya" modulining o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilariga "Tabiat bilan tanishtirish"ga oid ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur o'quv dastur maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo'llaniladi.

Tinglovchilar "Tabiat bilan tanishtirish" modulini o'zlashtirish orqali yangi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 30 soat bo'lib, shundan

Nazariy mashg'ulotlar - 14 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 16 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiya".

2.2. Modul maqsadi: Tinglovchilarga "Tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiya" modulini ta'lim jarayoniga tatbiq etishga oid bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazlarini loyihalash, markazlarga qo'yiladigan talablar, markazlarning bolalar rivojlanishidagi o'zga xos muhit ekanligi to'g'risida ma'lumotga ega bo'ladilar	Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida tabiat bilan tanishtirish va ekologik ta'lim-tarbiyada bolani erkin tanlovi asosida faoliyatlarni tashkil etish haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazining metodik ta'minlanishi haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazlari tarkibidagi barcha komponentlar (o'yinchoqlar, anjomlar, ta'limiy materiallar) o'zgarishi, yangilanishi va to'ldirilib borishi kerakligi haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazida bolani erkin tanlovi asosida faoliyatlarni tashkil etish haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarga "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazlari tarkibidagi barcha komponentlar (o'yinchoqlar, anjomlar, ta'limiy materiallar) o'zgartirilgan, yangilangan va to'ldirilgan o'yinlardan foydalanish hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Fan va tabiat" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatga oid bilimlar, jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish, bolalar bilan tajriba o'tkazish, o'yin orqali jarayonlarni tashkil etish haqida bilimlarga ega bo'ladilar.	"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida "Fan va tabiat, markazlarida ta'limiy faoliyat rivojlanish markazida bolani erkintanlovi asosida faoliyatlarni tashkil etish haqida tushunchaga ega bo'ladilar va uni amaliyotda qo'lay olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarga "Fan va tabiat" rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatga oid bilimlar, jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish, bolalar bilan tajriba o'tkazish, o'yin orqali jarayonlarni tashkil etish malakasiga ega bo'ladilar.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi			
		Hamma i	Auditoriya o'quv yuklamasi		Mustaqil tayyorga
			Ja mi	Jumladan	

				Nazariy	Amaliy mashg' ulot	Ko' chma mashg' ulot	
1.	Tabiat bilan tanishtirish metodikasining fan sifatida shakllanishi	2	2	2			
2.	MTT da ekologik ta'lim-tarbiyaning ahamiyati	2	2	2			
3.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tabiat bilan tanishtirishda xavfsizlik qoidalariga rioya etish talablari.	4	4	2	2		
4.	Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda kuzatishning maqsadi.	4	4	2	2		
5.	MTTda bolalarni tabiat bilan tanishtirishda innovatsion metodlardan foydalanishni rivojlantirish.	4	4	2	2		
6.	Fan va tabiat markazida bolalarni qo'l barmoq mayda motorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar.	4	4	2	2		
7.	MTT da bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tanishtirish.	4	4	2	2		
8.	MTTning tabiat burchagi.	4	4		4		
9.	MTTning yer maydonchasi.	2	2		2		
	Jami:	30	30	14	16		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Tabiat bilan tanishtirish metodikasining fan sifatida shakllanishi (2 soat nazariy)

Tabiat bilan tanishtirish metodikasi faning rivojlanishida O'rta osiyo faylasuflarining tabiatning inson hayotidagi roli haqidagi fikrlari.

G'arb pedagoglarining bola tarbiyasida tabiatning ahamiyati haqida.

2-Mavzu. MTT da ekologik ta'lim-tarbiyaning ahamiyati

(2 soat nazariy)

Ekologiya tushunchasining mohiyati.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni ekologik tarbiyaga jalb qilish.

3-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tabiat bilan tanishtirishda xavfsizlik qoidalariga rioya etish talablari. (2 soat nazariy)

Davlat talablarining maqsadi va vazifalari, Davlat talablarining sohalari va yo'nalishlari, MTTning maqsad va vazifalari.

MTT ta'lim jarayonining maqsad va tamoyillari, qo'shimcha ta'lim xizmatlarini tashkil qilish.

4-Mavzu. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda kuzatishning maqsadi.
(2 soat nazariy).

Tabiat bilan tanishtirish dasturida fasllar bo'yicha bilim berishning mazmuni.

MTTda kuzatuv bog'ini yaratish.

5-Mavzu. MTTda bolalarni tabiat bilan tanishtirishda innovatsion metodlardan foydalanishni rivojlantirish.

(2 soat nazariy)

Turli guruhlarda tabiatga oid mashg'ulotlar, ularni tashkil etish va o'tkazish.

Mashg'ulotlarni yangi innovatsion metodlar asosida tuzishni takomillashtirish.

6-Mavzu. Fan va tabiat markazida bolalarni qo'l barmoq mayda matorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar.

(2 soat nazariy)

Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda didaktik o'yinlarning o'rni.

Turli xil ikkilamchi materiallardan foydalanishni takomillashtirish.

7-Mavzu. MTT da bolalarni jonli va jonsiz tabiyat bilan tansihtirish.

(2 soat nazariy)

MTT da bolalarni jonli tabiat bilan tanishtirishda AKT ning o'rni.

Bolalarni jonsiz tabiat bilan tanishtirishda suv, tosh, qumning xususiyatlari.

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

3-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tabiat bilan tanishtirishda xavfsizlik qoidalariga rioya etish talablari.
(2 soat amaliy)

«Ilk qadam» davlat o'uv dasturida tabiat bilan tanishtirish bo'limini o'rganish.

Tabiat bilan tanishtirish prinsiplari.

4-Mavzu. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda kuzatishning maqsadi.
(2 soat amaliy).

Uzoq muddatli hamda qisqa muddatli kuzatishning mazmuni.

Bolalarga o'simliklarni parvarishlashni o'rgatish.

5-mavzu. MTTda bolalarni tabiat bilan tanishtirishda innovatsion metodlardan foydalanishni rivojlantirish

(2 soat amaliy)

Solishtirma metodi haqida tushuncha.

Turli xil bo'yoqlar asosida qum yaratish texnologiyasi.

6-Mavzu. Fan va tabiat markazida bolalarni qo'l barmoq mayda matorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar.

(2 soat amaliy)

Tabiat ustahonasida tajribalar kartotekasi.

Tabiat burchagida tabiiy va sun'iy ranglar.

Donli mahsulotlardan bolalarni qo'l barmoq mayda matorikasini rivojlantiruvchi o'yinlar yaratish.

7-Mavzu. MTT da bolalarni jonli va jonsiz tabiat bilan tansihtirish.

(2 soat amaliy)

Faoliyat jarayonida barglardan turli jonli mavjudotlarni yasash. Gerbariy

Fan va tabiat rivojlanish markazi uchun oy mavzusi asosida ko'rgazma tayyorlash.

MTT da ekologik yo'lakcha.

"ILK-QADAM" davlat o'quv dasturi asosida didaktik to'plamlar yaratish.

8-Mavzu. MTTning tabiat burchagi. (4 soat amaliy)

MTTda bolalarni tabiat bilan tanishtirish bilan doimiy bevosita munosabatda bo'lish.

Turli fasllarda sayr va ekskursiyalarni rejalashtirish va tashkil etishni o'rganish.

Bolalarni jonli tabiat bilan tanishtirishda qishlovchi qushlar va ularni yashash tarzi bilan tanishtirish.

MTT da jonli tabiat burchagini tashkil etish.

MTTning yer maydonchasi (2 soat amaliy)

Mavzuviy rejalashtirish asosida maydonchani bezatish.

Sayr jarayonida bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirishni yolg'a qo'yishning yangi usullari.

IV. O‘QITISH VOSITALARI

41. Doska
42. Markerlar
43. Tarqatma materiallar
44. Videoproektor
45. Kompyuter
46. Vatman qog‘ozi, magnit,
47. Slaydlar
48. Oq doska

V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi 3.O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22- dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i T.:2023
6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr). Toshkent 2022-yil (o‘zbek va rus tillarida)
7. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh). Metodik qo‘llanma. – T.: 2018-y.
8. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o‘rta guruh).Metodik qo‘llanma. – T.: 2018-y.
9. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh). Metodik qo‘llanma. – T.: 2018-y.

10. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (tayyorlov guruhi). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.
11. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V. vaboshqalar. “Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish” T.: 2020-y.
12. Is'hoqova M.R. , Fayzullaeva M.Z., Kucharov J.R., Azizova N.Q., Sultonova N.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish T.: 2018-y.
13. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: “Iqtisod-moliya”, 2020-y. – 104 b.

2.7. TASVIRIY FAOLIYATGA O'RGATISH

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi"da 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Tasviriyl faoliyatga o'rgatish" modulining o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u "San'at" rivojlanish markazini takomillashtirish, loyihalash, unga qo'yiladigan talablar, faoliyatlarda o'quv-didaktik vositalardan foydalanish, o'quv-didaktik vositalar tayyorlash bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash jarayonlari mazmuni takomillashtirish, muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 36 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	- 30 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Tasviriy faoliyatga o‘rgatish”

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga “San’at” markazida ta’limiy faoliyatga oid bilimlar berish va amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Tinglovchilarga maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda “San’at” rivojlanish markazini takomillashtirish, ushbu markazning taxminiy jihozlanishiga qo‘yiladigan talablar, markazlarning bolalar iqtidorini namoyon bo‘lishi va o‘z mahoratini ko‘rsatishi uchun juda qulay muhitligi, unda bolalar o‘z ishlarini tahlil qilishni o‘rganishlari va bu bilan bolaning “Men”ini shakllantirish uchun imkoniyat yaratilishi haqida ma’lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda “San’at” markazida ta’limiy faoliyatni takomillashtirish, ushbu markazga qo‘yiladigan talablar, markazning bolalar rivojlanishidagi o‘zga xos muhit ekanligi to‘g‘risida ma’lumot berish.	Tinglovchilar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida “San’at” rivojlanish markazidagi pedagogik jarayonning mazmuni, ushbu markazning metodik ta’minlanishi haqida tushunchaga ega bo‘ladilar va uni amaliyotda qo‘lay olish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida “Sanat” rivojlanish markazidagi pedagogik jarayonning mazmuni, rivojlanish markazining metodik ta’minlanishi haqida malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga bolalarni bilish sohalari kompetensiyalarini “San’at” markazidagi faoliyatlar asosida shakllantirish to‘g‘risida ma’lumot berish	“Sanat” rivojlanish markazlaida amaliy ishlarni (rasm chizish, applikasiya, loy bilan ishlash) mustaqil bajarish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar	Tinglovchilarni “Sanat” rivojlanish markazida rivojlanish soha kompetensiyalarini hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llay olish malakasiga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilar “Sanat” rivojlanish markazida bolalarni tayanch kompetensiyalarini faollashtirishda qo‘llaniladigan amaliy metod va uning turlari haqidagi bilimlarga ega bo‘ladilar.	Noan’anaviy rasm chizish ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar	Tinglovchilar “Sanat” rivojlanish markazida bolalarni tayanch kompetensiyalarini faollashtirishda harakatli va ijodiy o‘yinlardan foydalanish hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llay olish malakasiga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Sanat” markazida ta’limiy faoliyatga oid		Tinglovchilarga rivojlanish markazida ta’limiy faoliyatga

bilimlar, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish haqida bilimga ega bo'ladilar.		oid bilimlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish va amaliyotda qanday tashkil etish malakasiga ega bo'ladilar.
--	--	--

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	MTTlarda bolalarni tasviriy san’atning tur va janrlari bilan tanishtirish	2	2	2			
2.	Tasviriy faoliyat o‘quv modulining maqsad va vazifalari	2	2	2			
3.	Tasviriy faoliyat turlari	2	2		2		
4.	Tasviriy faoliyat turlari haqida bilim berishda Davlat talablari tahlili	2	2	2			
5.	“San’at” rivojlanish markazida bolalarni rasm ta’limiy faoliyatiga o‘rgatish.	4	4		4		
6.	“San’at” rivojlanish markazida bolalarni noan’anaviy rasm chizishga o‘rgatish.	4	4		4		
7.	“San’at” rivojlanish markazida bolalarni applikasiya ishiga o‘rgatish.	4	4		4		
8.	“San’at” rivojlanish markazida bolalarni plastilin va loy ishiga o‘rgatish.	4	4		4		
9.	Qog‘oz qayta ishlash orqali trafaret, shablon va muhr tayyorlash texnikasi	4	4		4		
10	Turli yosh guruhlarda trafaret orqali rasm chizishga o‘rgatish	4	4		4		
11	“San’at” rivojlanish markazida AKTdan foydalanish	2	2		2		
12	“San’at” rivojlanish markazida bolalar ijodidan ko‘rgazma tashkil qilish	2	2		2		
	Jami:	36	36	6	30		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: MTTlarda bolalarni tasviriy san'atning tur va janrlari bilan tanishtirish. (2 soat)

Tasviriy san'atning turlari. Tasviriy san'atning janrlari.

**2-Mavzu. Tasviriy faoliyat o'quv modulining maqsad va vazifalari.
(2 soat)**

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy rivojlanishida tasviriy faoliyatning roli. Tasviriy faoliyat o'quv modulining asosiy vazifalari.

4-Mavzu. Tasviriy faoliyat turlari haqida bilim berishda Davlat talablari taxlili. (2 soat)

Rivojlanish soxalari va ularning mazmuni.

Ijodiy rivojlanish soxasi va undagi indikatrilar taxlili.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-Mavzu. Tasviriy faoliyat turlari. (2 soat)

Tasviriy faoliyat turlari va ularning maqsadi.

Tasviriy faoliyat turlarida foydalaniladigan materiallar.

5-mavzu: "San'at" rivojlanish markazida bolalarni rasm ta'limiy faoliyatiga o'rgatish. (4 soat)

Kichik va o'rta guruhlarida bolalarni rasm chizishga o'rgatish. Katta va tayyorlov guruhlarida bolalarni rasm chizishga o'rgatish. Oy mavzulari bo'yicha bolalarni rasm chizishga o'rgatish. Turli guruhlarda bo'yoqlardan foydalanish usullari.

6-mavzu: "San'at" rivojlanish markazida bolalarni noananaviy rasm chizishga o'rgatish. (4 soat)

Kichik va o'rta guruhlarida noananaviy rasm chizish usullari. Katta va tayyorlov guruhlarida noananaviy rasm chizishga o'rgatish. Maktabgacha yoshdagi bolalarni barglar va sanchqi vositalarda rasm chizishga o'rgatish. Quloq cho'plar, gupkalar, barmoqlar va boshqa vositalarda rasm chizishga o'rgatish.

7-Mavzu. "San'at" rivojlanish markazida bolalarni applikatsiya ishiga o'rgatish. (4 soat)

Applikatsiya turlari. Maktabgacha yoshdagi bolalarni yassi va hajmli applikatsiya ishiga o'rgatish. Kichik va o'rta guruhlarida applikatsiya ishiga o'rgatish. Katta va tayyorlov guruhlarida applikatsiya ishiga o'rgatish.

8-Mavzu. "San'at" rivojlanish markazida bolalarni plastilin va loy ishiga o'rgatish. (4 soat)

Plastilin va loyning xususiyatlari. Turli yosh guruhlarida bolalarni plastilin va loy ishiga o'rgatish. Oy mavzulari bo'yicha plastilin va loydan narsalar yasash. Plastilin va loy ishiga o'rgatishda gigiyenik qoidalarga amal qilish.

9-Mavzu. Qog'oz qayta ishlash orqali trafaret, shablon va muhr tayyorlash texnikasi. (4 soat)

San'at matkazini metodik ta'minlashda qo'l ishlaridan foydalanish. Turli yosh guruhlariga mos trefaret tayyorlash. Shablon yordamida rasm solish. Karton yordamida atrgul tasvirini chizish.

10-Mavzu. Turli yosh guruhlarda trafaret orqali rasm chizishga o'rgatish. (4 soat)

Trafaret tayyorlash usullari. Kichik va o'rta guruhlarda rtafaretlardan foydalanish. Katta va tayyorlov guruhlarda rtafaretlardan foydalanish usullari. Trafaretlardan foydalanib noan'anaviy rasm chizish.

11-Mavzu. "San'at" rivojlanish markazida AKTdan foydalanish. (2 soat)

Bolalarga rasm chizishni o'rgatishda AKT foydalanish usullari.

AKT vositasida rassomlar ijodini o'rganish.

12-Mavzu. "San'at" rivojlanish markazida bolalar ijodidan ko'rgazma tashkil qilish. (2 soat)

Bolalar ijodidan ko'rgazma tashkil qilishning ahamiyati. Ijodiy ishlarni ko'rgazmaga tayyorlash.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

28. Tasviriy faoliyat turlarini sanab bering.
29. "San'at" rivojlanish markazi resurslarini ayting.
30. Applikatsiya so'zini ta'riflang.
31. Kamalak ranglarini ketma-ketlikda sanab bering.
32. Loy bilan ishlashda qanday gigienik qoidalarga rioya qilish lozim.
33. Applikatsiya turlari nechta.
34. Tasviriy san'at turlarini aytib bering.
35. Applikatsiya ishlanish texnikasiga ko'ra necha turga bo'linadi.
36. Ijodiy rivojlanish soxasi nechinchi soxa.
37. Ijodiy rivojlanish soxasi nechta kichik soxaga bo'linadi.
38. Tasviriy san'atning janrlari nechta.
39. Animalistik janrda nima tasvirlanadi.
40. "Amir Temur" portreti muallifi kim.
41. Asosiy rang nomlarini ayting.
42. MTTlarida loy ishlari birinchi qaysi guruhdan boshlanadi.
43. Axromatik ranglar qanday ranglar.
44. Predmetli rasm deganda nimani tushinasiz.
45. Asosiy ranglar qanday turlarga bo'linadi.
46. Tasviriy faoliyatda rasm chizishning qanday turlari bor.
47. Stek nima.

48. "6-7 yoshli bola tasviriyl san'at turlarini farqlaydi" ushbu natija qaysi kichik rivojlanish soxasiga tegishli.
49. Qizil va sariq rang aralashmasidan qaysi rang xosil bo'ladi.
50. "Tasviriyl san'at elementlaridan foydalanadi" ushbu natija qaysi yoshga tegishli.
51. "Ayrim san'at turlari va janrlarini farqlaydi" ushbu natija qaysi guruhga tegishli.
52. "O'zbekiston amaliyl san'ati haqida birlamchi tushunchaga ega" ushbu natija qaysi guruhga tegishli
53. Predmetli rasm deganda nimani tushunasiz?
54. Rivojlantiruvchi muhit nima?
55. Rivojlanish markazlari nomini ayting.
56. Bolalar qo'l barmoq motorikasini shakllantirish uchun qanday metodlardan foydalanish lozim.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-595-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni
3. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari

asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i

6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

7. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022

8. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020. – 104 b.

9. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

10. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. "Oila va mahalla bilan hamkorlik" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

11. Qodirova F.R., Fayzullaeva M. Maktabga tayyorlov guruhida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish. – T.: 2021 y.

12. Nurmatova M.SH., Xasanova Sh.T., Azimova D.E. Ustaxonada amaliy mashg'ulot. – T.: 2020

13. Oren R. Sekret plastilina. Maxaon.:2021y.

14. Sulaymonov A., Amirova G. Tasvirdagi rang-baranglik. Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarni mantiqiy fikirlash elementlarini shakllantirish. //Maktabgacha ta'lim jurnali. 2016 yil, 9-son

15. Isxoqova M., Fayzullaeva M., va boshqalar "Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish. Tarbiyachi kitobi". – T.: 2018.

15. www.mdo.uz

16. www.mdomoi.uz

2.8. BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASH

KIRISH

Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar malaka oshirishning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning

taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda tinglovchilar kasbiy qayta tayyorlash kurslarida "Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash" o'quv modulini o'rganar ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabning boshlang'ich sinfida yaxshi va a'lo bahoga o'qishlari uchun zamin bo'la oladigan zamonaviy, faol metodologik bilimlarni egallaydi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarini maktabga tayyorlash va ularning savodini oshirishda Davlat talablarining ijrosini to'g'ri talqin etishga o'rgatiladi. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning mazmun-mohiyatini anglash bilan bir qatorda, ularning maktabgacha davrda oladigan bilim, ko'nikma va malakalarini bosqichma bosqich, uzluksiz holda natijaga yo'naltira olishga o'rgatish ushbu modulning maqsadi hisoblanadi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi **24 soat** bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar-**6 soat**

Amaliy mashg'ulotlar-**18 soat**

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash"

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda, ularni ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan Davlat talablariga muvofiq holda tarbiyalash va bolaning maktabda yaxshi o'qishi uchun poydevor bo'ladigan savodga tayyorlash ishlarini to'g'ri yo'lga qo'yish, shu bilan bir qatorda bolaning bilim, malaka va ko'nikmalarini to'g'ri rivojlantirishga o'rgatishdan iborat

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning yangicha usul va uslublarini o'rganadilar	Kelajakdagi kasbiga nisbatan tushuncha va ko'nikma paydo bo'ladi	MTT bolasining yosh xususiyatlari o'rganadi. Va yoshiga mos tarzda natijali ish olib borish malakasini hosil qiladi
Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda bolaning jismoniy, aqliy, nutqiy, psixologik va ijodiy rivojlanishi yo'llarini o'rganadilar	3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashning bir-biri bilan bog'liq jihatlarini o'rganadilar	Bolaning yoshi va iqtidoriga mos ravishda yangi pedagogic texnologiyalar o'ylab topishga o'rganadi.
3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni izchillik bilan savodga tayyorlash talablarini o'rganadilar	3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashning bir-biri bilan bog'liq jihatlarini o'rganib, bolani savodga tayyorlash bo'yicha ko'nikma hosil qiladi	Bolani maktabga tayyorlash jarayonida o'yinning muhim shart ekanini anglab yetadi
Davlat talablari va unga asosan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash prinsiplarini o'rganadilar	Me'yoriy hujjatlar bilan ishlash ko'nikmasi hosil bo'ladi.	Savodga tayyorlash mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish malakasini hosil qiladi

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

T/r	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi				
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy		
1	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashning mazmuni	2	2	2			
2	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda o'yin faoliyatining ahamiyati	4	4		4		
3	Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga jismoniy jihatdan tayyorlash	4	4	2	2		
4	Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy –hissiy rivojlantirish	4	4	2	2		

5	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirish	4	4		4		
6	MTTda bolaning og'zaki nutqini o'stirishda tarbiyachining vazifalari	2	2		2		
7	Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning bilish jarayonini rivojlantirish	2	2		2		
8	Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijodkorligini rivojlantirish	2	2		2		
Jami:		24	24	6	18		

III.MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1- mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashning mazmuni (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlash ishlarini to'g'ri amalga oshirish yo'l-yo'riqlari.

Bolalarni savodga tayyorlashning metodik yo'riqlari tushunchasi.

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga jismoniy jihatdan tayyorlash (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashda badantarbiya, sayr, harakatli o'yinlar va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining to'g'ri etish.

Bolaning jismoniy rivojlanishida sog'lom muhit va sog'lom turmush tarzining ahamiyati.

4-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy-hissiy rivojlantirish (2 soat)

Bolaning psixik va psixologik rivojlanish omillari. Boladagi umumiy va individual psixologik xususiyatlarni rivojlantirish

Bolani maktabga tayyorlashda undagi "men" konsepsiyasini va psixologik xususiyatlardan: sezgi, nutq, tafakkur, iroda, idrok, xayol, xotira, diqqat va tasavvurni shakllantirish, rivojlantirish va uni to'g'ri yo'naltirish

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

2-mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda o'yin faoliyatining ahamiyati (4 soat)

Bolalarga ta'lim berishda o'yinning faoliyatining o'rni.

O'yin orqali bolani jamoa, maktab va jamiyatga tayyorlash

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga jismoniy jihatdan tayyorlash (2 soat)

Badantarbiya, sayr, harakatli o'yinlar va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Ularning amalga oshirish tartibi.

4-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy –hissiy rivojlantirish (2 soat)

Bolani maktabga tayyorlashda undagi “men” konsepsiyasi va psixologik xususiyatlari.

Sezgi, nutq, tafakkur, iroda, idrok, xayol, xotira, diqqat va tasavvurni shakllantirish, rivojlantirish va uni to'g'ri yo'naltirish

5-mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirish (4 soat)

Nutq o'stirish mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etishga o'rgatish.

Talaffuz, temp, intonnatsiya, artikulyatsiya, ritm, ovoz balandligi ustida ishlash.

Tovush, bo'g'in, so'z, gap tushunchalarini shakllantirish.

Nutqida nuqsoni bor bo'lgan bolalar bilan ishlash tartibi.

6-mavzu: MTTda bolaning og'zaki nutqini o'stirishda tarbiyachining vazifalari (2 soat)

Bolaning og'zaki nutqini o'stirishda ularni tevarak-atrof bilan tanishtirish.

Bolaning tovush madaniyatini tarbiyalash va bola nutqining grammatik tomonini to'g'irlash

7-mavzu: Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning bilish jarayonini rivojlantirish (2 soat)

Asosiy matematik tushunchalar haqida ma'lumot.

Matematika mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish orqali bolani maktabga tayyorlash.

8-mavzu: Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijodkorligini rivojlantirish (2 soat)

Bolalarni san'at turlari va zamonaviy ijodkorlik namunalari bilan tanishtirish orqali ularning kreativ qobiliyatini o'stirish.

Bolalarni qo'llab-quvvatlashda ota-onalar bilan hamkorlik va hamda ularga metodik tavsiyalar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI:

1. O'zbekiston Respublikasida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning mazmuni nimalardan iborat?
2. Bolalarni maktabga tayyorlashning yo'nalishlarini ayting
3. Olaning maktabga jismoniy tayyorgarligi nimalarni o'z ichiga oladi?
4. Ijtimoiy-hissiy rivojlanish haqida ma'lumot bering.
5. Bolani maktabga tayyorlashning bilish jarayoni mimani anglatadi?
6. Maxsus tayyorgarlik nima?
7. Bolaning maktabga tayyorlantirishda qaysi me'yoriy hujjatdan foydalaniladi?
8. Bolaning jismoniy tayyorgarligi deganda qaysi normativlar rivojlangan bo'lishi kerak?
9. Bolaning nutqi rivojlanishi bosqichlarini aytib bering
10. 1 yoshli bola nutqida nechtagacha so'z bo'ladi?
11. Bola nutqidagi passiv so'zlarni qanday faollashtiriladi?
12. Tarbiyachi nutqiga qo'yilgan talablarni aytib bering
13. Logoped va tarbiyachining birgalikdagi vazifalariga nimalar kiradi?

V.O'QITISH VOSITALARI

- 1.Doska
- 2.Markerlar
- 3.Tarqatma materiallar
- 4.Videoproyektor
- 5.Kompyuter
- 6.Vatman qog'ozlar
- 7.Magnit
- 8.Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni.

3. 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ - 4312-sonli qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdaagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdaagi “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i .
6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o‘zbek va rus tillarida)
7. “Ilm yo‘li” variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash. T.: 2022
8. Nutq o‘stirish uslubiyoti. Darslik. 2019 yil. O‘zbekiston nashriyoti
9. Xalq ta’limi vazirligi nashri. “Bolangiz maktabga tayyormi? “2004 yil.Toshkent
10. Q.S.Shodiyeva. Nutqdagi buzilishlar sabablari. Toshkent-2010
11. www.mdo.uz
12. www.mdomoi.uz

2.9. MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGTYALARIDAN FOYDALANISH

KIRISH

Zamonaviy dunyoda maktabgacha ta’lim jarayonini takomillashtirish va o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. 2015-yilda YUNESKO xalqaro Kongressida “Maktabgacha ta’lim bolaning umumiy rivojlanishidagi muhim bosqich hisoblanib, kundalik hayotga, dunyoga moslashish uchun asos yaratadi”, degan fikr bildirildi. Mamlakatimizni rivojlantirish bo‘yicha ko‘zda tutilgan vazifalardan biri maktabgacha ta’lim tashkilotlari sonini ko‘paytirish va ularda bolalarning sog‘lom va jismoniy rivojlanishi uchun sharoit yaratish, maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bolalarni qamrab olishni ko‘paytirish va ularga ta’lim beradigan pedagoglarning malakasini uzluksiz rivojlantirishdir.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'lim tizimida, xususan, maktabgacha ta'lim bo'g'inida jiddiy o'zgarishlarga olib keldi. Raqamli transformatsiya sharoitida ushbu o'zgarishlar maktabgacha ta'limning tashkiliy va mazmunli jihatlariga ta'sir ko'rsatdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev 2018-yil 9-yanvar kuni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari rivojiga bag'ishlangan yig'ilishdagi ma'ruzasida "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari rivoji barcha sohalarning jadal taraqqiyotiga xizmat qiladi, odamlarga qulaylik yaratadi" deb ta'kidlab o'tdi. Yana shuni ta'kidlash joizki "Raqamli O'zbekiston-2030" dasturini ishlab chiqishda ta'limning hamma sohasida jahon talablariga to'liq javob beradigan axborot texnologiyalarini joriy etish shartligiga alohida e'tibor qaratildi.

Mazkur o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi va 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi" 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maqsadi: Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog-xodimlarda axborot kompetentligini rivojlantirishdan iborat.

Vazifalari: Pedagog-xodimlarda raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarini rivojlantirish, Internet resurslari bilan ishlash ko'nikmalarini oshirish hamda bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan platformalar bilan tanishtirish va ishlash algoritmini ko'rsatib berishdan iborat.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	- 12 soat;

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish"

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog-xodimlarning axborot kompetentligini rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu kurs yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarni egallashladi; Internet resurslari bilan ishlash; Maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan raqamli platformalar bilan ishlashni bilishlari lozim.	Raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarni egallashladi; Internet resurslari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishadi; raqamli platformalar bilan ishlash ko'nikmalari shakllanadi.	Maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan raqamli platformalar bilan ishlash malakasiga ega bo'lishadi, Raqamli texnologiyalardan hamda axborot tizimlaridan foydalana olish malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti:

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jumladan				
			Jami	Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1	Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari	6	6	2	4	-	-
2	Maktabgacha ta’lim tizimiga oid raqamli platformalarda ishlash	6	6	2	4	-	-
3	Multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	6	6	2	4	-	-
	Jami:	18	18	6	12	-	-

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari. (2soat)

Raqamli texnologiyalar hamda axborotni qayta ishlashga mo'ljallangan amaliy dasturlar bilan tanishish, Bulutli texnologiyalar va internet resurslari bilan ishlash usullari.

2-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tizimiga oid raqamli platformalarda ishlash. (2soat)

Maktabgacha ta'lim tizimidagi raqamli platformalar bilan tanishish. Jumladan, “my.mdomoi.uz”, “bolakadem.uz” va “mtt-metodik.uz” raqamli platformalarning mazmuni, bo‘limlari va imkoniyatlari bilan tanishish.

3-Mavzu: Multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyatlari. (2soat)

Microsoft PowerPoint dasturi va “canva.com”, “ru.freepik.com” saytlari bilan tanishish hamda taqdimotlar yaratish usullari.

3.2. Amaliy mashg‘ulotning mazmuni.

1-Mavzu: Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari. (4 soat)

Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish, Google drive dastur yordamida test va so‘rovnomalarni yaratish. Kasbiy faoliyatda zarur ma’lumotlarni izlash, olish va ishlov berish, PDF formatdagi fayllarni tools.pdf24 va smallpdf.com saytlari orqali Wordga o‘tkazish hamda PDF ga qo‘shimcha varaq qo‘shish va olib tashlash.

2-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tizimiga oid raqamli platformalarda ishlash. (4 soat)

Maktabgacha ta'lim tizimidagi “my.mdomoi.uz”, “bolakadem.uz” va “mtt-metodik.uz” raqamli platformalarda ishlash. Elektron portfolio yaratish.

3-Mavzu: Multimedia vositalaridan foydalanish. (4 soat)

Microsoft PowerPoint dasturi va “canva.com”, “ru.freepik.com” saytlarida ishlash. Taqdimotlar yaratish.

IV. O‘qitish vositalari

Doska.

Markerlar.

Tarqatma materiallar.

Videoprojektor.

Kompyuter.

Vatman qog‘ozi, magnit.

Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. Raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning imkoniyatlari?
2. Maktabgacha ta'limda qanday raqamli texnologiyalardan foydalanib kelinmoqda?
3. Maktabgacha ta'limda qanday raqamli platformalar mavjud?

4. Bulutli texnologiyalar va ularning afzalliklari nimada?
5. Internet brauzerlari va ularning qanday imkoniyatlari mavjud?
6. Kasbiy faoliyatda qanday internet brauzerlari foydalanasiz?
7. Maktabgacha ta'lim tizimidagi raqamli platformalar bilan ishlash va qanday imkoniyatlari mavjud?
8. Bulutli texnologiyalar va internet resurslari bilan ishlashda qanday imkoniyatlari mavjud?
9. Bulutli texnologiyalarning asosiy kamchiliklari nimada?
10. Kasbiy faoliyatda zarur ma'lumotlarni izlashda qanday brauzerlardan foydalanasiz?
11. PDF fayllarni brauzerlardan fayllarga qanday o'tkazish mumkinmi?
12. Toolspdf dasturi qanday imkoniyatlarga ega?
13. Toolspdf dasturining kamchiliklari nimada?
14. Smallpdf dasturi qanday imkoniyatlarga ega?
15. Smallpdf dasturi orqali PDF fayllarni Word fayllarga qanday o'tkazish mumkinmi?
16. Smallpdf dasturining qanday qo'shimcha imkoniyatlari mavjud?
17. Smallpdf dasturining kamchiliklarini keltiring?
18. Kasbiy faoliyatda zarur ma'lumotlarni izlashning qanday turlari mavjud?
19. PDF ga qo'shimcha varaq qo'shish usullarini sanab bering?
20. Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish usullari qanday?
21. Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish qanday qulayliklarga ega?
22. Google drive dasturi va uning imkoniyatlari?
23. Google drive dastur yordamida test va so'rovnomalarni yaratish usullarini ko'rsatib bering?
24. Google drive dastur yordamida test va so'rovnomalarni yaratishning qanday qulayliklari mavjud?
25. "canva.com" qanday sayt hisoblanadi?
26. "canva.com" qanday saytida qanaqa imkoniyatlari mavjud?
27. Microsoft PowerPoint dasturi haqida ma'lumot bering?
28. Elektron-porfoliosini yaratishdan maqsad nima?
29. Elektron-porfoliosi qanday himoyalangan?
30. Elektron portfoliosida kasbiy yutuqlarni qaysi bo'limlarga qanday joylashtiriladi?
31. Elektron portfoliosining "Profil" bo'limi orqali qanday amallarni bajarish mumkin?
32. Elektron portfoliosining qanday ko'rinishlari mavjud?
33. Elektron portfoliosi qanday formatdagi ma'lumotlarni qabul qiladi?

34. Bolalik akademiyasi raqamli platformasi va uning imkoniyatlari?
35. Bolalik akademiyasi raqamli platformasining qanday bo‘limlari mavjud?
36. Bolalik akademiyasi raqamli platformasi bo‘limlarining bir biridan farqi nimada?
37. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasiga qanday kirish mumkin?
38. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasida asosan qanday hujjatlar mavjud?
- 39 “mtt-metodik.uz” raqamli platformasi va uning imkoniyatlari?
40. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasining qanday bo‘limlari mavjud?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli farmoni
 2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori
 3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-oktyabrdagi “Internet jahon axborot tarmog‘ida milliy kontentni rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 888-son Qarori.
 4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son Qarori.
 5. A.V.Shin. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish va samaradorligini oshirishning tashkiliy-pedagogik asoslari. Ped.fan. doktori dis.avtoreferat – T.: 2022. -10 b.
 6. Begimkulov U.Sh. Pedagogik ta’limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. Monografiya. -T.: Fan, 2007.
 7. Ishmuxamedov R.,Abduqodirov A., Pardayev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. -T, Iste’dod, 2008, 180 bet.
 8. Aripov M. va boshqlar.Axborot texnologiyalari.-Toshkent, 2009.
 9. G‘ulomov S., Alimov R. va boshqalar. Axborot tizimlari va texnologiyalari. -T.: Sharq nashriyoti, 2000.
- ZiyoNet axborot ta’lim portali -www.ziynet.uz.
- Infocom.uz elektron jurnali sayti — www.infocom.uz.
- Bolalik akademiyasi platformasi — Bolakadim.uz
- Elektron portfolio- my.mdomoi.uz

2.10. TARBIYACHINING KASBIY MAHORATI VA KOMPETENTLIGI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim taraqqiyotini samarali boshqarish, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarishning eng muhim sharti hisoblanadi. Shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llashga ko'maklashadi. Ta'limiy jarayonlarni tizimli olib borish va maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda "Ilk qadam" Maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturi yaqindan yordam beradi. O'zbekiston Respublikasining "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari"ga muvofiq ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjat bo'lib, unda maktabgacha ta'lim tashkilotining maqsad va vazifalari, ta'lim-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g'oyalari ifodalangan.

Maktabgacha ta'lim tizimini malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga qaratilgan bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi qabul qilindi. Shu bilan birga, 2019-yil 16-dekabrda O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi" 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Mazkur o'quv dasturida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi va Maktabgacha ta'limni 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasida aks ettirilgan ta'lim va tarbiyaning asosiy tamoyilidir. Pedagogik kompetensiyalar-bilimlar, malaka va ko'nikmalar hamda o'zlashtirilgan qadriyatlar asosida mustaqil harakatlanishga bo'lgan motivatsiyaning uyg'unlashgan majmuini o'zida aks ettiradi. Kompetentli kadr kasbiy vazifalarni samarali va sifatli bajarishi mumkin. Zamonaviy kompetensiya nafaqat malaka, bilim va ko'nikmalarni, balki qadriyatlar va axloqiy fazilatlarni xam o'z ichiga oladi. Tarbiyachining kasbiy mahorati va

kompetentligi modulining o‘quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasiga asosida tuzilgan bo‘lib, u maktabgacha ta‘lim tashkiloti tarbiyachisi uchun ta‘limda zamonaviy yondashuvlar, kasbiy mahoratni oshirish yo‘llari, innovatsiyalarning mazmun, mohiyatini yoritib, kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun imkon yaratadi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 24 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar - 6 soat;

Amaliy mashg‘ulotlar - 18 soat.

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Tarbiyachining kasbiy mahorati va kompetentligi”

2.2. Modul maqsadi: kasbiy qayta tayyorlash yo‘nalishi maktabgacha ta‘lim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy mahorati va kompetentligini rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim.

Bilim:	Ko‘nikma va malaka:
Tarbiyachi va uning jamiyatda tutgan o‘rni to‘g‘risida bilishi;	pedagog olimlarning tarbiyachi shaxsi to‘g‘risidagi fikrlarini tahlil qilishko‘nikmasiga;
tarbiyachining kasbiy kompetentligi va mahorati to‘g‘risida bilishi;	ta‘lim-tarbiya jarayonida tarbiyachiga xos bo‘lgan bilm, ko‘nikma va malakalarni yuqori darajada qo‘llay olish ko‘nikmasiga;
tarbiyachi qobiliyati va uning asosiy turlari to‘g‘risida bilishi;	tarbiyachining pedagogik maxorati asosida ta‘lim-tarbiya jarayonini tashkil etish ko‘nikmasiga;
tarbiyachi-pedagog faoliyatiga kreativ yondashuv usullari to‘g‘risida bilishi;	jahon tajribasida mavjud innovatsion ta‘lim-tarbiya texnologiyalardan xabardor bo‘lish va kasbiy faoliyatda foydalanish ko‘nikmasiga;
zamonaviy tarbiyachi imidji bo‘yicha to‘g‘risida bilishi kerak.	zamonaviy talablar asosida tarbiyachiimidjini shakllantirish ko‘nikma va malakasiga ega bo‘lishi kerak.

2.4. Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi		
		Hamma si	Auditoriya o‘quv yuklamasi	Mustaqi l

			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot	
1.	Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining kompetensiyasi. Tarbiyachining pedagogik mahorati	6	6	2	4		
2.	Zamonaviy tarbiyachi imidji. Tarbiyachi-pedagog faoliyatiga kreativ yondashuv	6	6	2	4		
3.	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari. Tarbiyachining innovatsion faoliyati	6	6	2	4		
4.	Maktabgacha ta'lim tizimini texnologiyalashtirish	4	4		4		
5.	Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'lim tizimi	2	2		2		
	Jami:	24	24	6	18		

III.MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1 Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining kompetensiyasi. Tarbiyachining pedagogik mahorati (2 soat)

Tarbiyachi va uning jamiyatda tutgan o'rni. Pedagog olimlarning tarbiyachi shaxsi to'g'risidagi fikrlari. Tarbiyachi kompetensiyasi.

Pedagogik mahorat haqida tushuncha. Pedagogik mahoratning tarkibiy qismlari. Pedagogik qobiliyat va uning asosiy turlari.

2-mavzu: Zamonaviy tarbiyachi imidji. Tarbiyachi-pedagog faoliyatiga kreativ yondashuv (2 soat)

Pedagogik odob. Pedagogik nazokat. Tarbiyachining nutq texnikasi va madaniyati.

Pedagog-tarbiyachi faoliyatiga kreativ yondashuv. Tarbiyachining ijodkorlik sifatleri.

Mashg'ulot turlari. Mashg'ulotning tuzilishi. Mashg'ulotlarda tarbiyachining etakchilik roli va uni o'tkazishga tayyorgarligi.

3-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari. Tarbiyachining innovatsion faoliyati (2 soat)

Innovatsion pedagogikaning tushunchalari. Innovatsiyaning rivojlanishi. Innovatsion faoliyat.

Rivojlangan mamlakatlarda ta'lim tizim taraqqiyotining ayrim masalalari. Koreya, Yaponiya, Germaniya davlatlarida maktabgacha ta'lim tizimi.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining

kompetensiyasi. Tarbiyachining pedagogik mahorati (4 soat)

Pedagog olimlarning tarbiyachi shaxsi to'g'risidagi fikrlari. Tarbiyachi kompetensiyasi piramidasi. Kompetensiya turlari.

Pedagogik qobiliyat va uning asosiy turlari. Muammoli vaziyatlarni hal etishda tarbiyachining pedagogik qobiliyati.

2-mavzu: Zamonaviy tarbiyachi imidji. Tarbiyachi-pedagog faoliyatiga kreativ yondashuv (4 soat)

Tarbiyachining odob va madaniyati. Tarbiyachi imidjini shakllantirish yo'llari.

Tarbiyachining ijodkorlik sifatleri. Kreativ yondashuv asosida mashg'ulotlarni tashkil etish.

3-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari. Tarbiyachining innovatsion faoliyati (4 soat)

Mashg'ulotlarni o'tkazishga tayyorgarlik. Mashg'ulotlarni tashkil etish va amalga oshirish.

Innovatsiyani pedagogik jarayonga tadbiq etish bosqichlari. Innovatsion faoliyatni tashkil etishga ta'sir etuvchi omillar.

4-mavzu: Maktabgacha ta'lim tizimini texnologiyalashtirish (4 soat)

Bolalarni axloqiy rivojlantirishda didaktik o'yinlardan foydalanish. Sahnalashtirilgan o'yinlarning ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari.

5-mavzu: Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'lim tizimi (2 soat).

Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyati.

IV. O'qitish vositalari

7. Tavsiya etiladigan adabiyotlar
8. O'quv-metodik majmua
9. Doska, flipchart qog'ozi va markerlar
10. Qog'oz A4 formatli-30 dona
11. Tarqatma materiallar
12. Multimedia to'plami (kompyuter, videoproektor, ekran)

V. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni 2019-yil 16-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son Qarori.
3. Abdullaeva X.A. Mashg'ulotlarda faol ta'lim usullaridan foydalanish. – Farg'ona: FarDU, 2008.
4. Avliyakov N.X., Musaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar. – T.: — Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2008. – 164 b.
5. Axmedjanov M.M., Xo'jaev B.Q., Hasanova Z.D. Pedagogik mahorat-Buxoro Davlat universiteti, 2014.
9. Do'stmuhamedova Sh.A., Nishonova Z.T. va boshqalar Yosh davrlari va pedagogik psixologiya T.: Fan va texnologiyalar 2013 – 343 b.
10. Innovatsion ta'lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboeva, Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika (nopedgogik oliy ta'lim tashkilotlari uchun)- TDPU. 2013.
11. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob: - Toshkent, —Ilm-Ziyo nashriyoti. 2012.

2.11. SOG'LOM OVQATLANTIRISHNI TASHKIL ETISH

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 4312-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasining "Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi

to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-noyabrda "Aholining sog'lom ovqatlanishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 4887-sonli, 2021 yil 25-maydagi "Sog'liqni saqlash sohasini kompleks rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 5124-sonli Qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 25-iyuldagi "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlantirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 626-sonli, 2021-yil 30-iyundagi "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlantirish tizimini takomillashtirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi 407-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanayotgan bolalarni xavfsiz va sifatli ovqatlanishini tashkil etilishga oid gigiyenik talablar (SanQvaN № 0016-21) ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu dastur ishlab chiqildi.

"Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish" moduli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish, bolalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti va uyda ovqatlantirishning muvofiqligi, bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ko'nikish davrida ovqatlantirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mahsulotlarni qabul qilish, bolalarda ovqatlanish madaniyatini shakllantirish, bolalar yoshida darmondorilarning ahamiyati, autorsing usulida sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish haqida haqida ma'lumot beriladi va kasbiy qayta tayyorlash kurslari o'quv jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 8 soat

Amaliy mashg'ulot - 10 soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarda "Sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish" moduli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish, bolalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti va uyda ovqatlantirishning muvofiqligi, bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ko'nikish davrida ovqatlantirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mahsulotlarni qabul qilish, bolalarda ovqatlanish madaniyatini shakllantirish, bolalar yoshida darmondorilarning ahamiyati, autorsing usulida sog'lom ovqatlantirishni tashkil etish haqida bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi:

Bilim		Ko'nikma		Malaka	
Maktabgacha	ta'lim	Maktabgacha	ta'lim	Maktabgacha	ta'lim
tashkilotlarida	sog'lom	tashkilotlarida	ovqatlanish tartibi,	tashkilotlarida	

ovqatlantirish ko'nikmalarini, sog'lom ovqatlanish madaniyatini, ovqatlanish tartibini, bolalarni ko'nikish davrida ovqatlanishni tashkil etish kabi bilimlariga ega bo'ladi.	ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash, ovqatlantirishdagi gigiyenik talablar bo'yicha ko'nikmaga ega bo'ladi.	ovqatlanish ko'nikmalari, sog'lom va to'g'ri ovqatlantirish qoidolari, ovqatlanish madaniyatini bolalarda shakllantirish bo'yicha malakaga ega bo'ladi.
---	--	---

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy mashg‘ ulot	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalar ovqatlanishi	2	2	2			
2.	Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish	4	4	2	2		
3.	Bolalarni maktabgacha ta‘lim tashkiloti va uyda ovqatlantirishning muvofiqligi	2	2	2			
4.	Bolaning maktabgacha ta‘lim tashkilotiga ko‘nikish davrida ovqatlantirish	2	2		2		
5.	Bolalarda ovqatlanish madaniyatini shakllantirish	2	2		2		
6.	Bolalar yoshida darmondorilarning ahamiyati	2	2		2		
7.	Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarda mahsulotlarni qabul qilish	4	4	2	2		
	Jami	18	18	8	10		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

3.2.

1-Mavzu. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar ovqatlanishi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlari.

Barcha organlar va tizimlar, birinchi navbatda markaziy asab tizimi funksiyalarining yanada o'sishi va takomillashshuvi.

3 yoshdan oshgan bolalarda asosan tayanch-harakat va mushaklar tizimining shakllanganligi.

Barcha asosiy harakatlar shakllanganligi.

Ovqat hazm qilish trakti funksiyalari kattalar darajasiga yetganligi.

2-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish.

Ovqatlantirishga doir me'yoriy hujjatlar bilan tanishtirish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlanish ratsionini tashkil etish.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

3-Mavzu. Bolalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti va uyda ovqatlantirishning muvofiqligi (nazariy 2 soat)

Ovqatlantirishda ota-onalar bilan ishlash tartibi.

Tarbiyalanuvchilarni ovqatlantirishda tarbiyachiga qo'yiladigan talablar.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

7-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mahsulotlarni qabul qilish (nazariy 2 soat)

Go'sht mahsulotlarini qabul qilish.

Sabzavotlarni qabul qilish.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni.

2-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish (amaliy 2 soat)

Maktabgacha yoshdagi bolalar ovqatini tashkil etishning asosiy usullari.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlanishni tashkil etish shartlari.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

4-Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ko'nikish davrida ovqatlantirish (nazariy 2 soat)

Tarbiyalanuvchilarni maktabgacha ta'lim tashkilotida tayyorlanadigan taomlarga ko'niktirish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida foydalanish mumkin bo'lmagan oziq-ovqat mahsulotlari.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

5-Mavzu. Bolalarda ovqatlanish madaniyatini shakllantirish (amaliy 2 soat)

To'g'ri o'tirish odobi.

Ovqatlanish odobi.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

6-Mavzu. Bolalar yoshida darmondorilarning ahamiyati (amaliy 2 soat)

Bolalar yoshida darmondorilarning o'rni.

Mineral moddalarni bola organizmiga ta'siri.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

7-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mahsulotlarni qabul qilish (amaliy 2 soat)

Sut mahsulotlarini qabul qilish.

Don mahsulotlarini qabul qilish.

Mavzu yuzasidan tinglovchilarning bilimlarini mustahkamlash.

IV. O'QITISH VOSITALARI

49. Doska.

50. Markerlar.

51. Tarqatma materiallar.

52. Videoproektor.

53. Kompyuter.

54. Vatman qog'ozi, magnit.

55. Slaydlar.

V. NAZORAT SAVOLLARI

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlantirish bo'yicha qanday muammolar mavjud?

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni ovqatlantirishda tarbiyachiga qanday gigiyenik talablar qo'yilgan?

3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etishning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?

4. Bolalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti va uyda ovqatlantirishning muvofiqligi qanday tartibda amalga oshiriladi?

5. Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotlariga ko'nikish davrida ovqatlantirish qanday tartibda amalga oshiriladi?

6. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda mahsulotlarni qanday tartibda qabul qilinadi?

7. Bolalarda ovqatlanish madaniyatini qanday shakllantiladi?

8. Bolalar yoshida darmondorilarning ahamiyati qanday?

9. Kun davomida bolalar organizmi uchun suvning miqdori qanday belgilanadi?

10. Outsourcing usulida sog'lom ovqatlantirishni tashkil etishga qo'yiladigan asosiy talablari nimalardan iborat?

11. Bolalarni ovqatlantirishda ota-onalar bilan qanday ishlar amalga oshiriladi?

12. Ovqatlantirishga doir qanday me'yoriy hujjatlar bilan tanishsiz?

13. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida foydalanish mumkin bo'lmagan oziq-ovqat mahsulotlarini sanab bering?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-sonli Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli Qarori.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli Qarori.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 25-iyulda "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlantirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 626-sonli Qarori.

7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 30-iyunda "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom ovqatlantirish tizimini takomillashtirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi 407-sonli Qarori.

8. SanQvaN № 0016-21.

9. Axrorov U.B. Pazandachilik texnologiyasi. T.: 2008.

10. Ro'ziyeva Sh.M. Bolalar va parhez taomlarini tayyorlash texnologiyasi. T.: 2021.

11. Ro'ziyeva Sh.M. Bolalar pazandachiligi taomlari texnologiyasi. T.: 2023.

12. Sodiqov A.R., Mirzaahmyedov A.M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ovqatlantirishni tashkil etish va me'yoriy hujjatlarning yuritilishi. T.: "ILM ZIYO". 2008.

2.12. TANLOV FANI (KURSNI TUGATISH ISHI)

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2707-sonli, 2017-yil 9-sentyabrda “Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. PQ-3261-sonli 2017-yil 15-sentyabrda “Nodavlat ta’lim xizmatlari ko‘rsatish faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3276-sonli Qarori, 2017-yil 30-sentyabrda “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5198-sonli Farmoni va 30-sentyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi PQ-3305-sonli qarorlari pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish samaradorligini yanada takomillashtirish maqsadida qabul qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1026-sonli qarorida pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish ta’lim tizimi oldida turgan dolzarb masalalar belgilab berilgan. Shuningdek, pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Kasbiy qayta tayyorlash kursi yakuni bo‘yicha tinglovchilarni baholashda yakuniy davlat attestatsiyalarini o‘tkazishning muhim shakllaridan biri bu kursni tugatish ishi himoyasi hisoblanadi. Kasbiy qayta tayyorlash jarayonida bajariladigan kursni tugatish ishlari tinglovchilar tomonidan o‘zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliy mustahkamlash va kasbiy pedagogik faoliyatlarida uchraydigan masalalarni maqbul yechimini topishga oid malakalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kursni tugatish ishi majmuaviy xarakterga ega bo‘lib, tarbiyachining pedagogik faoliyatini loyihalash, uni amaliyotga joriy etish, natijalarini nazorat etib baholash kabi bosqichdagi ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan mustaqil holda ijodiy hal etishni talab etadi.

Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tinglovchilar tegishli manbalardan foydalanish, o‘z fikr-mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish, ma’lumotlarni matn, jadval va grafik ko‘rinishlarda qayd etish, ularning to‘g‘riligini isbotlash kabi kasbiy pedagogik malakalarga ega bo‘ladilar.

Mazkur o'quv dasturida kasbiy qayta tayyorlash kursi yakunida tinglovchilar tomonidan tayyorlanadigan kursni tugatishning maqsad va vazifalari, uni bajarish hamda rasmiylashtirishga qo'yiladigan talablar, kursni tugatish ishining tarkibiy qismlari va ularning mazmuni bayon etilgan.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 6 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 2 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 4 soat.

I. MODULNING NOMI VA KUTILAYOTGAN NATIJALAR

2.1. Modulning nomi: "Kursni tugatish ishi".

2.2. Modulning maqsadi: Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishlarini tayyorlash va rasmiylashtirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishiga qo'yilgan talablar to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'ladilar.

Kursni tugatish ishi tuzilmasi haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Kursni tugatish ishini rasmiylashtirish tartibini o'zlashtiradilar.

Kursni tugatish ishini belgilangan talab darajasida tayyorlash ko'nikmasiga egabo'ladilar. Kursni tugatish ishi tuzilma-sini tayyorlay oladilar. Kursni tugatish ishinirasmiylashtira oladilar hamda uni tayyorlashda me'yoriy xujjatlar va adabiyotlarni tahlil eta oladilar

2.4.Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			
			Jumladan			
			Nazariy	Amaliy	Ko'chma mashg'ulot	Mustaqil ish
1.	Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo'yiladigan talablar	2	2			
2.	Kursni tugatish ishi bo'yicha o'quv-me'yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash	2		2		
3.	Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi	2		2		

Jami	6	2	4		
------	---	---	---	--	--

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1-mavzu: Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo'yiladigan talablar (2 soat nazariy).			
40 daqiqa	Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilari tomonidan bajariladigan kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari, unga qo'yilgan talablar	Taqdimot-ma'ruza	Proyektor, noutbuk, ekran, skoch, flipchart, marker, tarqatma materiallar	Tinglaydilar, savol-javobda ishtirok etadilar, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladilar, juftlikda ishlaydilar
40 daqiqa	Kursni tugatish ishi mavzusini tanlash.	Taqdimot-ma'ruza, "Tushunchalar tahlili" metodi	"Tushunchalar tahlili" jadvali Novatsiya va innovatsiya farqlarini to'ldirish uchun jadval, marker, skoch, doska	Ma'ruzani tinglaydilar. Vazifani hamkorlikda bajaradilar.
80 daqiqa	2-mavzu. Kursni tugatish ishi bo'yicha o'quv- me'yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Maktabgacha ta'lim tizimida oid huquqiy me'yoriy xujjatlar bilan tanishish, ularning mazmun va mohiyatini o'rganish,	"Blis-so'rov metodi, suhbat	Tarqatma materiallar, ruchka, stiker, doska	So'rovda ishtirok etadilar, fikr bildiradilar, to'ldiradilar, xulosalaydilar.
40 daqiqa	kursni tugatish ishi mavzusi bo'yicha pedagogik, psixologik adabiyotlar va manbalardan foydalanish metodikasi	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik guruhlarda ishlash	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar
80 daqiqa	3-mavzu. Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Kursni tugatish ishini himoya qilish uchun taqdimot materiallarini tayyorlash metodikasi	Test sinovi	A-4 qog'ozida test savollari, javob varaqlari	Turli darajadagi test topshiriqlarini bajaradilar
40	Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tegishli manbalardan foydalanib o'z fikr-	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar

	mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish,.	guruhlarda ishlash		
--	---	--------------------	--	--

II. Nazorat savollari:

1. Kursni tugatish ishining maqsadi nimalardan iborat?
2. Kursni tugatish ishi mavzusini tanlashda nimalarga e'tibor berilishi kerak?
3. Kursni tugatish ishiga qo'yilgan talablar nimalardan iborat?
4. Kursni tugatish ishi tuzilmasi qanday qismlardan iborat bo'lishi kerak?
5. O'quv reja va dasturlarni tahlil qilishda nimalarga e'tibor qaratiladi?
6. Adabiyotlar tahlilida nimalarga e'tibor qaratilishi kerak?
7. Kursni tugatish ishini rasmiylashtirishda nimalarga e'tibor beriladi?
8. Kursni tugatish ishining adabiyotlar ro'yxati qanday rasmiylashtiriladi?

III. O'qitish vositalari

1. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.
2. O'quv-metodik majmua.
3. Doska, flipchart qog'ozi va markerlar.
4. Qog'oz A4 formatli-30 dona.
5. Tarqatma materiallar.
6. Multimediya to'plami (kompyuter, videoproektor, ekran).

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni. "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 30-sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-sonli Qarori.
4. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: O'zbekiston, 2017.– B.102.
5. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. –B. 488.

MALAKA AMALIYOTI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri bu maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini, qiziqishlarini bilish, ular bilan olib boriladigan mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish orqali har tomonlama rivojlangan barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bug'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirishni ko'zda tutadi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 595-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi"dagi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun zamon talabi darajasida malakali mutaxassis tayyorlashda malaka amaliyoti asosiy vosita bo'lib hisoblanadi. Malaka amaliyoti jarayonida bo'lajak mutaxassis o'z kasbiga mos nazariy bilimlarni mustaqil, ijodiy ravishda hayotga tadbiq etish yo'llarini o'rganadi, kasbga xos malakalarni egallaydi, bolalar rivojlanishini kuzatadi, tahlil qilish, bilim darajasini baholash bilan birga bolalarga turli faoliyatlarni tashkil etish, ta'lim va tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishni o'rganadilar. Shuningdek, malaka amaliyoti tinglovchilarni kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlash, ularni qo'llash uslublari bilan tanishtirish, kasbiy mahorat va malakalarini rivojlantirish vazifalarini amalga oshiradi.

Mazkur o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining malaka amaliyoti jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu namunaviy o'quv dasturida tinglovchining o'quv yuklamasi 72 soat bo'lib, shundan:

Amaliy mashg'ulot - 72 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Malaka amaliyoti".

2.2. Modul maqsadi: Kasbiy qayta tayyorlash kurslarida o'qiyotgan tinglovchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid innovatsiyalarni faol o'zlashtirish hamda amaliyotga tatbiq etish, faoliyat turlari bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etish va ularda bolalarning bilish faoliyatini boshqarish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish hujjatlarini yuritish bo'yicha ko'nikma va malakalarini shakllantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma va malaka
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishning mazmuni va shakliga qo'yilayotgan zamonaviy talablar;	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risida ma'lumotlar bilan tanishish;
Tegishli maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish tajribalari va kunlik faoliyati;	Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining faoliyat markazlaridagi mashg'ulotlarini tahlil qilish;
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etilgan faoliyat markazlari;	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat markazlarini tashkil etish bo'yicha o'zaro tajriba almashish;
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish yuritish hujjatlari;	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish yuritish hujjatlari asosida o'quv mashg'ulotini rejalashtirish;
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv mashg'ulotlarini olib borish tartibi to'g'risidagi bilimlarga ega bo'ladilar	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv mashg'ulotlarini o'tkazish bo'yicha ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti.

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil ish
			Jumladan			
			Nazariy	Amaliy	Ko‘chma mashg‘ulot	
1	Maktabgacha ta’lim tashkilotining moddiy texnik bazasi va jihozlanganlik darajasi bilan tanishish	6		6		
2	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining ish tajribalari va kunlik faoliyati bilan tanishish	6		6		
3	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining ish yuritish hujjatlari bilan tanishish	6		6		
4	Mashg‘ulotlar davomida maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini o‘rganish hamda tahlil qilish	6		6		
5	Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolalarning o‘yin faoliyati bilish jarayonlarni rivojlantirish bo‘yicha mashg‘ulotlar olib borish	6		6		
6	Maktabgacha ta’lim tashkilotida sog‘lom ovqatlantirish jarayonini kuzatish	6		6		
7	Maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyat markazlari va ularning jihozlanishi bilan tanishish	6		6		
8	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining faoliyat markazlarida olib borgan mashg‘ulotlarini tahlil qilish	6		6		
9	Maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyat markazlarida mashg‘ulot o‘tkazish uchun tayyorgarlik ishlarini olib borish	6		6		
10	Maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyat markazlarida mashg‘ulot o‘tkazish	6		6		
11	Maktabgacha ta’lim tashkilotida sog‘lomlashtirish ishlarini olib borish jarayonini o‘rganish	6		6		
12	Amaliyot bo‘yicha tegishli hujjatlarni rasmiylashtirish va amaliyot rahbariga taqdim etish. Amaliyot bo‘yicha hisobot topshirish	6		6		
	Jami:	72		72		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Amaliy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotining moddiy texnik bazasi va jihozlanganlik darajasi bilan tanishish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotining tashkil etilishi, uning quvvati, kontingenti, moddiy texnik bazasi va holati, tarbiyachi-pedagoglar salohiyati bilan tanishish. Maktabgacha ta'lim tashkilotining mashg'ulot xonalari, dam olish xonalari, kiyinish xonalari, yuvinish xonalari, oshxona, sport maydonchalari, musiqa xonalarining jihozlanish holati bilan tanishish.

2-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ish tajribalari va kunlik faoliyati bilan tanishish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotida faoliyat yuritayotgan tarbiyachi-pedagoglar faoliyati bilan tanishish. Ilg'or, tajribali tarbiyalarning o'quv-tarbiyaviy mashg'ulotlarini kuzatish.

3-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ish yuritish hujjatlari bilan tanishish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yuritiladigan hujjatlar ro'yhatidan 05-Tarbiyachining ish hujjatlari va ularning yuritilish tartibi bilan tanishish. Tarbiyachi tomonidan o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazishga doir hujjatlarni ishlab chiqish tartibi va ularning mazmuni bilan tanishish.

4-Mavzu: Mashg'ulotlar davomida maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini o'rganish hamda tahlil qilish (6 soat)

Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh davrlari bo'yicha psixologik xususiyatlarini kuzatish orqali o'rganish hamda tahlil qilish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyatini o'yin shaklida tashkil etish usullarini o'rganish. O'yin va ularning o'ziga xos xususiyatlari, bola psixik rivojlanishida o'yinlarning ahamiyatini tahlil qilish. Maktabgacha ta'lim tashkilotida mavjud o'yinchoqlar, ularning holati, saqlanishi bilan tanishish.

5-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning o'yin faoliyati bilish jarayonlarni rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlar olib borish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning tafakkuri, idroki hamda bilish jarayonlarini rivojlantirishga mos o'yinlarni tanlash va ular asosida mashg'ulotlar olib borish. O'yin shaklida olib borilgan mashg'ulotlar davomida bolalar faoliyatini kuzatish va ularga psixologik yondashish.

6-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotida sog'lom ovqatlantirish jarayonini kuzatish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini sog'lom va xavfsiz ovqatlantirish jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan sanitariya-gigiena talablari bilan tanishish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom va xavfsiz ovqatlanishni tashkil etishga qo'yiladigan asosiy talablar. Maktabgacha ta'lim muassasalarida sog'lom avlodni tarbiyalash uchun yaratilgan shart-sharoitlar bilan tanishish.

7-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyat markazlari va ularning jihozlanishi bilan tanishish (6 soat)

"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotida faoliyat markazlarini tashkil etilishi va ularning jihozlanishi bilan tanishish. Markazlardagi faoliyatlarni tahlil qilish. Faoliyat markazlarining afzalliklari va o'ziga xos muammolarini o'rganish.

8-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining faoliyat markazlarida olib borgan mashg'ulotlarini tahlil qilish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotida majjud faoliyat markazlarida tarbiyachilar tomonidan olib borilgan mashg'ulotlarni kuzatish. Mashg'ulotlar davomida tarbiyachilar erishishgan yutuq va kamchiliklarini muhokama qilish.

9-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyat markazlarida mashg'ulot o'tkazish uchun tayyorgarlik ishlarini olib borish (6 soat)

Amaliyotchi tomonidan belgilangan guruhda "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida mashg'ulot mavzusini aniqlash. Mavzu bo'yicha mashg'ulot ishlanmasi va ko'rgazmali materiallar tayyorlash.

10-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyat markazlarida mashg'ulot o'tkazish (6 soat).

Amaliyotchi tomonidan faoliyat markazlarida mashg'ulot o'tkazish. O'tkazilan mashg'ulotni tahlil qilish.

11-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotida sog'lomlashtirish ishlarini olib borish jarayonini o'rganish (6 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotida yozgi sog'lomlashtirish ishlarini tashkil etish jarayonining mazmuni. Maktabgacha yoshdagi bolalarni chiniqtirish. Yozgi mujassam mavzuli rejalashtirish. Yozgi sog'lomlashtirish mavsumi uchun tahminiy kun tartibi va sog'lomlashtirish jarayonni rejalashtirish.

12-Mavzu: Amaliyot bo'yicha tegishli hujjatlarni rasmiylashtirish va amaliyot rahbariga taqdim etish. Amaliyot bo'yicha hisobot topshirish (6 soat)

Amaliyotchi tomonidan hisobot hujjatlarini tayyorlash hamda ularni rasmiylashtirish.

IV. O'QITISH VOSITALARI

13. O'quv xonasi
14. Elektron doska
15. Flipchart qog'ozi
16. Markerlar
17. Qog'oz A4 formatli-30 dona
18. Tarqatma materiallar

V. ADABIYOTLAR RO'YXATI

13. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni.

14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.

15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori.

16. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.

17. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustda "Maktabgacha

ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i .

18. Grosheva I.V. Mirziyoyeva Sh.Sh. Yevstafyeva L.G. Maxmudova D.T. Nabixanova Sh.B. Pak S.V. Nazarova V.A. Isxakova M.R. Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr). Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

19. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.

20. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o'rta guruh).Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.

21. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.

22. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (tayyorlov guruhi). Metodik qo'llanma. – T.: 2018-y.

23. Shin A.V.Mirziyoeva Sh.Sh.Grosheva I.V.va boshqalar. "Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish" T.:2020-y.

24. Qodirova F.R. va boshq."Maktabgacha pedagogika", Toshkent, "Ma'naviyat", 2013, 159 bet (O'quv qo'llanma).

13. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020-y. – 104 b.

14. Xushnazarova M.N. "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirish" nomli dissertatsiya. Toshkent, 2021-yil.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.55-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI DIREKTOR VA
MUTAXASSISLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI PSIXOLOGI
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar:

“Ijtimoiy fanlar” kafedrası mudiri (PhD), dotsent Sh.Otaqulov

“Maktabgacha ta’lim menejmenti” kafedrası dotsenti, p.f.f.d.(PhD) G.N.Sharipova

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası dotsenti, p.f.f.d.(PhD) D.I. Saidova

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası katta o’qituvchi N.Navro’zova

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası katta o’qituvchisi X.X.Eshmatova

“Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası katta o’qituvchisi X.E.Mamatova

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası p.f.f.d. (PhD) N.Sh.Miryusupova

Taqrizchilar:

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti “Ijtimoiy va gumanitar” fanlar kafedrası mudiri psixologiya fanlari nomzodi, dotsent I.N.Aslanov

MTTDMQTMOI “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrası mudiri (PhD), dotsent S.Raximova

O‘quv dastur Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Ilmiy metodik kengashining 2025-yil ____-sonli Qarori bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

TUSHUNTIRISH XATI

O'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarish eng muhim shart hisoblanadi, buning uchun o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llash zarurdir. Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelayotgan shart-sharoitlar qayta tayyorlashning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishining individual variantlari, maktabgacha yoshdagi bolalar xulqi motivlari, tortinchoqlik va uning ijobiy tomonlari, bolalar hayotida o'yin faoliyatining ahamiyati, ularning psixologik xususiyatlari to'g'risida bilim, malaka va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, yangilash modulning maqsadi hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi yo'nalishi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak tarbiyachi Pedagogik psixologiya asoslari, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish, Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash, Maktabgacha yosh davr psixologiyasi, Bolalar psixodiagnostikasi, Bolalar psixogigienasi, Bolalarni ijtimoiy moslashuvi, Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassisgina shu sohaning yuqori kompetensiyali kadriga aylanadi. Demak, **Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi** huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar tarbiyachi bilishi kerak bo'lgan barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rni qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1 Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar
- 1.2 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida hayot faoliyati xavfsizligi
- 1.3 Umumiy psixologiya
- 1.4 Maktabgacha pedagogika
- 1.5 Ontogenez psixologiyasi va differensial psixologiya
- 1.6 Umumiy psixodiagnostika
- 1.7 Ijtimoiy psixologiya
- 1.8 Oila psixologiyasi
- 1.9 Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va inklyuzivlik

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1 Pedagogik psixologiya asoslari
- 2.2 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish
- 2.3 Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash
- 2.4 Maktabgacha yosh davr psixologiyasi
- 2.5 Bolalar psixodiagnostikasi
- 2.6 Bolalar psixogigienasi
- 2.7 Bolalarni ijtimoiy moslashuvi
- 2.8 Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari
- 2.9 "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati
- 2.10 Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash
- 2.11 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish
- 2.12 Tanlov fani

1. UMUMKASBIY FANLAR

1.1. MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIGA OID ME'YORIY-HUQUQIY HUJJATLAR

KIRISH

Bugungi kunda davlatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish va uni yanada takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy bazani yaratishga alohida ahamiyat berilmoqda. O'z navbatida, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini yaxshi bilishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada kengaytirish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga qaratilgan bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, 2019-yil 16-dekabrda O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi. Shu bilan birga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida "gi PQ-231-sonli qarori, 2021-yil 12-apreldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5071-sonli qarori, 2022-yil 14-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-322-sonli qarori, 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 sonli farmoni, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son hamda 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatining huquqiy asoslari yaratildi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun

davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini va ahamiyatini bilishi lozim.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	- 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar”.

2.2.Modulning maqsadi: Ushbu o'quv modul oraqli tinlovchilarga “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni, maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan qabul qilingan me’yoriy-huquqiy hujjatlarining mazmun-mohiyati haqida tushunchalar berish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
Mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyatining yanada takomillashtirish va rivojlantirish maqsadida qabul qilinayotgan qonunlarning huquqiy jihatlari; maktabgacha ta’lim sohasida tashkiliy faoliyatning maqsadlari, vazifalari, mazmuni; maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog xodimlarining malaka tavsiflari va ularning huquq va majburiyatlari kabi bilimlarni bilishi kerak.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning hayoti va sog‘lig‘ini muhofaza qilishni me’yoriy huquqiy asoslarga ko‘ra tashkil etish; maktabgacha talim tashkilotini attestatsiyadan o‘tkazish; ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlardan o‘z faoliyati davomida samarali va unumli foydalana olishi hamda Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlardan foydalangan holda samarali ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir malakalarga ega bo‘lishi kerak.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	
1	Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati	6	6	2	4	
2	O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari.	6	6	2	4	
3	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarining ahamiyati.	6	6	2	4	
	Jami:	18	18	6	12	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy ta'lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (2 soat nazariy)

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (2 soat nazariy)

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-79 sonli farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni.

3-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (2 soat nazariy)

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to’g’risida”gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi “Bolalarni boshlang’ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 132-son O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida”gi 802-son qarori.

3.2.Amaliy ta’lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (4 soat amaliy)

Maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari. Maktabgacha ta’lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi qonuni. Maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (4 soat amaliy)

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to’g’risidagi PF-79 sonli farmoni

3-Mavzu: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (4 soat amaliy)

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to’g’risida”gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi “Bolalarni boshlang’ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 132-son O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida”gi 802-son qarori. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 20 dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi

xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida”
gi 867-sonli

IV. O‘QITISH VOSITALARI

1. Doska.
2. Markerlar.
3. Tarqatma materiallar.
4. Videoproektor.
5. Kompyuter.
6. Vatman qog‘ozi, magnit.
7. Slaydlar

V. NAZORAT SAVOLLARI

1. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonunning mazmun-mohiyatini tushuntirib bering?
2. Alohida ta’lim olishga ehtiyojlari bo‘lgan bolalar kimlar?
3. Inklyuziv ta’lim va tarbiyaning huquqiy asoslari nimadan iborat?
4. Maktabgacha ta’lim tashkilotiga bolalarni qabul qilish va undan chiqarish qanday tartibda amalga oshiriladi?
5. Maktabgacha ta’lim tashkilotini qanday tartibda boshqariladi?
6. Maktabgacha ta’lim tashkilotining Kuzatuv kengashi vakolatlariga nimalar kiradi?
7. Maktabgacha ta’lim va tarbiya davlat ta’lim dasturining vazifalarini sanab bering?
8. Maktabgacha ta’lim tashkiloti turlarini sanab bering?
9. Jismoniy shaxslar tomonidan maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasida ta’lim xizmatlari ko‘rsatish qaysi tartibda amalga oshiriladi?
10. Maktabgacha ta’lim tashkilotining huquq va majburiyatlari nimalardan iborat?
11. “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qaroriga izoh bering.
12. Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning asosiy printsiplari nimalardan iborat?
13. Maktabgacha ta’lim tashkiloti qanday tartibda boshqariladi?
14. Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagog xodimlarining huquqlari nimalardan iborat?
15. “Bolalarni boshlang‘ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorning mazmunini yoritib bering?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston, 2023-yil.
2. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-yanvarda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4581-son Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-aprelda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5071-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-iyulda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-322-son Qarori
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-mayda "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 son Farmoni
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son Qarori.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martda "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-son Qarori.
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martda "Davlat maktabgacha ta'lim tizimi xodimlari mehnatiga haq to'lash tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 135-son Qarori.
11. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son Qarori.
12. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-avgustda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy shekriklik munosabatlarini zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 426-sonli Qarori.

1.2. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi, uni tarkibiy jihatdan qayta qurish, ta'lim, fan, texnika va texnologiyaning, iqtisodiyot va madaniyatning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib, yangilab borishni ko'zda tutadi.

Bugungi kunda dunyo hamjamiyati oldida turgan muhim masalalardan biri bu inson xavfsizligi, xususan hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash hisoblanadi. Mazkur o'quv dastur O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-mayda 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida "gi PQ-231-sonli qarori, Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 25-apreldagi "Maktabgacha hamda umumta'lim muassasalari faoliyatini tekshirish ishlarini tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 352-son, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirligi va Sog'liqni saqlash vazirligining 2018-yil 30-apreldagi 20/1-sonli qo'shma qarori, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023 yil 28 avgustdagi "MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ida ko'rsatilgan vazifalarni muntazam amaliyotga tatbiq etib borish uchun ushbu o'quv dastur ishlab chiqildi.

Mazkur o'quv dastur: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 6 soat bo'lib, shundan:

nazariy mashg'ulot - 2 soat;

amaliy mashg'ulot - 4 soat

MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida hayot faoliyati xavfsizligi”.

2.2. Modul maqsadi: Tinglovchilarda pedagogik jarayon, mehnat faoliyatini tashkil etish xavfsizligi, MTTda hayot faoliyati xavfsizligini tashkil etish va tarbiyalanuvchilarda xavfsizlik ko’nikmalarini shakllantirishga doir bilim, ko’nikma hamda malakalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natija: tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’lishlari kerak:

Bilim	Ko’nikma	Malaka
MTTda HFXni tashkil etish mazmuni, bolalar salomatligini muhofaza qilish va xavfsizligini ta’minlash qaratilgan jarayonlarni tashkil qilishning zamonaviy talablarini bilib oladi. MTTda mehnat muhofazasi, texnika xavfsizligi, favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta’minlash, ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishda xavfsizlik me’yorlarini bilib oladi.	MTTda xavfsizlik me’yorlari, ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish, hayot faoliyati xavfsizligi bo’yicha olgan tegishli bilim va ko’nikmalarni MTTda qo’llash ko’nikmalariga ega bo’ladi.	MTTda bolalar hayot faoliyati xavfsizligini ta’minlash, tarbiyalanuvchilarida hayot xavfsizligi ko’nikmalarini shakllantirish yo’nalishlari bo’yicha malakaga ega bo’ladi.

2.4. Modul bo’yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	mashg‘ul	amaliy	
1.	MTTda hayot faoliyati xavfsizligini tashkil etish	2	2	2			

2.	Mustaqil faoliyatda bolalarni hayot faoliyati xavfsizligi bilan tanishtirish asoslari	2	2		2		
3.	Ta'limiy faoliyat jarayonida bolalarni hayot xavfsizligi asoslari bilan tanishtirish va tashkil etish shakllari	2	2		2		
Jami:		6	6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: MTTda hayot faoliyati havfsizligini tashkil etish

Hayot faoliyati xavfsizligi tushunchasi, mazmuni va mohiyati. MTTda HFXni tashkil etish asoslari.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

4-mavzu: Mustaqil faoliyatda bolalarni hayot faoliyati xavfsizligi bilan tanishtirish asoslari

HFX bo'yicha tarbiyalanuvchilar bilan olib boriladigan faoliyat yo'nalishlari. Bolalarni xavfli vaziyatlarda o'zini tutish va hayotini himoya qilish qoidalari bilan tanishtirish.

5-mavzu: Ta'limiy faoliyat jarayonida bolalarni hayot xavfsizligi asoslari bilan tanishtirish va tashkil etish shakllari

Kundalik faoliyat xavfsizligi. Favqulodda vaziyatlarda o'z hayotini himoya qilish qoidalari bilan tanishtirish.

IV. Nazorat savollari

1. MTTda mehnatni muhofaza qilish qoidalarini sanab bering.
2. Xodimlarga yo'riqnoma berish qaysi me'yoriy huquqiy hujjat asosida amalga oshiriladi?
3. Xodimlarni kirish yo'riqnomasidan o'tkazish tartibini yoritib bering.
4. MTTda xavfsizlikka qanday umumiy talablar qo'yiladi?
5. MTT binosini jihozlashga qo'yiladigan talablarni sanab bering.

6. MTTda favqulodda vaziyatlarda amalga oshiriladigan xavfsizlik talablarini yoritib bering

7. Ta'lim-tarbiya faoliyatida bolalarni qanday xavfli va zararli omillardan ehtiyot qilish zarur?

8. Bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirish qanday amalga oshiriladi?

9. MTTlarida bolalarda HFX ko'nikmalarini shakllantirish dasturi nechta bo'limni o'z ichiga oladi?

10. Bolalarda yo'lda xavfsiz harakatlanish ko'nikmalari qanday shakllantiriladi?

11. Bolalarda xavfsizlik malakasini shakllantirishda qanday metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi?

12. Bolalarda sog'lom turmush tarzi asoslari qoidalarini qanday rivojlantiriladi?

13. Bolalarda yo'l harakati qoidalarini shakllantirishning qanday usullarini bilasiz?

14. Bolalar asosan qaysi yo'l belgilarini bilishlari lozim?

15. Yo'l alifbosining mazmuni o'z ichiga qaysi materiallarni olishi kerak?

16. Yo'l harakati xavfsizligi qoidalarini aytib bering

17. Bolalarga jamoa transportida harakatlanish qoidalarini o'rgatish tartibini sanab bering

18. Yo'l harakati xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda ota-onalar bilan olib boriladigan hamkorlik faoliyati mazmuni nimalarni o'z ichiga oladi?

V. O'qitish vositalari

1. Elektron doska
2. Tarqatma materiallar
3. O'quv adabiyotlar
4. Kompyuter
5. Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining «Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida»gi Qonuni. -T.2019 y.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyoti strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmoni. – T.2022y.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PQ-4312-son Qarori. -T.2019 y.

4. O'zRning Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida”gi 802-son qarori. –T.2020y.

5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim va Sog'liqni saqlash vazirliklarining «Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi to'g'risida nizom» 20/1, 10-qq/1-son qo'shma qarori. -T.2018y.

6. Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha ishlarni tashkil etish yuzasidan tavsiyalar. O'zbekiston ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi. - T.2016 y.

7.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 434-son Qarori. - T.2019 y.

8. Маханева М. Д. Воспитание здорового ребёнка: пособие для практических работников детских дошкольных учреждений. — М.: АРКТИ, 1997г.

9. Теркина Р.Б., Авдеева Н.Н., Князева О.Л, учебно – методическое пособие по основам безопасности, изд – во Детство – Пресс, 2005.

10. Белая К.Ю. Формирование основ безопасности у дошкольников, пособие для педагогов дошкольных учреждений и родителей. – М.: Мозаика – Синтез Москва, 2013г.

11. Гарнышева Т.П. ОБЖ для дошкольников. Планирование работы, конспекты занятий, игры, изд – во: Детство – Пресс, 2011г.

12. Казанцев Г. Безопасность жизнедеятельности в образовательных учреждениях // Основы безопасности жизни. – 2001. – № 9 . – С. 14-17

13. Шипунова В.А. "Детская безопасность", 2013 г.

14. Комплексная оценка результатов освоения программы "От рождения до школы" под редакцией Н. Е. Вераксы, Т. С. Комаровой, М. А. Васильевой. Диагностический журнал, 2013г.

15. Sodikova SH. Maktabgacha pedagogika. Darslik. To'ldirilgan qayta nashr. – T., 2017

1.3. UMUMIY PSIXOLOGIYA

KIRISH

Mazkur o'quv dastur O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Umumiy psixologiya o'quv moduli orqali tinglovchi psixologiyaning asosiy predmeti va vazifasi xaqida, shaxsning shakllanishi, shaxsning faoliyati, uning ehtiyojlari, bilish jarayonlarining namoyon bo'lishi, va ularni boshqarish, shaxsda namoyon bo'ladigan individual psixologik xususiyatlar va ularning shaxsining faoliyatiga ta'siri xaqida aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bilan bo'g'liq malaka va ko'nikmalar hosil bo'lishi uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

"Umumiy psixologiya" namunaviy o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari uchun mo'ljallangan.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining o'quv yuklamasi 24 soat, jumladan:

nazariy – 6 soat;

amaliy mashg'ulotlar – 18 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Umumiy psixologiya".

2.2. Modulning maqsadi. Tinglovchilarga umumiy psixologiya mazmuni bilan tanishtirish, umumiy psixologiya to'g'risidagi tushunchalarga ega bo'ladilar va psixologik bilimlarini amaliyotga samarali tadbiq etadilar.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar mavzuni o'zlashtirish jarayonida quyidagi **bilimlarga** ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
-------	----------	--------

Umumiy psixologiya moduli, umumiy psixologiya nazariy va amaliy asoslari, umumiy psixologiyaning predmeti, maqsadi va vazifalari, umumiy psixologiya-ning asosiy predmeti, asosiy tarmoqlari, va ilmiy tadqiqot usullari, psixologiyaning asosiy kategoriyalari, psixikaning namo-yon bo'lishi va ong, faoliyat xaqida tushuncha va uning turlari, shaxs tushunchasi va uning rivoj-lanishiga ta'sir etuvchi omillar, bilish jarayonlari xaqida, shaxs-ning individual psixologik xususiyatlari va ularning shaxsining faoliyatiga ta'siri xaqida tushuncha bilimlarini oshirish.	Bo'lajak psixologlar inson psixologiyasini yaxshi bili-shi, shaxsning bilish jara-yonlarini namoyon bo'li-shini va shaxs faoliyati, shaxsning individual psi-xologik xususiyatlari aniqlashga imkoniyat yaratish.	Psixologir shaxs faoliyati, shaxsning individual psixo-logik xususiyatlarini aniqlash metodlarini qo'llash, shaxs haqida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish va baholay olish.
---	---	--

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	Umumiy psixologiya fanining predmeti, dolzarbligi, maqsadi va vazifalari	2	2	2			
2.	Umumiy psixologiyaning ilmiy tadqiqot metodlari	2	2		2		
3.	Bilish jarayonlari psixologiyasi: diqqat va sezgilar haqida umumiy tushuncha	4	4	2	2		
4.	Idrok, xotira va tafakkur inson faoliyatining asosi sifatida	2	2		2		
5.	Nutq va hayol jarayonlarining psixologik tuzilishi	2	2		2		
6.	Shaxsning individual-psixologik xususiyatlari	4	4	2	2		
7.	Shaxsda temperament va xarakterini tadqiq etish yo‘llari	2	2		2		
8.	Shaxs qobiliyatlarining psixologik tuzilishi	2	2		2		
9.	Shaxsning emotsional-irodaviy xususiyatlari	4	4		4		
	Jami:	24	24	6	18		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Umumiy psixologiyaning predmeti, maqsadi, vazifalari (2 soat)

Umumiy psixologiyaning asosiy predmeti va vazifasi haqida tushuncha. Umumiy psixologiyaning kategoriyalari va tarmoqlari.

3-mavzu. Bilish jarayonlari psixologiyasi: diqqat va sezgilar haqida umumiy tushuncha (2 soat nazariy)

Bilish jarayonlari - diqqat, sezgi, xotira inson faoliyatining asosi sifatida. Bilish jarayonlari - idrok, tafakkur, hayol inson aqliy faoliyatining mezonlari sifatida.

6-Mavzu: Shaxsning individual-psixologik xususiyatlari (2 soat nazariy)

Shaxs, individ va individuallik. Shaxs individual-psixologik xususiyatlari. Individual-tipologik xususiyatlar klassifikatsiyasi. Shaxsning o'z-o'zini anglashi haqidagi nazariy bilimlarni shakllantirish.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

2-Mavzu: Umumiy psixologiyaning ilmiy tadqiqot metodlari (2 soat amaliy)

Psixologiyaning asosiy metodlari. Psixologiyaning tadbiqiy va amaliy sohalar. Amaliy psixologiyaning asosiy yo'nalishlari. Maorif sohasidagi amaliy psixologik ishlar

3-mavzu. Bilish jarayonlari psixologiyasi: diqqat va sezgilar haqida umumiy tushuncha (2 soat amaliy)

Bilish jarayonlari haqida umumiy tushuncha. Diqqat jarayonining psixologik tuzilishi. Sezgilar haqida umumiy tushuncha, sezgilar turlari. Sezgilarning psixologik mexanizmlari.

4 -Mavzu. Idrok, xotira va tafakkur inson faoliyatining asosi sifatida (2 soat amaliy)

Idrok haqida umumiy tushuncha. Idrok qilish qonunlari. Xotira va shaxs tajribasining ahamiyati. Xotiraning samaradorligi va eslab qolish qonunlari. Tushunish va tafakkur qilishning ijtimoiy mohiyati. Tafakkur turlari, shakllari va operatsiyalari. Fikrlashni rivojlantirish metodlari.

5-Mavzu: Nutq va hayol jarayonlarining psixologik tuzilishi (2 soat amaliy)

Nutq haqida tushuncha. Notiqlik va nutqni o'stirish usullari. Hayol jarayonining psixologik mexanizmi.

6-Mavzu: Shaxsning individual-psixologik xususiyatlari (2 soat amaliy)

Temperament haqida umumiy tushuncha. Xarakter haqida umumiy tushuncha. Qobiliyat haqida tushuncha.

7-Mavzu: Shaxsda temperament va xarakterni tadqiq etish yo'llari (2 soat amaliy)

Temperament va faoliyatning individual xususiyatlari. Temperamentni tadqiq etuvchi metodlar. Xarakter va shaxs. Xarakterni tadqiq etuvchi metodlar.

8-Mavzu: Shaxs qobiliyatlarining psixologik tuzilishi (2 soat amaliy)

Qobiliyatlarning psixologik strukturasi. Qobiliyatlardagi tug‘ma va orttirilgan sifatlar. Qobiliyatlar va qiziqishlar diagnostikasi.

9-Mavzu: Shaxsning emotsional-irodaviy sifatlari (2 soat nazariy)

Hissiyot haqida tushuncha, hislarini namoyon bo‘lish shakllari. Iroda inson faoliyatining mexanizmi sifatida, shaxsning irodaviy sifatlari.

9-Mavzu: Shaxsning emotsional-irodaviy sifatlari (2 soat amaliy)

Inson hissiyotlarining namoyon bo‘lish shakllari. Iroda inson faoliyatining mexanizmi sifatida, shaxsning irodaviy sifatlari diagnostikasi.

IV. O‘QITISH VOSITALARI

1. Flipchart qog‘ozi;
2. Markerlar;
3. Tarqatma materiallar;
4. Slaydlar;
5. Video roliklar va ko‘rgazmali diagnostik vositalar.

V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 apreldagi “Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rag‘batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3651-sonli qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 sentyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida” PQ-3305-son qarori.
3. V.Karimova “Psixologiya”. -T.2009.TDIU.
4. G‘oziev E.G’. Umumiy psixologiya. T.: O‘qituvchi, 2010
5. Bodalev A.A, Stolin V.V. Obщaya psixodiagnostika. SPb.: Rech, 2001 . Yo‘ldoshev M, Nazarzoda N., Rahbarlik psixologiyasida axloq. Toshkent-2010
6. Nishonova Z.T.Psixologik xizmat. T., 2006
7. Boymurodov N. Raxbar psixologiyasi. Uslubiy qo‘llanma, «Yangi asr avlodi» Toshkent- 2007
8. Sattorov E.N., Alimov X.M. Boshqaruv muloqoti. Rahbarga psixologik yordam. Toshkent 2004 y

Elektron ta’lim resurslari

1. www.mdo.uz
2. www.bimm.uz
3. www.ziyonet.uz

1.4. MAKTABGACHA PEDAGOGIKA

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi"dagi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maktabgacha pedagogika modulining o'quv dasturi amaliy psixologiya kasbiy qayta tayyorlash kursi o'quv rejasiga asosida tuzilgan bo'lib, u bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti amaliy psixoligi uchun maktabgacha ta'lim pedagogikasi mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha pedagogika"

2.2. Modulning maqsadi: Pedagogikaning nazariy – metodologik asoslari. Milliy pedagogikaning mohiyati. Maktabgacha pedagogika tushunchasi. Maktabgacha pedagogika fanining mazmuni, predmeti va vazifalari. Pedagog-tarbiyachi shaxsini shakllantirish. Bugungi kunda murabbiy tarbiyachilarga qo'yilgan zamonaviy talablar va vazifalar. Tarbiyachi va uni jamiyatda tutgan o'rni. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash mazmuni va metodikasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va tarbiyasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash mazmuni va metodikasi. Maktabgacha yoshdagi

bola shaxsi rivojlanishiga tasir etuvchi omillar. Aqliy rivojlanish va aqliy tarbiya tushunchasi. Aqliy tarbiya mohiyati va mazmuni. Ahloqiy tarbiyaning mohiyati va mazmuni. Mehnat tarbiyasining maqsad va vazifalari.

Estetik tarbiyaning mazmuni va mohiyati. Jismoniy tarbiyaning mohiyati va vazifalari. Jismoniy tarbiyaning asosiy vositalari. Maktabgacha talimda qo'llaniladigan o'yinlar va ularni tashkil etish metodikasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'yin faoliyati. Bola faoliyatida o'yinning asosiy turi sifatidagi o'ziga xosligi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab talimiga tayyorlash. Maktabgacha talim tashkiloti va maktab hamkorligi. Maktabgacha talim tashkilotlari va oila hamkorligi. Maktabgacha talim tashkilotida pedagogik jarayonni tashkil etish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikaga oid nazariy - metodologik asoslarni bilishi	Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonida qo'llash ko'nikmalarini egallaydilar.	Tinglovchilarni maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonini loyihalashda qo'llash malakalariga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning, individual xususiyatlari, o'yin faoliyatining bola rivojlanishidagi o'rni, bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlarini biladilar	Bola shaxsi rivojlanishida qo'llaniladigan metodlar hamda bolalarga ta'lim berishni bevosita o'yin va o'yin texnologiyalari asosida tashkil etish borasidagi ko'nikmalarni egallaydilar	Bola shaxsi rivojlanishida qo'llaniladigan metodlar hamda bolalarga ta'lim berishni bevosita o'yin va o'yin texnologiyalari asosida tashkil etish malakalariga ega bo'ladilar.
O'quv - tarbiya jarayonini tashkil etish, boshqarish va amalga oshirishning nazariy – amaliy asoslari biladilar	Tinglovchilar maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonida qo'llash ko'nikmalarini egallaydilar.	Maktabgacha pedagogikada keltirilgan ilmiy-nazariy ma'lumotlarni ta'lim jarayonida kreativ yondashuv asosida qo'llash malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	

1.	Pedagogikaning nazariy-metodologik asoslari. Milliy tarbiyaning mohiyati	2	2	2			
2.	Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi, uslubi va barkamol insonni tarbiyalashdagi o'рни	2	2	2			
3.	Tarbiyachi va unga qo'yilgan hozirgi zamon talablari	2	2		2		
4.	Bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlari	2	2	2			
5.	Aqliy tarbiya va ta'lim	2	2		2		
6.	Jismoniy tarbiya	2	2		2		
7.	Axloqiy tarbiya	2	2		2		
8.	Estetik tarbiya	2	2		2		
9.	Mehnat tarbiyasi	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Pedagogikaning nazariy-metodologik asoslari. Milliy pedagogikaning mohiyati (2 soat)

Maktabgacha pedagogikaning nazariy asoslari. Maktabgacha ta'lim metodologiyasi

2-mavzu: Maktabgacha pedagogika fanining mavzusi, uslubi va barkamol insonni tarbiyalashdagi o'рни (2 soat)

Maktabgacha pedagogika fanining yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashdagi o'рни. Maktabgacha pedagogika uzluksiz ta'limdagi o'рни.

4-mavzu: Bolalar jamoasi bola shaxsini shakllantirishning muhim shart-sharoitlari (2 soat)

Bolalar jamoasi haqida tushuncha. Bola shaxsini tarbiyalashning shart-sharoitlari. Bolalar jamoasining shakllanishiga yordam beruvchi omillar.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-mavzu: Tarbiyachi va unga qo'yilgan hozirgi zamon talablari (2 soat).

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisiga ko'yiladigan pedagogik talab. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar bilan ishlash. Tarbiyachining ma'naviy qiyofasi.

5-mavzu: Aqliy tarbiya va ta'lim (2 soat)

Aqliy tarbiyaning maqsad va vazifalari. Aqliy tarbiya va ta'limning mohiyati.

6-mavzu: Jismoniy tarbiya (2 soat)

Jismoniy tarbiyaning mohiyati va vazifalari. Jismoniy tarbiyaning asosiy vositalari.

7-mavzu: Axloqiy tarbiya (2 soat)

MTTida axloqiy tarbiya vositalari. Axloqiy tarbiya metodlari. Axloqiy odatlarni tarbiyalashning pedagogik shart-sharoitlari.

8-mavzu: Estetik tarbiya (2 soat)

Estetik tarbiyalashning vazifasi maqsadi va metodi. Estetik tarbiya vositalari. mazmuni, mohiyati va ahamiyati.

9-mavzu: Mehnat tarbiyasi (2 soat)

MTTlarda mehnat tarbiyasining mazmuni. Bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirish. Mehnat tarbiyasining vazifasi va vositalari. Mehnat tarbiyasining vazifasi va vositalari.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Yangi O'zbekistonda oilalarni farovonligini oshirish maqsadida qanday ishlar amalga oshirilmoqda?
2. Oilada bolani to'g'ri tarbiyalash shart-sharoitlari deganda nimani tushunasiz?
3. MTTning oila bilan ishlash shakllaridan misol keltiring.
4. Estetik tarbiya atamasi va tushunchasi
5. Estetik so'zining ma'nosi nima?
6. Estetik tarbiya shakllarini aytib bering.
7. «Axloq» yoki «axloqiylik» nima va uning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati qanday?
8. Ma'naviyat tushunchasining mazmuni.
9. Axloqiy tarbiya vazifasi.
10. Axloqiy tarbiya tamoyillari.
11. Aqliy tarbiya va ta'limning mazmunini ayting.
12. Aqliy rivojlanish deb, nimaga aytiladi.
13. Aqliy tarbiyaning maqsad va vazifalari.
14. Aqliy tarbiyaning metodologik asoslari.
15. Bolalar bilimlarni qanday jarayonlarda egallaydilar?
16. Bola shaxsini tarbiyalashning shart-sharoitlari.
17. Bola jamoasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari.
18. Bolalar jamoasini tarbiyalash jarayonida qanday sifatlar takomillashadi?
19. Rivojlanish va shaxs rivojlanishini ta'riflang.
20. Quyidagi fikrlarga qo'shilasizmi? «Agar bolalar muntazam tanqid qilinsa, aldashga o'rganadi»; «Agar bolalar qanday bo'lsa, shundayligicha qabul qilinsa, dunyoni go'zal ko'rishga o'rganadi»; «Agar bolalarga xurmat bilan munosabatda bo'linsa, ular olijanob va sahiy bo'lishni o'rganishadi».
21. Shaxs faoliyati haqida so'zlab bering.
22. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlarini tavsiflang.
23. Shaxsning ijtimoiylashuvini qanday tushunasiz.

24. Tarbiyachi va uning jamiyatda tutgan o'rnini qanday tushunasiz?
25. Tarbiyachi - murabbiy to'g'risida mutaffakirlarimizning qarashlarini yoritib bering.
26. Tarbiyachi shaxsiga qanday talablar qo'yilgan?
27. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog kadrlarining kasbiy malakasini tushuntirib bering.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ 4312-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ 3651-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
6. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Mualliflar guruhi-Toshkent:2022-yil.
7. "Ilm yo'li" variativ dasturi (6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash).Mualliflar guruhi. Toshkent: 2019-yil.
8. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh.Q., Qayumova N.M., A'zamova N. Maktabgacha pedagogika. Darslik. – T.:Tafakkur, 2019-yil.

9. Saidova D.I. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish. O'quv qo'llanma. - T.: 2022-yil.
 10. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish. Mualliflar guruhi. Metodik qo'llanma (birinchi nashr). Toshkent: 2020-yil.
 12. Pedagogika nazariyasi va tarixi // M.X. To'xtaxo'jayeva tahriri ostida. – T.: «Moliya-iqtisod», 2008.
 13. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob. 2012 y. Toshkent, «Ilm-Ziyo» nashriyoti.
 14. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., va boshq. Pedagogika (nopedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun). 2013 y.
 15. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013.
- <http://www.google.co.uz>
<http://www.lex.uz>
<http://www.mdo.uz>
<http://www.mpe.uz>
<http://www.mdomoi.uz>
<http://play.google.com> (Bebbo)
<http://bolakadem.uz>
<https://innocentr.uz> (Bilim makon)

1.5. ONTOGENEZ PSIXOLOGIYASI VA DIFFERENSIAL PSIXOLOGIYA”

KIRISH

Hozirgi kunda butun dunyo va mamlakatimiz miqyosida yoshlarning qobiliyatlari, iste’dodlari, ichki imkoniyatlarini, o‘ziga xos individual-psixologik xususiyatlarini tadqiq etish tendentsiyalari kuzatilmoqda. Yosh avlodning barkamol shaxs va subyekt sifatida shakllanishi, aqliy rivojlanishi, tarbiyalanganlik darajasini yuksaltirish maktabgacha ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan qilib belgilangan. Ushbu vazifalarni bajarish, jarayonning samarali tashkil etilishi va boshqarilishi ta’lim tizimining uzluksizligini ta’minlash sharti bo‘lib xizmat qiladi, chunki yosh va murg‘ak qalblar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya jarayoni ularning kelajakda kim bo‘lib yetishishlari, jamiyatda qanday o‘rin egallashlari bilan uzviy bog‘liqdir.

Mazkur o‘quv dastur O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ishlab chiqilgan.

Ontogenez davrlariga to‘g‘ri munosabatda bo‘lish, yosh davrlarining psixologik hamda differensial xususiyatlarini inobatga olgan holda shaxsga endashish, shaxs sifatlarini shakllantirish har bir psixolog va pedagogdan «Ontogenez psixologiyasi va differensial psixologiyasidan» xabardor bo‘lishni talab etadi. Shunday ekan «Ontogenez psixologiyasi va differensial psixologiya» kursi amaliyotchi psixologlar uchun alohida muhim ahamiyatga ega. Psixik rivojlanish va shaxs rivojlanishining turli èsh davrlaridagi o‘ziga xos xususiyatlarini, insonlar o‘rtasidagi differensial tafovutlarni bilmay turib, bu jarayonlarni boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lish mumkin emas. Shularni inobatga olgan holda, turli yosh davrlarida psixik ontogenez va bu jarayonlarga faol pedagogik ta’sir ko‘rsatish imkoniyatlari masalalarini o‘zida aks ettirgan mazkur modul alohida ahamiyat kasb etadi. Bu modulda har bir yosh davriga ham

psixologik rivojlanish, ham shaxs shakllanishi nuqtai nazaridan yondashilganlik xos bo'lib, unda akmeologiya va gerontopsixologiya muammolari ham aks ettirilgan.

Mazkur o'quv dastur bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari amaliy psixologlarini qayta tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 42 soat bo'lib, shundan:

nazariy mashg'ulotlar - 12 soat;
amaliy mashg'ulotlar - 30 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Ontogenez psixologiyasi va differentsial psixologiya"

2.2. Modul maqsadi: Tinglovchilar ushbu modulda ontogenezga oid qonuniyatlar va omillari, shaxsning ontogenez turli davrlarida rivojlanish va shakllanishining mohiyati hamda uning o'ziga xos jihatlari haqidagi bilimlar bilan qurollantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilimlar	Ko'nikma	Malaka
Maktabgacha ta'lim muassasasi ontogenezning turli davrlarida psixik rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlarini, turli bosqichlarida umr inqirozlarini, - differentsial psixologiyaning metodlari va asosiy masalalari bilimiga ega buladi.	Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilarining psixik xususiyatlarini diagnostika qilish va baholash maqsadida tekshiruv o'tkazish ko'nikmalariga ega bo'ladi.	Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilari bilan rivojlantiruvchi va tekshiruv natijalari asosida tarbiyalanuvchi bilan olib boriladigan amaliy tadbirlarni ishlab chiqish ishlarni olib borish malakaga ega bo'ladi

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi			
		Hamma si	Auditoriya o'quv yuklamasi		il tavyorg
			Jami	Jumladan	

				Nazariy	Amaliy mashg' ulot	Ko' chma mashg' ulot	
1	Ontogenez psixologiyasi fanining predmeti, muammolari va tadqiqot metodlari	6	6	2	4		
2	Psixik rivojlanish qonuniyatlari	4	4	2	2		
3	Umr davrlarini tabaqalash	4	4	2	2		
4	Umr inqirozlari	4	4	2	2		
5	Prenatal va chaqaloqlik davri	4	4		4		
6	Go'daklik va ilk bolalik davri	4	4	2	2		
7	Maktabgacha yosh davri	4	4	2	2		
8	Kichik maktab, o'smirlik va o'spirinlik yosh davrlari	4	4		4		
9	Etuklik va keksalik davri	4	4		4		
10	Differensial psixologiya fani predmeti, metodlari va masalalari	4	4		4		
	Jami:	42	42	12	30		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Ontogenez psixologiyasi fanining predmeti, muammolari va tadqiqot metodlari

Ontogenez psixologiyasi fanining predmeti va vazifalari. Ontogenez psixologiyasining tadqiqot metodlari.

2-mavzu: Psixik rivojlanish qonuniyatlari.

Psixik rivojlanish haqidagi asosiy nazariyalar. Psixik taraqqiyot va ta'lim o'rtasidagi o'zaro munosabat. Psixika materiya evolyutsiyasi maxsuli ekanligi. Psixikaning taraqqiyoti. Ongning paydo bo'lishi va uning ijtimoiy-tarixiy mohiyati. Ongning tuzilishi va mohiyati.

3-mavzu: Umr davrlarini tabaqalash.

Psixologiyada umr davrlarini tabaqalash masalasi. Turli yondoshuvlar asosida psixik rivojlanishni davrlashtirish. Chet el psixologiyasida psixik rivojlanish davrlarini tabaqalash klassifikatsiyalari.

4-mavzu. Umr inqirozlari.

“Yosh inqirozlari” tushunchasi, bir yosh davridan ikkinchi yosh davriga o'tish. Yosh inqirozlarining inson taraqqiyotidagi ahamiyati.

6-mavzu. Go'daklik va ilk bolalik davri.

Go'daklik davrining asosiy fiziologik xususiyatlari. Ilk bolalik davrining psixologik xususiyatlari.

7-mavzu. Maktabgacha yosh davri.

Maktabgacha tarbiya yosh davridagi bolalarning jismoniy rivojlanish xususiyatlari. Bolaning maktabga psixologik tayyorligi muammosi.

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-amaliy mashg'ulot. Ontogenez psixologiyasi fanining predmeti, muammolari va metodlari (4 soat)

Sharq mutaffakkirlarining bola ta'lim-tarbiyasi haqidagi qarashlari. Ontogenez psixologiyasi fani predmeti va uning fanlar tizimida tutgan o'rni.

2-mavzu: Psixik rivojlanish qonuniyatlari (2 soat) .

Psixika materiya evolyutsiyasi maxsul ekanligi. Oning tuzilishi va mohiyati.

3--amaliy mashg'ulot. Umr davrlarini tabaqalash (2 soat).

E.G'ozievning umr davrlarini tabaqalash-tirishga bo'lgan yondoshuvi. Psixodinamika nazariyasi bo'yicha taraqqiyotni davrlashtirish.

4-amaliy mashg'ulot. Umr inqirozlari (2 soat).

Yosh inqirozlari tushunchasi. Yosh inqirozlarining inson taraqqiyotidagi ahamiyati.

5--amaliy mashg'ulot. Prenatal va chaqaloqlik davri (4 soat).

Prenatal davrida psixofiziologik rivojlanish xususiyatlari. Chaqaloqlik davrining fiziologik va psixologik xususiyatlari.

6-amaliy mashg'ulot. Go'daklik va ilk bolalik davri (2soat)

Go'daklik davrining asosiy fiziologik xususiyatlari. Ilk bolalik davrining psixologik xususiyatlari.

7-amaliy mashg'ulot. Maktabgacha yosh davri (2soat)

Maktabgacha tarbiya yosh davridagi bolalarning jismoniy rivojlanish xususiyatlari. Bolaning maktabga psixologik tayyorligi muammosi.

8-amaliy mashg'ulot. Kichik maktab, o'smirlik va o'spirinlik yosh davrlari (4 soat)

Kichik maktab yosh davrlarining psixologik xususiyatlari. O'smirlik psixologik xususiyatlarini diagnostika qilish metodlari. O'spirinlik yosh davrlarining psixologik xususiyatlarini diagnostika qilish metodlari.

9-amaliy mashg'ulot. Yetuklik va keksalik davri (4 soat)

Yetuklik bosqichlari. Keksalik davrining psixologik xususiyatlari.

10-Mavzu: Differensial psixologiya fani predmeti, metodlari va asosiy masalalari (2 soat)

Differensial psixologiya fanining predmeti va vazifalari. Differensial psixologiyaning tadqiqot metodlari.

IV. O'qitish vositalari

1. Elektron doska

2. Markerlar.
3. Tarqatma materiallar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Ontogenez psixologiyasi fanining predmeti va vazifalari?
2. Ontogenez psixologiyasida psixologik tadqiqot o'tkazish bosqichlari nechta va qanday?
3. Psixik rivojlanish haqidagi nimalarni bilasiz?
4. Psixik taraqqiyot va ta'lim o'rtasidagi o'zaro munosabat haqida gapirib bering.
5. Psixologiyada umr davrlarini tabaqalash haqida gapirib bering.
6. Turli yondoshuvlar asosida psixik rivojlanishni davrlashtirish qanday turini bilasiz?
7. Yosh inqirozlari tushunchasi haqida nimalarni bilasiz?
8. Prenatal davrida psixofiziologik rivojlanish haqida so'zlab bering.
9. Go'daklik davrining asosiy fiziologik xususiyatlari haqida aytib bering.
10. Ilk bolalik davrining psixologik xususiyatlari qanday kechadi?
11. Maktabgacha tarbiya yosh davridagi bolalarning jismoniy rivojlanish xususiyatlari haqida so'zlab bering.
12. Bolaning maktabga psixologik tayyorligi muammosi qanday?
13. Kichik maktab yoshida bilish jarayonlarining va shaxsning rivojlanishi qanday kechadi?
14. O'smirlilik davriga psixologik tavsif.
15. Yetuklik bosqichlari nechta va qanday?
16. Differensial psixologiya fanining predmeti va vazifalari qanday?
17. Differensial psixologiya tadqiqot metodlari nechta?
18. E.G'ozievning umr davrlarini tabaqalashtirishga bo'lgan yondoshuvi haqida so'zlab bering.
19. Psixodinamika nazariyasi bo'yicha taraqqiyotni davrlashtirish qanday bo'ladi?
20. Ontogenezda eng yorqin namoyon bo'ladigan inqirozlar tahlili haqida gapirib bering.

V. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi, PQ-4312 – sonli qarori;
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.

3. **“Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi.**

– T.: 2022.

4. Do’stmuhamedova Sh.A. O‘qituvchilarning o‘quv faoliyatlarini boshqarish psixologiyasi. – T., 2000 y.

5. G‘oziyev E. Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi). –T.: “O‘qituvchi”, 1994.-224 b.

6. G‘oziyev E. Pedagogik psixologiya asoslari. – T.: Universitet, 1997. -80b.

7. G‘oziyev E. Oliy maktab psixologiyasi. –T.: 2006.-164 b.

8. G‘oziyev E. Umumiy psixologiya. –T.: 2010. -544 b.

9. G‘oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. –T.: “Noshir”, 2010. – 359 b.

1.6. UMUMIY PSIXODIAGNOSTIKA”

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida”gi 410-sonli buyrug‘i va O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-agustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Umumiy psixodiagnostika o‘quv moduli shaxsni har tomonlama, yani uning kognitiv sohasi, xulq-atvori, individual-psixologik xususiytlarini o'rganishning metodologiyasi, nazariyasi, metodlari haqidagi bilimlarini shakllantirish imkonini bcradi. Shu bilan bir qatorda shaxs rivojlanishini ilmiy asosda diagnostika qilish, prognozlash, aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bilan bo‘g‘liq malaka va ko‘nikmalar hosil bo‘lishi uchun asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

“Umumiy psixodiagnostika” o‘quv moduli maktabgacha ta’lim tizimida faoliyat ko‘rsatadigan bo‘lajak psixologlarning qayta tayyorlash jarayoniga mo‘ljallangan.

Tinglovchilarning umumiy yuklamasi – 18 soat, jumladan:

- nazariy soat–6 soat;
- amaliy soat–12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Umumiy psixodiagnostika”.

2.2. Modulning maqsadi. Tinglovchilarga umumiy psixodiagnostika mazmuni bilan tanishtirishb, psixodiagnostik metodikalarni qo‘llab, to‘g‘ri va aniq tashxislay olish vazifalarini amalga oshirishda bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladilar.

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
umumiy psixodiagnostika moduli haqida, umumiy psixodiagnostika nazariy va amaliy asoslari haqida, umumiy psixodiagnostikaning tashkiliy-metodik asoslari, psixodiagnostik faoliyatida psixologning funksional vazifalari, test tuzishning asosiy bosqichlari haqida, psixodiagnostik tekshiruv va tadqiqotlar haqida, psixodiagnostik metodikalar ilmiyligining psixometrik mezonlari haqida, shaxsning psixologik rivojlanish qonuniyatlari va bosqichlari bo‘yicha bilimlarini oshirish.	bo‘lajak psixologlar psixologik xizmat faoliyatini maqsadli tashkil etish, shaxsning xulq-atvorlarini psixodiagnostik metod va metodikalar orqali o‘rganish, o‘zini-o‘zi va faoliyatini baholash, psixologik xizmat faoliyatida tutgan o‘rni, o‘zining ijtimoiy rolini aniqlashga imkoniyat yaratish.	psixodiagnostik metodikalarni qo‘llash, psixodiagnostik metodikalar orqali shaxs haqida olingan ma’lumotlarni tahlil qilish,shaxs psixodiagnostikasida proyektiv metodlarning qo‘llanilishi,shaxsni psixodiagnostik baholash.

2.4.Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi		Nazorat soatlari	
			Jami	Jumladan		
				nazariy		amaliy
1.	Psixodiagnostikaga kirish	2	2	2		
2.	Psixodiagnostik tekshiruv va tadqiqotlar	2	2	2		
3.	Psixodiagnostika metodlari	4	4		4	

4.	Psixodiagnostik metodikalar ilmiyligining psixometrik mezonlari	2	2		2	
5.	Test tuzishning asosiy bosqichlari	4	4		4	
6.	Shaxsni psixodiagnostik baholash	2	2		2	
7.	Shaxsalaro munosabatlar psixodiagnostikasi	2	2	2		
Jami:		18	18	6	12	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Psixodlagnostikaga kirish.

Psixologik diagnostika tushunchasi. Psixodiagnostikani qo'llanish sohalari.

2-mavzu: Psixodiagnostik tekshiruv va tadqiqotlar.

Psixodiagnostik tadqiqot o'tkazish bosqichlari. L.S.Vigotskiy bo'yicha psixologik diagnoz turlari.

7-mavzu: Shaxsalaro munosabatlar psixodiagnostikasi

Shaxslararo munosabatlar mohiyati. Shaxslararo munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi individual xususiyatlar diagnostikasi.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-mavzu: Psixodiagnostika metodlari.

Metod haqida umumiy tushuncha. Kuzatish metodi. Test metodi. Proektiv metodi.

4-mavzu: Psixodiagnostik metodikalar ilmiyligining psixometrik mezonlari.

Test mezonlari: ishonchlilik va validlik. Standartlashtirish muammosi.

5-mavzu: Test tuzishning asosiy bosqichlari.

Metodikalarni yaratuvchilar hamda qo'llovchilar uchun normativ talablar. Psixologning psixometrik tayyorgarligiga talablar. Metodikalar tuzish va moslashtirish texnologiyasi.

6-mavzu: Shaxsni psixodiagnostik baholash.

Shaxsning psixologik tuzilishi. Shaxs psixodiagnostikasida qo'llaniladigan metodikalar tavsifi.

IV. O'qitish vositalari

1. Doska;
2. Markerlar;
3. Tarqatma materiallar;
4. Slaydlar;
5. Elektron o'quv-metodik majmua.

V. Nazorat savollari

1. Umumiy psixodiagnostikaning predmetini qanday masalalar tashkil qiladi?
2. Psixodiagnostika fanining maqsadi qanday?
3. Psixologik diagnoz nima?
4. Psixologik diagnozning qanday bosqichlari farqlanadi?
5. Psixodiagnostika ijtimoiy amaliyotning qaysi sohalarida keng qo'llanilib kelinmoqda?
6. Psixodiagnostik ishlarni tashkil etishda psixolog amal qilishi lozim bo'lgan talablar mazmunini nimalar tashkil etadi?
7. Psixodiagnostika bilan shug'ullanuvchi psixologga qo'yiladigan talablar nimalardan iborat?
8. Psixodiagnostika mutaxassisi qanday sifatlarga ega bo'lishi kerak?
9. Psixodiagnostik metodikalarga qanday asosiy psixometrik talablar qo'yiladi?
10. Validlik nima va uning qanday turlari mavjud?
11. Psixodiagnostik metodikalarning muhim psixometrik ko'rsatkichi sifatida ishonchlilik nimalarni nazarda tutadi?
12. Psixodiagnostik metodikalar ishonchliligini aniqlashning qanday usullari mavjud?
13. Psixodiagnostik metodikalari yaratuvchilar hamda qo'llovchilar uchun qanday normativ talablar mavjud?
14. Psixodiagnostik adabiyot va metodik materiallarga qanday talablar qo'yiladi?
15. Turli shaxs nazariyalarida shaxs tushunchasi?
16. Qanday xususiyatlar bilan xarakterlanuvchi insonni shaxs deb atash mumkin?
17. Individuallik nimani anglatadi?
18. Proyektiv metodikalarning qanday o'ziga xos xususiyatlari mavjud?
19. Proyektiv metodikalar asoschilari kimlar?
20. Proyektiv metodikalarning kamchiliklari nimada?
21. Proyektiv metodikalarning afzalliklari nimada?
22. Shaxsalaro munosabatlar ta'rifini keltiring.
23. Shaxslararo munosabatlar psixodiagnostikasida qaysi metodlar qo'llaniladi?

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Z. Nishonova, D. Qarshieva, N. Atabaeva, Z. Qurbonova, "Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. Toshkent 2013.
2. Anastazi. A. Psixologicheskoe testirovanie: V 2 KN. Per, s. ang: Pod. red. K. M. Gurevicha, V. I. Lubovskogo. - M.: Pedagogika, 1992.
3. Blayxer. V. M. Klinicheskaya patopsixologiya, T., Med., 1976g. 326.b

4. Bleyxer V.M., Burlachuk L.F., Psixologicheskaya dignostika intellekta i lichnosti, - K, Vyshaya shk., 1978, 142.b.
5. Burlachuk L.F., Psixologiya lichnosti, -K Zdorovya, 1989, 1686.
6. Diagnostika psixicheskogo razvitiya: Per. s cheshek Praga: Avitsenum, 1978, -388 b.
7. Psixodiagnostika: teoriya i praktika: Per.s nem., -M., Progress, 1986.-207b.
8. Zaxarov V.P. Xryamceva N.Yu. Sotsialno- psixologicheskij trening. L. 1990g.
9. L.Sh.Salaeva "Psixologik maslahat va psixokorreksiya" o'quv qo'llanma. "Ilm ziyo zakovat" Toshkent 2019.
16. Safaev N.S., Ergashev P.S., Butaeva UA., Ziyavitdinova G.Z. Psixologik yetuklik darajasini tashxis kilishning ilmiy-uslubiy jixatlari. - T.: TDPU nashriyoti, 2017
17. Z.T.Nishonova va boshqalar. Psixodiagnostika. O'quv qo'llanma. T.: 2008.
18. Z.T.Nishonova, Z.Qurbonova, S.Abdiyeva. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. O'quv qo'llanma. T.: "Tafakkur bo'stoni" —2011
19. R.Y.Toshimov, E.G'.G'oziyev. Psixodiagnostika va amaliy psixologiya. O'quv qo'llanma. T.: TDPU - 2004.
20. Rasulov A. Psixodiagnostika. T.: 2010.
21. E.G'oziyev. Umumiy psixologiya. T.:2012.

1.7. IJTIMOIIY PSIXOLOGIYA”

KIRISH

Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarmog‘ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta’minlash, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish hamda O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i va O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-agustda “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Qabul qilingan me‘yoriy hujjatlar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ilg‘or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni oilada har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish; maktabgacha ta’lim sifatini oshirish, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo‘llaniladigan zamonaviy ta’lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish imkoniyatini yaratadi. Ta’lim bosqichlarining uzluksizligi va izchilligini ta’minlash, ta’limning zamonaviy metodologiyasini yaratish, davlat ta’lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o‘quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, maktabgacha ta’lim tashkilotlarining sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish hamda pedagog xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etadi.

«Ijtimoiy psixologiya» modulining o‘quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining amaliy psixologiya yo‘nalishi o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, u bo‘ljak maktabgacha ta‘lim tashkiloti psixologlariga “Ijtimoiy psixologiya” ga oid ta‘lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o‘quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo‘nalishi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo‘llaniladi.

O‘quv moduli bo‘yicha jami auditoriya o‘quv yuklamasi **24 soat** bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar - **6 soat**;

Amaliy mashg‘ulotlar - **18 soat**.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Ijtimoiy psixologiya”

2.2. Modul maqsadi: bo‘lg‘usi psixologlarga shaxs va jamiyat munosabatlariga oid psixologik qonuniyatlarni, jamiyatda ro‘y berayotgan o‘zgarishlarning shaxs ijtimoiy xulq-atvoriga qay tarzda ta‘sir ko‘rsatishi mumkinligini tushuntiruvchi mexanizmlar to‘g‘risida bilim berishdan iboratdir.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
tinglovchilarga shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning turli qirralarini yoritishda zarur bo‘lgan nazariy-metodologik va uslubiy bazani hosil qilish, zamonaviy ijtimoiy psixologiya shug‘ullanadigan fundamental masalalar - muloqot, guruhlar psixologiyasi, shaxsning ijtimoiy psixologik sifatleri, uning jamiyatda ijtimoiylashuvi jarayoni, shaxsning ijtimoiy ustanovkalari, shaxslararo munosabatlarda namoyon bo‘ladigan holatlar, boshqaruv psixologiyasi asoslari va liderlik muammolari kabi masalalar bo‘yicha ilmiy	tinglovchilarga shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning turli qirralarini yoritishda zarur bo‘lgan nazariy-metodologik va uslubiy bazani hosil qilish, zamonaviy ijtimoiy psixologiya shug‘ullanadigan fundamental masalalar - muloqot, guruhlar psixologiyasi, shaxsning ijtimoiy psixologik sifatleri, uning jamiyatda ijtimoiylashuvi jarayoni, shaxsning ijtimoiy ustanovkalari, shaxslararo munosabatlarda namoyon bo‘ladigan holatlar, boshqaruv psixologiyasi asoslari va liderlik muammolari, shuningdek kabi masalalar	tinglovchilarga shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning turli qirralarini yoritishda zarur bo‘lgan nazariy-metodologik va uslubiy bazani hosil qilish, zamonaviy ijtimoiy psixologiya shug‘ullanadigan fundamental masalalar - muloqot, guruhlar psixologiyasi, shaxsning ijtimoiy psixologik sifatleri, uning jamiyatda ijtimoiylashuvi jarayoni, shaxsning ijtimoiy ustanovkalari, shaxslararo munosabatlarda namoyon bo‘ladigan holatlar, boshqaruv psixologiyasi

asoslangan bilimlarga ega bo'lish va uni amaliyotda qo'llash yo'llari borasidagi bilimlarga ega bo'ladi.	bo'yicha ilmiy asoslangan bilimlarga ega bo'lish va uni amaliyotda qo'llash ko'nikmasini egallaydilar.	asoslari va liderlik muammolarini yechimlari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
--	--	--

Modul bo'yicha soatlar taqsimoti.

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				nazariy	Amaliy mashg'ulot	
1	Ijtimoiy psixologiyaning shakllanishi va rivojlanish tarixi, tadqiqot metodlari.	2	2	2		
2	Ijtimoiy psixologiyada shaxs muammosi.	4	4	2	2	
3	“Men” konsepsiyasi va uning shakllanishi.	4	4		4	
4	Ijtimoiylashuvning ijtimoiy-psixologik tomoni va shaxs rivojlanishi.	4	4		4	
5	Muloqot ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarning ifodasi sifatida.	4	4		4	
6	Katta va kichik ijtimoiy guruhlar psixologiyasi	2	2		2	
7	Boshqaruv psixologiyasi	4	4	2	2	
	Jami:	24	24	6	18	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Ijtimoiy psixologiyaning shakllanishi va rivojlanish tarixi, tadqiqot metodlari (nazariy 2 soat)

Ijtimoiy psixologiyaning shakllanishi va rivojlanish tarixi.

Ijtimoiy psixologiyaning tadqiqot metodlari.

2-Mavzu: Ijtimoiy psixologiyada shaxs muammosi (nazariy 2 soat)

Shaxs haqida xorij va rus psixologiyasidagi qarashlar.

Shaxsni o'rganishdagi ijtimoiy-psixologik yo'nalishlarning o'ziga xosligi.

7-Mavzu: Boshqaruv psixologiyasi (nazariy 2 soat)

Boshqaruv psixologiyasining predmeti va vazifalari.

Boshqaruv nazariyalari.

3.2. Amaliy mashg'ulotlari mazmuni

2-Mavzu: Ijtimoiy psixologiyada shaxs muammosi (amaliy 2 soat)

Shaxsning psixologik xususiyatlari, ularning asosiy xarakteristikasi.

Shaxsning ijtimoiy psixologik qiyofasi.

3-Mavzu: “Men” konsepsiyasi va uning shakllanishi (amaliy 4 soat)

“Men” konsepsiyasi haqida tushuncha.

“Men” konsepsiyasining rivojlanish jarayoni.

“Men” konsepsiyasini baholash mezonlari.

Shaxsning o‘z-o‘zini anglashi va o‘z-o‘ziga bahosi.

4-Mavzu: Ijtimoiylashuvning ijtimoiy-psixologik tomoni va shaxs rivojlanishi (amaliy 4 soat)

Ijtimoiylashuv tushunchasi. Ijtimoiylashuvning asosiy bosqichlari. E.Fromm nazariyasida ijtimoiylashuv mexanizmlari. E.Bern nazariyasida ijtimoiylashuv qonuniyatlari. E.Erikson nazariyasida shaxs shakllanishi modeli.

Ustanovka va ijtimoiy ustanovka tushunchalarining qiyosiy tahlili. Fanda ustanovkalarni o‘rganish bosqichlari. Ijtimoiy ustanovka, uning tuzilishi va vazifalari.

Y.A.Yadovning dispozitsion konsepsiyasi. Smitning ustanovka nazariyasi. Laper paradoksi.

Ustanovkalarining xulq-atvorga va xulq-atvorning ustanovkaga ta’siri. Ustanovkalarni o‘zgartirish - Festingerning kognitiv dissonans nazariyasi. Xurofotlar va ularning ildizlari.

5-Mavzu: Muloqot ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarning ifodasi sifatida (amaliy 4 soat)

Shaxslararo munosabatlar va shaxslararo o‘zaro ta’sirning o‘ziga xosligi. Shaxslararo muloqot va ommaviy kommunikatsiya.

Muloqotning tuzilishi va vazifalari. Muloqot axborot almashinuv silatida. Kommunikativ to‘siqlar va ularni bartaraf etish. Muloqotning interaktiv tomoni.

Interaksiya va uning asosiy shakllari (kooperatsiya, raqobat). Shaxslararo o‘zaro ta’sir nazariyalari: o‘zaro ta’sir almashinuv, E.Bernning tranzakt analizi.

Ijtimoiy persepsiya va uning mexanizmlari. Shaxslararo idrok va uning effekti. Stereotipizatsiya va kauzal atribusiya. Ikkinchi shaxsni tushunish mexanizmlari.

6-Mavzu: Katta va kichik ijtimoiy guruhlar psixologiyasi (amaliy 2 soat)

Katta guruh tushunchasi va klassifikatsiyasi. Katta guruhning tuzilishi va tabaqalanishi. Katta guruh va ommaviy harakatlarning dolzarb muammolari. Ijtimoiy harakatlarning turlari.

Ijtimoiy psixologiyada kichik guruh muammosi. Kichik guruh klassifikatsiyasi. Kichik guruhlarining o‘lchami. Kichik guruhning tuzilishi va dinamik xarakteristikasi. Kichik guruhlardagi dinamik jarayonlar. Kichik guruhlarining shakllanishi. Konformizm hodisasi.

7-Mavzu: Boshqaruv psixologiyasi (amaliy 2 soat)

Boshqaruv psixologiyasining predmeti va vazifalari.

Boshqaruvning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlari.

Xodimlarni boshqarish.

Liderlik tushunchasi. Liderlik va boshqaruv uslublari.

IV. O‘QITISH VOSITALARI

1. Kompyuter.
2. Doska.
3. Markerlar.
4. Slaydlar.
5. Tarqatma materiallar.

V. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 30-sentyabrdagi “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3955-sonli qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-sonli qarori.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrdagi “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 1026-son qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 391-sonli qarori.

5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori.

6. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi.– T.:2018.

7. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari.– T.:2018.

8. D.Mayers. Sotsialnaya psixologiya. M.: Piter, 2016.

9. Andreyeva G.M. Sotsialnaya psixologiya. M.: Nauka, 2002.

10. Ansupov A.YA, Shipilov A.I. Konfliktologiya. M.: Rech, 2000.

11. Grishina N.V. Psixologiya konflikta. M.: Piter, 2008.

12. Ismoilova N., Abdullayeva D. Ijtimoiy psixologiya. T.: O‘zbekiston faylasuflar jamiyati, 2013.

13. Karimova Y.M. Ijtimoiy psixologiy. T.: "Fan va texnologiya", 2010. Konfliktologiya /Pod. red. A.S.Karmina // SPb.: «Lan». 1999.
14. Leonov P.P. Konfliktologiy. Voronej, 2006.
15. Maxsudova M. Muloqot psixologiyasi. T. "Turon-Iqbol" 2006.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2016. – 30 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – 6 (766)-son, 2017.
4. Bityanova M. Sotsialnaya psixologiy. SPb.: Piter, 2008
5. Vagin M. Podnimik nad tol'poy. Moskva.:UP. 2001
6. Jalilova S. Ijtimoiy psixologiy. T.: TDPU, 2002
7. Krisko V.G. Sotsialnaya psixologiy. Kurs leksii. M.: Akademiya 2006
8. Karimova V. M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. T.: Sharq, 2007
9. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va amaliyot. T.: Sharq, 2009
10. Lorens K. Agressiy. M.: Nauka, 2009

1.8.OILA PSIXOLOGIYASI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, bolalarni har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish hamda O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-agustda "Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Qabul qilingan me'yoriy hujjatlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni oilada har tomonlama intellektual, ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish; maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga sifatli tayyorlashni tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish imkoniyatini yaratadi. Ta'lim bosqichlarining uzluksizligi va izchilligini ta'minlash, ta'limning zamonaviy metodologiyasini yaratish, davlat ta'lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o'quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish hamda pedagog xodimlarini kasbiy qayta tayyorlash tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari psixologlarini oila psixologiyasi materiallari bilan tanishtirish maktabgacha ta'lim tashkilotlarining mutaxassislarini o'qitishning ta'lim

yoʻnalishlaridan biridir. Oila psixologiyasi muammolarini tahlil qilish, haqiqiy psixologik vaziyatlarni toʻgʻri baholash va turli sharoitlarda nazariy bilimlarni qoʻllash qobiliyatiga ega boʻlishi gʻoyat muhimdir.

«Oila psixologiyasi» modulining oʻquv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining amaliy psixologiya yoʻnalishi oʻquv rejasi asosida tuzilgan boʻlib, u maktabgacha taʼlim tashkiloti psixologlariga tarbiyalanuvchilarning oilasidagi muhitning, muammolarning bola psixologiyasiga taʼsirini mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur oʻquv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yoʻnalishi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qoʻllaniladi.

Oʻquv moduli boʻyicha jami auditoriya oʻquv yuklamasi **24 soat** boʻlib, shundan:

Nazariy mashgʻulotlar - **6 soat**;

Amaliy mashgʻulotlar - **18 soat**.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Oila psixologiyasi”

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarni oilaviy hayot qonuniyatlariga oid bilimlarini kengaytirish, oila muammolari va ularni hal etish yoʻllari bilan tanishtirish, ilk maʼnaviy qadriyatlar shakllanadigan ijtimoiy institut hisoblanmish oilaga nisbatan toʻgʻri ustanovkalarni shakllantirish, ota-ona va farzand munosabatlarini toʻgʻri yoʻlga qoʻyishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, koʻnikma va malakalarga ega boʻlishlari kerak:

Bilim	Koʻnikma	Malaka
Zamonaviy oilalar tushunchasi; Oila va nikoh institutining rivojlanish tarixi; Oilaning jamiyat taraqqiyotida tutgan oʻrni; Oilaning ijtimoiy funksiyalari; Zamonaviy oilalar tipologiyasi, turlari, xususiyatlari; Bolalarni tarbiyalashda oilaning roli; Oilada bolani toʻgʻri tarbiyalash shart-sharoitlari; Oilada bolalarni maʼnaviy-ahloqiy tarbiyalash omillari; MTTning oilalar bilan	Gender farqlar psixologiyasi; Oilaviy sotsializatsiya qonuniyatlari; Ota-onalik ustanovkalari; Xulq-atvor va odatni shakllantirish shaxsni tarbiyalashning asosiy yoʻnalishlari; Shaxs shakllanishiga taʼsir etuvchi psixologik shart-sharoitlar; Tarbiya jarayonining samaradorligini oshiruvchi psixologik mexanizmlar; Ota-ona va bola munosabatlari tizimi; Reproduktiv xulq; Onalik va otalik psixologiyasi; Ota-onalik ustanovkalari muammolari; Aka-ukalik va	Oila psixologiyasining asosiy metodlaridan foydalanish; oilaviy nizolarni tahlil qilish; oilaga yordam koʻrsatishga qaratilgan psixologik tavsiyalarni ishlab chiqish; oilaviy nizolarni hal qilishning asosiy variantlarini; ota-onalik ustanovkalari va tarbiya shakllarini; yosh oilada yuzaga kelishi mumkin boʻlgan oʻzgarishlar haqida bilishi; oilaning mustahkamligini taʼminlovchi bilim va malakalarga ega boʻlishi; oilaviy hayotni oʻziga xos xususiyatlarini ilmiy asoslangan tarzda talqin eta olishi; muammoli vaziyatlardan psixologik jihatdan oqilona (oila va uning mustahkamligiga taʼsir

hamkorligining an'anaviy ko'rinishlari; Oilalar bilan hamkorlikning yangi shakllari to'g'risida bilimlarga ega bo'ladilar.	opa-singillik munosabatlari psixologiyasi; Oilaparvarlik fazilatlar: milliy va umuminsoniy qadriyatlar; oilaviy maslahat berish va metodikalarni tahlil etish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.;	etmagan holda) chiqa olishi; oilani o'rganuvchi psixologik tashxis metodikalari bilan ishlash va ular yordamida olinadigan natijalarni to'g'ri talqin eta olish malakasiga ega bo'ladilar.
---	--	---

Modul bo'yicha soatlar taqsimoti.

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi		Mustaqil tayyorgarlik	
			Jami	Jumladan		
				nazariy		Amaliy mashg‘ ulot
1	Zamonaviy oilalar xarakteristikasi	6	6	2	4	
2	Oilada ilk bolalik davrida bolalarni tarbiyalashning o‘ziga xos xususiyatlari	6	6	2	4	
3	Oilalar bilan hamkorlik – MTT faoliyatining asosiy yo‘nalishi	6	6	2	4	
4	Ota-ona va bola munosabatlari psixologiyasi	6	6		6	
	Jami:	24	24	6	18	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu: Zamonaviy oilalar xarakteristikasi (*nazariy 2 soat*)

Oil va nikoh institutining rivojlanish tarixi. Oilaning jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rni. Oilaning ijtimoiy funksiyalari. Zamonaviy oilalar tipologiyasi, turlari, xususiyatlari.

2-Mavzu: Oilada ilk bolalik davrida bolalarni tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari (*nazariy 2 soat*)

Bolalarni tarbiyalashda oilaning roli. Oilada bolani to'g'ri tarbiyalash shart-sharoitlari. Oilada bolalarni ma'naviy-ahloqiy tarbiyalash omillari.

3-Mavzu: Oilalar bilan hamkorlik – MTT faoliyatining asosiy yo'nalishi (*nazariy 2 soat*)

MTTning oilalar bilan hamkorligining an'anaviy ko'rinishlari. Oilalar bilan hamkorlikning yangi shakllari.

3.2. Amaliy mashg'ulotlari mazmuni

1-Mavzu: Zamonaviy oilalar xarakteristikasi (*amaliy 4 soat*)

Oil psixologiyasining tadqiqot metodlari. Gender farqlar psixologiyasi. Oilaviy sotsializatsiya. Ota-onalik ustanovkalari.

2-Mavzu: Oilada ilk bolalik davrida bolalarni tarbiyalashning o‘ziga xos xususiyatlari (amaliy 4 soat)

Xulq-atvor va odatni shakllantirish shakllantirish shaxsni tarbiyalashning asosiy yo‘nalishi sifatida. Shaxs shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik shart-sharoitlar. Tarbiya jarayonining samaradorligini oshiruvchi psixologik mexanizmlar.

3-mavzu: Oilalar bilan hamkorlik – MTT faoliyatining asosiy yo‘nalishi (amaliy 4 soat)

Oila, MTT va tarbiyachi-pedagog hamkorligi. Oila va MTT hamkorligining yangi shakllarini o‘rganish.

4-Mavzu: Ota-ona va bola munosabatlari psixologiyasi (amaliy 6 soat)

Ota-ona va bola munosabatlari tizimi. Reproduktiv xulq psixologiyasi. Onalik va otalik psixologiyasi. Ota-onalik ustanovkalari. Aka-ukalik va opa-singillik munosabatlari psixologiyasi. Oilaparvarlik fazilatlar: milliy va umuminsoniy qadriyatlar.

IV. O‘QITISH VOSITALARI

1. Kompyuter.
2. Doska.
3. Marker.
4. Markerlar.
5. Slaydlar.
6. Tarqatma materiallar.

V. ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son Qarori.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son Qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari.– T.:2020.

5. O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. 2022 yil 10 avgust.

6. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. Darslik - T:Fan va texnologiya. 2008.

7. Shoumarov G‘.B. Oila psixologiyasi.T.: Sharq, 2009.

8. Fayzieva M., Jabborov A. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. - T.Sharq 2007.

1.9. NOGIRONLAR HUQUQLARI TO‘G‘RISIDAGI KONVENSIYA VA INKLYUZIVLIK”

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta‘lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta‘limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta‘limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta‘limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta‘minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash kursi mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida bo‘ljak maktabgacha ta‘lim tashkiloti psixologlarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

“Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya va inklyuzivlik” modulining o‘quv dasturi ta‘lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 12 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	– 6 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	– 6 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya va inklyuzivlik

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning asosiy mazmuni, tamoyillari shakllantirish.

Inklyuziv ta'lim ijtimoiy va ta'limiy siyosatning yangi hodisasi sifatidagi nazariy g'oyalarni ishlab chiqish; inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning ijobiy xorijiy tajribasini tahlil qilish; inklyuziya jarayonida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni qulay ta'limiy muhitini tashkil etish, inklyuziv ta'lim sharoitida ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni rejalashtirish va tashkil etish, inklyuziv ta'lim sharoitida ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning yo'llari, usullari, vositalari va mazmunini tanlash va uni asoslash to'g'risida ma'lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi, Ta'lim hamma uchun reja harakat dasturi, Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi hamda bir qator qonun va meyoriy hujjatlar bilan va inklyuziv ta'lim siyosati haqida bilimlarga ega bo'ladi. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlari haqidagi bilimga ega bo'ladi.	Alohida yordamga muxtoj bolalarni o'z sog'lom tengdoshlari bilan maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim olish jarayoni va tamoyillarini tahlil etish va Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashtirishi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv-uslubiy materallarni ishlab chiqish yo'llarini bilishi, inklyuziv ta'limni joriy qilishda jahon tajribasini o'rganishi, inklyuziv ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot texnologiyalarini qo'llashni bilishi, inklyuziv ta'lim zamonaviy yutuqlarini tahlil eta oladi	Maxsus yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga korreksion yordamni tashkil eta oli-shi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv reja va dasturlarni bola imkoniyatiga moslashtirishni bilishi, imkoniyatlari cheklangan bolalarni xususiyatlarini inobatga olib individual das-turlar tuza olishi, inklyuziv ta'lim maktabgacha ta'lim tashkilotlarida zamo-naviy talablar asosida mashg'ulotlarni tash-kil etish malakalariga ega bo'lishi, zamonaviy yonda-shuvlar va innovatsiyalardan kasbiy faoliyatda foydalanish

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi		
		Ham masi	Auditoriya o'quv yuklamasi	qil tayyor

			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg'ul	Ko'chma mashg'ul	
1.	Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning mazmuni, tamoyillari, asosiy tushunchalari	4	4	2	2		
2.	O'zbekiston Respublikasida Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning amalga oshirilishi	4	4	2	2		
3.	Nogironlar huquqlari va inklyuziv ta'limni tashkil etishda jamiyat va oilaning o'рни	4	4	2	2		
	Jami:	12	12	6	6		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

1-Mavzu. Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning mazmuni, tamoyillari, asosiy tushunchalari

Inklyuziv ta'limni haqida umumiy ma'lumot. Nogironlik ta'rifi. Nogironlik modellari. Nogironlikning tibbiy modeli. Nogironlikning ijtimoiy modeli. Inklyuziv ta'limda qiyinchiliklar va yondashuvlar. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning shartlari. Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash yetti ustuni. Inklyuziv ta'limni pedagogik amaliyotga joriy etishning dolzarbligi.

2-Mavzu. O'zbekiston Respublikasida Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning amalga oshirilishi.

Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar haqida tushuncha berish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga saralash

3-Mavzu. Nogironlar huquqlari va inklyuziv ta'limni tashkil etishda jamiyat va oilaning o'рни.

O'quv materialini moslashtirish va modifikasiyalash texnologiyasi. Bosqichma-bosqich qo'shish texnologiyasi. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalarni ta'lim jarayonida psixologik-pedagogik qo'llab quvvatlash texnologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'lim texnologiyalari.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

1-Mavzu. Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning mazmuni, tamoyillari, asosiy tushunchalari

Inklyuziv ta'limni haqida umumiy ma'lumot. Nogironlik ta'rifi. Nogironlik modellari. Nogironlikning tibbiy modeli. Nogironlikning ijtimoiy modeli. Inklyuziv ta'limda qiyinchiliklar va yondashuvlar. Inklyuziv ta'limni

rivojlantirishning shartlari. Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash yetti ustuni. Inklyuziv ta'limni pedagogik amaliyotga joriy etishning dolzarbligi.

2-Mavzu. O'zbekiston Respublikasida Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning amalga oshirilishi.

Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar haqida tushuncha berish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga saralash

3-Mavzu. Nogironlar huquqlari va inklyuziv ta'limni tashkil etishda jamiyat va oilaning o'rni.

O'quv materialini moslashtirish va modifikasiyalash texnologiyasi. Bosqichma-bosqich qo'shish texnologiyasi. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalarni ta'lim jarayonida psixologik-pedagogik qo'llab quvvatlash texnologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'lim texnologiyalari.

IV. O'qitish vositalari

6. Doska
7. Markerlar
8. Tarqatma materiallar
9. Videoproektor
10. Kompyuter
11. Vatman qog'ozi, magnit,
12. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. Inklyuziv ta'limning mohiyati. Integratsion ta'lim va ijtimoiy reabilitatsiya.
2. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim tashkilotlarida o'qitishda maktab va maktab raxbariyatini vazifalari.
3. Inklyuziv ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatuvchi resurs o'qituvchi va ijtimoiy pedagogni maqsad va vazifalari.
4. Inklyuziv va integratsiya ta'limining bir-biridan farqi.
5. Inklyuziv ta'limni boshqarish tamoyillari.
6. Inklyuziv ta'limning tibbiy – pedagogik – ijtimoiy modeli.
7. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam va ularning xuquqiy, pedagogik aspektlari.
8. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashda ota – onalar, mahallalar va pedagoglarning o'rni va hamkorligi.
9. Inklyuziv va integratsiya ta'limning bir – biridan farqi.
10. Inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ- 4312-son Qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son Qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori
5. R.Sh.Shomaxmudova “Maxsus va inklyuziv ta’lim” Toshkent 2011y
6. Банч Гарри Оуен. Поддержка учеников с нарушением интеллекта в условиях обычного класса: Пособие для учителей. 2-е изд. / Пер. с англ. С.Й. Котова. М., 2008
7. Екжанова Е.А., Е.В. Резникова. Основы интегрированного обучения: Пособие для вузов. М.: Дрофа, 2008
8. Митчелл Девид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. М.: Перспектива, 2011

2.IXTISOSLIK FANLARI

2.1. PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA ASOSLARI

KIRISH

O'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarish eng muhim shart hisoblanadi, buning uchun o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llash zarurdir. Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelayotgan shart-sharoitlar qayta tayyorlashning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda. Xususan, shu kunlarda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun MTT xodimlarining qayta tayyorlash mazmuni va shakllarini takomillashtirish zarurati paydo bo'ldi.

Shu jihatdan olganda O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Pedagogik psixologiya asoslari psixologiya fanining muhim tarmoqlaridan biridir. Pedagogik psixologiya murakkab tuzilishga ega bo'lib, inson hayotining barcha sohalarining, ayniqsa, ta'lim va tarbiyaviy tomonlarini o'z ichiga qamrab oladi.

"Pedagogik psixologiya asoslari" modulining o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining amaliy psixologiya yo'nalishi o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologlariga "Pedagogik psixologiya asoslari" ga oid ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o'quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo'nalishi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 36 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 12 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 24 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Pedagogik psixologiya asoslari"

2.2. Modulning maqsadi: tinglovchilarga ta'lim va tarbiyaning mazmuni, undagi psixologik qonuniyatlar, bola va jamiyat hayotidagi ahamiyati, pedagogik psixologiyaning metodlari bilan tanishtirishdan iboratdir.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilimlar	Ko'nikma va malakalar
pedagogika va psixologiyaning fan sifatidagi xususiyatlari	pedagogika va psixologiyaning fan sifatidagi xususiyatlari va metodlari.
pedagogik psixologiya va yosh davrlari	turli yosh davrlariga mansub bolalarda bilish, hissiy-irodaviy jihatlarning rivojlanishi tavsifi va yosh davrlarini tabaqalash muammolari
ijtimoiylashuv jarayoni va bolaning shaxsiy takomillashuvi	shaxs takomillashuvida ijtimoiy omillar
ta'lim va tarbiyaning nazariy asoslari	maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining psixologik rivojlanishi
pedagogik faoliyat psixologiyasi va yosh davrlari muammolari	yosh davrlari va shaxs shakllanishi xususiyatlari, o'zaro munosabatlarda yosh xususiyatlari
pedagogik boshqaruv va pedagog mahorati	pedagog shaxsiga psixologik talablar va unga oid zarur hislatlar, pedagogik qobiliyatlar
pedagogik jamoa psixologiyasi va boshqarish xususiyatlari	pedagogik jamoadagi psixologik muhitning asosiy xususiyatlari va munosabat turlari pedagogik jamoalar faoliyati samaradorligini oshirish yo'llari
jamoa psixologiyasi. Guruhning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi to'g'risidagi bilimlarga ega bo'ladilar	jamoda insonlar munosabatlari va xulq-atvorlariga ta'sir ko'rsatish to'g'risida ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Nazorat soatlari
			Jami	Jumladan		
				nazariy	amaliy	
1.	Pedagogika va psixologiyaning fan	2	2	2		

	sifatidagi xususiyatlari					
2.	Pedagogik psixologiya va yosh davrlari	2	2	2		
3.	Ijtimoiylashuv jarayoni va bolaning shaxsiy takomillashuvi	2	2		2	
4.	Ta'lim va tarbiyaning nazariy asoslari	2	2	2		
5.	Pedagogik faoliyat psixologiyasi va yosh davrlari muammolari	4	4	2	2	
6.	Pedagog psixologiyasi	2	2		2	
7.	Pedagogik boshqaruv va pedagog mahorati	2	2		2	
8.	Pedagogik baholash psixologiyasi	2	2		2	
9.	Pedagogik faoliyatda psixodiagnostika asoslar	2	2		2	
10.	Pedagogik jamoa psixologiyasi va boshqarish xususiyatlari	4	4	2	2	
11.	Ta'lim tizimida psixologik xizmat	4	4	2	2	
12.	Jamoa psixologiyasi. Guruhning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi	4	4		4	
13.	Jamoda insonlarning faoliyati, o'zaro munosabatlari va xulq-atvori	4	4		4	
Jami:		36	36	12	24	

II. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1 - Mavzu: Pedagogika va psixologiya asoslarini fan sifatidagi xususiyatlari

Psixologiya va psixologiya asoslari fanining obyekti, predmeti va vazifalari.
Pedagogik psixologiya umumiy va xususiy metodlari.

2 – Mavzu: Pedagogik psixologiya va yosh davrlari

Turli yosh davrlariga mansub bolalarda bilish, hissiy-irodaviy jihatlarning rivojlanishi tavsifi

Pedagogik psixologiyada yosh davrlarini tabaqalash muammolari

4 - Mavzu: Ta'lim va tarbiyaning nazariy asoslari

O'quv faoliyatining psixologik mohiyati

"Tarbiyasi qiyin" bolalar psixologiyasi

5 – Mavzu: Pedagogik faoliyat psixologiyasi va yosh davrlari muammolari

Maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagogik va psixologik faoliyatni tashkil etishning maqsadi va vazifalari. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlari to'g'risida tushuncha.

10–mavzu: Pedagogik jamoa psixologiyasi va boshqarish xususiyatlari

Pedagogik jamoadagi psixologik muhitning asosiy xususiyatlari

Pedagogik jamoalar faoliyati samaradorligini oshirish yo'llari

11 – Mavzu: Ta'lim tizimida psixologik xizmat

Psixologning asosiy vazifalari

Amaliyotchi psixologning ahloqiy kodeksi

3.2. Amaliy mashg'ulotlari mazmuni

3 – Mavzu: Ijtimoiylashuv jarayoni va bolaning shaxsiy takomillashuvi

Yosh davrlari va shaxs shakllanishi xususiyatlari

O'zaro munosabatlarda yosh xususiyatlari.

5 – Mavzu: Pedagogik faoliyat psixologiyasi va yosh davrlari muammolari

Maktabgacha yoshidagi davri-ta'limning boshlangich qadamlari

Kichik maktab yoshi davrida bilish jarayonlarining shakllanishi

6 – Mavzu: Pedagog psixologiyasi

Pedagogik qobiliyatlar

Pedagogik takt psixologiyasi

7 – Mavzu: Pedagogik boshqaruv va pedagog mahorati

Bolalarning guruhlarida o'zaro munosabatlarni boshqarish

Ta'lim jarayonini boshqarishda guruhning va bolalarning xususiyatlarini hisobga olish

8 – Mavzu: Pedagogik baholash psixologiyasi

Bolalarlarga ta'lim va tarbiya berishda rag'batlantirishning psixologik asoslari

Pedagogik faoliyatda rag'batlantirish va jazolash elementlari

9 – Mavzu: Pedagogik faoliyatda psixodiagnostika asoslar

Psixologik-pedagogik diagnostika

Turli psixodiagnostik metodikalarni qo'llashning xususiyatlari

10–mavzu: Pedagogik jamoa psixologiyasi va boshqarish xususiyatlari

Pedagogik boshqaruvda psixologiya va boshqaruv funksiyalari

Pedagogik jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish

11 – Mavzu: Ta'lim tizimida psixologik xizmat

Ta'limda pedagogikaning o'rni

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologning vazifalari

12 – Mavzu: Jamoa psixologiyasi. Guruhning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi (4 soat)

Katta ijtimoiy guruhlarda sodir bo'ladigan psixologik hodisalar

Kichik ijtimoiy guruhlarda sodir bo'ladigan psixologik hodisalar

13 - Mavzu: Jamoada insonlarning faoliyati, o'zaro munosabatlari va xulq-atvori (4 soat)

Insonlarning o'zaro xamkorligi, bir birlarini idrok etishi, o'zaro munosabatlari va muloqoti

Jamoada insonlar munosabatlari va xulq-atvorlariga ta'sir ko'rsatish.

IV. O'qitish vositalari

13. Doska
14. Markerlar
15. Tarqatma materiallar
16. Slaydlar
17. Elektron o'quv – metodik majmua

V. Nazorat savollari

1. Pedagogik psixologiyaning vazifalari?
2. Pedagogik psixologiyaning ta'lim va tarbiya jarayonidagi ahamiyati nima?
3. Ta'lim va tarbiyaning psixologik jihatlarini qanday?
4. Pedagogik psixologiyaning metodlarini ayting.
5. Hozirgi zamon psixologiyasida yosh davrlarning tabaqalanishi.
6. Bola taraqqiyotining asosiy bosqichlari umumiy tavsifi ayting.
7. Ilk bolalik davridagi muloqotning psixik jihatlarini bu - ...
8. Ilk bolalik davridagi asosiy faoliyat turi bu - ...
9. Yoshdagi krizis nima?
10. Ilk bolalik davrida shaxs shakllanishining psixologik asoslari nima?

V. ASOSIY ADABIYOT RO'YXATI

1. Gafarov A.Z., Yugay A.X. Pedagogik amaliyot. Toshkent, 2002.
 2. Davletshin M.G., Tuychiyeva S.M. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2002.
 3. Davletshin M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisi psixologiyasi. -Toshkent 1998.
 4. Xerbakova A.I. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyadan praktikum. Toshkent, 1991.
 5. Psixologiya. Qisqacha izohli lug'at. Toshkent, 1998
 6. G'oziyev E.G. Psixologiya. Toshkent, 1994.
 6. Psixologiya i pedagogika. Pod redaksiyey A.A.Radugina. Izd."Sentr"2003
 7. Radugina A.A., Psixologiya i Pedagogika. M., 1999
 8. L.S. Pedagogicheskaya psixologiya. M., 1991
- Internet resurslari:**
9. www.literatura.shopbrowser.ru/sbdir-6354.html

10. www.MTU-NET.ru/psi/tema/tema16.htm

11. www.bankreferatov.ru/refbank.nsf/M/00029866

2.2. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA PSIXOTRENINGLAR TASHKIL ETISH

KIRISH

Mazkur o'quv dastur O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish o'quv moduli shaxsni har tomonlama, ya'ni uning kognitiv sohasi, xulq-atvori, individual-psixologik xususiyatlarini o'rganishning metodologiyasi, nazariyasi, metodlari haqidagi bilimlarini shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan bir qatorda shaxs rivojlanishini ilmiy asosda diagnostika qilish, prognozlash, aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bilan bo'g'liq malaka va ko'nikmalar hosil bo'lishi uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

"Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish" o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo'nalishi tinglovchilarini qayta tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Tinglovchilarning umumiy yuklamasi – 36 soat, jumladan:

- nazariy soat: 12-soat;
- amaliy soat: 24-soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish".

2.2. Modulning maqsadi. Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etishning mazmuni bilan tanishtirib, trenerlik faoliyati va senariylarni metodologik tajribasi bo'yicha nazariy ma'lumotlarni o'zlashtirish, bundan tashqari psixologlarni guruhiiy faoliyatida shakllangan ko'nikmalarni ishlatish vazifalarini amalga oshirishda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirish.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish moduli haqida kengroq ma'lumotlarga ega bo'lish;

Guruhiiy yo'nalishda asosiy nazariy yondoshuvlarni tushuntirish;

Turli xil psixologik muammolarni hal qilishda trening dasturlari bo'yicha ko'nikma va malakalarni egallash;

Guruhiiy mashqlarda ularga qo'yiladigan talablar bilan tanish;

Guruhiiy ishda individual tajribaga ega bo'lish.

Psixologni MTTdagi va psixologik xizmat faoliyatidagi funksional vazifalari bilan tanishtirish. Tinglovchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish ustida ishlash ularning faoliyatining maqsadi qilib qo'yish. Psixologning MTTdagi barcha o'zaro hamkorlik sub'ektlari (pedagoglar, ma'muriyat, ota-onalar, bolalar) bilan ishlashining asosiy turlari va shakllarini o'zlashtirishlariga erishish;

MTTdagi trening mashqlarotlarini nazariy va amaliy jihatdan o'rganishi, turli xil ko'rinishdagi trening mashg'ulotlarini olib bora olishi, mashg'ulotlarning borishi davomida trenerlikdagi mashg'ulotlarga asoslangan nazariy metodologik asoslarni, tamoyillarni, metodologik yondoshuvni, trener uchun asosiy yondoshuvni, trening mashg'ulotlarining o'ziga xosligini, trening yo'nalishlarida o'ziga xoslikni, mashg'ulotlarda ishtirok etish usullari haqidagi bilimlarini boyitish; trening metodlarini ishlatishni bilishi lozimigi funksional vazifalarini belgilash mumkinligini anglashga imkon beradi.

2.3.Kutilayotgan natija:

Bilimlar	Ko'nikma	Malaka
- Trenerlikdagi mashg'ulotlarga asoslangan nazariy metodologik asoslarni, tamoyillarni, metodologik yondoshuvni, trener uchun asosiy yondoshuvni, trening mashg'ulotlarining o'ziga xosligini, trening yo'nalishlarida o'ziga xoslikni, mashg'ulotlarda ishtirok etish usullarini - maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglarni tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari haqida; - psixologik treninglarni tashkiliy-metodik asoslarini;	- bo'lajak psixologlar trening faoliyatini maqsadli tashkil etish; - metodologiyada treningni olib borishni, trener ishlab chiqarish jarayonini bilishi; - trening metodlarini ishlab chiqish jarayonini amalga oshira olishni; - maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish	Ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish yo'llarini o'rgatish ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini

- trenerlik faoliyatida psixologning funksional vazifalari; - trening olib borishning asosiy bosqichlari haqida; - psixodiagnostik tekshiruv va tadqiqotlar haqida; - psixodiagnostik metodikalar ilmiyligining psixometrik mezonlari haqida; - shaxsning psixologik rivojlanish qonuniyatlari va bosqichlari bo'yicha bilimlarini oshirish;	moduli haqida; - o'zini-o'zi va faoliyatini baholash, psixologik xizmat faoliyatida tutgan o'rni, o'zining ijtimoiy rolini aniqlashga imkoniyat yaratish;	aniqlash va korrektsiyalashni tashkil etish ko'nikma va malakalariga ega boladilar.
--	--	---

2.4.Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Nazorat soatlari
			Jami	Jumladan		
				nazariy	amaliy	
14.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish faniga kirish	2	2	2		
15.	Psixologik trening haqida umumiy tushuncha.	2	2	2		
16.	Guruhiy dinamika jarayonlari.	2	2		2	
17.	Psixologik trening asoslarini asosiy bosqichlari.	2	2		2	
18.	Trennerning malakalari, shaxsi va kvalifikatsiyasi	2	2		2	
19.	Psixologik trening asoslarini asosiy usullari.	2	2	2		
20.	Sotsial-psixologik treningni tashkiliy savollari	2	2		2	
21.	Qayta aloqa o‘zini anglash va muomalada asosiy komponent sifatida.	2	2		2	
22.	Guruhiy uchrashuvlar guruhiy psixologik faoliyatning turlichaligi sifatida.	2	2		2	
23.	Psixodramma guruhiy faoliyatning turli ko‘rinishi sifatida	2	2		2	
24.	Tranzaksion tahlil guruhiy faoliyatda turli yo‘nalish sifatida	2	2		2	
25.	Guruhiy faoliyatda geshtalt yondoshuv.	2	2	2		
26.	Psixologik trening asoslari nobixevioristik an’analarda.	2	2	2		
27.	Xarakatni modifikatsiya qilish muammolari	2	2		2	
28.	Kognitivizm an’analarda trening.	2	2		2	
29.	Ratsional-emotiv terapiya.	2	2		2	
30.	Gumanistik psixologiya va psixologik trening asoslari.	2	2		2	
Jami:		36	36	12	24	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish faniga kirish

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixotreninglar tashkil etish fani haqida nazariy tushuncha. Maktabgacha ta'lim psixotreninglar tashkil etishning bola tarbiyasidagi o'rni

2-mavzu: Psixologik trening haqida umumiy tushuncha

Psixologik faoliyatda guruhij jihatdan ishlashning tarixi. Psixologik trening asoslari haqida umumiy tushuncha. "Trening", "Guruhij psixologik faoliyat", "Guruhij psixoterapiya", "Psixoterapevtik guruh" tushunchalarning maxmuni va bog'liqligi. Psixologik trening asoslarini asosiy tiplari va ko'rinishlari. Guruh ko'rinishlari. Psixologik faoliyatda guruhij usulning afzalliklari va kamchiliklari.

6-mavzu Psixologik trening asoslarini asosiy usullari.

Guruhij diskussiya. O'yin usuli. Ijtimoiy pertseptsiyani rivojlantirishga mo'ljallangan usullar. Psixoterapiyada tana xarakatli usul. Medidativ texnika. Psixologik faoliyatda psixogimnastika guruhij usul sifatida.

12-mavzu: Guruhij faoliyatda geshtalt yondoshuv. Kognitivizm an'alarida trening.

Guruhij geshtaltterapiyaning maqsadi. Psixolog "katalizator", "yordamchi" va "Ijodkor sifatida. Muammo (F.Perlz bo'yicha). Geshtalt terapevtik yondoshuvning asosiy tushunchalari. Qarama qarshilik. Himoya funktsiyasi. Qo'shilish. Retroflekiya. Introektsiya. Proektsiya. Yetuklik. Ishning asosiy yo'nalishlari. "Eksperimental dialog", "katta kuchuk", "kuchukcha", "aylana bo'ylab harakatlanish", "eksperimental qo'shish". Kognitivpsixologiya psixologik nazariya sifatida. Kognitiv psixologiyaning asosiy holatlari. Kognitiv tizimlar kontseptsiyasi va trening metodologiyasi. Kognitiv metodologiya treningida asosiy holatlar. Kognitiv metodologiyada metodlarni tanlash va ishlatish.

13-mavzu: Psixologik trening asoslari nobixeivistik an'alarda.

Ratsional-emotiv terapiya.

Bixeivism psixologik nazariya sifatida. Bixeivismning asosiy holatlari. Dunyo ko'rinishi va shunga mos kelish. Bixeivistik kontseptsiya trening metodologiyasi sifatida. Bixeivistik treningda stsenariyni asosiy holatlari. Bixeivistik metodologiyada metodlarni tanlash va ishlatish. Bixeivistik yo'nalishda trening guruhlarining maqsadi. Bilish guruhi. Bilish guruhidagi treninglarni turliligi. Mustahkamlash va uning maqsadi. Bilishning asosiy texnikasi. Ratsional-emotiv terapiyada treningni maqsadi va vazifalari. A.Ellisning 11 irratsional g'oyalari. Disfunksional konstruktarda ishlash.

3.2.Amalij ta'lim mazmuni

3-mavzu: Guruhij dinamika jarayonlari.

Guruhiy dinamika haqida umumiy tushuncha. Guruhiy dinamikada guruhning tuzilishi asosiy element sifatida. Guruhiy dinamikada sotsiometriya asosiy usul sifatida. Guruhiy ahillik. Guruhiy ahillikni oqibatlar. Guruhiy ahillikni vujudga keltiruvchi sabablar. Qarshilik ko'rsatish. Trening guruhlarida normativ xatti harakatlari. Guruhning psixoterapevtik omillari.

4-mavzu: Psixologik trening asoslarini asosiy bosqichlari.

Psixologik trening asoslarida xatti-harakatlar nazariyasi (Forverg, Albbert). Psixologik trening asoslarida harakat fazasi. Psixologik trening asoslarida faoliyatni faollashtirish. Psixologik trening asoslarida labilizatsiya bosqichi. Orientirovka bosqichini qo'llash. Xatti-harakat priyomlarini o'zlashtirish va yakunlash bosqichi. Har bir bosqichda trenerning vazifasi. Guruhiy faoliyatning kamchiliklari

5-mavzu: Trenerning malakalari, shaxsi va kvalifikatsiyasi

Trening boshlovchisini shaxsiga va tayyorligiga qo'yiladigan talablar. Trening guruhini boshqarishning asosiy usullari. Trening guruhida boshlovchi xatti harakatini asoyi tamoyillari. Trenerning asos funktsiyalari. Trenerning treningda ochilishi. Ko-terapiya.

7-mavzu: Sotsial-psixologik treningni tashkiliy savollari

Trening guruhini tashkillashtirish va trenerni tayyorlash. Ishtirokchilarni tanlash. Trening guruhini tizishni tamoyillari. Ishlashning joyi va sharoiti. Ochiq va yopiq guruhlar. Trening guruhining soni. Traening guruhining davomiyligi. Ishning umumiy vaqti. Trening programmasini tuzish.

8-mavzu: Qayta aloqa o'zini anglash va muomalada asosiy komponent sifatida.

Psixologik trening asoslari vaqtida "men" obrazi bilan ishlash. Psixologik trening asoslarida qayta aloqa tushunchasi. Djogari diagrammasi

9-mavzu: Guruhiy uchrashuvlar guruhiy psixologik faoliyatning turlichaligi sifatida.

Guruhiy uchrashuvlarning tarixi va rivojlanishi. Guruhiy uchrashuvlarga Karl Rodgers va Vilyam Shyuttsning qo'shgan hissalar. Guruhiy uchrashuvlarning asosiy tushunchalari. "Ochiqlik", "to'g'riso'zlik" o'zini va fiziologik menini anglash, "o'ziga bo'lgan mas'uliyatni his qilish", "hissiyotlarga e'tiborlilik" va shu yerda xozir tamoyili. Guruhiy uchrashuvlarning asosiy jarayonlari. Kontakt o'rnatish. Ishonchli muhitni yaratish. Mojarolarni o'rganish. Qarshilik ko'rsatishni o'rganish. Hamdardlik bildirish va qo'llab-quvvatlash. Guruhiy uchrashuvlarning asosiy tendentsiyasi va fazasi.

10-mavzu: Psixodramma guruhiy faoliyatning turli ko'rinishi sifatida.

Psixodrammaning tarixi va rivojlanishi. Ya.L.Moreno psixodrammani asoschisi sifatida. Psixodrammaning asosiy tushunchalari. Rolli o'yinlar.

Spontanlik. Tele. Katarsis. Insayt. Psixodrammada asosiy funktsional rollar. Sahnalashtiruvchi rejisyor. Protogonist. Yordamchi o'yinlar. Psixodrammaning asosiy fazasi. Psixodrammatik faoliyatda ishlatiladigan metodikalar.

11-mavzu: Tranzaktsion tahlil guruhiiy faoliyatda turli yo'nalish sifatida

Tarixi va rivojlanishi. Erik Bern tranzakt tahlilning asoschisi sifatida. Asosiy tushunchalar. Ob'ektiv munosabatlar nazariyasi. Ota-ona, Bola, Katta odam. Tranzaktsiyadan men holati o'yinlar va stsenariylar. Stsenariylarning o'zgarishi. Dramatik uchburchak. Asosiy jarayon va texnikalar.

14-mavzu: Harakatni modifikatsiya qilish muammolari Gumanistik psixologiya va psixologik trening asoslari.

Bolalar bog'chasida gumanistik psixologiyaning asosiy tamoyillari. Gumanistik psixologiya amaliy rejadagi mavzulari. Gumanistik an'analarda psixologik trening asoslari. Individual va guruhiiy faoliyatlarda asosiy yo'nalishlar. K.Rodjerning mijozga haratilgan terapiyasi. Shaxslararo aloqalarda gumanistik shart sharoitlar. Mijozga qaratilgan guruhlarda guruhning soni. Boshlovchining qadriyatiga qo'yiladigan talablar. Boshlovchining vazifalari. Guruhiiy uchrashuvlar.

15-mavzu: Kognitivizm an'alarida trening.

Kognitivizmga nisbatan trening. Rasional-emotiv terapiya. Kognitiv psixologiya psixologik sifatda. Kognitiv psixoning asosiy holatlari.

16-mavzu: Ratsional-emotiv terapiya.

Ratsional-emotiv terapiya-da treningni maqsad va vazifalarini. A.Ellisning irratsional goyalari. Disfunktsional konstruktlarda ishlash.

17-mavzu: Gumanistik psixologiya va psixologik trening asoslari.

Gumanistik psixologiya amaliy rejadagi mavzulari. Gumanistik bolalarda psixologik trening asoslari. Individual va guruhiiy va-zifalarda asosiy yo'nalishlar.

O'qitish vositalari

4. Flipchart qog'ozi;
5. Markerlar;
6. Tarqatma materiallar;
7. Slaydlar;
8. Flamaster;
9. Skouch;
10. Video roliklar va ko'rgazmali diagnostik vositalar.

IV. Nazorat savollari

- 1.Psixologik treningning predmetini qanday masalalar tashkil qiladi?
2. Guruhiiy dinamika yarayonlarining maqsadi qanday?
- 3.Psixologik trening asoslarining qanday bosqichlari farqlanadi?
- 4.Trennening malakalari, shaxsiy va kvalifikatsiyasini nimalar tashkil etadi?

5. Psixologik trening asoslarini asosli usullari nimalardan iborat?
6. Sotsial-psixologik treningni yaratish savollari qanday tashkil etiladi?
7. Qaytar aloqa o'zini anglash va muomalada asosiy komponent sifatida maqsadi qanday?
8. Guruhiy uchrashuvlar, guruhiy psixologik faoliyatning turlichaligini nimalar tashkil etadi?
9. Psixodramma guruhiy faoliyatining turli ko'rishi sifatida qaysi sohalarida keng qo'llanilib kelinmoqda?
10. Tranzaktsion tashkilot faoliyatini qanday masalalar tashkil qiladi?
11. Guruhiy treningda geshtalt yondoshuvning maqsadi qanday?
12. Psixologik trening asoslari nobixevioristik yondoshuvning maqsadi qanday?
13. Xarakterni modifikatsiya qilish muammolarini nimalar tashkil etadi?
14. Kognitivizmga nisbatan trening deganda nimani tushunasiz?
15. Rasional-emotiv terapiya haqida gapiring?
16. Gumanistik psixologiya va psixologik trening asoslarini qanday masalalar tashkil qiladi?
17. Psixodiagnostika ijtimoiy amaliyotning qaysi sohalarida keng qo'llanilib kelinmoqda?
18. Psixologik treninglarning qanday o'ziga xos xususiyatlari mavjud?
19. Psixologik trening asoslarining kamchiliklari nimada?
20. Psixologik treninglarning afzalliklari nimada?

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyev Sh.M. Tankidiy taxlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir raxbar faoliyatining kunlik koidasi bulishi kerak. O'zbekiston Respublikasi 384s
 5. Igry - obuchenie, trening, dosug.../Pod red. V.V. Petrosinskogo. - V chetyreh knigah. - M., 1994. - 368 s.
 6. Ments. M. Van. Samarali trening s pomoshchyu rolevykh igr. – SPb.: Piter, 2002. – 208 s
 7. Moreno Ya.L. Sotsiometriya: Eksperimentalnyy metod va nauka obshchestve. /Per. s angl. M.: Akademicheskii Proekt, 2001. – 384.
 8. Avilov G.M. Osobennosti rolevoy igrovoy deyatel'nosti v period pozdney yunosti. // Sibirskaya psixologiya segodnya. Kemerova, 2003 yil
 9. Petrovskaya L.A. Teoretik va metodologik muammolar ijtimoiy-psixologik treninglar. – M., 1982. - 168s.
 10. Yalom I. Teoriya va amaliyot gruppovoy psixoterapii – SPb.: «Piter», 2000. – 640 s.
- yil istidbollariga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq suzi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11,

2. Abramova G.S. Vedenie v prakticheskuyu psixoloji. - M., 1994. - 237s.
3. Bolshakov V.Yu. Psixotrening. Sotsiodinamik, o'g'ri, yuqori darajali. - SPb., 1994. - 316s

Internet-resurslar

1. <http://www.ziyo.net>
2. www.edu.uz
3. <http://psylib.org.ua/index.html>
4. <http://www.koob.ru/news>
5. <http://www.bookap.by.ru>
6. <http://www.vusnet.ru/biblio/default.aspx>
7. <http://www.psyinst.ru/library.php>
8. www.expert.psychology.ru
9. www.psycho.all.ru
10. www.psychology.net.ru
11. [www. academic.ru](http://www.academic.ru)

2.3. OTA-ONA VA BOLALAR MUNOSABATLARI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI ANIQLASH VA KORREKSIYALASH

KIRISH

Mazkur dastur O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash o‘quv moduli o‘zida patsientlar va ularning oilalariga psixologik xizmat ko‘rsatishning keng qo‘llaniladigan va zamonaviy usullarini o‘zida mujassamlashtiradi. Xorij psixologiyasi ma’lumotlariga ko‘ra, 70 foiz oilaviy terapevtlar tizimli metodologiyaga asoslanib, faoliyat ko‘rsatadilar. Turli yo‘nalish va maktablar psixoterapevtlarining ta’kidlashlaricha, terapevtik muolajalardan so‘ng patsientlarda ishonchli ijobiy o‘zgarishlar ro‘y berib, ular real oilaviy xayotga qaytganlar.

Ammo, shunga qaramay, individual psixoterapiyadan so‘ng er-xotin o‘zaro munosabatlaridagi salbiy o‘zgarishlar ya’ni, o‘zlashtirilgan xulq-atvor va stereotip reaksiyalar yangi muammolarning vujudga kelishiga sabab bo‘lgan. Ushbu holatlar esa tizimli oilaviy psixoterapiyani rivojlantirish zaruratiga yo‘l ochib, psixoterapevtik yordamning ob’ekti sifatida oilaning barcha a’zolari qatnashishini taqozo etgan. Psixoterapevtik yordamning ob’ekti yaxlit oilaviy tizim ekanligi tan olinib, ushbu oilaviy tizim a’zolaridagi disfunktsional patternlarni o‘zgartirish imkonini kengaytirishi isbotlangan bilimlarini shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan bir qatorda shaxs rivojlanishini ilmiy asosda diagnostika qilish, prognozlash, aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bilan bo‘g‘liq malaka va ko‘nikmalar hosil bo‘lishi uchun asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

“Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash” modulining o‘quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining amaliy

psixologiya yo'nalishi o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologlariga "Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korrektsiyalash" ga oid ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o'quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo'nalishi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Tinglovchilarning umumiy yuklamasi – 24 soat, jumladan:

- nazariy soat–6 soat;
- amaliy soat–18 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

1.Modulning nomi: "Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korrektsiyalash"

2.Modulning maqsadi: Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oilaviy psixoterapiyaning zamonaviy yondashuvlariga asoslanish zarurati insonning psixik taraqqiyotida ontogenetik rivojlanishning o'ziga xosligi, psixologlarni nazariy va amaliy jihatdan tayyorlashda;

3. Kutilayotgan natijalar:

Bilimlar	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarda -ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korrektsiyalash fani bo'yicha bilimlarni shakllantirish. Tarbiyachiga qo'yilgan zamonaviy talablar bilan tanishtirish.	Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korrektsiyalash usullaridan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish.	Ta'lim-tarbiya jarayonida turli psixotexnologik texnologiyalardan samarali foydalanish yo'llarini o'rgatish ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar.

2.4.Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi, soat						
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			Nazorat soatlari		
			Jami	Jumladan				
				Nazariy	Amaliy			
31.	Psixologik xizmat tizimida oilaviy	4	4	2	2			

	psixoterapiyaning o'rni					
32.	Bolaning sog'ligida buzilish bo'lgan oila psixologiyasi	4	4	2	2	
33.	Amaliy psixokorreksiya metodlari	4	4	2	2	
34.	Tizimli nazariya-oilaviy psixoterapiyaskning metodologik asosi sifatida	2	2		2	
35.	Oilaviy tizim va terapiyada simptomatik xulq funktsiyalari	2	2		2	
36.	Bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromining psixodiagnostikasi va korreksiyasi	2	2		2	
37.	Tizimli oilaviy terapiyaning tashkiliy asoslari	2	2		2	
38.	Oilaviy psixoterapiya texnikasi va strategiyasi	4	4		4	
Jami:		24	24	6	18	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Psixologik xizmat tizimida oilaviy psixoterapiyaning o'rni. (2 soat nazariy)

- Psixologik maslahatning psixoterapiyadan farqi.
- 20 asrda psixoterapiyaning asosiy yo'nalishlari klassifikatsiyasi.

2-mavzu: Bolaning sog'ligida buzilish bo'lgan oila psixologiyasi. (2 soat nazariy)

- Maktabgacha yoshidagi bolalarning rivojlanish bosqichlari.
- Maktabgacha yoshidagi bolalarning tarbiya turlari.

3-mavzu: Amaliy psixokorreksiya metodlari (2 soat nazariy)

- Art-terapiyaning bola ruhiyatiga ta'siri.
- Ertak-terapiyaning bola ruhiyatiga ta'siri.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni.

1-mavzu: Psixologik xizmat tizimida oilaviy psixoterapiyaning o'rni. (2 soat amaliy)

- Oilaviy psixoterapiyada shaxslararo nizoli munosabatlarga o'zaro ta'sir etish ko'rsatkichlari.
- Korreksion ta'sir.

2-mavzu: Bolaning sog‘ligida buzilish bo‘lgan oila psixologiyasi. (2 soat amaliy)

- Bolaning qiziqishlari va qobiliyatlarini rivojlantirish.
- Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi agressiv bolalar uchun korreksion rivojlantiruvchi dastur.

3-mavzu: Amaliy psixokorreksiya metodlari (2 soat amaliy)

- Qum-terapiyani bolalarga qo‘llash.
- Musiqa va raqs terapiyasi.

4-mavzu: Tizimli nazariya- oilaviy psixoterapiyaskning metodologik asosi sifatida. (2 soat amaliy)

- Umumiy tizimli nazariyaning asosiy tushunchalari (tizim, yaxlitlik, tizimning iyerarxik va mantiqiy darajasi, qayta aloqa, morfostatik va morfogenetik mexanizmlar, oilaviy tizimning sirkulyatsion jarayonlari).
- O‘zgarishlarning tizimli nazariyasi. Birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi uzgarishlarning uziga xosligi.

5-mavzu: Oilaviy tizim va terapiyada simptomatik xulq funktsiyalari. (2 soat amaliy)

- Psixoanalizda psixik simptomlarni anglash.
- Kommunikativ nazariya va tizimlinazariya rivojlanishida simptomlarning roli va o‘rni.

6-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromining psixodiagnostikasi va korreksiyasi (2-soat amaliy).

- Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi haqida tushuncha. Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromining kelib chiqish omillari.
- Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromining kelib chiqish omillari. bor bolalar bilan ishlashda psixologning roli. Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindrominin tashxislash.

7-mavzu: Tizimli oilaviy terapiyaning tashkiliy asoslar (2 soat amaliy)

- Oila a‘zolari bilan ishlashda individual va umumiy uslub.
- Oila bilan ishlashda individual va guruxiy uslubning uziga xosligi xamda uning tashkiliy masalalari. Oilaviy psixolog terapevtning kasbiy yondashuvi.

8-mavzu: Oilaviy psixoterapiya texnikasi va strategiyasi (4 soat amaliy)

- Oilaviy psixoterapevtning konseptual va ijrochilik kunikmalari.
- O‘zlashtirish tamoyillarini qo‘lash o‘zaro ishonchli xulq (xatti-harakat)ni orttirish.

IV. Nazorat savollari

1. Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash fanining predmetni nimani o'rganadi?
2. Psixologik xizmat tizimida oilaviy psixoterapiyaning o'rnini tushuntiring?
3. Bolaning sog'ligida buzilish bo'lgan oila psixologiyasi qanday bosqichlari farqlanadi?
4. Tizimli nazariya- oilaviy psixoterapiyaskning metodologik asosini nimalar tashkil etadi?
5. Oilaviy tizim va terapiyada simptomatik hulq funktsiyalari nimalardan iborat?
6. Tizimli oilaviy terapiyaning tashkiliy savollari qanday tashkil qilinadi?
7. Oilaviy psixoterapiya texnikasi va strategiyasi sifatida maqsadi qanday?
8. Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologik xususiyatlarini aniqlash va korreksiyalash jarayonini nimalar tashkil etadi?
9. Oila bilan ilk uchrashuvning terapevtik masalalarni izohlang?
10. Dj.Xeyli bo'icha birinchi intervyuning ijtimoiy, muammoli va yakuniy bosqichini ayting?
11. Oilaviy surishtiruv texnikasi va terapevtik kontrakti yakunlashni izohlang?
12. Oilaviy muammolarning tizimli diagnostikasi va terapevtik dasturini ishlab chikish
13. sifatida qaysi sohalarida keng qo'llanilib kelinmoqda?
14. Oilaviy muammolarda oila tizimining yaxlitligiga ta'sir etuvchi aybdor shaxsni qidirishga oid terapevtik voqelikning samarasizligini tushuntiring?
15. Uquv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rnini nima tashkil qiladi?
16. Psixologik xizmat tizimida oilaviy psixoterapiyaning roli nimada ko'rinadi?
17. Tizimli nazariya- oilaviy psixoterapiyasining metodologik asosi sifatida?
18. Oilaviy tizim muammolari va uning tizimli tavsifini izohlang?
19. Oilaning xayotiy sikli nimada ko'rinadi?
20. O'zaro munosabatlarda xulq patgernlarining o'tish mexanizmi sifatida?
21. Oilaviy tizim va terapiyada simptomatik xulq funktsiyalari sifatida nimani o'rganadi?
22. Tizimli oilaviy terapiyaning tashkiliy asoslarini tushuntiring?
23. Tizimli oilaviy terapiyaning tashkiliy asoslarini nimalar tashkil qiladi?
24. Oila bilan ilk intervyu strukturasiga nimalar kiradi?

V. O'qitish vositalari

11. Flipchart qog'ozi;
12. Markerlar;

13. Tarqatma materiallar;
14. Slaydlar;
15. Flamaster;
16. Skouch;
17. Video roliklar va ko'rgazmali diagnostik vositalar.

VI.Adabiyotlar ro'yxati

1. Adola T., Furman B. Terapevticheskoye konsultirovaniye. Beseda, napravl ennayana resheniye. S.-Pb., «Rech», 2001 g.
2. Ayxinger A., Xoll V. Detskaya Psixodrama v individualnoy i semeynoy terapii, v detskom sadu i shkole. M., Genezis, 2005 g.
3. Barker F. Ispolzovaniye metafor v psixoterapii. NPO «Modek», Voronej, 1995 g. Braun Dj., Kristensen D. Teoriya i praktika semeynoy psixoterapii. S.-Pb., «Piter», 2001 g.
4. Varga A.Ya. Semeynaya psixoterapiya. S.-Pb., «Rech», 2001 g.
5. Veber G. Praktika semeynoy rasstanovki. Sistemnie resheniya po Bertu Xellingeru.

Qo'shimcha adabiyotlar

6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalbimiz bilan bir ga quramiz. Toshkent, Uzbekistan nashriyoti, 2017.
7. Chernikov A.V. Sistemnaya semeynaya terapiya: integrativnaya modelldiagnostiki. M., «Klass», 2001 g.
8. Fridman D.Kombs D.Konstruirovaniye inix realnostey. M., «Klass», 2001g
9. Xeyli Dj. Neobichaynaya psixoterapiya. Psixoterapevticheskiye texniki Miltona Eriksona. S.Pb., 1995 g. Xeyli Dj. Terapiya tyajelim ispitaniyem. M, «Klass», 1998
10. Xellinger Bert. Poryadki Lyubvi. M., 2001 g.
11. Sherman R., Fredman N. Texniki semeynoy psixoterapii. M., «Klass», 1978g. Uorren Mark. Osnovi semeynoy psixoterapii. S.-Pb., «Praym-Yevroznak», 2005 g

2.4. MAKTABGACHA YOSH DAVR PSIXOLOGIYASI

KIRISH

Bugungi kunga kelib, dunyo ta'lim tizimida zehnli, iqtidorli, qobiliyatli va ijodkor bolalarga ta'lim-tarbiya berish, hamda ularni jamiyat taraqqiyotiga tayyorlash muhim ahamiyatga egadir. Mamlakatimizda ayni paytda olib borilayotgan islohotlar o'qituvchi va tarbiyachilarni tayyorlovchi qayta tayyorlash ta'lim muassasalarining shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgarishlarni kiritishni taqozo etmoqda. Xususan, so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun tarbiyachilarning malakasini oshirish mazmuni va shakllarni takomillashtirish zarurati paydo bo'ldi.

Shu jihatdan olganda, O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Maktabgacha yosh davri psixologiyasi" modulining namunaviy o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkilotlari kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u maktabgacha ta'lim tashkilotlari psixologlariga bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini, rivojlanishi va faoliyatining psixologik tavsifi, ta'lim jarayoniga psixologik jihatdan tayyorlashning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Tinglovchilarning umumiy yuklamasi – 36 soat, jumladan:

- nazariy – 12 soat;
- amaliy mashgulotlar – 24 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modulning nomi: Maktabgacha yosh davri psixologiyasi .

2.2. Modulning maqsadi: tinglovchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini malaka talablari asosida chuqurlashtirish, yangilash va ta'lim-tarbiya jarayonida maktabgacha yosh davri psixologiyasiga oid nazariy - metodologik asoslari bilan qurollantirish, o'yin faoliyatining bola taraqqiyotidagi o'rnini, bolaning maktabga psixologik yetuklik jihatlari kabi masalalari to'g'risidagi bilimlar tizimidan foydalanish imkonini beradigan zamonaviy kompetensiyalarini rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natija. Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida qo'yidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining hozirgi kundagi dolzarb muammolari, shuningdek maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati haqida ma'lumot berish	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarning har bir yosh bosqichida o'yin faoliyatini psixologik tashkil eta bilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini diagnostika qilish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalari, shuningdek boshqa fanlar bilan bog'liqligi hamda tadqiqot metodlari haqida ma'lumot berish	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda o'qish faoliyatini psixologik tashkil etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini korrektsiyalash malakasiga ega bo'ladilar
Tinglovchilar go'daklik davrining psixologik xususiyatlari hamda ilk bolalik davridagi rivojlanish va bolaning aqliy rivojlanishi haqida umumiy bilimlarga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda mehnat faoliyatini psixologik tashkil etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda individual-psixologik xususiyatlardan: temperament, xarakter hamda qobiliyatlarni aniqlash hamda korrektsiyalash bo'yicha ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar
Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi, ilk bolalik davrida shaxsning rivojlanishi haqida bilimlarga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini psixodiagnostika qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarining rivojlanishi: bolalarning sezgisi, diqqati, xotirasi, idroki, tafakkuri, tasavvuri, hayoli va nutqini o'stirish hamda rivojlantirish bo'yicha bilim va malakalarga ega bo'ladilar.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Mustaqil ta'lim
1.	Maktabgacha yosh davri psixologiyasi modulining predmeti vazifalari va tadqiqot metodlari	4	4	2	2	
2	Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlari	6	6	2	4	
3	Bolaning o'z-o'zini anglashi va motivatsion sohasining rivojlanish jarayoni	4	4		4	
4	Go'daklik va ik bolalik davr psixologiyasi	4	4	2	2	
5	Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish va ular faoliyatining tavsifi	4	4	2	2	
6	Maktabgacha yoshda o'yin faoliyatini qo'llash	4	4		4	
7	Maktabgacha yoshda bolalarda psixologik muammolar va ularni bartaraf etish usulari	6	6	2	4	
8	Bolalarni ta'lim jarayoniga psixologik tayyorlash	4	4	2	2	
	Jami:	36	36	12	24	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha yosh davri psixologiyasi modulining predmeti vazifalari va tadqiqot metodlari

Reja:

1. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari
2. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati
3. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalari
4. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi
5. **Maktabgacha yosh davri psixologiyasi fanining tadqiqot metodlari.**

Tayanch tushunchalar: Maktabgacha yosh davr, alfa bolalar, psixik taraqqiyot, fanlar tizimi, ontogenez, akseleratsiya, metod, metodologiya.

Savollar:

1. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining dolzarb muammolari nimalardan iborat?
2. Yangi avlodlar nazariyasi haqida aytib bering?
3. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining mazmun va mohiyati nimalardan iborat?
4. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalarini ayting?
5. Maktabgacha yosh davr psixologiyasi fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi hamda tadqiqot metodlari haqida aytib bering?

2-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlari

Reja:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlari to'g'risida tushuncha
2. MTTda bolalarning psixik rivojlanishi

Tayanch tushunchalar: Maktabgacha yosh davr, yosh va psixologik xususiyatlar, psixik taraqqiyot, ontogenez, akseleratsiya,

Savollar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlari to'g'risida aytib bering?
2. MTTda bolalarning psixik rivojlanishi?

3-mavzu: Bolaning o'z -o'zini anglashi va motivatsion sohasining rivojlanish jarayoni

Reja:

1. Ilk bolalik davrida o'z-o'zini anglash
2. Ontogenezda emotsiyalar va hissiyotlar rivojlanishining umumiy qonuniyatlari
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda oliy hislarning rivojlanishi
4. Maktabgacha yoshdagi bolalar emotsiya-hissiyotlarining rivojlanish shartlari

Tayanch tushunchalar: Ilk bolalik davri, o'z-o'zini anglash, umumiy qonuniyatlar, oliy hislar, emotsiyalar, hissiyotlar.

Savollar:

1. Ilk bolalik davrida o'z-o'zini anglash haqida aytib bering?
2. Ontogenezda emotsiyalar va hissiyotlar rivojlanishining umumiy qonuniyatlari qanday kechadi?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarda oliy hislarning rivojlanishini aytib bering?

4. Maktabgacha yoshdagi bolalar emotsiya-hissiyotlarining rivojlanish shartlari nimalardan iborat?

4-mavzu: Go‘daklik va ilk bolalik davri psixologiyasi

Reja:

1. Yosh davr psixologiyasi ontogenezi
2. Go‘daklik davriga xos psixologik rivojlanish
3. İlk go‘daklik, 3-4 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari
4. İlk bolalik davrida psixik taraqqiyot.
5. 5-6 yoshdagi bolalar psixologik xususiyatlari
6. İlk bolalik davrida qo‘llaniladigan psixologik metodikalar

Tayanch tushunchalar: go‘daklik, ilk bolalik, ontogenez, psixik jarayonlar, akseleratsiya,

Savollar:

1. Yosh davr psixologiyasi ontogenezi haqida aytib bering?
2. Go‘daklik davriga xos psixologik rivojlanish qanday kechadi?
3. İlk go‘daklik, 3-4 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari nimalardan iborat?
4. İlk bolalik davrida psixik taraqqiyot qanday kechadi?
5. 5-6 yoshdagi bolalarning o‘ziga xos psixologik xususiyatlari nimalardan iborat?

5-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish va ular faoliyatining tavsifi

Reja:

1. Maktabgacha èshdagi bola taraqqiètining umumiy xususiyatlari. Maktabgacha èshda mehnat va o‘yin faoliyatlarining o‘ziga xosligi. Bolalarning shaxsiy va ijtimoiy tayèrgarligi.
2. Maktabgacha èshdagi bolalarning bilish jaraènlari va rivojlanishi.

6-mavzu: Maktabgacha yoshda o‘yin faoliyatini qo‘llash

Reja:

1. Maktabgacha èshda o‘yin faoliyatining o‘ziga xosligi
2. O‘yin bog‘cha yoshidagi bolalarda yetakchi faoliyat sifatida
3. Bola ruhiy rivojlanishida o‘yinning ahamiyati
4. O‘yin orqali bolalarning bilish jaraènarining rivojlanishi.

7-mavzu: Maktabgacha yoshda bolalarda psixologik muammolar va ularni bartaraf etish usulari

Reja:

- 1.3-4 yosh davr bolalarning psixologik muammolari
- 2.5-6 yosh davr bolalarning psixologik muammolari
- 3.3-4 yosh davr bolalarning psixologik muammolarini bartaraf etish usullari
- 4.5-6 yosh davr bolalarning psixologik muammolarini bartaraf etish usullari

8-mavzu: Bolalarni ta'lim jarayoniga psixologik tayyorlash

Reja:

- 1. Bolalarni ta'lim jarayoniga aqliy va ijtimoiy-psixologik tayyorlashning psixologik tomonlari
- 2. Bolalarni maktabdagi yangi munosabat shakllariga va yangicha bilish faoliyatiga tayyorlash vazifalari
- 3. Bolalarning MTTga moslashishlarining yengil, o'rta va og'ir shakllari
- 4. Bolalarning maktabga tayorgarligini tekshirishda metodlaridan foydalanish.

IV. O'qitish vositalari

- 18. Doska
- 19. Markerlar
- 20. Tarqatma materiallar
- 21. Slaydlar
- 22. Elektron o'quv – metodik majmua

V. Nazorat savollari

- 1. Maktabgacha yosh davri psixologiyasi modulining vazifalari nimalardan iborat?
- 2. Maktabgacha yosh davri psixologiyasi modulining tadqiqot metodlari qanday?
- 3. Go'daklik va ik bolalik davr psixologiyasi qanday?
- 4. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish va ular faoliyatining tavsifini aytib o'ting.
- 5. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati nima?
- 6. O'yin faoliyatining bola ruhiyatiga ta'siri?
- 7. Bugungi kunda bolalarda qanday psixologik muammolar uchramoqda?
- 8. Bolalarda psixologik muammolar bartaraf etishda qanday usullardan foydalaniladi?
- 9. Bolalarni ta'lim jaraeniga ijtimoiy-psixologik tayèrlashning psixologik tomonlarini aytib o'ting.
- 10. Bolalarning maktabga tayèrgarligini tekshirishda qanday metodlaridan foydalaniladi?

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni
2. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.
4. Nishanova Z. Alimova G. "Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi" – T.: O'qituvchi, 2006.
5. G'oziyev E.G'. "Ontogenez psixologiyasi". – T.: O'qituvchi, 2009.
6. G'oziyev E.G'. "Yosh davrlar psixologiyasi". – T.: O'qituvchi, 1994.
7. Rahmonov A. Jumanazarov Yo., Akbarov S. "Yosh davrlari psixologiyasi". Namangan, 2009.
8. Maklakov A.G. Общaya psixologiya. SPb.: Piter, – 2001.
9. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. Umumiy psixologiya. – T.: Fan va texnologiyalar, – 2010.
10. Yugay A.X. Общaya psixologiya. – T.: TDPU, 2007.
11. David G.Mayers «Psychology». NY, 2010 Worth publishers.
12. Michel W. Eysenck, Mark T.Keane Cognitive psychology. Psychology press USA, 2005.
13. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiya. M.G.Davletshin tahriri ostida. Toshkent. – 1974.
14. Nemov R.S. Psixologiya. Kniga 3. – M.: 2003.
15. Nemov R.S. Prakticheskaya psixologiya. Poznaniye sebya: vliyaniye na lyudey – M.: VLADOS, 2004. – 320 s.
16. Platonov K.K. Kratkiy slovar' sistemy psixologicheskix ponyatiy. - M.: Vysshaya shkola, 1981. – 174 s.
17. Praktikum po obshchey psixologii. – Sverdlovsk.: 1988.
18. Psixologiya. Qisqacha izohli lug'at. – T.: 1998. – 45 b.
19. Psixologicheskiye testy. Tom 2. Pod redaktsiyey A.A.Kalerina. – M.: 1999.
20. Psixologiya individual'nykh razlichiy: Testy pod red. Yu.B.Gippenreyter, V.Ya.Romanova. – M.: 1982.
21. Tertel' A.L. Psixologiya. Kurs lektsiy: Uchebnik. posobiye. – M.: TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2006. – 248 s.

2.5. BOLALAR PSIXODIAGNOSTIKASI

KIRISH

O'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarish eng muhim shart hisoblanadi, buning uchun o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llash zarurdir. Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelayotgan shart-sharoitlar qayta tayyorlashning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda.

Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar malaka oshirishning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishining individual variantlari, maktabgacha yoshdagi bolalar xulqi motivlari, tortinchoqlik va uning ijobiy tomonlari, bolalar hayotida o'yin faoliyatining ahamiyati, ularning psixologik xususiyatlari to'g'risida bilim, malaka va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, yangilash modulning maqsadi hisoblanadi.

"Bolalar psixodiagnostikasi" modulining maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kursi o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u tinglovchilarga bolalar psixodiagnostikasining asosiy metodlari, bolalarning bilish faoliyati diagnostikasi, bolalarni psixologik holatini to'g'ri diagnostika qilish, bolalarning

bilish faoliyatini faollashtirish, ularda ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ega bo'ladilar.

Mazkur o'quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo'nalishi tinglovchilari uchun mo'ljallangan.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 36 soat bo'lib, shundan:

Nazorat soatlari -12

Amaliy mashg'ulot -24

I. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Bolalar psixodiagnostikasi”

2.2. Modul maqsadi: Tinglovchilarda bolalar psixodiagnostikasi bo'yicha bilim, bola psixik taraqqiyotining qonuniyatlarini o'rganish va tahlil qilish bo'yicha muayyan bilim, tushunchalar berish va ularning bu boradagi bilim, ko'nikma hamda malakalarni takomillashtirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Bola psixologik rivojlanishi taraqqiyotiga doir nazariy va amaliy bilimlarga hamda maktabgacha yosh davrining o'ziga xos xususiyatlari haqida bilimlarga ega bo'ladilar	Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi predmeti, vazifalari, nazariy asoslari, psixodiagnostik metodikalar, bilish jarayonlari, intellektual qobiliyatlar, shaxslararo munosabatlar hamda bolalar va ota-onalarga psixologik maslahat berishni o'rganadilar.	Bola shaxsi shakllanishi va rivojlanishining psixologik qonuniyatlari va shart-sharoitlari, shaxs nazariyalari, “Men” obrazi, va umuman bolalarga to'g'ri psixologik yondashuv malakasiga ega bo'ladilar.

1.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulot	Ko‘ chma mashg‘ ulot	
1.	Bolalar psixodiagnostikasi fanining predmeti, vazifalari va tadqiqot metodlari	2	2	2			
2.	Maktabgacha yosh davri (3 – 6/7 yosh davri) psixologik xususiyatlari	2	2	2			

3.	Ilk bolalik davri (1-3 davri) psixologik xususiyatlari va psixodiagnostikasi	2	2		2		
4.	Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning bilish sohasi psixodiagnostikasi	2	2	2			
5.	Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi psixodiagnostikasi	4	4	2	2		
6.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabga tayyorgarligining psixologik xususiyatlari	2	2		2		
7.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishidagi buzilishlarni psixodiagnostikasi	4	4	2	2		
8.	Uch yosh inqiroz davri psixologiyasi va psixodiagnostikasi	2	2		2		
9.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning emotsional sohasi psixodiagnostikasi	2	2		2		
10.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellekt darajasini tashxislash	2	2	2			
11.	Maktabgacha tarbiyachilarni rivojlantirishda diagnostika vositalarini qo'llash.	2	2		2		
12.	Ijtimoiy-psixologik hodisalarni o'rganuvchi noan'anaviy metodlar	2	2		2		
13.	Kattalar va tengdoshlar bilan vaziyatga mos ravishda muloqot qila olish diagnostikasi	2	2		2		
14.	Maktabgacha yoshdagi dolzarb nutqni rivojlantirish muammosini nazariy va uslubiy tahlil qilish	2	2		2		
15.	Maktabgacha tarbiyalanuvchilar nutqini rivojlantirish bo'yicha eksperimental ish	2	2		2		
16.	Psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi	2	2		2		
	Jami:	36	36	12	24		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-mavzu: Bolalar psixodiagnostikasi fanining predmeti, vazifalari va tadqiqot metodlari (2 soat nazariy)

Bolalar psixodiagnostikasi fani haqida tushuncha. Bolalar psixodiagnostikasi fani predmeti, maqsadi va vazifalari. Bolalar psixologiyasi fanining tadqiqot metodlari.

2-mavzu. Maktabgacha yosh davri (3 – 6/7 yosh davri) psixologik xususiyatlari (2 soat nazariy)

Maktabgacha yosh davri psixologik xususiyatlari to'g'risida tushuncha. Oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning psixik

rivojlanishi. Tarbiyachilarning boshqaruv usuli. Bolalar guruhidagi shaxslararo munosabati

3-mavzu: Ilk bolalik davri (1-3 davri) psixologik xususiyatlari va psixodiagnostikasi (2 soat amaliy)

Ilk bolalik davri psixologik xususiyatlari. Ilk bolalik davri psixologik xususiyatlari psixodiagnostikasi. Ilk bolalik davrida psixik jarayonlar diagnostikasi

4-mavzu: Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning bilish sohasi psixodiagnostikasi (2 soat nazariy)

Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish jarayonlari va ularning rivojlanishi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish sohasi psixodiagnostik metodlar bilan tanishtirish.

5-mavzu: Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi psixodiagnostikasi (2 soat nazariy)

Bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi haqida umumiy tushuncha. Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi psixodiagnostikasi

5-mavzu: Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi psixodiagnostikasi (2 soat amaliy)

Bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi haqida umumiy tushuncha. Maktabgacha tarbiya yosh davri bolalarning shaxsiy-irodaviy sohasi psixodiagnostikasi

6-Maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabga tayyorgarligining psixologik xususiyatlari (2 soat amaliy)

Bolalarni ta'lim jarayoniga psixologik tayyorlash. Bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasini aniqlash, diagnostika metodlari.

7-Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishidagi buzilishlarni psixodiagnostikasi (2 soat nazariy)

Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish sohasidagi buzilishlarni diagnostika metodlari mazmuni.

Bolalarning emosional sohasidagi buzilishlarni aniqlashda diagnostika metodlarini qo'llash.

7-Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishidagi buzilishlarni psixodiagnostikasi (2 soat amaliy)

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishidagi buzilishlar psixologiyasi. Bolalarning muloqatchanlik sohasidagi buzilishlar psixodiagnostikasi

8-Uch yosh inqiroz davri psixologiyasi va psixodiagnostikasi

(2 soat nazariy)

Uch yosh inqiroz davri psixologiyasi. Uch yosh inqiroz davri psixodiagnostikasi

9-Maktabgacha yoshdagi bolalarning emotsional sohasi psixodiagnostikasi (2 soat amaliy)

Emosional soha rivojlanishidagi buzilishlar. Bolaning o'zgaralar hissiyotlarini farqlashi va ularga mos ravishda javob berishni aniqlash

10-Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellekt darajasini tashxislash (2 soat nazariy)

Idrok va tafakkurning rivojlanganlik darajasini aniqlash. 6-7 yoshlilarni diagnostik tekshirish.

11-Maktabgacha tarbiyachilarni rivojlantirishda diagnostika vositalarini qo'llash. (2 soat amaliy)

Maktabgacha yoshdagi bolalar psixodiagnostik xususiyatlari. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqni diagnostikasi

12-Ijtimoiy-psixologik hodisalarni o'rganuvchi noan'anaviy metodlar (2 soat amaliy)

Ijtimoiy-psixologik hodisalarni o'rganuvchi noan'anaviy metodlar. Psixodiagnostik metodlar va diagnostik yondoshish.

13-Kattalar va tengdoshlar bilan vaziyatga mos ravishda muloqot qila olish diagnostikasi (2 soat amaliy)

Maktabgacha bolalarda ulangan nutqni o'rganishning psixologik va pedagogik jihati. Maktabgacha tarbiyachilarda nutqni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyati.

14-Maktabgacha yoshdagi dolzarb nutqni rivojlantirish muammosini nazariy va uslubiy tahlil qilish. (2 soat amaliy)

Maktabgacha bolalarda ulangan nutqni o'rganishning psixologik va pedagogik jihati. Maktabgacha tarbiyachilarda nutqni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyati

15. Maktabgacha tarbiyachilar nutqini rivojlantirish bo'yicha eksperimental ish. (2 soat amaliy)

Maktabgacha tarbiyachilar nutqini rivojlantirish darajasini aniqlash psixodiagnostika. Maktabgacha tarbiyachilarni rivojlantirishni tashxislashning metodologiyasi

16-Psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi. (2 soat amaliy)

Psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar kelib chiqish sabablari. Rivojlanishida nuqsoni bolgan bolalarni psixologo-pedagogik tashxis qilish vazifalari

IV. O'qitish vositalari

6. Doska;
7. Markerlar;
8. Tarqatma materiallar;
9. Slaydlar;
10. Elektron o'quv-metodik majmua.

V. Nazorat savollari

1. Bolalar psixodiagnostikasi modulining vazifalari nimalardan iborat?
2. Bolalar psixodiagnostikasi predmetining qanday metodlari mavjud?
3. Ilk bolalik davri taraqqiyotining o'ziga xos tomonlarini ta'riflab bering.
4. Shaxs psixik taraqqiyotida qanday inqiroz davrlarini bilasiz?
5. Maktabgacha yosh davrida bola taraqqiyotining psixologik xususiyatlari haqida ma'lumot bering.
6. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning bilish sohalaridagi o'zgarishlarni qaysi metodikalar yordamida aniqlash mumkin?
7. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning shaxsiy-irodaviy sohalaridagi o'zgarishlarni qaysi metodikalar yordamida aniqlash mumkin?
8. Bolalarning emosional sohasi haqida ma'lumot bering va diagnostik metodlarni misol keltiring.
9. Qanday emosional buzilishlar mavjud?
10. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni maktabga tayyorgarlik darajasini aniqlashda nimalarga e'tibor berish kerak?

VI. ADABIYOTVA MANBALAR RO'YXATI

1. Nishonova Z.T., Alimova G.K. "Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi" T., 2017-y.
2. Z.Nishanova, G.Alimova. "Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi".T.,2006 - y.
3. G'oziyev E. "Psixologiya" T., 1994 -y.

4. V.Karimova, O.Hayitov, F.Akramova, N.Lutfullayeva. Psixologiya. Toshkent. T.: TDIU, 2007. – 435 b.
5. М.Г.Давлетшин ва бошқалар "Ёш даврлар ва педагогик психология" Т.ТДПУ. 2009.
6. Hayitov O.E., Lutfullayeva N.X. Psixodiagnostika va amaliy psixologiya. Ma’ruzalar matni. – T.: TDIU, 2005. – 338 b.
7. Nemov R.S. Psixologiya. Uchebnik dlya studentov vissh. ped. ucheb. zavedeniy: V 3-x t. – M.: Gumanit. izd. sentr VLADOS, 2003. – 576
8. Obuxova L.F. Vozrastnaya psixologiya: Uchebnik dlya vuzov. – M.: Vissheye obrazovaniye; MGPPU, 2006. – 460 s.
9. Psixodiagnostika i proforiyentasiya v obrazovatelnix uchrejdeniyax / Red. –sost. L.D. Stolyarenko. – Rostov n/D: Feniks, 2005. – 416
10. Slovar prakticheskogo psixologa // Sost. S.Yu.Golovin. – Minsk: Xarvest, M.: ООО “Izdatelstvo AST”, 2003. – 800 s.
11. Рогов Е.И. Эмоции и воля. – М.: Владос, 2001.
12. Vyunova N.I. Psixologicheskaya gotovnost rebenka k obucheniyu v shkole. Ucheb.posobie. 2003. -951

2.6. BOLALAR PSIXOGIGIYENASI

KIRISH

Mazkur o'quv dastur O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda qabul qilingan "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Bolalar psixogigiyenasi fani psixologiya fanining muhim tarmoqlaridan biridir. Bolalar psixogigiyenasi murakkab tuzilishga ega bo'lib, inson hayotining barcha sohalarining, ayniqsa, ta'lim va tarbiyaviy tomonlarini o'z ichiga qamrab oladi.

"Bolalar psixogigiyenasi" modulining o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursining amaliy psixologiya yo'nalishi o'quv rejasi asosida tuzilgan bo'lib, u bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologlariga "Bolalar psixogigiyenasi" ga oid ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o'quv dastur kasbiy qayta tayyorlash kursi amaliy psixologiya yo'nalishi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Tinglovchilarning umumiy yuklamasi – 30 soat, jumladan:

- nazariy soat: 12-soat;
- amaliy soat: 18-soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: "Bolalar psixogigiyenasi"

2.2.Modulning maqsadi: tinglovchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini malaka talablari asosida chuqurlashtirish, yangilash va ta'lim-tarbiya jarayonida bolalar psixogigiyenasiga oid nazariy - metodologik asoslari bilan qurollantirish, psixogigiyenani bola taraqqiyotidagi o'rni, bolaning maktabga psixologik yetuklik jihatlari kabi masalalari to'g'risidagi bilimlar tizimidan foydalanish imkonini beradigan zamonaviy kompetensiyalarini rivojlantirish.

2.3. Kutiladigan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida qo'yidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilimlar	Ko'nikma va malakalar
Bolalar psixogigiyena va fanlari to'g'risida bilim olish; Ruhiy gigiena masalalari va uning taraqqiy yo'llari to'g'risida bilim olish; Uyqu psixogigiyena to'g'risida bilim olish; Bola taraqqiyotiga havf soluvchi biologik va psixologik bilim olish; Bolalar psixofiziologik rivojlanishidagi keskin davrlar to'g'risida bilim olish; Harakatli ritmik musiqaviy terapiya bolaga psixogigiyenik yondoshuv asosi to'g'risida bilim olish; Stress muammosi to'g'risida bilim olish; O'yin terapevtik usul turida bilim olish;	Modulning vazifalarini amalda qo'llash Ruhiy gigiena masalalari va uning taraqqiy yo'llari to'g'risida konikma va malakasini zarur. Uyqu psixogigiyenasi to'g'risida ko'nikma va malakasini tuzatish. Bola taraqqiyotiga havf soluvchi biologik va psixologik tibbiy yordam va malakasini olish. Bolalar psixofiziologik rivojlanishidagi keskin davrlar to'g'risida ko'nikma va malakasini olish. Harakatli ritmik musiqaviy terapiya bolaga psixogigiyenik yondoshuv asosi sifati to'g'risida ko'nikma yondoshuv malakasini belgilash. Stress muammosi ustidan ko'nikma va malakasini bartaraf etish O'yin terapevtik usul sifatida to'g'risida ko'nikma malakasini yozish.

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

	Mavzular	Tinglovchilar o'quv yo'qlamasi				
		Hammasi	Auditoriya o'quv yoqlamasi			Nazorat soatlari
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy	
1	Bolalar psixogigiyenasi predmeti	4	4	2	2	
2	Psixogigiyena masalalari va uning taraqqiy yo'llari.	4	4	2	2	
3	Uyqu psixogigiyena	4	4	4		
4	Bola taraqqiyotiga havf soluvchi biologik va psixosotsial sifat	2	2		2	
5	Bolalar psixofiziologik rivojlanishida keskin davrlar	4	4		4	
6	Harakatli ritmik musiqaviy terapiya bolaga psixogigiyenik yondashuv asosi sifatida	4	4	2	2	
7	Stress muommosi	4	4	2	2	
8	O'yin terapevtik usul sifatida	4	4		4	
Jami		30	30	12	18	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-mavzu: Bolalar psixogigiyenasi predmeti

Psixogigiyenaning asosii tamoyillari.

Psixogigiyena turlari.

2-mavzu: Psixogigiyena masalalari va uning taraqqiy yo'llari.

Psixogigiyenaning rivojlanish tamoyillari.

MTTda psixogigiyenani amalga oshirish

3-mavzu: Uyqu psixogigiena

Uyquning miqdori va sifati

Bosh miya postloq qismi hujayralarining faolligi.

Paradoksal uyqu.

6-mavzu: Harakatli ritmik musiqaviy terapiya bolaga psixogigiyenik yondashuv asosi sifatida

Psixogigienada koordinatsiya tushunchasi.

Bolada mayda motika xarakterlari moxiyati.

7-mavzu: Stres muommosi.

Stres tavsifi.

Stresning uch korinishi

3.2.Amaliy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Bolalar psixogigiyenasi predmeti

Psixogigiyenaga qo'yiladigan talablar.

Psixogigiyenaga ta'sir etuvchi omillar.

2-mavzu: Psixogigiyena masalalari va uning taraqqiy yo'llari.

MTTda psixogigiyenaning o'ziga hosliga.

Jahon sog'likni saqlash tizimi

4-mavzu: Bola taraqqiyotiga havf soluvchi biologik va psixosotsial omillar

Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi bioomillar.

Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi sotsioomillar.

2 yoshli bolani ko'rishdan o'tkazish.

4 yoshli bolani ko'rishdan o'tkazish.

5-mavzu: Bolalar psixofiziologik rivojlanishida keskin davrlar

Bola psixik xususiyatlari.

Ilk psixofiziologik ontogenez.

Bolada "men" tizimi.

Maktabgacha yoshga qarab psixolog xususiyatlari.

Maktabgacha yosh davrida fiziologik xususiyatlari.

Keskin davrlar mohiyati.

Maktabgacha yosh davridagi bolalardagi yosh davrida keskinligi.

6-mavzu:Psixogigienada ritmika bilan ishlash.

Psixogigienada koordinatsiya tushunchasi.

Bolada mayda motika xarakterlari moxiyati.

Bolada koordinatsiyani rivojlantirish.

7-mavzu: Stres muommosi.

Individual stress omillari.

Psixogigiyenada stress bilan ishlashning asosiy bosqichlari

8-mavzu: O'yin terapevtik usul sifatida

Harakterni davolash tamoillari.

Gavdani aloxida qismlarini harakatlantirish.

Ritmik psixomotor terapiya.

Psixogimnastika.

O'qitish vositalari

18. Flipchart qog'ozi;
19. Markerlar;
20. Tarqatma materiallar;
21. Slaydlar;
22. Flamaster;
23. Skouch;
24. Video roliklar va ko'rgazmali diagnostik vositalar.

IV. Nazorat savollari

1. Psixogigiena asosiy mazmuni nimalardan iborat?
2. Ruhiy gigiena MTTdagi roli deganda nimani tushunasiz?
3. Psychohygiene faning yo'nalishlari haqida ma'lumot bering?
4. MTTda psixogigienik asosiy maqsadi nimadan iborat?
5. Uyqu tajribasing asosiy ta'siri qanday?
6. Uyquning modeli deganda nimani tushunasiz?
7. Uyqu sifati haqida ma'lumot bering?
8. Psixogigiena bola rivojlanishiga qanday talablar qo'yiladi?
9. Stress ishtirokiga doir asosiy iboralar qanday, ularga tavsif bering?
10. MTTda psixogigiena yuziga hosligi nimalardan iborat?

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Anne Anastasi, Susana Urbina. Psixologiya testi.-Prentice-Hall International, Inc. 2000.
2. Genri Kellerman, PhD. Entoni Berri, fanlar nomzodi. Psixodiagnostik test bo'yicha qo'llanma. - Springer Science_Business Media, MChJ.2007.
3. Anastazi A., Urbina S. Psixologik test. Sankt-Peterburg: Pyotr, 2001 yil.
4. Badmaev B.S. O'qituvchi ishida psixologiya. Darslik. M., 2000. 5. Bodalev A.A., Stolin V.V. Umumiy psixodiagnostika. Sankt-Peterburg: nutq, 2001 yil.
6. Bondarenko A.F. Psixologik yordam: nazariya va amaliyot. M.: "Klass" mustaqil firmasi, 2001. - 336 b.
7. Burlachuk F.E. Psixodiagnostika. Sankt-Peterburg: Pyotr, 2002 yil.

8. Psixologik diagnostika / Ed. M.K. Akimova. Sankt-Peterburg: Pyotr, 2005 yil.
9. Rasulov A.I. Psixodiagnostika.-Toshkent, "Mumtoz so'z"-2010,-169 b.
10. Nishonova Z.T. Psixologik xizmat.T., 2006 y.
11. Toshkent davlat pedagogika universiteti Xuzuridagi xalq ta'limi hodimlarini qayta tayorlash va malakasini saqlash hududiy markazi: www.giy.uz
12. Izhtimoiy axborot talim portallari: [www. Sionet. uz](http://www.Sionet.uz).
13. Infocom.uz elektron jurnallari: www.infocom.uz

2.7. BOLALARNI IJTIMOIIY MOSLASHUVI

KIRISH

Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar malaka oshirishning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda tinglovchilar qayta tayyorlash kurslarida "Bolalarni ijtimoiy moslashuvi" o'quv moduli o'rganar ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarning tashkilotga ijtimoiy moslashuvi, yosh va psixologik xususiyatlarini, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi va ular faoliyatining psixologik tavsifi, bolalarni ta'lim jarayoniga tayyorlashning mazmun va mohiyatini to'g'risida bilim, ko'nikma va malakalarni egallash maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologlari uchun muhim va dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari psixologlarining maktabgacha yoshdagi bolalarning MTTga moslashuvi, psixik rivojlanishining individual variantlari, maktabgacha yoshdagi bolalar xulqi motivlari, bolalar hayotida o'yin faoliyatining ahamiyati, ularning psixologik xususiyatlari to'g'risida bilim, malaka va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, yangilash modulning maqsadi hisoblanadi.

Mazkur namunaviy o'quv dasturi kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi **24 soat** bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - **6 soat**;

Amaliy mashg'ulotlar - **18 soat**.

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Bolalarni ijtimoiy moslashuvi ”

2.2.Modulning maqsadi: maktabgacha ta’lim tashkilotlari psixologlarini maktabgacha yoshdagi bolalarning MTTga moslashishlari, 3 yoshda bo’ladigan inqiroz, MTTga moslashish bosqichlari, bolaning bu davrda psixik rivojlanishi va ota-onalar bilan hamkorlik to’g’risida bilim, malaka va ko’nikmalarini chuqurlashtirish, yangilashdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’lishlari kerak:

Bilim	Ko’nikma	Malaka
Maktabgacha ta’lim samaradorligining psixologik jihatlar va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat to’g’risida;	MTT va uning bola hayotidagi o’rni, uning psixik va psixologik rivojlanishiga ta’siri haqida tushunchaga ega bo’ladilar va uni amaliyotda qo’lay olish ko’nikmalariga;	Maktabgacha ta’lim tashkilotida tashkil etilgan ta’lim-tarbiya jarayonida bolaning bilish jarayonlarini rivojlanishi (psixik jihatdan o’sishi) bo’yicha malakaga;
3 yoshdagi inqiroz va uning sabablari to’g’risida;	2-3 yoshli bolalarda inqirozli vaziyat va bu davrda bo’ladigan o’zgarishlar, ularning sabalarining psixologik xususiyatlari to’g’risida ko’nikmalarga;	2-3 yoshda bo’ladigan inqirozli vaziyatda bolalarga yordam berish bo’yicha malakaga;
MTTga moslashish bosqichlari va bu jarayonga ta’sir etuvchi omillar to’g’risida;	bolalarni MTTga moslashishiga ta’sir etuvchi omillar va ularning bosqichlari to’g’risidaga ko’nikmalarga;	2-3 yoshli bolalarning inqirozli vaziyatlarida ularga kerakli yordam berish malakasiga;
Bolaning MTT moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to’g’risida zarur bo’lgan muhim tavsiyalar bera olish to’g’risida bilimlarga ega bo’ladilar.	bolaning MTTga moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to’g’risida muhim tavsiyalar berish ko’nikmasiga ega bo’ladilar.	bolaning MTTga moslashishi, uning rivojlanish bosqichlari to’g’risida muhim tavsiyalar berish va ularni amaliyotda qo’llay olish malakasiga ega bo’ladilar.

2.4. Modul bo’yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				nazariy	Amaliy mashg‘ulot	

1	Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	2	2	2		
2	Ilk yosh davrida psixik taraqqiyot. Ilk yoshdagi bolaning jismoniy jihatdan o'sishi	2	2		2	
3	Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi	6	6	2	4	
4	Bolalarni MTTga moslashish shakllarini o'rganish	4	4		4	
5	Bolalarning MTTga moslashishida psixolog va oila hamkorligi	4	4	2	2	
6	Bolalarni MTTga moslashtirish varog'ini tuzishni o'rganish va foydalanish	2	2		2	
7	Bolalar taraqqiyoti va faoliyatining psixologik tavsifi	4	4		4	
Jami:		24	24	6	18	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat (2 soat)

Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.

3-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi (2 soat)

Ilk yoshda bola shaxsining shakllanishi. 3 yoshdagi inqiroz.

Kichik va o'rta guruh yoshida (3–5 yosh) shaxsning shakllanishi.

5-Mavzu: Bolalarning MTTga moslashishida tarbiyachi va oila hamkorligi (2 soat)

Bolalarning MTTga moslashishida MTT va oila hamkorligi.

Bolalarning MTTga moslashishida onaning ta'siri.

7-mavzu: Bolalar taraqqiyoti va faoliyatining psixologik tavsifi (2 soat)

Bolalar hayotida o'yinning ahamiyati.

Bolalarning psixik rivojlanishiga o'yinchoqlarning ta'siri.

3.2. Amaliy mashg'ulotlari mazmuni

2-Mavzu: Ilk yosh davrida psixik taraqqiyot. Ilk yoshdagi bolaning jismoniy jihatdan o'sishi (2 soat)

Ilk yoshdagi bolalar nerv sistemasining rivojlanishi.

Ilk yoshdagi bolalar psixikasining taraqqiyoti.

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi (2

soat)

Bolalar temperamentini aniqlash.

Temperament va tarbiya.

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi (2

soat)

Bolalarning xarakter xususiyatlarini o'rganish.

Xarakterda munosabatning ifodalanishi.

4-Mavzu: Bolalarni MTTga moslashish shakllarini o'rganish (4 soat)

Bolalarning MTTga moslashishlarining yengil, o'rta va og'ir shakllari.

Bolalarning MTTga moslashishlarining og'ir shakli sabablarini aniqlash.

5-Mavzu: Bolalarning MTTga moslashishida tarbiyachi va oila hamkorligi (2 soat)

Bolalarning MTTga moslashishida MTT va oila hamkorligi.

Bolalarning MTTga moslashishida onaning ta'siri.

6-Mavzu: Bolalarni MTTga moslashtirish varog'ini tuzishni o'rganish va foydalanish (2 soat)

Bolalarni MTTga moslashish mezonlari jadvalini tuzishni o'rganish.

Bolalarni MTTga moslashtirish varag'idan foydalanishni o'rganish.

7-Mavzu: Bolalar taraqqiyoti va faoliyatining psixologik tavsifi (4 soat)

3 yoshdagi inqiroz davrida bolaning o'ziga munosabatini o'rganish metodikasi tahlili

Bola rivojlanishi hamda dastlabki bilim olishi bo'yicha kuzatuvlari natijasida har bir tarbiyachi, oila bilishi zarur tavsiyalar.

IV. O'QITISH VOSITALARI

23. Doska.

24. Markerlar.

25. Tarqatma materiallar.

26. Videoproektor.

27. Kompyuter.

28. Vatman qog'ozi, magnit.

29. Slaydlar.

V. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zamonaviy ta'lim, Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat Akramova X.S., Toshkent-2016

2. Avdeeva N.N., Xoxlacheva I.V. Osobennosti privyazannosti rebenka k materi, stil detsko-roditelskix otnosheniy i adaptatsiya rebenka k DOU// Psixologicheskaya nauka i obrazovanie. 2010. № 3.

3. Andrusenko N.O. Roditelskoe otnoshenie kak faktor vxojdeniya rebenka

- rannego vozrasta v doshkolnoe uchrejenie. Magisterskaya dissertatsiya. M., 2012.
4. Boulbi Dj. Privyazannost. M., 2003
 5. Burmenskaya G.V., Karabanova O.A., Liders A.G. Vozrastno-psixologicheskoe konsultirovanie. Problemy psixicheskogo razvitiya detey. M., 1990.
 6. Galiguzova L.H., Smirnova Ye.O. Stupeni obsheniya: ot goda do shesti. M., 1996.
 7. Makshanseva L.V. Programma psixodiagnostiki, profilaktiki i preodoleniya dezadaptatsii mladshix doshkolnikov k detskomu sadu // Psixolog v detskom sadu. 2004. № 1.
 8. Pechera K. L., Pantyuxina G. V., Golubeva L.G. Deti rannego vozrasta v doshkolnykh uchrejdeniyax M., 1986 g.
 9. Zamonaviy ta'lim. Maktabgacha ta'lim samaradorligining psixologik jihatleri. Akramova F.A., Toshkent-2015.
 10. Jalilova, S.M. Aripova Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi: o'quv qo'llanma. Toshkent-2013.

2.8. ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA QO'YILADIGAN DAVLAT TALABLARI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ 637-sonli qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi

vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i, hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

O'zbekiston Respublikasi "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" asosida bolaning manfaatlarini hisobga olgan holda maktabgacha ta'limning mazmuni va tashkil etilishida, maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga qo'yiladigan talablarni amalga oshirish doirasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonini samarali rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishda bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining jarayonlari mazmunini takomillashtirish, muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

- Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;
- Amaliy mashg'ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining mazmuni, maqsadi, vazifalari, tamoyillari, rivojlanish sohalari, ularga taalluqli kichik sohalarda belgilangan ko'rsatkichlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari va tamoyillari to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.

Tinglovchilarga “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma‘lumot berish.	Tinglovchilarda “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma‘lumot berish.	Tinglovchilarda “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma‘lumot berish.	Tinglovchilarda “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Nutq, muloqot, o‘qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma‘lumot berish.	Tinglovchilarda “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.
Tinglovchilarga “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risida ma‘lumot berish.	Tinglovchilarda “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	Tinglovchilarda “Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo‘yicha malakaga ega bo‘ladilar.

2.4. Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayvorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat	2	2	2			

	talablarining maqsadi va asosiy vazifalari						
2.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari	2	2		2		
3.	“Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2		2		
4.	“Ijtimoiy-hissiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar mazmuni	2	2		2		
5.	“Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2	2			
6.	“Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish	2	2		2		
7.	“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2	2			
8.	“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish	2	2		2		
9.	“Ijodiy rivojlanish” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari.

O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablarining mazmuni. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablarining maqsad va vazifalari.

5-Mavzu. “Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo'yiladigan talablar.

7-Mavzu. “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

“Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasi va uning asosiy maqsadi. “Bilish jarayonining rivojlanishi” sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo'yiladigan talablar.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

2-Mavzu. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining tamoyillari. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

3-mavzu: "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush" tarzining shakllanish sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

"Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush" sohasi va uning asosiy maqsadi. "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush" sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo'yiladigan talablar.

4-mavzu: "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar mazmun.

"Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasi va uning asosiy maqsadi. "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo'yiladigan talablar.

6-Mavzu. "Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari" sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

"Nutq va til" va "O'qish malakalari" kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. "Qo'l barmoqlari mayda motorikasi" kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

8-Mavzu. "Bilish jarayonining rivojlanishi" sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

"Intellectual-anglash malakalari" kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. "Elementar matematik malakalar" kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish. "Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyat" kichik sohasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish.

9-Mavzu. "Ijodiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar.

"Ijodiy rivojlanish" sohasi va uning asosiy maqsadi. "Ijodiy rivojlanish" sohasiga taalluqli kichik sohalar va ularga qo'yiladigan talablar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari qanday hujjat?
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi nima?
3. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy vazifalarini aytib bering.

4. Davlat talablari asosidagi yosh davrlari qanday bosqichlarni o'z ichiga oladi?
5. Bolalarda kutilayotgan bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichi nima deb ataladi?
6. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillarini aytib bering.
7. Bola rivojlanishidagi aniq bir yo'nalishlar nima deb ataladi?
8. Bola ta'limi va rivojlanishidagi mazmun tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik nima deb ataladi?
9. Sensomotorikani rivojlantiruvchi o'yinlarga misollar keltiring.
10. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan beshta rivojlanish sohasini aytib bering.
11. "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasining kichik sohalari mazmunini ta'riflab bering.
12. "Men" konsepsiyasini izohlab bering.
13. Qo'l barmoqlarining mayda motorikasi tegishli ko'rsatkichlarni aytib bering
14. "Nutq va til" va "O'qish malakalari" "Qo'l barmoqlari mayda motorikasi" kichik sohalari qaysi sohaga tegishli?
15. Nutq va til kichik sohasiga qanday talab qo'yilgan?
16. O'qish malakalari kichik sohasi asosida bolalarni kitob o'qishga qanda qiziqtirish mumkin?
17. 6-7 yoshli bolalarda nutq va til kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
18. Qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirishga oid misollae keltiring.
19. Elementar matematikani shakllantiruvchi o'yinlarga misollar keltiring.
20. Intellektual-anglash malakalari kichik sohasiga qanday talab qo'yilgan
21. Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyat kichik sohasi asosida 6-7 yoshli bolalar qanday tajribalar o'tkazish munkin?
22. 6-7 yoshli bolalarda intellektual-anglash malakalari l kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
23. 5-6 yoshli bolalarda elementar matematik malakalar kichik sohasi bo'yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
24. 3-4 yoshli bolalar qanday gemetrik shakllarni bilishi kerak?
25. San'at va madaniyatga qiziqishini namoyon qilish qaysi sohaga tegishdi?
26. "Ijodiy rivojlanish" sohasining kichik sohalarini ayting.
27. Tasviriy faoliyat turlari qaysilar?

V. O'qitish vositalari

1. Doska

2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ - 4312-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026 sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan Davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli qarori.
7. Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyulda "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "MTT pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzurida Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i.
10. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk

qadam” davlat o‘quv dasturi (2-nashr), 2022-yil.

11. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).

12. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o‘rta guruh).

13. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh).

14. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh).

2.9. ILK QADAM DAVLAT O‘QUV DASTURINING MAZMUN MOHIYATI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda gi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrda gi “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta’lim vazirining 2021-yil 12-iyulda gi “Maktabgacha ta’lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi 128-sonli buyrug‘i, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzurida gi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda gi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i, hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda gi “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, mazkur dastur kasbiy qayta tayyorlash kurslari mazmuni, sifati, ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

“Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturini joriy etish” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi yo‘nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 18 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	– 6 soat
Amaliy mashg‘ulotlar	– 12 soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati.

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyatiga oid bilimlar berish va amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan rivojlanish sohalarining haftalik mavzuli reja asosida tashkil etilayotgan ta'limiy faoliyatga integratsiyani ta'minlagan holda maqsadlarni to'g'ri belgilash to'g'risida ma'lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti"ni tasdiqlash to'g'risidagi 802-sonli qarori bilan o'z tasdig'ini topgan "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridan foydalanib, ta'limiy faoliyatning maqsadini integratsiyalashgan yondashuv asosida tanlash haqida bilimlarga ega bo'ladi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturini hayotga tatbiq etish to'g'risida, ta'lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik mavzuli va haftalik reja, bir kunlik ish reja mazmuni, Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridagi rivojlanish sohalarini o'zaro bog'lanishini nazarda tutib mashg'ulot ishlanma tayyorlash.	"Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablaridan foydalanib, ta'limiy faoliyatning maqsadini integratsiya-lashgan yondashuv asosida belgilashni o'rganadi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining faoliyatini tashkil etishni o'rganadi. Davlat o'quv dasturida belgilangan maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlanish sohalarini integratsiyani ta'minlaydi. Shaxsga yondashuv tamoyillarining ta'limiy jarayonda muhim-ligini ang'laydi. Rivojlanish markazlarida olib boriladigan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonlarni tahlil qiladi.	"Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarini va "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini joriy etilishini nazorat qilibqiladi, vazifalar yuzasidan taklif va tavsiyalar beradi. Shaxsga yondashuv tamoyillarini ta'limiy jarayonda qo'llaydi. Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini nazorat qiladi, amalga oshirilgan vazifalar yuzasidan taklif va tavsiyalar beradi.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi		
	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi	Mustaqil tayyor

			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot	
1.	Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini amaliyotga joriy etish	2	2	2			
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv.	2	2	2			
3.	"Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida ta'lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish	2	2	2			
4.	"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarini tashkil etish	2	2		2		
5.	Umumiy guruhlarda ta'lim jarayonini tashkil etish va ularni olib borish tartibi	2	2		2		
6.	"Ilk qadam" dasturini bajarilishini ta'minlash maqsadida pedagogik jarayonni metodik ta'minlash	2	2		2		
7.	Guruhlardagi ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish va tahlil qilish	2	2		2		
8.	Davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining jihozlanishini kuzatish va tahlil etish	2	2		2		
9.	Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o'rganish va tahlil qilish	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini amaliyotga joriy etish

Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturining mazmuni va uni amaliyotga tatbiq etish. "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.

2-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv.

Maktabgacha yoshdagi bolada tayanch muhim kompetensiyalari. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

3-Mavzu. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida ta'limiy-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish

Ta'lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik va haftalik mavzuviy reja. "Mavzuli rejalashtirish" metodik qo'llanmasidan foydalangan holda rivojlanish markazlarida ta'limiy faoliyatni tashkil etish.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

4-Mavzu. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarini tashkil etish

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanish markazlariga qo'yiladigan talablar. "Ilk qadam" dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanish markazlarini tashkil etish.

5-Mavzu. Umumiy guruhlarda ta'lim jarayonini tashkil etish va ularni olib borish tartibi

Umumiy guruh bo'lib ishlash ta'limiy faoliyatlarni tashkil etish.

Umumiy guruh bo'lib ishlash shaklidagi ta'limiy faoliyat ishlanmasini yoritib berish va o'tkazish tartibi.

6-Mavzu. "Ilk qadam" dasturini bajarilishini ta'minlash maqsadida pedagogik jarayonni metodik ta'minlash

Maktabgacha ta'lim tashkilotida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida davlat o'quv dasturini amalga oshirishning resurs ta'minoti.

7-Mavzu. Guruhlardagi ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish va tahlil qilish.

Rivojlanish markazlarida ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatni kuzatish. Rivojlanish markazlarida ta'limiy-tarbiyaviy faoliyatni tahlil qilish.

8-Mavzu. Davlat o'quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining jihozlanishini kuzatish va tahlil etish.

Guruhlarda rivojlanish markazlarining taxminiy joylashuvini o'rganish. Guruhlardagi mavjud boshqa makonlarni kuzatish va o'rganish.

9-Mavzu. Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o'rganish va tahlil qilish.

Bola rivojlanish xaritasining yuritilishini o'rganish. Bolaning rivojlanish xaritasini to'ldirish va tahlil qilish.

IV. O'qitish vositalari

30. Doska
31. Markerlar
32. Tarqatma materiallar
33. Videoproektor
34. Kompyuter
35. Vatman qog'ozi, magnit,
36. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi qanday dastur hisoblanadi?
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim jarayonini tashkil etishda qanday tamoyillar mavjud?
3. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda qanday kompetensiyaviy yondashuvlar mavjud?
4. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv tamoyillari nechta va ularning mazmuni qanday?
5. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv texnologiyalari nechta va ularning mazmuni qanday?
6. Ta’lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirishning qanday turlari mavjud?
7. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida rivojlanish markazlariga qanday talablar qo‘yilgan va qanday tashkil etiladi?
8. Guruhlardagi rivojlanish markazlari va rivojlantiruvchi muhit uchun materiallarning namunaviy ro‘yxati nimalardan iborat?
9. Guruhdagi bolalarning rivojlanish xaritasi qanday to‘ldiriladi?
10. “Rivojlanish markazlari”, “Rivojlantiruvchi muhit” tushunchalari mazmunini qanday tushunasiz?

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

9. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ 595-son Qonuni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ- 4312-son Qarori.
11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1026- sonli Qarori.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 391-sonli Qarori.
13. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son Qarori.
14. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan

O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli Qarori.

15. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli Buyrug‘i.

16. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli Buyrug‘i.

17. O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (2-nashr), T.2022 yil.

18. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. “O‘yin orqali ta’lim olish”. T., 2020 yil.

19. Grosheva I.V., Olimov K.T., Nazarova V.A, Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. “Kuzatish va baholash” T., 2020 yil.

20. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikailova U.T., Abdunazarova N.F., Zakirov A. A., Isxakova M.R., Umirzakova N.R. “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik” T., 2020 yil.

21. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Mikailova U.T., Suleymanova Yu.T., Daukaeva A.G., Vlasova Ye.N., Galimova E.F. “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish”. T., 2020 yil.

22. Mirziyoeva Sh.Sh., M.Rafashka, V.A. Nazarova, M.A. Ismailova “Har xil yoshdagi muqobil guruhlarda pedagogik yondashuvlar”. T.2022 yil.

23. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).

24. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o‘rta guruh).

25. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh).

26. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh).

2.10. BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASH

KIRISH

Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar malaka oshirishning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda tinglovchilar kasbiy qayta tayyorlash kurslarida "Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash" o'quv modulini o'rganar ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabning boshlang'ich sinfida yaxshi va a'lo bahoga o'qishlari uchun zamin bo'la oladigan zamonaviy, faol metodologik bilimlarni egallaydi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarini maktabga tayyorlash va ularning savodini oshirishda Davlat talablarining ijrosini to'g'ri talqin etishga o'rgatiladi. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning mazmun-mohiyatini anglash bilan bir qatorda, ularning maktabgacha davrda oladigan bilim, ko'nikma va malakalarini bosqichma bosqich, uzluksiz holda natijaga yo'naltira olishga o'rgatish ushbu modulning maqsadi hisoblanadi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi **24 soat** bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar-**6 soat**

Amaliy mashg'ulotlar-**18 soat**

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash"

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda, ularni ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan

Davlat talablariga muvofiq holda tarbiyalash va bolaning maktabda yaxshi o'qishi uchun poydevor bo'ladigan savodga tayyorlash ishlarini to'g'ri yo'lga qo'yish, shu bilan bir qatorda bolaning bilim, malaka va ko'nikmalarini to'g'ri rivojlantirishga o'rgatishdan iborat

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning yangicha usul va uslublarini o'rganadilar	Kelajakdagi kasbiga nisbatan tushuncha va ko'nikma paydo bo'ladi	MTT bolasining yosh xususiyatlari o'rganadi. Va yoshiga mos tarzda natijali ish olib borish malakasini hosil qiladi
Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda bolaning jismoniy, aqliy, nutqiy, psixologik va ijodiy rivojlanishi yo'llarini o'rganadilar	3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashning bir-biri bilan bog'liq jihatlarini o'rganadilar	Bolaning yoshi va iqtidoriga mos ravishda yangi pedagogic texnologiyalar o'ylab topishga o'rganadi.
3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni izchillik bilan savodga tayyorlash talablarini o'rganadilar	3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashning bir-biri bilan bog'liq jihatlarini o'rganib, bolani savodga tayyorlash bo'yicha ko'nikma hosil qiladi	Bolani maktabga tayyorlash jarayonida o'yinning muhim shart ekanini anglab yetadi
Davlat talablari va unga asosan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash prinsiplarini o'rganadilar	Me'yoriy hujjatlar bilan ishlash ko'nikmasi hosil bo'ladi.	Savodga tayyorlash mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish malakasini hosil qiladi

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

T/r	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o’quv yuklamasi				
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy		
1	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashning mazmuni	2	2	2			
2	Bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda o’yin faoliyatining ahamiyati	4	4		4		
3	Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta’limiga jismoniy jihatdan tayyorlash	4	4	2	2		
4	Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy –hissiy rivojlantirish	4	4	2	2		

5	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirish	4	4		4		
6	MTTdagi bolaning og'zaki nutqini o'stirishda tarbiyachining vazifalari	2	2		2		
7	Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning bilish jarayonini rivojlantirish	2	2		2		
8	Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijodkorligini rivojlantirish	2	2		2		
Jami:		24	24	6	18		

III.MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1- mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashning mazmuni (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlash ishlarini to'g'ri amalga oshirish yo'l-yo'riqlari.

Bolalarni savodga tayyorlashning metodik yo'riqlari tushunchasi.

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga jismoniy jihatdan tayyorlash (2 soat)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlashda badantarbiya, sayr, harakatli o'yinlar va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining to'g'ri etish.

Bolaning jismoniy rivojlanishida sog'lom muhit va sog'lom turmush tarzining ahamiyati.

4-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy–hissiy rivojlantirish (2 soat)

Bolaning psixik va psixologik rivojlanish omillari. Boladagi umumiy va individual psixologik xususiyatlarni rivojlantirish

Bolani maktabga tayyorlashda undagi “men” konsepsiyasini va psixologik xususiyatlardan: sezgi, nutq, tafakkur, iroda, idrok, xayol, xotira, diqqat va tasavvurni shakllantirish, rivojlantirish va uni to'g'ri yo'naltirish

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

2-mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda o'yin faoliyatining ahamiyati (4 soat)

Bolalarga ta'lim berishda o'yinning faoliyatining o'rni.

O'yin orqali bolani jamoa, maktab va jamiyatga tayyorlash

3-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga jismoniy jihatdan tayyorlash (2 soat)

Badantarbiya, sayr, harakatli o'yinlar va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil etish.

Ularning amalga oshirish tartibi.

4-mavzu: Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijtimoiy –hissiy rivojlantirish (2 soat)

Bolani maktabga tayyorlashda undagi “men” konsepsiyasi va psixologik xususiyatlari.

Sezgi, nutq, tafakkur, iroda, idrok, xayol, xotira, diqqat va tasavvurni shakllantirish, rivojlantirish va uni to'g'ri yo'naltirish

5-mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalarini rivojlantirish (4 soat)

Nutq o'stirish mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etishga o'rgatish.

Talaffuz, temp, intonnatsiya, artikulyatsiya, ritm, ovoz balandligi ustida ishlash.

Tovush, bo'g'in, so'z, gap tushunchalarini shakllantirish.

Nutqida nuqsoni bor bo'lgan bolalar bilan ishlash tartibi.

6-mavzu: MTTda bolaning og'zaki nutqini o'stirishda tarbiyachining vazifalari (2 soat)

Bolaning og'zaki nutqini o'stirishda ularni tevarak-atrof bilan tanishtirish.

Bolaning tovush madaniyatini tarbiyalash va bola nutqining grammatik tomonini to'g'irlash

7-mavzu: Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning bilish jarayonini rivojlantirish (2 soat)

Asosiy matematik tushunchalar haqida ma'lumot.

Matematika mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish orqali bolani maktabga tayyorlash.

8-mavzu: Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning ijodkorligini rivojlantirish (2 soat)

Bolalarni san'at turlari va zamonaviy ijodkorlik namunalari bilan tanishtirish orqali ularning kreativ qobiliyatini o'stirish.

Bolalarni qo'llab-quvvatlashda ota-onalar bilan hamkorlik va hamda ularga metodik tavsiyalar.

IV. NAZORAT SAVOLLARI:

1. O'zbekiston Respublikasida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning mazmuni nimalardan iborat?
2. Bolalarni maktabga tayyorlashning yo'nalishlarini ayting

3. olaning maktabga jismoniy tayyorgarligi nimalarni o'z ichiga oladi?
4. Ijtimoiy-hissiy rivojlanish haqida ma'lumot bering.
5. Bolani maktabga tayyorlashning bilish jarayoni mimani anglatadi?
6. Maxsus tayyorgarlik nima?
7. Bolaning maktabga tayyorlantirishda qaysi me'yoriy hujjatdan foydalaniladi?
8. Bolaning jismoniy tayyorgarligi deganda qaysi normativlar rivojlangan bo'lishi kerak?
9. Bolaning nutqi rivojlanishi bosqichlarini aytib bering
10. 1 yoshli bola nutqida nechtagacha so'z bo'ladi?
11. Bola nutqidagi passiv so'zlarni qanday faollashtiriladi?
12. Tarbiyachi nutqiga qo'yilgan talablarni aytib bering
13. Logoped va tarbiyachining birgalikdagi vazifalariga nimalar kiradi?

V.O'QITISH VOSITALARI

- 1.Doska
- 2.Markerlar
- 3.Tarqatma materiallar
- 4.Videoprojektor
- 5.Kompyuter
- 6.Vatman qog'ozlar
- 7.Magnit
- 8.Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni.
3. 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ - 4312-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi

xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i .

6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

7. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022

8. Nutq o'stirish uslibiyoti. Darslik. 2019 yil. O'zbekiston nashriyoti

9. Xalq ta'limi vazirli nashri. "Bolangiz maktabga tayyormi? "2004 yil.Toshkent

10. Q.S.Shodiyeva. Nutqdagi buzilishlar sabablari. Toshkent-2010

11. www.mdo.uz

12. www.mdomoi.uz

2.11. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

KIRISH

Zamonaviy dunyoda maktabgacha ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2015-yilda YUNESKO xalqaro Kongressida "Maktabgacha ta'lim bolaning umumiy rivojlanishidagi muhim bosqich hisoblanib, kundalik hayotga, dunyoga moslashish uchun asos yaratadi", degan fikr bildirildi. Mamlakatimizni rivojlantirish bo'yicha ko'zda tutilgan vazifalardan biri maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini ko'paytirish va ularda bolalarning sog'lom va jismoniy rivojlanishi uchun sharoit yaratish, maktabgacha ta'lim tashkilotlariga bolalarni qamrab olishni ko'paytirish va ularga ta'lim beradigan pedagoglarning malakasini uzluksiz rivojlantirishdir.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'lim tizimida, xususan, maktabgacha ta'lim bo'g'inida jiddiy o'zgarishlarga olib keldi. Raqamli transformatsiya sharoitida ushbu o'zgarishlar maktabgacha ta'limning tashkiliy va mazmunli jihatlariga ta'sir ko'rsatdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev 2018-yil 9-yanvar kuni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari rivojiga bag'ishlangan yig'ilishdagi ma'ruzasida "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari rivoji barcha sohalarning jadal taraqqiyotiga xizmat qiladi, odamlarga qulaylik yaratadi" deb ta'kidlab o'tdi. Yana shuni ta'kidlash joizki "Raqamli O'zbekiston-2030" dasturini ishlab chiqishda ta'limning hamma sohasida jahon talablariga to'liq javob beradigan axborot texnologiyalarini joriy etish shartligiga alohida e'tibor qaratildi.

Mazkur o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi va 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi"dagi 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Maqsadi: Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog-xodimlarda axborot kompetentligini rivojlantirishdan iborat.

Vazifalari: Pedagog-xodimlarda raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarini rivojlantirish, Internet resurslari bilan ishlash ko'nikmalarini oshirish hamda bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan platformalar bilan tanishtirish va ishlash algoritmini ko'rsatib berishdan iborat.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 12 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 4 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 8 soat;

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish"

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog-xodimlarning axborot kompetentligini rivojlantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu kurs yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarni egallashladi; Internet resurslari bilan ishlash; Maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan raqamli platformalar bilan ishlashni bilishlari lozim.	Raqamli texnologiyalar to'g'risidagi bilimlarni egallashladi; Internet resurslari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishadi; raqamli platformalar bilan ishlash ko'nikmalari shakllanadi.	Maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilayotgan raqamli platformalar bilan ishlash malakasiga ega bo'lishadi, Raqamli texnologiyalardan hamda axborot tizimlaridan foydalana olish malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti:

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jumladan				
			Jami	Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1	Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari	4	4	2	2	-	-
2	Maktabgacha ta’lim tizimiga oid raqamli platformalarda ishlash	4	4		4	-	-
3	Multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	4	4	2	2	-	-
	Jami:	12	12	4	8	-	-

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari. (2soat)

Raqamli texnologiyalar hamda axborotni qayta ishlashga mo'ljallangan amaliy dasturlar bilan tanishish, Bulutli texnologiyalar va internet resurslari bilan ishlash usullari.

3-Mavzu: Multimedia vositalaridan foydalanish imkoniyatlari. (2soat)

Microsoft PowerPoint dasturi va "canva.com", "ru.freepik.com" saytlari bilan tanishish hamda taqdimotlar yaratish usullari.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni.

1-Mavzu: Raqamli texnologiyalardan foydalanish usullari. (2 soat)

Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish, Google drive dastur yordamida test va so'rovnomalarni yaratish. Kasbiy faoliyatda zarur ma'lumotlarni izlash, olish va ishlov berish, PDF formatdagi fayllarni tools.pdf24 va smallpdf.com saytlari orqali Wordga o'tkazish hamda PDF ga qo'shimcha varaq qo'shish va olib tashlash.

2-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tizimiga oid raqamli platformalarda ishlash. (4 soat)

Maktabgacha ta'lim tizimidagi raqamli platformalar bilan tanishish. "my.mdomoi.uz", "bolakadem.uz" va "mtt-metodik.uz" raqamli platformalarda ishlash. Elektron portfolio yaratish.

3-Mavzu: Multimedia vositalaridan foydalanish. (2 soat)

Microsoft PowerPoint dasturi va "canva.com", "ru.freepik.com" saytlarida ishlash. Taqdimotlar yaratish.

IV. O'qitish vositalari

Doska.

Markerlar.

Tarqatma materiallar.

Videoprojektor.

Kompyuter.

Vatman qog'ozi, magnit.

Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. Raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning imkoniyatlari?
2. Maktabgacha ta'limda qanday raqamli texnologiyalardan foydalanib kelinmoqda?
3. Maktabgacha ta'limda qanday raqamli platformalar mavjud?
4. Bulutli texnologiyalar va ularning afzalliklari nimada?

5. Internet brauzerlari va ularning qanday imkoniyatlari mavjud?
6. Kasbiy faoliyatda qanday internet brauzerlari foydalanasiz?
7. Maktabgacha ta'lim tizimidagi raqamli platformalar bilan ishlash va qanday imkoniyatlari mavjud?
8. Bulutli texnologiyalar va internet resurslari bilan ishlashda qanday imkoniyatlari mavjud?
9. Bulutli texnologiyalarning asosiy kamchiliklari nimada?
10. Kasbiy faoliyatda zarur ma'lumotlarni izlashda qanday brauzerlardan foydalanasiz?
11. PDF fayllarni brauzerlardan fayllarga qanday o'tkazish mumkinmi?
12. Toolspdf dasturi qanday imkoniyatlarga ega?
13. Toolspdf dasturining kamchiliklari nimada?
14. Smallpdf dasturi qanday imkoniyatlarga ega?
15. Smallpdf dasturi orqali PDF fayllarni Word fayllarga qanday o'tkazish mumkinmi?
16. Smallpdf dasturining qanday qo'shimcha imkoniyatlari mavjud?
17. Smallpdf dasturining kamchiliklarini keltiring?
18. Kasbiy faoliyatda zarur ma'lumotlarni izlashning qanday turlari mavjud?
19. PDF ga qo'shimcha varaq qo'shish usullarini sanab bering?
20. Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish usullari qanday?
21. Google drive dasturi yordamida online jadvallar yaratish qanday qulayliklarga ega?
22. Google drive dasturi va uning imkoniyatlari?
23. Google drive dastur yordamida test va so'rovnomalarni yaratish usullarini ko'rsatib bering?
24. Google drive dastur yordamida test va so'rovnomalarni yaratishning qanday qulayliklari mavjud?
25. "canva.com" qanday sayt hisoblanadi?
26. "canva.com" qanday saytida qanaqa imkoniyatlari mavjud?
27. Microsoft PowerPoint dasturi haqida ma'lumot bering?
28. Elektron-porfoliosini yaratishdan maqsad nima?
29. Elektron-porfoliosi qanday himoyalangan?
30. Elektron portfoliosida kasbiy yutuqlarni qaysi bo'limlarga qanday joylashtiriladi?
31. Elektron portfoliosining "Profil" bo'limi orqali qanday amallarni bajarish mumkin?
32. Elektron portfoliosining qanday ko'rinishlari mavjud?
33. Elektron portfoliosi qanday formatdagi ma'lumotlarni qabul qiladi?
34. Bolalik akademiyasi raqamli platformasi va uning imkoniyatlari?

35. Bolalik akademiyasi raqamli platformasining qanday bo‘limlari mavjud?
36. Bolalik akademiyasi raqamli platformasi bo‘limlarining bir biridan farqi nimada?
37. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasiga qanday kirish mumkin?
38. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasida asosan qanday hujjatlar mavjud?
- 39 “mtt-metodik.uz” raqamli platformasi va uning imkoniyatlari?
40. “mtt-metodik.uz” raqamli platformasining qanday bo‘limlari mavjud?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli farmoni
 2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori
 3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-oktyabrdagi “Internet jahon axborot tarmog‘ida milliy kontentni rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 888-son Qarori.
 4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son Qarori.
 5. A.V.Shin. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish va samaradorligini oshirishning tashkiliy-pedagogik asoslari. Ped.fan. doktori dis.avtoreferat – T.: 2022. -10 b.
 6. Begimkulov U.Sh. Pedagogik ta’limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. Monografiya. -T.: Fan, 2007.
 7. Ishmuxamedov R.,Abduqodirov A., Pardayev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. -T, Iste’dod, 2008, 180 bet.
 8. Aripov M. va boshqlar.Axborot texnologiyalari.-Toshkent, 2009.
 9. G‘ulomov S., Alimov R. va boshqalar. Axbotor tizimlari va texnologiyalari. -T.: Sharq nashriyoti, 2000.
- ZiyoNet axborot ta’lim portali -www.ziynet.uz.
Infocom.uz elektron jurnali sayti — www.infocom.uz.
Bolalik akadimiyasi platformasi — Bolakadim.uz
Elektron portfolio- my.mdomoi.uz

1.6. TANLOV FANI (KURSNI TUGATISH ISHI)

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2707-sonli, 2017-yil 9-sentyabrda “Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. PQ-3261-sonli 2017-yil 15-sentyabrda “Nodavlat ta’lim xizmatlari ko‘rsatish faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3276-sonli Qarori, 2017-yil 30-sentyabrda “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5198-sonli Farmoni va 30-sentyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi PQ-3305-sonli qarorlari pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish samaradorligini yanada takomillashtirish maqsadida qabul qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1026-sonli qarorida pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish ta’lim tizimi oldida turgan dolzarb masalalar belgilab berilgan. Shuningdek, pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Kasbiy qayta tayyorlash kursi yakuni bo‘yicha tinglovchilarni baholashda yakuniy davlat attestatsiyalarini o‘tkazishning muhim shakllaridan biri bu kursni tugatish ishi himoyasi hisoblanadi. Kasbiy qayta tayyorlash jarayonida bajariladigan kursni tugatish ishlari tinglovchilar tomonidan o‘zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliy mustahkamlash va kasbiy pedagogik faoliyatlarida uchraydigan masalalarni maqbul yechimini topishga oid malakalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kursni tugatish ishi majmuaviy xarakterga ega bo‘lib, tarbiyachining pedagogik faoliyatini loyihalash, uni amaliyotga joriy etish, natijalarini nazorat etib baholash kabi bosqichdagi ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan mustaqil holda ijodiy hal etishni talab etadi.

Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tinglovchilar tegishli manbalardan foydalanish, o‘z fikr-mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish, ma’lumotlarni matn, jadval va grafik ko‘rinishlarda qayd etish, ularning to‘g‘riligini isbotlash kabi kasbiy pedagogik malakalarga ega bo‘ladilar.

Mazkur o‘quv dasturida kasbiy qayta tayyorlash kursi yakunida tinglovchilar tomonidan tayyorlanadigan kursni tugatishning maqsad va vazifalari, uni bajarish hamda rasmiylashtirishga qo‘yiladigan talablar, kursni tugatish ishining tarkibiy qismlari va ularning mazmuni bayon etilgan.

Ushbu o‘quv moduli bo‘yicha jami auditoriya o‘quv yuklamasi 6 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar - 2 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar - 4 soat.

I. MODULNING NOMI VA KUTILAYOTGAN NATIJALAR

2.1. Modulning nomi: “Kursni tugatish ishi”.

2.2. Modulning maqsadi: Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishlarini tayyorlash va rasmiylashtirish bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o‘zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladilar:

Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishiga qo‘yilgan talablar to‘g‘risida ma‘lumotlarga ega bo‘ladilar.

Kursni tugatish ishi tuzilmasi haqida tushunchaga ega bo‘ladilar.

Kursni tugatish ishini rasmiylashtirish tartibini o‘zlashtiradilar.

Kursni tugatish ishini belgilangan talab darajasida tayyorlash ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar. Kursni tugatish ishi tuzilma-sini tayyorlay oladilar. Kursni tugatish ishini rasmiylashtira oladilar hamda uni tayyorlashda me‘yoriy xujjatlar va adabiyotlarni tahlil eta oladilar

2.4. Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			
			Jumladan			
			Nazariy	Amaliy	Ko‘chma mashg‘ulot	Mustaqil ish
1.	Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo‘yiladigan talablar	2	2			
2.	Kursni tugatish ishi bo‘yicha o‘quv-me‘yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash	2		2		
3.	Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi	2		2		
Jami		6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg‘ulotlar mazmuni

Vaqt	Mavzu	Jarayon,	Resurs,	Tinglovchining faoliyati
------	-------	----------	---------	--------------------------

		metod	tarqatma materiallar	
80 daqiqa	1-mavzu: Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo'yiladigan talablar (2 soat nazariy).			
40 daqiqa	Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilari tomonidan bajariladigan kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari, unga qo'yilgan talablar	Taqdimot-ma'ruza	Proyektor, noutbuk, ekran, skoch, flipchart, marker, tarqatma materiallar	Tinglaydilar, savol-javobda ishtirok etadilar, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladilar, juftlikda ishlaydilar
40 daqiqa	Kursni tugatish ishi mavzusini tanlash.	Taqdimot-ma'ruza, "Tushunchalar tahlili" metodi	"Tushunchalar tahlili" jadvali Novatsiya va innovatsiya farqlarini to'ldirish uchun jadval, marker, skoch, doska	Ma'ruzani tinglaydilar. Vazifani hamkorlikda bajaradilar.
80 daqiqa	2-mavzu. Kursni tugatish ishi bo'yicha o'quv-me'yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Maktabgacha ta'lim tizimida oid huquqiy me'yoriy hujjatlar bilan tanishish, ularning mazmun va mohiyatini o'rganish,	"Blis-so'rov" metodi, suhbat	Tarqatma materiallar, ruchka, stiker, doska	So'rovda ishtirok etadilar, fikr bildiradilar, to'ldiradilar, xulosalaydilar.
40 daqiqa	kursni tugatish ishi mavzusi bo'yicha pedagogik, psixologik adabiyotlar va manbalardan foydalanish metodikasi	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik guruhlarda ishlash	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar
80 daqiqa	3-mavzu. Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Kursni tugatish ishini himoya qilish uchun taqdimot materiallarini tayyorlash metodikasi	Test sinovi	A-4 qog'ozida test savollari, javob varaqlari	Turli darajadagi test topshiriqlarini bajaradilar
40	Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tegishli manbalardan foydalanib o'z fikr-mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish,	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik guruhlarda ishlash	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar

II. Nazorat savollari:

1. Kursni tugatish ishining maqsadi nimalardan iborat?

2. Kursni tugatish ishi mavzusini tanlashda nimalarga e'tibor berilishi kerak?
3. Kursni tugatish ishiga qo'yilgan talablar nimalardan iborat?
4. Kursni tugatish ishi tuzilmasi qanday qismlardan iborat bo'lishi kerak?
5. O'quv reja va dasturlarni tahlil qilishda nimalarga e'tibor qaratiladi?
6. Adabiyotlar tahlilida nimalarga e'tibor qaratilishi kerak?
7. Kursni tugatish ishini rasmiylashtirishda nimalarga e'tibor beriladi?
8. Kursni tugatish ishining adabiyotlar ro'yxati qanday rasmiylash-tiriladi?

III. O'qitish vositalari

1. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.
2. O'quv-metodik majmua.
3. Doska, flipchart qog'ozi va markerlar.
4. Qog'oz A4 formatli-30 dona.
5. Tarqatma materiallar.
6. Multimediya to'plami (kompyuter, videoproektor, ekran).

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni. "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 30-sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-sonli Qarori.
4. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: O'zbekiston, 2017.– B.102.
5. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. –B. 488.

MALAKA AMALIYOTI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri bu maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini, qiziqishlarini bilish, ular bilan olib boriladigan mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish orqali har tomonlama rivojlangan barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bug'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirishni ko'zda tutadi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 595-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risidagi"da 410-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash kurslari mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida o'quv jarayonining mazmun va mohiyatini takomillashtirish va tinglovchilarning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Mazkur o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkiloti kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining o'qitish jarayonida qo'llaniladi.

O'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi **72 soat** bo'lib, shundan:

amaliy mashg'ulotlar - **72 soat**.

I.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Malaka amaliyoti".

2.2. Modul maqsadi: kasbiy qayta tayyorlash kursida o‘qiyotgan tinglovchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid innovatsiyalarni faol o‘zlashtirish hamda amaliyotga tatbiq etish, faoliyat turlari bo‘yicha turli tipdagi mashg‘ulotlarni tashkil etish va o‘tkazish hamda bolaning psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, ularga individual yondashuvni shakllantirish to‘g‘risida bilimlarni berishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
Maktabgacha ta’lim tashkilotida psixologik xizmatni tashkil etishga qo‘yiladigan talablar;	Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologining o‘z psixologik faoliyatini tashkil etish ko‘nikmasi;	Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologi MTTda psixologik xizmatni olib borish malakasi;
Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologi ish hujjatlarini yuritish tartibi to‘g‘risidagi bilimlar;	Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologining ish hujjatlarini yuritish va bolaning rivojlanish xaritasi bilan ishlash ko‘nikmasi;	Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologining ish hujjatlari bilan ishlash malakasi;
Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologining bolalar bilan guruhii va individual ishlashi bo‘yicha bilimlar;	Bolalar bilan olib boriladigan guruhii va individual ishlash ko‘nikmasi;	Bolalar bilan guruhlarda, individual mashg‘ulotlar o‘tkazish malakasiga;
Maktabgacha ta’lim tashkiloti psixologining psixodiagnostik va korreksion-rivojlantiruvchi faoliyati to‘g‘risidagi bilimlar;	MTT psixologining bolalar va ularning oilalari, MTT jamoasida olib boradigan psixodiagnostik va korreksion-rivojlantiruvchi faoliyati ko‘nikmasi;	MTT psixologi bolalar, ularning oilalari va MTT jamoasi bilan psixodiagnostik va korreksion-rivojlantiruvchi jarayonini o‘tkazish malakalariga ega bo‘ladilar.

Modul bo‘yicha soatlar taqsimoti.

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi			
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi		tayyorgar
			Ja mi	Jumladan	

				nazariy	Amaliy mashgulot	
1	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologixonasini jihozlash tartibi	2	2		2	
2	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ahloqiy tamoyillari	2	2		2	
3	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining yillik ish rejasini tuzish tartibi	2	2		2	
4	Pedagogik jarayonni kuzatish qaydnomalarini yuritish tartibi	2	2		2	
5	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixoprofilaktika ishlarini olib borish tartibi	2	2		2	
6	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixodiagnostik faoliyatining yo'nalishlari	2	2		2	
7	Bilish jarayonlari psixodiagnostikasi	2	2		2	
8	Hissiy-irodaviy soha psixodiagnostikasi	2	2		2	
9	Muloqot sohasi psixodiagnostikasi	2	2		2	
10	Bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashuvi diagnostikasi	2	2		2	
11	Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash diagnostikasi	2	2		2	
12	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatini tashkil etish	2	2		2	
13	Korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatni amalga oshirishning asosiy metodlari	2	2		2	
14	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixologik targ'ibot ishlari	2	2		2	
15	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining metodik ishlari	2	2		2	
16	Psixologik xulosalar va bolaning rivojlanish xaritasi bilan ishlash	2	2		2	
17	Bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantiruvchi metodikalar	2	2		2	

18	Umumiy o'rta ta'lim maktablariga chiqariladigan bolalar bilan olib boriladigan metodikalar	2	2		2	
19	Maktabgacha yoshdagi bolalardagi inqirozlar	2	2		2	
20	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining konsultativ faoliyati	2	2		2	
21	Pedagogik konsiliumda psixologning vazifalari	2	2		2	
22	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ish hujjatlarini yuritish tartibi	2	2		2	
23	MTTda agressiv bolalar psixodiagnostikasi va korreksiyasi	2	2		2	
24	MTTda tortinchoq bolalar psixodiagnostikasi va korreksiyasi	2	2		2	
25	MTTda iqtidorli bolalar bilan ishlash	2	2		2	
26	MTTda muammoli bolalar bilan ishlash	2	2		2	
27	MTTda giperfaol bolalar bilan ishlash	2	2		2	
28	Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'tkaziladigan psixologik o'yin va mashqlar	2	2		2	
29	Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixotiplari	2	2		2	
30	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining pedagog xodimlari bilan olib boriladigan ishlar	2	2		2	
31	Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ota-onalar bilan olib boradigan ishlari	2	2		2	
32	Maktabgacha 3-4, 4-5, 5-6, 6-7 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari	2	2		2	
33	Bolaning temperamentini aniqlash metodikalari	2	2		2	
34	Bolalar psixoterapiyasi metodlari	2	2		2	
35	Qo'rquvi bor bolalar bilan olib boriladigan psixodiagnostik va korreksion ishlar	2	2		2	
36	O'yining bola psixikasining rivojlanishidagi ijobiy ta'siri	2	2		2	

	Jami:	72	72		72	
--	--------------	-----------	-----------	--	-----------	--

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologi xonasini jihozlash tartibi.
MTT psixologi uchun zaruriy jihozlar.

MTT psixologi xonasining jihozlash tartibi.

2-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ahloqiy tamoyillari.
Konfidentsiallik, kompetentlilik, mas'uliyatlilik, ahloqiylik va haq-huquqlarga amal qilishlik, mijozning erkinligi va birgalikda ishlashlik, psixologik tekshiruv natijalaridan mijozni xabardor etishlik tamoyillari.

3-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining yillik ish rejasini tuzish tartibi.

Yillik ish reja tuzish. Oylik ish reja tuzish.

4-Mavzu: Pedagogik jarayonni kuzatish qaydnomalarini yuritish tartibi.
Pedagogik jarayonni kuzatish. Pedagogik jarayonni kuzatish natijalarini qayd etish.

5-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixoprofilaktika ishlarini olib borish tartibi.

Psixoprofilaktika ishlari mazmuni.

Psixoprofilaktika ishlarini o'tkazish tartibi.

6-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixodiagnostik faoliyatining yo'nalishlari.

Bilish jarayonlari psixodiagnostikasi.

Hissiy-irodaviy soha psixodiagnostikasi.

Muloqot sohasi psixodiagnostikasi.

7-Mavzu: Bilish jarayonlari psixodiagnostikasi.

Diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur, idrok, sezgi jarayonlari psixodiagnostikasi.

8-Mavzu: Hissiy-irodaviy soha psixodiagnostikasi.

Hissiyotlar va iroda psixodiagnostikasi.

9-Mavzu: Muloqot sohasi psixodiagnostikasi.

Muloqot nima va uning psixodiagnostikasi.

10-Mavzu: Bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashuvi diagnostikasi.

Moslashuv tushunchasi mazmuni.

Moslashuvning shakllari.

11-Mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash diagnostikasi.

Bolaning maktab ta'limi tayyorligini skrining (guruhiy) diagnostikasi.

Bolani chuqur individual psixologik diagnostika.

Dinamik tekshiruv va so'nggi umumiy diagnostika.

12-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatini tashkil etish.

Guruhiy korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatini tashkil etish.

Individual korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni tashkil etish.

13-Mavzu: Korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatni amalga oshirishning asosiy metodlari.

Psixogimnastika mashg'ulotlari.

Relaksatsion mashqlar.

14-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixologik targ'ibot ishlari.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining psixologik targ'ibot ishlarini tashkil etish.

15-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining metodik ishlari.

Individual rivojlantiruvchi dasturlar tuzish.

Psixologning o'z-o'zini rivojlantiruvchi ishlari.

16-Mavzu: Psixologik xulosalar va bolaning rivojlanish xaritasi bilan ishlash.

Bolaning psixik holatini o'rganish bo'yicha psixologik xulosalar berish.

Bolaning rivojlanish xaritasini yuritish.

17-Mavzu: Bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantiruvchi metodikalar.

Bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantiruvchi metodikalari bilan ishlash.

18-Mavzu: Umumiy o'rta ta'lim maktablariga chiqariladigan bolalar bilan olib boriladigan metodikalar.

Kern Yerasik, uycha, grafik diktant, 9 ta shakl metodikalari.

19-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalardagi inqirozlar.

Uch yoshdagi inqiroz.

Yetti yoshdagi inqiroz.

20-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining konsultativ faoliyati.

Ota-onalar uchun konsultatsiyalar berish.

Pedagog hodimlar uchun konsultatsiyalar berish.

21-Mavzu: Pedagogik konsiliumda psixologning vazifalari.

Pedagogik konsilium tushunchasi mazmuni.

Pedagogik konsiliumda psixologning vazifalari

22-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ish hujjatlarini yuritish tartibi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining yillik hisobotini tuzish tartibi.

23-Mavzu: MTTda agressiv bolalar psixodiagnostikasi va korreksiyasi.

Agressiv bolalarning xususiyatlari va psixodiagnostikasi.

Agressiv bolalar hulqini korreksiyalash.

24-Mavzu: MTTda tortinchoq bolalar psixodiagnostikasi va korreksiyasi.

Tortinchoq bolalarning xususiyatlari va psixodiagnostikasi.

Tortinchoq bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

25-Mavzu: MTTda iqtidorli bolalar bilan ishlash.

Iqtidorli bolalarni aniqlash.

Bolalarning iqtidorini rivojlantirish bo'yicha ota-onalar bilan boriladigan ishlar.

26-Mavzu: MTTda muammoli bolalar bilan ishlash.

Muammoli bolalarni aniqlash.

Muammoli bolalarni hulqini korreksiyalash.

27-Mavzu: MTTda giperfaol bolalar bilan ishlash.

Giperfaol bolalarni aniqlash.

Giperfaol bolalarga psixologik yordam berish.

28-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'tkaziladigan psixologik o'yin va mashqlar.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan psixologik o'yin turlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan psixologik mashqlar.

29-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixotiplari.

Gipertim, emotsional-labil, konform, o'z qobig'iga o'ralgan, zo'riqqan, xavotirdagi, beqaror, o'zini namoyish qiluvchi tipdagi bolalar.

30-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining pedagog xodimlari bilan olib boriladigan ishlari.

Xodimlar uchun seminarlar va psixolik treninglar tashkil etish.

31-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining ota-onalar bilan olib boriladigan ishlari.

Ota-onalar uchun turli mavzularda tadbirlar tashkil etish.

Ota-onalarning pedagogik-psixologik bilimlarini oshirib boruvchi treninglar tashkil etish.

32-Mavzu: Maktabgacha 3-4, 4-5, 5-6, 6-7 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari.

3-4 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari.

5-6 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari.

6-7 yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari.

33-Mavzu: Bolaning temperamentini aniqlash metodikalari.

Temperament tushunchasi mazmuni.

Bolalarning temperament turlari.

34-Mavzu: Bolalar psixoterapiyasi metodlari.

O'yinterapiya, artterapiya, musiqaterapiya, ertakterapiya, qumterapiya va kognitiv-hulq-atvor terapiyasi.

35-Mavzu: Qo'rquvi bor bolalar bilan olib boriladigan psixodiagnostik va korreksion ishlar.

Qo'rquv tushunchasi mazmuni.

Qo'rquvni bartaraf etishning psixologik usullari.

36-Mavzu: O'yining bola psixikasining rivojlanishidagi ijobiy ta'siri.

O'yin tushunchasi mazmun mohiyati.

O'yinning bola rivojlanishidagi o'rni.

IV. O'QITISH VOSITALARI

1. Kompyuter.
2. Doska.
3. Markerlar.
4. Slaydlar.
5. Tarqatma materiallar.

V. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

8. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" 595-sonli Qonuni.

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 30-sentyabrda "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-3955-sonli qarori.

10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-sonli qarori.

11. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 1026-son qarori.

12. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 391-sonli qarori.

13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori.

14. Maktabgacha ta'lim vazirining 2023-yil 28-avgustda "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlari to'g'risida" 99-sonli buyrug'i.

15. Maktabgacha ta'lim vazirining 2020-yil 26-oktyabrda "Maktabgacha ta'lim xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida" 173-sonli buyrug'i.

16. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining davlat o'quv dasturi.– T.:2018.

17. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari.– T.:2018.

O‘zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining
2025-yil “30”-sentabrdagi
367-son buyrug‘iga
3.56-ILOVA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI DIREKTOR VA
MUTAXASSISLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI LOGOPEDI
HUQUQINI BERISH BO‘YICHA KASBIY QAYTA
TAYYORLASH KURSINING**

O‘QUV DASTURI

Toshkent – 2025

Tuzuvchilar: MTTDMQTMOI “Ijtimoiy fanlar” kafedrası mudiri (PhD), dotsent Sh.Otaqulov

“Maktabgacha ta’lim menejmenti” kafedrası dotsenti, p.f.f.d(PhD) G.N.Sharipova

MTTDMQTMOI “Pedagogika va psixologiya” kafedrası dotsenti, p.f.f.d.(PhD) D.I. Saidova

“Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrası katta o‘qituvchisi M.O.Normirzayeva

MTTDMQTMOI “Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası katta o‘qituvchisi M.M.Rizayeva

MTTDMQTMOI “Maktabgacha va musiqiy ta’lim” kafedrası katta o‘qituvchisi X.E.Mamatova

MTTDMQTMOI “Pedagogika va psixologiya” kafedrası v.v.b.dotsenti, p.f.f.d. (PhD) M.R.Isxakova

Taqrizchilar: University of science and technologies
“Ta’lim sifatini nazorat qilish” bo’limi boshlig’i s.f.f.d (PhD)
E.Xaitov

MTTDMQTMOI “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrası mudiri (PhD), dotsent S.Raximova

O‘quv dastur Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Ilmiy metodik kengashining 2025-yil __-_____-sonli Qarori bilan ma’qullangan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

TUSHUNTIRISH XATI

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlar, maxsus pedagogika va uni amaliyot bilan bog'lab o'qitish bo'lajak mutaxassislarda kasbiy professional xususiyatlarni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Modomiki, universitetlarning har xil fanlarni chuqur o'rgangan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash asosiy vazifasi va maqsadi ekan, bo'lajak mutaxassislar o'rganish uchun o'zi tanlagan maxsus pedagogika sohasi masalan, logopediya sohasining paydo bo'lish tarixi, uning shakllanganligi, rivojlanishi, defektologiya bo'limining nutqida nuqsoni bo'lgan shaxslarning psixologiyasi va ularni o'qitish metodikalarini yaxshi bilishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi yo'nalishi bo'yicha tayyorlanuvchi bo'lajak logoped Logopediya, Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi ish hujjatlari, Logopedik massaj, Logopedik xizmat, Nutq kamchiliklarini bartaraf etish usullari, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish kabi ixtisoslik fanlaridan yetarli darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega mutaxassisgina shu sohaning yuqori kompetensiyali mutaxassisiga aylanadi. Demak, Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturda keltirilgan fanlar logopediyaning barcha jabhalarini to'liq o'rganish uchun zarur omildir.

Ushbu Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi huquqini berish bo'yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining o'quv rejasi va dasturida yuqorida keltirilgan fanlarning maqsad va vazifalari, fan bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malaka va kompetensiyasiga qo'yiladigan talablar, fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi, uning amaliyotdagi o'rnini qamrab olingan bo'lib, fanning asosiy mazmuni auditoriyada mashg'ulot shakllari bo'yicha soat taqsimotlari keltirilgan.

KURSINING O'QUV DASTURI QUYIDAGI FANLAR

MAZMUNINI O'Z ICHIGA QAMRAB OLADI:

1. Umumkasbiy fanlar.

- 1.1 Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar
- 1.2 Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari
- 1.3 "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturini mazmun mohiyati
- 1.4 Maxsus pedagogika
- 1.5 Maxsus psixologiya
- 1.6 Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari
- 1.7 Ona tili (fonetika)
- 1.8 Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi
- 1.9 Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va inklyuzivlik

2. Ixtisoslik fanlari.

- 2.1 Logopediya
- 2.2 Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi ish hujjatlari
- 2.3 Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi
- 2.4 Nutq kamchiliklarini bartaraf etish usullari
- 2.5 Logopedik o'yinlar
- 2.6 Logopedik massaj turlari
- 2.7 Logoritmika
- 2.8 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish
- 2.9 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inkuliziv ta'limni tashkil etish
- 2.10 Tanlov moduli

UMUMKASBIY FANLAR

1.1. MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIGA OID ME'YORIY-HUQUQIY HUJJATLAR

KIRISH

Bugungi kunda davlatimizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish va uni yanada takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy bazani yaratishga alohida ahamiyat berilmoqda. O'z navbatida, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini yaxshi bilishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada kengaytirish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga qaratilgan bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, 2019-yil 16-dekabrda O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi. Shu bilan birga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida "gi PQ-231-sonli qarori, 2021-yil 12-apreldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5071-sonli qarori, 2022-yil 14-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-322-sonli qarori, 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 sonli farmoni, Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son hamda 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatining huquqiy asoslari yaratildi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan har bir soha xodimi samarali ish faoliyatini yo'lga qo'yishi uchun

davlatimizda sohani yanada rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini va ahamiyatini bilishi lozim.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	- 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar”.

2.2.Modulning maqsadi: Ushbu o'quv modul oraqli tinlovchilarga “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni, maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan qabul qilingan me’yoriy-huquqiy hujjatlarining mazmun-mohiyati haqida tushunchalar berish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
Mamlakatimizda maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyatining yanada takomillashtirish va rivojlantirish maqsadida qabul qilinayotgan qonunlarning huquqiy jihatlari; maktabgacha ta’lim sohasida tashkiliy faoliyatning maqsadlari, vazifalari, mazmuni; maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog xodimlarining malaka tavsiflari va ularning huquq va majburiyatlari kabi bilimlarni bilishi kerak.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning hayoti va sog‘lig‘ini muhofaza qilishni me’yoriy huquqiy asoslarga ko’ra tashkil etish; maktabgacha talim tashkilotini attestatsiyadan o‘tkazish; ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo’yish va me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlardan o‘z faoliyati davomida samarali va unumli foydalana olishi hamda Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlardan foydalangan holda samarali ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir malakalarga ega bo‘lishi kerak.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	
1	Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati	6	6	2	4	
2	O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari.	6	6	2	4	
3	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta’lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarining ahamiyati.	6	6	2	4	
	Jami:	18	18	6	12	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy ta'lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (2 soat nazariy)

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (2 soat nazariy)

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-79 sonli farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Maktabgacha ta'lim sifati

va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida gi PF-152 sonli farmoni.

3-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta'lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (2 soat nazariy)

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-son O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori.

3.2.Amaliy ta'lim mazmuni.

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (4 soat amaliy)

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid amalga oshirilayotgan ishlar. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan farmon va qarorlari. (4 soat amaliy)

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarorlari, 2023-yil 26-maydagi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-79 sonli farmoni

3-Mavzu: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta'lim sohasiga oid qabul qilingan qarorlarning ahamiyati. (4 soat amaliy)

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori. 2020 yil 9 martdagi "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-son O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar

Mahkamasining 2020 yil 20 dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli

IV. O'QITISH VOSITALARI

1. Doska.
2. Markerlar.
3. Tarqatma materiallar.
4. Videoproektor.
5. Kompyuter.
6. Vatman qog'ozi, magnit.
7. Slaydlar

V. NAZORAT SAVOLLARI

1. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonunning mazmun-mohiyatini tushuntirib bering?
2. Alohida ta'lim olishga ehtiyojlari bo'lgan bolalar kimlar?
3. Inklyuziv ta'lim va tarbiyaning huquqiy asoslari nimadan iborat?
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotiga bolalarni qabul qilish va undan chiqarish qanday tartibda amalga oshiriladi?
5. Maktabgacha ta'lim tashkilotini qanday tartibda boshqariladi?
6. Maktabgacha ta'lim tashkilotining Kuzatuv kengashi vakolatlariga nimalar kiradi?
7. Maktabgacha ta'lim va tarbiya davlat ta'lim dasturining vazifalarini sanab bering?
8. Maktabgacha ta'lim tashkiloti turlarini sanab bering?
9. Jismoniy shaxslar tomonidan maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasida ta'lim xizmatlari ko'rsatish qaysi tartibda amalga oshiriladi?
10. Maktabgacha ta'lim tashkilotining huquq va majburiyatlari nimalardan iborat?
11. "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qaroriga izoh bering.
12. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy printsiplari nimalardan iborat?
13. Maktabgacha ta'lim tashkiloti qanday tartibda boshqariladi?
14. Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog xodimlarining huquqlari nimalardan iborat?
15. "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorning mazmunini yoritib bering?

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston, 2023-yil.
2. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-yanvarda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4581-son Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-aprelda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5071-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-iyulda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-322-son Qarori
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-mayda "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-79 son Farmoni
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son Qarori.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martda "Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 132-son Qarori.
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martda "Davlat maktabgacha ta'lim tizimi xodimlari mehnatiga haq to'lash tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 135-son Qarori.
11. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son Qarori.
12. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 2-avgustda "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy shekriklik munosabatlarini zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 426-sonli Qarori.

1.2. ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA QO‘YILADIGAN DAVLAT TALABLARI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta’lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi “Maktabgacha ta’lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi 128-sonli buyrug‘i, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i, hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

O‘zbekiston Respublikasi “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari” asosida bolaning manfaatlarini hisobga olgan holda maktabgacha ta’limning mazmuni va tashkil etilishida, maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga qo‘yiladigan talablarni amalga oshirish doirasida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o‘quv jarayonini samarali rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishda bo‘yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining jarayonlari mazmunini takomillashtirish, muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 6 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	- 2 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	- 4 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining mazmuni, maqsadi, vazifalari, tamoyillari, rivojlanish sohalari, ularga taalluqli kichik sohalarda belgilangan ko'rsatkichlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va asosiy vazifalari va tamoyillari to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi va tamoyillari asosida belgilangan vazifalari amalga oshirish bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Nutq, muloqot, o'qish va ozish malakalari" sohasi va unga taalluqli kichik sohalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.

	ega bo'ladilar.	
Tinglovchilarga "Bilish jarayonining rivojlanishi" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Bilish jarayonining rivojlanishi" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Bilish jarayonining rivojlanishi" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga "Ijodiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari hamda ularga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarda "Ijodiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarda "Ijodiy rivojlanish" sohasi va unga taalluqli kichik sohalari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha malakaga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi					Mustaqil tayyorgarlik
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi				
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy	Ko'chma	
1.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarini amaliyotga tatbiq etish	2	2	2			
2.	Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining sohalari	2	2		2		
3.	Barcha guruhlarda tashkil etiladigan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonlarda foydalanish uchun resurs ta'minoti.	2	2		2		
	Jami:	6	6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarini amaliyotga tatbiq etish.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsad, vazifa va tamoyillari. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining rivojlanish sohalari.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

1-Mavzu. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining sohalari.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining barcha rivojlanish sohalari bo'yicha kutilayotgan natijalarini o'rganish. Belgilangan kutilayotgan natijalarni berilgan mavzuga maqsadli yo'naltirish.

2-Mavzu. Barcha guruhlarida tashkil etiladigan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonlarda foydalanish uchun resurs ta'minoti.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida davlat talablarini amalga oshirishning resurs ta'minoti (kichik, o'rta guruh). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida davlat talablarini amalga oshirishning resurs ta'minoti (katta, maktabga tayyorlov guruh).

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari qanday hujjat?
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining maqsadi nima?
3. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy vazifalarini aytib bering.
4. Davlat talablari asosidagi yosh davrlari qanday bosqichlarni o'z ichiga oladi?
5. Bolalarda kutilayotgan bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichi nima deb ataladi?
6. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarining asosiy tamoyillarini aytib bering.
7. Bola rivojlanishidagi aniq bir yo'nalishlar nima deb ataladi?
8. Bola ta'limi va rivojlanishidagi mazmun tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlik nima deb ataladi?
9. Sensomotorikani rivojlantiruvchi o'yinlarga misollar keltiring.
10. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan beshta rivojlanish sohasini aytib bering.
11. "Ijtimoiy-hissiy rivojlanish" sohasining kichik sohalari mazmunini ta'riflab bering.
12. "Men" konsepsiyasini izohlab bering.

13. Qo‘l barmoqlarining mayda motorikasi tegishli ko‘rsatkichlarni aytib bering
14. “Nutq va til” va “O‘qish malakalari” “Qo‘l barmoqlari mayda motorikasi” kichik sohalari qaysi sohaga tegishli?
15. Nutq va til kichik sohasiga qanday talab qo‘yilgan?
16. O‘qish malakalari kichik sohasi asosida bolalarni kitob o‘qishga qanda qiziqtirish mumkin?
17. 6-7 yoshli bolalarda nutq va til kichik sohasi bo‘yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
18. Qo‘l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirishga oid misollar keltiring.
19. Elementar matematikani shakllantiruvchi o‘yinlarga misollar keltiring.
20. Intellektual-anglash malakalari kichik sohasiga qanday talab qo‘yilgan
21. Tadqiqiy-bilish va samarali refleksiv faoliyat kichik sohasi asosida 6-7 yoshli bolalar qanday tajribalar o‘tkazish mumkin?
22. 6-7 yoshli bolalarda intellektual-anglash malakalari l kichik sohasi bo‘yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
23. 5-6 yoshli bolalarda elementar matematik malakalar kichik sohasi bo‘yicha qanday indekatorlar rivojlanishi kerak?
24. 3-4 yoshli bolalar qanday geometrik shakllarni bilishi kerak?
25. San‘at va madaniyatga qiziqishini namoyon qilish qaysi sohaga tegishdi?
26. "Ijodiy rivojlanish" sohasining kichik sohaslarini ayting.
27. Tasviriy faoliyat turlari qaysilar?

V. O‘qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ - 4312-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28-dekabrdagi "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026 sonli qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-sonli qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan Davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli qarori.
7. Maktabgacha ta'lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi "Maktabgacha ta'lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi 128-sonli buyrug'i.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "MTT pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i.
10. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (2-nashr), 2022-yil.
11. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).
12. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o'rta guruh).
13. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh).
14. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh).

1.3. “ILK QADAM” DAVLAT O‘QUV DASTURINI MAZMUN MOHIYATI”

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta’lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi “Maktabgacha ta’lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi 128-sonli buyrug‘i, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i, hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, pedagog kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedlarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Mazkur o‘quv dasturi Defektologiya (logopediya) kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 6 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	– 2 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	– 4 soat.

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturini mazmun va mohiyati”.

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining mazmun va mohiyatiga oid bilimlar berish va amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

“Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining mazmun va mohiyati, takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturining mazmuni va uni amaliyotga tatbiq etish. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida ta’lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
Takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturining mazmun va mohiyati, maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv, “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida ta’lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik mavzuli va haftalik reja, bir kunlik ish reja mazmuni haqida bilimlarga ega bo‘ladi.	Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida guruhlarda rivojlanish markazlarining faoliyatini tashkil etishni o‘rganadi. Davlat o‘quv dasturida belgilangan maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlanish sohalariaro integratsiyani ta’minlaydi. Shaxsga yondashuv tamoyillarining ta’limiy jarayonda muhimligini anglaydi. Rivojlanish markazlarida olib boriladigan ta’limiy-tarbiyaviy jarayonlarni tahlil qiladi.	“Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturini amaliyotga tatbiq eta oladi, shaxsga yondashuv tamoyillarini ta’limiy jarayonda qo‘llaydi. Ta’limiy o‘yinlarni amaliyotda qo‘llay oladi. Bola rivojlanish xaritasini to‘g‘ri yuritadi.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg' ulot	Ko' chma mashg' ulot	
1.	Takomillashtirilgan “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturining mazmun va mohiyati.	2	2	2			
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda kompetensiyaviy yondashuv	2	2		2		
3.	“Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida ta’lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish	2	2		2		
	Jami:	6	6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturining mazmun va mohiyati.

Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturining mazmuni va uni amaliyotga tatbiq etish. "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi asosida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv.

Maktabgacha yoshdagi bolaning tayanch muhim kompetensiyalari. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari.

2-Mavzu.“Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida ta’lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish.

Ta’limiy-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirish turlari: yillik va haftalik mavzuviy reja. “Mavzuli rejalashtirish” metodik qo‘llanmasidan foydalangan holda rivojlanish markazlarida ta’limiy faoliyatni tashkil etish.

IV. O‘qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatmamateriallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatmanqog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi qanday dastur hisoblanadi?
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim jarayonini tashkil etishda qanday tamoyillar mavjud?
3. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim berishda qanday kompetensiyaviy yondashuvlar mavjud?
4. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv tamoyillari nechta va ularning mazmuni qanday?
5. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv texnologiyalari nechta va ularning mazmuni qanday?
6. Ta’lim-tarbiyaviy jarayonda rejalashtirishning qanday turlari mavjud?
7. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida rivojlanish markazlariga qanday talablar qo‘yilgan va qanday tashkil etiladi?
8. Guruhlardagi rivojlanish markazlari va rivojlantiruvchi muhit uchun materiallarning namunaviy ro‘yxati nimalardan iborat?
9. Guruhdagi bolalarning rivojlanish xaritasi qanday to‘ldiriladi?
10. “Rivojlanish markazlari”, “Rivojlantiruvchi muhit” tushunchalari mazmunini qanday tushunasiz?

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ- 4312-son Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026- sonli Qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 391-sonli Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda "Reabilitatsiya markaziga ega bo'lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi 510-sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli Buyrug'i.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli Buyrug'i.
9. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (2-nashr), T.2022 yil.
10. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. "O'yin orqali ta'lim olish". T., 2020 yil.
11. Grosheva I.V., Olimov K.T., Nazarova V.A, Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A. "Kuzatish va baholash" T., 2020 yil.
12. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikailova U.T., Abdunazarova N.F., Zakirov A. A., Isxakova M.R., Umirzakova N.R.

“Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik” T., 2020 yil.

13. Shin A.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Mikailova U.T., Suleymanova Yu.T., Daukaeva A.G., Vlasova Ye.N., Galimova E.F. “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish”. T., 2020 yil.

14. Mirziyoeva Sh.Sh., M.Rafashka, V.A. Nazarova, M.A. Ismailova “Har xil yoshdagi muqobil guruhlarda pedagogik yondashuvlar”. T.2022 yil.

15. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (kichik guruh).

16. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (o‘rta guruh).

17. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (katta guruh).

18. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh).

1.4. “MAXSUS PEDAGOGIKA”

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta’lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ 637-sonli qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustdagi “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha ta’lim vazirining 2021-yil 12-iyuldagi “Maktabgacha ta’lim tizimida uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish ishlarini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi 128-sonli buyrug‘i, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish xujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i, hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Maxsus pedagogika” modulining o‘quv dasturi maktabgacha ta’lim tashkiloti defektologining kasbiy qayta tayyorlash kursining o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, turli nuqsonlari bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion-logopedik ishlar mazmunini, bunday bolalarni o‘qitish nazariyasining umumiy muammolarini ochib beradi.

Mazkur namunaviy o‘quv dastur defektologiya (logopediya) yo‘nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 66 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar – 24 soat;

Amaliy mashg'ulotlar – 42 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maxsus pedagogika”

2.2. Modulning maqsadi: Maxsus pedagogika nazariyasi hamda uni usullarini amaliyotda qo'llashga o'rgatish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish..

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi:

Bilim	Ko'nikma va malakalar
rivojlanishida kamchiligi mavjud bolalarni rivojlantirish va nuqsonlarni korrektsiyalash jarayonida maxsus ta'lim-tarbiya rolini biladilar	maxsus pedagogika yo'nalishlari, maxsus ta'limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta'lim tamoyillarini qo'llay olish malakalariga ega bo'lishi lozim
korreksion-tarbiya jarayonini tashkil etish, taxlil etish va baholash, rivojlanishida kamchiligi mavjud bolalar haqida tasavvurga ega bo'ladi	maxsus maktabgacha ta'limga qo'yiladigan pedagogik, psixologik va gigienik talablar asosida mashg'ulotlar tashkil etish
maxsus pedagogika yo'nalishlari, maxsus ta'limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta'lim tamoyillarini biladi	mashg'ulotlarda tarbiyalanuvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maxsus pedagogika yo‘nalishlarining maqsad va vazifalari, metodologik asoslari. Logopediya fanining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari	2	2	2			
2.	Oligofrenopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari	2	2	2			
3.	Surfopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari.	2	2	2			
4.	Tiflopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari	2	2	2			

5.	Maxsus ta'limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta'lim tamoyillari. Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari	4	4	2	2		
6.	Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni aniqlash va tekshirish bo'yicha metodikalarini o'rganish	2	2		2		
7.	Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari	4	4		4		
8.	Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni bilish jarayonlari va nutqini tekshirish metodikalarini tahlil qilish	2	2		2		
9.	Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari.	4	4	2	2		
10.	Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish	2	2		2		
11.	Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari	4	4		4		
12.	Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish	2	2		2		
13.	Maxsus maktabgacha ta'lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirish yo'llari	2	2	2			
14.	Maxsus maktabgacha ta'lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirishda zamonaviy texnik vositalardan foydalanish usullarini o'rganish	2	2		2		
15.	Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti va umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlar mazmuni	2	2	2			
16.	Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish yo'llari	2	2		2		
17.	Umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish yo'llari	4	4		4		
18.	Rivojlanishida kamchiligi bo'lgan bolalar bilan yakka tartibda amalga oshiriladigan ishlarning korreksion mazmuni	2	2	2			
19.	Nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan yakka mashg'ulotlarda mashg'ulot ishlanmasi strukturasi o'rganish	2	2		2		

20.	Rivojlanishida turli ko‘rinishdagi nogironligi bor bolalar bilan yakka mashg‘ulotlar olib borishda mashg‘ulot ishlanmalarini o‘rganish va tahlil qilish	4	4		4		
21.	Inklyuziv ta‘lim nazariyasi va amaliyoti. Inklyuziv ta‘limning mazmun mohiyati	4	4	2	2		
22.	Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlariga jalb qilish. Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv muhitda o‘qitish texnologiyalari	4	4	2	2		
23.	Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarda o‘qitish uchun alohida ta‘lim dasturlarini yaratishni o‘rganish	2	2		2		
24.	Inklyuziv ta‘limga jalb qilishda ota – onaning roli. Inklyuziv guruhlarda pedagoglar hamkorligi	4	4	2	2		
	Jami:	66	66	24	42		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta‘lim mazmuni

1-Mavzu: Maxsus pedagogika yo‘nalishlarining maqsad va vazifalari, metodologik asoslari. Logopediya fanining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari (2 soat)

Maxsus pedagogika yo‘nalishlari, maxsus ta‘limni tashkil etish shakllari va metodlarini, maxsus ta‘lim tamoyillarini bilish. Nutq kamchiliklari etiologiyasini bilish.

2-Mavzu: Oligofrenopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari (2 soat)

Oligofrenopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari o‘rganish. Oligofren bolalar, ularning rivojlanishidagi o‘ziga xos xususiyatlar, hamda ular nutqining rivojlanishidagi o‘ziga xoslik.

3-Mavzu: Surdopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari (2 soat)

Surdopedagogika predmetining mazmuni, maqsadi va vazifalari, metodologik asoslarini bilish. Kar va zaif eshituvchi bolalar, ularning rivojlanishidagi o‘ziga xos xususiyatlar, hamda ular nutqining rivojlanishidagi o‘ziga xoslik.

4-Mavzu: Tiflopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari (2 soat)

Tiflopedagogika predmetining maqsadi va vazifalari, metodologik asoslari. Ko‘r va zaif ko‘ruvchi bolalar, ularning rivojlanishidagi o‘ziga xos xususiyatlar, hamda ular nutqining rivojlanishidagi o‘ziga xoslik.

5-Mavzu: Maxsus ta’limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta’lim tamoyillari. Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash texnologiyalari (2 soat)

Maxsus ta’limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta’lim tamoyillari. Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash texnologiyalari.

9-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash texnologiyalari (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash texnologiyalari.

13-Mavzu: Maxsus maktabgacha ta’lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirish yo‘llari (2 soat)

Maxsus maktabgacha ta’lim tizimida korreksion ishlar mazmuni. Maxsus maktabgacha ta’lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirish yo‘llari. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida korreksion ishlar samaradorligini oshirish yo‘llari.

15-Mavzu: Ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va umumiy tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlar mazmuni (2 soat)

Ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va umumiy tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlar mazmunini o‘rganish.

18-Mavzu: Rivojlanishida kamchiligi bo‘lgan bolalar bilan yakka tartibda amalga oshiriladigan ishlarning korreksion mazmuni (2 soat)

Rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan yakka tartibda amalga oshiriladigan ishlarning korreksion mazmuni.

21-Mavzu: Inklyuziv ta’lim nazariyasi va amaliyoti. Inklyuziv ta’limning mazmun mohiyati (2 soat)

Inklyuziv ta’lim nazariyasi va amaliyoti. Inklyuziv ta’limning mazmun mohiyati. O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni joriy etish.

22-Mavzu: Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarga jalb qilish. Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv muhitda o'qitish texnologiyalari (2 soat)

Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarga jalb qilish. Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv muhitda o'qitish texnologiyalari.

24-Mavzu: Inklyuziv ta'limga jalb qilishda ota – onaning roli. Inklyuziv guruhlarda pedagoglar hamkorligi (2 soat)

Inklyuziv ta'limga jalb qilishda ota – onaning roli. Inklyuziv guruhlarda pedagoglar hamkorligini tashkil etish.

3.2. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni

5-Mavzu: Maxsus ta'limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta'lim tamoyillari. Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari (2 soat)

Maxsus ta'limni tashkil etish shakllari va metodlari, maxsus ta'lim tamoyillarini o'rganish. Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda maxsus ta'lim tamoyillarini qo'llash. Maxsus ta'limni tashkil etish metodlarini qo'llab mashg'ulot ko'rsatish.

6-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni aniqlash va tekshirish bo'yicha metodikalarni o'rganish (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni aniqlash va tekshirish bo'yicha metodikalarni o'rganish. Bolalar nutqini tekshirish bo'yicha albom tayyorlash.

7-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari (4 soat)

Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalarini qo'llab mashg'ulot ko'rsatish. Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash.

8-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni bilish jarayonlari va nutqini tekshirish metodikalarini tahlil qilish(2soat)

Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalarni bilish jarayonlari va nutqini tekshirish metodikalarini tahlil qilish. Aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalar bilish jarayonlarini tekshirish albomini tayyorlash. Aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalar nutqini tekshirish va rivojlantirish bo'yicha albom tayyorlash.

9-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limig tayyorlashda maxsus ta'lim tamoyillarini qo'llash. Maxsus ta'limni tashkil etish metodlarini qo'llab mashg'ulot ko'rsatish.

10-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish. Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalar eshitishini aniqlash, ichki va tashqi lug'atini tekshirish uchun albom tayyorlash.

11-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari (4 soat)

Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalari, maxsus ta'lim tamoyillarini qo'llash. Maxsus ta'limni tashkil etish metodlarini qo'llab mashg'ulot ko'rsatish. Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash.

12-Mavzu: Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish (2 soat)

Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nogironligi bor bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikalarini o'rganish.

14-Mavzu: Maxsus maktabgacha ta'lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirishda zamonaviy texnik vositalardan foydalanish usullarini o'rganish (2 soat)

Maxsus maktabgacha ta'lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirishda zamonaviy texnik vositalardan foydalanish usullarini o'rganish. Zondlar, vibromassajorlar, Denas apparati va boshqa texnik vositalarni qo'llash.

16-Mavzu: Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish yo'llari (2 soat)

Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish yo'llari. Psixokorreksion ishlarni olib borishda pedagoglar hamkorligini tashkil etish.

17-Mavzu: Umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlanishida nogironligi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish yo'llari (4 soat)

Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish. Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion

ishlarni tashkil etish. Maktabgacha yoshdagi ko‘rishida nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarni tashkil etish.

19-Mavzu: Nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan yakka mashg‘ulotlarda mashg‘ulot ishlanmasi strukturasini o‘rganish (2 soat)

Nutqiy rivojlanishida nogironligi bor bolalar bilan olib boriladigan yakka mashg‘ulotlarda mashg‘ulot ishlanmasi strukturasini o‘rganish. Mashg‘ulot ishlanmalari yozish va o‘zaro tahlil qilish.

20-Mavzu: Rivojlanishida turli ko‘rinishdagi nogironligi bor bolalar bilan yakka mashg‘ulotlar olib borishda mashg‘ulot ishlanmalarini o‘rganish va tahlil qilish (4 soat)

Rivojlanishida turli ko‘rinishdagi nogironligi bor bolalar bilan yakka mashg‘ulotlar olib borishda mashg‘ulot ishlanmalarini o‘rganish va tahlil qilish. Yakka mashg‘ulot ishlanmalarini yozish (turli nuqsonlar uchun) va o‘zaro tahlil qilish.

21-Mavzu: Inklyuziv ta‘lim nazariyasi va amaliyoti. Inklyuziv ta‘limning mazmun mohiyati (2 soat)

Inklyuziv ta‘lim nazariyasi va amaliyoti. Inklyuziv ta‘limning mazmun mohiyati. O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta‘limni joriy etish masalalarini, inklyuziv ta‘lim nizomini o‘rganish.

22-Mavzu: Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarga jalb qilish. Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv muhitda o‘qitish texnologiyalari (2 soat)

Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarga jalb qilish. Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv muhitda o‘qitish texnologiyalarini amaliyotda qo‘llash.

23-Mavzu: Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarda o‘qitish uchun alohida ta‘lim dasturlarini yaratishni o‘rganish(2soat)

Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlarda o‘qitish uchun alohida ta‘lim dasturlarini yaratishni o‘rganish. Bolalarning tashxislaridan kelib chiqqan holda taxminiy dastur tuzish va tahlil qilish.

24-Mavzu: Inklyuziv ta‘limga jalb qilishda ota – onaning roli. Inklyuziv guruhlarda pedagoglar hamkorligi (2 soat)

Inklyuziv ta‘limga jalb qilishda ota – onaning roli. Inklyuziv guruhlarda pedagoglar hamkorligini tashkil etish masalalarini ko‘rib chiqish. Hamkorlikda olib boriladigan taxminiy ishlar rejasini tuzish va tahlil qilish.

IV. Nazorat savollari

1. Maxsus pedagogika-logopediyaning maqsad va vazifalari, metodologik asoslarini tavsiflab bering.
2. Maxsus pedagogika-surdopedagogikaning maqsad va vazifalari, metodologik asoslarini yoritib bering.
3. Maxsus pedagogika-oligofrenopedagogikaning maqsad va vazifalari, metodologik asoslarini ochib bering.
4. Maxsus pedagogika-tiflopedagogikaning maqsad va vazifalari, metodologik asoslarini tavsiflab bering.
5. Maktabgacha yoshdagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash uchun qayday texnologiyalardan foydalaniladi?
6. Maktabgacha yoshdagi zaif eshituvchi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida qanday texnologiyalar qo'llaniladi?
7. Maktabgacha yoshdagi aqli zaif va ko'zi ojiz bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash texnologiyalarini qiyoslang.
8. Logoped va tarbiyachining hamkorlik ish rejasi mazmunini yoritib bering.
9. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan yakka tartibda amalga oshiriladigan ishlarning korreksion mazmuni nimalardan iborat?
10. Maxsus maktabgacha ta'lim tizimida korreksion ishlar samaradorligini oshirish mazmuni nimalardan iborat?
11. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti mazmunini yoritib bering.
12. O'zbekistonda Inklyuziv ta'lim.
13. Inklyuziv ta'lim tamoyillarini yoritib bering.
14. Alohida ehtiyojli bolalarni aniqlash va ularni inklyuziv guruhlariga jalb qilishda qanday omillarga tayaniladi?
15. Inklyuziv ta'limga jalb qilishda ota – onaning rolini aytib bering.
16. Maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim – tarbiya ishini tashkil qilish jarayonlarini o'ziga xosligini tavsiflang.
17. Maktabgacha yoshdagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida o'yinning mazmuni, qoidasi, vazifasini belgilash.
18. Tafakkur va nutqning uzviy bog'liqligi.
19. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar tafakkurining o'ziga xos xususiyatlari
20. Eshitishda nogironligi bor bo'lgan bolalar ta'lim – tarbiyasida ko'xlear implantatsiyaning ahamiyati.
21. Ko'r va zaif ko'ruvchi bolalarning idroki.
22. Korreksion ishning asosiy yo'nalishlari.
23. Maktabgacha yoshdagi eshitishda nogironligi bor bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida o'yinning mazmuni, qoidasi, vazifasini belgilash.

24. Maktabgacha yoshdagi ko‘rishida nogironligi bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash jarayonida qanday o‘yinlarni qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi?

25. Logopedning ishida yangi zamonaviy texnologiyalar va ularni qo‘llash.

26. Maxsus maktablar va ularda olib boriladigan ta’lim mazmuni nimalardan iborat.

27. Maxsus ta’lim va inklyuziv ta’limdagi yutuq va kamchiliklar.

28. Eshitishda nogironligi bor bolalarning nutqini logopedik tekshirish xususiyatlari nima bilan ifodalanadi?

29. Maktabgacha yoshdagi aqliy nogironligi bor bolalar orasida qaysi nutq buzilishlari keng tarqalgan?

30. Yordamchi maktab o‘quvchilarida uchraydigan yozma nutq buzilishlarining o‘ziga xos xususiyatlarini yoritib bering.

31. Yordamchi maktab o‘quvchilarida uchraydigan yozma nutq buzilishlarini bartaraf etish yo‘larini ochib bering.

32. Maktabgacha yoshdagi aqliy nogironligi bor bolalarda nutqning leksik – grammatik tomonidan buzilishining o‘ziga xos xususiyatlarini yoritib bering.

33. Maktabgacha yoshdagi aqliy nogironligi bor bolalarda nutqning leksik – grammatik tomonidan namoyon bo‘ladigan buzilishlarini bartaraf etish yo‘llarini aytib bering

IV. O‘qitish vositalari

8. Doska

9. Markerlar

10. Tarqatma materiallar

11. Videoproektor

12. Kompyuter

13. Vatman qog‘ozi, magnit

14. Slaydlar

V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-595-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni

3. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori.

5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 11-avgustda “Reabilitatsiya markaziga ega bo‘lgan davlat ixtisoslashtirilgan ko‘p tarmoqli maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Hukumatining ayrim qarorlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi 510-sonli Qaror.

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 25-yanvarda “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ta’lim olishlarini tashkil etish va ularni reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora – tadbirlari to‘g‘risida”gi 46-sonli Qaror.

7. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i.

8. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i.

9. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o‘zbek va rus tillarida)

10. “Ilm yo‘li” variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash. T.: 2022

11. Ayupova M.Y. “Logopediya” Pedagogika universitet hamda institutlarining bakalavr va magistr yo‘nalishida ta’lim olayotgan talabalari uchun darslik , - T. 2011

12. Po‘latova P.M., Nurmuxamedova L.Sh., Yakubjonova D.B., Mamarajabova Z.N., Amirsaidova Sh.M., Sultonova A.D. “Maxsus pedagogika” “Fan va texnologiya”- 2014

13. Xamidova M.U. “Maxsus pedagogika” O‘quv qo‘llanma, T - 2018

14. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. “Oila va mahalla bilan hamkorlik” Uslubiy qo‘llanmasi, T - 2020

15. Qodirova F.R., Fayzullaeva M. Maktabga tayyorlov guruhida nutqni rivojlantirish ta’limiy faoliyatini tashkil etish. – T.: 2021 y.

16. Logopediya (pod.red. L.S.Volkovoy) - M.,2002

17. Krauze Ye.N. “Logopediya” – M., 2003
18. Aksenova L.I. “Sotsialnaya pedagogika v spetsialnom obrazovanii” – Izd-vo Akademiya – M., 2001
19. Lalaeva R.N. “Logopedicheskaya rabota v korrktsionnykh klassakh” – Izd-vo Vlados. – M., 2001
20. Korovin K.G. “Usviщenie osnovnykh grammaticheskikh ponyatiy uchiщimisya starshix klassov shkoly slaboslyshashix” – M., 1982
21. Rau F.F., Neyman L.V., Beltyukov V.I. “Ispolzovanie sluxovogo vospriyatiya u gluxonemykh tugoux uchiщixsya” – M., 1981
22. www.mdo.uz
23. www.mdomoi.uz
24. www.youtube.com/@albiiina
25. www.yotube.com/@logo-razvivalki
26. www.youtube.com/@logopedvas

1.5. MAXSUS PSIXOLOGIYA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ- 4312-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdaagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdaagi “Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdaagi “Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli, Maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdaagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Maxsus psixologiya” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilga bo‘lib, maktabgacha yoshdaagi alohida yordamga muhtoj bolalarning shaxsi, nutqi, ruhiy rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari, bilish jarayonlarini psixokorreksiya etishning asoslarini ochib beradi. Kasbiy qayta tayorlov kurslari tinglovchilarini

maktabgacha yoshdagi alohida yordamga muhtoj bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik faoliyatga tayorlaydi. Alohida yordamga muhtoj bolalarning ruhiy rivojlanishidagi buzilishlarni diagnostika qilish va korrektsiyalash malakalarini egallashga yordam beradi.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash kurslari mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedlarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Mazkur o'quv dastur defektologiya (logopediya) yo'nalishi kasbiy qayta tayyorlov kursi jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 36 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 12 soat

Amaliy mashg'ulotlar - 24 soat

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maxsus psixologiya"

2.2. Modulning maqsadi: "Maxsus psixologiya" modulining ishchi o'quv dasturida alohida yordamga muhtoj bolalarning shaxsi, nutqi, ruhiy rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari, bilish jarayonlarini psixokorreksiya etishning ilmiy-nazariy asoslari yoritiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti logopedi kasbiy qayta tayyorlov kurslari tinglovchilariga alohida yordamga muhtoj bolalarning ruhiy rivojlanishidagi buzilishlarni diagnostika qilish va korrektsiyalash malakalari shakllantiriladi.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
- alohida yordamga muhtoj bolalar aqliy rivojlanishining asosiy xususiyatlari, anomal rivojlanishning turli shakllari bo'lgan bolalarning ta'lim jarayonini tashkil etish xususiyatlari borasidagi bilimlarga ega bo'ladilar;	- alohida yordamga muhtoj bolalar o'quv-tarbiyaviy ishlaridagi faoliyat va qiyinchiliklarning xususiyatlarini aniqlash, ularni bartaraf etish yo'llarini belgilash; o'quv qiyinchiliklari va individual tuzatish ishlari natijalari tahlili bilan alohida yordamga muhtoj bolalar xarakterini tasvirlash ko'nikmalariga ega	- alohida yordamga muhtoj bolalar bilan aloqa o'rnatish; bolalarlarning qiziqishlari, moyilliklari, qobiliyatlari, ijobiy va salbiy tomonlarini o'rganish; diagnostika ishlarini amalga oshira olish; psixologik muammolarni ko'rish va shakllantirish; psixolog tajribasini o'rganish va umumlashtirish; qo'shimcha adabiyotlar bilan ishlash; psixologik tadqiqot

	bo'ladilar.	usullarini qo'llash malakalarga ega bo'ladilar.
--	-------------	---

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			
			Jami	Jumladan		
				Nazariy soatlar		Amaliy mashg‘ulot soatlari
1.	Maxsus psixologiya fanining umumiy masalalari. Alohida yordamga muhtoj bolalar toifalari Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar.	6	6	2	4	
2.	Og‘ir nutq buzilishi bo‘lgan bolalar turlari va bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi. Ruxiy rivojlanishi sustlashgan bolalar bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi	6	6	2	4	
3.	Autizm sindromiga ega bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarini rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari	6	6	2	4	
4.	Eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarining o‘ziga xosligi. Koxlear implantli bolalarda eshituv-nutqiy qabul qilishni rivojlantirish yo‘l va usullari.	6	6	2	4	
5.	Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning o‘ziga xos xususiyatlari. Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarining o‘ziga xosligi.	6	6	2	4	
6.	Harakat tayanch a‘zolarida nuqsoni bo‘lgan bolalar jismoniy va aqliy rivojlanish jarayonlarining haqida. Mujassam nuqsonli bolalar bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi	6	6	2	4	
	Jami	36	36	12	24	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maxsus psixologiya fanining umumiy masalalari (2 soat ma'ruza). Alohida yordamga muhtoj bolalar toifalari. Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar. Sensor nuqsonli bolalar

2-mavzu: Og‘ir nutq buzilishi bo‘lgan bolalar turlari va bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi (2 soat ma’ruza). Ruxiy rivojlanishi sustlashgan bolalar bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi

3-mavzu: Autizm sindromiga ega bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarini rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari (2 soat ma’ruza).

4-mavzu: Eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarining o‘ziga xosligi (2 soat ma’ruza). Koxlear implantli bolalarda eshituv-nutqiy qabul qilishni rivojlantirish yo‘l va usullari.

5-mavzu: Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning o‘ziga xos xususiyatlari (2 soat ma’ruza). Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilish jarayonlarining o‘ziga xosligi.

6-mavzu: Harakat tayanch a‘zolarida nuqsoni bo‘lgan bolalar jismoniy va aqliy rivojlanish jarayonlarining haqida (2 soat ma’ruza). Mujassam nuqsonli bolalar bilish jarayonlarini o‘ziga xosligi.

3.2. Amaliy ta’lim mazmuni

1-mavzu: Aqliy rivojlanishida nuqsonga ega bo‘lgan bolalarni sezgi, idrok xususiyatlari (4 soat amaliy). Aqliy rivojlanishida nuqsonga ega bo‘lgan bolalarni diqqat, xotira va tafakkur xususiyatlari.

2-mavzu: Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni rivojlantirish yo‘l va usullari (4 soat amaliy). Og‘ir nutq buzilishi bo‘lgan bolalarning tafakkur va nutqini rivojlantirish. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni diqqat va xotira jarayonlarini rivojlantirish yo‘l va usullari.

3-mavzu: Autizm sindromiga ega bo‘lgan bolalar rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari (4 soat amaliy). Autizmga ega bo‘lgan bolalarning nuqsonlarini bartaraf etish yul va usullari.

4-mavzu: Eshitishda nuqsoni bulgan bolalar bilish jarayonlarining o‘ziga xosligi (amaliy 4 soat). Koxlear implantli bolalar rehabilitatsiyasida eshituv-nutqiy qabul qilishni rivojlantirish yul va usullari.

5-mavzu: Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar va ularning o‘ziga xos xususiyatlari (amaliy 4 soat). Ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’limida maxsus korreksion mashg‘ulotlarni tashkil etish.

6-mavzu: Harakat-tayanch a‘zolarida nuqsoni bo‘lgan bolalar. Mujassam nuqsonli bolalar va ularning ta’rifi (amaliy 4 soat). Harakat-tayanch a‘zolarida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya ishlari. Mujassam nuqsonli bolalar bilan olib boriladigan ta’lim-tarbiya ishlari.

IV. Nazorat savollari

1. Alohida yordamga muxtoj bolalar toifalariga qanday bolalar kiradi?
2. Korreksiya (tuzatish) so'zining mohiyati, mazmuni haqida so'zlab bering.
3. Sensor nuqsonli bolalar toifalari haqida ma'lumot bering.

4. Aqliy nuqsonga ega bo'lgan bolalar haqida ma'lumot bering.
5. Aqli zaif bolalar bilan korrektsion-pedagogik ish tizimidagi didaktik oyinlar.
6. Korrektsion ta'lim jarayonida aqli zaif bolalarning bilish qobiliyatlarini shakllantirish.
7. Aqli zaif o'quvchilar shaxsini shakllantirishda mehnat faoliyatining o'rni va ahamiyati haqida so'zlab bering.
8. Og'ir nutq buzilishi bo'lgan bolalarda qanday ikkilamchi asoratlarni yuzaga keladi?
9. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar qanday guruhlarga bo'linadi?
10. Koxlear implant o'rnatilgan bolalar bilan olib boriladigan reabilitatsion ishlar haqida so'zlab bering.
11. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar qanday guruhlarga bo'linadi? Ko'r va zaif ko'ruvchi shaxslarning imkoniyatlari qanday bo'lsin so'zlab bering.
12. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni qanday kasblarga yo'naltirish mumkin?
13. Ko'zi ojizlar maxsus maktablari bitiruvchilarini kasbiy tayyorlash yo'llari xususida ma'lumot bering.
14. Kasbga yo'naltirish bo'yicha maktabda qanday ishlar olib boriladi?
15. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan shaxslarni kasbga yo'naltirishda ota-onalar bilan olib boriladigan ishlar nimalardan iborat?
16. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bitiruvchi sinf o'quvchilari bilan maxsus maktabda kasbga tayyorlash ishlarini olib borishda defektolog va psixologning vazifalari nimalardan iborat?
17. Bilish jarayonlarini aytib bering.
18. Asosiy sezgi turlari haqida aytib bering.
19. Nutq turlarini aytib bering.
20. Diqqatning qanday turlari mavjud?
21. Xotiraning turlari haqida so'zlab bering.
22. Oligofren bolalarga ta'rif bering.
23. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalarning qanday guruhlari bor?
24. Bolalardagi ruhiy rivojlanishning sustlashishiga nimalar sabab bo'ladi?
25. Autizm spektriga ega bo'lgan bolalar haqida so'zlab bering.
26. Tayanch-harakat a'zolari jarohatlangan bolalar haqida so'zlab bering.
27. Muqammal nuqsonli bolalarga ta'rif bering.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter

6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-595-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni
3. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta’lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 124-sonli buyrug‘i
6. Raxmanova V.S. “Defektologiya asoslari”. -“VORIS-NAShRIYoT”. T., 2012.
7. Nurkeldieva. D.A. Pedagogik-psixologik diagnostika – “VNESHINVESTPROM”. T., 2019.
8. Boskis R.M «Gluxie i slaboslyshayushie deti». M., 1983 g.
9. «Defektologicheskiy slovar» - M. Vlados. 2001 g.
10. Zayseva G.L. «Jestovaya rech». «Daktilologiya». M., 2000 g.
11. Kuzmicheva Ye.P. «Razvitie rechevogo sluxa u gluxix». M., 1983 g.
12. Jukova N. S., Mastyukova Ye. M., Filicheva T. B. Logopediya. Preodolenie obshchego nedorozvitiya rechi u doshkolnikov.-Yekaterenburg: Izd-vo ARD LTD, 1998.
13. Jukova N.S. Preodolenie nedorazvitiya rechi u detey. – M.: 1994.
14. Kartushina M.Yu. Logoritmicheskie zanyatiya v detskom sadu. – M.: 2004.
15. Logopediya. / pod red. L.S. Volkovoy., S.N. Shaxovskoy. – M., 2003.
16. Luriya A.R. Yazыk i soznanie / pod red. Ye.D.Xomskoy.-Rostov-n/D.: Feniks, 1998g.
17. Niщeva N.V. Sistema korreksionnoy raboty v logopedicheskoy gruppe dlya detey s obshchim nedorazvitiem rechi. – SPB.: 2001.

18. Filicheva T.E. Podgotovka k shkole detey s obuchim nedorozvitiem rechi v usloviyax spetsialnogo detskogo sada/ Filicheva T.E, G.V.Chirkina.-Moskva, 1994 g.

1.6. BOLALAR RIVOJLANISHIDAGI NUQSONLARNING KLINIK ASOSLARI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilga bo‘lib, bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari rivojlanish markazlarini takomillashtirish, loyihalash, unga qo‘yiladigan talablar, faoliyatlarda o‘quv-didaktik vositalardan foydalanish, o‘quv-didaktik vositalar tayyorlash bo‘yicha kasbiy qayta tayyorlash kursining jarayonlari mazmunini takomillashtirish va muntazam yangilab borishni taqozo etadi.

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 42 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	- 12 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	- 30 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga, alohida yordamga muhtoj bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablarini va bolalarning asab-ruhiy rivojlanishiga ta’sirini, inson organizmining umumiy tuzilishini va turli nuqsonlar

mavjud bo'lgandagi holatini, bosh miya va asab tizimi faoliyatini, ko'rish, eshitish va nutq sensorlarining faoliyatini, fiziologiyasi va patologiyasini, ulardagi turli kasalliklarning kelib chiqish sabablarini va ularni oldini olish yo'llarini va insonning umumiy va ma'lum xususiyatlari rivojiga ta'siri kabi masalalarni o'rganishdan iborat, ruhiy va jismoniy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalardagi nuqsonlar va kasalliklarni, xususan, oliy asab tizimini, ko'rish, eshitish va nutq sohasidagi kamchiliklarning kelib chiqish sabablarini, klinik ko'rinishlarini va ularning bolaning umumiy salomatligi va nuqsonlar holatiga ta'siri bo'yicha tibbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni nazariy va amaliy jihatdan shakllantirishdan iborat.

Alohida yordamga muhtoj bolalardagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablarini va bolalarning asab-ruhiy rivojlanishiga ta'sirini, inson organizmining umumiy tuzilishini va turli nuqsonlar mavjud bo'lgandagi holatini, bosh miya va asab tizimi faoliyatini, ko'rish, eshitish va nutq sensorlarining faoliyatini, fiziologiyasi va patologiyasini, ulardagi turli kasalliklarning kelib chiqish sabablarini va ularni oldini olish yo'llarini va insonning umumiy va ma'lum xususiyatlari rivojiga ta'siri, talabalarda ruhiy va jismoniy rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalardagi nuqsonlar va kasalliklarni, xususan, oliy asab tizimini, ko'rish, eshitish va nutq sohasidagi kamchiliklarning kelib chiqish sabablarini, klinik ko'rinishlarini va ularning bolaning umumiy salomatligi va nuqsonlar holatiga ta'siri bo'yicha tibbiy bilim, malaka va ko'nikmalarni nazariy va amaliy jihatdan shakllantirish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi etio-patogenetik faktorlarning o'ziga xosligi ekanligi to'g'risida ma'lumot berish.	Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi etio-patogenetik faktorlar haqidagi ko'nikmaga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarga maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi etio-patogenetik faktorlarning o'ziga xosligi haqidagi malakaga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi neyrofiziologik-neyrodinamik (nutq, eshitish, ko'rish, aqliy, ruhiy va	Tinglovchilarga rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi neyrofiziologik -	Tinglovchilarga rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlarining kelib chiqishidagi neyrofiziologik-

harakat) buzilishlari, bolalar nuqsonlari 'ziga xosligi ekanligi to'g'risida ma'lumot berish.	neyrodinamik (nutq, eshitish, ko'rish, aqliy, ruhiy va harakat) buzilishlari haqidagi ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	neyrodinamik (nutq, eshitish, ko'rish, aqliy, ruhiy va harakat) buzilishlari haqidagi bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari yuzasidan tibbiy diagnostika tekshirish usullarining o'ziga xosligi haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari yuzasidan tibbiy diagnostika tekshirish usullarining o'ziga xosligi haqidagi ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari yuzasidan tibbiy diagnostika tekshirish usullarining o'ziga xosligi haqidagi hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari bilan ishlashda tibbiy, pedagogik va psixologik yondoshuvlarining o'ziga xosligi haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari bilan ishlashda tibbiy, pedagogik va psixologik yondoshuvlarining o'ziga xosligi haqidagi ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning klinik asoslari fani yuzasidan bolalar rivojlanishi nuqsonlari bilan ishlashda tibbiy, pedagogik va psixologik yondoshuvlarining o'ziga xosligi haqidagi hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘ chma mashgulotlar	
1.	Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning neyrofiziologik asoslari.	4	4	2	2		
2.	Ko‘rish, eshitish va nutq faoliyatida bosh miya 12 juft nervlarining neyrofiziologik faoliyati.Sezi va harakat sistemasining neyrofiziologik asoslari.	4	4	2	2		
3.	Ko‘ruv sistemasi. Ko‘rish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari. Ilk yoshdagi bolalardagi ko‘rish faoliyatining patologiyasi. Ilk yoshdagi bolalardagi ko‘rish analizatorlari patologiyasi.Ko‘rish qobiliyatini tekshirish usullari va tibbiy chora tadbirlar.	6	6	2	4		
4.	Eshitish sistemasi. Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari. Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish organlari asosiy patologiyasi.	6	6	2	4		
5.	Inson nutq organlari haqida asosiy tushunchalar. Ilk yoshdagi bolalardagi nutq organlari markaziy va periferik tizimlari patologiyasi.	6	6	2	4		
6.	Ilk yoshdagi bolalardagi nutq nuqsonlarini tibbiy va pedagogik tekshirish usullari. Nutqida nuqsoni bor bolalar bolalar rivojlanishining psixo-fiziologik xususiyatlari.	4	4		4		
7.	Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.	4	4	2	2		
8.	Bolalarda uchraydigan ruhiy faoliyat buzilish simptomlari va sindromlari.	4	4		4		
9.	Aqli zaiflik etio-patogenetik darajalari. Neyrokognitiv va neyroontogenetik kasalliklar.	4	4		4		
	Jami:	42	42	12	30		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning neyrofiziologik asoslari.

Odam nerv sistemasining tuzilishi va funksiyalari. Asab tizimining evolyutsiyasi
Inson asab tizimining rivojlanishi. Bolalar nevrapatologiyasi.

2-Mavzu. Ko'rish, eshitish va nutq faoliyatida bosh miya 12 juft nervlarining neyrofiziologik faoliyati.

Sezgi va harakat sistemasining neyrofiziologik asoslari. Inson ko'rish analizatorlari anatomiyasi va fiziologiyasi. Inson ko'rish analizatorlari tizimi. Ko'rish qobiliyati haqida umumiy tushuncha. Insonda ko'rishning o'ziga xos xususiyatlari

3-Mavzu. Ko'ruv sistemasi. Ko'rish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Ilk yoshdagi bolalardagi ko'rish faoliyatining patologiyasi. Ilk yoshdagi bolalardagi ko'rish analizatorlari patologiyasi. Ko'rish qobiliyatini tekshirish usullari va tibbiy chora tadbirlar.

4-Mavzu. Eshitish sistemasi. Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish organlari asosiy patologiyasi. Inson eshitish analizatorlari tizimi va tovushni his etish

Inson eshitish analizatorlari tizimi. Inson eshitish organlari patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Ularning inson salomatligiga ta'siri

5-Mavzu. Inson nutq organlari haqida asosiy tushunchalar. Ilk yoshdagi bolalardagi nutq organlari markaziy va periferik tizimlari.

Nutq a'zolari haqida umumiy ma'lumot. Nutqning rivojlanishida optik va akustik sistemaning ahamiyati. Nutq sistemalari faoliyatining neyrofiziologik asoslari

6-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Bolalardagi ruhiy salomatlik mezonlari. Psixopatologik simptomlar, simptom majmualari va sindromlar. Erta bolalik autizmi. Bolalardagi nevroz va psixoz holatlari. Psixopatiyalar. Aqli zaiflikning neyrofiziologik asoslari haqida umumiy fikrlar. Aqli zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezini. Nogiron bola rivojlanishining barcha bosqichlarida davolash-pedagogik chora-tadbirlar.

7-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Bolalarda uchraydigan ruhiy faoliyat buzilish simptomlari va sindromlari. Bolalardagi ruhiy va jismoniy rivojlanishdagi kamchiliklarni o'rganish va bartaraf etishda tibbiy-psixologik va pedagogik yondoshuvning ahamiyati. Kraniotserebral

innervatsiyani tadqiq qilish. Motor sohasini tadqiq etish. Aqliy sohani tadqiq etish . Qo'shimcha tekshirish usullari. Xulosa tuzish o'ziga xususiyatlari haqida tushunchaga ega bo'lishi kerak.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

1-mavzu: Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning neyrofiziologik asoslari.

Odam nerv sistemasining tuzilishi va funksiyalari. Asab tizimining evolyusiyasi Inson asab tizimining rivojlanishi. Bolalar nevrapatologiyasi.

2-Mavzu. Ko'rish, eshitish va nutq faoliyatida bosh miya 12 juft nervlarining neyrofiziologik faoliyati.

Sezgi va harakat sistemasining neyrofiziologik asoslari. Inson ko'rish analizatorlari anatomiyasi va fiziologiyasi. Inson ko'rish analizatorlari tizimi. Ko'rish qobiliyati haqida umumiy tushuncha. Insonda ko'rishning o'ziga xos xususiyatlari

3-Mavzu. Ko'ruv sistemasi. Ko'rish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Ilk yoshdagi bolalardagi ko'rish faoliyati. Ko'rish analizatorlari anatomiyasi va fiziologiyasi. Ko'rish analizatorlari tizimi. Ko'rish qobiliyati haqida umumiy tushuncha. Insonda ko'rishning o'ziga xos xususiyatlar

3-Mavzu. Ko'ruv sistemasi. Ko'rish analizatori patologiyasining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Ilk yoshdagi bolalardagi ko'rish faoliyatining patologiyasi. Ilk yoshdagi bolalardagi ko'rish analizatorlari patologiyasi. Ko'rish qobiliyatini tekshirish usullari va tibbiy chora tadbirlar.

4-Mavzu. Eshitish sistemasi. Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish analizatorining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Inson eshitish analizatorlari tizimi va tovushni his etish
Inson eshitish analizatorlari tizimi

4-Mavzu. Eshitish sistemasi. Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish analizatori patologiyasining neyrofiziologik va neyropsixologik asoslari.

Ilk yoshdagi bolalardagi eshitish organlari asosiy patologiyasi. Inson eshitish analizatorlari tizimi va tovushni his etish

Inson eshitish analizatorlari tizimi. Inson eshitish organlari patologiyasining asosiy ko'rinishlari. Ularning inson salomatligiga ta'siri

5-Mavzu. Inson nutq organlari haqida asosiy tushunchalar. Ilk yoshdagi bolalardagi nutq organlari markaziy va periferik tizimlari.

Nutq a'zolari haqida umumiy ma'lumot. Nutqning rivojlanishida optik va akustik sistemaning ahamiyati. Nutq sistemalari faoliyatining neyrofiziologik asoslari

5-Mavzu. Inson nutq organlari haqida asosiy tushunchalar. Ilk yoshdagi bolalardagi nutq organlari markaziy va periferik tizimlari.

Nutq organlari markaziy tizimlari patologiyasi. Nutq aʼzolari periferik tizimlari patologiyasi. Inson nutqi nuqsonlarini oʻrganish metodlari

6-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Bolalardagi ruhiy salomatlik mezonlari. Psixopatologik simptomlar, simptom majmualari va sindromlar. Erta bolalik autizmi Bolalardagi nevroz va psixoz xolatlari. Psixopatiyalar. Aqli zaiflikning neyrofiziologik asoslari haqida umumiy fikrlar. Aqli zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi. Nogiron bola rivojlanishining barcha bosqichlarida davolash-pedagogik chora-tadbirlar.

6-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Erta bolalik autizmi Bolalardagi nevroz va psixoz xolatlari. Psixopatiyalar. Aqli zaiflikning neyrofiziologik asoslari haqida umumiy fikrlar. Aqli zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi.

7-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Bolalarda uchraydigan ruhiy faoliyat buzilish simptomlari va sindromlari. Bolalardagi ruhiy va jismoniy rivojlanishdagi kamchiliklarni oʻrganish va bartaraf etishda tibbiy-psixologik va pedagogik yondoshuvning ahamiyati. Kranotserebral innervatsiyani tadqiq qilish. Motor sohasini tadqiq etish.

8-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Aqli zaiflikning turli shakllari etiologiyasi va patogenezi. Aqli zaiflikdagi neyrosensor buzilishlar. Aqli zaiflikdagi anatomo-fiziologik buzilishlar Nogiron bola rivojlanishining barcha bosqichlarida davolash-pedagogik chora-tadbirlar. Aqliy sohani tadqiq etish. Qoʻshimcha tekshirish usullari.

9-Mavzu. Ilk yoshdagi bolalarda ruhiy va aqliy faoliyat buzilishlarning neyrofunksional asoslari.

Minimal darajadagi bosh miya faoliyati buzilishlari.

Bolalardagi ruhiy va jismoniy rivojlanishdagi kamchiliklarni oʻrganish va bartaraf etishda tibbiy-psixologik va pedagogik yondoshuvning ahamiyati. Xulosa tuzish oʻziga xususiyatlari haqida tushunchaga ega boʻlishi kerak.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning umumiy rivojlanish xususiyatlari qanday?
2. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar bilan qanday korreksion tadbirlar olib boriladi?
3. Ona qornida homila rivojlanishi bosqichlari qanday?
4. Anomal rivojlanishning asosiy sabablari nimada?
5. Bosh miya harakat nervlarining funksiyasi nimadan iborat?
6. Bosh miya nervlari qaysi usullar bilan tekshiriladi?
7. Qadimgi Gretsiya va Rim imperiyasi neyroxirurgiyasi qanday rivojlangan?
8. Qadimgi Osiyo hududida neyropatologiya rivojlanishining o'ziga xosligi nimada?
9. X—XVIII asrlar davomida Yevropa dalatlarida neyropatologiya qanday rivojlangan?
10. Bosh miya haqida umumiy tushuncha nimadan iborat?
11. Bosh miya qanday bolimlardan tashkil topgan?
12. Bosh miya katta yarim sharlari qanday tuzilgan?
13. Bosh miya katta yarim sharlar po'stlog'i qanday tuzilgan?
14. Miya po'stlog'idagi markazlar qanday vazifani bajaradi?
15. Bosh miya asosiy patologiyalari nimadan iborat?
16. Miya po'stlog'ining filoontogenezini tushuntirib bering.
17. Miya po'stlog'i qanday tuzilishga ega?
18. Bosh miya po'stlog'ida markazlar qanday joylashgan?
19. Ichki analizatorlarning po'stloqdagi markazlari qanday vazifani bajaradi?
20. Tashqi muhit ta'sirini qabul qiluvchi analizatorlarning po'stloqdagi markazlari qanday vazifani bajaradi?
21. Ikkinchi signal tizimi markazlari qanday vazifani bajaradi?
22. Bosh va orqa miyaning o'tkazuv yo'llari qanday vazifani bajaradi?
23. Bosh miya asablari haqida umumiy ma'lumotlar.
24. Sezuvi bosh miya asablari.
25. Harakatlantiruvchi bosh miya asablari.
26. Aralash bosh miya asablari.
27. Inson asab tizimi tashxisi.
28. Bosh miya asablari (BMA)ni tekshirish usullari.
29. Hidlashni tekshirish usullari.
30. Eshitishni tekshirish usullari.

31. Bosh miyaning aralash asablarini tekshirish usullari.
32. Miyacha.
33. Ataksiya.
34. Ekstrapiramidal sistemasi.
35. Bosh miya pardalari.
36. Asab-mushak apparatining funksiyasi.
37. Harakat sifatlarining rivojlanishi.
38. Bosh miya po'stlog'ida harakat markazlarining rivojlanishi.
39. Harakat faolligining rivojlanishi.
40. Shartli refleksni tekshirish usuli.
41. Shartli refleksning hosil bo'lish tezligi va turg'unligi.
42. Ovqatlanish va boshqa faoliyatlarga harakat shartli refleksini hosil qilish.
43. Vaqtga hosil qilinadigan shartli reflekslar.
44. Shartli reflekslarning tormozlanishi.
45. I va P signal sistemasining o'zaro ta'siri.
46. Nutq funksiyasining rivojlanishi.
47. Oliy asab faoliyatining xususiyatlari va ularni tarbiyalash.
48. Sezgi to'g'risida umumiy tushuncha.
49. Sezgining neyrofiziologik asoslari.
50. Sezgi turlarining psixologik tavsifi.
51. Eshitish analizatorlari haqida umumiy ma'lumot.
52. Tovush to'liqlari.
53. Tovushni his etish.
54. Quloqning klinik anatomiyasi.
55. Tashqi quloq haqida tushuncha.
56. Ichki quloq haqida tushuncha.
57. O'rta quloq haqida tushuncha.
58. Eshitish qobiliyatining turg'un pasayishi.
59. Zaif eshitish haqida tushuncha.
60. Eshitish pasayishi sabablari.
61. Zaif eshituvchilikning kclib chiqish sabablari.
62. Tashqi quloq kasalliklari.
63. Yiringli kasalliklar.
64. Yiringsiz kasalliklar.
65. Turli kasalliklar profilaktikasi.
66. O'rta quloqning o'tkir yaliig'lanishi.
67. Yosh bolalarda o'tkir o'rta otitning kechishi.
68. Antrit ha- qida tushuncha.
69. Mastoidit haqida tushuncha.

70. Ichki quloq anomaliyasi haqida ma'lumot.
71. Labirintit haqida tushuncha.
72. Menyer kasalligining tavsifi.
73. Eshitish analizatori fiziologiyasini o'rganuvchi subyektiv va obyektiv usullar.
74. Akumetriya.
75. Audiometriya.
76. Subyektiv shovqin.
77. Eshitish apparatlari.
78. Zamonaviy eshitish apparatlari.
79. Zaif eshituvchi bolalarning psixik xususiyatlari.
80. Zaif eshituvchi bolalarning fiziologik rivojlanishi.
81. Zaif eshituvchi bolalar bilan olib boriladigan ishlar.
82. Nutqning anatomik-fiziologik mexanizmlari.
83. Nutqning lingvistik tavsifi.
84. Nutqning klinik tavsifi.
85. Nutqning pedagogik tavsifi.
86. Nutq apparati qismlari.
87. Markaziy nutq organlari tizimi.
88. Markaziy nutq organlari xususiyatlari.
89. Nutq apparati qismlari.
90. Periferik nutq organlari tizimi.
91. Periferik nutq organlari xususiyatlari.
92. Nutq organlari kasalliklari.
93. Markaziy nutq organlari kasalliklari.
94. Periferik nutq organlari kasalliklari.
95. Sistemali nutq buzilishlariga ta'rif.
96. Alalik bolalarning kliniko—pedagogik—psixologik tavsifi.
97. Afaziyali bolalarning kliniko—pedagogik—psixologik tavsifi.
98. Nutqida nuqsoni bor bolalarning psixik xususiyatlari.
99. Nutqida nuqsoni bor bolalarda diqqat.
100. Nutqida nuqsoni bor bolalarda xotira va tafakkur.
101. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar.
102. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq.
103. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda eshitish.
104. Rivojlanishning umumiy xususiyatlari.
105. Ko'rish analizatorlari haqida umumiy tushuncha.
106. Ko'rish analizatorlari anatomiyasi.
107. Ko'rish analizatorlari fiziologiyasi.
108. Ko'rish a'zolarining to'ntoq shikastlanishlari (kontuzi- yalar).

109. Ko'rish a'zolarini teshib o'tuvchi va teshib o'tmaydigan shikastlanishlari.
110. Ko'rish a'zolarining termik va ximik zararlanishi.
111. Ko'rish a'zolarining shikastlanishini oldini olish.
112. Ko'rish o'tkirligi haqida tushuncha.
113. Sivsev va Golovin jadvallari.
114. Ko'rish o'tkirligini aniqlashning boshqa usullari.
115. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalarning umumiy rivojlanish xususiyatlari.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-595-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni
3. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.
5. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i
6. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam"

davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil (o'zbek va rus tillarida)

7. "Ilm yo'li" variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash. T.: 2022

8. Abdullayeva N.Sh. Kelajak sari ilk ta'lim bilan: Variativ ta'lim ; – T.: "Iqtisod-moliya", 2020. – 104 b.

9. Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A., Gulyamova N.B., Miftaeva N.A "O'yin orqali ta'lim berish" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

10. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Nazarova V.A., Mikaylova U.T., Abdunazarova N. F., Zakirov A. A., Isxakova M. R., Umirzakova N. R. "Oila va mahalla bilan hamkorlik" Uslubiy qo'llanmasi, T - 2020

11. Qodirova F.R., Fayzullaeva M. Maktabga tayyorlov guruhida nutqni rivojlantirish ta'limiy faoliyatini tashkil etish. – T.: 2021 y.

15. www.mdo.uz

16. www.mdomoi.uz

1.7. ONA TILI (FONETIKA)

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrdagi "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026-son qarori, 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori hamda 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirining 2019-yil 30-avgustdagi "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlari to'g'risida"gi 155-son buyrug'i, Maktabgacha ta'lim vazirining 2020-yil 26-oktabrdagi "Maktabgacha ta'lim xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 173-son buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu ishchi o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Kasbiy qayta tayyorlov kurslarida o'qitiladigan mazkur "Ona tili" Fonetika modulining ishchi o'quv dasturi orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirish tamoyillari, unga qo'yilgan talablar, usullar, shakllar, nutqni

rivojlantirish muammolari, maktabgacha yoshda bo'lgan bolalarni og'zaki nutqini rivojlantirishning mazmun-mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining o'quv yuklamasi 6 soat bo'lib, shundan:

nazariy mashg'ulotlar - 2 soat

amaliy mashg'ulotlar - 4 soat

I. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Ona tili” Fonetika

2.2. Modul maqsadi: Maktabgacha yoshdagi bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirish va unga qo'yiladigan talablari, usullari, shakllari, nutq rivojlanishidagi muammolarga qaratilgan.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirishga oid nazariy qarashlar, yetakchi konsepsiyalarni;

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirishning asosiy taraqqiyot yo'nalishlari;

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirish sohasidagi kadrlarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablari;

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirishning normativ-huquqiy hujjatlarini bilishi lozim.

Maktabgacha ta'limda fonetika bilan tanishtirishda bolalarning shakllanishlari va malaka, ko'nikmalarini obyektiv baholashga qaratilgan didaktik vositalarni ishlab chiqish ko'nikmalarini oshiradilar.

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirish metodikasi bo'yicha ish shakllarini tashkil etish va ularni o'tkazish;

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirish mashg'ulotlari uchun didaktik ta'minotni takomillashtirish:

Maktabgacha ta'limda ona tili fonetikasi bilan tanishtirish mashg'ulotlarida innovatsion va axborot texnologiyalar, bolalar o'quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlarni qo'llash malakalariga ega bo'lishi kerak.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

T/r	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi
------------	-----------------	---------------------------------------

		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg‘ ulotlar	
1	Nutq tovushlari va ularning tasnifi.	2	2	2		
2	Nutqning fonetik bo‘linishi.	2	2		2	
3	O‘g‘zaki nutqda tovushlarning o‘zgarishlari	2	2		2	
Jami		6	6	2	4	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
1-mavzu: Nutq tovushlari va ularning tasnifi (nazariy – 2 soat).				
40 daqiqa	Fonetika. Nutq a'zolari. Artikulyatsiya. Tilning fonetik vositalari	Ma'ruza, bahs-munozara	Slayd asosida ma'ruza, topshiriqlar	Tinglaydilar, savol-javob, fikr bildiradilar, ma'lumotlarni yozil oladilar, topshiriqlarni bajaradilar
40 daqiqa	Unli tovushlar, ularning tasnifi. Undosh tovushlar va ularning tasnifi	Ma'ruza, bahs-munozara	Slayd asosida ma'ruza, bolalarning rivojlanish xaritasi, hamkorlik ish rejasi qayd etilgan kartochkalar	Taqdimot xulosasi, savol-javoblar, topshiriqlar natijasi
80 daqiqa	2-mavzu: Nutqning fonetik bo'linishi (amaliy – 2 soat).			
40 daqiqa	Nutqning fonetik bo'linishi: matn, fraza(jumla), takt	Suhbat Kichik guruhlarda onlayn tarzda ishlash	Slayd asosida ma'ruza, topshiriqlar	Tinglaydilar, savol-javob, fikr bildiradilar, ma'lumotlarni yozil oladilar, topshiriqlarni bajaradilar
40 daqiqa	Fonetik so'z, bo'g'in, tovush, urg'u va uning turlari	Suhbat Kichik guruhlarda onlayn tarzda ishlash	Slayd asosida ma'ruza, topshiriqlar	Taqdimot xulosasi, savol-javoblar, topshiriqlar natijasi
80	3-mavzu: O'g'zaki nutqda tovushlarning o'zgarishlari (amaliy – 2 soat)			

daqiqa				
40 daqiqa	Tovush o'zgarishlari haqida umumiy ma'lumot	Suhbat	Slayd asosida ma'ruza, topshiriqlar	Tinglaydilar, savol-javob, fikr bildiradilar, ma'lumotlarni yozil oladilar, topshiriqlarni bajaradilar
40 daqiqa	Kombinator o'zgarishlar. Pozitsion o'zgarishlar	Kichik guruhlarda onlayn tarzda ishlash	Slayd asosida ma'ruza, topshiriqlar	Taqdimot xulosasi, savol-javoblar, topshiriqlar natijasi

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Gramatik tushuncha nima? Uning o'ziga xosh xususiyatlarini ayting.
2. Kichik yoshdagi bolalar lingvistik tushunchalarni o'rganishda qanday qiyinchiliklarga duch keladilar?
3. Bolalarda lingvistik tushunchalarni shakllantirish jarayonini izohlang. Har bir bosqichdagi ishning mazmuni va maqsadini ayting.
4. Maktabgacha ta'limda yangi grammatik tushunchani o'rgatish mashg'ulotining lavhasini ishlab chiqing.
5. Fonetika tilshunislilikning qanday bo'limi?
6. Tovush va fonemaning farqi nimada?
7. Nutq tovushlari artikulyatsiyasi deganda nimani tushunasiz?
8. O'zbek tilining fonetik vositalariga nimalar kiradi?
9. Vokalizm nima?
10. Leksik va mantiqiy urg'ung farqi nimada?

V. O'QITISH VOSITALARI

1. Doska.
2. Markerlar.
3. Videoproektor.
4. Kompyuter.
5. Flipchart qog'ozi, magnit.
6. Slaydlar.
7. Tarqatma materiallar.

VI. ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni - "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 2019-yil 16-dekabr O'RQ 595-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori 2019-yil 8-may PQ-4312-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1026-son qarori 2017-yil 28-dekabr.

4. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari. – T.: 2018.

5. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining Davlat o‘quv dasturi. – T.: 2018.

6. F.R. Qodirova. “Nutq o‘stirish metodikasi”. Toshkent-2004.

7. F.R.Qodirova va boshqalar. “Maktabga tayyorlov guruhida nutq o‘stirish mashg‘ulotlari”. - Toshkent-2009.

8. F.Qodirova, R.Qodirova. “Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi”.

9. R.Qodirova “Maktabgacha yoshdagi bolalarda diologik nutqni rivojlantirishning psixologik omillari”. Toshkent-2006.

1.8. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR

FIZIOLOGIYASI VA GIGIYENASI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilga bo‘lib, bu fan bolalar organizmining tuzilishi organlari

faoliyati va ulardagi kasalliklarga qarshi kurashish, oldini olish choralarini talabalarga yetkazib boradi.

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

- Nazariy mashg'ulotlar - 6 soat;
- Amaliy mashg'ulotlar - 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga hozirgi zamon fan dalillariga asoslangan holda odam tanasining tuzilishi va organlarining funksiyalari to'g'risida chuqur bilimlar berish, bolalar tanasining tuzilishi va organlari funksiyalarining yoshga oid xususiyatlarini tushuntirish, talabalarni nazariy va amaliy bilimlarini bog'cha bolalariga ta'lim va tarbiya berishida tadbqiq etishga tayyorlash, anatomiya va fiziologiyadan ba'zi bir amaliy ko'nikmalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilar organlarning tuzilishi, funksiyasi bilan birga bolalarning yoshga oid xususiyatlari e'tiborga olinib bayon etilgan bolalar anatomiyasi va fiziologiyasidan o'zlashtirgan nazariy va amaliy bilimlari bog'cha bolalarini jismonan baquvvat, ruhan tetik, aqliy tomondan yetuk qilib tarbiyalashga yordam beruvchi bilimga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar - hujayra va uning tuzilishi, odam organizmi fiziologiyani o'rganishda qo'llaniladigan asosiy metodlar, bolalar anatomiyasi va fiziologiyasini o'rganishni tarixini bilish, organ, organlar sistemasi, ichki organlar va ularning turlari, qon aylanish sistemasi, nerv sistemasi, sezgi organlari, ichki sekresiya bezlarini tuzilishi hamda fiziologiyasi haqida ko'nikmaga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar atlas, jadvallardagi rasmlarni taniy olishi, fiziologik jarayonlarni izohlash, ko'krak va qorin sohasidagi organlarni ajrata olish, faol harakatda organizmda kechadigan protseslarni ajrata olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilar bolalar organizmi tayanch-harakat sistemasining ishlashi va funksiyasini boshqarilishi, mashq qilishning organizm muskul va tayanch-harakat sistemasi rivojlanishiga ta'siri, jismoniy mashqning odam salomatligiga ta'siri bo'yicha bilimga ega bo'ladilar.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari bilan tanishtirish hamda amalda qo'llash orqali ko'nikmaga ega bo'ladilar.	Tinglovchilarni "Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari" fanidan olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.

Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari fani orqali bolalarni temperamenti, bolalar tayanch kompetensiyalarini faollashtirishda qo'llaniladigan amaliy metod va uning turlari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari amaliy ishlarni mustaqil bajarish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilar Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslari bolalarni organ, organlar sistemasi, ichki organlar va ularning turlari, qon aylanish sistemasi, nerv sistemasi, sezgi organlari, ichki sekresiya bezlarini tuzilishi hamda fiziologiyasini haqida olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga Maktabgacha yoshdagi bolalar fiziologiyasi va gigiyenasi asoslariga oid bilimlar, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish haqida bilimlarga ega bo'ladilar.		Tinglovchilarga rivojlanish markazida ta'limiy faoliyatga oid bilimlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya jarayonlarini o'yin orqali tashkil etish va amaliyotda qanday tashkil etish malakasiga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘shish va rivojlanishi.	2	2	2			
2.	Maktabgacha yoshdagi bolalar nerv sistemasi va uning yosh xususiyatlari.	2	2	2			
3.	Maktabgacha yoshdagi bolalar tayanch - xarakat a’zolari va uning gigiyenasi.	2	2		2		
4.	Maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas olish organlar fiziologiyasi va gigiyenasi.	2	2		2		
5.	Maktabgacha yoshdagi bolalar ovqat hazm qilish organlari fiziologiyasi va gigiyenasi.	2	2		2		
6.	Maktabgacha yoshdagi bolalar sezgi a’zolarining fiziologiyasi va gigiyenasi.	2	2	2			

7.	Maktab yoshidagi bolalarda qon va qon aylanish tizimining fiziologiyasi.	2	2		2		
8.	Maktab yoshidagi bolalarda ayirish tizimining fiziologiyasi.	2	2		2		
9.	Bolalarda yuqumli kasalliklar va ularni oldini olish.	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sish va rivojlanishi.

Odam embrionning rivojlanishi. Yoshlik davrlari. Bolaning har bir yosh davrining o'ziga xos anatomik va fiziologik xususiyatlari.

2-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalar nerv sistemasi va uning yosh xususiyatlari.

Nerv sistemasining ahamiyati va umumiy tuzilishi. Nerv markazlari haqida tushuncha. Nerv markazlarining fiziologik xususiyatlari: qo'zgalish va tormozlanish, kislorod tanqisligiga chidamsizlik, Irradiatsiy.

6-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalar sezgi a'zolarining fiziologiyasi va gigiyenasi.

Analizatorlar tuzilishi. Ko'rish, eshitish hid bilish, tam bilish analizatorlari.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-Mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalar tayanch - xarakat a'zolari va uning gigiyenasi.

Tayanch-harakat a'zolari-ning ahamiyati va vazifasi. Maktabgacha yoshdagi bo-lalar skeletining umumiy tuzilishi va yosh xususi-yatlari. Suyak tuzilishining yosh xususiyatlari. Umurtqa pogonasi va ularning egri-liklari, egriliklarning shakllanishi. Bosh, gavda va qol-oyoq skeletining osishi va rivojlanishi.

4-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas olish organlar fiziologiyasi va gigiyenasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nafas organ-larining yosh xususiyatlari va gigiyenasi. Nafas olishning ahamiyati. Nafas sistemasining vazifasi. Tashqi va ichki nafas olish.

5-mavzu: Maktabgacha yoshdagi bolalar ovqat hazm qilish organlari fiziologiyasi va gigiyenasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar og'iz boshligida, meda va ichakda ovqat hazm bo'lishining xusu-siyatlari. Jigarining ovqat hazm qilishdagi ahamiyati.

7-Mavzu. Maktab yoshidagi bolalarda qon va qon aylanish tizimining fiziologiyasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda qon va qon aylanish tizimining fiziologiyasi yosh xususiyatlari va gigiyenasi. Ahamiyati.

8-Mavzu. Maktab yoshidagi bolalarda ayirish tizimining fiziologiyasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ayirish tizimining fiziologiyasi yosh xususiyatlari va gigiyenasi. Ahamiyati.

9-Mavzu. Bolalarda yuqumli kasalliklar va ularni oldini olish.

Bolalarda uchraydigan yuqumli kasalliklar, bosqichlari, oldini olish choralarini

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Bosh miya nervlari nechta juft va ularning nomlari.
2. Orqa miya nervlari tuzilishi va soni.
3. Vegetativ nerv sistemasi.
4. Simpatik va parasimpatik qism.
5. Qaysi a'zolar sezgi a'zolari xisoblanadi.
6. Tashqi quloqning tuzilishi.
7. O'rta quloqning tuzilishi.
8. Ichki quloqning tuzilishi.
9. Terining tuzilishi.
10. Ko'rish a'zosi qaysi qismlardan tashkil topgan va ularning tuzilishi.
11. Ko'zning nur singdiruvchi apparatlari.
12. Qalqonsimon bezi tuzilishi, funksiyasi va garmonlari.
13. Nerv tolasi charchamasligini qanday aniqlaymiz
14. Ko'z soqqasi tuzilish xususiyati.
15. Qalqonsimon bez oldi bezi tuzilishi.
16. Sinaps nima va uning turlari.
17. Akkomadatsiya nima va uning mexanizmi.
18. Ko'rish analizatori funksional tuzilishi.
19. Yeshitish analizatori tuzilishi.
20. Uyqu va uning organizm uchun ahamiyati.
21. Buyrak usti bezi garmonlari va funksiyasi.
22. Muskul turlari va ularning asosiy funksiyasi.
23. Harakat analizatori funksional tuzilishi.
24. Tetanus nima va uning turlari.
25. Ko'zning to'r parda tuzilishi va hujayrasi.
26. Odamlarning oliy nerv tiplari qanday tavsiflanadi
27. Organizmda glyukokortinoid va miniralkortikoid garmonlarni roli.
28. Charchash nima va uning mohiyati. Dam olish.
29. Refleks va reflektor yoy.
30. Oliy nerv faoliyati tiplari.
31. Vestibulyar analizator xossasi.
32. Analizator nima.

33. Markaziy nerv sistemasi
34. Tashqi quloq tuzilishi va funksiyasi.
35. Xotira turlari va uning ahamiyati
36. Nerv va muskul to'qimasini fiziologik xossasini nomlang.
37. Orqa miya funksiyalari.
38. O'rta quloq tuzilishi va funksiyasi.
39. Reflektor yoyining asosiy komponentlarini ayting.
40. Vestibulyar analizator xossasi.
41. Shartli refleks uslublari yaratuvchisi.
42. Nerv faoliyatining asosiy shakllari.
43. Markaziy nerv sistemasining ahamiyati va mohiyati
44. Analizator nima.
45. Shartsiz refleks turlari.
46. Ta'm bilish analizatori funksiyasi va retseptori qayerda joylashgan.
47. 1-2 signal sistemasining o'zaro ta'siri.
48. Qo'zg'alish qonuniyatlariga tavsif bering.
49. Nerv markazi va uning fiziologik roli.
50. Garmonlarning ta'sir mexanizmi.
51. Bioelektrik potensial nazariyasini paydo bo'lishini ayting.
52. Nerv markazi asosiy fiziologik xossasi.
53. Hid bilish analizatori tuzilishi xususiyati
54. Membrana potentsiali qanday paydo bo'ladi.
55. Orqa miya ildizlarini fiziologik funksiyasi.
56. Ichki quloq tuzilish xususiyati.
57. O'rta miya tuzilishi va funksiyasi.
58. Og'riq qanday paydo bo'ladi.
59. Akkomadatsiya nima va uning mexanizmi.
60. Nerv markaziy tonusi va u qanday saqlanadi.
61. Uzunchoq miya qanday funksiyalarni bajaradi.
62. Taktil analizatorlar retseptorlari funksiyasi.
63. Markaziy tormozlanish nima va uni kim ochgan.
64. Orqa miya ko'tariluvchi (afferent) va tushuvchi yo'llari (efferent) funksiyasi nima.
65. Termoretseptorlar turlari va vazifasi.
66. Markaziy nerv sistemasida qanday tormozlanish turlari bor.
67. Orqa miyada qanday reflektor markazlar joylashgan.
68. Orqa miya funksiyalari.
69. Shartli refleks tormozlanish turlari.
70. Tashqi quloq tuzilishi va funksiyasi.
71. Xotira turlari va uning ahamiyati

72. Garmonlar ta'sir yetish mexanizmi.
73. Retekulyar formaning tuzilishi va xossasi.
74. Shartli refleks nima, uning hosil bo'lish markazlari.
75. Gipofiz bezi tuzilishi va uning garmonlari.
76. Miyacha tuzilishi va funksiyasi.
77. Oliy bosqich refleksi deb qaysi shartli refleks tushiniladi.
78. Qalqonsimon bezi tuzilishi, funksiyasi va garmonlari.
79. Organizm hayotiy faoliyati uchun markaziy nerv sistemasi qo'zg'alish va tormozlanish jarayonining ahamiyati.
80. Instinkt nima.
81. Fiziologiya fanining predmeti, maqsadi va vazifalari.
82. Fiziologiyaning asosiy qonunlari va fiziologik tushunchalar.
83. Qon sistemasi fiziologiyasi.
84. Qonning shaklli yelementlari: yeritrotsitlar, leykotsitlar, trombotsitlar. Ularning tuzilishi, miqdori va funksiyalari.
85. Leykotsitlarning miqdori, tuzilishi va funksiyasi.
86. Trombotsitlarning miqdori, tuzilishi va funksiyasi.
87. Qon va limfa aylanish sistemasining fiziologiyasi.
88. yuraq-qon tomirlari fiziologiyasi.
89. Qon tomirlarining fiziologiyasi.
90. Nafas olish mexanizmi.
91. Pnevmotoraks. nafasning turlari.
92. Ovqat hazm qilish tizim fiziologiyasi.
93. Og'iz bo'shlig'ida ovqatning hazm bo'lishi.
94. Me'dada ovqatning hazm bo'lishi.
95. Moddalar va yenergiya almashinuvi haqida tushuncha.
96. Oqsillar almashinuvi va uning organizm uchun ahamiyati.
97. Uglevodlar almashinuvining boshqarilishi va uning muskullar ishida o'zgarishlari.
98. Suv va mineral tuzlarining almashinuvi.
99. Vitaminlar haqida tushuncha.

V. O'qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog'ozi, magnit,

7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 16 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595 son Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevralda 2017-2021-yillarga mo'ljallangan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, PF-4947 - son Farmoni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 sentabrda "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3261-son qarori

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 mayda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qarori.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026-son qarori.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori.

7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori.

8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirining 2018 yil 6 dekabrda "Maktabgacha ta'lim muassasalarining Kuzatuv kengashi faoliyatini tashkil etish haqida"gi 239-sonli buyrug'i.

9. Maktabgacha ta'lim vazirining 2019 yil 20 avgustda "Umumiy tipda davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining namunaviy ustavini tasdiqlash to'g'risida"gi 143-sonli buyrug'i.

10. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirining 2019 yil 30 avgustda "Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlari to'g'risida"gi 155-sonli buyrug'i.

11. Maktabgacha ta'lim vazirining 2020 yil 26 oktabrda "Maktabgacha ta'lim xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 173-sonli buyrug'i.

12. S.X.Aripova. "Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi". T.: Fan va texnologiya. 2010 y.

13. K.Almatov. Ulg'ayish fiziologiyasi. T.: M.Ulug'bek nomidagi bosmaxona 2004.

14. E.Maxmudov “Vozrastnaya fiziologiya i osnovi gigieny” T. Izd.Lit. Fonda soyuza pisateley RUz. 2006.

15. D.A.Mamatqulov. Bolalar anatomiyasi va fiziologiyasi asoslari. Faylasuf nashriyoti. 2017 y

Elektron ta’lim resurslari

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi: www.edu.uz.
2. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi: www.uzedu.uz.
3. Toshkent davlat Pedagogika universiteti huzuridagi xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi: www.giy.uz
4. Malaka oshirish muassasalari: <http://www.Pedagog.uz>.
5. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali: <http://www.gov.uz>-
6. “Iste’dod” jamg‘armasi: <http://www.istedod.uz>
7. Respublika bolalar kutubxonasi: www.kitob.uz
8. Ijtimoiy axborot ta’lim portali: www.ziyonet.uz

1.9. “NOGIRONLAR HUQUQLARI TO‘G‘RISIDAGI KONVENSIYA VA INKLYUZIVLIK”

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta’lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi “Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil

etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash kursi mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

"Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va inklyuzivlik" modulining namunaviy o'quv dasturi ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 6 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar	– 2 soat;
Amaliy mashg'ulotlar	– 4 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiya va inklyuzivlik

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarga Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning asosiy mazmuni, tamoyillari shakllantirish.

Inklyuziv ta'lim ijtimoiy va ta'limiy siyosatning yangi hodisasi sifatidagi nazariy g'oyalarni ishlab chiqish; inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning ijobiy xorijiy tajribasini tahlil qilish; inklyuziya jarayonida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni qulay ta'limiy muhitini tashkil etish, inklyuziv ta'lim sharoitida ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni rejalashtirish va tashkil etish, inklyuziv ta'lim sharoitida ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning yo'llari, usullari, vositalari va mazmunini tanlash va uni asoslash to'g'risida ma'lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
-------	----------	--------

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi, Ta'lim hamma uchun reja harakat dasturi, Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi hamda bir qator qonun va meyoriy hujjatlar bilan va inklyuziv ta'lim siyosati haqida bilimlarga ega bo'ladi. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlari haqidagi bilimga ega bo'ladi. .	Alohida yordamga muxtoj bolalarni o'z sog'lom tengdoshlari bilan maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim olish jarayoni va tamoyillarini tahlil etish va Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashtirishi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv-uslubiy materallarni ishlab chiqish yo'llarini bilishi, inklyuziv ta'limni joriy qilishda jahon tajribasini o'rganishi, inklyuziv ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot texnologiyalarini qo'l-lashni bilishi, inklyuziv ta'lim zamonaviy yutuqlarini tahlil eta oladi	Maxsus yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga korreksion yordamni tashkil eta oli-shi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv reja va dasturlarni bola imkoniyatiga moslashtirishni bilishi, imkoniyatlari cheklangan bolalarni xususiyatlarini inobatga olib individual das-turlar tuza olishi, inklyuziv ta'lim maktabgacha ta'lim tashkilotlarida zamo-naviy talablar asosida mashg'ulotlarni tashkil etish malakalariga ega bo'lishi, zamonaviy yonda-shuvlar va innovatsiyalardan kasbiy faoliyatda foydalanish
--	--	---

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining oʻquv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya oʻquv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashgʻulot	Koʻchma mashgʻulot	
1.	Nogironlar huquqlari toʻgʻrisidagi konvensiyaning mazmuni, tamoyillari, asosiy tushunchalari	2	2	2			
2.	Oʻzbekiston Respublikasida Nogironlar huquqlari toʻgʻrisidagi konvensiyaning amalga oshirilishi	2	2		2		
3.	Nogironlar huquqlari va inklyuziv taʼlimni tashkil etishda jamiyat va oilaning oʻrni	2	2		2		
	Jami:	6	6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

1-Mavzu. Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning mazmuni, tamoyillari, asosiy tushunchalari

Inklyuziv ta'limni haqida umumiy ma'lumot. Nogironlik ta'rifi. Nogironlik modellari. Nogironlikning tibbiy modeli. Nogironlikning ijtimoiy modeli. Inklyuziv ta'limda qiyinchiliklar va yondashuvlar. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning shartlari. Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash yetti ustuni. Inklyuziv ta'limni pedagogik amaliyotga joriy etishning dolzarbligi.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

2-Mavzu. O'zbekiston Respublikasida Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning amalga oshirilishi.

Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar haqida tushuncha berish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga saralash

3-Mavzu. Nogironlar huquqlari va inklyuziv ta'limni tashkil etishda jamiyat va oilaning o'рни.

O'quv materialini moslashtirish va modifikasiyalash texnologiyasi. Bosqichma-bosqich qo'shish texnologiyasi. Maxsus ehtiyojlarga ega bolalarni ta'lim jarayonida psixologik-pedagogik qo'llab quvvatlash texnologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'lim texnologiyalari.

IV. O'qitish vositalari

15. Doska
16. Markerlar
17. Tarqatma materiallar
18. Videoproektor
19. Kompyuter
20. Vatman qog'ozi, magnit,

21. Slaydlar

V. Nazorat savollari

1. Inklyuziv ta'limning mohiyati. Integratsion ta'lim va ijtimoiy reabilitatsiya.
2. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim tashkilotlarida o'qitishda maktab va maktab raxbariyatini vazifalari.
3. Inklyuziv ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatuvchi resurs o'qituvchi va ijtimoiy pedagogni maqsad va vazifalari.
4. Inklyuziv va integratsiya ta'limining bir-biridan farqi.
5. Inklyuziv ta'limni boshqarish tamoyillari.
6. Inklyuziv ta'limning tibbiy – pedagogik – ijtimoiy modeli.
7. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam va ularning xuquqiy, pedagogik aspektlari.
8. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashda ota – onalar, mahallalar va pedagoglarning o'rni va hamkorligi.
9. Inklyuziv va integratsiya ta'limning bir – biridan farqi.
10. Inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

19. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni.
20. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ- 4312-son Qarori.
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrda "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son Qarori.
22. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori
23. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi

Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i

24. R.Sh.Shomaxmudova "Maxsus va inklyuziv ta'lim" Toshkent 2011y

25. Banch Garri Ouen. Podderjka uchenikov s narusheniem intellekta v usloviyax obichnogo klassa: Posobie dlya uchiteley. 2-ye izd. / Per. s angl. S.Y. Kotova. M., 2008

26. Yekjanova Ye.A., Ye.V. Reznikova. Osnovi integrirovannogo obucheniya: Posobie dlya vuzov. M.: Drofa, 2008

27. Mitchell Devid. Effektivnie pedagogicheskie texnologii spetsialnogo i inklyuzivnogo obrazovaniya. M.: Perspektiva, 2011

2. IXTISOSLIK FANLARI.

2.1.“LOGOPEDIYA”

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Logopediya" modulining o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o'quv rejasiga muvofiq tuzilgan bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy jihatdan to'g'ri rivojlanishida hamda nutq nuqsonlarining kelib chiqishi sabablari va nutq nuqsonlarini bartaraf etishdagi kompleks psixologo-pedagogik ish tizimidagi mashqlar asosida korreksion ish yo'llarini aniqlash va korreksiyalash ishlarini olib borishning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur namunaviy o'quv dastur defektologiya(logopediya)ning qayta tayyorlash jarayonida qo'llaniladi

Ushbu o'quv modulda tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 36 soat bo'lib, shundan:

- Nazariy mashg'ulotlar - 18 soat;
Amaliy mashg'ulotlar - 18 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Logopediya"

2.2. Modulning maqsadi – Defektologiya (Logopediya) qayta tayyorlash kurslari tinglovchilariga nutq kamchiliklariga ega bo'lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, nutq kamchiliklarining xilma – xilligi, nutq kamchiliklarini tekshirish, nutq kamchiliklariga ega bo'lgan bolalarning nutq kamchiliklarini turlariga qarab bartaraf etish malakalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar uchun maxsus korreksion talim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari va usullarini ilmiy asoslagan holda to'g'ri tanlay olishi, nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, korrektsiyalash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarni nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun didaktik materiallarni tanlay bilishi va ulardan foydalana olish bilimlariga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar uchun maxsus korreksion talim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari va usullarini ilmiy asoslagan holda to'g'ri tanlay olishi, nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, korrektsiyalash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarni nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun didaktik materiallarni tanlay bilishi va ulardan foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar uchun maxsus korreksion talim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakllari va usullarini ilmiy asoslagan holda to'g'ri tanlay olishi, nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nuqsonlarini tasniflash, korrektsiyalash, maxsus adabiyotlarni tahlil etish, bolalarni nutq nuqsonlarini bartaraf etish uchun didaktik materiallarni tanlay bilishi va ulardan foydalana olish malakalariga ega bo'ladilar.
Korreksion pedagogik jarayonni nazariy-amaliy tahlil etish, talimni tashkil etish shakllari, usullarini amalda samarali qo'llash, ota-onalar bilan ishlash, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar talim-tarbiya nazariyasini amalda qo'llash bilimlariga ega bo'ladilar.	Korreksion pedagogik jarayonni nazariy-amaliy tahlil etish, talimni tashkil etish shakllari, usullarini amalda samarali qo'llash, ota-onalar bilan ishlash, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar talim-tarbiya nazariyasini amalda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.	Korreksion pedagogik jarayonni nazariy-amaliy tahlil etish, talimni tashkil etish shakllari, usullarini amalda samarali qo'llash, ota-onalar bilan ishlash, rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar talim-tarbiya nazariyasini amalda qo'llash malakalariga ega bo'ladilar.

Logopedning mashg'ulotida tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida, tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi bilimlarga ega boladi.	Logopedning mashg'ulotida tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida, tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi ko'nikmalarga ega boladi.	Logopedning mashg'ulotida tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida, tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi malakalarga ega boladi.
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonining ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonining ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi ko'nikmalariga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonining ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Logopediya fanining maqsad va vazifalari	2	2	2			
2.	Nutq buzilishlarini tasnifi	2	2	2			
3.	Ovoz kamchiliklari (disfoniya, afoniya)	4	4	2	2		
4.	Tovush talaffuzi kamchiliklari (dislaliya)	4	4	2	2		
5.	Tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya)	4	4	2	2		
6.	Tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya)	6	6	2	4		
7.	Sistemali nutq buzilishlari bo‘lgan bolalar (alaliya, afaziya)	6	6	2	4		
8.	Nutqning temp ritmi buzilishlari (duduqlanish), korreksion ishlar	4	4	2	2		
9.	Nutqning anatomik – fiziologik mexanizmlari. Nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari.	4	4	2	2		
	Jami:	36	36	18	18		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Logopediya fanining maqsadi va vazifalari (nazariy - 2 soat)

Logopediya fanining maqsadi. Nutq nuqsonlarini kelib chiqishi. nutq kamchiliklariga ega bo'lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, logopediya fanining vazifalari.

2- Mavzu: Nutq buzilishlarini tasnifi (nazariy - 2 soat)

Nutq buzilishlarini tasnifi. nutq kamchiliklariga ega bo'lgan bolalarda nutq faoliyatining yuzaga kelish xususiyatlari, nutq nuqsonlarini xilma xilligi, nutq buzilishlar turlari.

3- Mavzu: Ovoz kamchiliklari (disfoniya, afoniya) (nazariy - 2 soat)

Ovoz kamchiliklari (disfoniya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, ovoz kamchiliklari (afoniya) kelib chiqish sabablari va olib boriladigan korreksion ishlar

4-Mavzu: Tovush talaffuzi kamchiliklari (dislaliya) (nazariy - 2 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (Dislaliya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar. Tovush talaffuzi kamchiliklari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

5-Mavzu: Tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya) (nazariy - 2 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, tovush talaffuzi kamchiliklari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

6- Mavzu: Tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya) (nazariy - 2 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, tovush talaffuzi kamchiliklari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

7- Mavzu: Sistemali nutq buzilishlari bo'lgan bolalar (alaliya, afaziya) (nazariy - 2 soat)

Sistemali nutq buzilishlari (alaliya, bolalar afaziyasi) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, sistemali nutq buzilishlari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

8- Mavzu: Nutqning temp ritmi buzilishlari (duduqlanish), korreksion ishlar (nazariy - 2 soat)

Nutqning temp-ritm buzilishlari (duduqlanish) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

9-Mavzu: Nutqning anatomik – fiziologik mexanizmlari. Nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari. (nazariy - 2 soat)

Nutqning anatomik- fiziologik mexanizmlari, kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni:

3- Mavzu: Ovoz kamchiliklari (disfoniya, afoniya) (amaliy - 2 soat)

Ovoz kamchiliklari (disfoniya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, ovoz kamchiliklari (afoniya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar.

4- Mavzu: Tovush talaffuzi kamchiliklari (dislaliya) (amaliy - 2 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (dislaliya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, tovush talaffuzi kamchiliklari dislaliya turlari.

5-Mavzu: Tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya) (amaliy - 2 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, tovush talaffuzi kamchiliklari (rinolaliya turlari).

6-Mavzu: : Tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya) (amaliy - 4 soat)

Tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, tovush talaffuzi kamchiliklari (dizartriya turlari).

7- Mavzu : Sistemali nutq buzilishlari bo'lgan bolalar (alaliya) (amaliy-4 soat)

Sistemali nutq buzilishlari (alaliya, bolalar afaziyasi) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, sistemali nutq buzilishlari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

8- Mavzu: Nutqning temp ritmi buzilishlari (duduqlanish), korreksion ishlar) (amaliy - 2 soat)

Nutqning temp-ritm buzilishlari (duduqlanish) kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.

9-Mavzu: Nutqning anatomik-fiziologik mexanizmlari. Nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari (amaliy – 2 soat)

Nutqning anatomik- fiziologik mexanizmlari. kelib chiqish sabablari, turlari va olib boriladigan korreksion ishlar, nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Logopediyaning predmeti nimadan iborat?
2. Logopediyaning maqsad va vazifasi nimalardan iborat?
3. Mushaklar tonusini boshqaruvchi, diqqat etiborini faollashtiruvchi, sanoq mashqlarinig farqi nimadan iborat?
4. Turli yo‘nalishlarda yurishga misollar keltiring ?
5. Dislaliya tashxisli bolalar uchun mashg‘ulotlarda rivojlantiruvchi o‘yin va mashqlarga misollar keltiring.
6. Muskullar tonusini tartibga solish, tarbiyalash uchun qanday mashqlardan foydalanish mumkin.
7. Muskullar tonusini tartibga soladigan mashqlar nimani o‘rganishga imkon beradi?
8. Rinolaliya tashxisli bolalar bilan logoritmika mashg‘ulotida qaysi musiqaadan foydalanish mumkin?
9. Rinolaliya tashxisli bolalar bilan nafas mashqlari qanday bajariladi?
10. Fonematik eshitishni rivojlantiruvchi o‘yinlar qaysilar?
11. Alohida ehtiyoji bolalar guruhlariga qanday saralanadi ?
12. Alohida ehtiyojli bolalar bilan qanday korreksion ishlar olib boriladi?
13. Ko‘zida, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan musiqa rahbari qanday logopedik korreksion ishlarni amalga oshiradi?
14. Dizatriya tashxisli bolalar bilan ovozni rivojlantirishda qaysi usullardan foydalanadi?
15. Og‘ir nutq nuqsonli bolalar bilan logoped qanday ishlarni amalga oshiradi?

V. O‘qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

2.2.MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI LOGOPEDI ISH HUJJATLARI

KIRISH

Mamlakatimizda ayni paytda olib borilayotgan islohotlar maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarini tayyorlovchi qayta tayyorlash ta'lim muassasalarining shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgarishlarni kiritishni taqozo etmoqda. Xususan, so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun qayta tayyorlash kurslari mazmuni va shakllarini takomillashtirish zarurati paydo bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'ini ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Maktabgacha ta'lim tashkiloti logoped ish hujjatlari" modulining o'quv dasturi ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o'quv dastur defektologiya (logopediya) yo'nalishi kasbiy qayta tayyorlov kursi jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar – 6 soat;

Amaliy mashg'ulotlar – 12 soat;

II.MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Maktabgacha ta'lim tashkiloti logoped ish hujjatlari".

2.2.Modul maqsadi: umumiy turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchi-logopedlarning qayta tayyorlash kurslari tinglovchilariga "Maktabgacha ta'lim

tashkiloti logoped ish hujjatlari”ni joriy etish bo’yicha bilimlar berish va amaliyotda qo’llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3.Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o’zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’lishlari lozim:

Bilim	Ko’nikma	Malaka
Ko’p tarmoqli ixtisoslashtirilgan va umumiy turdagi davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida o’qituvchi-defektolog, logopedlarni ish hujjatlarni yuritish boyicha ma’lumot berish.	o’qituvchi-logopedlarni ish hujjatlarni to’g’ri yuritishga ega bo’ladilar va uni amaliyotda qo’lay olish ko’nikmasiga ega bo’ladilar.	o’qituvchi-logopedlarni ish hujjatlarni to’g’ri yuritish malakaga ega bo’ladilar.
Maktabgacha ta’lim tashkilotlarga tegishli xuquqiy-me’yoriy xujjatlar to’g’risida ma’lumotga ega bo’ladilar	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarga tegishli xuquqiy-me’yoriy xujjatlar bilan ishlashga ega bo’ladilar	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarga tegishli xuquqiy-me’yoriy xujjatlar bilan ishlashda malakaga ega bo’ladilar.
Logopedning ishini rejalashtirish tartibi haqidagi bilimlarga ega bo’ladilar.	Logopedning ishini rejalashtirish tartibi mustaqil bajarish ko’nikmasiga ega bo’ladilar	Logopedning ishini rejalashtirishni hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo’llay olish malakasiga ega bo’ladilar.
Logoped-o’qituvchining boshqa mutaxassislar bilan hamkorligi haqida bilimga ega bo’ladilar.	Logoped-o’qituvchining boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlashga ko’nikmasiga ega bo’ladilar	Logoped-o’qituvchining boshqa mutaxassislar bilan hamkorligi tashkil etish malakasiga ega bo’ladilar.

2.4. Modul bo’yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					Mustaqil tayyorgarlik	
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi					
			Jami	Jumladan				
				Nazariy	Amaliy	Ko‘chma		
1	Maktabgacha ta’lim tashkilot logopedlariga tegishli xuquqiy-me’yoriy xujjatlar bilan ishlash	4	4	2	2			
2	Logoped tomonidan yuritiladigan ish hujjatlar	4	4	2	2			
3	Logopedning ishini rejalashtirish tartibi	4	4	2	2			
4	Logoped-o‘qituvchining yillik rejasini yuritish	2	2		2			

	tartibi						
5	Logoped-o'qituvchi tomonidan "Uy vazifa daftari"ni yuritish tartibi	2	2		2		
6	Logoped-o'qituvchining boshqa mutaxassislar bilan hamkorligi	2	2		2		
	Jami	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilot logopedlariga tegishli xuquqiy-me'yoriy xujjatlar bilan ishlash (2 soat nazariy)

Huquqiy-me'yoriy ish hujjatlar bilan tanishtirish.

Davlat o'quv dasturi. va metodik qo'llanmalar.

2-Mavzu: Logoped tomonidan yuritiladigan ish hujjatlar (2 soat nazariy)

Bolaning nutq xaritasini to'ldirish va taxlil qilish

Defektologning bolalarni ro'yxatga olish va ro'yxatdan chiqarish kitobini tuzish va taxlil qilish

3-Mavzu: Logopedning ishini rejalashtirish tartibi (2 soat nazariy)

Mashg'ulotlar jadvalini tuzish tartibi

Mashg'ulotlar taqsimotini tuzish va taxlil qilish

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

1-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarga tegishli xuquqiy-me'yoriy xujjatlar bilan ishlash (2 soat amaliy)

Huquqiy-me'yoriy ish hujjatlarni qo'llash.

Davlat talablari, o'quv dasturlari, metodik qo'llanma va tavsiyalarni qo'llash.

2-Mavzu: Logoped tomonidan yuritiladigan ish hujjatlar (2 soat amaliy)

Mashg'ulot mavzular taqsimotini yuritish

Namunaviy mashg'ulotlar taqsimotini tuzish.

3-Mavzu: : Logopedning ishini rejalashtirish tartibi (2 soat amaliy)

Umumiy turdagi MTT logopedning mashg'ulot jadvali

Kop tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilot logopedining mashg'ulot jadvali.

4-Mavzu: Logoped-o'qituvchining yillik rejasini yuritish tartibi (2 soat amaliy)

Yillik rejani tuzish

Defektolog va tarbiyachining xaftalik ish rejasini tuzish.

5-Mavzu: Logoped-o‘qituvchi tomonidan “Uy vazifa daftari”ni yuritish tartibi (2 soat amaliy)

“Uy vazifa daftari”ni yuritish tartibi

“Uy vazifa daftari”ni amaliy yuritish

6-Mavzu: Logoped-o‘qituvchining boshqa mutaxassislar bilan hamkorligi (2 soat amaliy)

Pedagoglar bilan o'zaro hamkorlik ish rejasini tuzish va taxlil qilish

Yillik xisobot tuzish va taxlil qilish

IV. Nazorat savollari

34. Umumiy turdagi maktabgacha ta’lim tashkilot logopedi tomonidan qanday ish hujjatlari yuritiladi?

35. Ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma turdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi tomonidan qanday ish hujjatlari yuritiladi?

36. Umumiy turdagi va ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkilotlarda yuritiladigan ish hujjatlari bilan ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’limda faoliyat yuritadigan logopedlar ish hujjatlarini qiyoslang.

37. Logoped va tarbiyachining hamkorlik ish rejasi mazmunini yoritng.

38. Bolalar bilan yakka tartibda amalga oshiriladigan ishlarning korreksion mazmuni nimalardan iborat?

39. Uy vazifasi daftarida bola uchun beriladigan yakka tartibdagi topshiriqlar mazmuni nimalardan iborat?

40. Qanday huquqiy-me’yoriy hujjatlarni bilasiz.

41. Umumiy turdagi maktabgacha ta’lim tashkilotlarda qanday hujjatlar yuritiladi.

42. Yillik hujjatni qanday yuritiladi.

43. Uy vazifa qanday yuritiladi.

44. Tashkilotda qaysi tashkilot xodimlari bilan xamkorlik ishlari amalga oshiriladi.

45. Logoped bilan xamkorlikda qaysi pedagoglar ish olib boradi.

46. Tarbiyachi va logoped qaysi ish hujjatini yuritadi.

47. Logoped tashkilotda qanday mashgulotlar olib boradi.

V. O‘qitish vositalari

22. Doska;

23. Markerlar;

24. Tarqatma materiallar;

25. Videoproektor;

26. Kompyuter;
27. Vatman qog'ozi, magnit;
28. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-con qarori
2. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi. T.: 2022y.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 22 dekabrdaagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "MTT pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i
5. 2020 yil 27 noyabr 186-sonli "Qoraqalpog'iston respublikasi va viloyatlardagi davlat ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi buyrug'i
6. "Barmoqlar mashqi va nutq o'stirish" R.Sh.Shamaxmudova 2018 yil "LESSON PRESS" nashriyoti
7. "Quvnoq logoritmika" D.M.Djumanova, Yu.K.Prusakova "LIDER PRESS" Toshkent 2009
8. "Maktabgacha ta'lim muassasalarining katta va maktabga tayyorlov guruh bolalarinutqini kichik folklor janrlari asosida rivojlantirish texnologiyalari" L.Mo'minova, R.Qobulova 2014 yil

3.3.RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR DIAGNOSTIKASI

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdaagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdaagi

“Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to’g’risida” 802-sonli, 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to’g’risida” gi 867-sonli qarorlari, Maktabgacha va maktab ta’limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to’g’risida”gi 410-sonli buyrug’ini ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o’quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, ushbu namunaviy o’quv dasturi defektologiya (logopediya) kasbiy qayta tayyorlash kursining ishchi o’quv rejasi asosida tuzilgan bo’lib, bo’lajak logopedlarini kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqazo etadi.

Mazkur o’quv dastur defektologiya (logopediya) yo’nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo’llaniladi.

Ushbu o’quv moduli bo’yicha jami auditoriya o’quv yuklamasi 38 soat bo’lib, shundan:

- Nazariy mashg’ulotlar - 12 soat
- Amaliy mashg’ulotlar - 26 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: Rivojlanishida nuqsoni bo’lgan bolalar diagnostikasi.

2.2. Modulning maqsadi: tinglovchilarga nutq buzilishlarining etiologiyasi, nutqning rivojlanish holatini baholash, nutq nuqsonlarini tashxislash, maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bolalarni saralash tartibi, maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik, pedagogik, psixologik tekshirishdan ko’zlangan maqsad va vazifalar, tekshirish usullariga oid bilimlar berish va amaliyotda qo’llash malakalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’lishi lozim:

Bilim	Ko’nikma	Malaka
Nutqning rivojlanish holatini baholash, nutq nuqsonlarini tashxislash, maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bolalarni saralash tartibi, maktabgacha yoshdagi bolalarni tekshirish usullari mazmunini bilib oladi	Nutq buzilishlarining xususiyatlari, nutq funksiyasining rivojlanish davrlari, nutq nuqsonlarini tashxislashning maqsad va vazifalari, tamoyillari, tashxis usullari mazmunini tahlil etadi	Nutqning rivojlanish holatini, nutq nuqsonlarini tashxislash, maktabgacha ta’lim maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik, pedagogik, psixologik tekshirish natijalarini nazorat eta oladi

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik	
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amali y mashg‘ulot		Ko‘chma mashg‘ulot
1.	Nutqning rivojlanish holatini baholash	2	2	2			
2.	Nutq nuqsonlarini tashxislash	2	2	2			
3.	Maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bolalarni saralash tartibi	2	2	2			
4.	Nutq nuqsoniga ega bo‘lgan bolalarni tekshirishga qo‘yiladigan talablar	2	2	2			
5.	Rivojlanish nuqsonlarida nutq rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari	2	2	2			
6.	Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirish	4	4		4		
7.	Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish	6	6		6		
8.	Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish	8	8	2	6		
9.	Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish	8	8		8		
10.	Maktabgacha yoshdagi bolalarni pedagogik tekshirish	2	2		2		
	Jami:	38	38	12	26		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu. Nutqning rivojlanish holatini baholash

Nutq buzilishlarining xususiyatlari. Nutq funksiyasining rivojlanish davrlari.

2-mavzu. Nutq nuqsonlarini tashxislash

Nutq nuqsonlarini tashxislashning maqsad va vazifalari. Nutq nuqsonlarini tashxis qilish tamoyillari.

3-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlariga bolalarni saralash tartibi

Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyaning tashkil etilishi. Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiya faoliyatining mazmuni.

4-mavzu. Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarni tekshirishga qo'yiladigan talablar

Logopedik tekshirishga qo'yiladigan talablar. Psixologik-pedagogik tekshirishga qo'yiladigan talablar.

5-mavzu. Rivojlanish nuqsonlarida nutq rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari

Intellectual nuqsonlarda ikkilamchi nutq buzilishlarini o'xshash holatlardan farqlash. Sensor nuqsonlarda ikkilamchi nutq buzilishlarini o'xshash holatlardan farqlash.

8-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Logopedik tekshirishning maqsad va vazifalari. Logopedik tekshirish bosqichlari.

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

6-mavzu. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirish

Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirishning vazifalari. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirish usullari.

6-mavzu. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirish

Ikki-uch yoshdagi bolalarni tekshirish usullari. Pedagogik-psixologik tekshirish natijalarini tahlil qilish.

7-mavzu. Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirishning vazifalari. Bir yoshgacha bo'lgan bolalarni logopedik tekshirish usullari.

7-mavzu. Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Bir yoshdagi bo'lgan bolalarni logopedik tekshirish. Ikki yoshdagi bo'lgan bolalarni logopedik tekshirish.

7-mavzu. Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Ilk yosh davrlarida logopedik tekshirish natijalarining tahlili. Ilk yosh davrida nutq rivojlanishining umumiy tavsifi.

8-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Artikulyatsiya a'zolarining tuzilishi va harakatchanligini, fonematik eshitish holatini tekshirish. Tekshirish natijalarini tahlil qilish.

8-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Nutqni tushunishni, tovushlar talaffuzini tekshirish. Tekshirish natijalarini tahlil qilish.

8-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish

Lugʻat boyligi, nutqning grammatik qurilishini tekshirish. Tekshirish natijalarini tahlil qilish.

9-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish

Psixologik tekshirishning maqsad va metodlari. Psixologik tekshirish tamoyillari va mazmuni.

9-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish

Koʻrgazmali-obrazli tafakkur, harakatlar koordinatsiyasi holatini tekshirish. Sabab-oqibat munosabatlarini oʻrnatishni tekshirish.

9-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish

Umumlashtirish, amaliy vaziyatni tushunish holatini tekshirish. Oʻxshash va farqli jihatlarni ajratish, eslab qolish qobiliyatining darajasini tekshirish.

9-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish

Koʻrgazmali-harakatli tafakkur holatini tekshirish. Psixologik tekshirishning natijalarini tahlili qilish.

10-mavzu. Maktabgacha yoshdagi bolalarni pedagogik tekshirish

Pedagogik tekshirishning maqsad va metodlari. Bola faoliyatining xususiyatlarini kuzatish usuli.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Nutq meʼyori deganda nima tushuniladi?
2. Nutq buzilishlar qanday belgilanadi?
3. Kommunikativ jihatdan nutq buzilishi deganda nima tushuniladi?
4. Nutqiy buzilish alomatlari nimalardan iborat?
5. Nutq buzilish mexanizmlari deganda nima tushuniladi?
6. Nutq buzilishining patogenezi nima?
7. Nutqiy nuqson deganda nima tushuniladi?
8. Logopedik taʼsir qanday mazmundagi pedagogik jarayonni oʻz ichiga oladi?
9. Logopedik taʼsir mazmuni qanday faoliyat mazmuniga yoʻnaltirilgan boʻladi?
10. Nutqiy funktsiya rivojlanishining qanday davrlari ajratiladi?
11. Nutq buzilishlarini tahlil etishdan maqsad nimadan iborat?

12. Nutq buzilishlarini tahlil qilishning qanday tamoyillari mavjud?
13. Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyaning maqsadi nimalardan iborat?
14. Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiya tarkibi kimlardan iborat?
15. Psixologik-tibbiy-pedagogik komissiya tekshiruvini amalga oshirish qanday tartibda amalga oshiriladi?
16. Maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirishning maqsadi nimadan iborat?
17. Logopedik tekshirish necha bosqichda amalga oshiriladi?
18. Logopedik tekshirishning mo'ljallash bosqichining mazmuni nimadan iborat?
19. Logopedik tekshirishning tashxis bosqichida qanday ishlar amalga oshiriladi?
20. Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarni logopedik tekshirishga qanday talablar belgilanadi?
21. Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik tekshirishga qanday talablar belgilanadi?
22. Intellektual nuqsonlarda ikkilamchi nutq buzilishlari qanday xususiyatlarga ega?
23. Sensor nuqsonlarda ikkilamchi nutq buzilishlarini qanday xususiyatlarga ega?
24. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirishning vazifalari nimalardan iborat?
25. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik tekshirish qanday usullar asosida amalga oshiriladi?
26. Ikki-uch yoshdagi bolalarni tekshirish qanday usullar asosida amalga oshiriladi?
27. Ilk yoshdagi bolalarni pedagogik-psixologik jihatdan tekshirish natijalari qanday tahlil etiladi?
28. Ilk yoshdagi bolalarni logopedik tekshirishning vazifalari nimalardan iborat?
29. Bir yoshgacha bo'lgan bolalarni logopedik tekshirish qanday usullar asosida amalga oshiriladi?

30. Bir yoshdagi bo'lgan bolalarni logopedik tekshirish qanday amalga oshiriladi?

31. Ikki yoshdagi bo'lgan bolalarni logopedik jihatdan tekshirish mazmuni nimadan iborat?

32. Ilk yosh davrlarida logopedik tekshirish natijalarining tahlili qanday amalga oshiriladi?

33. Ilk yosh davrida nutq rivojlanishining umumiy tavsifi qanday xususiyatlarga ega?

34. Artikulyatsiya a'zolarining tuzilishi va harakatchanligini, fonematik eshitish holatini tekshirish qanday tarzda amalga oshiriladi?

35. Logopedik tekshirish natijalari qanday tahlil etiladi?

36. Nutqni tushunish, tovushlar talaffuzini tekshirish qanday usullarda amalga oshiriladi?

37. Lug'at boyligi, nutqning grammatik qurilishini tekshirish qanday usullarda amalga oshiriladi?

38. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirishdan ko'zlangan maqsad nima?

39. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish qanday tamoyillarga asoslanadi?

40. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish mazmuni nimalardan iborat?

41. Ko'rgazmali-obrazli tafakkur, harakatlar koordinatsiyasi holatini tekshirish qanday usullar asosida amalga oshiriladi?

42. Sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatishni tekshirish qanday usullar asosida amalga oshiriladi?

43. Umumlashtirish, amaliy vaziyatni tushunish holati qanday usullar asosida tekshiriladi?

44. O'xshash va farqli jihatlarni ajratish, eslab qolish qobiliyatining darajasi qanday usullar asosida tekshiriladi?

45. Ko'rgazmali-harakatli tafakkur holati qanday usullar asosida tekshiriladi?

46. Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik tekshirish natijalari qanday tahlil etiladi?

47. Maktabgacha yoshdagi bolalarni pedagogik tekshirishdan ko'zlangan maqsad qanday?

48. Maktabgacha yoshdagi bolalarni pedagogik tekshirish qanday metodlar asosida amalga oshiriladi?

49. Maktabgacha yoshdagi bola faoliyatining xususiyatlarini kuzatish usulining mazmuni nimadan iborat?

50. Maktabgacha yoshdagi bolalarni pedagogik tekshirish mazmuni nimalardan iborat?

V.O‘QITISH VOSITALARI

29. Doska
30. Markerlar
31. Tarqatma materiallar
32. Videoprojektor
33. Kompyuter
34. Vatman qog‘ozi, magnit,
35. Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-sonli Qarori.

2. Ayupova M.Y. Logopediya. T.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2007..

3. D.A.Nurkeldiyeva, Y.Ye. Chicherina. Ilk, maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarni psixologik, pedagogik va logopedik tekshirish. T.: Yangi asr avlodi, 2007.

4. Mo‘minova L.R. Nutqni tekshirish va rivojlantirish bo‘yicha logopedik albom. T.: Niso Poligraf, 2016.

5. Psixologo-pedagogicheskaya diagnostika. Pod redaksiye I.Yu.Levchenko, S.D.Zabramnoy. M.: ACADEMA, 2005.

6. Jukova N.S. Uroki logopeda. Ispravlenie narusheniy rechi. M.: 2016.

7. www.mdomoi.uz

8. www.mdo.uz

2.4.“NUTQ KAMCHILIKLARINI BARTARAF ETISH USULLARI” KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta’lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayorlov mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlari o‘qituvchi-logopedlari kasbiy qayta tayorlov jarayonnining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni talab etadi.

“Nutq kamchiliklarini bartaraf etish usullari” modulining o‘quv dasturi davlat maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘qituvchi-defektologi(logopedi) tomonidan korreksion-logopedik ishlarni va ularni bartaraf etish usullari tartibining mazmunini ochib beradi.

Mazkur o‘quv dastur maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘qituvchi-logopedlari kasbiy qayta tayorlov kurslari defektologiya(logopediya) yo‘nalishi tinglovchilarni o‘qitish jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 78 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy soatlar - 24 soat;

Amaliy soatlar - 54 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Nutq kamchiliklarini bartaraf etish usullari”

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘qituvchi-logopedi kasbiy qayta tayorlov kurslari tinglovchilariga davlat maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi tomonidan korreksion-logopedik ishlarni ya’ni va ularni bartaraf etish usullari tartibining

mazmunini ochib berish ,ravon nutqni shakllantirishdan iborat. Ya'ni, logopedlarga maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilish kamchiliklarini bartaraf etishda yangi pedagogik texnologiyalarni o'rgatish va amaliyotda qo'llash.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida qo'yidagi bilim,ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma va malakalar
- davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti defektologi tomonidan nutq buzilishlari haqida ma'lumot;	- davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan nutq buzilishlarini bartaraf etish usullarini amaliyotda qo'llash;
- davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan nutq buzilishlarini bartaraf etish usullari borasida bilimga ega bo'ladilar;	- davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan nutq buzilishlarini bartaraf etish usullari borasida ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Auditoriya o'quv yuklamasi			
		Jami	Mashg'ulotlar		
			nazariy	Amaliy	Mustaqil ta'lim
1	Logopediya fani va uning vazifalari	2	2		
2	Nutq kamchiliklari tasnifi	4	2	2	
3	Nutq apparatining tuzilish mexanizmi	2		2	
4	Dislaliya va uning turlari	2		2	
5	Dislaliyani tekshirish	4	2	2	
6	Dislaliyani bartaraf etish usullari	6	2	4	
7	Alaliya va afaziya sabablari va shakllari	2	2		
8	Alaliyani tekshirish usullari	2		2	
9	Motor alalaliya va uni bartaraf etish usullari	4		4	
10	Sensor alaliya va uni bartaraf etish usullari	4	2	2	
11	Duduqlanish. Duduqlanish turlari	4	2	2	
12	Duduqlanish darajalari	2		2	
13	Duduqlanishni tekshirish	4		4	

14	Duduqlanishni bartaraf etish usullari	6		6	
15	Dizartriya. Dizartriya turlari, kelib chiqish sabablari	2	2		
16	Dizartriyani tekshirish	4		4	
17	Dizartriyada logopedik ish tizimi	2		2	
18	Dizartriyani bartaraf etish usullari	4	2	2	
19	Rinolaliya va uning turlari	2	2		
20	Rinolaliya sabablari	2		2	
21	Rinolaliyani tekshirish	4	2	2	
22	Rinolaliyani bartaraf etish	4		4	
23	Disleksiya va disgrafiya turlari	2	2		
24	Disgrafiyaning bartaraf etish usullari	4		4	
	Jami:	78	24	54	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Logopediya fani va uning vazifalari

“Logopediya va Nutq kamchiliklarini” rivojlanish markazida pedagogik jarayon mazmunini boyitish.

2-mavzu. Nutq kamchiliklar tasnifi.

“Nutq kamchiliklar tasnifi” bilan tanishtirish va takomillashtirish

5-mavzu: “Dislaliyani tekshirish”.

Dislaliyani tekshirishda tovush talffuz qilishning va nutq apparatini saqlangan inervasiyasida tovushni to'g'ri tekshirishga o'rgatish.

6-mavzu. “Dislaliyani bartaraf etish yo'llari”.

Bolalarda talaffuz buzilishlarini bartaraf etish uchun logopedik ta'sir lozimligini o'rgatish.

7- mavzu: Alaliya va Afaziya sabablari va tekshirish yo'llari

Alaliy va afaziya. Uning turlarini va sabablarini o'rganish

10- mavzu: Sensor alaliya va uni bartaraf etish yo'llari

Sensor alaliyalik bolalar bilan olib boradigan ishlarning o'ziga hos xususiyatlarini o'rganish.

11- mavzu: Duduqlanish. Duduqlanish turlari

Duduqlanish haqida tushuncha. Duduqlanishning nevroz va nevrozga o'xshash turlarini o'rganish va o'rgatish

15- mavzu: Dizartriya. Dizartriyaning kelib chiqish sabablari

Dizartriya haqida tushuncha. Dizartriyaning kelib chiqish sabablarini va ularning turlarini o'rgatish.

18- mavzu: Dizartriyada bartaraf etish yo'llari

Dizartriyaning bartaraf etishda ovoz, nafas va har bir tovushni ustida ish olib borishni o'rgatish.

19- mavzu: Rinolaliya va uning turlari.

Rinolaliya va uning kelib chiqish sabablarini o'rganish. Ochiq va yopiq rinolalaiya turlarining shakllarini o'rganish.

21- mavzu Rinolaliyani tekshirish

Ochiq rinolalaiyani tekshirishda, bolalarda uchraydigan psihik rivojlanishi hususiyatlarini aniqlash va shahs sifatidagi rivojlanish o'rganish.

23- mavzu: Disleksiya va disgrafiya va uning turlari

Disleksiya va disgrafiya nima va uning turlarini o'rgnish. Bolaning yozish qobiliyatiga ta'sir qiladigan o'quv buzilishni o'rganish

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-Mavzu: Nutq apparatining tuzilish mexanizmi

“Nutq apparatining tuzilishi”. Nutq apparatining tuzilish mexanizmini o'rganish va ta'limiy faoliyatini tashkil etish.

4-mavzu: “Dislaliya va uning turlari”.

Dislaliya turlarining o'rgatishni o'ziga xos xususiyatlari. Artikulyasiya, ovoz va nafas bilan ishlashni o'rgatish.

5-mavzu: “Dislaliyani tekshirish”.

Dislaliyani tekshirishda tovush talffuz qilishning va nutq apparatini saqlangan inervasiyasida tovushni to'g'ri tekshirishga o'rgatish.

6-mavzu. “Dislaliyani bartaraf etish yo'llari”.

Bolalarda talaffuz buzilishlarini bartaraf etish uchun logopedik ta'sir lozimligini o'rgatish. Xar bir tovush uchun artikulasoin mashqlarni tanlash. Tovush postanovkasi, avtomatizasiyasi va differensiasiyasini o'rgatish,

8- mavzu: Alaliyani tekshirish yo'llari

Alaliyani tekshirishda nutq harakat va nutq eshitish analizatorlarini tekshirish va sabablarini o'rgatish. Artikylyasion apparatini tekshirishni o'rgatish

9-mavzu: Motor alaliya va uni bartaraf etish yo'llari

Alaliya nima-alaliyani bartaraf etishda logopedik metodlardan foydalanish usullarini o'rgatish. Motor alaliya bilan hastalangan bolalar lug'ati ustida ishlash, motorikasini rivojlantirish, nutqini korreksiyalash va ularni o'qitish yo'nalishlarini o'rganish.

10-mavzu: Sensor alaliya va ularni bartaraf etish yo'llari

Sensor alaliyani bartaraf etishda psixokorreksion va logopedik ishlarning mazmunini o'rganish. Bolalarda lug'atni shakllantirishga doir mashg'ulotlar turlari.

11- mavzu: Duduqlanish. Duduqlanish turlari

Duduqlanish va uning tirlari haqida tushuncha. Duduqlanishning nevroz va nevrozga o'hshash turlarini o'rganish va o'rgatish. Pay tortishish turiga ko'ra klonik, tonik va aralash turlarini ajratishni o'rganish.

12- mavzu: Duduqlanish darajalari.

Duduqlanishning yengil, og'ir va o'rta darajalarini o'rganishda xar bir nutq shakllarini o'rganish. Duduqlanish darajalarini qo'yishda artikulyasiya, ovoz, nafas va pay tortishishlar joyiga ko'ra aniqlash

13-mavzu: Duduqlanishni tekshirish

Duduqlanishni subektiv va obektiv tekshirish usullarini o'rgatish. Duduqlanishda davolashning barcha usullari uslubiy yondashuv va logopedik ta'sir turlarini o'rgatish

14- mavzu: Duduqlanishni bartaraf etish yo'llari

Duduqlanishni bartaraf etishda, artikulyasiya, ovoz va nafas mashqlarining ahamiyati, ular bilan ishlash va uning o'rni va takomillashtirishni o'rgatish.

Duduqlanish rivojlanishiga turtki bo'luvchi sabablarini o'rganish va ularni bartaraf etish usullarini o'rgatish.

16-mavzu: Dizartriyaning tekshirish

Dizartriyaning tekshirishda metodikalar bilan tanishish va tekshirish yo'llarini o'rgatish. Dizartriyaning aniqlash uchun sinama testlar o'tkazish. Dizartriyaning kelib chiqish turlarini farqlash metodlari va unga olib boradigan logopedik, psixologik ishlar metodikasi haqida o'rganish.

17-mavzu: Dizartriya logopedik ish tizimi.

Dizartriyaning turlariga qarab logopedik ishini bosqichma bosqich o'tkazish. Dizartriyaning asosiy belgilari bular nutqiy artikulyatsiya motorikasi va nutqiy nafas bilan bog'liq bo'lgan tovushlar talaffuzi va ovoz nuqsonlarini aniqlash va logopedik ish tizimini rejalashtirishni o'rganish.

18- mavzu: Dizartriyaning bartaraf etish usullari

Dizartriyaning bartaraf etish usullarilari kompleks ravishda amalga oshiriladi, ya'ni artikulyatsion apparat massaji va gimnastik mashqlari, ovoz va nafas ustida ishlash, umumiy davolash, davolovchi jismoniy — tarbiya, fizioterapiya va dori-darmonlar

bilan davolash ishlarini olib borishni o'rganish

20- mavzu: Rinolaliya sabablari

Rinolaliyaning kelib chiqish sabablarini prenatal, natal, postnatal davrlarini o'rganish.

21-mavzu: Rinolaliyaning tekshirish

Rinolaliya nima-rinolaliya nutq apparatlarining anatomic va fiziologik kamchiliklari sababli ovoz temberi va tovushlar talaffuzidagi buzilishlarni o'rganish

22-mavzu: Rinolaliyaning bartaraf etish

Rinolaliyaning bartaraf etishda o'ziga hos xususiyatlarini o'rganish. Rinolaliyada tovushlar artikulyatsiyasi, fonatsiya, tovush hosil bo'lish mexanizmlariga qarab bartaraf etishni o'rganish

24- mavzu: Disgrafiyaning bartaraf etish usullari.

Disgrafiya nima- bolalarda disgrafiya namoyon bo'lish sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarida uchraydigan qiyinchiliklarni organib chiqish. Bolalarni yozuvga o'rgatishda qo'l barmoqlari mayda motorikasini rivojlantirish. Bolalarni chizishda qo'lning uzmasdan nuqta-chiziqchalarni birlashtirishni o'rgatish.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Logopediya fani va uning vazifalari?
2. Nutq buzilishlari qanday buzilishlar kiradi?
3. Tibbiy- pedagogic, psixologo-pedagogik tasnifning farqi?
4. Dislaliyaning qanday turlarini bilasiz?
5. Dislaliyada qanday logopedik tekshirish ishlari olib boriladi?
6. Sigmatizmni qanday bartaraf etish yo'llarini bilasiz?
7. Kappatsizmni qanday bartaraf etish yo'llarini bilasiz?
8. Rotasizmni qanday bartaraf etish yo'llarini bilasiz?
9. Lambdatsizmni qanday bartaraf etish yo'llarini bilasiz?
10. Qanday alaliya sensor alaliyani farqi?
13. Alaliyani qanday turlarini bilasiz va ularning farqi?
11. Alaliya va afaziyaning farqi?
12. Motor alaliyani tekshirish ishlari ?
14. Motor alaliyada qanday korreksion logopedik ish olib borasiz?
15. Sensor alaliyani qanday korreksion logopedik ish olib borasiz?
16. Dizatriya nima? Va uning turlarini aytib bering?
17. Dizatriyani tekshirish va bartaraf etish yo'llarini aytib bering?
18. Dislaliya va dizatriyani farqi?
19. Qanday duduqlanish turlari mavjud?
20. Duduqlanuvchi bolani qanday tekshirish mumkin.
21. Duduqlanishni qanday bartaraf etish yo'llarini bilasiz?
22. Rinolaliyani qanday turlari bor va ularni farqi?
23. Rinolaliyada qanday logopedik korreksion ishlar olib boriladi
24. Tokareva O.A. disleksiya va disgrafiyaning qanday turlarga ajratadi?
25. Disleksiya va disgrafiya qanday korreksion logopedik ish olib boriladi?
26. Mutizm nima?
27. Embolofraziya bu nima?
28. Statik va dinamik til mashqlarini ko'rsating va farqi?
29. Duduqlanishning klonik va tonik pay tortishishdagi farqi?
30. Alaliya va dislaliyani farqi?

V. O'qitish vositalari

1. Doska;

2. Markerlar;
3. Tarqatma materiallar;
4. Videoroliklar;
5. Kompyuter;
6. Vatman qog'ozi, magnit;
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.

2. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qaror. 2019-yil 8-may.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori.

4. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 9-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Maktabgacha ta'lim agentligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 124-sonli buyrug'i.

5. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi. T.: 2022

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 mayda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-con qarori.

7. Ayupova M.Yu. Logopediya. T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2007.

8. Mo'minova L.R. Nutqni tekshirish va rivojlantirish bo'yicha logopedik albom. T.: Niso Poligraf, 2016

9. N.S.Jukova. Uroki logopeda. Ispravlenie narusheniy rechi. M.: 2016

10. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. T.: Nihol, 2013.

11. www.mdo.uz

12. www.mdomoi.uz

2.5. LOGOPEDIK O‘YINLAR

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Logopedik o‘yinlar” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy, nutqiy, ijtimoiy-psixologik jihatdan to‘g‘ri rivojlanishida hamda ularning hayotdagi faolligi, tarbiyaviy, kommunikativligini oshirishda oila bilan hamkorlik ishlarini olib borishning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur o‘quv dastur defektologiya (logopediya) yo‘nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 18 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	- 12 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Logopedik o‘yinlar”

2.2. Modulning maqsadi – Logopedik o‘yinlar kursining asosiy maqsadi kurs tinglovchilariga maktabgacha tarbiya tashkilotlarida logopedik o‘yinni olib borish bo‘yicha nazariy va amaliy bilim berishdan iborat. Shuningdek maxsus tashkilotda logopedik ishni o‘yin orqali tashkil etish va o‘tkazish uchun

tinglovchilarga yo'llanmalar berish metodlarini o'rgatishdan iborat. O'yinlarni o'tkazish metodikasi orqali maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning nutqidagi kamchiliklarni korrektsiyalashdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Bolalar bilan tarbiyaviy va logopedik ish olib borishda o'yinning ahamiyati haqida bilim va tushunchalarga ega bo'ladilar.	Bolalar bilan tarbiyaviy va logopedik ish olib borishda o'yinning ahamiyati haqidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Bolalar bilan tarbiyaviy va logopedik ish olib borishda o'yinning ahamiyati haqidagi bilim va tushunchalarni qo'llay olish malakalariga ega bo'ladilar.
Nafas, ovoz, fonematik qabul qilishni rivojlantirishga qaratilgan tayyorlov o'yinlarini o'tkazish bo'yicha bilimlarga ega bo'ladilar.	Nafas, ovoz, fonematik qabul qilishni rivojlantirishga qaratilgan tayyorlov o'yinlarini o'tkazish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Nafas, ovoz, fonematik qabul qilishni rivojlantirishga qaratilgan tayyorlov o'yinlarini o'tkazish bo'yicha malakalarga ega bo'ladilar.
Artikulyatsion motorikani rivojlantirishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha bilimlarga ega bo'ladilar.	Artikulyatsion motorikani rivojlantirishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Artikulyatsion motorikani rivojlantirishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazishni amaliyotda qo'llash bo'yicha malakalarga ega bo'ladilar.
Tovushlar talaffuzini shakllantirishga qaratilgan o'yinlarni o'tkazish bo'yicha bilimlarga ega bo'ladilar.	Tovushlar talaffuzini shakllantirishga qaratilgan o'yinlarni o'tkazish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Tovushlar talaffuzini shakllantirishga qaratilgan o'yinlarni o'tkazish va amaliyotda qo'llash bo'yicha malakalarga ega bo'ladilar.
Duduqlanishni bartaraf etishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha bilimlarga ega bo'ladilar.	Duduqlanishni bartaraf etishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Duduqlanishni bartaraf etishga qaratilgan o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish va amaliyotda qo'llash bo'yicha malakalarga ega bo'ladilar.

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Bola shaxsining rivojlanishida o‘yinning ahamiyati. O‘yin turlari.	4	4	2	2		
2.	Tayyorlov o‘yinlarini o‘tkazish metodikasi. Artikulyatsion apparatni rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.	6	6	2	4		
3.	Tovushlarni nutqga qo‘yish, mustaxkamlash, farqlashga qaratilgan o‘yinlar.	8	8	2	6		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Bola shaxsining rivojlanishida o'yinning ahamiyati. O'yin turlari.

Bola shaxsining rivojlanishida o'yinning ahamiyati.

O'yin turlari.

2 - Mavzu: Tayyorlov o'yinlarini o'tkazish metodikasi. Artikulyatsion apparatni rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar.

Tayyorlov o'yinlarini o'tkazish metodikasi.

Artikulyatsion apparatini rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar.

3-Mavzu: Tovushlarni nutqqa qo'yish, mustaxkamlash, farqlashga qaratilgan o'yinlar.

Tovushlarni nutqqa qo'yish, mustaxkamlashga qaratilgan o'yinlar.

Tovushlarni mustahkamlash, farqlashga qaratilgan o'yinlar.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni:

1-Mavzu: Bola shaxsining rivojlanishida o'yinning ahamiyati. O'yin turlari.

Bola shaxsining rivojlanishida o‘yinning ahamiyati.

O‘yin turlari.

2 - Mavzu: Tayyorlov o‘yinlarini o‘tkazish metodikasi. Artikulyatsion apparatni rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.

Tayyorlov o‘yinlarini o‘tkazish metodikasi.

Artikulyatsion apparatni rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.

3-Mavzu: Tovushlarni nutqqa qo‘yish, mustaxkamlash, farqlashga qaratilgan o‘yinlar.

Tovushlarni nutqqa qo‘yish, mustaxkamlash, farqlashga qaratilgan o‘yinlar (S, SH, Z,)

Tovushlarni nutqqa qo‘yish, mustaxkamlash, farqlashga qaratilgan o‘yinlar (R, L, K,G)

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Logopedik o‘yin fanining predmeti, vazifalari.
2. Bolaning har tomonlama rivojlanishida o‘yinning ahamiyati.
3. O‘yin turlari.
4. Logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda harakatli o‘yinlarning ahamiyati.
5. Logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda didaktik o‘yinlarning ahamiyati.
6. Milliy – harakatli o‘yinlar.
7. Logopedik mashg‘ulotlarda o‘yinlarni o‘tkazishga qo‘yiladigan talablar.
8. Logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda qo‘llaniladigan metodlar.
9. Logopedik o‘yinlarning korreksion ahamiyati.
10. Tayyorlov o‘yinlarini bola ruhiyatining rivojlanshidagi roli.
11. To‘g‘ri nafas olishni rivojlantirishga oid o‘yinlar.
12. Ovozni rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.
13. Eshitish diqqatini rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.
14. Fonetik eshituvni rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.

15. To‘g‘ri tallafuzni shakllantirishga oid o‘yinlar.
16. Sirg‘aluvchi “S” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
17. Sirg‘aluvchi “S” tovushini so‘zlarda, gaplarda, mustahkamlashga oid o‘yinlar.
18. Sirg‘aluvchi “Z” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
19. Sirg‘aluvchi “Z” tovushini mustahkamlashga oid o‘yinlar.
20. “S”-“Z” tovushlarini farqlashga qaratilgan o‘yinlar
21. Shovqinli “SH” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
22. “J” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
23. “J”- “SH” tovushlarini farqlashga qaratilgan o‘yinlar.
24. Sonor “R” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
25. “R”- “L” tovushlarini farqlashga qaysi o‘yinlar kiradi.
26. “K” tovushini nutqqa qo‘yishga qaratilgan o‘yinlar.
27. “G” tovushini shakllantiruvchi o‘yinlar.
28. “K”- “G” tovushlarini farqlashga qaratilgan o‘yinlar.
29. Tovushlar talaffuzidagi kamchiliklarning bola shaxsini rivojlanshiga ta’siri.
30. Duduqlanish va uning turlari.
31. Duduqlanuvchi bolalar ruhiyatining o‘ziga xosligi.
32. Duduqlanishni bartaraf etishda qo‘llaniladigan logopedik o‘yinlar.
33. Sukut saqlashga qaratilgan o‘yinlar.
34. Shivirlab gapirishga qaratilgan o‘yinlar.
35. Ashula aytish bilan olib boriladigan o‘yinlar.
36. Duduqlanishni baratarf etishda qo‘llaniladigan didaktik o‘yinlar.
37. Duduqlanishni baratarf etishda harakatli o‘yinlar.
38. Til harakatini rivojlantirishga oid o‘yinlar.
39. Bolalar nutqida uchraydigan kamchiliklar.
40. Lab harakatini rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.

41. Til uchi harakatini rivojlantiruvchi o‘yinlar.
42. Pastki jag‘ harakatini rivojlantirishga oid o‘yinlar.
43. Nutq apparati harakatchanligini rivojlantirishga qaratilgan o‘yinlar.
44. “Meyor” tushunchasi va uning turlari.
45. Nuqson tuzilishi: birlamchi va ikkilamchi nuqson. Turli nutq kamchiliklarida nuqson tuzilishini belgilash. Nutq nuqsonlarini tuzilish xususiyatiga ko‘ra o‘zaro farqlash.
46. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilish jarayonlari va nutqini rivojlanish bosqichlari.
47. R-L tovushlarini farqlashga qaratilgan o‘yinlar.
48. Bola shaxsining rivojlanishida xarakatli o‘yinlarning ahamiyati.
49. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning bilish jarayonlarini rivojlantirishda didaktik o‘yinlarning ahamiyati.
50. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolani lug‘atini rivojlantirishda voqeaband o‘yinlarning ahamiyati.

V. O‘qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-son qarori,.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi “Alohida talim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga talim- tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2020-yil 22- dekabrda gi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha talim Vazirining 2020-yil 27-noyabrda gi “Qoraqalpog‘ston respublikasi va viloyatlardagi davlat ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha talim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi 186-sonli buyrug‘i
- 6.Maktabgacha ta’lim vazirining 2020 yil 26 oktabrda gi “Maktabgacha Ta’lim xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash To‘g‘risida”gi 173-sonli buyrug‘i.
10. Ayupova M.Yu. Logopediya. T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2007.
11. Nurkeldieva D.A., Chicherina Ya.Ye. Ilk, maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarni psixologik, pedagogik va logopediya tekshirish. T.: Yangi asr avlodi, 2007.
12. Logopedik ritmika. p.f.n. dotsent. X.M.Pulatova Toshkent 2018
13. Shomahmudova R.Sh. Psixologik-tibbiy-pedagogik maslahat komissiyalar ish faoliyati bo‘yicha instruktiv-metodik tavsiyalar to‘plami.
14. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.T.: Nihol, 2013.
15. “Quvnoq logoritmika” D.M.Jumanova, Yu.K.Prusakova T.Lider Press
16. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali: <http://www.gov.uz>.
17. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlar milliy bazasi: <http://www.lex.uz>
18. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi: www.mdo.uz

2.6.LOGOPEDIK MASSAJ TURLARI

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Logopedik massaj turlari” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik massajning o‘ziga xos xususiyatlari, nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish nazariyasining umumiy muammolari, logopedik massaj nutqida nuqsoni bo‘lgan bolalarga korreksion-pedagogik yordam sifatida kabi masalalarning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur o‘quv dastur defektologiya(logopediya) kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini tayyorlash jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modul bo‘yicha ajratilgan umumiy soat 24 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy soatlar	– 8 soat;
Amaliy soatlari	– 16 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. **Modul nomi:** “Logopedik massaj turlari”.

2.2. Modulning maqsadi: Tinglovchilarga logopedik massaj korreksion-pedagogik ta’sirning bir usulini, og‘ir nutq nuqsonlarini bartaraf etishni, nutq nuqsonlarini logopedik massaj yordamida samarali korreksiyalash boyicha nazariy

va amaliy bilim, ko'nikma va malakalari haqida bilim va tushunchalar berishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Tinglovchilarga logopedik massajning maqsad va vazifalari; logopedik massajning turlari haqida; massaj va uning organizmga ta'siri haqida ma'lumot berish.	Tinglovchilar logopedik massajga muhtoj bolalarni aniqlash, turli nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar bilan logopedik massajni o'tkazish bo'yicha ko'nikmaga ega bo'ladilar.	Tinglovchilar logopedik massajni amaliyotda qo'llashga doir malakalarga ega bo'ladilar.
Tinglovchilarga nuqtali uqalashni rivojlanish tarixi; logopedik massajni o'tkazish metodikalari, logopedik amaliyotda massajdan foydalanish ko'rsatkichlari to'g'risida ma'lumot berish	Logopedik massajni amalga oshirish; holatga qarab massaj harakatlari majmuasini tabaqalashtirilgan tanlovini amalga oshirish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	Tinglovchilar logopedik massajning amaliy kompleksi ko'nikmalari, bolaning holatiga qarab massaj kompleksini tanlashga tabaqalashtirilgan yondashuvni amalga oshirish malakasiga ega bo'ladilar.
Tinglovchilar turli xil nutq kasalliklari uchun ishlatiladigan nutq terapiyasi massaj texnikasining asosiy komplekslari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Nutq patologiyasi bo'lgan har bir bolaning mushaklari va hissiy holati; motorli nutq jarayonida katta rol o'ynaydigan massajning asab va mushak tizimlariga ta'sirini tahlil qilish ko'nikmasiga ega bo'ladilar	

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o'quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot
1.	Qisqa anatomik va fiziologik ma'lumotlar	2	2	2		
2.	Logopedik massaj olib borish metodikasi	2	2	2		
3.	Kompleks massaj harakatlari	4	2		2	
4.	Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj	10	10	4	6	

5.	Nuqtali massajni olib borish metodikasi	4	4		4	
6.	Logopedik amaliyotda o'zini-o'zi massaj qilish uslublaridan foydalanish	4	4		4	
	Jami:	24	24	8	16	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Qisqa anatomik va fiziologik ma'lumotlar.

Bosh va bo'yin. Og'iz bo'shlig'i. Bo'yin. Bo'yin va yuzda qon aylanishi. Bo'yin va bosh nervlari.

2-Mavzu. Logopedik massaj olib borish metodikasi.

Bo'shashtiruvchi massajni olib borishga metodik tavsiyalar. Faollashtiruvchi massajni olib borishga metodik tavsiyalar. Bo'yin va yelka kamari sohasi massaji. Hiqildoq sohasi massaji. Yuz mushaklari massaji. Peshona sohasi massaji. Ko'z sohasi massaji. Iyak va yanoq sohasi massaj. Lab mushaklari massaji. Til mushaklari massaji. Yumshoq tanglay massaji. Til yuganchasi massaji. Qattiq tanglay hamda milkning shilliq qavati massaji.

4-Mavzu. Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj.

Dislaliya nutq nuqsoni haqida ma'lumot. Dislaliyada olib boriladigan logopedik massaj.

Rinolaliyada olib boriladigan logopedik massaj.

5-Mavzu. Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj.

Dizartriyada kuzatiladigan belgilar. Dizartriyada olib boriladigan logopedik massaj. BSF bolalarda nuqtali massajni qo'llash.

Afaziya olib boriladigan logopedik massaj.

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni

3-Mavzu. Kompleks massaj harakatlari.

Bo'shashtiruvchi massajni olib borishga metodik tavsiyalar. Faollashtiruvchi massajni olib borishga metodik tavsiyalar. Bo'yin va yelka kamari sohasi massaji. Hiqildoq sohasi massaji. Yuz mushaklari massaji. Peshona sohasi massaji. Ko'z sohasi massaji. Iyak va yanoq sohasi massaj. Lab mushaklari massaji. Til mushaklari massaji. Yumshoq tanglay massaji. Til yuganchasi massaji. Qattiq tanglay hamda milkning shilliq qavati massaji.

6-mavzu: Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj.

Dislaliya nutq nuqsoni haqida ma'lumot. Dislaliyada olib boriladigan logopedik massaj.

Rinolaliyada olib boriladigan logopedik massaj.

7-mavzu: Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj.

Duduqlanish nutq nuqsoni haqida ma'lumot. Duduqlanishda logopedik massajni olib borish metodikasi. Duduqlanuvchi bolalarda nuqtali massajni qo'llash.

8-Mavzu. Turli nutq buzilishlarida olib boriladigan massaj.

Dizartriyada kuzatilinadigan belgilar. Dizartriyada olib boriladigan logopedik massaj. BSF bolalarda nuqtali massajni qo'llash.

Afaziyada olib boriladigan logopedik massaj.

9-Mavzu. Nuqtali massajni olib borish metodikasi.

Nuqtali massaj texnikasi. Nuqtali massaj turlari. Nuqtali massajni olib borish bo'yicha metodik tavsiyalar. Logopedik massajda qo'llaniladigan biologik faol nuqtalar.

10-Mavzu. Nuqtali massajni olib borish metodikasi.

Fonatsiya gimnastikasi bilan uyg'unlikda nuqtali massaj.

Massaj zondlari va ularning vazifalari. Massaj zondlari asosida logopedik massajni olib borish texnikasi. Massaj zondlaridan foydalanish kamchilik va afzalliklari.

11-Mavzu. Logopedik amaliyotda o'zini-o'zi massaj qilish uslublaridan foydalanish.

Bo'yin va bosh kalla mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilish.

Yuz mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilish.

14-Mavzu. Logopedik amaliyotda o'zini-o'zi massaj qilish uslublaridan foydalanish.

Til mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilish.

Quloq chig'anoqlarida o'zini-o'zi massaj qilish.

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Nutq a'zolarining anatomiyasi va fiziologiyasi haqida nimalarni bilasiz?
2. Qanday massaj usullari mavjud?
3. Logopedik massajni o'tkazishda qanday uslubiy ko'rsatmalar mavjud?
4. Logopedik massajni o'tkazish uchun ko'rsatmalar va man etish holatlarini yoritib bering.
5. Logopedik massajni o'tkazishda ish joyini tashkil qilish uchun qanday gigienik talablar qo'yiladi?
6. Rag'batlantiruvchi (stimulyatsiyalovchi) logopedik massaj metodikasi haqida nimalarni bilasiz?
7. Relaksatsiyalovchi logopedik massaj metodikasi haqida nimalarni bilasiz?
8. Nutqning turli xil buzilishlari uchun differensial massaj metodikasiga doir ma'lumot bering.
9. O'z-o'zini massaj qilish metodikasi deganda nimani tushunasiz?

10. Rinolaliyani bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
11. Dizartriyani bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
12. Alaliyani bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
13. Afaziyani bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
14. Turli nutq buzilishlarida qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
15. Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik massaj usullarini yoritib bering.
16. Novikova metodiga tayangan holda zond orqali massaj usulini yoritib bering.
17. Yutish va chaynashga o'rgatish texnikasi haqida ma'lumot bering.
18. Til yuganchasini qay tarzda massaj qilinadi?
19. Qanday an'anaviy va noan'anaviy massaj turlari mavjud?
20. Nuqtali massaj deganda nimani tushunasiz?
21. Yapon metodikasi asosida qo'l massaji qay tarzda olib boriladi?
22. Aurikuloterapiya nima?
23. An'anaviy massaj o'tkazish texnikasini tavsiflab bering.
24. Yutish va yutishga o'rgatish qay tarzda olib boriladi?
25. Massaj zondlari asosida logopedik massajni olib borish texnikasini tavsiflang.
26. Massaj zondlaridan foydalanish kamchilik va afzalliklarini yoritib bering.
27. Qo'l va barmoqlarni massaji qanday amalga oshiriladi?
28. O'yinlar asosida logopedik massajni qay tarzda amalga oshirish mumkin?
29. Bo'yin va bosh kalla mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilish uslubini yoritib bering.
30. Yuz mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilish haqida nimalarni bilasiz?
31. Til mushaklarida o'zini-o'zi massaj qilishni tavsiflab bering.
32. Quloq chig'anoqlarida o'zini-o'zi massaj qilish haqida nimalarni bilasiz?
33. Logopedik massajda qo'llaniladigan biologik faol nuqtalar qayerda jhoylashgan?
34. Massajning insonga fiziologik ta'sirini ayting.
35. Logopedik amaliyotda qo'llaniladigan massaj turlarini aytib bering.
36. Massajni belgilashga qanday ta'qiqlar mavjud?
37. Massajni olib borishga umumiy tavsiyalar haqida nimalarni bilasiz?
38. Nutq nuqssoniga ega bo'lgan bola massajga qanday tayyorlanadi?
39. Massaj vaqtidagi tana holati qanday bo'lishi lozim?
40. Massajning asosiy usullarini sanab bering.
41. Gimnastika nima?

42. Bo'shashtiruvchi massajni artikulyatsiya apparatida olib boorish ketma-ketligi qanday?
43. Faollashtiruvchi massajni olib borishga metodik tavsiyalarni tavsiflang.
44. Bo'yin va yelka kamari sohasi massaji qay tarzda amalga oshiriladi?
45. Hiqildoq sohasi massajini olib borish metodikasini ayting.
46. Yuz mushaklari massaji qanday amalga oshiriladi?
47. Peshona sohasi massaji qanday olib boriladi?
48. Ko'z sohasi massajini dizatriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar misolida olib borilishini ko'rsatib bering,
49. Iyak va yanoq sohasi massaji qanday olib boriladi?
50. Lab mushaklari massajini olib boorish texnologiyasini yoriting.

V. O'QITISH VOSITALARI

1. Flipchart qog'ozi;
2. Markerlar;
3. Tarqatma materiallar;
4. Rangli qog'ozlar;
5. Yelim;
6. Qaychi

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi "Alohida talim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga talim- tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "2022 — 2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-79-sonli farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori.

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2020 yil 22 dekabrda “Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori.

8. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha talim Vazirining 2020-yil 27-noyabrda “Qoraqalpog‘iston Respublikasi va viloyatlardagi davlat ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha talim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi 186-sonli buyrug‘i

9. Ayupova M.Yu. Logopediya. O‘zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. T.: 2007, 2011 y. 323-386- betlar.

10. Xrestomatiya po logopedii (izvlecheniya i teksty) [Tekst] : uchebnoe posobie dlya studentov vysshix i srednix spetsialnykh pedagogicheskix uchebnykh zavedeniy: V 2 tt. T.1 / pod red. L.S. Volkovoy i V.I. Seliverstova. - M.: Vlados, 1997. - 560 s.

11. L.Muminova, Sh.Shokirova. Logopediya: Ochiq rinolaliyada korreksion-logopedik ish (tekshirish va bartaraf etish usullari). – T.: “Lesson press”, nashriyoti: T.: 2022 – 144 bet.

12. Dyakova Ye. A. Logopedicheskiy massaj. M.: ACADEMA, 2003.

14. Bozorov O.Y.Bo‘lajak logopedlarning metodik kompetentligini shakllantirish. Ped. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoref.-Toshkent:TDPU. 2023. – 47 b.

13. D.R.Babayeva. Bolalar nutqini o‘stirish nazariyasi va metodikasi.O‘quv qo‘llanma -Toshkent, 2017.

14. Dedyuxina G. V., Yanshina T. A., Moguchaya L. D.. Logopedicheskiy massaj i lechebnaya fizkultura s detmi 3-5 let, stradayuyimi detskim serebralnim paralichom.

15. Prixodko O. G. Logopedicheskiy massaj pri korreksii dizartricheskix narusheniy rechi u detey rannego i doshkolnogo vozrasta.

16. Shodiyeva Q. Maktabgacha yoshdagi bolalarni to‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish. -Toshkent, 1995.

17. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali: <http://www.gov.uz>.

18. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlar milliy bazasi: <http://www.lex.uz>

2.7. LOGORITMIKA

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to‘g‘risida”gi 410-sonli buyrug‘i va Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta’lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-sonli buyrug‘i ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Logoritmika” modulining o‘quv dasturi Maktabgacha ta’lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti kasbiy qayta tayyorlash kurslari o‘quv rejasi asosida tuzilgan bo‘lib, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy, ijtimoiy-psixologik jihatdan to‘g‘ri rivojlanishida hamda ularning hayotdagi faolligi, tarbiyaviy, nutq nuqsonlarini bartaraf etishdagi kompleks psixologo-pedagogik ish tizimidagi tadbirlardagi logopedik ritmika mashqlar asosida korreksion ish yo‘llarini aniqlash, ta’limning tashkiliy shakllari masalasini malakali hal qilishga o‘rgatishdan iborat. ishlarini olib borishning mazmun va mohiyatini ochib beradi. Mazkur o‘quv dastur defektologiya (logopediya) qayta tayyorlash jarayonida qo‘llaniladi

Ushbu o‘quv modulda tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 18 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar	- 6 soat;
Amaliy mashg‘ulotlar	- 12 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Logoritmika”

2.2. Modulning maqsadi - rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan korreksion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob’ekti, predmeti va vazifalari, logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonlarini bartaraf etishdagi kompleks

psixologo-pedagogik ish tizimidagi va tibbiy tadbirlardagi logopedik ritmika mashqlar asosida korreksion ish yo'llarini aniqlash, ta'limning tashkiliy shakllari masalasini malakali hal qilishga o'rgatishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoritmika mashg'uloti qanday mashg'ulot bu mashg'ulotni kim tomonidan olib borishi logoped logoritmika mashg'ulotini qaysi mutaxassis bilan olib borishi logopedlar qanday tashxisli bolalar bilan ishlash, ta'lim tashkilotida alohida muxtojli bolalar bilan ishlash, pedagoglar bilan xamkorlik ishlarni olib borish to'g'risidagi va yakka tartibda bolalar bilan ishlash rejasini tuzish to'g'risidagi bilimlarga ega bo'ladi.	Umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoritmika mashg'uloti qanday mashg'ulot bu mashg'ulotni kim tomonidan olib borishi logoped logoritmika mashg'ulotini qaysi mutaxassis bilan olib borishi logopedlar qanday tashxisli bolalar bilan ishlash, ta'lim tashkilotida alohida muxtojli bolalar bilan ishlash, pedagoglar bilan xamkorlik ishlarni olib borish to'g'risidagi va yakka tartibda bolalar bilan ishlash rejasini tuzish to'g'risidagi ko'nikmalarga ega bo'ladi.	Umumiy tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoritmika mashg'uloti qanday mashg'ulot bu mashg'ulotni kim tomonidan olib borishi logoped logoritmika mashg'ulotini qaysi mutaxassis bilan olib borishi logopedlar qanday tashxisli bolalar bilan ishlash, ta'lim tashkilotida alohida muxtojli bolalar bilan ishlash, pedagoglar bilan xamkorlik ishlarni olib borish to'g'risidagi va yakka tartibda bolalar bilan ishlash rejasini tuzish to'g'risidagi malakalarga ega bo'ladi.
Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologi-pedagogik ish tizimidagi tibbiy tadbirlarda tibbiy mutaxassislar bilan xamkorlikda olib boriladigan korreksion ishlar to'g'risidagi bilimga ega bo'ladi	Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologi-pedagogik ish tizimidagi tibbiy tadbirlarda tibbiy mutaxassislar bilan xamkorlikda olib boriladigan korreksion ishlar to'g'risidagi ko'nikmalarga ega bo'ladi	Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologi-pedagogik ish tizimidagi tibbiy tadbirlarda tibbiy mutaxassislar bilan xamkorlikda olib boriladigan korreksion ishlar to'g'risidagi malakalarga ega bo'ladi

Logopedning mashg'ulotida logoritmika tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida , tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi bilimlarga ega boladi.	Logopedning logoritmika mashg'ulotida tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida , tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi ko'nikmalarga ega boladi.	Logopedning logoritmika mashg'ulotida tovush talaffuzida, eshitishida, ko'rishida , tayanch xarakati a'zolarida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan sog'lomlashtiruvchi, korrektsiyalovchi bartaraf etuvchi malakalarga ega boladi.
Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi turli toifa bolalari bilan olib boriladigan korrektsion ritmika mashg'uloti to'g'risidagi bilimlarga ega bo'ladi.	Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi turli toifa bolalari bilan olib boriladigan korrektsion ritmika mashg'uloti to'g'risidagi ko'nikmalarga ega bo'ladi.	Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi turli toifa bolalari bilan olib boriladigan korrektsion ritmika mashg'uloti to'g'risidagi malakalarga ega bo'ladi.
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi ko'nikmalarga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalari haqidagi malakalarga ega bo'ladilar.
Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologo-pedagogik ish tizimidagi va tibbiy tadbirlardagi logopedik ritmika bilimlariga ega bo'lish.	Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologo-pedagogik ish tizimidagi va tibbiy tadbirlardagi logopedik ritmika ko'nikmalariga ega bo'lish.	Logopedik ritmikaning vositalari, nutq nuqsonini bartaraf etishdagi kompleks psixologo-pedagogik ish tizimidagi va tibbiy tadbirlardagi logopedik ritmika malakalariga ega bo'lish.

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalarini bilishi, maliyotda qo'llash haqidagi bilimlariga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalarini bilishi, maliyotda qo'llash haqidagi bilimlariga ega bo'ladilar.	Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion ish jarayonida logopedik ritmikaning ob'ekti, predmeti va vazifalarini bilishi, maliyotda qo'llash haqidagi bilimlariga ega bo'ladilar.
---	---	---

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Logoritmikaning maqsad va vazifasi	2	2	2			
2.	Logopedik ritmikaning vositalari	4	4	2	2		
3.	Logopedik ritmikaning tamoyillari	2	2	2			
4.	Logoritmika elementlaridan mashg‘ulotlardan foydalanish va musiqa rahbari bilan hamkorlik	2	2		2		
5.	Logopedik ritmikaning usullari va yo‘llari	4	4		4		
6.	Alohida ehtiyojli bolalar bilan olib boradigan logoritmika mashg‘ulotining rejasini tuzish, metodlarini tanlash	4	4		4		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy ta'lim mazmuni

1-Mavzu: Logoritmikaning maqsad va vazifasi (nazariy - 2 soat)

Logopedik ritmikaning maqsad va vazifalari

Musiqali ritmik tarbiya tizimi, va shaxsni xar tomonlama rivojlantirish

2- Mavzu: Logopedik ritmika vositalari (nazariy - 2 soat)

Nafas olish, ovoz va artikulyatsiyani rivojlantirish mashqlari

Muskullar tonusini tartibga soladigan mashqlar

3-Mavzu: Logopedik ritmikaning tamoyillari (nazariy - 2 soat)

Logopedik ritmika tamoyil turlari

Logopedik ritmikaning o'ziga xos tamoyillari

3.2. Amaliy mashg'ulotning mazmuni:

1- Mavzu: Logopedik ritmika vositalari (amaliy - 2 soat)

Artikulyatsiya ovoz nafasini rivojlantiruvchi mashqlar

Logoritmika mashgu'lotda eshitish va nutq diqqatini rivojlantiruvchi mashqlar

2- Mavzu: Logoritmika elementlaridan mashg'ulotlarda foydalanish va musiqa

Logoritmika elementlari

Musiqa rahbari bilan hamkorlik ishlari

5-Mavzu: Logopedik ritmikaning usullari va yo'llari (amaliy - 4 soat)

Logopedik ritmikaning usullari

Dislaliyasi bor bolalar bilan olib boriladigan korrektsion usullar

6-Mavzu: Alohida ehtiyojli bolalar bilan olib boriladigan (amaliy - 4 soat)

Alohida ehtiyojli bolalar bilan olib boriladigan logoritmika mashg'ulotini rejasini

Tuzish

Alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlash metodlarini tanlash

IV. NAZORAT SAVOLLARI

1. Logopedik ritmikaning predmeti nimadan iborat?
2. Logopedik ritmikaning maqsad va vazifasi nimalardan iborat?
3. Mushaklar tonusini boshqaruvchi, diqqat etiborini faollashtiruvchi, sanoq mashqlarining farqi nimadan iborat?
4. Turli yo'nalishlarda yurishga misollar keltiring ?
5. Dislaliya tashxisli bolalar uchun logoritmik mashg'ulotlarda rivojlantiruvchi o'yin va mashqlarga misollar keltiring.
6. Muskullar tonusini tartibga solish, tarbiyalash uchun qanday mashqlardan foydalanish mumkin.
7. Muskullar tonusini tartibga soladigan mashqlar nimani o'rganishga imkon beradi?
8. Rinolaliya tashxisli bolalar bilan logoritmika mashg'ulotida qaysi musiqadan foydalanish mumkin?
9. Rinolaliya tashxisli bolalar bilan nafas mashqlari qanday bajariladi?
10. Fonematik eshitishni rivojlantiruvchi o'yinlar qaysilar?

11. Alohida ehtiyoji bolalar guruhlarga qanday saralanadi ?
12. Alohida ehtiyojli bolalar bilan qanday korreksion ishlar olib boriladi?
13. Ko‘zida, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan musiqa rahbari qanday korreksion ishlarni amalga oshiradi?
14. Dizartriya tashxisli bolalar bilan ovozni rivojlantirishda qaysi usullardan foydalanadi?
15. Nutqi og‘ir nuqsonli bolalar bilan musiqa rahbari qanday ishlarni amalga oshiradi?

V. O‘qitish vositalari

1. Doska
2. Markerlar
3. Tarqatma materiallar
4. Videoproektor
5. Kompyuter
6. Vatman qog‘ozi, magnit,
7. Slaydlar.

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi “Alohida talim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga talim- tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-son qarori,.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2020 yil 22 dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori.
5. Ayupova M.Yu. Logopediya. T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2007

6. Nurkeldieva D.A., Chicherina Ya.Ye. Ilk, maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarni psixologik, pedagogik va logopediya tekshirish. T.: Yangi asr avlodi, 2007.

7. . Logopedik ritmika. p.f.n. dotsent. X.M.Pulatova Toshkent 2018

8. Shomahmudova R.Sh. Psixologik-tibbiy-pedagogik maslahat komissiyalar ish faoliyati bo'yicha instruktiv-metodik tavsiyalar to'plami.

9. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.T.: Nihol, 2013.

10. "Quvnoq logoritmika" D.M.Jumanova, Yu.K.Prusakova T.Lider Press.

11. O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali: <http://www.gov.uz>.

2.8. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KORREKSION-PEDAGOGIK ISHLARNI TASHKIL ETISH

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

"Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida korresion-pedagogik ishlarni tashkil etish" modulining o'quv dasturi ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o‘quv dastur defektologiya (logopediya) yo‘nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo‘llaniladi.

Ushbu o‘quv modulida tinglovchining auditoriya o‘quv yuklamasi 22 soat bo‘lib, shundan:

Nazariy mashg‘ulotlar – 6 soat;

Amaliy mashg‘ulotlar – 16 soat;

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish”

2.2. Modulning maqsadi: Maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi qayta tayyorlov kurslari tinglovchilariga ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi tomonidan yuritiladigan ish hujjatlariga oid bilimlar berish va amaliyotda mazkur hujjatlarni yuritish malakalarini rivojlantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natija: Tinglovchilar modulni o‘zlashtirish jarayonida qo‘yidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladilar:

Bilim	Ko‘nikma	Malaka
umumiy turpdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma turdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi maktabgacha ta’lim tashkilotida ishlarni to‘g‘ri yuritish boyicha ma’lumot berish.	umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi maktabgacha ta’lim tashkilotida ishlarni to‘g‘ri yuritish ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar.	umumiy turpdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti logopedi maktabgacha ta’lim tashkilotida qanday ishlarni to‘g‘ri yuritish malakaga ega bo‘ladilar.
umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logopedi tomonidan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlar borasida ma’lumot berish.	umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logopedi tomonidan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlar borasida bilimga ega bo‘ladilar	umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logopedi tomonidan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlar borasida malakaga ega bo‘ladilar
umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logoped tomonidan ko‘rgazmalar tayyorlash va tayyorlangan ko‘rgazmalarni	umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logoped tomonidan ko‘rgazmalar tayyorlash va tayyorlangan ko‘rgazmalarni	umumiy turdagi, ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim tashkiloti va qo‘shma tipdagi maktabgacha ta’lim tashkilotida logoped tomonidan ko‘rgazmalar tayyorlash va tayyorlangan ko‘rgazmalarni

mashg'ulotlarda tadbiq etishni borasida ma'lumot berish	mashg'ulotlarda tadbiq etish borasida bilimga ega bo'ladilar	mashg'ulotlarda tadbiq etishni biladilar
umumiy turdagi, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan olib boriladigan mashg'ulotlarni rejalashtirishni va olib borishgacha ma'lumot berish	umumiy turdagi, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan olib boriladigan mashg'ulotlarni rejalashtirishni va olib borishda bilimga ega bo'ladilar	umumiy turdagi, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped tomonidan olib boriladigan mashg'ulotlarni rejalashtirishni va olib borishga ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi				
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi			Mustaqil tayyorgarlik lik
			Jami	Jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashgulot	
1.	Ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan va umumiy turdagi davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida logoped xizmatini tashkil etish	4	4	2	2	
2.	Alohida yordamga muhtoj bo‘lgan bolalarni rivojlantirishda ta’limiy o‘yinlardan foydalanish	4	4	2	2	
3	Korresion-pedagogik ishlarni olib borishda ta’limiy o‘yinlardan foydalanish	4	4	2	2	
4	Logoped burchagini to‘g‘ri tashkil etish	2	2		2	
5	Logoped va ota-ona hamkorligi	2	2		2	
6	Logoped tomonidan olib boriladigan yakka mashg‘ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish.	2	2		2	
7	Logoped tomonidan olib boriladigan frontal mashg‘ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish.	2	2		2	
8	Logoped tomonidan olib boriladigan logoritmika mashg‘ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish	2	2		2	
	Jami	22	22	6	16	

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-mavzu. Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan va umumiy turdagi davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped xizmatini tashkil etish (2soat nazariy)

Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped xizmatini tashkil etish. Umumiy tipdagi davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped xizmatini tashkil etish.

2-mavzu Alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalarni rivojlantirishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish (2 soat nazariy)

Ta'limiy o'yinlarning mazmun mohiyati.

Bolalarni rivojlantirish uchun olib boriladigan o'yinlar.

3-mavzu Korresion-pedagogik ishlarni olib borishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish (2 soat nazariy)

Nafas, artikulysiya, Lugat, ovozni rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanish

Tovush, fonematik idrokni, boglangan nutqni rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanish.

1-mavzu. Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan va umumiy turdagi davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped xizmatini tashkil etish

(2soat amaliy)

Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped ishini rejalashtirish

Umumiy tipdagi davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida logoped ishini rejalashtirish.

2-mavzu Alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalarni rivojlantirishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish (2 soat amaliy)

Ta'limiy o'yinlarni olib borishda korgazmalarni tayyorlash

Tayyorlangan korgazmalarni tadbiq etish.

3-mavzu Korresion-pedagogik ishlarni olib borishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish (2 soat amaliy)

Nutqning grammatik tomonini rivojlantiruvchi, mustaqil nutqni rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanish

Mayda va umumiy matorikani, bilish jarayonlarni, mantiqiy tafakkurni rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanish.

4-mavzu Logoped burchagini to'g'ri tashkil etish (2 soat amaliy)

Logopedik burchakni jihozlash

Kartoteka tuzish.

5-mavzu Logoped va ota-ona hamkorligi (2 soat amaliy)

Ota-ona majlisida ishtirok etish

Ota-onalar uchun stend yaratish.

6-mavzu Logoped tomonidan olib boriladigan yakka mashg'ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish. (2 soat amaliy)

Yakka mashg'ulotlar rejasini tuzish

Yakka mashg'ulotlarni kuzatish va taxlil qilish.

7-mavzu Logoped tomonidan olib boriladigan frontal mashg'ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish. (2 soat amaliy)

Frontal mashg'ulotlarni rejasini tuzish

Frontal mashg'ulotlarni kuzatish va taxlil qilish.

8-mavzu Logoped tomonidan olib boriladigan logoritmika mashg'ulotlarni rejasini tuzish, kuzatish va taxlil qilish(2 soat amaliy)

Logoritmika mashg'ulotlarni rejasini tuzish

Logoritmika mashg'ulotlarni kuzatish va taxlil qilish

IV. Nazorat savollari

1. Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi bilan qaysi mutaxassis korreksion-pedagogik ish olib boradi?
2. Defektolog ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotiga kirib kelgan bolani necha kun mobaynida kuzatadi va rivojlanish xaritasini yuritadi?
3. Defektolog maktabgacha ta'lim tashkilotida necha soat faoliyat yuritadi?
4. Defektolog maktabgacha ta'lim tashkilotida bir kunda necha soat faoliyat yuritadi?
5. Defektolog xizmat nimadan iborat?
6. Defektolog maktabgacha ta'lim tashkilotida 1shtat birligida nechchi soat faoliyat yuritadi?
7. Og'ir nutq kamchilikka ega bo'lgan bolalar bilan logoped qanday mashg'ulotlarni olib boradi?
8. Defektolog dushanbadan jumaga qadar, bir kun ichida nechchi soat faoliyat yuritadi?
9. O'yinlar nechchi turga bo'linadi?
10. Qoidali o'yinlar qaysi qatorda to'g'ri javob berilgan?
11. Ko'p tarmoqli maktabgacha ta'lim tashkilotlarining asosiy vazifasi nimalardan iborat?
12. Defektolog qanday korreksion-pedagogik ish olib boradi?
13. Og'ir nutq kamchilikka ega bo'lgan bolalar bilan logoped qanday mashg'ulotlarni olib boradi?
14. Defektolog dushanbadan jumaga qadar, bir kun ichida nechchi soat faoliyat yuritadi?

15. “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi №391-sonli qaror va nizom qachon qabul qilingan.
16. Bolalar o’yini o’zining mazmuni, hususiyati, tashkil etilishiga ko’ra turkumlarga ajratilishi qaysi qatorda to’g’ri ko’rsatilgan?
17. Logoritmika mashg’ulotni qaysi pedagoglar hamkorlikda ish olib boradi?
18. Frontal mashg’ulotning etaplari qaysi grafikda to’g’ri ko’rsatilgan?
19. Mashg’ulotlarda qayd qilinadigan maqsadlar qaysi qatorda to’g’ri berilgan?
20. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bir bola bilan yakka tartibda korreksion-pedagogik ish olib borishda necha daqiqa ish olib boriladi?
21. Logoritmika bu-.....
22. Logoritmika mashg’uloti bolalarni rivojlantirishda qanday ahamiyatga ega?
23. Logoritmika mashg’uloti qaysi tashkilotlarda olib boriladi?
24. Logoritmika mashg’ulotini qaysi mutaxassis bilan olib boriladi?
25. Logoritmika mashg’ulot kim tomonidan olib boriladi?
26. Logoritmika mashg’uloti nechi daqiqa davomida olib boriladi?
27. Logoritmika mashg’uloti qaysi kunda olib borish maqsadga muvofiq?
28. Logoritmika mashg’ulotida qanday vositalardan iborat?

V. O’qitish vositalari

36. Doska
37. Markerlar
38. Tarqatma materiallar
39. Videoprojektor
40. Kompyuter
41. Vatman qog’ozi, magnit
42. Slaydlar

VI. ADABIYOTLAR RO’YXATI

- 1.«Defektolog kundalik kitobi» Umarova Z.M.
- 2.Ayupova M.Yu. Logopediya. T.: O’zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. 2007 y.
- 3.«Logopediya». (pod red. A.S.Volkovoy). M.: Vldos. 2003 g.
- 4.Muminova L., Ayupova M. «Logopediya». T.: O’qituvchi 1993 y.
- 5.Yermakov V.P. Razvitiye obucheniye i vospitaniye detey s narusheniyami zreniye. Moskva: «Prosvetsheniye». 1979 g.
- 6.Basova A.G., Yegorov S.F «Istoriya surdopedagogiki». M., Prosvetsheniye 1984 g.
- 7.Boskis R.M «Gluxiye i slaboslyshashiye deti». M., 1983 g.

- 8.«Defektologicheskiy slovar».- M. Vlados. 2001 g.
- 9.Zayseva G.L. «Jestovaya rech». «Daktilologiya». M., 2000 g.
- 10.Kuzmicheva Ye.P. «Razvitiye rechevogo sluxa u gluxix». M.,1983 g.

2.9. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISH

KIRISH

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, jahon talablari darajasida ta'lim olishi va kasb egallashi uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-mayda "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustda "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, defektologiya (logopediya) kasbiy qayta tayyorlash kursi mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida ta'limiy jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda bo'lajak logopedlarni ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

"Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etish" modulining o'quv dasturi ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Mazkur o'quv dastur defektologiya (logopediya) yo'nalishi kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining auditoriya o'quv yuklamasi 18 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar
Amaliy mashg'ulotlar

– 6 soat;
– 12 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1.Modul nomi: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etish.

2.2. Modul maqsadi: tinglovchilarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim muhitida ta'lim-tarbiya berishda logopedlarning kasbiy malakalarini shakllantirish.

Inklyuziv ta'lim ijtimoiy va ta'limiy siyosatning yangi hodisasi sifatidagi nazariy g'oyalarni ishlab chiqish; inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning ijobiy xorijiy tajribasini tahlil qilish; inklyuziya jarayonida alohida ehtiyojlarga ega bolalarni qulay ta'limiy muhitini tashkil etish, inklyuziv ta'lim sharoitida logopedning ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni rejalashtirishi va tashkil etishi, logopedning inklyuziv ta'lim sharoitida ta'limiy-tarbiyaviy va korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning yo'llari, usullari, vositalari va mazmunini tanlash va uni asoslash to'g'risida ma'lumot beriladi.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi lozim:

Bilim	Ko'nikma	Malaka
Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning asosiy imkoniyatlari va ta'lim sifatini ta'minlash uchun mumkin bo'lgan modifikatsiyalari; - ta'lim jarayoni ishtirokchilarining psixologik-pedagogik muammolarini hal qilish jarayonida psixologik-pedagogik va normativ bilimlar; - ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonini optimallashtirish bo'yicha amaliy muammolarning o'ziga xos yechimlarini topishga imkon beradigan zamonaviy texnologiyalar; - ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim muhitida o'quv jarayonini	Alohida yordamga muxtoj bolalarni o'z sog'lom tengdoshlari bilan inklyuziv ta'lim tizimida ta'lim olish jarayoni va tamoyillarini tahlil etish; Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (sarlash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlarini o'zlashtirishi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv-uslubiy materallarni ishlab chiqish yo'llarini bilishi, inklyuziv ta'limni joriy qilishda jahon tajribasini o'rganishi, inklyuziv ta'limda innovatsion pedagogik	Maxsus yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga korreksion yordamni tashkil eta oli-shi, inklyuziv ta'lim bo'yicha o'quv reja va dasturlarni bola imkoniyatiga moslashtirishni bilishi, imkoniyatlari cheklangan bolalarni xususiyatlarini inobatga olib, individual das-turlar tuza olishi, inklyuziv ta'lim maktabgacha ta'lim tashkilotlarida zamo-naviy talablar asosida mashg'ulotlarni tash-kil etish malakalariga ega

tashkil etishda axloqiy me'yorlar. - alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga kiritish (saralash) metodikasini, inklyuziv ta'lim jarayonida rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni o'ziga xos xususiyatlari haqidagi bilimga ega bo'ladi	texnologiyalar va axborot texnologiyalarini qo'l-lashni bilishi, inklyuziv ta'limning zamonaviy yutuqlarini tahlil eta oladi	bo'lishi, zamonaviy yonda-shuvlar va innovatsiyalardan kasbiy faoliyatda foydalanish
--	--	--

2.4. Moduli bo'yicha soatlar taqsimoti

	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy	Ko‘chma	
1.	Inklyuziv ta’lim mazmuni va mohiyati	2	2	2			
2.	Inklyuziv ta’limning huquqiy asoslari	2	2	2			
3.	Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta’limga jalb etish.	2	2		2		
4.	Inklyuziv ta’limning psixologik-pedagogik va tashkiliy shartlari	2	2	2			
5.	Inklyuziv ta’lim jarayonida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar bilan psixologik-pedagogik ishning o'ziga xos xususiyatlari	2	2		2		
6.	Ta’lim tashkilotlarida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni ta’lim olishini qo‘llab-quvvatlash texnologiyalari	2	2		2		
7.	Logopedning alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar bilan ishlash tamoyillari, usullari	2	2		2		
8.	Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta’limda logopedlarni korreksion-pedagogik ishining asosiy yo'nalishlari	2	2		2		
9.	Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'limda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar bilan logopedik ish	2	2		2		
	Jami:	18	18	6	12		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

1-Mavzu. Inklyuziv ta'lim mazmuni va mohiyati

Inklyuziv ta'limni haqida umumiy ma'lumot. Nogironlik ta'rifi. Nogironlik modellari. Nogironlikning tibbiy modeli. Nogironlikning ijtimoiy modeli. Inklyuziv ta'limda qiyinchiliklar va yondashuvlar. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning shartlari. Inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash yetti ustuni. Inklyuziv ta'limni pedagogik amaliyotga joriy etishning dolzarbligi.

2-Mavzu. Inklyuziv ta'limning huquqiy asoslari

Inklyuziv ta'lim konsepsiyalari, ta'lim va tarbiya nazariyalari, inklyuziv ta'lim tamoyillari. Maxsus pedagogikaning iqtisodiy, huquqiy, klinik, psixologik va pedagogik asoslari. Ta'limni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish global tendentsiya sifatida. O'zbekistonda inklyuziv ta'lim haqidagi milliy ta'limot. Maxsus ta'lim tizimini shakllantirish va rivojlantirishning qonunchilik asoslari. Inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus ta'lim ehtiyojlari va maxsus ta'limning mazmuni. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun tibbiy-ijtimoiy profilaktika va erta kompleks yordam.

4-Mavzu. Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik va tashkiliy shartlari.

Inklyuziv ta'limning psixologik-pedagogik shartlari. Inklyuziv ta'limning tashkiliy shartlari. Differentsial ta'lim tushunchasi va mohiyati. Inklyuziv va tabaqalashtirilgan ta'limning qiyosiy tavsiflari

3.2. Amaliy ta'lim mazmuni

3-Mavzu. Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish.

Imkoniyati cheklangan bolalar turlari va ularni inklyuziv ta'limga jalb etish RNB bolalar haqida tushuncha berish. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga saralash

5-Mavzu. Inklyuziv ta'lim jarayonida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan psixologik-pedagogik ishning o'ziga xos xususiyatlari.

Tibbiy-pedagogik-psixologik kommissiyadagi logopedning inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim dasturining tuzilishi va mazmuni, ta'lim faoliyatini rejalashtirish xususiyatlari. O'quv jarayonini tashkil etish, alohida ta'limga muhtoj bolalarni MTTga qabul qilishda muassasa TPPK ishi bilan tanishish, hujjatlarni o'rganish, TPPK yig'ilishida ishtirok etish, ota-onalar va tarbiyachilar uchun tavsiyalar ishlab chiqish.

6-Mavzu. Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni ta'lim olishini qo'llab-quvvatlash texnologiyalari

Individual ta'lim yo'nalishini ishlab chiqish tamoyillari: determinizm, onglik, yetakchi faoliyatni inobatga olish, ta'limning ijtimoiy moslashuv yo'nalishi, diagnostika va korreksiyaning birligi; bolaning rivojlanishini muntazam bosqichma-bosqich diagnostika qilish; pedagogik, psixologik va reabilitatsiya texnologiyalarini individual tanlash; vazifalarni amalga oshirishda mutaxassislar jamoasining birligi; Individual ta'lim marshrutini tizimli kuzatish va o'zgartirishlar kiritish. Individual ta'lim marshrutini ishlab chiqish va amalga oshirish bosqichlari.

7-Mavzu. Logopedning alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlash tamoyillari, usullari

Korreksion va rivojlantirishda ta'lim mazmunini integratsiyalashning nazariy asoslari. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish muammosi. Maxsus ta'limga muhtoj bolalarni o'qitishning mazmuni, shakllari va usullari. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ayrim psixofizik xususiyatlarining umumiyliigi, bu belgilarga asoslangan maxsus pedagogikaning tamoyillari va usullari. Maxsus ta'limga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta'limining istiqbollari. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida tizimli-faollik yondashuvidan foydalanish zarurati

8-Mavzu. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limda logopedlarni korreksion-pedagogik ishining asosiy yo'nalishlari

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga joriy etishda maktabgacha ta'lim faoliyatining asosiy yo'nalishlari. Bolalar guruhida bolalarning turli xil o'yinlari va mashqlari yordamida hissiy rivojlanishi, bilish jarayonlari, nutqni shakllantirish. Muntazam vazifalarni bajarish jarayonida bolalarda o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantirish, mashg'ulotlardan tashqari, sayrlarda o'yin faoliyatini tashkil etish.

9-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotida inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan logopedik ish.

Bolaning individual ta'lim dasturini amalga oshirishda hamrohlik qiluvchi shaxsning (logoped) roli. Inklyuzivlikni qo'llab-quvvatlash samaradorligi mezonlari. Inklyuziv amaliyotni amalga oshirishda mutaxassis (pedagog psixolog, logoped, defektolog) ishining xususiyatlarini o'rganish. Bolalar bilan individual va guruhli mashg'ulotlarini rejalashtirish, tayyorlash va o'tkazishda bevosita ishtirok etish, ko'rgazmali va tarqatma materiallarni tanlash.

IV. O'qitish vositalari

43. Doska
44. Markerlar
45. Tarqatma materiallar

46. Videoproektor
47. Kompyuter
48. Vatman qog'ozi, magnit,
49. Slaydlar

V. Nazorat savollari

11. Inklyuziv ta'limning mohiyati. Integratsion ta'lim va ijtimoiy reabilitatsiya.
12. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim muassasalarida o'qitishda maktab va maktab raxbariyatini vazifalari.
13. Inklyuziv ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatuvchi resurs o'qituvchi va ijtimoiy pedagogni maqsad va vazifalari.
14. Inklyuziv va integratsiya ta'limining bir-biridan farqi.
15. Inklyuziv ta'limni boshqarish tamoyillari.
16. Inklyuziv ta'limning tibbiy – pedagogik – ijtimoiy modeli.
17. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam va ularning xuquqiy, pedagogik aspektlari.
18. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashda ota – onalar, mahallalar va pedagoglarning o'rni va hamkorligi.
19. Inklyuziv va integratsiya ta'limning bir – biridan farqi.
20. Inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

28. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni.

29. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ- 4312-son Qarori.

30. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrda "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son Qarori.

31. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori

32. R.Sh.Shomaxmudova "Maxsus va inklyuziv ta'lim" Toshkent 2011y

33. Banch Garri Ouen. Podderjka uchenikov s narusheniem intellekta v usloviyax obichnogo klassa: Posobie dlya uchiteley. 2-ye izd. / Per. s angl. S.Y. Kotova. M., 2008

34. Yekjanova Ye.A., Ye.V. Reznikova. Osnovi integrirovannogo obucheniya: Posobie dlya vuzov. M.: Drofa, 2008

35. Mitchell Devid. Effektivnie pedagogicheskie texnologii spetsialnogo i inkluzivnogo obrazovaniya. M.: Perspektiva, 2011

2.10. TANLOV FANI (KURSNI TUGATISH ISHI)

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli, 2017-yil 9-sentyabrda "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". PQ-3261-sonli 2017-yil 15-sentyabrda "Nodavlat ta'lim xizmatlari ko'rsatish faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3276-sonli Qarori, 2017-yil 30-sentyabrda "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni va 30-sentyabrda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-sonli qarorlari pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish samaradorligini yanada takomillashtirish maqsadida qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrda "Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1026-sonli qarorida pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb masalalar belgilab berilgan. Shuningdek, pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachilarini kasbiy qayta tayyorlash kursi jarayonlarining mazmunini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Kasbiy qayta tayyorlash kursi yakuni bo'yicha tinglovchilarni baholashda yakuniy davlat attestatsiyalarini o'tkazishning muhim shakllaridan biri bu kursni tugatish ishi himoyasi hisoblanadi. Kasbiy qayta tayyorlash jarayonida bajariladigan kursni tugatish ishlari tinglovchilar tomonidan o'zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliy mustahkamlash va kasbiy pedagogik faoliyatlarida uchraydigan masalalarni maqbul yechimini topishga oid malakalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kursni tugatish ishi majmuaviy xarakterga ega bo'lib, tarbiyachining pedagogik faoliyatini loyihalash, uni amaliyotga joriy etish, natijalarini nazorat etib baholash kabi bosqichdagi ishlarni ilmiy-uslubiy jihatdan mustaqil holda ijodiy hal etishni talab etadi.

Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tinglovchilar tegishli manbalardan foydalanish, o'z fikr-mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish, ma'lumotlarni matn, jadval va grafik ko'rinishlarda qayd etish, ularning to'g'riligini isbotlash kabi kasbiy pedagogik malakalarga ega bo'ladi.

Mazkur o'quv dasturida kasbiy qayta tayyorlash kursi yakunida tinglovchilar tomonidan tayyorlanadigan kursni tugatishning maqsad va vazifalari,

uni bajarish hamda rasmiylashtirishga qo'yiladigan talablar, kursni tugatish ishining tarkibiy qismlari va ularning mazmuni bayon etilgan.

Ushbu o'quv moduli bo'yicha jami auditoriya o'quv yuklamasi 6 soat bo'lib, shundan:

Nazariy mashg'ulotlar - 2 soat;

Amaliy mashg'ulotlar - 4 soat.

I. MODULNING NOMI VA KUTILAYOTGAN NATIJALAR

2.1. Modulning nomi: "Kursni tugatish ishi".

2.2. Modulning maqsadi: Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishlarini tayyorlash va rasmiylashtirish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining kursni tugatish ishiga qo'yilgan talablar to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'ladilar.

Kursni tugatish ishi tuzilmasi haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Kursni tugatish ishini rasmiylashtirish tartibini o'zlashtiradilar.

Kursni tugatish ishini belgilangan talab darajasida tayyorlash ko'nikmasiga ega bo'ladilar. Kursni tugatish ishi tuzilmasini tayyorlay oladilar. Kursni tugatish ishini rasmiylashtira oladilar hamda uni tayyorlashda me'yoriy xujjatlar va adabiyotlarni tahlil eta oladilar

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			
			Jumladan			
			Nazariy	Amaliy	Ko'chma mashg'ulot	Mustaqil ish
1.	Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo'yiladigan talablar	2	2			
2.	Kursni tugatish ishi bo'yicha o'quv-me'yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash	2		2		
3.	Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi	2		2		
Jami		6	2	4		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar mazmuni

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1-mavzu: Kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari hamda ularga qo'yiladigan talablar (2 soat nazariy).			
40 daqiqa	Kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilari tomonidan bajariladigan kursni tugatish ishining maqsad va vazifalari, unga qo'yilgan talablar	Taqdimot-ma'ruza	Proyektor, noutbuk, ekran, skoch, flipchart, marker, tarqatma materiallar	Tinglaydilar, savol-javobda ishtirok etadilar, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladilar, juftlikda ishlaydilar
40 daqiqa	Kursni tugatish ishi mavzusini tanlash.	Taqdimot-ma'ruza, "Tushunchalar tahlili" metodi	"Tushunchalar tahlili" jadvali Novatsiya va innovatsiya farqlarini to'ldirish uchun jadval, marker, skoch, doska	Ma'ruzani tinglaydilar. Vazifani hamkorlikda bajaradilar.
80 daqiqa	2-mavzu. Kursni tugatish ishi bo'yicha o'quv- me'yoriy hujjatlar hamda adabiyotlar bilan ishlash (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Maktabgacha ta'lim tizimida oid huquqiy me'yoriy hujjatlar bilan tanishish, ularning mazmun va mohiyatini o'rganish,	"Blis-so'rov" metodi, suhbat	Tarqatma materiallar, ruchka, stiker, doska	So'rovda ishtirok etadilar, fikr bildiradilar, to'ldiradilar, xulosalaydilar.
40 daqiqa	kursni tugatish ishi mavzusi bo'yicha pedagogik, psixologik adabiyotlar va manbalardan foydalanish metodikasi	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik guruhlarda ishlash	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar
80 daqiqa	3-mavzu. Kursni tugatish ishining taqdimotini tayyorlash va himoya qilish tartibi (2 soat amaliy)			
40 daqiqa	Kursni tugatish ishini himoya qilish uchun taqdimot materiallarini tayyorlash metodikasi	Test sinovi	A-4 qog'ozida test savollari, javob varaqlari	Turli darajadagi test topshiriqlarini bajaradilar
40	Kursni tugatish ishini bajarish natijasida tegishli manbalardan foydalanib o'z fikr-mulohazalarini aniq, mantiqiy bayon etish,.	"Ikki sahifali kundalik" metodi, kichik guruhlarda ishlash	Ish qog'ozi, ruchka, skoch, doska	Amaliy topshiriqni kichik guruhlarda amalga oshiradilar

II. Nazorat savollari:

1. Kursni tugatish ishining maqsadi nimalardan iborat?
2. Kursni tugatish ishi mavzusini tanlashda nimalarga e'tibor berilishi kerak?
3. Kursni tugatish ishiga qo'yilgan talablar nimalardan iborat?
4. Kursni tugatish ishi tuzilmasi qanday qismlardan iborat bo'lishi kerak?
5. O'quv reja va dasturlarni tahlil qilishda nimalarga e'tibor qaratiladi?
6. Adabiyotlar tahlilida nimalarga e'tibor qaratilishi kerak?
7. Kursni tugatish ishini rasmiylashtirishda nimalarga e'tibor beriladi?
8. Kursni tugatish ishining adabiyotlar ro'yxati qanday rasmiylash-tiriladi?

III. O'qitish vositalari

1. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.
2. O'quv-metodik majmua.
3. Doska, flipchart qog'ozi va markerlar.
4. Qog'oz A4 formatli-30 dona.
5. Tarqatma materiallar.
6. Multimediya to'plami (kompyuter, videoproektor, ekran).

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni. "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 30-sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-sonli Qarori.
4. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. –T.: O'zbekiston, 2017.– B.102.
5. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. –B. 488.

MALAKA AMALIYOTI

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bug'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni ishlab chiqildi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 867-sonli qarorlari hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazrligining 2024-yil 24-dekabrdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirishni tashkil etish to'g'risida"gi 410-sonli buyrug'i va Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi maktabgacha ta'lim Agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu o'quv dastur ishlab chiqilgan.

Shuningdek, kasbiy qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan davlat talablari asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlari mutaxassislarini malakasini oshirish jarayonining mazmun va mohiyatini takomillashtirish va ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni taqozo etadi.

Mazkur o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkilotlari kadrlarini kasbiy qayta tayyorlash kursi tinglovchilarining qayta tayyorlash jarayonida qo'llaniladi.

Ushbu o'quv modulida tinglovchining o'quv yuklamasi 72 soat bo'lib, jumladan:

Amaliy mashg'ulot - 72 soat.

II. MODULNING NOMI VA MAQSADI

2.1. Modul nomi: "Malaka amaliyoti"

2.2. Modul maqsadi: Kasbiy qayta tayyorlash kurslarida o'qiyotgan tinglovchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid innovatsiyalarni faol o'zlashtirish hamda amaliyotga tatbiq etish, faoliyat turlari bo'yicha turli tipdagi mashg'ulotlarni tashkil etish va ularda bolalarning bilish faoliyatini boshqarish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish hujjatlarini yuritish bo'yicha ko'nikma va malakalarini shakllantirishdan iborat.

2.3. Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar modulni o'zlashtirish jarayonida quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiya jarayonlarini tashkil etishning mazmuni va shakliga qo'yilayotgan zamonaviy talablar;
- Tegishli maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish tajribalari va kunlik faoliyati;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etilgan faoliyat markazlari;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish yuritish xujjatlari;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv mashg'ulotlarini olib borish tartibi to'g'risidagi **bilimlarga** ega bo'ladilar;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risida ma'lumotlar bilan tanishish;
- Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining faoliyat markazlaridagi mashg'ulotlarini tahlil qilish;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat markazlarini tashkil etish bo'yicha o'zaro tajriba almashish;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ish yuritish xujjatlari asosida o'quv mashg'ulotini rejalashtirish;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv mashg'ulotlarini o'tkazib berish bo'yicha **ko'nikma va malakalariga** ega bo'ladilar.

2.4. Modul bo'yicha soatlar taqsimoti.

№	Mavzular	Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			
			Jumladan			
			Nazariy	Amaliy	Mustaqil ta'lim	Ko'chma
1.	Bolalar nutqini korreksion logopedik tekshirish	2		2		
2.	Bolalar rivojlanish xartisini to'ldirish (nutq kartasi)	2		2		
3.	Nutq nuqsoniga ega bolalarga tashxisga ko'ra korreksion ish reja tuzish	2		2		
4.	DMTTlarda logopedik ishni tashkil qilish	2		2		
5.	Logopedik xonani jixozlash	2		2		
6.	Logopunktga bolalarni saralash va ro'yxatini shakllantirish	2		2		

7.	Dislaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish	2		2		
8.	Dislaliya va dizartriya qiyosiy taqqoslash va farqlash	2		2		
9.	Dislaliya tashxisli bolalar uchun korreksion ish reja tuzish	2		2		
10.	Sirg'aluvchi va shovqinli tovushlarni nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash	2		2		
11.	Sonor, til orqa va chuqur til orqa tovushlarini nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash	2		2		
12.	Artikulyatsiya va nafas mashqlari ustida ishlash	2		2		
13.	Dizartriya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish	2		2		
14.	Dizartriya simptomlari va tashxislash (sinamalar)	2		2		
15.	Dizartriya displaliya va alaliya bilan taqqoslash	2		2		
16.	Dizartriya tashxisli bolalar uchun korreksion ish reja tuzish	2		2		
17.	Korreksion ish reja asosida logopedik ishni tashkil etish	2		2		
18.	Dizartriya turlarini farqlab taxlil qilish	2		2		
19.	Duduqlanuvchi bolalarni logopedik tekshirish	2		2		
20.	Duduqlanish tashxisli bolalar uchun korreksion ish reja tuzish	2		2		
21.	Duduqlanishning klonik, tonik va aralash turlarini farqlab tashxislash	2		2		
22.	Duduqlanuvchi bola bilan olib boriladigan artikulyatsiya, vokal va relaksatsiya mashqlari	2		2		
23.	Duduqlanuvchi bolalar uchun nutqiy materialni tanlash	2		2		
24.	Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan massaj va kompleks yondoshuv	2		2		
25.	Alaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish	2		2		
26.	Alaliya tashxisli bolalar uchun korreksion ish reja tuzish	2		2		
27.	Sensor, motor, senso-motor turlarini farqlab tashxislash	2		2		
28.	Motor alaliya tashxisi uchun korreksion logopedik ish reja tuzish	2		2		
29.	Sensor alaliya tashxisi uchun korreksion logopedik ish reja tuzish	2		2		
30.	Alalik bolalar bilan olib boriladigan dastlabki ish bosqichi va alaliyani bartaraf etish metodikasi	2		2		
31.	Rinolaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish, rinolaliya turlarini farqlash	2		2		
32.	Rinolaliya tashxisli bolalar uchun korreksion ish reja tuzish	2		2		

33.	Rinolaliyada operatsiyagacha va operatsiyadan keyingi davrlarda korreksion ish metodikasi	2		2		
34.	Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni tekshirish va tashxislash	2		2		
35.	Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar uchun korreksion logopedik ish reja tuzish	2		2		
36.	Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion logopedik ish jarayoni	2		2		
	Jami:	72		72		

III. MODUL BIRLIGINING MAZMUNI

3.1. Ko‘chma mashg‘ulotlar mazmuni

1-mavzu: Bolalar nutqini korrektsion logopedik tekshirish (2 soat). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqini korrektsion tekshirish maqsadi va vazifalari. Korrektsion–logopedik tekshiruv jarayoni bosqichlari va metodlari. Tekshiruv uchun ko'rgazmali materiallarni saralash va jamlash tekshiruv albomini tayyorlash

2-mavzu: Bolalar rivojlanish xaritasini to'ldirish (nutq kartasi) (2 soat). Turli xil nutq kamchiligiga ega bolalarga nutq xaritasini to'ldirish. Nutq xaritasi punktlarini to'ldirish tartibi bilan tanishtirish. Individual korrektsion ish reja tuzishni o'rgatish. Bajarilgan ishlar yuzasidan choraklik, yarim yillik xisobotlar tayyorlash

3-mavzu: Nutq nuqsoniga ega bolalarga tashxisga ko'ra korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Turli xil nutq kam-chiliklarini differentsial diagnostika qilish va individual korrektsion-logopedik ish reja tuzishni o'rganish Korrektsion ish bosqichlari va ketma ketligini to'g'ri tanlashni, tashkil qilishni o'rganish

4-mavzu. DMTTlarda logopedik ishni tashkil qilish (2 soat). DMTTlarda logoped lavozimi, burch va majburiyatlari bilan tanishtirish. Logoped xujjatlari bilan tanishtirish. Logoshoxobchada individual va frontal mashg'ulotlarni rejalashtirish, boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik ishini yo'lga qo'yishni tushuntirish. Ota-onalar bilan ishlash

5-mavzu: Logopedik xonani jixozlash (2 soat). Logopedik xonada mavjud zaruriy jixozlar bilan tanishtirish. Logopedik xonani jixozlashda gigiyenik talablarni bilish. Ko'rgazmali materiallar va ularning kartotekasi bilan tanishtirish.

6-mavzu: Logopunktga bolalarni saralash va ro'yxatini shakllantirish (2 soat). Logopedik shoxobchaga bolalarni saralash, bolalarni tashxislar bo'yicha guruxlarga bo'lishni o'rgatish. Logoshoxobchaga qabul qilingan bolalar uchun to'planadigan tibbiy xulosalar bilan tanishtirish.

7-mavzu: Dislaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish (2 soat). Dislaliyani tekshirishni o'rgatish. Dislaliya sabablarini aniqlash. Dislaliya turlarini aniqlab tashxis qo'yishni bilish. Tashxis qo'yishda asosiy mezonlarni bilish va e'tiborga olishni o'rgatish.

8-mavzu: Dislaliya va dizartriya qiyosiy taqqoslash va farqlash (2 soat). Dislaliya va dizartriya qiyosiy tashxislashni o'rgatish. Dislaliya va dizartriya simptomlari va kelib chiqish Dislaliya va dizartriyaning yaqqol ifodalangan belgilarini o'rganish sabablarini taqqoslash.

9-mavzu: Dislaliya tashxisli bolalar uchun korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Dislalik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Korrektsion ish davomiyligi va samaradorligi xaqida tushuncha berish.

10-mavzu: Sirg'aluvchi va shovqinli tovushlarni nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash (2 soat). Sirg'aluvchi va shovqinli tovushlarning buzilishi va ularning turlarini farqlashni bilishga, sirg'aluvchi va shovqinli tovushlarning buzilishi turiga ko'ra tovushni nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash bosqichlarini amalga oshirishni o'rgatish.

11-mavzu: Sonor, til orqa va chuqur til orqa tovushlarini nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash (2 soat). Sonor, til orqa va chuqur til orqa tovushlarning buzilishi va ularning turlarini farqlashni bilishga o'rgatish. Sonor, til orqa va chuqur til orqa tovushlarning buzilishi turiga ko'ra tovushni nutqga qo'yish, mustaxkamlash va farqlash bosqichlarini amalga oshirishni o'rgatish.

12-mavzu: Artikulyatsiya va nafas mashqlari ustida ishlash (2 soat). Statik va dinamik mashqlarni bilish va farqlashga o'rgatish. Artikulyatsion mashqlarning bajarilishi metodikasi va mashqlarning bajarilishini baxolashni o'rgatish. Nutqiy nafas va diafragmal nafasni farqlashni o'rgatish. Turli nutq kamchiliklarida nafas mashqlarini to'g'ri tanlashni, nafas mashqidan kutilayotgan natijani to'g'ri baxolay olishni va nafas mashqlarini kuproq qaysi tashxislarda qo'llash zarurligini o'rgatish.

13-mavzu: Dizartriya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish (2 soat). Dizartriya tekshirishni o'rgatish. Dizartriya sabablarini aniqlash. Dizartriyaning shakllarini farqlab tashxis qo'yishni bilish. Tashxis qo'yishda asosiy mezonlarni bilish va e'tiborga olishni o'rgatish.

14-mavzu: Dizartriya simptomlari va tashxislash (sinamalar) (2 soat). Dizartriya simptomlari, dizartriya darajalarini bilish va farqlashga o'rgatish. Munozarali vaziyatlarda dizartriya yanada yaqqol ifodalovchi sinamalarni o'tkazishni bilishni o'rgatish.

15-mavzu: Dizatriyani dislaliya va alaliya bilan taqqoslash (2 soat). Dizatriya va alaliyani qiyosiy tashxislashni o'rgatish. Dizatriya va alaliya nutq nuqsoni simptomlarini taqqoslashni o'rgatish.

16-mavzu: Dizatriya tashxisli bolalar uchun korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Dizatrik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Dizatriyada kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

17-mavzu: Korrektsion ish reja asosida logopedik ishni tashkil etish (2 soat). Dizatrik bolalar bilan artikulyatsion va nafas mashqlarini olib borishni, umumiy va mayda motorikani rivojlantirishni, lug'atni boyitishni, nutqning grammatik tizimi va bog'langan nutqni rivojlantirishni, to'g'ri tovush talaffuzi ustida ishlashni o'rgatish.

18-mavzu: Dizatriya turlarini farqlab taxlil qilish (2 soat). Dizatriya shakllarini bilish, dizatriyaning turli shakllarida kuzatiladigan simptomlarni bilish, simptomlarning o'xshash va farqli tomonlarini taqqoslashni o'rgatish.

19-mavzu: Duduqlanuvchi bolalarni logopedik tekshirish (2 soat). Duduqlanishni tekshirishni o'rgatish. Duduqlanish sabablarini aniqlash. Duduqlanish turlarini, davomiyligini, kechishini, darajasini, mushaklarning tortishishi o'rnini bilish. Tashxis qo'yishda asosiy mezonlarni bilish va e'tiborga olishni o'rgatish.

20-mavzu: Duduqlanish tashxisli bolalar uchun korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Duduqlanuvchi bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Duduqlanishda kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

21-mavzu: Duduqlanishning klonik, tonik va aralash turlarini farqlab tashxislash (2 soat). Duduqlanishning klonik, tonik, klono-tonik turlarini bilish va farqlab tashxislashni o'rgatish.

22-mavzu: Duduqlanuvchi bola bilan olib boriladigan artikulyatsiya, vokal va relaksatsiya mashqlari (2 soat). Artikulyatsiya mashqlarini bajarishni bilish, mashqlarning aniqligi, to'liqligi, ketma- ketligini, bir xarakatdan ikkinchisiga o'tishda qiyinchiliklar mavjudligini aniqlashni o'rgatish. Vokal va relaksatsiya mashqlarining ahamiyatini tushunish va ularni bir biridan farqlashni o'rgatish.

23-mavzu: Duduqlanuvchi bolalar uchun nutqiy materialni tanlash (2 soat). Duduqlanishni bartaraf etish bo'yicha olib boriladigan korrektsion ish bosqichlarini va bola yoshini inobatga olgan xolda nutqiy materiallarni tanlashni o'rgatish.

24-mavzu: Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan massaj va kompleks yondoshuv (2 soat). Duduqlanuvchilar bilan olib boriladigan tinchlantiruvchi massajni o'rgatish. Massaj soxalarini farqlash, massaj uchun zarur jixozlar va massajni o'tkazish uchun talab qilinadigan sharoit, ko'rsatmalarni o'rgatish. Duduqlanishni bartaraf etishda jalb qilinuvchi tor mutaxassislar va ularning faoliyati xaqida tushuncha berish.

25-mavzu: Alaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish (2 soat). Alaliyani tekshirishni o'rgatish. Alaliya sabablarini aniqlash. Alaliya turlarini farqlab tashxis qo'yishni bilish. Tashxis qo'yishda asosiy mezonlarni bilish va e'tiborga olishni o'rgatish.

26-mavzu: Alaliya tashxisli bolalar uchun korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Alalik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish Alaliyada kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

27-mavzu: Sensor, motor, senso-motor turlarini farqlab tashxislash (2 soat). Alaliyaning sensor, motor va senso-motor turlarini farqlashni o'rgatish Simptomlar va kechishini qiyosiy tashxislashni o'rgatish.

28-mavzu: Motor alaliya tashxisi uchun korrektsion logopedik ish reja tuzish (2 soat). Motor alalik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Motor alaliyada kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

29-mavzu: Sensor alaliya tashxisi uchun korrektsion logopedik ish reja tuzish (2 soat). Sensor alalik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish rejasini tuzishni o'rgatish. Korrektsion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Sensor alaliyada kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

30-mavzu: Alalik bolalar bilan olib boriladigan dastlabki ish bosqichi va alaliyani bartaraf etish metodikasi (2 soat). Alalik bolalar bilan olib boriladigan dastlabki ish bosqichlarida bajariladigan ishlar ketma-ketligini tushuntirish. Alaliyani bartaraf etish bosqichlarini bilish, farqlash va xar bir bosqichning muxim vazifalarini o'rgatish.

31-mavzu: Rinolaliya tashxisli bolalarni logopedik tekshirish, rinolaliya turlarini farqlash (2 soat). Rinolaliyani tekshirishni o'rgatish. Rinolaliya sabablarini aniqlash. Rinolaliya turlarini farqlab tashxis qo'yishni bilish. Tashxis qo'yishda asosiy mezonlarni bilish va e'tiborga olishni o'rgatish.

32-mavzu: Rinolaliya tashxisli bolalar uchun korrektsion ish reja tuzish (2 soat). Rinolalik bolalar uchun korrektsion-logopedik ish reja tuzishni o'rgatish.

Korreksion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish. Rinolaliyada kompleks yondoshuv jarayonini to'g'ri tashkil qilishni tushuntirish.

33-mavzu: Rinolaliyada operatsiyagacha va operatsiyadan keyingi davrlarda korreksion ish metodikasi (2 soat). Rinolaliyada operatsiyagacha va operatsiyadan keyingi davrlarni bilish. Operatsiya bosqichlarida kutiladigan o'zgarishlarni tushuntirish. Operatsiyadan oldin va keyingi davrda nutqning o'ziga xos xususiyatlarini farqlashni o'rgatish.

34-mavzu: Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni tekshirish va tashxislash (2 soat). Ruhiy-nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni tekshirishni o'rgatish. Ruhiy-nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalarni aqli zaif bolalardan qiyosiy farqlashni o'rgatish.

35-mavzu: Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar uchun korreksion logopedik ish reja tuzish (2 soat). Ruhiy-nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar uchun korreksion-logopedik ish reja tuzishni o'rgatish. Ruhiy-nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalarning bilish jarayonlarining rivojlanishi va sog'lom bolalarning psixik rivojlanishini farqlashni o'rgatish.

36-mavzu: Ruhiy nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion logopedik ish jarayoni (2 soat). Ruhiy-nutqiy rivojlanishi sustlashgan bolalar uchun korreksion-logopedik ish reja tuzishni o'rgatish. Korreksion ish reja bosqichlari va ish turlarini to'g'ri tanlashni o'rgatish.

IV. Nazorat savollari

1. Logopedning ota-onalar bilan olib boradigan ishlarining asosiy yo'nalishlarini ochib bering.
2. Nutq rivojlanmaganligiga ta'rif bering.
3. Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks davolov-pedagogik yondoshuv ishlariga umumiy tavsif bering.
4. Duduqlanish belgilarini aytib bering.
5. Nutq buzilishlarining asosiy sabablarini ayting.
6. Dislaliyaning qanday shakllari bor? Ular qaysi sabablarga ko'ra namoyon bo'ladi?
7. Dislaliya turlarini ayting.
8. Sigmatizmning qanday turlari bor?
9. Rotatsizmning qanday turlari bor?
10. Tovush hosil qilishning qaysi usullarini bilasiz?
11. Rinolaliyaning qanday shakllari bor?
12. Rinolaliyaning qaysi shakli og'ir kechadi va nima uchun?

VI. ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi “Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rag‘batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3651-sonli qarori.
3. Mirziyoyev Sh.M. 2019-yil 8-oktyabrdagi farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Kontseptsiyasi PQ-4312-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida” PQ-3305-son qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vaziri A.Shinning 2018-yil 18-iyundagi “O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarini tasdiqlash haqida”gi 1 MH son buyrug‘i.
6. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim tashkilotining Davlat o‘quv dasturi” T.: 2018.
7. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ 595-son Qonuni
8. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining Davlat o‘quv dasturi. T.: 2018
9. Ayupova M.Yu. Logopediya. –T.: O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati. 2007.
10. Muminova L.R., Ayupova M.Yu. Logopediya. –T.: O‘qituvchi, 1993.
11. Muminova L.R., Abidova N.Z. Maxsus psixologiya. –T.: O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati. 2013.
12. Pulatova P.M., Mamarajabova Z.N. Maxsus pedagogika. –T.: Fan va texnologiya. 20014.

Internet saytlari

1. www.ziyonet.uz
2. www.edu.uz
3. www.tdpu.uz
4. www.pedagog.uz

VI. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 16 dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ 595 son Qonuni.

2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi 2017-2021-yillarga mo‘ljallangan “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi, PF-4947 – son Farmoni.

3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-son qarori,.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 13 oktabrdagi “Alohida talim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga talim- tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori

5.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 28-dekabrdagi “Pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1026-son qarori.

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 391-son qarori.

7.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2020 yil 22 dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori.

8. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha talim Vazirining 2020-yil 27-noyabrdagi “Qoraqalpog‘ston respublikasi va viloyatlardagi davlat ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha talim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora- tadbirlari to‘g‘risida”gi 186-sonli buyrug‘i

9. Ayupova M.Yu. Logopediya. T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2007.

10. Nurkeldieva D.A., Chicherina Ya.Ye. Ilk, maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarni psixologik, pedagogik va logopediya tekshirish. T.: Yangi asr avlodi, 2007.

11. Shomahmudova R.Sh. Psixologik-tibbiy-pedagogik maslahat komissiyalar ish faoliyati bo‘yicha instruktiv-metodik tavsiyalar to‘plami.

12. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.T.: Nihol, 2013.

13. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati portali: <http://www.gov.uz>.

14. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlar milliy bazasi: <http://www.lex.uz>

15. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi: www.mdo.uz